נומער 1

בלעטער

פעברואַר
1923 יאָר.

פאַר אידישע דעמאָגראַפיע, סטאַטיסטיק און עקאָנאָמיק.

Blätter für Demographie, Statistik und Wirtschaftskunde der Juden.

ערשיינט 8 מאָל אין יאָר. / געגרינדעט פון דער אידישער וועלט־הילפס־קאָנפערענץ.

אינהאַלט:

יעקב לעשצינסקי. די אויפגאַבן פון דער אידישער סטאַטיסטיק.
פראָפ. ב. ברוצקוס. די סאָציאַל־עקאָנאָמישע לאַגע פון די אידן אין רוסלאַנד פון 1905 ביז דער לעצטער צייט.
ד״ר יעקב סעגאַל. די אידן אין דייטשלאַנד.
ד״ר מ. פישבערג. די ראַסן־סימנים בא אידן
ד״ר ס. ווייסנבערג. די רוסישע אידן אין דער צייט פון מלחמה און רעוואָלוציע.
יעקב לעשצינסקי. די אידישע קהלות אין פוילן (אוקראַינע) ערב דער צעטיילונג פון דער פוילישער מלוכה.
י. קאָראַלניק. פאָגראָם־מאַטעריאַלן.
סטאַטיסטישע כראָניק.
ביבליאָגראַפיע.

די אויפגאַבן פון דער אידישער סטאַטיסטיק.

יעקב לעשצינסקי.

ס׳וואַרפט זיך אָפט מאָל גלייך אין די אויגן, און די וויסנשאַפט האָט עס שוין נענט פעסטגעשטעלט, אַז די אידישע באַפעלקערונג אין אַלע לענדער אונטערשיידעט זיך פון דער אַרומיגער ניט־אידישער באַפעלקערונג הן אין דעמאָגראַפישן און הן אין קולטור־מאָראַלישן זין.

דער נעשלעכטליכער צוזאַמענשטעל פון דער אידישער באַפעלקערונג; דער עלטער־אויפבוי אירער; די צאָל געבוירענע באַ אידן, די צאָל ממזרים, די צאָל טויט־געבוירענע; די צאָל נעשטאָרבענע באַ אידן, די צאָל קינדער נעשטאָרבענע; די צאָל חתונות, די נעמישטע חתונות און זייער ווירקונג אויף דער פרוכטבאַרקייט פון די חתונה־נעהאַטע; די צאָל קראַנקע און די צווישן אידן אַם מערסטן פאַרשפּרייטע חולאתן; די צאָל משוגעים און די מינים פסיכישע חולאתן, וואָס זיינען באַ אידן פאַרשפּרייט; דער פּראָצענט פאַרברעכער באַ אידן און די מינים פאַרברעכענס, וואָס זיינען טיפיש פאַר אידן — אין אַלע די דאָזיגע פרטים און הינזיכטן זיינען אידן אין אַלע לענדער אַנדערש, ווי די אַרומיגע ניט־אידישע באַפעלקערונג.

אַנדערש — וואָסערע סיבות זיינען גורם אין דער דאָזיגער באַזונדערקייט?

מען האָט געפּרוּווט זוכן דעם מקור און די אורזאַכע אין דער ראַסע, פון וועלכער אידן קומען אַרויס, אין דער פיזישער אָפּשטאַמונג פון אידישן פאָלק אָדער אינם מאָראַלישן נייסט פונם אידנטום, אינם רוח היהדות.

האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזן, אַז די אידן פון פאַרשיידענע לענדער אונטערשיידן זיך צווישן זיך נופא ניט ווייניגער און אָפט נאָך טיפער, ווי די אידן אין באַזונדערע לענדער פון דער אַרומיגער ניט־אידישער באַפעלקערונג. פאַרגלייכט מען די אידן פון פאַרשיידענע לענדער צווישן זיך אין וועלכן ס׳ניט איז פרט, באַקומט מען אַ נאַנצן לייטער מיט פילע שטאַפלען — פון די נידריגסטע ביז די העכסטע. נעמען מיר, למשל, די צאָל געבורטן באַ אידן. פאַרגלייכט מען די צאָל געבורטן באַ אידן אין באַזונדערע לענדער מיט דער צאָל געבורטן באַ דער אַרומיגער ניט־אידישער באַפעלקערונג, וויזט זיך אַרויס אומעטום — חוץ נאָר ווייניגע איינצעלנע אויסנאַמען, — אַז באַ אידן ווערן געבוירן קינדער ווייניגער, ווי באַ די אַרומיגע פעלקער. פאַרגלייכט מען אָבער די צאָל געבורטן באַ אידן נופא אין פאַרשיידענע לענדער, דעמאָלט באַקומט מען שוין נאָר אַן אַנדער בילד — באַ די נאַליציאַנער אידן ווערן געבוירן כמעט דריי מאָל מער קינדער, ווי באַ די ווינער אידן; באַ די ריסישע אידן בערך צוויי מאָל מער, ווי באַ די אידן פון דייטשלאַנד א. א. וו.

חוץ דעם, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער חילוק צווישן דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג איז נרוים נאָר ביז וואַנען מען נעמט די דאָזיגע צוויי קאָלעקטיוון, ווי נאַנצע; נעמט מען אָבער, למשל, נאָר די שטאָטישע ניט־אידישע באַפעלקערונג און מען פאַרגלייכט מיט דער אידישער, ווערט דער חילוק אַ סך קלענער; און נעמט מען נאָר נעוויסע סאָציאַלע קלאַסן און מען פאַרגלייכט צווישן זיך, למשל, די אידישע פּראָפעסיאָנעלע אינטעליגענץ מיט דער ניט־אידישער, דעם אידישן האַנדלס־קלאַס מיט דעם ניט־אידישן, ווערט דער אונטערשיד כמעט ווי בטל.

פון דעם איז אַרויסצודריינען, אַז ניט דער ראַסן־מאָמענט און ניט דער רוח־היהדות קאָנען נענט אויפקלערן די דעמאָגראַפישע און קולטור־מאָראַלישע באַזונדערקייט פון די אידן.

האָט מען נעמוזט אָנהויבן זוכן ערדישערע און מאַטעריעלערע סיבות, וועלכע זאָלן אויפקלערן די אָנגעוויזענע באַזונדערקייט פון די אידן אין אַלע לענדער. מען האָט נעמוזט אָנהויבן ערנסטער שטודירן די סאָציאַל־עקאָנאָמישע סביבה פון די אידן אין באַזונ־

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

דערע לענדער, זייער איינגאַרטיגן סאָציאַלן באַשטאַנד און זייער איינגאַרטיגן קלאַסן־בוי. און ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער איינגאַרטיגער סאָציאַלער אויפבוי פון די אידן דערקלערט אין אַ גאַנץ גרויסער מאָס סיי דאָס, וואָס אידן זיינען אַנדערש ווי די אַרומיגע באַפעלקערונג, סיי דאָס, וואָס די אידן פון פאַרשידענע לענדער אונטערשיידן זיך צווישן זיך נופא.

אין פאַרגלייך מיט דער אַרומיגער באַפעלקערונג האָבן די אידן אין אַלע לענדער אַ לאַנגיאָריקערן און שאַרפער אויסגעשפּראָכענעם שטאַטישן כאַראַקטער. דאָס איז איינס. און שניט האָבן די אידן אומעטום אַ גרעסערן פּראָצענט בירגערליכע און אינטעלעקטועלע עלעמענטן. דאָס מאַכט די אידישע באַפעלקערונג אומעטום פאַר אַ גרופּע, וועלכע צייכנט אָן דעם אַנטוויקלונגס־גאַנג פון דער אַרומיגער ניט־אידישער באַפעלקערונג, וועלכע גיט אין מיניאַטור די כאַראַקטעריסטישע כמנים, וואָס שטרעבן צו ווערן די הערשנדיגע אויך בײַ דער אַרומיגער באַפעלקערונג. צווישן זיך נופא אָבער שטעלן די אידן פון פאַרשיידענע לענדער פאַר אַ זעהר דיפערענצירטן קאָלעקטיוו מיט אַ גאַנץ פאַרשיידענאַרטיגן סאָציאַלן בוי: פון די טיפּיש אויסגעשפּראָכענע מערב־אידן מיט אַ גרויסן פּראָצענט גרויס־בורזשואַזיע און מיט אַ נאָך גרעסערן איבערוויגנדיגן פּראָצענט פון מיטל־בירגערליכע און אינטעלעקטועלע עלעמענטן — ביז די טיפּיש אויסגעשפּראָכענע מזרח־אידן מיט אַ גרויסן פּראָצענט אַרבעטער און מיט אַ נאָך גרעסערן איבערוויגנדיגן פּראָצענט קליינבירגערליכע אַרבעטענדיגע און פאַרמיטלערנדיגע עלעמענטן.

די אַלע אָנגערידטע וויכטיגע פּראָבלעמען זיינען אין דער אידישער וויסנשאַפט ערשט נאָר אַוועקגעשטעלט געוואָרן. די דריפּטאַרבעט שטייט ערשט פאַר. מען מוז ערשט זאַמלען דעם מאַטעריאַל, וואָס שטעלט פעסט און כאַראַקטעריזירט פון אַלע זייטן די אויבן דערמאָנטע דעמאָגראַפישע און קולטור־מאָראַלישע באַזונדערקייט; מען מוז ערשט זאַמלען דעם מאַטעריאַל, וואָס אַנטפּלעקט און צעוויקלט דעם איינגאַרטיגן סאָציאַלן בוי פון די אידן אין באַזונדערע לענדער — און דאָס מוז און דאַרף זיין די ערשטע וויסנשאַפטליכע אויפגאַבע פון דער אידישער סטאַטיסטיק.

* * *

די מלחמה און די רעוואָלוציעס האָבן איבערגעטאַשעוועט די קאָרטן בײַ אַלע פעלקער פון אייראָפּע; אין אַ גרעסערער מאָס און אין אַ טיפער ווערקענדיגער פאָרם איז דאָס פאָרגעקומען בײַ אידן. האָבן מיר דאָך געהאַט נאָך אַ פיינעם צוגאַב צו די אַלגעמיינע צרות — די פּאָגראָמען.

בעת מלחמה זיינען אין דעמאָלטיגן רוסלאַנד ביז אַ האַלבן מיליאָן אידן אַרויסגעריסן געוואָרן פון זייערע קליינשטעטלדיגע היימען און זיינען צעוויט און צעשפּרייט געוואָרן איבערן בריטן און הייסן רוסלאַנד, טייל־ווייז אין די געוועזענע תחום־גובערניעס און טייל־ווייז אין די אויסער־תחום־גובערניעס. אַ גרויסער טייל פון די דאָזיגע קליינבירגערליכע און אָפט מעקלעריש־פּאַראַזיטישע עלעמענטן האָבן זיך צוגעפּאַסט צו אַרבעט און אָנגעהויבן אויך צופּאַסן זייערע קינדער צו אַרבעט. אין גאַנצן אַמאָליגן תחום איז געגאַנגען די גאַנצע צייט פון דער מלחמה אַ איבערוואַנדערונג פון די קליינע שטעטלאַך אין די גרויסע שטעט, וואו ס'איז געווען קאָנצענטרירט די מלחמה־אינדוסטריע און וואו ס'איז דעריבער געווען גרינגער צו געפינען אַ באַשעפטיגונג. די פּאָגראָמען האָבן אויך אַרויסגעיאָגט פון די קליינע שטעטלאַך עטליכע הונדערט טויזנט מענשן. אויף אַזאַ אופן האָבן די מלחמה און די פּאָגראָמען מיט געוואַלד און מיט אַ אומגעהויערן אומגאָרמאַלן אימפּעט כמעט ווי פאַרענדיגט דעם שוין לאַנג פאָרקומענדיגן, לאַנגזאַמען פּראָצעס פון אויסליידיגן דאָס קליינע שטעטל און קאָנצענטרירן די אידן אין די גרויסע שטעט. אמת, אַ געוויסער פּראָצענט אידן וועט זיך געוויס אומקערן צוריק אין די קליינשטעטלדיגע געסטן — דאָס וועט אָבער געוויס זיין אַ נישטיגער פּראָצענט אין פאַרגלייך מיט די מאַסן, וועלכע וועלן זיך אָפּשטעלן אין די גרויסע שטעט.

צוזאַמען מיט די נאָר וואָס אָנגעצייכנטע נעגאַטיווישע איבערוואַנדערונגען זיינען פאָרגעקומען טיפע סאָציאַלע איבערגרופּירונגען. די איינגעפונדעוועטע פעסטע און טראַדיציאָנעלע אידישע גרויס־בורזשואַזיע, וועלכע האָט געשפּילט אַ קאָלאָסאַלע ראָלע אין רוסלענדישן פינאַנציעלן און האַנדלס־לעבן און אויך אַ באַדייטענדיגע ראָלע אין דער אינדוסטריע, איז אין גאַנצן פאַרניכטעט. די אידישע תחום־דיגע מיטעלע בורזשואַזיע, וועלכע האָט די לעצטע 20 יאָר שטאַרק פאַרגרעסערט אירע קאַפּיטאַלן, האָט געלאָזט טיפע וואָרצלען אין אָרטיגן האַנדל און אינדוסטריע און איז געוואָרן אַ זעהר חשובער אָרגאַנישער טייל פון אַרומיגן ווירטשאַפטס־קערפּער, איז אויך טייל־ווייז אונטערגעגאַנגען. אויף זייער אָרט איז אויפגעקומען אַ גאַנץ נייע, כמעט אויסשליסליך האַנדלס־בורזשואַזיע — אַ נייע לויט איר פּיזישער אָפּשטאַמונג, לויט איר אינטעלעקטועלן און פּסיכישן פאָרמענען, לויט איר סאָציאַלער געניטקייט און ערפאַרנקייט און לויט אירע פינאַנציעלע מעגליכקייטן.

דער רוסישער אויסערן־תחום האָט ביז דער רעוואָלוציע געקאָנט דעם אידישן באַנקיר, דעם אידישן גרויסן פינאַנסיסט, אָרגאַניזאַטאָר פון גרויסע אַקציאָנערע אונטערנעמונגען, דעם אידישן קרעמער־פאַבריקאַנט, וועלכער האָט עפּיס אויפגעטון אינם האַנדל, וועלכער האָט איינגעפירט אָפּט נייע האַנדלס־צווייגן אָדער נייע האַנדלס־מעטאָדן — הכלל, דער רוסישער אויסערן־תחום פלעגט באַקומען פון דער תחום־אידישקייט די סולת פון דער אידישער בורזשואַזיע — די סולת ניט אין קולטור־מאָראַלישן זין, נאָר אין זין פון מאַטעריעלער רייכקייט און פּראַקטיש־אונטערנעמעריישער באַגאַבטקייט און געניטקייט. איצט איז דער דאָזיגער אויסערן־תחום באַדעקט מיט נעדיכטע אינזלען פון גאַנץ אַנדערע אידישע סוחרים און קרעמער, אידישע דרייקעפּ און קאָמפּינאַטאָרן. פון דער היימלאָזער מאַסע פון דער מלחמה־צייט האָט זיך אָפּגעשטעלט דאָרטן דער אידישער קליינשטעטלדיגער קליינבירגער, וועלכן ס'האָט זיך איינגעגעבן אין די מלחמה־יאָרן און נאָך מער אין די צייטן פון אַזוי גערוסענעם מיליטערישן קאָמוניזם פאַרנעמען זיך מיט דער געפערליכסטער און טריפה־סטער ספּעקולאַציע, זיך פאַרנעמען מיט ספּעקולאַציע מיט גרויס מסירת־נפש, ממש רוזיקירנדיג מיט'ן לעבן. צו די דאָזיגע קליינשטעטלדיגע קליינבירגער איז צוגעקומען אַ גרויסע צאָל אידישע אינטעלינענטן און אידישע אַרבעטער, וועלכע זיינען געלאָפן בשעת די פּאָגראָמען פון אוקראַינע און ווייס־רוסלאַנד, האָבן זיך אַריינגעשטופּט מיט ריינע און אומריינע כונות אין די פילע ראַטן־אַנשטאַלטן, באַזונדערס אין די ווירטשאַפטס־אַנשטאַלטן, האָבן זיך באַזעצט אויפן גאַנצן שטח — פון מאָסקווע ביז די ווייסטע ווינקעלאַך פון סיביר — און בײַ דעם ערשטן בליץ פון „נעפּ" האָבן זיי זיך אַ לאָז געמאַכט אויפן פרייען האַנדלס־פּלאַץ

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

און אויף די פרייע קראָמען. אָט די דאָזיגע ניי־געבוירענע ביר־נערליכע עלעמענטן, פרישע, ענערגישע, אַקטיווע, באַצויבערטע פון די נייע גרויסע פערספּעקטיוון, איינגעגלויבט אין זיך, אונטערנעמע־רישע, זשעדנע און געוויינטע צום כלל, אַז אַלע מיטלען זיינען שיין און גוט, אַבי זיי פירן נאָר צום געוויינשטן ציל, געוויינטע צו די ריזיקאַלישסטע קאָמבינאַציעס און געשעפטן, אָהן מסחר־טרא־דיציעס, נאָר גענוג אָנגעזאַפּטע מיט אידישער מסחר־ און גע־שעפטס־לופט, אום ניט צו פאַרשעמען מנחם־מענדלען — דעם טאַטן אָדער דעם זיידן, — אָט די אַלע האָבן זיך מיט ספּעציפיש אידישן אימפּעט און מיט דער חוצפה פון אויפגעקומענע זיך אַ וואָרף געטון אויפן תחית־המתים אויפשטייענדיגן רוסישן האַנדל, האָבן זיך טיף איינגעביסן אין רוסישן ברייטן מאַרק און זיינען ווי שוואַרצע ראָבן באַפאַלן די אָפּפאַלן און רעשטלאַך פונם אַמאָל פעטן און רייכן רוסלאַנד.

דאָסזעלבע כּמעט איז פאָרגעקומען אויך אין תחום — אויך דאָ איז די אויפגעקומענע אידישע בורזשואַזיע, די נעף־בורזשואַזיע, אין נאָר אַ גרויסער מאָס פון נאַנץ נייע עלעמענטן, אומגעפער פון די איינענע עלעמענטן, וועלכע האָבן זיך איצט אַזוי ברייט צעלייגט איבערן גרויסן רוסלאַנד. דער חילוק איז נאָר, וואָס אין גרויס־רוס־לאַנד האָט די נייע אידישע בורזשואַזיע זיך ווי אַריינגעריסן אין אַ פרעמדן אָרגאַניזם, ווען אין תחום האָט זי געדישנט אירע איינענע מסחר־ און קראָם־ברידער.

דאָ איז אָבער צונעקומען אַ וויכטיגער מאָמענט — די אידישע קליינשטעטלדיגע קליינבירגערליכע מאַסן זיינען מיט געוואַלד קאָנ־צענטרירט געוואָרן אין די גרויסע שטעט. ניט די קאָמוניסטישע פּאָליטיק, וואָס האָט פאַרמאַכט די קראָמען און נאַציאָנאַליזירט די שניידערשע מאַשינעס, האָט געטריבן אין די גרויסע שטעט אַריין, נאָר דער באַגרעניטישער מלאך־המות. וואָלט די דאָזיגע נאַנ־צע מאַסע געבליבן אין דער פּראָווינץ, וואָלט זי נאָך אַלע נאַ־ציאָנאַליזאַציעס און קאָנפיסקאַציעס, רעקוויזיציעס און סאָציאַליזאַ־ציעס, ניט פאַרלאָרן אינגאַנצן אירע פּאָזיציעס, וואָלט זי איינגע־האַלטן אירע קוואַלן פון פּרנסה און חיונה און וואָלט מיט דער צייט פאַרגעסן אין די קאָמוניסטישע עקספּערימענטן. די דאָזיגע מאַסע האָט אָבער אַלץ פאַרלאָרן, די הייזער און קראָמען פאַר־ברענט, די סחורות צעראַבירט, די מאַשינעס און מלאכה־מכשירים צעראַבירט און צעבראָכן — און זי האָט ניט צו וואָס זיך אומקערן אין פּראָווינץ אַריין. אין איר גרויסער מערהייט מוז זי בלייבן אין די גרויסע שטעט און זוכן נייע מקורות פון פּרנסה, נייע וועגן פון עקזיסטענץ.

פון די דאָזיגע היימלאָזע מאַסן, וואָס האָבן זיך אָנגעזאַמלט אין די גרויסע שטעט אין די פאָגראָם־יאָרן, ווערט אַ נאַנץ גרויסער פּראָצענט אַריינגעצויגן אין וואַרשטאַט און פאַבריק. דער באַשטאַנד פון אידישן אַרבעטער־קלאַס, וואָס אין צאָל איז ער אפשר ניט קלענער געוואָרן, האָט זיך שטאַרק געביטן. די פעהיגערע, ענער־גישערע, קולטורעלערע און רירעוודיגערע פון די אַרבעטער זיינען אַוועק און אפשר שוין אויף שטענדיג פון זייער קלאַס — זיי זיינען געוואָרן מלוכה־באַאַמטע, ראַטן־אָנגעשטעלטע און ניט וויניג הענדלער און קרעמער, ספּעקולאַנטן און מנחם־מענדעלס. אין אידישן אַרבעטער־קלאַס האָט זיך אַריינגענאָמען אַ גרויסע כּמאָליע קינדער פון רואינירטע שיינע בעלי־בתים, פון סוחרים־יורדים, פון רואינירטע און פאָגראָמירטע נבירים, קינדער פון בלי־קודש און לערער, יתומים א. א. וו., א. א. וו.

אינם באַשטאַנד פון אידישן אַרבעטער־קלאַס זיינען אויך פאָר־נעקומען פּאָזיטיווע שנים — אַ געוויסער פּראָצענט אידישע אַר־בעטער איז בא דער ראַטן־מאַכט אַריינגעצוינן געוואָרן אין דער גרויס־אינדוסטריע און אין דער קאָמונאַלער ווירטשאַפט.

אייניגע פּאָזיטיווע רעזולטאַטן קאָן מען אויך פאַרצייכענען בנו־גע צו דער אַנטוויקלונג פון דער אידישער ערד־אַרבעט — די אידישע מאַסן פון די פּראָווינציעלע ערטער, וועלכע האָבן וויינינער געליטן פון די פּאָגראָמען, האָבן אויסגענוצט די פולע נאַציאָנאַלע פרייהייט, וואָס הערשט אין ראַטן־רוסלאַנד, אויף צו באַקומען ערד. און בא היינטיגן טאָג קאָן מען רעדן וועגן אַ גרויסער צאָל קליינ־שעטלדיגע אידן, וואָס האָבן פאַרבינדן די קראָם און דעם האַר־שטאַט אויף אַ שטיקל ערד. ס'איז נאָך שווער בא איצטיגן מאָ־מענט אָפּצושאַצן דעם אמתן סאָציאַלן ווערט פון דער דאָזיגער ער־שיינונג, אָבער אויסמערקזאַמקייט און גרויסן אינטערעס פאַרדינט זי געוויס.

די נאַציאָנאַלע פרייהייט, וואָס הערשט איצט אין רוסלאַנד, ווערט פון די אידן שטאַרק אויסגענוצט אויך בנוגע צו העכערער בילדונג און אינטעלינענטע פּראָפעסיעס. די צאָל אידן אין די רוסישע און אוקראַנישע אוניווערסיטעטן און ספּעציעלע טעכנישע הויכשולן איז זעהר גרויס.

ס'איז נאָך אומעגליך בא איצטיגן מאָמענט כאַראַקטעריזירן די רעזולטאַטן, וואָס קאָנען אַריסקומען פון די אַלע באַשריבענע נעאָ־גראַפישע איבערוואַנדערונגען און סאָציאַלע איבערגרופירונגען. איינס מוז אָבער שוין פעסטגעשטעלט ווערן — דאָס אַמאָליגע אידישע לעבן איז ביזן סאַמע גרונט אויפגערודערט און אויפגע־טרייסלט און מוז אַלץ פון די דאָזיגע פּראָצעסן שטאַרק און טיף איבערנעאַנדערשט און פאַרענדערט.

די אַלע אויבן אויסגערעכנטע נעאָגראַפישע איבערוואַנדערונגען און סאָציאַלע איבערגרופירונגען, וועלכע האָבן אין רוסלאַנד און אין אוקראַינע נעטראָגן אַ שטורמיש־סטיכייאַישן כאַראַקטער און האָבן אָנגענומען אַ מאַסשטאַב פון גרויסע קאַטאַסטראָפעס אין חרבנות, זיינען פאָרגעקומען אין אַ קלענערער מאָס און מיט אַ שוואַכערער טעמפּ אויך אין די אַמאָליגע טיילן פון רוסלאַנד — אין פּוילן, ליטע, לעטלאַנד און בעסאַראַביע אויך אין גאַליציע. אַזוי, אַז די אָנגעוויזענע איבערוואַנדערונגען און איבערגרופירונגען האָבן אַרומגעכאַפּט אַ אידישע באַפעלקערונג פון כּמעט זיבן מיליאָן נפשות, פון כּמעט אַ העלפט פון נאַנצן אידישן פאָלק.

אַז די אַלע אויסגערעכנטע ערשיינונגען האָבן געמוזט דורכפירן טיפע שנים און ענדערונגען אין דעמאָגראַפישן און קולטור־מאָראַ־לישן לעבן פון פאָלק, איז קלאָר און באַדאַרף קיינע באַווייזן ניט. ס'איז גענוג צו דערמאָנען, אַז אין אוקראַינע און ווייס־רוסלאַנד זיי־נען מער פון הונדערט טויזנט אידן דערהרגעט געוואָרן, בערך דריי־סיג טויזנט פרויען געשענדעט געוואָרן און אַז ס'איז געבליבן אַ ירושה פון עטליכע צענדליג טויזנט אַלמנות און פון א פּאָר הונ־דערט טויזנט יתומים, אום צו פאַרשטיין, וואָס פאַר אַ טיפער ריס ס'איז געמאַכט געוואָרן אינם פאָלקס־קערפּער און אין דער פאָלקס־נשמה.

אָט די אַלע איבערוואַנדערונגען און איבערגרופירונגען, ענדע־רונגען און שנים, ווירקונגען און איינפלוסן מוזן ערנסט און וויסנ־שאַפטליך אויסגעפאָרשט און שטודירט ווערן הן בנוגע צו זייער פאָרנעם און טיפקייט און הן בנוגע צו די מענדענגען און רעזולטאַטן,

וואָס מערקן זיך שוין אָן אָדער וואָס מוזן אומבאַדינגט מיט דער צייט זיך אַרויסווייזן.

און אין דער דאָזיגער גרויסער וויסנשאַפטליכער אַרבעט מז די אידישע סטאַטיסטיק האָבן דאָס ערשטע און דאָס באַדייטענ־דיגסטע וואָרט.

* * *

ס'איז שוין געוואָרן כּמעט אַ כּלל אין דער אידישער גע־שיכטע, אַז כשזה נופל, זה קם, אַז וויבאַלד נאָר אין איין צענטער פון אידישן לעבן הייבן זיך אָן צו באַוויזן סמנים פון אָנקומענ־דיגן אומפאַרמיידליכן תורבן, הייבט זיך ווי בכונה אָן אַ סיבער־האַסט בריען פון נייע פּאָזיציעס, פון אַ נייעם צענטער, וווהין מען זאָל קאָנען זיך דאַסעווען בעת קאַטאַסטראָפע, וווהין מען זאָל קאָנען אַריבערטראָגן באַציִמנס די מאַטעריעלע און קולטורעלע כחות פון מאָלק.

אַזאַ מין היסטאָרישע געשעהעניש איז פאָרגעקומען ממש פאַר אונזערע אויגן מיט'ן אויפקומען פונם אַמעריקאַנער אידישן צענטער. הן אין עקאָנאָמישן, הן אין פּאָליטישן און הן אין קולטורעלן זין האָט זיך דער דאָזיגער צענטער אַרויסגעוויזן פאַר זעדר פרוכטבאַר.

די לאַבאָרייזירונג פון די אידישע קליינבירגערליכע מאַסן און די אינדוסטריאַליזירונג פון די אידישע אַרבעטער האָבן דאָרטן פאַר־כאַפּט אַ סך אַ ברייטערן שטח, ווי אין די אַלטע היימען; די סאָ־ציאַלע דיפערענציאַציע און די קלאַסן־אויסבילדונג האָבן דערנייכט אַ סך אַ העכערע מדרגה און האָבן אַ סך טיפער צעשפּאַלטן דאָס אידישע פאָלק ווי אין אייראָפּע; די אָרגאַניזירונג פון די אידישע אַרבעטער־מאַסן אויפן באָדן פון זייערע עקאָנאָמישע אינטערעסן האָט אָנגענומען אַזאַ פאָרגעם, אַז אין דער אַלטער אידישער אייראָפּע קאָנען מיר וועגן אַזעלכע מעכטיגע און פאַרצווייגטע עקאָנאָ־מישע אָרגאַניזאַציעס אַפילו ניט חלומען.

און פּאָליטישן און קולטורעלן זין זיינען די ערפאָלגן נאָך ניט אַזוי קלאָר אויסגעקריסטאַליזירט און אַזוי שאַרף אויסגעשפּראָכן — ס'מאַכט דעם איינדרוק, ווי די פּאָליטישע און קולטורעל־אידעאָ־לאָגישע צווייגן און בלעטער הייבן ערשט אָן אַרומצוטאַסקן און גע־דעקן דעם נעזונטן עקאָנאָמישן בוים, וואָס איז אַזוי גיך און רא־שיג אויסגעוואַקסן אויפן פרוכטבאַרן אַמעריקאַנער באָדן. פונדעסט־וועגן איז שוין איצט גרינג צו באַמערקן, אַז די פּאָליטישע מאַכט פון אַמעריקאַנער אידישן קבוץ, אַלס נאַנצעס, און פון איינצעלנע קלאַסן זיינע איז אין פאַרגעס און אין וואָג אַ סך ברייטער און גרעסער פון די זעלבע כחות אונזערע אין אייראָפּע, הגם אין איכות, אין זין פון קלאָרער פּאָליטישער באַוואוסטזיינקייט, שטייט אפשר דאָס אַמעריקאַנער אידנטום אָפּ פונם אייראָפּעאישן. דערפאַר אָבער און קולטורעלן זין האָט דאָס אַמעריקאַנער אידנטום מיט אַמאָל אַ בלייך נעטאָן מיט אַזאַ שטע פון שעפערישע כחות אויף די פאַר־שיידענסטע געביטן, אַז ס'ווערט איצט קלאָר פאַר אַלעמען, אַז דאָרטן, וואו ס'איז דאָ אַ נעזונטער וואַסטיגער באָדן פאַר אַ מאַסן־קולטור, דאָרטן, וואו ס'זיינען אויסגעוואַקסן אַזויפיל מאָדער־נע קולטור־אינסטיטוציעס אויף צו באַזיינען קאָמפּאַקטע געדיכטע מיליאָנינע קיבוצים — דאָרטן מוזן סוף כּל סוף אויפקומען און אויסבלייבן אויך די העכערע, די אידעלערע און ראַפינירטערע צווייגן און פאָרמען פון קולטור.

און וואָס ווייסן מיר פון דעם אַלעם, חוץ דער ברייט־האַרציקייט פון אַמעריקאַנער אידנטום, וואָס האָט מגרב געווען אַ סך צענדליגע מיליאָנען דאָלאַר פאַר די אָרימע אומגליקליכע ברידער פון אייראָפּע?

אויסגעפינען און צונויפקלייבן די מאַטעריאַלן, וואָס באַ־לייכטן די דערמאָנטע פּראָצעסן פון אַמעריקאַנער אידישן לעבן, אויסצייכלן און אָפּשאַצן דעם ווערט פון די פילע עקאָנאָמישע, פּאָ־ליטישע און קולטורעלע אָרגאַניזאַציעס פון אַמעריקאַנער אידנטום — דאָס איז זייער אַ שווערע און פאַרוויקלטע, אָבער דערפאַר ביז נאָר אַ אינטערעסאַנטע און דאַנקבאַרע אויפגאַבע פון דער אי־דישער סטאַטיסטיק.

און אַפילו אין די לענדער, וואו דער תורבן־שטורם האָט רוכט זיך, אַלץ אויסגעראָטן, מערקט זיך דאָך אויך שוין אַ סי־בערהאַסטע אויפלעבונגס־אַרבעט אויף אַלע געביטן.

אין רוסלאַנד און אוקראַינע, אין פּולן, ליטע און לעטלאַנד האָבן די פּראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס פון די אידישע אַרבע־טער דערנייכט נאָר צו אַ הויכער מדרגה; אין דעוועלבינער צייט האָבן אויך די אידישע קליין־ און מיטלבירגערליכע קלאַסן אָנגע־הויבן אויפשטעלן זייערע עקאָנאָמישע אָרגאַניזאַציעס ווי די לייה־ און שפּאָר־קאַסעס, פאַרשיידענע אַגרערע קאָאָפּעראַטיוון און צענטראַלע בענק. אויפן פּאָליטישן געביט האָבן די לעצטע יאָרן אין פּולן, ליטע און לעטלאַנד באַוויזן, וויפיל אַקטיווקייט און איינגעשפּאַרטקייט די אידישע מאַסן פאַרמאָגן. און אויפן קול־טורעלן געביט איז אויסגעמאָן ווירקליך אַ קאָלאָסאַלע אַרבעט. נאָך קיינמאָל האָבן מיר ניט געהאַט אַזוי פיל מאָדערנע אידישע ערציונגס־אינסטיטוציעס, ווי איצט אין רוסלאַנד און אוקראַינע, אין פּולן, רומעניע, ליטע און לעטלאַנד. אויך אויף אַנדערע גע־ביטן איז אַ סך אויפגעטאָן — די צאָל ביבליאָטעקן, אָוונט־קורסן, טעאַטערן, פאָלקס־אוניווערסיטעטן, פאַרלאַגן וכדומה איז נאָר ניט צו פאַרגלייכן מיט דער פאַר־רעוואָלוציע־צייט. ווי טייער די רוסלענדישע רעוואָלוציע האָט אונז ניט געקאָסט, מוז מען דאָך גע־דיינקען, אַז מיר האָבן אויך ניט ווייניק געווינען פון איר. אָפּ־שאַצן דעם דאָזיגן געווינס מיט ציפערן און דאַטן אין די הענט, באַקומען אַ קלאָר בילד פון זיין אמתן אָביעקטיוון ווערט — דאָס איז אויך איינע פון די נויטיגסטע און וויכטיגסטע אויפגאַבן פון דער אידישער סטאַטיסטיק.

מיר האָבן, פאַרשטייט זיך, ניט אויסגערעכנט אַלץ, וואָס נייט אַריין אין די ראַמען פון דער אידישער סטאַטיסטיק; מיר האָבן זיך אויך ניט אָפּגעשטעלט אויף אַלע לענדער, וואו אידן וואוינען, אָדער וואו ס'וועבט זיך אַ ניי אידיש לעבן מיט גרעסערע, אָדער קלענערע אויסוויכטן אויף אַ רייכע צוקונפט — ניט דאָס איז געווען אונזער ציל. מיר האָבן געוואָלט אין גאַנץ אַלגעמיינע און קורצע שטריכן נאָר אָנמערקן די הויפּט־אויפגאַבן פון דער אידישער סטאַ־טיסטיק און האָבן דעריבער נעגומען די גרויסע און אַלטע אידישע קבוצים, די ברייטע אידישע פּראָבלעמען.

די סאציאל־עקאנאמישע לאגע פון די אידן אין רוסלאנד פון 1905 ביז דער לעצטער צייט

פראָפ. ב. ברוצקוס.

I

די רוסישע רעוואָלוציע פון 1905־טן יאָר איז פון דער אויסער־ליכער זייט ווי דורכגעפאלן: די מאכט איז פארבליבן אין די פריער־דיגע הענט. דאָך איז די רוסישע רעגירונג געווען געצוואונגען דורכ־צומאַכן זעהר וויכטיגע רעפאָרמען, טיילווייז כדי צו באַפרידיגן די פאָדערונגען פון דער רעוואָלוציע, טיילווייז כדי צו פארהינדערן פאר א נייער רעוואָלוציע. אבער אין איין געביט האט די רעגירונג בע־שטרעבט צו לאָזן אַלץ אונפארענדערט — אין געביט פון דער אי־דישער געזעצגעבונג. אדרבה, וואָס מער די מוחא פון דער רע־גירונג פאר דער רעוואָלוציע איז געפאלן, אַלץ שטרייננער און אייב־נגעטענער זיינען געוואָרן די באַגרענצונגען.

פירנדיג א הארמנעקינן קאמף פאר גלייכבארעכטיגונג, זיינען מיר שטענדיג געווען נוטה צו פארשטעלן אונזער עקאָנאָמישע לאגע אלס אינגאנצן אָפּהענגיג פון די באַגרענצונגען און גזירות. אין אַלגעמיין איז ריכטיג, אז די באַגרענצונגען זיינען געווען איינער פון די וויכטיגסטע פאקטאָרן, וואָס האט שטארק געווירקט אויף דעם עקאָנאָמישן צושטאנד פון דער אידישער באַפעלקערונג אין רוס־לאנד; בלויז דורך דער סיסטעם פון באַגרענצונגען קאָן מען ער־קלערן דעם פאקט, וואָס אין אַזא גרוים לאנד, וואו ס'זיינען פאראן אזוי־ויל נאַטירליכע רייכטימער, זיינען די אידן פארבליבן אויף אַזא נידריגער עקאָנאָמישער שטופע; דאָס האט די געזעצגעבונג פון באַגרענצונגען קינסטליך אונטערגעהאלטן די קאָנצענטראַציע פון דער אידישער באַפעלקערונג אין די קליינע שטעטלאך פונ'ם נע־וועזענעם פוילן און אויר באַשעפטיגונג דער עיקר אויפ'ן געביט פון קליין־האנדל און מלאכה.

די באַגרענצונגען האָבן אָבער אויסגערופן א ווידערשטאנד, און זייער ווירקונג איז אָפּגעשוואַכט געוואָרן דורך פארשידענע אי־סעליכע און אינעליכע סבות, דורך די אַלגעמיינע תנאים פון דער עקאָנאָמישער אנטוויקלונג אין רוסלאנד און דורך דעם וואוקס פון די קולטורעלע כחות בא דער אידישער באַפעלקערונג. און מיר זעהן טאַקי, אז ניט קוקנדיג אויף דער גאַנצער שטרייננקייט פון די רוסישע גזירות און באַגרענצונגען איז ניט געווען מעגליך צו פארהאלטן די שנעלע עקאָנאָמישע אנטוויקלונג פון די אידן, וועלכע האָבן פון אָנהויב פון היינטיגן יאָרהונדערט אַלץ מער פארלאָזט די קליינע שטעטלאך פונ'ם תחום, וועלכע געפינען זיך אין א צושטאנד פון עקאָנאָמישער ירידה, און זיינען אריבערגעגאַנגען צו נייע, מאָדערנערע פאָרמען פון עקאָנאָמישער טעטיגקייט. אויף אַזא אופן, האט אין אַלגעמיין דער עקאָנאָמישער מצב פון דער אידישער בא־פעלקערונג פאר דער מלחמה זיך געפונען אויפ'ן וועג פון פארבע־סערונג. די פאַגראָמען פון 1905 האָבן אַרויסגערופן א געוויסע מהומה און נרם געווען דאָס עמיגרירן פון איינע זעהר וויכטיגע עלעמענטן פון דער אידישער באַפעלקערונג. די ווירקונג פון די פאַגראָמען איז אָבער פארם געווען צייטווייליג און פאראיבערגייענדיג און ניט געקאָנט פאַראַליזירן די השפעה פון מעכטיגערע פאקטאָרן, וואָס האָבן גענסטיג געווירקט אויף דער עקאָנאָמישער אנטוויקלונג פון דער אידישער באַפעלקערונג.

די נרעסטע ראָליע האט דערביי געשפילט דער אַלגעמיינער צו־שטאנד פון דער רוסישער פאָלקס־ווירטשאַפט. נאָך דער רעוואָלו־ציע־ערשיטערונג פון 1905 האט דער רוסישער עקאָנאָמישער אר־נאַיזם נאָר שנעל אָנגעהויבן קומען צו זיך. שוין אין יאָר 1909 זיינען די פאָלגן פון דער רעוואָלוציע פארשוואונדן און פון 1910 האָט די רוסישע פאָלקס־ווירטשאַפט אָנגעהויבן אומגעהויער שנעל צו בליהען.

דער וואוקס פון די פריינן אויף לאַנדווירטשאַפטליכע פּרא־דוקטן אינ'ם איצטיגן יאָרהונדערט האָט זעהר גינסטיג געווירקט אויפ'ן עקאָנאָמישן לעבן פונ'ם לאנד, וואָס האָט באַדאַרפט דעקן די אויסלענדישע תבואות דורכ'ן אַרויסביר פון רוי־שטאָפן. מיטן וואַקסן פונ'ם עקספּאָרט האָט רוסלאנד געלייזט גרויסע סכומים און האָט געהאט די מעגליכקייט אַריינפירן פון אויסלאנד מער גרויטע פּראָדוקציאָנס־מיטלען.

א רייה געלונגענע אַגראַרישע רעפאָרמען נאָך דער רעוואָלוציע און דער אַלגעמיינער וואוקס פון דער פאָלקס־עגעריע האָבן אַרויס־געלוזן די ערשטע פּראָגרעסיווע שטרעמונגען צווישן די מאַסן פונ'ם רוסישן פּויערטום. אַזעלכע שטרעמונגען איז געווען צו בא־מערקן נאָך דער רעוואָלוציע פון 1905 אין אַלע נעגנדן פון רוס־לאנד, אָבער באַזונדערס בולט האָבן זיי זיך אַרויסגעוויזן אינ'ם מערב־קאַנט צווישן די פּויערים, נעבן וועלכע ס'האָבן האָגט בא־האָגט געלעבט די אידישע מאַסן. א סך האָבן אויך געהאָלפן די פּויערים־איבערוואַנדערונגען, אויף וועלכע די רעגירונג האָט אויס־גענעבן גרויסע סכומים. אומעטום איז געשטיגן די קויף־קראַפט פון די פּויערישע מאַסן, וועלכע האָבן געבילדעט א ווייטיגן מאַרק פאר דער אינדוסטריע.

די אינדוסטריעלע אנטוויקלונג פונ'ם לאנד איז געגאַנגען ערב דער אַלוועלטליכער מלחמה מיט שנעלע שריט; די דרום־רוסישע בערג־אינדוסטריע, וואָס האָט שוין פון לאנג אַזעלכערוקט אויף דער צווייטער מדרגה די אינדוסטריע פון אוראַל, איז געוואָרן דער הייפּט־מקור פון קוילן, אייזן, שטאָל און האָט אָנגעהויבן שפּילן די דאָמי־נירנדיגע ראָלע אינ'ם עקאָנאָמישן לעבן פונ'ם לאנד. די פּוילישע מאַנופאַקטור־אינדוסטריע האָט אויסגעבליט און מיט ערפאָלג קאָנ־קורירט מיט דער מאָסקווער אויף די ווייטע מערק פון מזרח־ און אויאַטיש רוסלאנד.

דער גאָלדענער געלט־פאַרקער האָט בשלום אַריבערגעטראָגן אַלע ערשיטערונגען פון דער רעוואָלוציע. ער האָט געשטיצט דעם רענו־לערן קאָנטאַקט צווישן רוסלאנד און מערב־אייראָפּע און געוויכערט דעם צושלוס פון אויסלענדישע קאַפּיטאַלן קיין רוסלאנד. די רו־סישע ווערט־פּאַפּירן זיינען גרינג רעאַליזירט געוואָרן אין אויסלאנד, אין רוסלאנד נומא האָבן זיך אָנגעקליבן אָפּשפּאַרונגען. ניט קוקנדיק אויף די גרויסע התנאות פאר מיליטער־צוכים און דער פאַרגרעסערונג פון דער בילדונגס־קולטורעלער טעטיגקייט פון דער רעגירונג איז דאָך דער רוסישער ביודזשעט געווען אין צושטאנד פון פולן גלייכגעוויכט.

די אינטענסיווע אנטוויקלונג פון דער גאַנצער פאָלקס־ווירטשאַפט האָט ניט געקאָנט ניט ווירקן צו נוטן אויפ'ן עקאָנאָמישן מצב און דער אידישער באַפעלקערונג. ביים פּויערטום איז אַלץ געווען די נאָכמאַנע אויף די סחורות פונ'ם אידישן הענדלער און בעל־מלאכה; די הכנסות פון די אידישע מחרים זיינען געווען, און זייער טעטיגקייט איז מער ניט געווען מעגליך צו באַגרענעצן מיטן קרייז פונ'ם תחום. די וואַקסנדיגע אינדוסטריעלע צענטרען פון

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

פוילן און דרום־רוסלאַנד האָבן שטאַרק געצוינן צו זיך די אידישע באַפעלקערונג. אמת, דער צוטריט פון דער אידישער אַרבעט אין דער גרויס־אינדוסטריע איז נאָך נעוועזן גענוג שוועך, אָבער אויך אין דעם פּרט איז סאָרגעקומען אַ שינוי צו גוטן; אַלס דורך קוואַליפיצירטע אַרבעטער האָבן די אידן אָנגעהויבן אָפטער אַריינדרינגען אין די פאַבריקן. מחמת דער שנעלער פאַרשפּרייטונג פון עלעקטרישער ענערגיע אין דער מאַנופאַקטור־אינדוסטריע פון לאָדזער און ביאַליסטאָקער ראַיאָנען איז געוואָרן מעגליך צו אָרגאַניזירן פאַבריקן מיט אַ נעמישטן צוזאַמענשטעל פון אַרבעטער, וואָס רוהען פאַרשטרעגע טעג אין דער וואָך, און אַזוי אַרום איז פאַרגעקומען געוואָרן דאָס אַריינדרינגען פון אידישע אַרבעטער אין די פאַבריקן. ס'זיינען אויסגעוואַקסן מאַנופאַקטור־צענטרען, ווי, למשל, זגערוש, אין וועלכע די אידישע אַרבעט האָט געשפּילט די הויפּט־ראָליע.

אָבער דער רוב אידישע אַרבעטער איז נאָך אַלץ געווען פאַרנומען דער עיקר אין דער קליין־אינדוסטריע, וועלכע האָט באַשעפטיגט די מאַסן אידישע יונגוואַרן, וואָס פלעגן זיך אַרויסריסן פון דער שטיקנדיגער אַטמאָספער פון די קליינע שטעטלעך. די קליין־אינדוסטריע פונ'ם תחום האָט אָבער אויך אויסגעבליט; ניט קוקנדיג אויף אַלע גזירות, זיינען געוואַקסן די באַצידונגען צווישן מערב און מזרח־רוסלאַנד, און די קליין־אינדוסטריע איז שוין מער ניט געווען אויסגערעכנט אויפ'ן אָרטיגן מאַרק, נאָר האָט פאַרשפּרייט אירע פּראָדוקטן אויפ'ן ברייטן מאַרק פונ'ם וויסן רוסלאַנד. דער עקאָנאָמישער וואוילשטאַנד פון דער גרעסטער אין געוועזענעם רוסלאַנד אידישער קהלה פון וואַרשע איז געבויט געוואָרן אויפ'ן מאַסן־עקספּאָרט קיין מזרח־רוסלאַנד פון די סחורות, וועלכע ס'האָט פאַבריצירט די קליין־אינדוסטריע, ווי שוכוואַרן, קאָנפעקציאָן און אַלערליי נאַלאַנטעריי־אַרטיקלען. פון דער קליינער שטאָט בושעזין, פּעטראָקאָווער גובערניע, פלעגן אַרויסגעפירט ווערן ביילינע קליידער אין די נעענדן פון ניי־רוסלאַנד און באַקו אויף אַ סך מיליאָנען רובל. ענליכע צענטערן פון קליידער־פאַבריקאַציע זיינען געשאַפן געוואָרן אין ווילנע, ווימעבסק, פּלאָנסק (וואַרשעווער גט.) ובדומה. בשעת אין וואַרשע האָט זיך אַנטוויקלט דאָס אויסאַרבעטן פון פאַבריקשוכוואַרן, בא וועלכן ס'זיינען געווען פאַרנומען זעהר ווייניג אידישע אַרבעטער, איז אין אַ רייהע שטעט פונ'ם צפון־מערב־דינן קאָנט, אין ווימעבסק, מינסק, „באַהילעוו א. אַנד., אויפגעקומען דורך אידישער אַרבעט די פאַבריצירונג פון דער אַזוי גערופענער שטיפמען־שוכוואַרן, וואָס פלעגט פאַרקויפט ווערן אויף די ברייטע מערק. ווילנע, וואַרשע באָבּרויסק און איבערהויפּט אַ סך שטעט פון פּאָלעסיע, האָבן עקספּאָרטירט קיין דרום־רוסלאַנד אַ סך מעבל, וואָס איז נעמאַכט געוואָרן דורך אידישע הענט. מיט איין וואָרט, די באַגרענצונגען האָבן בלויז געקאָנט שטערן דעם אַריינפאַר קיין מזרח פונ'ם אידישן אַרבעטער, ווי זיינען אָבער ניט געווען אימשטאַנד צו שטערן דעם עקספּאָרט פון זיינע פּראָדוקטן.

דער עקאָנאָמישער מצב פון די אידן האָט זיך פאַרבעסערט ניט בלויז אַ דאַנק זייערע אינדיווידועלע אָנשטריינגונגען, נאָר אויך מחמת דעם פאַרשרים פון זייער קאָלעקטיווער זעלבסטהעלפיגקייט. די אידישע אָרגאַניזאַציעס פון זעלבסטהילף האָבן מיט ערשאָלאַנטוויקלט זייער טעטיגקייט אויף אַלע נעבינטן פונ'ם אידישן סאָציאַלן לעבן. אינ'ם עקאָנאָמישן לעבן פון די אידישע מאַסן האָבן די גרעסטע באַדייטונג באַקומען די ליי־ און שפּאָר־קאַסעס, וועלכע האָבן זיך אין אַ גרויסער צאָל פאַרשפּרייט אויבערן תחום און ערלאַנגייך געשאַפן ביילינן קרעדיט פאַר די אידישע קליין־הענדלער און בעלי־מלאכות. אין דערזעלבער צייט האָבן די מיטעלע קלאַסן אינ'ם תחום געשאַפן אַ באַדייטגדיגע צאָל געזעלשאַפטן פאַר געגנזייטיגן קרעדיט, וואָס האָבן באַפרידיגט זייערע גרינט.

די אידישע עמיגראַציע, וואָס איז לכתחילה אָנגעשטאַנען אונטער דער השפעה פון פּאָגראָמען און אַרויסטרייבונגען, האָט איצט שוין אָנגענומען אַ מער אָרגאַניזירטן כאַראַקטער. די נייע עמיגראַנטן זיינען געפאָרן שוין אויף גרייטער אַרבעט, האָבן געהאַט שטיצע פון זייערע פריער אויעקגעפאָרענע קרובים. די עמיגראַציע איז געוואָרן אַ רעגולערע ערשיינונג, וועלכע פלעגט צונעמען די איבערגע אַרבעטער־הענט פונ'ם תחום; דאָס האָט געהאָלפן די אידישע אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס אינ'ם קאַמף פאַר דער פאַרבעסערונג פון די אַרבעטס־באַדינגונגען.

דג באַפעסטיגונג פון די עקאָנאָמישע פּאָזיציעס פון די אידישע מאַסן האָט אָפּגעשוואַכט די קלעפּ, וועלכע ס'האָט געגעבן דער אידישער באַפעלקערונג דער נעזעלשאַפטליכער אַנטיסעמיטיזם, דער באַיקאָט פון די ברייטע פּוילישע שיכטן ערב דער מלחמה האָט ניט געקאָנט קיין סך שאָדן דער אידישער אינדוסטריע טאַקע דערפאַר, וואָס זי האָט געאַרבעט פאַר'ן אויסגווייניגסטען מאַרק.

אויך די אידישע השפעה אויפ'ן רוסישן לעבן האָט די געזעצגעבונג פון באַגרענצונגען ניט געקאָנט אָפּשוואַכן. די אידן האָבן געשפּילט אַ גרויסע ראָליע צווישן דער העכערער בורזשואַזיע ניט נאָר פונ'ם תחום, נאָר אויך פון צענטראַל־רוסלאַנד. זיי זיינען געוואָרן די אָרגאַניזאַטאָרן פון די בענק, עקספּאָרט־מסחר און פון אַ סך צווייגן פון אינדוסטריע. אין אַ גרויסער צאָל האָבן זיך די אידן באַהעפט מיט דער רוסישער אינטעליגענץ, געהאַט אַ גרויסע השפעה אויף דער פּרעסע, אויף דעם געזעלשאַפטלעכן געדאַנק. די אידן זיינען אַזוי אַרום געוואָרן אין רוסלאַנד אַ קאָלאָנעלע געזעלשאַפטליכע קראַפט, ניט קוקנדיג אויף זייער יידישע רעכטלאָזיקייט, און דער דאָזיגער וידערשפּרוך האָט געמוזט ווערן געפעלליך פאַר דער צוקונפט פונ'ם לאַנד.

ס'זיינען אויך געוואַקסן די גייסטיגע כחות פונ'ם רוסישן אידנטום, וואָס האָט אַלץ מער זיך באַפרייט פונ'ם מיטלאַלטעריליכן לעבנסשטייגער און וועלטאַנשויאונג און זיך באַהעפט צו דער אייראָפּייאישער קולטור. דאָס רוסישע אידנטום האָט בלי סך אָנגעהויבן שפּילן די הויפּט־ראָלע צווישן דעם וועלט־אידנטום.

אַז אַזאַ איז געווען דער סאָציאַל־עקאָנאָמישער מצב פונ'ם רוסישן אידנטום פאַר'ן אָנהויב פונ'ם וועלט־היסטאָרישן קריזיס, וועלכער האָט דעם אידישן סאָלק געבראַכט אַזעלכע גרויסע נסיונות.

אָט די קריטישע עפּאָכע פונ'ם אידישן סאָלק, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן מיט דער מלחמה־ערקלערונג, קאָן איינגעטיילט ווערן אויף פינף תקופות:

I. די ערשטע תקופה פון דער מלחמה, פון יולי 1914 ביז זומער 1915, ווען דער רוסיש־רייטשישער פראָנט האָט זיך געצוינן אין בערן מערב־טייל פון פוילן.

II. די צווייטע תקופה פון דער מלחמה, פון זומער 1915, ווען דער פראָנט איז אַוועקגערוקט געוואָרן צו מזרח, ביז דער פעברואַר־רעוואָלוציע פון 1917.

III. די תקופה פון דער צייטווייליגער רעגירונג, וואָס האָט געדויערט כמעט 8 חדשים, פון סוף פעברואַר ביז סוף אָקטאָבער 1917.

IV. די תקופה פון קאָמוניסטישער פּאָליטיק פון אָקטאָבער 1917 ביז אָנהויב 1921.

און V. די תקופה פון דער נייער עקאָנאָמישער פּאָליטיק, וואָס רוסלאַנד לעבט אינער ביז היינטיגן טאָג.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

II.

דער מלחמה־אויסברוך האָט אַרויסגערופן אַ־ערשטערונג אינ׳ם גאַנצן עקאָנאָמישן לעבן פון רוסלאַנד און, נאַטירלעך, אַז מער פון אַלץ האָט דער קריזיס זיך געלאָזט פילן צווישן דער אידישער באַפעלקערונג, וואָס לעבט נאָענט צו די גרעניצן. אַ גרויסער טייל פון דער אידישער באַפעלקערונג האָט דירעקט געלימען פון די קרינג־אָפּעראַציעס; אַ גאַנצע רייהע שטעט און שטעטלעך זיינען פאַרברענט געוואָרן. ס׳האָבן זיך באַוויזן די ערשטע אידישע היימלאָזע, און אינניכן זיינען גרויסע גרופּן פון דער אידישער באַפעלקערונג אַרויסגעשיקט געוואָרן פון זייערע ערטער לויט דער פאַראָרדנונג פון דער מיליטער־מאַכט.

באַלד ווי די מלחמה האָט זיך אָנגעהויבן האָט זיך אָפּגעשטעלט דער האַנדל דורך דער יבשה־גרעניץ, וועלכער האָט געשפּילט די גרעסטע ראָליע אינ׳ם אידישן עקאָנאָמישן לעבן. אין האַרבסט, מיט׳ן אַריינציהען אין דער מלחמה פון טערקיי, האָט אויסגעהערט דער מסחר מיט אויסלאַנד אויך דורכ׳ן שוואַרצן ים,—ס׳זיינען אָפּגעשטאָרבן אַדעס, כערסאָן, ניקאָלאַיעוו און אַנדערע האַפנס.

די ניט־געגענדיגע נעץ פון רוסישע אייזנבאַנען איז אינגאַנצן פאַרנומען געוואָרן פאַר די הצטרכות׳ן פון דער מאָביליזאַציע און ערשט האַרבסט־צייט האָט מען אָנגעהויבן אין אַ קליינעם מאַס־שטאַב וידער אָנגעמען פּריוואַטע משאות. באַזונדערס האָט פון דעם געלימען וואַרשע, וואָס איז געווען נאָר נאָענט צום פראָנט, און די אידישע באַפעלקערונג האָט ניט געקאָנט עקספּאָרטירן אירע סחורות.

אין די ערשטע חדשים פון דער מלחמה האָט זיך אַנטוויקלט, באַזונדערס אין די געגנדן, וואָס זיינען געווען נאָענט צום פראָנט, אַ גרויסע אַרבעטסלאָזיקייט אינ׳ם אידישן האַנדל, מלאכה און אינ־דוסטריע. באַזונדערס שטאַרק האָט זיך אָט די אַרבעטסלאָזיקייט געלאָזט פילן אין וואַרשע, אָבער אויך אין ביאַליסטאָק האָט זיך אָפּגעשטעלט די אַרבעט אין די פאַבריקן; ניט בעסער איז געווען אין ווילנע, מינסק, באָבּרויסק. דאָס אויסהערן פונ׳ם וואַלד־עקספּאָרט האָט זיך שטאַרק אָפּגערופן אויף דער אידישער באַפעלקערונג פונ׳ם צפון־מערבדיגן קאַנט.

פונדעסטוועגן האָבן די וואונדן, וואָס די אידישע באַפעלקע־רונג האָט באַקומען אין׳ם עקאָנאָמישן נעביט אָנהויב מלחמה, אָנ־געהויבן שנעל זיך פאַרהיילן. נאָך איינינע וואָכן האָט דער פראָנט זיך באַפעסטיגט אויף אַ באַשטימטער ליניע און אָפּגע־שניטן פון רוסלאַנד מערב־פּוילן. די צאָל היימלאָזע און אַרויסגע־שיקטע איז געווען אַ־ערך עטליכע צענדליג טויזנט, און דער גרע־סטער טייל פון זיי האָט נעקאָנט זיך אומקערן אויף די אַלטע ערטער.

אינ׳ם ערשטן מלחמה־יאָר זיינען די עקאָנאָמישע רעסורסן פון דעם גרויסן רוסלאַנד נאָך געווען גאַנץ ווייט פון אויסגעשעפּט צו ווערן. ניט קוקנדיג אויף די מאָביליזאַציעס, איז אינ׳ם רוסישן דאָרף נאָך געבליבן נענט אַרבעטער־העגט. אַחוץ די גרעניץ־געגנדן, איז דאָס פאַרזייען פון די פעלדער אין ערגיץ ניט אין רוסלאַנד באַדייטנ־דיג פאַרקלענערט געוואָרן, ווענן שפּייז־מאַנגל האָט קיין רעד נאָר ניט געקאָנט זיין. דאָס פאַרלירן פון לאָדזער מאַנופאַקטור־ראַיאָן האָט געקאָנט געדעקט ווערן דורך אינטענסיווערער אַרבעט פון די מאָסק־ווער פאַבריקן.

צוליב דער פעהינקייט זיך צופּאַסן צו נייע באַדינונגען האָט די אידישע באַפעלקערונג, פאַרלירנדיג איינינע מקורים פון פּרנסה, גיך געפונען נייע מקורים. אויס׳ן אָרט פון די איבערגעריסענע באַצי־הונגען מיט אויסלאַנד און טיילווייז אויך מיט צענטראַל־רוסלאַנד האָט די אידישע באַפעלקערונג באַקומען אַ נייעם קאָלאָסאַלן פאַר־ברויכער — די קאָלאָסאַלע אַרמיי, פאַר וועלכע די מלוכה־מאַכט האָט פאַרנתצט אַלע רעסורסן פונ׳ם לאַנד. אַזוי ווי די אַרמיי איז געווען קאָנצענטרירט נאָענטער צו דער מערב־גרעניץ, איז גע־שאַפן געוואָרן אַ מקור פון פאַרשידענע פּרנסות פאַר דעם אידישן האַנדל און מלאכה. אויב די מלחמה האָט אין ערשטן מאָמענט זעהר אַ סך מענשן רואינירט, האָט זי נאָר ניך אָנגעהויבן שאַפן נייע גבירים. זי האָט אָבער אויך געגעבן אַ סך אַרבעט דעם אַר־בעטגדיגן המון. די אידן זיינען נראַדע באַשעפטיגט אין די פּראָ־דוקציאָנס־צווייגן, אין וועלכע יעדע אַרמיי נוטיגט זיך אַממערסטן, ווי שניידעריי, שוסטעריי, פּראָדוקציע פון שפּייז־מיטלען. אויף אַזאַ אופן איז די אַרבעטסלאָזיקייט שנעל אַריבער און, אָדרבה, ס׳איז אַנטשטאַנען אַ גרויסע נאָכפראַגע אויף אַרבעטער־העגט; די אידישע בעלי־מלאכות זיינען געוואָרן פאַרוואָרפן מיט אַרבעט. אויסגע־צייכנט פאַרדינט האָבן, למשל, די משאַ־פירער, וועלכע האָבן אין אַ געוויסער מאָס ממלא געווען די ניט־געגענדיגע טעטיגקייט פון די באַנען. נאָר וואַרשע האָט דאַן געלימען פון אַ גרויסער צאָל אידי־שע אַרבעטסלאָזע, ווייל ס׳איז געווען ווייניג רוי־שטאָף און ס׳איז ניט געווען וואו צו פאַרקויפן די פאַבריקאַטערייע; די דאָזיגע אַרבעטס־לאָזע האָבן זיך אָבער טיילווייז איבערגערוקט צום מזרח און דאָרט געפונען אַרבעט.

דעם פּראָצעס פון פאַרהיילן די ערשטע מלחמה־וואונדן איז גע־ווען צו באַמערקן אויך אין דער טעטיקייט פון די קרעדיט־אינסטי־טוציעס. די רוסישע בענק האָבן פונקציאָנירט מער אָדער ווייניגער נאָרמאַל. אַ סך אידישע ליי־ און שפּאָר־קאַסעס זיינען, אמת, אָנ־הויב מלחמה געווען געצוואונגען אינגאַנצן אָפּשטעלן אָדער באַ־גרעניצן דאָס אַרויסגעבן די דעפּאָזיטן. באַלד אָבער האָט זיך איבערך תחום וידעראַמאָל אַדורכגעטראָגן אַ כוואַליע פון עקאָנאָמישער לעבהאַפטיגקייט, און די אַרבעט פון די ליי־ און שפּאָר־קאַסעס האָט זיך ווידער אָנגעהויבן, אַפילו נאָך אין אַ גרעסערער מאָס. ווי האָבן אַפילו אָנגענומען מיליטערישע באַשטעלונגען, ווי פאַגאַדער־געטיילט צווישן די מיטגלידער און געזיכערט זיי בעסערע אַרבעט־באַדינונגען. אויף אַזאַ אופן, האָט דאָס ערשטע מלחמה־יאָר, הגם ס׳האָט אַרויסגערופן אַ גרויסע ערשיטערונג אינ׳ם עקאָנאָמישן לעבן פון די אידישע מאַסן, געביטן דעם כאַראַקטער פון זייער אַרבעט, דאָך, ווען מען זאָל ניט רעכנען די דירעקטע קרבנות פון די קרינג־אָפּעראַציעס, האָט עס אין אַלגעמיין אין׳ם עקאָנאָמישן מצב פון דער אידישער באַפעלקערונג זיך ניט שטאַרק אָפּגערופן. די שווערע נסיונות זיינען ערשט שפּעטער געקומען.

III.

אין מאַי 1915 איז די רוסישע אַרמיי אינגאַנצן צעקלאַפּט געוואָרן אויסן מערב־פראָנט. אָרגאַניזירן און פירן ווייטער די מלחמה איז די רעגירונג, וואָס האָט לוגוטין אינאָרירט די צוזאַמענאַרבעט מיט די נעזעלשאַפטליכע כחות, ניט געווען בכח. דער פראָנט האָט זיך אַרויס געטון ווייט קיין מזרח און אָפּגעשניטן פון רוסלאַנד אַ אומגע־הייערן שטח, אויף וועלכן ס׳האָט געוואוינט 40% פון דער אידי־שער באַפעלקערונג. שפּעטער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דעם דאָזיגן שטח האָט רוסלאַנד פאַרלירן אויף שטענדיג.

אַזאַ מין רוק פונ׳ם פראָנט האָט, פאַרשטייט זיך, באַדאַרפט אַרויסרופן אַ געוויסע צאָל היימלאָזע. די רעגירונג האָט אָבער נאָך פאַרגרעסערט זייער צאָל דורך איר ווילדער באַליטיק. די מיליטער־

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

מאַכט האָט ניט געהאַט קיין צוטרוי צו דער אידישער באַפעלקערונג און אָנגעהויבן אַרויסטרייבן זי כמעט אינגאַנצן פון די פראָנט־געגנדן. דער גרעסטער נידרש איז פאַרגעקומען פון קורלאַנד און פון דער מזרח־העלפט פון קאָוונער גובערניע. פאַרן אָנקומען פונ׳ם שונא האָט די מיליטער־מאַכט אַרויסגעטריבן כמעט די גאַנצע באַפעלקערונג. ס׳איז שווער פּינקטליך פעסטצושטעלן די צאָל אידישע היימלאָזע און פאַרטריבענע. זי האָט דערגרייכט אַ׳ערך 400,000 נפשות. אַזויווי דער עקאָנאָמישער מצב פון דער אידישער באַפעלקערונג, וואָס איז געבליבן אינדערהיים, איז געווען באַפרידיגענדיג און ערטערווייז אַפילו גינציג, האָט די געזעלשאַפט שטאַרק זיך אָפּגעגעבן מיט׳ן גורל פון די נרויסע מאַסן היימלאָזע. אַחוץ דעם האָבן די נרושים געהאַט זעהר ווכטיגע פאָלגן פאַר דער יודישער לאַגע פון דער אידישער באַפעלקערונג.

דער תחום איז פון די מפלות אופ׳ן פראָנט שטאַרק פאַרקלענערט געוואָרן; די היימלאָזע האָט מען נעמוזט שיקן כמעט אויס־שליסליך אין די דרום־גובערניעס, וועלכע האָבן אָבער ניט גע־קאָנט אַריינגעמען אַזאַ נרויסע מענגע מענשן. מ׳האָט נעמוזט מאַכן אַ שפּאַלט אין דער כינעזישער וואַנט און לאָזן אַ געוויסע צאָל אידישע היימלאָזע וויטער פונ׳ם תחום; פאַר דעם צוועק האָט מען אויסגעקליבן די דריי עקאָנאָמיש אָפּגעשטאַנענע פאַר־וואַרפענע גובערניעס: וואָראָניזשער, טאַמבאָווער און פּענזער. דאָס איז אָבער אַלץ ניט געווען גענוג; די נרויסע אַרמייען האָבן זיך נערוקב קיין מזרח, די צאָל היימלאָזע איז געוואַקסן פון טאָג צו טאָג און מ׳האָט נעמוזט נייז אויף וויטערע הנחות. אין האַרבסט 1915 איז פאַקטיש אָפּגעשאַפט געוואָרן דער תחום; ס׳איז ערלויבט געוואָרן די אידן צו באַזעצן זיך אין נאַנץ רוסלאַנד, אויסער די הויפּט־שטעט.

אויף אַזאַ אופן איז אונטערן דרוק פון דער מיליטערישער מפלה געפאַלן די באַגרענצונגס־סיסטעם, באַ וועלכער די רעגירונג מיט איר אַנטיסעמיטישער פּאָליטיק האָט זיך נעהאַלטן העכער אַ יאָרהונדערט, ניט קוקנדיג, וואָס די דאָזיגע פּאָליטיק איז געשטאַנען אין אַ פולן ווידערשפּרוך צו דער עקאָנאָמישער לאַגע פונם לאַנד. און אָט דער פאַקט האָט געהאַט אַ נרויסע און ווכטיגע באַדייטונג ניט נור פאַר די נרויסע מאַסן היימלאָזע, נאָר אויך פאַר דער נאַנצער אידישער באַפעלקערונג בכלל.

אָט ווי די אידישע אַנטלאָפענע און אַרויסגעטריבענע האָבן זיך פאַנאַנדערגעטיילט אויף רוסלאַנדס טעריטאָריע. אַ׳ערך אַ דריטל איז פאַרבליבן אין די פראָנט־געגנטן גרייט אין יעדן מאָמענט זיך אומקערן אויף די אַלטע מקומות. דאָס צווייטע דריטל האָט איבערגעוואַנדערט אין די דרום׳דיגע געגנטן פון ניי־רוסלאַנד און, צום סוף, בערך אַ דריטל האָט פאַרלאָזן דעם תחום און זיך באַ־זעצט באַזונדערס געדיכט אין וואָלגע־ראַיאָן. איבריגענס, איז די פאַרשפּרייטונג פון די היימלאָזע געווען זעהר גרויס, אַ סך האָבן אַפילו דערגרייכט ביז אודאַל און באַדייטנדיגע גרופּן האָבן זיך באַזעצט אויך אין סיביר. פאַרקערט, פון די אָפּגעשטאַנענע רוסישע גובערניעס, וואוהין די רעגירונג האָט זיי פריער געשיקט, זיינען די היימלאָזע מערסטענטיילס אַוועק.

מחמת דעם איינגאַרטיגן צוזאַמענשטעל פון די היימלאָזע איז די אויסגאַבע פון זייער איינאָרדנונג געווען זעהר שווער. די מאַסע היימלאָזע איז דער עיקר באַשטאַנען פון ניט קיין אַרבעטסעהיגע עלעמענטן, ווייל די אַרבעטסעהיגע האָבן צום גרעסטן טייל עמ־גרירט מעבר לים נאָך פאַר דער מלחמה און אַ תרץ דעם האָט די מלחמה אַליין צוגענומען אַ סך מענער פונם אַרבעט־עלטער. וויטער, איז דער קאָמענענט היימלאָזע אַרויסגעקומען דער עיקר פון די קליינע שטעט און שטעטלאַך; די גרויסע שטעט האָבן פון דער מלחמה כמעט ניט געליטן. אויף אַזאַ אופן האָט די מלחמה מיט אירע אכזריותדיגע מנהגים פאַרטיפט דעם חורבן פונם קליינעם אידישן שטעטל, וואָס האָט זיך שוין אָנגעהויבן פון לאַנג. דאָס קליין־שטעטלדיגע ביוגרעמום, אומאָפּהענגיג דערפון, צי האָט עס זיך פאַרנומען ביי זיך אין דער היים מיט האַנדל אָדער מיט פּרי־מיטיווער מלאכה, איז אַרויסגעריסן געוואָרן פון זיין באָדן און האָט זיך קיים אָריענטירט אין די נייע תנאים.

ניט אַ קליינעם באַטרעף האָט דערביי געהאַט דער מעטאָד פון עוואַקואַציע. אין דער הינזיכט זיינען געווען צוויי קאַטעגאָריעס: אַנטלאָפענע און אַרויסגעטריבענע. די ערשטע האָבן זיך נעקאָנט אַביסל צוגרייטן צו דער עוואַקואַציע, מ׳מנעמען אַביסל פונם פאַרמענען, נעלט און סחורות, וואָס האָט פאַרגרינגערט זייער איינ־אָרדנען זיך אויף די נייע ערטער. די צווייטע האָבן נעמוזט אַוועק מיט נאָרנישס, ווייל די באַפעלן פון אַרויסטרייבן פלעגן אַרויס־געגעבן ווערן אומערוואַרטעט, ווי דאָס איז באַזונדערס אכזריותדיג פאַרגעקומען אין קאָוונער און קורלענדער גובערניעס: די אידן זיינען פון דאָרט אַרויסגעטריבן געוואָרן אין משך פון עטליכע שעהן און האָבן, זעלבסטפאַרשטענדליך, לחלוטין ניט געהאַט די מעגליכקייט עפּיס מיטצונעמען פון זייער פאַרמענען.

די מאַסן היימלאָזע זיינען אַזוי אַרום געפאַלן צו לאַסט אויף דער אַרטיגער אידישער באַפעלקערונג. און זייער לאַגע וואָלט געווען אַ סך ערגער און טרויעריגער, ווען ניט דער נישקשהדיגער עקאָנאָמישער מצב פון דער איינגעזעסענער אידישער באַפעלקערונג, וועלכע האָט אין יענע גרויזאַמע טעג אַרויסגעוויזן גרויסע אָפּפער־ווילינקייט; אויך דאָס אויסלענדישע אידנטום האָט אינם דאָזיגן היסטאָרישן מאָמענט ניט פאַרגעסן זיינע רוסישע ברידער און גע־שיקט גרויסע שטיצע. אין 1916 איז דער רעגירונגס־אַנטיסעמי־טיזם אַביסל אָפּגעשוואַכט געוואָרן, ווייל פאַר אַלע געזעל־שאַפטליכע קרייזן איז דעמאָלט קלאָר געוואָרן, אַז נור דורך אַ גרויסע אַלגעמיינע אָנשטרענגונג פון אַלע בירגער וואָלט זיך אפשר איינגעגעבן צו פאַרטרייבן דעם שונא; דעריבער האָט די רעגירונג, פאַרטיילנדיג גרויסע סכומים פאַר די נויטן פון די היימלאָזע, ניט פאַרגעסן אויך אָן די אידן.

אויב דער צוזאַמענשטעל פון דער מאַסע היימלאָזע, פון וועל־כער אַ גרויסער טייל האָט פריער אויך געלעבט פון אַמעוויקאַנער שטיצע און אָרטיגער צדקה, איז געווען ניט אַזוי גינציג פאַרן איינ־אָרדנען זיך אויף די נייע ערטער, זיינען אָבער די אויסעו ליכע תנאים געווען זעהר גוט פאַר זיי. די קאָלאָסאַלע אַרמיי האָט נעפאָ־דערט אַ סך פּראָדוקטן; די נאָכפראַגע אויף אַרבעטער־הענט איז שטאַרק געשטיגן, און די אונטערנעמער האָבן וויינג וואָס זיך נערעכנט מיט דער קוואַליפיקאַציע פון דער אַרבעט, ווי אויך מיט די נאַציאָנאַלע און רעליגיעזע מאָמענטן. קיינמאָל נאָך זיי־נען ניט געווען אַזוי אָפן די טירן פון קריסטליכע וואַרשטאַטן און פאַבריקן פאַר אידן, ווי אינם דאָזיגן יאָר.

די עלטערע היימלאָזע און בכלל די קליין־הענדלער האָט זיך, אמת, זעהר שווער איינגעגעבן דאָס צופאַסן זיך צו די נייע תנאים. אָבער די געזונטערע און יונגערע היימלאָזע האָבן זיך תיכף נעגומען פאַר דער אַרבעט; דער איבערגאַנג צו אַרבעט פון דער אידישער יוגנט, פון די קינדער פון דער קליין־בורזשואַזיע, איז געוואָקסן, אָבער אויך דאָ אין די נייע באַדינגונגען האָבן זיך באַלד אַרויס־געוויזן די אָרגאַניזאַטאָרישע סעהיגקייטן פון געוויסע אידישע עלע־מענטן, וועלכע זיינען אַריינגעדרונגען אונם עקאָנאָמישן אָרגאַניזם פונם רוסישן מאָלק, און האָבן געשאַפן נייע האַנדלס־ און אינדוסט־

ריע־אונטערנעמונגען. דאָס אַריינדרינגען איז פאַרנעקומען גרינג, ניט אַרויסרופנדיג קיין אומצופרידנקייט מצד די קאָנקורענטן, ווייל די נאָכפראַגע איז שטענדיג געווען גרעסער פון דעם זאַפּאַס פון סחורות.

אין צוזאַמענהאַנג מיט דער ניט־שלעכטער סיטואַציע פון די אידישע היימלאָזע אויף די נייע ערטער האָבן זיך אין אַלגעמיין איינגעגעבן די פרוכן צו שאַפן קרעדיט פאַר די היימלאָזע. אין איינציג ערטער פון אויסערן תחום זיינען געגרינדעט געוואָרן אידישע ליי־ און שפּאַר־קאַסעס. אין אַנדערע ערטער האָבן די אידישע הילפס־אָרגאַניזאַציעס אַרויסגעגעבן הלוואות אויף פּראָדוקטיווע צוועקן, וועלכע זיינען נאָכן אָפט צוריק אומגעקערט געוואָרן, ווייל די באָרגער האָבן געקאָנט זיי פּראָדוקטיוו אויסנוצן.

די גרעסטע באַדייטונג אָבער פון אָט דער מלחמה־תקופה איז געווען דאָס אַריבערטראָגן פון דער אידישער קליין־אינדוסטריע קיין מזרח־רוסלאַנד. שוין אָנדריב מלחמה האָט אָנגעהויבן די ווילנער זאָקן־אינדוסטריע אַריבערוואַנדערן קיין פּאַלטאַווע. אויף די נייע ערטער זיינען אַריבערגעפאָרן סיי די אונטערנעמער, סיי די אַרבעטער און אַרבעטאָרינס. צו די אַלטע אַרבעטאָרינס פון ווילנער גו־בערניע זיינען צוגעקומען נייע גרופּן, דער עיקר, פּאַלטאַווער אידישע מיידלאַך. אינגיכן זיינען אין דער אַרבעט אַריינגעצויגן געוואָר־דן אַרטיגע ניט־אידישע מיידלאַך. צוליב דער גרויסער נאָכפראַגע אויף סחורות האָט די אינדוסטריע זעהר גוט זיך אַנטוויקלט. גאַנצע צווייגן פון דער אידישער גאַלאַנטעריי־פאַבריקאַציע האָט נאָך נאָר אין אָנדריב מלחמה איבערגעוואַנדערט קיין דרום־רוסלאַנד, — קיין באַרדיטשעוו, אָדעס, יעקאַטערינאָסלאַוו, לוגאַנסק, באַכמוט

א. א. ז. און דער תחום איז אָפּגעשאַפט געוואָרן דאָס די אידישע גאַלאַנטעריי־אינדוסטריע אָנגעהויבן אַריבערוואַנדערן אין די שטעט, וואָס אַרום מאָסקווע, ווייל מאָסקווע אַליין איז נאָך געווען פאַרמאַכט פאַר אידן. די לעדער־אינדוסטריע איז פון דער תחום געוואָרענער סטאַרבאָן אַריבער אין דאָרף באַגאַראָדסקאַיע, נישט־נאָראָדער גובערניע. אויף אַזאַ אופן, האָבן די אידישע אַרבעטער פאַרטגעזעצט זייער אַרבעט אויף די נייע ערטער ביי די פריהערדיגע אונטערנעמער, אין אַ באַקאַנטער סביבה. אמת, די אידישע אונ־טערנעמער, דערהייסט אין מאָסקווער ראַיאָן, וואו ס'איז פון פריער אָן געווען אַ גרויסע צאָל קוואַליפיצירטע רוסישע אַרבעטער, האָבן געשטרעבט אַריבערציהען זיי צו זיך אין דער פּראָדוקציע, אָבער פון קאָנקורענץ צווישן אידישע און ניט־אידישע אַרבעטער האָט נאָך דעמאָלט קיין רייד ניט געקאָנט זיין, ווייל די נאָכפראַגע אויף אַרבעטער־הענט איז געווען גרויס.

אויף אַזאַ אופן זעהען מיר, אַז ווי גרויס ס'זיינען ניט געווען די וואַנדערונגען, וואָס די אידישע באַפעלקערונג האָט באַקומען אין דער צווייטער תקופה פון דער מלחמה, האָבן זיי זיך ביסלאַכווייז פאַר־היילט. גראָד די מלחמה האָט צעריסן יענע קייטן, וואָס האָבן געדינט פאַר דער רעגירונג אַלס מיטל צו שטערן דעם טיפערן אַריינדרינגען פון די אידן אין דער רוסישער פאָלקס־ווירטשאַפט. דערפאַר אָבער איז אָט די פאָלקס־ווירטשאַפט גופא, און מיט איר אויך די גאַנצע רוסישע מלוכה, אַלץ נאָענטער צוגעקראָכן צום גרעסטן קאַטאַקליזם, צו דער אומגעהייערער ערשיטערונג, וועלכע האָט אויך געטראָפן די אידישע באַפעלקערונג.

(המשך קומט).

די אידן אין דייטשלאנד.

ד"ר יעקב סעגאַל.

כדי צו געבן אַ פולשטענדיג און ריכטיג בילד פון דער אידי־שער באַפעלקערונג אין דייטשלאַנד, וואָלט מען דאַרפן — אפילו אין אַ קורצן מאַמר — כאָטש בקיצור אָנווייזן דעם צושטאַנד און די באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג, באַלייכטן איר עקאָנאָמישע און סאָציאַלע לאַגע, באַטראַכטן די קולטור־פּראָבלעם, באַרירן אויך די פראַגע פון מאָראַל־ און קרימינאַל־סטאַטיסטיק און, לסוף, אָפּשאַצן — ווי ווייט דאָס איז מעגליך אויפן סמך פון סטאַטי־טישע דאַטן — די פּאָליטישע לאַגע.

מחמת דוחק אין פּלאַץ איז אָבער ניט מעגליך אויסשעפּן די טעמע אין איין אַרטיקל. דעריבער וועל איך זיך דאָסמאָל אָפּ־שטעלן בלויז אויף די פראַגן פון באַפעלקערונג און עקאָנאָמיק און אַרומרעדן די אַנדערע פּראָבלעמען און וויטערדיגע אַרטיקלען.

ס'איז אין איצטיגן מאָמענט ניט קיין גרינג אַרבעט צו באַשרייבן די לאַגע פון אידן אין דייטשלאַנד פון עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישן שטאַנדפּונקט. ראשית צוליב דעם, וואָס דייטשלאַנד האָט פאַר־לוירן דורך דעם קריג א סך געביטן מיט אַ צאָלרייכער אידישער באַפעלקערונג און דעריבער איז שווער צו פאַרגלייכן דעם היינטיגן מצב פון דער אידישער באַפעלקערונג אין דייטשלאַנד מיטן פריער־דיגן. פון דער צווייטער זייט האָט זיך בעת און דורך דער מלחמה גופא זעהר אַ סך געביטן אינם עקאָנאָמישן און סאָציאַלן לעבן פונם דייטשישן אידנטום. פאַר איטליכן, וואָס האָט זיך פאַרנומען מיט סאָציאַל־עקאָנאָמישע און דעמאָגראַפישע פּראָבלעמען, איז קלאָר די וויכטיגקייט און די באַדייטונג פונם פאַרגלייך ביים אויס־

מאָרשן פון די דאָזיגע פראַגן. דורכפירן דעם פאַרגלייך איז אָבער בא היינטיגע באַדינגונגען אין דייטשלאַנד זעהר שווער, כמעט ווי אויסגעשלאָסן. דעריבער מוז מען זיך סומך זיין אויף אויס־רעכנונגען און בערעכינע שאַצונגען.

* *
*

די ערשטע פראַגע, צו וועלכער מיר גייען אַרום צו, איז: ווי גרויס איז בערך די צאָל אידן אין דייטשלאַנד? לאָמיר פּרובן אויסרעכנען. לויט דער פאָלקסציילונג פון 1910־טן יאָר זיינען דאָן געווען אין דייטשלאַנד 615,021 אידן. לאָמיר אָנגעמען, אַז דער צוואַקס פון דער איד. באַפעלקערונג פון 1910 יאָר אָן וואָלט זיין דורכשנישלעך דער איינגער, וואָס אין די יאָרן 1905—1910, דעמאָלט וואָלט אויסגעקומען, אַז אין 1922 יאָר וואָלטן באַ־דאַרפט זיין אין דייטשלאַנד 632,180 אידן. מיר דאַרפן זיך אָבער רעכנען דערמיט, וואָס בעת מלחמה, ד. ה. אין משך פון 4 יאָר (פון 1914—1918) האָט אויסגעהערט כמעט אונגאַנצן סיי דער נאַטירלעכער צוואַקס פון דער באַפעלקערונג, סיי דער קינסטלעכער דורך נייאַריינגעקומענע אימיגראַנטן. דער צוואַקס פאַר די דאָ־זיגע פון יאָר וואָלט באַדאַרפט באַטרעפן 5720; נעמט מען די לעצטע צאָל אַראָפּ פון דער העכער דערמאָנטער (632,180), באַקומט מען אין דייטשלאַנד — 626,460 אידן. דערפון דאַרף מען אַראָפּנעמען די צאָל פון 12,000 מתים, וואָס זיינען געפאַלן אין שלאַכט און געשטאָרבן אין די שפּיטאָלן,

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

וואָלט געדאַרפט בלייבן נאָר 614,460 אידישע נפשות אין דייטשלאַנד. אחוץ דעם האָט דייטשלאַנד פאַרלוירן די פאָלגנדיגע געביטן: טאַבעלע I.

1) עלזאַס-לאָטהרינגען	מיט	30,483 אידן
2) מעמעל-געביט	„	1,350 „
3) אָנדערע טיילן פון מזרח-פרייסן	„	349 „
4) דאַנציג	„	2,717 „
5) אַנדערע טיילן פון מערב-פרייסן	„	7,699 „
6) פּוזן	„	24,814 „
7) נעגיסע טיילן פון שלעזיע	„	6,685 „
8) טיילן פון שלעזוויג-האָלשטיין	„	32 „
9) טיילן פון ריין-געביט	„	23 „
סך-הכל		74,152 אידן

אַראָפּרעכנענדיג די דאָזיגע צאָל פון 614,460, באַקומט מען אַ באַפעלקערונג פון 540,308 אידן אין דייטשלאַנד. דאָס איז אָבער נאָך לאַנג ניט די ריכטיגע צאָל. מיר וועלן באַלד אָנווייזן די סיבות, צוליב וועלכע זי ווערט אַ סך גרעסער. ס׳איז אַ פאַקט, אַז פון די אָנגעוואוירענע געביטן גיט אַ שטאַרקע כוואַליע פון עמיגראַנטן קיין דייטשלאַנד. פון פּוזן, מזרח- און מערב-פרייסן רעכנט מען, אַז ס׳האָבן אויסגעוואַנדערט בערך 75%, ד. ה. 24,646, פון אויבערשלעזיע 50% ד. ה. בערך 3000 אידן. אינאיינעם איז דאָס אַ פּאַזיטיווער ריזולטאַט פון 27,646 נפשות. אחוץ דעם זיינען נאָך אַריינגעקומען פאַר דער מלחמה-צייט און אין די לעצטע אומרוהיגע יאָרן פון פּוילן, ליטע און רוסלאַנד בערך 75,000 מזרח-אידן. קומט אויס, אַז בסך הכל לעבן איצט אין פאַרקלענערטן דייטשלאַנד 615,000 אידן ד. ה., אַז די צאָל אידן איז איצט אין פאַרקלענערטן דייטשלאַנד כמעט די זעלבינע, ווי אין 1910 יאָר. דער דאָזיגער אויספיר איז אַ איבערראַשענדיגער, בפרט אַז מען נעמט אין אַכט די אַלגעמיינע סטאַטיסטיק פון דייטשלאַנד, לויט וועלכער די דייטשישע באַפעלקערונג איז געוואָרן אַרימער מיט 5,750,000 נפשות. (פון 64,925,993 אין 1910-טן יאָר איז זי אַראָפּגעפאַלן אויף 59,181,512 אין 1922). פון דעם איז געדריגענען, אַז דער פּראָצענט פון דער אידישער באַפעלקערונג בנוגע דער גאַנצער באַפעלקערונג פון דייטשלאַנד איז איצט אַ גרעסערער איידער אין 1910 יאָר.

איידער מיר וועלן זיך פאַרגעמען מיט דער היסטאָרישער אַנטוויקלונג, וואָלט כדאי זיין אַ קוק פון אויף דער פאַרטיילונג פון די אידן צווישן פאַרשיידענע קאַנטן פון דייטשלאַנד (טאַבעלע II). נישט קוקנדיג דערויף, וואָס נאָך דער מלחמה האָבן זיך די באַדינגונגען ערטערווייז שטאַרק געביטן, זיינען סוף כל סוף די באַראַקטעריסטישע טענדענצן געבליבן די אייגענע.

ס׳איז כדאי צו באַמערקן, אַז אַ דאַנק דער שטאַרקער אימיגראַציע פון מזרח, איז פרייסן, מער נאָך ווי אין 1910 יאָר, געוואָרן דער וויכטיגסטער קאַנטן פאַר קאָנצענטראַציע פון אידן אין דייטשלאַנד. צוליב עקאָנאָמישע, פּאָליטישע און היסטאָרישע טעמים איז איין קאַנטן מערער, דער אַנדערער ווינציגער באַוואוינט פון אידן. אָט איז דער גאַנץ קליינער פּראָצענט פון אידן אין זאַקסן אַ פּויעל יצא דערפון, וואָס ביז אין דער מיט פון 19 יאָרהונדערט האָבן אידן דאָרט נישט געהאַט קיין וואוינרעכט. אין די מיטעלע און קליינע מלוכות זיינען געווען ענליכע באַדינגונגען. פאַרקערט, אין העסן און באַדען, וואו די פּאָליטישע אימיגראַציע איז געווען פאַר זיי אַ גינצינע, האָבן אידן געוואוינט צעשפּריטן איבערן גאַנצן לאַנד.

דער צפון פון דייטשלאַנד איז פאַר דער אידישער באַפעלקערונג אָן אַן ערך אַ שטאַרקערער צוציהונגספּונקט, איידער פאַר דער דייטשער באַפעלקערונג נומא. בעת אין צפון-דייטשלאַנד (ד. ה. אין פרייסן, לובעק, האַמבורג און ברעמען) נעמינען זיך 66% פון דער גאַנצער דייטשישער באַפעלקערונג, לעבן דאָרט 76% פון אַלע דייטשישע אידן. דער דסק פונם דייטשען עקאָנאָמישן לעבן איז אין צפון- און מערב-דייטשלאַנד. ס׳איז קלאָר, אַז דער דאָזיגער פאַקט האָט אין אַ גרויסער מאָס משפּיע געווען אויף דער קאָנצענטראַציע פון די אידן אין דעם אָנגעוויזענעם קאַנטן.

מיר נייען איבער צו דער אַנטוויקלונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין משך פון די לעצטע 50 יאָר.

אמילו אַן אויבנאויפיגער בליק אויף דער טאַבעלע III. קאָן דערוויזן, אַז דער פּראָצענט פון אידן בנוגע דער גאַנצער באַפעלקערונג איז געוואָרן אַלץ קלענער און קלענער. בעת אין 1871 יאָר איז אויסגעקומען אויף 10,000 נפשות אין דייטשלאַנד 125 אידן, איז אין 1910 יאָר אויסגעקומען נאָר 95 אידן. אין נאָר ווייל דייטשלאַנד האָט פאַרלאָרן פון דער מלחמה כמעט אַ זעקס-מיליאָניקע באַפעלקערונג און באַ די אידן איז צוגעקומען אַ גרויסער צושטראָם פון מזרח-אידן, איז ווידער דער פּראָצענט פון די אידן

טאַבעלע II. (די צאָלן ווענען עלזאַס-לאָטהרינגען זיינען אַרויסגעלאָזט).

קאַנטן	די גאַנצע באַפעלקערונג	אידן	% פון אידן	פון הונדערט פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג האָבן געוואוינט אין קאַנטן	פון הונדערט אידן האָבן געוואוינט אין קאַנטן
פרייסן	40,165,219	415,926	1,04	63,7	71,2
באַיערן	6,887,291	55,065	0,80	10,9	9,4
זאַקסן	4,806,661	17,587	0,37	7,6	3,0
הערסעמבערג	2,437,574	11,982	0,49	3,9	2,1
באַדען	2,142,833	25,896	1,21	3,4	4,4
העסען	1,282,051	24,063	1,88	2,0	4,1
מיטעלע און קליינע מלוכות	5,330,350	34,019	0,64	8,5	5,8
ס׳יה.	63,051,979	584,538	0,93	100,0	100,0

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אין דייטשלאנד אויסגעוואקסן ביז 110 אויף צען מיזנטס פון דער נאנצער באפעלקערונג אין 1922.

טאבעלע III.

יאר	די גאנצע באפעלקערונג	די אידישע באפעלקערונג	% פון אידן	פארמערונג פון דער גאנצער באפעלקערונג	פארמערונג פון דער פון אידן
1871	41,062,792	512,153	1,25	4,06	1,64
1875	42,729,360	520,575	1,22	5,87	7,88
1880	45,236,061	561,612	1,24	3,58	0,21
1885	46,857,704	563,172	1,20	5,49	0,83
1890	49,428,470	567 884	1,15	13,59	3,33
1900	56,367,178	586,833	1,04	7,58	3,58
1905	60,641,278	607,862	1,00	7,06	1,17
1910	64,925,993	615,021	0,95	— 8,84	4,0
1922	59,181,512	643,000	1,10		

דעם דאזיגן איספיר קאן מען אזוי פארמולירן אין איין זאץ:

די פארמערונג פון דער אידישער באפעלקערונג אין דייטשלאנד שטייט שטענדיג אפ פון דער פארמערונג פון דער נאנצער דייטשער באפעלקערונג.

באטראכטנדיג די דאטן פון דער טאבעלע III, זעהט מען בולט יענע צוויי פאקטאָרן, וואס האבן אין לעבן פון די דייטשישע אידן נעשפילט א באדייטנדיגע ראָלע: די אָפטאגדערונג ארום די 80-ער יאָרן און די צוטאגדערונג ארום די 90-ער יאָרן פונם פארגאנגענעם יאָרהונדערט. נאָכן 1870-טן יאָר, אין דער צייט פון דער אינטענסיווער עקאָנאָמישער אנטוויקלונג פון דייטשלאנד, איז די נאטירליכע פארמערונג בא אידן א נינציגע. פון 1876—1880 זיינען די נעבוירענע מערער מיט 14% פון די נעשטאָרבענע. איינצייטיג איז אין דעם דאזיגן פעריאָד צו פארצייכנען א אימיגראציע פון אויסלענדישע אידן. דעריבער איז בשעתו די פארמערונג פון אידן אין דייטשלאנד א גרעסערע מיט 2% איידער די פארמערונג פון דער דייטשישער באפעלקערונג. שפעטער (ארום די 80-ער יאָרן) איז אויסגעבראכן א עקאָנאָמישער קריזיס, א דאנק וועלכן מיזנטער אידן האבן עמיגרירט פון דייטשלאנד. אין דער צייט הויבט זיך אויך אָן אנטוויקלען אין א גרעסערן מאסשטאב דער אנטיסעמיטיזם. אין די מזרח-קאנטן פון דייטשלאנד האט דאן כמעט יעדע פאמיליע אוועקגעשיקט איינעם אָדער צוויי פון אירע בני בית קיין אמעריקע. אחץ דעם זיינען א סך מזרח-אידן, בפרט רוסישע און פוילישע, ארויסגעשיקט געוואָרן פון דייטשלאנד. די רעזולטאטן פון דער דאזיגער מאסן-עמיגראציע שפיגלען זיך בולט אָפּ אין די סטאטיסטישע דאטן. פון 1880—1885 יאָר איז געפאלן דער פראָצענט פון פארמערונג בא אידן אויף 0,21% אין די ווייטערדיגע 5 יאָר (1885—1890) ביז אויף 0,85%. דער דאזיגער הוק אין מענשן, וועלכן דאס דייטשישע אידנטום האט געהאט אין משך פון נאנצע 15 יאָר, איז נים געבליבן אָן שווערע ווירקונגען אויף דער ווייטערדיגער אנטוויקלונג.

די אימיגראציע פון אויסלאנד, דער עיקר פון עסטרייך און רוסלאנד, הערט שטארק ערשט ארום 1890 יאָר. מען קאָן דאָ אנווייזן אויף צוויי פעריאָדן: דער ערשטער פעריאָד געדויערט ביז 1905 יאָר און די אימיגראציע פלאָגט א ציטווילינג כאראקטער: כ'איז די ציט פון פאגראָמען און פילע פאמיליעס פארלאָזן רוסלאנד. א טייל פון זיי קערט זיך שפעטער אום צוריק; ס'רוב עמיגרירט ווייטער קיין אמעריקע און ענגלאנד. פון 1905 יאָר אָן ווערט אין דייטשלאנד די באציהונג צו עמיגראנטן פון מזרח אלץ פיינטליכער. דאס ווייזט זיך בולט ארויס אין דעם, וואס פון 1905 ביז 1910 יאָר איז די פארמערונג פון די אידן אין דייטשלאנד דריימאל קלענער, ווי אין ביידע פריערדיגע יאָרפינפטן. דער צווייטער פעריאָד האט זיין אָנהויב אין צווייטן יאָר מלחמה און נעדויערט עד היום. מיר האבן שוין אָנגעוויזן פריער, אז אין דעם דאזיגן פעריאָד איז געוואקסן די אידישע באפעלקערונג אין דייטשלאנד מיט 75,000 נפשות און אז א דאנק דעם דאזיגן צוואקס פון מזרח האט דאס דייטשישע אידנטום געדעקט דעם הזק פון דער מלחמה און פון דעם שלום-אָפּמאך.

די באשריבענע אנטוויקלונג איז פארגעקומען בטעם אין אלע קאנטן פון דייטשלאנד אויף א עגליכן אופן. הגם די כמות פון דער פארמערונג איז אין די איינצעלנע דייטשישע מלוכות א פארשיידענע, ווייזן זיך פונדעסטוועגן אומעטום בולט ארויס די צוויי פריער דערמאנטע טענדענצן: א שוואכע פארמערונג ארום 1880 און א שטארקע פון 1895 יאָר אָן.

טאבעלע IV.

יאָר	פרייסן	באיערן	זאקסן	ווירטעמבערג
1871	325587	50648	3346	12245
1880	363790	53526	6516	13331
1885	366575	53697	7755	13171
1895	379716	53750	9902	11887
1905	409301	55341	14697	12053
1910	415926	55065	17587	11982
1922	490000 בערך	55000 בערך	?	1100 בערך

צום באדויערן קאָנען מיר פארן 1922 יאָר אָנגעבן נאָר די צאָל אידן אין פרייסן, אין באיערן און ווירטעמבערג איז זי אוחדאי געבליבן דיזעלבינע, ווי מיט א יאָר צען צוריק. מען קאָן אפילו רעכנען, אז די אידישע באפעלקערונג איז דאָרט געוואָרן עטוואס קלענער. להיפך איז אין זאקסן די באפעלקערונג געוואָרן זיכער א גרעסערע.

די אנטוויקלונג פונם דייטשישן אידנטום ביז 1871 איז פארגעשטעלט אין דער פאָלגנדיגער טאבעלע:

יאָר	פרייסן	באיערן	באדען
1820	138,181	53,208	15,940
1840	194,558	59,288	23,258
1871	325,587	50,648	25,703

אין פרייסן איז די פארמערונג פון 1820 ביז 1840 געווען 40 פראָצענט, פון 1840 ביז 1871 אויף 67%, בס"ה וואקסט זי אויס פון 1820 ביז 1871 אויף 135%, אנדערש געזאגט, אין משך פון 50 יאָר האט זיך די צאָל פריישע אידן מער ווי נעטאפלט. די באפעלקערונג, וואס האט נאָך דאן געלעבט ס'רוב אין דער פראָווינץ און אויך נים ווייניג אין די דערפער, ווייזט ארויס א געזונטע און נארמאלע פארמערונג. כ'איז אין יענער צייט נאָך נים

וואָלט נעדאַרפט בלייבן נאָר 614,460 אידישע נפשות אין דייטשלאַנד. אחוץ דעם האָט דייטשלאַנד פאַרלוירן די פאָלגנ־דיגע נעביטן: טאַבעלע I.

1) עלזאַס־לאָטאַרינגען	מיט	30,483 אידן
2) מעמעל־געביט	„	1,350 „
3) אַנדערע טיילן פון מזרח־פרייסן	„	349 „
4) דאַנציג	„	2,717 „
5) אַנדערע טיילן פון מערב־פרייסן	„	7,699 „
6) פּוזן	„	24,814 „
7) נעווטסע טיילן פון שלעזיע	„	6,685 „
8) טיילן פון שלעזוויג־האָלשטיין	„	32 „
9) טיילן פון ריין־געביט	„	23 „
סך־הכל		74,152 אידן

אַראָפּרעכנענדיג די דאָזיגע צאָל פון 614,460, באַקומט מען אַ באַפעלקערונג פון 540,308 אידן אין דייטשלאַנד. דאָס איז אָבער נאָך לאַנג ניט די ריכטיגע צאָל. מיר וועלן באַלד אָנוויזן די סיבות, צוליב וועלכע זי ווערט אַ סך גרעסער. ס׳איז אַ פאַקט, אַז פון די אָנגעוואוירענע נעביטן גיט אַ שטאַרקע כוואַליע פון עמיגראַנטן קיין דייטשלאַנד. פון פּוזן, מזרח־ און מערב־פרייסן רעכנט מען, אַז ס׳האָבן אויסגעוואַנדערט בערך 75%, ד. ה. 24,646, פון אויבערשלעזיע 50% ד. ה. בערך 3000 אידן. אינאיינעם איז דאָס אַ פּאָזיטיווער ריוח פון 27,646 נפשות. אחוץ דעם זיינען נאָך אַריינגעקומען פאַר דער מלחמה־צייט און אין די לעצטע אומרוהיגע יאָרן פון פּוילן, ליטע און רוסלאַנד בערך 75,000 מזרח־אידן. קומט אויס, אַז בסך הכל לעבן איצט אין פאַרקלענערטן דייטשלאַנד 615,000 אידן ד. ה., אַז די צאָל אידן איז איצט אין פאַרקלענערטן דייטשלאַנד כמעט די זעלביגע, ווי אין 1910 יאָר. דער דאָזיגער אויספיר איז אַ איבערראַשענדיגער, בפרט אַז מען נעמט אין אַכט די אַלגעמיינע סטאַטיסטיק פון דייטשלאַנד, לויט וועלכער די דייטשישע באַפעלק[illegible] איז געוואָרן אַרימער מיט 5,750,000 נפשות. (פון 64,9[illegible] אין 1910־טן יאָר איז זי אַראָפּגעפאַלן אויף 59,181,512 אין 1922). פון דעם איז געדיינען, אַז דער פּראָצענט פון דער אידישער באַפעלקערונג בנגע דער נאַנצער באַפעלקערונג פון דייטשלאַנד איז איצט אַ גרעסערער איידער אין 1910 יאָר.

איידער מיר וועלן זיך פאַרגעמען מיט דער היסטאָרישער אַנטוויקלונג, וואָלט כדאי זיין אַ קוק פון אויף דער פאַרטיילונג פון די אידן צווישן פאַרשיידענע קאַנטן פון דייטשלאַנד (טאַבעלע II). נישט קוקנדיג דערויף, וואָס נאָך דער מלחמה האָבן זיך די באַדיינונגען ערטערוויז שטאַרק געביטן, זיינען סוף כל סוף די כאַראַקטעריסטישע טענדענצן געבליבן די אייגענע.

ס׳איז כדאי צו באַמערקן, אַז אַ דאַנק דער שטאַרקער אימיגראַציע פון מזרח, איז פרייסן, מער נאָך ווי אין 1910 יאָר, געוואָרן דער וויכטיגסטער קאַנט פאַר קאָנצענטראַציע פון אידן אין דייטשלאַנד. צוליב עקאָנאָמישע, פּאָליטישע און היסטאָרישע טעמים איז איין קאַנט מערער, דער אַנדערער ווינציגער באַוואוינט פון אידן. אָט איז דער נאָר קליינער פּראָצענט פון אידן אין זאַקסן אַ פּויעל יחצא דערפון, וואָס ביז אין דער מיט פון 19 יאָרהונדערט האָבן אידן דאָרט נישט געהאַט קיין וואוינרעכט. אין די מיטעלע און קליינע מלוכות זיינען געווען ענליכע באַדינונגען. פאַרקערט, אין העסן און באַדען, וואו די פּאָליטישע סיטואַציע איז געווען פאַר זיי אַ גינציגע, האָבן אידן געוואוינט צעשפּרייט איבערן גאַנצן לאַנד.

דער צפון פון דייטשלאַנד איז פאַר דער אידישער באַפעלקערונג אָן אַן ערך אַ שטאַרקערער צוציהונגספּונקט, איידער פאַר דער דייטשער באַפעלקערונג נומא. בעת אין צפון־דייטשלאַנד (ד. ה. אין פרייסן, לובעק, האַמבורג און ברעמען) נעפינען זיך 66% פון דער נאַנצער דייטשישער באַפעלקערונג, לעבן דאָרט 76% פון אַלע דייטשישע אידן. דער דסק פונם דייטשען עקאָנאָמישן לעבן איז אין צפון־ און מערב־דייטשלאַנד. ס׳איז קלאָר, אַז דער דאָזיגער פאַקט האָט אין אַ גרויסער מאָס משפיע געווען אויף דער קאָנצענטראַציע פון די אידן אין דעם אָנגעוויזענעם קאַנט.

מיר נייען איבער צו דער אַנטוויקלונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין משך פון די לעצטע 50 יאָר.

אפילו אַן אויבנאויפנער בליק אויף דער טאַבעלע III. קאָן דערוויזן, אַז דער פּראָצענט פון אידן בנגע דער נאַנצער באַפעלקערונג איז געוואָרן אַלץ קלענער און קלענער. בעת אין 1871 יאָר איז אויסגעקומען אויף 10,000 נפשות אין דייטשלאַנד 125 אידן, איז אין 1910 יאָר אויסגעקומען נאָר 95 אידן. און נאָר ווייל דייטשלאַנד האָט פאַרלאָרן פון דער מלחמה כמעט אַ זעקס־מיליאָניקע באַפעלקערונג און בא די אידן איז צונעקומען אַ גרויסער צושטראָם פון מזרח־אידן, איז ווידער דער פּראָצענט פון די אידן

טאַבעלע II. (די צאָלן ווענען עלזאַס־לאָטאַרינגען זיינען אַרויסגעלאָזט).

קאַנטן	די גאַנצע באַפעלקערונג	אידן	% פון אידן	פון הונדערט פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג האָבן געוואוינט אין קאַנט	פון הונדערט אידן האָבן געוואוינט אין קאַנט
פרייסן	40,165,219	415,926	1,04	63,7	71,2
באַיערן	6,887,291	55,065	0,80	10,9	9,4
זאַקסן	4,806,661	17,587	0,37	7,6	3,0
ווירטעמבערג	2,437,574	11,982	0,49	3,9	2,1
באַדען	2,142,833	25,896	1,21	3,4	4,4
העסען	1,282,051	24,063	1,88	2,0	4,1
מיטעלע און קליינע מלוכות	5,330,350	34,019	0,64	8,5	5,8
ס״ה.	63,051,979	584,538	0,93	100,0	100,0

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אין דייטשלאנד אויסגעוואקסן ביז 110 אויף צען מיזנטן פון דער נאנצער באפעלקערונג אין 1922.

מאבעלע III.

יאָר	די גאנצע באפעלקערונג	% פון אידן	פארמערונג פון דער	
			גאנצער באפעלקערונג	פון אידן
1871	41,062,792	1,25	4,06	1,64
1875	42,729,360	1,22		
1880	45,236,061	1,24	5,87	7,88
1885	46,857,704	1,20	3,58	0,21
1890	49,428,470	1,15	5,49	0,83
1900	56,367,178	1,04	13,59	3,33
1905	60,641,278	1,00	7,58	3,58
1910	64,925,993	0,95	7,06	1,17
1922	59,181,512	1,10	643,000	4,0

דעם דאזיגן אויספיר קאן מען אזוי פארמולירן אין איין זאץ: די פארמערונג פון דער אידישער באפעלקערונג אין דייטשלאנד שטייט שטענדיג אפ פון דער פארמערונג פון דער נאנצער דייטשער באפעלקערונג.

באטראכטנדיג די דאטן פון דער מאבעלע III, זעהט מען בולט יענע צוויי פאקטאָרן, וואס האבן אין לעבן פון די דייטשישע אידן געשפילט א באדייטנדיגע ראָלע: די אָפּוואנדערונג ארום די 80-ער יאָרן און די צוזאנדערונג ארום די 90-ער יאָרן פונם פארגאנגענעם יאָרהונדערט. נאכן 1870-טן יאָר, אין דער צייט פון דער אינטענסיווער עקאָנאָמישער אנטוויקלונג פון דייטשלאנד, איז די נאטירליכע פארמערונג בא אידן א נינציגע. פון 1876—1880 זיינען די געבורענע מערער מיט 14% פון די געשטארבענע. איינצייטיג איז אין דעם דאזיגן פעריאָד צו פארצייכנען א אימיגראציע פון אויסלענדישע אידן. דעריבער איז בשעתו די פארמערונג פון אידן אין דייטשלאנד א נרעסערע מיט 2% איידער די פארמערונג פון דער דייטשישער באפעלקערונג. שפעטער (ארום די 80-ער יאָרן) איז אויסגעבראכן א עקאָנאָמישער קריזיס, א דאנק וועלכן מיזנטער אידן האבן עמיגרירט פון דייטשלאנד. אין דער צייט הויבט זיך אויך אָן אנטוויקלען אין א נרעסערן מאסשטאב דער אנטיסעמיטיזם. אין די מזרח-קאנטן פון דייטשלאנד האט דאן כמעט יעדע פאמיליע אוועקגעשיקט איינעם אָדער צוויי פון אירע בני בית קיין אמעריקע. אחוץ דעם זיינען א סך מזרח-אידן, בפרט רוסישע און פוילישע, ארויסגעשיקט געוואָרן פון דייטשלאנד. די רעזולטאטן פון דער דאזיגער מאסן-עמיגראציע שפיגלען זיך בולט אפ אין די סטאטיסטישע דאטן. פון 1880—1885 יאָר איז געפאלן דער פראצענט פון פארמערונג בא אידן אויף 0,21% אין די וויטערדיגע 5 יאָר (1885—1890) ביז אויף 0,85%. דער דאזיגער הוק אין מענשן, וועלכן דאס דייטשישע אידנטום האט געהאט אין משך פון נאנצע 15 יאָר, איז נים געבליבן אָן שווערע ווירקונגען אויף דער וויטערדיגער אנטוויקלונג.

די אימיגראציע פון אויסלאנד, דער עיקר פון עסטרייך און רוסלאנד, הערט שטארק ערשט ארום 1890 יאָר. מען קאן דא אנווייזן אויף צוויי פעריאָדן: דער ערשטער פעריאָד געדויערט ביז 1905 יאָר און די אימיגראציע טראגט א ציימוויילינג כאראקטער: כאוז די צייט פון פאגראָמען און מילא פאמיליעס פארלאָזן רוסלאנד. א טייל פון זיי קערט זיך שפעטער אום צוריק; סיזוב עמיגרירט ווייטער קיין אמעריקע און ענגלאנד. פון 1905 יאָר אָן הערט אין דייטשלאנד די באציהונג צו עמיגראנטן פון מזרח אלץ פיינטליכער. דאס ווייזט זיך בולט ארויס אין דעם, וואס פון 1905 ביז 1910 יאָר איז די פארמערונג פון די אידן אין דייטשלאנד דריימאל קלענער, ווי אין ביידע פריערדיגע יאָרפינפטן. דער צווייטער פעריאָד האט זיין אָנהויב אין צווייטן יאָר מלחמה און נעדויערט עד היום. מיר האבן שוין אָנגעוויזן פריער, אז אין דעם דאזיגן פעריאָד איז געוואקסן די אידישע באפעלקערונג אין דייטשלאנד מיט 75,000 נפשות און אז א דאנק דעם דאזיגן צוואוקס פון מזרח האט דאס דייטשישע אידנטום נעדעקט דעם הוק פון דער מלחמה און פון דעם שלום-אָפּמאך.

די באשריבענע אנטוויקלונג איז פארנעקומען בכעט אין אלע קאנטן פון דייטשלאנד אויף א ענליכן אופן. הגם די כמות פון דער פארמערונג איז אין די איינצעלנע דייטשישע מלוכות א פארשידענע, ווייזן זיך פונדעסטוועגן אומעטום בולט ארויס די צוויי פריער דערמאנטע טענדענצן: א שוואכע פארמערונג ארום 1880 און א שטארקע פון 1895 יאָר אָן.

מאבעלע IV.

יאָר	פרייסן	באיערן	זאקסן	הירטעמבערג
1871	825587	50648	3346	12245
1880	363790	53526	6516	13331
1885	366575	53697	7755	13171
1895	379716	53750	9902	11887
1905	409301	55341	14697	12053
1910	415926	55065	17587	11982
1922	בערך 490000	בערך 55000	?	בערך 1100

צום ביישפיל קאנען מיר פארן 1922 יאָר אָנגעבן נאָר די צאָל אידן אין פרייסן, אין באיערן און הירטעמבערג איז זי אוודאי נעבליבן דיזעלבינע, ווי מיט א יאָר צען צוריק. מען קאן אפילו רעכנען, אז די אידישע באפעלקערונג איז דאָרט געוואָרן עמוואס קלענער. להיפך איז אין זאקסן די באפעלקערונג געוואָרן זיכער א נרעסערע.

די אנטוויקלונג פונם דייטשישן אידנטום ביז 1871 איז פארנעשטעלט אין דער פאלגנדיגער מאבעלע:

יאָר	פרייסן	באיערן	באדען
1820	138,181	53,208	15,940
1840	194,558	59,288	23,258
1871	325,587	50,648	25,703

אין פרייסן איז די פארמערונג פון 1820 ביז 1840 געווען 40 פראצענט, פון 1840 ביז 1871 אויף 67%, בס"ה וואקסט זי אויס פון 1820 ביז 1871 אויף 135%, אנדערש געזאָגט, אין משך פון 50 יאָר האט זיך די צאָל פרייסישע אידן מער ווי געטאָפּלט. די באפעלקערונג, וואס האט נאָך דאן געלעבט סיזוב אין דער פראָווינץ און אויך נים ווייניג אין די דערפער, ווייזט ארויס א געזונטע און נאָרמאלע פארמערונג. כאוז אין יענער צייט נאָך נים

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

געוען קיין גרויסער חילוק צווישן דער פארמערונג בא מערב- און מזרח-אירן.

אנדערש איז דאס בילד אין באיערן. דא איז די פארמערונג פון 1820—1840 סך-הכל 10%. פון 1840—1871 האט באיערן פארלוירן איין זעקסטל פון איר אידישער באפעלקערונג. די סיבות פון דער דאזיגער ערשיינונג זיינען קדם כל פאליטישע. זינט 1840 יאר האט מען דארט פארבאטן די אימיגראציע פון אידן, די צאל פון דער ארטיגער אידישער באפעלקערונג האט מען-באגרעניצט, א סך באשעפטיגונגען זיינען פאר אידן פאר-באטן געווארן. ערשט אין 1867 יאר זיינען די דאזיגע באגרעניצונגען געפאלן.

וואס ס'איז שייך באדן קאן מען דארט באמערקען דאס איינגעגע בילד, וואס אין פריסן: אין די ערשטע 20 יאר א שטארקע פארמערונג פון דער אידישער באפעלקערונג (בערך 46%), שפעטער פון 1840—1871, א אפשוואכונג. ס'איז נים מעגליך אין דעם ארטיקל צו פארגעמען זיך מיט פרטים און אנווייזן אויף די סיבות פונם דאזיגן פאקט, און מיר מוזן זיך באגנוגענען מיט ברייננען די הילע פאקטן.

(המשך קומט).

די ראסן־סימנים בא אידן*).

ד״ר מ. פישבערג.

(אריינפיר).

דער אינטערעס פאר ראסן-פראבלעמען איז די לעצטע צייט **) געווארן זעהר שטארק, א סך מער איידער פאר אנדערע פראגן, וואס געלערנטע, פובליציסטן און פאליטיקער געבן זיך אפ מיט זיי. ס'מאכט דעם איינדרוק, אז וואס מער ס'פאלט אין אייראפע דער יראת-הכבוד פאר דעם בלומרשטן יחוס פון איינצעלנע פערזאנען אדער פאמיליעס, אלץ מער ניט מען זיך אפ מיט פארהערליכן און פארנעטערן געוויסע נאציעס און ראסעס. מיר הערן, אז ס'זיינען פארן בעסערע, העכערע, איידעלערע ראסעס, און זיי איז אנגעצייכנט צו פירן, צו באהערשן אדער אפילו נאר צו פארקנעכטן נידעריגערע, וויניגער-באגאבטע, אומאיידעלע ראסעס. די תורה, אז ראסעס זיינען ניט גלייך, האט איצט אומעטום אירע נביאים. בא קיין היניענע-פראגע, זאל דאס זיין נאציאנאלע, מוניציפאלע, פראפעסיאנעלע אדער פערזענליכע הינענע, הערט איר ניט אזוי פיל התפעלות, ווי ווען מ'רעדט וועגן טעאריעס פון ראסנהיניענע.

א סך פון יענע נביאים טרייבן זיך ארום אין א היץ פון רעליגיעזן פאנאטיזם, ווען זיי רעדן פון דער אומגלייכקייט צווישן ראסעס. מ'באהאנדלט די פראבלעמען „וויסע און פארבינע", „אריער און סעמיטן", נערמאנען און סלאוון", „ענגליש-וואקסן און קעלטן" א. א. ו. אויף אזא שטיינער, אז מ'מוז זיך קענען דעם הערן, אפילו ווען דו זעהסט דא ניט קיין שום גרונט פאר שרעק.

א) ראסע איז א ביאלאגישער באגריף.

מען דאס אויסזעהן זייטיגע מענשן ווי מאדנע, נאר אזוי איז דאס: מיר האבן נאך ניט קיין קלארן אויסטייטש פארן ווארט „ראסע", כאטש אין דער אנטראפאלאגישער ליטעראטור נוצט מען דאס אפט, דערהייבט אין דער אנטראפא-סאציאלאגיע, אין דעם יונגסטן שפראך פון אונזער צווייטווישנשאפט ***).

*) העלגרינ אריינפירן דעם לעזער אין די ראסן-פראבלעמען, האט די רעדאקציע געפונען פאר פאסיג נעבן דאס ערשטע ארטיקל פון בוך פון באקאנטן אירישן ראסן-פארשער ד״ר מ. פישבערג: „די ראסן-סימנים בא אידן".

**) מ'דארף נעריינקען, אז פישבערגס בוך איז ארויס דאס יאר 1913, ד. ה. פאר דעם קריג.

***) דער נעלערנטער מאנאזוריע האט יעדנפאל די „אנטראפא-סאציאלאגיע" פאר א „פאלש-ווישנשאפט", ווייל סי אנטראפאלאגן, סי סאציאלאגן האלטן דערפון ניט.

פאר דעם וויסנשאפטליכן אנטראפאלאג איז ראסע א ביאלאגישער באגריף, און דאס הייסט בא אים דאסזעלבע, וואס בא דעם זאאלאג אדער בייס באטאניקער: א גרופע חיות אדער פלאנצן, וואס זיינען נעבונדן מיט איין אפשטאמונג.

דער הויפטסימן פאר ראסע איז דער גלייכער טיפ, מענן אפילו קליינע פרטים בא יחידים ניט שטימען מיט דעם מוסטער-טיפ פונם כלל.

קאלעקטיוון, וואס מאכן אויס א ראסע, מוזן האבן קלאר-אויסגעשפראכענע סימנים פאר אלע גלידער גלייך; מיט די דאזיגע סימנים זיינען זיי פאראייניגט און דערמיט שיידן זיי זיך אפ פון אלע אנדערע. אנטראפאלאגן האבן געוויסע נארמעס צו מעסטן דערמיט דעם גראד ענליכקייט אין מארפאלאגישע און פיזיאלאגישע גרונטאיינגשאפטן בא א ראסע-קאלעקטיוו. ס'איז אויך א מוז, אז די סימנים, וואס שיידן אפ א געוויסע ראסע פון אלע אנדערע, זאלן בלייבן אומגעענדערט, ד. ה. זיי זאלן זיך האלטן לאנג און זיי זאלן זיך אין דער זעלבער מארם איבערטראגן אויף דעם נאכוואוקס (געוויסע קליינע שנויים זיינען דא ניט אויסגעשלאסן), און וואס פאר א געגראפישער אדער סאציאלער סביבה די דאזיגע נאכדורות זאלן ניט זיין.

גרינדליך אויסגעפארשט א גרויסע צאל מענשליכע קאמפלעקסן אין פארשידענע טיילן וועלט, האט זיך אבער ארויסגעשטעלט, אז דער ביאלאגישער באגריף „ראסע", ווי ער איז דא פריער אויסגעטייטשט, איז ניט ריכטיג, ארב מ'זויל האבן די „ריינע" ראסע. ווארום אין דער מענשהייט, יעדנפאל בא ציוויליזירטע גרופעס, איז שווער צו געפינען א ראסע, וואס דער פאכמאן זאל זי האלטן פאר א „ריינע". דאס זאל אונז קלאר ווערן, ווען מיר דערמאנען זיך, אז אפילו זאאלאגן און באטאניקער באגיין זיך זעהר נעהיים מיטן ווארט ראסע, און פארווענדן דאס קיינמאל ניט אויף חיות אדער פלאנצן, ווי לאנג זיי זיינען אונם נאטורצושטאנד. אין אזא פאל האלטן זיי מער פונם ווארט „וואריעטעט" (מין), ד. ה. זיי לאזן דערמיט אפן די פראגע ווען דער אומפארענדער-ליכקייט און ווען דעם דויער פונם טיפ, — דאס, וואס איז אמוז פאר א ראסע. רעדן זיי אבער פון הייזחות און קולטורפלאנצן, אזוי נעמען זיי דאס ווארט „ראסע", בתנאי אז די געהעריגע גרופע פארמאגט שוין א געוויסע צאל איינגעטיפליכע סימנים, וואס באווייזן א טיפ. אנדערש געדרעט הייסט דאס אזוי: מיר מענן זיכער פארווענדן דאס ווארט

„ראסע". בלויז אין אזוינע פאלן, ווען נישט דער צופאל האט צו זאגן אויף אי־בערטראגן די איינגעמיליכע סימנים אויף דעם נאכוואוקס, נאר ס'איז פאראן מער־ווייניגער א קאנטראל דארויף, ווען דער מענש קאן פארהיטן מיט געוויסע מיטלען (צונויפפארן מיט העכערע מיפן), אז ה' דאזיגע סימנים זאלן ניט פארדארבן ווערן, ווי, למשל, דאס געשיקט זיך בא פערד, הינט, מרבן און דעם גלייכן. מיר האבן אבער נאך ניט אויסגעצויגן קיין באזונדער גוט מענשן, כדי מיט א ספעציעל צונויפפארן אין א געשלאסענער גרופע ארויסבאקומען געוויסע איינגארטן און פארהיטן דעם מין ברואים, ער זאל זיך ניט פאראומריינינן מיט אנדערע גוט מענשן, וואס פארמאגן ניט יענע איינגארטן. אזא זאך איז שוין ניט מעגליך דערפאר אליין, ווייל, ווען גרויסע מאסן מענשן ווערן אפגעשלאסן, אזוי בלייבן זיי הינטערשטעלינ; פארקערט, זיינען זיי פריי צו רירן זיך, אזוי פראגרעסירן זיי. אפגעהיטע אנטראפאלאגן האלטן דעריבער ניט פאר רעכט צו פארווענדן דעם באגריף ראסע סתם אויף היינטיגע מענשן־קאמפלעקסן, א שטיינער וי אומא־ליענער, דייטשן, פראנצויזן, רוסן, ענגלענדער וכדומה. וואורום ווער וועט זיך איינשטעלן צו זאגן, אז אינגעוויסיגן, אין יעדער פון די דערמאנטע נאציעס, איז דער ראסן־טיפ און דער מענשן־שניט גלייך? ווער וועט דאס נעמען אויף זיך צו באשטיין, אז די בלאנדע און די ברונעטן, די גרוס־ און קליין־וואוקסיגע, די קייליך־ און לאנגקעפיגע אין די דאזיגע נאציעס שטאמען פון דעמלבן בלוט?

צווישן די נייע סיסטעמאטיקער אין דער אנטראפאלאגיע בא־האנדלט דעניקער אמבעסטן די ראסן־פראבלעם אין אייראפע. ער זאגט לכתחילה, אז די מיסטע מענשן־קאמפלעקסן, וואס מיר זיינען זיי געוואוינט צו האלטן פאר ראסעס, זיינען פאר קיין פאל ניט קיין באזונדערע סאציאלאגישע ספעציע (ארט), ווי זיינען בלויז עטנישע גרופעס, וואס האבן זיך אויסגעבילדעט מיט דער הילף פון איין שפראך, איין רעליגיע, איינע סאציאלע אינסטיטו־ציעס, ד. ה. מיט אזוינע קרעפטן, וואס ברייגנען דערצו, אז ס'זאלן זיך פאראייניגן מענשליכע וועזנס פון איין אדער מער ארטן, רא־סעס אדער וואריעטעטן (מינים). דאס, וואס מיר נעוואוינט ביז אהער צו רופן ראסע, קאן דעריבער כולל זיין מענשן פון איין שורש, אדער פון א סך שורשים, ראסעס אדער מינים.

ווען איך רעד דא פון ראסע און ראסן־סימנים, מיין איך ניט דערמיט יענע עטנישע קאלעקטיוון, וואס זיינען צונויפגעזעצט געוויינלעך, ווי געזאגט, פון פארשידנראסיגע עלעמענטן; איך מיין דערמיט די ריינקייט פונם שורש, די נע־מיינזאמע אפשטאמונג, וואס זי אנטפלעקט זיך אין די גלייכע פארמען פון דעם פי־זישן טיפ. איך האלט ניט, אז די געמיינזאמע שפראך, רע־ליגיע אדער סאציאלע אינסטיטוציעס זיינען א באווייז פאר דער געמיינזאמער אפשטאמונג, ווייל ווי ריפליי זאגט דערויף, פיזישע סימנים זיינען עלטער פאר אינסטיטוציעס און לעבן זיי איבער. מיט דער דאזיגער מאס וויל איך דא אויסקלערן די אד. ראסן־ריינקייט. אין געוויסע קריזיס, וואס האלטן די רעליגיע פאר א טיטן צו דער־קענען א ראסע, ווען מען דערמיט געווים זיין אומצוטרידן. דאס נייט מיר פונקט אזוי ווייניג אן, ווי די אפאזיציע, וואס מקאן זי פאראויסזעהן, מצד יענע ראסן־טעאָרעטיקער, וואס האלטן ראסע ניט בלויז פאר א זאאלאגישן באגריף, נאר פאר א היסטאָרישן, עמושן אויך. אין מיינע אויגן שטיין יענע טעאָרעטיקער א שטומע נידעריגער פאר די, וואס באגרינדן די ראסע אויף שפראב־ליכער קרובה־שאפט, און רעדן נאך פון אנ־, „אריער", „סעמי־טישער", „לאטיינישער", „ענגליש־אמעריקאנישער" ראסע וכדומה, כאטש ס'איז א פאקט, אז מאקס מילער, וואס האט צוגעקלערט דעם אויסדרוק „אריער", האט זיך ארומגעזעהן און מודה געווען זיין טעלער. ער זאגט וועגן דעם אזוי: „אנ־עטנאלאג, וואס רעדט פון אנ־אריש ראסע, אריש בלוט, אריש אויגן, אריש האר, איז אין מיינע אויגן פונקט אזא נראבער זינדיגער, ווי א שפראב־פארשער, וואס פלאפלט פון א לאנג־קעפיגן לעקסיקאן אדער פון א קורצקעפיגער גראמאטיק. דאס איז ערגער פאר דער בבלישער שפראך־פארמולונג, דאס איז א פארברעך".

ב) ראסע און סביבה.

פאר אנגוער זאך איז זעהר ווכטיג די פראבלעם „ירושה־שאפט נעגן סביבה", ד. ה. די פראבלעם, וואס פאר א ווירקונג די נייע סביבה האט אויף די ראסן־סימנים. נראד ווען מ'באהאנדלט אזא טעמע ווי „אידן", קאן מען אין דעם פרט קומען צו וויכטיגע פועל־יוצא'ס א סך מער, איידער בא אנדערע עטנישע גרופעס. וואורום אידן זיינען די לעצטע 2 מיזנטן יאר צעזייט און צע־שפרייט איבער דער גאנצער וועלט, אין אלע קלימאטן. זיי זאלן אונז באוויזן, אויב די אויסערע סביבה איז אומשטאנד צו ענדערן סימנים, וואס גילטן פאר ראסן־סימנים, אדער ניט.

אנטראפאלאגן אינטערעסירן איצט צוויי פראבלעמען: די שטאנדעווינקייט פון ראסן־סימנים און די ווירקונגען פון ראסן־פארמישונגען.

כאטש די מענשהייט האט זיך די לעצטע יארהונדערטן שטארק גערוקט פון איין עק וועלט אין אנדערן, שטארקער איידער פריער, און נישט נעקוקט וואס די לעצטע צייט זיינען געמישטע חתונות א סך אפטער, איידער פריער, האבן מיר דאך זעהר ווייניג מעסטע ידיעות וועגן דער ווירקונג פון די דאזיגע פאקטן. איינינע אנטראפ־פאלאגן זיינען איבערצייגט, אז ראסן־סימנים בלייבן שטענדיג און אומפארענדערליך, נישט נעקוקט אויף קיינע סביבה־פארהעלט־נישן. ד. קאלמאן זאגט א שטיינער: „נישט נעקוקט אויף אלע אנאמאליעס, אויף אלע סביבה־ווירקונגען, אויף אלע מישונגען, בלייבן די מענשן־ראסעס מיט זייערע וואריעטעטן די נעמליכע; דאס עקשנותדיגע בלוט פון די מענשן־ראסעס רייסט זיך שטענדיג ווידער דורך". דער דאזיגער אנגעזעהנסטער אנטראפאלאג, וואס מקאן אים האלטן פאר דעם גביא פון דער טעאָריע, אז מענשליכע ראסעס בלייבן אומגעענדערט, טיילט אים באזונדער צוויי פאר־שידענע ארטן ראסן־סימנים: 1) איינגעמליכע ראסן־סימנים: די פארב פון די אויגן, פון די האר, פון דער הויט, די פארמען פון דעם פנים, פונם שארבן, לאנג אדער קורץ, א.א.ו.; 2) נעבן־איינגעשאפטן: דאס צונעמען פעטס, מוס־קולאטור, ביינשטארקייט, וואוקס, ד. ה. אזוינע איינגעשאפטן, וואס קומען פון נוטער, נענטער שפייזונג. די איינגעמליכע אדער הויפט־סימנים בלייבן אומפארענדערליך; ראסן־מישונג קאן זיי אויך ניט אויסראטן. א סך יארהונדערטן האבן זיך אין אייראפע אן א שיעור מאל אויסגעמישט בלאנדע מיט ברונעטן, אבער אין ערגיץ איז דערפון קיין נייער טיפ ניט געוואָרן. מ'האט ארומגעזעהן מיליאנען קינדער, וויפיל אין איינצעלנע קריזיס זיינען פאראן בלאנדע און ברונעטן, און געמישטע צווישן די צוויי מינים, אבער ניט אין פראנקרייך, ניט אין איטאליע, ניט אין עסטרייך איז ניט צו געפינען קיין נייעם טיפ".

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

דאָסועלבע, גילט פאַר מישונגען צווישן ווייסע און נעגערס א. אז. וו. סיווערס נים קיין נייער טיפ. די נאכדורות פון די ערשטע קאָלאָניסטן אין אַמעריקע און אוסטראַליע זיינען דער־זעלבער פיזישער טיפ, וואָס דער אַלטער שורש אין ענגלאַנד, פראַנקרייך, שפּאַניע א. אז. וו. די נעענדערטע סביבה אָדער די פאַרמישונג אין אַמעריקע, אין אוסטראַליע, האָט נים אַריסגעגעבן קיין נייעם אַמעריקאַנישן, אָבער אוסטראַלישן טיפ, פיזיש אין אַנ־דערן, איידער דער איראָפּעאישער טיפ (קאָלמאַן).

אָבער נייע פאַרשונגען האָבן געענדערט אָדער נאָר צעשטערט די דאָזיגע טעאָריע, אז ראַסן־סימנים בלייבן שטענדיג און אומגע־ענדערט. שוין אַ לאַנגע צייט האַלטן אַנדערע אַנטראָפּאָלאָגן, אז די אויסערע סביבה, דערדורכדי די שפּייזונג, די סאָציאַלע, די נעאָ־גראַפישע סביבה האָבן אַ גרויסע ווירקונג צו ענדערן איינינע סימנים, ווי אַ שטיינער די פינגער, די מוסקול־אַנטוויקלונג א. אז. וו. איינינע מיינען אַפילו, אז די דאָזיגע פאַקטאָרן קאָנען ענדערן די פּיגמענטירונג (די הויטפאַרב) און די קאָפּפאָרם. דידנטיי נייט נאָך ווייטער, ער האַלט, אז דער רויער פון מענשליכע טיפן אין אַ באַשטימט אָרט און אַ לאַנגע צייט נעמט זיך פון די סביבה־ווירקונגען, נים פון ירושהשאַפט. די ענדערונגען ווידער אין דער מענשליכער פאָרם, וואָס מקאָן צוזעהן אין מיטללענדי־שער נעגנט, אין צענטראַל און צפון־מזרח־אייראָפּע, נעמען זיך פון די אונטערשידן אין קלימאַט, באָדן און נאַטורפּראָדוקטן.

די דאָזיגע טעאָריע, אז די סביבה האָט אַ גרויסע ווירקונג צו ענדערן אָדער פאַראַנדערשן קערפּערליכע גרונט־איינשאַפטן, לאָזט זיך זעהר גרינג פאַרזעענדן פאַר איינינע ראַסן־סימנים. פינגער אַ שטיינער איז אַ ווייכטיגער ראַסן־סימן, אָבער אַלץ ווייסן, וויפיל דערביי האָט צו זאָגן די סאָציאַלע, די נעאָגראַפישע לאַגע, די עקאָנאָמישע לאַגע. אין אייראָפּע האָט מען זיך אַרומגע־זעהן, אז אין די לענדער, וואָס זייער עקאָנאָמישע לאַגע האָט זיך פאַרבעסערט די לעצטע פופציג יאָר, איז די פינגער פונם פאָלק אין דורכשניט גרעסער געוואָרן, — קלאָר אז איבער דער גע־ענדערטער סביבה. אַ סך פאַרשונגען האָבן געוויזן, אז די פינגער אונטערשיידן צווישן אָרעם און רייך זיינען זעהר גרויס און ווי נעמען זיך וויכטיג פון דער פאַרשידענער עקאָנאָמישער לאַגע. אין איינינע נעגנטן האָט מען קלאָר געמאַכט, אז דער באָדן האָט אַ שטאַרקע ווירקונג אויף דער גרויס פונם קערפּער; אַ שטיינער דער הייכער וואוקס אין קענטוקי, אין די פאַראייניגטע שטאַטן, נעמט זיך, זעהט אויס, פון דער קאַלכוואַסער אין יענער נעגנט. ענליך האָט דאָס רעזע צוגעזעהן אין נאַטאַ: די פינגער פון דער באַעלקערונג האָט זיך געענדערט, ווען מדהאָט איינגעפירט הארטע וואַסער. מדהאָט שוין אויך צוגעזעהן די ווירקונג פון דער סביבה אויף דער קאָפּפאָרם, ד. ה. אויף דעם ראַסן־סימן, וואָס מדהאָט אים געהאַלטן פאַר אומפאַרענדערליך בא אַלע אומ־שטאַנדן.

איינינע האַלטן, אז שטאַרק אַרבעטן מיט די קינבאַקן האָט אַ גרויסע ווירקונג צו פאַראַנדערשן די קאָפּפאָרם, און דאָס זאָל זיך נעמען פון דעם דרוק פון די מוסקולן בא די זייטן שאַרבן. מדהאָלט אז די קרצקעפּינקייט בא די אַלטן־באַוואוינער נעמט זיך פונם באַרג־קלימאַט.

אַ סך פאַלן פון קיילעכקעפּינקייט אין די בערג האָט מען גע־בראַכט פאַר אַ באַוויז פאַר דער טעאָריע, אז דאָס לעבן אין באַרג־נעגנט האָט די מענדעניג אַרויסצוברייגגען קיילעכקעפּינקייט. אַקעגן נים דאָס אַ סך אויסנאַמען, וואָס זיינען דערווידער דער דאָזיגער טעאָריע.

פּראָפעסאָר מראַנץ באָאַז אין ניו־יאָרק, איז דורך נייע פאָרשונגען געקומען צום שלוס, אז דער אַבסאָלוטער דויער פון מענשליכע טיפן איז אַ פאַלשע טעאָריע. ער האָט אויסגעפאָרשט דעם פיזישן מצב פון די איינוואָנדערער און האָט פעסטגעשטעלט אַ מערקווירדיגע זאַך: די קינדער פון די איינוואָנדערער האָבן אַנהעכערן וואוקס און אַ בעסערע קערפּער־ליכע אַנטוויקלונג איידער זייערע אייראָפּעאישע עלטערן. ער האָט אַנטדעקט אַ העכסט־מערקווירדיגע ענדערונג אין דער קאָפּפאָרם אויך, בא די קינדער, וואָס זיינען געבוירן בא איינוואָנדערער שוין אין אַמעריקע. איז דאָס קינד געבוירן אין אויסלאַנד, אַזוי האָט דאָס די אויסלענדישע קאָפּפאָרם, ווען אַפילו דאָס איז געבראַכט גע־וואָרן קיין אַמעריקע הינטער אַ יאָר אַלט. איז אָבער דאָס קינד געבוירן אין אַמעריקע, זאָל זיין אַז אַפילו עטליכע חדשים נאָכן אָנקומען אַהין, אַזוי קריגט דאָס די אַמעריקאַנישע קאָפּפאָרם. די אַמעריקאַנישע סביבה האָט קיין ווירקונג נים צו ענדערן די קאָפּ־פאָרם ביים קינד, וואָס איז געבוירן אין אויסלאַנד, וואָרום די נאָרע פאַרענדערונג פונם קאָפּאַינדעקס פון פריער יתנגט ביז צו אַ דער־וואַקסענעם מענשן — איז זעהר קליין. אַקעגן ווידער זעהט מען יאָ בא פרעמדגעבוירענע קינדער די ווירקונג פון דער אַמעריקאַנער סביבה אויף דער קערפּערמאָס, וואָס האַלט זיך אין איין ענדערן די צייט פון וואַקסן. וואָס יונגער אייראָפּעער קומען קיין אַמע־ריקע, — אַלץ העכער ווערט זייער פיגור.

בכן ווייזט באָאַז, אז מענשליכע טיפן זיינען יאָ פעהיג זיך אומצופאָרמירן. מיר ווייסן נים, ווי ווייט דאָס קאָן דערלאַנגען, אָבער דאָך איז וויכטיג צו האָבן באַוויזן, אז די סביבה האָט צו זאָגן אַפילו אויף שאַרפ־איינגעמליכע סימנים, וואָס מדהאָט זיי ביז אַהער געהאַלטן פאַר אומפאַרענדערליך. ביים איצטיגן צושטאַנד פון אונזער וויסן איז נאָך שווער צו זאָגן, ווי ווייט אַזוינע פאַרענדערונגען דערלאַנגען בא די ראַסעס איינגעוואַנדערט, און צו שטעקט דאָ אַ טענדעניג אויסצוביַלדן אַ באַשטימטן אַמעריקאַנער מענשנטיפּ. אַ געוויסע ראַזה דאַרוויף איז יאָ פאַראַן. מיר ווייסן, אז די קינדער פון קוריץ־קעפּיגע אידישע איינוואַנדערער ציהען צו לאַנגקעפּינקייט, אַקעגן ציהען די לאַנגקעפּיקע קינדער בא סיציליאַנער איינוואַנדערער צו קורצקעפּינקייט; ביידע הייסט דאָס, שטרעבן צו עפּיס אַ מיטל־פונקט, צו אַ געמיינזאַמען טיפּ.

באָאַז נומא איז זעהר געהיט מיט אויספירן, וואָרום זיין פאַר־שונג איז נים געגאַנגען ווייטער פאַר דער שטאָט ניו־יאָרק. מדאַרף ערשט אויספאָרשן אַ גרויסע צאָל מענשנטיפּן אין פאַרשידענע לענדער, אין פאַרשידענע נעאָגראַפישע זאָגעס און סאָציאַלע סביבות, איידער מיר זאָלן זיך קאָנען זאָגן, צו די ענדערונגען, וואָס באָאַז האָט אויסגעפונען, זיינען באמת אוניווערסאַל און אויף לאַנג.

מיר מיינען, אז מדאַרף ווי ווייט מעגליך דערגענטערן ביידע מריער געבראַכטע טעאָריעס. געוויס דאַרף מען זיך רעכענען מיט דעם געדאַנק, אז געוויסע ראַסנסימנים טראָגן זיך איבער בירושה, בלייבן אויף לאַנג אומגעענדערט; דורך געמישטע חתונות לאָזן זיי זיך אין געוויסע פרטים אַנדערשן. מדאַרף אָבער נים פאַרגעסן די סביבה־פאַקטאָרן אויך, וואָס קאָנען ווירקן צו אַנדערשן דעם טיפּ, אַלץ איינס צו וואָס פאַר אַ טיפּ מדהאָט געהערט דער דור עלטערן אָדער אַ דור פריער. דאָס איז נים קיין גרינגע זאַך, און מעלער קאָנען דאָ טרעפן. דאָך מיינען מיר, אז ווען מ׳זאָל אַנא־ליזירן די פאַראַנגעגע פאַקטן, געהיט און אָן פניות, אַזוי קאָן מען

קומען צו רעוולטאַטן, וואָס זאָלן צופרידנשטעלן אַלע פאַראינטערעסירטע אין דער פראָבלעם.

נ) טעאָריעס וועגן דער אַנטראָפּאָלאָגיע פון אידן.

וועגן די שאַרף איינגעמיליכע סימנים בײַ אידן פאַרמאָגן מיר אַ היפּשע ליטעראַטור. אויף דער וועלט זיינען בכלל פאַראַן בלויז 12 מיליאָן אידן *). נעמאָסטן און נעפאַרשט פאַרשידענע גרופּעס אידן האָט מען אומעטום: אין רוסלאַנד, אין עסטרייך, אין אונגאַרן, אין דייטשלאַנד, אין אַמעריקע א. א. וו., אַסילו אין איינגע טיילן אין אַזיע און אין אַפריקע אויך. די מגיעה צו שטודירן די אַנטראָפּאָלאָגיע פון אידן איז קודם כל די, וואָס די ליטעראַטור דערפון איז צעזייט און צעשפּרייט איבער פאַרשידענע זשורנאַלען, וואָס איינינע איז שוין שווער אָדער כמעט אוממעגליך צו קריגן, איבער וויסנשאַפטליכע ביכער און בראָשורן אויף פאַרשידענע שפּראַכן. די וויכטיגסטע אַלגעמיינע ווערק וועגן אונזער טעמע, ווי ריכאַרד אַנדריס ווערק, יאָזעף יאַקאָבס וכדומה, און אַסילו דאָס לעצטע יודסס בוך, האָבן צו טון מיט מאַטעריאַלן און באַאַרבעטונגען פון פאַר 50 יאָרן, ד. ה. זיי זיינען אַ סך עלטער פאַר די מיטטיילונגען, וואָס וויסנבערג און איך האָבן געמאַכט וועגן די מעסטונגען בײַ מזרח־אידן אין צפון־אַפריקע, אין אַראַביע, פּאַלעסטינע, פּערסיע א. א. וו. היות ווי די פריערדיקע מאַטעריאַלן שרייבט האָבן באַהאַנדלט בלויז אייראָפּעאישע אידן, איינגעמליך מזרח־אייראָפּעאישע אידן, זיינען זיי געקומען צום אויסזיר, אַז אידן אין דער נאָרער וועלט זיינען איין גלייכאַרטיגער טיפּ, אַזוינס, וואָס צווישן ציוויליזירטע ראַסעס טרעפט זיך דאָס ניט.

מדאַרף נאָך דערמאָנען אַ צווייטע איינגעמליכקייט פון דער אַנטראָפּאָלאָגישער ליטעראַטור וועגן אידן: די שרייבער האָבן דאָ פּניות. איינינע, ווי לערוא־באָליע, יאָזעף יאַקאָבס, יודס א. א. וו. זיינען די אידישע מליצי־יושר; אַנדערע, ווי ריכאַרד אַנדריס, הוסטאָן סטיוואַרט טשעמבערלען א. א. וו. זיינען די אָנפאַלער, קיינעם פון זיי איז ניט געראָטן אַרויסצוגעבן אַן אָביעקטיוו ווערק וועגן אונזער זאַך, נעשטיצט אויף פאַקטן. אָדער מ׳זאָגט, אַז אידן זיינען אַ ריינע ראַסע און זיי זאָלן שטאָלץ זיין דערמיט, וואָס זיי ציהען זייער יחוס פון פאַר 4000 יאָר צוריק, און וואָס זייער בלוט איז נעבליבן ריין, אומגעפעלשט. אָדער מ׳זאָגט: נראָד דערפאַר, וואָס אידן האָבן זיך ניט אויסגעמישט מיט פרעמד בלוט, זיינען זיי פרעמדע אין אייראָפּע, קאָנען זיי זיך ניט אַסימילירן מיט די שכנישע ראַסעס און דאַריבער דאַרף מען זיי באַהאַנדלען אַלס אַ פרעמדע זאַך אין דער אייראָפּעאישער סאָציאַלער סטרוקטור.

די פּניות ברייננען די דאָזיגע שרייבער ממילא צו די אויספירן, וואָס זיי ציהען.

בכלל האָבן מיר דאָ צו טון מיט צוויי גאַר־אַקעגנדיגע קיקן אויף דער ראַסן־קרובה־שאַפט בײַ אידן. איינע האַלטן, אַז אידן זיינען אַ ריינע ראַסע, אַן איינהייטליכער פיזישער און פסיכישער טיפּ (בלומענבאַך, נאָט, קלידאָן, אַנדריי, יאַקאָבס, יודס, עלקינד, צאָלשאַן, טשעמבערלען א. א. ה.). אַקעגן זאָגן אַנדערע, אַז מחמת שמר און חתונות מיט פרעמדע האָבן אידן אַריינגענומען אין זיך פאַרשידענע ראַסן־עלעמענטן און האָבן דאָס פאַרמישט מיט דעם אידישן קאָלעקטיוו (רענאַן, לעב, סאָגט־ בראָקאַ, איקאָר, ריפּליי, ס. ריינאַך, וויסנבערג א. א. ה.).

בלומענבאַך האָט נאָך בערך פאַר הונדערט יאָרן געשריבן אַזוי: „ס׳איז ידוע, אַז דער אידישער פאָלקסשטאַם איז שוין זינט אַ סך יאָרהונדערטן צעשפּרייט איבער דער נאָרער ערד. פונדעסטוועגן האָבן נאָר אידן דערהאַלטן ריין און שטרענג זייער פאָלקסטיפּ. נאַטורפאָרשער האָט דער דאָזיגער מערקווירדיגער פאַקט שוין לאַנג אינטערעסירט“. ער מיינט נאָך, דאָס מערקווירדיגע איז דאָ, וואָס דער אידישער שאַרבן לאָזט זיך לייכט אויסטיילן פון שאַרבנס בײַ אַנדערע ראַסעס.

היינטיגע צייטן הויט זיך קיין אַנטראָפּאָלאָג ניט איינשטעלן אַזוינס צו האַלטן פאַר אַ פאַקט.

ריכאַרד אַנדריי זאָגט: „אין אַנטראָפּאָלאָגישן פּרט זיינען אידן איינער פון די אינטערעסאַנטסטע אָביעקטן, וואָרום קיין ראַסן־טיפּ לאָזט זיך ניט אַזוי זיכער דערקענען דורך מוזיגטער יאָרן, ווי אידן, בײַ קיין אַנדער טיפּ זיינען די פאָרמען אַזוי אומפאַרענדערליך, קיינער האָט זיך ניט אַזוי אַקעגנגעשטעלט קענען דער צייט און קענען די ווירקונג פון דער לעבנס־סביבה, אַזוי ווי אידן“.

יאָזעף יאַקאָבס שטיצט אויף דעם אַלטן גלויבן, אַז אידן זיינען אַ ריינע ראַסע. ער מיינט, אַז די גרויסע מערהייט היינטיגע אידן שטאַמען פון דעם דור וואָס צום חורבן בית־שני. דאָס איז נאָך נאָר באַשיידן נעזאָגט אַקעגן אַזוינע ווי נאָט, קלידאָן, צאָלשאַן און אַנדערע: יענע זיינען זיכער, אַז היינטיגע אידן שטאַמען דירעקט פון די אבות, אברהם, יצחק, יעקב.

נאָר איבערנעכאַפּט די מאָס וועגן דער אידישער ראַסע האָט זיכער הוסטאָן סטיוואַרט טשעמבערלען, דער אָפּיציעלער אינדאָגערמאַנישער ראַסן טעאָרעטיקער. ער ריפט אין זיין ווערק („די יסודות פונם 19־טן יאָרהונדערט“), „מיט וואָס פאַר אַ מייסטערשאַפט אידן נתנו אויס דאָס נעזעץ פון בלוט פאַר זייערע הערשאַפטצוועקן, דער הייפּשטאַם בלייבט אומבאַפלעקט, קיין איין מראָפּן פרעמד בלוט לאָזט מען ניט צו“ (ז. 324). ער וויסט צו זאָגן, אַז „דער אויסדרוק „איד“ הייסט אַ באַשטימטע מערקווירדיג ריין דערהאַלטענע מענשן־ראַסע, די רעליגיע איז דאָ אַ צווייטע זאַך“ (ז. 215). „אין אַנדערע שטעלן אין זיין בוך פאַרגעסט ער זיינע איינענע בבא־מעשיות וועגן דער ריינקייט פון דעם אידישן בלוט, און אידן ווערן שוין בײַ אים אַ „ממזר־ראַסע“. „ס׳איז קיין שום סתק נישט, זאָגט ער, אַז דער היסטאָרישער איזראַעליט, וואָס פון אים האָט זיך דער היינטיגער „איד“ שפּעטער אָפּגעזונדערט, איז אַ פּראָדוקט פון מישונג. פונם ערשטן מרים און דער נעשיכטע באַוויזט ער זיך שוין אַלס אַ מישונג, נעמליך נאָך אַלס העברעער. דער דאָזיגער העברעער מישט זיך אָבער ווייטער אויס דורך חתונות מיט אַנדערע, ניט סעמיטישע מענשן*), ערשטנס מיט די חתים... צווייטנס מיט דעם... אמורי פון דער אינדאָ־אייראָפּעאישער גרופּע“ (ז. 370). קורץ, — אידן זיינען דורך און דורך אַ פאַרמישטע ראַסע, און זי פאַרהיט דעם דאָזיגן ממזר־כאַראַקטער“ (ז. 372). די דאָזיגע משונעת, וואָס איז זיך נומא פותח, שטערט אָבער ניט איינינע מאָדערנע ראַסן־טעאָרעטיקער ערנסט צו נעמען טשעמבערלענס קיק אויף דער אידישער ראַסע.

פון דער אַנדערער זייט זעהען מיר אַזוינס ווי י. מ. יודס. צו דער צייט, ווען ער האָט געשריבן זיין בוך, האָט ער ניט געהאַט קיין שום מאַטעריאַל וועגן מזרח־אידן. מיט די מאַטעריאַלן, וואָס ער האָט געהאַט וועגן דער אַנטראָפּאָלאָגיע פון אייראָפּעאישע אידן, קומט ער צום אויסזיר, אַז „אייראָפּעאישע אידן האָבן אין

*) איצט דערגרייכט די צאָל אידן העכער פון 15 מיליאָן. (רעדאַקציע).

*) זייטע 343 אין דעמעלבן בוך זאָגט ער: „וואָס אַזוינס אַ טעמיס איז, — דאָס קאָן קיין מענש ניט זאָגן“.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

פיזישן פרט נים דורכגעמאכט קיין שטארקע ענדערונגען״. נאך מער: „היינטיגע אידן זיינען מער קרובה׳שער צו דער אלפאביש־דומאלאגישער ראסע, איידער צו דער מיטללענדישער. דאס אפווייכן פונם ערשטן סעמיטישן טיפ איז א פראדוקט פון דער פארגעשיכטע און פון דער עלטסטער געשיכטע (ביז צום 5 יאר־הונדערט פאר קריסטוס), ניט פונם גלות״.

די לעצטע צוואנציג יאר, נאכדעם ווי מ׳האט אנגעהויבן גרינדליך צו שטודירן די ראסן סימנים בא אידן אין פארשידענע לענדער, האט מען אנגעהויבן נאר אנדערש קוקן אויף דער ריינקייט פון דער אידי־שער ראסע. א סך קאמפעטענטע נייערע אנטראפאלאגן האלטן, אז בא אידן האבן זיך צוזאמענגעמראפן פארשידענע ראסן עלעמענטן, אזוי ווי בא אלע ציוויליזירטע ראסעס און פעלקער; דאס איינצינע, וואס פארא״ינינט זיי אלע, איז די רע־ליגיע. אפילו רענאן, וואס האט די ערשטע צייט געפרוכט ברייט צו מאלן סעמיטישע און אידישע טיפן, האט שפעטער תרמה געהאט אויף זיין מיינונג, אז מ׳איז פארזן א ספעציעלער אידישער טיפ און האט דערקלערט, אז בא היינטיגע אידן לאזט זיך היפש דערקענען ניט־אידיש בלוט.

ריפליים לעצטער אויסזיר איז, אז אידן זיינען ניט קיין ראסע. אידן זיינען א פאלק, און די פולנערימסטע ריינקייט פון זייער אפ־שטאמונג איז א לענענדע. לאמבראזא זאגט אויך אזוי און נאנץ פעסט: היינטיגע אידן זיינען קערפערליך מער אריער איידער סעמיטן.

איקאו באטראכט די אידישע סימנים בא רוסישע אידן און קומט צו דער איבערציינונג, „אז מ׳מוז זיי ביז לעצט פרויסציהען פון דער צאל סעמיטן, ווארום מיט די סעמיטן קערן זיי זיך קנאפ אן, זיי נעהערן צו נאר אנ׳אנדערע ראסע״.

נמעס דאקטעלבע הערט איר בא בראקאלאגיא, קארל מאגט, לעב. אלסבערג, ס. ריינאך און אנדערע.

לושאן רעדט נאך קלארער און פעסטער ווענן דער ראסע־אפשטאמונג פון היינטיגע אידן: „היינטיגע אידן זיינען צוגיס־נעפארט; ערשטנס פון דעם ערשטן אמורי, צווייטנס פון אמתע סעמיטן, דרייטנס און דערהויפט פון די נאכדזהות פון די אלטע חתים. צו די דאזיגע דריי ווכטיגסטע עלעמענטן אין אידנטום קומען נאך צו אנדערע צוטישונגען, בא א נעשיכטע פון טויזנטער יאר גלות האט דאס געקאגט פארקומען און איז זיכער פארגע־קומען אויך. לושאן האלט ניט אידן פאר קיין ריינער ראסע, מ׳קאן דאס זעהן פון זיינע לעצטע שריפטן.

ס. ווייסנבערג איז נעווים דער, וואס ווערט ניט מיד צו פארשן די ראסן־סימנים בא אידן. זיין מיינונג שטאמט פון א נעגוי צו־זעהן אידן אין פארשידענע טיילן וועלט, און ער קומט צו אזא אויסזיר: „אייראפעאישע אידן האבן אויסגענומען פרעמד בלוט; בכלל לאזן זיך דערקענען קלארע צוטישונגען פון פרעמדע איינ־שאפטן״. ער באשרייבט דערביי א היפש ביסל אידישע טיפן. ווענן מזרח־אידן, דערהויפט אין ארגעניע, פערסיע און קאז־קאז, זאגט ער, אז זייער בלוט איז נישט דאס, וואס בא זייערע אייראפעאישע ברידער.

ס׳זיינען פארזן נאך מער מיינונגען ווענן די ראסן־סימנים בא אידן. די לעצטע צייט איז ארויס ווענן דעם אייגינע ביכער, דאס פאלקסטיליכסטע צוטישן זיי אין, מסתמא, אינגאנץ צאלשאגס בוך „די ראסנפראבלעם״. אין בוך נעפינט איר א סך מאטע־ריאל ווענן פארשידענע איינצלפרעגן, לידער, פעלט דא דער נרעסטער טייל מאטעריאל, וואס אנטראפאלאגן ברייגנען ווענן אידישע פיזישע טיפן אין פארשידענע טיילן וועלט. צאלשאן פאלגט זיך אויף די מיטטיילונגען אין יודיש בוך (נישט תמיד קאן מען זיך אויף זיי פארלאזן) און קומט צום שלוס, אז „די אידישע ראסע האט ניט אין זיך קיין ווכטיגע צוטישונג פון אנדערארטיגע עטנישע גרופעס, אידן זיינען אן איינהייטליכער ראסנקערפער, וואס האט זיך דערהאלטן ריין ווייניגסטנס צוויי א האלב טויזנט יאר און דאריבער איז דאס לויט דער אפשטא־מונג אנ׳איינהייטליכער קאלעקטיוו״.

ד) מעטאדע.

די מיסטע שרייבער האלטן די אלע, וואס שטאמען פון סינאגאגע־אידן, פאר אנ׳איינהייטליכן אנטראפאלאגישן טיפ. די דאזיגע בלומרשטדיגע איינהייטליכקייט—הייסט בא זיי די „ראסנ־סימנים״ בא אידן. אבער אזוינס דארף מען ערשט באוויזן. מ׳דארף סריער אויסמארשן די פארגאנגע ווייעות ווענן דער הויטפארב, ווענן דער קאפפארם, פינגר א. א. וו. בא אידן אין פארשידענע טיילן וועלט, כדי זיך איבערצייגן, צו איז באמת פארזן בא זיי אזא איינהייטליכקייט, ווי א סך שרייבער ווילן דאס האבן. דאן דארף מען אנאליזירן די נערינגערע ראסן־סימנים, ווי א שטיינער די נאז, דער מוח, דער ברוסטקאסטן וכדומה. קלעקן נישט די אלע בלומרשטיגע סימנים בא אידן פאר דער „איינהייטליכער״ מעאריע, אזוי ווילן א סך שרייבער אריינציהען נאך נערינגערע פיזיאלאגישע איינגטימליכקייטן. דערמיט איז גע־מיינט: די מענסטרואציע (די ועסת די דמים), די אידישע אומעדיגי־קייט בלומרשטן צו מאכן זיך א פרעמדע שפראך פאר איינן, די בלומרשט־וואונדערליכע סעהנקייט צו אקליסאטיזירן זיך אין אלע נעאגראפישע זאגעס וכדומה. מז מען די דאזיגע איינגטימליכקייטן אויך גרינדליך אויסמארשן. דאן מז מען זיך ווענדן צו דער אידישער דעמאגראפיע. פאר דער פארשונג פון ראסן־סימנים בא אידן האט די דעמאגראפיע א דאפלטן ווערט. ערשטנס זאל דאס א סך פארלייכטערן צו באוויזן, ווי פאלש ס׳איז די טעאריע פון דעם איינהייטליכן ראסנטיפ בא אידן, ווארום א סך אזוינע טעא־רעטיקער ווילן האבן, אז אידן האבן אפילו אן איינגטימליכע בא־סעלקערונגס־באוועגונג אויך. צווייטנס קאן מען אפשר אין דער דעמאגראפיע געמונען א שליסל צו דער פראגע ווענן דער צו־קונפט פון אידן. היות ווי אויף דער וועלט לעבן איצט 12 מיליאן אידן (מער איידער ווען עס איז פריער אין דער געשיכטע) — איז שטארק אינטערעסאנט צו וויסן, אויב זיי איז אנגעצייכנט אין דער צוקונפט אויך „צו פרוכפערן און צו מערן זיך און פול צו מאכן די ערד״, ווי דער פסוק זאגט. זאלן באמת פעסטגעשטעלט ווערן אזוינע דעמאגראפישע איינגטימליכקייטן, איז דארף מען פרובן אויסגעפונען די סבות, פון וואגען דאס נעמט זיך, און אויב די סבה איז אין דעם אדער אין יענעם פאל די ירושה׳שאפט — איז דארף מען די נעהערינג איינגטימליכקייטן ארויסשטעלן אויף איר קאנט.

מ׳דארף אבער זיין זעהר נעהיט מיטן באגריף „ראסע״. פריער זאלן מיר זיך ווענדן צו דער נעאגראפישער, צו דער סא־ציאלער סביבה, און אויב דא וועלן מיר ניט נעפינען קיין פא־סינן גלאטן תיורץ, פארוואס אידן זיינען אין די — יענע פרטים אנדערש פאר זייערע ניט־אידישע שכנים אין לאנד, ערשט דאן זאלן מיר זוכן די סיבה דערפון אין דער ראסע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

מ׳דאַרף אויך באַטראַכטן די פּאַטאָלאָגישע איינגעטימליכקייטן, וואָרום איינינע אַנטראָפּאָלאָגן ווילן האָבן, אַז אויב אַ סאָציאַלע גרופּע ליידט אָדער ליידט ניט אויף געוויסע קראַנקהייטן, איז די סיבה דערפון — די ראַסן־איינגעטימליכקייטן. בפרט איז דאָס נתנע אידן. אידן, זאָגט מען, לעבן צווישן ניט־אידן און דאָך האָבן זיי געוויסע איינגעטימליכקייטן בנתנע קרענקעוודינקייט. זיי האָבן אַ געוויסע קלעפּעוודינקייט צו איינינע קראַנקהייטן, און פאַרקערט, אימונעטעט (געזיכערשקייט) קעגן אַנדערע קראַנקהייטן, דערהייפּט בנתנע אַנשטעקנדיגע קראַנקהייטן. אידן, זאָגט מען, זיינען שטאַרק עלול אויף נערוועז־און מוח־קראַנקהייטן. דאָס אַלץ זאָל מריר אויסגעפּרובט ווערן, וואָרום אין דער דאָזיגער „אידישער פּאַטאָלאָגיע" וויל מען אויך זעהן אַ באַווייז, אַז אידן זיינען אַן איינהייטליכע ראַסע.

לסוף דאַרף מען באַטראַכטן אידישע מיפן אין פאַרשידענע מיילן וועלט און פּרובן, צו אַלע אידן זעהן פאַקע אַזוי גלייך אויס, לויט ווי סיגילט די פּראָדיציאָנעלע מיינונג בא די מיסטע שריי־בער, וואָס האָבן באַהאַנדלט די פראַגע. אין דעם פּרט דאַרף מען שאַרף אונטערשיידן דעם אַנטראָפּאָלאָגישן און דעם סאָציאַלן (אָדער פּסיכאָלאָגישן) מיפ, און איידער מ׳מאַכט אַן־אויספיר, דאַרף מען אויספּרובן מיט אַלע פאַראַנענע פאַקטן, צו דער אָדער יענער מיפ וואיינם פאַקע שטענדיג איבער. ווי ווייט נעשיכטע איז דער בעסטער לערער בנתנע געוויסע פּראָבלעמען, און אידן פאַרמאָגן עלטערע נעשיכטע־שריפטן, איידער יעדער אַנדער אייראָפּעאיש פאָלק, קאָן מען האָפן, אַז דאָ וועלן מיר אויך נע־פינען נצליכע באַוויזן פאַר דער ראַסנקרובהשאַפט אינם אידישן פאָלק.

די רוסישע אידן אין דער צייט פון מלחמה און רעוואָלוציע.

(ביאָטישע נאָטיצן)

ד״ר ס. ווייסנבערג.

נאָנץ רוסלאַנד האָט בשעת דער מלחמה און רעוואָלוציע איבערגעטראָגן אַן־אומגעהויערע פּסיכישע און פיזישע ערשטע־רונגן אויף פאָלגן לאָזן זיך נאָך איצט שטאַרק פילן און ס׳וועט געוויס ניט אַזוי לייכט זיין זי בייצוקומען. זעלבסטפאַר־שטענדליך, אַז די אידן, וואָס לעבן ניט נור אינם צענטער פון די קריגס־אָפּעראַציעס, נאָר אויך אין סאַמע מיט פון די רעוואָלי־ציאָנערע און קאָנטר־רעוואָלוציאָנערע אויפשטאַנדן, האָבן באַ־גלייך מיטן רוסישן פאָלק געליטן פון אָט דער ערשיטערונג. פון דער אַנדערער זייט אָבער האָבן די אידן, צוליב נאַציאָנאַלע און עקאָנאָמישע סבות, אַמטמאָל געליטן דאָרט, וואו דער שטורם איז בשלום אַדורכגעגאַנגען פאַר אַנדערע, און, פאַרקערט, אין איינינע פאַלן זיינען די אידן ניצול געוואָרן דאָרט, וואו אַנדערע זיינען געפאַלן אַלס קרבנות. קלאָר מאַכן אָט די אַלע קאָמפּלי־צירטע ווירקונגען איז איצט, צום באַדוערן, נאָך אוממעגליך, ווייל דער רעוואָלוציאָנערער וואולקאַן ווירקט נאָך, און הגם ער האָט שוין אויפגעהערט אַרויסצוואַרפן די פייערדיגע לאַוע און דאָס לעבן ווערט ביסלעכווייז אויפגעשטעלט, דאָך איז ביז צו אַ נאָרמאַלן לעבן נאָך ווייט.

אָט פאַרוואָס אויך וועל אין דעם אַרטיקל זיך באַגרעניצן בלויז מיט נאָטיצן און דאָס אויך נור סוביעקטיוו. פונדעסטוויגן מיין איך, אַז זיי וועלן האָבן אַ געוויסן אינטערעס פאַרן אויס־לענדישן אידישן לעזער, וועלכער איז אפשר נאָך ווייניער אינ־פאָרמירט ווענן אונז, איידער מיר ווענן אים.

מיט גרויס מיה האָט זיך מיר איינגעגעבן צו באַקומען ציפערן אפילו פון דער שטאָט יעליסאַוועטגראַד. נעמענדיג אָבער אין אַכט, אַז יעליסאַוועטגראַד איז אַ באַדייטענדיגער אידישער צענטער מיט אַנערך 30,000 אידישע נפשות און אים האָט ניט אויסגע־מיטן קיין איינע פון די צרות, וואָס האָבן זיך אין אַזאַ גרויסער מאָס אַ שאָט געטון אויפן אידישן קאָפּ, קאָן מען רעכנען, אַז דער נאָנג פונם יעליסאַוועטגראַדער אידישן לעבן קאָן דינען פאַר אַן אָפּשפּיגלונג פונם רוסישן־אידישן לעבן בכלל.

איך האָף, אַז דער לעזער וועט אויף מיר קיין פאַראיבל ניט האָבן דערפאַר, וואָס איך וויל אַביסל פאַרגרעסערן דעם קרייז אין ברייענען די ציפערן ניט נאָר פאַר די לעצטע יאָרן, נאָר אָנהויבנ־דיג פון 1901.

טאַבעלע I

געבורטן און שטאַרבליכקייט צווישן אידן אין יעליסאַוועטגראַד.

יאָר	געבוירן			געשטאָרבן			צוואַקס
	מענער	פרויען	סך־הכל	מענער	פרויען	סך־הכל	
1901	422	419	841	207	208	415	426
1902	498	424	922	226	197	423	499
1903	474	441	915	259	216	475	440
1904	495	471	966	283	232	520	446
1905	355	362	717	246	209	455	262
1906	379	354	738	249	226	475	258
1907	387	356	743	253	241	494	249
1908	371	326	697	230	205	435	262
1909	344	306	650	246	217	463	187
1910	297	289	586	295	236	531	55
1911	293	318	611	193	202	395	216
1912	326	311	637	201	170	371	266
1913	293	284	577	215	161	376	201
1914	317	266	583	226	193	419	164
1915	220	244	464	199	188	387	77
1916	212	182	394	247	235	482	— 88
1917	190	166	356	243	200	443	— 87
19.8	?	?	?	277	272	549	— ?
1919	?	?	?	857	453	1310	— ?
1920	?	?	?	606	552	1158	— ?

ווען איך האָב צוריק מיט 10 יאָר באַהאַנדלט *) איינינע פראַגען פון דער רוסיש־אידישער ביאָטיק און געשטעלט דעם

*) S. Weissenberg: Zur Biotik der Südrussischen Juden Archiv für Rassen- u. Gesellschafts-Biologie. 1912. S. 200—206

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

דיאבאָן, אז „סדריבם זיך אין דער צערסאַל", האָב איך ניט גע־רעכנט, אז שוין דער נאָהענסטער עתיד וועט באַשטעטיגן מיינע מרויערינע נביאות.

די מאַבעלע I וויזט אונז די נעבורטן און שטאַרבליכקייט פון דער אידישער באַפעלקערונג אין יעליסאַוועטגראַד פאַר אַ פעריאָד פון 20 יאָר, פון 1901 ביז 1920. אירע ציפערן קאָנען אָבער, ליידער, ניט זיין אַזוי בולט מחמת דעם, וואָס די צאָל אידן פאַר אַט דעם פעריאָד קאָן ניט נעגני פעסטגעשטעלט ווערן און ווערט אויסגערעכנט נור בערך. די איינציג וויסנשאַפטליכע פאָלקס־ציילונג אין רוסלאַנד איז דורכגעפירט געוואָרן אין 1897 און אין יעליסאַוועטגראַד איז דעמאָלט געווען 23,890 אידן. אויפן יאָר 1901 האָב איך אויסגערעכנט די צאָל אידן אַנערך 30,000. פון דעמאָלט אָן איז דער נאַטירליכער צוואַקס פון די יעליסאַוועט־גראַדער אידן געוואָרן אַלץ קלענער, און פון 1916 איז ער גאָר געוואָרן נעגאַטיוו, און מקאָן רעכענען, אז אין אַלגעמיין איז ער אַ סך נידריגער פון נול: אַנשטאָט צוואַקס — פאַרקלענערונג. די צאַרישע רעגירונג האָט אָבער בשעת דער מלחמה געמאַכט גע־דיכטער די אידישע באַפעלקערונג פון דער שטאָט דורך עטליכע טראַנספּאָרטן לימוישע און קורלענדישע אידן, וואָס זיינען אַרויס־געשיקט געוואָרן פון זייערע איינגעזעסענע ערטער פאַר „פאַרראַט". די צאָל פון אַט די אומגליקליכע האָט אויסגעמאַכט בערך אַ 3000. חוץ דעם האָט די באַריטע פּאָגראָם־טעטיגקייט פון די היידאַמאַקעס אין 1919 אַריינגעטריבן אין שטאָט אַריין ניט וויינינ אידן פון די אַרומיגע שטעטלאַך און דערפער. צוזאַמען מיט אַט די היימלאָזע האָט צום יאָר 1920 אין יעליסאַוועטגראַד זיך נעפונען בערך 35,000 אידן, ווייל פאַראַלעל מיטן צוואַקס איז אויך נעגאַנגען די פאַרמינדערונג אין דער פאָרם פון אַ ניט־גענו־גנדיגער צאָל געבורטן, נרויסער שטאַרבליכקייט און עמיגראַציע. די היימלאָזע האָבן אָבער פאַרן לעצטן יאָר בכעט אַלע פאַר־לאָזט יעליסאַוועטגראַד און זיך אומגעקערט אין זייערע אַלטע היימען, פון וואַנען מען האָט זיי פאַריאָגט בשעת מלחמה. און ניט וויינינ היימישע יעליסאַוועטגראַדער האָבן זיך פאַרן לעצטן יאָר געלאָזט אין דער וועלט אַריין זוכן גליק — אַזוי, אַז איצט — סוף 1922־טן יאָר — איז געווים ניטאָ מער פון 30,000 אידן אין יעליסאַוועטגראַד.

שוין אַט דאָס אַליין, אַז פאַר אַ גאַנצן יאָרצענדליגן איז די צאָל פון דער אידישער באַפעלקערונג געבליבן שטיין אויף איין אָרט, זאָגט זעהר אַ סך!

כדי צו באַקומען וואָסער ניט איז פאַשטאַנד אויף ריכטיג אָפּשאַצן די טאַבעלע I, לאָמיר זיך ווידער אָפּשטעלן אויף דע־פאָלקס־ציילונג פון 1897. פאַר דער אידישער באַפעלקערונג האָט די צאָל געבורטן דעמאָלט אויסגעמאַכט 35,4, און די שטאַרבליכקייט 17,8 אויף טויזנט — ציפערן, וואָס זיינען פאַר יענער צייט נענג נידריג און יעדנפאַלס אַ סך נידריגער, איידער די אַנטשפּרעכנדיגע פּראָצענטן ביי דער איבעריגער באַפעלקערונג. וואו מיר האָבן געהאַט אַ צאָל געבורטן פון 53,4 און אַ שטאַרבליכ־קייט פון 34,3. ווען מיר זאָלן פיקסירן די צאָל פון דער אידישער באַפעלקערונג אין יעליסאַוועטגראַד פאַר אַט דעם נאַנצן פעריאָד מיט 30,000 נפשות און נעמען פאַר אַ יסוד אידע געבורטן און שטאַרבליכקייט פון 1897, וואָלטן מיר באַראַרפט האָבן אַ יערליכע צאָל פון אידישע געבורטן 1050 און שטאַרב־פאַלן 525, וואָס וואָלט אויסגעמאַכט אַ יערליכער צוואַקס פון 525 נפשות.

צוטרעטנדיג מיט אַט דעם מאַסשטאַב און די הענט צו באַ־טראַכטן די טאַבעלע I. זעהן מיר, אַז די נעבורטן האַלטן אין איין פאַרקלענערן זיך און דערגרייכן אין 1905 די ציפער 717; אויף אַזאַ אופן, איז זי אויף אַ דריטל קלענער פון דער „נאָר־מאַלער", וואָס מיר האָבן אויסגערעכנט. נאָכדעם האַלט זי זיך 3 יאָר אויף דערזעלבער הויך, און דערנאָך הויבט זי ווידער אָן שנעל צו פאַלן און דערגרייכט אין 1917 ביז 356 — די נעבורטן האָבן אַזוי אַרום אין אַ קליינעם משך פון 12 יאָר זיך ווידער פאַר־קלענערט אויף אַ דריטל און בסך־הכל זיינען זיי פאַר 20 יאָר אַראָפּ פון 35,4 ביז 17,8 אויף טויזנט. מערקווירדיג, וואָס ביידע וועגדעפונקטן פאַלן אויף יאָרן פון מלחמה און רעוואָלוציע, נעבנדיג דערמיט אַ שליסל צו פאַרשטיין די ערשיינונגען. בלי סמק האָבן מיר דאָ צו טון ניט מיט עפּיס אויסערליכע ווירקונגען אויפן אָרגאַניזם, וואָס זאָלן פירן צו אונפרוכטבאַרקייט, נאָר דאָ האַנדלט זיך הענג אַ פּסיכישער השפעה אויפן רצון, וועגן אַ שטרעבן דורך אַלערליי מעגליכע מיטלען אָפּשטעלן די צאָל קינדער־געבורטן. און אין דער אמתן, מיר האַלטן אין איין הערן: „מיר האָבן קיין רעכט ניט צו האָבן קינדער, וואוהין זאָלן מיר זיך מיט זיי אין אַזאַ צייט אַהינטון?!" — אַט איז דער לאָזונג, וואָס איז אויצן אָנגענומען בא יידן. און טרויעריגער פון אַלץ איז דאָס, וואָס דער גרונד דערצו איז דער עיקר ניט קיין עקאָנאָמישער, נאָר ניכער אַ סאָציאַל־פּאָליטישער, וועלכער שטאַמט פון אָפענעם און באַהאַלטענעם אַנטיסעמיטיזם, פון די שטענדיגע רדיפות און בלוטיגע פּאָגראָמען.

אַ נאָכן אַנדער בילד וויזט אונז די שטאַרבליכקייט. אין אַל־געמיין איז זי פון אָנהויב אָן און ביז 1918 אַביסל נידריגער פון דער באַרעכנטער; דאָס נעמט זיך פונם אַלגעמיינעם סאַניטאַר־היגיענישן צושטאַנד פונם לאַנד, וועלכער האָט זיך פאַר דער רע־וואָלוציע פאַרבעסערט. צום באַדויערן, קאָן מען ניט קינסטליך רעגולירן דעם אייזערנעם געזעץ פון שטאַרבן, אַזוי ווי מ'טוט דאָס בא קינדערהאָבן. דעריבער מוז מען דאָס, וואָס דער יער־ליכער צוואַקס פון דער אידישער באַפעלקערונג פאַרקלענערט זיך, דערקלערן מיט דעם, וואָס די צאָל נעבורטן פאַרקלענערט זיך שטאַרק און ניט מיט דער וואַקסנדער שטאַרבליכקייט. די וועגדעפונקטן, וועגן וועלכע מיר האָבן פריער נעריעדט, איז, פאַרשטייט זיך, צו מערקן אויך אינם צוואַקס, וואו מיר זעהן איין קאַטאַסטראָפאַלע פאַרקלענערונג אין 1905 און די צווייטע אין 1916, דעריבער פאַלט ביידעמאָל דער צוואַקס כמעט אויף 200. די רעוואָלוציע האָט נעמאַכט אַ איבערקעריגיש אין די אידישע מוחות, אינגאַנצן איבערנעגערדיגט דאָס פאַמיליען־לעבן, וועגן וואָס מיר וועלן נאָך וויטער רעדן.

די שטאַרבליכקייט־ציפערן פאַר 1919 און 1920 זיינען ניט סתר, נאָר אַדרבה באַשטעטיגן דאָס אויבנגעזאָגטע. און אַט די יאָרן האָבן מיר נעהאַט די נאַנצע צעוויילדעוועטקייט פונם היידי־מאַקישן המון פון איין וויט, און פון דער צווייטער — די דעניקינצעס און וראַנגעלעווצעס. אַט די ביידע קאָנטר־רעוואָלוציאָנערע באַוועגונגען האָבן נעהאַלטן די אידן פאַרן מקור פון אַלע אומגליקן, פאַר זיי איז איד און קאָמוניסט געווען הייטו דק. דער קאַמף־לאָזונג, מיט וועלכן זיי האָבן גע־מוטערט דעם המון, איז פאַר אַט די אַלע פאַרטייען געווען דער רוף: „שלאָגט די זשידעס — ראַטעווע רוסלאַנד!" ראַבעווען — דאָס איז שוין געווען אַ זעלבסטפאַרשטענדליכע זאַך. און אידן זיינען געפאַלן אומעטום אין די הונדערטער און טויזנטער. די דעניקינצעס האָבן נעהרגעט און נעראַבעווט אַפילו די אידן, וואָס

זיינען צוזאַמען מיט זיי אַנטלאָפן פון די באָלשעוויקעס. אַט די צוויי שוידערהאַפטע יאָרן זיינען געווען אַ צייט פון אוטאָריטעריזיכן מערמאַנענען פּאָגראָם, וואָס פלעגט אָפט העל אויסלאַשקערן אין איבערלאָזן הייסנס מיט קרבנות. אידן זיינען אויסגעקומען אין די שטעט, זיינען נאָכמער געמאַלן מאַנ־שטעגליך אויף די וועגן און אין די באַנען, וואוהין סדאָם זיי געטריבן זייער אומגליקליכע עקאָנאָמיק פון הענדלערס און מעקלערס. העלדישע דעניקינצעס און פּעטלורָאָווצעס האָבן געהרגעט אידן אומעטום, וואו זיי האָבן זיי געטראָפן: אויף די דאָרפישע וועגן, אין די באַנען; געמרדנקען, אַראָפּוואַרפנדיג פון די שיסן אין וואַסער אריין. אַזוי האָט דער יעליסאַוועטגראַדער פּאָגראָם פון יאָר 1919 אַוועקגענומען לכל הפחות בא אַ 800 לעבנס, רעכענענדיג די געהרגעטע און געשטאָרבענע דערנאָך פון די וואונדען און קראַנקהייטן אין צוזאַמענהאַנג מיטן פּאָגראָם; און אויב מיר וועלן אַראָפּוואַרפן אָט די ציפער, וועלן מיר באַקומען פאַר 1919 די געוויינליכע שטאַרבליכקייט. דאָסזעלבע איז אויך בנוגע צו 1920. כדי צו אויסקלערן די זאַך דאַרף מען אויך אָנווייזן דעם רויף, אַז פאַר אָט דעם פּעריאָד איז באַזונדערס נרויס די צאָל מענער צווישן די געשטאָרבענע.

לאָמיר איצט באַטראַכטן די אַלגעמיינע צרה פון רוסלאַנד, די אינטענסיווקייט־קראַנקהייטן, און קלאָר מאַכן זייער ווירקונג אויף דער שטאַרבליכקייט. צום באַדויערן, עדליבט ניט דער הערשענדיגער זורבן ניט נאָר צו פירן אַ ריכטיגן חשבון פון דער באַפעלקערונג, נאָר אויך רעגיסטרירן אַלע אָנשטעקנדיגע פאַלן און זייערע רעזולטאַטן. פונדעסטוועגן רעכן איך, אַז די אידן, וואָס זיינען קולטורעל העכער פון דער איבריגער באַפעלקערונג, שעצן מער מעדיצינישע הילף, וואוינען אין די שטעט, וואו אַזאַ מין הילף איז צוגענגליכער, איז ניט נור זיי שטעקן זיך זעלטענער אָן בשעת די עפידעמיעס, נאָר זיי גיבן אויך אַ קלענערע שטאַרבליכקייט. איך האָב דאָס בשעתו באַוויזן דורך אַ נרויסן ציפער־מאַטעריאַל בא „נאָרמאַלע" רוסלענדישע תנאים*), איך רעכן אַז אָט די מיינונג האָט אויך איצט ניט פאַרלוירן איר זין. טייליווייז קאָן איך זיך סומך זיין אויף סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן פון אַנדערע שטעט. אַזוי האָט ד"ר סינאַל**), וועלכער האָט אָפּעריירט מיט אַ בערך נרויסן מאַטעריאַל פון אָרט, נעפונען, אַז די שטאַרבליכקייט פון פאַרשידענע טיפוסן איז בא רוסן אַ סך העכער, איידער בא אידן (זעה טאַבעלע II). דאָסזעלבע איז קאָנסטאַטירט געוואָרן אויך בנוגע צו ראָסטאָוו־דאָן. אויב ס'איז ריכטיג מיין צווייטע השערה וועגן אַ קלענערער שטאַרבליכקייט צווישן אידן, מוז מען אויך אָננעמען די ריכטיגקייט פון דער ערשטער השערה וועגן אַ קלענערער קריינקליכקייט, יעדנפאַלס, ווען מיר זאָלן אפילו אָננעמען אַ אומגעוויינליכע פאַר יעליסאַוועטגראַד קריינקליכקייט פון 10% און אַ שטאַרבליכקייט אין אַלגעמיין פון אַלע טיפוסן פון 5%, באַקומען מיר סך־הכל 30 × 5 — 150 שטאַרב־פאַלן. אָט אַזאַ ציפער, אַלס אַ מאָראַלישע בערנייענדיגע, וואָלט ניט געווען שוועקליך, ווייל די וואָלט נעקאָנט ניך געדעקט ווערן.

דאָס אַלץ ברייגנט אונז צום אויסזאָג, אַז פאַר אידן זיינען ניט אַזוי שוועקליך די צופעליגע הריגות און צייטווייליגע קראַנקהייטן, ווי די כראָנישע קריינק פון זעלבסטבאַגרענצונג דאָס קינדער־האָבן. בשעתו האָב איך*) באַשטעטיגט מיינע אויספירונגען יעליסאַוועטגראַדער מאַטעריאַל מיט ענליכע ציפערן פון אַזאַ נרויסן אידישן צענטער, ווי אָדעס. אָט דער דאָזיקער ביטערער אמת דאַרף צווינגען דעם באַזאָרגטזיינען טייל פונעם אידישן פאָלק און די נאַנצע אינטעליגענץ אָננעמען וועלכע נים איז מיטלען; וועגן דעם זאָרגן שוין די אויסלענדישע אידן, וועלכע זיינען פריער פון אונז נעקומען צו דערזעלבער מסקנא**). און אַנב איז איצט דער פּראָצענט פון אידישע געבורטן אין יעליסאַוועטגראַד ניט נאָר קלענער פונם פּראָצענטזישן (20%), נאָר אַפילו פונם אידיש־דייטשישן (17%), וועלכער האָט, דוכט זיך, דערגרייכט די לעצטע שטופע אין, ליט שיילהאַבערס אויסדרוק, אַריבערנעשטיגן דעם וועלט־רעקאָרד.

טאַבעלע II.

שטאַרבליכקייט פון טיפוסן אין אָדעס.

יאָרן	ניט־אידן זיינען: געשטאָרבן:			אידן זיינען: געשטאָרבן:		
	קראַנק געוואָרן	אַבסאָל. צאָל	% פון אַלע קראַנק געוואָרן רעגע	קראַנק געוואָרן	אַבסאָל. צאָל	% פון אַלע קראַנק געוואָרן רעגע
			א. פלעקן־טיפוס			
1919—1920	1469	157	10,7	570	37	6,5
1920—1921	579	76	13,1	269	15	5,6
			ב. רעצידיוו־טיפוס			
1920 1921	529	11	2 1	521	6	1,1
			ג. בויך־טיפוס			
1919—1920	143	17	11,9	228	12	5,3
1920—1921	146	13	9,0	127	13	10,0

מ'קאָן אָנווייזן, אַז די פאַרעמטליכע ציפערן וועגן שטאַרבליכקייט אין פּעטראָגראַד זיינען ניט וויינינער פרויערי. דאָרט אָבער איז די זאַך נאָנץ אַנדערש. דער איבערפלוס פון שטאַרבליכקייט איבער געבורטן וויזט זיך דאָרטן אַרויס אויף אַ יאָר פריער, דערפאַר אָבער שפּרינגט ער אַרויס מיט אַמאָל און איז בלויז אַ באַוויז פון פילע צופעליגע אומגאָרמאַלע ערשיינונגען, דאַן וועגן ביי די אידן פון יעליסאַוועטגראַד האָט אָט דער מאָמענט זיך אַנטוויקלט פון פריער און זיין אָנקומען האָט מען נעקאָנט פאַראויסזאָגן. פון דער אַנדערער זייט איז אונז אומבאַקאַנט דער נעשלעכטליכער און עלטער־צוזאַמענשטעל פון דער איצטיגער באַפעלקערונג אין פּעטראָגראַד; מ'קאָן רעכענען, אַז בא דער עוואַקואַציע פון דער שטאָט האָבן ניכער נעשטאָרבענע אַוועקצופאָרן פרויען און אַרבעטסמענשן. מחמת דעם האָבן זיך, אַחוץ נאָך אַנדערע סיבות, פאַרקלענערט די צאָל נעבורטן און נעשטאָרבליכקייט. יעדנפאַלס הייבט שוין אָן פּעטראָגראַד קומען

*) S. Weissenberg. Der Rückgang der Geburtenziffer bei den russischen Juden. Z f. Dem. u St. d. J. 1913, Heft IV.

**) F. Theilhaber. Der Untergang der deutschen Juden. München 1911.

*) S W-issenberg. Das Verhalten der Juden gegen ansteckende Krankheiten. Z f. Dem. u. St. d. Juden, 1911, Heft X—XII.

**) A. Сигал. Краткій мед. отчет об одесском 5-ом Инфекц. Госпиталѣ. 2 вып. Одесса, 1920 и 1921.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

צו זיך, און דער פראָצענט פון געבורטן האָט זיך געהעכערט פון 13.8 אויף 21.9, און מיט פארבעסערן פונ׳ם סאַנימאַרן צושטאַנד העט זיך, ווי לבנסמאַרשטענדליך, פארקלענערן דאָרט די שטאַרבליכקייט; די יעליסאַוועטגראַדער אידן אָבער האַלטן אין איין אויסשטאַרבן.

צווישן די אומגליקן וואָס פאַרניכטן דאָס היינטיגע רוסלאַנד איז אפשר דער שרעקליכסטער לויט זיינע פועל-יוצאַרס די ברייטע פאַרשפּרייטונג פון וועגעטישע קראַנקהייטן, באַזונדערס פון סי׳פילים, אויף וועלכן ס׳זיינען קראַנק צענדליגער מיליאָנען מענשן פון אַלע אַלטערן און געשלעכטן. אויב הונגער און עפידעמיעס זיינען נאָר אַ ציטוויילינע מגפה, נאָך וועלכער דאָס פאָלק שטעלט ווידער שנעל אויף זיינע פיסן, העט דער סיפילים ביי זיין היינטיגער פאַרנאַכלעסיגקייט, ווען ער ווערט נאָר ניט גע׳היילט, זיין אַ קללה פאַר דורות. און אויב אינם אויבן גע׳בראַכטן האָבן זיך אונז באַוויזן בלויז די נעגאַטיווע זייטן פונ׳ם אידישן לעבן, מרעט דאָ אַרויס אַ גאַנץ פּאָזיטיווער שטריך זיינער. איך האָב ניט קיין נערוע צימערן, אָבער מיינע פערזענליכע, ווי אויך בעאָבאַכטונגען פון אַ סך אַנדערע, זאָגן עדות, אַז דער סי׳פילים האָט זיך צווישן אידן ניט אַזוי מעסט איינגעוואָרצלט, ווי אין דער אַרומיגער סביבה.

אַזוי קומט שוין פאַר אין דער געשיכטע, אַז דאָס צעשטערן שטערן פונ׳ם אַלמן הויבט זיך אָן פון דער סעקסועלער פראַגע, און נייע אידייען דרינגען אריין אין דער נעזעלשאַפט אין דער באַגלייטונג פון זנות. ס׳איז דאַריבער נאָר קיין חידוש ניט, וואָס דער מייל פונ׳ם אידנטום, וואָס האָט צעריסן מיט׳ן אַלמן, זעהט אין די פאַמיליען-קיימן די הויפּט-שטערונג פאַר זיין פרייער אַנטוויקלונג און שטייפט זיך פאַטאַליש אָן אויף דער הענות. אָט די איבערשאַצונג פון דער מאָראַל איז שטענדיג פאָרגעקומען. אין דער רוסישער געזעלשאַפט, וואו דאָס פאַמיליען-לעבן איז שטענדיג געווען שוואַכער, איידער בײַ אידן, איז דער פראָצעס פאָרגעקומען שנעלער. דאָס נעמיל פון נערעכטיגקייט פאָדערט באַזונדערס אונטערשטרייכן די מאָראַלישע אויפסיזונג פון דער אידישער פרוי. אַלס פרויען-אַרצט מיט גומער פּראַקטיק, וואָל מען מיר מוחל זיין אָט די אומבאַשיידנקייט, זאָג איך אויף זיכער, אַז פאַר דער גאַנצער צייט פון מלחמה האָב איך ניט באַגעגנט קיין איין אידישע פרוי, וואָס איז שוואַנגער געוואָרן ניט פון איר מאַן, און אַז צו מיר האָט זיך ניט געווענדעט קיין אייניגע אידישע פרוי מיט אַ שולדיגן פריפּער אָדער סיפילים, דאַן וועט מיר דאָס ערשטע, סיי דאָס צווייטע זיינען געווען כמעט אַ געוויינליכע זאַך צווישן די רוסישע פּאַציענטקעס, וועלכע האָבן געהאַלטן מ׳וואָל זיי מאַכן אַבאָרטן אָדער נעצימערט פאַר דער מעגליכקייט אָנשטעקן דעם מאַן אָדער פון אים זיך אָנשטעקן. דאָס ערשטע, צום באַדויערן, איז געווען נאָך אַ מער אָפטערע ערשיינונג, און מיך האָט שטענדיג געוואונדערט די לייכטקייט, מיט וועלכער ביידע צדדים האָבן זיך באַצוינען צו אַזאַ מין פאַרברעכן. ס׳האָבן, פאַרשטייט זיך, אויך צווישן אידן געמוזט פאָרקומען פאַלן, ווען דער מאַן האָט אָנגעשטעקט די פרוי, אָבער דאָס פלעגט מען דאָרט באַגעגנען אַלס אויסנאַם.

אַחוץ די שטאַרקערע פאַמיליען-פּרינציפּן איז (מציל דאָס אידנטום פון סיפילים, מסתמא, אויך זיין העכערע קולטורעלע מדרגה. ווייל נור דורך דעם קאָן מען ערקלערן דאָס כמעט לחלוטין דיגע פעלן בײַ אידן פון אויסער-חתונה׳דיגע אָנשטעקונג, וואָס איז אין דער פריערשער סביבה דער הויפּט-מקור פון די ליידן און יסורים.

דער גודל האָט אָבער אכזריותדיג חזק געמאַכט פון דער אידישער פרוי און פאַר אירע מדות טובות האָט זי בשעת די פאָגראָמען און אָנפאַלן געליטן די ערגסטע אפשר אין דער גע׳שיכטע הרפה און יסורים. בשעת דער מלחמה און רעוואָלוציע זיינען נעשענדעט געוואָרן הונדערטער און טויזנטער אידישע פרויען און מיידלאַך, אָפטמאָל משפּחותווייז, אָנדריינגיג פון דער אַלטער באָבע און ענדיגנדיג מיט דער מינדעריעריגער אייניקל. די איינציגע נחמה, אויב מ׳קאָן בכלל אין אַזאַ פאַל באַגנוגן אָט דאָס וואָרט, אָבער אויך אומפאַרשטענדליך, איז די אויסערסט קליינע צאָל שוואַנגערשאַפטן און אָנשטעקונגען, וואָס זיינען פאָרגעקומען בײַ אַזעלכע פאַלן. דאָס באַהויפּטעט אויך חידעראַמאָל, דער עיקר, בלויז אויפן סמך פון פערזענליכער ערפאַרונג, און ס׳וואָלט געווען העכסט אינטערעסאַנט אויסצוהערן די מיינונג אויך פון אַנדערע דאָקטוירים פון די פאָגראָמירטע מקומות.

דאָס לעבן בײַנט אָבער איין דעם שטאַרקסטן רוקן, און יעדער לאַגד האָט אַזוינע אידן, ווי ס׳פאַרדינט, ווי ס׳האָט ריכטיג בײַמערקט דער לעבנס-שילדערער פונ׳ם אידנטום ק. ע. פראַנצאָז. פאַר די לעצטע יאָרן האָט זיך אויך אין דער אידישער סביבה אַלץ איבערגעקערט. די פאַלשע חתונות, וואָס פאַרענדיגן זיך אויפן צווייטן טאָג מיט נטן, בכלל די עראָטישע לייכטזיניגקייט, דער נאַנצער איבעריריים מיט דער פאַמיליע און מראַריצע, דאָס קליינען און שטאָלצירן מיטן נעווער זיינען איצט בײַ אונז אַ געוויינליכע ערשיינונג און בריינגען, ווייזט אויס, פאַר זעהר אַ סך מענשן די פולע באַפרידיגונג אינ׳ם לעבן.

אָנדריינגיג פון סטאַטיסטיק זיינען מיר אומבאַמערקט צונעקומען צו דער פּסיכיק. דער צום סוף געשילדערטער שיט אינם כאַראַקטער פון די אידישע מאַסן איז שוין, בלי ספק, אַ פועל-יוצא פון פּסיכישע פאַקטאָרן.

ס׳איז נאָר קיין חידוש ניט, וואָס די פיזישע ערשיינונג פונ׳ם אידנטום, וועלכע האָט איבערגעלאָזט אַ בולמן סימן אין דער פאָרם פון אַ סך קאַליקעס און אינוואַליד, צוזאַמען מיט דער נייסטיגער ערשיינונג, וואָס איז אַ פועל-יוצא פון די איבערגעבליבענע אינטעקציאָנס-קראַנקהייטן, מיט דער מאַטעריעלער קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט געבראַכט צום פאַרלירן אינגאַנצן דאָס פאַרמעגן, האָב אַן נוטס, האָבן נורם געווען אַ ניט ווייניגער שווערע פּסיכישע ערשיינונג. שוין פריער האָט מען די אידן נערעכנט פאַר אַ נערוועז פאָלק, איצט האָט זיך די נערוואָזיטעט צוליב די אַלע סיבות באַרייטגיג פאַרגרעסערט. די צוקונפט וועט אפשר אויך פאַר אָט דער ערשיינונג אונז געבן צימערן-מאַטעריאַל, אָבער מען קאָן שוין איצט פעסטשטעלן, אַז די צאָל פון נערוועזע און פּסיכישע קראַנקהייטן בײַ אידן האָט זיך שטאַרק פאַרגרעסערט, דערביי איז מערקווירדיג, וואָס אַ סך קראַנקע פאַרבינדן זייער קראַנקהייט דורעקט מיט דער הויגה פון די איינגעגע, פאָגראָם, אָנפאַל וכדומה. ס׳איז אויך וויכטיג צו באַמערקן די אַסטע פּסיכישע קראַנקהייטן צווישן אידן נאָך אינפעקציאָנס-קראַנקהייטן, אַרויסגערופן מסתמא פון דער שטאַרקערער פאַרמאַטערטקייט פון דער נערוון-סיסטעם.

יעליסאַוועטגראַד.

די אידישע קהלות אין פוילן (אוקראינע) ערב דער צעטיילונג פון דער פוילישער מלוכה.

יעקב לעשצינסקי.

די צווייטע העלפט פון 18-טן יאָרהונדערט, ווען די גרויסע אומגעלומפערטע פוילישע מלוכה איז צעפאַלן און צעטיילט גע־וואָרן, און דער רוב מגין פון אידישן פאָלק איז אויבער אונטערן רשות פון רוסלאַנד, מוז זיך רעכענען מיט אַ נרעניץ־ליניע אין דער אידישער געשיכטע. צו דער דאָזיגער צייט איז ווי פאַרענדיגט און אויסגעשעפּט געוואָרן די עפּאָכע פון פאָלק־קלאַס, פון פאָלק־פאַרמיטלער און אַרענדאַר, און ס'האָט זיך אָנגעהויבן שאַפן אַ באַדן פאַר דער מאָדערנער דיפערענציירטער אידישער נאַציע, וועלכע איז נאָך גרויסע און שווערע מאַטערנישן און חבלי־לידה ערשט צום סוף פון 19-טן יאָרהונדערט אויף דער ליכטיגער וועלט אַרום. דאָס אַרענדע־ און קליינקרעמער־פאָלק, וואָס איז געווען אָרגאַניש נעבונדן מיט דער נאַנצער פוילישער פּריציש־שליאַכטישער עקאָנאָמישער סיסטעם, האָט נעמוטט אונטערגיין צוזאַמען מיטן אונטערגאַנג פון דער פּריציש־פוילישער מלוכה. איינער פון די כאַראַקטעריסטישע שטריכן פון דער דאָזיגער עפּאָכע איז די צעשפּרייטקייט און צעוואָרפנקייט פון די דעמאָלטיגע אידן. אַזוי ווי די קאָנצענטראַציע פון די אידישע מאַסן איז געוואָרן אַ באַגלייטנדיגע ערשיינונג פון דער מאָדערניזאַציע פון אידישן לעבן, אַזוי איז די צעזייטקייט און צעשפּרייטקייט געווען אַ נייטוועניגע זאַך, ווען אין אידישן עקאָנאָמישן לעבן האָבן געהערשט דער שיינק און די אַרענדע, דער קליין־האַנדל און די קליין־קרעמעריי.

די פאַרגלייכנדע מאַטעריאַלן באַלייכטן די דאָזיגע פראַגע צום מאָמענט וואָס איז אַמבעסטן מסתל אונז צו געבן אַ מער אָדער ווייניגער קלאָר בילד וועגן דעם צושטאַנד פון די קהלות אין פוילן בשעת די דערמאָנטע עקאָנאָמישע סיסטעם האָט געהערשט. 1764-5 — דאָס איז די צייט, וואָס איז פאַרנעקומען מאַמע ערב דער ערשטער צעטיילונג פון פוילן, דאָס הייסט ערב דעם פּראָ־צעס, וואָס האָט זיך נעצויגן כמעט אַ האַלבן יאָרהונדערט און וואָס האָט זיך פאַרענדיגט מיטן פולשטענדיגן אונטערגאַנג פון דער פוילישער מלוכה און וואָס האָט צעטריסלט ביזן גרונט די יסודות, אויף וועלכע ס'האָט זיך געהאַלטן דער אידישער מיטל־אַלטערליכער סדר. די מאַטעריאַלן נעמען אַרום נאָר אוקראַינישע פּראָווינצן, — נאָר גראַדע אין אוקראַינע האָט די דערמאָנטע פּריציש־שליאַכטישע עקאָנאָמישע הערשאַפט־סיסטעם מיט איר אידישן באַהעלפער און אויסמירער דערגרייכט איר העכסטע און אויסגעשפּראָכנסטע מדרגה פון אַנטוויקלונג. אמת, די היידע־מאַקן־אויפשטאַנדן, וואָס האָבן צו יענער צייט אַרומגעכאַפּט כמעט גאַנץ אוקראַינע און האָבן געבושעוועט עטליכע צענדליגע יאָר נאָכאַנאַנד ביז דער באַוואוסטער אומאַנער שחיטה, האָבן חרוב גע־מאַכט אַ סך אידישע קהלות — די מאַטעריאַלן נעמען אָבער אַרום אַזאַ גרויסן פּראָצענט פון דעמאָלטיגן אוקראַינישן אידנטום, אַז די חורבנות, ווי גרויס זיי זיינען ניט געווען, קאָנען ניט ענדערן דעם כאַראַקטער און טיפּ פון דער דעמאָלטיגער אידישער קהלה.

מיר גיין איבער צו די מאַטעריאַלן, וואָס זיינען פאַרנעשטעלט אין צוויי טאַבעלן I און II.

די טאַבעלן נעמען אַרום 431 קהלות פון שטעט און שטעטע־לאַך מיט אַ אידישער באַפעלקערונג פון 157,121 נפשות. דאָס

טאַבעלע I.

די שטאָטישע און שטעטעלשע קהלות אין פוילן (אוקראַינע) אין 1764-5־טן יאָר.

(אַבסאָלוטע צאָלן)

די גרויס פון די קהלות / וואָיעוואָדסטוועס און פּאָוויעטן	ביז 100 נפשות		פון 100 ביז 300 נפשות		פון 300 ביז 500 נפשות		פון 500 ביז 1000 נפשות		מיט מער פון 1000 נפשות		סך־הכל		די דורכ־שניטליכע צאָל אידן אויף איין קהלה
	די צאָל נפשות	די צאָל קהלות	די צאָל נפשות	די צאָל קהלות	די צאָל נפשות	די צאָל קהלות	די צאָל נפשות	די צאָל קהלות	די צאָל נפשות	די צאָל קהלות	די צאָל נפשות	די צאָל קהלות	
קיעווער וואָיעוואָדסטוועס	1522	36	4014	25	3100	8	2882	5	2677	2	14195	76	186
וואָלינער וואָיעוואָדסטוועס	1558	33	7974	43	6318	17	10652	16	9591	6	36293	115	315
פּאָדאָליער וואָיעוואָדסטוועס	835	16	6124	29	4489	12	9416	14	12015	9	32879	80	411
בראַצלאַווער וואָיעוואָדסטוועס	445	9	4351	26	4919	13	4358	7	—	—	14073	55	256
גאַליציע	467	8	1900	9	1160	3	3439	4	8281	3	11247	27	379
לעמבערגער מדינה*)	139	2	2159	10	2048	5	8925	13	16517	4	29788	34	876
טרעמבאָוועלער פּאָוויעט	113	3	332	2	1887	5	2434	4	1246	1	6012	15	401
קאָלאָמייער פּאָוויעט	175	3	1066	5	1179	3	4005	5	3185	3	9610	19	506
זשידאַטשעווער פּאָוויעט	33	1	787	4	—	—	3204	5	—	—	4024	10	402
סך־הכל	5287	11	28707	153	25100	66	49515	73	48512	28	157121	431	364

*) נאָר די שטעט.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

טאבעלע II.

די שטאָטישע און שטעטעלשע קהלות אין פּוילן (אוקראַינע) אין 1764-5־טן יאָר.

(רעלאַטיווע צאָלן).

די גרויס פון די קהלות / וואָיעוואָדסטוועס און פּאָוויעטן	ביז 100 נפשות		פון 100 ביז 300 נפשות		פון 300 ביז 500 נפשות		פון 500 ביז 1000 נפשות		מיט מער פון 1000 נפשות		סך־הכל	
	קהלות	נפשות	קהלות	נפשות	קהלות	נפשות	קהלות	נפשות	קהלות	נפשות	קהלות	נפשות
קיעווער וואָיעוואָדסטוועס	47,4	10,8	32,9	28,3	10,5	21,8	6,5	20,3	2,7	18,8	100,0	100,0
וואָלינער וואָיעוואָדסטוועס	28,7	4,3	37,4	22,0	14,8	17,4	13,9	29,9	5,2	26,4	100,0	100,0
פּאָדאָליער וואָיעוואָדסטוועס	20,0	2,5	36,2	18,7	15,0	13,7	17,5	28,6	11,3	36,5	100,0	100,0
ברעצלאַווער וואָיעוואָדסטוועס	16,4	3,2	47,3	30,9	23,6	34,9	12,7	31,0	—	—	100,0	100,0
גאַליציע	29,6	4,6	33.4	18,5	11,1	11,3	14,8	33,6	11,1	32,0	100,0	100,0
לעמבערגער מדינה*)	5.9	0,5	29,4	7,3	14,7	6,8	38,2	30,0	11,8	55,4	100,0	100,0
טרעמבאָוועלער פּאָוויעט	20,0	1,9	13,3	5,5	33,3	31,4	26.7	40,5	6,7	20,7	100,0	100.0
קאַלאָמייער פּאָוויעט	15,8	1,8	26,3	11,1	15,8	12,3	26,3	41,8	15,8	33,0	100,0	100,0
זשידאַטשעווער פּאָוויעט	10,0	0,9	40,0	19,5	—	—	50,0	79.6	—	—	100,0	100,0
סך־הכל	25,75	3,37	35,50	18,27	15,31	15,98	16,94	31,51	6,50	30,87	100,0	100,0

*) נאָר די שטעט.

מאַכט אויס בערך אַ סערטל פון אַלע אידן פון דער דעמאָלטיגער פּוילישער מלוכה און בערך מער־פון האַלב פון אַלע דעמאָלטיגע אוקראַינישע אידן.

איידער מיר וועלן צוגיין צום אינהאַלט פון די טאַבעלן, מוזן מיר מריער מאַכן קלאָר, ווי גרויס און ווי געדיכט איז געווען די אידישע באַסעלקערונג, וואָס האָט געוואוינט אויסער די שטעט און שטעטעלאַך, דאָס הייסט וואָס האָט געוואוינט אין די דערפער און אין די מאַיאָנטקעס. ראשית, ווי גרויס איז געווען די דעמאָלטיגע אידישע דאָרפישע באַסעלקערונג אין די פּרינצן, וואָס נייז אַריין אין אונזערע טאַבעלן?

אויף די 157,121 שטאָטישע און שטעטעלשע אידן איז געווען 62,571 דאָרפישע אידן אָדער אויף יעדע הונדערט שטאָטישע און שטעטעלשע אידן איז געווען 39,8 דאָרפישע אידן. אין אמתן איז די צאָל דאָרפישע אידן נעווען געווען אַ סך גרעסער, וואָרום די צעזייטע און צעוואָרפענע דאָרפישע אידן איז געווען אַ סך שווערער צו רעגיסטרירן און, שנית, ווייל די דאָזיגע פאַרוואָרפענע אין ווייטע דערפער און מאַיאָנטקעס אידן איז געווען אַ סך גרינגער זיך אויסצודרייען פון די דעמאָלטיגע רעוויזיעס. און דאָס האָט גראָרע געהאַט אַ גרויסן אינטערעס.

ווי געדיכט האָבן געוואוינט די דאָרפישע אידן?

אויף דער דאָזיגער פראַגע וועט געבן אַ קלאָרע און בולטע תשובה טאַלגנדיגע קליינע טאַבעלע:

וואָיעוואָדסטוועס און פּאָוויעטן	די צאָל דאָרפישע אידן	די צאָל דערפער	די דורכשניטליכע צאָל אידן אויף 1 דערף
וואָלין, פּאָדאָל און אוקראַינע*)	47,86	5.016	9.5
גאַליציע	3,301	332	9,6
לעמבערגער מדינה	6,783	660	10,3
טרעמבאָוועלער פּאָוויעט	1,635	192	8.5
קאָלאָמייער פּאָוויעט	1,515	188	8,1
זשידאַטשעווער פּאָוויעט	1 477	154	9.6
סך־הכל	62,571	6,542	9.6

*) אין דער פאָרמאָלינג אוקראַינע נעהמען אַריין צוויי וואָיעוואָדסטוועס: קיעווער און בראַצלאַווער.

מיר זעהן, אַז מער פון 62 טויזנט אידן האָבן געוואוינט כמעט אין זיבן טויזנט פונקטן און דורכשניטליך איז אויסגעקומען וויינינגער פון צען אידן אויף איין פונקט. דערפון איז קלאָר, אַז אַ נאָגיץ דריטל אוקראַאינישע אידן האָט געוואוינט אַזוי מאַראיינצלט און צעוואָרפן, אַזוי צעשטויבט און צעברעקלט, אַז ווען אַ נעזעלשאַפטליכן לעבן, ווען אַ געמיינזאַמען שאַפן פון אינסטיטוציעס און ווערטן האָט קיין רייד ניט געקאָנט זיין.

ווי זשע האָבן געלעבט די איבריגע צוויי דריטל אוקראַאינישע אידן? ווי געדיכט האָבן געלעבט די שטאָטישע און שטעטעלשע אידן?

מיר האָבן אין אונזערע טאַבעלן געטיילט די קהלות אין פינף קאַטעגאָריעס:

א) ביז הונדערט נפשות;
ב) פון הונדערט ביז 300 נפשות;
ג) פון 300 ביז 500 נפשות;
ד) פון פינף הונדערט ביז טויזנט נפשות;
ה) מער פון טויזנט נפשות.

די 431 שטאָטישע און שטעטעלשע קהלות האָבן זיך געטיילט לויט די אונגעצייכנטע קאַטעגאָריעס אויף פאָלגנדיגן אופן:

א) ביז 100 אידישע נפשות	— 111 —	25,75%
ב) פון 100 ביז 300 אידישע נפשות	— 153 —	35,50%
ג) פון 300 ביז 500 „ „	— 66 —	15,31%
ד) פון 500 ביז 1000 „ „	— 73 —	16,94%
ה) מער פון 1000 „ „	— 28 —	6,50%
סך־הכל קהלות	431 —	100,0

מער פון אַ סערטל פון אַלע קהלות (25,75%) האָבן געהאַט ווייניגער פון הונדערט נפשות יעדע. 111 קהלות פון דער דאָזיגער קאַטעגאָריע האָבן געהאַט בסך־הכל 5,287 אידישע נפשות, וואָס מאַכט אויס דורכשניטליך נאָר און נאָר 47,6 אידן אויף

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

איין קהלה, ווייניגער פון פופציג נפשות אמילו. די דאָזיגע קליינישקע קהלות וואָלטן געמעגט כמעט צוגערעכנט ווערן צו די דאָרפישע געמיינדעס, ווייל לויט די מעגליכקייטן, וואָס אַזאַ קליינע עדה, מיט פופציג נפשות, פאַרמאָגט, שטיין זיי נים קיין סך העכער פון די לעצטע. רעכענען מיר, אַז נאָר אַ קהלה מיט מער פון מיזנט אידישע נפשות שטעלט מיט זיך פאַר אַ באַדייטנדיגע גרויס, ווהען מיר, אַז אַזעלכע גרויסע קהלות האָבן מיר דעמאָלט פאַרמאָגט סך־הכל 28 אָדער איין זעכצענטל פון אַלע קהלות (6,50%). נעמט מען די צאָל אידן אין ביידע נאָר וואָס דערמאָנטע קאַטעגאָריעס קהלות, בייט זיך דאָס בילד. די 111 קליינישקע קהלות האָבן געהאַט סך־הכל 3,37 פּראָצענט פון אַלע שטאָטישע און שטעטלשע אידן; די 28 גרעסטע קהלות האָבן געהאַט כמעט אַ דריטל (30,87) פון אַלע שטאָטישע און שטעטלשע אידן. אַלע 28 גרעסטע קהלות האָבן געהאַט 48,512 אידן, וואָס ס'מאַכט אויס דורכשניטליך אויף איין גרויסע קהלה — 1732 אידן. ס'זיינען אָבער געווען אויך איינינע קהלות, וואָס האָבן פאַרמאָגט אַ סך מער אידן, ווי די לעצטע דורכשניטליכע צאָל. אַזוי, למשל, איז געווען אין 1764־טן יאָר:

1) אין בראָד — 7191 אידן;

2) אין לעמבערג — 6159 אידן.

די דאָזיגע צוויי קהלות זיינען אָבער געווען דעמאָלט די גרעסטע נים נאָר אין אוקראַינע, נאָר אויך אין נאַנץ פּוילן.

מיטעלע קהלות — מיט אַ צאָל אידן פון 500 ביז 1000 — זיינען געווען 73, וואָס ס'מאַכט אויס 16,94 פּראָצענט פון אַלע קהלות. אין די דאָזיגע 73 מיטעלע קהלות זיינען געווען 49,515 אידן — דורכשניטליך קומט אויס אויף איין מיטעלע קהלה 678 אידישע נפשות. קליינע קהלות — מיט אַ צאָל אידן פון 100 ביז 500 — זיינען געווען 219 אָדער 50,81 פּראָצענט פון אַלע קהלות. אין די דאָזיגע 219 קליינע קהלות זיינען געווען 53,807 אידן — דורכשניטליך אויף איין קליינע קהלה קומט אויס 246 אידישע נפשות.

מיילן מיר אַלע שטאָטישע און שטעטלשע קהלות נאָר אויף צוויי גרופּעס: 1) ביז 500 אידישע נפשות, און 2) מער פון 500 אידישע נפשות, באַקומען מיר, אַז צו דער ערשטער קאַטעגאָריע האָבן געהערט מער פון דריי פערטל פון אַלע קהלות (76,56) און צו דער צווייטער קאַטעגאָריע האָבן געהערט נאָר און נאָר ווייניגער פון אַ פערטל פון אַלע קהלות (23,44). אין די קהלות פון דער ערשטער גרופּע איז אָבער געווען סך־הכל 37,62 פּראָצענט פון אַלע שטאָטישע און שטעטלשע אידן, און אין די קהלות פון דער צווייטער קאַטעגאָריע — 62,38 פּראָצענט.

מיר האָבן ביז אַהער גערעדט וועגן אַלע וואָיעוואָדסטוועס און פּאָוויעטן אינאיינעם גענומען. לאָמיר איצט אַ קוק פון אויף באַזונדערע וואָיעוואָדסטוועס און פּאָוויעטן. פון דער ערשטער טאַבעלע ווערן מיר געוואָר, ווי גרויס ס'איז געווען די דורכשניטליכע צאָל אידן אין איין קהלה אין יעדער וואָיעוואָדסטוועס און פּאָוויעט. מיר זעהען, אַז די גרעסטע דורכשניטליכע צאָל אידן אויף איין קהלה קומט אָן אין לעמבערגער מדינה, נאָך וועלכער ס'צייט קאָלאָמייער פּאָוויעט; די קליינסטע צאָל אידן אויף איין קהלה קומט אָן אין קיעווער און בראַצלאַווער וואָיעוואָדסטוועס. די לעצטע צוויי וואָיעוואָדסטוועס זיינען געווען די נאָהענטסטע צו דער מאָסקווער רוסישער מלוכה און דאָרטן האָבן די אידישע קהלות אויך מער געליטן פון די אויפשטאַנדן, ווי בכלל ווייניגער געוואָקסן אין אַלע פּרטים. בנוגע צו לעמבערגער מדינה מוז מען מאַכן אַ פּאָר באַמערקונגען. ראשית, זיינען אין דער מדינה געווען די צוויי גרעסטע קהלות פון נאַנץ פּוילן, ווי מיר האָבן שוין העכער באַמערקט, און דאָס פאַרגרעסערט שטאַרק די דורכשניטליכע צאָל אידן פון איין קהלה. צווייטנס, זיינען אין אונזער טאַבעלע אַריין נאָר די שטעט פון לעמבערגער מדינה; די שטעטלשע קהלות פעלן און דאָס פאַרגרעסערט אויך די דורכשניטליכע צאָל אידן פון איין קהלה אין דער דאָזיגער מדינה.

ניין מיר איבער צו באַזונדערע קאַטעגאָריעס קהלות אין איינצעלנע וואָיעוואָדסטוועס און פּאָוויעטן.

דאָ ווייזט זיך אַרויס דאָס איינענע, וואָס מיר האָבן נאָר וואָס אָנגעוויזן בנוגע צו דער דורכשניטליכער צאָל אידן אין איין קהלה. אין קיעווער און בראַצלאַווער וואָיעוואָדסטוועס איז די קלענסטע צאָל גרויסע קהלות און די גרעסטע צאָל קליינישקע קהלות; פאַרקערט, אין לעמבערגער מדינה און אין קאָלאָמייער פּאָוויעט איז די גרעסטע צאָל גרויסע קהלות און די קלענסטע צאָל קליינישקע קהלות.

ווי באַקאַנט, איז צו דער צווייטער העלפט פון 18־טן יאָרהונדערט די אידישע מאַסע פון דער פּוילישער מלוכה געווען אַ סך געדיכטער קאָנצענטרירט אין די אוקראַינישע פּראָווינצען, ווי אין די ריין־פּוילישע און אַמילו ווי אין די לימווש־ווייס־רוסישע קאָנען. דערצו זיינען געווען זעהר וויכטיגע עקאָנאָמישע סבות, וועלכע ס'האָבן נים געקאָנט בייקומען אַמילו אַזעלכע שרעקליך־אכזריותדיגע הרינות און רדיפות, ווי די, וואָס האָבן זיך אָנגעהויבן מיט כמעלניצקיס אויפשטאַנד און האָבן זיך געצויגן מיט נאָר קליינע הפסקות ביז אומגעהער שחיטה, דאָס הייסט מער פון אַ נאַנצן יאָרהונדערט. פון די געבראַכטע טאַבעלן איז קלאָר צו זעהען, אַז פון די אוקראַינישע פּראָווינצן אַליין איז געווען אַם נעדיכטסטן באַזעצט דער טייל אוקראַינע, וואָס איז איצט באַקאַנט אונטערן נאָמען מזרח־גאַליציע, און נאָך אים נייז וואָלין און פּאָדאָל. וואָס נאָענטער צו גרויס־רוסלאַנד, אַלץ קלענער ווערט די אַבסאָלוטע צאָל אידן, אַלץ קלענער די קהלות, אַלץ ווייניגער די צאָל גרויסע קהלות. אין פּאָלטאַווער און טשערנינגאָווער גובערניעס, וועלכע זיינען שוין פון לאַנג געווען אין רשות פון דער גרויס־רוסישער מלוכה, איז די צאָל אידן צו דער צווייטער העלפט פון 18־טן יאָרהונדערט געווען נאָך אַ סך קלענער און שטערער, ווי אין די שכנישע קיעווער און בראַצלאַווער וואָיעוואָדסטוועס. די אָנגענומענע געשייענישן — דאָס דריימאָליגע צעטיילן פון פּוילן און דאָס איבערגיין פונם גרעסטן רוב פון די פּוילישע אידן אונטערן רשות פון רוסלאַנד, — האָבן אַ סך געענדערט אין דעם פּרט. די אידישע מאַסן־קאָלאָניזאַציע האָט אָבער גענומען איר וועג נים קיין פון, אויף וועלכן די אידישע דעמאָלטיגע בורזשואַזיע — די גרויסע פּאָדריאַדטשיקעס און די גרויסע סוחרים — האָט געליינט אַלע אירע האָפנונגען. זי האָט זיך אַ לאָז געטון קיין דרום — קיין ניי־רוסלאַנד, וואו ס'האָבן זיך געעפנט נייע פּערספּעקטיוון סיי פאַר אַרבעט — פאַר מלאכה און עדר־אַרבעט — סיי פאַר מסחר מיט אויסלאַנד; פון צווייטן צד איז זי געגאַנגען קיין מערב, אין די ריין־פּוילישע גובערניעס, וואָס נאָהענטער צו די דייטשישע גרעניצן, וואו ס'האָבן זיך געעפנט נייע וועגן פון אַרבעט — פאַבריק־אַרבעט און קליין־אינדוסטריע — און נייע קוואַלן פון האַנדל־פּרנסות. און אין די דאָזיגע צוויי קאָנען האָט די קאָנצענטראַציע פון די אידישע מאַסן אין גרויסע שטעט און גרויסע קהלות דערגייכט אין משך פון 19־טן יאָרהונדערט איר העכסטע מדרגה.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

די מאַטעריאַלן, וועלכע מיר האָבן אויסגענוצט ביים באַאַרבעטן אונזער טעמע, געפינען זיך אין פאָלגנדיגע אויסגאַבן:

1) Архивъ Юго-западной Россіи. Часть 5-ая, томъ II (выпуски 1 и 2). Переписи еврейскаго населенія въ юго-западномъ краѣ въ 1765-1791 гг.

2) Archivum Komisyi Historycznej t. VI. F. Bostel: Zydzi ziemi lwowskiej i powiatu Zydaczowskiego w r. 1705.

3) Archivum Komisyi Historycznej t. XI M. Balaban: Spis Zydów i karaitów ziemi halickiej i powiatów trzembowelskiego i kolomyjskiego w r. 1705.

4) Исторія евреевъ въ Россіи т. I, изданіе т-ва «Міръ».

פאַגראַם־מאַטעריאַלן.

י. קאַראַלניק.

וואָס האָבן די פּאָגראָמען פון 1918—1921 אָפּגעקאָסט דעם אוקראַינישן און ווייסרוסלענדישן אידנטום? ווי שטאַרק האָבן זיי חרוב געמאַכט דאָס עקאָנאָמישע לעבן פון דעם דאָזיגן טייל פונם אידישן פאָלק? ווי טיף זיינען די פאָרגעקומענע סאָציאַלע ענדערונגען? — אויף די דאָזיגע פראַגן האָבן מיר ביז איצט קיין דירעקטע תשובה ניט. מיר האָבן זי איצט ניט און מיר וועלן זי אויך קיינמאָל ניט האָבן. וואָלטן די פּאָגראָמען פאָרגעקומען אין רוסלאַנד אין אַ צייט, בשעת דאָס אַלגעמיינע לעבן אַרום און אַרום גייט זיך זיין געוויינליכן גאַנג, וואָלטן דעמאָלט זייערע עקאָנאָמישע רעזולטאַטן ביז אַ געוויסן גראַד נעקאָנט פעסטגעשטעלט ווערן. דעמאָלט וואָלט די איינצינע פראַגע געווען, ווי אויסצופאָרשן די רעזולטאַטן פון די פּאָגראָמען, וואָסערע מאָמענטן איז נוטינער אויסצוטיילן, וואָסערע סמנים אויסצוקלייבן, כ'וואָלט געווען אַ פראַגע פון אויספאָרשונגס־מעטאָד.

אין דער ווירקליכקייט איז אָבער געווען אַנדערש. אויף דער עקאָנאָמישער לאַגע פון די אידן אין די פּאָגראָמירטע געגנדן, אויף זייער נאָכצן לעבן פאַר די לעצטע עטליכע יאָר האָבן, תּרפ"ד פּאָגראָמען, ניט ווייניג געווירקט יענע אַלגעמיינע געשייענישן, וואָס זיינען אַרויסגערופן געוואָרן דורך דער רעוואָלוציע. די ווירקונגען פון ביידע — פון די פּאָגראָמען און פון דער רעוואָלוציע — האָבן זיך איבערגעפלאָכטן און צוזאַמענגעוויקלט און אָפּשאַצן איצט, וואָסערע ווירקונג האָט אין דעם אָדער יענעם רעזולטאַט אַ גרעסערן חלק איז כמעט אוממעגליך. אָט נעמען מיר פאַקטן: — צווישן דער אידישער באַפעלקערונג פון אוקראַינע האָט זיך פאַרקלענערט די צאָל מענער; אין פאַרגלייך מיטן 1897־טן יאָר האָט זיך פאַרגרעסערט דער פּראָצענט פון קראַנקע אויף געוויסע חולאתן, דער פּראָצענט קאַליקעס האָט זיך פאַרגרעסערט — וואָס האָט אין דעם אַלעם אַמאָל גורם געווען? די פּאָגראָמען אָדער די רעוואָלוציע? אָדער נאָר די וועלט־מלחמה? ווי קאָן מען דאָס פעסטשטעלן?

מיר וואָלטן אַפשר געווען געקאָנט האָבן דעם נוטינען ענטפער — מען זיין אַפילו ניט קיין פולשטענדיגן — ווען מ'וואָל געווען צוטרעטן צום פּאָגראָם־אויספאָרשן צו דער ריכטיגער צייט — 1920 — און מיט אַ פעסטן מעטאָד. אָבער צוליב פאַרשיידענע סיבות האָט דאָס די אידישע סטאַטיסטיק ניט געטאָן. זי האָט דורכגעלאָזט דעם מאָמענט. און, כדי צו באַקומען דעם ענטפער אויף די אין אָנהויב געשטעלטע פראַגן, מוז די אידישע סטאַטיסטיק זוכן אים אויף אומרירעקטע אופנים.

איינער פון די דאָזיגע אופנים איז דאָס אויספאָרשן פון דער לאַגע פון די היימלאָזע אין יענע ערטער, וואו זיי האָבן זיך אָפּגעשטעלט באַלד נאָך די פּאָגראָמען. אַזאַ מין אויספאָרשונג דאַרף געבן אַ פאָרשטעלונג וועגן דעם דעמאָגראַפישן מאָמענט און וועגן דעם עקאָנאָמישן צושטאַנד פון דער היימלאָזער מאַסע. אַלס אַ טיפּאָלאָגישע אויספאָרשונג קאָן זי געבן מאַטעריאַל, לויט וועלכן ס'איז אין אַ געוויסער מאָס מעגליך צו אורטיילן וועגן דער ווירקונג פון די פּאָגראָמען אויף דער גאַנצער פּאָגראָמירטער באַפעלקערונג.

אַזעלכע טיפּאָלאָגישע אויספאָרשונגען איז בא היינטיגן טאָג פאַראַן עטליכע. די נעסטע און די ערשטע פון זיי איז געמאַכט געוואָרן אין 1920 דורכן קיעווער קאָמיטעט פון „אָרט" („געזעלשאַפט צו פאַרשפּרייטן מלאכה און ערד־אַרבעט צווישן אידן") אונטער דער אָנפירונג פון יעקב לעשצינסקי (פאַרענדיגט דורך יוסף כערסאָנסקי). די נעסטע טייל פון די איבערינע אויספאָרשונגען איז דורכגעפירט געוואָרן אין 1920—1921 דורך די ראַיאָן־קאָמיטעטן פון אוקראַינישן געזעלשאַפטליכן קאָמיטעט צו העלפן די נעליטענע פון פּאָגראָמען („אידגעזקאָם").

פונם נאָכצן צונויפגעזאַמלטן מאַטעריאַל איז ביז איצט אַרויס פון דרוק נאָר איין קליינער טייל — די אויספאָרשונג וועגן די היימלאָזע אין באָהוסלאַוו. די רעזולטאַטן פון די איבערינע אויספאָרשונגען זיינען בקיצור פאַרעפנטליכט געוואָרן אין מאָסקווער „עמעס" פאַרן 1921־טן און 1922־טן יאָר.

דאָס העפט וועגן די היימלאָזע אין באָהוסלאַוו נעמט אַרום בסך־הכל 1168 פּאָגראָמירטע היימלאָזע פאַמיליעס פון 4685 נפשות — 2082 מענער און 2603 פרויען — און שטעלט זיי פאָר אין דריי מאָמענטן: אין דעמאָגראַפישן (געשלעכט און עלטער פון די היימלאָזע, פאַמיליעס מיט ביידע עלטערן און נאָר מיט איינעם פון די עלטערן, קינדער ביז 7 יאָר לויט איינצעלנע יאָרן א. א. וו.), אין עקאָנאָמישן (באַשעפטיגונגען פון די היימלאָזע פאַרן אָנגלויפן קיין באָהוסלאַוו און אין באָהוסלאַוו, גלגולים פון פאַרשיידענע פּראָפעסיאָנעלע גרופּעס, דער גורל פון די הייזער, קראָמען, אונטערנעמונגען אין דער אַלטער היים א. א. וו) און אין קולטורעלן (אַלפאַבעטיזם פון די פּאָגראָמירטע, בילדונגס־צושטאַנד א. א. וו.). דאָס איז דאָס בעסטע און ערנסטסטע פון יענעם נאָכצן מאַטעריאַל, וואָס איז צונויפגעזאַמלט געוואָרן דורך די „אידגעזקאָמען". ס'נעמט אָבער אַרום אַ צו קליינע צאָל נפשות און דעריבער האָט עס, פון סטאַטיסטיש־וויסנשאַפטליכן שטאַנדפּונקט, אַ קנאַפּן ווערט.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

דער נאָכצוג פאַגראָם־סטאַטיסטיק האָט אַ גרויסן און וויכטיגן הסרון, וועלכער ווייזט זיך באַלד אַרויס, ווען מ׳פּרובירט זיך אַרויס־באַקומען אַן אַלגעמיין בילד פון דער תרוב־געוואָרענער אידישער מסה. ביים פאַראייניגן די אויסאַרשונגען, ביים פאַר־גלייכן די ציפערן אינם מיטן צווייטן און ביים קאָמבינירן די רע־זולטאַטן פון די אויסאַרשונגען, ווייזט זיך אַרויס, אַז אין די סטאַטיסטיקן איז נים פאַראַן קיין איין און דיזעלבינע קלאַסיפיקאַציע און סאַבעלע־סאָרט.

פון אַט דער קורצער כאַראַקטעריסטיק פונם פאַראַנענעם פאַ־גראָם־סטאַטיסטיק איז קלאָר, אַז מ׳איז איצט נאָך אוממעגליך צו־צושרעקן צו אַ צווייטער סטאַטיסטישער אַרבעט, וואָס זאָל געבן אַ נאַנץ בילד פון די רעזולטאַטן פון די פאַגראָמען אין אוקראַינע און אין וויסרוסלאַנד פאַר די יאָרן 1921—1918. בא דינסטאָג מאָג איז נאָר מעגליך אָנצייכנען די אַלגעמיינע קאָנטורן פון אַזאַ שפּעטערדיגער אַרבעט.

אַזאַ מין פּראָבע מאַכט יעקב לעשצינסקי אין זיין סטאַטיסטי־שער אַרבעט וועגן די פאַגראָמען, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן צו דרוקן אין ניו־יאָרקער „צוקונפט" (סעפּטעמבער־נומער, 1922) אינטערן נאָמען „דער שרעק פון ציפערן". די אַרבעט איז געבויט אויף די אַלע ביזהער פאַרעפנטליכטע אויסאַרשונגען און אויך אויף דעם נאָך ניט־פאַרעפנטליכטן מאַטעריאַל וועגן די היימלאָזע אין קיעוו, און נעמט אַרום בכעט 50,000 פאַגראָמירטע היימ־לאָזע אין קיעוו, אודעס, כאַרקאָוו, אומאַן, באַהוסלאַוו און ווייס־רוסלאַנד.

די אונטערשטע סך־הכלען פון דער אַרבעט זיינען ביז נאָר אינ־טערעסאַנט און וויכטיג. די פאָלגנדיגע עטליכע סאַבעלעס (נעמען פון דעם שוין פאַרשינענעם אַרטיקל און פונם אַרכיוו פון יעקב לעשצינסקי), וועלן דאָס אַמבעסטן באַשטעטיגן.

טאַבעלע I.

וויפיל פאַגראָמען האָבן איבערגעלעבט די היימלאָזע?

(היימלאָזע אין קיעוו, באַהוסלאַוו, אָדעס, כאַרקאָוו און אומאַן)

די צאָל איבערגעלעבטע פאַגראָמען	די צאָל משפחות	% פון אַלע פאַגראָמירטע משפחות
ניט איבערגעלעבט קיין איין פאַגראָם	51	0,6
איבערגעלעבט 1 פאַגראָם	1589	20,2
„ 2 פאַגראָמען	1444	18,3
„ 3 „	1703	21,6
„ 4 „	1118	14,2
„ 5 „	788	10,0
„ 6 „	412	5,2
„ 7 „	149	1,9
„ 8 „	131	1,7
„ 9 „	49	0,6
„ 10 „	171	2,2
„ 11—20 „	111	1,4
„ מער פון 20 „	2	0,1
ניט באַוואוסט וויפיל	158	2,0
סך־הכל	7676	100,0

מיר באַקומען פון דער דאָזיגער טאַבעלע אַ קלאָרע תשובה: — זעכציג פּראָצענט פון די היימלאָזע האָבן איבערגעלעבט אין זייער אַלטער היים און אויף דעם הענ צום נייעם האָרן־אָרט מער פון 2 פאַגראָמען. אַ טייל פון די דאָזיגע זעכציג פּראָ־צענט האָבן איבערגעטראָגן מער פון צען און מער פון צוואַנציג פאַגראָמען! סאַז גרינג זיך פאָר־צושטעלן, וי די היימלאָזע האָבן באַדאַרפט אַרויס פון די פאַגראָ־מען פיזיש, פּסיכיש און עקאָנאָמיש.

טאַבעלע II.

וואָס איז געוואָרן אין דער אַלטער היים מיט די אייגענע הייזער פון די היימלאָזע?

(היימלאָזע פון קיעוו, אומאַן און באַהוסלאַוו)

פון אַלע אייגענע הייזער פון די היימלאָזע אין דער אַלטער היים זיינען:	צאָל הייזער	% פון אַלע אייגענע הייזער	אויף יעדע 100 נאַנץ בעבליבענע הייזער זיינען:
צענומען געוואָרן	1 26	30,1	426
פאַרברענט „	1164	28,5	404
פאַרקויפט „	880	21,1	299
פאַרדונגען „	173	4,2	60
צוגענומען געוואָרן מיט גוואַלט	147	3,6	51
רעקוויזירט	114	2,8	40
נאַנץ געבליבן	288	7,1	100
אומבאַקאַנט	106	2,6	37
סך־הכל	4078	100,0	—

נאַנץ געבליבן און פאַרבליבן פאַר די היימלאָזע איז נאָר 575 (נאַנץ געבליבענע, פאַרדינגענע, רעקוויזירטע) פון אַלע 4078 הייזער, ד. ה. מער ניט פון 14,1 פּראָצענט פונם נאַנצן פריערדיגן פאַרמעגן. דאָס איבעריגע איז צעשלעפּט און צענומען אויף שטיקלעך (30,1 פּראָצ.), פאַרברענט, פאַרכאַפּט מיט גוואַלט דורך די אַרטיגע קריסטן און דאָרפישע פּויערים, אַ נאַנץ פיסמל פון די הייזער איז פאַרקויפט געוואָרן אין פרעמדע הענט. וועמען זיינען פאַרקויפט געוואָרן די אידישע הייזער? (טאַב. III).

דער פּויער, וואָס קומט אין שטאָט און שטעטל און שטופּט אַרויס דעם אידן פון זיינע פּאָקאָנאָמישע פּאָזיציעס, ירשנט דאָס אי־דישע פאַרמעגן. ער האָט אָפּגעקויפט 90% פון אַלע אידישע פאַרקויפטע הייזער.

אָבער ניט נאָר די הייזער האָט פאַרלוירן די פאַגראָמירטע אי־דישע באַפעלקערונג. דער תּורבן איז געווען נאָך גרעסער און גרינדליכער. אַט וואָס איז געבליבן בא די היימלאָזע (נעמען קיעוו און באַהוסלאַוו) נאָך אַלע איבערגעלעבטע פאַגראָמען:

פון אַלע שטוב־וואָכן . . . . . נאָר 3,2 פּראָצענט
פון אַלע געביידעס פון זייערע קראָמען . . „ 27,5 „
פון נאַנצן אינהעלט פון זייערע קראָמען . „ 10,2 „
פון אַלע געביידעס פון זייערע אונטערנעמונגען און וואַרשטאַטן . . „ 19,6 „
פון אַלע מאַשינעס פון די אונטער־נעמונגען און וואַרשטאַטן . . . . . „ 16,4 „
פון דער נאַנצער סחורה פון זייערע קראָמען . . קיין שטיקל ניט.

טאַבעלע III.

וועמען זיינען פאַרקויפט געוואָרן די אידישע הייזער?

(היימלאָזע פון אומאַן און באָהוסלאַוו).

נאָמען פון פאָגראָמירטן פונקט	סך־הכל זיינען פאַרקויפט געוואָרן הייזער		פון דער דאָזיקער צאָל זיינען פאַרקויפט געוואָרן צו					
			פויערים		אידן		אומבאַקאַנט וועמען	
	אַבסאָלוטע צאָל	%	אַבסאָלוטע צאָל	% פון אַלע פאַרקויפטע הייזער	אַבסאָלוטע צאָל	% פון אַלע פאַרקויפטע הייזער	אַבסאָלוטע צאָל	% פון אַלע פאַרקויפטע הייזער
אומאַן	277	100,0	245	88,4	29	10,5	3	1,1
באָהוסלאַוו	295	100,0	266	90,2	11	3,7	18	6,1
אינאיינעם . .	572	100,0	511	89,3	40	7,0	21	3,7

אָט אַזוי סאַראַרימט און צעבראָכן איז די פאָגראָמירטע מאַסע אַנטלאָפן אין די גרעסערע, מער זיכערע, שטעט און שטעטלאַך, ארויסגעריסן מיטן וואָרצל פון פריערדיגן לעבנס־שטיינער. אין די נייע ערטער האָט מען זיך נעדאַרפט צופאַסן צו נייע באַדינגונגען. הי אַזוי איז דאָס פאָרגעקומען? (טאַבעלע IV).

אין דער נייער היים האָט זיך אַלץ איבערגעביטן. אַלץ איז דאָ איבערגעדרייט און איבערגעאַנדערשט. יעדע פון די פריערדיגע פראָפעסיאָנעלע גרופּעס האָט זיך דאָ צעסאַלן און צעשאָטן, געוועזענע פאַרמיטלער און אונטערנעמער זיינען איצט קליין־הענדלער, שטיין אויפן מאַרק מיט אַ שטעלכל אָדער אין נאָס מיט ציגאַרן, שוועבעלאַך א. א. ה., אַ טייל ווערט אַרבעטער און בעלי־מלאכות, אַ טייל גיים אַוועק אין די ראַטן־אַנשטאַלטן און נאָר אַ גרויסער טייל (העכער אַ דריטל) זיצט נאָר אָן אַרבעט; אַרבעטער און בעלי־מלאכות ווערן פאַרמיטלער און אַנגעשטעלטע; אַנגעשטעלטע ווערן אַרבעטער און בעלי־מלאכות, אָרדנען זיך איין אין ראַטן־אַנשטאַלטן אָדער נייַן אין מיליץ, מיליטער א. א. ה., א. א. ה., אָבער נאָך אַלעמען בלייבט 28,7 פּראָצענט פון דער נאַנצער מאַסע אָן באַשעפטיגונגען און מוז לעבן אויף מיטלען פון קרובים, מלוכה־אַנשטאַלטן און אַגד.

די עלעמענטן, וואָס האָבן זיך אין דער אַלטער היים באַשעפטיגט מיט פּראָדוקטיווער אַרבעט, אָדער עלעמענטן פון אַ באַשטימטער ספּעציאַליטעט ווייזן אַרויס אין דער נייער היים אַ גרעסערע שטאַנדעווידינקייט פון אַלע איבריגע עלעמענטן און געבן אויך דעם קלענסטן פּראָצענט פון באַשעפטיגונגסלאָזע. מיר זעהן, אַז

טאַבעלע IV.

ווי אַזוי האָבן זיך די היימלאָזע צוגעפּאַסט צום לעבן אין די נייע ערטער?

(היימלאָזע פון באָהוסלאַוו, אומאַן, אָדעס און כאַרקאָוו).

פראָפעסיאָנעלע גרופּעס אין דער אַלטער היים	סך־הכל	פון זיי זיינען אין די נייע ערטער (אין פּראָצענטן):										
		פאַרמיטלער און אונטערנעמער	אַרבעטער	בעלי־מלאכות	אַנגעשטעלטע	פּעדאַגאָגן	מיליטער	שטודענטן	אַרבעטלאָזע	אַנדערע	אַנבאַקאַנט	אַן באַשעפטיגונג
פאַרמיטלער	2011	42,6	5,0	2,6	8,4	0,7	—	3,2	0,9	0,8	0,4	35,4
אונטערנעמער	380	25,8	6,1	2,6	15,2	2,1	—	0,3	1,8	0,8	—	45,8
ס״ה פאַרמיטלער און אונטערנעמער .	2391	39.9	5.2	2 6	9,6	0.9	—	2,7	1,0	0,8	0.3	37,0
אַרבעטער	975	6,9	56,9	1,6	6,6	0,3	—	4,0	2,7	—	0,1	20,9
בעלי־מלאכות	1234	6,0	10,9	49,4	6,3	—	—	3,[illegible]	2,0	0,5	0,2	21,7
ס״ה אַרבעטער און בעלי־מלאכות .	2209	6.4	31 2	28,3	6,4	0,1	—	3.5	2,3	0.3	0,1	21,4
אַנגעשטעלטע	1078	12,2	4,6	1,2	46,5	0,8	—	0,8	3,3	1,0	0,5	29,1
ליבעראַלע פראָפעסיעס	432	4,2	0,5	—	26,1	40,5	—	1,6	2,5	1,6	1,2	21,8
כלי־קודש	15	6,7	—	—	—	—	66,6	—	—	—	—	26,7
מיליטער־לייט	17	11,8	17,6	11,8	5,9	—	—	—	23,5	—	—	29,4
הויך־חיריטינס	4728	5,2	1,4	5,1	1,7	0,2	—	72,0	—	4,2	3,4	6,8
אָן פראָפעסיעס און באַשעפטיגונגען .	2660	6,3	3,7	1,6	17,1	2,7	—	4 6	2,2	—	0,6	61,2
אומבאַקאַנט	376	6,4	4.0	—	9,6	0,8	—	—	0,8	—	7,7	70,7
סך־הכל . .	13906	12,1	7,6	7,1	11,2	2,1	0,1	26,5	1,3	1,7	1,6	28,7

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

56,9 פראצענט פון די געוועזענע ארבעטער זיינען אויך אינם גייעם ארט ארבעטער, אז 49,4 פראצענט פון די געוועזענע בעלי־מלאכות זיינען אויך איצט בא דערזעלביגער באשעפטיגונג. און בשעה דער הורכשניטליכער פראצענט פון באשעפטיגנסלאזע איז 28,7, האבן די ארבעטער און בעלי־מלאכות נאר 21,4 פראצענט אן באשעפטיגונגען.

מיר האבן געבראכט דא די טאבעלעס מיט סילע פארקיר־צונגען, און צוליב דעם האבן געמוזט ארויסמאלן נאך פיל וויכ־טיגע מאמענטן פון דער לאגע פון די פאגראמירטע היימלאזע. אבער אפילו דאס, וואס מיר האבן געבראכט אין די פ״ר טאבע־לעס, וויזט, וי אינטערעסאנט איז אפילו דאס ביסל סטאטיסטישע מאטעריאל, וואס מיר פארמאגן בא היינטיגן טאג, כאטש סדאס חסרונות, זעהר און זעהר פיל חסרונות.

ווי מיר זעהען, קאנען די דורכגעפירטע אויספארשונגען דאך דינען פאר א מונדאמענט ביים קאנסטרואירן דאס בילד פון די פאגראם־רעזולטאטן. די דאזיגע אויספארשונגען מוזן דעריבער וואס ניכער פארעפנטליכט ווערן אין א באארבעטער, ענטגילשיגער פארם. אויף דעם מאסקווער „אידנעזקאם״, בא וועלכן סגע־סינען זיך אלע מאטעריאלן פון די פאגראם־אויספארשונגען — סיי סטאטיסטישע, סיי עקאנאמישע און מאגנאראפישע — לינט א וויכטיגער חוב. אויב ער וועט וואס ניכער ערפילן דעם דאזיגן חוב, וועט ער געווים אפטון אנארבעט פון גרעסטער וויכטיגקייט.

סטאטיסטישע כראניק.

I. דעמאגראפיע

די צאל אידן אין אוקראינע.

די רעזולטאטן פון די ציילונגען אין רוסלאנד און אוקראינע אין 1917 און 1920 זיינען נאך ניט פארעפנטליכט געווארן. מיר מוזן דעריבער זיך באגרעניצן מיט די איינצעלנע און קנאפע ידיעות, וועלכע זיינען דא און דארט פון צייט צו צייט פארעפנט־ליכט געווארן.

לויט דער ציילונג פון 1920־טן יאר איז געווען אין נאנץ אי־קראינע (12 גובערניעס: וואלינער, יעקאטערינאסלאווער, דאנע־צער, זאפאראושער, קיעווער, קרעמענטשוגער, ניקאלאיעווער, אדעסער, פאדאלער, פאלטאווער, כארקאווער און טשערנינגאווער) 26,001,802 נפשות. פון דעם אין די שטעט — 5,163,828, ד״ה. 19,9%.

לויט די נאציאנאליטעטן האט זיך די באפעלקערונג געטיילט אויף פאלגענדיגן אופן:

אוקראינער	76	פראצענט
גרויס־רוסן	11	„
אידן	7	„
דייטשן	2	„
פאלאקן	1	„
אנדערע נאציעס	3	„
סך־הכל	100	פראצענט.

7 פראצענט אידן — דאס באטרעפט 1,820,126 נפשות. די אבסאלוטע צאל אידן איז נעגיים גרעסער מיט דריי אדער פיר הונדערט טויזנט, ווייל בשעת דער ציילונג איז א גרעסערער טייל אוקראינע געווען פארנומען פון די פאלאקן, וי נאך דעם רינער אפמאך, און, חוץ דעם, האט די ציילונג, צוליב די אמטע אויס־שטאנדן, ניט געקאנט פארקומען אין א סך קרייזן.

אין די שטעט האט זיך די באפעלקערונג אזוי געטיילט: אוקראינער — 32 פראצ., גרויס־רוסן — 34 פראצ., אידן — 25 פראצענט.

פארגלייכט מען די דאזיגע לאגע מיט 1897־טן יאר, זעהט מען, אז דער פראצענט אידן האט זיך שטארק פארקלענערט. אין 1897־טן יאר האבן די אידן אין אוקראינע אויסגעמאכט 9,1 פראצ. און אין 20־טן יאר נאר 7 פראצ. אין די שטעט האבן די אידן אין 1897־טן יאר אויסגעמאכט 30 % און אין 1920־טן — נאר 25%.

ווער האט געווינען פון דעם, וואס דער פראצענט אידן האט זיך פארקלענערט? — די אוקראינער. דאס זעהט מען פון פאלגנדיגן:

עס זיינען געווען (אין פראצענטן):

נאציעס	אין גאנץ אוקראינע		נאר אין די שטעט	
	1897	1920	1897	1920
אוקראינער	72	76	27	32
גרויס־רוסן	11	11	34	34
אידן	9	7	30	25

די גרויס־רוסן זיינען געבליבן אין דערזעלביגער לאגע, וי אין 1897; די אידן אבער זיינען געווארן ווייניגער מיט 2 פראצענט אין נאנץ אוקראינע און ווייניגער מיט נאנצע 5 פראצענט אין די אוקראינישע שטעט. מען דארף אבער נעדענקען, אז די ציי־לונג פון 1920־טן יאר איז פארגעקומען אנהויב יאר — אין מעריץ חודש — און אין זומער פון 1920־טן יאר איז געקומען די גרויסע כוואליע פון אנטלאפענע פון די קליינע שטעטלאך און האט איבערגעפילט די גרויסע און מיטעלע שטעט פון אוקראינע. אזוי, אז מען קאן גלויבן, אז איצט מאכן די אידן אין די אוקראינישע שטעט אויס א גרעסערן פראצענט פון דער שטעטישער באפעל־קערונג, וי 25%. בפרט נאך, אז די קריסטליכע באפעלקערונג איז אין דערזעלביגער צייט געלאפן פון די שטעט אין דארף אריין. אויף וויפיל די שטאטישע באפעלקערונג האט זיך בכלל פארקלענערט אפילו שוין ביז דער ציילונג פון 1920 יאר, קאן מען זעהען פון פאלגנדיגע ציפערן:

די באפעלקערונג פון אדעס האט זיך פארקלענערט פון 499-555 נפשות (אין 1904 יאר) ביז 485-000 אין 1920 יאר.

די באפעלקערונג פון קיעוו האט זיך פארקלענערט פון 467-708 נפשות (אין 1917 יאר) ביז 366-000 אין 1920 יאר.

די באפעלקערונג פון יעקאטערינאסלאוו האט זיך פארקלע־נערט פון 207.394 נפשות (אין 1910 יאר) ביז 164.000 אין 1920.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

(ציטירן פון: „Статистический ежегодник" (סטאַטיסטישער יאָרבוך) Москва 1921 выпуск первый 1918—1920 гг. ידיעות פון אַלרוסלענדישן צענטראַלן עקזעקוטיו־קאָמיטעט („Известия Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета Советов № 5 6/1. 1922), מאָסקווע. אַרטיקל פון כ. ראַקאָווסקי: И. С. Бискъ. Къ вопросу о соціальномъ составѣ населенія г. Кіева (по даннымъ переписи 1917 г.). Кіевъ 1920.

י. ל.

די אידן אין דער טשעכאָסלאָוואַקיי.

די טשעכאָסלאָוואַקישע רעפּובליק האָט זיך נעגרינדעט דעם 28־טן אָקטאָבער 1918־טן יאָר. זי איז צונויפגעשטעלט פון בעמען, מערן, סלאָוואַקיי, מערב־טייל פון דער עסטרייכישער שלעזיע, פון איינינע טיילן פון דער פרייסישער שלעזיע און פון קאַרפּאַטס־רוסלאַנד.

לויט דער ציילונג פון 15 סעפּטעמבער 1921־טן יאָר איז אין טשעכאָסלאָוואַקיי געווען 13.595.816 איינוואוינער.

ווען נאַציאָנאַלן באַשטאַנד פון דער באַפעלקערונג האָבן מיר ידיעות ווען 13,366,380 נפשות. ס'זיינען געווען:

טשעכאָסלאָוואַקן	8,759.186	נפשות	אָדער 65,5%
דייטשן	3,122.390	„	„ 23,4%
מאַדיאַרן	745.935	„	„ 5,6%
רומענער	459.646	„	„ 3,4%
אידן	180.332	„	„ 1,3%
פּאָליאַקן	75.656	„	„ 0,6%
אַנדערע נאַציאָנאַליטעטן .	23.235	„	„ 0,2%
צוזאַמען	13.366.380	נפשות	ד. ה. 100,0%

אַלס אָנגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע האָבן זיך, ווי מיר זעהן, ערקלערט 180.332 נפשות אָדער 1,3 פּראָצענט פון דער נאַצער באַפעלקערונג. די צאָל פון יענע איינוואוינער, וואָס האָבן זיך אָנגערקענט אַלס אָנגעהעריגע צום אידישן גלויבן, איז כמעט צוויי מאָל אַזוי גרויס — זי דערגייכט ביז 353.676 נפשות אָדער ביז 2,6 פּראָצענט פון דער נאַצער באַפעלקערונג.

דעם נרעסטן פּראָצענט אידן, וואָס האָבן זיך אָנגערקענט אַלס אָנגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע, נעבן יענע ראַיאָנען, וואו אידן לעבן אין גרייכטערע מאַסן. צו די דאָזיגע ערטער געהערן, צווישן אַנדערע:

אין דער סלאָוואַקיי	Košice, וואו 65 פּראָצ. אידן האָבן זיך ערקלערט אַלס אָנגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע
	Turec, וואו 57 פּראָצ. אידן האָבן זיך ערקלערט אַלס אָנגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע
	Nitra, וואו 51 פּראָצ. אידן האָבן זיך ערקלערט אַלס אָנגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע
	Liptov, וואו 45 פּראָצ. אידן האָבן זיך ערקלערט אַלס אָנגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע
אין מערן	U'ng. Hradisch, וואו 66% אידן האָבן זיך ערקלערט אַלס אָנגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע
אין שלעזיע	Teschen, וואו 54 פּר. אידן האָבן זיך ערקלערט אַלס אָנגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע

ווי ס'ווייזט די אונטען־געבראַכטע טאַבעלע, איז דער פּראָצענט אידן בנוגע דער נאַצער באַפעלקערונג נרעסער אין קאַרפּאַטס־רוסלאַנד, ווו אין אַלע אינערינע טיילן פון דער רעפּובליק, ער מאַכט דאָ אויס 15,4. אָבער לויט דער נרויס פון דער שבטאַלוטער צאָל אידן שטייט אויסן ערשטן אָרט די סלאָוואַקישע נעגנד.

נעגנד	די אַלגעמיינע באַפעלקערונג	די אידישע באַפעלקערונג: אין אַבסאָלוטע צאָלן	די אידישע באַפעלקערונג: אין % פון דער נאַצער באַפעלקערונג	אין % פון דער נאַצער באַפעלקערונג
בעמען	6 664.932	79.777	1,2	22,5
מערן און שלעזיע	3.831 674	45.233	1,4	12,8
סלאָוואַקיי	2.993.479	135.658	4,5	38,4
קאַרפּאַטס־רוסלאַנד .	605 731	93 008	15,4	26,3
גאַנץ טשעכאָסלאָוואַק.	13.595 816	353.676	2,6	100,0

אין דער הויפּט־שטאָט פון דער טשעכאָסלאָוואַקישער רעפּובליק — פּראָג, וואו ס'געפינט זיך (אינאיינעם מיט די פאָרערטן פון דער שטאָט) אַ באַפעלקערונג פון 676.657 נפשות, איז פאַראַן 29.630 אידן, ד. ה. 4,4 פּראָצענט פון דער נאַצער באַפעלקערונג.

מיר ברענגען דאָ אַ אינטערעסאַנטע טאַבעלע, וועלכע וויזט, ווי אַזוי די דאָזיגע 29.630 אידן טיילן זיך לויט די נאַציאָנאַליטעטן און לויטן גלויבן. די טאַבעלע נעמט אַרום נאָר 659.242 איינוואוינער פון גרויס־פּראָג. ווען די איבריגע 17.415 נפשות האָבן מיר נים קיין ידיעות. צווישן די דאָזיגע 17.415 נפשות איז 13,362 אויסלענדער. מ'דאַרף רעכנען, אַז צווישן די אויסלענדער איז אויך פאַראַן אַ געוויסע צאָל אידן.

גלויבן / נאַציאָנאַליטעט	קאַטאָליש שער	עוואַנגעלישע	טשעכאָ־סלאָוואַקישע[1]	אידישע שער	קאָנפעסיאָנאַלע לאָזע	צוזאַמען
טשעכאָסלאָוואַקן	368339	27120	85599	16824	125552	622934
דייטשן	20274	2036	38	7406	604	30358
אידן	11	—	—	5900	39	5950
צוזאַמען .	388624	29156	85637	29630	126195	659242

[1]) אין טשעכאָסלאָוואַקיי האָט זיך די לעצטע יאָרן נעגרינדעט אַ נייע, טשעכאָסלאָוואַקישע קירכע.

[2]) צווישן די קאָנפעסיאָנאַלעע טשעכאָסלאָוואַקן און דייטשן איז סמתמא אויך דאָ אַ געוויסע צאָל אידן.

פון אַלע אידן האָבן נאָר 20,0 פּראָצ. אָנערקענט, אַז זיי געהערן צו דער אידישער נאַציע.

(ציטירן פון: אַרטיקל פון Necas אין פּראָגער חדש־שורנאַל „Iuzba", נעגומען פון „Wiener Morgenzeitung" 1332 אַ, X. 26. 1922; אַרטיקל פונם פאַרוואַלטער פון טשעכאָסלאָוואַקישן סטאַטיסטישן אַמט ד"ר וויי אין דער ציטונג „Lidove No-viny"; „Jüdische Presse" 33-34 אַ, 1922, זייט 209).

י. ק.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

מארקלענערונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין בעמען און אין מערען.

די שטענדיגע מארקלענערונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין בעמען און אין מערען האָט מען שוין קאָנסטאַטירט פון 1910 יאָר אָן. אין די וויטערדיגע נומערן פון אונזער זשורנאַל וועלן מיר זיך נאָך אומקערן צו דער דאָזיגער אינטערעסאַנטער פראָבלעם. לעת עתה דרוקן מיר אָפּ נאָר די פאָלגנדיגע טאַבעלע (I):

טאַבעלע I.

	אַלגעמיינע באַפעלקערונג		צאָל אידן		מערמערונג אָדער מארקלענערונג		מערמערונג אָדער מארקלענערונג	
	1910	1921	1910	1921	אַבסאָלוט	אין %	אַבסאָלוט	אין %
קאַנטן מיט מער ווי 80% טשעכען	1584682	1596117	16585	12192	+ 11435	+ 6,72	4373	26,36
" " 50% – 80% "	599201	624793	20095	25590	+ 35592	+ 6,04	+ 1855	+ 9,23
" " 20% – 50% "	235770	229830	2981	5002	– 5940	– 2,52	– 479	– 16,07
" " וויניגער פון 20% "	223374	212144	1594	1325	– 11230	– 5,03	– 269	– 16,88
" " אַ טשעכישער מערהייט	2173883	2220910	36080	34162	+ 47027	+ 2,16	– 2518	– 6,87
" " אַ דייטשישער "	459144	441974	4575	3827	– 17170	– 3,74	748	– 16,35
ס'ה:	2633027	2662884	41255	37989	+ 29857	+ 1,13	3266	– 7,91

די אַלגעמיינע באַפעלקערונג פון בעמען האָט זיך זינט 1910 יאָר מארקלענערט אויף 1½%. די צאָל אידן האָט זיך אָבער אין דער צייט מארקלענערט 4—5 מאָל מער. בעת די מארקלענערונג פון דער נאַנצער באַפעלקערונג איז על פי רוב די שטאַרקסטע אין די קאַנטן מיט אַ דייטשישער מערהייט, איז די מארקלענערונג פון דער אידישער באַפעלקערונג די שטאַרקסטע אין די טשעכישע קאַנטן.

אין מערען איז די פאָלגנדיגע לאַגע: (טאַבעלע II).

טאַבעלע II.

	אַלגעמיינע באַפעלקערונג		צאָל אידן		מערמערונג אָדער מארקלענערונג		מערמערונג אָדער מארקלענערונג	
	1910	192	1910	1921	אַבסאָלוט	אין %	אַבסאָלוט	אין %
קאַנטן מיט מער ווי 80% טשעכן	4,068,429	4,074,309	40,791	55,876	+ 5,920	+ 0,14	– 4915	– 8,08
" " 50% – 80% "	228,899	217,197	1,504	1,166	– 11,702	– 5,11	338	– 22,47
" " 20% – 50% "	544,825	539,011	7,217	7,085	– 5814	– 1,06	– 132	– 1,83
" " וויניגער פון 20 "	1,939,910	1840031	16,415	15,650	– 99,749	– 5,14	– 765	– 4,66
" " אַ טשעכישער מערהייט	4,297,328	4,391,506	62,295	57,042	– 5822	– 0,13	– 5253	– 8,43
" " אַ דייטשישער "	2,481,635	2,379,072	23,632	22,735	– 105,563	– 4,24	– 897	– 3,79
ס'ה:	6,781,963	6,670,578	85927	79777	– 111,385	– 1,64	– 6150	– 7,15

דער פראָצענט פון מארקלענערונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין מערען איז דער איינענער ווי אין בעמען. דאָ איז אָבער די מארקלענערונג די שטאַרקסטע אין די קאַנטן מיט אַ דייטשישער מערהייט.

י. ס.

II. עקאָנאָמיק.

אידן אין די פראָפעסיאָנעלע מאַראיינען. (וויסרוסלאַנד און אוקראַינע).

כדי צו מאַרשטיין די וויטער געבראַכטע ציפערן, מוז מען נעדענקען אָט דאָס:

1) די פראָפעסיאָנעלע מאַראיינען אין רוסלאַנד זיינען געבויעט לויטן פראָדוקציאָנס-פּרינציפּ, ד. ה. אַז אַלע די, וואָס זיינען באַשעפטיגט אין אַ געוויסער פראָדוקציע אָדער וואָס דינען אין אַ געוויסן מאַלקס-קאָמיסאַריאַט, גיין אַריין אין איין און דעמזעלבּיגן מאַראיין. למשל, אין מאַראיין פון די באַשעפטיגטע אין דער לעדער-פראָדוקציע און שוך-פאַבריקאַציע גיין אַריין נים נאָר די שוסטער, גאַרבער א. א. ה. נאָר אויך אַלע אָנגעשטעלטע אין דער לעדער אָפּטיילונג ביים אָרטיגן ראַט פון מאָלקס-ווירטשאַפט, אַלע אָנגעשטעלטע פון די פאַבריקן און ווערשטאַטן, אַלע אַגענטן (וואָיאַזשערן), אַלע אויפזעהער פון די סקלאַדעס א. א. ה.

פון רעקוויזיציעס און אַנדערע אונאָנגענעמינקייטן א. א. ה.. צו די פראָפעסיאָנעלע מאַראיינען האָבן זיך דערפאַר צוגעשריבן אַ סך קליינע בעלי-בתימלאַך פון ווערשטאַטן און אפילו אַלע-מענטן, וואָס האָבן נאָר קיין שיכות נים געהאַט צו אַרבעט. סאיז באַוואוסט, אַז בא דער, אַזוי גערופענער, „ריינינגנ", (ד. ה. ביים אויסשליסן די נישטגעוואונשטע אַלעמענטן פון די מאַראיינען), וועלכע ציהט זיך שוין באַלד אַ יאָר, איז אויסגעשלאָסן געוואָרן בערך 20—15 פראָצענט מיטגלידער. סאיז דעריבער נאָר קיין ספק נים, אַז אויך אין 1921-טן יאָר איז דער פראָצענט פון די מרעמדע אַלעמענטן, וואָס האָבן זיך אַריינגעכאַפּט אין די מאַראיינען, געווען בערך 20—15 פראָצענט.

גיין מיר אַרום איבער צו טאַבעלע I מוזן מיר נאָך צוגעבן,

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

טאבעלע I

דער נאציאנאלער באשטאנד פון די פראפעסיאנעלע פאראיינען

(ווייסרוסלאנד און אוקראינע)

	נאמען פון פראפעסיאנעלן פאראיין	מינסקער גובערניע (פון באריסאווער קרייז) צום 1.VI. 1921 און 1.XI. 1921		ווינעבסק צום 1.VI. 1921		פאלאצקער קרייז צום 1.VI. 1921		קיעוו צום 1.VI. 1921		ווינניצע צום 15.XI. 1921		דער פראצענט פון די אידישע מיטגלידער אין:			
		פון זיי אידן	אלע מיטגלידער	פון זיי אידן	אלע מיטגלידער	פון זיי אידן	אלע מיטגלידער	פון זיי אידן	אלע מיטגלידער	פון זיי אידן	אלע מיטגלידער	אין מינסק	אין וויטעבסק	אין פאלאצק	אין קיעוו	אין ווינניצע
1.	פאראיין פון די באשעפטיגטע אין וואלד- אגראר און גערטנעריי- אונטערנעמונגען	281	8547	85	350	—	—	—	—	15	526	3,3	24,3	—	—	2,9
2.	" " " " " דער מעטאל-אינדוסטריע	419	624	862	1101	40	166	607	6071	100	328	67,1	78,3	24,1	10,0	30,5
3.	" " " " " בא האלץ באארבעטן	1055	2218	800	1600	—	—	1634	6584	225	234	47,6	50,0	—	24,8	96,2
4.	" " " " " אין דער טעקסטיל-אינדוסטריע	—	—	220	1000	—	—	—	—	—	—	—	22,0	—	—	—
5.	" " " " " דער קליידער-אינדוסטריע	1295	1332	1980	2200	181	181	2824	3444	170	179	97,2	90,0	100,0	82,0	95,0
6.	" " " " " בא אויסארב. פון שפייז-פראדוקטן	992	1416	209	628	—	—	1066	3555	35	280	70,1	33,3	—	30,0	12,5
7.	" " " " " אין דער טאבאק-אינדוסטריע	260	260	90	123	—	—	130	1149	—	—	100,0	73,2	—	11,8	—
8.	" " " " " אין לעדער-פראד. און שיך-פאבריק.	1071	1599	1680	2100	72	102	661	2305	365	443	67,0	80,0	70,6	28,7	82,4
9.	" " " " " אין דער כעמישער פראדוקציע	353	2065	66	124	—	—	375	2500	31	202	17,1	53,2	—	15,0	15,3
10.	" " " " " אין דער צוקער-פראדוקציע	—	—	—	—	—	—	—	—	180	356	—	—	—	—	50,6
11.	" " " " " אין דער פאליגראפישער און גראפ- ויר-אינדוסטריע	567	692	300	445	50	50	255	1434	194	208	81,9	67,4	100,0	17,8	93,3
12.	" " " " " בא בוי-ארבעט און בוי-מאט. פראד.	873	1805	1200	1671	150	675	754	4966	77	1815	48,4	71,8	22,2	15,2	4,2
13.	" " " " " ביים אייזנבאן-טראנספארט	22	7915	—	—	—	—	—	—	—	—	0,3	—	—	—	—
14.	" " " " " ביים וואסער-טראנספארט	15	204	143	957	—	—	—	—	—	—	7,1	14,9	—	—	—
15.	" " " " " ביים ארטיגן טראנספארט	1029	1403	521	721	85	133	1160	5807	—	—	73,3	72,3	63,9	20,0	—
16.	" " " " " אין די קאמונאלע אונטערנעמונגען	573	1864	200	1990	130	186	480	5399	101	483	30,7	10,1	69,9	8,9	20,9
17.	" " " פאסט, טעלעגר. און טעלעפ.-אנגעשטעלטע	20	2314	—	—	—	—	100	5097	10	427	0,9	—	—	2,6	2,3
18.	" " " באשעפטיגטע אין אנשטאלטן פאר פאלקס-דערנער.	936	1705	280	700	100	207	240	2406	80	212	54,9	40,0	48,3	10,0	37,7
19.	" " " ארט- מוזיקער, מאלער, סקולפט. דגל.	682	1170	900	1200	—	—	—	—	135	300	58,2	75,0	—	—	45,0
20.	" " " באשעפטיגטע אין שולן און אנד. בילדונגס-אנשט.	784	3151	1160	2318	65	300	1411	8294	120	600	24,9	50,0	21,7	17,0	20,0
21.	" " " " " אין מעדיצ. און סאניטארע אנשט.	2084	3982	1500	3686	100	525	—	—	315	1575	52,3	40,7	19,0	—	20,0
22.	" " " " " אין ראטן-אנשטאלן	3862	6242	3000	4831	500	800	5120	12800	1172	2938	61,9	62,1	62,5	40,0	39,9
	סך-הכל	17.173	50.508	15.196	27.745	1653	4985 (*)	16.817	71.811	3325	11.106	84,0	54,9	33,2	23,4	29,9

*) אין דער צאל גיין נאך אריין 1660 מיטגלידער פון די איבעריגע 11 פאראיינען. פון זיי זיינען 180 אידן.

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

אז, נישט נעקוקט אויף דעם, וואס די ידיעות פון פארשיידענע שטעט, פון וועלכע מיר רעדן דא, זיינען ניט פון איינעם און דעמזעלבינן טערמין, איז דאך מעגליך צוזאמענצושטעלן זיי אלע אין איין טאבעלע, פארגלייכן און מאכן געוויסע אויסזירן. די אלע ידיעות נעהערן צום 1921-טן יאר, און אין משך פונם דאזיגן יאר זיינען ניט פארנעקומען קיינע ווכטיגע ענדערונגען אינם באשטאנד פון די פראפעסיאנעלע פאראיינען אין רוסלאנד.

פון טאבעלע I זעהען מיר קודם כל, אז אין די פאראיינען פון די פינף קריזין פון מינסקער גובערניע (דאס איצטיגע ראטן-ווייס-רוסלאנד), פון ווטעבסק און פון פאלאצקער קרייז פארנעמען די אידן א סך א גרעסערן ארט, ווי אין די פאראיינען פון קיעוו און וויניצע.

בשעת אין ווטעבסק בילדן די אידן א מערהייט אין 12 פון אלע אויסגערעכנטע פאראיינען, אין מינסקער גובערניע אין 11 פאראיינען און אין פאלאצקער קרייז אין 6 פאראיינען, האבן די וויניצער אידישע פאראיין-מיטגלידער א מערהייט נאר אין 5 פאראיינען און די קיעווער בסך הכל אין 1 פאראיין. דאס ערקלערט זיך דערמיט, וואס דער פראצענט פון דער אידישער באפעלקערונג איז אין מינסקער גובערניע, ווטעבסק און פאלאצקער קרייז פיל גרעסער, ווי אין וויניצע אדער קיעוו. אין די 6 קרייז-שטעט פון מינסקער גובערניע מאכן די אידן אויס 51,5 פראצ. פון דער גאנצער באפעלקערונג (לויט דער ציילונג פון 1917-טן יאר), אין ווטעבסק (לויט דער ציילונג פון 1920-טן יאר) — 47,4, אין פאלאצק אנערך 60 פראצענט, בשעת אין קיעוו איז דער פראצענט אידן — 21,8 (אין 1919 יאר) און אין וויניצע אנערך עטליכע און דרייסיג.

אין וועלכע פאראיינען איז די מערהייט א אידישע?

אין די פאראיינען פון די באשעפטיגטע אין קליידער-פראדוקציע בילדן די אידן אין אלע אויסגערעכנטע פונקטן דעם גרעסטן פראצענט. אין פאלאצקער קרייז זיינען אלע הונדערט פראצענט אידישע מיטגלידער; אין די פאראיינען פון די פינף קריזין פון מינסקער גובערניע — 97,2 פראצענט; אין וויניצע — 96,2 פראצ.; אין ווטעבסק — 90,0 פראצ.; און אין קיעוו — 82,0 פראצ. א חדש קיעוו, האבן די אידן א מערהייט אויך אין די פאראיינען פון די באשעפטיגטע אין לעדער-פראדוקציע און שיך-פראדוקציע און אין דער פאליגראפישער- און גראוויר-אינדוסטריע. פונקט דעם היפך זעהען מיר אין די פאראיינען פון די באשעפטיגטע אינם אייזענבאן-טראנספארט און פון פאסט, טעלעגראף און טעלעפאן. דא מאכן די אידן אויס בסך-הכל פון 0,9 ביז 2,3 פראצענט. נאנץ גרויס איז פארהעלטניסמעסיג דער פראצענט אידן אין דעם פאראיין פון די באשעפטיגטע אין אר-טיגן טראנספארט, — 63,9 אין פאלאצקער קרייז-פאראיין, 72,3 אין ווטעבסקער פאראיין און 73,3 — אין פאראיין פון די פינף קריזין אין מינסקער גובערניע. די דאזיגע ערשיינונג דערקלערט זיך דערמיט, וואס צו דעם דאזיגן פאראיין זיינען צוגעשריבן אלע פורמאנעס, בעל-עגלות, טרעגערס און אלע אנגעשטעלטע אין דער פארוואלטונג מיטן ארטיגן טראנספארט, אלע פארוואל-טערס און אויסזעהערס פון די שמאטישע סקלאדעס פאר סחורות. צווישן די דאזיגע עלעמענטן האבן די אידן אויסגעמאכט נאר א גרויסן פראצענט.

אומערווארטעט גרויס קאן זיך אויסווייזן די צאל אידן צווישן די באשעפטיגטע אין די קאמונאלע אונטערנעמונגען—30,7 פראצ. אין מינסק מיט די איבערינע קריזין זיינען, 20,9 פראצ. אין וויניצע, 69,9 פראצ. אין פאלאצקער קרייז-פאראיין, 10,1 פראצ. אין ווטעבסק און 8,9 פראצ. אין קיעוו! מדארף אבער נעדענקען, אז די קאנסטרוקציע פון די רוסישע פאראיינען שליסט איין אינם פאראיין פון די קאמונאלע אונטערנעמונגען די פאריקמאכערס און דינסטן.

אינם פאראיין פון די אנגעשטעלטע אין ראטן-אנשטאלטן זיינען פארן פון 40 פראצענט (אין די אוקראינישע שטעט) ביז עטליכע און זעכציג פראצענט (אין די ווייס-רוסלענדישע פונקטן) אידן. ווען מיזאל פון אלע איבערינע פאראיינען אראפנעמען די צאל אנגעשטעלטע, וואס זיינען צו זיי צוגעשריבן צוליב דער קאנסטרוקציע פון די פאראיינען אין רוסלאנד, וועט זיך דער פראצענט אידישע ראטן-אנגעשטעלטע באדייטנדיג פארגרעסערן און וועט געוויס דערגרייכן ביז 80—75 פראצענט אין די ווייסרוסלענדישע פונקטן און ביז א פראצענט 55—50 אין די אוקראינישע.

די פאנאנדערטיילונג פון די אידישע פאראיין-מיטגלידער לויט די איינצעלנע פאראיינען ווערט פארגעשטעלט אין טאבעלע II.

דא ווייזט זיך ארויס א גרויסער אונטערשיד צווישן די אידן און ניט-אידן. נעמען מיר די פינף קריזין פון מינסקער גובערניע, פון וועלכע מיר האבן די פולסטע ידיעות, און וועלכע זיינען דערפאר טאקי כאראקטעריסטישער פון די איבערינע, האבן מיר פאר זיך אזא בילד: אין דער קליידער און אין דער פאליגראפישער אינדוסטריע און אין די ראטן-אנשטאלטן זיינען פארן 33,3 פראצ. פון אלע אידישע און נאר 7,6 פראצענט פון אלע ניט-אידישע פאראיין-מיטגלידער; אין די פאראיינען פון די באשעפטיגטע אין וואלד- אנדאר-אן נערטנערי-אונטערנעמונגען, ביים אייזנבאן-טראנספארט און אין די פאסט-, טעלעגראף- און טעלעפאן-אנשטאלטן — באטייליגן זיך די ניט-אידישע פאראיין-מיטגלידער מיט 55,4 פראצענט פון זייער גאנצער צאל, די אידישע אבער—מיט 1,8 פראצ.

פון 20 ביז 35 פראצענט פון אלע אידישע פאראיין-מיטגלידער זיינען ראטן-אנגעשטעלטע. נאך די ראטן-אנגעשטעלטע ניין — אין ווטעבסק, אין פאלאצקער קרייז-פאראיינען און אין קיעוו — די מיטגלידער פון דעם פאראיין פון קליידער-אינדוסטריע. די שניידערס אין מינסק שטיין באלד נאך די באשעפטיגטע אין מעדיצינישן-סאניטארע אנשטאלטן. די באשעפטיגטע אין דער לעדער-פראדוקציע און שיך-פאבריקאציע נעמען — אין ווטעבסק, אין די פינף קריזין פון מינסקער גובערניע און אין וויניצע — דאס ערשטע ארט נאך די שניידערס.

(ציטירן פון: „פראפעסיאנעלע באוועגונג", 10 א, זייט 2, 8-טן יאנואר 1922, מינסק; ו. נאדעלס ארטיקל: „די ווייסרוסלענדישע פראפעסיאנעלע באוועגונג אין ציפערן"; „ידיעות פון דער אידישער אפטיילונג פון פאלקס-קאמיסאריאט פאר נאציאנאלע ענינים" (אויף רוסיש), 4 א, סעפטעמבער 1921, מאסקווע, ז. מינדלינס ארטיקל: וועגן נאציאנאלן באשטאנד פון די פראפעסיאנעלע פאראיינען אין ווייסרוסלאנד; „דער עמעס" 71 א, 1921, מאסקווע, וועגן ווטעבסק און וועגן פאלאצקער קרייז; „דער עמעס" 42 א, זייט 7, 4-טן מערץ 1922, מאסקווע, ארטיקל: די אידישע באפעלקערונג אין פאדאליע (פון אנ'אונסטרוקטארן-רייזע); „קאמוניסטישע פאן" 6 א, 9-טן יאנואר 1922, וועגן קיעוו). י. ק.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

טאבעלע II

די פארטיילונג פון די אידן און־ניט אידן צווישן פארשידענע פראפעסיאנעלע פאראיינען.

(ווייסרוסלאנד און אוקראינע)

נאמען פון פראפעסיאנעלן פאראיין	מינסקער גובערניע (אן בארים־קר.)		ווסעבסק		פאלאצקער קרייז		קיעוו		וויניצע	
	ניט־אידן	אידן	ניט־אידן	אידן	ניט־אידן	אידן	ניט־אידן	אידן	ניט־אידן	אידן
1 פאראיין פון די באשעפטיגטע אין וואלד־, גארטן־ און גערטנ־אונטערנ.	24,6	1,6	2,1	0,6	—	—	—	—	6,6	0,6
2 „ „ „ אין דער מעטאל־אינדוסטריע	0,6	2,4	1,9	5,7	3,8	2,4	9,0	3,6	2,9	3,0
3 „ „ „ בא וואלן באגרבעטן	3,5	6,2	6,4	5,3	—	—	9,0	9,7	0,1	6,8
4 „ „ „ אין דער טעקסטיל־אינדוסטריע	—	—	6,2	1,4	—	—	—	—	—	—
5 „ „ „ אין דער קליידער־אינדוסטריע	0,1	7,5	1,7	13,9	—	10,9	1,1	16,6	0,1	5,1
6 „ „ „ בא אויסגרבעטן פון שפייז־פראדוקטן	1,3	5,8	3,3	1,4	—	—	4,5	6,3	3,2	1,1
7 „ „ „ אין דער טאבאק־אינדוסטריע	—	1,5	0,3	0,6	—	—	1,9	0,8	—	—
8 „ „ „ אין לעדער־פראדוקציע און שוך־מאכריי	1,6	6,2	3,3	11,1	0,9	4,4	3,0	3,0	1,0	11,0
9 „ „ „ אין דער כעמישער פראדוקציע	5,1	2,1	0,5	0,4	—	—	3,0	2,2	2,2	0,9
10 „ „ „ אין דער צוקער־פראדוקציע	—	—	—	—	—	—	—	—	2,3	5,4
11 „ „ „ אין דער פאליגראפישער און גראפיר־אינד.	0,4	3,3	1,2	2,0	—	3,0	2,1	1,5	0,2	5,8
12 „ „ „ בא בוי־ארבעט און אין בוי־מאט־פראדוקציע	2,8	5,1	3,8	8,0	15,8	9,1	7,7	4,5	22,8	2,3
13 „ „ „ ביים אייזענבאן־טרענספארט	23,7	0,1	—	—	—	—	—	—	—	—
14 „ „ „ ביים וואסער־טרענספארט	0,6	0,1	6,5	0,9	—	—	—	—	—	—
15 „ „ „ ביים אויטאמאבילן טרענספארט	1,1	6,0	1,6	3,4	1,4	5,1	8,5	6,0	—	—
16 „ „ „ אין די קאמונאלע אונטערנעמונגען	3,9	3,3	14,0	1,3	1,7	7,9	8,0	2,0	4,9	8,0
17 „ „ „ פאסט־, טעלעגראף־, און טעלעפאנגעשטעלטע	6,9	0,1	—	—	—	—	9,1	0,6	5,3	0,3
18 „ „ „ בגשעפט־, אין גאסט־, מאר־, פאלקס־דערציונג	2,3	5,8	3,3	1,8	8,2	6,1	3,0	1,4	1,7	2,4
19 „ „ „ ארטיסטן, מוזיקער, מאלער, סקולפטאר־, ארכיטעקטן	1,4	4,0	2,4	5,9	—	—	—	—	2,1	4,1
20 „ „ „ בגשעפט־, אין שולן און גאר־, בילדונגס־גאסט.	7,1	4,6	9,2	7,6	7,0	3,0	12,5	8,4	6,2	3,6
21 „ „ „ אין מעדיצינישע און סאניטארע גאסטעלטן	5,7	12,1	17,4	9,9	12,8	6,1	—	—	16,2	9,5
22 „ „ „ אין רעסטאראנטן	7,1	22,5	14,6	19,7	9,0	30,2	14,0	30,5	22,7	3,2
אין אלע פראפעסיאנעלע פאראיינען	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

די אידישע קראמען אין קיעוו.

די טאבעלע, וואס מיר ברענגען דא, גיט א פאטאגראפיש בילד פון ועדר א אינטערעסאנטן מאמענט פון לעבן אין קיעוו. סענטיאבר 1921־טן — ס'ווייזן זיך די ערשטע פירות פון „נעפ" פון דער נייער עקאנאמישער פאליטיק אין ראסן־רוס־לאנד. די קליימן עפנט מען צוביסליך, מיט א פחד אין הארץ, מיט א האפנונג, אפשר איז דאס מאקע ערנסט, און מיט א סך פארזיכטיגקייט — ניט אלע כאפן זיך רעניסטרירן ווייערע קראמען. אלע טראגן נאך דאס ביסל סחורה פון קראם אויף באנאכט אהיים. און כאראקטעריסטיש, אין קיעוו, וואו ס'זיינען געווען הונדערטע מאגופאקטור־געשעפטן, ווייגען פארדעגיסטרירט סך־הכל 11 מאגופאקטור־קראמען. דערפאר ווייגען אבער מאר־רעגיסטרירט 6745 קראמען, וואס פארקויפן זוימען, מעל, גרופן, גרינס, פרוכטן, העריגע, ברויט, בויטאייל, צוקער א. א. ו. („לאגר־ווירטשאפטליכע" און „קאלאניאלע" געשעפטן!), דאס הייסט 66,1 פראצענט פון אלע קראמען.

מיל אינטערעסאנטער איז דער אנטייל פון די אידן אין די קראמען. קיעוו איז ביזן 1917־טן יאר געווען א פארבאטענע שטאט פאר אידן. פונדעסטוועגן האבן אין קיעוו געוואוינט ניט ווייניג אידן און פון זיי ניט ווייניג אידישע קרעמער, ס'איז אבער אין קיעוו געווען אן אלטע פראפיציאנעלע און שטארק איינגעמנדעוועטע קריסטליכע קרעמער־וועלט, וואס האט געהאט א גרויסע איבערווינגדיגע מעדהייט צווישן די קרעמער. און וואס זעהען מיר אין 1921־טן יאר? די אידן מאכן אויס מער פון 62 פראצענט פון אלע קרעמער. אין א פאר קאמענדיגע קראמען ווייגען זיי די איינציגע (אין מאגופאקטור — 100 %) אדער כמעט די איינציגע (אין טאבאק־קראמען — 93,7 פראצ., אין גאלאנטעריי — 89,4 פראצ. אין האליי אין קיילן־קראמען — 87,5 פראצענט).

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

קאַטעגאָריע פון די קראָמען (האַנדלס־געשעפטן)	די אַלגעמיינע צאָל קראָמען	פון זיי איז געווען אידישע		
		אַבסאָלוטע צאָל	% פון דער אַלגעמיינער צאָל קראָמען	% פון אַלע אידישע קראָמען
קראָמען פון לאַנדווירטשאַפטליכע פּראָדוקטן (זוימען, מעל, גרויפּן, גרינס א. א. וו.)	1106	402	36.4	6.3
„ „ פלייש און פיש	731	212	29.0	3.3
„ „ געבעקס	648	283	43.7	4.5
קאָלאָניאַלע, גאַסטראָנאָמישע און אַנד.	5639	3822	67.8	60.1
טאַבאַק־קראָמען	32	30	93.7	0.5
לעדערוואַרע־קראָמען	60	47	78.3	0.7
פאַרקויף פון האָלץ, קוילן און אַנדערע האַלב־מאַטעריאַלן	40	35	87.5	0.6
מאַנופאַקטור־קראָמען	11	11	100.0	0.2
גאַלאַנטעריע־ „	875	782	89.4	12.3
קראָמען פון וועש, גרייטע קליידער, שיך א. א. וו.	49	37	75.5	0.6
„ „ צופעליגע זאַכן	111	77	69.4	1.2
„ „ מעטאַלווערק, אינסטרומענטן, שפּילצייג	289	219	75.8	3.4
„ „ אַפּטעק־סחורות	153	120	78.4	1.9
„ „ געפעס און מעבעל־מאַגאַזינען	72	47	65.3	0.7
„ „ ביכער	10	8	80.0	0.1
קליינע קרעמלאַך	118	75	63.6	1.2
קראָמען, וואָס גייען ניט אַריין אין די פריערדיגע גרופּעס	55	5	9.1	0.1
די קאַטעגאָריע פון דער קראָם איז ניט אָנגעוויזן	211	146	69.2	2.3
סך־הכל	10210	6358	62.3	100.0

(ציפערן פון אַרטיקל: „דער פּראָפעסיאָנעלער צושטאַנד פון אידן אין קיעוו". — „פּראָפעסיאָנעלע באַוועגונג" (36) 10 א, זישע 4, 8־טן יאַנואַר 1922, מינסק).

דער אידישער אַרבעטער־ריינג אין אַמעריקע.

צוריק מיט העכער 30 יאָר (4־טן אַפּריל 1892־טן יאָר) איז אין די פאַראייניגטע שטאַטן נעגרינדעט געוואָרן דער אַרבעטער־ריינג. דאָס איז אָרגאַניזאַציע, וואָס פריהער פון אַלץ שטעלט זי זיך פאַרזיכערונגס־צוועקן — זי גיט אַרויס שטיצע די אַלמנות פון נעשטאָרבענע מיטגלידער, העלפט די מיטגלידער בשעת אַ קרענק, האָט אַ איינגעגע סאַנאַטאָריע פאַר קראַנקע מיטגלידער א. א. וו. די אָרגאַניזאַציע איז זיך אָבער אַזוי צעוואַקסן, אַז זי שפּילט אַסך, אַסך אַ גרעסערע ראָלע, ווי אַ ריין פאַרזיכערונגס־געזעלשאַפט. דער אַרבעטער־ריינג גיט אַרויס אַ איינגעגעם חדש־אָרגאַן, דאָס נעגרינדעט און האַלט אויס צענדלינע מאָדערנע אידישע שולן, שפּילט אַ קאָלאָסאַלע ראָלע אין אַלע הילפס־פּראָגן און האָט נעזאַמלט אַ סך, נאָר אַ סך צענדלינע מיזונטע און אפשר נאָר הונדערטע מיזונטע דאָלאַר פאַר די געליטענע פון מלחמה און פּאָגראָמען.

די צאָל מיטגלידער פון אַרבעטער־ריינג איז געוואַקסן אויף אַזאַ אופן:

אין 1901־טן יאָר	—	644	מיטגלידער
„ 1906 „ „	—	6,776	„
„ 1911 „ „	—	38,866	„
„ 1922 „ „	—	82,000	„

פאַר 21 יאָר איז די צאָל מיטגלידער אויסגעוואַקסן פון אַ נישטיגער צאָל 644 ביז צוויי־און אַכציג מויזנט!

פאַר זעכצען יאָר איז דער פאַרמעגן אויסגעוואַקסן עטליכע און זעכציג מאָל.

דער פאַרמעגן פון אַרבעטער־ריינג האָט באַטראָגן:

אין 1906־טן יאָר	—	31,485	דאָלאַר
אין 1911־טן יאָר	—	258,882	„
אין 1922־טן יאָר	—	2,000,000	„

די הוצאות פון אַרבעטער־ריינג דערנייכן אַרום אַריבער 600 מויזנט דאָלאַר יעריליך. אין 1920־טן יאָר זיינען די הוצאות געווען 548,286 דאָלאַר. פון דעם איז אויסגעגעבן געוואָרן:

אַלמנות פון נעשטאָרבענע מיטגלידער	—	97,447	דאָלאַר
קראַנקע מיטגלידער	—	186,205	„
סאַנאַטאָריע־הוצאות	—	116,514	„
אָרגאַן, שולן און אַנדערע בילדונגס־אויסגאַבן	—	46,846	„

אונגעפער 8,5 פּראָצענט פון אַלע אויסגאַבן ווערן פאַרטן אויף קולטור־צוועקן.

(ציפערן פון: „דאָס אידישע יאָרבוך" 1915, ניו־יאָרק; „רעפאָרמער", 1921, יוני—יולי. ניו־יאָרק). י. ל.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

די ציילונג פון די ארבעטנדיגע (עובדים) אין פאלעסטינא.

צום 10-טן סעפטעמבער 1922 איז געווען אין פאלעסטינא 16,554 ארבעטנדיגע. אין דער צאָל זיין אריין: קליינע בעלי־מלאכות און זעלבסטשטענדיגע פויערים, וועלכע ארבעטן אליין אָן מרעמדער לוין־ארבעט, ארבעטער פון אלע מינים, ווי אגראר־ארבעטער, אייזנבאן־ארבעטער, סטאָליארעס, שניידער, מעטאַ־ליסטן, בוי־ארבעטער וכדומה, ארבעטנדיגע אינטעליגענץ, ווי דאָק־טוירים, לערער, ציין־דאָקטוירים, אינזשענערן און א. ו. און באַאַמטע.

מיר ברענגען די פונקטן מיט א צאָל ארבעטנדיגע מער פון הונדערט:

יפו (מיט תל־אביב) . . . . . 5065; פון דעם אין תל־אביב אליין — 3757

ירושלים	4597
חיפה	1851
פתח־תקוה	452
נעלל	378
טבריא	365
ראשון לציון	253
עתלית	211
עין־חרוד	210
רחובות	181
נבעת שאול	160
מקוה ישראל	154
חדרה	149
זכרון־יעקב	140
שערים	132
תל־יוסף	109
סגידה	101

מיר זעהען, אז 70 פראָצענט (11513 ארבעטנדיגע) פון אלע ארבעטנדיגע זיינען קאָנצענטרירט אין די דריי שטעט: יפו, ירושלים און חיפה. פון די 16554 ארבעטנדיגע זיינען געווען באשעפטיגט:

בא לאַנדווירטשאַפט	2608	ארבעטנדיגע —	15,6%
בא בוי־ארבעט	2196	„	13,3 „
בא פארשיידענע געוו. ארבעטן .	1556	„	9,4 „
אלס באַאַמטע	1163	„	7,0 „
אלס לערער און מיט אנדערע פרייע פראָפעסיעס . . .	580	„	3,5 „

צום באַדויערן, האָבן מיר נאָך ניט באַקומען די לעצטע פאַ־לעסטינישע אויסגאַבן און קאָנען ניט ברייגגען קיין גענויערע און אויספירליכערע ידיעות וועגן דער פארגעקומענער ציילונג. מיר וועלן אָבער צו דער דאָזיגער פראַגע בא דער ערשטער מעגליכקייט זיך אומקערן.

(ציטירט פון: פנקס הסתדרות העובדים העברים בארץ ישראל. ירושלים. חשון תר"פג ז. 150.

„נייער היינט" 27 №, 1923). ד. ל.

ד. [III. קולטור־סטאַטיסטיק.

די אידן אין די העכערע לערן־אנשטאַלטן פון די פאַראייניגטע שטאַטן.

(1918 — 1919).

אין 106 העכערע לערן־אנשטאַלטן האָבן זיך געלערנט:

געשלעכט	אינגאַנצן	פון זיי אידן	% פון אידן
מענער	102,043	12,081	11,8
פרויען	51,042	2,756	5,4
סך־הכל . .	153,085	14,837	9,7

ווי באַקאַנט, מאַכן די אידן ארום אין אַמעריקע סך־הכל צוויי פראָצענט פון דער נאַציע באַפעלקערונג — אין די העכערע לערן־אנשטאַלטן אָבער מאַכן די אידישע סטודענטן ארום פמעט א צענט חלק — 9,7 פראָצענט.

פון דער טאַבעלע I זעהען מיר, אז די אידישע סטו־דענטן לערנען זיך דער עיקר אויף מעדיצינישע פאַקולטעטן און אין יודישע און אין האַנדלס־פינאַנציעלע מאַכן. אַזוי מאַכן די אידן ארום אויף די דריי פאַקולטעטן, וואָס האָבן א שייכות צו מעדיצין (פארמאַציע, ציין־דאָקטוירים און מעדיצין) 24,5%, א פערטל פון אלע סטודענטן פון די דאָזיגע פאַקולטעטן, וועגן אין אַלגעמיינעם מאַכן די אידן ארום נאָר בא צען פראָצענט פון אלע סטודענטן. אין טעכנישע און אַגראָנאָמישע מאַכן, פארקערט, זיינען אידן זעלדן ווייניג פאַרגעשטעלט: 5,9 פראָצענט אויפן טעכנישן פאַקולטעט און סך־הכל 2,3 אויפן אַגראָנאָמישן. א סך בולטער טרעטן ארויס די כאַראַקטעריסטישע זיינען פון דער אידי־שער סטודענטענשאַפט אין טאַבעלע II.

פון הונדערט אידישע סטודענטן לערנען זיך אין מעדיצי־נישן פאַך (פארמאַצעווטן, ציין־דאָקטוירים און מעדיקער) — 36,5%; פון הונדערט ניט־אידישע נאָר — 17,9 פראָצ. אין יו־דישן און האַנדלס־פינאַנציעלן פאַך לערנען זיך פון הונדערט אידישע סטודענטן — 37,8 און פון ניט־אידישע סטודענטן — 18,2 פראָצענט. פארקערט, אין טעכנישן און אַגראָנאָמישן פאַך לערנען זיך פון הונדערט ניט־אידישע סטודענטן — 39,0 און פון הונדערט אידישע נאָר 17,9 פראָצענט.

[1]) ציטירט פון: The American Jewish Book, זייט 391, 393. יאָר 1920)

ד. ל.

טאבעלע I.

דער פראצענט פון די אידישע סטודענטן בנוגע דער אלגעמיינער צאל סטודענטן לויט די פאקולטעטן.

פאקולטעטן	אלגעמיינע צאל סטודענטן			די צאל אידישע סטודענטן			% פון אידן אויף יעדן פאקולטעט		
	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה
קונסט און ווייסנשאפטן *)	44,426	32,820	77,246	4,932	1,762	6,694	11,1	5,4	8,7
פארמאצעווטן	1,598	193	1,791	466	33	499	29,2	17,1	27,9
ציין־דאקטוירים	4,067	123	4,190	936	45	981	23,0	36,6	23,4
יורידישע	5,085	430	5,515	1,055	139	1,194	20,7	32,3	21,6
האנדלס־פינאנציעלע	7,863	1,947	9,810	1,566	319	1,885	19,9	16,4	19,1
מעדיצינישע	8,602	503	9,105	1,467	29	1,496	17,5	5,8	16,4
טעכנישע (אינזשענערן)	22,171	103	22,274	1,321	4	1,325	5,9	3,9	5,9
אגראנאמיע און וואלד־פאך	4,940	670	5,610	115	12	127	2,3	1,8	2,3
פעדאגאגיק	1,216	8,313	9,529	122	282	404	10,0	3,4	4,2
אנדערע פאקולטעטן	2,075	5,940	8 015	100	131	281	4,8	2,2	2,8
ס״ה	102,048	51,042	153,085	12,080	2,756	14,836	11,8	5,4	9,7

*) פחשר גיין אריין נאטורוויסנשאפטן, פילאזאפיע, פילאלאגיע א. אנד.

טאבעלע II.

די איינטיילונג פון די אידישע און ניט־אידישע סטודענטן לויט די פאקולטעטן.

פאקולטעטן	די צאל ניט־אידישע סטודענטן			די צאל אידישע סטודענטן			פון 100 ניט־אידישע סטודענטן לערנען זיך אויף יעדן פאקולטעט:			פון 100 אידישע סטודענטן לערנען זיך אויף יעדן פאקולטעט:		
	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה
פארמאצעווטן	1.132	160	1.292	466	33	499	2,2	0,9	2,0	6,5	3,3	6,1
ציין־דאקטוירים	8.181	78	3.209	936	45	981	6,2	0,5	4,7	13,1	4,5	12,0
יורידישע	4.030	291	4.321	1 055	139	1.194	8,0	1,7	6,4	14,8	14,0	14,7
האנדלס־פינאנציעלע	6.297	1.628	7.925	1.566	319	1.885	12,5	9,4	11,8	22,0	32,1	23,1
מעדיצינישע	7.135	474	7 609	1.467	29	1.496	14,1	2,8	11,2	20,5	2,9	18,4
טעכנישע (אינזשענערן)	20.850	99	20.949	1.321	4	1.325	41,3	0,6	30,9	18,4	0,4	16,3
אגראנאמיע און וואלד־פאך	4.825	658	5.483	115	12	127	9,6	3,8	8,1	1,6	1,2	1,6
פעדאגאגיק	1.094	8 031	9.125	122	282	404	2,2	46,6	13,5	1,7	28,4	5,0
אנדערע פאקולטעטן	1 975	5 809	7.784	100	131	231	3,9	33,7	11,4	1,4	13,2	2,8
ס״ה	50.469	17.228	67.697	7.148	994	8.142	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

ביבליאגראפיע.

אידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין פוילן.

לויט דער אנקעטע פון 1921, באארבעט און מיט דער לייטונג פון אינזש. העלער.

ערשטער באנד, ערשטער טייל. וואַרשע 1922.

דער סטאטיסטישער מאטעריאל, וואס זאל געבן זיכערע ידיעות וועגן דער עקאנאמיק פון די אידן אין דער נארער וועלט, בפרט אין די לענדער, וווּ ס׳איז באזונדערס איינגארטיג, איז נאר א קנאפער. די לעצטע דאטן האבן מיר פאר רוסלאנד פון 1897 יאר, פאר דייטשלאנד פון 1907, פאר די לענדער פון דער געוועזענער עסטרייך־אונגארישער מאנארכיע פון 1910 יאר. ס׳איז איבעריג צו באמערקן, אז די לעצטע יאָרן פון מלחמה און רעוואלוציע האבן ראדיקאל איבערגעגעבן די אידישע ווירקליכקייט.

דעריבער קאן מען מיט באמרידונג באגריסן דעם מאקס, וואס דער ד. ר. ק. (רושאינט דיסטריב. קאמ.) האט אין 1921־טן יאר איינגעאָרדנעט אן אנקעטע מבח די אידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין פוילן.

אין ערשטן באנד זיינען פארעפנטליכט 21 סטאטיסטישע טאבעלן פאר וואַרשע. אויסן דעם זיינען פארהאן א סך

דיאַגראַמען, וואָס דאַרפן בולטער מאַכן די רעזולטאַטן פון דער אַנקעטע. איינציכן דאַרפן אַרויס פון דרוק די וויטערדיגע 9 בענדער, וואָס וועלן באַהאַנדלן קודם כל די צענטרען פון אידישן עקאָנאָמישן לעבן אין פוילן: וואַרשע, לאָדז, ביאַליסטאָק און די איינצעלנע קאַנטן פון פוילן און מיטל-ליטע.

אָן שום ספק איז די דאָזיגע אַרבעט — בא אַלע אירע גרויסע חסרונות — איינער פון די וויכטיגסטע מקורות פאַרן אויספאָרשן פונם אידישן עקאָנאָמישן לעבן אין פוילן. אין די קומענדיגע נומערן פון אונזער זשורנאַל וועלן מיר געבן אַ נעגיעדע אָפּשאַצונג פון דער גאַנצער אַרבעט. דערווייל ברענגען מיר אין גאַנץ קורצע שטריכן די אינטערעסאַנטסטע ידיעות פונם בוך.

מען האָט אויסגעפאָרשט אין וואַרשע 12,414, אין לאָדז 6,322, אין לובלין 1,721, אין ראַדאָם 1,210, אין טשענסטאָכאָוו 1,154, אין ביאַליסטאָק 1823, אין גראָדנע 1265, אין לעמבערג 2512, אין קראַקע 1455, בס"ה אין גאַנץ פוילן מער ווי 70,000 אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען און וואַרשטאַטן. מען קאָן זיכער זאָגן, אַז ס'זיינען אַרומגענומען געוואָרן כמעט 90% פון אַלע אידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען.

פון די 12,414 אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען, וועלכע מען האָט אויבערגעשריבן אין וואַרשע, זיינען געווען טעטיג 11,878. בס"ה זיינען אין די אונטערנעמונגען געווען באַשעפטיגט 41,694 מענשן; פון זיי 38,776 אידן ד. ה. 93%, און 2918 ניט-אידן, ד. ה. 7%. צווישן די 38,776 אידן זיינען געווען בעלי-בתים 11,204 אָדער 29%, מיטאַרבעטנדיגע פאַמיליענגלידער 3746 אָדער 10%, און לוינאַרבעטער 61%, ד. ה. 23,826.

לויט דער צאָל באַשעפטיגטע אַרבעטער פאַרטיילן זיך די אונטערנעמונגען אין פאָלגנדיגע גרופּן:

קאַטעגאָריעס פון אונטערנעמונגען	צאָל אונטערנעמונגען: באַנצאָל צאָל	צאָל אונטערנעמונגען: % פון אַלע אונטערנעמונגען	אידישע לוינאַרבעטער אין זיי: באַנצאָל צאָל	אידישע לוינאַרבעטער אין זיי: % פון אַלע אידישע לוינאַרבעטער	פּראָצענט פון אידישע לוינאַרבעטער בנוגע דער גאַנצער צאָל אַרבעטער
מיט 1 אַרבעטער	2686	38,3%	2662	12,2%	99,1%
" 2 — 3 "	2383	33,0%	5458	24,8%	97,4%
" 4 — 5 "	891	12,7%	3739	17,0%	95,0%
" 6 — 10 "	696	9,9%	4717	21,4%	91,2%
" 11 — 15 "	187	2,6%	1923	8,7%	82,3%
" 16 — 20 "	69	0,9%	986	4,5%	82,0%
" 21 — 30 "	48	0,7%	788	3,5%	65,9%
" 31 — 50 "	46	0,7%	1165	5,3%	66,6%
" 51 און מער					
לוינאַרבעטער	10	0,8%	538	2,6%	58,1%

די נעסטע צאָל אונטערנעמונגען זיינען גאַנץ קליינע — 94,8% פון אַלע אונטערנעמונגען באַשעפטיגן ביז 10 אַרבעטער. ס'רוב אידישע אַרבעטער, ד. ה. 54% זיינען באַשעפטיגט אין אונטערנעמונגען מיט ביז 5 אַרבעטער. די צאָל אידישע אַרבעטער ווערט קלענער, וואָס נעסער ס'ווערן די אונטערנעמונגען. אַזוי, אין אונטערנעמונגען ביז 5 אַרבעטער מאַכן די אידן אויס מער פון 95%; אין אונטערנעמונגען מיט מער פון 50 אַרבעטער — נאָר 58%.

פון די 11,878 טעטיגע אונטערנעמונגען זיינען גאַנץ געווען:

721 מיט מעכאַנישע מאַשינען און מיט 4342 איד. לוינאַרבעטער
7365 מיט נישטמעכאַנישע " " 14260 " "
3793 אָן מאַשינען " " 5224 " "

מיט אַנדערע ווערטער: 32% פון אַלע אונטערנעמונגען האָבן זיך באַנוצט נאָר מיט האַנט-אַרבעט. אין די דאָזיגע אונטערנעמונגען איז אויך דער העכסטער פּראָצענט אידישע אַרבעטער, נעמלעך: 92,4%, בשעת אין די אונטערנעמונגען מיט ניט-מעכאַנישע מאַשינען זיינען 41% פון אַלע באַשעפטיגטע אַרבעטער ניט-אידן.

פון די 23,826 אידישע לוינאַרבעטער זיינען געווען:

מענער 14,470 ד. ה. 60,7%
פרויען 6,695 ד. ה. 28,1%
קינדער 2661 ד. ה. 11,2%

צווישן די ניט-אידישע אַרבעטער זיינען געווען:

מענער 1636 ד. ה. 56,6%
פרויען 1236 ד. ה. 42,3%
קינדער 46 ד. ה. 1,1%

בא אידן איז די פרויען-אַרבעט אַ סך קלענער, די אַרבעט פון קינדער אַ סך גרעסער ווי בא ניט-אידן.

לויט פאַרשיידענע פּראָדוקציאָנס-צווייגן צעטיילען זיך די אידישע לוינאַרבעטער אויף פאָלגנדיגן אופן:

בראַנזשע	צאָל אונטערנעמונגען	אין %	צאָל אידישע לוינאַרבעטער
באַקליידונג	6495	54,7	10994
ערנעהרונג	860	7,2	2783
מעטאַל	795	6,7	1969
טעקסטיל	695	5,9	2497
האָלץ	682	5,7	906
לעדער	623	5,2	1251
בוי אינדוסטרי	430	3,6	289
מאַשינען און אַפּאַראַטן	420	3,5	597
פּאַפּיר	340	2,9	929
רייניגונג	176	1,5	306
גראַפיש	167	1,4	504
כעמיש	104	0,9	459
גומי-קויטשוק	46	0,4	219
שטיין-גלאָז	37	0,3	93

פון 11878 אונטערנעמונגען האָט מען געאַרבעט:

שבת אין 617 ד. ה. 5,2%
זונטאָג אין 10,301 ד. ה. 86,7%
שבת און זונטאָג אין 179 ד. ה. 1,5%
נישט שבת און ניט זונטאָג אין 772 ד. ה. 6,5%

קומט אויס, אַז נאָך איצט זיינען 93% אידישע אונטערנעמונגען אין וואַרשע שבת פאַרמאַכט.

פון 21,976 אידישע לוינאַרבעטער האָבן 20,560 ד. ה. 94% שבת ניט געאַרבעט.

ד"ר. יעקב סעגאַל.

וועגן אַלע ענינים פון זשורנאַל זיך ווענדן לויט פאָלגנדיגן אַדרעס:

J. Lestschinsky
„STATISTISCHE BLÄTTER"
Hähnelstr. 12III l. Berlin-Friedenau.

באַקומען דעם זשורנאַל קאָן מען דורך אַלע אידישע בוכהאַנדלונגען ווי אויך דירעקט פון דער רעדאַקציע.

Für die Redaktion verantwortlich: Dr. Jakob Segall, Berlin

Buchdruckerei Lutze & Vogt G. m. b. H., Berlin SW 48

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

1־טער יאָרגאַנג

בלעטער

נומער 2

פאַר אידישע דעמאָגראַפיע, סטאַטיסטיק און עקאָנאָמיק

Blätter für Demographie, Statistik und Wirtschaftskunde der Juden

בערלין, 15 אַפּריל 1923 — ערשיינט 8 מאָל אין יאָר

געגרינדעט פון דער אידישער וועלט־הילפס־קאָנפערענץ

בארדיטשעווער אידישע קהלה פון 1789 ביז 1917

(מאַטעריאַלן צו דער געשיכטע פון בארדיטשעווער קהלה)

יעקב לעשצינסקי

Die Juden in Berditschew (Kiew. Gouv.) von 1789 bis 1917

(Zahl, wirtschaftliche Entwicklung und demographische Verhältnisse)

von Jakob Lestschinsky

די געשיכטע פון אידן אין רוסלאַנד, ריכטיגער געזאָגט, די געשיכטע פון אידן אין פּוילן, אוקראַינע, ליטע א. א. וו. האָרט נאָך אויף איר שאַפער און בויער. בא איצטיגן מאָמענט פעלן נאָך נאָר א סך ציגל צום אמתן און פולשטענדיגן געשיכטליכן בגין פונם דאָזיגן רוב מנין פון אידישן פאָלק. נאָר אויב אין פרט פון אויספאָרשן און שטודירן די פּאָליטיש־רעכטליכע און קולטורעל־רעליגיעזע זייטן פון לעבן פון די אידן אין די דער־מאָנטע לענדער איז דאָך בערך א סך אויפגעטון, קאָן מען דאָס לחלוטין נים זאָגן בנגע צו די סאָציאַל־עקאָנאָמישע און דעמאָגראַפישע ערשיינונגען. דאָ מוז די ארבעט אָנגעהויבן ווערן במעט פון אָנהויב. און פּראָדוקטיוו און פּרוכטבאַר וועט די דאָזיגע ארבעט זיין נאָר דעמאָלט, ווען זי וועט אָנהויבן נים פון טעאָרעטישע סיסטעמעס און אַבסטראַקטע סברות און קאָנ־צעפּציעס, נאָר פון זאַמלען און צונויפטראָגן מאַטעריאַלן, וואָס באַלייכטן איינצעלנע ווינקעלאַך פון לעבן אָדער דאָס לעבן פון איינצעלנע פונקטן אין דעם אָדער יענעם לאַנד אָדער קאַנט.

I.

בארדיטשעווער אידישע קהלה האָט געשפּילט אין דער ערש־טער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט א גאַנץ באַדייטונגדיגע ראָלע אין לעבן פון אוקראַינישן אידנטום. די געשיכטע פון דער דאָ־זיגער נים טיפּישער, נאָר זעהר כאַראַקטעריס־טישער אידישער קהלה שטעלט מיט זיך פאָר נאָר א גרויסן אינטערעס. בארדיטשעווער קהלה פאַרדינט דעריבער געוויס א ספּעציעלע מאָנאָגראַפיע, נאָר צוליב א סך סבות און טעמים קאָנען מיר איצטער זיך נים נעמען פאַר דער דאָזיגער אינטערע־סאַנטער און דאַנקבאַרער ארבעט און מוזן זיך באַגנוגען מיט מאַטעריאַלן, וואָס דאָרטן געלייגט ווערן אין יסוד פון אזא אָפּ־האַנדלונג.

ראשית, ווי איז געוואַקסן די צאָל אידן אין בארדיטשעוו פאַר די לעצטע 130 יאָר?

די צאָל אידן אין בארדיטשעוו איז געווען:

Entwicklung der jüdischen Bevölkerung

יאָר	צאָל אידן	צוואַקס אָדער פאַרקלענערונג
1789	1,951 (*	—
1847	23,160	+21,209
1861	46,683	+23,523
1897	41,617	— 5,066
1914	55,876	+14,259
1917	37,487 (**	— 18,389

אָט די דאָזיגע ווייניגע ריין־כמותדיגע שורות שפּיגלן שוין אָפּ אין זיך אין א גרויסער מאָס די גאַנצע אַנטוויקלונג פון דער בארדיטשעווער אידישער קהלה פאַר דער נענומענער צייט. פאַר די ערשטע 58 יאָר — פון 1789־טן ביז 1847־טן יאָר — וואַקסט די בארדיטשעווער אידישע קהלה אויס מער ווי צען מאָל. אז דאָס איז געווען א רעזולטאַט פון אימיגראַציע פון דער אַרומיגער פּראָווינץ און נים פון נאַטירליכן צוואַקס, פאַר־שפּאָר מען זאָגן. פון א קליינער נים באַדייטנדיגער קהלה מיט בערך צוויי טויזנט אידישע נפשות צום סוף פון אַכטצענטן יאָר־הונדערט וואַקסט בארדיטשעווער קהלה אויס צו דער מיט פון 19־טן

*) די דאָזיגע ציפער וויזט געוויס נים די אמתע צאָל אידן צו יענער צייט אין בארדיטשעוו. די אידישע באַפעלקערונג פלעגט זיך אויסרייסן פון די רעוויזיעס כדי זיך אַרויסמאַכן פונם קאָפּ־שטייער. זי איז אָבער נים אויף אזוי פיל וויט פון דער אמתער לאַנד, אז זי זאָל נים קאָנען דינען פאַר פאַרגלייכנדיגע צוועקן. חוץ די דאַטן פון 1847 זעה ווייטער אין טעקסט.

**) אָן די אידישע מיליטער־לייט.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

יאָרהונדערט אין אַ גרויסע נעמיינדע מיט העכער צוזאַמענציג מויזנט אידן. דאָס איז די צייט פון דער ערשטער אויסבליהונג פון באַרדיטשעווער האַנדל—באַרדיטשעוו ווערט אַ גרויסער האַנדלס־צענטער און אויך אַ צענטער פון קליין־פאַבריקאַציע פאַר אַ גאַנץ היישן קאַנט פון אוקראַינע. נאָך דער ערשטער אָרגאַנישער און פּאַמע־ליכער אַנטוויקלונג קומט דער שוואונג פון די 50 און 60־ער יאָרן. דער אינטויינינסטער מאַרק וואַקסט אין אוקראַינע ניך און אינ־טענסיוו און די קאָנקורענטן פון באַרדיטשעוו — וואַרשע און אָדעס — זיינען נאָך שוואַך און דערצו האָבן זיי נאָך נאָר שוואַ־כע פאַרבינדונגען מיט וואַלינער און פּאָדאָלער גענטן. באַר־דיטשעוו מאַכט גרויסע ערפאָלגן אין פאַבריקאַציע, מסחר און האַנדל — און די אידישע באַפעלקערונג פאַרדאָפּלט זיך אין אַ משך פון אַזוינע 14 יאָר — פון 1847־טן ביז 1861־טן יאָר. באַרדיטשעוו פאַרמאָגט דעמאָלט כמעט פופציג מויזנט אידן און איז די גרעסטע אידישע קהלה אין גאַנץ רוסלאַנד, און נאָר אויף וואַרשע קאָן מיט איר קאָנקורירן אין דעם פּרט.

פון דעמאָלט אָן אָבער הויבט זיך אָן דאָס פאַלן פון באַר־דיטשעוו און פון באַרדיטשעווער אידישער קהלה. די לעצטע ראַנגלט זיך פאַר איר פּלאַץ אין דער האַנדלס־וועלט; זי האַלט אָפּ, אמת זעהר זעלטן, נצחונות, נאָר צום גלאַנץ פון דער ער־שטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט קומט זי ניט. פון 1861־טן ביז 1897־טן יאָר, פאַר די דאָזיגע 36 יאָר פון גוואַלדיג גרויסער, כמעט פיבערישער אַנטוויקלונג פון אידישן מסחר און באַזונדערס פון אידישער פאַבריקאַציע — אָט אין משך פון די דאָזיגע יאָרן ווערט פאַרקלענערט אפילו די אַבסאָלוטע צאָל אידן אין באַרדיטשעוו. ניט נאָר דער נאַטירליכער צוואַקס, וואָס פאַר 36 יאָר האָט ער באַדאַרפט אויסמאַכן בערך קרוב צו פופציג מויזנט נפשות, איז אָפּגעפאָרן פון באַרדיטשעוו, נאָר פון קרן האָט די אידישע קהלה פאַרלאָרן מער פון פינף מויזנט אידן. די אויסגעוואַקסענע קאָנקורענטן — וואַרשע און אָדעס — נע־מען צו בא באַרדיטשעוו ניט נאָר דעם מוזיק מאַרק, נאָר אויך דעם לעבעדיגן מענשן־מאַטעריאַל, וואָס האָט געבראַכט די דאָזיגע אידישע קהלה צו דער הויכער און חשובער מדרגה, אויף וועל־כער זי איז געשטאַנען אין דער מיט פון 19־טן יאָרהונדערט. די לאַגע בייט זיך אַביסל צו גוטן אין אָנהויב פון צוואַנציגסטן יאָר־הונדערט, ווען באַרדיטשעווער אידן ניט זיך אין נאָכצוטוען וואַרשעווער קליין־פאַבריקאַציע־מעטאָדן און אַנטוויקלען בא זיך איינינע פאַלאַנטעריי־ און לעדער־אַרטיקלען — פון 41,617 אידן אין 1897־טן יאָר וואַקסט די קהלה אויס ביז 55,876 נפשות אין 1914־טן יאָר. ס'קומט אָבער די מלחמה; באַרדיטשעוו איז גאָ־הענט צום פראָנט — און אין 1917־טן יאָר טרעפן מיר שוין דאָרט נאָר 37,487 אידן, ווייניגער ווי אין 1861־טן יאָר.

לאָמיר איבערגיין צו איינינע דעמאָגראַפישע סימנים פון די באַרדיטשעווער אידן.

אין 1789־טן יאָר איז געווען אויף 976 מענער 975 פרויען, אָדער אויף יעדע הונדערט מאַנסבלען איז געווען 99,89 פרויען. אין 1847־טן יאָר איז געווען אויף 9586 מענער 13,574 פרויען, אָדער אויף יעדע הונדערט מענער 141,60 פרויען. די לעצטע ציפערן ווייען נעווים ניט קיין ריכטיגע און מען קאָן אויף זיי ניט בויען. ס'איז באַקאַנט, אַז אין ניקאָלאַי דעם ערשטנס צייטן האָט די אידישע מאַנסבילשע באַפעלקערונג אויסגעמיטן די רע־וויזיעס און זי האָט געדאַרפט נעגנת גרוסע דערצו. אַ סך ריכטיגער און אמתער זיינען די דאַטן וועגן די באַשעפטיגונגען פון די באַר־דיטשעווער אידן, וועלכע מיר ברייגען נידרינער. פון די דאָ־זיגע דאַטן זעהען מיר, אַז אין 1849־טן יאָר איז געווען אויף 14,162 מענער 14,475 פרויען אָדער אויף יעדע הונדערט מאַנסבלען איז געווען 102,21 פרויען. אין 1897־טן יאָר איז געווען אויף יעדע הונדערט מאַנסבלען 111,38 פרויען.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז אויף הונדערט מאַנסבלען איז געווען:

אין 1789־טן יאָר — 99,89 פרויען
אין 1849 „ „ — 102,21 „
אין 1897 „ „ — 111,38 „

נאָר אַ שטאָם, וואָס ניט אַ גרויסע צאָל עמיגראַנטן, קאָן האָבן אַזאַ גרויסע צאָל פרויען, ווי בא באַרדיטשעווער אידן אין 1897־טן יאָר. און פאַרגלייכט מען די באַרדיטשעווער אידן מיט די אידן פון גאַנץ קיעווער גובערניע אָדער מיט די אידן פון שטעט פון איין מיט באַרדיטשעוו ציינט מען זיך גרינג איבער אין דעם דאָזיגן אמת. אין גאַנץ קיעווער גובערניע איז געווען בא די אידן אין 1897־טן יאָר אויף הונדערט מאַנסבלען 107,0 פרויען; אין שטעט מיט אַ צאָל איינוואוינער פון 50 ביז 100 מויזנט איז געווען אין דעם איינענעם יאָר אויף הונדערט מאַנס־בלען 106,4 פרויען. ס'איז קלאָר אַלזאָ, אַז באַרדיטשעווער אידן האָבן אין דער צייט, וואָס פאַרן 1897־טן יאָר, געדאַרפט אַ גרויסע עמיגראַציע, אַ גרעסערע ווי אין דער גובערניע און ווי אין שטעט פון איר גלייכנס. דאָס באַשטעטיגט בכן די אויסמירונ־גען וועגן דער ירידה פון באַרדיטשעווער אידישער קהלה אין דער צווייטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט.

פון 1951 נפשות אין 1789־טן יאָר איז געווען קינדער איינער פון איין יאָר הונדערט — פון יעדע הונדערט אידישע נפשות איז געווען דעמאָלט 5,12 קינדער איינער פון אַ יאָר. אין 1897־טן יאָר איז שוין געווען בא די באַרדיטשעווער אידן סך־הכל 2,98 פּראָצענט קינדער איינער פון איין יאָר, כמעט צוויי מאָל ווייניגער ווי אין 1789־טן יאָר. און מען מוז נעדיינקען, אַז באַרדיטשעווער קהלה איז ניט נאָר ניט געווען אין 1789־טן יאָר קיין אויסנאַם אין דעם פּרט, נאָר פאַרקערט, זי האָט געהאַט אין פאַרגלייך מיט אַנדערע קהלות, ניט קיין הויכן פּראָצענט קינדער איינער פון אַ יאָר. אַזוי, למשל, איז אין ושימאָמיר אין דעם איינענעם יאָר געווען 11,6 און אין משודנאָוו 6,0 פּראָצענט קינדער איינער פון אַ יאָר. פון די נאָר וואָס גע־בראַכטע דאַטן וועגן די קינדער איינער פון אַ יאָר קאָן מען קומען צום אויסטיר, אַז פאַרן ניינצענטן יאָרהונדערט האָט זיך די צאָל געבוירענע בא די באַרדיטשעווער אידן פאַרקלענערט.

אַ סך מערערע און אינטערעסאַנטערע ידיעות פאַרמאָגן מיר וועגן פאַציאַלן בוי פון דער באַרדיטשעווער אידישער קהלה.

לויט דער ציילונג פון 1789־טן יאָר האָבן די באַרדיטשע־ווער אידן געצויגן חיונה פון פאָלגנדיגע באַשעפטיגונגען:

Berufsgruppierung 1789

באַשעפטיגונג	מענער	פרויען	קינדער ביז אַ יאָר	קינדער עלטער פון אַ יאָר	צוזאַמען
שיינקער	115	131	28	205	474
הויז־באַזיצער	210	242	28	186	666
קרעמער	65	69	11	103	248
בעלי־מלאכות	95	93	12	98	298
משרתים און דינסטן	76	74	24	26	200
אָן באַשטימטע פּראָפעסיעס	26	30	2	7	65
סך־הכל	587	639	100	625	1951

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

ראשית דאַרף מען באַמערקן, אַז די קאַטעגאָריע הויז־באַזיצער איז געווים באַשטאַנען פון אַרענדאַרן, סוחרים און אַנדערע פאַר־מיטלערישע עלעמענטן. די הויז־באַזיצער וועלן דעריבער בא אונז אומעטום פאַררעכנט ווערן צווישן די פאַרמיטלערישע קלאַסן.

טיילן מיר אַלע איינוואוינער פון באָרדישטשעוו לויט דעם מקור פון פּרנסה, לויט דעם, פון וואָס זיי האָבן באַקומען חיונה, קאָן מען איינשטעלן דריי גרופּעס:

1) פאַרמיטלער פון פאַרשיידענע מינים (שיינקער, קרעמער און הויז־באַזיצער).

2) אַרבעטגדינע עלעמענטן (בעלי־מלאכות און משרתים און דינסטן).

3) אָן באַשטימטע פּראָפעסיעס, פון וועלכע די מערהייט זיינען געווען מסתמא אָרימע לייט, וואָס האָבן געלעבט אויפן השבון פון קהל.

לויט דעם דאָזיגן טיילן קומט אויס, אַז 1) פון פאַרמיטלעריי האָבן געלעבט אין באָרדישטשעוו 1388 אידישע נפשות — 71,17 פּראָצענט פון אַלע אידן; 2) פון אַרבעט — 498 נפשות אָדער 25,53 פּראָצענט און 3) פון ניט באַשטימטע פּראָפעסיעס, ריכ־טיגער פון צדקה — 65 נפשות אָדער 3,30 פּראָצענט.

די שיינקעריי האָט צו יענער צייט, צום סוף פון אַכטצענטן יאָרהונדערט, פאַרנומען דאָס ערשטע אָרט אין עקאָנאָמישן לעבן פון אוקראַאַינישן אידנטום און אפילו אין אַזאַ בערך גרויסע קהלה, ווי די באָרדישטשעווער, פאַרנעמט די דאָזיגע פּרנסה דעם אויבן־אָן. פון שיינקעריי האָבן געלעבט דעמאָלט אין באָרדישטשעוו 474 נפשות אָדער 24,3 פּראָצענט, ווען פון מלאכה האָבן געצוינן היונה סך־הכל 298 נפשות אָדער 15,3 פּראָצענט.

מיר קאָנען ניט טיילן די דעמאָלטיגע אידישע באַפעלקערונג פון באָרדישטשעוו אויף אַקטיווע און פּאַסיווע עלעמענטן, ווייל מיר וויסן ניט, אויף וויפיל די פרויען און אויך די דערוואַקסענע קינדער זיינען געווען באַטייליגט אין דער פּרנסה פונם הויפּט־גליד פון דער פאַמיליע. די צאָל אָבער פרויען און קינדער, וואָס ס'קומט אָן אויף איין דערוואַקסענעם מאַנסביל, וועלכער איז נע־ווים אָפט ניט נאָר דער הויפּט פּרנסה־געבער, נאָר אויך דער איינציגער פּרנסה־געבער אין דער פאַמיליע, איז געווים זעהר כאַרקאַטעריסטיש פאַר דער עקאָנאָמישער לאַגע פון יעדער פּראָ־פעסיאָנעלער גרופּע. מיר וועלן דערום ברייגנען די דורכשניט־ליכע צאָל פרויען און קינדער אויף איין הויפּט פּרנסה־געבער בא פאַרשיידענע פּראָפעסיאָנעלע גרופּעס.

די דורכשנילליכע צאָל פרויען און קינדער אויף איין הויפּט פּרנסה־געבער איז געווען:

1) בא שיינקערס	3,12
2) „ הויז־באַזיצער	2,17
3) „ קרעמער	2,81
„ פאַרמיטלער בכלל	2,56
4) בא בעלי־מלאכות	2,13
5) „ משרתים און דינסטן	1,63
„ אַרבעטגדינע עלעמענטן	1,91
6) בא ניט באַשטימטע פּראָפעסיעס	1,50
„ דער גאַנצער באַפעלקערונג	2,32

מיר זעהען, אַז בא די פאַרמיטלער האָט יעדער ראש פון דער פאַמיליע אויסגעראַלטן אַ גרעסערע צאָל פּאַסיווע עלעמענטן, ווי בא די אַרבעטגדינע עלעמענטן. מען דאַרף אָבער נעווייסן, אַז בא די פאַרמיטלער, באַזונדערס בא די שיינקערס, האָבן זיך די פּאַסיווע מיטגלידער פון דער פאַמיליע אין אַ נאָנץ גרויסער מאָס באַטייליגט אין דער באַשעפטיגונג. אַלגמאַלס איז קלאָר, אַז יעדע פאַרמיטלערישע־פרנסה האָט געגעבן מער מעגליכקייטן צום אויסהאַלטן אַ גרעסערע פאַמיליע, ווי וועלכע סיט איז אַרבעט־באַשעפטיגונג.

II

וועגן דער באָרדישטשעווער קהלה אין מיטן פון 19־טן יאָר־הונדערט פאַרמאָגן מיר אַ סך אינטערעסאַנטערן און זאַפטיגערן מאַטעריאַל, ווי דער אויבן־געבראַכטער.

די טאַבעלע I, וואָס ניט אונז די באַשעפטיגונגען פון די באָרדישטשעווער אידן אין 1849־טן יאָר, ברייגנען מיר כמעט אָן ענדערונגען אַזוי, ווי זי איז געבראַכט בא פונדוקלייען אין בוך (זעה סוף אַרטיקל). מיר האָבן נאָר געמאַכט די אָפּטיילן און די סוב־אָפּטיילן; האָבן אויסגערעכנט די פּראָצענטן פון רייכע, מיטעלע און אָרימע אין יעדער גרופּע און האָבן אונטערגעטיילט די סך־הכל'ס. פונדוקליי האָט, ווי ס'הייזט אויס, אָפּגעשריבן די טאַבעלע פון די ביכער פון קהל. אויב בנוגע צום באַשטימען די מאַטעריעלע לאַגע פון די איינוואוינער האָט געקאָנט זיין און ס'איז מסתמא געווים געווען נגנת מיסברויכן, איז נישט קיין שום גרונט צו שטעלן אין ספק די דאַטן בנוגע צו דער פּראָפעסיאָ־נעלער אָנגעהערינקייט. דאָך האַלטן מיר פאַר מעגליך אויס־נוצן אויך די טיילונג אויף דריי קאַטעגאָריעס — רייכע, מיטעלע און אָרעמע — מחמת, ראשית, בא גרויסע צאָלן, ווי אין גענעבענעם פאַל, ווערן די מיסברויכן בטל בששים און, שנית, הייזט זיך אַרויס פונם מאַטעריאַל אַליין, אַז די דאָזיגע טיילונג איז ניט סותר די אויספירן, וואָס מען קאָן מאַכן פון די דאַטן וועגן דער פּראָפעסיאָנעלער אָנגעהערינקייט.

מיר נייען איבער צום אינהאַלט פון דער טאַבעלע. לויט דער דאָזיגער טאַבעלע קומט אויס, אַז דורכשניטליך פאַלט אויף איין פאַמיליע 6,34 נפשות. אינטערעסאַנט איז, וואָס שוין דע־מאָלט, צוריק מיט 70 יאָר, האָט די רייכע פאַמיליע געהאַט ווי־ניגער קינדער ווי די אָרימע. אַזוי איז אויסגעקומען נפשות אויף איין משפחה:

1) בא די רייכע	5,75
2) „ „ מיטעלע	5,97
3) „ „ אָרימע	6,48

דאָס וועלבע חזרט זיך איבער, ווען מיר נעמען די דורכ־שניטליכע צאָל נפשות אויף איין פאַמיליע בא באַזונדערע פאַ־ציאַלע אָדער פּראָפעסיאָנעלע קאַטעגאָריעס. אַזוי איז אויסגע־קומען אויף איין משפחה נפשות:

1) בא די פאַרמיטלער	5,73
2) „ „ אַרבעטגדינע	5,83
3) „ „ אומבאַשטימטע פּראָפעסיעס	7,04
4) „ „ מאָג־אַרבעטער	7,72

פון דערזעלבער טאַבעלע I זעהען מיר, אַז נאָר 3,9 פּראָ־צענט פון אַלע באָרדישטשעווער אידן זיינען צונערעכנט געוואָרן צו די רייכע; 18,1 פּראָצענט צו די מיטעלע און גאַנצע 78,0 פּראָ־צענט — מער פון דריי פערטל — האָבן געהערט צו דער קאַ־טעגאָריע אָרימע.

דער מחבר, בא וועלכן מיר האָבן גענומען די געבראַכטע טאַ־בעלע, טאָלט אַזוי דאָס לעבן פון די דאַמאָלטיגע באָרדישטשעווער אידן:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

טאבעלע I

די באשעפטיגונגען פון די אידן אין בארדיטשעוו (1849)

Die Berufe der Juden in Berditschew (1849)

באשעפטיגונגען / סאָציאַלע גרופּעס	רייכע				מיטעלע				אָרימע				סך־הכל			
	מאנער	פרויען	קינדער	צוזאמען	מאנער	פרויען	קינדער	צוזאמען	מאנער	פרויען	קינדער	צוזאמען	מאנער	פרויען	קינדער	צוזאמען
I. פארמיטלער־קלאַסן																
א) באנקירן, קאפיטאליסטן און פאבריקאנטן																
1) באנקירן	96	49	47	8	—	—	—	—	—	—	—	—	96	49	47	8
2) קאפיטאליסטן, וואס לעבן פון הכנסה פון זייערע הייזער און פענסיאנערן	22	12	10	7	—	—	—	—	—	—	—	—	22	12	10	7
	2	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	1
3) פאבריקאנטן פון קארס	64	30	34	13	—	—	—	—	59	28	31	9	5	2	3	1
4) פאבריקאנטן פון טאבאק און סיגארן	184	92	92	26	—	—	—	—	59	28	31	9	125	64	61	17
סך־הכל אין גרופע „א"	100,0				—				32,1				67,9			
אין %%																
ב) ערענדארן																
1) ערענדארן פון משקאות	41	24	17	9	—	—	—	—	—	—	—	—	41	24	17	9
2) „ „ צינז פון האנדל	9	5	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	9	5	4	1
3) „ „ צינז פון מילן	13	6	7	2	—	—	—	—	—	—	—	—	13	6	7	2
4) „ „ צינז פון ביר־קאכן און ווייגען	18	11	7	2	—	—	—	—	—	—	—	—	18	11	7	2
5) „ „ פלייש־סטאקסע	9	6	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	9	6	3	1
6) „ „ שטייער אויף הייזער און קליידן	5	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	3	1
7) „ „ צינז פון וואגן	9	5	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	9	5	4	1
8) „ „ צינז פון מארקויסען דזעגאכץ	4	1	3	1	—	—	—	—	5	3	2	1	—	—	—	—
9) „ „ צינז פון פאשע	5	3	2	1	—	—	—	—	11	6	5	2	—	—	—	—
10) „ „ צינז פאר פיש־כאפן	11	6	5	2	—	—	—	—	11	6	5	2	—	—	—	—
סך־הכל אין גרופע „ב"	124	69	55	21	108	60	48	18	5	3	2	1	124	69	55	21
אין %%	87,1				4,0				8,9				100,0			
ג) שיינקערס																
1) ערענדארן פון טראקטירן	3	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	2	1
2) „ „ באר־קיכן	81	41	40	13	62	29	33	11	29	14	15	4	172	84	88	28
3) „ „ שיינקען	111	52	59	19	632	313	319	107	887	446	441	179	1630	811	819	305
סך־הכל אין גרופע „ג"	195	94	101	33	694	342	352	118	916	460	456	183	1805	896	909	334
אין %%	10,8				38,4				50,8				100,0			
ד) קרעמער, וואס מארקויסען:																
1) שפאנישע וואל	12	5	7	2	—	—	—	—	—	—	—	—	12	5	7	2
2) וואלענע סחורות	13	7	6	2	74	38	36	12	67	34	33	9	154	79	75	23
3) זיידענע סחורות	32	15	17	6	128	65	63	26	174	89	85	36	334	169	165	68
4) בייוועלנע שטאפן	50	23	27	10	119	61	58	26	134	68	66	29	303	152	151	65
5) קארט	5	3	2	1	25	13	12	3	11	5	6	2	41	21	20	6
6) געוואנט	46	22	24	5	34	14	20	4	32	14	18	3	112	50	62	12
7) בייוועל	11	6	5	2	30	14	16	4	47	23	24	6	88	43	45	12
8) רויכוארג	13	6	7	2	36	17	19	6	32	16	16	4	81	39	42	12

DFG
UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

(המשך)

באַשעפטיגונגען / סאָציאַלע גרופּעס	רייכע				מיטעלע				אָרימע				סך־הכל			
	מאַנער	פרויען	זונען	צוזאַמען	מאַנער	פרויען	זונען	צוזאַמען	מאַנער	פרויען	זונען	צוזאַמען	מאַנער	פרויען	זונען	צוזאַמען
9) גאַלאַנטעריי־סחורות	60	31	29	10	91	47	44	18	87	45	42	17	238	123	115	45
10) שרייב־פּאַפּיר	8	1	2	1	18	7	6	2	20	11	9	3	36	19	17	6
12) מעטאַל־סחורות	21	11	10	4	109	58	51	17	50	24	26	9	180	93	87	30
11) באַקאַליי	111	57	54	18	95	48	47	18	108	55	53	18	314	160	154	54
13) האַניג	17	9	8	3	32	17	15	5	51	26	25	6	100	52	48	14
14) וואַקס	11	5	6	2	20	11	9	3	29	12	17	4	60	28	32	9
15) זייף	5	2	3	1	11	6	5	2	7	4	3	1	23	12	11	4
16) לעדערוואַרג	38	22	16	5	54	27	27	9	31	15	16	5	123	64	59	19
17) מעל	31	15	16	6	30	14	16	4	—	—	—	—	61	29	32	10
18) פלאַקס	6	2	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6	2	4	1
19) זאַלץ	14	7	7	2	45	24	21	6	49	25	24	7	108	56	52	15
20) געזאַלצענע פיש	20	9	11	4	48	23	25	7	67	33	34	8	135	65	70	19
21) האָר און חזיר־האָר	—	—	—	—	20	9	11	5	—	—	—	—	20	9	11	5
22) געהילץ	—	—	—	—	—	—	—	—	258	137	121	49	258	137	121	49
23) טאַגדעטניקעס פון פאַרטיגע קליידער און פון אַנדערע זאַכן	—	—	—	—	—	—	—	—	302	149	153	48	302	149	153	48
סך־הכל אין גרופּע „ד"	519	258	261	87	1014	513	501	177	1556	785	771	264	3089	1556	1533	528
אין %	16,8				32,8				50,4				100,0			
ה. קאָמיסיאָנערן	70	31	39	11	116	57	59	17	—	—	—	—	186	88	98	28
אין %	37,6				62,4								100,0			
ו. פאַקטאָרן	—	—	—	—	—	—	—	—	880	429	451	157	880	429	451	157
אין %									100,0				100,0			
ז. ליוועראַנטן	—	—	—	—	73	38	35	12	55	27	28	9	128	65	63	21
אין %									43,0				100,0			
סך־הכל אין אפטייל „I"	1017	507	510	166	1961	981	980	334	3418	1707	1711	615	6396	3195	3201	1115
II. אַרבעטנדיגע קלאַסן	15,9				30,7				53,4				100,0			
א) קליינע פאַבריקאַנטן:																
1) וואָס מאַכן זייף	—	—	—	—	—	—	—	—	20	11	9	3	20	11	9	3
2) „ „ ליכט	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	3	1	5	2	3	1
3) „ „ בוימאייל	—	—	—	—	—	—	—	—	14	8	6	2	14	8	6	2
4) „ קאָכן ביר	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	2	1	5	3	2	1
5) „ מאַכן מאַקאַראָנעס	—	—	—	—	5	2	3	1	—	—	—	—	5	2	3	1

(המשך)

באַשעפטיגונגען / סאָציאַלע גרופּעס	רייכע				מיטעלע				אָרימע				סך־הכל			
	אַלזאַמען	מאַנער	פרויען	קינדער	אַלזאַמען	מאַנער	פרויען	קינדער	אַלזאַמען	מאַנער	פרויען	קינדער	אַלזאַמען	מאַנער	פרויען	קינדער
6) וואַס שלאַגן וואַקס	—	—	—	—	—	—	—	—	7	3	4	1	7	3	4	1
7) סאַרבערס	—	—	—	—	—	—	—	—	130	68	67	21	130	63	67	21
סך־הכל אין גרופּע „א"	—	—	—	—	5	2	3	1	181	90	91	29	186	92	94	30
אין %%	0,0				2,7				97,3				100,0			
ב. בעלי־מלאכות און מייסטערס.																
1) יובעלירן	5	8	9	17	19	49	46	95	29	76	71	147	53	133	126	259
2) גאָלדשמידן	—	—	—	—	14	41	49	90	20	66	65	131	34	107	114	221
3) זייגערמאַכערס	—	—	—	—	21	68	61	129	14	37	39	76	35	105	100	205
4) שניידערס	6	11	14	25	102	379	385	714	145	418	423	841	253	808	772	1580
5) שמוקלערס	4	9	7	16	53	151	158	309	35	127	119	246	92	287	284	571
6) פעלצן־מאַכערס	—	—	—	—	13	35	39	74	9	27	26	53	22	62	65	127
7) קירזשנער	—	—	—	—	87	116	118	234	39	113	113	226	76	229	231	460
8) באַנדאַזשניקעס און הענטשקע־מאַכערס	—	—	—	—	2	2	3	5	16	48	32	80	18	50	35	85
9) שוסטער	2	3	3	6	101	288	265	553	99	284	282	566	202	575	550	1125
10) זאָטל־מאַכערס	2	3	2	5	11	39	35	74	15	46	49	95	28	88	86	174
11) סטאָליאַרעס	—	—	—	—	14	32	19	51	45	120	125	245	59	152	144	296
12) טאָקערס	1	1	1	2	2	5	4	9	8	30	24	54	11	36	29	65
13) סטעלמאַכערס	—	—	—	—	4	13	9	22	20	49	42	91	24	62	51	113
14) באָנדערס	—	—	—	—	2	4	5	9	7	24	26	50	9	28	31	59
15) טשעסלערס	—	—	—	—	3	14	13	27	27	78	71	149	30	92	84	176
16) לאַקיריניקעס	—	—	—	—	1	2	1	3	7	22	15	37	8	24	16	40
17) האָלץ־העקער	—	—	—	—	—	—	—	—	47	111	98	209	47	111	98	209
18) שניצער	—	—	—	—	4	12	16	28	5	14	18	32	9	26	34	60
19) שטוב־מאָלערס	—	—	—	—	2	3	4	7	15	65	54	119	17	68	58	126
20) גלעזער	—	—	—	—	1	1	3	4	26	74	79	153	27	75	82	157
21) קאָוואַלעס	—	—	—	—	8	23	27	50	13	38	28	66	21	61	55	116
22) שלאָסער	—	—	—	—	4	11	13	24	10	40	26	66	14	51	39	90
23) ביקסן־מאַכער	—	—	—	—	—	—	—	—	3	9	12	21	3	9	12	21
24) מייסטערס פון שטאָל־ווערק	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	4	9	2	5	4	9
25) בלעכערס	2	3	4	7	7	23	21	44	15	37	38	75	24	63	68	126
26) מייסטערס פון בלעכענע, קופערנע און צינערנע זאַכן	—	—	—	—	1	2	2	4	17	64	62	126	18	66	64	130
27) קעסל־מאַכער	—	—	—	—	1	4	3	7	22	64	67	131	23	68	70	138
28) שפּילקע־מאַכערס	—	—	—	—	—	—	—	—	19	60	68	128	19	60	68	128

DFG
UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

(המשך)

באַשעפטיגונגען / סאָציאַלע גרופּעס	רייכע				מיטעלע				אָרימע				סך־הכל			
	מאַנער	פרויען	קינדער	צוזאַמען	מאַנער	פרויען	קינדער	צוזאַמען	מאַנער	פרויען	קינדער	צוזאַמען	מאַנער	פרויען	קינדער	צוזאַמען
29) קצבים	—	—	—	—	264	137	127	43	175	109	66	26	439	246	193	69
30) בעקערס	—	—	—	—	58	25	28	8	170	64	106	32	228	89	134	40
31) גרויפן־מאַכערס	7	4	3	2	117	59	58	16	80	34	46	18	204	97	107	36
32) איינבינדער	—	—	—	—	2	1	1	1	69	31	38	16	71	32	39	17
33) פאַריקמאַכערס	21	9	12	4	73	34	39	13	37	19	18	6	121	62	59	23
34) פאַרבערס	—	—	—	—	20	11	9	3	96	47	49	16	116	58	58	19
35) וואַטן־מאַכער	4	1	3	1	30	12	18	6	93	47	46	14	127	60	67	21
36) קעמעל־מאַכער	—	—	—	—	5	3	2	1	41	17	24	8	46	20	26	9
37) שפּיגל־מאַכערס	5	3	2	2	59	29	30	9	70	36	34	11	134	68	66	22
38) שטריק־מאַכערס	—	—	—	—	14	8	6	3	87	41	46	18	111	59	52	21
39) פּיאַנאַ־רעגולירער	—	—	—	—	5	3	2	1	21	11	10	3	26	14	12	4
סך־הכל אין גרופּע „ב"	115	57	58	31	3208	1571	1637	531	5161	2532	2629	897	8484	4160	4324	1459
אין %	1,4				37,8				60,8				100,0			
ג. פאַבריק־אַרבעטער	—	—	—	—	—	—	—	—	70	36	34	8	70	36	34	8
אין %	0,0				0,0				100,0				100,0			
ד. משרתים אין דינסטן, וואָס שטעלן זיך אויפן יאָר	—	—	—	—	—	—	—	—	2660	1587	1073	—	2660	1587	1073	—
אין %	0,0				0,0				100,0				100,0			
ה. בעלי־עגלות	—	—	—	—	—	—	—		595	299	296	105	595	299	296	105
אין %	0,0				0,0				100,0				100,0			
סך־הכל אין אָפּטייל „II"	115	57	58	31	3213	1573	1640	532	8667	4544	4123	1039	11995	6184	5811	1602
אין %	0,9				26,8				72,3				100,0			
III. אָן באַשטימטע פּראָפעסיעס	—	—	—	—	—	—	—	—	4202	2111	2091	597	4202	2111	2091	597
אין %	0,0				0,0				100,0				100,0			
IV. טאָג־אַרבעטער	—	—	—	—	—	—	—	—	6044	2995	3049	783	6044	2995	3049	783
אין %	0,0				0,0				100,0				100,0			
אינגאַנצן	1132	564	568	197	5174	2554	2620	866	22331	11357	10974	3034	28637	14475	14162	4097
אין %	3,9				18,1				78,0				100,0			

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

„ווי וואוינען זעהר ענג, אמת עטליכע פאמיליעס אין איינעם אדער אין צוויי קליינישסקע צימערלאך פון אנ׳אלט שטיבל, אזוי אז באנאכט, ווען אלע איינוואוינער זיינען אין דער היים, בלייבט ניט אויף דער פאולאגע קיין ליידיגער פלאץ צווישן די שלאפ־דיגע. א סך פון די דאזיגע שטיבלאך זיינען צעטיילט דורך א קארידאר אויף עטליכע קליינע קוואר־טירעס, וואו די קוואר־טיראנטן מאכן האנט־פאבריקלאך אדער וואר־שטאטן, ווי אויף וואקס שלאגן, ליכט־וואוולאך, לעדער־פאבריקלאך ובדומה; ס׳ארבעט די נאנצע פאמיליע און דאָ מאקע וואוינט מען אינאיינעם מיט די שטינקנדיגע מאטעריאלן און פראדוקטן״.

די איינטיילונג אויף רייכע, מיטעלע און אָרימע איז אבער שטארק פארשיידן בא באזונדערע פראפעסיאנעלע גרופּעס. אין פראצענטן האט זיך דאס ארסגעדריקט אויף אזא אופן:

Berufsgruppierung und soziale Schichtung 1789 (in %).

באשעפטיגונג	רייכע	מיטעלע	אָרימע
באנקירן, קאפיטאליסטן און פאבריקאנטן	67,9	32,1	—
ארענדארן	87,1	4,0	8,9
שיינקערס	10,8	38,4	50,8
קרעמער	16,8	32,8	50,4
קאמיסאנערן	37,6	62,4	—
פאקטארן	—	—	100,0
ליווראנטן	—	57,0	43,0
ס״ה בא פארמיטלער־קלאסן	15,9	30,7	53,4
קליינע פאבריקאנטן	—	2,7	97,3
בעלי־מלאכות און מייסטערס	1,4	37,8	60,8
פאבריק־ארבעטער	—	—	100,0
משרתים און דינסטן	—	—	100,0
בעלי־עגלות	—	—	100,0
ס״ה בא די ארבעטנד־קלאסן	0,9	26,8	72,3
אן באשטימטע פראפעסיע	—	—	100,0
טאג־ארבעטער	—	—	100,0
איינגאנצן	3,9	18,1	78,0

מיר האבן די גרופּע טאג־ארבעטער ניט אריינגערעכנט אין דעם אָפּטייל פון ארבעטנדיגע עלעמענטן צוליב דעם, וואס זי רופט ארויס בא אונז אביסל חשד. דער מחבר, בא וועמען מיר נעמען די מאבעלע, באצייכנט די דאזיגע גרופּע מיט די רוסישע ווערטער, „זאנימאיושטשיעסיא פאדיאנגימי ראבאטאמי״, און ס׳איז זעהר מעגליך, אז דאָ זיינען אריין פארשיידענע עלעמענטן און אויך אזעלכע, וואס לעבן פון צופעליגע פאר־מיטלער־פרנסה. וואורום ס׳איז שווער צו גלייבן, אז העכער פון א פינפטל פון אלע באדיטשעווער אידן (6044) האבן דעמאלט געצויגן חיותה פון שווארצע פיזישע טאג־ארבעט.

די נאר וואס געבראכטע ציפערן גיבן זעהר א אינטערעסאנט בילד וועגן דער עקאנאמישער לאגע פון פארשיידענע פראפעסיא־נעלע גרופּעס. ראשית, זעהען מיר, אז בא די פארמיטלער־קלאסן זיינען געווען רייכע נמעט א זעקסטל (15,9) פון אלע, וואס נעהערן צו די דאזיגע גרופּעס, ווען צווישן די ארבעטנדיגע קלאסן זיינען רייכע געווען בסך־הכל וויינינער פון איין פּראצענט. וואורום מיר א בליק אין יעדער אָפּטייל אויף באזונדערע פראפע־סיאנעלע גרופּעס, זעהען מיר, אז צווישן די פארמיטלער קלאסן זיינען געווען די רייכסטע די ארענדארן און די באנקירן, קאפי־טאליסטן און פאבריקאנטן; די אָרימסטע אין דעם אָפּטייל זיינען געווען די פאקטארן און די ליווראנטן, ווען די קאמיסאנערן זיי־נען באשטאנען בלויז פון רייכע און מיטעלע עלעמענטן. דער פאקטאר האט געמעקלערט אויפן אָרט דעם פריץ א קליינע קניה אדער א נישטיקע מכירה און איז אָפּגעקומען; ס׳איז שוין אָבער צו יענער צייט געווען אין באדיטשעווע אנ׳אנגענט פון אדעסער פיר־מעס, וואס פלעגט אויפקויפן גרויסע פּארטיעס תבואה פאר זיין פירמע; ס׳איז געווען א קאמיסאנער, וואס האט באזארגט די פילע פראווינציעלע קונים מיט באדיטשעווער סחורות — אָט די דאָ־זיגע קאמיסאנערן, די קינדער פון דער נייער קאפיטאליסטישער צייט און ניט די ירושה פונם אמאליגן פריצישן־שליאכטישן סדר, הי׳ די פאקטארן זיינען דאס געווען, אָט זיי האבן געהאט נאנץ שען פרנסה, באזונדערס אין דער ערשטער צייט, אין דער ער־שטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט.

אין דעם אָפּטייל פון ארבעטנדיגע קלאסן וואַרפט זיך אין די אויגן דער פאקט, וואס די קליינע פאבריקאנטן גיבן א סך וויינ־נער רייכע און מיטעלע עלעמענטן, ווי די בעלי־מלאכות. ווייזט אויס, אז שוין דעמאלט זיינען געווען צווישן די בעלי־מלאכות אזעלכע, וואס האבן פיין פארדינט, ווען די קליין־פאבריקאציע האט ערשט אנגעהויבן זיך אנטוויקלען און אידע ערשטע פּיא־נערן זיינען געווען ניט קיין נגידים. כדי צו האבן א באגריף, וואס דאס זיינען געווען פאר פאבריקאנטן וועלן מיר ברייננען דאס ווענן דעם יעריכן אומזאץ פון צוויי באדיטשעווער זיף־וואוואדן. איינער פון זיי איז געגרינדעט געווארן אין 1833־טן יאָר און זיין איינריכטן האט באטראגן 3000 רובל; דער צווייטער איז אויסגע־בייט געווארן אין 1834־טן יאָר און זיין אויפשטעלן האט גע־קאָסט 2100 רובל. אויסגעארבעט האבן ביידע זאוואדן צום סוף פון העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט בערך 5200 פוד זיף, וואס האבן באטראגן אביסל מער פון עלף טויזנט רובל. אינ־נאנצן האבן געארבעט אויף ביידע זאוואדן שטענדיג פינף אר־בעטער, וואס יעדער פון זיי פלעגט באקומען פון 50 ביז 75 רובל א יאָר. אָט זיינען ידיעות ווענן א ליכט־וואוואד, וואס האט אויך געהערט א אידן און וואס איז אויסגעשטעלט געווארן אין 1838־טן יאָר. דער דאזיגער זאוואד האט אין פינף יאָר (48—1844) אויסגעארבעט 31 טויזנט פוד ליכט, וועלכע האבן באטראגן 135 טויזנט רובל און וואס האבן דעם זאוואד געקאָסט 127,075 רובל. ריינער ריוח פאר פינף יאָר (48—1844) איז געווען אויף אזא אופן 7,925 רובל אדער 1585 רובל יאָרליך.

די נאָר וואס געבראכטע ידיעות מאָלן אונז געוויס די רייכסטע פארשטייער פון דער קליין־פאבריקאציע, וואורום ריינער ריוח פון 1585 רובל א יאָר איז געווען צו יענער צייט ניט קיין קליי־נער פארדינסט און א קאפיטאל פון עטליכע טויזנט רובל, וואס האט געמוזט שטענדיג ליגן אינם זאוואד און אין די מאטעריאלן, האט דעמאלט שוין באטייט א געוויסע מדרגה פון עשירות.

לאמיר זעהען, פון וואסערע סאציאלע גרופּעס איז באשטא־נען די באדיטשעווער אידישע קהלה. נעמען מיר די אָפּטיילן, וואס זיינען אָנגעוויזן אין דער טאבעלע, זעהען מיר, אז די פאר־מיטלער־קלאסן בילדן 22,3 פּראצענט; די ארבעטנדיגע קלאסן (אן די טאג־ארבעטער) — 41,9 פּראצענט; אן באשטימטע פראפעסיעס — 14,7 און די טאג־ארבעטער — 21,1 פּראצענט.

לוים די דאזיגע דאטן קומט אויס, אז אין די פופציגער יאָרן האבן די ארבעטנדיגע עלעמענטן געבילדעט א גרויסע מערהייט צווישן די באדיטשעווער אידן. אין פארגלייך מיט׳ן טוף פון

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

18־טן יאָרהונדערט איז דאָס ממש אַ נאַנצע איבערקערעניש — אין 1789־טן יאָר האָבן די פאַרמיטלער־עלעמענטן אויסגעמאַכט מער פון 70 פּראָצענט און די אַרבעטנדיגע סך־הכל אַ סערטל פון אַלע אידן; שפּעטער מיט 60 יאָר מאַכן שוין אַיים די פאַרמיטלער־קלאַסן וויינינער פון אַ סערטל און די אַרבעטנדיגע עלעמענטן מער פון אַ העלפט (מיט אַ טייל פון די מאַג־אַרבעטער). די דאָזיגע ערשיינונג ווערט אונז קלאָר, ווען מיר דערמאָנען זיך, אַז באַרדיטשעוו איז געווען אין דער ערשטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט דאָס, וואָס וואַרשע איז געוואָרן אין דער צווייטער העלפט — דער צענטער פון דער דריז־אינדוסטריע. פאַרשטייט זיך, אַז אין כמות, אין סינאַגיציעלן אומקער, קאָן מען ניט פאַרגלייכן די צוויי ערטער. נאָר נעמט מען דעם מאַסשטאַב פון יענער צייט, מוז מען קומען צום אויסדיר, אַז באַרדיטשעוו האָט בערך פאַרקויפט פאַר דער פּראָווינץ אַ סך אויסגעאַרבעטע אויפן אָרט פּראָדוקטן. ווי מיר וועלן זעהען שפּעטער פון די דאַטן פון 1897־טן יאָר האָט די וויטערדיגע אַנטוויקלונג נעפירט דערצו, אַז דער פאַרמיטלער־עלעמענט איז אין דער צווייטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט שטאַרקער אויסגעוואַקסן, ווי די אַרבעטנדיגע קלאַסן. באַרדיטשעוו האָט אָנגעהויבן פאַרקויפן אַ סך מער פּרעמדע סחורות, וואַרשעווער, מאָסקווער און אויסלענדישע, איידער אויסאַרבעטן אייגענע.

מיר גייען איבער צו די באַזונדערע גרופּעס. מיר וועלן זיך ניט אָפּשטעלן אויף אַלע גרופּעס, ווייל צו אַ סך פון זיי וועט אונז נאָך אויסקומען זיך אומקערן, ווען מיר וועלן רעדן וועגן די דאַטן פון 1897־טן יאָר.

די גרופּע אַרענדאַרן שטעלט פאַר מיט זיך אַ באַזונדערן היסטאָרישן אינטערעס — אין 1897־טן יאָר האָט זי שוין אין לעבן נעמעלט. ווי מיר זעהען פון די טאַבעלע האָבן געלעבט אין 1849 פון אַרענדאַרייַ סך־הכל 124 נפשות — די דאָזיגע גרופּע האָט אָבער פאַרנומען אַ וויכטיגן אָרט אין לעבן און האָט געשפּילט אַ סך אַ גרעסערע ראָלע ווי איר איז געקומען לויט איר צאָל. כדי צו באַקומען אַ פאַרשטעלונג וועגן די הכנסות פון די אַרענדעס פון די נוט־באַזיצער — די בעלי־בתים פון באַרדיטשעוו, וועלן מיר ברייגנען מאָלנדיגע ציפער:

די הכנסות פון די פּריצים פון אַרענדעס פאַר 10 יאָר (1839-1848).

Die Einnahmen der Gutsbesitzer von den Pächtern in zehn Jahren (1839—1848).

אַרענדעס	די סומע געלט	
	רובלען	קאָפּ
משקאות	392,069	87
וואַג	18,500	41
האַנדל־שטייער	102,409	95
ליכט	45,882	36
מילן	32,337	57
פיש־געפאַנג	1,852	27
ביר־קאָכן און אייחן־פאַרקויף	82,649	38
שחיטה	1,810	20
טראַקטירן, פּאַשע און אַנדערע פּאַלאַטקעס אויף צו פאַרקויפן דזשעגעכץ און פאַר די פּלעצער, וואָס זיינען פאַרנומען פון בעקערס און איבערקויפערס	26,641	50
	20,592	—
הייזער צינז	61,541	85
אויסאַרבעטונג פון ציגל	6,150	90
סך־הכל	791,938	29

דורכשניטליך האָבן געהאַט די בעלי־בתים פון דער שטאָט באַרדיטשעוו יאָרליך הכנסה פון אַרענדעס — 79,193 רובל.

כמעט אַ נאַנצע העלפט פון דעם אַרענדע־געלט איז אַריינגעפאַלן פאַרן אַרענדירן דעם פאַרקויף פון משקאות. דער האַנדל מיט בראָנפן און מיט אַנדערע שטאַרקע משקאות, שוין ניט רעדנדיג וועגן דער שיינקעריי, איז געלינגן כמעט אויסשליסליך אין אַן אידישע הענט. אין נאַנץ קיעוער גובערניע, למשל, איז פאַרקויפט געוואָרן פון די נוט־באַזיצער, וואָס זיי זיינען געווען די בעלי־בתים פון די גוראַלניעס, אין 1847־טן יאָר — 1,026,356 עמער בראָנפן. פון דעם איז דורכגעגאַנגען דורך אידישע הענט 710,162 עמער אָדער 70 פּראָצענט.

די שיינקעריי, ווי מיר האָבן שוין געזאָגט, איז נאָך דעמאָלט געווען כמעט אויסשליסליך אַ אידישע פּרנסה און האָט נאָך פאַרנומען אַ בכבודיגן אָרט אין אידישן לעבן. אין פאַרגלייך אָבער מיט 1789־טן יאָר האָט די שיינקעריי אַ סך פאַרלאָרן. אין 1789־טן יאָר האָבן געלעבט פון שיינקעריי כמעט אַ נאַנץ סערטל פון דער אידישער קהלה (24,3 פּראָצענט) און אין 1849־טן האָבן געהאַט חיוב פון דער דאָזיגער מיאוסער פּרנסה סך־הכל 6,3 פּראָצענט פון אַלע באַרדיטשעווער אידן. וועגן אַלע איבערגיגע פּראָסעסיאָנעלע גרופּעס וועלן מיר רעדן שפּעטער אין צוזאַמענהאַנג מיט די דאַטן פון 1897־טן־יאָר.

III

איידער מיר גייען איבער צו טאַבעלע II, וואָס גיט אונז די באַשעפטיגונגען פון די באַרדיטשעווער אידן אין 1897־טן יאָר, וועלן מיר ברייגנען די ידיעות וועגן געשלעכט־ און עלטער־צוזאַמענשטעל פון די באַרדיטשעווער אידן אין דעם דאָזיגן יאָר.

די באַרדיטשעווער אידן לויט געשלעכט און עלטער (1897).

Die Juden in Berditschew nach Geschlecht und Alter a) absolut.

עלטער \ געשלעכט	מענער	פרויען	סך־הכל
אינגער פון 1 יאָר	637	588	1225
פון 1 ביז 9 „	4612	4652	9264
„ 10 „ 19 „	4431	5439	9870
„ 20 „ 29 „	3217	3707	6924
„ 30 „ 39 „	2240	2528	4768
„ 40 „ 49 „	1775	1971	3746
„ 50 „ 59 „	1277	1561	2838
60 יאָר און מער	1263	1217	2480
פון אומבאַקאַנטן עלטער	3	7	10
אינגאַנצן	19,455	21,670	41125

די אַלגעמיינע צאָל אידן, וואָס ווערט דאָ אָנגעוויזן, פאַלט ניט צוזאַמען מיט דער נאָר אין אָנהויב אַרטיקל אָנגעגעבענער ציפער. דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס דאָרט ווערט נענומען די צאָל אידן פון אידישן גלויבן און ביים איינטיילן די אידן לויט געשלעכט און עלטער, ווי אויך בײַ די באַשעפטיגונגען, ווערן שוין נערעכנט נאָר די אידן, וואָס האָבן אָנגעגעבן אידיש פאַר זייער מוטער־שפּראַך.

די נאָר וואָס געבראַכטע ציפערן וועלן באַקומען מער אינהאַלט און זין, ווען מיר וועלן אויסרעכענען, וויפיל קומט אויס

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

פרויען אויף הונדערט מענער אין יעדער עלטער־גרופּע באַזונדער.

אויף הונדערט מענער זיינען געווען פרויען:

די צאָל פרויען אויף הונדערט מענער אין יעדער עלטער־גרופּע

b) in Relativziffern

עלטער־גרופּעס	אין באַרדיטשעוו	אין קיעוער גובערניע
אינגער פון 1 יאָר	92,3	94
פון 1 ביז 9 „	100,8	101
„ 10 „ 19 „	122,7	119
„ 20 „ 29 „	115,2	109
„ 30 „ 39 „	112,4	108
„ 40 „ 49 „	111,0	109
„ 50 „ 59 „	122,2	107
60 יאָר און מער	96,4	90
פון אומבאַקאַנטן עלטער	233,3	106
סך־הכל	111,4	107

פון די דאָזיגע ציפערן ווערט קלאָר, ווי גרויס איז דער אָפּ־פאַר פון באַרדיטשעוו, נראָדע פון די עלעמענטן, וואָס רעכענען זיך פאַר די פּראָדוקטיווסטע. וואָרום דאָס, וואָס אין דער עלטער־גרופּע פון 10 ביז 19 יאָר איז דאָ אַזאַ גרויסע צאָל פרויען אָדער אַזוי ווייניג מענער דערקלערט זיך אויך געוויס נאָר דערמיט, וואָס די אידישע יונגע פון 15 און 16 יאָר אָן גיט נאָר אַ גרויסן פּראָצענט עמיגראַנטן.

לאָמיר אַריבערגייען צו די באַשעפטיגונגען פון די באַרדיטשע־ער אידן אין 1897־טן יאָר. וואַרפט מען אַ קוק אויף דער טאַבעלע II אפילו נאָר אויבענאויפיר, באַמערקט מען, אַז פאַר די פאַרנאַנגענע פון 1849־טן יאָר 48 יאָר האָט די דיפערענציאַציע פון דער אידישער באַפעלקערונג געמאַכט גרויסע שריט פאָראויס. די אידישע קהלה פון באַרדיטשעוו האָט שוין צו דער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט פאַרמאַכט אַלע מאַציאַלע עלעמענטן, וועלכע האָבן אין דער צווייטער העלפט פון דאָזיגן יאָרהונדערט זיך ווייטער אַנטוויקלט און דער עיקר גיט אַזוי אין דער בריים, ווי אין דער מיץ. די צוויי כאַראַקטעריסטישע סימנים פון דער אַנטוויקלונג פונם קאַפּיטאַליזם — דאָס אויפקומען פון דער גרויס־בורזשואַזיע און פונם אַרבעטער־קלאַס — מרעטן דאָ פאַר אונז אַרויס גענוג קלאָר. אמת, בנגע צו דער צאָל אידישע פאַבריק־אַרבעטער ווי־נען ניטאָ קיין גענויע ידיעות הענט 1897־טן יאָר; סאַיז אָבער קלאָר, אַז פון די העכער 14 פּרוצנט נפשות, וואָס האָבן געלעבט פון אינדוסטריע אין דעם דאָזיגן יאָר, זיינען געווען גיט ווייניגער פון צוויי פּרוצנט, וואָס האָבן געהאַט היונה פון פאַבריק־אַרבעט, הען אין 1849־טן יאָר זיינען געווען אַזעלכע נאָר 70 נפשות. בנגע צו דער גרויס־בורזשואַזיע האָבן מיר דערפאַר זעהר אינטע־רעסאַנטע ציפערן. אַזוי, האָבן געלעבט פון פּרנסה פון קאַפּיטאַל, פון הייזער, פון ערד וכדומה:

1) אין 1849־טן יאָר — 22 נפשות.

2) אין 1897־טן יאָר — 1450 נפשות.

פון יעדע 10,000 אידישע נפשות פון באַרדיטשעווער קהלה האָבן געלעבט פון די נאָרוואָס אָנגעוויזענע הכנסות:

1) אין 1849־טן יאָר — 8 נפשות

2) אין 1897־טן יאָר — 352 נפשות.

ס'זיינען גענוג די נאָר וואָס געבראַכטע ציפערן, אַז ס'זאָל ווין קלאָר פאַר אונז, ווי פיל די קלאַסן־דיפערענציאַציע האָט זיך אַנט־ווקלט פאַרן צווייטן האַלבן יאָרהונדערט. די דאָזיגע ערשיינונג ווערט אויך באַשטעטיגט פון דער רובריק ליבעראַלע פּראָפעסיעס. אין 1849־טן יאָר פעלט אינגאַנצן די דאָזיגע רובריק; דאָס הייסט נים, אַז זי האָט אינגאַנצן נעפעלט אין לעבן — מסתמא זיינען דע־מאָלט אויך געווען אין באַרדיטשעוו אַ פּאָר אידישע דאָקטוירים, שוין נים רעדנדיג וועגן מלמדים, וועלכע זיינען געוויס געווען ניט ווייניג. די דאָזיגע גרופּע האָט אָבער דעמאָלט נים געשפּילט קיין שום ראָלע אין אידישן לעבן, באַזונדערס אין עקאָנאָמישן. אין 1897־טן אָבער האָבן שוין געלעבט אין באַרדיטשעוו פון ליבע־ראַלע פּראָפעסיעס ביז 1500 נפשות און אין קולטורעלן זינען איז זייער וואָג און וירקונג געווען אַ סך גרעסער, ווי פון אַנ־דערע גרעסערע גרופּעס.

לאָמיר סאַרגלייכן איינינע פּראָפעסיאָנעלע גרופּעס אין 1849־טן און אין 1897־טן, וואָרום ערשט דעמאָלט ווערט קלאָר דער אמתער כאַראַקטער פון דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג פון באַרדיטשעווער אידן. אין טאַבעלע III ווערן געבראַכט די דאָזיגע דאַטן.

פון דער דאָזיגער טאַבעלע זעהן מיר, אַז אין אינדוסטריע זיי־נען געווען סאַרנומען פון יעדע 10,000 אידן:

1) אין 1849־טן יאָר — 3064

2) אין 1897־טן יאָר — 3428.

דער צוואַקס איז נים זעהר קיין גרויסער; ער איז קלענער, ווי דער צוואַקס בא דער האַנדלס־גרופּע, בא וועלכער די אַנט־שפּרעכנדיגע דאַטן זיינען 2408 און 3495. מיר האָבן שוין הע־כער אָנגעוויזן, פאַר וואָס אין באַרדיטשעוו איז אין צווייטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט מער אויסגעוואַקסן דער האַנדלס־קלאַס. די טאַבעלע III אילוסטרירט זעהר גוט די דאָזיגע מיינונג, אַז באַרדיטשעוו האָט אַ סך אַרטיקלען אויסגעהערט אויסאַרבעטן אין אירע איינענע וואַרשטאַטן און האָט אָנגעהויבן אַריינפירן די איינענע אַרטיקלען פון דער פרעמד.

נעמען מיר, למשל, די נומערן 19 און 20 פון דעם אינדוסט־ריע־אַפּטייל — אינסטרומענטן, זיינערס, יובעליר־אַרבעט, לוקסוס־זאַכן און אַנדערע — און סאַרגלייכן מיט־ן נומער 42 פון האַנדל־אַפּטייל, וואָס אַנטשפּרעכט פולשטענדיג די דערמאָנטע נומערן. מיר זעהען, אַז די צאָל מענשן, וואָס האָבן געלעבט פון אויס־אַרבעטן אַזעלכע פּראָדוקטן, האָט זיך אפילו אַבסאָלוט סאַרקלענערט — פון 711 אויף 624 —, ווען די צאָל מענשן, וואָס האָבן געהאַט היונה פון האַנדלען מיט די דאָזיגע פּראָ־דוקטן, האָט זיך סאַרגרעסערט צוויי מאָל — פון 238 ביז 615. סאַרגלייכן מיר די ציפער, וואָס ווייזן אונז די אויסאַרבעטונג פון קליידער און דעם האַנדל מיט מאַנופאַקטור און קליידער, זעהען מיר, אַז הען די אויסאַרבעטונג פון קליידער האָט זיך סאַר־גרעסערט סך־הכל אויף 23,1 פּראָצענט, האָט זיך דער האַנדל מיט מאַנופאַקטור און פאַרטיגע קליידער סאַרגרעסערט אויף 181 פּראָצענט. און ס'איז נאָר קיין סספק נים, אַז אויסגעוואַקסן איז נים נאָר דער מאַנופאַקטור־האַנדל, נאָר אויך דאָס אַריינפירן פון גרייטע וועש און קליידער פון וואַרשע און מאָסקווע.

די געבראַכטע צוויי אינדוסטריע־גרופּעס זיינען באַזונדער כאַ־ראַקטעריסטיש פאַר דער הייז־אינדוסטריע, וואָס האָט זיך אַזוי צעוואַקסן אין וואַרשע, און פון זייער צושטאַנד אין באַרדיטשעוו אין 1849־טן יאָר און אין 1897־טן ווערט קלאָר, אַז באַרדיטשעוו האָט אין דער ערשטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט מער אויסגעאַרבעט פון די דאָזיגע פּראָדוקטן און אין דער צווייטער העלפט פונם דאָזיגן יאָרהונדערט מער געהאַנדלט מיט די דאָ־זיגע זאַכן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

טאַבעלע III

די באַשעפטיגונגען פון די אידן אין באַרדיטשעוו

אין 1849־טן און אין 1897־טן יאָר

Die Berufe der Juden in Berditschew

im Jahre 1849 und 1897

	באַשעפטיגונגען	אין 1849־טן יאָר	אין 1897־טן יאָר	צוווּאַקס פון 1849־טן ביז 1897־טן יאָר: אין אַבסאָלוטע צאָלן	צוווּאַקס פון 1849־טן ביז 1897־טן יאָר: אין %/%/%	פון יעדע 1000 פון דער אידישער באַפעלקערונג האָבן בעלעגט פון די אַנגעוויזענע באַשעפטיגונגען אין: 1849־טן יאָר	פון יעדע 1000 פון דער אידישער באַפעלקערונג האָבן בעלעגט פון די אַנגעוויזענע באַשעפטיגונגען אין: 1897־טן יאָר
8	טעקסטיל-אינדוסטריע	152	631	+ 479	+ 315,1	53	154
9	אינדוסטריע פון פעל, לעדער, חזיר-האָר און אַנד. . .	220	1394	+1174	+ 533,6	77	338
10	אויסאַרבעטן פון האָלץ-פּראָדוקטן	1018	1423	+ 405	+ 39,8	356	346
11	„ „ מעטאַל- „	758	845	+ 87	+ 11,5	265	206
12	„ „ מינעראַל- „	134	57	− 77	− 57,5	47	14
13	כעמישע אינדוסטריע	32	259	+ 227	+ 709,4	11	63
14	ספּירט-און ביר-פּראָדוקציע	5	63	+ 58	+1160,0	2	15
16	שפּייז-פּראָדוקציע	885	762	− 123	− 13,9	309	185
17	טאַבאַק-אינדוסטריע	64	347	+ 283	+ 442,2	22	84
18	פּאַליגראַפישע און פּאַפּיר-אינדוסטריע.	71	404	+ 333	+ 469,0	25	98
19	פיזישע, כעמישע, כירורגישע אינסטרומענטן, זייגערס און שפּילעכלעך	231	157	− 74	− 32,0	81	38
20	יובעליר-אַרבעט, מאַלעריי, לוקסוס- און קולטזאַכן . .	480	467	− 13	− 2,7	168	114
21	קליידער-אינדוסטריע	4321	5321	+1000	+ 23,1	1509	1294
22	בוי-אַרבעט	283	1632	+1349	+ 476,7	99	397
25	היגיענע-אונטערנעמונגען (שערער, בעדער און אַנד.) .	121	337	+ 216	+ 178,5	42	82
	סך־הכל אין אינדוסטריע	8775	14099	+5324	+ 60,7	3064	3428
28	אָרטיגער טראַנספּאָרט (בעלי-עגלות און אַנד.)	595	892	+ 297	+ 49,9	208	217
31	קרעדיט-אַנשטאַלטן און געזעלשאַפטליכע קאָמערציעלע אינסטיטוציעס	96	227	+ 181	+ 136,5	33	55
32	פאַרמיטלעריי	1318	1064	− 254	− 19,3	460	259
35	ברויט-מסחר	61	795	+ 734	+1203,3	21	193
36	האַנדל מיט אַנדערע אַגראַר-פּראָדוקטן	746	3851	+3105	+ 416,2	257	936
37	„ „ געהילץ און מיט האָלץ	258	961	+ 703	+ 272,4	90	234
39	„ „ מעטאַל-סחורות, מאַשינעס און געווער . .	180	445	+ 265	+ 147,2	63	108
40	„ „ מאַנופאַקטור	1396	3923	+2527	+ 181,0	487	954
41	„ „ לעדער און רויכוואַרג	204	1023	+ 819	+ 401,5	71	249
42	„ „ לוקסוס, קונסט- און קולטזאַכן און וויסענשאַפטליכע אינסטרומענטן	238	615	+ 377	+ 158,4	83	149
45־46	טראַקטירן און שענקען	1805	578	−1227	− 68,0	630	141
	סך־הכל אין האַנדל	6897	14374	+7477	+ 108,4	2408	3495
47	פערסאָנאַל און אָנגעשטעלטע אין פריוואַטע אונטערנעמונגען און כלערליי דינסט און טאָגאַרבעטער .	2660	3456	+ 796	+ 29,9	929	840
59	מענשן, וואָס לעבן פון הכנסה פון קאַפּיטאַל, הייזער, ערד, אָדער אויף מיטלען, וואָס זיי באַקומען פון עלטערן און קרובים	22	1450	+1428	+6490,9	8	352

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

פון דער מאַבעלע III קאָן מען אויך זעהען, אין האָסערע פּראָ־דוקציאָנס־צוויינג באַרדיטשעוו האָט נעמאַכט ערסאָלג אין דער צווייטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט. נעמען מיר 9 № — די אויסאַרבעטונג פון פעל, לעדער, חזיר־האָר און אַנדערע, זעהען מיר, אַז פון 1849־טן ביז 1897 האָט זיך די צאָל מענשן, האָט לעבן פון דער דאָזיגער אויסאַרבעטונג, פאַרגרעסערט מער ווי פינף מאָל — פון 220 ביז 1394. אין דער דאָזיגער גרופּע גייען אַריין די לעדער־ און בערשטל־פאַבריקאַציע און אין די דאָזיגע ביידע פאַבריקאַציעס באַזונדערס אין דער ערשטער, האָט באַרדיטשעוו אַ סך אויסגעטאָן פאַר די לעצ־טע צענדליגע יאָרן. בנתע צו די לעדער־אַרטיקלען איז אויך דער מסחר מיט זיי אויסגעוואַקסן מער ווי פיר מאָל.

אינטערעסאַנט איז, וואָס די צאָל אידן, וואָס זיינען פאַרנו־מען אין דער מעטאַל־אינדוסטריע, האָט זיך פאַר דער צווייטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט כמעט ווי ניט פאַרגרעסערט, ווען ס'איז נאָר קיין סתק ניט, אַז פאַר דעם דאָזיגן פּעריאָד צייט איז געווים שטאַרק אויסגעוואַקסן די צאָל פון די אידישע שלאָסערס און קאָוואַלעס. דאָס קאָן מען דערקלערן נאָר דערמיט, וואָס פאַר דער איינענער צייט זיינען אָפּגעשטאָרבן איינינע אַרבעטן, וועלכע זיינען אַריבער צו דער פאַבריק, ווי אויסאַרבעטן שפּילקעס און ביקסן וכדומה, און אין 1849־טן יאָר האָבן זיי באַשעפ־טיגט אין באַרדיטשעוו ניט וויינינ אידישע הענט.

זעהר אַ אינטערעסאַנטן מאַטעריאַל טראָגט אין זיך די האַנדל־גרופּע.

נומער 32 וויזט אונז, אַז די צאָל נפשות, וואָס לעבן פון פאַרמיטלערייַ אין ענגן זינען פון וואָרט — פאַקטאָריי, מעקלערי, קאָמיסאָנערי, אַרענדע וכדומה — האָט זיך אַבסאָלוט פאַרקלע־נערט פון 1318 ביז 1064. ס'איז נאָר קיין סתק ניט, אַז דאָ איז פאָרגעקומען אַ טיפער שנוי ניט נאָר אין כמות, נאָר אויך אין איכות — אויב אין 1849־טן יאָר האָבן אין דער דאָזיגער גרופּע פאַרנומען דעם אויבן־אָן דער אַלט־מאָדישער פּריצייש־שליאַכטישער פאַקטאָר, פאַרנעמען שוין אין 1897־טן יאָר דאָס דאָזיגע אָרט דער מאָדערנער קאַפּיטאַליסטיש־אינדוסטריעלער קאָ־מיסאָנער און וואָיאַושעף. אין 1849־טן יאָר האָבן געהאַט חיונה פון פאַקטאָריי, אַרענדע און מעקלעריי 4,60 פּראָצענט פון אַלע באַרדיטשעווער אידן און שפּעטער מיט 48 יאָר שוין נאָר 2,59 פּראָצענט, אי דאָס פון קאָמיסאָנעריי און אַגענטור, וואָס זיינען דאָך אַ העכערע מדרגה הן אין עקאָנאָמישן הן אין קולטורעלן זינען, ווי דאָס אַמאָליגע פאַקטאָרן.

אויסגעוואַקסן איז שטאַרק דער ברויט־מסחר — מער ווי צוויי מאָל. ס'זיינען פאַראַן נענט ידיעות, אַז שוין אין דער ערשטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט איז דער ברויט מסחר אין באַרדי־טשעווער אויעזר געווען כמעט אויסשליסליך אין אידישע הענט. אַזוי פון 2,967,650 רובל, וואָס איז געלייזט געוואָרן פאַר תבואה אין קיעוער גובערניע אין 1847־טן יאָר, איז אָנגעקומען אויף די אידישע תבואה־סוחרים 1,720,250 רובל אָדער 58,0 פּראָצענט; אין באַרדיטשעווער אויעזר איז אין דעם איינעם יאָר אָנגעקומען פון אַ פּריץ פון 419,450 רובל אויף אידישע ברויט־הענדלער — 385,000 אָדער 91,1 פּראָצענט. דער ברויט־האַנדל איז אָבער נאָך דער באַפרייאונג פון פּוערטוס אַזוי שטאַרק אויסגעוואַקסן, אַז ס'איז קיין חדוש ניט, וואָס אין 1897־טן יאָר האָט דער דאָזיגער מסחר געשפּילט אַ סך אַ גרעסערע ראָלע אין לעבן פון די באַרדיטשעווער אידן, ווי אין 1849־טן יאָר.

די צאָל אידן, וואָס האַלטן טראַקטירן און שיינקען, האָט זיך פון 1849־טן יאָר ביז 1897־טן יאָר פאַרקלענערט פון 1805 ביז 578, מער ווי דריי מאָל.

פון שיינקעריי האָבן געלעבט בײַ די באַרדיטשעווער אידן:

1) אין 1789־טן יאָר — 24,3 %
2) אין 1849־טן יאָר — 6,30%
3) אין 1897־טן יאָר — 1,41%

אָט די דריי קליינע שורהלעך שפּיגלען אָפּ אין זיך און סימ־באָליזירן די עקאָנאָמישע רעוואָלוציע, וואָס איז פאָרגעקומען אין אידישן לעבן אין 19־טן יאָרהונדערט. פון שיינק האָט נע־צוינן חיונה צום סוף פון 18־טן יאָרהונדערט אַ גאַנץ פּערטל פון דער אידישער באַרדיטשעווער באַפעלקערונג און צום סוף פון 19־טן יאָרהונדערט בסך־הכל איין זיבצינטל.

מיר האָבן אין אָנהויב אַרטיקל געזאָגט, אַז מיר קלייבן זיך ניט נעבן אַ נאַגיך בילד פון לעבן פון באַרדיטשעווער אידן פאַר די פאַרגאַנגענע 130 יאָר — דערצו פאָדערט זיך נאָך אַ סך מאַ־טעריאַל, וואָס מוז צונויפגענומען ווערן אויפן אָרט. מיר וועלן נאָר האָבן, אַז אונזערע מאַטעריאַלן וועלן דערוויזן, וואָס פאַר אַ גרויסן אינטערעס ס'שטעלט מיט זיך פאַר די נעשיכטע פון באַר־דיטשעווער קהלה און וועלן אפשר מאַכן גרינגער די וויטערדיגע אַרבעט אין דער ריכטונג.

קוועלן:

1) Архивъ Юго-западной Россіи, часть пятая томъ II, вып. 1-и 2-ой. Переписи еврейскаго населенія въ юго-западномъ краѣ въ 1765—1791 гг.

2) Ив. Фундуклей: Статистическое описаніе Кіевской губ. 1852 г. Три части.

3) Всероссійская Перепись 1897 года.

4) Б. Бруцкусъ: Статистика еврейскаго населенія. С.-Петербургъ 1909 г.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

BLANK PAGE

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

טאבעלע II.

די באשעפטיגונגען פון די אידן אין בארדיטשעוו (1897)

Die Berufe der Juden in Berditschew (1897)

לפי מספר	פראפעסיאנעלע גרופעס	אקטיווע			פאסיווע			אינגאנצן	אויף 10,000 פרט.	אויף 100 פרט.	אויף הונדערט %
			פאמיליען־גלידער								
		מענער	פרויען	סך־הכל	מענער	פרויען	סך־הכל				
1	ערד־ארבעט	22	1	23	107	91	198	221	54	861	4,35
2	בינענצוכט און זיידנצוכט	—	—	—	—	3	3	3	1	—	—
3	פיצוכט	6	4	10	7	12	19	29	7	190	40,0
4	פישעריי און יאגד	—	—	—	13	7	20	20	5	—	—
	אגראַרע ווירטשאַפט	28	5	33	127	113	240	273	67	727	15,15
5	וואַלד־ווירטשאַפט	—	—	—	3	10	13	13	3	—	—
6	בערן־אינדוסטריע	1	—	1	7	16	23	24	6	2300	—
7	מעטאַל־ניטעריי	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	טעקסטיל־אינדוסטריע	158	160	318	87	226	313	631	154	98	50,31
9	אינדוסטריע פון פעל, לעדער, חזיר־האָר און אַנד.	444	18	462	276	656	932	1394	338	202	3,89
10	אויסארבעטן פון האָלץ־פּראָדוקטן	443	42	485	322	616	938	1423	346	193	8,66
11	„ מעטאַל־פּראָדוקטן	260	6	266	203	376	579	845	206	218	2,25
12	„ מינעראַל־פּראָדוקטן	11	—	11	15	31	46	57	14	418	—
13	כעמישע אינדוסטריע	66	6	72	59	128	187	259	63	259	8,33
14	ספירט־ און ביר־פּראָדוקציע	21	—	21	19	23	42	63	15	200	—
15	וועלטער־וואַסער, לימאָנאַד און אַנדערע משקאות	19	1	20	14	28	42	62	15	210	5,00
16	שפּייז־פּראָדוקציע	204	53	257	163	342	505	762	185	196	2,62
17	טאַבאַק־אינדוסטריע	99	38	137	76	134	210	347	84	153	27,74
18	פאַליעראַטישע און פּאַפּיר אינדוסטריע	163	12	175	79	150	229	404	98	131	6,86
19	סיזיעע, כעמישע, כירורגישע אינסטרומענטן, זיינערס און שפּילעכלאַך	49	1	50	39	68	107	157	38	216	2,00
20	יובעליר־ארבעט, מאַלעריי, לוקסוס־און־קולט־זאַכן	198	2	200	79	188	267	467	114	133	1,00
21	קליידער־אינדוסטריע	1425	697	2122	1068	2131	3199	5321	1294	151	32,85
22	בוי־ארבעט	457	1	458	352	822	1174	1632	397	256	0,22
23	עקספּאַזישן־אינדוסטריע און דאָס בויען פון הילצערנע שטן	3	—	3	—	9	9	12	3	300	—
24	פּראָפעסיעס, וואָס זיינען נישט אריין אין די אויסגערעכנטע גרופּעס.	25	1	26	13	38	51	77	19	196	3,84
25	רוניענע־אונטערנעמונגען (לערער, בעדער א. א.)	90	27	117	83	137	220	337	82	188	23,08
	אינדוסטריע.	4136	1065	5201	2957	6129	9086	14287	3474	175	20,48
26	וואַסער־פּראַנספּאָרט	1	—	1	—	4	4	5	1	400	—
27	אייזנבאַנען	44	—	44	44	93	137	181	44	311	—
28	אָרטיגער טראַנספּאָרט (בעלי־עגלות און אַנד)	226	1	227	223	442	665	892	217	293	0,44
29	אַנדערע טראַנספּאָרט־מיטלען	126	—	126	116	247	363	489	119	288	—
30	פּאָסט, טעלעגראַף, טעלעפאָן	2	—	2	3	—	3	5	1	150	—
-	**טראַנספּאָרט און פאַרבינדונג.**	399	1	400	386	786	1172	1572	382	293	0,25
31	קרעדיט־אַנשטאַלטן און געזעלשאַפטליכע קאָטערצעלע אינסטיטוציעס	62	4	66	52	109	161	227	55	244	6,06
32	פאַרמיטלעריי	237	17	254	227	583	810	1064	259	319	6,66
33	מסחר בכלל	371	85	456	311	645	956	1412	343	209	18,64
34	פי־האַנדל	70	2	72	92	175	267	339	82	371	2,78
35	ברויט־מסחר	165	21	186	210	399	609	795	193	327	11,28
36	האַנדל מיט אַנדערע אַגראַר־פּראָדוקטן	829	307	1136	885	1830	2715	3851	936	239	27,02
37	„ „ נעהילין און מיט האָלץ	215	10	225	267	469	736	961	234	327	4,47
38	„ „ זאַכן פון שמוב־ווירטשאַפט	116	11	127	95	192	287	414	101	226	8,66
39	„ „ מעטאַל־סחורות, מאַשינעס און געווער	122	7	129	100	216	316	445	108	245	5,44
40	„ „ מאַנופאַקטור	1132	73	1205	926	1792	2718	3923	954	225	6,06
41	„ „ לעדער און רויכוואַרן	257	9	266	262	495	757	1023	249	285	3,38
42	„ „ לוקסוס, קונסט, קולט־זאַכן און וויסנשאַפטליכע אינסטרומענטן	154	4	158	161	296	457	615	149	289	2,53
43	„ „ אַנדערע סחורות	156	14	170	145	251	396	566	138	233	8,23
44	פעדלעריי	62	24	86	62	127	189	275	67	219	27,91
45	טראַקטירן, האָטעלן, מעבלירטע צימער און קלובן	95	10	105	107	236	343	448	109	327	9,52
46	שענקעריי	34	1	35	31	64	95	130	32	271	2,86
	האַנדל.	4077	599	4676	3933	7879	11812	16488	4009	253	12,81
47	פערסאָנאַל און אַנגעשטעלטע אין פריוואַטע אונטערנעמונגען און כלערליי דינסט־ און מאָג־ארבעטער	585	1649	2234	410	812	1222	3456	840	55	73,82
48	אַדמיניסטראַציע, געריכט און פּאָליציי	7	—	7	12	28	40	47	11	571	—
49	געזעלשאַפטליכע שטעלעס	19	—	19	7	24	31	50	12	163	—
50	פריוואַטע יורידישע באַשעפטיגונג	—	—	—	25	28	53	53	13	20	—
51	קולט פון פּראַוואָסלאַוונער קירכע	—	5	5	—	1	1	6	1	—	100,0
52	קולט פון אַנדערע קריסטליכע רעליגיעס	3	—	3	—	—	—	3	—	—	—
53	קולט פון ניט קריסטליכע רעליגיעס	106	—	106	82	211	293	399	97	276	—
54	אַנגעשטעלטע בא קלויסטערס, בתי מדרשים, בית עולם׳ס א. אז.	142	4	146	76	198	274	420	102	188	2,74
55	פעדאַגאָגישע ארבעט	378	14	392	255	537	792	1184	288	202	3,57
56	וויסנשאַפט, ליטעראַטור און קונסט	10	2	12	13	20	33	45	12	275	16,66
57	מעדיצינישע און סאַניטאַרע ארבעט	42	18	60	31	69	100	160	39	166	30,0
58	שטעלעס אין צדקה חברה׳ס	2	—	2	1	6	7	9	2	350	—
	מלוכה־ און געזעלשאַפטליכע שטעלעס׳ און ליבעראַלע פּראָפעסיעס.	1294	1692	2986	912	1934	2846	5832	1418	95	56,66
59	מענשן, וואָס לעבן פון הכנסה פון קאַפּיטאַל, הייזער, ערד אָדער אויף מיטלען, וואָס זיי באַקומען פון עלטערן און קרובים	283	260	543	279	628	907	1450	352	167	47,88
60	מענשן, וואָס ווערן אויסגעהאַלטן אויפן חשבון פון דער מלוכה, פון געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציעס אָדער אויף מיטלען פון פריוואַטע פערזאָנען	157	144	301	19	26	45	346	84	15	47,84
61	אָרעסטאַנטן און פאַרשיקטע	38	2	40	—	—	—	40	10	—	5,0
62	אומבאַשטימטע פּראָפעסיעס	126	54	180	73	169	242	422	103	134	30,0
63	פּראָסטיטוציע	1	15	16	2	2	4	20	5	25	93,75
64	אומבאַקאַנטע פּראָפעסיעס	66	97	163	51	66	117	280	68	72	59,51
	אומפּראָדוקטיווע און אומבאַשטימטע פּראָפעסיעס.	671	572	1243	424	891	1315	2558	622	106	46,02
65	מיליטער	111	—	111	—	4	4	115	28	3	—
	אינגאַנצן:	10716	3934	14650	8739	17736	26475	41125	10000	181	26,85

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

BLANK PAGE

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

די סאציאל־עקאנאמישע לאגע פון די אידן אין רוסלאנד פון 1905 ביז דער לעצטער צייט*)

פראָפ. ב. ברוצקוס

Die sozialökonomische Lage der Juden in Russland von 1905 bis in die jüngste Gegenwart

von Prof. B. Brutzkus

(סוף)

IV

נאָך דער מפּלה פון 1915 האָט די רוסישע רעגירונג באַשלאָסן, אַז אַקעגן דער גלענצענדיגער אָרגאַניזאַציע און רייכער פאַרזאָרגונג פון שוואַ איז נויטיג אַריינצושטעלן רוסלאַנדס שטאַרקסטע געוועהר — דאָ נרויסע מענגע פון קאַנאָנען־פלייש. דורך אַ רייע פאַרדרדיגע מאָביליזאַציעס האָט די רעגירונג פאַרגרעסערט די צאָל פון׳ם מיליטער ביז צו דער אומגעהויערער ציפער פון 15 מיליאָן. מיט דער הילף פון׳ם אַלגעמיינעם מיטגעפיל מצד דער נעזעלשאַפט איז די אינדוסטריע אינגאַנצן מאָביליזירט געוואָרן פאַר די צרכים פון דער מלחמה. נאָך אַלעמען איז אָבער ניט געווען קיין שום מעגליכקייט צו באַוואָסנען אַ זעלכע גרויסע מאַסן. אַ גוטע העלפט פון דער אַרמיי איז געווען אין רוקן, דאָרט דעמאָראַליזירט געוואָרן און זיך פאַרוואַנדלט אין געפערליכן ברען־שטאָף פאַר אויפרענונג און אויפשטאַנד. דורך די אומאויפהערליכע מאָביליזאַציעס האָט דער אַלטער רעזשים זיך אַליין צוגעגרייט זיין איינענע מפּלה. אָט די מאָביליזאַציעס האָבן שטאַרק געווירקט אויף דער פּראָדוקטיווקייט פון דער לאַנדווירטשאַפט אין די ווייניג באַפעלקערטע דרומדיגע און מזרחדיגע קאַנטן, וועלכע פלעגן געבן די נרעסטע סכומים תבואה. אין דערזעלבער צייט איז פאַר דער רעגירונג אויסגעוואַקסן אַ שווערע פּראָבלעם פון שפּייז די 15־מיליאָנינע אַרמיי און אויך די שטאָטישע באַפעלקערונג, וועלכע האָט שוין נעאַרבעט כמעט אויסשליסליך פאַר די צרכים פון דער אַרמיי. תבואה אין לאַנד איז נאָך געווען גענוג, אָבער אַרויסבאַקומען אַן די הויפּט־פּראָדוצירער — בא די פּויערים — איז געוואָרן אַלץ שווערער, ווייל בא זיי איז שוואַכער געוואָרן דער לוסט צו פאַרקויפן. דעם בראַנפן־פאַרקויף, וועלכער פלעגט דורכן אויסטויש אַרויסציהען אויפן מאַרק אַ גרעך 500 מיליאָן פוד תבואה, האָט די רעגירונג אָפּגעשטעלט. די שטעט האָבן נעקאָגט נעבן דעם פּויערטום זעהר ווייניג סחורות פאַר ברויט. נעלט האָבן די פּויערים נעדאַרפט אויבערגענומען פון דער קצבה, וואָס זיי פלעגן באַקומען פאַר די מאָביליזירטע מיטגלידער פון דער פאַמיליע. אויף אַזאַ אופן, איז די שנעלע פאַרטרענונג פון׳ם ברויט געווען אַ פּרעלי־יצא פון דער אַלגעמיינער עקאָנאָמישער קאָניונקטור.

די רעגירונג האָט אָבער ניט געוואָלט מיטברויכן מיט די אַזוי אויך גרויסע עמיסעס. זי וואָלט וועלן בעסער ביליגער באַקומען פּראָדוקטן און אַזוי אַרום ביליגער פירן די מלחמה. צוליב דעם צוועק הייבט זי אָן נאָרמירן די תבואה־פּרייזן און מוז אָנקומען צו רעקווירירונגען פון תבואה. דער פּרעל־יצא פון אָט די מאַסנאַמען איז געווען לחלוטין אַ נעגאַטיווער, — דער פּריוואַטער תבואה־האַנדל איז אינגיכן לגמרי דעזאָרגאַניזירט געוואָרן, און די הויפּט־שטעט האָבן אָנגעהויבן פילן אַ שטאַרקן דוחק אין שפּייז־פּראָדוקטן. די שווערינקייטן פון דער שפּייז־פאַרזאָרגונג, וועלכע באַוויזן, אַז די מלחמה־לאַסט איז געווען ניט פאַר די כחות פון דער רוסישער פאָלקס־ווירטשאַפט, האָבן אַוועקגעהרגעט דעם אַלטן רעזשים, וועלכער איז שוין לגמרי קאָמפּראָמיטירט געוואָרן דורך דער צווייטער, זינט דער יאַפּאַנישער מלחמה, מפּלה, דעם 27־טן פעברואַר לויט׳ן אַלטן סטיל איז די צאַרישע רעגירונג געפאַלן, און אין משך פון 8 חדשים האָט מיט׳ן לאַנד אָנגעפירט די צייטווייליגע רעגירונג, וואָס איר צוזאַמענשטעל האָט זיך הגם אָט נעביטן, אַריינגעמענדיג אַלץ מער סאָציאַליסטיש־געשטימטע מיטגלידער, וועלכע איז אָבער אין אַלגעמיין באַשטאַנען פון טיפּישע פאַרשטייער פון דער רוסישער אינטעליגענץ.

די צייטווייליגע רעגירונג האָט נערעכנט פירן ווייטער די מלחמה און דעריבער נעקומען צו אַ סתירה מיט דער שטימונג פון די רעוואָלוציאָניזירטע מאַסן, וואָס האָבן געשטרעבט בכל אופן צו פאַרענדיגן זי. כדי צו דערגרייכן דעם אָנגעמערקטן צוועק האָט די רעגירונג געשטרעבט צו פאַרשפּרייטן די סיסטעם פון סאָציאַליסטישער ווירטשאַפט, אבל די רוסישע אינטעליגענץ איז פון תּמיד אָן געווען אַ פּרינציפּיעלער אָנהייבער פון אַזאַ ווירטשאַפט. ס׳איז פאַרשטענדליכע געוואָרן די תבואה־מאָנאָפּאָליע און די רעגולירונג פון דער אינדוסטריע דורך דער רעגירונג האָט דערגרייכט ביז צו דער העכסטער מדרגה. די מאַכט פון דער נייער רעגירונג איז אָבער געווען זעהר שוואַך און איז ניט געווען בכח פלעגמעטיג צו פאַרווירקליכן די אָנגעמערקטע מאַסנאַמען. די פאָלקס־ווירטשאַפט, וואָס האָט געפאָדערט פאַר איר קיום אין דער תּקופה פון דער וועלט־מלחמה די שטאַרקסטע אָנשטרענגונג פון די כחות און די נרעסטע אויסגעהאַלטנקייט, האָט אָנגעהויבן שנעל תּרוב־צו ווערן. אין די אַרבעטגדיגע מאַסן איז פאַרשוואונדען געוואָרן יעדע דיסציפּלין: אַרבעטער פלעגן פאַרלאָזן פאַבריקן, אייגנבאַנער האָבן פאַרכאַפּט די פאַרוואַלטונג מיט די באַנען, פּויערים האָבן פאַרכאַפּט די פּריוואַטע ערד־שטחים, די סחורים און הענדלערס זיינען ערקלערט געוואָרן פאַר ספּעקולאַנטן, זייערע סחורות זיינען צערעכנט געוואָרן, און אומעטום האָט אָנגעהויבן זיך אָפּשטעלן די אַרבעט.

די אידישע מאַסן האָבן קלאָרער פון אַנדערע באַפעלקערונגס־עלעמענטן פאַרשטאַנען וואָס פאַר אַ שוועקליכע נעפאַר ס׳שטעלט פאַר אָט דער צערפאַל פון דער פאָלקס־ווירטשאַפט, וועלכער איז פאַרנעקומען אונטערן לאָזונג פון סאָציאַליזם. דער אידישער האַנדלס־עלעמענט האָט גלייך דערפילט, אַז ער נעפינט זיך אויף אַ וואולקאַן, אַז זיין איינגעמום האָט אָנגעהויבן די נאַראַנטיעס פון זיכערקייט. די אידישע מלאכה, די אידישע אינדוסטריע האָבן אָנגעהויבן שנעל אָפּשטאַרבן מחמת דעם מאַנגל אין רוי־שטאָפן, צוליב דעם תּורבן פון׳ם פּראָנטאַרט און ראשית כל מחמת דעם סעהלן פון אַ רעכטליכער אָרדנונג. דערפאַר אָבער זיינען אייגנע אידישע עלעמענטן געווען העכסט צופרידן מיט דער מענליכקייט צו פאַרנעמען רעגירונגס־שטעלעס, וועלכע זיינען פריער

---

*) דער מוטגליד פון רעדאַקציע ה׳ יעקב לעשצינסקי איז ניט מסכים ניט מיט די אָפּשאַצונגען און ניט מיט די אויספירן פון אַרטיקל פון פּראָפ. ב. ברוצקוס.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

געווען פאַר איר פאַרשלאָסן, און וואָס זייער צאָל איז געוואַקסן צוזאַמען מיט דער פאַרווירקליכונג פונ׳ם סאָציאַליזם. דער מער באַראַוועגטער טייל פון דער אידישער באַפעלקערונג האָט ניט־הויך געשעצט דעם באַטרעף פון אַזאַ מין עראָבערונג בײַ אַזעלכע היסטאָרישע אומשטענדן. פון אָט דעם שטאַנדפּונקט איז העכסט כאַראַקטעריסטיש, אַז בשעת די וואַלן צו די אידישע קהלות, וואָס זײַנען דורכגעפירט געוואָרן אין די טעג פון דער צייטווייליגער רעגירונג אויף די דעמאָקראַטישסטע יסודות, האָבן אַלע אידישע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען צוזאַמען סך־הכל צונויפגעזאַמלט 20% שטימן, דאַן ווען צווישן דער אַרומיגער באַפעלקערונג האָבן די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען דאַמאָלסט נעהאַט די העכסטע השפעה.

V

דער חורבן פון דער פאָלקס־ווירטשאַפט און צוזאַמען אויך פונ׳ם גאַנצן געזעלשאַפטליכן סדר איז בשעת דער צייטווייליגער רעגירונג נעגאַנגען פאָרווערטס מיט אַ זעהר שנעלן טעמפּ. די אויפרעגונג פון די פאָלקס־מאַסן איז געוואַקסן פון טאָג צו טאָג, און די מאַכט איז נאַטירליך אַריבער צו דער פּאַרטיי, וועלכע האָט צונעזאַמט תּיכף ליקווידירן די מלחמה און וואָס האָט אין דערזעלבער צייט נעגעבן פולע פרייהייט פאַר די אינטסינקטן און ליידנשאַפטן פונ׳ם פאָלק. קומענדיג צו דער ממשלה האָט די קאָמוניסטישע פּאַרטיי דורך אַזאַ מין צורייצן פון אַלע פאַרגיכטגדיגע אינסטינקטן בײַ די פאָלקס־מאַסן געשטרעבט צו איין באַשטימטן ציל, — חרוב מאַכן ביז צו גרונט די אַלטע פאָלקס־ווירטשאַפט, וואָס איז געבויט אויפ׳ן יסוד פון פריוואַטן איינטום און פריוואַטער איניציאַטיוו. נאָכדעם ווי זי האָט גלענצענד דורכגעפירט אָט די אויפגאַבע, האָט זי אָנגעהויבן דורך ענערגישע מיטלען בײַזײַן די קאָמוניסטישע ווירטשאַפט.

די קאָמוניסטישע רעגירונג האָט נאַציאָנאַליזירט די בײַנק, די גרויסע אינדוסטריע, די פאַרזיכערונגס־געזעלשאַפטן. זי האָט פאַרבאָט און צונעמען אַלע גרעסטע האַנדלס־אונטערנעמונגען, אַלע לאַגערן פון סחורות. ביסליכווייז האָט זי אָנגעהויבן ליקווידירן די אַלץ קלענערע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען, וואָס זײַנען שוין סייוויי געווען אָפּהיינגיג פון איר מחמת דער נייטווענדיגקייט צו באַקומען פון דער רעגירונג רוי־שטאָף, און שוין צום 1920־טן יאָר פאַרענדיגט מיט דעם פולן ליקווידירן פון יעדערער וועלבשטענדיגער מלאכה און יעדערן אפילו דעם נאָר קלענסטן מאַרק־האַנדל אין די שטעט.

שווערער זײַנען געווען די אויפגאַבן פונ׳ם סאָציאַליזם אין דאָרף. דאָך האָט די קאָמוניסטישע רעגירונג ענערגיש זיך גענומען אויך פאַר אָט דער זאַך. אנשטאָט מאָנאָפּאָליע פונ׳ם תּבואה־מסחר איז זי אונטערן אויסרייד פון פלאָגמעסיגער מאַנאַדערשיליגונג איבערגעגאַנגען צו פּאַקטיש אומזיסטער רעקוויזיציע, ניט נאָר פון תּבואה, נאָר בכלל פון אַלע נשאַרדיגע לאַנדווירטשאַפטליכע פּראָדוקטן. דעם פּאַרקויף האָט מען די פּויערים פאַרוועהרט. איבערן לאַנד זײַנען אַרומגעגאַנגען באַוואָפנטע אָפּטיילונגען, וועלכע האָבן מיט נחאַלס געזאַמלט די פּראָדוקטן בײַ די פּויערים, און די שטעט זײַנען אַרומגערינגעלט געוואָרן דורך פאַרצוימונגס־שטיבלעך כדי אַהינצו זאָלן ניט אַריינגעפירט ווערן קיין פּראָדוקטן אָהן דעם ווישן פון דער מלוכה. כדי צו זיכערן פאַר זיך אַ שטיצע אין דאָרף האָט די קאָמוניסטישע מאַכט אויך דאָרט אָנגעצונדן דעם פלאַם פון בינדער־קריג און געבילדעט פון די ווייניגער פאַרמענלעכע עלעמענטן קאָמיטעטן פון די דאָרפישע קבצנים, וועמען סאָ׳ז איבערגעגעבן געוואָרן די מאַכט אין דאָרף.

די שטאָטישע און דאָרפישע באַפעלקערונג האָט מיט אַלע כחות געשטרעבט אונטערצוהאַלטן די דירעקטע פאַרבינדונג צווישן שטאָט און דאָרף. אַ באַריימדער טייל באַזונדערס פון דער שטאָטישער באַפעלקערונג איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין „מעשאָטשניקעס״: דאָס זײַנען מענשן פון אַלערליי פּרוּהערינג שטאַנדן, וואָס לאָזן זיך מיט אַ זאַק אויף די פלייצעס אין דאָרף אַריין, אָפּטמאָל פאַר הונדערטער קילאָמעטער, בדי אויסטרישן שטאָטאַרבײַקלען, ווי זאָלץ, גיוועבן, ווערטפולע חפצים, אויך אַ ביסל שפּייז פאַר זיך און צום פאַרקויפן. אין משך פון 1918 יאָר האָבן אָט די „מעשאָטשניקעס״ איבערפולט אַלע באַנען, שיפן און אַנדערע וועגן. בתּקוּם דער חרוב געוואָרענער נאָרמאַלער האַנדלס־אָרגאַניזאַציע איז געשאַפן געוואָרן אַ פּרימיטיווער אָפּאַראַט, וואָס איז פאַרבונדן מיט אומגעהייערע איבערגע התּאוות. די רעגירונג האָט אָבער איר גאַנצע ענערגיע געווידמעט דעם קאַמף מיט די „מעשאָטשניקעס״ און ביסליכווייז פאַרריכט אָט דעם דעפעקט פון דער קאָמוניסטישער עקאָנאָמישער מיסטעם. צום סוף פונ׳ם 1920־טן יאָר האָט דער קאָמוניזם געקאָנט פייערן זײַן נצחון. יעדער דירעקטער פאַרקער צווישן שטאָט און דאָרף, לכל הפחות אין די געגנטן, וואו די ראַטן־מאַכט האָט זיך שטאַרק באַפעסטיגט, איז איבערגעריסן געוואָרן. אין די שטעט זײַנען אַלע צייכן פון אָט דעם נצחון אפילו פאַנאַנדערגענומען געוואָרן די מאַרק־געביידעס. די רעגירונגס־אָרגאַנען זײַנען געוואָרן די איינציגע קאַנאַלן, דורך וועלכע ס׳האָט געקאָנט פאַרקומען דער אויסטויש צווישן שטאָט און דאָרף. באַזיצנדיג די רוי־שטאָפן האָבן אָט די אָרגאַנען שוין דורכדעם אַליין געהאַלטן אין זייערע הענט די נאַנצע פּראָדוקציע אין די שטעט.

אַלס פּועל־יוצא פונ׳ם נצחון, וואָס ס׳האָט אָפּגעהאַלטן דער קאָמוניזם, איז אָבער פאַראַליזירט געוואָרן די עקאָנאָמישע מעטיקייט ראשית כל אין די שטעט, דערנאָך אויך אין די דערפער. די קאָמוניסטישע מאַכט, וואָס האָט מאָנאָפּאָליזירט דעם אויסטויש, האָט דער שטאָטישער באַפעלקערונג און בתּוכה אפילו דעם פּרי־ווילעגירטן פאַבריק־פּראָלעטאַריאַט נעקאָנט פאַרוסגעבן בלויז הונגער־קצבה, און נעקאָנט באַוואָרנן דאָס דאָרף מיט זעהר אַ קליינער צאָל סחורות. לכתּחילה האָט אַזאַ מין מצב שטאַרקער פון אַלץ אָנגעטראָפן די שטאָטישע באַפעלקערונג. פון 1918 אָן האָט די שטאָטישע באַפעלקערונג צוליב׳ן הונגער אָנגעהויבן שנעל זיך פאַנאַנדערצולויפן. איינגעזעטענע שטאָטישע האָבן אָנגעהויבן זיך באַוואָרנן מיט דאָרפישער ווירטשאַפט, צו וואָס ס׳האָט מיטגעהאָלפן די נייע אַגראַר־פּאָליטיק, וועלכע האָט זיי געגעבן רעכט צו פאָדערן אַ חלק פון דער דאָרפס־עמיינדע. די באַפעלקערונג פון די שטעט איז רוסלאַנד האָט זיך אין עטליכע יאָר פאַרקלענערט אויף אַ העלפט; אַ סך אינדוסטריעלע צענטערן זײַנען לגמרי חרוב געוואָרן און באַוואָקסן געוואָרן מיט גראָז.

ס׳איז אָבער געקומען די סדרה אויך פאַרן דאָרף. די רייכסטע עדטער פון רוסלאַנד — דום און מזרח — זײַנען ערשטערט געוואָרן דורכן צוסלאָקערטן בינדער־קריג. און באַלד נאָכ׳ן נצחון פון די באָלשעוויקעס האָט די לאַנדווירטשאַפט אָנגעהויבן חרוב ווערן אונטער דער השפעה פון דער קאָמוניסטישער פּאָליטיק. די גרויסע קאַפּיטאַליסטישע ווירטשאַפטן זײַנען פאַרניכטעט געוואָרן שוין אינ׳ם ערשטן יאָר פון דער רעוואָלוציע. און דאָס שטאַרקע פּויערטום האָט פאַרלוירן יעדעס אינטערעס צו פאַרברייטערן דעם שטח מער פון דעם, וואָס ס׳איז געווען אומבאַדינגט נויטיג פאַרן איינענעם געברויך. אָט אַזוי האָט זיך פון לכתּחילה אָן נעגרייט דער הונגער־אומגליק פון 1921 און 1922 יאָר.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

דאָס ערשטע יאָר פונ'ם קאָמוניסטישן בויען האָט אָנגערירט נאָר אַ קליינעם טייל פון דער אידישער באַפעלקערונג, ווייל דער טייל פון רוסלאַנד'ס טעריטאָריע, וואו די אידן האָבן געלעבט אין קאָמפּאַקטע מאַסן, איז צוליבן אָפּטיילן זיך פון אוקראַינע און דעם פאַרשפּרייטן פון די דייטשען אויף אַ יאָר אַרויס פון דער ראַטן-ממשלה. ווען דעם איינדרוק, וואָס דער באָלשעוויסטישער רעזולטאַט האָט געמאַכט אויף דער אידישער באַפעלקערונג שוין אינ'ם ערשטן יאָר פון זיין קיום, קאָן מען האָבן אַ באַגריף דורך דעם מאַסן-אַנטלויפן צוריק אַהיים פון די היימלאָזע, וואָס האָבן זיך באַזעצט אין מזרח-רוסלאַנד. ניט נעקוקט אויף די אומגעהויערע שוועריגקייטן פון אַרומפאָרן איבער ראַטן-רוסלאַנד און איבערגיין די גרעניץ, האָט יעדערער, ווער ס'האָט נאָר געקאָנט, זיך געראַטעוועט פון רוסלאַנד, וואו אידן האָבן דאָך געגאָסן פולע גלייכבאַרעכטיגונג און דאָס ניט נור אויף פּאַפּיר, נאָר מאַקי אין דער אמתן.

אינגיכן אָבער האָט אונטערן דרוק פון דער אַנטאַגנטע דייטש-לאַנד געליטן אַ מפּלה און די באָלשעוויסטישע מאַכט האָט אָנגע-הויבן זיך פאַרשפּרייטן אויף דער טעריטאָריע פונ'ם געוועזענעם תחום. וואָס האָט זי אָבער געבראַכט דער אידישער באַפעלקערונג: אינ'ם עקאָנאָמישן נעביט? זי האָט איר געבראַכט רואינירונג: נאָך אין אַ גרעסערער מאָס ווי דער ניט-אידישער באַפעלקערונג, ווייל זי האָט אונטערגעגראָבן די גרונט-יסודות פון די צוויי הויפּט פּראָפעסיעס, מיט וועלכע ס'האָט זיך באַשעפטיגט די אידישע באַ-פעלקערונג. דעם אידישן-האַנדלס-קלאַס האָט זי עקספּראָפּריאירט און ביים אידישן בעל-מלאכה'שען קלאַס האָט זי צוגענומען דעם רוי-שטאָף. אמת, די קאָמוניסטישע מאַכט האָט די אידן בריט געעפנט די טירן פון די מאַבריקן, זי האָט איינגעלאַדן די אידישע בעלי-מלאכות צו מאַראַיינען זיך, כדי צוזאַמען אַרבעטן מאַר דער מלוכה. קיין אָנגעשטריינגטע אַרבעט האָט מען ניט געפאָ-דערט, ווער ס'איז אָפּגעווען אין מאַבריק, אינ'ם אַלגעמיינעם וואַר-שטאַט, זיינע אַכט שעה, דער האָט באַקומען אַ באַשטימטען און גליכן מאַר אַלעמען לוין מיט געלט אָדער מיט נאַטור; אָט דער לוין אָבער איז געווען אַזוי קליין, אַז ער האָט ניט געזיכערט פון אַ הונגער-טויט. דערצו כאָך איז די מעגליכקייט צו געפינען חיונה אין אַ מאַבריק אָדער אין אַ וואַרשטאַט געווען דער עיקר אין די גרעסערע צענטערן, אָבער בשום אופן ניט אין די קליינע שטעט און שטעטלאַך.

נאָכ'ן נצחון פונ'ם קאָמוניזם אין רוסלאַנד איז די רוסישע באַ-פעלקערונג פון די שטעט געלאָפן אין דאָרף אַריין, ווייל אַ טייל פון איר האָט נאָך געדאַט דאָרטן געוויסע פאַרבינדונגען, דער אַנדערער האָט אויף דער גיך זיך געשאַפן אַזעלכע. וואהין האָט אָבער זיך געזאָלט אַהינטון די אידישע באַפעלקערונג, וואָס איר איז דאָס דאָרף לחלוטין פרעמד? מחמת דעם, וואָס די רעוואָלוציע האָט אָפּגעשאַפט די רעכטליכע באַגרענצונגען, האָט אויך זי גע-שטרעבט צו געפינען אַ שטיצע אין ערד-אַרבעט. פאַר דער שטאָ-טישער באַפעלקערונג איז דאָס אָבער געווען מעגליך אין אויסער-געוויינליכע פאַלן, אַ געוויסן טייל אָבער פון דער אידישער באַפעל-קערונג אין די שטעטלאַך האָט זיך דאָך איינגעגעבן צו באַקומען באַ דער אַלגעמיינער חלוקה אַביסל ערד. אָרגאַניזירן אָבער אַ ווירטשאַפט ביים פעלן פון בגינים, פון לעבעדיגן און טויטן אינוועניטאַר, זריעה און גענוגענדער נעוואוינטשאַפט צו לאַנדווירט-שאַפטליכער אַרבעט איז געווען אויסערסט שווער. כדי צו ביי-קומען אָט די שוועריגקייטן האָבן די נייע עדראַרבעטער זיך גרו-פּירט אין קאָלעקטיוון, ווייל די ערד-אָרגאַנען פון דער רעגירונג האָבן אויך גענעבן ערד, ניכער קאָלעקטיוון, אידער איינצעלנע פערזאָנען.

די הויפּט-מאַסע פון דער אידישער קליין-בורזשואַזיע האָט גע-קאָנט לעבן נור אויסמיידונג די געזעצן פון דער קאָמוניסטי-שער מלוכה. זי איז געוואָרן „מעשאַטשניקעס", האָט זיך פאַר-נומען מיט ספּעקולאַציע, ווייל באַ די געשאַפענע באַדינונגען האָט יעדע וועלבשטענדיגע עקאָנאָמישע טעטיגקייט פאַרלוירן דעם פעסטן באָדן און איז געוואָרן ספּעקולאַציע. דאָס איז געווען זעהר נעפערליך, ווייל די קאָמוניסטישע מאַכט, און ווען אידע פאַר-שטייער דאַרף מען דאָס באַזונדערס אונטערשטרייכן, איז אַכזריות-דיג זיך באַגאַנגען מיט די הענדלער און אַפילו מיט די בעלי-מלאכות, וועלכע האָבן זיך עדליכע וועלבשטענדיגע קניות פון רוי-שטאָף.

נאָך אין סוף פונ'ם 18-טן יאָרהונדערט, ווען די אידישע באַ-פעלקערונג איז אַריבער אונטער רוסלאַנד'ס מלוכה, האָט זיך אָנ-געהויבן באַ דער אידישער באַפעלקערונג דער פאַמעליכער, אָבער כסדרדיגער פּראָצעס פון איבערגיי. מיט דער כסדרדיגער אַנט-וויקלונג פון דער רוסישער פאָלקס-ווירטשאַפט ווערן דאָ די אידן אויס קליינע פאַרמיטלערס, מעקלערס, לופטמענשן, זיי נעהן אַלץ מער אַריבער צו פּראָדוקטיווע פּראָפעסיעס. די מלחמה, ווי מיר האָבן שוין געזעהן, האָט, ניט קוקנדיג אויף אַלע אירע אומגליקן, בלויז פאַרשנעלערט אָט דעם פּראָצעס. אויך דער אידישער האַנדלס-קלאַס ענדערט זיין פּיזיאָנאָמיע, ער ווערט דורכגעדרונגען מיט געזונטערע פּרינציפּן פון די אַנטוויקלטע קאַפּיטאַליסטישע באַציהונגען. דערפאַר אָבער האָט דער געשעהענער חורבן פון דער רוסישער פאָלקס-ווירטשאַפט אין אַ געוויסער מאָס אַנגלירט אָט די וויכטיגע פּאָזיטיווע רעזולטאַטן פון כמעט אַ יאָרהונדערט-לאַנ-גער אַנטוויקלונג: די אידישע מאַסע האָט ווידער-אַכאַל פאַרלוירן דעם באָדן, זי איז ווידער געוואָרן אַ המון פון לופטמענשן, ספּעקו-לאַנטן. און נאָר די עטליכע נרופּן אידן, וואָס פאַרנעמען זיך מיט ערדאַרבעט, זיינען דער איינציגער פּאָזיטיווער רעזולטאַט פון אָט דער פינסטערער עפּאָכע.

דערפאַר אָבער האָט פאַר דער אידישער יוגנט פון צווישן דער האַלב-אינטעליגענץ און אויך פון די אַרבעטער דער קאָמוניזם גע-עפנט ברייטע פּערספּעקטיוון. די אַנטוויקלונג פון דער קאָמוניסטי-שער ווירטשאַפט האָט געפאָדערט אַ גרויסע צאָל אָנגעשטעלטע אויף צונויפנעמען די פּראָדוקטן-שטייערן, אויף רעגיסטרירן די קאָנ-פיסקירטע לאַגערן, אויף פאַרטיילן די רעקוויזירטע סחורות, אויף צו אָרגאַניזירן די אַרבעטער אין פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען, אויף אָנצופירן מיט דער פּראָדוקציע א. א. ו. דיקאָמוניסטישע מאַכט האָט ניט געדאַט קיין צוטריי צו די פּריערדיגע באַאַמטע און צו די אַלע, וואָס האָבן פריער געהערט צו די העכערע קלאַסן; מיט דער רו-סישער אינטעליגענץ האָט זי זיך געפונען אין אַ געפערליכן קאָנ-פליקט. די אידישע האַלב-אינטעליגענץ און אַרבעטער-יוגנט מיט איר בטבע'דיגן פאַרשטאַנד און פעהיגקייט צו אָריענטירן זיך אין די נייע תנאים איז געווען אַ גרויסער רעזערוואָאַר, פון וואַנען די קאָמוניסטישע מאַכט האָט געקאָנט שעפּן פאַר זיך אָנגעשטעלטע. די אידישע יוגנט איז געווען זיי געוואוינען פאַר דער קאָמוניסטישער מאַכט אויך מחמת דעם, ווייל יענע האָט ניט געקאָנט האָבן קיין שום סימפּאַטיעס פאַרן אַלטן רעזשים, פאַר די געוועזענע הע-כערע קלאַסן, און אַזוי אַרום פאַר דער אויפוואַכענדער קאָנטר-רעוואָלוציע. און אויף אַזאַ אופן, בשעת די רוסישע איינוואוינער האָבן זיך געראַטעוועט פון די שטעט אין דאָרף אַריין, האָבן די יוגנט עלעמענטן פון דער אידישער באַפעלקערונג אָנגעהויבן אָנ-

מילן די גרויסע צאָל קאָמוניסטישע קאַנצעלאַריעס. און יענע פון דער יוגנט, וועלכע זיינען פאַרבלענדעט געוואָרן דורך די שיינע לאָזונגען פונ׳ם קאָמוניזם אָדער וואָס האָבן געמאַכט אַ פשרה מיט׳ן געוויסן, האָבן געקאָנט אַריינטרעטן אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי און דאַן האָט זיך פאַר זיי געעפנט אַ ברייטע, מ׳קאָן זאָגן אַ גלענצנדע, קאַריערע. די אידישע יוגנט האָט פריער געהערט צו די אידישע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, וואָס זיינען געשטאַנען אויפ׳ן רעכטן פליגל פון דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. איצט איז אַ געוויסער טייל פון איר אַריבער צום קאָמוניזם. די אידן פאַרנעמען אַנגעזעהענעם אָרט אין דער קאָמוניסטישער ביוראָקראַטיע פונ׳ם תחום, אָבער אויך אין צענטראַל־רוסלאַנד זיינען זיי שטאַרק פאַרטראָטן. די רוסישע האָבן קיינמאָל ניט געזעהן קיין אידן בא דער מאַכט. און פלוצים האָבן זיך די אידן מאַסנווייז באַוויזן צווישן דער מאַכטפולער קאָמוניסטישער ביוראָקראַטיע; איינצעלנע אידן זיינען אַרויפגעשוואומען אויפ׳ן שפּיץ פון דער מאַכט. הגם די אידן, וואָס זיינען געשטאַנען בראש פון דעם רוסישן באָלשעוויזם, האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון אידישקייט, פאַר די רוסישע מאַסן זיינען זיי אָבער דאָך געבליבן אידן. אויף אַזאַ אופן האָט דער קאָמוניזם, וואָס האָט ביז נאָר תּרוב געמאַכט אַלע יסודות פונ׳ם אידישן עקאָנאָמישן וואוילשטאַנד, באַקומען אינ׳ם מויל פון די פינסטערע מאַסן דעם נאָמען „אידישע מלוכה״.

אין דער באַציהונג האָבן דאָס רוסישע אידנטום ערוואָרטעט נאָך שרעקליכערע קאַטאַסטראָפעס. אויב דאָס גרויס־רוסישע פּריערטום מיט זיינע טיפע טראַדיציעס פון ערד־חלוקה האָט, באַקומען דינ׳ די ערלויבניש צו ראַבירן די ניטער, על פי רוב לייכט מסכים געווען מיט דער ערד־פאַרטיילונג, האָט מצד דעם אוקראַינישן פּריערטום, בא וועמען די איינגעטום־אינסטינקטן זיינען מער געווען אַנטוויקעלט, די קאָמוניסטישע פּאָליטיק באַגעגנט אַ מער ענערגישן ווידערשטאַנד. די פאַרמענליכערע עלעמענטן פונם פּריערטום האָבן אונטערן לאָזונג פון „סאַמאָסטיינער אוקראַינע״ אָנגעהויבן אַ ביטערן קאַמף קעגן קאָמוניזם. וואָס מער ס׳איז געוואַקסן די דעזאָרגאַניזירונג פון דער באַוועגונג אונטערן דרוק פון די מפּלות מצד די באָלשעוויקעס, אַלץ מער האָט די אוקראַינישע באַוועגונג געשטרעבט זיך אָנצאַפּן פאַר דעמאָקראַטישע לאָזונגען. אַזאַ מין שטענדיגער לאָזונג פון דער אוקראַינישער באַוועגונג איז געווען דער רוף: „שלאָג די זשידעס!״ איצט האָט ער געפונען אַ באַזונדערס ברייטן קבלה־פנים בא די מאַסן. די דיקטאַטור פונ׳ם פּראָלעטאַריאַט אין אוקראַינע איז דאָך געווען די דיקטאַטור פון דער אידישער שטאָט איבער דעם אוקראַינישן דאָרף, די פאַרטרעטער פון דער מאַכט זיינען צו אָפט געווען אידן, בראש פון דער רויטער אַרמיי איז דאָך אויך געשטאַנען אַ איד. וואָס מער דאָס אוקראַינישע מיליטער איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין רויבער־באַנדעס, אַלץ מער איז זייער הויפּט־ענין געוואָרן דער קאַמף קעגן אידן. דאָס איז שוין געווען ניט נאָר ראַבירונג פון דער אידישער באַפעלקערונג, דאָס איז געווען איר פאַרניכטונג. אַ פייערדיגער שטורם האָט זיך אַדורכגעטראָגן איבער די שטעט און שטעטלאַך פון אוקראַינע און ניי־רוסלאַנד.

גלייכצייטיג האָט אין ניי־רוסלאַנד די קאָזאַק־רעוואָלוציע באַוויזן אונטער דער אָנפירונג פונ׳ם נענעראַל דעניקין און מיט דער שטיצע פון דער אַנטאַנטע צו אָרגאַניזירן זיך אין אַ באַזייטענדעם כח. צייטנווייז האָט זיך נעדוכט, אַז אָט דער באַוועגונג איז בא שערף מנצח צו זיין דעם באָלשעוויזם. אָבער אין דער דאָזיגער באַוועגונג מיט דעניקינען בראש זיינען געווען שטאַרקע רעוואָלוציאָנערע שטרעמונגען, אין איר האָבן זיך באַטייליגט דער פריערדיגער אדל און די געוועזענע צאַרישע ביוראָקראַטיע, וואָס האָבן זי קאָמפּראָמיטירט אין די אייגן פונ׳ם פּריערטום. וואָס פריער די קאָזאַק־רעוואָלוציע האָט צוליב די נצחונות אַריסגעוויזן איר רעאַקציאָנערע נאַטור, אַלץ פיינטליכער צו איר איז געוואָרן דאָס פּריערטום. און דאָס האָט באַשטימט איר גורל. די מפּלה האָט גורם געווען די דעמאָראַליזירונג פון דער פּראָוויזאָרישער אַרמיי; אירע אָנפירער האָבן זיך אינגאַנצן אַ הארף געמאַן צו דעמאָגאָגיע. דער אַנטיסעמיטיזם איז פון תּמיד אָן געווען אַ קאַמף־מיטל פון דער רוסישער רעאַקציע, וועלכע האָט זיך נאָכאַמאָל אָנגעכאַפּט אָן איר. איבער נאָך דרום־רוסלאַנד האָט זיך פאַרשפּרייט דער באַוואוסטער רוף: „שלאָג די זשידעס, ראַטעווע רוסלאַנד!״ די דעמאָראַליזירטע פרייוויליגע אַרמיי האָט איבערגעהערט די אכזריותדיגע מעשים פון פּעטליורעס אָפּטיילונגען.

אָט אַזוי האָבן זיך אויף אידן אַ שאָט געטאָן קאַטאַסטראָפעס, אויף וועלכע מ׳האָט נאָר ניט געקאָנט גלויבן: אינ׳ם XX־טן יאָרהונדערט האָבן זיך איבערגעהערט די ווילדקייטן פון ימי כמעלניצקי און היידאַמאַקשינע.

פון צוויי צרות קלייבט מען אויס די קלענערע. די מאַסן אידישע באַפעלקערונג, וואָס האָבן ביים ערשטן אַריינקומען פון די באָלשעוויקעס זיי באַגעגנט מיט קללות, האָבן איצט זיי באַגעגנט מיט באַגריסונגען, ווייל ווי די באָלשעוויקעס זאָלן ניט זיין שעדליך פאַר דער אידישער באַפעלקערונג מ׳נ׳ם עקאָנאָמישן שטאַנדפּונקט, אָבער אידישע פּאָגראָמען האָבן זיי ניט געמאַכט (ציפּעליגע פאַסירונגען בשעת דער צייטנווייז הערשענדיגער אַנאַרכיע — נייען ניט אַריין אין חשבון). אויך די באַפעלקערונג איז אונטער דער ממשלה פון די באָלשעוויקעס געווען רעכטלאָז, איז אָבער אין אַ גלייכער מאָס, אָהן אונטערשיד פון גלויבן. די אידישע רעוואָלוציאָנערע יוגנט האָט אויסגעהערט צו וואַקלען זיך און געגאַנגען דינען צו די באָלשעוויקעס.

דער שוץ אָבער, וואָס די באָלשעוויקעס האָבן געגעבן אין די בלוטיגע 1919 און 1920 יאָר, האָט געטראָגן אַ צווייפלהאַפטן כאַראַקטער. פאַר די קאָמוניסטן איז די אידישע באַפעלקערונג געווען אַ קליין־בורזשואַזע מאַסע, זיי האָבן זי ניט געראַבירט, אָבער אויך ניט געדעכט פאַר אַ זייערינע. ווען די אידישע באַפעלקערונג האָט געפּרובט זיך נעמען פאַר׳ן געווער כדי צו באַשיצן איר לעבן, איר כבוד און איר האָב און גוטס, האָט זי זיך באַגעגנט מיט׳ן אומצופרידן פון דער קאָמוניסטישער מאַכט צו דער קליין־בורזשואַזיע. און אָט דעם אומצופרידן צו דער אידישער מאַסע האָבן באַזונדערס צוגעלאָזן די אידישע קאָמוניסטן. דער קלאַסן־קאַמף פונ׳ם ניט צאָלרייכן אידישן פּראָלעטאַריאַט אַקעגן דער גרויסער צאָל אידישער קליין־בורזשואַזיע איז דאָך געווען דער ספּעציעלער ענין פון די אידישע קאָמוניסטן, און מיט דעם געוויינלאַכן אידישן פלעל האָבן די אידישע קאָמוניסטן אַדורכגעפירט דעם פּרינציפּ פון קלאַסן־קאַמף ביז נאָר. זיי האָבן ניט נאָר אָפּגעזאָגט צו נעבן געווער דער אידישער באַפעלקערונג אויף צו קעמפן אַקעגן די באַנדיטן, זיי פלעגן זי אַנטוואָפנען. די באָלשעוויקעס האָבן קיין פּאָגראָמען ניט געמאַכט, זיי האָבן אָבער, איבערהויפּט די אידישע קאָמוניסטן, געלאָזט אומבאַוואָפנט די אידישע באַפעלקערונג אַקעגן די אָנפאַלענדע באַנדעס פון פּאָגראָמשטשיקעס. און אין דער־וועלבער צייט האָבן אַ סך ביישפּילן באַוויזן, אַז דאָרט, וואו די אידישע באַפעלקערונג האָט געדאַרט די מענליכקייט זיך צו באַוואָפענען, האָט זי מיט כבוד אָפּגעשלאָגן דעם המון פּאָגראָמשטשיקעס.

די קאָזאַק־רעוואָלוציע האָט אויף אַלע פראָנטן געליטן אַ מפּלה. די פאַרברעכנס, וואָס זי איז באַגאַנגען קעגן דער אידישער באַפעל־

קערונג, זיינען געווען ניט די לעצטע סבה פון איר מפּלה. דער אידישער באַפעלקערונג פון דער רעכטערעניער אוקראַינע איז אויסגעקומען נאָך איבערלעבן זומער 1920 דעם קורצן פעריאָד פון דער פּוילישער מלחמה. און ערשט אָנהייב 1921 האָבן די אידן געקאָנט אַביסל רוהיגער אָפּעטעמען. אַבּ זיינען נאָך אין 1921 פאָרגעקומען פאַלן, ווען פּאָגראָם־באַנדעס האָבן זיך אַריינגעריסן פון פּוילן; פון זיי האָט באַגונדערס אכזריותדיג געליטן די אידישע באַפעלקערונג אין פּאָלעסיע.

אויב דער קאָמוניזם האָט צוגענומען בא דער גאַנצער אידישער באַפעלקערונג אירע געוויינלאַכע מקורים פון חיונה, האָבן די פּאָגראָמען געמאַכט לחלוטין פאַר אַביונים א קאָלאָסאַלע צאָל פון דער אידישער באַפעלקערונג אין אוקראַינע, ניי־רוסלאַנד און פּאָלעסיע, שוין ניט ריידנדיג ווענן די שרעקליכע אומפאַרגעסליכע איינדרוקן פון די איבערגעלעבטע אכזריותן. ס'זיינען פאַרבליבן צענדליגער טויזנטער ביטערע אלמנות, אומבאַהאַלטענע יתומים, פיזיש און פּסיכיש צעקאָליעטשעטע מענשן.

די פּאָגראָמען האָבן אינגאַנצן רואינירט דאָס אידישע שטעטל, וואָס האָט שוין פון לאַנג אָנגעהויבן חרוב צו ווערן. די קליינע ישובים זיינען אַמוויינינסטן געווען פעהיג זיך שטעלן אָקעגן די פּאָגראָם־באַנדעס. א קאָלאָסאַלע צאָל אידישע שטעטלאַך, און אויך ניט ווייניגער אידישע לאַנדווירטשאַפטליכע קאָלאָניעס, זיינען פאַרברענט געוואָרן, אָפּגעמעקט געוואָרן פון דער ערד, זייער באַפעלקערונג איז פאַרניכטעט געוואָרן, אויב זי האָט ניט באַוויזן צו אַנטלויפן. די אידישע באַפעלקערונג האָט זיך קאָנצענטרירט אין די שטעט, וואו דאָס לעבן איז דאָך געווען אַביסל זיכערער. ווער ס'האָט געקאָנט, דער האָט זיך באַמיט זיך אַרויסרייסן פון פּאָגראָם־ראַיאָן. מ'איז געלאָפן קיין צענטראַל־רוסלאַנד, קיין פּוילן, קיין רומעניע, כדי טיילווייז זיך אַריבערכאַפּן נאָך ווייטער — מעבר לים. די אידישע באַפעלקערונג פון אוקראַינע האָט זיך שטאַרק פאַרקלענערט; ערשט ניט לאַנג איז זי געווען פאַרמעגליכער פון אידנטום אינ'ם צפון־מערבדיגן קאָנט און איצט האָט זי דערגרייכט ביז צו דער מדרגה פון עקאָנאָמישער ירידה. דאָס הייסעל צוטריבענע אידישע קאָמוניסטן קאָן ניט פאַרדעקן דעם יאָם צרות, וואָס די רעוואָלוציע האָט געבראַכט פאַר דער אידישער באַפעלקערונג פון רוסלאַנד.

VI

האַרבסט 1920 האָט די קאָמוניסטישע מאַכט אָפּגעהאַלטן א נצחון איבער איר לעצטן ערנסטן שונא, — איבער גענעראַל וראַנגעלס אַרמיי. א פאַרשווערטער פונ'ם נצחון האָט די מאַכט מיט נאָך א גרעסערער ענערגיע זיך גענומען צו פאַרווירקליכן איר קאָמוניסטישע פּראָגראַם: די צונויפאַמלונג פון די פּראָדוקטן איז דורכגעפירט געוואָרן מיט א פולער סיסטעמאַטישקייט, און די פּויערים האָט מען איבערגעלאָזט נראָר אַזויפיל פּראָדוקטן, וויפיל ס'איז נויטיג אויף דורכצוקומען ביז דער נאָענטסטער נערעטעניש. די נערעטעניש אין 1920 איז געווען ווייניגער פון דער דורכשניטליכער ציפער, און די פּויערים האָבן ווי אינסטינקטיוו געפילט, אז ס'רוקט זיך אָן די שרעקליכע אומגערעטעניש פון 1921. זיי האָבן זיך צעטריבן געדאַלטן בא זייערע לעצטע וריעה־וואַפּאָן. די שטימונג פונ'ם נרויסרוסישן פּויערטום, וואָס איז ביז איצט געווען פריי דעם באָלשעוויזם, האָט זיך געביטן. א כוואַליע אויפשטאַנדן האָט זיך פאַרשפּרייט פון סיביר אָן, איבער'ן נאַנצן וואָלגער קאָנט און דערגרייכט ביז צו דער דניפּר־שטאָט. די אַלגעמיינע אומצופרידנקייט האָט זיך אָפּגערופן אינ'ם אויסגעדונגערטן אַרבעטער־קלאַס פון פעטראָגראַד און געבראַכט צום קראַנשטאַדטער אויפשטאַנד. די מאַכט האָט באַוויזן צו דערשטיקן די שטאַרקע, אָבער ניט פאַראייגנטע אויפשטאַנדן. די באָלשעוויקעס האָבן געקאָנט פייערן דעם נצחון, וועלכער איז אָבער געווען א צווייטווייליגער. די מאַכט האָט פאַרשטאַנען, אז רעגירן איבער א פּויעריש לאַנד קענען די פּויערים איז אוממעגליך. זי האָט באַשלאָסן ווייכער מאַכן איר קאָמוניסטישע פּאָליטיק און גיין אויף הגחות דעם פּויערטום. פון מאַרץ 1921 האָט זיך אין רוסלאַנד אָנגעהויבן די תקופה פון „נעפּ", פון דער נייער עקאָנאָמישער פּאָליטיק.

אָבער די וענדונג אין דער עקאָנאָמישער פּאָליטיק האָט שוין פאַרשפּעטיגט. דער אויסערליכער און בינערליכער קריג און דער עיקר די קאָמוניסטישע פּאָליטיק האָבן ניט נאָר חרוב געמאַכט די רוסישע שטעט, נאָר אויך די פּויערישע ווירטשאַפט געבראַכט צו אָרעמקייט. צום אומגליק איז אינ'ם יאָר 1921, ווי מ'האָט דאָס שוין פאַראויסגעזעהן דעם פאַרגין ווינטער, געווען אַ־אויסערגעוויינליכע טרוקענעניש אין גאַנץ דרום־רוסלאַנד; אזא אומגליקליך יאָר איז ניט געווען זינט דעם שרעקליכן 1891 יאָר. דער מצב איז אָבער איצט געווען אַסך ערגער ווי מיט דרייסיג יאָר צוריק. דעמאָלט האָט די רוסישע פאָלקס־ווירטשאַפט עקזיסטירט אַלס א גאַנצער אָרגאַניזם. די רעגירונג, הגם זי איז באַשטאַנען פונ'ם אָדעל, האָט דעמאָלט דאָך געהאַט די מעגליכקייט אויסצוגעבן 150 מיליאָן גאָלד רובלס אויף די הונגערנדע. דעמאָלט האָט געהאַט א באַטרעף די געזעלשאַפטליכע הילף. די באַפעלקערונג האָט דאַן געקאָנט זיך מציל זיין דורך אויספאַרקויפן פונ'ם אינוועטאַר, דורך ווייטיגע פּרנסות, איצט האָט די פאָלקס־ווירטשאַפט ניט עקזיסטירט, אָפּלייזן דורך פאַרקויפן דעם אינוועטאַר, דורך ווייטיגע פאַרדינסטן איז געווען ניט מעגליך. קיין געזעלשאַפטליכע הילף האָט ניט געקאָנט זיין, ווייל אין רוסלאַנד זיינען אַלע געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציעס אָפּגעשאַפט, און אַלע בינערגלייך אָרעם. און די רעגירונג ווי זי האָט אַלעמען עקספּראָפּריאירט, איז אויך געווען אָרעם. אַזוי אַרום איז די הונגער־קאַטאַסטראָפע פון ווינטער 1921—1922 אין רוסלאַנד געווען א גראַנדיעזע, וואָס אַזוינס איז נאָך אין דער מאָדערנער געשיכטע ניט פאָרגעקומען.

שטרעבנדיג אויך אין האַרבסט 1921 בכל אופן צונויפזאַמלען ברויט, כדי צו שטיצן דעם שטאָטישן פּראָלעטאַריאַט און די רויטע אַרמיי, האָט די רעגירונג עקשנותדיג באַהויפּטעט, אז די אומגערעטעניש האָט אַרומגעכאַפּט נאָר דעם וואָלגער קאָנט. פון ניי־רוסלאַנד האָט מען מיט דער געוויינליכער שטרייענקייט געשלעפּט די תבואה. ניי־רוסלאַנד האָט אָבער דאַן שוין געליטן פון דער אומגערעטעניש און מ'האָט בא איר צוגענומען דעם לעצטן ביסן ברויט. מריליינ־צייט 1922 איז שוין נאָך ניי־רוסלאַנד געווען אַרומגעכאַפּט פונ'ם הונגער, און די דאָרטיגע אַידישע באַפעלקערונג האָט אַזוי אַרום נאָך אַלע אכזריותן פון פּאָגראָמען, בינערן־קריג און סאָציאַלער איבערקערעניש נאָך איבערגעלעבט אַלע צרות פונ'ם הונגער. אַבּ, ס'האָט זיך אַזוי — אויבערגעלעבט. אָט דאָס וואָרט קאָן מען באַגרייפן נאָר מיט א גרויסן פּירוש. די אידישע באַפעלקערונג פון אוקראַינע האָט זיך אומגעהויער פאַרקלענערט. נאַנצע שטעטלאַך זיינען אָפּגעמעקט פון דער ערד, די איינוואוינער פון נאַנצע שטאָטישע קוואַרטאַלן זיינען אויסגעשטאָרבן פון הונגער, קעלט און מגפות.

ביים ערשטן איינפירן פונ'ם „נעפּ" האָט מען נערעכנט זיין פאַרנעם אויסערסט באַגרענצן. דער „נעפּ" האָט זיך אָנגעהויבן פון דעם, וואָס מ'האָט געענדערט דעם שטייער־סיסטעם: אָנשטאָט וואָס פריהער האָט מען בא די פּויערים צוגענומען דעם נאַנצן

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

נשאר פון די פּראָדוקטן, האָט מען איצט אָנגעהויבן נעמען בלויז פּראָדוקטן־שטייער, ד. ה. אַ געוויסן פּראָצענט פון דער גערעסטעניש. דעם נשאר האָט מען ערלויבט די פּויערים פאַרקויפן אויפן אָרטיגן מאַרק. אָבער אַזוי ווי די קאָמוניסטישע פּאָליטיק האָט געהאַט איר אינטערעסנטסטע לאַניק, אַזוי האָט אויך דער פּרייער אויסבויש־פאַרקער געהאַט זיין אינטערעסנטסטע לאַניק, און דער קאָמוניסטישער מאַכט איז אויסגעקומען ניין אויפן נייעם וועג אַזוי ווייטער אַלס זי האָט לכתחילה געדעכט. כדי צו געבן די מעגליכקייט די פּויערים צו רעאַליזירן זייערע נשאַרים איז מען געווען געצוואונגען צו ערלויבן דעם מסחר מיט אָט די פּראָדוקטן אומעטום, מ'האָט געמוזט ערלויבן די שטעט דעם האַנדל מיט אַלערליי סחורות.

אינגיכן האָט די רעגירונג ריכטיג פאַרשטאַנען, אַז די דורכגעפירטע נאַציאָנאַליזירונג פון מלאכה און קליין־אינדוסטריע האָט נאָר גורם געווען רואינירונג, און האָט דאַריבער ערקלערט פריהייט פון מלאכה און קליינער אינדוסטריע. די רעגירונג איז געגאַנגען נאָך ווייטער און גענומען אָפּגעבן אין אַרענדע אויך מיטעלע אונטערנעמונגען, אַ סך פאַבריקן זיינען איבערגעגעבן געוואָרן דער עיקר זייערע פריהערינע בעלי־בתים, ווייל זי האָט זיך איבערצייגט, אַז אין די הענט פון דער מלוכה קאָנען זיי נישט פונקציאָנירן. די גרויסע אינדוסטריע האָט די רעגירונג באַשלאָסן בכל אופן צו איינהאַלטן אין אירע הענט. אָבער פון איצט אָן אַרבעט שוין אָט די אינדוסטריע ניט פאַרן „אַלגעמיינעם קעסל", ווי דאָס דאַרף צו זיין אין אַ קאָמוניסטישע מלוכה, און אירע אַרבעטער ווערן שוין ניט פאַרזאָרגט דורך דער מלוכה פונם „אַלגעמיינעם קעסל". זי ווערט אָרגאַניזירט אויף ווירטשאַפטליכע יסודות; דאָס הייסט, אַז זי קאָן אַליין רעאַליזירן אויפן מאַרק אירע סחורות, אָבער דער־פאַר מוז זי אַליין באַזאָרגן איר רוי־שטאָף און אויסהאַלטן אירע אָנגעשטעלטע און אַרבעטער. דער פּרינציפּ פון ווירטשאַפטליכן יסוד איז סיסטעמאַטיש דורכגעפירט געוואָרן אין אַלע מלוכה־שע און מוניציפּאַלע אַנשטאַלטן.

דער נייער סדר האָט געמאָדערט אַ־אַנדער באַציהונג צו דער נעלט־סיסטעם. געמאָדערט צוריק איינפירן די באַנק־סיסטעם, די קאָאָפּעראַציע און אַ סך אַנדערע אַנשטאַלטן פון דער אַזוי גערופענער „בורזשואַזער" ווירטשאַפט. סונדערסטוועגן, דאָס די נעמאַכטע הנחות זיינען געווען באַדייטנד, אַ סך גרעסער איידער מ'האָט גערעכנט לכתחילה ביים איינפירן פונ'ם נעפּ, שטרעבט דאָך די קאָמוניסטישע מאַכט איינצוהאַלטן איר גאַנצע השפעה אויף דעם עקאָנאָמישן לעבן. דעריבער זעהן מיר, אַז די מאַכט האַלט אויך אויף ווייטער אין אירע הענט די גרויס־אינדוסטריע, די איינבאַנען ווי אויך די מאַנאָפּאָליע איבערן אויסערליכן האַנדל אויף דעם עקאָנאָמישן לעבן. דעריבער זעהן מיר, אַז די מאַכט טיילווייז דורכן צענטראַ־סאַיוז, וועלכער איז אונטער דער מאַסקע פון קאָאָפּעראַציע פּאַקטיש אַ מלוכה־שע אַנשטאַלט, הגם די רעכט־יכודות פון אַ צווישן סדר זיינען ווידער נעשאַפן, אָבער דאָך מיט אַזוינע באַגרענצונגען, וואָס גיבן ניט די מעגליכקייט צו אַ בייטער אַנטוויקלונג פון דער קאָמוניסטישער ווירטשאַפט. דער עיקר אָבער איז, וואָס די רעוואָלוציאָנערע מאַכט וואָלט וועלן נור צייט־ווייליג, ביזן אומקערן זיך צוריק צום קאַמוניזם, פאַראייגיגן די עלעמענטן פון קאָמוניזם מיט דער דיקטאַטור פון פּראָלעטאַריאַט, ד. ה. מיט אַזאַ סדר, אַז וועלכען די מאַכט וואָלט זיך ניט מתחיב געווען אָפּהיטן וועלכע סיגן איז נאָרמען.

ווי באַשיידן ס'איז ניט דאָס מיסעלע ווירטשאַפטליכע פריהייט, וואָס די באַסעלקערונג האָט באַקומען, האָט עס דאָך אַרויסגערופן

אַ געוויסע אויפלעבונג אין דעם, דוכט זיך, אינגאַנצן פונם גע־וואָרענעם לאַנד. לכתחילה האָט אויפגעלעבט דער מאַרק־האַנדל, דערנאָך האָט אָנגעהויבן אויפלעבן אויך דער הורט־מסחר. די עקאָנאָמישע פאַרבינדונגען צווישן פאַרשידענע געגנטן פונ'ם לאַנד, וואָס זיינען אַזוי נראָב איבערגעריסן געוואָרן דורך דער קאָריוניסטישער מאַכט, האָבן אָנגעהויבן פון דאָסגיי זיך בילדן. אויף צפון, מאַ די פּויערישע ווירטשאַפט האָט ניט געליטן פון דער אומגערעטעניש פון 1921, האָבן די פּויערים אָנגעהויבן שטאַרק פאַרגרעסערן די זריעה־שטחים און מאַכן אפילו פּרובן צו פאַר־מולקאָמען זייער ווירטשאַפט. דאָרט הויבן אָן ווידער אויפצולעבן די קוסטאַרנע אינדוסטריע און מלאכות, וואָס באַזיינען דאָס פּויער־טום. אָבער אין דרום איז דאָס פּויערטום נאָך ניט געקומען צו זיך פונ'ם הונגער, און מכח פאַרבעסערן די דרומדיגע לאַנדווירט־שאַפט, וואָס האָט אַ גאַנץ גרעסערן באַטרעף אין דער עקאָנאָמיע פונ'ם לאַנד איידער די צפונדיגע, קאָן נאָך דערווייל קיין רייד ניט זיין.

אין די שטעט איז דער האַנדל באַרייטנד לעבעדיגער געוואָרן. די פריהייט פון האַנדלס־פאַרקער האָט אַרויסגעשלעפּט אויף דער ליכטיגער וועלט יענע נשאַרים פון די רוסישע רייכטומער, וואָס זיינען געווען באַהאַלטן בשעת'ן קאָמוניסטישן רעזשים. דאָס איבערפירן די גרויסע אינדוסטריע אויף ווירטשאַפטליכע פּרינ־ציפּן, הגם זי בלייבט בא דער מלוכה אין די הענט, האָט געהאַט אַ גינציגע השפעה אויף דער פּסיכאָלאָגיע פון די אָנמירער און פון די אַרבעטער. בא די ערשטע איז אַנטשטאַנען דער באַוואוסט־זיין פון אחריות, בא די צווייטע האָבן זיך באַוויזן אימפּולסן מלי־טס צו אַרבעטן. הגם אין זעהר אַ קליינער מאָס, אַנ'ערך אַ פּערצ־הלק פון דער פאַר־מלחמה'דיגער נאָרמע, אָבער ס'האָט אָנגעהויבן אויסצולעבן די אינדוסטריע, וואָס איז בשעת'ן קאָמוניסטישן רע־זשים שוין אינגאַנצן חרוב געוואָרן. די מלוכה איז אָבער דאָך ניט בבח צו שאַפן אַ פּעסטע אינדוסטריע, וואָס זאָל זיך אַליין קאָנען אויסהאַלטן און זאָל פּראָדוצירן סחורות לויט פריין, וואָס זיינען צוגענגליך פאַר די בייטע מאַסן פון דער פאַרזאָרעמטער באַסעלקערונג, דער פּריוואַטער קאַפּיטאַל איז צו קליין כדי צו שאַפן עפּס אין אַ גרויסער מאָס, אַחוץ דעם נייט ער מחמת דעם סעלן פון רעכטליכע נאַראַנטיעס בלויז אַהין, וואו ער ווערט שנעל רעאַליזירט, ד. ה. דער עיקר אין האַנדל, אָבער ניט אין דער אינדוסטריע, וואָס פאָדערט אַריינלייגן דעם קאַפּיטאַל אויף לאַנגע יאָרן. אַלע פּרובן צוציהען אויסלענדישן קאַפּיטאַל, וועלכער איז אַזוי נרויס פאַרן ווידעראויפבאַו פון רוסלאַנד, לאָזן זיך אויס מיט נאָרנים; אויב ער נעהמ שוין זעלטן קיין רוסלאַנד, איז אויך בלויז כדי צו מאַכן קורצטערמינינע האַנדלס־אָפּעראַציעס.

מחמת די אָנגעוויזענע סבות איז דאָס בילד פון רוסלאַנדס עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג נאָך ווהר ניט קלאָר. אין די טיפע קעמערלאַך פונ'ם פאָלקס־לעבן האָט די צירקולירונג פון די זאַפטן ווי אָנגעהויבן זיך. אָבער דער ערשטער מאָמענט פון אויפלעבונג, וואָס איז אַרויסגערופן געוואָרן דורכן נע'נ'פ און די צענטראַלע פונקטן פונ'ם עקאָנאָמישן לעבן, האָט בלויז אָפּגענאַרט. די גרויסע אינדוסטריע אַרבעט שייער און הגם אין אַ קליינעם מאַרגעס, דאָך נעמענט זי ניט קיין מאַרק צווישן דער פאַרזאָרעמטער באַסעלקערונג. די אינדוסטריע איז געצוואונגען צו באַשרייענקען זיך אין ווערטס אַרויס אַלץ נייע גרופּן אַרבעטלאָזע. די אייזנבאַנען האַלטן קוים אונטער דעם אויסערסט באַגרענצטן סחורות־אַנטפּויש, די ווייניגער ווכטיגע לינעס איז די רעגירונג געצוואונגען לגמרי צו אָפּ־שטעלן. דער פּראָדוקטן־שטייער דריקט שווער אויפן פּויערטום,

די אויפלעגונג אינדוסטריע און האַנדל מוזן צאָלן אומגעהייערע שטייערן, און דאָך מוז מען דעקן די הוצאות פון דער מלוכה דורך עמיסעס. אַלע קולטור־אַנשטאַלטן ווערן שרעקליך ראַדיקאַל צוליבן מאַנגעל אין געלט־מיטלען. סאַיז נים פאַראַן קיין שום מעגליכקייט צו אָפּשטעלן דאָס כסדרדיגע פאַלן פונ׳ם רובל, וואָס פאָרגט נאָך אַריין אַ גרעסערע דעזאָרגאַניזירונג אינ׳ם עקאָנאָמישן לעבן.

מאַר איינינע גרופּעס פון דער אידישער באַפעלקערונג איז דער נע״ם נעוועזן אַ טובה. זינט אַלע מלוכה׳שע עקאָנאָמישע אַנשטאַלטן זיינען אינגעגעבן נעוואָרן אויף ווירטשאַפטליכע פריינציפן, זינט לענין האָט ערקלערט, אַז מסחר־קענטעניש דאַרף זיין די גרעסטע מעלה פון אַ קאָמוניסט, האָט די מלוכה אַרויסגעוויזן אַ גרויסע נאָכגעבע אויף מענשן מיט קאָמערציעלע מעהיגקייטן, און האָט זעלבסטפאַרשטענדליך געפונען זיי אין אַ גרויסער צאָל צווישן אידן. פון די פריערדיגע אידישע אַרבעטער, פון די אידישע אינטעליגענטן זיי אויך פון די פריערדיגע בורזשואַ, איז געבילדעט נעוואָרן אַ באַרייטגדער שיכט פון העכערע קאָמערציעלע מלוכה־באַאַמטע. אינט לעבן זיי שוין נים פון קצבה, נאָר באַקומען שכירות אַ סך מיליאַרדן, מיט וועלכער אַ בורזשואַזיע סדר האַלט זיך אויך נים נעשעמט.

אויף אַזאַ אופן שפּילן די אידן זעהר אַ גרויסע, אפשר דאָמינירנדיגע ראָלע אינ׳ם וויעדראַיפשטעלן פון די האַנדלס־פאַרבינדונגען אין לאַנד; און דאָס נים נאָר אינ׳ם פריערדיגן תחום, נאָר אויך אין צענטראַל־רוסלאַנד ביז סיביר איינשליסליך. די תנאים פון עקאָנאָמישער טעטיגקייט אין רוסלאַנד בא אַזאַ תורבן פונ׳ם טראַנספּאָרט, בא דער וואַקלענדער וואַליוטע, בא די קאָלאָסאַלע שטייערן, ביים שטענדיגן אַריינמישן זיך פון דער מאַכט און מאַנגל אין גענוגע רעכטליכע גאַראַנטיעס, זיינען זעהר שווער און מ׳דאַרף האָבן די ענערגיע און צופאַטנגס־פעהיגקייט פונ׳ם אידישן אונטערנעמער כדי צו בייקומען אָט די דאָזיגע שווערינקייטן. דעריבער איז דער אידישער עלעמענט אַזוי שטאַרק פאַרטרעטן צווישן דער נייער בורזשואַזיע. אפשר דער רוב האַנדלס־אונטערנעמונגען אין ביידע קרוין־שטעט געהערן צו אידן, וועלכע האַנדלען אין די אַלטע געביידעס און אפילו מיט די אַלטע שילדער פון די פריערדיגע באַזאַנטסטע רוסישע פירמעס. אָט די נייע אונטערנעמער ווערן קאָמפּלעקטירט נים אַזויפיל פון דער פריערדיגער אידישער גרויסער בורזשואַזיע, ווי פון נייע עלעמענטן.

לויטן אַלטן פאַרגעס זיינען די פּראָפיטן פון די נייע בורזשואַ, די נעפּמאַנעס, נים אַזוי גרויס, אָבער צווישן דער אַלגעמיינער אָרעמקייט ווערן זיי זיך אין די אויגן. אַזוי ווי אַריינלייגן געלט אין פּראָדוקציע איז געפערליך, ווערט דאָס געלט אויסגענוצט אויף ספּעקולאַציע, אויף קויפן לוקסוס־אַרטיקלען און אויף דירעקטן פאַרברויך. די נים גרויסע שיכט פון די העכערע קאָמערציעלע מלוכה־באַאַמטע און נעפּמאַנעס וואַרפן זיך יעדן אין די אויגן, און דאָס שטיצט דעם גלויבן פון דער אַרומיגער באַפעלקערונג, אַז פון דער רעזאָלוציע האָבן געוואונען נור די אידן, אַז די ממשלה פונ׳ם קאָמוניזם איז אַ „אידישע ממשלה״.

די גליקליכע שיכט פון „נעפּמאַנעס״ איז אָבער נאָר אַ קליינער טייל פון דער אידישער באַפעלקערונג. די עקאָנאָמישע לאַגע פון די אידישע מאַסן קאָן זיך פאַרבעסערן ערשט מיט דער אויפלעבונג פון רוסלאַנדס פאָלקס־ווירטשאַפט, וואָס הויבט זיך ערשט אָן. בערך נינסמיגער איז דער מצב אין ווייס־רוסלאַנד. דאָרט איז דאָס פּויערטום נים אויף לאַנג געוועזן אַ אָביעקט פון קאָמוניסטישע עקספּעריימענטן און האָט אויך נים געליטן פון דער אומגערעטעניש. אין דערזעלבער צייט האָט די אידישע באַפעלקערונג דאָ ווייניגער געליטן פון פּאָגראָמען. צוליב דער נאָענטקייט צו דער פּוילישער גרעניץ איז דאָ אויך לעבעדיגער דער פּרוד־אויסטריש, וועלכער קומט אָבער מאָר אין פּרימיטיווע פאָרמען. די בעלי־מלאכות, וואָס פלעגן פריער אויסאַרבעטן פון ווייער אייגענער כתורה און מאַרקיטן גרייטע אַרטיקלען, מוזן איצט על פי רוב אַרבעטן פונ׳ם באַשטעלערס כתורה, און ווערן אָפט וואַגדערונגע איבער די דערפער שניידערס, שוסטערס וכדומה.

אין אוקראַינע בלייבט די עקאָנאָמישע לאַגע פון דער אידישער באַפעלקערונג נאָך העכסט מרוויגיג. אינגאַנצן פאַראַרימט פון די כסדרדיגע פּאָגראָמען פאַרמאָגט נים די אידישע באַפעלקערונג מינימום פון מיטלען, וואָס איז גרישג אויף צו קויפן כתובות, מאַטעריאַלן, אינוועטאַר, אָהן וואָס מ׳קאָן נים צוטרעטן צו מסחר, נים באַשעפטיגן זיך מיט אַ מלאכה. אַ סך שטערן דער אויפלעבונג פונ׳ם מסחר אויך די אומגעהייערע שטייערן אויף פריוואַטן האַנדל מצד דער קאָמוניסטישער מאַכט, וועלכע איז בעצם נאָך איצט פיינטליך צו יעדער אַרויסוויז פון פריוואַטער איניציאַטיוו. ניי־רוסלאַנד איז נאָך נים געקומען צו זיך פון דער אומגערעטעניש, און די קויף־פעהיגקייט פונ׳ם דאָרטיגן פּויערטום איז איצט זעהר קליין. אין דערזעלבער צייט ווערן די גרויסע שטעט איבערפולט פון אַ סך אידישע אַרבעטלאָזע מחמת דעם מאַסן־אָפּזאָגן פון ראַסן־אָנגעשטעלטע, וואָס ווערט דורכגעפירט כדי צו מאַרקלענערן דעם מלוכה־בורזשואַ, און אויך מחמת דעם מאַרקלענערן זיך פון דער אינדוסטריע. דורך אָט דעם שווערן מצב ערקלערט זיך אויך דער מאַקט, וואָס יענער טייל פון דער שטעטלדיגער אידישער באַפעלקערונג, וועמען ס׳האָט זיך איינגעגעבן צו באַקומען אַביסל ערד, האַלט זיך שטאַרק פאַר איר און באַמיט זיך בכל אופן אַליין זי צו באַאַרבעטן כדי אויף שטענדיג ווערן בעל־הבית איבער איר. פאַרשטעהט זיך, אַז צוליב מאַנגל אין אינוועטאַר און נעהערינע קענטעניש איז די אידן זעהר שווער איינצוהאָרדנען די לאַנדווירטשאַפט. אפילו די באַפעלקערונג פון די קליינע אידישע קאָלאָניעס שטרעבט וואָס ניכער זיך אומקערן אויף זייערע חורבות, נים געקוקט אויף אַלע שווערינקייטן פון דער נייער איינאָרדנונג און הגם אין אוקראַינע איז דער באַגריפיזם נאָך נים אינגאַנצן אויסגעוואָרצלט.

בנוגע צו אַ באַרייטגדעם טייל פון דער אידישער באַפעלקערונג אין אוקראַינע מוז מען, צום באַדויערן, זאָגן, אַז דער נע״ם האָט דערווייל פאַר אים געבראַכט בלויז דאָס איינציגע: די מעגליכקייט צו באַקומען מאַטעריעלע שטיצע פון אויסלאַנד מצד איינענע און קרובים.

צום סוף מוז מען באַמערקן, אַז די סאָציאַלע איבערקערעניש האָט נים נור חרוב געמאַכט די מאַטעריעלע לאַגע, נאָר אויך אינגאַנצן אונטערגעגראָבן דעם מאָראַלישן מצב פון דער באַפעלקערונג. די רעוואָלוציע האָט פאַנאַטיזירט אַלע אַלטע מאָראַלישע מדות און נים באַוויזן צו שאַפן נייע. די נאַציאָנאַלישע זירונג פון פאַרמען, וועלכע איז דורכגעפירט געוואָרן אונטערן באַוואוסטן לאָזונג: „ראַבעווע דאָס אָנגעראַבעווטע״, פלעגט אין בעסטן פאַל זיין אַ קאָלעקטיווע חלוקה פון פרעמד האָב און נוטס, אין ערנסטן פאַל — אינדיווידועלע גזלה. פאַרשטעהט זיך, אַז די מאַכט האָט שפּעטער געפּרובט קעמפן מיט די צווייטע אינסטינקטן פון די מאַסן, אָבער מ׳קאָן נים אויסשליסן פונ׳ם לעבן דעם לאָזונג, וואָס איז דורך אַ אויטאָריטעטן מקור איינמאָל שוין אַריינגעוואָרפן געוואָרן אין די מינסטערע מחות, ער מוז שוין אויך ווייטער ברייטגען זיינע פּריערדיגע ווירקונגען.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

די אידן קאָנען שטאָלץ זיין מיט זייער אימוניטעט קעגן גוילה: קיין ניטער, קיין לאַגער, קיין ווייַן־קעלערס האָבן זיי ניט נערא־בעווען. אָבער די תנאים, וואָס האָבן דעזאָרגאַניזירט דאָס גאַנצע עקאָנאָמישע לעבן אין סאָרוואַנדלט יעדע עקאָנאָמישע טעטיג־קייט אין ספּעקולאַציע, האָבן ניט געקאָנט ניט אָפּרופן זיך שעדליך אויך אויף דער פּסיכאָלאָגיע פון דער אידישער באַפעלקערונג. און אָט די תנאים האָבן זיך נאָך ניט פאַרבעסערט. בא אַזאַ מצב שווימט אַרויס אויפ׳ן אויבן אַן די נייע אידישע בורזשואַזיע, וואָס באַשטעהט פון די העכערע קאָמערציעלע רעגירונגס־באַאַמטע און נעפּמאַנעס. אָט די נייע בורזשואַזיע איז גאַנץ ענערגיש, אָבער זי שמייט אויף אַ סך אַ נידריגערע מאָראַלישע מדרגה, איידער די אַלטע בורזשואַזיע, וואָס איז אויסגעוואַקסן אין גאַרמאַלע תנאים פון רעכט־אָרדנונג. דער גרויסער אַנטייל פון די מאַכט־אָרגאַנען אינ׳ם עקאָנאָמישן לעבן, די פאַראייניגונג פון דער פּאָליטישער און עקאָנאָמישער מאַכט אין די הענט פון איינע און דיזעלבע פערזאָנען טראָגט אַריין אַ טיפע דעמאָראַליזאַציע אינ׳ם לעבן. דער רוסישער באַאַמטער איז קיינמאָל ניט געווען באַזונדערס ערליך, די שוואַכע רעכטליכע גאַראַנטיעס פון דער באַפעלקערונג האָבן שטענדיג גורם געווען צו נעמען כאַבאַר. אָבער די לאַגע איז אַ סך ערגער געוואָרן איצט, ווען די קאָמוניסטישע סיסטעם האָט געמאַכט דעם איינוואוינער לחלוטין רעכטלאָז און די מאַכט אומ־באַגרעניצט און אויסער קונטראָל. פון די הויכע קאָמוניסטישע סערן ווערן פון צייט צו צייט אַרויסגענעמען באַפעלן צו פירן אַ־

אכזריותדיגן קאַמף מיטן כאַבאַר און אַמטליכע פאַרברעכענס. ס׳איז אָבער אוממעגליך צו איינפלאַנצן דורך רעפּרעסיעס ערליכקייט אין אַזאַ לאַנד, וואו די פּערזענליכע רעכט ווערן אַזוי פּרינציפּעל אָפּגעלייקנט, וואו די מאַכט רעגולירט אַלע עקאָנאָמישע באַציהונ־גען און מישט זיך אַריין דאָרט, וואו דער נסיון פאַר אירע פאַר־טרעטער איז־געהר גרויס.

די עקאָנאָמישע און מאָראַלישע אויפלעבונג פון די אידישע מאַסן וועט מעגליך זיין נור דאַן, ווען ס׳וועט ווידער אויפגעבויט ווערן די גאַנצע רוסישע פאָלקס־ווירטשאַפט. די לעצטע אָבער נעפינט זיך אין אַ נעפערליכן צושטאַנד און מ׳מוז אָנגעמען ענער־גישערע מיטלען כדי אויסצומיידן ווייטערדיגע קאַטאַסטראָפעס. דער נע״פּ״אָט אַביסל אויפגעלעבט די עקאָנאָמישע טעטיגקייט אינם לאַנד, אָבער נאָך ניט געשאַפן די נויטיגע תנאים פאַר דער אויפלעבונג פון דער רוסישער פאָלקס־ווירטשאַפט. די אידייע צו שאַפן אַ מלוכה׳שען קאַפּיטאַליזם אונטער דער הערשאַפט פון דיקטאַטור איז דיזעלבע אוטאָפּיע ווי די באַלדיגע פאַרווירקליכונג פון קאָמוניזם נומא. כדי די אויפלעבונג פון רוסלאַנד זאָל נעהן שנעל, מוז די מאַכט זיך אינגאַנצן אָפּזאָגן פון קאָמוניזם, באַ־גרעניצן אירע פונקציעס און ערקלערן פריהייט פון ציוויל פאַר־קער. דער שריט פון פערזענליכן רעכט און פון איינטום דאַרפן ערנסט גאַראַנטירט ווערן. נור דאַן וועט דער קאַפּיטאַל ווירקליך קאָנען ברייטגען נוצן און ס׳וועלן געשאַפן ווערן די תנאים פון אַ פריי לעבן און פרייער אַרבעט.

די אידן אין דייטשלאַנד

ד״ר יעקב סעגאַל

Die Juden in Deutschland

von Dr. Jacob Segall

(המשך)

נאָך דער היסטאָרישער באַטראַכטונג לאָמיר זיך אומקערן צום הוה און אויספאָרשן די וויכטיגסטע דעמאָגראַפישע פראַגן פון דער אידישער באַפעלקערונג אין דייטשלאַנד:

1) די פאַרטיילונג צווישן שטאָט און דאָרף.
2) די פאַרטיילונג לויט׳ן געשלעכט.
3) דער צוזאַמענשטעל לויט דעם עלטער.
4) די פאַרטיילונג לויט׳ן פאַמיליען־מצב.
5) דער צוזאַמענשטעל לויט היים און געבורט־אָרט.
6) דער צוזאַמענשטעל לויט די קראַנקייטן.

אויך ביים באַטראַכטן אָט די אַלע פראַגן וועלן מיר מוזן ברייג־גען באַזונדער יעדערע פון די וויכטיגסטע מדינות, ווייל קיין אַל־געמיינע סטאַטיסטיק פאַר דער גאַנצער דייטשער מלוכה איז ניט פאַראַן.

אין פרייסן האָבן אין 1910 יאָר געוואוינט:

אין די שטעט	363275	אידן	= 87,58%
אין די דערפער	52651	„	= 12,42%
ס״ה	415926	אידן	= 100%

אָט די ציפערן נויטיגן זיך ניט אין קיינע פירושים, ווייל זיי ווייזן אַרויס בולט, אַז כמעט גיין צענטל פון אַלע פרייסישע אידן זיינען שוין מער ווי מיט 10 יאָר צוריק געווען שטאַטישע איינ־

וואוינער. אַזוי ווי אין משך פון די לעצטע יאָרן איז די איינוואַנ־דערונג גענאַנגען דער עיקר אין די שטעט, איבערהויפּט קיין בערלין, קאָן דעריבער משער זיין, אַז איצט וואוינען אפשר 95% פון אַלע פרייסישע אידן אין די שטעט. פון דער אַלגעמיינער באַ־פעלקערונג האָבן אין 1910 יאָר געוואוינט אין דאָרף עפּיס מער פון אַ העלפט, דהיינו 53%. ס׳איז אינטערעסאַנט גענוג צו באַ־טראַכטן אָט די אַנטוויקלונג, וואָס האָט אַזאַ מין פונדאַמענטאַלן הערט פאַר׳ן גאַנצן פאָלקס־לעבן, פאַר אַלע לעבנספונקציעס און טעטיגקייט פונ׳ם פאָלק. ס׳האָבן געוואוינט:

	שטעט	דערפער	
אין 1849 יאָר	173199	45574	21 %
„ 1871	256812	68648	21 „
„ 1895	319991	59721	16 „
„ 1910	363275	52651	12 „

שוין צוריק מיט 70 יאָר האָט דער רוב פונ׳ם פרייסישן אידנטום געלעבט אין די שטעט, שוין דעמאָלט האָבן אין דאָרף געוואוינט נאָר איין פינפטל פון אַלע אידן. אָבער ערשט פון 1870 יאָר אָן איז דער קאָנצענטרירונגס־פּראָצעס געווען שטאַרק און בולט. פון אָט דער צייט אָן טרעטן אויך אַרויס אַלץ שטאַרקער און בולטער לץ אַלע נעגאַטיווע ערשיינונגען, ווי פאַרקלענערונג פון די געבורט־צאָלן, נעמישטע חתונות, שמד, איינזייטיגער פּראָפע־סיאָנעלער צוזאַמענשטעל.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

נאך ערגער איידער אין פרייסן זיינען די פארהעלטנישן אין זאקסן, וואו אין 1900 יאר האבן פון 12416 אידן בלויז 385, ד. ה. 3% געוואוינט אין דארף. דאס ערקלערט זיך אבער דורכדעם, וואס אין דער זאקסישער מדינה איז ביז די פופציגער יארן פון פאריגן יארהונדערט יודיש בכלל געווען אידן פארבאטן דארט צו וואוינען און שפעטער האט די עקאנאמישע אנטוויקלונג פון זאקסן גורם געווען, אז אידן זאלן זיך באועצן אויסשליסליך אין די שטעט.

אין בייערן, ווירטעמבערג, באדען און העסטן איז די פארטיילונג צווישן שטאט און דארף אביסל בעסער איידער אין פרייסן. ס'האבן געוואוינט אידן אין 1910:

	שטעט	דערפער	
אין בייערן . .	37874	17191	31 %
„ ווירטעמבערג .	8007	3975	33 „
„ באדען . .	18527	7369	82 „
„ העסטן . .	13136	10927	45 „

בערך אסך וואוינען אין דארף די אידן פון העסטן דהיינו 45%. העסטן איז איינער פון די ווייניגע דייטשע קאנטן, וואו די אידן האבן פריהער געוואוינט אין די קלענסטע ישובים און נור זעהר לאנגזאם פאמעליך אנגעהויבן זיך אריבערקלייבן אין שטאט אריין.

צום סוף לאמיר נאך אנווייזן אויף דער אנטוויקלונג פון די גרעסטע שטעט אין די איינצעלנע נאר וואס באטראכטע לענדער, וועלכע כאראקטעריזירט זעהר גוט דעם קאנצענטראציע־פראצעס.

Konzentration der Juden in den Haupt- bezw. grössten Städten Preussens, Bayerns, Württembergs, Badens, Hessens.

הויפט־שטעט אדער גרעסטע שטעט פון די מדינות	פרעצענט פון דער אידישער באפעלקערונג אין דער הויפטשטאט פון מדינה בנוגע צו דער גאנצער באפעלקערונג פון מדינה		
	אין 1885 יאר	אין 1900 יאר	אין 1910 יאר
בערלין (פרייסן). . . .	17,56	23,50	21,62
מינכען (בייערן). . . .	9,04	15,91	20,13
שטוטגארט (ווירטעמבערג).	21,82	25,32	35,81
מאנהיים (באדן). . . .	15,86	20,96	24,72
דארמשטאט (העסטן) . .	5,63	6,89	7,30

אפילו אין פרייסן, וואו ס'זיינען פארן אסך גרויסע שטעט, ציט צו זיך צו מיט א באזונדערער קראפט די הויפט־שטאט פון דער מלוכה, דאך ניט אזוי פיל ווי די הויפט־שטעט אין די אנדערע מדינות (אויסער באדן, וואו מיר האבן במקום קארלסרוהע אויסגעקליבן מאנהיים אלס דעם עקאנאמיש וויכטיגסטען פונקט). אם שנעלסטען און בולטסטען איז אט די אנטוויקלונג פארגעקומען אין בייערן. דערביי מוז מען ניט פארגעסן, אז די מזרח־אידישע איינוואנדערונג האט זיך געלאזט ראשית כל קיין מינכען. אם שוואבסטען איז די אידישע באפעלקערונג פון העסטן געגאנגען קיין דארמשטאט, ווייל אט דער פונקט איז פאר העסטן ניט קיין עקאנאמישער צענטער.

לויטן געשלעכט פארטיילן זיך די אידן אין די איינצעלנע לענדער פון דייטשלאנד, ווען וועלכע מיר פארמאגן סטאטיסטישע ידיעות, אויף פאלגענדיגן אופן:

Verteilung nach dem Geschlecht.

מ.ד י נ ה	אבסאלוטע צאל		אויף יעדע 1000 מענער זיינען געווען פרויען
	מענער	פרויען	
פרייסן (1910)	204779	211147	1031
בייערן (1905)	27814	27527	989
זאקסן (1910)	9468	8119	857
ווירטעמבערג (1910) . .	6012	5970	993
העסטן (1905)	11993	12706	1059
האמבורג (1905). . . .	9709	9893	1019

א בערכדיגן גלייכגעוויכט זעהן מיר אין ווירטעמבערג, וואו אויף 1000 מענער זיינען פארן 993 פרויען. ווירטעמבערג פארמאגט אבער נאר א קליינע אידישע באפעלקערונג, וואס האט זיך פאר די לעצטע צענדליגער יארן כמעט ווי ניט געענדערט. דער נאטירליכער צוואקס איז זעהר קליין. קיין אויסוואנדערונג און איינוואנדערונג איז אויך כמעט נישטא, דערפון נעמט זיך די אויבן געבראכטע צאל. גאנץ אנדערש זיינען די פארהעלטנישן אין בייערן און באזונדערס אין זאקסן, וואהין ס'געהט א גרויסע איינוואנדערונג פון אויסלענדישע אידן. דער עצב קדות פון איינוואנדערונג, איבערהויפט ווען זי נעמט אן א מאסן־כאראקטער, ווייזט, אז דער רוב פון די אימיגראנטן באשטעהט פון מענער אין די פראדוקטיווע עלטער־יארן (50—20). אויף אזא אופן איז אין אזעלכע לענדער די צאל מענער גרעסער. די פרויען־מערהייט, וועלכע מיר זעהן אין די דריי לענדער: האמבורג, פרייסן און העסטן, קאן ערקלערט ווערן דורך צווייערליי סבות, אדער דורך אויסוואנדערונג פון מענער, אדער דורך איינוואנדערונג פון פרויען. כדי דאס פעסטצושטעלן וואלט געווען צוועקמעסיג צו באטראכטן דעם געשלעכטצוזאמענשטעל פון די היימישע און אויסלענדישע באזונדער. דאס קאנען מיר אבער מאכן בלויז בנוגע צו העסטן און האמבורג. דא ווייזט זיך ארויס, אז אין העסטן זיינען אין 1910־טן יאר בא די היימישע אידן געווען 10262 מענער און 11299 פרויען, דאן ווען צווישן די אויסלענדישע אידן זיינען געווען 1398 מענער און 1104 פרויען. אויף אזא אופן זעהן מיר, אז דער איבערגעוויכט פון די פרויען געפינט זיך־בא די היימישע אידן. דאס איינגעגן ווייזט זיך ארויס אויך אין האמבורג, וואו אין 1910 יאר זיינען פון די איינוואנדערטע געווען 5164 מענער און 4744 פרויען, פון די ארטיגע 4155 מענער און פארקערט 4884 פרויען. דאס הייסט, אז דעם איבערגעוויכט פון פרויען מוז מען ניכער פון אלץ ערקלערן דורך אויסוואנדערונג פון היימישע מענער.

איצט לאמיר זיך צוקוקן צום עלטער־צוזאמענשטעל. דא מוזן מיר ראשית כל, צום באדויערן, באמערקן, אז ניט פאר דער גאנצער מלוכה, ניט פאר דער גרעסטער מדינה פון דייטשלאנד פארמאגן מיר ניט קיין ריכטיגע סטאטיסטיק פולם צוזאמענשטעל פון דער אידישער באפעלקערונג־לויטן אלטער. פאר פרייסן איז פארן פון 1910 יאר א צוזאמענשטעל בלויז פון דריי עלטער־גרופן: ביז 12 יאר, פון 12—18 און העכער פון 18 יאר. א ווייסענשאפטליך גענויע באטראכטונג פון אט דער זעהר וויכטיגער נאטירליכער דיפערענצירונג פארדערט אבער, אז די גרופירונג זאל זיין לכל הפחות אין צענדליגער יארן.

דער מאטעריאל, וואס מיר פארמאגן, ווייזט פאלגענדיגעס:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

Altersaufbau der Juden in Preussen 1910

עלטער־גרופּע	אַלגעמיינע באַפעלקערונג			אידישע בעפעלקער.			אַלגעמ. באַפעלקער. פון יידישע הונדערט:			אידישע באַפעלקער. פון יידישע הונדערט:		
	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה
ביז 12 יאָר	5738561	5654231	11392792	38254	36796	75050	29,52	27,83	28,65	18,78	17,42	18,09
פון 12—18 יאָר	2496452	2474322	4970774	21128	20997	42125	12,84	12,18	12,50	10,37	9,94	10,15
העכער פון 18 יאָר . . .	11206489	12188941	23395430	144267	153354	297621	57,64	59,99	58,85	70,85	72,64	71,76
ס״ה . .	19441502	20317494	39758996	203649	211147	414796	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

שוין פון אָט די ווייניגע צאָלן מרעטן בולט אויס די באַרעק־טעריסטישע חילוקים צווישן דער אידישער און אַלגעמיינער באַפעל־קערונג; בא דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג — בערך 30% קינדער, בא די אידן נאָר 18%, בא דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג מאַכט אויס די יוגנט (12־18 יאָר) איין אַכטל פון אַלע נעצייַלטע נפשות, בא די אידן נאָר איין צענטל. פון דער צווייטער זייט ווייזט זיך בולט אַרויס דער לאַנגער לעבנס־דויער פון דער אידישער באַפעל־קערונג, און דער עיקר די איינוואַנדערונג פון פּראָדוקטיווע עלע־מענטן אין דעם עלטער פון איבער 18 יאָר, וועלכע מאַכן אויס בא אידן 72% אָקעגן 59% בא דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג.

דער דאָזיגער אויסבוי פון דער אידישער באַפעלקערונג אין העסען לויט די עלטער־גרופּן איז אין אַ געוויסער באַציהונג טיפיש פאַרן נאַצגן דייטשן אידנטום. מיר זיינען דאָ אימשטאַנד צו באַ־האַנדלען באַזונדער די היימישע און די אויסלענדער און אַזוי אַרום גלייכצייטיג פעסטצושטעלן די השפעה פון איינוואַנדערונג און אויסוואַנדערונג אויף צוזאַמענשטעל פון דער אידישער באַפעל־קערונג לויט די עלטער־גרופּן.

עלטער־צוזאַמענשטעל פון די העסענער אידן און קריסטן, היימישע און אויסלענדער.

א) אַבסאָלוטע צאָלן.

Altersaufbau der Juden und Christen, In- und Ausländer in Hessen 1910.

עלטער־גרופּעס	קריסטן		אידן		אַלגעמיינע באַפעלקערונג				אידישע באַפעלקערונג			
					היימישע		אויסלענדער		היימישע		אויסלענדער	
	מענער	פרויען	מענער	פרויען	מענער	פרויען	מענער	פרויען	מענער	פרויען	מענער	פרויען
ביז 5 יאָר	76708	74561	1073	932	217430	212625	1673	1596	866	769	207	163
פון 5 ביז 18 יאָר	139334	136686	1988	2042					1747	1773	241	269
„ 19 „ 29 „	164214	158241	2870	3030	164283	159764	2801	1507	2303	2698	567	332
„ 30 „ 49 „	156331	158460	3233	3550	157808	160827	1756	1183	2935	3295	298	255
50 און העכער	90951	102502	2496	2849	93036	104952	411	399	2411	2764	85	85
ס״ה . . .	627538	680450	11660	12403	632557	638168	6641	4685	10262	11299	1398	1104

ב) רעלאַטיווע צאָלן.

ביז 5 יאָר	12,2	11,8	9,2	7,5	34,4	33,3	25,2	34,0	8,4	6,8	14,8	14,8
פון 5 ביז 18 יאָר	22,2	21,7	17,1	16,5					17,0	15,7	17,2	24,4
„ 19 „ 29 „	26,2	25,1	24,6	24,4	26,0	25,0	42,2	32,2	22,5	23,9	40,6	30,0
„ 30 „ 49 „	24,9	25,1	27,7	28,6	24,9	25,2	26,4	25,3	28,6	29,2	21,3	23,1
50 און העכער	14,5	16,3	21,4	23,0	14,7	16,5	6,2	8,5	23,5	24,4	6,1	7,7
ס״ה . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

אַזוי אַרום זעהען מיר נאָכאַמאָל — ווען מיר פאַרגלייכן אינ־נאַנצן קריסטן מיט אידן — אַז אין דער ערשטער לעבנס־העלפט (ביז 30 יאָר) זיינען די ציפערן פון די איינצעלנע עלטער־גרופּן בא אידן צוליב די נענט באַקאַנטע טעמים נידריגער, ווי בא קריסטן: אַזוי באַטרעפט דער פּראָצענט בא אידן (0—30) 50,9 בא די מע־נער, 48,4 בא פרויען; בא קריסטן: 60,6 מענער, 58,6 פרויען. גראָדע פאַרקערט איז דאָס פאַרהעלטניש בנוגע צו די איבריגע עלטער־גרופּעס. ווען מיר צוטיילן די אידן אויף היימישע און אויסלענדער, זעהען מיר, אַז בא די היימישע אידן זיינען די עלטער־גרופּן ביז 30 יאָר נאָר קליין. דער פּראָצענט פון די מענער אין עלטער פון 0—30 יאָר בא די היימישע אידן איז נור 47,9, פון די פרויען — 46,4. נאָכ׳ן אַנדערש איז דער צוזאַמענשטעל לויט עלטער פון די אויסלענדישע אידן. זעהר שטאַרק איז די עלטער־גרופּע פון 19—29, וועלכע איז על פי רוב די וויכטיגסטע צווישן אויסוואַנדערער. זי באַטרעפט בא די מענער 40,6%. זעהר הויך איז אויך די צאָל פון דער יוגנט צווישן די אידישע אויסלע־נדער, איבערהויפט צווישן פרויען. דאָס זעהען מיר נאָר בולט אַרויס ווען מיר פאַרגלייכן די דאָזיגע צאָל מיט די באַטרעפנדע ציפערן

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

בא די אויסלענדער בכלל. אווי מאכן אויס בא אידן די אויסלענ־
דישע מענער אין עלטער פון 0—18 יאר 32%, פרויען — 39,2%,
די אנטשפרעכענדיגע ציפערן בא אויסלענדער בכלל זיינען: מע־
נער — 25,2%, פרויען — 34,0%. אט דער דאזיגער בולטער
חילוק ברייגנט צו דער מסקנא, אז די אימיגראציע בא אידן טראגט
מער דעם כאראקטער פון א פאמיליען־איינוואנדערונג.

נאך ווייניגער נוצליכן מאטעריאל פארמאגן מיר בנוגע צום
פאמיליען־מצב פון די דייטשע אידן. דא האבן מיר צו טאן
מיט ציפערן בלויז פון העסען פון 1905 יאר. ליידער איז דא ניט
געטיילט געווארן ארף היימישע און אויסלענדער. אפילו אזן א
טאבעלע קאנען מיר זיך מאכן א בערכדיגע פארשטעלונג פונ׳ם

Familienstand der Juden in Hessen 1905.

פאמיליען מצב	בא דער אלגעמ־ באפעלקערונג			בא דער אידישער באפעלקערונג			פון יעדע 100 בא דער אלגעמ־ באפעלק־			פון יעדע 100 אידן		
	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה	מענער	פרויען	ס״ה
ניט־חתונה־געהאט	364102	336626	700728	6636	6811	13447	60,27	55,68	57,95	56,79	52,23	54,51
חתונה־געהאט	217665	218197	435862	4758	4737	9495	36,03	36,05	36,04	39,50	37,45	38,48
אלמנה און אלמנות . . .	21729	49206	70935	1279	433	1712	3,59	8,13	5,86	3,61	10,06	6,83
געגט׳ע	582	1068	1650	33	12	45	0,11	0,19	0,15	0,10	0,26	0,18
ס״ה . . .	604078	605097	1209175	12706	11993	24699	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

דער חילוק צווישן דער צאל ניט־חתונה־געהאטע בא דער אל־
געמיינער באפעלקערונג און צווישן דער צאל ניט־חתונה־געהאטע
בא דער אידישער באפעלקערונג באטרעפט 3%. אין עסטרייך,
וואו די פרוכטבארקייט פון דער אידישער באפעלקערונג איז ווהר
נרוים, איז די זאך פארקערט: דער פראצענט פון ניט־חתונה־גע־
האטע אידן איז אויף 4 העכער אלס בא דער אלגעמיינער באפעל־
קערונג. דאן ווען אין אנדערע מערב־לענדער, ווי האלאנד און
לוקסעמבורג, איז דער מצב דער איינגענער ווי אין דייטשלאנד.
זעהר אינטערעסאנט איז די פארטיילונג פון דער אידישער באפעל־
קערונג אין דייטשלאנד לויט׳ן נעבורט־ארט. ליידער איז אזא מין
רעגיסטראציע נור איין איינציג מאל דורכגעפירט געווארן — אין
1900 יאר — און פערשטעהט זיך, אז אזא מין מאטעריאל איז
שוין לאנג פארעלטערט געווארן. דאך ניט ער א געוויסע מאר־
שטעלונג ווען דעם מארגעם פון די אין דער פרעמד געבוירענע
מאר צוריק מיט 25 יאר. ס׳האבן העמאלט געלעבט אין דייטשלאנד
41113 אידן, וואס זיינען געבוירען געווארן אין אויסלאנד. דאס
הייסט אנ׳ערך 7% פון די דייטשע אידן, וועלכע זיינען דעמאלט
געווען 586833 נפשות. דער גרעסטער טייל, דהיינו 17410 =
42%, האט געשטאמט פון עסטרייך, 12752 = 31% פון רוס־
לאנד, 3260 = 8% פון אונגארן.

שפעטער איז די איינוואנדערונג געווארן נאך באדייטנדיג,
איבערהויפט נאך די פאגראמען און דער רעוואלוציע אין רוסלאנד
אין די ערשטע 5 יאר פונ׳ם איצטיגן יארהונדערט. דאס זעהט מען
ארויס דערפון, וואס אין 1905 זיינען אין פריישן פון 409501 אידן
38844 = 10% געווען פרעמדע פון אט די 38844 זיינען געווען
16665 = 43% עסטרייכער און 13185 = 34% רוסישע. אין
1910 יאר האבן אין נרויס־בערלין (בערלין, שארלאטענבורג, שע־
נעבערג, ווילמערסדארף, ניי־קעלן, ליכטענבערג), געוואוינט 21683
אויסלענדישע אידן, ד. ה. 16% פון דער אידישער באפעלקע־
רונג (137043). אונ׳ם דעמאלסדיגן קעניגרייך זאקסן זיינען גע־
ווען 10360 אין אויסלאנד געבוירענע אידן, ד. ה. 59% פון דער
מאמיליען־מצב בא די דייטשע אידן. מיר ווייסן, אז די יונגס־
נרופעס איז בא זיי קלענער איידער בא דער אלגעמיינער באפעל־
קערונג, פון דער צווייטער זייט ווייסן מיר, אז דורכשניטליך האבן
אידן שפעטער חתונה איידער ניט־אידן. דער פעל־יוצא פונ׳ם
ערשטען פאקט וואלט באדארפט זיין, אז בא דער אלגעמיינער
באפעלקערונג זאל די צאל ניט־חתונה־געהאטע זיין אסך גרעסער
איידער בא אידן. דאס ווערט אבער אין א געוויסער מאס פארא־
ייזירט דורך דער צווייטער ערשיינונג, וועלכע פארמערט קינסטליך
די צאל פון די ניט־חתונה־געהאטע. נעגיער זעהען מיר דאס פון
אט דער טאבעלע:

אלגעמיינער אידישער באפעלקערונג אין זאקסן. אין העסען האבן
געוואוינט אין 1910 יאר 2502 פרעמדע אידן = 10% פון דער
נאנצער אידישער באפעלקערונג. ווען מיר זאלן פארזיכטיג שאצן,
דארפן מיר אנגעמען, אז אנגריב מלחמה האבן אין דייטשלאנד גע־
לעבט א 65000 אויסלענדישע אידן. ווי גרויס זייער צאל איז
איצט קאן מען וועלבסטפארשטענדליך מיט אבסאלוטער זיכערקייט
ניט באשטימען. זי מוז אבער באטרעפן צווישן 130000 און
150000, מיט אנדערע ווערטער: אנ׳ערך 20—25 פראצענט פון
די אידן אין דייטשלאנד זיינען יודישע אדער אין דער אמת׳ן
אויסלענדער.

צום סוף פון אונזער ארטיקל ווענן באשטאנד פון דער אידישער
באפעלקערונג אין דייטשלאנד א פאר ווערטער ווענן דער פאר־
טיילונג פון די קראנקייטן, ווי בלינדע, טויבשטומע, נייסטיג קראנקע
און נייסטיג־שוואכע. ליידער קאנען מיר ניט מחמת מאנגל און פלאץ
נעגיי באהאנדלען אט די העכסט אינטערעסאנטע מעמע, הגם די
פראגע ווענן דעם פאלקסגעזונט שטייט איצט גראדע אויפ׳ן סדר־
היום און ווערט שטארק דיסקוטירט. די צאל בלינדע און טויב־
שטומע זיינען אין 1900 יאר פעסטגעשטעלט געווארן פאר דער
נאנצער מלוכה, דערביי איז געמאכט געווארן א חילוק צווישן גע־
בוירענע און שפעטער קראנק געווארענע. אין דער פאלגענדיגער
טאבעלע פארגלייכן מיר יעוואנגעליקער, קאטאליקן און אידן.

Gebrechen in Deutschland 1900 (Blinde u. Taubstumme).

אמונה	אויף יעדע 10000 נפשות							
	בלינדע				טויב־שטומע			
	ס״ה	dita אנד.	zaubel אנד.	wicht. אנד.	ס״ה	dita אנד.	zaubel אנד.	wicht. אנד.
יעוואנגעל־	1,6	4,4	0,2	6,2	6,4	1,3	0,5	8,2
קאטאליקן	1,3	4,2	0,3	5,8	7,1	1,5	0,6	9,2
אידן	1,3	6,8	0,2	8,3	10,7	1,9	0,9	13,5

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

דאָ וואַרפט זיך אין די אויגן, אַז די אידן נעבן די בערך נרעסטע צאָל בלינדע און טויב־שטומע. דאַן ווען קאַטאָליקן און יעוואַנגעליקער האָבן אויף 10000 נפשות 6,2 און 5,8 בלינדע און 8,2 און 9,2 טויב־שטומע, באַטרעפט די אַנטשפּרעכענדע ציפערן בא אידן 8,3 און 13,5. צווישן די בלינדע זיינען בא אידן דער רוב די שפּעטער בלינד געוואָרענע. די סבה דערפון דאַרפן זיין די נערוועגקראַנקייטן, אַרטעריאָסקלעראָז, קרעזיכטינקייט — אַלץ קראַנקייטן, וואָס קאָנען ברייגנען צו בלינדקייט — וועלכע זיינען צווישן אידן מער פאַרשפּרייט אידער צווישן דער איבערינער בא־פעלקערונג. די נרויסע צאָל טויבשטומע פון געבוירן בא אידן (10,7 אויף 10000) ערקלערט זיך נעווים דורך די פילע חתונות צווישן קרובים. די נייסטע קראַנקע און נייסטע שוואַכע זיינען נעצייגט געוואָרן נאָר אין פרייסן. דאָרט זיינען אין 1910 יאָר געווען אויף יעדע 10000 נפשות

יעוואַנגעליקן	19,8	19,7
קאַטאָליקן	18,7	19,4
אידן	46,9	23,1

אויף אַזאַ אופן זעהען מיר, אַז נראַד די נייסטע קראַנקייטן זיי־נען אומגעהויער פאַרשפּרייט צווישן אידן. די סבה פון אָט דער פּאַטאָלאָגישער ערשיינונג איז בלי ספק אַ נאַנצער קאָמפּלעקס פון ווירקונגען. די קאָנצענטריראונג אין די שטעט, די איינזייטיגע פּראָ־פעסיעס, וואָס פאָדערן נרויסע אָנשטרענגונג פון דער מוח־אַרבעט און אין דערוועלבער צייט אָהן אַ שיעור אויסרענגען, ווי אויך ווידעראַמאָל די נרויסע צאָל חתונות צווישן קרובים.

(המשך)

אידן אין דער רוסלענדישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי

י. קאָראַלניק

Die Juden in der Kommunistischen Partei Russlands

von I. Coralnik

די ציפערן, וואָס מיר נעבן דאָ אָן, נעהערן צו די יאָרן 1920, 1921 און 1922. זיי נעמען אַרום אוקראַינע, ווייסרוס־לאַנד און איינינע נובערניעס פון צענטראַל־רוסלאַנד, ווי מאָס־קווער, פעטראָנראַדער, בריאַנסקער, סמאָלענסקער און אַנד. די ציפערן זיינען ניט קיין אויסשעפּענדיגע, אָבער דאָך נענוג אינ־טערעסאַנטע, אום צו באַקומען אַ נעוויסע פאָרשטעלונג ווענן די אידן־קאָמוניסטן.

פון טאַבעלע I איז צו זעהן, אַ וואָסער אויסגעפער אַרט פאַר־נעמען די אידן־קאָמוניסטן אין דער נאַנצער פּאַרטיי. פאַר אַ מאָס איז דאָ נענומען די צאָל אַנקעטעס, וואָס זיינען צוזאַמענגע־קליבן געוואָרן בשעת דער רעגיסטראַציע פון די פּאַרטיי־מיט־גלידער.

טאַבעלע I.

אידן־קאָמוניסטן אין פאַרשיידענע ערטער

(21 נובערניעס פון צענטראַל־ און ווייסרוסלאַנד)

Die Zahl der Juden-Kommunisten an verschiedenen Orten Russlands

נאָמען פון אָרט, וואו די אַנקעטעס זיינען אָפּגעגעבן געוואָרן	אַלגעמיינע צאָל אַנקעטעס	צאָל אידישע אַנקעטעס	% פון די אידישע אַנקעטעס
מינסק (די שטאָט)	1200	430	35,8
האָמלער גובערניע	3607	771	21,1
ווייטעבסקער "	2533	420	16,6
סמאָלענסקער "	5338	257	4,8
בריאַנסקער "	3640	100	2,7
פעטראָגראַדער "	20564	264	1,3
מאָסקווער "	41325	1612	3,9
די איבעריגע גובערניעס	61504	434	0,7
ס״ה	139711	4288	3,1

פון אַ נאַנץ באַדייטנדיגער מאַסע פון אומגעפער הונדערט פערצינט טויזנט קאָמוניסטן, איז געווען אידן בלויז 4288 נפשות, דאָס הייסט 3,1 פּראָצענט!

אַ סך אַ נרעסערן פּראָצענט בנוגע דער אַלגעמיינער צאָל קאָ־מוניסטן מאַכן די אידן אויס אין די פונקטן מיט אַ געדיכטער אידישער באַפעלקערונג. אין דער שטאָט מינסק דערנרייכט דער דאָזיגער פּראָצענט ביז 35,8 (און איז קלענער פון דעם פּראָצענט, וואָס די אידישע באַפעלקערונג פון דער שטאָט מאַכט אויס בנוגע דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג); אין האָמלער גובערניע דער־רייכט ער ביז 21,1 און אין ווייטעבסקער גובערניע ביז 16,6.

אין די צענטראַלע רוסישע גובערניעס בילדן די אידן־קאָ־מוניסטן נאָר אַ קליינעם פּראָצענט — אין פעטראָגראַדער גו־בערניע, למשל, בסך־הכל 1,3 פּראָצענט, אין סמאָלענסקער, וואָס איז איינגעליך אַ ווייסרוסישע נעגנט, — 4,8 פּראָצענט.

אַ אינטערעסאַנטער פאַקט ווייזט זיך אַרויס אין מאָסקווער גו־בערניע. די אידן־קאָמוניסטן מאַכן דאָ אויס נאַנצע 3,9 פּראָצענט פון אַלע קאָמוניסטן, בשעת די נאַנצע אידישע באַפעלקערונג פון דער שטאָט מאָסקווע האָט אויסגעמאַכט (אין 1920) נאָר 3,0 פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער מאָסקווער באַפעלקערונג. חוץ דעם זעהען מיר, אַז אין מאָסקווער גובערניאַלער פּאַרטיי־אָרגאַניזאַ־ציע איז אויך די אַבסאָלוטע צאָל אידן־קאָמוניסטן נאַנץ גרויס. זי איז כמעט פיר מאָל נרעסער, איידער די אַבסאָלוטע צאָל אידן־קאָמוניסטן אין אַזאַ אידישער שטאָט, ווי מינסק, און אַ נרעסערע אַפילו, ווי אין נאַנץ האָמלער און ווייטעבסקער גובערניעס אינ־איינעם נענומען. מאָסקווע האָט נעהאַט בא די אידן־קאָמוניסטן אַ באַזונדערן חן און האָט זיי צונעצויגן צו זיך מיט אַ באַזונ־דערן כח.

די נרעסטע צאָל אידן־קאָמוניסטן נעפינט זיך אָבער אין אוקראַינע. די אַבסאָלוטע צאָל זייערע דערנרייכט דאָ (אין 1922־טן יאָר) ביז 6981, דאָס הייסט העכער אַנדערהאַלבן מאָל

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אַזוי־ווי, ווי אין די אויסגערעכנטע צענטראַל־רוסישע גובערניעס צוזאַמען מיט ווייסרוסלאַנד.

ווען מיר זאָלן אַרצו נעמען די אַלע 11269 אידן־קאָמוניסטן פון אוקראַינע, מאָסקווער גובערניע און פון די 20 גובערניעס פון צענטראַל רוסלאַנד און פון ווייסרוסלאַנד און מיר זאָלן זיי פאַנדערטיילן לויט זייער פּראָפעסיע, ד. ה. לויט דער באַשעפטיגונג, מיט וועלכער זיי האָבן זיך פאַרנומען אַ מער אָדער ווייניגער לאַנגע צייט ביזן 1917־טן יאָר, באַקומען מיר פאָלגנדיג בילד

טאַבעלע II

דער סאָציאַלער באַשטאַנד פון די אידן־קאָמוניסטן

Die Soziale Schichtung der Juden-Kommunisten

אָרט / סאָציאַלע גרופּעס	אוקראַינע		20 גובערניעס פון צענטראַל־ און ווייס־רוסלאַנד		מאָסקווער גובערניע		אין אַלע פונקטן	
	אַבסאָלוטע צאָל	% פון אַלע מיטגלידער	אַבסאָלוטע צאָל	% פון אַלע מיטגלידער	אַבסאָלוטע צאָל	% פון אַלע מיטגלידער	אַבסאָלוטע צאָל	% פון אַלע מיטגלידער
אַרבעטער	3471	49,7	1571	58,7	595	36,9	5637	50,0
אָנגעשטעלטע א. א. וו.	3510	50,3	1105	41,3	1017	63,1	5632	50,0
צוזאַמען .	6981	100,0	2676	100,0	1612	100,0	11269	100,0

די נאַנצע צאָל אידן־קאָמוניסטן איז צוזאַמענגעשטעלט האַלב אויף האַלב פון אַרבעטער און פון אָנגעשטעלטע מיט עלעמענטן פון ליבעראַלע פּראָפעסיעס. כמעט דיזעלבע פּאַרטיילונג איז צו זעהן אין אוקראַינע — 49,7 פּראָצענט אַרבעטער און 50,3 פּראָצענט אָנגעשטעלטע און ליבעראַלע פּראָפעסיעס. אין די 20 גובערניעס פון צענטראַל־ און ווייסרוסלאַנד איז דער פּראָצענט אַרבעטער צווישן די אידן־קאָמוניסטן גרעסער, ווי אין אַלע איבריגע ערטער, 60,6 פּראָצענט פון די אַלע אידן־קאָמוניסטן, וואָס זיינען פאַרגעניסטירט געווען אין די דאָזיגע מקומות, געפינען זיך אָבער אין מינסק, האַמלער און ווימעבסקער גובערניע. פון דעם איז צו דריינען, אַז אַם שטאַרקסטן איז דער פּראָלעטאַרישער עלעמענט צווישן די אידן־קאָמוניסטן אין ווייסרוסלאַנד, אין דעם דאָזיגן צענטער פון דער אַמאָליגער אָרגאַניזירטער אידישער אַרבעטערשאַפט.

נאָר אַנדערערעס איז דער סאָציאַלער בוי פון די אידן־קאָמוניסטן אין מאָסקווער גובערניע (די גרעסטע מערהייט פון זיי געפינט זיך אין מאָסקווע גופא). צווישן זיי זעהען מיר נאָר 36,9 פּראָצענט אַרבעטער. ווי ס'איז שוין פריער באַמערקט געוואָרן, איז קיין מאָסקווע געגאַנגען אַ גרויסער שטראָם פון אידן־קאָמוניסטן פון דער פּראָווינץ. ס'איז גאַנץ נאַטירליך, אַז די גרעסטע מערהייט פון זיי זאָל האָבן באַשטאַנען פון עלעמענטן, וואָס האָבן געקאָנט געפינען אַרבעט אין די ראַטן־אַנשטאַלטן און ראַטן־אָרגאַניזאַציעס. דעריבער איז דער איבערוויגנדיגער פּראָצענט פון די אידן־קאָמוניסטן אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי־אָרגאַניזאַציע פון מאָסקווער גובערניע צוזאַמענגעשטעלט פון אַנגעשטעלטע, ליבעראַלע פּראָפעסיעס און אַנדערע נים־אַרבעטער עלעמענטן.

אינטערעסאַנט איז צו פאַרגלייכן דעם סאָציאַלן באַשטאַנד פון די אידן־קאָמוניסטן און פון דער אַלגעמיינער צאָל קאָמוניסטן.

מיר פאַרגלייכן: 1) די אוקראַינער אידן־קאָמוניסטן מיט דער אַלגעמיינער צאָל קאָמוניסטן אין אוקראַינע; 2) די אידן־קאָמוניסטן פון מאָסקווער גובערניע מיט דער אַלגעמיינער צאָל קאָמוניסטן פון אַלע אינדוסטריעלע גובערניעס פון צענטראַל־רוסלאַנד; 3) די אידן־קאָמוניסטן פון די 20 גובערניעס אין צענטראַל־ און ווייסרוסלאַנד לאַנד מיט דער אַלגעמיינער צאָל קאָמוניסטן פון אַלע גובערניעס פון צענטראַל־רוסלאַנד. ס'באַקומט זיך דעמאָלט אַט וואָס:

א) אין אוקראַינע זיינען געווען

פון 100 קאָמוניסטן בכלל:

אַרבעטער	51,3
אָנגעשטעלטע א. א. וו.	31,0
פּויערים	17,7

פון 100 אידן־קאָמוניסטן:

אַרבעטער	49,7
אָנגעשטעלטע א. א. וו.	50,3

ב) ס'זיינען געווען

פון 100 קאָמוניסטן אין די אינדוסטריעלע גובערניעס פון צענטראַל־רוסלאַנד:

אַרבעטער	52,1
אָנגעשטעלטע א. א. וו.	31,5
פּויערים	16,4

פון 100 אידן־קאָמוניסטן אין מאָסקווער גובערניע:

אַרבעטער	36,9
אָנגעשטעלטע א. א. וו.	63,1

ג) ס'זיינען געווען

פון 100 קאָמוניסטן פון אַלע 40 גובערניעס פון צענטראַל־רוסלאַנד:

אַרבעטער	46,7
אָנגעשטעלטע א. א. וו.	30,5
פּויערים	22,8

פון 100 אידן־קאָמוניסטן פון די אויסגערעכנטע 20 גובערניעס פון צענטראַל־ און ווייסרוסלאַנד:

אַרבעטער	58,7
אָנגעשטעלטע א. א. וו.	41,3

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

דאָס אַלץ הייסט, אַז צווישן די אידן־קאָמוניסטן איז אומעטום אַ פיל גרעסערער פּראָצענט אָנגעשטעלטע און ליבעראַלע פּראָפעסיעס, איידער צווישן דער גאַנצער קאָמוניסטישער מאַסע. די אידן־קאָמוניסטן האָבן צווישן זיך ווייניגער פּראָלעטאַרישע עלעמענטן, ווי די אַלגעמיינע צאָל פּאַרטיי־מיטגלידער. לויט זייער סאָציאַלער אָפּשטאַמונג זיינען די אידישע קאָמוניסטן כמעט אויף אַ העלפט אַ קליינבירגערליכע מאַסע.

ס'איז כדאי צו באַמערקן, אַז די אידישע אַרבעטער־קאָמוניסטן מאַכן אויס נאָר אַ קליינעם פּראָצענט פון דער גאַנצער אידישער אַרבעטערשאַפט. די גאַנצע צאָל אידישע אַרבעטער אין די אַלע אַנגעוויזענע עדטער קאָן מען געוויס אָפּשאַצן אַן־ערך מער פון הונדערט טויזנט. די צאָל אידישע אַרבעטער־קאָמוניסטן דערגרייכט, ווי מיר האָבן געזעהען, אַפילו קיין זעקס טויזנט נים. אין דעם מאָסקווער „עמעס" 275 № פון 1922־טן יאָר איז אַן אַרטיקל „נעענטער צו די אומפּאַרטייאישע" שרייבט אַסתר: „3471 אידישע אַרבעטער־קאָמוניסטן פאַר יענער אוקראַאינע, וואו דער „בונד" אַליין האָט געהאַט אין 1917 יאָר איבער 20,000 מיטגלידער (די „פאַראייניגטע" האָבן אויך געהאַט דעמאָלט אַן־ערך 20 טויזנט און די פּועלי־ציון בײַ 10 טויזנט י. ק.). פון וועלכע די אויבערוויינדיגסטע מערהייט איז געווען אַרבעטער — דאָס איז ווייניק, צו ווייניק". דאָס איינגעגעבענע, האָמעל, ווייטענסק. „אין שטעט, וואו ס'פלעגן זיין פּאַרטייאיש אָרגאַניזירט אַבסאָלוטע מערהייט פון דער אַרבעטערשאַפט, בילדעט היינט די צאָל פּאַרטיי־מיטגלידער אַ קליינעם פּראָצענט פון דער גאַנצער פּראָלעטאַרישער מאַסע. קיינער וועט נים לייקענען, אַז דער פּראָצענט אידישע אַרבעטער האָט אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי געמענט זיין גרעסער, איידער ער איז".

אינם „וועקער" 65 №, 1923, 21 מאַרט ווערט אָנגעוויזן, אַז פון 4649 אידישע אַרבעטער, וואָס זיינען אָרגאַניזירט אין פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען פון די שטעטלעך פון ווייסרוסלאַנד, זיינען קאָמוניסטן סך־הכל 361, ד. ה. 7,8 פּראָצענט.

ווען מ'נעמט איצט די אידן־קאָמוניסטן נישט לויט זייער פּראָפעסיע, נאָר לויט זייער פּאַקטישער באַשעפטיגונג צום מאָמענט פון די רעגיסטראַציעס, ווייזט זיך אַרויס, אַז דער פּראָצענט פון אַרבעטער איז צווישן זיי נאָך אַ קלענערער, ווי ס'איז פריער אָנגעוויזן געוואָרן. אַ גרויסער טייל אַרבעטער, וואָס האָבן ביזן אָנקומען אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי געאַרבעט אין פאַבריקן און ווערשטאַטן, איז איצט אַריבערגעגאַנגען צו פּאַרטיי־אָדער אַלגעמיינער סאָוועטישער אַרבעט און צו אַרבעט אין די אָרגאַנען פון די פּראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס. אין אָדעס, למשל, זעהען מיר, אַז די 834 אידן־קאָמוניסטן, פון וועלכע ס'זיינען פאַראַן אָנגעטעס (פון 1920 יאָר) זיינען לויט זייער פּראָפעסיע:

אַרבעטער . . . . . 524 ד. ה. 62,2 פּראָצענט
אָנגעשטעלטע א. א. ו. . 319 „ 37,8 „

אָבער לויט זייער איצטיגער באַשעפטיגונג האָבן זיך די דאָזיגע 843 נפשות געטיילט אויף: באַשעפטיגט אין ראַטן־אַנשטאַלטן, פּאַרטייאישע אָרגאַניזאַציעס און אָרגאַנען פון פּראָפ. אָרגאַניזאַציעס 632 אָדער 75,0 פּראָצ., באַשעפטיגט אין פאַבריקן און ווערשטאַטן 211 אָדער 25,0 פּראָצ. דער חילוק איז דאָ אַ קאָלאָסאַלער. עס קומט אויס, ווי די אידישע אַרבעטער־קאָמוניסטן וואָלטן געשטערעט זיך באַפרייען פון פאַבריק און ווערשטאַט. מ'דאַרף רעכנען, אַז די נייע עקאָנאָמישע פּאָליטיק אין רוסלאַנד האָט דעם דאָזיגן חילוק נאָך גרעסער געמאַכט.

כמעט אַלע אידן־קאָמוניסטן — פון אַלע סאָציאַלע גרופּעס — נעסינען זיך אין די רייען פון דער רוסלענדישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי בסך־הכל אַ קליינע צייט. אָט זיינען ידיעות וועגן סטאַזש אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי בײַ די 1612 אידן־קאָמוניסטן אין מאָסקווער גובערניע. זיי געהערן צו 1921־טן יאָר. (טאַבעלע III).

טאַבעלע III

פּאַרטיי־סטאַזש פון די אידן־קאָמוניסטן

Dauer der Zugehörigkeit der Juden-Kommunisten zur Partei

יאָר פון אָנקומען אין ר. ק. פּ.	אַרבעטער		אָנגעשטעלטע א. א. ו.		צוזאַמען	
	אַבסאָלוטע צאָל	% פון אַלע אַרבעטער	אַבסאָלוטע צאָל	% פון אַלע אָנגעשטעלטע א. א. ו.	אַבסאָלוטע צאָל	% פון אַלע 1612 מיטגלידער
ביזן 1905־טן	35	5,9	49	4,8	84	5,2
פונם 1916 „	48	8,1	64	6,3	112	6,9
„ 1917 „	99	16,6	144	14,2	243	15,1
„ 1918 „	107	18,0	184	18,1	291	18,1
„ 1919 „	181	30,4	331	32,5	512	31,8
„ 1920 „	125	21,0	212	20,9	337	20,9
„ 1921 „	—	—	33	3,2	33	2,0
סך־הכל	595	100,0	1017	100,0	1612	100,0

נאָר אַ קליינער פּראָצענט — בלויז 5,2 — איז שוין ביזן 1905־טן יאָר געווען באַלשעוויקעס. די, וואָס זיינען אַריינגעגרעטן אין פּאַרטיי אין 1917—1918, מאַכן אויס נאָר 33,2 פּראָצענט. אַ גרויסע צאָל נים זיך אַריין אין פּאַרטיי אין 1919־טן יאָר, אין דער צייט, ווען די האָפנונגען אויף אַן־אַלוועלטליכע פּראָלעטאַרישע רעוואָלוציע (דעמאָלט קומט פאָר די רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד) זיינען געווען אַם שטאַרקסטן. גאַנצע טיילן פון די אידישע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען אין רוסלאַנד און אוקראַאינע גייען דעמאָלט איבער צו די קאָמוניסטן. די צווייטע גרויסע גרופּע אָנקומענדיגע אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי פאַלט אויף 1920. די ראַטן־מאַכט זינט אין דעם דאָזיגן יאָר אויף די מיליטער־פראָנטן. דורך דעם פילט מען זיך דעמאָלט אין די רייען פון דער ר. ק. פּ. שטאַרקער און זיכערער. —

די גרעסטע מערהייט פון די אידן־קאָמוניסטן זיינען ביז זייער אָנקומען אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי געווען אומפּאַרטייאיש. צווישן די אידן־קאָמוניסטן פון מאָסקווער גובערניע, למשל, מאַכן אויס די דאָזיגע אומפּאַרטייאישע נאַנצע 66,0 פּראָצענט.

פון וואָסערע פּאָליטישע פּאַרטייען זיינען געקומען צו דער ר. ק. פּ. די, וואָס זיינען אויך פריער געווען מיטגלידער פון אַ פּאַרטיי, איז צו זעהן פון די ידיעות וועגן דיזעלבע אידן־קאָמוניסטן פון מאָסקווער גובערניאַלער פּאַרטיי־אָרגאַניזאַציע (טאַבעלע IV).

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

טאַבעלע IV

די פּאָליטישע אָפּשטאַמונג פון די אידן-קאָמוניסטן

Politische Herkunft der Juden-Kommunisten

פּאַרטיי	אַרבעטער		אָנגעשטעלטע א. א. ה.		צוזאַמען	
	אַבסאָל. צאָל	%	אַבסאָל. צאָל	%	אַבסאָל. צאָל	%
רוס-סאָצ.-דעמ. אַרבעטער פּאַרטיי	77	39,3	151	42,9	228	41,6
בונד	66	33,7	114	32,4	180	32,8
פּועלי-ציון . . .	15	7,7	41	11,6	56	10,2
סאָצ.-רעוואָלו־ציאָנערן . . .	21	10,7	33	9,4	54	9,9
„פאַראייניגטע".	14	7,1	11	3,1	25	4,6
אַנאַרכיסטן . . .	3	1,5	2	0,6	5	0,9
ס"ה .	196	100,0	352	100,0	548	100,0

דאָ זעהען מיר, אַז צווישן אַלע פּאָליטישע פּאַרטייען איז די „רוסלענדישע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אַרבעטער פּאַרטיי" און דער „בונד" געווען אָט אַ יענער רעזערוואוואַר, פון וועלכן די קאָמוניסטישע פּאַרטיי פון צענטראַל-רוסלאַנד האָט געשעפּט אירע נייע קאַדרען אידן-קאָמוניסטן. די דאָזיגע ביידע פּאַרטייען נעבן דאָ 74,4 פּראָצענט פון אַלע 548 אידן-קאָמוניסטן. אַ קליינע ראָליע האָט דאָ געשפּילט די פּועלי-ציוניסטישע פּאַרטיי און די פאַראייניגטע סאָציאַליסטישע אַרבעטער-פּאַרטיי. די לעצטע האָט געהאַט אירע שטאַרקסטע אָרגאַניזאַציעס אין אוקראַינע און דאָרטן מאַכן אויס די געוועזענע „פאַראייניגטע" געווים אַ נאַגץ באַדייטענדיגן פּראָצענט פון די איצטיגע אידן-קאָמוניסטן.

לאָמיר זיך נאָך פאַנאַנדערקלייבן אין דער פראַגע ווען דער מוטער-שפּראַך פון אידן-קאָמוניסטן.

פון די ציפערן, וואָס מיר פאַרמאָגן, איז צו זעהן, אַז אידיש איז די מוטער-שפּראַך פון דעם גרעסטן טייל פון די אידן קאָמוניסטן-אַרבעטער. אין די 20 גובערניעס פון צענטראַל- און ווייסרוסלאַנד דערנייכט דער פּראָצענט אידן-קאָמוניסטן, וואָס האָבן אָנגעוויזן אידיש פאַר זייער מוטער-שפּראַך, ביז אַנ'ערך 95. דאָס ערקלערט זיך נעווים דערמיט, וואָס צווישן די דאָזיגע אידן-קאָמוניסטן נעפינען זיך אויך די אידן-קאָמוניסטן פון מינסק, האָמעל און ווייטעבסקער גובערניעס. וואָרום דער פּראָצענט אידן-קאָמוניסטן, וואָס האָט אָנגענעבן אידיש פאַר זיין מוטער-שפּראַך אין מאָסקווער גובערניע דערנייכט שוין נאָר 62,0 פּראָצענט פון אַלע אידן-קאָמוניסטן. מעגליך, אַז דאָ שפּילט אויך אַ ראָליע די צייט. די ערשטע דאַטן געהערן צום 1920-טן יאָר, ווען די דאַטן ווענן מאָסקווער גובערניע געהערן שוין צום 1921-טן יאָר.

פון דעם טייל אידן-קאָמוניסטן, וואָס האָט אָנגענעבן רוסיש, אַלס זיין מוטער-שפּראַך, באַשטייט די גרעסטע מערהייט פון אָנגעשטעלטע און ליבעראַלע פּראָפעסיעס. למשל, פון 611 אידן-קאָמוניסטן אין מאָסקווער גובערניע, וועלכע האָבן נים אָנגעוויזן אידיש, אַלס זייער מוטער-שפּראַך, איז געווען 463, די ה. נאַנצע 75,8 פּראָצענט אָנגעשטעלטע און ליבעראַלע פּראָפעסיעס.

נאָר אַנאַנדער בילד בנגע דער פראַגע ווען דער מוטער-שפּראַך נעבן אונז די ציפערן פון די אוקראַינער אידן-קאָמוניסטן, וועלכע נעהערן שוין צום 1922-טן יאָר (זעה טאַבעלע V).

טאַבעלע V

די מוטער-שפּראַך פון די אוקראַינער אידן-קאָמוניסטן

Die Mutter-Sprache der Juden-Kommunisten in Ukraina

סאָציאַלע גרופּעס	די צאָל נפשות אין יעדער גרופּע	אַבסאָלוטע צאָל	פון זיי האָבן אָנגערקענט אידיש פאַר זייער מוטער-שפּראַך	
			פון דער גאַנצער גרופּע	פון די אַלע, וואָס האָבן אָנגערקענט אידיש פאַר זייער מוטער-שפּראַך
			פּראָצענט	
אַרבעטער . . .	3471	1170	33,7	62,7
אָנגעשטעלטע און ליבעראַלע פּראָפ.	3510	697	19,9	37,3
ס"ה .	6981	1867	26,8	100,0

דאָ האָבן שוין נאָר 26,8 פּראָצענט פון אַלע אידן-קאָמוניסטן אָנגענעבן אידיש, אַלס זייער מוטער-שפּראַך. נעמענדיג איינצעלנע סאָציאַלע גרופּעס, זעהען מיר, אַז פון אידישע אַרבעטער-קאָמוניסטן האָבן נאָר 33,7 פּראָצענט אָנגעוויזן אידיש פאַר זייער מוטער-שפּראַך. און פון די אָנגעשטעלטע און ליבעראַלע פּראָפעסיעס נאָך ווייניגער — בסך-הכל נאָר 19,9 פּראָצענט. —

ס'איז זעהר מעגליך, אַז אין די מריערדיגע יאָרן איז אויך אין אוקראַינע דער פּראָצענט אידן-קאָמוניסטן, וואָס האָט נערעכנט אידיש פאַר זיין מוטער-שפּראַך, געווען נים קלענער, ווי אין מאָסקווער גובערניע. וואָרום, ווי באַקאַנט, האָבן זיך די אידן-קאָמוניסטן פאַר די לעצטע עטליכע יאָר שטאַרק אָפּגעריסן פונם אידישן לעבן און זיינען געוואָרן נאָענטער צום אַלגעמיינעם רוסישן לעבן.

צום סוף — נאָך איינינע ציפערן ווענן דעם צוזאַמענשטעל פון די דעלעגירטע אויף דער 4-טער אַלרוסלענדישער קאָנפערענץ פון די אידישע סעקציעס בא דער רוסלענדישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי. די ציפערן זיינען אינטערעסאַנט, ווייל זיי נעבן אַ פאַרשטעלונג ווענן די אָנפירדיגע עלעמענטן פון די אידישע קאָמוניסטן.

פון די 144 דעלעגירטע, וואָס זיינען זיך צונויפגעפאָרן אויף דער קאָנפערענץ, זיינען געווען:

אין עלטער	ביז 20 יאָר	7 נפשות,	ד. ה.	4,9%
„ „	פון 21 „ 30	„ 59	„	41,0%
„ „	„ 31 „ 40	„ 50	„	34,7%
„ „	„ 41 און עלטער	24	„	16,6%
ניט באַקאַנט פון וועלכן עלטער		4	„	2,8%
סך-הכל		144	ד. ה.	100,0 %

קאַרנע 46 פּראָצענט פון אַלע דעלעגירטע זיינען געווען אין עלטער פון 20 ביז 30 יאָר און נאָר 34,7 פּראָצענט איז געווען אַלט פון 31 ביז 40 יאָר.

דער בילדונגס-צענז פון די אָנפירער מיט די אידישע סעקציעס איז אין אַלגעמיין נים קיין הויכער. דאָס זעהט מען פון דעם, וואָס פון אַלע 144 דעלעגירטע האָבן באַקומען:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

א העכערע בילדונג נאָר	18	ד. ה.	12,5 פּראָצענט
א מיטעלע „	39	„ „	27,1 „
א הימישע „	78	„ „	54,2 „

וועגן די איבערינע 9 נפשות איז ניט פאַראַן קיין ידיעות.

ווייטער וועהען מיר אַז:

8 דעלעגירטע, ד. ה. 5,6% האָבן געקענט נאָר 1 שפּראַך

93 „ ד. ה. 64,6% האָבן געקענט 2 שפּראַכן — (אידיש און רוסיש).

און נאָר 34, ד. ה. 23,6% האָבן געקענט 3 און מער שפּראַכן.

ווייל שפּראַכן האָבן געקענט די איבערינע 9 דעלעגירטע, איז ניט באַקאַנט.

לויט זייער גרונט-פּראָפעסיע געהערן די דעלעגירטע מערסטנ-טיילס צו לערער, ליבעראַלע פּראָפעסיעס און צו די אָנגעשטעלטע. אַרבעטער זיינען געווען נאָר 60 פון זיי — ד. ה. 41,6 פּראָצענט. צווישן די איבערינע 84 דעלעגירטע איז געווען:

לערער	30	ד. ה.	20,8 %
פּאַרטיי-און געזעלשאַפטלעכע לי-			
בעראַלע פּראָפעסיעס . .	26	„ „	18,1 %
אָנגעשטעלטע	26	„ „	18,1 %
אומבאַקאַנטע פּראָפעסיעס . .	2	„ „	1,4 %

מיר האָבן העכער אַביסל געזעהן דעם גרויסן אונטערשיד, וואָס איז געווען בײַ אַלע אידן-קאָמוניסטן צווישן זייער גרונט-פּראָפעסיע און זייער איצטיגער באַשעפטיגונג. פיל גרעסער איז דער דאָזיגער אונטערשיד דאָ, בײַ די אָנפירער פון די אידישע סעקציעס.

פאַרן סימן פון זייער איצטיגער באַשעפטיגונג נעמען מיר דעם פּראָפעסיאָנעלען פאַראיין, צו וועלכן זיי געהערן. דעמאָלט וועהען מיר, אַז

33 דעלעגירטע, ד. ה. 22,9% געהערן צו פּראָדוקציע-פאַראיינען.

46 דעלעגירטע, ד. ה. 31,9 % געהערן צום פאַראיין פון קול-טור- און בילדונגס-מוער.

49 דעלעגירטע, ד. ה. 34,1 % געהערן צום פאַראיין פון ראַטן-אָנגעשטעלטע.

וועגן די איבערינע 16, ד. ה. וועגן 11,1 % פון אַלע דע-לעגירטע איז קיין ידיעות ניט פאַראַן.

הייסט עס, אַז 66,0 פּראָצענט פון אַלע דעלעגירטע געהערן שוין געוויס ניט צום אַרבעטער-קלאַס. נאָר מ'איז ניכער פון אַלץ, אַז אויך דער גרעסטער טייל פון די איבערינע 22,9 פּראָצענט, וואָס געהערן איצט צו פּראָדוקציע-פאַראיינען, זיינען נישט קיין אַרבעטער אין פאַבריקן און ווערשטאַטן, נאָר זיינען אָדער אָנגע-שטעלטע אין אַזעלכע ראַטן-אַנשטאַלטן, וואָס לויט דער קאָנ-סטרוקציע פון די רוסלענדישע פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען נייען זיי אַריין אין פּראָדוקציע-פאַראיינען, אָדער דאָס זיינען אָנפירער מיט פּראָדוקציע-פאַראיינען (פאַרויצערס, סעקרעטאַרן, מיטגלי-דער פון פאַרוואַלטונג א. אַז. וו.).

מ'איז וועהר אינטערעסאַנט, ווי לאַנג זיינען שוין די אַנפירער פון די אידישע סעקציעס קאָמוניסטן?

די רעניסטראַציע ניט אַזאַ מין ענטסער:

24 דעלעגירטע, ד. ה. 16,7% זיינען אָנגעקומען אין ר. ק. פּ. אין 1919 מיטן איד. קאָמוניסט. פאַרבאַנד.

49 דעלעגירטע, ד. ה. 34,0 % זיינען אָנגעקומען אין ר. ק. פּ. עדשט אין 1920 מיטן קאָמוניסטישן בונד.

58 דעלעגירטע, ד. ה. 40,3 % זיינען אָנגעקומען אין ר. ק. פּ. איינצינזייז און אין פאַרשידענע יאָרן.

ידיעות פעלן וועגן 13 דעלעגירטע, ד. ה. וועגן 9,0 פּראָצענט.

די אָנפירנדיגע מוער פון דער אידישער קאָמוניסטישער באַוועגונג אין רוסלאַנד זיינען אין דער רוסלענדישער קאָמוניסטי-שער פּאַרטיי אַ פרישער עלעמענט.

ווי זיינען אָנגעקומען אין זייער גרעסטן טייל פון דעם „בונד" און פון דער „פאַראייניגטער אידישער סאָציאַליסטישער אַרבע-טער-פּאַרטיי". די נעגריע פאַרטיילונג זייערע לויט דער פּאָליטי-שער אָפּשטאַמונג איז אַזאַ:

אין „בונד" זיינען געווען	86	דעלעגירטע—	59,7 פּראָצ.
בײַ די „פאַראייניגטע	30	„ —	20,8 „
צוזאַמען „בונד"!			
און „פאַראייניגטע"	116	דעלעגירטע—	80,5 „

געווען. פּועלי ציון זיינען 5 דעלעגירטע—3,5 פּראָצ.

פון אַנדערע פּאַרטיען	2	„ —	1,4 „
ניט באַקאַנט פון וואָסער			
אַ פּאַרטיי	21	„ —	14,6 „

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

די סאציאלע און ווירטשאפטליכע פארהעלטנישן בא די אידן אין אלטערטום

א. מענעס

Die Wirtschaftsverhältnisse der Juden im Altertum

von A. Menes

I

די ווירטשאפטליכע געשיכטע פון אלטערטום איז דער אמ־ווייניגסטן אויסגעפארשטער געביט פון דער אלטער געשיכטע. אין דעם איז שולדיג קודם כל דער כאראקטער פון אונזער מא־טעריאל, מיר זיינען על פי רוב אנגעוויזן אויף ליטעראַרישע דענק־מעלער, וועלכע באקענען אונז, אמת, מיט די גייסטיגע שטרעמונגען וי אויך מיט די פאליטישע פאסירונגען, וועלכע דערציילן אונז אבער זעהר ווייניג וועגן דעם, וי אזוי די מענשן האבן בא־פרידיגט זייערע געוויינליכע טאג־טעגליכע הצטרכותן. דער דא־זיגער מאטעריאל איז אבער נאך דערצו זעהר אן איינזייטיגער. אין דער ליטעראטור געפינען מיר ניט אומעטום די אפשפיגלונג פון דעם פאלקס־לעבן בכלל; עס זיינען תמיד געוויסע סאציאלע גרופן, וועמעס לעבנס־תנאים, אנשויאונגען, און אידעאלן די ליט־טעראטור שפיגלט אפ. באזונדערס דארף מען דאס נעמען אין אכט, ווען מען וויל אויספארשן די געשיכטע פון ישראל. מיר האבן היינט צומאל א נאנץ קליינעם טייל פון דער אלטער אידי־שער ליטעראטור, דאס זיינען די, וועלכע זיינען געפונען גע־ווארן פאר ראוי אריינגענומען צו ווערן אין דעם כלל פון די הייליגע ספרים, אינם תנ"ך; די איבריגע, די וועלטליכע ליטע־ראטור (ספרים החיצונים) זיינען פארלארן געגאנגען.

אבער אויך דער כאראקטער פון די מאטעריאלן, וועלכע מיר האבן באקומען ארגאנק די אויסגראבונגען, וואס זיינען געמאכט גע־ווארן פאר די לעצטע הונדערט יאר, איז אן איינזייטיגער. עס איז פארשטענדליך, אז דעם גרעסטן ווידערשטאנד קענען די צו־שטערנדע כחות פון דער נאטור און די מענשן האבן אויסגע־ווען ניט די הילצערנע אדער ליימענע הייזלאך פון פויער, נאר די פאלאצן, טעמפלען און קברים פון די הערשנדיגע קלאסן. אויך די ארכעאלאגיע ניט אונז דעריבער אן איינזייטיגן בילד פון די פארהעלטנישן פון אלטערטום. עס איז דעריבער פארשטענדליך, אז וועגן אן אויסטיליכן בילד פון די ווירטשאפטליכע פארהעלט־נישן פון אלטן ישראל קען קיין שום רייד ניט זיין, מיר ווילן דא בלויז פרוון, אויף וויפיל ס'איז מעגליך בא דעם מצב פון אונזערע מאטעריאלן, נעבן אן אלגעמיינעם איבערבליק איבער דער ווירטשאפטליכער און סאציאלער אנטוויקלונג פון אלטן ישראל.

די געשיכטע פון ישראל איז איינג פארבונדן מיט דער גע־שיכטע פון אלטן מזרח בכלל, קודם כל מיט מצרים און בבל. שוין אין דער אלטעסטער צייט, נאך אידער די אידן האבן פארנומען פאלעסטינע, איז דער האנדלס־פארקער צווישן פא־לעסטינע און זיינע שכנים געווען זעהר לעבעדיג. פאלעסטינע נעפינט זיך אין מיטלפונקט צווישן די ביידע גרויסע קולטור צענט־רעס פון אלטערטום, בבל און מצרים, פון דער אנדער זייט גרע־נעצט זי זיך מיט די האנדלס־צענטרעס פון דער אלטער וועלט מיט צור און צידון. וואס פאר א ראלע דער אינטערנאציאנא־ליער פארקער האט אין ישראל געשפילט באזייזט אונז אמבולטסטן דער פאקט, וואס שוין אין דער אלטערער צייט איז אין ישראל געמאכט געווארן א פרוו פון א היסטאָרישער געאָגראפיע, דאס איז בראשית, דער מחבר פון דעם דאזיגן קאפיטל האט שוין לפי ערך נאנץ גרויסע ידיעות פון דער דעמאלטיגער וועלט און ער מאכט דעם פרוו צו דערקלערן, וי אזוי די באקאנטע וועלט איז אנטשטאנען, ער טיילט שוין פארנאנדער די פארשיידענע פעלקער אויף ראסעס, אויף די בני שם, בני חם און בני יפת.

אבער אויך פאליטיש איז פאלעסטינע בכעט שטענדיג געווען אפהייניגן פון די שכנותדיגע גרויסע מלוכות, בבל און מצרים. פאלעסטינע איז געווען דער קאמפלאץ און אויך דער קאמפ־אביעקט צווישן די דאזיגע בוידע מלוכות.

דער כאראקטער פון דער מצרישער קולטור ווערט קודם־כל באשטימט דורך איר געאָגראפישער לאגע. אין מצרים, באזונדערס אין אויבער מצרים, גייט כמעט קיין רעגן ניט; דאך איז זי איינע פון די פרוכטבארסטע לענדער אין דער וועלט, דאס איז אדאנק די יערליכע איבערפלייצונגען פון נילום. און נאר דאס לאנד, וועלכע ווערט באוואסערט פון נילום, ווערט קולטיווירט, דאס איבריגע איז א מדבר. צו דעם צוועק איז דורך דאס נאנצע לאנד דורכגעפירט א קאנאל־סיסטעם, וועלכע רעגולירט די באוואסערונג. בדי אבער צו האלטן די זעהר קאמפליצירטע קאנאל־סיסטעם אין אָרדנונג, איז געווען נויטיג א שטארקע צענטראלע מאכט. און שוין אין דער עלטעסטער צייט האט זיך אין די הענט פון מצרישן מלך געפונען נישט נאר די פאליטישע און מיליטערישע מאכט, נאר אויך א גרויסע עקאָנאָמישע מאכט. אזוי ווערט, למשל, אין חומש דערציילט, בראשית מז. 13, אז אין מצרים האט די נאנצע ערד געהערט צו פרעהן, און דער דערציילער דערקלערט דאס דערמיט, וואס בשעת דעם גרויסן הונגער האבן די פויערים פאר־קויפט זייער ערד פאר די תבואה, וואס יוסף האט זיי געגעבן. דעם אדיישן דערציילער זיינען די דאזיגע מצרישע פארהעלטנישן געווען פרעמד. אין ישראל האט עקזיסטירט א שטארקער פרייער פויערטום, וי מיר ווילן דאס זעהן זייטער, און ער האט דעריבער געזוכט פאר דעם א דערקלערונג.

דער נילום איז אויך געווען דער וויכטיגסטער פארקערס־מיטל פון מצרים, מען דארף נעמען אין אכט, אז נאנץ מצרים ליגט ביים נילום, מצרים איז א דינער פאס לאנד פון דורכשניטליך 20 קילאָמעטער די ברייט, וואס ציט זיך פאזע דעם טייך. דאס אלץ האט מיטגעווירקט אז שוין אין דער עלטעסטער צייט זאל דא אנטשטיין א העכערע קולטור מיט א שטארקער, צענטרא־ליזירטער פאליטישער מאכט.

כמעט דעמזעלבן כאראקטער האט געטראגן די בבלישע קולטור, אויך דארטן זיינען עס די טייכן פרת און חידקל, וועלכע באשטימען דעם כאראקטער פון לאנד, אויך דא האט די גוטיגקייט אין רעגולירן די באוואסערונג געפירט צו דער פארשטארקונג פון דער קיניגליכער מאכט, אויך דא זיינען די טייכן דאס וויכטיגסטע פארקערס־מיטל. און אזוי ווייסן מיר, אז אין די ביידע לענדער האט שוין אין דער עלטערער צייט עקזיסטירט א שטארק פארטגע־שריטענע קולטור, און שוין ארום 2000 פאר כריסטוס געפינען מיר אין בבל א שטארק אנטוויקלטע שטאטישע קולטור, א

שטארקע סאציאל-ריסערענצירטע גלידערונג און א לייכן האגדלס-סארקער, ווי דאס איז קענטיג פון דעם געזעץ-בוך פון האמוראבי*).

די נאציאנאלע מלוכה, וועלכע קומט אונז אויס אזוי נאטירליך, איז אין אלטערטום כמעט אומבאקאנט און באזונדערס אין סאדערשטן מזרח האבן ריין נאציאנאלע מלוכות כמעט ניט עקזיסטירט. תמיד זיינען די פארשיידענע אומות געווען אונטערטעניג אונטער די גרויסע מלכים פון אשור, בבל, מצרים א. א. וו. שוין אידער די אידן האבן איינגענומען כנען איז נאנץ כנען געשטאנען אונטער דער אויבערהערשאפט פון מצרים, נאך פריער האבן דארטן געהערשט די בבלים, שפעטער האט אשור פארכאפט די מאכט איבער פאלעסטינע, דאן ווידער בבל, נאכדעם די פערסער, די גריכן, די רוימער א. א. וו. פאר דער נאנצער צייט איז פאלעסטינע געווען ועלבשטענדיג בלויז א קנאפע 300 יאר פון דוד ביז גלות ישראל און קנאפע 100 יאר נאכן אויפשטאנד פון די חשמונאים. אחוץ די דאזיגע צייט איז פאלעסטינע און אויך די איבריגע שכנושע מלוכות געווען תמיד אונטער דער אויבערהערשאפט פון דער איינער אדער דער אנדערער וועלט-מלוכה, וועלכע האט באהערשט אין דער צייט די קולטור-וועלט; אזוי ווערט שוין אין תנ"ך אחשורוש באצייכנט אלס א מלך איבער הונדערט און 27 מדינות.

פון דער אנדער זייט האבן מיר אין אלטערטום די שטאט-מלוכה די אזוי גערופענע פאליס. באזונדערס טיפיש זיינען אין דער הינזיכט די גריכישע מלוכות. כמעט יעדע גריכישע שטאט איז געווען אפולקאם ועלבסטשטענדיגער מלוכה-ארגאניזם, אפילו פאראייניגונגען פון עטליכע שטעט זיינען דארטן געווען ניט קיין אמתע ערשיינונג און אויף דער קליינער טעריטאריע פון גריכנלאנד האבן עקזיסטירט אפאר הונדערט ועלבשטענדיגע מלוכות. דער דאזיגער טיפ פון דער ועלבשטענדיגער שטאט-מלוכה, וועלכע נעמט בלויז ארום דעם ארומיגן לאנדגעביט איז באזונדערס כאראקטעריסטיש פאר דער האגדלסשטאט, דערהויפט די שטעט, וועלכע האבן זיך געפונען ביים ברעג ים און וואס האבן געדאט א נוטן האפן, אזוי למשל די גריכן און צום טייל די פיניקער (צידונים). מיר האבן אלזוי אין אלטערטום צוויי קולטור טיפן, וועלכע שאפן זיך אנטשפרעכנדיג פאליטישע פארמען, דאס איז פון איינזייט, די טייך-קולטור מיט דער גרויסער צענטראלער מלוכה, וועלכע נייט ארום איבער די נרעניצן פון דער איינצעלנער נאציע, פון דער אנדער זייט, די קולטור פון די האפן-שטעט מיט דער שטאט-מלוכה. אין די ערשטע, האט געהערשט על פי רוב די קיניגליכע ביוראקראטיע, וועלכע האט רעגולירט דעם ווירטשאפטליכן און פאליטישן לעבן פון לאנד, אין דער צווייטער, דאגעגן האט געהערשט דער שטאטישער בירגערטום, באזונדערס דער רייכערער בירגערטום.

אבער אקוראט ווי עס קען קיין רייד ניט זיין פון א נאציאנאלער מלוכה קען אויך קיין שום רייד ניט זיין פון א נאציאנאלער קולטור. אזוי ווייסן מיר פון די מאולען פון תל-אמארנא**), אז שוין אין 14-טן יארהונדערט, נאך איידער די אידן האבן איינגענומען כנען, האט אין פאלעסטינע געהערשט די בבלישע שפראך און די בבלישע קולטור; די בריוו פון די פירשטן פון כנען צו זייער אויבערהאר אין מצרים זיינען געשריבן אין דער בבלישער שריפט און אין דער בבלישער שפראך, בבליש איז דעמאלט געווען די אינטערנאציאנאלע סארקערשפראך, שפעטער, אין דער צייט פון דער פערסישער מלוכה, ווערט אראמעאיש (ארמית) די אפיציעלע שפראך פון דער מערב-העלפט פון דער פערסישער וועלט-מלוכה און ביסלעכווייז האט ארמית אויך אין ישראל ארויסגעשטויסן העברעאיש; אזוי זיינען ניט נאר די באפעלן פון די פערסישע מלכים אין עזרא, נאר אויך דער ספר דניאל צום טייל געשריבן אין אראמעאיש, און לסוף איז אראמעאיש געווארן די אידישע סאלקשפראך. אויך אין דער צייט פון דער גריכישער אויבערהערשאפט פארשפרייט זיך איבערן נאנצן מזרח די גריכישע שפראך און די גריכישע קולטור, און באזונדערס די אידן אין מצרים האבן נערעדט גריכיש, און א גרויסער טייל פון דער דעמאלטיגער אידישער ליטעראטור איז אנגעשריבן אין גריכיש; אקוראט ווי אין אייראפע איז שפעטער די לאטיינישע שפראך געווארן די אלגעמיינע קולטור-שפראך. עס איז דעריבער פאליש צו ריידן וועגן נאציאנאלע קולטורן אין אלטערטום, מקען ריידן וועגן קולטורקרייזן אדער קולטור תקופות, אבער נישט וועגן נאציאנאלע קולטור.

דיזעלבינע סבות, וועלכע האבן געשאפן א מעגליכקייט פאר דער אנטשטייאונג פון אזעלכע גרויסע וועלט-מלוכות, האבן אבער אויך געמאכט מעגליך זייער אונטערגאנג. דער שלעכטער פאר-קער, די פאליטישע רעכטלאזיגקייט און דער נידריגער קולטור-רעלער מצב פון די ברייטע פאלקס-מאסן האבן געמאכט מעגליך די באהערשונג פון איין מיטלפונקט ברייטע געביטן; און ווען עס איז אויסגעבראכן ערגעצוואו אנ'אויפשטאנד האט זיך תמיד איינגעגעבן דער הערשענדער מאכט עס צו אונטערדריקן, נאך איידער ער האט זיך פארברייטערט ווייטער; ווען א געמיינזאמען גלייכצייטיגן אויפשטאנד פון די אלע אונטערדריקטע פעלקער האט בא די דעמאלטיגע מיטלען פון פארקער ניט געקענט זיין קיין רייד. אחוץ-דעם האבן זיך די הערשער תמיד געשטיצט אויף די פריווילעגירטע קלאסן פון די אונטערדריקטע אומות גופא, אזוי למשל, בעת דעם אויפשטאנד פון די חשמונאים, זיינען די הערשענדע קלאסן פון יהודה געשטאנען אויף דער זייט פון די גריכן, דאס-זעלבינע איז צום טייל פארגעקומען בא דער לעצטער מלחמה פון די אידן מיט די רוימער, אין דער צייט פון תרבן. יעדער נאציאנאלער אויפשטאנד איז געווען גלייכצייטיג אויך א סאציאלער. פון דער אנדער זייט האט ווען איבערגעגעבנקייט און טרייקייט פון די אונטערטאנען צו דער מלוכה קיין שום רייד ניט געקענט זיין און אפילו די הערשענדע אומה גופא איז געווען אין זיך צושפאלטן אויף הערשענדע און אונטערדריקטע קלאסן, און עס איז געווען גענוג אז א נייער הערשער זאל אפהאלטן איינינע נצחונות און אז גלייכצייטיג זאלן פארקומען אינווייניגסטע סאציאלע איפרודערונגען, אז די גרעסטע וועלט-מלוכה זאל זיך פארגאנדערפאלן. שוין אין חומש ווערט דערציילט, ווי פרעה האט מורא געהאט, אז זיינע אוידישע קנעכט זאלן זיך ניט פאר-איינינן מיטן אויסערליכן שונא און אוועקגיין פון לאנד (והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ). אויך דאס פלעגן זיך אויסנווייניגסטע און אינווייניגסטע קריזיסן פארבינדן צוזאמען. און אזוי זעהען מיר מאקע, אז אין א משך פון 600—700 יאר האבן זיך געביטן פינף וועלט-מלוכות;

*) אין יאר 1901 איז געפונען געווארן א געזעץ-בוך פון מלך האמוראבי, וואס האט געקיניגט אן ערך 2000 יאר פאר כריסטוס; דאס איז מסתמא דערזעלבער מלך, וואס ווערט דערמאנט אין בראשית י"ד. אונטערן נאמען אמרפל.

**) אין 1887 איז אין מצרים אויסגעגראבן געווארן אן ארכיוו פון א מלך פון מצרים, וואו עס איז געפונען געווארן די פאליטישע קארעספאנדענץ צווישן דעם מלך פון מצרים און די מלכים פון בבל און דתים, און באזונדערס די בריוו פון די פירשטן פון כנען צו זייער אויבערהאר, דעם מלך פון מצרים. די דאזיגע קארעספאנדענץ שטאמט פון 14-טן יארהונדערט פ. כר.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אין סוף פון 8־טן יאָרהונדערט האָט אשור באַהערשט בכמעט די גאַנצע דעמאָלטיגע קולטור־וועלט, נאָכדעם איז געקומען בבל, דאַן פערסיען, גריכנלאַנד און לסוף רוים.

אויף אַ קורצע צײַט זײַנען, צוליב סבות, וועלכע זײַנען אונז נאָך נים באַקאַנט, די מלוכות פון מצרים און בבל אַזוי אָפטע־שוואַכט געוואָרן, אַז ווען פאַרכאַפּן פרעמדע לענדער האָבן זיי גאָרניט געקענט טראַכטן און די פעלקער פון סיריע און פאַלעס־טינע זײַנען געבליבן אָהן אַפּטרופּסים; דאָס איז געווען די צײַט פון 12־טן ביז 8־טן יאָרהונדערט פ. כ״ר. אין דער דאָזיגער צײַט זײַנען אין די אויבנדערמאָנטע לענדער אויפגעקומען זעלבסט־שטענדיגע נאַציאָנאַלע מלוכות און איינע פון די דאָזיגע מלוכות איז געווען די מלוכה פון ישראל.

גלייכצײַטיג מיט דער אנטשטײַאונג פון דער זעלבסשטענדיגער נאַציאָנאַלער מלוכה איז אויך אויפגעקומען די נאַציאָנאַלע קול־טור, דער בולטסטער אויסדרוק פון דער נײַער נאַציאָנאַלער קולטור איז די נײַע אַלף־בית שריפט, וועלכע איז דעמאָלט נע־שאַפן געוואָרן. מיר האָבן שוין געזעהן, אַז נאָך אין 14־טן יאָר־הונדערט האָט אין כנען געהערשט די בבלישע שריפט און שפּראַך. דאַגעגען באַמערקן מיר פון 10־טן יאָרהונדערט אַן די נײַע אַלף־בית שריפט, וועלכע די פיניקער האָבן שפּעטער עס אַריבערגעטראָגן צו די גריכן און פון די גריכן איז עס דאַן גע־קומען צו אַלע אייראָפּעאישע פעלקער. אַז די דאָזיגע שריפט איז אנטשטאַנען אין פאַלעסטינע איז זיכער, דאָס באַווײַזן שוין די נעמען פון די אותיות, ווי למשל, אַלף (אריגד) בית (אשטוב) גמל (אַ קעמעל) דלת (אַ טיר) א. א. ו. און וועלכע די גריכן האָבן גלייכצײַטיג מיטן אַלף־בית איבערגענומען *). וואָס פאַר אַ קאָ־לאָסאַלע ווירטשאַפטליכע, פּאָליטישע און סאָציאַלע איבערקע־רעניש עס איז געווען נײַטיג, בכדי עס זאָל קענען אויפקומען אַ נײַע שריפט און נײַע קולטור שפּראַכן, קען מען זיך ערשט דאַן פאָרשטעלן, ווען מען באַטראַכט זיך, ווי עקשנותדיג נים נאָר אַ שפּראַך נאָר אַפילו אַ פאַראַלטערטע אָרטאָגראַפיע האַלט זיך איין, אַפילו בײַ די מאָדערנע אייראָפּעאישע פעלקער. די מצרים האָבן שוין לאַנג ערפונדן די אותיות־שריפט און זיך דאָך אין משך פון 3000 יאָר נים געקענט באַפרײַען פון דער אַלטער שריפט; און ווייער יעראָגליפען־שריפט איז געבליבן אַ נעמיש פון אותיות, זילבען און ווערטערשריפט. מען דאַרף נעכטן אין אַכט, אַז אַזאַ רעפאָרם קען נים אַרויסגיין פון דער איניציאַ־טיוו פון די געבילדעטע שיכטן, וואָס קענען שוין די אַלטע שריפט פאַר אַ זעלכע איז די אַלטע שריפט שטענדיג לייכטער פאַר דער נײַער, ווי נוט זי זאָל נים זײַן, נאָר דאַן ווען עס קומט אַרויף אַ נײַער קלאַס, וועלכער האָט אַ באַדערפניש אין אַ נײַער שריפט און אין אַ נײַער שפּראַך, קען אַ נײַע קולטור־שפּראַך אויפקומען, דאָס איז פאָרגעקומען אין אייראָפּע אין 15־טן און 16־טן יאָרהונדערט, ווען מען האָט זיך באַפרײַט פון דער מיטלעלטערישער, לאַטײַנ־שער קולטור. ענליך, און אפשר פון נישט קײַן קלענערער באַ־דײַטונג פאַר דער מענשליכער קולטור, איז געווען די אַנטשטע־אונג פון נאַציאָנאַלע מלוכות און נאַציאָנאַלע קולטורן אין נעביט פון סיריע און פאַלעסטינע אין 11־טן און 12־טן יאָרהונדערט; און וויל מען פאַרשטײַן די אידישע געשיכטע מוז מען קודם כל נעמען אין אַכט דעם דאָזיגן פאַקט.

*) בײַ וועלכן פאָלק די שריפט איז אנטשטאַנען וויסן מיר נים, אַז די צידונים זײַנען געווען די ערפינדער פון אַלף־בית איז בלויז אַ השערה.

II

מיר קענען זיך דאָ נים אָפּשטעלן אויסמאָרשן די צײַט אײ־דער די אידן האָבן נאָך פאַרנומען כנען, די אַזוי גערופענע מדבר־צײַט, מיר האָבן איבער דער דאָזיגער צײַט קײַן שום מאַטעריאַלן נים און די דערציילונגען, וואָס מיר האָבן אין תומש איבער דער צײַט פון משה, זײַנען אָנגעשריבן געוואָרן אַ סך שפּעטער און האָבן אַ קנאַפּן היסטאָרישן ווערט. די היסטאָרישע צײַט פון ישראל הײַבט זיך ערשט אָן מיט די ערשטע מלכים, ערשט פון דער צײַט האָבן מיר היסטאָרישע דענקמאָלער.

פאַלעסטינע ליגט, ווי מיר האָבן שוין אויבן געזעהן, אויפן וועג צווישן בבל און מצרים. אָבער אויב דאָרטן זײַנען שוין אין דער עלטעסטער צײַט אנטשטאַנען גרויסע מלוכות, זײַנען די תנאים אין פאַלעסטינע לגמרי אַנדערע; אין מצרים און אין בבל זײַנען די טייכן גראַדע דער בעסטער פאַראײַנינונגס־מיטל, אין פאַלעסטינע איז גראַדע דער ירדן אײַנע פון די סבות פון דער פּאָליטישער צובערעקלונג; פאַר די פרוכטבאַרקײַט פון לאַנד שפּילט דער ירדן כמעט קײַן שום ראָל נים, אָבער אויך דער שיפס־פאַר־קער איז אויפן ירדן אוממעגליך, צוליב זײַן האַסטיגן פאַלן; די קוואַלן פון ירדן לײַגען 520 מעטער איבער דעם שפּיגל פון מיטל־ים, דער ים המלח, וואו דער ירדן פאַלט אַריין, ליגט 393 מעט. אונטערן שפּיגל פון מיטל־ים, און דאָס בלויז בײַ אַ מרחק פון 200 קילאָם. דער ירדן צוטיילט אויף אַזאַ אופן פאַלעסטינע אויף צוויי באַזונדערע טיילן, מערב און מזרח פאַלעסטינע. פאַלעס־טינע איז אָבער בכלל אַ בערגיג לאַנד און אויך דאָס איז נים גינציג פאַר דער אנטשטײַאונג פון אַ גרויסע, צענטראַליזירטע מלוכה. אויך די ווירטשאַפטליכע מעגליכקײַטן זײַנען צוליב דעם נים אומע־טום גלײַך, בעת אין די פליינען, באַזונדערס אין מיטל און אין צפון פאַלעסטינע איז מעגליך די קולטווירונג פון תבואות און אויך פון ווײַן און אײַלבערטן, איז דאַגעגען דער דרום (נגב) און אויך מזרח פאַלעסטינע מערער צוגעפּאַסט פאַר מי און שאָף־האָדע־וואַגיע. אין די לעצטע נעביטן, האָבן מער נעוואוינט די פאַסטוכער־שבטים, דאַגעגען אין די ערשטע איז אויפגעקומען אַ גאַיינגעזעסענער פּויערטום און סאיז אויך געשאַפן געוואָרן אַ שטאָטישע קולטור. אויך פון ים איז ישראל געווען אָפּגעשניטן, דעם דרומדיגן ברעג פון מיטל־ים האָבן פאַרנומען די פלשתים, דעם צפון ברעג, די צידונים. נישט קוקנדיג אויף דעם וועט אָבער זײַן פאַלש צו מײַנען, אַז מיר האָבן אין פאַלעסטינע צו טאָן מיט פרימיטיווע פאַרהעלטנישן. דער אינטערנאַציאָנאַלער פאַר־קער איז אמת נעגאַנגען צום נרעסטן טייל נים דורך פאַלעסטינע דאָך האָט ער באַרירט פאַלעסטינע און צום טייל איז ער אויך דורך, דורך פאַלעסטינע. מיר האָבן שוין געזעהן, אַז אין 14־טן יאָרהונדערט האָט שוין פאַלעסטינע דערנייכט אַרויסן קולטורעלע מדרגה, און אויך די עלטעסטע צײַט פון ישראל איז נישט פּרי־מיטיוו, דאָס באַווײַזן אונז אַמבעסטן די דערציילונגען פון שופטים און שמואל.

אין דער צײַט פון די שופטים איז נאָך אַ גרויסער טייל פון כנען געלעגן אין די הענט פון די כנענים, על־פּי־רוב זײַנען עס געווען די שטאַרקע באַפעסטיגטע שטעט, ווי ירושלים, מגדו, תענך א. א. וועלכע די אידן האָבן נים געקענט איינגעמען, און אין משך פון די נאַנצע צײַט פון די שופטים דויערט דער קאַמף צווישן די אידן און די כנענים. ירושלים איז ערשט איינגענומען געוואָרן דורך דוד. אָבער שוין דער דאָזיגער קאַמף טראָגט נים בלויז אַ נאַציאָנאַלן כאַראַקטער, נאָר אויך אַ סאָציאַלן; ער איז נים

נאר א קאמף צווישן ישראל און די פנענים, נאר נאך מער א קאמף צווישן דארף און שטאט. כדי דאס צו פארשטיין מוזן מיר זיך באקענען מיט דער ווירטשאפטליכער און פאליטישער ראל פון דער שטאט אין אלטערטום *).

לוים די דערציילונגען פון ספר יהושע קומט ארויס, אז אין דער עלטערער צייט, ווען די אידן האבן איינגענומען בנען, האט נאך נעהערשט אפולקאמע סאציאלע גלייכקייט. די נאנצע ערד איז צווילים געווארן פאר אלעמען גלייך און אלע האבן געקריגן דיזעלבינע חלקים. דאס איז אבער אין אמתן א שפעטערדיגע סאציאלע אומאפיע, וועלכע ווייל באוויזן די אומגערעכטיגקייט פון דער שפעטערדיגער אומגלייכקייט. שוין די פארשטעלונג, אז די אידן האבן מיט איינמאל איינגענומען נאנץ בנען איז נים היפאריש, מיר האבן שוין געזעהן, אז נאך אין דער צייט פון די שופטים איז נאך א גרויסער טייל פון בנען געווען אין די הענט פון די כנענים און נאר ביסלעכווייז האט זיך די אידן איינגעגעבן צו פארנעמען דאס איבריגע לאנד. עס פארשטייט זיך, אז אויך וועגן א גלייכער פארטיילונג פון די נאנצע ערד קען קיין שום רייד נים זיין. בכל אופן הערשן שוין אין דער צייט פון די שופטים ווהר גרויסע סאציאלע אונטערשיידן, ווי מיר ווייסן עס פון די ספרים שופטים און שמואל.

מיט דעם איבערגאנג צום זיצען לעבן און צו דער אקער-קולטור און אויך א דאנק דער אנטוויקלטער טעכניק, ווערט דער פריער אלץ מער מיליטעריש אומפייהיג; ער קען זיך נים פארשאפן די נויטיגע בלי-זין, ער האט אויך נים די מעגליכקייט זיך מיליטעריש ארויסצובילדן. נאר די רייכערע שיכטן, וועלכע האבן די עקאנאמישע מעגליכקייט זיך צו באוואפענען און מיליטעריש זיך ארויסצובילדן, קענען ארויסירן די מיליטערישע פונקציעס; דאס איז די סבה וואס אין נאנצן אלטערטום און אויך אין מיטלעלטער געפינען מיר דעם קריגער-אדל. די דאזיגע לאגע נתצ אומעטום די קריגער-אריסטאקראטיע ארויס, כדי צו באהערשן און צו עקספלואטירן דעם פייערטום.

די שטאט, וועלכע דינט אין דער עלטערער צייט על-פי-רוב בלויז אלס שוץ-ארט פאר דער לאנד-באפעלקערונג, בעת אנ-איבערפאל פון שונא, ווערט דער וואוינארט פון דעם דאזיגן קריגער-אדל. עס אנטשטייט דער אזוי גערופענער פאטריציאט. און אויך אין בנען הערשט שוין אין דער עלטעסטער צייט דער דאזיגער קענזאץ צווישן דעם שטאטישן פאטריציאט און דער לאנד באפעלקערונג. דער קאמף פון דבורה און ברק קענן פיסרא איז א קאמף פון דעם פייערשן פוס-חיל קעגן דעם כנענישן רייטער-חיל מיט זייערע אייזערנע רייטוואגנס **). דער דאזיגער קענזאץ שפיגלט זיך אויך אפ אין דעם קאמף פון גלית הפלשתי און דוד. דוד פערזאנליפיצירט דא דעם אומ-באוואפענטן פאסטוך, וועלכער קען זיין פאנצער נים אנטאן און ווען שאול ווייל עס אנטאן אין זיין פאנצער טוט ער עס אים צוריק,

*) אובער דער ראל פון דער שטאט אין אלטערטום און באזונדערס אין פאלעסטינע זעה די אויסנעצייכנטע ארבעט פון מאקס וועבער, „רעליגיאנס סאציאלאגיע", ב. III, זייט 16 וכו.

**) דער פערד איז אין אלטערטום נעבריויכט נעווארן בטעם נאר צו מלחמה צוזעקן, אין דער ווירטשאפט ווערט ער, באזונדערס אין ישראל, נים נעבריויכט. עס פארשטייט זיך, אז נאר די רייכע פאטריציער און שפעטער די סלכים האבן זיך נעקענט איינשאפן פערד; דערפון דערקלערט זיך דער קאמף פון די נביאים קען דאס איינפירן פון פערד (ותמלא ארצו סוסים ואין קצה לסרכבותי. ישעיה ב. 7).

מחמת ער איז דערצו נים געוואוינט, דאגעגען איז גלית א איש מלחמה פון יוגנט אויף. (איש מלחמה מנעוריו, שמואל ז. 33) די דאזיגע דערציילונג האט א גאנץ בולטע סאציאלע טענדענץ, זי וויל באווייזן, ווי אזוי דוד האט מיטן שליידער-שטעקל מנצח נע-ווען דעם פאטריצישן נים באוואפנטן גבור *).

די אנטוויקלונג פון די שטעט און דאס אויסקומען פון א שטאטישן בירגערטום פירט צו א נאנצע איבערקערעניש אין דער מלחמה-טאקטיק, וועלכע איז ווידער משפיע אויף די סאציאלע בחות-פארהעלטענישן; עס אנטשטייט דאס פלעבעיש-בירגערליכע חיל. אויב די מעלות פון דעם פאטריצישן חיל באשטייט אין זיין גוטער באוואפנונג און אויסבילדונג, באשטייט די מעלה פונם בירגערליכן חיל אין זיין מאסן-ווירקונג. עס איז אינט נעווארן מעגליך צו ארגאניזירן און דיסציפלינירן דעם פייערשן אין בירגערליכן חיל, און די פעסט געשלאסענע און דיסציפלינירטע „בירגערליכע פאלאנגע האט נים נאר געקאנט ביישטיין, נאר האט אויך אפט מנצח געווען דעם פאטריצישן חיל. דערמיט דערקלערן זיך צום גרעסטן טייל דער קאמף צווישן די פלעבעיער און פא-טריציער אין גריכנלאנד און רוים. אויך אין ישראל האט דער פלעבעיש-בירגערליכער חיל געשפילט א חשובע ראל. אבער אויך דער דאזיגער חיל איז באשטאנען בלויז פון דעם מער אדער ווייניגער פארמענליכן טייל פון דער באפעלקערונג; די לאסט פון באוואפנען און אויסהאלטן זיך איז נאך אלץ געלעגן אויפן איינ-צעלנעם, די מלוכה האט נים געהאט גענג מיטלן, בכדי אויסצו-האלטן און באוואפנען א גרויסע שטענדיגע ארמיי און דעריבער האט נאר דער מיטעלערער און רייכער קלאס געקענט טראגן די מיליטערישע התחייבותן. גבור-חיל איז גלייכצייטיג דער טערמין פאר א גרונטבאציצער און א קריגער.

די דאזיגע סאציאלע צוטיילונג איז אבער נים געווען בלויז א נאציאנאלע; אינווייניג אין ישראל נוסא איז אויך פארגעקומען א סאציאלע דיפערענצירונג, ווי מיר זעהען דאס פון די דערציי-לונגען פון שופטים.

עס איז נאך וויכטיג צו דערמאנען א דריטן מין חיל. אויב מיר זאלן זיך האלטן בא אונזער סאציאלער טערמינאלאגיע, וועלן מיר דעם דאזיגן חיל קענען באצייכענען אלס דעם פראלעטארישן; דאס ווייגן די נעדונענע חילות. שוין אין שופטים ווערט אונז דערציילט, ווי אבימלך האט זיך נעדונגען „פוסט און פאסטיקעס אן; טוינעניכטסן" (וישכר בהם אבימלך אנשים רקים ופחזים שופטים ט. 4.), און דורך זייער הילף האט זיך אים איינגעגעבן צו פארכאפן די מאכט איבער דעם נעביט פון שכם **). אויך ארום יפתח פארזאמלען זיך אזעלכיגע עלעמענטן און מיט זייער הילף נעווינט ער שפעטער די הערשאפט איבער גלעד (שופטים יא.). איבער דעם סאציאלן כאראקטער פון די דאזיגע עלעמענטן דערוויסן מיר זיך פון שמואל א. כב. ווען דוד איז אנטלאפן פון שאולן: „האבן זיך ארום עם פארזאמעלט אלע נעדריקטע און אלע, וואס האבן בעלי חובות און אלע פארביטערטע און ער איז געווארן זייער פירער", (ויתקבצו אליו כל איש מצוק וכל איש אשר לו נשא וכל איש מר נפש ויהי עליהם לשר ויהיו עמו כארבע מאות איש) דאס זיינען אלזוי די עקאנאמיש נעדריק-

*) באזונדערס כאראקטעריסטיש פאר דער פאטריצישער מלחמה טאקטיק איז דער איינצלקאמף, די מאסע שפילט דא קיין ראלע נים. נאר דער איינצלנער גבור; אויך אין גריכישן עפאס איז דער קאמף קורס בל א איינצל קאמף צווישן די אדלינע גבורים.

**) די וויס די מאכט פון אבימלך האט נעגריפן קענען מיר איצט נענוי נים וויסן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

טע און פאַרפאָלגטע, די אַרויסגעשטויסענע פון דער געזעלשאַפט. מיר זעהען דאָ, ווי ווייט די סאָציאַלע דיפערענצירונג האָט שוין אין דער עלטעסטער צייט דערגרייכט.

אויף דעם דאָזיגן פּראָלעטאַרישן חיל האָבן זיך אַממייסטן געשטיצט די מיראַגען און מלכים. גראָד דער אַדעל איז מערסטנטייל געשטאַנען אין אָפּאָזיציע צום קיניגטום, און אין קאַמף קעגן דער דאָזיגער אָפּאָזיציע האָבן זיך די מלכים אַמבעסטן געקענט שטיצן אויף אַזעלכע עלעמענטן, וועלכע זייענדיג עקאָנאָמיש נים זעלבשטענדיג, זיינען אינגאַנצן געווען אָנגעזיזן אויף זייער פירער.

ווי אַזוי דער דאָזיגער פּראָצעס פון פּראָלעטאַריזאַציע איז דאַן פאָרגעקומען אילוסטרירט אונז זעהר דייטליך די דערציילונג פון בראשית מד. בעת דעם גרויסן הונגער פון מצרים, ווען בײַ די פּויערים איז שוין אויסגעגאַנגען דאָס געלט האָבן זיי יוסף פאַרקויפט זייער פי און נאָכדעם, אַז אויך דאָס איז אויסגעגאַנגען, האָבן זיי אים פאַרקויפט אויך זייער ערד און אַזוי, פירט אויס דער דערציילער, איז אַריבער די גאַנצע ערד פון מצרים אין די הענט פון פּרעה. די דאָזיגע דערציילונג איז מאָפּלט אינטערעסאַנט, זי באַווייזט, ווי די דאָזיגע מצרישע פאַרהעלטענישן זיינען אין ישראל פרעמד, אין ישראל איז נאָך דאָ אַ פרייער, זעלבשטענדיגער פּויערטום; פון דער אַנדער זייט אָבער באַווייזט דער דערציילער, ווי ער האָט זיך דעם דאָזיגן פּראָצעס פאָרגעשטעלט. דער פאַראַרימטער פּויער פאַרקויפט דעם פאַטריציער פון אַגאַנג זיין פי, דאַן זיין ערד און צום סוף זיך אַליין.

אַלזוי שוין אין דער צייט פון די שופטים געפינען מיר אַ זעהר שטאַרק געגליידערטן סאָציאַלן אָרגאַניזם. מיר האָבן שוין אויבן אָנגעזויזן, אַז די אַנטשטייאונג פון דער נאַציאָנאַלער מלוכה און באַזונדערס פון דער נייער נאַציאָנאַלער קולטור אין בנען איז אַ באַווייז פון אַ קאָלאָסאַלער פּאָליטישער, ווירטשאַפטליכער און סאָציאַלער־איבערקערעניש. אָבער אויך די ווייטערדיגע סאָציאַלע קאַמפן, אין דער צייט פון די ערשטע מלכים, באַווייזן אונז, ווי פאַלש עס איז די פאָרשטעלונג פון די פּרימיטיווע פאַרהעלטנישן פון דער עלטערער צייט.

שוין אין דער צייט פון די שופטים זיינען איינינע מאָל געמאַכט געוואָרן פּרובן צו פאַראייניגן פּאָליטיש נאָנץ ישראל, ערשט שאולן האָט זיך די דאָזיגע פאַראייניגונג איינגעגעבן און שאול איז געוואָרן דער מלך איבער ישראל. אויף דער געשיכטע פון שאולס מלוכה בכלל קענען מיר זיך דאָ נים אָפּשטעלן, פאַר אונז איז דאָ וויכטיג זיך צו באַקענען מיט דעם קעגנזאַץ צווישן דוד און שאול און מיט זיינע סבות.

אַז דער דאָזיגער קאַמף האָט געטראָגן אַ סאָציאַלן כאַראַקטער, באַווייזט די נאַנצע דוד לענענדע; אַלע דערציילונגען וועגן דוד האָבן אַ נאָנץ דייטליכע סאָציאַלע טענדענץ. מיר האָבן דאָס שוין געזעהן אין דער דערציילונג פון דוד און גלית, און אויך די עלעמענטן, אויף וועלכע דוד האָט זיך אין דער ערשטער צייט געשטיצט, באַווייזן קלאָר דעם כאַראַקטער פון דעם דאָזיגן קאַמף. אַמבעסטן ווערט דער דאָזיגער קעגנזאַץ איליוסטרירט אין דער דערציילונג פון שמואל ב. ו. ווען מען האָט געבראַכט דעם אָרון יהוה אין ירושלים, האָט דוד זיך פרייליך געמאַכט און האָט געטאַנצט מיט דעם פאָלק צוזאַמען, אַז ער איז געקומען אַהיים, האָט זיך צו אים אָפּגערופן שאולס טאָכטער, מיכל — דוד פרוי: — „ווי שיין האָט זיך היינט דער קיניג פון ישראל געהאַלטן, ווען ער האָט זיך אַנטבלויזט אין די אויגן פון זיינע קנעכטס דינסטן, ווי עס אַנטבלויזט זיך אַי־מיצער פון די „פּוסט און פּאַסיקעס" (ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר, מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים). די דאָזיגע דערציילונג איליוסטרירט אונז דעם קענגזאַץ צווישן דער מיוחסדיגער מיכל, דער טאָכטער שאולס, און דוד. נאָך אַ לאַנגדויערנדיגער מלחמה צווישן דוד און שאולס זון, איש בשת, האָט זיך דוד איינגעגעבן צו איבערנעמען די מלוכה איבער נאָנץ ישראל, דערמיט האָט די פאָלקספאַרטיי צום ערשטן מאָל איבערגענומען די מאַכט אין ישראל און נישט אומזיסט איז דוד געבליבן אין דער טראַדיציע אַלס דער מוסטער פון דעם פאָלקסטימליכן מלך. דוד האָט זיך אויך איינגעגעבן, צו דערווייטערן די גרעניצן פון ישראל און צו מאַכן אונטערטעניג איינינע שכנישע פעלקער, ווי אדום, עמון א. א.

די אַריסטאָקראַטישע משפחות האָבן דאָך נים געוואָלט מאַכן שלום מיט דער נייער לאַגע, און עס איז אויסגעבראָכן דער אויפשטאַנד פון אבשלום. אַז דער אויפשטאַנד פון אבשלום איז נים געווען בלויז קיין פּאָליטיש־רעוואָלוציע, ווי עס מיינען דאָס רוב געלערנטע, איז קלאָר. בײַ אַזאַ ענערגישן הערשער ווי דוד און בײַ זיין באַליבטקייט אין פאָלק וואָלט זיך אבשלום קיינמאָל נים דערוועגט צו מאַכן אַנאויפשטאַנד, נים האָבנדיג קיין אונטערשטיצונג אין געוויסע שיכטן פון דער באַפעלקערונג, און דער דאָזיגער אויפשטאַנד וואָלט קיינמאָל נים געקענט אָנגעמען אַזאַ גרויסן פאַרנעם, אַזוי אַז דוד האָט געמוזט פאַרלאָזן ירושלים, ווען עס וואָלט נים געהערשט אין באַשטימטע קרייזן אַ אומצופרידנקייט מיט דודס רעזשים. אַמבולסטן איז דער דאָזיגער סאָציאַלער כאַראַקטער פון אויפשטאַנד ניכר אין דעם חילוק, וואָס ווערט געמאַכט צווישן דעם חיל פון דוד און פון אבשלום: די אָנהייגער פון דוד ווערן אומעטום באַצייכנט, אַלס העם (דאָס פאָלק), דאַגעגן אבשלומס אַלס אַיש ישראל*). אַבשלומס אָנהייגער האָבן צום סוף געליטן אַ מפלה, ער אַליין איז געבאַלן און דוד האָט זיך אומגעקערט צוריק אין ירושלים. קיין אַנטשיידענדיגער נצחון איז דאָס אָבער נים געווען, ווי עס איז קענטיג פון דער ווייטערדיגער דערציילונג יח. 10. וכו. אַלענדאַלס ביידע צדדים האָבן דערווייל געמאַכט שלום.

נאָכאַמאָל האָט די אַריסטאָקראַטישע פּאַרטיי געמאַכט אַ פּרוּוו צו פאַרכאַפּן די מאַכט, און דעם מאָל האָבן זיי געהאַט ערפאָלג. דער עלטעסטער זון דודס אָך אבשלום איז געווען אדניהו. און אים האָט געהערט די מלוכה; אויף וויפל סאַיז ריכטיג, אַז דוד האָט באַשטימט שלמהן פאַר זיין יורש, איז שווער צו זאָגן. עס איז נישט אוממעגליך, אַז בת שבע, שלמהס מוטער, האָט געהאַט אַ צו גרויסן איינפלוס אויפן אַלטן דוד; די דודשע פּאַרטיי אָבער איז בלי שום ספק געווען אויפאַדניהוס צד. דודס אַלטער חיל פירער איוב און דער כהן אביתר — וועמעס פאַמיליע שאול האָט אויסגעהרגעט, ווייל זיי האָבן אונטערגעשטיצט דודן — די נענסטע פריינט דודס, זיינען געווען צוזאַמען מיט אדניהון. דאָס מאָל האָט די אַריסטאָקראַטישע פּאַרטיי מנצח געווען און שלמה האָט איבערגענומען די מלוכה. דער דאָזיגער נצחון איז ווייזט אויס געוואָרן מעגליך דורכדעם, וואָס דער אַלטער חילוק צווישן איש און עם אָדער אדם איז נאָך ניכר אין אַ נאָנצע רייע ערטער אין תנ"ך, אַזוי למשל, גם בני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון, תהילים סב. ד; אָדער: הלא איש אתה וסי כמוך בישראל, שמואל א. כו. 15; וישח אדם וישפל איש ישעיה ב. 9.

*) דער חילוק צווישן איש און עם אָדער אדם איז נאָך ניכר אין אַ נאָנצע רייע ערטער אין תנ"ך, אַזוי למשל, גם בני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון, תהילים סב. ד; אָדער: הלא איש אתה וסי כמוך בישראל, שמואל א. כו. 15; וישח אדם וישפל איש ישעיה ב. 9.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אדל האָט זיך איצט פאַרבונדן מיט דער נייער קינגליכער ביוראָ־קראַטיע און טיילווייז מיט די אויסגעקומענע פּלעבעיער.

מיט שלמהן איז געמאַכט געוואָרן אין ישראל דער פּרוּוו איינ־צופירן די אַריינטאַלישע דעספּאָטיע. דאָס פאָלק ווערט צו־געצוינגן צו צוגאַנגס־אָרבעט, עס ווערן אַרויסגעלייגט שווערע אָפּ־צאָלן אויף דער באַפעלקערונג, שלמה האָט שוין אַ גרויסן האַרעם וכו. די צייט פון שלמה ווערט אָפט געשילדערט אַלס די גליק־ליכסטע צייט פון ישראל, באמת אָבער איז עס געווען די אומ־גליקליכסטע. אין ישראל איינען ניט געווען די גינציגע תנאים פאַר אַ אַריינטאַלישע דעספּאָטיע. דער נעביאים פון פאַלעסטינע איז אויך, נאָך דורדס גזחתות, געווען צו קליין, אום צו קענען טראָגן די גרויסע הנאות פון שלמהס הויף; קיין גרויסע מיליטערישע נצחונות זיינען אים אויך ניט געווען באַשערט. עס איז דעריבער קיין חידוש ניט, וואָס ס'איז געקומען די קאַטאַסטראָפע.

שוין פאַר שלמהס לעבן האָט זיך אָנגעהויבן דער פאַנאַדער־פאַל פון דער מלוכה. פון אָנהויב האָט זיך אָפּגעדיסן אַרם און ווייזט אויס אויך אדם, מלכים א., יא. 14 וכו. אויך אין ישראל נומא האָט זיך אָנגעהויבן אַ רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג, וועלכע עס האָט זיך אָבער איינגעגעבן שלמהן צו אונטערדריקן; דער פירער ירבעם איז אַנטלאָפן קיין מצרים. נאָך שלמהס טויט אָבער איז ער געקומען צוריק אין ישראל, נאָכדעם ישראל האָט זיך אָפּגעריסן פון דער דורשער דינאַסטיע און רחבעם, שלמהס זון, איז געבליבן מלך נאָר איבער יהודה, איבער די איבריגע שבטים איז געוואָרן מלך ירבעם. דערמיט פאַרענדיגט זיך דער ערשטער פעריאָד פון דער אידישער געשיכטע.

דער דאָזיגער סאָציאַל־פּאָליטישער איבערבליק האָט אונז באַ־וויזן: ערשטנס, ווי פאַלש עס איז די פאָרשטעלונג פון דער איינ־פאַכער אַלטער צייט פון ישראל און צווייטנס, וואָס פאַר אַ כח די דעמאָקראַטישע באַוועגונג האָט שוין דאַן געהאַט אין ישראל; און מען מוז נעמען אין אַכט דעם דאָזיגן פאַקט, ווען מען וויל פאַרשטיין די נאָכצע ווייטערדיגע איינגאַרטיגע אַנטוויקלונג פון ישראל. נאָר דורכדעם דערקלערט זיך די מענליכקייט פון די נביאים. אין אָנאַנדער לאַנד, אין אַ מצרים אָדער בבל, וואָלט די מלוכה קיינמאָל ניט דערלאָזן אַזאַ אָפענע אָפּאָזיציע, ווי די נביאישע, נאָר אויסן באָדן פון אַ לאַנד, וואו דאָס פאָלק איז געווען אַזוי פּאָליטיש אַקטיוו ווי אין ישראל, איז אַזאַ דערשיינונג געווען מעגליך. עס איז נאָך ווייטער פאַר אונז זיך צו באַקענען מיט דער סאָציאַלער גלידערונג פון ישראל און מיט דעם ווירט־שאַפטליכן כח פון די איינצעלנע גרופּעס, ווי אויך איבער זייערע הכנסות און די הכנסות פון דער מלוכה. אָבער וועגן דעם אַ צווייטן מאָל.

געבורטן, שטאַרב־פאַלן און חתונות בא אידן אין אדעס פון 1892 ביז 1919

יעקב לעשצינסקי

Geburten, Sterbefälle und Eheschliessungen bei den Juden in Odessa von 1892 bis 1919

von Jakob Lestschinsky

אין דער אייראָפּעיאישער וויסנשאַפטליכער ליטעראַטור פאַר־נעמט מען זיך שוין פון לאַנג זעהר ערנסט מיט דער פראַגע וועגן דער צוקונפט פון דער מענשהייט. ס'איז שוין איצט אַ פעסטע שטעלונג פאַקט פאַר אַלע לענדער און פעלקער, אַז וואָס קולטו־רעלער, רייכער און אַנטוויקעלטער אַ פאָלק ווערט, אַלץ ווייניגער און ווייניגער קינדער ווערן בא אים געבוירן. אמת, אין דער וועל־בער צייט פאַלט אַלץ מער אויך די שטאַרבליכקייט. די מעשה איז אָבער אַזאַ, אַז ווי מען זאָל ניט פאַרבעסערן דעם סאַנימאַרן צו־שטאַנד, ווי מען זאָל ניט זאָרגן פאַרן געזונד פון די קינדער, ווי דריך די מעדיצינישע וויסנשאַפט זאָל ניט שטיין, אָפּשאַפן אין נאָכצן דעם מלאך־המות וועט זיך נעוויס ניט איינגעבן. אַ נעוויסער פּראָצענט פון דער באַפעלקערונג מוז שטאַרבן אַפילו בא די בעסטע לעבנס־באַדינונגען. רעגולירן אָבער דאָס קינדער־האָבן, האָבן קינ־דער מיט אַ מאָס און מיט שכל, ווי ס'איז געוואָרן איצט אַ מאָדע במעט שוין בא אַלע פעלקער און אין אַלע לענדער פון אייראָפּע, — אָט אַ דער שכל־דיגער אויסמוז פון דער מאָדערנער צייט וויים דאָך פון קיינע נרעניצן ניט און קאָן פאַרפירן אַזוי וויים, אַז די צאָל געבוירענע זאָל ניט דעקן די צאָל געשטאָרבענע.

אַזעלכע פאַלן זיינען שוין פאַראַן — פראַגקריך האָט אַזוי שטאַרק „פּראָגרעסירט" אין ענין פון רעגולירן דאָס קינדער־האָבן, אַז דער באַלאַנס אויבער איז זעהר און זעהר אַ מרויעריגער. פראַנק־ריך האָט שוין פאַר דער מלחמה ניט געהאַט מיט וואָס צו דעקן די צאָל געשטאָרבענע — אַזוי קלוג זיינען געוואָרן די פראַנצויזישע פרויען.

בא אונז, בא אידן, איז נאָך עד היום שטאַרק פאַרשפּרייט די לענגערע, אַז אידן האָבן אַ סך קינדער, אַז בא אידן ווערן געבוירן אַ מענגע קינדער, אָבער ס'איז ניט מער ווי אַ לענגערע. ניט אין אַ נאָטיץ קאָן מען זיך אָפּשטעלן באַריכות אויף דער דאָזיגער ערנסטער פראַבלעם. מיר ווילן נאָר זאָגן, אַז ביים אידישן פאָלק זיינען פאַראַן אַזעלכע טיילן, וועלכע געבוירן אַזוי ווייניג קינדער, אַז ווען מען וואָלט זיי איבער געלאָזט אָהן אַ צוטלום פון אַנדערע לעבעדיגערע און פרוכטבאַרערע עלעמענטן, וואָלטן זיי נעמוזט אונטערגיין. אַזוי, למשל, איז נאָר קיין ספק ניט, אַז ווען די דייטשישע אידן זאָלן ניט האָבן קיין צוטלום פון מזרח־אידן, פון רוסישע און נאַליצישע „אָפּגעשטאָרבענע" עלעמענטן, וואָלטן זיי שוין ניט פאַרמאָגט מיט די איינענע געבוירענע קינדער צו דעקן די צאָל געשטאָרבענע. דאָס וועלבע קאָן מען זאָגן וועגן די אמתע ענגלישע אידן, וועגן די אמתע פראַנצויזישע אידן, איבערהויפּט וועגן די אַלע אידן, וועלכע מיר זיינען געוואוינט צו אָנרופן מערב־אידן.

די מערב־אידן זיינען אַלזוי שוין נאָכן וויים אין ענין פון „רעגולירן די בליענדע בחות פון דער נאַטור". ווי האַלט עס מיט די מזרח־אידן? מיר מוזן זאָגן, אַז אין דעם פּרט איז ניט אַלץ אין אָרדנונג. אמת, די פראַגע איז בא אונז בעמעס ווי נאָך נאָר

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

ניט אויסגעמארשט געוואָרן. די עטליכע ספעציאליסטן אָבער, וואָס אינטערעסירן זיך מיט די פּראָבלעמען פון דער אידישער נאַטיו־ליכער באַוועגונג, ווייסן נאָך ניט, וואָס פאַר אַ איבערבוך בא די רוסישע און פּוילישע אידן ס'איז געקומען נאָכן 1905 יאָר, ווי שטארק און שנעל די צוויי־קינדער־ און אפילו איין־קינד־סיסטעם האָט פאַרכאַפּט די אידישע מאַסן.

די אָנגערירטע נאָכן אויבן־אויף פּראָבלעמען וועלן אין אונזער זשורנאַל נאָך באַהאַנדלט ווערן מיט דער גרויסער ערנסטקייט, וועלכע זיי פאַרדינען. דער אומגליק איז אָבער, וואָס וועגן די רוסישע אידן האָבן מיר כמעט קיינע מאַטעריאַלן ניט בנוגע צו דער דאָזיגער פראַגע. חוץ בינשטאָקס און נאָוואָסעלסקיס ביכל, וואָס איז שוין צו פאַרעלטערט, וויל ס'שטעלט זיך אָפּ אויף דער נאַטיו־ליכער באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין רוס־לאַנד ביים 1904־טן יאָר, קאָן מען דערמאָנען נאָר די איין און איינציגע ערנסטע אַרבעט פון ד"ר שאַבאַד אינם ווילנער פּנקס וועגן די נעבורטן, שטאַרבליכקייט און חתונות בא אידן אין ווילנא. איך נעסין דעריבער זעהר פאַר נוצליך אָנהויבן פאַרעסנטליכן אין אונזערע „בלעטער" די מאַטעריאַלן, וואָס האָבן זיך אָנגעזאַמלט אין מיין אַרכיוו.

איך הויב אָן פון אַדעסער אידן צוליב צוויי טעמים. ערשטנס, פאַרמאָג איך נראָדע וועגן אַדעס מאַטעריאַל פאַר נאָר אַ גרויסן פעריאָד, פאַר כמעט דרייסיג יאָר. און שנית, איז די אַדעסער אידישע קהלה אין אַ סך פּרטים זעהר כאַראַקטעריסטיש. אַדעסער אידן זיינען אָנגעפאָרענע, אָנגעלאָפענע, די אַלטע טראַדיציעס זיינען דאָרט זעהר שוואַך און ווערן נאָכן גרינג פאַרוואָרפן; די אַסימי־לאַציע איז דאָרט אַ סך שטאַרקער, ווי אין אַנדערע קהלות פון נעוועזענעם תחום; די אויסגעלאָזנקייט און פּראָסטיטוציע זיינען צווישן די אַדעסער אידן זעהר שטאַרק פאַרשפּריט — אָט די אַלע מאָמענטן שאַפן זעהר אַ גינציגן באָדן פאַר דער וועלט־אַנשויאונג, וואָס ברייגט צו ווייניג קינדער האָבן, אָדער זיי זיינען נאָר נורם אין אַזעלכע הולאַתן, וואָס מאַכן אַ געוויסן טייל פון דער באַפעלקערונג פאַר אומפרוכטבאַר.

איידער מיר גייען איבער צו די מאַבעלן, מוזן מיר נאָך באַ־מערקן פאָלגנדיגס. ווי ס'איז באַקאַנט, כאַפּן זיך ניט אידן צו פאַר־שרייבן מיידלאַך. מילא איינלאַך האָט מען זיך שוין אויסגעלערנט צו פאַרשרייבן, ווייל מען מוז דאָך זיך שטעלן צום מיליטער, אָבער ווערט געבוירן אַ מיידל, איז עס לאַו דוקאַ; און ס'באַקומט זיך אַ מאָדנע לאַגע. למשל, אין ווילנע איז אויסגעקומען, אַז פון 1893 ביז 1902 זיינען געבוירן געוואָרן בא אידן דורכשניטליך 196 איינלאַך אויף יעדע 100 מיידלאַך; פון 1911 ביז 1915 איז אויסגעקומען, אַז אויף יעדע 100 מיידלאַך זיינען געבוירן געוואָרן בא אידן 156 איינלאַך. אַז דאָס איז אַ אוממעגליכע זאַך, פאַר־שטאָרט מען ברייגען אַ סך ראיות. נאָר נראָדע זיינען דאָ זעהר נוטע באַווייזן, אַז די ווילנער אידן זיינען נאָר ניט אַזוי אָרים אין מיידלאַך. אין 1916־טן יאָר, ווען די דייטשן האָבן אָקופּירט ווילנא און ברויט האָט מען באַקומען אויף קאַרטן, האָבן זיך אַ שאָט געטאָן בא די ווילנער אידן אַזוי פיל מיידלאַך, אַז ס'איז שוין אויסגעקומען 114 מיידלאַך אויף 100 איינלאַך. ד"ר שאַבאַד אין זיין אויבן דערמאָנטער אַרבעט שטעלט זיך נעגוי אָפּ אויף דער דאָזיגער פראַגע און קומט צום באַשלוס, אַז אויב מיר ווילן זיך באַנוצן מיט די מאַטעריאַלן פון די ראַבינערס, וועגן נעבורטן בא אידן, מוזן מיר זיי אויסבעסערן אויף פאָלגנדיגן אופן: מיר מוזן אָנגעמען, אַז אויף הונדערט מיידלאַך ווערן בא אידן נעבוירן 106 איינלאַך. נראָדע אין אַדעס איז אין דעם פּרט די לאַגע פיל בעסער, ווי אין ווילנא. למשל, פאַר 20 יאָר — פון 1897 ביז 1916 — איז אויסגעקומען לויט די ביכער פונם ראַ־בינער, אַז ס'זיינען געבוירן געוואָרן 112,2 איינלאַך אויף 100 מיידלאַך. אי דאָס איז אין די ערשטע צען יאָר — פון 1897 ביז 1906 — פאַרשריבן געווען 115,3 איינלאַך אויף 100 מיידלאַך, און אין די לעצטע צען יאָר — פון 1907 ביז 1916 — איז שוין געווען פאַרשריבן 107,7 איינלאַך אויף 100 מיידלאַך. דאָס איז שוין זייער נאָענט צו דער פּראָפּאָרציע צווישן איינלאַך און מיידלאַך, וועלכע ד"ר שאַבאַד ליינט פאַר אָנגעמען פאַר דער אידישער באַפעלקערונג.

מיר האָבן אין די ציפערן וועגן אַדעס אויך נעמאַכט די פאָר־געליינטע פון ד"ר שאַבאַד אויסבעסערונג. כדי דער לעזער זאָל האָבן אַ פאַרשטעלונג, אויף וויפיל די דאָזיגע אויסבעסערונג האָט געענדערט דעם כאַראַקטער פון די נעבראַכטע מאַבעלן, וועלן מיר ברייגען פאַר איינינע יאָרן די צאָל מיידלאַך לויט די ביכער פון די ראַבינערס און נאָך דער אויסבעסערונג.

יאָרן	לויט די ביכער פון די ראַבינערס		נאָך דער אויס־בעסערונג	
	אַבסאָלוטע צאָל מיידלאַך	אויף 100 מיידלאַך קומט אויס איינלאַך	אַבסאָלוטע צאָל מיידלאַך	אויף 100 מיידלאַך קומט אויס איינלאַך
1892	1753	109,5	1805	106
1893	1717	109,4	1773	106
1894	1667	112,1	1762	106
1901	2254	118,1	2512	106
1902	2426	114,9	2630	106
1903	2479	117,2	2742	106

מיר זעהן, אַז ס'זיינען געווען יאָרן, ווען אויף הונדערט מיידלאַך זיינען בא די אַדעסער אידן פאַרענינסטרירט געוואָרן 118,1 איינלאַך (1901) אָדער 117,2 איינלאַך (1903). און ס'זיינען אַבסאָלוט ניטאָ קיינע גרונדן אָנצונעמען, אַז בא די אַלטעסטע אידן איז געווען אין די געבראַכטע יאָרן אַזאַ אומנאָרמאַלקייט. בפרט נאָך, אַז די דאָזיגע „אומנאָרמאַלקייט" חזרט זיך איבער אומעטום בא דער אידישער באַפעלקערונג, און נראָדע נאָר אין די לענדער, וואו די רעגיסטראַציע פון די נעבורטן ליגט אין אַזעלכע הענט, ווי די נעוועזענע ראַבינערס אין רוסלאַנד. ס'איז קלאָר אַליוא, אַז נאָך דער נעמאַכטער אויסבעסערונג זיינען מיר אַ סך נאָענטער צום אמת, ווי ווען מיר זאָלן געווען בלייבן בא דער צאָל, וואָס איז גענומען פון די ביכער פון די ראַבינערס.

זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז אין די יאָרן, ווען די צאָל פאַר־רעגיסטרירטע נעבוירענע מיידלאַך איז געווען אַזוי גרויס, אַז ס'איז אויסגעקומען ווייניגער פון 106 איינלאַך אויף 100 מיידלאַך, האָבן מיר קיינע ענדערונגען אין די ציפערן ניט געמאַכט. אַזעלכע יאָרן זיינען געווען סך־הכל פינף פון די 26 יאָרן, וועלכע נייען אַריין אין דער ערשטער מאַבעלע — 1908, 1910, 1912, 1914, 1916.

מיר נייען איבער צום מאַטעריאַל נוסא.

לאָמיר צוערשט זעהן, ווי־פיל זיינען אין פאַרשידענע צייטן נעבוירן געוואָרן קינדער, נעשטאָרבן און חתונה געהאַט בא די אַדעסער אידן אויף יעדע טויזנט נפשות.

אויף דערויף ענטפערט פאָלגנדיגע מאַבעלע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

יאָר	אידישע באַ־פעלקערונג	אויף יעדע 1000 פון דער אידישער באַפעלקערונג			
		געבוירן	געשטאָרבן	צוזאַמען	חתונה געהאַט
1892	112,235	33,1	22,8	10,3	7,2
1897	139,984	32,1	19,5	12,6	9,6
1904	152,364	35,1	25,2	9,9	10,6
1910	160,000*)	21,9	17,9	4,0	8,6
1920	190,255	17,3**)	41,8**)	—24,5	—

דאָס אינטערעסאַנטסטע אין דער דאָזיגער טאַבעלע איז דאָס, וואָס מיר ווערן געוואויר, אַז שוין צוריק מיט דרייסיג יאָר איז באַ די אדעסער אידן געווען אַזאַ הויכע שטאַרבליכקייט? פון 1904־טן יאָר ביז 1910 איז די שטאַרבליכקייט פאַרקלענערט געוואָרן כמעט אויף אַ דריטל — פון 25,2 אויף טויזנט נפשות ביז 17,9. דער אומגליק האָט זיך אָבער געגומען דערפון, וואָס די געבורטן זיינען נאָך מער פאַרקלענערט געוואָרן, מער ווי אויף אַ דריטל — פון 35,1 אויף טויזנט נפשות אויף 21,9.

אַ סך קלאָרער ווערט דער זין פון די נאָר וואָס געבראַכטע ידיעות, ווען מיר גייען איבער צו דער דעטאַלער טאַבעלע I. די אדעסער אידן געווען אַ צוזאַמען פון סך־הכל 10,1 אויף טויזנט נפשות. אַביסל גרעסער איז דער צוזאַמען אין 1897־טן יאָר — 12,6 אויף טויזנט נפשות; ער פאַלט אָבער צו 1904־טן יאָר ביז 9,9 אויף טויזנט נפשות און אין 1910־טן איז ער שוין סך־הכל 4 אויף טויזנט נפשות. ערב דער מלחמה איז שוין די לאַגע געווען אַזאַ מרויערינע אין אדעס, אַז דער צוזאַמען באַ דער אידישער באַפעלקערונג איז געווען אַ נישטיגער.

פון וואַנען האָט זיך עס גענומען? איז אמשר באַ די אדעסער אידן געווען אַזאַ הויכע שטאַרבליכקייט? פון 1904־טן יאָר ביז 1910 איז די שטאַרבליכקייט פאַרקלענערט געוואָרן כמעט אויף אַ דריטל — פון 25,2 אויף טויזנט נפשות ביז 17,9. דער אומגליק האָט זיך אָבער געגומען דערפון, וואָס די געבורטן זיינען נאָך מער פאַרקלענערט געוואָרן, מער ווי אויף אַ דריטל — פון 35,1 אויף טויזנט נפשות אויף 21,9.

*) בערך/דינע דאַטן.

**) די באַפעלקערונג איז גענומען לויט דער צילונג פון 1920־טן יאָר און די צאָל געבוירענע און געשטאָרבענע פון 1919־טן יאָר.

טאַבעלע I

געבורטן, שטאַרבפאַלן און חתונות באַ אידן אין אדעס (1892–1919)

Geburten, Sterbefälle, Eheschliessungen bei den Juden in Odessa

יאָר	צאָל געבוירענע			צאָל געשטאָרבענע			געבוירן מער ווי געשטאָרבן	אויף יעדע 100 פון דער באַפעלקערונג	צאָל חתונות	אויף איין חתונה קומט אויס געבורטן
	אינגלאַך	מיידלאַך	צוזאַמען	מענער	פרויען	צוזאַמען				
1892	1913	1805	3718	1425	1142	2567	1151	144,8	809	4,6
3	1879	1773	3652	1497	1182	2679	973	136,3	945	3,9
4	1869	1762	3631	1233	1088	2321	1310	156,4	997	3,6
5	2018	1904	3922	1469	1176	2645	1277	148,3	1192	3,3
6	2150	2028	4178	1830	1441	3271	907	127,7	1236	3,4
7	2283	2154	4437	1497	1236	2733	1704	162,4	1350	3,3
8	2442	2304	4746	1568	1278	2841	1905	167,1	1479	3,2
9	2215	2090	4305	1641	1345	2986	1319	144,2	1614	2,7
1900	2618	2470	5088	1887	1555	3442	1646	147,8	1455	3,5
1	2663	2512	5175	1805	1511	3316	1859	156,1	1539	3,4
2	2788	2630	5418	1765	1464	3229	2189	167,8	1672	3,2
3	2906	2742	5648	1992	1622	3614	2034	156,3	1741	3,2
4	2756	2600	5356	2048	1786	3834	1522	139,7	1609	3,3
5	2179	2056	4235	2356	1853	4209	26	100,6	1203	3,5
6	2071	1954	4025	1702	1379	3081	944	130,6	1668	2,4
7	1946	1830	3776	1649	1361	8010	766	125,4	1468	2,6
8	1890	1816	3706	1627	1327	2954	752	125,5	1319	2,8
9	1796	1694	3490	1835	1600	3435	55	101,6	1253	2,8
10	1798	1709	3507	1597	1270	2867	640	122,3	1372	2,6
11	1840	1736	3576	1550	1289	2839	737	126,0	1244	2,9
12	1513	1432	2945	1522	1199	2721	224	108,2	1210	2,4
13	1657	1563	8220	1623	1398	3021	199	106,6	1199	2,7
14	1629	1580	3209	1493	1264	2757	452	116,4	1147	2,8
15	1312	1238	2550	1638	1839	2977	427	85,7	703	3,6
16	1198	1183	2381	1735	1465	3200	—819	74,4	759	3,1
17	1100	1038	2138	2039	1638	3677	—1539	58 1	1809	1,2
18	—	—	3254	—	—	4219	—965	77,1	—	—
19	—	—	3300	—	—	7950	—4650	41,5	—	—

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

טאַבעלע II

די דורכשניט־צאָלן פון געבורטן, שטאַרב־פאַלן און חתונות בײַ אידן אין אָדעס.

(1892—1919)

Durchschnittsziffern der Geburten, Sterbefälle und Eheschliessungen bei den Juden in Odessa

יאָר	צאָל געבוירענע			צאָל געשטאָרבענע				געבוירן מער ווי געשטאָרבן		צאָל חתונות	
	אינגלאַך	מיידלאַך	צוזאַמען	מענער	פרויען	צוזאַמען	אויף 100 געשטאָרבענע פרויען קומט אויס בײַ־שטאָרבענע מענער	אַב־סאָלוטע צאָל	אויף 100 געשטאָרבענע קומט אויס געבוירענע	אַב־סאָלוטע צאָל	אויף 1000 יחידים
1892 — 1897	1966	1854	3820	1491	1206	2697	123,1	1123	141,6	1036	3,7
1897 — 1901	2444	2306	4750	1680	1384	3064	121,4	1686	155,0	1487	3,2
1892 — 1901	**2205**	**2080**	**4285**	**1585**	**1295**	**2880**	**122,4**	**1405**	**148,8**	**1261**	**3,4**
1902 — 1904	2817	2657	5474	1935	1624	3559	119,0	1915	153,6	1674	3,3
1905 — 1909	1976	1868	3846	1834	1504	3338	121,9	508	115,2	1382	2,8
1902 — 1909	**2292**	**2165**	**4457**	**1872**	**1549**	**3421**	**120,8**	**1036**	**130,3**	**1492**	**3,0**
1910 — 1914	1687	1604	3291	1557	1284	2841	122,0	450	116,0	1234	2,7
1915 — 1917	1170	1153	2356	1804	1481	3285	122,0	— 929	71,7	1090	2,2
1918*) — 1919	—	—	3277	—	—	6085	—	— 2808	53,9	—	—

*) די ציפערן וועגן געבורטן פאַר 4 חדשים פון 1918 מאַי־אָוגוסט זיינען אינטערפּאָלירט.

נעמען מיר די יאָרן 1892 און 1904, דאָס ערשטע יאָר פון אונזער טאַבעלע און דאָס לעצטע יאָר פאַר דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע, וועלכע האָט געוויס געשפּילט די הויפּט־ראָלע אין דעם איבערבוך, אין דער פּסיכאָלאָגיע פון די אידישע מאַסן בנתע צו דער פראַגע פון קינדער־האָבן.

די צאָל געבורטן איז פאַר דער צייט אויסגעוואַקסן כמעט אָנ־דערהאַלבן מאָל; די צאָל געשטאָרבענע האָט זיך פאַרגרעסערט אַביסל מער ווי אַנדערהאַלבן מאָל — אין 1892־טן יאָר איז געווען אויף הונדערט געבוירענע 144,8 געשטאָרבענע, און אין 1904־טן — 139,7. דער חילוק איז נאָך קיין גרויסער. אין 1905 אָבער איז שוין אויף הונדערט געשטאָרבענע געווען נאָר 100,6 געבוירענע. און פון דעם יאָר אָן האַלט די צאָל געבוי־רענע נאָר אין איין סאַלן און דערגייט צו דער צייט פון ערב דער מלחמה צו אַ נידריגערע צאָל, ווי אין 1892־טן יאָר, הגם ערב דער וועלט־מלחמה האָט די אידישע באַפעלקערונג אין אָדעס אויסגעמאַכט ניט ווייניגער ווי אַנדערהאַלבן מאָל מער, ווי אין 1892־טן יאָר.

די דורכשניט צאָלן פון דער טאַבעלע II נאָראַנטירן מער די געוועצמעסיגקייט פון דעם אָנגעוויזענעם פּראָצעס. און אָט זיינען די דאָזיגע בולטע און קלאָרע דורכשניט צאָלן:

יאָרן	צאָל גע־בוירענע	צאָל געשטאָר־בענע	צוזאַמען	אויף 100 געשטאָרבענע קומט אויס געבוירענע
1892 — 1897	3820	2697	1123	141,6
1897 — 1901	4750	3064	1686	155,0
1902 — 1904	5474	3559	1915	153,6
1905 — 1909	3846	3338	508	115,2
1910 — 1914	3291	2841	450	116,0

ביז 1905 האַלט די דורכשניט צאָל פון די געבוירענע אין האָקסן, און פון 1905 אין סאַלן; אי דאָס סאַלט די דורכשניט צאָל געבוירענע אין 14—1910 ביז אַ צאָל, וועלכע איז נידריגער פון דער דורכשניט צאָל אין די יאָרן 97—1892.

נעמען מיר אַן אַנדער באַוויז — די צאָל געבורטן אויף איין חתונה. אין די יאָרן 97—1892 איז געווען דורכשניטליך 3,7 אין 14—1910 נאָר 2,7.

מיר האָבן אומיסטן ביז אַהער נערעדט נאָר וועגן די יאָרן פון פאַר דער וועלט־מלחמה, כדי צו געפינען אין די נאָרמאַלע יאָרן די אַנטוויקלונגס־טענדענצן פון דער נאַטירליכער באַוועגונג בײַ דער אדעסער אידישער באַפעלקערונג. אמת, אדעסער אידישע קהלה איז ניט טיפּיש, ווי מיר האָבן שוין אין אָנהויב באַמערקט — זי איז אָבער זייער אינטערעסאַנט, ווייל זי איז סימפּטאָ־מאַטיש, ווייל זי ווייזט אונז איינגנטליך דעם נורל פון דער אידי־שער באַפעלקערונג פון אַ סך אַנדערע גרויסע שטעט, הגם שפּע־טער מיט אַ צענדליג אָדער צוויי צענדליג יאָרן.

לאָמיר איצט נאָך זעהן, ווי האָט עס געהאַלטן מיט דעם נאַטירליכן וואוקס פון דער אידישער באַפעלקערונג אין די יאָרן פון מלחמה און בירגער־קריג.

פון טאַבעלע II זעהן מיר, אַז אויף הונדערט געשטאָרבענע זיינען געווען דורכשניטליך געבוירענע:

1910—14	—	116,0
1915—17	—	71,7
1918—19	—	53,9

אין די דריי יאָר פון דער מלחמה איז שוין געווען בײַ דער אידישער באַפעלקערונג אַ דעפיציט אויף מער פון אַ סערטל פון אַלע געשטאָרבענע; און אין די יאָרן פון בירגער־קריג און פּאָג־ראָמען איז שוין דער דעפיציט דערגאַנגען כמעט ביז אַ העלפט — ביז 46,1.

אמת, צווישן די געשטאָרבענע אין אדעס פאַר די יאָרן פון

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

מלחמה און בינער־קריג זיינען געווים געווען ניט וויניג מרעמדע עלעמענטן — סאלדאטן, נעבראכטע פון די פראנטן, היימלאזע, פאנראמירטע א. א. ה. ס׳איז אבער נאר קיין ספק ניט, אז אויך די היימישע אידישע באפעלקערונג האט געהאט אין די דאזיגע בלו־טיגע יארן ניט קיין קליינעם דעפיציט.

אינטערעסאנט איז, וואס די צאל התגות ווערט באלד נאך דער מלחמה — אין 1917־טן יאר — מיט א מאל פארגרעסערט אויף 2½ מאל. אין 1916 איז געווען אין אדעס סך־הכל 759 התגות און אין 1917 שוין 1809, אפילו אנדערהאלבן מאל מער, ווי אין די יארן פון פאר דער וועלט־מלחמה.

דערמיט דערקלערט זיך די גרויסע צאל געבורטן אין 1918; אין 1919 בלייבט נאך אלץ די צאל געבורטן אויף א נאנץ גרוי־סער הויך, דערגרייכנדיג אקוראט די דורכשניט צאל פון די יארן פון ערב דער וועלט־מלחמה. די צאל געשטארבענע איז אבער אין 1919־טן, אינם יאר פון די שרעקליכסטע פאגראמען, וועלכע האבן געיאגט קיין אדעס מאסן היימלאזע, אזוי גרויס, אז אין רע־זולטאט באקומט זיך אויף יעדע התגדערט געשטארבענע סך־הכל 41,5 געבוירענע א דעפיציט אויף 3/5.

פאר אדעס זיינען אבער נאך אט די יארן געווען בערך גליק־ליכע — די שפעטערדיגע יארן פון פאגראמען און בינער־קריג און צום סוף דאס הונגער־יאר האבן אויסגענעסן נאר א גרויסן טייל פון דער אידישער אדעסער באפעלקערונג. ניט לאנג זיינען אפגעדרוקט געווען ציפערן, וואס באווייזן, אז פאר די ערשטע פאר חדשים פון יאר 1922 זיינען געבוירן גע־ווארן אין אדעס סך־הכל 634 נפשות און געשטארבן זיינען פאר די זעלבע פיר חדשים 12,451, אדער 20 מאל אזוי פיל, אז די אידישע אדעסער באפעלקערונג, וועלכע האט אויסגעמאכט אין 1920־טן יאר 44 פראצענט פון דער נאנצער באפעלקערונג, האט געווים א נאנץ גרויסן חלק אין די דאזיגע קרבנות פון הונגער און עפידעמיעס, איז נאר קיין ספק ניט.

(ציפערן גענומען: ביזן 17־טן יאר פון די ביכער פון די אדעסער ראבינערס; פאר די יארן 1918 און 1919 פון ארטיקל פון ב. רובשטיין אין „צוקונפט", מערץ 1922: „די אויס־שטארבונג פון די רוסישע אידן". ווענן די געבוירענע אין 1922 פון קארעספאנדענץ פון ל. יאכנאוויטש אין ניו־יארקער „פאר־ווערטס", 17־טן יאנואר, 1923 יאר).

די פארברעכערישקייט בא אידן אין דייטשלאנד

ד״ר יעקב סעגאל

Die Kriminalität der Juden in Deutschland

von Dr. Jacob Segall

אנזער איצטיגע ארבעט האט א טאפלטן צוועק. ערשטנס זאל דא געגעבן ווערן אן איבערבליק איבער דער פאקטישער פארברעכערישקייט בא דייטשע אידן די לעצטע יארן, איבער דער אנטוויקלונג, וואס די פארברעכערישקייט האט דורכגעמאכט א געוויסע שטיק צייט. צווייטנס, זאל דא געפרובט ווערן פעסט־צושטעלן די סבות, פארוואס בא אידן און קריסטן איז די גרויס פון דער פארברעכערישקייט פארשידן בגנע איינצעלנע פאר־ברעכנס.

מ׳מוז דערביי אין זינען האבן, אז די לעצטע ידיעות ווענן דייטשער קרימינאל־סטאטיסטיק געהערן צו די קריגסיארן 1915, 1916. פון יענער צייט אן זיינען קיין נייע ציפער ניט פארעפנט־ליכט. ס׳איז קלאר, אז די פארברעכערישקייט בא דער באפעל־קערונג קריגסצייט מוז אין א סך פרטים אויסזעהן אנדערש,

פארברעכנס און עולות	1916		1915		1909/1910		1899/1902	
	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן
I. פארברעכנס און עולות קעגן דער מלוכה, קעגן דער געזעלשאפטליכער אָרדנונג און קעגן רעליגיע	76036	1777	168477	2362	90839	1802	76080	1301
II. פארברעכנס און עולות קעגן דער פערזאן	73537	601	85738	670	210635	1433	208075	1558
III. פארברעכנס און עולות קעגן פארמעגן	185605	1262	164817	1247	235240	2087	194087	1755
IV. פארברעכנס און עולות אין אמט . .	1159	19	1133	9	1076	7	1310	14
סך־הכל .	336337	3659	420165	4288	537790	5329	479552	4628

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

Verbrechen und Vergehen der Juden in Deutschland

פאַרברעכנס און עולות	1899/1902 אויף יעדע 100 000 קריסטן	1899/1902 אויף יעדע 100 000 אידן	1909/1910 אויף יעדע 100 000 קריסטן	1909/1910 אויף יעדע 100 000 אידן	1909/1910 אבסאָלוטע צאָל קריסטן	1909/1910 אבסאָלוטע צאָל אידן	1915 אויף יעדע 100 000 קריסטן	1915 אויף יעדע 100 000 אידן	1915 אבסאָלוטע צאָל קריסטן	1915 אבסאָלוטע צאָל אידן	1916 אויף יעדע 100 000 קריסטן	1916 אויף יעדע 100 000 אידן	1916 אבסאָלוטע צאָל קריסטן	1916 אבסאָלוטע צאָל אידן
1. מלוכה־פאַרראָט, לאַנד־פאַרראָט, מאַיעסטעט־באַליידיגונג	0,3	0,6	–	0,4	–	26	0,3	0,2	2	131	0,8	0,1	5	83
2. ווידערשטאַנד קעגן דער מלוכה־מאַכט און קעגן דער עפנטליכער אָרדנונג														
א) דערווידערטון אקעגן געזעץ וועגן זונטאַג־רו	90,7	12,7	118	19,9	73	12 780	55	8,2	342	5 506	33,8	5,1	210	3 439
ב) דערווידערטון קעגן דער געווערבאָרדנונג	44,7	21,0	48,9	15,9	30	10 247	39,9	9,7	248	6 479	21,9	5,6	136	3 733
ג) שטערן דעם־הויזפריען	22,3	40,5	24,7	36,6	15	23 473	8,4	12,3	52	8 219	8,8	10,4	55	6 968
ד) גנטליוסן פון אַרעסט	2,0	3,0	3,0	3,1	19	1 982	1,7	2,1	11	1 402	1,1	1,3	7	875
ה) פאַרברעכנס און עולות קעגן קריגסבאַפעלן	–	–	–	–	–	–	144	144	894	96 446	200	75,8	1 242	50 729
ו) עובר זיין אויף מיליטער־פליכט	38,4	17,1	25,3	9,9	116	6 374	4,2	2,0	26	1 354	4,5	1,9	28	1 259
ז) אַנדערע פאַרברעכנס און עולות קעגן דער עפנטליכער אָרדנונג	17,0	34,8	18,4	34,0	113	21 810	125	71,7	777	47 996	12,9	12,0	80	8 046
3. מינצפאַרברעכנס און מינצעולות	0,3	0,3	0,1	0,4	1	243	0,1	0,2	1	132	0,6	0,2	4	100
4. פאַרברעכנס קעגן דער שבועה־פליכט														
א) אפאלשע שבועה	1,5	1,2	0,5	0,7	3	483	–	0,3	–	186	0,3	0,3	2	196
ב) אַנדערע עולות קעגן דער שבועה־פליכט	1,5	1,1	1,8	0,8	11	516	0,1	0,4	1	262	0,6	0,4	4	240
5. פאלש באַשולדיגן (מסר׳ן)	1,2	0,9	0,3	0,6	2	412	0,3	0,3	2	221	0,2	0,4	1	255
6. עולות קעגן רעליגיע	1,2	0,6	0,4	0,3	3	196	0,9	0,2	6	138	0,5	0,2	8	123
7. פאַרברעכנס און עולות קעגן פערזאָנענשטאַנד	0,2	0,2	–	0,1	–	75	–	0,07	–	48	–	0,1	–	61
8 פאַרברעכנס און עולות קעגן מאָראַל														
א) פאַרגוואַלטיגן, טרייבן אומצוכט מיט קינדער	6,3	8,7	4,4	8,2	27	5 246	3,7	4,7	23	3 139	2,9	3,6	18	2 410
ב) דערווידערנאַטירליכע אומצוכט	0,7	1,0	0,3	1,1	2	702	0,3	0,4	2	292	0,3	0,5	2	316
ג) צונויפפירן, מיטהעלפן צו אומצוכט	7,1	5,6	7,2	6,4	45	4 133	6,7	4,5	42	8 006	5,1	3,6	32	2 429
ד) ערוה	0,0	0,8	–	0,7	–	471	0,1	0,4	1	301	0,2	0,5	1	307
ה) פאַרשפרייטן אומציכטיגע שריפטן	11,7	4,5	6,7	4,0	42	2 562	2,6	1,8	16	1 185	1,1	1,1	7	761
ו) אַנדערע פאַרברעכנס און עולות קעגן מאָראַל	0,9	0,8	0,9	0,9	6	568	1,8	0,4	8	308	0,2	0,5	1	320
9. באַליידיגונג	132,4	97,8	130,2	92,2	801	59 085	53,8	39,5	334	26 451	51,7	35,5	321	23 757
10. דועל	0,5	0,2	0,9	0,2	6	104	–	0,01	–	8	–	–	–	–
11. פאַרברעכנס און עולות קעגן לעבן														
א) טויטן, טויט־קלאַפּ, קינד־טויטן, ברענגען צו טויט, טויטן עמיצן אויף יענעמס פאַרלאַנג	0,2	0,8	0,2	0,7	2	467	0,2	0,5	1	344	–	0,5	–	345
ב) אָפּטרייבן	0,9	0,8	0,6	1,5	4	999	0,3	1,4	2	934	0,9	1,8	6	1 204
ג) אומפאָרזיכטיג טויטן (בשוגג)	0,5	1,2	0,5	0,9	3	639	0,2	0,8	1	546	–	0,9	–	614

DFG
UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

(המשך)

פאַרברעכנס און עולות	1916 אויף יעדע 100 000		1916 אַבסאָלוטע צאָל		1915 אויף יעדע 100 000		1915 אַבסאָלוטע צאָל		1909/1910 אויף יעדע 100 000		1909/1910 אַבסאָלוטע צאָל		1899/1902 אויף יעדע 100 000	
	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן
12. מזיקין דעם קערפּער.														
א) לייכט מזיקין	7 192	51	10,7	8,2	8 629	77	12,9	12,4						
ב) געפערליך מזיקין	27 822	123	41,6	19,8	32 920	116	49,2	18,7	228,3	94,6	191,9	72,8	123 024	444
ג) אומפאָרזיכטיג מזיקין (בשוגג)	2 036	18	3,0	2,9	2 519	22	3,7	3,5						
ד) פאַרגיפטן	8	—	0,01	—	5	—	0,01	—	0	0,0	0,01	—	8	—
ה) אנדערע מינים מזיקין	160	—	0,3	—	260	1	0,4	0,2	—	—	—	—	—	—
13. פאַרברעכנס און עולות קעגן דער פערזענליכער פרייהייט (נויטן, פאַרשרעקן, באַרויבן די פרייהייט)	3 795	21	5,6	3,3	4 843	24	7,2	3,8	22,4	9,5	19,5	8,4	12 554	52
14. גנבה און צונעמען אָנפאַרטרויטס.														
א) גנבה	108 950	305	163	49	81 620	252	122	40,6	175,4	64,9	178,3	71,1	114 298	438
ב) צונעמען אָנפאַרטרויטס	16 107	117	24	19	17 023	146	25,4	23,5	36,9	36,5	45,3	47,8	29 049	295
15. רויב און אויספּרעסן.														
א) רויב	614	—	0,9	—	510	1	0,8	0,2	0,9	0,2	1,1	0,3	683	2
ב) אויספּרעסן	419	7	0,6	1,1	327	6	0,5	0,9	1,1	2,0	1,1	2,2	710	14
16. מיסהעלטן און אויסבאַהאַלטן.														
א) מיסהעלטן	757	3	1,1	0,5	556	3	0,8	0,5	1,4	1,0	1,4	0,7	910	5
ב) אויסבאַהאַלטן	12 157	97	18	15,6	8 660	59	13,0	9,5	13,6	12,8	14,0	14,5	9 030	90
17. שווינדל און אומגעטריי.														
א) שווינדל	13 936	247	20,8	89,8	14 108	279	21,1	44,9	43,6	82,0	43,0	93,4	27 581	575
ב) אומגעטריי און פליכטנידעריגקייט בא פאַר־האַלטונג פון אַן אָפּציענגעזעלשאַפט א.אַז.וו.	472	11	0,7	1,8	569	15	0,8	2,4	1,7	4,1	2,5	6,7	1 618	42
ג) פעלשן שפּייר־ און געניס־אַרטיקלען . . .	5 299	87	7,9	14,0	4 213	81	6,8	13,0	3,8	6,8	7,1	10,6	4 563	66
18. פעלשן דאָקומענטן	5 664	64	8,4	10,3	4 456	64	6,6	10,3	9,9	21,1	11,1	27,4	7 145	169
19. באַנקראָט.														
א) שווינדל־באַנקראָט	14	3	0,02	0,5	24	2	0,04	0,3	0,2	1,4	0,1	0,5	60	3
ב) געוויינטליכער באַנקראָט	88	18	0,1	2,9	219	48	0,3	7,7	1,1	18,9	0,9	13,4	590	83
ג) אַנדערע פאַרברעכנס און עולות קעגן דער קאָנקורס־אָרדנונג	15	2	0,02	0,8	40	3	0,06	0,5	0,2	1,2	0,1	0,4	63	3

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

(המשך)

פאַרברעכנס און עולות	1916 אויף יעדע 100 000		1916 אבסאָלוטע צאָל		1915 אויף יעדע 100 000		1915 אבסאָלוטע צאָל		1909/1910 אויף יעדע 100 000		1909/1910 אבסאָלוטע צאָל		1899/1902 אויף יעדע 100 000	
	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן
20. באַשטראָפליכער אייגנגנוץ:														
א) וואָכער	0,02	0,2	1	13	0,02	1,1	7	14	0,03	0,3	2	21	0,04	0,5
ב) עולות מיט גליקשפּילן	0,9	2,9	18	600	1,2	5,0	31	785	6,9	17,6	109	4 462	2,6	9,4
ג) עולות קעגן גייסטיג פאַרמעגן	0,06	0,3	2	43	0,1	0,6	4	81	0,4	3,0	20	293	0,3	3,2
ד) אַנדערע פאַלן פון באַשטראָפליכן אייגנגנוץ .	7,9	3,7	23	5 318	8,8	9,7	60	5 915	12,8	13,5	83	8 241	11,9	8,2
21. שעדיגן זאַכן	13,9	2,1	13	9 337	14,6	3,0	19	9 764	30,4	5,6	35	19 478	33,9	7,3
22. פאַרברעכן און עולות קעגן אַלגעמיינער זיכערקייט:														
א) אונטערצינדן	1,0	0,3	2	696	1,6	0,8	5	1 067	—	—	—	—	—	—
ב) מאַכן און פאַרלייגן שפּייז־אַרטיקלען שעדליכע פאַר דעם געזונט	0,6	2,2	14	381	0,6	2,1	13	402	2,0	5,1	32	1 305	0,6	2,6
ג) עובר זיין אויף באַפעלן קעגן דער געפאַר פאַר אַ פּי־מגפה	3,3	35,1	218	2 190	3,3	22,9	142	2 237	1,3	2,2	14	877	2,3	12,3
ד) אַנדערע פאַרברעכנס	6,6	2,5	10	2 535	3,9	2,2	14	2 597	6,6	2,5	16	4 264 א/ד	5,8	2,0
23. פאַרברעכנס און עולות אין אַמט	1,6	3,5	19	1 559	1,8	1,4	9	1 213	1,6	1,1	7	1 076	2,4	2,4
סך הכל . . .	503	589	3 659	336 337	628	691	4 288	420 165	839,0	865,6	5 329	537 791	860,0	788,7
I. פאַרברעכנס און עולות קעגן דער מלוכה, קעגן דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג און קעגן רעליגיע	114	286	1 777	76 036	254	380	2 362	168 477	141,7	292,9	1 802	90 839	136,4	221,7
II. פאַרברעכנס און עולות קעגן דער פּערזאָן . .	109	97	601	73 537	128	108	670	85 738	328,6	232,9	1 433	210 635	373,1	265,5
III. פאַרברעכנס און עולות קעגן פאַרמעגן . . .	277	203	1 262	185 605	246	201	1 247	164 817	367,0	339,4	2 087	235 240	348,1	299,1
IV. פאַרברעכנס און עולות אין אַמט	1,7	3,0	19	159	1,8	1,5	9	1 133	1,6	1,1	7	1 076	2,4	2,4
אינגאַנצן . . .	503	589	3 659	336 337	628	691	4 288	420 165	839	865,6	5 329	537 791	860,0	788,7

DFG
UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

די דאָזיגע טאַבעלע וויזט אונז אויסן ערשטן קוק צוויי גיט קיין פרייליכע זאַכן. ערשטנס, די פאַרברעכערישקייט בא דייטשע אידן זינט 1909 זעהט אויס ערגער, איידער בא קריסטן. די יאָרן 1899/1902 איז די ציפער פון אדישער פאַרברעכערישקייט קלענער, איידער בא קריסטן: בא אידן באַטרעפט זי 789 אויף יעדע הונדערט טויזנט נפשות, בא קריסטן — 860. אין צען יאָר אַרום — 1909/1910 טרעפן מיר שוין בא אידן אויף יעדע הונדערט טויזנט נפשות — 866 באַשטראָפטע פערזאָנען, בא קריסטן אָבער — 839. די סטאַטיסטיק פון ביידע קרינסיאָר וויזט אונז דאָסזעלבע בילד: בא אידן זיינען געווען דאָס יאָר 1915 אויף יעדע הונדערט טויזנט נפשות 691 באַשטראָפטע, בא קריסטן 628, דאָס יאָר 1916 איז בא אידן 589, בא קריסטן 503 באַשטראָפטע אויף יעדע הונדערט טויזנט נפשות.

צווייטנס, די פאַרברעכערישקייט אַנטוויקלט זיך בא אידן א סך ערגער איידער בא קריסטן. בעת בא אידן זיינען די קרימינאַל־ציפער פון 1899/1902 ביז 1909/1910 אויסגעוואַקסן אויף 9,76%, זיינען זיי בא קריסטן געפאַלן אויף 2,44%. פון 1909/1910 ביז 1915 זיינען די קרימינאַל־ציפער געפאַלן בא אידן אויף 20,21%. אַקעגן בא קריסטן — אויף 25,15%. פון 1915 ביז 1916 איז די פאַרברעכערישקייט בא קריסטן געפאַלן אויף 19,96%, בא אידן אָבער סך־הכל אויף 14,76%.

מיר וועלן זיך נאָך שפּעטער אומקערן צו די סבות, פון וואַנען דאָס נעמט זיך. דערווייל שטעלן מיר פעסט די פאַקטן.

פאַרברעכנס און עולות	אויף יעדע הונדערט טויזנט							
	1916		1915		1909/1910		1899/1902	
	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן
I. פאַרברעכנס און עולות קעגן דער מלוכה, קעגן דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג און קעגן רעליגיע	114	286	254	380	142	293	136	222
II. פאַרברעכנס און עולות קעגן דער פערזאָן	109	97	128	108	329	233	373	266
III. פאַרברעכנס און עולות קעגן פאַרמעגן	277	203	246	201	367	339	348	299
IV. פאַרברעכנס און עולות אין אַמט . .	1,7	3,0	1,8	1,5	1,6	1,1	2,4	2,4
סך־הכל .	503	589	628	691	839	866	860	789

באַשטראָכטן מיר די פורטים אין דער טאַבעלע, אַזוי זעהען מיר, אַז די פאַרברעכערישקייט אין דער ערשטער גרופּע (פאַרברעכנס און עולות קעגן דער מלוכה, קעגן דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג און קעגן רעליגיע) איז בא אידן אַלע יאָרן געווען העכער, איידער בא קריסטן. אַקעגן זעהן מיר, אַז אין דער גרופּע II (פאַרברעכנס און עולות קעגן דער פערזאָן) און III (פאַרברעכנס און עולות קעגן פאַרמעגן) איז די פאַרברעכערישקייט שטאַרקער בא קריסטן. אין דער לעצטער גרופּע IV (פאַרברעכן און עולות אין אַמט) שטייגט איבער די אדישע פאַרברעכערישקייט ערשט דאָס יאָר 1916. אָבער די בערך־שטאַרקסטע פאַרברעכערישקייט פאַלט אויס אויף דער ערשטער גרופּע.

דער אונטערשיד צווישן קריסטליכער און אדישער פאַרברעכערישקייט האָט זיך מיט די יאָרן היפּש געענדערט. בעת די יאָרן 1899/1902 איז די פאַרברעכערישקייט (אין דער ערשטער גרופּע) געווען בא אידן שטאַרקער, איידער בא קריסטן, אויף 63%, איז שוין דאָס יאָר 1916 דער אונטערשיד אויסגעוואַקסן אויף 151%. אין דער צווייטער גרופּע זעהן מיר פונקט פאַרקערט: די יאָרן 1899/1902 איז די פאַרברעכערישקייט בא אידן געווען שוואַכער איידער בא קריסטן אויף 40%, דאָס יאָר 1916 — נישט מער ווי אויף 12%. אַקעגן, אין דער דריטער גרופּע, ווערט דער אונטערשיד צווישן פאַרברעכערישקייט בא קריסטן און אידן וואָס אַמאָל גרעסער: די יאָרן 1899/1902 האָט ער באַטראָגן 16%, דאָס יאָר 1915 — שוין 22%, דאָס יאָר 1916 — נאָכצע 36%.

לאָמיר זיך וועגן צו איינצעלנע פאַרברעכנס און עולות באַזונדער אין יעדער גרויסער גרופּע און לאָמיר קודם כל באַטראַכטן יענע, וואָס ווייזן א שטאַרקערע פאַרברעכערישקייט בא אידן, איידער בא קריסטן. אַלס יסוד נעמען מיר דאָס יאָר 1916 און ברייגנען צום פאַרגלייך די אַנדערע יאָרן. (זעה טאַבעלע זייט 79).

מ׳זעהט דאָ גלייך אויפן ערשטן קוק, אַז יענע פאַרברעכנס אין דער דאָזיגער גרופּע, וואָס ווייזן שטאַרקע קרימינאַל־ציפער בא אידן, זיינען איינגעפאַרבונדן מיט דעם ווירטשאַפטלעבן, א שטיינער דאָס ניט היטן די זונטאַגרו, די „עולות קעגן דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג"; אַפילו די „פאַרברעכנס און עולות קעגן קינסבאַטלן", וואָס אידן האָבן דאָ דאָס יאָר 1916 שטאַרק צו שטעקן, א סך שטאַרקער פאַר קריסטן, אַפילו אַזוינע פאַרברעכנס זיינען אויך פאַרבונדן מיט א געוויסער פּראָפעסיאָנעלער אַרבעט, וואָס איז נתנ דערהייבט אידן. בא דעם „דערווידערטן קעגן זונטאַגרו" איז די קעגנזייטיגע פאַרהעלפליש אין דער פאַרברעכערישקייט בא קריסטן און אידן געבליבן כמעט דיזעלבע די יאָרן 1909/1910, 1915 און 1916, — די דאָזיגע יאָרן איז די אדישע פאַרברעכערישקייט געווען זעקס מאָל אַזוי שטאַרק ווי די קריסטליכע. אַקעגן זעהן מיר, אַז בא דעם „דערווידערטן קעגן געזעלשאַפטליכער אָרדנונג" האָט זיך דער אונטערשיד מיט דער צייט געענדערט ערגער פאַר אידן. די יאָרן 1902—1899 איז דער דאָזיגער מין פאַרברעכערישקייט געווען בא אידן מאַפּלט אַזוי גרויס ווי בא קריסטן, דאָס יאָר 1916 — כמעט 4 מאָל אַזוי די גרויס.

בנוגע די „אַנדערע פאַרברעכנס און עולות קעגן דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג" איז דערהייבט אינטערעסאַנט דאָס יאָר 1915. די אויסערגעוויינליך הויכע קרימינאַל־ציפער בא קריסטן און בא אידן נעמען זיך דאָ דערפון, וואָס דאָס יאָר האָט מען צו דער דאָזיגער גרופּע פאַررעכנט דאָס עובר זיין אויף דעם דעמאָלדיגן געזעץ וועגן באַלאַגערונגס צושטאַנד.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

פאַרברעכנס און עולות	אויף יעדע הונדערט טויזנט							
	1916		1915		1909/1910		1899/1902	
	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן
1. מלוכה־פאַרראָט, לאַנד־פאַרראָט, מאַיעסטעט־באַליידיגונג	0,1	0,8	0,2	0,3	0,4	—	0,6	0,3
2. דערווידערטן קעגן געזעץ וועגן זונטאָגרו	5,1	33,8	8,2	55	19,9	118	12,7	90,7
3. דערווידערטן קעגן געוועלב־אָרדנונג	5,6	21,9	9,7	39,9	15,9	48,9	21,0	44,7
4. פאַרברעכנס און עולות קעגן קריגס באַפעלן	758	200	144	144	—	—	—	—
5. עובר זיין אויף מיליטער פליכט . .	1,9	4,5	2,0	4,2	9,9	25,3	17,1	38,4
6. אַנדערע פאַרברעכנס און עולות קעגן דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג . .	12,0	12,9	71,7	125	34,0	18,4	34,8	17,0
7. מינצפאַרברעכנס און עולות	0,2	0,6	0,2	0,1	0,4	0,1	0,3	0,3
8. אַנדערע עולות קעגן שבועה־פליכט .	0,4	0,6	0,4	0,1	0,8	1,8	1,1	1,5
9. עולות קעגן רעליגיע	0,2	0,5	0,2	0,9	0,3	0,4	0,6	1,2

וועגן די איבריגע פאַרברעכנס לאָזט זיך קיין סך ניט זאָגן, וואָרום די ציפער זיינען דאָ זעהר קליין. אינטערעסאַנט איז בלויז די גרופּע „עובר זיין אויף מיליטער פליכט". פאַר דעם קריג זיינען דאָ די נעהערינע ציפער נעווען ניט קליין, סיי בײַ קריסטן, סיי בײַ אידן. קרינגסטיים זעהען מיר פאַרקערט: די ציפער זיינען דאָ נעטאַלען — דאָס נעמט זיך פון די שטרענגע שטראָפן און פון דעם שטאַרקן אַנדרוי־נעמיל. אין דער קעגנוויטיגער פאַרהעל־מניש צווישן אידן און קריסטן זעהן מיר דאָ ניט קיין וויכטיגע ענדערונג.

קלענער איז די צאָל פאַרברעכנס און עולות אין דער גרופּע I, בײַ וועלכע די קרימינאַל־ציפער איז גרעסער בײַ קריסטן איידער בײַ אידן.

פאַרברעכנס און עולות	אויף יעדע הונדערט טויזנט							
	1916		1915		1909/1910		1899/1902	
	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן
1. שטערן דעם הויז פרידן	10,4	8,8	12,3	8,4	36,6	24,7	40,5	22,3
2. אַנטלויפן פון אָרעסט	1,3	1,1	2,1	1,7	3,1	3,0	3,0	2,0
3. פאַלש באַשולדיגן (מסר׳ן)	0,4	0,2	0,3	0,3	0,6	0,3	0,9	1,2

פון דאָגען איז צו זעהן, אַז בײַ „שטערן דעם הויז־פרידן" איז די פאַרברעכערישקייט בײַ קריסטן פריהער געווען אַ סך שטאַר־קער, איידער בײַ אידן, בעת דעם קריג האָט זיך דאָס פּמעט אויס־געגלייכט. אמשר נעמט זיך דאָס דערפון, וואָס אַ גרויסער טייל פון יענע עלעמענטן, וואָס זיינען געוויינטלעך עלול אויף דעם מין פאַרברעך, זיינען בײַ קריסטן געווען מאָביליזירט.

לאָמיר זיך ווענדן צו דער גרופּע II (פאַרברעכן און עולות קעגן דער פערזאָן) און באַטראַכטן פריהער יענע פאַרברעכנס, וואָס זיינען בײַ אידן אַ סך שטאַרקער איידער בײַ קריסטן.

פאַרברעכנס און עולות	אויף יעדע הונדערט טויזנט							
	1916		1915		1909/1910		1899/1902	
	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן
1. צונויפשפּירן, מיטהעלפן צו אומצוכט .	36	5,1	4,5	6,7	6,4	7,2	5,6	7,1
2. באַליידיגונג	35,5	51,7	39,5	53,8	92,2	130,2	97,8	132,4

אין דער צווייטער גרופּע זעהען מיר צוויי מינים פאַרברעכנס, וואָס זיינען בײַ אידן שטאַרקער, איידער בײַ קריסטן: צונויפשפּירן, מיטהעלפן צו אומצוכט און באַליידיגונג. פּעציעל וועגן באַ־ליידיגונג זעהען מיר, אַז בעת דעם קריג איז דער מין פאַרברעך בײַ אידן היפּש גרעסער געווען פאַרהעלטניסמעסיג אַקעגן קריסטן; די סבות זיינען דאָ אויך קלאָר. דער אונטערשיד אין דעם פּרעצ צווישן אידן און קריסטן האָט די יאָרן 1899/1902 אויסגעמאַכט 35%. דאָס יאָר 1916 — שוין 46%. בעתן קריג פלעגט זיכער אַמאָל גרעסן, אַז קריסטן האָבן אויסגעוואָרפן אידן: פּפּעקו־לאַציע, אַנטלויפן פון מיליטער־פליכט וכדומה, פלעגט קומען צו באַליידיגונגען און צו פּראָצעסן.

אַ סך גרעסער איז נאַטירליך די צאָל פאַרברעכנס, וועגן בײַ קריסטן איז די פאַרברעכערישקייט שטאַרקער, איידער בײַ אידן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

פאַרברעכנס און עולות	אויף יעדע הונדערט טויזנט							
	1916		1915		1909/1910		1899/1902	
	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן
1. פאַרגוואַלטיגן, טרייבן אומצוכט מיט קינדער, א. א. וו.	3,6	2,9	4,7	3,7	8,2	4,4	8,7	6,3
2. דערווידערנאַטירליכע אומצוכט	0,5	0,3	0,4	0,3	1,1	0,3	1,0	0,7
3. ערוה	0,5	0,2	0,4	0,1	0,7	—	0,8	—
4. אַנדערע פאַרברעכנס און עולות קעגן מאָראַל	0,5	0,2	0,4	1,8	0,9	0,9	0,8	0,9
5. טויטן, טויטקלאַפּ, קינדטויטן, ברענגען צו טויט, טויטן עמיצן אויף יענעמס פאַרלאַנג	0,5	—	0,5	0,2	0,7	0,2	0,8	0,2
6. אָפּטרייבן	1,8	0,9	1,4	0,3	1,5	0,6	0,8	0,9
7. אומפאָרזיכטיג טויטן (בשוגג)	0,9	—	0,8	0,2	0,9	0,5	1,2	0,5
8. לייכט מזיק״ן	10,7	8,2	12,9	12,4				
9. געפערליך מזיק״ן	41,6	19,8	49,2	18,7	191,9	72,3	228,3	94,6
10. אומפאָרזיכטיג מזיק״ן (בשוגג)	3,0	2,9	3,7	3,5				
11. פאַרגיפטן	0,01	—	0,01	—	0,01	—	—	—
12. פאַרברעכנס און עולות קעגן פערזענליכער פרייהייט (נויטן, פאַרשרעקן, באַרויבן די פרייהייט)	5,6	3,3	7,2	3,8	19,5	8,4	22,4	9,5

בא איינינע פון די פאַרברעכנס, וואָס זיינען דאָ אויסגערעכנט אין דער דאָזיגער טאַבעלע, זיינען די אַבסאָלוטע ציפער, ממילא אויף די ציפער אויף יעדע 100,000 מענשן, זעהר קליין. מיר ברייגנען זיי דאָ בלויז כדי צו וויין, אַז ס׳פאַראַן נעוויסע שווערע פאַרברעכנס, ווי אַ שטיינער: פאַרגוואַלטיגן, אומצוכט טרייבן, דערווידערנאַטירליכע אומצוכט, ערוה, טויטן, טויטקלאַפּ א. אַז. וו., וואָס, אמת, בא קריסטן טרעפן זיי זיך אויך זעלטן, אָבער בא אידן טרעפט מען זיי נאָך זעלטענער. די פאַרברעכנס פון מזיק״ן דעם קערפּער זיינען שטאַרק געמינדערט נעוואָרן בעתן קריג. ס׳איז אויך קלאָר, פאַרוואָס: די צאָל מעגליכע „מזיקים״ קריג. ס׳איז אויך קלאָר, פאַרוואָס: די צאָל מעגלאַכע „מזיקים״ רעסאָגם, אַז בגונע לייכטע קערפּערשעדיגונגען איז די צאָל בא־

שטראָפטע בא אידן די יאָרן 1915 און 1916 כמעט אַזוי גרויס ווי בא קריסטן. איין מין פאַרברעכן, וואָס נעהערט צו דער דאָזיגער גרופּע, האָבן מיר דאָ ניט דערמאָנט, נעמליך: פאַרשפּרייטן אומציכטיגע שריפטן. מיר וועלן נאָך דערצו צוריקקומען. דערווייל איז נענג צו זאָגן, אַז דער מין פאַרברעכערישקייט איז אַלע מאָל געווען בא אידן ערנער, איידער בא קריסטן, חוץ דאָס יאָר 1916: דעמאָלט האָט מען זיך אויסגענלייכט.

לאָמיר זיך ווענדן צו דער דריטער הויפּטגרופּע (פאַרברעכנס און עולות קעגן פאַרמענן). די דאָזיגע גרופּע וועלן מיר אויך צעטיילן אויף צוויי טייל, אַזוי ווי פריהערדיגע גרופּעס: 1) פאַרברעכנס, וואָס זיינען שטאַרקער בא אידן, 2) פאַרברעכנס, וואָס זיינען מער בא קריסטן:

פאַרברעכנס און עולות	אויף יעדע הונדערט טויזנט							
	1916		1915		1909/1910		1899/1902	
	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן
1. אויספּרעסן	0,6	1,1	0,5	0,9	1,1	2,2	1,1	2,0
2. שווינדל	20,8	39,8	21,1	44,9	43,0	93,4	43,6	82,0
3. אומגעטריי און פליכט נידריגקייט בא אַ פאַרוואַלטונג פון אַן אַקציענגעזעל־שאַפט א. א. וו.	0,7	1,8	0,8	2,4	2,5	6,7	1,7	4,1
4. פעלשן שפּייז אַרטיקלען	7,9	14,0	6,3	13,0	7,1	10,6	3,8	6,8
5. פעלשן דאָקומענטן	8,4	10,3	6,6	10,3	11,1	27,4	9,9	21,1
6. שווינדל־באַנקראָט	0,02	0,5	0,04	0,3	0,1	0,5	0,2	1,4
7. געוויינטליכער באַנקראָט	0,1	2,9	0,3	7,7	0,9	13,4	1,1	18,9
8. אַנדערע פאַרברעכנס און עולות קעגן דער קאָנקורס־אָרדנונג	0,02	0,3	0,06	0,5	0,1	0,4	0,2	1,2
9. וואָכער	0,02	0,2	0,02	1,1	0,03	0,3	0,04	0,5
10. עולות מיט גליקשפּילן (לאָטעריעס).	0,9	2,9	1,2	5,0	6,9	17,6	2,6	9,4
11. עולות קעגן גייסטיג פאַרמעגן	0,06	0,3	0,1	0,6	0,4	3,0	0,3	3,2
12. מאַכן און פאַרלייגן שפּייזאַרטיקלען שעדליכע פאַר דעם געזונט	0,6	2,2	0,6	2,1	2,0	5,1	0,6	2,6
13. עובר זיין אויף באַמעלן קעגן דער געפאַר פאַר אַ פּי־מגפה	3,3	35,1	3,3	22,9	1,3	2,2	2,3	12,3

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

די גרעסטע קרימינאַל־ציפער זעהען מיר דאָ בײַ אַזוינע פאַר־ברעכנס ווי: שווינדל, פעלשן שפּייז אַרטיקלען, פעלשן דאָקו־מענטן און עובר זיין אויף באַפעלן קעגן דער געסאַר פאַר אַ פי־נגפה. בכלל זעהען מיר, אַז בעתן קריג איז די פאַרברעכערישקייט מחמת פאַרשידענע טעמים געפאַלן. אַקעגן אָבער האָט דער קריג נוסח גורם געווען, אַז איינינע מינים פאַרברעכערישקייט זאָלן שטיינען, ספּעציעל בײַ אידן אַזוינע פאַרברעכנס, ווי פעלשן שפּייז־אַרטיקלען און עובר זיין אויף באַפעלן קעגן פי־נגפה. אינטערע־סאַנט, איז, ווי קליין ס'זיינען בײַ אידן די קרימינאַל־ציפער פון שווינדל־באַנקראָט און וואָכער, דאָס, וואָס מ'וואַרפט זיי אויס אַזוי אָפט: אויף אַ האַלב מיליאָן אידן איז דאָס יאָר 1916 בײַ־שטראָפט געוואָרן 2 מענשן פאַר שווינדל־באַנקראָט און איינער פאַר וואָכער.

לסוף ווענן די פאַרברעכנס, וואָס זיינען בײַ קריסטן שטאַרקער איידער בײַ אידן.

פאַרברעכנס און עולות	אויף יעדע הונדערט טויזנט							
	1916		1915		1909/1910		1899/1902	
	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן	קריסטן	אידן
1. גנבה	163	49	122	40,6	178	71	175	65
2. צונעמען אָנפאַרטרויסט	24	19	25,4	23,5	45	48	37	37
3. רויב	0,9	—	0,8	0,2	1,1	0,3	0,9	0,2
4. מיטהעלפן	1,1	0,5	0,8	0,5	1,4	0,7	1,4	1,0
5. אויסבאַהאַלטן	18	15,6	13,0	9,5	14,0	14,5	13,6	12,8
6. אַנדערע פאַלן פון באַשטראָפליכן איינגנוף	7,9	3,7	8,8	9,7	12,8	13,5	11,9	8,2
7. שעדיגן זאַכן	13,9	2,1	14,6	3,0	30,4	5,6	33,9	7,3
8. אונטערצינדן	1,0	0,3	1,6	0,8	6,6	2,5	5,8	2,0
9. אַנדערע פאַרברעכנס און עולות קעגן אַלגעמיינער זיכערקייט	3,9	1,6	3,9	2,2				

ס'איז אינטערעסאַנט, וואָס בײַ צונעמען אָנפאַרטרויסט און אויסבאַהאַלטן איז די פאַרברעכערישקייט בײַ קריסטן נעוואָרן בערך אַ סך גרעסער, איידער בײַ אידן, בעת פריהער זיינען זיי נעווען כמעט גלייך.

פון וואַנען נעמען זיך די אונטערשידן אין פאַרברעכערישקייט צווישן אידן און קריסטן? ווענן דער דאָזיגער אינטערעסאַנטער פראַגע האָבן שוין געשריבן אַ סך פאַכלייט. אַ שטיינער רודאָלף וואַסערמאַן אין מיונכן האָט פאַרעסנטליכט אַ גרויס ווערק „פראַ־פעסיע און פאַרברעכערישקייט בײַ אידן"; מ'קאָן אויך געפינען אַ היפּש ביסל אַרטיקלען ווענן דעם אין דער „צייטשריפט פיר דע־מאָגראַפיע אונד סטאַטיסטיק דער יודען". אַלע שרייבער האַלטן קודם כל, אַז ס'מוז זיין אַ געוויסע שייכות צווישן דעם פראָ־פעסיאָנעלן, סאָציאַלן צונויפשטעל בײַ אַ געוויסער באַפעלקערונג און דעם גראַד פאַרברעכערישקייט אירן בנוגע געוויסע פאַר־ברעכנס. דער דאָזיגער כלל לאָזט זיך זעהר גרינג באַווייזן גראַד בײַ אידן: אין אַ סך פרטים זעהט מען בײַ זיי אַן איינגנטימליכע פאַרברעכערישקייט, וואָס שטאַמט פון זייערע פראָפעסיעס. אָבער הערן דעם זיינען פאַראַן נאָך איינינע אַנדערע גיט וויינינער וויכ־טיגע סבות.

מיר גרייפנען דאָ די וויכטיגסטע סבות, וואָס רופן וויזוס אָן, פאַרוואָס אידן און קריסטן זיינען גיט גלייך בנוגע איינצעלנע פאַרברעכנס, מיר גרייפנען אויך די פאַרברעכנס נוסח בײַ יעדער סבה.

1. דער דורכשניטליך־גרעסערער וואוילשטאַנד בײַ אידן פאַר־מינדערט בײַ זיי דעם חשק צו געוויסע פאַרברעכנס קעגן איינגנטום (גנבה, צונעמען אָנפאַרטרויסט, רויב, מיטהעלפן, אויסבאַהאַלטן, אַנדערע פאַלן פון באַשטראָפליכן איינגנוף).

2. די דורכשניטליך־גרעסערע בילדונג בײַ אידן דערלאָזט זיי גיט צו גראָבע גוואַלט־פאַרברעכנס (מזיק'ן דעם קערפּער, פאַר־ברעכנס קעגן דער אַלגעמיינער זיכערקייט, שטערן דעם הויז־פרידן, טויטן, טויט־קלאַפּ, פאַרגוואַלטיגן, ערזאַ, אַנטלויפן פון אַרעסט, שעדיגן זאַכן, פאַרברעכנס און עולות קעגן פערזענליכער פריידהייט).

3. די פאַרשידענע פּראָפעסיאָנעלע גלידערונג בײַ אידן און קריסטן, די אויסערגעוויינטליך־שטאַרקע אידישע באַטייליגונג אין האַנדל און אין גרויס־אינדוסטריע, ספּעציעל אין געוויסע האַנדלס־צווייגן (פי־האַנדל, לאָשערי־האַנדל, געלט־און קרעדיט־האַנדל), אין זשורנאַליסטיק און אין לימעראַטור, — דאָס אַלץ ברייגנט דערצו, אַז בײַ אידן זאָלן שטאַרקער זיין פאַרברעכנס און עולות קעגן דער קאָנקורס־אָרדנונג, פאַרברעכנס קעגן געוועדב־אָרדנונג און זונטאָג־רו, עובר זיין אויף באַפעלן קעגן דער פי־נגפה, וואָכער, פעלשן שפּייז־אַרטיקלען, אומגעטריישאַפט בײַ אַ פאַרוואַלטונג פון אַן אַקציענגעזעלשאַפט, פאַרשפּריטן אומציכטיגע שריפטן, עולות מיט גליקשפּילן, פעלשן דאָקומענטן, שווינדל, אויספּרעסן. דאָס, וואָס ס'זיינען פאַראַן אַ סך אידן מיט הויך־בילדונג, ברייגנט אויך דערצו, אַז זיי זאָלן מער עובר זיין אויף די געזעצן קעגן דועלן.

4. דאָס, וואָס אידן וואוינען דערהיפּש אין גרויסע שטעט, פאַרמערט ביי זיי אַזוינע ספּעציעל גרויסשטעטישע פאַרברעכנס, ווי צונויפשפּירן און מיטהעלפן צו אומצוכט.

5. דער אַנטיסעמיטיזם פאַרמערט בײַ אידן אַזאַ פאַרברעך, ווי באַליידיגונג.

בײַ אַלעם דעם בלייבן נאָך איינינע פאַרברעכנס, וואָס די פריהער־דערמאָנטע סבות זיינען פאַר זיי קיין תירוץ גיט, מ'מוז זיי ספּעציעל אויספאָרשן, יעדע זאַך באַזונדער. פאַר אַנדער צוועק איז דאָ גענוג אָנצוויזן דאָס וויכטיגסטע, וואָס דערקלערט אונז די אונטערשידן אין פאַרברעכערישקייט בײַ קריסטן און אידן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

שטארבליכקייט פון טיפוס בא אדעסער אידן

י. ק.

Die Sterblichkeit an Typhus bei den Juden in Odessa

von I. C.

אין דער וויכטיגסטער ליטעראטור איז פון לאנג שוין פעסטגעשטעלט געוואָרן, אז די שטארבליכקייט פון שווערע און כראָנישע אינפעקציע־קראַנקהייטן איז צווישן אידן א נידריגערע איידער צווישן ניט־אידן. פון וואָנען נעמט זיך די דאָזיגע איינגאַרטיגע ערשיינונג?

איינע געלערנטע זאָגן, אז די ראַסן־באַזונדערקייטן פון די אידן שיצן זיי פון די פאַרשיידענע עפידעמישע קראַנקהייטן. אַנדערע געלערנטע פרובן זיך ערקלערן די זאַך מיט נאָר אַגדערע סיבות. די מעאָריע וועגן ראַסן־באַזונדערקייט וואַרטן זיי אינ־נאַכצן אָפּ. וואָלטן, זאָגן זיי, אין דעם דאָזיגן פאַקט ווירקליך געשפּילט א ראָלע ביאָלאָגישע און ראַסן־איינגעשאַפטן און א בלוט־באַזונדערקייט, וואָלט דאָך הן די שטאַרבליכקייט בא די אידן פון אינפעקציאָנס־קראַנקהייטן און הן די נטיה קראַנק צו ווערן מיט די דאָזיגע חולאתן געמוזט אין יעדער לאַנד און אין יעדער צייט זיין מער אָדער ווייניגער איינע און די זעלבינע. די פאַקטן ווייזן דאָס אָבער ניט. זיי ווייזן פאַרקערט, פילע און פאַרשיידענע נראַדאַציעס אָדער נאָך אַגדערש: אז די אידישע באַפעלקערונג האָט אין פאַרשיידענע ערטער אַרויסגעוויזן בא עפידעמיעס א קלענערן ווידערשטאַנד, איידער די ניט־אידישע באַפעלקערונג, און אז צווישן דער אידישער באַפעלקערונג איז דער פּראָצענט געשטאָר־בענע פון די עפידעמיעס געווען אין איינינע פאַלן א העכערער, איידער בא דער איבריגער באַפעלקערונג.

מ'לענט דעריבער פאַר פאַרשיידענע אַגדערע מעאָריעס און ערקלערונגען. לויט איינע פון זיי זאָל די אידישע באַפעלקערונג האָבן א מין אימוניטעט פאַר אנשטעקענדיגע קראַנקהייטן. דאָס אַלטע אידישע פאָלק זאָל שוין האָבן איבערגעליטן פון אַזך עפידעמיעס און דאָס זאָל האָבן פעהיג געמאַכט דעם אידישן אָרגאַניזם בייצוקומען די נעסטע מעדהיים עפידעמישע און איב־סעקציאָנס־קראַנקהייטן. און ס'איז פאַקט צו מערקן, אז בא נייע עפידעמיעס, למשל בא דער כאָלעראַ, ניט די אידישע באַפעלקע־רונג נישט וועניגער קרבנות, איידער די איבריגע באַפעלקערונג און אַמאָל אפילו מערער.

אַגדערע מעאָריעס ווייזן אָן אויף סאָציאַלע און פּסיכאָלאָ־גישע און סאַניטאַר־היגיענישע מאָמענטן. די אידן פאַרנעמען בע־סערע עקאָנאָמישע פּאָזיציעס, זיי נעברויכן הענינער אַלקאָהאָל, זיי היטן בעסער אָפּ דאָס נעזונד, הענדן זיך ניכער איידער אַגדערע נאָך מעדיציניש הילף און האָבן מריהער התנהג, ווי האָבן אין מיטלאַלטער בשעת די שרעקליכע מגפות געלעבט אין די געטאָס אָפּגעזונדערט און אָפּגעשלאָסן פון דער אַרומיגער וועלט און דער־פאַר פאַקט בא אַשיצט געווען פון די מגפות, א. א. ו.

די פראַגע איז זעהר אַנערנסט, און די מעדיציניש וויסנ־שאַפט פאַרמאָגט נאָך ניט גענוג מאַטעריאַל אויף צו געבן א באַשטימט תשובה אויף איר. דעריבער באַקומען די אַלע ידיעות, וועלכע באַלייכטן די פראַגע וועגן קרענקליכקייט און שטאַרבליכקייט בא אידן פון עפידעמיעס זעהר א גרויסן ווערט. די עפידעמיעס, וואָס האָבן געבראָכן אויפן שטח פון נאַנץ רוסלאַנד אין משך פון די לעצטע 4—3 יאָר וואָלטן געקאָנט געבן א קאָלאָסאַלן מאַטעריאַל פאַרן אויפקלערן און באַלייכטן די אויבנדערמאַנטע פראַגע. צום באַדויערן, האָבן די עקזיסטירנ־דיגע רוסישע סטאַטיסטישע אַפּאַראַטן ניט נאָר ניט בעוויזן צו רע־ניסטרירן די צאָל קראַנקע און געשטאָרבענע לויט זייערע נאַ־ציאָנאַליטעטן, נאָר זיי האָבן מערסטנטיילס בכלל ניט אַרומגע־כאַפּט די נוואַלדיג גרויסע מאַסע קראַנקע און געשטאָרבענע.

מ'קאָן נאָר האָפן, אז דאָ און דאָרט אין פאַרשיידענע גוט איינגעפּונדערטע שפּיטאָלן איז אַזא רעגיסטראַציע לויט די נאַציאָ־נאַליטעטן דאָך געפירט געוואָרן און מ'איז זעהר וויכטיג, אז מ'זאָל וואָס ניכער צוטרעטן צו אַרויסבאַקומען די דאָזיגע מאַטע־ריאַלן.

פאַר אונז לייגן פיר אָפּהאַנדלונגען פונם עלטסטן דאָקטאָר פון אדעסער 5־טן אינפעקציאָנס־שפּיטאָל, דעם באַקאַנטן ד"ר א. ס־נאַל. דאָס זיינען:

1) קורצע ידיעות וועגן 5־טן שטאָטישן עפידעמישן שפּיטאָל פאַר דעם ערשטן יאָר פון זיין פונקציאָנירן (14 מאַי 1919 — 14 מאַי 1920 יאָר); 2) קורצער מעדיצינישער באַריכט וועגן אדעסער 5־טן אינפעקציאָנס־שפּיטאָל פאַרן צווייטן יאָר פון זיין פונקציאָנירן (14 מאַי 1920 — 14 מאַי 1921 יאָר); 3) צו דער כאַראַקטעריסטיק פון דער עפידעמיע פון בוך־טיפוס אין אדעס אין 1921 יאָר — אַנאַרטיקעל אין דער אדעסער צייט־שריפט „די היינטיגע מעדיצין" — און 4) א מאַנוסקריפּט, וואָס דאַרף איינגיכן אַרויס פון דרוק אונטערן נאָמען „דער פלעקן־טיפוס" *).

מיר געפינען אין אָט די דאָזיגע אָפּהאַנדלונגען און באַריכטן ציפערן, וואָס זיינען זעהר אינטערעסאַנט פאַר אונז. מ'דאַרף דערביי נעדענקען, אז דער אדעסער מינסטער עפידעמישער שפּי־טאָל איז איינער פון די בעסטע אדעסער שפּיטאָלן און אז די רעגיסטראַציע פון די חולאים איז דאָרט אַוועקגעשטעלט אויף א נעהערינער הויך. מען קאָן זיך דעריבער באַציהען צו די ציפערן פון ד"ר ס י נ אַ ל מיט פולן צוטרוי. וואָס זשע ווייזן זיי?

צוערשט — די ציפערן וועגן פלעקן־טיפוס, וועלכער האָט אָפּגעקאָסט דער באַפעלקערונג פיל מער, איידער דער בויך־ און ריקקער־טיפוס.

אין משך פון מאַי 1919 ביז מאַי 1920 זיינען דורכן 5־טן אדעסער עפידעמישן שפּיטאָל דורכגעגאַנגען 1282 קראַנקע אויף פלעקן־טיפוס.

פון זיי זיינען 1469 ד. ה. 67,3 פּראָצ. פון אַלע געווען רוסן, 570 אָדער 26,1 פּראָצ. — אידן און 143 אָדער 6,6 פּראָצ. אַגדערע (אַרמענער, גרוזינען, דייטשן, א. א. ו.). גע־שטאָרבן זיינען פון די אַלע 2182 חולאים סה"כ 215, דאָס הייסט 9,8 פּראָצענט. דערביי האָבן זיך אַרויסגעוויזן אַזעלכע מאַקטען:

*) די רעדאַקציע האַלט פאַר איר חוב דאָ אויסצודריקן איר דאַנק דעם נעערטן ד"ר ס י נ אַ ל פאַר זיין ליבענסווירדיגקייט, וואָס ער האָט אַרויסגעוויזן מיטן צושיקן זיין מאַנוסקריפּט.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

פון אַלע 1469 רוסן זײַנען געשטאָרבן 157 ד״ה. 10,7 %
„ „ 143 אַנדערע „ „ 21 „ 14,7 %
דערפאַר אָבער זײַנען פון אַלע 570 אידן געשטאָרבן נאָר 37 ד״ה. נאָר 6,5 %.

צווישן די אידישע חולאים איז די שטאַרבליכקייט געווען די קלענסטע. אין פאַרגלייך מיט זיי האָט זיך די שטאַרבליכקייט צווישן די חלאים־רוסן אַרויסגעוויזן אַנדערהאַלבן מאָל גרעסער.

פון וואַנען נעמט זיך דער דאָזיגער חילוק?

אין נאָיאָבר־דעקאַבר 1919 און אין יאַנואַר 1920 איז זיך קיין אדעם אָנגעלאָפן און אָנגעסאָרן אַ באַדײַטנדיגע מאַסע הימלאָזע. אינם 5־טן עפּידעמישן שפּיטאָל זײַנען דעמאָלט געבראַכט געוואָרן גלײַך פון די אײַזנבאַנען אַ סך רוסן, באַאַמטע און אָפיצירן קראַנקע מיט טיפוס אין אַ שרעקליך שווערן צושטאַנד, כמעט האַלבע מתים. דאָס קאָן זײַן, דאָנט ד״ר סינגאַל — איין סיבה, פאַרוואָס די שטאַרבליכקייט צווישן די רוסן איז געווען אַ גרעסערע אײדער צווישן די אידן. ווײַטער האָט נאָך געקאָנט זײַן אָט וואָס: — ס׳איז פעסטגעשטעלט מיט סטאַטיסטישע ציפערן, אַז בײַ דער עפּידעמיע פון פלעקן־טיפוס איז דער פּראָצענט געשטאָרבענע געווען העכער בײַ די מענער, אײדער בײַ די פרויען און אַז צווישן די קינדער איז דער דאָזיגער פּראָצענט געווען קלענער, ווי צווישן די עלטערע. און גיבן מיר אַ קוק אויף דעם געשלעכטס־ און עלטער־צוזאַמענשטעל פון די אידן־חולאים וועהען מיר טאַקע אַ נאַגץ באַרײַטגדיגן אונטערשיד צווישן די דאָזיגע צוויי־גרופּעס. די ציפערן זײַנען פאָלגנדיגע:

די אידישע און רוסישע קראַנקע מיט פלעקן־טיפוס לויט עלטער און געשלעכט

Die jüdischen und russischen Flecktyphuskranken nach Alter und Geschlecht
(1919—1920)

נאַציאָנאַל־ליטעראַטור	סה״כ זײַנען געווען בשות		פון זיי זײַנען					
			מענער		פרויען		קינדער ביז 15 יאָר	
	אַבסאָל־ט צאָל	%	אַבסאָל־ט צאָל	%	אַבסאָל־ט צאָל	%	אַבסאָל־ט צאָל	%
רוסן	1469	100,0	795	54,1	529	36,0	145	9,9
אידן	570	100,0	213	37,4	240	42,1	117	20,5

בײַ די רוסן וועהען מיר 36,0 פּראָצענט פרויען און בײַ די אידן — 42,1 פּראָצענט; די רוסן האָבן נאָר 9,9 פּראָצ. קינדער ביז 15 יאָר און בײַ די אידן מאַכן אַרום די קינדער ביז 15 יאָר נאָכצע 20,5 פּראָצענט אָדער אַ סינסטל פון אַלע אידן־חולאים. ווײַטער עס, אַז די אַלגעמיינע צאָל אידן־חולאים האָט טאַקע באַדאַרפט געבן וועניגער שטאַרבסאַלן, אײדער די אַלגעמיינע צאָל רוסן־חולאים. אָבער ווען דער אידישער אָרגאַניזם זאָל טאַקע ניט פאַרמאָגן קיינע באַזונדערקייטן און אויך ניט קיין שטאַרקערע ווידערשטאַנדס־קראַפט קעגן אָנשטעקונגדיגע קרענק, וואָלט דאָך באַדאַרפט אויסקומען אַזוי: דער פּראָצענט געשטאָרבענע וואָלט באַדאַרפט זײַן בײַ אידן־מענער דערזעלבינער ווי בײַ די רוסן־מענער; בײַ די אידישע פרויען דערזעלבינער ווי בײַ די רוסישע פרויען און בײַ די אידישע קינדער דערזעלבינער ווי בײַ די רוסישע קינדער. לאָמיר אַ קוק טון, וואָס זאָגן די ציפערן.

די שטאַרבליכקייט פון פלעקן־טיפוס צווישן די אידישע און רוסישע חולאים

Die Sterblichkeit an Flecktyphus unter jüdischen und russischen Kranken
(1919—1920)

נאַציאָנאַל־ליטעראַטור	סה״כ זײַנען געבראַכט געוואָרן חולאים:				ס׳זײַנען געשטאָרבן				דער % פון געשטאָרבענע		
	אַלגעמיין	אין אַ מיטל יאָר	מענער	פרויען	אַלגעמיין	אין אַ מיטל יאָר	מענער	פרויען	אַלגעמיין	מענער	פרויען
רוסן	143	24	70	49	6	9	2	17	12,2	12,9	8,3	11,9
אידן	228	86	82	60	4	5	3	12	6,6	6,0	3,4	5,3
אַנדערע	23	6	7	10	2	1	1	4	20,0	14,3	16,6	17,4
סך־הכל	394	116	159	119	12	15	6	33	10,0	9,4	5,2	8,4

מיר זעהען דאָ ווידעראַמאָל: פון אַלע רוסישע מענער קראַנקע אויף טויך־טיפוס זײַנען געשטאָרבן 12,9 פּראָצענט, פון אַלע אידישע מענער בלויז — 6,6 פּראָצענט. פון אַלע רוסישע פרויען זײַנען געשטאָרבן 12,9 פּראָצענט, פון אַלע אידישע פרויען, קראַנקע מיט טויך־טיפוס, — נאָר 6,0 פּראָצענט; צווישן די רוסישע קינדער האָט דער טויט צעטנומען 8,3 פּראָצענט, צווישן די אידישע קינדער אָבער נאָר 3,4 פּראָצענט. אַרום און אַרום האָבן די רוסן אָנגעוואוירן 11,1 פּראָצ. פון זײַער צאָל קראַנקע און די אידן — ס״ה 5,3 פּראָצענט, דאָס הייסט נאָכצע צוויי מאָל וועניגער.

הייסט עס, אַז אויך בײַם טויך־טיפוס האָט זיך אַרויסגעוויזן אַ געוויסע פאַרשײדנקייט בײַ דער שטאַרבליכקייט פון פאַרשײדענע נאַציאָנאַליטעטן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

כדי צו זעהן, צי איז דאָס אפשר אַ צופעליגע ערשיינונג, וואָס האָט נראד געמראָסן אין 20-1919 יאָר, דאַרף מען אַ קוק טאָן אויף די רעזולטאַטן פון 1921 יאָר. (14 מאַי 1920—14 מאַי 1921).

פאַר דעם דאָזיגן יאָר — באַריכטעט ד״ר סיגאַל — זיינען דורכגעגאַנגען דורך דעם 5-טן עפידעמישן שפּיטאָל 909 קראַנקע מיט פלעקן-טיפוס. לויט דער נאַציאָנאַליטעט איז דאָ געווען:

579 רוסן ד. ה. 63,7 פּראָצ. פון אַלע חולאים
269 אידן „ 29,6 „ „ „
61 אַנדערע „ 6,7 „ „ „

די פאַרטיילונג פון די חולאים אויף מענער, פרויען און קינדער ביז 15 יאָר איז געווען פאָלגנדיגע:

די פלעקן-טיפוס חולאים לויט געשלעכט און נאַציאָנאַליטעט

Die Flecktyphuskranken nach Geschlecht und Nationalität (1920—1921)

נאַציאָנאַלי־טעט	מענער		פרויען		קינדער ביז 15 יאָר		צוזאַמען	
	אַלע אַרטאָל.	%	אַלע אַרטאָל.	%	אַלע אַרטאָל.	%	אַלע אַרטאָל.	%
רוסן	225	38,9	267	46,1	87	15,0	579	100,0
אידן	99	36,8	109	40,5	61	22,7	269	100 0
אַנדערע . . .	22	36,1	26	42,6	13	21,3	61	100,0
ס״ה כ ל .	346	38,1	402	44,2	161	17,7	909	100,0

דאָ איז דער אונטערשיד צווישן דעם געשלעכט-צוזאַמענשטעל באַ די אידן און באַ די רוסן שוין ניט אַזאַ גרויסער, ווי אין 1920—1919. דאָ זיינען צווישן די רוסן פאַראַן 38,9 פּראָצענט מענער און די אידן האָבן 36,8 פּראָצענט מענער. צווישן די רוסן זיינען פאַראַן 15,0 פּראָצענט קינדער און צווישן די אידן מאַכן די קינדער אויס 22,7 פּראָצענט. אין 1920—1919 אָבער, האָבן מיר געזעהן, אַז צווישן די רוסן איז געווען 54,1 פּראָצענט מענער און צווישן די אידן נאָר 37,4 פּראָצענט מענער; צווישן די רוסן האָבן מיר געזעהן קינדער נאָר 9,9 פּראָצענט בשעת די אידן חולאים זיינען אויף גאַנצע 20,5 פּראָצענט באַשטאַנען פון קינדער ביז 15 יאָר.

אין 1921-טן יאָר איז אויך ניט געווען אַט אַ יענער פאַראַיאָרינער פאַל מיט די האַלב-טויטע היימלאָזע רוסן וואָס זיינען אַריינגענומען געוואָרן אין שפּיטאָל. הייסט עס, אַז קיין צופעליגע סיבות, וואָס האָבן געקאָנט ווירקן אויף דער שטאַרבליכקייט איז אין 1921 יאָר כמעט ווי ניט געווען. איצט האָבן שוין געשפּילט אַ ראָלע כמעט נאָר די שטענדיג ווירקנדיגע כחות. דער רעזולטאַט איז געווען אַזעלכער:

די שטאַרבליכקייט פון פלעקן־טיפוס לויט געשלעכט און נאַציאָנאַליטעט (1921—1920)

Die Sterblichkeit an Flecktyphus nach Geschlecht und Nationalität (1920—1921)

נאַציאָנאַליטעט	מענער		פרויען		קינדער ביז 15 יאָר		צוזאַמען		% פון געשטאָרבענע צווישן			
	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	מענער	פרויען	קינדער	אַלע
רוסן	46	225	30	267	—	87	76	579	20,5	11,2	—	13,1
אידן	7	99	8	109	—	61	15	269	7,1	7,3	—	5,6
אַנדערע	8	22	1	26	—	13	9	61	36,4	4,2	—	14,8
ס״ה . . .	61	346	39	402	—	161	100	909	17,6	9,7	—	11,0

אין אַלגעמיין האָבן די חולאים פאַרלוירן 11,0 פּראָצענט פון זייער צאָל. דערביי האָבן די אידן אויך דאָס מאָל וועניגער פאַרלוירן אידער די רוסן. פון דיי אַלע איז געשטאָרבן נאָר 5,6 פּראָצענט, און פון די אַלע רוסן גאַנצע 13,1 פּראָצענט, ד. ה. העכער צוויי מאָל אַזוי פיל, ווי באַ די אידן. פאַרגלייכן מיר די אידישע מענער מיט די רוסישע מענער, די אידישע פרויען מיט די רוסישע — זעהען מיר אומעטום אַ חילוק לטובת די אידן. פון די רוסישע קראַנקע מענער, למשל, זיינען געשטאָרבן גאַנצע 20,5 פּראָצענט, פון די אידישע קראַנקע מענער נאָר 7,1 פּראָצענט, ד. ה. דריי מאָל וועניגער.

די שטאַרבליכקייט פון פלעקן־טיפוס לויט געשלעכט און נאַציאָנאַליטעט

Die Sterblichkeit an Flecktyphus nach Geschlecht und Nationalität (1921—1922)

נאַציאָנאַלי־טעט	מענער		פרויען		קינדער		צוזאַמען		% פון געשטאָרבענע צווישן			
	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	אַלע אַרטאָל.	מענער	פרויען	קינדער	אַלע
רוסן . .	122	698	94	897	3	158	219	1753	17,5	10,5	1,9	12,5
אידן . .	48	375	34	498	2	115	84	988	12,8	6,8	1,7	8,5

פאַרן 1921—1922-טן יאָר ניט אָן דער באַריכט פאָלגנדיגע ידיעות.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אידן זיינען אויך דאָס יאָר געשטאָרבן וועניגער, אידער רוסן. פון די רוסן איז אויסגעשטאָרבן 12,5 פּראָצענט, פון די אידן — 8,5 פּראָצענט; פון די רוסן־מענער 17,5 פּראָצענט, פון אידן־מענער — 12,8 פּראָצענט; פון רוסישע פרויען — 10,5 פּראָצענט; פון אידישע פרויען — 6,8 פּראָצענט; פון רוסישע קינדער איז אויסגעשטאָרבן 1,9 פּראָצענט און פון די אידישע — 1,7 פּראָצענט.

אַלע דריי יאָר, הייסט עס, חורט זיך איבער איינע און דיזעלבע ערשיינונג. —

מיר ברענגען דאָ נאָך די ידיעות וועגן דער צאָל קראַנקע מיט בויך־טיפוס, וואָס זיינען דורכגעגאַנגען דורך 5־טן אָרעמער עפּידעמישן שפּיטאָל פאַרן 1921—1920־טן יאָר. די צאָלן זיינען קליינע און אויף זייער גרונט קאָן מען דעריבער ניט מאַכן אַ וועלכע סעיס איז אויסמיין.

דער געשלעכט און די נאַציאָנאַליטעט פון די געשטאָרבענע פון בויך־טיפוס (1920—1921)

Geschlecht und Nationalität der an Abdominaltyphus gestorbenen (1920—1921)

נאַציאָנאַליטעט	מענער: אינגאַנצן זיינען געווען חולאים־מענער	מענער: פון זיי זיינען גע־שטאָרבן	פרויען: אינגאַנצן זיינען געווען חולאים־פרויען	פרויען: פון זיי זיינען גע־שטאָרבן	קינדער: אינגאַנצן זיינען געווען חולאים־קינדער	קינדער: פון זיי זיינען גע־שטאָרבן	צוזאַמען: חולאים	צוזאַמען: גע־שטאָרבענע	פּראָצ. פון געשטאָרבענע צווישן: מענער	פּראָצ. פון געשטאָרבענע צווישן: פרויען	פּראָצ. פון געשטאָרבענע צווישן: קינדער	פּראָצ. פון געשטאָרבענע צווישן: אַלע חולאים
רוסן	57	6	79	6	10	1	146	13	10,5	7,6	10,0	9,0
אידן	35	6	70	7	23	—	128	13	17,1	10,6	—	10,0
אַנדערע	8	2	14	1	—	—	22	3	25,0	7,0	—	13,6
סך־הכל . . .	100	14	163	14	33	1	296	29	14,0	8,6	3,0	9,8

דער געשלעכט און די נאַציאָנאַליטעט פון די געשטאָרבענע פון ריקקער־טיפוס (1921—1920)

Geschlecht und Nationalität der an Rückfalltyphus gestorbenen (1920—1921)

נאַציאָנאַליטעט	מענער: פון זיי זיינען גע־שטאָר־בען	מענער: אינגאַנצן זיינען געווען חולאים־מענער	פרויען: פון זיי זיינען גע־שטאָר־בען	פרויען: אינגאַנצן זיינען געווען חולאים־פרויען	קינדער: פון זיי זיינען גע־שטאָר־בען	קינדער: אינגאַנצן זיינען געווען חולאים־קינדער	צוזאַמען: חור־לאים	צוזאַמען: גע־שטאָר־בענע	פּראָצענט פון געשטאָרבענע צווישן: מענער	פּראָצענט פון געשטאָרבענע צווישן: פרויען	פּראָצענט פון געשטאָרבענע צווישן: קינ־דער	פּראָצענט פון געשטאָרבענע צווישן: אַלע חור־לאים
רוסן	7	221	2	221	2	87	529	11	3,2	0,9	2,3	2,1
אידן	4	200	1	169	1	152	521	6	2,0	0,6	0,6	1,1
אַנדערע	3	26	—	11	—	6	43	3	11,5	—	—	7,0
סך־הכל . . .	14	447	3	401	3	245	1093	20	3,1	0,7	1,2	1,8

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

די באטייליגונג פון די אידן אין די וואלן צו די פוילישע סיימעז (1919, 1922)

י. מינצין

Die Beteiligung der Juden an den Wahlen zu den polnischen Seims in den Jahren 1919 und 1922

von I. Minzin

די וואלן אין 1919־טן יאר צו דעם ערשטן, קאנסטיטואירנדיגן סיים פון דער נייער פוילישער רעפובליק זיינען פארגעקומען אויף א שטח, וואס איז פיל קלענער פון דער מעריטאריע, וועלכע די פוילישע רעפובליק פארנעמט בא היינטיגן טאג. א גרויסער טייל פונם איצטיגן פוילן, וואס איז באקאנט אונטערן נאמען „קרעסן", האט נאך דעמאלט בכלל נים געהערט צו פוילן: — די דאזיגע געביטן זיינען איבערגעגאנגען צו פוילן ערשט אין 1920־טן יאר לויטן שלום־פארטראג, וואס איז געשלאסן געווארן אין ריגע צווישן ראטן־רוסלאנד און פוילן. א טייל פון דער פוילישער מעריטאריע איז געווען דעמאלט פארנומען דורך די דייטשן און משעכן; אין פארשידענע ערטער פון דער רעפובליק זיינען נאך פארגעקומען מלחמה־אפעראציעס און ס'איז זעלבסטפארשטענדליך, אז די באפעלקערונג פון די דאזיגע אלע ערטער האט אין די וואלן נים געקאנט נעמען קיין אנטייל. דער סוף פון דעם אלעם איז געווען, אז אין 1919־טן יאר האבן אין די וואלן אנטייל נעמען נאר די קרייזן פון געווענעם רוסישן פוילן (חוץ די צפון־מזרחדיקן פון סו־וואלקער גובערניע) און 11 קרייזן פון מערב־גאליציע. אלס פארשטייער פון מזרח־גאליציע זיינען פארגעכנט געווארן אין סיים די פוילישע דעפוטאטן פון מזרח־גאליציע אין דעם געווענעם עסטרייכישן לאנדטאג; אלס דעפוטאטן פון צעשיינער שלעזיע זיינען אנערקענט געווארן די קאנדידאטן, וואס זיינען געגאנגען אויף דעם איינעם וואל־צעטל, וועלכער איז אין דעם דאזיגן קאנט ארויסגעשטעלט געווארן.

אין דער וואל־קאמפאניע האבן נעקעמפט צווישן זיך א גאנצע מענגע פארטייען, נעמיינשאפטן, פאראיינינגען, בלאקן א. א. וו. באזונדערס פיל וואל־ליסטעס האט ארויסגעשטעלט דאס געווענע רוסישע פוילן.

אויף דער אידישער נאס האבן קאנקורירט פאלגנדיגע וואל־ליסטעס: פון די בירגערליכע — די ציוניסטישע, די מזרחיסטישע, די ארטאדאקסישע, די נאציאנאליסטישע, די סאלקיסטישע, די ליסטע פון דער פארטיי פאר גלייכבארעכטיגונג פון די אידן אדער די אסימילאטארישע ליסטע און אנד.; פון די ארבעטער־ליסטעס — די פועלי־ציוניסטישע ליסטע, די ליסטע פון די „פאראיינינגע" און פון „בונד". דער „בונד" האט נים ארויסגעוויזן קיין איינהייטליכע באציהונג צו די וואלן. די בונדיסטישע פארטיי־אָרגאניזאציעס האבן אין איינינע ערטער באיקאטירט די וואלן. דאס איז פארגעקומען אויך אין אזעלכע גרויסע צענטרען, ווי וואַרשע און לובלין.

כדי צו באקומען א פארשטעלונג וועגן די פאליטישע שטימונגען פון די אידישע מאסן אין פוילן און וועגן די בחות־פארהעלטנישן צווישן די אידישע פארטייען צו דער צייט פון די וואלן, דארף מען באטראכטן די פאלגנדיגע טאבעלע, אין וועלכער די אלגעמיינע צאל שטימען, וואס זיינען אָפּגעגעבן געווארן פאר די אידישע צעטלען, ווערט פארגלייכערהייטלט לויט איינצעלנע פארטייען.

טאבעלע I

שטימען פאר די אידישע ליסטעס בא די וואלן אין 1919 יאר*)

Die Zahl der Stimmen für Jüdische Parteien im Jahre 1919

נאמען פון די וואל־ליסטעס	אבסאלוטע צאל שטימען פאר יעדער ליסטע	% בונג דער גאנצער צאל שטימען פאר די אידי־שע ליסטעס
I. אין געווענעם רוסישן פוילן		
ציוניסטען און נאציאנאליסטן	180234	40,0
אָרטאָדאָקסן	97239	21,6
אָרטאָדאָקסן, ציוניסטן און נאציאָנאַ־ליסטן	37073	8,2
סאָלקיסטן	59229	13,1
ציוניסטן, נאציאָנאַליסטן, סאָלקיסטן .	11087	2,5
פארטיי פאר גלייכבארעכטיגונג פון אידן	5697	1,3
אנדערע בירגערליכע פארטייען . . .	7739	1,7
אלע בירגערליכע פארטייען צוזאמען .	398298	88,4
פועלי־ציון	27063	6,0
„בונד"	16366	3,6
„פאראייניגטע"	8863	2,0
אלע ארבעטער־פארטייען צוזאמען .	52292	11,6
סך־הכל	450590	100,0
II. אין געווענעם עסטריי־כישן פוילן		
ציוניסטן	52661	90,7
אנדערע בירגערליכע פארטייען . . .	2431	4,2
אלע בירגערל. פארטייען צוזאמען	55092	94,9
סאָציאַל־דעמאָקראַטן	1991	3,4
פועלי־ציון	951	1,7
אלע ארבעטער־פארטייען צוזאמען .	2942	5,1
סך־הכל .	58084	100,0

*) סיר נעבן די טאבעלע מיט דיזעלבינע פארטיי־גרופירונגען ווי אין:

Miesięcznik Statystyczny wydawany przez Główny Urząd Statystyczny Rzeczyposp. Polskiej, Statystyka Wyborów do Sejmu Ustawodawczego pod redakcją A. Krzywickiego.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

פון די דאָזיגע ציפערן איז קלאָר, אז די גרעסטע מערהייט פון אַלע־שטימען, וואָס די אידישע וואל־ליסטעס האָבן צוגעצויגן, פאַלט אויס אויף די ליסטעס פון די בירגערליכע פּאַרטייען. אין געוועזענעם רוסישן פוילן דערגרייכט די דאָזיגע מערהייט ביז 88,4 פּראָצענט (398,298 שטימען פון 450,590), אין געוועזענעם עסטרייכישן פוילן — ביז 94,5 פּראָצענט. דאָ באַקומען די אידישע בירגערליכע פּאַרטייען 55,092 שטימען, בשעת די נאָענצע צאָל שטימען פאַר די אידישע ליסטעס בכלל איז נים מער פון 58,034.

צווישן ד יבירגערליכע און איך צווישן אַלע אידישע ליסטעס ניין אויפן ערשטן אָרט די ציוניסטישע פּאַרטיי און די אָרטאָדאָקסן. אין די וואל־באַצירקן פון געוועזענעם עסטרייכישן פוילן האָט די ציוניסטישע ליסטע אַליין באַקומען 90,7 פּראָצענט פון אַלע שטימען פאַר די אידישע ליסטעס. מ׳קאָן רעכנען, אז אין די וואל־באַצירקן פון געוועזענעם רוסישן פוילן האָבן די אָרטאָדאָקסישע מזרחיסטישע און ציוניסטישע ליסטעס באַקומען אינאיינעם אַ׳ערך 71—72 פּראָצענט פון אַלע שטימען, וואָס זיינען אָפּגעגעבן געוואָרן פאַר די אידישע פּאַרטייען.

די ליסטע פון דער מאַלקס־פּאַרטיי האָט צוגעצויגן צו זיך אין געוועזענעם רוסישן פוילן אַ׳ערך 14% פון אַלע שטימען די ליסטע פון די אַסימילאַטאָרן האָט באַקומען נאָר אַ׳ראומבאַדייטנ־דיגע צאָל שטימען — 1,3 פּראָצענט. אַלע סאָציאַליסטישע ליסטעס צוזאַמענגענומען — 11,6 פּראָצענט.

צווישן די סאָציאַליסטישע ליסטעס נייט דעמאָלט אויפן ערשטן אָרט די פּועלי־ציוניסטישע. זי באַקומט אין געוועזענעם רוסישן פוילן העכער אַ העלפט פון אַלע שטימען, וואָס זיינען בכלל אָפּ־געגעבן געוואָרן פאַר אידישע סאָציאַליסטישע ליסטעס, און 6 פּראָ־צענט פון די שטימען פאַר אַלע אידישע פּאַרטייען.

אינאיינעם האָבן אַלע אידישע ליסטעס צונויפגענומען אין געוועזענעם רוסישן און עסטרייכישן פוילן 508,624 שטימען. פון דער דאָזיגער צאָל קומט אויס אויפן געוועזענעם רוסישן פוילן 450,590 שטימען, וואָס ס׳מאַכט אויס 11,78 פּראָצענט בנתע צו אַלע 3,828,067 שטימען פאַר אַלע וואל־ליסטעס — אידישע און נים אידישע. די 58,034 שטימען, וואָס די אידישע פּאַרטייען האָבן באַקומען אין די גאַליצישע וואל־קרייזן, מאַכן אויס בנתע דער אַל־געמיינער צאָל שטימען אין די דאָזיגע קרייזן — 979,099 — נאָר 5,93 פּראָצענט.

די סיים־וואַלן אין פאַרגאַנגענעם 1922־טן יאָר זיינען שוין פאַר־נעקומען בא מער רחינערע אומשטענדן, איידער די ערשטע סיים־וואַלן. איצט זיינען זיי דורכבעשירט נעוואָרן שוין אויף דער נאָ־צער טעריטאָריע פון רעפּובליק און זיינען בכלל געווען אָרגאַניזיר־טער. אין 1922־טן יאָר איז אויך נים צו באַמערקן יענע כאַאָטישע־קייט אין די וואל־ליסטעס, אין די פּאַרטיי־גרופּירונגען א. א. וו., ווי דאָס איז געווען אין 1919־טן יאָר, ווען אין לאַנד האָט נאָך גע־וואַלטן אין איין ברויזן און קאָכן. אויך אידישע ליסטעס זיינען פאַראַן איצט אין אַ קלענערער צאָל. די אידישע בירגערליכע פּאַרטייען, תרץ דער מאַלקס־פּאַרטיי, גיין איצט צו די וואַלן פאַר־איינינט מיט די בירגערליכע פּאַרטייען פון די איבעריגע נאַציאָנאַלע מינדערהייטן פון פוילן. מיט זעלבסטשטענדיגע ליסטעס פרייטן אַרויס די מאַלקס־פּאַרטיי, דער אַלגעמיינער אידישער אַרבעטער־בונד, די ליגקע פּועלי־ציון, די „פאַראייניגטע״ און אַנד.

אויב מען זאָל מסכים זיין מיט דער מיינונג, אַז די אידישע בור־גערליכע פּאַרטייען פונם נאַציאָנאַליסטען־בלאָק געהערט אַ דריטל פון די אַלע שטימען (פון 1,404,259 שטימען), וועלכע דער בלאָק האָט באַקומען, קאָנען די רעזולטאַטן פון די לעצטע סיים־וואַלן פאַרגעשטעלט ווערן אויף פאָלגנדיגן אופן:

די איד. פּאַרט. פון נאַצ.־בלאָק

האָבן אַ׳ערך	470,000	שטימען —	54,0%
די ציוניסטן פון מזרח־גאַליציע.	249,802	„ —	28,8%
דער אַלג. איד. אַרבעטער־בונד.	81,473	„ —	9,4%
די מאַלקס־פּאַרטיי	53,637	„ —	6,2%
די ליגקע פּועלי־ציון	14,000	„ —	1,6%

ס׳ה אַ׳ערך 868,912 שטימען — 100%

צו דעם דאָזיגן ס״ה מוז מען נאָך צורעכנען די שטימען, וואָס זיינען אָפּגעגעבן געוואָרן פאַר די ליסטעס פון די „פאַראייניגטע״ און פון די צעיר־ציון. זייער צאָל איז אָבער אומבאַדייטענדיג און זי בייט נמעט נים די פּראָצענטועלע פאַרהעלטנישן, וואָס זיינען דאָ נאָרוואָס אָנגעגעבן געוואָרן.

אין פאַרגלייך מיט 1919־טן יאָר האָבן איצט די אידישע פאַר־טייען באַקומען אומגעמער 350,000 שטימען מער. די סבות פון אַזאַ קאָלאָסאַלן צוואַקס דאַרף מען זוכן אין די אויבנאָנגעוויזענע מאָמענטן, אין דעם, וואָס אין די לעצטע וואַלן האָבן אָנטייל גענומען פיל מער נעגנטן, ווי אין 1919, און נים אין דעם, וואָס די פּאָליטישע אַקטיווקייט פון די אידישע ווילערישע מאַסן זאָל האָבן געשטיגן. מיר ווייסן, אַז די אַלגעמיינע צאָל ווילער אין לאַנד איז בא די לעצטע סיים־וואַלן דערגאַנגען ביז אַכט מיליאָן זיבנהונדערט און קאָרנע דרייסיג טויזנט בשעת אין 1919־טן האָט זי נעהאַלטן בא מינף מיליאָן מיט קאָרנע זעקסהונדערט טויזנט.

די כמות־פאַרהעלטנישן צווישן די אידישע בירגערליכע און אַרבעטער־פּאַרטייען זיינען בא די לעצטע וואַלן געבליבן דיזעלבע, ווי אין 1919־טן יאָר. דעמאָלט באַקומען די בירגערליכע פּאַרטייען 89,1 פּראָצענט פון אַלע שטימען פאַר די אידישע ליסטעס און איצט באַקומען זיי 89,0 פּראָצענט; דעמאָלט האָבן די סאָציאַ־ליסטישע ליסטעס צונויפגעזאַמלט 10,9 פּראָצענט פון אַלע שטי־מען פאַר די אידישע פּאַרטייען און איצט האָבן זיי 11,0 פּראָצענט פון דער דאָזיגער צאָל.

שטעלט מען קענגאַנגדער די צוויי לאַגערן — דעם בירגער־ליכן און דעם אַרבעטער לאַגער — האָט זיך די לאַגע נים געביטן. נעמט מען אָבער יעדער פּאַרטיי באַזונדער און מ׳פאַר־גלייכט איר ערפאָלג אין 1919־טן יאָר און אין 1922־טן יאָר, קאָן מען שוין דעמאָלט פעסטשטעלן, אַז אויף דער אידישער נאַס אין פוילן זיינען פאַר די לעצטע 3 יאָר פאָרגעקומען געוויסע ענדערונ־גען. די מאַלקס־פּאַרטיי, למשל, האָט אין 1919־טן יאָר באַקומען (נאָר אין די ערטער, וואו זי איז געגאַנגען זעלבסטשטענדיג) 59,229 שטימען און אין 1922־טן יאָר שוין נאָר 53,637 שטי־מען, דאָס הייסט, אַז זי האָט פאַרלוירן מינימום 5592 שטימען; די פּועלי־ציון האָבן פונם 1919־טן יאָר ביזן 1922־טן פאַרלוירן העכער 50 פּראָצענט שטימען — אנשטאָט 28,014 שטימען אין 1919 האָבן זיי איצט באַקומען סך־הכל 14,000; אַ׳ערך 7000 שטימען האָבן פאַרלוירן די „פאַראייניגטע״. ווי האָבן אין 1922 באַקומען בלויז 1000 מיט עפּעס שטימען, בשעת בא די ערשטע וואַלן האָבן זיי צוזאַמענגעקליבן 8863 שטימען. ״ערפאָר האָט אָבער דער „בונד״ באַקומען אַ נאַנץ באַדייטענדיגן צוואַקס. די לעצטע וואַלן האָבן אים געגעבן 81,473 שטימען, אנשטאָט די 18,351 שטימען, וואָס ער האָט אין פאַרשידענע ערטער צונויפגענומען אין 1919־טן יאָר. דאָס איז אַ צוואַקס פון 63,116 שטימען, ד. ה. אַ פאַרגרע־סערונג אויף קאָרנע פּירטראַלען מאָל.

אָט האָבן מיר נאָך בולטערע ציפערן. מיר פאַרגלייכן די צאָל שטימען, וואָס דער „בונד" האָט באַקומען אין 1922 אין די וואַל־באַצירקן וואַרשע־שטאָט, ביאַליסטאָק, לאָדז־שטאָט, לובלין, לעמבערג־שטאָט, סטאַניסלאַוו און פינסק און די צאָל שטימען, וואָס די לינקע פּעלי־ציון האָבן דאָרט באַקומען.

נאָמען פון וואַל־באַצירק	צאָל שטימען פאַרן בונד־מיינונגס אידישן אַרבעטער בונד	צאָל שטימען פאַר די לינקע פּעלי־ציון	% פון די פּעלי־ציוניסטישע שטימען בנוגע די בונדיסטישע
וואַרשע־שטאָט	18986	1208	6,4
ביאַליסטאָק	5545	—	—
לאָדז־שטאָט	12192	2621	21,5
לובלין	4706	357	7,6
לעמבערג־שטאָט	3491	303	8,7
סטאַניסלאַוו	3582	73	2,0
פינסק	2302	287	12,5
אין אַלע 7 באַצירקן .	50804	4849	9,5

מ'באַקומט זיך אויף אַזאַ אופן, אַז די פּעלי־ציוניסטישע שטימען האָבן כמעט אומעטום אויסגעמאַכט אַ קליינעם פּראָצענט פון די בונדיסטישע. אין אַלגעמיין מאַכן איצט אויס די פּעלי־ציוניסטישע שטימען אַ־ערך 17 פּראָצענט פון די בונדיסטישע. פאַרקערט, אין 1919־טן יאָר האָבן די פּעלי־ציון געהאַט אויף 34,5 פּראָצענט מער שטימען, איידער די בונדיסטישע גרופּעס.

מיר גיין איבער צו די אידישע דעפּוטאַטן, וואָס זיינען דורכגענאַנגען אין סיים בײַ די לעצטע וואַלן. — וויפיל זיינען זיי פאַראַן און צו וואָסערע פּאַרטייען געהערן זיי?

צווישן אַלע 444 דעפּוטאַטן פון דעם ניי־געוויילטן סיים זיינען פאַראַן אידישע דעפּוטאַטן — 35, ד. ה. 7,9 פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער צאָל. אַז מ'זאָל נאָך צוגעכנען די דריי אידן־דעפּוטאַטן, וואָס זיינען דורכגענאַנגען אין סיים אויף דער ליסטע פון דער פּוילישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי (פּ. פּ. ס.), האָבן מיר אינם איצטיגן סיים 38 אידן־דעפּוטאַטן, ד. ה. שוין 8,6 פּראָצענט פונם גאַנצן סיים.

34 פון די אידישע דעפּוטאַטן זיינען דורכגענאַנגען אויף דער ליסטע פון דעם נאַציאָנאַליסטישן־בלאָק. 13 פון זיי — 38 פּראָצ. — גיין אַריין אין פּאַרלאַמענטאַרישן קלוב פון אידישן נאַציאָנאַלראַט; 15 ד. ה. 44 פּראָצענט — גיין אַריין אין פּאַרלאַמענטאַרישן קלוב פון די מזרח־אַליצישע אַרבעט; 5 דעפּוטאַטן, ד. ה. 15 פּראָצ. — געהערן צום פּאַרלאַמענטאַרישן קלוב פון אגודת שלומי אמוני ישראל און 1 דעפּוטאַט, ד. ה. 3 פּראָצענט, געהערט צום פּאַרלאַמענטאַרישן קלוב פונם צענטראַלן אידישן מחרים־פאַראיין.

לויט זייער פּאַרטיי־אָנגעהערינקייט טיילן זיך די 35 אידישע דעפּוטאַטן אויף:

ציוניסטן	15 — דאָס מאַכט אויס	42,8 פּראָצ.
מזרחי	6 — „ „ „	17,1 „
שלומי אמ"ו	6 — „ „ „	17,1 „
דתאחדות	3 — „ „ „	8,6 „
פּעלי־ציון *)	1 — „ „ „	2,9 „
פאָלקיסטן	1 — „ „ „	2,9 „
אומפּאַרטייאישע	3 — „ „ „	8,6 „
סך־הכל	35 דעפּוטאַטן —	100,0 פּראָצ.

*) דורכגענאַנגען אויף דער ליסטע פון נאַציאָנאַליסטישן בלאָק.

זעהר אינטערעסאַנט איז צו וויסן, וואָס פאַר אַ־אַקטיוויקייט האָבן די אידישע מאַסן אין פּוילן אַרויסגעוויזן בשעת די סיים־וואַלן?

אַזעלכע ציפערן, וואָס זאָלן געבן אַ־ענטפער אויף דער דאָזיגער פראַגע, זיינען פאַראַן דערווייל נאָר הענט די וואַלן אין 1919־טן יאָר. מיר ברייגנען זיי אין אונזער מאַבעלע II, אַרויסגענומען פון דער פּוילישער אָפיציעלער סטאַטיסטישער איינגאַבע.

די ציפערן נעמען אַרום די וואַל־קרייזן: וואַרשע־שטאָט, לאָדז־שטאָט, לאָדז־קרייז אָן דער שטאָט לאָדז און אויך דעם קוטנער וואַל־קרייז. כדי בולטער מאַכן די רעזולטאַטן, האָבן מיר אויסגעטיילט פונם גאַנצן וואַל־קרייז וואַרשע־שטאָט די וואַל־באַצירקן, וואו די באַפעלקערונג באַשטייט אויף 50 און מער פּראָצענט פון אידן. אינם וואַל־קרייז לאָדז־קרייז אָן דער שטאָט לאָדז האָבן מיר אויסגעטיילט די וואַל באַצירקן מיט אַ גרעסערער אידישער באַפעלקערונג — בזשעזשין, מאַכאַשאָוו, פּאַביאַניצאַ און זגיערזש, און אין קוטנער וואַל־קרייז — די שטאָט קוטנאָ.

די טאַבעלע וויזט אַרויס נוואַלדיג וויכטיגע און אינטערעסאַנטע טאַקטן.

קודם כל זעהן מיר דאָ, אַז די אידישע שטים־באַרעכטיגטע באַפעלקערונג האָט אין יעדן פון די אויסגעדעכנטע וואַל־קרייזן און באַצירקן, חוץ איין קוטנער וואַל־באַצירק (די שטאָט קוטנאָ), — געשטימט אין אַ קלענערן פּראָצענט, איידער די ניט־אידישע שטים־באַרעכטיגטע באַפעלקערונג.

מ'האָבן געשטימט:

	פון אַלע שטים־באַרעכטיגטע אידן	פון אַלע שטים־באַרעכטיגטע ניט־אידן
אין וואַל־קרייז וואַרשע־שטאָט . . .	55,68%	75,39%
„ „ לאָדז־שטאָט	73,95%	81,92%
„ „ לאָדז־קרייז (אָן לאָדז) .	72,06%	84,94%
„ „ קוטנאָ	80,09%	86,05%

דאָרט, וואו די אידישע מאַסן וואָלטן, דאַכט זיך, באַדאַרפט זיין אַם אַקטיוויסטן — אין וואַרשע —, דאָרט איז דער פּראָצענט פון דער אידישער שטים־באַרעכטיגטער באַפעלקערונג, וואָס האָט זיך באַטייליגט אין די וואַלן, געווען אַ סך קלענער, ווי אין אַלע אַנדערע וואַל־קרייזן. אַפילו אין יענע וואַל־באַצירקן פון וואַרשע, וואו די באַפעלקערונג באַשטייט אויף גאַנצע 50 און נאָך מער פּראָצענט פון אידן, איז דער אַבסענטעאיזם צווישן די אידישע ווייליער געווען אַ גרעסערער, איידער בײַ די ניט־אידישע ווייליער.

די אידישע פּרויען האָבן אומעטום גענומען אַ קלענערן אָנטייל אין די וואַלן, איידער די אידישע מענער.

מ'האָבן געשטימט:

	פון אַלע שטים־באַרעכטיגטע אידישע מענער	פון אַלע שטים־באַרעכטיגטע אידישע פרויען
אין וואַל־קרייז וואַרשע־שטאָט . . .	63,80%	49,00%
„ „ לאָדז־שטאָט	78,61%	69,68%
„ „ לאָדז־קרייז (אָן לאָדז) .	76,90%	67,38%
„ „ קוטנאָ	83,52%	76,78%

די אידישע פּרויען האָבן גענומען אין די וואַלן אַ פיל קלענערן אָנטייל אַפילו פון די ניט־אידישע פּרויען. מיר זעהן, אַז מ'האָבן געשטימט:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

טאבעלע II

דער אבסענטעאיזם בא דער אידישער און ניט־אידישער באפעלקערונג בשעת די וואלן צום פוילישן סיים אין 1919 יאר

Die Wahlenthaltung der Juden und Nicht-Juden bei den Wahlen zum polnischen Seim im Jahre 1919

		אינגאנצן			מענער			פרויען		
		האבן געוויילט			האבן געוויילט			האבן געוויילט		
		האבן געהאט שטימרעכט	אבסאלוט־טע צאל וויילער	% פון אלע אינגאנצן	האבן געהאט שטימרעכט	אבסאלוטע צאל	% פון אלע מענער	האבן געהאט שטימרעכט	אבסאלוטע צאל	% פון אלע פרויען
XVI. וואַרשע	גאנץ וואַרשע	428907	295250	68,84	180719	129155	71,47	248188	166095	66,92
	ניט־אידן	286363	215885	75,39	116368	88101	75,71	169995	127784	75,17
	אידן	142544	79365	55,68	64351	41054	63,80	78193	38311	49,00
וואַרשעווער וואַל־באַצירקען, וואו די באַפעלקערונג באַשטייט אויף 50 און מער פּראָצענט פון יידן	אינגאנצן	120563	70515	58,49	52981	34882	65,84	67582	35633	52,73
	ניט־אידן	23853	17336	72,68	9454	7079	74,88	14399	10257	71,23
	אידן	96710	53179	54,99	43527	27803	63,87	53183	25376	47,71
XII. לאָדז (שטאָט)	גאנץ לאָדז	193854	153861	79,37	85512	69227	80.96	108342	84634	78,12
	ניט־אידן	131795	107970	81,92	55861	45917	82,20	75934	62053	81,72
	אידן	62059	45891	73,95	29651	23310	78,61	32408	22581	69,68
XIII. לאָדז (קרייז אָן דער שטאָט)	דער גאַנצער וואַל־קרייז	173731	144903	83,41	83507	71632	85,78	90224	73271	81,21
	ניט־יידן	152989	129956	84,94	73309	63790	87,02	79680	66166	83,04
	אידן	20742	14947	72,06	10198	7842	76,90	10544	7105	67,38
פּיעטרקאָו (אוו) גובערניע פון פּיעטרקאָו	אינגאנצן	4939	3445	69,75	2272	1657	72,93	2667	1788	67,04
בזשעזשין	ניט־אידן	2796	1993	71,28	1244	915	73,55	1552	1078	69,46
	אידן	2143	1452	67,76	1028	742	72,18	1115	710	63,68
סאָמאַשאָוו	אינגאנצן	14638	9668	66,05	6534	4509	69,01	8104	5159	63,66
	ניט־אידן	9527	6749	70,84	4085	2953	72,29	5442	3796	69,75
	אידן	5111	2919	57,11	2449	1556	63,54	2662	1363	51,20
פּאַבּיאַניץ	אינגאנצן	14143	12400	87,68	6374	5628	88,30	7769	6772	87,17
	ניט־אידן	11265	9925	88,10	4942	4356	88,14	6323	5569	88,08
	אידן	2878	2475	86,00	1432	1272	88,83	1446	1203	83,20
זגיערזש	אינגאנצן	11680	9115	78,04	5043	3964	78,60	6637	5151	77,61
	ניט־אידן	9618	7588	78,89	4118	3258	79,12	5500	4330	78,73
	אידן	2062	1527	74,05	925	706	76,32	1137	821	72,21
IX. קוטנאָ	אינגאנצן	144465	123450	85,45	70001	61621	88,03	74464	61829	83,03
	ניט־אידן	129989	111856	86,05	62877	55672	88,54	67112	56184	83,71
	אידן	14476	11594	80,09	7124	5949	83,52	7352	5645	76,78
אין דער שטאָט קוטנאָ	אינגאנצן	7847	6363	81,09	3714	3075	82,79	4133	3288	79,55
	ניט־אידן	4689	3760	80,19	2122	1709	80,54	2567	2051	79,90
	אידן	3158	2603	82,43	1592	1366	85,80	1566	1237	78,99

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

פון אַלע שטים־באַרעכטיגטע

	אידישע	ניט־אידישע
	פרוצנט	
אין וואַל־קרייז וואַרשע־שטאָט . .	49,00%	75,17%
„ „ לאָדז־שטאָט . . .	69,68%	81,72%
„ „ לאָדז־קרייז (אָן לאָדז).	67,38%	83,04%
„ „ קוטנאָ	76,78%	83,71%

און מיר זעהען נאָך אַ מערקווירדיגן פאַקט — אַז די אידי־שע מענליכע שטים־באַרעכטיגטע באַפעל־קערונג האָט גענומען אין די וואַלן אַ קלע־נערן אָנטייל ניט נאָר פון דער מענליכער ניט־אידישער באַפעלקערונג, נאָר אַפילו פון דער ווייבליכער ניט־אידישער באַפעלקערונג. דעם דאָזיגן וויכטיגן פאַקט וויזט אונז אַרויס די פאָלגנדיגע ציפערן:

ס׳האָבן געשטימט:

פון אַלע שטים־באַרעכטיגטע

	איד. מענער	ניט־איד. פרויען
אין וואַל־קרייז וואַרשע־שטאָט . .	63,80%	75,17%
„ „ לאָדז־שטאָט . . .	78,61%	81,72%
„ „ לאָדז־קרייז (אָן לאָדז)	76,90%	83,04%
„ „ קוטנאָ	83,52%	83,71%

מיט וואָס ערקלערט זיך דער דאָזיגער פאַקט? נעווים קאָן מען ניט זאָגן, אַז די אידישע מאַסן אין פוילן זיינען פּאָליטיש בכלל ניט אַזוי אַקטיוו, ווי די ניט־אידישע מאַסן. מ׳קאָן בשום אופן ניט זאָגן, אַז די אידישע ווייבליכע באַפעלקערונג איז אָפּגעשטאַנדענער פון דער ניט־אידישער ווייבליכער באַפעלקערונג. ניכער פון אַלץ איז דאָס אַ רעזולטאַט פון מעוראָר, וועלכן דער אידישער באַפעלקערונג איז אויסגעקומען אויסצושטיין בײַ די וואַלן מצד די פוילישע שאָוויניסטישע נאַציאָנאַליסטישע עלעמענטן.

די אידן אין ארץ־ישראל

ד״ר י. לעוויטאַ

Die Juden in Palästina von Dr. J. Levita

די ציילונג פון 1922 איז די איינציגע ציילונג, וואָס איז אין דער צייט דורכגעפירט געוואָרן אין ארץ־ישראל אויף אַן אָפיציעלן אופן. די רעזולטאַטן פון דער דאָזיגער ציילונג גיבן אונז צום ערשטן מאָל אַ אומגעפער מער אָדער ווייניג ריכטיג בילד וועגן דער נרוים פון דער באַפעלקערונג אין נאַנצן לאַנד און אין איינ־צעלנע שטעט און איר פאַרטיילונג לויט איינצעלנע טיילן פון לאַנד, און לויט די אמונות. דאָ גיבן מיר די וויכטיגסטע טאַבע־לעס פון דער אָפיציעלער ענגלישער אויסגאַבע וועגן די רעזולטאַטן פון דער ציילונג:

Gouvernement of Palestine-Departament of Commerce and Industrie Vol. III № 27 21 Jan. 1923. Jerusalem Palestine Census Deport 1922

פון אַלע 757182 איינוואוינער, וועלכע די ציילונג האָט אַרומ־גענומען, מאַכן אויס:

די מאָהמעדאַנער	590890 נפשות,	ד. ה.	78,04 פּראָצ.
„ אידן	83794 „	„	11,07 „
„ קריסטן . .	73024 „	„	9,64 „
„ אַנדערע *) .	9474 „	„	1,25 „

לויט דער אַזוי אַרום אָפיציעלער סטאַטיסטיק שטעלן מיט זיך פאַר די אידן אַ נייטן חלק פון דער נאַנצער באַפעלקע־רונג און נייען אויס׳ן ערשטן אָרט באַלד נאָך די מאָהמעדאַנער. די די שומרונים וואוינען אין נאַנץ צעזייטע נרופּן אינ׳ם

*) אַהער נייען אריין:

דרוזן . . .	7028	ד. ה.	0,93 פּראָצ. פון דער נאַנצער באַפעלקערונג
היכרום . .	1454	„ „	0,19 „ „ „ „ „ „
שומרונים .			
בעדואיאָם.	265	„ „	0,64 „ „ „ „ „ „
מעטאַווילער	156	„ „	0,02 „ „ „ „ „ „
סיקליטער .	408	„ „	0,05 „ „ „ „ „ „

סך הכל 9474 ד. ה. 1,25 פּראָצ. פון דער נאַנצער באַפעלקערונג

טאַבעלע I.

אמונות און אַדמיניסטראַציע־דיסטריקטן (אַבסאָלוטע צאָלן)

Religionen und Verwaltungsbezirke

דיסטריקטן	צוזאַמען	פון זיי זיינען: אידן	קריסטן
דרום־דיסטריקט:			
סובדיסטריקט עזה	72095	330	70950	812
„ חברון . . .	53571	430	53068	73
„ באַר־שבע . .	75254	98	74910	285
ס״ה .	200920	858	198928	1120
ירושלימער דיסטריקט:				
סובדיסטריקט ירושלים . . .	91272	34431	40850	15496
„ ראַמאַללאַ . .	30005	7	24168	5830
„ בית־לחם . .	24613	2	14428	10183
„ יריחו . . .	1919	6	1769	144
ס״ה .	147809	34446	81215	31653
יפו׳ער דיסטריקט:				
סובדיסטריקט יפו	65314	24138	33893	7275
„ רמלה . . .	49075	3933	40225	3757
ס״ה .	114389	28071	74118	11032
שומרון׳ער דיסטריקט:				
סובדיסטריקט שכם	56695	17	55444	1085
„ עין גנים . .	33584	7	32651	661
„ טול־כרם . .	34972	23	34676	263
„ בית־שאן . .	10679	700	9682	297
ס״ה .	135880	747	132453	2306
צפון־דיסטריקט:				
סובדיסטריקט חיפה	56457	8745	34528	11107
„ עכו	35535	144	24925	6194
„ נצרת . . .	22681	700	14986	7043
„ טבריה . . .	20721	6239	12481	1316
„ צפת . . .	22790	3844	17306	1253
ס״ה .	158184	19672	104176	26913
אַלגעמיינע צאָל . .	757182	83794	590890	73024

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

טאבעלע II

די פארטיילונג פון די איינצעלנע אמונות לויט פארשיידענע אדמיניסטראציע־דיסטריקטן

Die Verteilung der Bevölkerung in Palästina nach der Religion auf Verwaltungsbezirke.

דיסטריקט און סובדיסטריקט	פון יעדע הונדערט איינוואוינער זיינען:			פון יעדע הונדערט וואוינען אין דיסטריקט		
	אידן	מאהמעדאנער	קריסטן	אידן	מאהמעדאנער	קריסטן
דרום־דיסטריקט:						
סובדיסטריקט עזה	0,45	98,41	1,12	0,39	12,01	1,11
„ חברון	0,80	99,06	0,13	0,51	8,98	0,09
„ באר־שבע	0,13	99,54	0,31	0,11	12,67	0,32
ס״ה . .	0,43	99,00	0,55	1,01	33,66	1,53
ירושלימער דיסטריקט:						
סובדיסטריקט ירושלים	37,72	44,75	16,97	41,09	6,91	21,22
„ ראמאללא	0,02	80,54	19,43	0,01	4,08	7,98
„ בית־לחם	0,01	58,62	41,37	0,002	2,44	13,94
„ יריחו	0,31	92,18	7,50	0,01	0,29	0,19
ס״ה . .	23,81	54,94	21,41	41,11	13,74	43,34
יפועי דיסטריקט:						
סובדיסטריקט יפו	36,95	51,89	11,13	28,80	5,73	9,96
„ רמלה	8,02	81,97	7,65	4,69	6,81	5,14
ס״ה . .	24,54	64,79	9,64	33,49	12,54	15,10
שומרון׳ער דיסטריקט:						
סובדיסטריקט שכם	0,003	97,78	19,13	0,02	9,38	1,48
„ עין גנים	0,22	97,36	19,71	0,01	5,52	0,90
„ טול־כרם	0,07	99,69	0,75	0,03	58,68	0,36
„ בית־שאן	6,56	90,66	2,78	0,83	1,64	0,40
ס״ה . .	0,55	97,47	16,97	0,89	22,41	3,15
צפון־דיסטריקט:						
סובדיסטריקט חיפה	15,48	61,16	19,67	10,43	5,84	15,21
„ עכו	0,40	70,14	17,43	0,17	4,22	8,48
„ נצרת	3,08	65,85	31,05	0,85	2,53	9,64
„ טבריה	30,10	60,23	6,35	7,44	2,11	1,80
„ צפת	16,87	75,93	5,49	4,59	2,93	1,71
ס״ה . .	12,43	65,85	17,01	23,51	17,63	36,85
אלגעמיינע צאל . .	11,07	78,06	9,64	100,00	100,00	100,00

דיסטריקט שומרון — 155 נפשות, — פון זיי וואוינען 147 אינ׳ם סובדיסטריקט שכם (נאבלוס).

די אבסאלוטע מערהייט פון דער אידישער באבעלקערונג — נאנצע 80,32 פראצענט — נעמינט זיך אין די דריי סובדיסטריקטן — ירושלים, יפו און חיפה. אינ׳ם נאנצן איבריגן לאנד ד. ה. אין אלע איבריגע שטעט און קאלאניעס, וואוינט אלזאו ארום און ארום איין פינפטל פון דער נאנצער אידישער באבעלקערונג (19,68 פראצענט). אין ירושלים, יפו, חיפה, טבריה, צפת און רמלה, וואו ס׳וואוינט שוין כמעט די נאנצע אידישע באבעלקערונג (97,04 פראצענט) פון ארץ־ישראל וואוינען: פון אלע קריסטן — נאר א העלפט (55,04 פראצ.), פון אלע מאהמעדאנער — ס״ה אומגעפער א דריטעל — (30,33 פראצענט). פון דעם אליין איז שוין צו דריינגען, אז דער פראצענט פון די אידן בנוגע דער אלגעמיינער צאל איינוואוינער איז נים אומעטום דערועלבינער. אמגעסטען איז ער אין דעם ירושלים׳ער און יפו׳ער דיסטריקט. דא מאכן די אידן אויס כמעט א פערטל פון דער נאנצער באבעלקערונג, וואס וואוינט דא, אין יפו׳ער דיסטריקט — 24,54 פראצענט און אין ירושלים׳ער דיסטריקט — 23,31. אבער אין די נרעניצן פון די דאזיגע צוויי דיסטריקטן ניבן נאר די סובדיסטריקטן ירושלים און יפו דעם גרעסטן פראצענט אידן, (ירושלים 37,72 פראצ. און יפו 36,95 פראצ.) — א קארנ דריטעל (30,10) פון דער נאנצער באבעלקערונג מאכן אויס די

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

אידן אין סובדיסטריקט טבריה. 16—15 פראָצ. פון דער באַ־פעלקערונג מאַכן זיי אויס נאָר אין צוויי סובדיסטריקטן — צפת (15,48) און חיפה (16,87). אין דעם נרעסטן טייל סובדיסטריקטן מאַכן זיי ניט אויס אפילו איינס פראָצענט. אינ׳ם שומרונער און דרום־דינן דיסטריקט וואוינען נאָר ווייניג אידן, סך־הכל אין ביידע באַ א 1600 נפשות. דעריבער איז אויך דער פראָצענט פון דער אידישער באַפעלקערונג אין אָט די דיסטריקטן אויסערנעוויינליך קליין, דהיינו 0,43 אינ׳ם דרום־דינן און 0,55 אינ׳ם שומרונער דיסטריקט. דאָ איז מאָראַן נאָר איין דיסטריקט בית־שאַן, וואו די אידן באַטרעפן 6,56 פראָצענט.

אין דער מאָלנגדיגער טאַבעלע ווערן געגעבן די צאָל פון דער אידישער, מחמעדאַנישער און קריסטליכער באַפעלקערונג אין די שטעט פון ארץ־ישראל:

טאַבעלע III

די באַפעלקערונג אין די שטעט פון ארץ־ישראל לויט געשלעכט און אמונה

(אַבסאָלוטע צאָלן)

Die Bevölkerung in den Städten Palästinas nach Religion und Geschlecht

שטעט	אַלגעמיינע באַפעלקערונג			אידן			מאַחמעדאַנער			קריסטן		
	מענער	פרויען	ס״ה	מ׳	פ׳	ס״ה	מ׳	פ׳	ס״ה	מ׳	פ׳	ס״ה
ירושלים	32611	29967	62578	16713	17258	33971	7804	5609	13413	7601	7098	14699
יפו	25685	22024	47709	11075	9077	20152	11154	9545	20699	3451	3399	6850
חיפה	13293	11341	24634	3426	2804	6230	5372	4005	9377	4406	4457	8862
עזה	9036	8444	17480	38	16	54	8636	8086	16722	359	342	701
חברון	8490	8087	16577	175	255	430	8278	7796	16074	37	36	73
שכם	8116	7931	15947	16	—	16	7733	7505	15238	291	253	544
צפת	4149	4612	8761	1345	1641	2986	2641	2790	5431	162	181	343
לוד	4274	3829	8103	9	2	11	3751	3415	7166	514	412	926
נצרת	3592	3832	7424	37	16	53	1234	1252	2486	2321	2564	4885
רמלה	3802	3430	7312	23	12	35	3104	2733	5837	755	685	1440
טבריה	3401	3539	6950	2143	2284	4427	1065	1031	2096	200	222	422
בית־לחם	3077	3581	6658	—	2	2	445	373	818	2632	3206	5838
עכו	3236	3184	6420	39	39	78	2523	2360	4883	608	736	1344
מגדל	2563	2584	5097	—	—	—	2545	2519	5064	18	15	33
יוניס	1839	2051	3890	1	—	1	1826	2040	3866	12	11	23
טול־כרם	1754	1596	3350	23	—	23	1621	1488	3109	104	104	208
ראמאללא	1485	1619	3104	4	3	7	97	24	121	1384	1588	2972
עין־גנים	1504	1138	2637	7	—	7	1195	1112	2307	87	21	108
באר־שבע	1348	1008	2356	65	33	98	1126	886	2012	146	89	235
שפע־עמר	1154	1134	2288	—	—	—	347	276	623	608	655	1263
בית־שאן	1052	889	1941	35	6	41	900	787	1687	117	96	213
אין אַלע שטעט צוזאַמען	135551	125665	261216	35174	33448	68622	73397	65636	139038	25813	26170	51983

דאָס סאַרגליכן דעם סך־הכל פון דער דאָזיגער טאַבעלע מיט׳ן סך־הכל פון טאַבעלע I ווייזט, אַז פון יעדע הונדערט נפשות פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג האָבן אין די שטעט געוואוינט 34,5 נפשות, ד. ה. אַביסל מער ווי א דריטל. דערביי ווייזט זיך נאָך אַרויס מאָלנגדעם:

ס׳האָבן געוואוינט אין די שטעט:

פון יעדע 100 מאַחמעדאַנער 23,5 נפשות.

פון יעדע 100 קריסטן 71,2 נפשות.

פון יעדע 100 אידן 81,9 נפשות.

אין די פינף שטעט: ירושלים, יפו, חיפה, טבריה און צפת געפינען זיך 67,766 נפשות, ד. ה. 80,9 פראָצענט פון דעם נאַ־צען אידישן ישוב אין ארץ־ישראל. אין איין ירושלים אַליין זיינען קאָנצענטרירט 41 פראָצענט פון אַלע ארץ־ישראל־דיגע אידן. אָבער אין קיין שטאָט שטעלן מיט זיך ניט מאַר די אידן אַן אַבסאָלוטע מערהייט, חוץ איין ירושלים, וואו די אידן מאַכן אויס 54,3 פראָצענט, די קריסטן 23,5 און די מאַחמעדאַנער 21,4 און אין טבריה, וואו די אידן מאַכן אויס 63,69 פראָצענט.

דער געשלעכט צוזאַמענשטעל פון דער נאַנצער באַפעלקע־רונג און פון די אָנגעהעריגע פון די איינצעלנע אמונות שטעלט זיך מאַר אויף אַזאַ מין אופן:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

טאבעלע IV
דער געשלעכט־צוזאמענשטעל פון דער באפעלקערונג אין ארץ ישראל
Der Geschlechtsaufbau der Bevölkerung in Palästina

דיסטריקטן	אלגעמיינע באפעלקערונג		אידן		מאהמעדאנער		קריסטן	
	מענער	פרויען	מ׳	פ׳	מ׳	פ׳	מ׳	פ׳
דרום־דיסטריקט:								
סובדיסטריקט עזה	39245	35850	195	135	35621	35329	426	386
„ חברון	27357	26214	175	255	27145	25923	37	36
„ באר־שבע	38453	36800	65	33	38231	36769	146	89
ס״ה	102055	98865	435	423	109197	97931	609	511
ירושלים׳ער דיסטריקט:								
סובדיסטריקט ירושלים	46920	44357	16948	17483	21581	19269	7898	7598
„ ראמאללא	14821	1584	4	3	12080	12088	2737	3093
„ בית־לחם	11366	13247	—	2	6776	7652	4590	5593
„ יריחו	1077	842	3	3	986	783	88	56
ס״ה	74184	73625	16955	17491	41423	39792	15313	16340
יפו׳ער דיסטריקט:								
סובדיסטריקט יפו	34881	30433	13333	10805	17880	16013	3663	3612
„ רמלה	27145	21930	2108	1825	21350	18875	2527	1230
ס״ה	62026	52363	15441	12630	39230	34888	6190	4842
שומרונ׳ער דיסטריקט								
סובדיסטריקט שכם	28465	28230	17	—	27835	27609	537	548
„ עין־גנים	16697	16837	7	—	16099	16652	376	285
„ טול־כרם	17719	17253	23	—	17543	17132	147	116
„ בית־שאן	5618	4999	454	246	5060	4622	166	131
ס״ה	68561	67319	501	246	66537	65916	1226	1080
צפון־דיסטריקט:								
סובדיסטריקט חיפה	29673	26784	4677	3768	18134	16394	5531	5576
„ עכו	17802	17733	72	72	12597	12328	3016	3178
„ נצרת	11313	11368	484	216	7463	7473	3365	3678
„ טבריה	10432	10283	3169	3070	6246	6235	665	651
„ צפת	11066	11724	1826	2018	8481	8825	576	677
ס״ה	80292	77892	10528	9144	52921	51255	13153	13760
אלגעמיינע צאל	387118	370064	48860	39934	301108	289782	86491	36533

גלייכגעוויכט פון ביידע געשלעכטן איז פאראן נור בא קריסטן. דער גרעסטער פראצענט מענער איז בא אידן, וואו אויף 1000 מענער זיינען פאראן נור 910 פרויען. אין די איינצלנע גענגטן זיינען די פארהעלטנישן נאך פארשידן. נור אין ירושלים, וואו ס׳איז פאראן אנ׳אלט איינגעזעסענע אדישע באפעלקערונג, זיינען בא אידן פרויען עפיס מער פון די מענער: אויף 1000 מענער זיינען פאראן 1032 פרויען. אינ׳ם יפו׳ער דיסטריקט און אינ׳ם צפונדיגן דיסטריקט (וואו ס׳געפינט זיך חיפה) איז באדייטנד גרעסער די צאל מענער.

טאבעלע V.
(רעלאטיווע צאלן).

דיסטריקטן	אויף 1000 מענער זיינען פאראן פרויען בא: אידן	מאהמעדאנער	קריסטן
דרום־דיסטריקט	972	969	839
ירושלימער „	1032	960	1067
יפו׳ער „	818	889	782
שומרונער „	491	990	881
צפון־ „	868	968	1046
בכלל	910	962	1081

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

סטאטיסטישע כראניק

STATISTISCHE CHRONIK

I. דעמאגראפיע

די אידן אין ראַטן־רוסלאַנד

Die Juden in Sowjet-Russland

דער רוסישער סטאטיסטישער יאָרבוך פאַר 1921 יאָר (Труды Центрального Статистического Управления. Том VIII. Выпуск 3. Статистический Ежегодник 1921. Москва. 1922.) ברייגנט פאָלגנדיגע ידיעות וועגן נאַציאָנאַלן באַשטאַנד פון דער באַפעלקערונג אין 27 גובערניעס פון ראַטן־רוסלאַנד.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון דער באַפעלקערונג אין 27 גובערניעס פון ראַטן־רוסלאַנד

Die Zusammensetzung der Bevölk. nach der Nationalität in 27 Gouv. Sowjet-Russlands

גובערניעס		די גאַנצע באַפעלקערונג	די צאָל אידן	% פון די אידן
אַרכאַנגעלסקער	גוב.	408 936	809	0,2
וולאַדימירער	„	1 407 479	1 079	0,1
וואָלאָגדער	„	911 623	1 483	0,2
איוואַנאָוואָ־וואָזנעסענסקער	„	633 433	655	0,1
קאָסטראָמער	„	1 207 132	1 146	0,1
מאָסקווער	„	1 590 160	2 583	0,2
מאָסקווע (שטאָט)		952 247	28 263	3,0
נאָווגאָראָדער	„	910 065	3 850	0,04
אָלאָנעצקער	„	215 896	213	0,1
אָרלאָווער	„	1 513 197	5 882	0,4
פּערמער	„	1 769 497	4 160	0,2
פּעטראָגראַד (שטאָט)		722 229	25 529	3,5
פּעטראָגראַדער	„	898 527	4 028	0,5
ריאַזאַנער	„	2 137 139	1 558	0,1
סאַראַטאָווער	„	3 079 326	14 308	0,5
סעוויעראָ־דווינסקער	„	789 630	197	0,03
טולער	„	1 721 418	3 773	0,2
אופימער	„	2 011 231	4 763	0,2
יאַראָסלאַווער	„	1 231 720	2 903	0,2
קאַרעליען		127 367	403	0,3
דייטשישע קאָמונע		452 647	147	0,03
דאָן		1 546 948	24 283	1,6
קובאַנאָ־טשערנאָמאָרסקער געגנט		643 850	4 748	0,7
גאָרסקער רעפּובליק		2 890 009	5 577	0,2
יעניסייסקער גוב.		1 195 641	6 234	0,5
טיומענער	„	1 116 442	1 948	0,1
אָרענבורגער	„	677 895	3 398	0,5
סך־הכל		32 761 679	153 920	0,5

לינקס, אַזיאַטישע, אַזיאַטישע

אוטאָנאָמע געגנטן

דאָנער געגנט און צפון־קאַווקאַז

סיביר

קירגיזער רעפּובליק

די טאַבעלע איז צוזאַמענגעשטעלט אויפן גרונד פון דער לעצטער ציילונג אין ראַטן־רוסלאַנד אין 1920 יאָר. דערביי זיינען די גובערניעס גענומען אין זייערע גרעניצן צום 1־טן יאַנואַר. 1921. ביים באַגרענץ די טאַבעלע און ביים טאַר־גלייכן די ציפערן מיט די דאַטן פון 1897 יאָר, מוז מען נעמען אין אַכט, אַז די גרעניצן פון די גובערניעס צום 1־טן יאַנואַר 1921 אונטערשיידן זיך באַדייטנדיג פון די גרעניצן בשעת דער ציילונג פון 1897.

י. ק.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

די צאָל אידן אין בודאַפּעשט אין 1920 יאָר.
Die Zahl der Juden in Budapest

נים לאַנג זיינען פאַרעפנטליכט געוואָרן די פאָרלויפיגע רעזולטאַטן פון דער בודאַפּעשטער פאָלקס-ציילונג אינ'ם 1920 יאָר, וועלכע ברייגנען איינינע קורצע ידיעות וועגן דער פאַרטיילונג פון דער באַפעלקערונג לויט די אמונות. אין 1920 יאָר זיינען געווען אין בודאַפּעשט 212,736 אידן, ד. ה. 22,9% פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג (930,247). אינטערעסאַנט איז די אַנטוויקלונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין בודאַפּעשט. אין 1787 יאָר האָבן אין בודאַפּעשט געלעבט סך-הכל 114 אידן, אין 1833 זיינען געווען 1346 משפחות, וועלכע האָבן געציילט אַנ'ערך 6730 נפשות, אין 1849 האָט די צאָל אידן שוין דערגרייכט ביז 19148. די פאָלגענדיגע טאַבעלע וויזט, ווי שנעל ס'איז געוואַקסן די אידישע באַפעלקערונג אין בודאַפּעשט:

יאָר	אַלגעמ. באַפעלקערונג	אידן	% פון אידן
1869	270,685	44,890	16,6
1880	360,551	70,879	19,7
1890	491,938	103,317	21,6
1906	791,748	186,047	23,5
1910	880,371	203,687	23,1
1920	930,247	212,736	22,9

ביז 1900 איז דער צואוואַקס בײַ דער אידישער באַפעלקערונג געווען גרעסער, איידער בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג. פון דעמאָלט אָן איז שוין ניטאָ קיין חילוק אינ'ם וואַקסן. י. ס.

II. מאָראַל-סטאַטיסטיק

די סטאַטיסטיק פון זעלבסטמאָרדן בײַ די אידן אין פרייסן
Statistik der Selbstmorde bei den Juden in Preussen

די אויספאָרשונג בנוגע צו דער אָפטקייט פון די זעלבסטמאָרדן בײַ די פאַרשיידענע פעלקער, אָדער בײַ פאַרשיידענע רעליגיעזע קיבוצים פון איטלאַכן איינצינן פאָלק באַזונדער, נעהערט צו די כאַמע אינטערעסאַנטסטע פראָבלעמען. עס עקזיסטירט באַזונדער אין דעם דאָזיגן תחום אַ רייכע ליטעראַטור, און כמעט איטלאַכס יאָר ווערט געמאַכט דער פרוב צו קאָנסטאַטירן מיט דער הילף פון מער אָדער ווייניגער וויסנשאַפטלעכע מעטאָדן, פאַר וואָס אין איין מדינה און בײַ איין טייל פון דער באַפעלקערונג אין דער זעלבער מדינה מער אָדער ווייניגער זעלבסטמאָרדן, איידער אין דער אַנדערער מדינה און בײַ דעם אַנדערן טייל פון דער באַפעלקערונג, און פאַר וואָס עס וואַקסט אָדער עס פאַלט די צאָל פון די זעלבסטמאָרדן בכלל. מיט אַ קורצער צייט צוריק איז ארויס אַ חיבור פון גערהאַרד פילקרט (פאַרלאַג פרידריך קאָן, שווערין): „דער זעלבסטמאָרד, אַ מאָראַל-סטאַטיסטישע און פאָלקס-פסיכאָלאָגישע אויספאָרשונג", אין וועלכן עס ווערן אויפן יסוד פון אַ רייכן מאַטעריאַל ארומגערעדט די פראַגן אין זייער גאַנצן פאַרנעם. בנוגע צו דער צאָל פון זעלבסטמאָרדן בײַ אידן איז נאָך לעת עתה נישטאָ אַ באַטראַכטונג, וואָס זאָל ארומנעמען דעם פראָבלעם פון אַלע זיטן און אונטערפירן דעם סך-הכל פון אים. די מניעות לינן דאָ אין דערין, וואָס עס פעלט לגמרי אַ גאַנצע רייע פון נויטיגע ידיעות.

אַזוי, למשל, ווייסן מיר אין דעם רוב פון די פאַלן נאָר נישט מכח דעם, מיט וואָס די אידישע זעלבסטמערדער האָבן זיך באַשעפטיגט, אויף וועלכן אופן זיי זיינען געשטאָרבן, ווי אַלט זיי זיינען געווען, און וואו זיי האָבן ביז אַהער געלעבט, און שטאָט צי אויפן דאָרף — אַלץ אַזוינע זאַכן, וואָס האָבן אַ גרויסע חשיבות פאַר דער סטאַטיסטיק, וועלכע וויל פאַרשטיין דעם באַטייט פון די זעלבסטמאָרד-ציפער. מיר זאַמלען איצט דעם נאַנצן מאַטעריאַל בנוגע צו די איינצינע לענדער און וועלן אין איינעם פון די קומענדיגע נומערן ארומריידן די דאָזיגע הויך-אינטערעסאַנטע טעמע. דערווייל ברייגנען מיר די ציפער פון די זעלבסטמאָרדן אין פרייסן פון 1912 ביז 1919.

די זעלבסטמאָרדן בײַ דער אַלגעמיינער און בײַ דער אידישער באַפעלקערונג אין פרייסן (1912—1919)
Die Selbstmorde bei der gesammten und jüdischen Bevölkerung Preussens

יאָר	אַלגעמיינע באַפעלקערונג	אידישע באַפעלקערונג	אַלגעמיינע זעלבסטמאָרדן	אידישע זעלבסטמאָרדן	די צאָל זעלבסטמאָרדן אויף יעדע 100.000	
					פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג	פון דער אידישער באַפעלקערונג
1912	8723	133	15	22	32	
1913	9214	150	16	23	35	
1914	8770	171	21	21	41	
1915	6776	140	21	17	33	
1916	6903	147	21	18	35	
1917	6428	131	20	17	31	
1918	6120	137	22	16	32	
1919	6784	161	24	18	40	

שוין ביים ערשטן קוק וויזט זיך ארויס, אַז די אָפטקייט פון די זעלבסטמאָרדן אַנטוויקלט זיך בײַ אידן אויף אַנ'אומגינציגערן אופן, איידער בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג. וואָרום בעת עס האָבן זיך אינם יאָר 1912 נאָך צווישן 1000 זעלבסטמערדער געפונען נאָר 15 אידן, האָט זיך שוין די דאָזיגע ציפער אינם יאָר 1919 אַ הויב געטאָן ביז 24. באַזונדער שטאַרק איז געווען דער שפּרונג פון 1913 אויף 1914, וואָרום דאַן איז די אַלגעמיינע צאָל פון די זעלבסטמאָרדן פאַרמינדערט געוואָרן אויף 4,8%, בעת די צאָל פון די זעלבסטמאָרדן בײַ די אידן איז פאַרגרעסערט געוואָרן אויף 14%. צום באַדויערן, קאָן מען נישט זאָגן אויף געוויס, אויב און אויף וויפיל דער אויסבروך פון דער וועלט-מלחמה האָט דאָ געשפּילט אַ ראָלע. אין די יאָרן 1914, 1915 און 1916 איז דער פּראָצענט פון די אידישע זעלבסטמאָרדן געבליבן שטיין אויף איין אָרט, אינם יאָר 1917 האָט ער זיך אַפילו אַ ביסל ארונטערגעלאָזן; און פון דעמאָלט אָן האָט ער בערך אָנגעהויבן שטאַרק צו וואַקסן.

פאַרגלייכט מען די צאָל פון די זעלבסטמאָרדן מיט דער צאָל פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, און מיט דער צאָל פון דער אידישער באַפעלקערונג באַרעכענענדיג די אָפטקייט פון די זעלבסטמאָרדן אויף איטלאַכע 100.000 פערזאָן, וועט מען זעהן, אַז בײַ אידן איז די ציפער פון די זעלבסטמאָרדן אַ סך העכער איידער בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג. פאַר דער באַפעלקערונגס-סטאַטיסטיק איז עס שוין פון לאַנג אָן אַ באַוואוסטער פאַקט, אַז אין דער מאָדערנער צייט פאַסירן פאַלן פון זעלבסטמאָרד בײַ די אידן פון די קולטור-מדינות אַ סך עפטער, איידער בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג פון די איינצינע מדינות. דאָס וואָס וואַרפט זיך אין די אויגן — לכל הפחות בנוגע צו פרייסן — איז מער נישט דער אומגעוויינטלעך גרויסער אונטערשייד צווישן די ביידע צאָלן. זינט 1914 איז די ציפער פון די זעלבסטמאָרדן בײַ

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אידן בטעם צוויי מאָל (און אינם יאָר 1919 אפילו נאָך מער) אַזוי גרויס, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג. די עיקר־סבה פון דער דאָזיגער ציקאַווער סאָציאָלאָגישער דערשיינונג ליגט, מן הסתם, אין דערין, וואָס די אידישע באַפעלקערונג פאַרנעמט זיך מרוב מיט אַזוינע עסקים, וועלכע ציהען שטאַרק אַריין אינם עקאָנאָמישן קאַמף, בריינגען מיט זיך אַ סך פאַרדראָס און זיינען שעד־ליך אויך אינם פיזישן פרט. דאָס איינע ווי דאָס אַנדערע איז גורם צום דעלבן מאָרד, וועלכער איז דאָך אָפט דער פועל יצא פון אַ גייסטיגער צעבראָכנקייט און אַ קערפּערליכער אָפּשוואַכונג. אַ חרף דעם זיינען אידן אין אַ סך אַ גרעסערער מאָס תושבים פון שטעט און גרויסע שטעט איידער גיט־אידן, און דער זעלבנסט־מאָרד האָט, ווי באַוואוסט, פון דער שטאָט אַ סך אַ גרעסערע יניקה איידער פונם דאָרף. און צום סוף דאַרף מען נישט פאַר־נעסן אָן אַ פרט, אויף וועלכן אַלע מחברים שטעלן זיך נאָר בײַ־זונדער אָפּ — אַז מיט דעם בטל־ווערן פון דער רעליגיע איז אַראָפּגעפאַלן איינע פון די גרעסטע מניעות פאַר דעם דאָזיגן גע־זעלשאַפטליכן חולאי.

(פרייטישע סטאַטיסטישע קאָרעספּאָנדענץ. יאָרגאַנג 40, 41, 42, 43, 45, 46). י. ס.

III. מיליטער־סטאַטיסטיק

אידן אין דער רויטער אַרמיי

Die Juden in der Roten Armee

צום 1־טן יולי 1922 איז די רויטע אַרמיי, אָן דעם פלאָט און אָן יענע טיילן, וואָס גייען נים אַריין אין די געוויינליכע מיליטער־קרייזן (למשל, די מיליטער־אָפּטיילונגען פאַר באַזונדערע אויסטאַנד, פאַר אינעווייניגסטער שמירה און אַנד.), באַשטאַנען פון 79,5 פּראָצענט גרויס־רוסן, 9,1 פּראָצ. אוקראַינער, 0,7 פּראָצ. פּאָליאַקן און פון 1,4 פּראָצ. דייטשן מיט לעטן. אידן זיינען דאָרט נעווען סך־הכל 1,9 פּראָצענט.

דעם נרעסטן פּראָצענט אידן האָט געהאַט דער אוקראַינישער מיליטער־קרייז — 4,7 פּראָצענט פון אַלע זיינע רויט־אַרמייער, — דערנאָך דער מערבדיגער מיליטער־קרייז — 3,3 פּראָצ. קלענער ווי אומעטום איז געווען דער פּראָצענט פון די אידן אין די מיל־טער־טיילן, וואָס זיינען געשטאַנען אין סביר: אין מורד־סביר — 0,5 פּראָצענט און אין מערב־סביר — 0,2 פּראָצ.

אינם רוסישן פלאָט בילדן די אידן (לויט די ידיעות צום 1־טן דעקאָבער 1922) פאָלגנדיגע פּראָצענט: אין פלאָט פונם שוואַרצן ים — 2,9 פּראָצ., פונם קאַספּישן ים — 1,0 פּראָצ., פונם באַל־טישן ים — 0,5 און פונם צפון־ים — 0,2 פּראָצענט.

אויף די מיליטער־טעכנישע קורסן האָבן די אידישע קורסאַנטן צום 1־טן יולי 1922 אויסגעמאַכט 2,8 פּראָצענט. צווישן די אי־בעריגע קורסאַנטן איז געווען: 78,1 פּראָצ. רוסן, 10,0 פּראָצ. אוק־ראַינער און 3,0 פּראָצ. פּאָליאַקן, לעטן און דייטשן צוזאַמען. אויף די דאָזיגע קורסן זיינען די אידן פּראָצענטועל שטאַרקער פאַר־טראָטן, איידער אין דער רויטער אַרמיי בכלל. דאָסזעלבע איז צו זעהן אויך אויף די העכערע מיליטער־קורסן אין מאָסקווע און אין פעטראָגראַד. די אידישע קורסאַנטן מאַכן דאָ אויס 3,4 פּראָצ., אַנ׳ערך אַזוי פיל, ווי די אוקראַינער (4,0 פּראָצ.), אָדער ווי די לעטן מיט די פּאָליאַקן צוזאַמען (3,7 פּראָצענט).

די אידן באַזוכן מערסטנטיילס יענע מיליטער־קורסן, וועלכע גרייטן צו אָנפירער און לערער פאַר מיליטער־שולן, אָדער אָנפירער מיט ספּעציעל־מיליטערישע אונטערנעמונגען און דגל. (פּעדאַגאָ־שע שולן, עלעקטראָטעכנישע, כעמישע, אַרטילעריסטישע, אַוטאָ־פּאַנצערישע און אַנד.) דאָ געפינען זיך 79,6 פּראָצ. פון אַלע אידי־שע קורסאַנטן. די איבעריגע 20,4 פּראָצענט געפינען זיך אין שולן, וואָס גרייטן צו אוממיטלבאַרע אָנפירער מיט מ י ל י ט ע ר־ט י י ל ן (אינפאַנטערישע שולן, קאַוואַלעריסטישע, פאַרבינדונגס־ און מאַסקי־רונגס־שולן און דגל.). אַנדערש איז עס בײַ די איבעריגע נאַציאָ־נאַליטעטן. ז י י לערנען זיך שוין מרוב אין דער צווייטער גרופּע שולן (אינפאַנטערישע און אַנד.). אין דער ערשטער גרופּע שולן (פּעדאַגאָגישע און אַנד.) לערנען זיך בײַ די אוקראַינער, למשל, נאָר 39,7 פּראָצ. פון אַלע אוקראַינער קורסאַנטן, און פון אַלע קורסאַנטן־פּויערים — נאָר 36,1 פּראָצ. מקצת דאָגן, אַז אין דער צווייטער גרופּע שולן גייען די מער דאָרפישע עלעמענטן, בשעת די אידן, אַלס אַ מער שטאָטישער עלעמענט, בלייבן אין דער ערשטער גרופּע שולן.

צווישן די קאָמיסאַרן (אָנפירער) פון אַלע מיליטערישע קורסן איז צום 1־טן יולי 1922 געווען 5,9 פּראָצ. אידן. די אידן שטייען דאָ אויפן ערשטן אָרט נאָך די גרויס־רוסן (מיט זייערע 71,4 פּראָצ.) און די לעטן (מיט 7,5 פּראָצ.). דער גרויסער פּראָצענט אידן ער־קלערט זיך דערמיט, וואָס די שטעלעס פון קאָמיסאַרן ווערן בײַ־זעצט מיט מער קולטורעלע און קאָמוניסטישע עלעמענטן.

בשעת אין דער נאַנצער רויטער אַרמיי (אָן די פלאָטן און אָן איינינע טיילן) האָבן די אידן אַנ׳ערך 2 פּראָצ., האָבן זיי צווישן די רויט־אַרמייער־קאָמוניסטן 2,9 פּראָצ.

דער פּראָצענט קאָמוניסטן צווישן די אידישע רויט־אַרמייער איז נים אומעטום דערזעלבינער. צווישן אַלע אידן רויט־אַרמייער פון מורקעסטאַנער פראָנט, למשל, זיינען (לויט די ידיעות צום 1־טן יולי 1922) געווען 16,7 פּראָצענט קאָמו־ניסטן; אין צפון־קאַוקאַזער קרייז נעהערט צו דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי שוין 26,8 פּראָצ. פון אַלע אידישע רויט־אַרמייער. בײַ די איבעריגע נאַציאָנאַליטעטן איז דער פּראָצענט קאָמוניסטן אַ נידעריגער. צווישן אַלע גרויס־רוסן רויט־אַרמייער, למשל, פון מור־קעסטאַנער פראָנט איז געווען נאָר 12,7 פּראָצ. קאָמוניסטן, אין צפון־קאַוקאַזער מיליטער־קרייז — 12,9 פּראָצ. צווישן די פּאָליאַקן אויף דעם מורקעסטאַנער פראָנט איז געווען 12,1 פּראָצ. קאָמוניסטן, אין צפון־קאַוקאַזער מיליטער־קרייז — 15,3 פּראָצ.; צווישן די אוקראַינער רויט־אַרמייער פון צפון־קאַוקאַזער קרייז — בסך־הכל 7,2 פּראָצענט. נאָר די לעטן האָבן אַ גרעסערן פּראָ־צענט קאָמוניסטן — אויפן מורקעסטאַנער פראָנט זיינען 34,2 פּראָצענט פון זיי קאָמוניסטן, אין צפון־קאַוקאַזער קרייז — 34,4 פּראָצענט.

קיין אַנאַלפאַבעטן איז צווישן די אידישע רויט־אַרמייער נים מאַראָן. נאָר 4,5 פּראָצענט פון זיי זיינען האַלבע אַלפאַבעטן, ד.ה. קאָנען נאָר לייענען. בײַ די גרויס־רוסן דערגרייכט דער פּראָצענט אַנאַלפאַבעטן ביז 4,7, בײַ די פּאָליאַקן — ביז 10,4, האַלבע אַלפאַ־בעטן אויז מאַראָן: בײַ די רוסן — 12,0 פּראָצ., בײַ די פּאָליאַקן — 13,1 פּראָצ., בײַ די אוקראַינער — 44,3 פּראָצ. לייענען און שרייבן קאָנען צווישן די אוקראַינער 53,9 פּראָצ. צווישן די גרויס־רוסן נאָר 74,3 פּראָצ., צווישן די פּאָליאַקן — 76,5 פּראָצ. צ ו ו י ש ן ד י א י ד ן א ָ ב ע ר ק ָ נ ע ן ל י י ע נ ע ן א ו ן ש ר י י ב ן נ ַ נ צ ע 95,5 פ ר ַ א ָ צ ע נ ט. י. ק.

Für die Redaktion verantwortlich: Dr. Jacob Segall, Berlin

Buchdruckerei Lutze & Vogt G. m. b. H., Berlin SW 48

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

1־טער יאָרגאַנג

בלעטער

נומער 3

פאַר אידישע דעמאָגראַפיע, סטאַטיסטיק און עקאָנאָמיק

Blätter für Demographie, Statistik und Wirtschaftskunde der Juden

Berlin, 15. August 1923

בערלין, 15 אויגוסט 1923

געגרינדעט פון דער אידישער וועלט־הילף־קאָנפערענץ

פּראָבלעמעס פון דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג

יעקב לעשצינסקי

Probleme der natürlichen Bewegung der jüdischen Bevölkerung

von Jakob Lestschinsky

אריינפיר

די ווייטער נעדרוקטע קאַפּיטלאַך וועגן דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג בכלל און וועגן דער אידישער נאַטירליכער באַוועגונג זיינען געגומען פון אַ בוך, וואָס גייט אינגיכן אַרויס אין רוסיש און אין דייטש.

דער בוך באַשטייט פון צוויי טיילן:

1) פון אַלגעמיינעם טייל, וואו ס׳ווערט איך אַ קורצער און תּמציתדיגער פאָרם איבערגעגעבן דער אופן, ווי די פּראָבלעם פון דער נאַטירליכער באַוועגונג ווערט בכלל געשטעלט, און ס׳ווערן געבראַכט די נויטיגסטע דאַטן, וועלכע אילוסטרירן די פעסטגעשטעלטע המצות און אויסמירן;

2) פון אידישן טייל, וואו ס׳ווערן אַלוויטיג באַלויכטן די אייגנאַרטיגע דערשיינונגען אין דער אידישער נאַטירליכער באַוועגונג, וועלכע ווייזן זיך אַרויס אין אַ געוויסער אַלגעמיינקייט צווישן אַלע טיילן פון אידישן פאָלק לגבי אַלע אַרומיגע פאָלקער און אין אַ געוויסער פאַרשיידנקייט צווישן די פאַרשיידענע טיילן פון אידישן פאָלק גופא; די סאָציאַלע און קולטורעלע סיבות, וואָס זיינען נורם אין די דאָזיגע איינגאַרטיגע דערשיינונגען, און ס׳ווערן באַאַרבעט און געבראַכט מעגליכערווייז אַלע פאַראַנענע מאַטעריאַלן וועגן דער דאָזיגער פּראָבלעם.

ס׳איז זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז וועלנדיג געפינען די נאָרמאַלע געזעצן, וואָס הערשן אין דער נאַטירליכער באַפעלקערונג־באַוועגונג בכלל און באַזונדערס אין דער אידישער נאַטירליכער באַוועגונג, האָבן מיר געמוזט זיך סטאַרען אויסמיידן די צייט פון דער מלחמה און פון די רעוואָלוציעס און זיך קאָנצענטרירן דער עיקר אויף די צייטן פון פאַר דער מלחמה. אמת, די נאַטירליכע באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג בשעת מלחמה און אין די יאָרן פון אירע נאָכווייענישן שטעלט פאַר מיר זיך אַ קאָלאָסאַלן אינטערעס; נאָך אינטערעסאַנטער איז די נאַטירליכע באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג בשעת מלחמה און אין די פאָראַוס־יאָרן — דאָס איז אָבער אַ טעמע פאַר זיך, אַ טעמע וועגן דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג אין אומנאָרמאַלע יאָרן, און צו דער פראַגע האָבן מיר זיך נאָר אינגיכן אומקערן. אין די פאָרגעלייגטע קאַפּיטלאַך אָבער באַהאַנדלען מיר די נאָרמאַלע נאַטירליכע באַוועגונג אין נאָרמאַלע צייטן.

איך נעמען פאַר מיין חוב דאָ אויסדריקן מיין האַרצינסטן דאַנק מיין שוואָגער און פריינט י. קאַראַלניק פאַר זיין העלפן מיר ביים זאַמלען דעם מאַטעריאַל און בא זיין באַאַרבעטן.

I

די אייראָפּייאישע וויסנשאַפט גיט זיך שוין פון לאַנג זעהר שטאַרק אָפּ מיט די פראַגן, וואָס האָבן אַ שייכות צו דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג, צום קוואַנטיטאַטיוון וואוקס פון דער מענשהייט. אין משך פון נאָכצן 19־טן און אפילו נאָך אין אָנהויב פון 20־טן יאָרהונדערט האָט אין דעם פרט אין הויפּט־פּראָבלעם פאַרנומען די אויסמערקזאַמקייט פון די געלערנטע אויף די פאַרשיידנסטע געביטן — פון דעם עקאָנאָמיסט ביז דעם ביאָלאָג — דאָס איז די מורא פאַר אַן איבערבאַפעלקערונג. די מורא, אַז ס׳מוז אָנקומען אַ הונגער אויף דער וועלט, צוליב דעם וואָס די מענשהייט פּרוכפּערט זיך און מערט זיך זעהר שנעל, און דאָס צוקומען פון פּראָדוקטן קאָן ניט אָנגיען אָט דעם שנעלן וואוקס. פאַרקערט, די לעצטע צען יאָר פאַר דער וועלט־מלחמה און באַזונדער בעת דער מלחמה נוסאַ איז אַנטשטאַנען פונקט אַן אומגעקערטע מורא — די וועלט זאָל הלילה ניט בלייבן נאָר אַן מענשן: די צאָל נעבורטן ווערט דאָך אַלץ קלענער און קלענער, בא אַלע קולטור־פעלקער אַן אַ אויסנעם, — צי וועט דאָס ניט פירן צום אונטערגאַנג, צו דער אויסאַרטונג פון דער נאַנצער ווייסער ראַסע?

וואָסערע אָביעקטיווע פאַקטן האָבן עס געבראַכט דערצו, אַז די צוויי דערמאָנטע פּראָבלעמעס זאָלן נאָר געשטעלט ווערן?

עס איז בלתי ספק, אַז דער 19־טער יאָרהונדערט פאַרנעמט אַן אויסשליסליך אָרט אין דער וועלט־געשיכטע לויטן וואוקס פון

דער ווייסער ראַסע. אָט זיינען בלויז עטליכע ציפערן, וואָס באַשטעטיגן די דאָזיגע הנחה. אין יאָר 1804 האָט די באַפעלקערונג פון אייראָפּע באַטראָגן 191 מיליאָן נפשות, אין יאָר 1910 האָט די צאָל דערגרייכט שוין ביז 452 מיליאָן. נעבן מיר נאָך צו צו אָט דער צאָל די באַפעלקערונג פון אַמעריקע און פון אויסטראַליע, — ווייל די דאָזיגע באַפעלקערונג באַשטייט דאָך אויך אין איר רוב פון אויסוואַנדערער פון אייראָפּע, — אַזוי באַקומען מיר די ריזיגע ציפער פון 550 מיליאָן נפשות, ד. ה., אַז דער צוואַקס פאַר איין יאָרהונדערט מאַכט אויס נאָכצע 188 פּראָצענט. נאָר אויב אפילו זיך האַלטן בא דער ציפער 452 מיליאָן, האָבן מיר אויך אַ צוואַקס אויף 136 פּראָצענט, אַ זאַך, וואָס ביזן 19־טן יאָרהונדערט איז דאָס ניט געווען.

מיר וועלן זיך דאָ ניט פאַרנעמען מיט כאַראַקטעריזירן יענע אַלע מעאָריעס, וואָס זיינען געשאַפן געוואָרן אַרום דער באַקאַנטער הנחה פון מאַלטוס׳, אַז די צאָל שפּייז־מיטלען פאַרגרעסערט זיך אויף דער ערד נאָר אין אַ אַריטמעטישער פּראָגרעסיע, בעת די באַפעלקערונג וואַקסט אין אַ געאָמעטרישער פּראָגרעסיע *. דאָס נייט ניט אַריין אין די אויפגאַבן פון אונזער אַרבעט. פאַר אונז איז וויכטיג פעסטצושטעלן נאָר יענע גרונט־סיבות, וועלכע האָבן געבראַכט צום אויבגדערמאָגן דעזולטאַט, צום אומגעהייערן וואוקס פון דער ווייסער ראַסע. די דאָזיגע סיבות זיינען: אין 19־טן יאָרהונדערט האָט זיך שטאַרק פאַרקלענערט די שטאַרבליכקייט, אַ דאַנק דעם אַלגעמיינעם וואוקס פון דער קולטור, און באַזונדער צוליבן וואוקס פון דער מאַטעריעלער־היגיענישער קולטור, צוליבן אומגעהויערן פּראָגרעס פון דער מעדיצין־וויסנשאַפט מיט איר פּראַקטישער אנוועגונג אין לעבן פון די ברייטע מאַסן; פון דער צווייטער זייט, האָט זיך די צאָל געבורטן אויך נאָר אויף אַן אויסגעמאָפן פאַרגרעסערט אין משך פון נאָכצן 19־טן יאָרהונדערט, ביז אין די 80־גער יאָרן אַריין.

די פּאַראַלעלע וויקונג פון די דאָזיגע צוויי גרונט־דערשיינונגען — די פאַרקלענערטע שטאַרבליכקייט און די פאַרגרעסערטע צאָל געבורטן — האָט עס געבראַכט צו דעם דערמאָגן וואוקס פון דער ווייסער ראַסע. עס איז דעריבער קיין חידוש ניט, וואָס נאָך אין אָנהויב פון 20־טן יאָרהונדערט האָט זאָמבאַרט אַזוי געשריבן: „מען דאַרף נעמען אין אַכט, אַז כל זמן די באַפעלקערונג וועט זיך אַזוי משונעדיגערווייז פאַרמערן, ווי דאָס איז געווען אין משך פון לעצטן יאָרהונדערט, וועט דער וואוקס פון די פּראָדוקציע־כוחות זעהר ווייניג קאָנען אויסטון אין פרט פון פאַרבעסערן דעם וואַרלשטאַנד פונם יחיד“ **. אָבער נאָך אַ נאָכצן יאָרהונדערט פון משונעדיגע פאַרמערן זיך, האָט זיך די מענשהייט לטוף אַרומגעקוקט — און אָנגעהויבן „קירצן“ די צאָל געבורטן. און די דאָזיגע קינסטליכע „קירצונג“, די ניכטערנע רעגולירונג פון די נאַטירליכע נעשלעכט־באַציאונגען האָט פאַר אַ קורצער צייט פאַרכאַפּט אַזעלכע ברייטע שיכטן פון דער באַפעלקערונג און האָט זיך אַזוי פאַרשפּרייט, אַז די אייראָפּייאישע וויסנשאַפט האָט שוין גענומען רעדן וועגן אַ ניי משונעדיגע, וואָס איז באַפאַלן די קולטורעלע פעלקער. דאָס משונעדיגע הייסט: קינדער־מורא.

די ציפערן וועגן דער צאָל געבורטן פאַר די לעצטע 40—30 יאָר זאָגן קלאָר און דייטליך, אַז די דאָזיגע דערשיינונג נעמט אָן בסדרוש סכנות־דיגע פאָרמען. אמת, די שטאַרבליכקייט פאַלט אויך, אָבער די שטאַרבליכקייט קאָן פאַלן נאָר ביז אַ געוויסן גרעניץ, וואָס ווייטער פון אים קאָן זי שוין ניט פאַלן אפילו בא די פאַמע אידעאַלסטע באַדינגונגען פון לעבן, בעת פאַרן פאַלן פון דער צאָל געבורטן איז אַזאַ גרעניץ לחלוטין ניט פאַראַן. דאָ קאָן דאָך נעמאָלט זיין אַזאַ אידעאַלע שכל־דיגע ווירקונג אויף די בלינדע כוחות פון דער נאַטור, אַז די רעזולטאַטן זאָלן מאַקע אויך זיין נאָר אידעאַלע, — מ׳הייסט, אַז דער קולטור־מענש זאָל נאָר פאַמור ווערן פון אַלע דאַנגות, וואָס זיינען פאַרבונדן מיט דער ווייטערדיגער עקזיסטענץ פונם מענשן־מין. אויף אַזאַ אופן איז מאַקע אַרשטאַנען די מורא פאַרן אונטערגאַנג פונם מין מענש, עס איז אויסגעקומען די פּראָבלעם וועגן משונעדיגן פון 20־טן יאָרהונדערט, וועלכע מיר האָבן העכער אָנגערופן מיטן נאָמען קינדער־מורא.

לאָמיר אינטערעסירן צו ציפערן, וועלכע באַלייכטן די דאָזיגע פראַגע. די טאַבעלע I ווייזט אונז די צאָל געבורטן פעסט אין אַלע לענדער פון אייראָפּע.

Tab. — I — טאַב׳

Die Geburtsfrequenz in den europäischen Ländern — די צאָל געבורטן אין די אייראָפּייאישע לענדער

1841—1914

Jahr יאָר	Länder לענדער	Frankreich פראַנקרייך	Belgien בעלגיע	Schweiz שווייץ	Schweden שווידן	England u. Wales ענגלאַנד און וואַלס	Norwegen נאָרוועגן	Dänemark דענעמאַרק	Deutschland דייטשלאַנד	Holland האָלאַנד	Finland פינלאַנד	Oesterreich עסטרייך	Italien איטאַליע	Ungarn אונגאַרן	Serbien סערביע	Rußland רוסלאַנד	Ganz Europa גאַנץ אייראָפּע
1841—1850	274	305	.	311	326	307	305	362	330	355	387	.	.	.	.	.	378
1851—1860	263	304	.	328	341	330	325	353	333	359	382	.	.	420	.	.	378
1861—1870	263	322	298	314	354	309	308	372	357	344	382	376	435	447	500	386
1871—1880	254	327	309	305	355	309	314	391	363	370	393	368	434	405	493	389
1881—1890	239	302	283	291	325	310	319	368	342	350	380	377	439	449	486	381
1891—1900	222	289	281	271	299	303	302	361	325	322	374	350	405	416	487	370
1901—1910	206	261	269	258	272	275	286	329	305	311	347	327	370	389	467	.
1911	182	221	.	.	243	260	266	286	278	.	315	315	350	382	437	.
1912	184	218	.	238	240	258	266	283	281	.	314	324	868	381	414	.
1913	183	216	247	232	241	254	256	275	282	.	291	317	345	.	.	.
1914	180	202	224	229	238	252	256	268	282	.	.	311	.	.	.	.

באַמ.: אין דער דאָזיגער טאַבעלע זיינען די צאָלן גענומען אויף 10,000 פון דער באַפעלקערונג.

*) ווי: T. R. Malthus: „Versuch über das Bevölkerungsgesetz“ Berlin. 1900. S. 4-10

**) ווי: W. Sombart: „Sozialismus u. soziale Bewegung“; 1908 S. 89 קורסיוו שטן מיר — י. ל.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

באַטראַכטן מיר די וועדמיקאַלע רייען פון דער מאַבעלע, זעהען מיר, אַז די ירידה פון דער געבורטן-צאָל, — אַ כסדר'דיגע, אָן אַ שום איבערריס, — ווערט פון סוף פון פאָריגן יאָרהונדערט אַל-געמיין מאַר אַלע לענדער, אָן אַ שום אויסנעם. צום ערנסטן איז די לאַגע אין פראַנקרייך. דאָ הייבט זיך אָן די געבורטן-ירידה פריער ווי אין אַלע איבעריגע לענדער — נאָך אין 1851-60 — און ציט זיך אָן אויפהער ביז נאָר דער לעצטער צייט. שוין צום סוף פון 19-טן יאָרהונדערט איז די געבורטן-צאָל אין פראַנקרייך אַ נאָכגיך נידעריגע; נאָר אין יאָר 1913 פאַלט שוין די דאָזיגע צאָל ביז 183 אויף יעדע 10 טויזנט באַפעלקערונג, אַזוי אַז זי דעקט קוים די צאָל טויט-פאַלן: — אין זעלבן יאָר האָט די שטאַרבליכקייט אין פראַנקרייך אויסגעמאַכט ביז 177 אויף יעדע 10 טויזנט. אין ענגלאַנד און אין בעלגיע הייבט זיך אָן די געבורטן-ירידה מיט דריי יאָרצענדלינגע שפּעטער, אָבער דערנאָך גייט זי מיטן זעלבן טעמפּ. אויב אין די יאָרן 80—1871 האָט די צאָל געבורטן אין ענגלאַנד אויסגעמאַכט 355 אויף 10 טויזנט באַפעלקערונג — מאַכט דאָרט דיזעלבע צאָל אויס אין 1914 שוין נאָר 238; און דאָסגלייכן אין בעלגיע: דאָרט פאַלט די צאָל פון 327 אין 80—1871 ביז 202 אין 1914.

די זעלבע דערשיינונג זעהען מיר אויך אין דייטשלאַנד. ביז די 80-נער יאָרן האַלט דאָ די צאָל געבורטן אין איין וואַקסן, און פון דאַן אָן הייבט זי אָן שנעל צו פאַלן, באַזונדער פון אָנהויב פון 20-טן יאָרהונדערט. אין 80—1871 האָבן מיר 391 געבורטן אויף 10 טויזנט באַפעלקערונג, און אין 1914 שוין נאָר 268 געבורטן.

אמת די לאַגע אין דייטשלאַנד איז פאַרט נים אַן ערך בעסער, ווי אין די דריי דערמאָנטע לענדער; נאָך ערב דער לעצטער מלחמה איז די געבורטן-צאָל אין דייטשלאַנד געווען אַ נאָכגיך באַדייטנדיגע, העכער פון דער זעלבער צאָל אין ענגלאַנד אויף 12,6 פּראָצענט און פון פראַנקרייך אויף נאָכצע 48,9 פּראָצענט.

מיר האָבן אַלץ נערעדט וועגן די אינדוסטריעל-אַנטוויקלטע לענדער. אָבער די געבורטן-ירידה קומט פאַר אויך אין די אַגראַרישע לענדער, בלויז דער טעמפּ איז דאָ נים אַזאַ שנעלער. אין אייראָפּייאישן רוסלאַנד, למשל, איז אין די יאָרן 70—1861 אויסגעקומען 500 געבורטן אויף 10 טויזנט באַפעלקערונג, און אין 1912 שוין נאָר 414. אין סערביע איז אין 70—1861 געווען 447 געבורטן אויף 10 טויזנט באַפעלקערונג, און אין 1912 שוין נאָר 381. אין איטאַליע האָבן מיר אין 70—1861 אויף יעדע 10 טויזנט באַפעלקערונג 376 געבורטן, און אין 1914 — נאָר 311. און אין אונגאַרן איז אין 70—1861 געווען 435 געבורטן אויף 10 טויזנט, און אין 1913 שוין נאָר 345. מ'איז קלאָר, אַז אויך אין די אַגראַר-לענדער, אויף וויפיל זיי ווערן אינדוסטריאַליזירט און צוזאַמען דערמיט אורבאַניזירט, באַקומט דאָרטן אויך אַ שליטה די שטאָטישע קולטור מיט אַלע אירע ליכטיגע און טונקעלע זייטן — און דאָס רעגולירן פון קינדער-האָבן איז דאָך בלתי סתק אַ פּראָדוקט פון דער מאָדערנער שטאָטישער ציוויליזאַציע!

די דאָזיגע דערשיינונג האָט פאַרכאַפּט אויך די נייע לענדער — אַמעריקע און אויסטראַליע. אַזוי איז אין די פאַראייניגטע שטאַטן אויסגעקומען אויף 10 טויזנט פרויען אין עלטער פון 15 ביז 45 יאָר קינדער ביז 5 יאָר:

אין יאָר	1850	626
„ „	1860	634
„ „	1880	559
„ „	1900	474

די צאָל קינדער אינגער פון 5 יאָר איז, ווי מיר זעהען, קלענער געוואָרן אויף אַ נאָכגיך פערטל.

אין אויסטראַליע איז די צאָל געבורטן אויף יעדע 10 טויזנט ווייסע איינוואוינער געווען:

אין	1861—1870	409
„	1871—1880	369
„	1881—1890	348
„	1891—1900	294
„	1901—1903	263
„	1905	262
„	1909	267
„	1911	272

ווי מיר זעהען, פאַלט די צאָל געבורטן אין אויסטראַליע כסדר, און אין אַ נאָכגיך היפּשער מאָס: פון 70—1861 ביז 1911 איז זי געפאַלן אויף 33,5 פּראָצענט.

משמעות, אַז אפילו אין די נייע לענדער, וואו פון איבעראַבאַפעלקערונג קאָן נאָך קיין שום רעד נים זיין, האָבן זיך די מענשן אויך „אַרומגעקוקט" און האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון דער סיסטעם פון „משותפדיגע" פאַרמערן זיך. נאָך מער, ווי האָבן דאָרט אַ פּנים נוט איינגעקנעלט די נייסטע מעטאָדע פון אייראָפּע — ראַציאָנעל צו רעגולירן דאָס האָבן פון קינדער.

ווען מען באַטראַכט די האָריזאָנטאַלע רייען פון דער מאַבעלע I, פון רעכטס אויף לינקס, איז לייכט איינצוזעהען, אַז לויט דער הויך פון דער צאָל געבורטן קאָן מען אַלע אויסגערעכנטע לענדער איינטיילן אין דריי גרופּעס: 1) לענדער מיט אַ הויך אַנטוויקלטער אינדוסטריע און מיט אַ אַלטער שטאָטישער קולטור (פראַנקרייך, בעלגיע, ענגלאַנד א. א.) — אין זיי איז די צאָל געבורטן נאָכגיך שטאַרק געפאַלן נאָך צום סוף פון פאָריגן יאָרהונדערט, און די ירידה איז דאָרט מיטן אָנהויב פונם נייעם יאָרהונדערט אַוועק נאָך ווייטער, אָנגעמענדיג ממש קאַטאַסטראָפאַלע פאָרמען; 2) אַגראַרישע לענדער מיט אַ ווייניגער אינדוסטריע און מיט אַ נאָר שוואַך אַנטוויקלטער שטאָטישער קולטור (רוסלאַנד, סערביע, אונגאַרן א. א.) — אין זיי איז די געבורטן-צאָל נאָך אין אָנהויב 20-טן יאָרהונדערט געווען אַ נאָכגיך גרויסע, כמעט צוויי מאָל אַזוי פיל, ווי אין די אינדוסטריעל אַנטוויקלטע לענדער, די פאַרקלענערונג פון דער צאָל געבורטן איז דערווייל אַ נאָכגיך לאַנגזאַמע, אָבער זי הייזט אַרויס אַ טענדענץ צו פאַרשטאַרקן זיך; און לסוף 3) לענדער פון אַ מיטעלן, איבערגאַנגס-טיפּ (עסטרייך, איטאַליע א. א.), וואו די צאָל געבורטן איז נים זעהר קיין הויכע און איר פאַלן קומט פאַר נאָכגיך אינטענסיוו.

אַ באַזונדער אָרט אין דעם פּרט פאַרנעמט דייטשלאַנד. אַ לאַנד מיט אַ שטאַרק אַנטוויקלטער אינדוסטריע, מיט אַ הויכער שטאָטישער קולטור, איז דאָרט פונדעסטוועגן ביזן סאַמע סוף פון 19-טן יאָרהונדערט די צאָל געבורטן געווען זעהר אַ גרויסע, און נאָר פון אָנהויב פון נייעם יאָרהונדערט הייבט די צאָל אָן אַזוי שנעל צו פאַלן, אַז איצט איז שוין דייטשלאַנד נאָר קרוב צום טיפּ לענדער פון דער ערשטער קאַטעגאָריע.

מען קאָן נים זאָגן, אַז די צאָל געבורטן זאָל זיך נעפינען אין

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

א דירעקטער שייכות צום עלטער פון די געהייראַטעטע. די נאָכצע פּראָבלעם באַשטייט דאָך מאַקע דערין, וואָס אַט די צוויי ענד צווישן זיך פאַרבונדענע דערשיינונגען — דאָס הייראַטן און דאָס קינדער־האָבן — האָבן זיך אין דער מאָדערנער געזעלשאַפט אָפּגעריסן און אָפּגעטיילט איינס פון צווייטן און ווייזן אַרויס אַ טענדענץ צו ווערן לחלוטין אומאָפּהענגיג איינע פון דער אַנדערער; ווי מיד וועלן נאָך ווייטער זעהען, האַלט זיך דער קאָעפיציענט פון חתונות די נאָכצע צייט אויף איין הויך, בעת ווען דאָס קינדער־האָבן פאַלט זעהר שטאַרק פאַר די לעצטע יאָרצענדליינגען. אָבער דאָך דאַרף מען נים פאַרגעסן, אַז די פּרוכטבאַרקייט פון געהייראַטעטע הענגט דירעקט אָפּ פון זייער עלטער, אַז געהייראַטעטע פון אַ אינגערן עלטער האָבן אַ סך מער שאַנסן צו ברייגנען אַ דור אויף דער וועלט, איידער געהייראַטעטע פון אַ העכערן עלטער; — און דעריבער זעהען מיר מאַקע, אַז אין די לענדער, וואו די צאָל געבורטן איז אַ הויכע, איז אויך גרויס דער פּראָצענט פון געהייראַטעטע פון אינגן עלטער.

די טאַבעלע II גיט אַ בולטע אילוסטראַציע צו דעם נאָר וואָס געזאָגטן.

Tab. — II — טאַב.

דער חתונה־עלטער אין די אייראָפּייאישע לענדער

Die Eheschliessenden nach Altersgruppen in den europäischen Ländern

לענדער Länder	יאָר Jahr	פון יעדע הונדערט געהייראַטעטע מענער זיינען אַלט געווען: Von je 100 verheirateten Männern standen im Alter von:				פון יעדע הונדערט געהייראַטעטע פרויען זיינען אַלט געווען: Von je 100 verheirateten Frauen standen im Alter von:			
		ביז 20 יאָר bis zu 20 Jahren	20—25 יאָר 20—25 Jahren	25—30 יאָר 25—30 Jahren	העכער פון 30 יאָר über 30 Jahren	ביז 20 יאָר bis zu 20 Jahren	20—25 יאָר 20—25 Jahren	25—30 יאָר 25—30 Jahren	העכער פון 30 יאָר über 30 Jahren
רוסלאַנד – Rußland	1882—1886	32,0	34,1	17,8	16,1	56,3	29,5	6,9	7,3
סערביע – Serbien	1888—1890	29,8	34,3	20,8	15,1	47,9	34,6	9,7	7,6
בולגאַריע – Bulgarien	1892	14,9	46,1	19,8	19,2	41.6	41,0	6,9	11,5
ענגלאַנד – England	1893—1894	1,8	41,5	31,5	25,2	9,7	49,0	23,8	17,5
פראַנקרייך – Frankreich	1892	2,0	23,5	43,2	31,3	19,2	40,5	22,8	17,5
איטאַליע – Italien	1893—1894	1,4	23,9	39,3	35,4	15,9	44.2	21,7	18,2
פרייסן – Preußen	1893—1894	0,1	69,7		30,2	8,9	72,9		18,2
פינלאַנד – Finnland	1892—1894	3,0	34,8	29,4	32,8	15,8	44,1	19,4	20,7
עסטרייך — Oesterreich	1892—1894		15,1	49,1	35,8	17,3	30,4	30,3	22,0
דענעמאַרק – Dänemark	1885—1889		25,2	39,0	35,8	7,4	39,1	30,8	22,7
שווייץ – Schweiz	1890	0,9	25,5	35,2	38,4	6,7	39,4	29,6	24,3
בעלגיע – Belgien	1885—1890		27,0	37,4	35,6	47,1		28,0	24,9
שווידן – Schweden	1892—1894	0,2	24,8	35,4	29,6	6,7	35,4	30,1	27,8

רוסלאַנד, וועלכע צייכנט זיך אויס מיט דער גרעסטער צאָל געבורטן, פאַרנעמט דאָס ערשטע אָרט אויך לויט דעם פּראָצענט פון אינג־געהייראַטעטע. דערנאָך גיין אַזעלכע אַגראַר־לענדער, ווי סערביע און בולגאַריע, וואו דער פּראָצענט פון אינגעהייראַטעטע איז אויך זעהר אַ הויכער. אין פראַנקרייך, וואו די צאָל געבורטן איז די קלענסטע, איז דאָך דער פּראָצענט פון אינגעהייראַטעטע אַ נאָכנ הויכער, העכער אפילו ווי אין אַ רייע לענדער מיט אַ גרויסער געבורטן־צאָל — אָבער דאָס באַוויזט בלויז, אויף ווי ווייט דאָס חתונה־האָבן אין דער היינטיגער געזעלשאַפט באַרייטעט נאָך נים קינדער־האָבן. און דערפאַר איז שוין קלאָר, אַז איינשטעלן אַ פולע, אַנטאַלוטע שייכות צווישן דער צאָל געבורטן און דעם חתונה־עלטער איז אוממעגליך.

ווען אפילו מיר האָבן שוין פעסטגעשטעלט אַ נידעריגע צאָל געבורטן פאַר די אינדוסטריעלע לענדער און אַ הויכע צאָל פאַר די אַגראַר־לענדער, קאָנען מיר נאָך פונדעסטוועגן נים מאַכן דער־פון קיין באַשטימטע אויסזיכטן בנוגע דעם גראַד פון נאַטירליכן צוזאַמענהאַנג פון דער באַפעלקערונג אין פאַרשיידענע לענדער. ווייל דער נאַטירליכער צוזאַמענהאַנג איז אַ רעזולטאַט פון צוויי מאָמענטן — פון דער צאָל געבורטן און פון דער צאָל טויט־פאַלן, ער איז דער עודף פון די געבורטן לגבי דער שטאַרבליכקייט. מיר מוזן זיך דעריבער נאָך אָפּשטעלן אויף דער שטאַרבליכקייט אין פאַר־שיידענע לענדער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. — III — טאַב.

שטאַרבליכקייט אין די אייראָפּייאישע לענדער
1841—1914
Die Sterblichkeit in den europäischen Ländern

לענדער Länder / יאָר Jahr	נאָרוועגן — Norwegen	דענעמאַרק — Dänemark	שווידן — Schweden	האָלאַנד — Holland	ענגלאַנד און אַוועלס England und Wales	בעלגיע — Belgien	שווייץ — Schweiz	דייטשלאַנד — Deutschland	פראַנקרייך — Frankreich	פינלאַנד — Finnland	איטאַליע — Italien	עסטרייך — Oesterreich	סערביע — Serbien	אונגאַרן — Ungarn	אייראָפּייאיש רוסלאַנד Europäisches Rußland
1841—1850	182	205	206	262	224	244	.	268	232	235	.	333	.	.	.
1851—1860	171	205	217	256	222	226	.	264	237	286	.	308	.	.	.
1861—1870	180	199	202	254	226	237	.	269	236	322	303	303	310	340	375
1871—1880	170	194	183	242	214	229	235	272	237	222	298	317	341	411	357
1881—1890	171	186	169	210	192	206	210	251	221	211	273	296	252	324	343
1891—1900	162	174	164	184	182	191	190	222	215	197	242	267	268	298	338
1901—1910	142	142	149	152	154	164	167	187	194	179	216	233	234	257	299
1911	.	.	.	.	146	155	.	173	196	.	214	220	.	251	267
1912	135	130	142	123	134	142	.	156	175	.	182	206	211	233	252
1913	132	125	137	123	138	139	152	151	177	.	188	202	.	235	.
1914	135	125	138	124	140	142	138	.	196	.	179	.	.	.	.

באַט.: אין דער דאָזיגער טאַבעלע זיינען די צאָלן נעגומען אויף 10,000 פון דער באַפעלקערונג.

די טאַבעלע III וויזט די שטאַרבליכקייט אין די זעלבע לענדער און פאַר דעם זעלבן צייט־פעריאָד, וואָס אין דער טאַבעלע I. עס ווערט זיך גלייך אין די אויגן, אַז אין אַלע אָן אויסנעם לענדער איז די שטאַרבליכקייט פאַר די לעצטע 75 יאָר שטאַרק געפאַלן. אמת, דער גראַד פונם פאַלן איז ניט אומעטום דער זעלבער. אין פראַנקרייך, למשל, איז די שטאַרבליכקייט געפאַלן פון 232 אויף 10 טויזנט באַפעלקערונג אין 50—1841 ביז 177 אין 1913, ד. ה. אויף 23,7 פּראָצענט. אין ענגלאַנד איז די שטאַרבליכקייט געפאַלן פון 224 אויף 10 טויזנט באַפעלקערונג אין 50—1841 ביז 138 אין 1913, ד. ה. אויף 38,4 פּראָצענט. שטאַרק געפאַלן איז די שטאַרבליכקייט אויך אין דייטשלאַנד — פון 268 אין 50—1841 ביז 151 אין 1913, ד. ה. אויף 43,7 פּראָצ. ווייטער, אין בעלגיע איז די צאָל טויט־פאַלן אַראָפּ פון 244 ביז 139, ד. ה. אויף 43,0 פּראָצ. לאַנגזאַמער, אָבער סיסטעמאַטיש פאַלט די שטאַרבליכקייט אויך אין די אַנדערע לענדער. אין רוסלאַנד, למשל, איז די שטאַרבליכקייט געפאַלן פון 375 אויף 10 טויזנט באַפעלקערונג אין 70—1861 ביז 252 אין 1912, ד. ה. אויף 32,8 פּראָצענט; און אין אונגאַרן איז די שטאַרבליכקייט פאַר דערזעלבער צייט געפאַלן פון 340 ביז 233, ד. ה. אויף 31,5 פּראָצענט.

איצט לאָמיר פאַרגלייכן די טאַבעלע I מיט דער טאַבעלע III. פון ערשטן קוק איז שוין לייכט צו זעהן, אַז ס'איז פאַראַן אַ געוויסע שייכות צווישן דער צאָל געבורטן און דער שטאַרבליכקייט אין אַלע לענדער: לענדער מיט אַ קליינעם געבורטן־קאָעפיציענט צייכענען זיך געוויינטליך אויס אויך מיט אַ קליינער שטאַרבליכקייט; און פאַרקערט, וואו די צאָל געבורטן איז אַ גרויסע, איז די שטאַרבליכקייט אויך אַ גרויסע. און די דאָזיגע שייכות אַנטשפּרעכט טאַקע פולשטענדיג דער ווירקליכקייט; ווי שטאַרק עס זאָל ניט זיין די ווירקונג פון פאַרשיידענע אַנדערע אומשטאַנדן, ווי דער וואוילשטאַנד פון דער באַפעלקערונג, דער מאַגיטן־ער מצב פון לאַנד, די אָרגאַניזירונג פון דער מעדיצינישער הילף און איר פאַרשפּרייטקייט צווישן דער באַפעלקערונג א. א. וו. א. ד. נ. — אָבער פאַרט בלייבט די צאָל געבורטן דער גרונט־מאָמענט, וועלכער באַשטימט די גרויס פון דער שטאַרבליכקייט. אָבער דיזעלבע טאַבעלן ווייזן אונז, אַז די ווירקונג פון די ערשטע אויסגערעכנטע זייטיגע אומשטאַנדן איז אויך גאַנץ באַדייטענדיג. מיר זעהן, אַז נאָר דריי לענדער — רוסלאַנד, דייטשלאַנד און ענגלאַנד — פאַרנעמען אין ביידע טאַבעלן איינע און דיזעלבע ערטער, נעמליך: רוסלאַנד פאַרנעמט אין ביידע טאַבעלן דאָס לעצטע אָרט, דייטשלאַנד — דאָס מיטלסטע און ענגלאַנד — דאָס פינפטע אָרט. אַלע איבעריגע לענדער פאַרנעמען אין דער שטאַרבליכקייט־טאַבעלע אַנדערע ערטער, איידער אין דער געבורטן־טאַבעלע. פראַנקרייך פאַרנעמט דאָס ערשטע אָרט לויט איר נידעריגן געבורטן־קאָעפיציענט און דאָס נייַנטע אָרט אינם לייטער פון שטאַרבליכקייט, ד. ה. אַז איר לאַגע איז אין דעם פּרט די ערנסטע. כמעט אין דערזעלבער לאַגע געפינט זיך אויך בעלגיע — זי פאַרנעמט אַנטשפּרעכנדיג דאָס צווייטע און דאָס זעקסטע אָרט. און פאַרקערט, נאָרוועגן און דענעמאַרק, כאָטש דער געבורטן־קאָעפיציענט איז בא זיי אַ גאַנץ הויכער, צייכענען זיי זיך פונדעסטוועגן אויס מיט דער קלענסטער שטאַרבליכקייט. פון די צוויי לענדער קאָן מען טאַקע זעהן, ווי גרויס ס'איז די ווירקונג פון אַלע אַנדערע אומשטאַנדן אויף דער הויך פון דער שטאַרבליכקייט אין דעם אָדער יענעם לאַנד.

מען דאַרף נאָך צוגעבן, אַז לויט דער הויך פון שטאַרבליכקייט לאָזן זיך די אויסגערעכנטע לענדער אויך איינטיילן אין דריי קאַטעגאָריעס: 1) לענדער מיט אַ הויך אַנטוויקלטער אינ־

רוסלאנד — דאָ מאַכט אויצט אויס די שטאַרבליכקייט פון 125 ביז 150 אויף יעדע 10 מויזנט באַפעלקערונג; 2) אַנדער־לענדער — דאָ דערגרייכט נאָך איצט אויך די שטאַרבליכקייט ביז 250 אויף 10 מויזנט און 3) לענדער פון מיטעלן טיפּ, וואו די שטאַרבליכקייט איז פון 175 ביז 200 אויף 10 מויזנט.

איצט לאָמיר זיך צוקוקן צו דער טאַבעלע IV — וועגן צוואַקס. שטעלן מיר אויס די לענדער אין אַזאַ סדר, אַז וואָס ווייטער זאָלן קומען לענדער מיט אַ אַלץ קלענערן צוואַקס, באַקומען מיר זעהר אַ אינטערעסאַנט בילד פון דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג אין פאַרשיידענע לענדער. די לענדער, וועלכע האָבן אין די פריערדיגע צוויי טאַבעלעס פאַרנומען די סאַמע לעצטע ערטער, פאַרנעמען איצט דעם סאַמע אויבן אָן. דאָס הייסט, אַז די סאַמע אָפּגעשטאַנענע לענדער, וועלכע צייגען זיך אויס אי מיט אַ גרויסער צאָל געבורטן אי מיט אַ גרויסער שטאַרבליכקייט, האָבן דעם בעסטן באַלאַנס אין פּרט פון צוואַקס. אין רוסלאַנד, למשל, איז דער צוואַקס אין די יאָרן 1901—10 געווען 168 אויף 10 מויזנט באַפעלקערונג — 14 מאָל אַזוי פיל, ווי אין פראַנקרייך פאַר דער זעלבער צייט, כמעט צוויי מאָל אַזוי פיל, ווי אין בעלגיע און כמעט 1½ מאָל אַזוי פיל, ווי אין ענגלאַנד. נאָך רוסלאַנד נייט, לויט דער הויך פונם צוואַקס, סערביע, אויך אַ אָפּגעשטאַנען לאַנד. בעלגיע און פראַנקרייך פאַרנעמען די סאַמע לעצטע ערטער, ד. ה. זייער צוואַקס איז דער קלענסטער. אין זעהר אַ נוטער לאַגע זיינען די צפון־אייראָפּייאישע לענדער, ווי האָלאַנד, דענעמאַרק א. א.; נוט איז אויך די לאַגע פון דייטשלאַנד. ביז דער מלחמה האָט דער צוואַקס דאָ אויסגעמאַכט 127 (אין 1912) און 124 (אין 1913) אויף 10 מויזנט באַפעלקערונג.

Tab. — IV — טאַב.

דער נאַטירליכער צוואַקס אין די אייראָפּייאישע לענדער

1841 — 1914

Die natürliche Zunahme der Bevölkerung in den europäischen Ländern

Frankreich — פראַנקרייך	Belgien — בעלגיע	Schweiz — שווייץ	Schweden — שוועדן	Oesterreich — עסטרייך	Italien — איטאַליע	Ungarn — אונגאַרן	England und Wales — ענגלאַנד און אוועלס	Finnland — פינלאַנד	Norwegen — נאָרוועגן	Deutschland — דייטשלאַנד	Dänemark — דענעמאַרק	Holland — האָלאַנד	Serbien — סערביע	Rußland — רוסלאַנד	Länder לענדער / Jahr יאָר
42	61	.	105	54	.	.	102	120	125	94	100	68	.	.	1841—1850
26	78	.	111	74	.	.	119	73	159	89	120	77	.	.	1851—1860
27	85	.	112	79	73	95	128	22	129	103	109	108	137	125	1861—1870
17	98	74	122	76	70	23	141	148	139	119	120	121	64	136	1871—1880
18	96	73	122	84	104	115	133	139	139	117	133	132	197	143	1881—1890
7	98	91	107	107	108	107	117	125	141	139	128	141	148	149	1891—1900
12	97	102	109	114	111	113	118	132	133	142	144	153	155	168	1901—1910
6	66	.	.	95	101	99	97	.	.	113	.	.	.	170	1911
9	76	.	96	108	142	130	106	.	123	127	136	158	170	162	1912
6	77	95	95	89	129	110	103	.	122	124	131	159	.	.	1913
—16	60	86	91	.	132	.	98	.	117	.	131	158	.	.	1914

באַמ.: אין דער דאָזיגער טאַבעלע זיינען די צאָלן נעגומען אויף 10,000 פון דער באַפעלקערונג.

באַמראַכטן מיר די ווערטיקאַלע ריינען פון דער טאַבעלע IV, זעהען מיר, אַז פאַר דער צווייטער העלפט פון פאָריגן יאָרהונדערט איז אין אַלע לענדער, אַ חרץ פראַנקרייך, דער צוואַקס פון דער באַפעלקערונג פאַרגרעסערט געוואָרן, און נאָר ערשט צום אָנהויב פון 20־טן יאָרהונדערט קומט פאָר אין איינינע לענדער אַ באַדייטנדיגע פאַרקלענערונג פון צוואַקס. אַזוי אַז דאָס וואָלט אין פלוג נעקאָנט זיין אַ היפּשע נחמה און פאַרטרייבן אַלע פּחדים מפּחד דעם קומענדיגן גורל פון דער מענשהייט. ווען מען דריינט אָבער מיסער אַריין אינם זינען פון די נעבראַכטע דריי טאַבעלעס — ווען געבורטן, שטאַרבליכקייט און צוואַקס — פון מען זיך איבערצייגן, אַז די טענדענצן פון וואוקס פון דער מענשהייט רופן ניט אומזיסט אַרויס אַ מורא. אין דער אמתן, פון די טאַבעלעס זעהט מען, אַז די שטאַרבליכקייט, וועלכע האָט זיך באַדייטנדיג פאַרקלענערט פאַר די לעצטע יאָרצענדליגנען, קומט צו נאָכן נאָענט צו איר נאַטירליכן נרעניץ, נידעריגער פון וועלכן זי קאָן שוין ניט פאַלן, — בעת די צאָל געבורטן וויזט אַרויס אַ קלאָרע טענדענץ צו ווערן אַלץ קלענער און קלענער, און מען קאָן לחלוטין ניט פאָראויסזעהען דעם נרעניץ, בײַ וועלכן די געבורטן־ירידה זאָל זיך מרון אָפּשטעלן. און דערפאַר טאַקע פאַרדינען די אַלע פּחדים וועגן גורל פון די אייראָפּייאישע ראַסעס די סאַמע ערנסטע אויפמערקזאַמקייט.

דער רעזולטאַט פון פאַרשיידענעם נאַטירליכן צוואַקס לאָזט זיך זעהר גוט אילוסטרירן דורך די ציפערן וועגן פאַקטישן וואוקס פון דער באַפעלקערונג אין פאַרשיידענע לענדער פאַרן פעריאָד

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

פון 1804 ביז 1910. אַזוי, איז אין פראַנקרייך, אין אירע מאַר־מלחמה־דיגע גרעניצן, געווען אין 1804 יאָר 27 מיליאָן איינוואָו־נער, און אין 1910 יאָר—40 מיליאָן, ד. ה. אַ צוואַקס פון 48 פּראָ־צענט; אין דייטשלאַנד איז אין 1804 געווען 24 מיליאָן איינוואוינער, און אין 1910 — 65 מיליאָן. דאָ באַטרעפט דער צוואַקס נאָכצע 170 פּראָצענט. אין איראָפּייאישן רוסלאַנד (אויסגענומען קרוין־פּרילן און פינלאַנד) איז געווען אין דיזעלבע יאָרן 39 און 136 מיליאָן נפשות, ד. ה. אַ צוואַקס פון 248 פּראָצענט.

אָט די אַלע דערשיינונגען, וועלכע מיר האָבן דאָ פעסט־געשטעלט בנוגע דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעל־קערונג, קאָן מען פאָרמולירן אויף אַזאַ אופן:

וואָס העכער אַ לאַנד איז אין אינדו־סטריעלער און קולטורעלער הינזיכט, אַלץ נידעריגער זיינען אין דעם לאַנד סיי די גע־בורטן, סיי די שטאַרבליכקייט און סיידער צוואַקס פון דער באַפעלקערונג;

און פאַרקערט,

וואָס נידעריגער אַ לאַנד איז אין די ביידע דערמאָנטע פּרטים, אַלץ העכער איז אין דעם לאַנד אי די צאָל געבורטן, אי די שטאַרבליכקייט, אי אויך דער צוואַקס.

II

פון די אַלגעמיינע הנחות און דאַטן מבוח דער באַפעלקערונג־באַ־וועגונג פון נאָכצע לענדער, טעלן מיר איצט איבערגייען צו די פראַגן וועגן געבורטן, שטאַרבליכקייט און צוואַקס בא באַזונ־דערע סאָציאַלע גרופּעס און קלאַסן.

די פאַקטן ווייזן, אַז ס'איז פאַראַן אַ געוויסער אונטערשייד צווישן דער נאַטירליכער באַוועגונג פון שטאָטישער באַפעלקע־רונג, וועלכע באַשטייט דער עיקר פון האַנדלס־אינדוסטריעלע עלעמענטן און פון פאַרשטייער פון ליבעראַלע פּראָפעסיעס, און צווישן דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דאָרפישער באַפעלקערונג, וועלכע איז אין איר גרויסן רוב אַ פויערשע. לאָמיר צוליב דעם נאָכזעהן די מאַטעריאַלן פון דער סטאַטיסטיק אין דייטשלאַנד. אויף 1000 פאַרהייראַטעטע פרויען אין עלטער ביז 45 יאָר איז אויסגעקומען געבורטן:

	אין דערפער	אין שטעט	אין בערלין
אין 1891—1895	181,85	140,65	106,33
„ 1896—1900	183,06	136,95	96,73
„ 1901—1905	178,72	129,12	88,78

אָט די קליינע טאַבעלע איז זעהר אַ באַלערנדיגע. קודם כל, ווייזט זי, אַז אין דאָרף איז די צאָל געבורטן כסדר גרעסער, איידער אין שטאָט; און אין דער הויפּט־שטאָט, אין צענטער פון האַנדלס־אינדוסטריעלן לעבן פון לאַנד, איז די צאָל געבורטן כמעט צוויי־מאָל קלענער, ווי אין די דערפער און כמעט אַנדערט־האַלבן־מאָל קלענער, איידער אפילו אין די איבעריגע שטעט. ווייטער זעהען מיר נאָך אַזאַ אינטערעסאַנטע זאַך: אין די דער־פער האַלט זיך די צאָל געבורטן אין משך פון די 15 יאָר כמעט אויף דערזעלבער הויך; אין די שטעט אָבער ווייזט זי אַרויס אַ קלאָרע טענדענץ צו פאַלן, באַזונדער אין דער גרעסטער שטאָט פון דייטשלאַנד, אין בערלין, וואו די צאָל געבורטן פאַלט פאַר די 15 יאָר אויף נאָכצע 17 פּראָצענט.

עס איז קיין ספק נישט, אַז די דאָרפישע באַפעלקערונג ווערט ביסלעכווייז אויך אָנגעשטעקט מיט שטאָטישער קולטור, זי ווערט אויך דורכגעדרונגען מיט די שטאָטישע ביקן אויפן לעבן און הויבט אויך אָן זיך באַציען צו די פראַגן פון קינדער־האָבן מער באַוואוסטזיניג און ראַציאָנעל; ס'זיינען שוין פאַראַן לענדער, וואו די דאָרפישע באַפעלקערונג שטייט לחלוטין נים אָפּ פון דער שטאָטישער אין פּרט פון „ראַציאָנעל" רעגולירן די „בלינדע" כוחות פון דער נאַטור, — אָבער בכלל נעמען נים נאָך איצט די דאָרפישע באַפעלקערונג אין ס'רוב לענדער אַ גרעסערע צאָל גע־בורטן, אַ סך אַ גרעסערע, איידער די שטאָטישע באַפעלקערונג.

די טאַבעלעס V און VI גיבן זעהר אינטערעסאַנטן און ווערט־פולן מאַטעריאַל אויף צו באַלייכטן די דאָזיגע פראַגע.

Tab. — V — טאַב.

דער געבורטן־קאָעפיציענט אין שטאָט און דאָרף

Die Geburtsfrequenz in Stadt und Land

מלוכות Staaten	יאָרן Jahre	אין שטעט In den Städten	אין דערפער Auf dem Lande	אין דערפער מער, ווי אין שטעט Auf dem Lande mehr als in den Städten
פרייסן . . . . Preußen	1891 – 1900	345	391	46
	1901 – 1905	319	379	60
בייערן . . . . Bayern	1891 – 1900	339	374	35
	1901 – 1905	323	372	49
זאַקסן . . . . Sachsen	1896 – 1900	362	423	61
	1901 – 1905	317	365	48
שוועדן . . . . Schweden	1891 – 1900	271	272	1
	1901 – 1905	260	263	3
פראַנקרייך . . . Frankreich	1898 – 1900	220	214	– 6
	1901 – 1905	214	211	– 3
בולגאַריע . . . Bulgarien	1896 – 1900	368	427	69
	1901 – 1905	311	405	94
סערביע . . . . Serbien	1893 – 1900	333	425	92
	1901 – 1905	291	303	112

באַמ.: די צאָלן זיינען אויסגערעכנט אויף 10,000 פון דער באַפעלק.

פון טאַבעלע V זעהען מיר, אַז נאָר אין פראַנקרייך און אין שוועדן איז דער געבורטן־קאָעפיציענט בא דער דאָרפישער באַפעלקערונג קלענער, ווי בא דער שטאָטישער באַפעלקערונג; אין אַלע איבעריגע לענדער איז ער אין דאָרף אַ סך גרעסער, איידער אין שטאָט — אויף אַ נאָגיץ דריטל כמעט (סערביע און בולגאַריע), אָדער אויף אַ פינפטל (פרייסן) אָדער אויף אַ זעקסטל (זאַקסן).

נאָך בולטער טרעט אַרויס אָט די איינגשאַפט פון דער שטאָ־טישער באַפעלקערונג אין דער טאַבעלע VI, וואו ס'ווערט פאַר־גלייכן די געבורעווידינקייט אין די הויפּט־שטעט, — אין אָט די אינ־דוסטריעלע און קולטורעלע צענטרען פון די מאָדערנע מלוכות, — מיט דער געבורעווידינקייט פון דער באַפעלקערונג אין נאָכצע לאַנד.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. – VI – טאַב·

Die Geburtsfrequenz in den Hauptstädten — דער געבורטן־קאָעפיציענט אין די הויפּט־שטעט

1909	1901–1910	1900	1891–1900	1890	1881–1890	1880	1871–1880	מלוכות און שטעט Länder und Städte
	88		95		97		100	גאַנץ עסטרייך – Oesterreich . . . . .
55		79		81		100		ווין – Wien . . . . .
	84		92		94		100	גאַנץ דייטשלאַנד – Deutschland . . .
54		67		80		100		בערלין – Berlin . . . . .
	81		90		94		100	גאַנץ האָלאַנד – Holland . . . . .
66		80		94		100		אַמסטערדאַם – Amsterdam . . . . .
	95		99		99		100	גאַנץ רוסלאַנד – Russland . . . . .
90		99		104		100		פּעטערבורג – Petersburg . . . . .
	81		87		94		100	גאַנץ פראַנקרייך – Frankreich . . . .
69		83		91		100		פאַריז – Paris . . . . .
	77		84		92		100	גאַנץ ענגלאַנד און וועלס Engl. m. Wales
68		82		87		100		לאָנדאָן – London . . . . .
	71		80		94		100	גאַנץ אויסטראַליע – Australien . . .
68		67		96		100		סידניי – Sidney . . . . .

די יאָרן 80–1871 זיינען נענומען פאַר 100 ביים אויסרעכנען די געבוירענקייט אין גאַנצן לאַנד; דאָס יאָר 1880 איז נענומען פאַר 100 ביים אויסרעכנען די געבוירענקייט אין די הויפּט־שטעט.

וואָס באַקומט זיך? פאַר דריי יאָרצענדלינג (1909—1880) איז די צאָל געבורטן געפאַלן:

אין גאַנץ עסטרייך	אויף	12	פּראָצענט
אין ווין	„	45	„
אין גאַנץ דייטשלאַנד	„	16	„
אין בערלין	„	64	„
אין גאַנץ האָלאַנד	„	16	„
אין אַמסטערדאַם	„	34	„
אין גאַנץ רוסלאַנד	„	5	„
אין פּעטערבורג	„	10	„
אין גאַנץ פראַנקרייך	„	19	„
אין פאַריז	„	31	„
אין גאַנץ ענגלאַנד	„	23	„
אין לאָנדאָן	„	32	„
אין גאַנץ אויסטראַליע	„	29	„
אין סידניי	„	32	„

ווי מיר זעהען, איז אין ווין די צאָל געבורטן געפאַלן כמעט סיר מאָל מער, ווי אין גאַנץ עסטרייך; אין בערלין — דריי מאָל נידעריגער, ווי אין גאַנץ דייטשלאַנד; אין אַמסטערדאַם — צוויי מאָל נידעריגער, ווי אין גאַנץ האָלאַנד; אין פּעטערבורג — אויך צוויי מאָל נידעריגער, ווי אין גאַנץ רוסלאַנד. און אין קלאַסיש־אינדוסטריעלן ענגלאַנד, וואו דער גרעניץ צווישן שטאָט און דאָרף איז שוין כמעט ווי פאַרוישט, וואו די הויפּט־שטאָט איז שוין נים מער דער איינציגער צענטער פון די העכערע קלאַסן פון לאַנד, דאָרט איז שוין די לאַגע אַן אַנדערע: די צאָל געבורטן אין לאָנדאָן איז נים אויף אַ סך נידעריגער, איידער אין גאַנצן לאַנד. איצט לאָמיר פאַרגלייכן די געבוירענקייט פון די הויפּט־שטעט נים מיטן גאַנצן לאַנד, נאָר מיט דער געבוירענקייט אין די איבעריגע שטעט, און מיר וועלן זעהען, אַז די מיטעלע און קליינע שטעט שטייען נאָך אויך שטאַרק אָפּ פון די הויפּט־שטעט אין פּרט פון אָנוועגדן די פּרינציפּן פון רעגולירן דאָס קינדער־האָבן. דאָס ווערט קלאָר פון דער פאָלגנדיגער טאַבעלע:

Tab. – VII – טאַב·

דער געבורטן־קאָעפיציענט אין פאַרשיידענע שטעט פון דייטשלאַנד

Die Geburtsfrequenz in verschiedenen Städten Deutschlands

Rückgang seit 1875-1900 ד' ירידה זינט 1875 - 1900	אויף 10000 זיינען געבוירען Auf 10000 Einw. lebendgeborene 1896-1900	1886–1890	1875–1880	איינוואוינער אין 1919 Bevölkerung im Jahre 1919	נאמען פון שטאט Städte
160	289	349	449	3,803,770	בערלין . . . Berlin . . .
73	359	373	432	528,260	ברעסלוי . . . Breslau . . .
16	419	409	435	407,338	דיוסלדאָרף . . Düsseldorf . .
52	350	347	402	392,805	האַנאָווער . . Hannover . .
88	458	442	546	295,026	דאָרטמונד . . Dortmund . .

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

עס ווייזט זיך אַרויס, אַז ערשט מיט אַזעלכע 45 יאָר צוריק איז נאָך די געבוירעוודיגקייט אין בערלין געווען נים נידעריגער, ווי אין אַלע אַנדערע דייטשע שטעט: נעמען האָט זיך עס, מסתמא, דערפון, וואָס אין די גרויסע שטעט איז דאָ אַממייסטן מענשן פון מיטעלן, ד.ה. פון פרוכטבאַרסטן עלטער. פאַר 25 יאָר פון 1875 ביז 1900 האָט זיך דאָס בילד שטאַרק געענדערט. אין יאָר 1900 איז שוין אין בערלין אויסגעקומען אויף יעדע 10 טויזנט באַפעלקערונג אויף 36,9 פּראָצענט געבורטן ווייניגער, איידער אין דאָרטמונד און אויף 31,0 פּראָצענט ווייניגער, איידער אין דיוסלדאָרף. און בעת ווען פאַר דער צייט פון 1875 ביז 1900 איז די צאָל געבורטן אין בערלין געפאַלן אויף אַ נאַנץ דריטל, איז זי אין ברעסלוי געפאַלן נאָר אויף 16,9 פּראָצענט, אין דיוסלדאָרף — נאָר אויף 3,7 פּראָצ., אין האַנאָווער — נאָר אויף 12,9 פּראָצ. און אין דאָרטמונד — אויף 16,1 פּראָצ.

מיר האָבן ביז אַהער גענומען די שטאָט, ווי אַ גאַנצן קיבוץ. אָבער די שטאָטישע באַפעלקערונג נופא באַשטייט דאָך נים פון איין קלאַס נאָר. פאַרקערט, דוקא די שטאָטישע באַפעלקערונג איז ערשט זעהר אַ קאָמפּליצירטער. קאָנגלאָמעראַט פון פאַרשיידענע קענגזעצליכע סאָציאַלע גרופּעס און קלאַסן. און די פראַגע וועגן די סיבות, פאַרוואָס די צאָל געבורטן פאַלט אין שטאָט, וואָלט געבליבן נים גענוג אויפגעקלערט, ווען מיר זאָלן נים אָפּשטעלן זיך דערויף, ווי גרויס איז דער אָנטייל פון באַזונדערע גרופּעס און קלאַסן אין דער דאָזיגער דערשיינונג.

די טאַבעלע VIII פון באַקאַנטן פראַנצויזישן געלערנטן בערטיליאָן וועגן געבוירעוודיגקייט אין פאַרשיידענע שטאָט־טיילן פון פאַריז, בערלין, ווין און לאָנדאָן באַלייכט אויסגעצייכנט די פראַגע וועגן דער שייכות צווישן געבוירעוודיגקייט און צווישן מאַטעריעלן וואוילשטאַנד פון דער באַפעלקערונג. יעדע פון די דערמאָנטע שטעט איז צעטיילט אויף זעקס ראַיאָנען: נאָר אָרימע, אָרימע, פאַרמעגליכע, זעהר פאַרמעגליכע, רייכע און נאָר רייכע. וואָס זשע ווייזט זיך אַרויס?

Tab. — VIII — טאַב.

די געבוירעוודיגקייט אין פאַרשיידענע טיילן פון די אייראָפּייאישע הויפּט־שטעט

Die Fruchtbarkeit in verschiedenen Stadtteilen der europäischen Hauptstädte

ר אַ י אָ נ ע ן Stadtteile	צאָל געבורטן אויף 1000 פרויען אין עלטער פון 15 ביז 50 יאָר Auf 1000 Frauen im Alter von 15—50 Jahren kamen Geburten			
	פאַריז Paris	בערלין Berlin	ווין Wien	לאָנדאָן London
אין גאָר אָרימע ראַיאָנען . In sehr armen Stadtteilen	108	157	200	147
אין אָרימע ראַיאָנען . . . In armen Stadtteilen	95	129	164	140
אין פאַרמעגליכע ראַיאָנען . In wohlhabend. Stadtteilen	72	114	155	107
אין זעהר פאַרמעגל־ראַיאָנען In sehr wohlhab. Stadtteilen	65	96	153	107
אין רייכע ראַיאָנען . . . In reichen Stadtteilen	53	63	107	87
אין גאָר רייכע ראַיאָנען . In sehr reichen Stadtteilen	34	47	71	63
אין דער גאַנצער שטאָט . . . In der ganzen Stadt	80	102	153	109

עס ווייזט זיך אַרויס, אַז אין דריי פון די שטעט — אין פאַריז, בערלין און ווין — איז די געבוירעוודיגקייט אין די נאָר רייכע ראַיאָנען דריי מאָל נידעריגער, איידער אין די נאָר אָרימע. אַזוי איז אין די נאָר רייכע ראַיאָנען פון פאַריז אויסגעקומען 34 געבורטן אויף 1000 פרויען אין עלטער פון 15 ביז 50 יאָר, און אין די נאָר־אָרימע ראַיאָנען — 108 געבורטן; פאַר די אַנשפּרעכנדיגע ראַיאָנען אין בערלין באַקומען זיך די צאָלן 47 און 157. און אין ווין — 71 און 200. אין לאָנדאָן איז דער חילוק נים צו גרויסער, אָבער אויך דאָ קומט אויס אויף די נאָר אָרימע ראַיאָנען צו 147 געבורטן און אויף די נאָר רייכע — נאָר 63 געבורטן. און מערקווירדיג איז די שטענדיגע און אומעטומעדיגע ירידה פון דער געבורטן־צאָל אין די אַלע שטעט, וואָס נאָענטער מיר קומען צו צו די נאָר רייכע ראַיאָנען.

כדי דער אינהאַלט פון דער געבראַכטער טאַבעלע זאָל זיין אינגאַנצן קלאָר, דאַרף מען נאָך צוגעבן, אַז אין די אָרימע קוואַרטאַלן וואוינען גבירים זעהר זעלטן; פאַרקערט, אין די רייכע שטאָטראַיאָנען וואוינען נים ווייניג אָרימקייט אין די קעלערס און אויף די בוידימער און דאָס פאַרנרעסערט נאָך אַביסל די צאָל געבורטן אין די רייכערע טיילן פון די שטעט. פון דער אַנדערער זייט דאַרף מען אָבער נעמען אין אַכט, אַז וואָס רייכער ס'איז אַ קוואַרטאַל, אַלץ מער איז אין אים פאַראַן דינסט־מיידלאַך, וועלכע זיינען פאַרמשפּט אויף אַ הייראַטסלאָזן לעבן. אַזוי למשל, איז אין די נאָר רייכע קוואַרטאַלן פון פאַריז פאַראַן צו 870 דינסט מיידלאַך אויף יעדע 1000 הויז־ווירטשאַפטן, און אין די נאָר־אָרימע — נאָר 50.

און אָט איז נאָך אַ קליינע טאַבעלע IX, וועלכע ווייזט, ווי די געבוירעוודיגקייט פון דער באַפעלקערונג הענגט אָפּ פון איר מאַטעריעלן מצב. פאַר אַ מאַסשטאַב פון וואוילשטאַנד איז דאָ גענומען די צאָל דינערשאַפט אויף 100 הויז־ווירטשאַפטן.

Tab. — IX — טאַב.

די געבוירעוודיגקייט אין פאַרשיידענע טיילן פון לאָנדאָן

Die Fruchtbarkeit in verschiedenen Bezirken Londons

די צאָל געבורטן אין געגעבענעם ראַיאָן אין 1903 יאָר אויף 1000 איינוואוינער Zahl der Geburten in den betreffenden Bezirken pro 1000 Einw. im Jahre 1903	די צאָל דינערשאַפט אויף יעדע 100 הויזווירטשאַפטן Zahl der häuslichen Dienstboten auf 100 Familien
31,56	unter — 10 — ביז
25,82	10—20
25,63	20—30
25,50	30—40
25.36	40—50
20,45	über—60—העכער

מיר זעהען, אַז אין די קוואַרטאַלן פון לאָנדאָן, וואו אויף 100 הויז־ווירטשאַפטן קומט אויס ווייניגער פון 10 דינסט־מיידלאַך, ד.ה.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אין די אָרימע קוואַרטאַלן, איז די צאָל געבורטן אויף יעדע 1000 באַפעלקערונג — 31,56; און אין די קוואַרטאַלן, וואו אויף 100 דירה־וווינונגען קומט אויס מער פון 60 דינסט־מיידלאַך, סהייסט אין די ריכע קוואַרטאַלן, איז די צאָל געבורטן אויף יעדע 1000 באַפעלקערונג שוין נאָר — 20,45, אַנדערטהאַלבן מאָל ווייניגער.

איצט לאָמיר נעמען נאָך אַ בולטערן סימן פון וואוילשטאַנד פון דעם אָדער יענעם ראַיאָן — די גרויס פון דירה־געלט, און לאָמיר זעהען איר שייכות מיט דעם נראַד פון געבורטענדיגקייט אין גענעבענעם ראַיאָן. די טאַבעלע X ווייזט די רעזולטאַטן פון אַזאַ פאַרגלייך פאַר מיר גרויסע שטעט פון דייטשלאַנד — בערלין, האַמבורג, לייפּציג און מינכען.

Tab. — X — טאַב.

דער געבורטן־קאָעפיציענט און דירה־געלט

Wohnungsmiete und Geburtsfrequenz

München — מינכען		Leipzig — לייפּציג		Hamburg — האַמבורג		Berlin — בערלין	
צאָל געבורטן אויף 1000 פרויען אין עלטער פון 16 ביז 50 יאָר (אין 1901): Auf 1000 Frauen im Alter von 16—50 Jahr. entfielen Geburten im Jahre 1901	פון יעדע 100 דירות האָבן צום 1. XII. 1900 געקאָסט הייניגער פון 500 מאַרק Unter 100 Wohnungen kosteten am 1. XII. 1900 unter 500 M.	צאָל געבורטן אויף 1000 פרויען אין עלטער פון 15 ביז 40 יאָר (אין 1900—1901) Auf 1000 Frauen im Alter von 15 bis 40 J. entfielen Geburten (1900—1901)	פון יעדע 100 דירות האָבן געקאָסט הייניגער פון 500 מאַרק Von 100 Wohnungen kosteten unter 500 M.	דורכשניטליכע צאָל געבורטן אויף 1000 פרויען אין עלטער פון 15 ביז 45 יאָר (אין 1900 און 1901) Auf 1000 Frauen im Alter von 15—45 Jahren kamen im Durchschnitt der Jahre 1900 und 1901 Geburten	אויף 100 דירות איז אויסגענוצט דירות מיט 5 פרויען הייניגער פון 500 מאַרק 5 יאָר: Von 100 nur zu Wohnzwecken benutzten Wohnungen kosteten weniger als 500 M.	צאָל קינדער ביז 1 יאָר אויף 1000 פאַרהייראַטעטע פרויען אין עלטער פון 15 ביז 45 יאָר (1901 XII. 1.): Am 1. XII. 1900 kamen auf 1000 Frauen im Alter von 15—45 Jahr. Kinder unter ein Jahr alt	דורכשניטליכער יעריליכער דירה־פרייז צום 1./XII. 1900: אין מאַרק Durchschnittspreis einer Wohnung am 1. Dez. 1900 in Mark
49,5	39,9	68	51,7	59	44,0	127	875
65,0	49,6	88	56,1	85	60,4	161	636
82,0	52,9	113	74,8	111	75,9	180	405
118,5	76,0	155	82,3	124	80,6	191	345
146,4	86,5	166	85,0	126	77,7	212	286
184,2	90,8	175	95,3	153	90,8	236	275

אין די קוואַרטאַלן פון בערלין, וואו דער דורכשניט־פרייז פאַר אַ דירה איז געווען (אין 1900) 875 מאַרק אַ יאָר, איז אויסגעקומען 127 געבורטן אויף יעדע 1000 געהייראַטעטע פרויען אין עלטער פון 15 ביז 45 יאָר; און אין די קוואַרטאַלן, וואו דער זעלבער פרייז מאַכט אויס נאָר 275 מאַרק אַ יאָר, האָבן מיר שוין 236 געבורטן, ד. ה. נמעט צוויי מאָל מער. דאָס זעלבע חורבן איך איבער אין די איבערינע דריי שטעט.

און מיר זעהען דאָ ווידער דאָס זעלבע, וואָס אין דער פריערדיגער טאַבעלע: די געבורטענדיגקייט פאַלט געזעצמעסיג, וואָס העכער ס'איז דער וואוילשטאַנד פון דעם אָדער יענעם ראַיאָן, — בלויז פאַרן סימן פון וואוילשטאַנד איז דאָ גענומען די גרויס פון געצאָלטן דירה־געלט.

די גרויסע געבורטענדיגקייט אין די אָרימע קוואַרטאַלן ווערט, צום אומגליק, באַגלייט אויך פון אַ גרויסער שטאַרבליכקייט, אַזוי אַז דאָס איז אין אַ באַדייטונגדיגער מאָס מבטל די ווירקונג פון דער גרויסער צאָל געבורטן — נאָר ווענן דעם וועט אונז נאָך אויסקומען צו ריידן מער באַריכות. מען וואָלט געקאָנט ברייגען נאָר אַ סך ביישפּילן, וועלכע באַווייזן, אויף וויפיל די שטאַרבליכקייט הענגט אָפּ פונם וואוילשטאַנד פון דער באַפעלקערונג. מיר וועלן זיך אָבער באַגנוגען בלויז מיט מאָלנדיגער טאַבעלע XI:

Tab. — XI — טאַב.

שטאַרבליכקייט און וואוילשטאַנד פון דער באַפעלקערונג אין פאַריז

Sterblichkeit und Wohlstand der Bevölkerung in Paris

פון יעדע 100 געבוירענע קינדער איז געשטאָרבן: Von 100 lebendgeborenen Kindern starben:	אויף 1000 איינוווינער איז אויסגעקומען טויט־פאַלן: Auf 1000 Einwohner trafen Todesfälle:	אויף יעדע 100 דירות פון גאַנץ־שפּרעכנדיגער ראַיאָנען־גרופּע איז אויסגעקומען באַפרייטע פון שטייער: Von 100 Wohnungen waren von der Steuer befreit:	ראַיאָנען־גרופּעס Bezirksgruppen
5,1	11,0	45,9	I
6,9	13,0	64,1	II
10,7	16,9	79 0	III
15,1	22,4	89,6	IV
10,7	**16,5**	**74,2**	גאַנץ פאַריז Ganz Paris

פאַר אַ מאַסשטאַב פון וואוילשטאַנד איז דאָ גענומען די צאָל דירות, וואָס צאָלן שטייער פון באַוועגליכן פאַרמעגן. ס'איז

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

קלאָר, אַז וואָס אַ ראַיאָן איז אָרימער, אַלץ מער פאַרמאָגט ער דירות, וואָס זיינען באַרייט פונם דערמאָנטן שטייער. פון דער טאַבעלע זעהען מיר, אַז אין די אָרימע קוואַרטאַלן פון פאַריז איז די שטאַרבליכקייט בכלל צוויי מאָל, און די קינדער־שטאַרבליכקייט אַפילו דריי מאָל גרעסער, איידער אין די רייכע קוואַרטאַלן.

ענליכע ידיעות זיינען דאָ אויך וועגן דער שטאָט האַמבורג (טאַבעלע XII).

Tab. — XII — טאַב.

געבורטן־קאָעפיציענט און שטאַרבליכקייט לויט הכנסה־גרופּעס

Fruchtbarkeit und Sterblichkeit bei verschiedenen Einkommengruppen

דורכשניט פאַר די יאָרן 1911—1913 Im Durchschnitt der Jahre 1911—1913			דורכשניט פאַר די יאָרן 1895—1899 Im Durchschnitt der Jahre 1895—1899			הכנסה־גרופּעס Einkommen-gruppen
אויף 100 געבוירענע זיינען געשטאָרבן זויג־קינדער Säuglingssterblichkeit auf 100 Lebendgeborene	צאָל געבורטן אויף 1000 איינוואוינער Geborene auf 1000 Einwohner	הכנסה אויף 1 נפש (אין מאַרק) Einkommen pro 1 Einwohner (in Mark)	אויף 100 געבוירענע זיינען געשטאָרבן זויג־קינדער Säuglingssterblichkeit auf 100 Lebendgeborene	צאָל געבורטן אויף 1000 איינוואוינער Geborene auf 1000 Einwohner	הכנסה אויף 1 נפש (אין מאַרק) אין 1897—1898 Einkommen pro 1 Einwohner (in Mark) im J. 1897—1898	
14	27	505	22	40	310	I
13	22	717	18	36	577	II
8	11	3026	10	22	2096	III

מיר זעהען, אַז וואָס העכער ס'איז די הכנסה אויף איין נפש פון אַ באַשטימטער גרופּע באַפעלקערונג, אַלץ נידעריגער איז בא דער גרופּע סיי די צאָל געבורטן און סיי די שטאַרבליכקייט. דאָרט, למשל, וואו די הכנסה מרעמט אָן 310 מאַרק אַ יאָר אויף אַ נפש, איז די צאָל געבורטן אויף 1000 באַפעלקערונג — 40, און דאָרט, וואו די הכנסה דערגרייכט ביז 2096 מאַרק אויף אַ נפש, איז שוין די צאָל געבורטן נאָר 22, ד. ה. כמעט צוויי מאָל ווייניגער. די שטאַרבליכקייט אויף 100 געבוירענע קינדער דערגרייכט אין דער הכנסה־גרופּע I ביז 22, און אין דער גרופּע III — נאָר ביז 10. דאָס זיינען ציפערן פאַר 98־1897. פאַר דער צייט ביז 13—1911 איז די געבוירעוודיקייט און די שטאַרבליכקייט געפאַלן בא ביידע גרופּעס. אָבער בעת ווען בא דער גרופּע פון הויכער הכנסה האָט זיך די געבוירעוודיקייט פאַרקלענערט אין צוויי מאָל (פון 22 אויף 1000 באַפעלקערונג ביז 11) און די שטאַרבליכקייט איז געפאַלן נאָר אויף איין פינפטל (פון 10 אויף 8 אויף 100 געבורטן), האָט זיך בא דער גרופּע פון נידעריגער הכנסה סיי די געבוירעוודיקייט סיי די שטאַרבליכקייט פאַרקלענערט נאָר אויף איין דריטל (פון 40 אויף 27 אויף 1000 באַפעלקערונג און פון 22 אויף 14 אויף 100 געבורטן).

די צאָל דינסט־מיידלאַך, די גרויס פון דירה־נעלם, די יאָרליכע הכנסה זיינען געווים נאָענט בולטע אָביעקטיווע סימנים פונם וואוילשטאַנד פון פאַרשיידענע טיילן פון דער באַפעלקערונג, אָבער זיי ווייזן אונז נאָך ניט דעם קלאַסן־פּנים פון אָט די פאַרשיידענע טיילן. עס איז אָבער ביז נאָר ווייטיג פעסטצושטעלן נעני, וועלכע סאָציאַלע קלאַסן געפינען זיך עס איינן שוועל פון אויסאַרטונג און וואַסערע קלאַסן ווכערן פאַקטיש דעם ווייטערדיגן קיום פונם מענשליכן מין. צום באַדויערן, איז די דאָזיגע פראַגע — וועגן דער ווירקונג פונם קלאַסן־מאָמענט אויפן נראָד פון דער געבוירעוודיקייט — נאָך ניט גענוג באַלויכטן אין דער פּפּעציעלער לימעראַטור. אָבער שוין דער פאַראַגענער מאַטעריאַל לאָזט ניט איבער קיין שום ספק אין דער ריכטיקייט פון פאָלגנדיגע אויספירן: 1) די באַפעלקערונג־גרופּעס, וואָס זיינען באַשעפטיגט מיט פיזישער אַרבעט, גיבן אומעטום אַ העכערע צאָל געבורטן, איידער די גרופּעס, וועלכע זיינען באַשעפטיגט מיט דער אָרגאַניזירונג פון דער ווירטשאַפט און מיט ליבעראַלע פּראָפעסיעס; 2) אין די ראַמען פון יעדער פון אָט די גרופּעס איז די געבוירעוודיקייט אַלץ נידעריגער, וואָס הויכער ס'איז דער מאַטעריעלער וואוילשטאַנד פון דעם אָדער יענעם קלאַס און וואָס העכער ס'איז זיין קולטורעלער מצב.

לאָמיר ברייגען עטליכע ביישפּילן.

די פּראָפעסיאָנעלע ציילונג אין מינכען אין יאָר 1895 האָט געוויזן, אַז:

דער בירגערשיכט האָט איסגעמאַכט 20,57% פון אַלע איבערגעשריבענע, און די צאָל געבורטן פון דעם שיכט האָט איסגעמאַכט נאָר 18,7% פון אַלע געבורטן בא דער איבערגעשריבענער באַפעלקערונג;

דער אַרבעטערשיכט האָט איסגעמאַכט 52,98% פון אַלע איבערגעשריבענע, און די צאָל געבורטן פון דעם שיכט האָט איסגעמאַכט 65,4% פון אַלע געבורטן בא דער איבערגעשריבענער באַפעלקערונג;

דער באַאַמטן־שיכט האָט איסגעמאַכט 26,45% פון אַלע איבערגעשריבענע, און די צאָל געבורטן פון דעם שיכט האָט איסגעמאַכט נאָר 15,9% פון אַלע געבורטן בא דער איבערגעשריבענער באַפעלקערונג.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אויף אזא אופן איז:

דער פּראָצענט־אָנטייל פונם בירגערשיכט אין די געבורטן אויף 1,8 ווייניגער, איידער זיין פּראָצענט־אָנטייל אין דער אַלגעמיינער צאָל איבערגעשריבענע;

דער פּראָצענט־אָנטייל פונם אַרבעטערשיכט אין די געבורטן איז אויף 12,42 גרעסער, איידער זיין פּראָצענט־אָנטייל אין דער אַלגעמיינער צאָל איבערגעשריבענע;

דער פּראָצענט־אָנטייל פונם באַאַמטן־שיכט אין די געבורטן איז אויף 10,55 ווייניגער, איידער זיין פּראָצענט־אָנטייל אין דער אַלגעמיינער צאָל איבערגעשריבענע.

דער אַרבעטער־קלאַס דעקט מיט זיין הויכער געבוירעוודיגקייט דעם געבורטן־מאַנגל בײַ אַנדערע קלאַסן — אַנדערש גערעדט, דער אַרבעטער־קלאַס איז באַטייליגט אין דער רעפּראָדוצירונג פון דער באַפעלקערונג אין אַ סך אַ גרעסערער מאָס, איידער דאָס אַנטשפּרעכט זיין אָרט צווישן דער באַפעלקערונג בכלל.

די טאַבעלעס XIII און XIV ווייזן אַ נאַנצן לייטער פון געבוירעוודיגקייט בײַ פאַרשיידענע גרופּעס פון דער באַפעלקערונג, און אין די ראַמען פון די גרופּעס — בײַ פאַרשיידענע קלאַסן.

Tab. — XIII — טאַב.

פרוכטבאַרקייט און פּראָפעסיע פון פאָטער

Fruchtbarkeit und Beruf des Vaters

די דורכגעפירטע אין 1906 אויסמאַרשונג אין פראַנקרייך האָט באַוויזן, אַז אויף 100 פאַמיליעס, אין וועלכע די עלטערן זיינען עלטער פון 45 יאָר, זיינען געווען געבורטן:

Von je 100 Familien mit abgelaufener Ehedauer hatten Kinder:

בײַ פאַרטרעטער פון פרייע פּראָפעסיעס	292	בײַ דאָקטוירים און אַפּטייקערס	194
Selbständige Intellektuelle		Ärzte und Apotheker	
בײַ באַנק־טוער	222	בײַ לערער	209
Bankiers		Lehrer	
בײַ אַדוואָקאַטן	204	בײַ אָנגעשטעלטע	197
Rechtsanwälte		Angestellte	

אויף 100 אַרבעטער־פאַמיליעס איז אויסגעקומען געבורטן:

Von je 100 Arbeiterfamilien hatten Kinder:

בײַ שפּינער	Spinner	344
„ וועבער	Weber	344
„ קאַלך־און ציגל־ברענער	Kalk- und Ziegelbrenner	308
„ אייזנבאַן־וועכטער	Brücken- und Wegwärter	312
„ ערד־גרעבער	Erdarbeiter	304
„ מעטאַל־אַרבעטער	Metallarbeiter	285
„ שמידן	Grobschmiede	282
„ געוועהר־אַרבעטער	Zeugschmiede	268
„ מעכאַניקער	Maschinenbauer	244
„ מאָנטערן	Monteure	231
„ יובעלירן	Goldschmiede	214
„ גראַווירער	Graveure	199
„ עלעקטראָטעכניקער	Elektrotechniker	189

Tab. — XIV — טאַב.

פרוכטבאַרקייט און פּראָפעסיע פון פאָטער

Fruchtbarkeit und Beruf des Vaters

(די צאָל געבורטן אויף איין פאַמיליע אין פרייסן אין די יאָרן 86—1877 פון די חתונות פאַר די זעלבע יאָרן)

1. ערד־אַרבעט און וואַלד־ווירטשאַפט	Land- und Forstwirtschaft (selbst. u. Gesinde)	5,26
2. באַרג־אינדוסטריע, מעטאַלורגיע און זאַלץ־פּראָד.	Bergbau, Hütten- und Salinenwesen	5,22
3. קירכן־דינער, גלחים און בית־עלמין־דינער	Kirche, Gottesdienst nebst Totenbestattung	5,00
4. פּראָדוקציע פון ברען־ און לייכטמאַטעריאַלן	Industrie der Heiz- und Leuchtstoffe	4,95
5. טאָג־אַרבעטער	Tagelöhner	4,89
6. פאַבריק־אַרבעטער (אָן גענויער קלאַסיפיקאַציע)	Fabrikarbeiter (ohne nähere Bezeichnung)	4,80
7. טראַנספּאָרט־אַרבעטער	Verkehrsgewerbe	4,77
8. פישעריי	Fischerei	4,66
9. טעקסטיל־אינדוסטריע	Textilindustrie	4,60
10. אויסאַרבעטונג פון מינעראַל־פּראָדוקטן	Industrie der Steine und Erden	4,45
11. בוי־אינדוסטריע	Baugewerbe	4,27
12. האָלץ־אינדוסטריע	Industrie der Holz -und Schnitzstoffe	4,16
13. פּעדאַגאָגישע אַרבעט	Erziehung und Unterricht	3,96
14. באַאַמטע און אָנגעשטעלטע	Reichs,-Staats,-Gemeinde- und sonstige öfftl. Beamte	3,78
15. כעמישע אינדוסטריע	Chemische Industrie	3,37
16. סאַניטאַר־מעדיצינישע אַרבעט	Gesundheitspflege, Krankendienst	3,04
17. אויסאַרבעטונג פון קונסט־זאַכן	Künstlerische Betriebe für gewerbliche Zwecke	2,99
18. פּאָליגראַפישע אינדוסטריע	Polygraphisches Gewerbe	2,97
19. קונסט, ליטעראַטור און פּרעסע	Kunst, Literatur und Presse	2,83

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

די אויסמיר פון אָט די אַלע ציפערן זיינען ווהר קלאָרע: מעדיקער, לערער, ליטעראַטן, קינסטלער, אַדוואָקאַטן מאַרנעמען די נידעריגסטע שטאַפּלען לויטן נראַד פון געבוירעוודיגקייט און אין אַלגעמיין ניבן זיי כסדר אַ קלענערע צאָל געבורטן, איידער מאָר־שטייער פון פיזישער אַרבעט; דעם העכסטן נראַד פון געבוירעוודיג־קייט טרעפן מיר בײַ די, וואָס זיינען באַשעפטיגט בײַ ערד־גראָבן און אין דער באַרג־אינדוסטריע, ד. ה. בײַ די, וועלכע זיינען פאַרנו־מען מיט דער סאַמע איינפאַכער און שווערסטער אַרבעט; פאַר־קערט, די הויך־קוואַליפיצירטע אַרבעטער, ווי גראַווירער, עלעקטראָ־טעכניקער, יובעלירן א. ד. גל. צייכענען זיך אויס מיט דער נידעריגסטער געבוירעוודיגקייט. אין גאַנץ פרייסן איז אין 1906 אויסגעקומען דורכשניטליך צו 4 געבורטן אויף יעדע התונה; בײַ אַדוואָקאַטן, מעדיקער, קינסטלער, אָפיצירן א. ד. גל. — נאָר 2,5 געבורטן, און בײַ זעלבשטענדיגע פויערים גאַנצע 6,8 געבורטן — דריי מאָל אַזוי פיל, ווי בײַ די מאָרשטייער פון ליבעראַלע פראָפעסיעס.

פון די געבראַכטע מאַטעריאַלן קאָן מען זיך לייכט איבערצייגן, אַ. איינינע פראָפעסיעס זיינען באַזונדער אומגינסטיג פאַרן פאַ־מיליען־לעבן און ניבן דעריבער נאָר אַ קליינע צאָל געבורטן. פאַר אַזעלכע פראָפעסיעס קאָן מען אָננעמען די אַרבעט אין מלוכה־אַמטן און פעדאַגאָגישע אַרבעט. אַזוי, למשל, האָט מען אין פרייסן דעם 24 מאַי פון 1911 איבערגעשריבן 92 טויזנט לערער פון פאָלקס־שולן, און ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זיי האָבן אַלע צוזאַמען ניט מער ווי 159 טויזנט קינדער, ד. ה. אין דורכשניט צו 1,7 קינד אויף אַ פאַמיליע. ניט אַ סך בעסער איז די לאַגע אויך בײַ די מלוכה־באַאַמטע. לויט די מאַטעריאַלן פון 1 אָקט. 1913 ווענן דער פאַמיליען־לאַגע פון די מלוכה־באַאַמטע אין פרייסן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אויף 1 פאַמיליע קומט אויס:

בײַ די העכערע באַאַמטע . . . . . 2,2 קינדער
„ „ מיטעלע „ . . . . . 2,5 „
„ „ נידעריגע „ . . . . . 2,9 „

אַז אין די ראַמען פון באַזונדערע סאָציאַלע גרופּעס האָט אַ ווירקונג אויף דער געבוירעוודיגקייט דער קולטורעלער מצב און דער מאַטעריעלער וואוילשטאַנד פון די איינצעלנע קלאַסן, קאָן מען לייכט זעהען פון דער טאַבעלע XV.

דער פראָצענט קינדערלאָזע איז געווען:

בײַ די נידעריגע באַאַמטע . . . 13,3
בײַ די העכערע באַאַמטע . . . 19,1

צו 6 קינדער און מער האָבן געהאַט:

צווישן די העכערע באַאַמטע נאָר . 1,3%
צווישן די נידעריגע באַאַמטע . . 8,1%,

ד. ה. זעקס מאָל אַזוי פיל, ווי בײַ די העכערע באַאַמטע.

Tab. — XV — טאַב.

די צאָל קינדער בײַ מאַנסלעכן־ און טעלעגראַף־באַאַמטע (מענער־באַוויבטע, אַלמנס און גע'גט'ע) אין דייטשלאַנד (די אויסמאָרשונג פון 1־טען אָקטאָבער 1912)

Die Kinderzahl der männlichen Beamten und Unterbeamten (verheirateten, verwitweten u. geschiedenen) der Reichs-Post- und Telegraphenverwaltung (Zählung vom 1. X. 1912)

צאָל קינדער Zahl der Kinder	העכערע באַאַמטע höhere Beamte	מיטעלע באַאַמטע mittlere Beamte	נידריגע באַאַמטע untere Beamte
גאָר ניט געהאַט קיין קינדער keine Kinder	19,1 %	17,7 %	13,3 %
צו 1 קינד האָבן געהאַט ein Kind	27,0 „	28,0 „	23,8 „
„ 2 קינדער האָבן געהאַט zwei Kinder	29,7 „	27,4 „	23,7 „
„ 3 קינדער האָבן געהאַט drei Kinder	14,8 „	14,9 „	15,5 „
„ 4 קינדער האָבן געהאַט vier Kinder	6,0 „	6,5 „	9,6 „
„ 5 קינדער האָבן געהאַט fünf Kinder	2,1 „	3,0 „	6,0 „
„ 6 קינדער און מער האָבן געהאַט . . . . . sechs und mehr Kinder	1,3 „	2,5 „	8,1 „
סך הכל — Zusammen .	100,0	100,0	100,0

מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט ווענן דעם, אַז דער עלטער פון די געהייראַטעטע האָט אויך אַ ווירקונג אויף זייער פרוכטבאַר־קייט. מיר האָבן דאַן געבראַכט ציפערן ווענן דעם עלטער פון די געהייראַטעטע אין פאַרשיידענע לענדער. עס איז אָבער קיין ספק ניט, אַז די אָננעהערינקייט צו אַ באַשטימטן קלאַס, צו אַ באַשטימטער סאָציאַלער אָדער אַפילו פראָפעסיאָנעלער גרופּע האָט זעהר אַ גרויסע ווירקונג אויפן עלטער, אין וועלכן מען האָט התונה, און ממילא האָט שוין די דאָזיגע אָננעהערינקייט אַ ווירקונג אויך אויף דער פרוכטבאַרקייט פון דער געגעבענער גרופּע אָדער קלאַס.

וואָס עלטער מען האָט התונה, אַלץ ווייניגער האָט מען בכלל שאַנסן צו ברייגנען קינדער אויף דער וועלט. אָבער אַ חלק דעם,

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

איז דער מענש ניט אין יעדן עלטער באַגלייך פּרוכטבאַר. אַזוי, איז די פרוי אין עלטער פון 20 ביז 30 יאָר אַ סך פּרוכטבאַרער, איידער אין עלטער פון 30 ביז 40 יאָר. אָט זיינען ציפערן וועגן דעם דורכשניט-עלטער פון די חתונה-עדאַטע פון פאַרשיידענע פּראָפעסיעס אין ענגלאַנד אין יאָר 85—1884.

Tab. — XVI — טאַב׳

דער עלטער בשעת חתונה און די פּראָפעסיע

Das durchschnittliche Heiratsalter in den verschiedenen Berufs- und Erwerbsgruppen

עלטער Das Alter		פּראָפעסיע Berufs- und Erwerbsgruppen
פון פרויען weibl.	פון מענער männl.	
26,40	31,22	ליבעראַלע פּראָפעסיעס און ראַנטיערן Freie Berufe und Rentner
24,22	26,67	קלייטניקעס און אָנגעשטעלטע . . . Krämer und Angestellte
24,43	26,25	באַאַמטע און בוכהאַלטערס . . . . . Beamte und Buchhalter
23,70	25,35	בעלי-מלאכות . . . . . Handwerker
23,43	24,38	טעקסטיל-אַרבעטער . . . . . Textilarbeiter
22,46	24,06	באַרג-אַרבעטער . . . . . Bergarbeiter

די דאָזיגע ציפערן זיינען שוין אַביסל פאַרעלטערט, און איצט איז דער דורכשניט-עלטער פון חתונה-האָבן אין ענגלאַנד נעווים העכער, — אָבער די פאַרהעלטנישן צווישן די פּראָפעסיאָנעלע גרופּעס זיינען נעווים געבליבן דיזעלבע. וואָס זשע זעהען מיר פון דער דאָזיגער טאַבעלע? מענשן פון ליבעראַלע פּראָפעסיעס און וואָס לעבן פון קאַפּיטאַל האָבן חתונה אין שפּעטסטן עלטער, ווען די פּרוכטבאַרקייט איז אַ קליינע; פאַרקערט, די באַרג-אַרבעטער, פאַרשטייער פון סאַמע שווערער פיזישער אַרבעט, פאַרנעמען אין דער טאַבעלע דאָס נאָר לעצטע אָרט — זיי האָבן חתונה פאַרהעלטניסמעסיג אין די אינגע יאָרן.

נאָך דער ערשטער קאַטעגאָריע, נאָך די ליבעראַלע פּראָפעסיעס און ראַנטיערן, גיין די קלייטניקעס, האַנדלס-אָנגעשטעלטע, בוכהאַלטערס און באַאַמטע, וועלכע האָבן אַלע חתונה צו איין און דעם זעלבן עלטער. אַ מיטעלן פּלאַץ צווישן די אַלע פּראָפעסיאָנעלע גרופּעס פאַרנעמען די האַנטווערקער: לויטן חתונה-עלטער שטייען זיי דאָך נאָענטער צו דער גרופּע אַרבעטער, איידער צו דער גרופּע פון ליבעראַלע פּראָפעסיעס און ראַנטיערן. בײַ די טעקסטיל-אַרבעטער — אַ קאַטעגאָריע פון קוואַליפיצירטער אַרבעט — איז דער חתונה-עלטער עמוזאַם העכער, איידער בײַ די באַרג-אַרבעטער.

אָט איז אַ אינטערעסאַנטע טאַבעלע וועגן דורכשניטליכן חתונה-עלטער בײַ פאַרשיידענע טאַציאַלע קלאַסן אין עסטרייך (טאַבעלע XVII):

Tab. — XVII — טאַב׳

עלטער בשעת חתונה (בעלי-בתים און אַרבעטער)

Heiratsalter bei den Selbständigen und bei den Arbeitern

דורכשניט-עלטער mittleres Heiratsalter		נאָמען פון דער פּראָדוקציע Art des Gewerbes
פון די אַרבעטער bei den Arbeitern	פון די בעלי בתים bei den Sebständ.	
29,13	32,40	אויסאַרבעטונג פון מינעראַל-פּראָדוקטן Industrie der Steine und Erden
28,97	32,27	אויסאַרבעטונג פון מעטאַל-פּראָדוקטן און מאַשינען-בוי . . . . . Industrie der Metalle und Maschinen
30,83	32,74	האָלץ-פּראָדוקציע און שניצעריי . . Industrie der Holz- und Schnitzstoffe
30,18	33,53	טעקסטיל-אינדוסטריע . . . . . Textilindustrie
29,56	31,10	שפּייז-פּראָדוקציע . . . . . Industrie der Nahrungsmittel
30,56	33,76	פּראָדוקציע פון געטראַנקען . . . . Industrie der Getränke
28,49	31,94	קליידער-אינדוסטריע . . . . . Industrie für Bekleidung
30,27	—	פאַבריק-אַרב׳ בכלל און אינדוסטריעלע טאָג-אַרבעטער . . . . . Fabrikarbeiter überhaupt und industrielle Tagelöhner

אין אַלע פּראָדוקציאָנס-גרופּעס — אָן אויסנעם — האָבן די בעלי-בתים שפּעטער חתונה, איידער די אַרבעטער.

פון דעם אַלעם קומען אַרויס קלאָרע אויסזיכטן:

וואָס אַ מאָלק איז קולטורעלער, וואָס נרעסער ס׳איז זיין שטאַמישע באַפעלקערונג, אַלץ נרעסער איז בײַ אים דער פּראָצענט פון ליבעראַלע פּראָפעסיעס, פון ראַנטיערן און פון אינדוסטריעלע עלעמענטן — און אַלץ קלענער איז זיין נאַטירליכער צוואַקס. און פאַרקערט, וואָס ווייניגער אַ מאָלק איז קולטורעל, וואָס נרעסער ס׳איז בײַ אים דער פּראָצענט פון דאָרפישער באַפעלקערונג און פון פיזיש-אַרבעטנדיגע עלעמענטן — אַלץ נרעסער איז אויך זיין נאַטירליכער צוואַקס.

קאַוטסקי איז אינגאַנצן נערעכט, ווען ער זאָגט: „יעדע סאָציאַלע עפּאָכע, יעדע נאַציע, לאַנד, קלאַס האָט זיינע באַזונדערע באַדינגונגען און נאָרמעס פון פאַרמערן זיך“ *.

קאַוטסקי קלערט הי אויף די מיינונג פון מאַרקס, אַז „יעדע היסטאָרישע סיסטעם פון פּראָדוקציע האָט אירע אייגענע היסטאָרישע געזעצן פון נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג“ (קאַפּיטאַל, דריטער באַנד, אויסגאַבע I, זייט 648).

* Karl Kautsky: „Vermehrung und Entwicklung in Natur und Gesellschaft“. Berlin 1921. S. 198.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

III.

ווען דער פראַגע, פאַרוואָס פאַלט אַזוי שטאַרק די צאָל גע־בורטן פאַר די לעצטע יאָרצענדליגנע איז שוין פאַרטן אין אייראָ־פּע אַ נאַטיר־ריכטיגע לימעראַטור. מיר וועלן זיך ניט אָפּשטעלן אויף אַלע פאַרשיידענע און אָפט קענגוועצליכע מיינונגען און מעאָריעס — מיר וועלן נאָר איבערגעבן בקיצור די וויכטיגסטע פון זיי.

די אַזוי גערופענע ביאָלאָגישע שיטה זאָגט, אַז די פאַרקלע־נערטע צאָל געבורטן בײַ די סאָציאַל און קולטורעל מער אַנט־וויקלטע נאַציעס נעמט זיך פון סיבות ריין נאַטירלעך. וואָס אַ מין איז נידעריגער, אַלץ אַ גרעסערן דורך דאַרף ער אויפשטעלן, כדי איינצוהאַלטן און פאַרלייענערן זיין קיום אויף דער ערד. ווייל וואָס נידעריגער דער אָדער יענער מין איז, אַלץ ווייניגער איז ער פאַרזאָרגט מיט וויכטיגע גאַרונגס־מיטלען און אַלץ אַ גרעסערע צאָל קינדער דאַרף ער אויסברייגען, כדי צו באַוואָרענען לפחות דעם מינימום, וואָס איז נויטיג פאַר זיין ווייטערדיגן קיום. איז אָבער אַ מין בעסער פאַרזאָרגט און איז דערום זיכערער אינם אויסלעבן פון זיינע קינדער — האָט ער שוין ניט נויטיג צו פּראָדוצירן זיי אין אַ גרויסער צאָל. אויף אַזאַ אופן קומט אויס, אַז די גרויסע צאָל געבורטן בײַ די אָפּגעשטאַנענע פעלקער דער־קלערט זיך מיט זייער שטרעבן צו קאָמפּענסירן אויף דעם וועג די שלעכטע סאָציאַלע באַדינגונגען, וועלכע זיינען ווייניג נינסטיג פאַרן לעבן־בלייבן פון אַלע נעבוירענע. פאַרקערט, די דריך אַנט־וויקלטע נאַציעס זיינען רוהיג פאַרן גורל פון זייערע אינדיווידואומען, ווי זיינען מער זיכער ווען יעדן יחיד זייערן, אַז ער וועט אויסלעבן און וועט קאָנען בייקומען אַלערליי צופעליגע אומגליקן — און דעריבער הערן זיי אויף צו האָבן קינדער אין אַזאַ גרויסער צאָל.

„דאָס — זאָגט סאָפער — איז דער נאַטירליכער נעזעץ פון עקאָנאָמיע, פון שפּאַרזאַמקייט, אַ נעזעץ, וועלכער איז אַ מח פאַר אַלע אָרגאַניזמען" *.

דער זעלבער מחבר שרייבט: „סאָ איז אַ באַקאַנטע זאַך, אַז וואָס העכער סאָ איז די סאָציאַלע אַנטוויקלונג פון אַ ראַסע, אַלץ ווייניגער פּרוכטבאַר איז זי. דאָס איז דער ביאָלאָגישער גע־זעץ, וועלכן דאַרווין האָט נאָך פּראָקלאַמירט". אין זיין בוך „די אַנטשטייאונג פון די מינים" שרייבט דאַרווין: „אַ גרויסע צאָל אייעלעך איז וויכטיג נאָר פאַר די מינים, וואָס די סכומען פון זייערע נאַרונג־מיטלען ליידן פון גרויסע וואַקלענישן. די חיה, וועלכע קאָן אויף דעם אָדער אַנדערן אופן נוט שיצן אירע אייע־לעך אָדער אירע קינדער, מעג זי זיי פּראָדוצירן אין אַ קלענערער צאָל און דאָך וועט זי אין לעצטן סך־הכל האָבן אַ גענוגן דור; ווען אָבער אַ חיה האָט ניט די דאָזיגע מעגליכקייט און אַ סך פון אירע אייער אָדער קינדער מוזן אומקומען, מוז זי זיי פּראָדו־צירן וואָס מער, כדי צו ראַטעווען איר מין פון אויסשטאַרבן".

דער באַקאַנטער דייטשער מעדיצין־דאָקטאָר צ. האַמבורגער האָט פאַרעפנטליכט אין דער „צייטשריפט זאַר סאָציאַלע מע־דיצין" (באַנד 3, 1908) די רעזולטאַטן פון זיינע באַאָבאַכ־טונגען איבער 119 פרויען פון פאַרמענליכע קלאַסן און 1042 פרויען פון אַרבעטער־קלאַס, — און די דאָזיגע רעזול־טאַטן זיינען אַ גלענצנדיגע אילוסטראַציע צו דעם, וואָס ס'האָבן טאָפער.

Tab. — XVIII — טאַב.

דער רעזולטאַט פון מעוברת־זיין בײַ פרויען פון פאַרשיידענע קלאַסן

Resultate der Konzeptionen bei Frauen verschiedener sozialer Gruppen

קאַטעגאָריע פון רעגיסט־רירטע פרויען Die Kategorie der beobachteten Frauen	די צאָל רעגיסט־רירטע Zahl der Beobachtungen	די צאָל מעוברת־ע Zahl der Konzeptionen: בײַ אַלע פרויען bei sämtl. Frauen	דורכשניט־ליך אויף 1 פרוי durchschnittlich auf 1 Frau	די רעזולטאַטן פון מעוברת־זיין Die Resultate der Konzeptionen: קינדער, וואָס האָבן דערלעבט ביז 15 יאָר Kinder, die die Alter v. 15 J. erreichten		טויטגעבוירענע און געשטאָרבענע קינדער Totgeborene u. verstorb. Kinder		מפילאַך Früh- und Fehlgeburten	
				abs.	%	abs.	%	abs.	%
פרויען פון די רייכע קלאַסן . Frauen aus wohlhab. Kreisen	119	416	3,5	341	82,0	41	9,8	34	8,2
פרויען פון אַרבעטער־קלאַס . Arbeiterfrauen	1042	7261	7,0	3584	49,4	2378	32,7	1299	17,9

יעדע פרוי פון אַרבעטער־קלאַס איז צוויי מאָל אַזוי פיל מעוברת געוואָרן, איידער די פרויען פון די רייכע קלאַסן (7 קעגן 3,5) — אָבער די רעזולטאַטן פונם מעוברת זיין זיינען בײַ די ערשטע דאָך קלענער, ווי בײַ די צווייטע. פון הונדערט מעוברת געוואָרענע פרויען פון די רייכע קלאַסן האָט זיך באַקומען 82,0 קינדער, וואָס האָבן אויסגעלעבט ביזן 15 יאָרן עלטער, און פון הונדערט אַרבעטער־פרויען — נאָר 49,4 אַזעלכע קינדער. טויט־געבוירענע און געשטאָרבענע אינגער פון 15 יאָר איז בײַ 100 פרויען פון די רייכע קלאַסן געווען נאָר 9,8 קינדער, און בײַ 100 פרויען פון אַרבעטער־קלאַס — נאָענט 32,7 קינדער.

הערבערט سפּענסער, וועלכער נעהערט אויך צו דער ערשטער דערמאָנטער ביאָלאָגישער שולע, האָלט, אַז מיטן ענדערן זיך פון די אויסערליכע באַדינגונגען קומען פאַר אינם מענשן, פונקט ווי אין אַלע אַנדערע אָרגאַניזמען, פונקציאָנאַלע שינוים, וועלכע האָבן אַ ווירקונג אויפן גראַד פון זיין פּרוכטבאַרקייט. וואָס איינמאָכער: ס'איז די מסרוקטור פון אַ אָרגאַניזם, וואָס ווייניגער קאָמפּליצירט ס'איז זיין מעטינקייט, אַלץ מער פּרוכטבאַר איז ער. די דאָזיגע הנחה איז ריכטיג אויך בנוגע דעם מענשן. וואָס מער ס'איז

* Sofer: „Über die Plastizität der menschlichen Rassen". Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie. 1908

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

אנטוויקלט באם מענשן זיין געהירן־מאסע, אלץ שפעטער ווערט ער געשלעכטליך רייף, און דאס, וואס ער פארווענדט זיינע אינ־טעלעקטועלע פעהיגקייטן אויף אנצוקלייבן פארשיידענע קענטע־נישן; שוואכט אפ זיינע געשלעכט־אינסטינקטן און פארקלענערט צוזאמען דערמיט אויך זיין פעהיגקייט צו פרוכטפערן זיך.

זעלבסטפארשטענדליך, אז אויף אזא אופן קאן מען דער־קלערן די פארקלענערטע פרוכטבארקייט פון דער באפעלקערונג נאר אין משך פון נאנץ־גרויסע צייט־פעריאדן; די דערקלערונג קאן גילטן אויך, ווען מען האט צו טון מיט דער פארשיידענער פרוכט־בארקייט פון נאנצע ראסעס און פעלקער, וועלכע געפינען זיך אויף לגמרי פארשיידענע מדרגות פון אנטוויקלונג, אדער ווען מען האט צו טון, אין די ראמען פון איין פאלק, מיט דער פרוכטבארקייט פון באזונדערע קלאסן, וועלכע לעבן אין לגמרי פארשיידענע באַ־דינגונגען און זיינען פארנומען מיט נאר פארשיידענע באשעפטי־גונגען.

אז די פונקציאנאלע ענדערונגען האבן א געוויסע ווירקונג אין פרט פון פארקלענערן די געבוירעווידינקייט פונם מענשן, קאן מען זעהען דערפון, וואס ס'ווערט אלץ גרעסער, באזונדער אין די שטעט, די צאל פון קינדערלאזע חתונות, א זאך, וואס מען קאן ניט דערקלערן בלויז מיט דער פארשפרייטקייט פון ווענע־רישע חולאתן. און דאס, וואס ס'ווערט אלץ גרעסער די צאל פון מפיל־געבורטן, איז אויך א סימן, אז די פרוכטבארקייט פון דער מאדערנער פרוי איז געוואָרן קלענער.

דאס איז אין אלגעמיין דער קוק פון דער ביאלאגישער שולע אויף אונזער פראגע.

נאר אנדערש נייט צו צו דער זאך די טעאָריע, וועלכע נעמט פאר איר אויסגאנגס־פונקט דעם וואוילשטאנד פון דער באפעלקערונג. פארמעגליכקייט און די תמיד מיט איר פארבונדענע קולטורעלקייט אנטוויקלען אין דער באפעלקע־רונג א ווירטשאפטליך־ראציאנאליסטישן אופן פון דיינקען און פון טון. די דאזיגע טעאָריע לייקנט ניט אפ די ווירקונג פון פיזישע סיבות, אבער איהן ערשטן פלאן רוקט זי ארויס ריין פסיכאלאגישע פאקטאָרן. דער ראציאנאליסטישער קוק אויפן לעבן פארכאפט אלץ ברייטערע מאסן, און זיי הייבן אן צו באציען זיך ראציאנאליסטיש אפילו צו די אינטימסטע זייטן פון זייער לעבן; דער מאדערנער מענש שטרעבט באוואוסטזיניג צו פארקלענערן זיין פאמיליע, אפצוטיילן דעם געשלעכט־אקט אלס אזעלכן פון געשלעכטליכע באציאונגען צוליב קינדער־האבן. פארמעגליכקייט און קולטורעלקייט זיינען אויף אזא אופן ניט די אוממיטלבארע סיבות פון פארקלענערטער צאל געבורטן, אבער זיי רופן ארויס די ווירטשאפטליך־ראציאנאליסטישע וועלט־באגעמונג, וועלכע איז שוין גורם די דאזיגע פארקלענערונג פון דער צאל גע־בורטן. ביים היינטיגן מענשן איז זעהר שטארק דער געפיל פון אחריות פארן גורל פון זיינע קינדער; חוץ דעם האט ער א סך גרעסערע פאדערונגען איהם געגעבן פון דערציאונג און וויל וואס בעסער באוואפענען דאס קינד צום קאמף פארן קיום; ביים היינ־טיגן מענשן וואקסט אויך אלץ מער די שטרעבונג צו וואס גרע־סערע באקוועמליכקייטן אין לעבן און צו איינהאלטן די דאזיגע באקוועמליכקייטן אויך פארן קומענדיגן דור. אט די אלע סיבות צוזאמען זיינען גורם, אז דער מענש שטרעבט צו באגרעניצן די גרויס פון זיין פאמיליע און צו באפרייען דעם געשלעכטליכן נאטור־אקט פון זיינע נאטירליכע פאלגן.

די דאזיגע ווירטשאפטליך־ראציאנאליסטישע וועלט־באגעמונג באהערשט ביסלאכוויז, — אבער אן אויסהער, — די גאנצע היינטיגע מענשהייט: פון די אינדוסטריעל־אנטוויקלטע לענדער מראגט זי זיך איבער אין די אנדערע לענדער; פון דער שטאָטי־שער באפעלקערונג — אויף דער דארפישער; פון די שטאָטישע בורזשואזע קלאסן אויף די שטאָטישע ארבעטער־מאסן. וואס פריער אט די וועלט־באגעמונג באפעסטיגט זיך אין וועלכן ס'ניט איז לאנג אדער בא וועלכן ס'ניט איז קלאס, וואס שטארקער זי באהערשט די מחות פון א געוויסער סאָציאלער גרופע, — אלץ פריער הויבט זיך אן די ירידה פון די געבורטן און אלץ שנעלער איז דער טעמפ פון אט דער ירידה. עס איז בלויז א פראגע פון צייט: אלע פעלקער און אלע קלאסן ווערן דורכגעדרונגען מיט דער ראציאָנאליסטישער באציאונג צום לעבן, אלע קומען צום גע־דאנק, אז ס'איז נויטיג צו רעגולירן דעם פראצעס פון קינדער־האבן, און אלע פארווירקליכן זיי — ווער פריער ווער שפעטער, ווער גראדליגינער און אינטענסיווער און ווער לאנגזאמער און מיט וואקלענישן — דעם פרינציפ פון איינצווימען די „בלינדע כחות" פון דער נאטור, פון אפטיילן דעם געשלעכט־אינסטינקט פונם פארמערונגס־אינסטינקט.

א אינטערעסאנטן אנאליז פון די סיבות, פארוואס עס פאלט די געבוירעווידינקייט, געפינען מיר בא קאוטסקין אין זיין שרין העכער ציטירטן ווערק. עס זעהט אויס ווי א מין פירוש צו קארל מארקס'ס ווערטער, אז „יעדע היסטאָרישע פראָדוקציאָנס־סיסטעם האט זיך אירע באזונדערע היסטאָרישע געזעצן פון נאטירליכער באוועגונג פון דער באפעלקערונג".

קאוטסקי ווייזט קודם כל אן דערויף, אז מיט קינדערלאָזינקייט צייכענען זיך אויס פון איין זייט די רייכע בורזשואזיע, פון דער אנדערער זייט — דער לומפן־פראָלעטאריאט. ביידע פאָליוסן פון דער קאפיטאליסטישער ארדענונג טרעפן זיך דאָ צענויף. דער קאפיטאל אנטוויקלט אין זיינע טרעגער די שטרעבונג צו אָנזאַמ־לונג און צו קאָנצענטראַציע; איינער פון די מיטלען דערצו איז חתונות צווישן מענשן, וואס פארמאָגן קאפיטאלן. אבער א גרויסע צאל יורשים וואלט געפירט דערצו, אז דער קאפיטאל וואלט געוואָרן צעברעקלט, — דערפון נעמט זיך די שטרעבונג צו זיין „אויסגערעכנט־און איינגעהאלטן", ד. ה. אָנצונעמען מיט־לען קענען מעובדת ווערן. און די פערזענליכע נטיות פון די בורזשואזע פריען, וועלכע זיינען זעהר צעבאלעוועט און דורך און דורך פארדארבן, זשעדנע צו תענוגים, אבער נאר קנאפע בעלנים צו טראָגן וועלכע ס'ניט איז פליכטן — זייערע פערזענ־ליכע נטיות פאלן איינגאנצן צענויף מיט דער אָנגעוויזענער טענ־דענץ פון קאפיטאל צו קאָנצענטראַציע. קאוטסקי ווייזט ווייטער אן, אז א גרויסער טייל אריימע קאן בכלל ניט פירן קיין פאמיליע־לעבן: די אלע, למשל, וואס מוזן לעבן אין פרעמדע הייזער, ווי משרתים און דינסטן, דאסגלייכן געדונגענע סאלדאטן. די פארשפרייטונג פון פרויען־ארבעט; די צעפאלונג פון דער פא־מיליע א דאנק דעם, וואס די פרוי ווערט אָפגעריסן פון דער שטוב־ווירטשאפט; דער וואוקס פון גרויסע שטעט, וואו די דערציאונג פון קינדער ווערט זעהר שווער און וואו ס'אנטוויקלט זיך פראָסטי־טוציע און ס'פארשפרייטן זיך ווענערישע חולאתן; די אלגעמיינע מיליטער־פליכט, וועלכע נעמט צו די יונגע־עלעמענטן אין זייער בעסטן עלטער און ווארפט זיי אריין אין די קאזארמעס, וועלכע זיינען אמתע נעסטן פון ווענערישע קראנקהייטן; און, ענדליך, דאס, וואס פון די 70־ער יאָרן אן האבן זיך באוויזן די פארמול־קאָמטע פארהיטונגס־מיטלען, וועלכע זיינען „צוגענגליך, אומשעדליך, דערוועקן ניט קיין עקל און זיינען מיט קיין זאך ניט אומבאקוועם".

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

— אָט דאָס זיינען אַלץ סיבות, צוליב וועלכע די געבוירענקייט האַלט אין איין פאַלן. און „בל זמן עס הירקן די אַלע אויס־געדעכנטע פאַקטאָרן, דראָט די וויטערדיגע אַנטוויקלונג פון קאַפּי־טאַליסטישן פּראָדוקציאָנס־אופן, אז די קאַפּיטאַליסטישע נאַציעס זאָלן זיך נאָר אָפּשטעלן אין זייער וואוקס, בעת אין די אַנדערישע לענדער וועט די באַפעלקערונג אויך ווייטער שנעל זיך פאַרמערן. פונקט ווי אין דער צייט פון דער רוימישער מלוכה קאָן אויסט ווידער די אומגעדויערע פּרוכפּערונג פון די באַרבאַרן ווערן אַ מקור פון סכנה פאַר די פּרוכטלאָזע קולטו־רעלע נאַציעס" *.

די קולטורעלע קאַפּיטאַליסטישע נאַציעס דריקן, הייסט־עס, אויס אַם בולטסטן די אַלע טענדענצן, וועלכע זיינען כאַראַקטעריסטיש פאַר אונזער צייט.

עס איז דעריבער קיין חידוש נים, וואָס די געלערנטע, וועלכע גיבן זיך אָפּ מיט די פראַגן וועגן דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג, — שייגקען אַזוי פיל אויסמערקזאַמקייט אונ־זערע אידן פון מערב־אייראָפּע. ווייל אידן זיינען בלתי ספק דאָס סאַמע טיפּישסטע קולטורעלע און קאַפּיטאַליסטישע פאָלק. דאָס אידנטום האָט אין זיך צונויפגענומען, ווי אין אַ פאָ־קוס, אַלע כאַראַקטעריסטישע סימנים און דערשיינונגען, וועלכע רופן אומעטום אַרויס די פאַרקלענערונג פון געבוי־רעווידיגקייט, פון שטאַרבליכקייט און פון צוזאַק. אי לויט זיין סאָציאַלן צוזאַמענשטעל, אי לויט זיין קולטורעלן מצב, איז דאָס אידנטום בפירוש אַן אויסנעם. אידן — זיינען די איינציגע נאַציע אין דער וועלט, וועלכע האָט בטעם איינגענומען ניט קיין דאָר־מישע באַפעלקערונג און האָט זי ניט שוין אין משך פון הונדער־טער יאָרן; אידן — זיינען די איינציגע נאַציע, וועלכע פאַרנעמט זיך שוין אַזוי פיל יאָרהונדערטן מיט שטאָטישע פּראָפעסיעס און האָט אַזאַ גרויסן פּראָצענט שטאָטישע באַפעלקערונג; די איינציגע נאַציע — מיט אַזאַ גרויסער צאָל פאַרשטייער פון גרויס בור־זשואַזיע און פון ליבעראַלע פּראָפעסיעס; די איינציגע נאַציע, וועלכע האָט אומעטום, אין אַלע לענדער, איבערגעאָגט די אַרומיגע באַפעלקערונג הן אין סאָציאַלער און הן אין קולטורעלער הינזיכט, — מיט איין וואָרט, די איינציגע נאַציע אין דער וועלט פון אַזאַ איינזייטיגער סאָציאַלער סטרוקטור און מיט אַזאַ רייכן פון בטה דונדערטער יאָרן אָנגעזאַמלטן קולטורעלן באַגאַזש.

אָבער די מאָדערנע אידישע נאַציע, כאָטש זי שטעלט מיט זיך פאַר אַ איינזייטיגן סאָציאַלן אָרגאַניזם, איז זי דאָך ווייט פון צו זיין אינגאַנצן איינגאַרטיג. פאַרקערט, זי איז דיפע־רענצירט און צעטאַלט זיך אויף אַ גאַנץ היפּשע צאָל קענגזעצליכע און ווייטע סאָציאַלע גרופּעס און קלאַסן. ווייל די אידן זיינען ניט נאָר, ווי אַלע פעלקער, צעשפּאַלטן סאָציאַל, אויף צוויי קענגזעצליכע מחנות — פון עקספּלאָאַטירנדיגע און עקספּלאָאַטירטע — נאָר זיי זיינען נאָך, אַ דאַנק זייער צעשפּרייטקייט איבער אַ סך מלוכות, אויך ליטעראַרישע צעטיילט אויף באַזונדערע גרו־פּעס, וועלכע זיינען אין קולטורעלער הינזיכט אָפט נענג ווייט איינע פון דער צווייטער און אַמאָל פאַקע נאָר פּרעמד צווישן זיך. און די וועלבע נעאָגראַפישע צעזייטקייט, וועלכע מאַכט אָפּ־היינניג באַזונדערע מיילן פון אידישן פאָלק פון פאַרשיידענע סאָ־ציאַל־עקאָנאָמישע און קולטור־פּאָליטישע באַדינגונגען און חיד־קונגען — די וועלבע צעזייטקייט לייגט אויף אַ באַזונדערן שטעמפּל אויפן כאַראַקטער און גראַד פון דיפערענצירטקייט פון די דאָזיגע באַזונדערע טיילן און אויף זייער קולטורעלן מצב. עס באַקומט זיך, אויף אַזאַ אופן, אַ גאַנץ פאַרוויקלטער קנויל פון האָריזאָנטאַלע און ווערטיקאַלע טייליונגען און דיפערענצירונגען, פון ווייר־קונגען און קענזייטיגע באַציאונגען.

זיך נים אַריינלאָזנדיג אין קיין איבערינע פרטים, קאָן מען פונדעסטוועגן פעסטשטעלן דריי טיפּן אידנטום: 1) דאָס מזרח־אידנטום פון די אַלטע איינגעזעסענע ישובים. דאָ זיינען נאָך פאַראַן היפּשע טראַדיציעס פון דער צייט, ווען די פאַרטיקלע־רישע און האַגדלס־עלעמענטן זיינען געווען דער רוב מנין און רוב בנין פון די אידן, אָבער אויסט האָט זיך שוין איינגעשטעלט אַ גלייכגעוויכט צווישן ווי אין צווישן די אַרבעטנדיגע עלעמענטן, און ס'מערקט זיך אָן אַ קלאָרע טענדענץ, אַז דער אַרבעט־עלעמענט זאָל זיך פאַרשטאַרקן און פאַרנעמען דעם אויבן אָן. די קלאַסן־דיפערענציאַציע פון אָט דעם טייל אידן איז ניט איבעריג טיף, און די קליין־בירגערליכע מאַסן — קליינע קרעמער, סוחרים לעך און קליינע זעלבשטענדיגע האַנטווערקער — לייגן אַרויף זייער שטעמפּל אויף אַלע זייטן פון לעבן; 2) דאָס מערב־אידנטום פון אַלטע איינגעזעסענע ישובים. דאָ איז דער רוב מנין גרויס־ און מיטל־בירגערליכע עלעמענטן און די דאָזיגע עלעמענטן האָבן אַ בטירושע טענדענץ אַלץ מער צו וואַקסן אויפן חשבון פון די אָפּשטאַרבנדיגע קליינבירגערליכע רעשטן פון געטאָ־אידנטום; 3) דאָס נייע אידנטום פון די אימיגראַציע לענדער. דאָ בילדן שוין די אַרבעט־עלעמענטן די גרעסטע מערהייט לגבי די האַגדלס־פאַרטקלערישע; ס'איז נימאָ קיין שום פאַקטישע פאַרבינדונג מיט די טראַדיציאָנעלע אידישע פּראָפעסיעס פון מעקלערייען און קרעמעריי; די אינעווייניגסטע קלאַסן־דיפערענצירונג איז אַ גאַנץ טיפע, און די גאַנצע פיזיאָנאָמיע פון דעם קיבוץ אַנטשפּרעכט בכלל די עקאָנאָמישע באַציאונגען פון אונזער צייט.

עס איז קלאָר, אַז די איינזייטיגקייט פון דער אידישער עקאָ־נאָמישער סטרוקטור איז בלויז אַ רעלאַטיוו, ד. ה. זי איז איינזייטיג אין פאַרגלייך מיט דער אַרומיגער סאָציאַלער סביבה; דאָס זעלבע דאַרף מען זאָגן אויך וועגן בורזשואַזן כאַראַקטער פון מאָדערנעם אידנטום. נאָר אין פאַרגלייך מיט דער אַרומיגער באַפעלקערונג זיינען די אידן אין יעדער מלוכה אַ בורזשואַזע נאַציע, ווייל אומעטום האָבן זיי אַ גרעסערן פּראָצענט בורזשואַזע קלאַסן, איידער די פעלקער, צווישן וועלכע זיי לעבן. עס איז פאַרשטענדליך דעריבער, פאַרוואָס די דערשיינונגען פון דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג ציען צו זיך אַזוי שטאַרק צו די אויסמערקזאַמקייט פון דער אייראָפּייאישער וויסנשאַפט. בעת מיר פאַרגלייכן אין וועלכן ס'ניט איז לאַנד די נאַטירליכע באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג מיט דער זעלבער באַוועגונג פון די אַרומיגע פעלקער פון זעלבן לאַנד — זעהן מיר דעם אַנטוויקלונגס־פּראָצעס פון אַ גאַנצער רייע דער־שיינונגען אין צוויי מאָמענטן, אין צוויי סטאַדיעס זיינע, ווייל דער איצטיגער מצב פון די אידן ווייזט אונז די אומפאַרמיידליכע צוקונפט פון דער אַרומיגער באַפעלקערונג. פון דער אַנדע־רער זייט, ווען מיר פאַרגלייכן די נאַטירליכע באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג נאָכ אין פאַרשיידענע לענדער, באַקומען מיר חידער זעהר וועזנטלען מאַטעריאַל אויף צו אַרויסלען וועגן דעם, ווי די דאָזיגע דערשיינונג קומט צום אויסדרוק בא פאַרשיידענע מאָדערנע שטאָטישע סאָציאַלע גרופּעס.

(המשך קומט)

* הערה: די סקורים הערן אָנגעהויבן צום סוף פון פריקל.

*) הערה:
Karl Kautsky: „Vermehrung und Entwicklung in Natur und Gesellschaft." S. 178, 193, 195. קורסיוו פון מיר. י. ל.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

די אידן אין דייטשלאנד

ד״ר יעקב סעגאל

Die Juden in Deutschland

von Dr. Jacob Segall

(המשך)

איצט נייען מיר איבער צו דער באוועגונג און אנטוויקלונג פון דער באפעלקערונג. אונטער דעם פארשטייען מיר די צאל געבורטן, טויט־פאלן און חתונות. איך רא פעלט אונז דער נענונגנדיגער מאטעריאל פאר גאנץ דייטשלאנד. מיר ווייסן נאר די אנטוויקלונג פון די חתונות ביים גאנצן דייטשן אידנטום; בנתע אבער געבורטן און שטארבליכקייט האבן מיר ידיעות נאר ווענן איינצלנע לענדער.

לאמיר צוערשט באטראכטן די חתונות זייט 1910. אין דער ווייטערדיגער טאבעלע שטעלן מיר די נים־געמישטע און געמישטע חתונות איינס אקעגן אנדערן. דער חתונות־קאעפיציענט, ד. ה. די צאל חתונות אויף 1000 אידן קאן אויסגערעכנט ווערן פאר די איינצלנע יארן נאר מיט דער גרעסטער פארזיכט, ווייל, ווי ס׳איז שוין אנגעוויזן געוואָרן, קאָנען מיר די צאל אידן אין דייטשלאנד זייט דער פאלקס־ציילונג פון 1910 נאר שאצן און באַרעכנען.

Tab. — 1 — טאב.

חתונות בא אידן אין דייטשלאנד פון 1910 ביז 1919

Die Entwicklung der Eheschliessungen bei den Juden in Deutschland von 1910—1919

פון 100 אידישע פרויען האבן חתונה געהאט מיט קריסטן Von 100 jüdischen Frauen heirateten einen Nichtjuden	פון 100 אידישע מענער האבן חתונה געהאט מיט קריסטין Von 100 jüdischen Männern heirateten eine Nichtjüdin	חתונות אויף 1000 אידן Jüdische Eheziffer	חתונות אויף 1000 פון דער אלגעמיינער באפעלקערונג Allgemeine Eheziffer	אידישע געמישטע חתונות Jüdische Mischehen	אידישע חתונות Rein jüdische Eheschliessungen	אלגעמיינע צאל חתונות Eheschliessungen überhaupt	י. א. ר Jahr
10,2	12,7	7,1	7,7	1003	3880	496 396	1910
10,6	12,3	7,8	7,8	988	3814	512 819	1911
11,2	12,5	7,0	7,9	1030	3833	523 491	1912
11,7	15,1	6,7	7,7	1122	3621	513 283	1913
17,3	23,2	5.3	6,8	1345	2617	460 608	1914
26,6	40,4	2,7	4,1	1143	1098	278 208	1915
22,1	31,7	2,8	4,1	967	1292	279 176	1916
22,3	31,0	3,1	4,7	1035	1402	308 446	1917
16,7	23,0	4,4	5,4	1084	2171	352 543	1918
11,8	14,6	13,1	13,4	1929	6295	844 839	1919

אין די יארן 1910, 1911, 1912 און 1913, וועלכע מ׳דארף אין פארגלייך מיט די שפעטערדיגע יארן באצייכנען אלס „נאר־מאלע״, איז ניט געווען קיין גרויסער חילוק צווישן דער אידישער און אלגעמיינער חתונות־ציפער. די פארמינדערונג אין די שפעטערדיגע יארן — ביז 1918 איינשליסליך — איז בא אידן געווען א סך א שטארקערע איידער בא דער אלגעמיינער באפעלקערונג. די קלענסטע צאל חתונות איז געווען אין 1915 יאר, ווען אויף יעדע 1000 פון דער אידישער באפעלקערונג איז געווען 2,7 חתונות און אויף 1000 פון דער אלגעמיינער באפעלקערונג איז געווען 4,1 חתונות. די פארגרעסערונג פון 1918 ביז 1919 איז, פארקערט, געווען בא אידן עטוואס העכער, איידער בא דער אלגעמיינער באפעלקערונג. בא דער לעצטער איז זי געשטיגן פון 5,4 אויף 1000 ביז 13,4, בא אידן אבער, פון 4,4 אויף 1000 ביז 13,1. זעהר אינטערעסאנט איז די אנטוויקלונג פון די געמישטע חתונות צווישן די דייטשע אידן דער עיקר בשעת דער מלחמה־ציים. אין די ערשטע דריי יאר האט אנ׳אכט חלק פון אלע אידישע מענער חתונה געהאט מיט קריסטינס. אין 1913 האבן חתונה געהאט מיט קריסטינס 15,1%; אין 1914 — 23,2%; און אין 1915־טן יאר — שוין גאנצע 40,4%. דאס הייסט, אז ביז 2/5 פון אלע אידישע מענער, וואס האבן חתונה־געהאט אין דעם יאר, האבן גענומען ניט־אידישע פרויען. דא מוז בולט ארויס די ווירקונג פון די אזוי גערופענע „מלחמה־שידוכים״. בשעת די צאל פון ריינע אידישע חתונות איז פון 1913 ביז 1914 געפאלן אויף 27,7% און פון 1914 ביז 1915 אויף 58,0%, איז די צאל חתונות פון אידישע מענער מיט קריסטינס געשטיגן פון 1913 ביז 1914 אויף 19,8% און געפאלן אינם 1915־טן יאר נאר אויף 22,4%. זייט 1915 איז צו באמערקן א באדייטנדיגע פארקלענערונג פונם פראצענט געמישטע חתונות. אין 1919 יאר האט ער שוין ווידער אמאל דערגרייכט בערך דעם מצב פון דער פאר־מלחמה־צייט. קלענער איז די צאל אידישע פרויען, וואס האבן חתונה מיט ניט־אידן. אויך אין דעם פאל איז די אנטוויקלונג, ווי ס׳ווייזט די טאבעלע, אין אלגעמיין געווען די איינגענע, ווי בא אידישע מענער, וואס האבן חתונה געהאט מיט קריסטינס. דער פראצענט איז געשטיגן פון 10,2 אין 1910 יאר ביז אויף 26,6 אין 1915 יאר און איז נאכדעם ווידער פארפאלן אויף 11,8 אין 1919.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

די נאמירליכע באוועגונג פון דער באמעלקערונג קאן מעסט־
נעשטעלט ווערן נאר אין די איינצלנע לענדער. מיר טיילן אויס
פרייסן, וואו ס'וואוינען אנ'ערך 2/3 פון אלע דייטשע אידן. אין
דער פרייסישער סטאטיסטיק שפיגלען זיך אויף די כאראקטע־
ריסטישע ערשיינונגען, וואס ווייזן זיך ארויס אין די לעצטע צענד־
ליינע יאהרן בנוגע דער מרוכטבארקייט און שטארבליכקייט פון
די אידן אין נאנץ דייטשלאנד.

Tab. — II — טאב.

Entwicklung der Geburten bei den Juden in Preussen — געבורטן בא אידן אין פרייסן

a) absolute Zahlen — א) אבסאלוטע צאלן (1876 – 1920)

אידישע טויט־געבוירענע ממזרים Jüdische uneheliche Totgeburten	אלגעמ. צאל טויט־געבוירענע ממזרים Uneheliche Totgeburten überhaupt	אידישע לע־בעדיג געבוירענע ממזרים Jüdische uneheliche Geburten	אלג. צאל לע־בעדיג געבוירענע ממזרים Uneheliche Geburten überhaupt	אידישע טויט־געבוירענע Jüdische Totgeburten	אלגעמיינע צאל טויט־געבוירענע Totgeburten überhaupt	אידישע לע־בעדיג געבוירענע Jüdische Lebendgeburten	אלגעמיינע צאל לעבעדיג געבוירענע Lebendgeburten überhaupt	יאר JAHR
19	4458	315	82936	380	44351	11169	1 042 366	1876/1880
17	4638	283	87670	356	42726	10269	1 038 377	1881/1885
13	4459	249	90591	317	42063	8842	1 087 435	1886/1890
11	4136	248	91593	264	39114	8474	1 142 377	1881/1895
11	4386	270	96213	224	40506	7869	1 211 934	1896/1900
11	4065	274	92035	225	39792	7407	1 251 711	1901/1905
12	4285	310	98129	199	38405	7005	1 253 597	1906/1910
15	4273	335	97705	203	35874	6439	1 189 217	1911
18	4338	365	101379	178	35928	6297	1 186 240	1912
9	4494	374	102345	183	35969	6250	1 173 416	1913
14	4636	322	103808	148	35948	5980	1 366 580	1914
16	3875	292	92843	173	28107	4832	890 714	1915
8	3181	231	71628	94	21635	3529	676 023	1916
10	2851	185	66046	87	18667	2939	604 534	1917
11	3329	191	76617	112	19619	3059	610 905	1918
5	4024	219	85336	106	25192	4320	802 143	1919
21	5409	372	108873	207	33050	6430	972 475	1920

b) Relativziffern — ב) רעלאטיווע צאלן

% טויט־געבוירענע ממזרים בא דער אידישער באמעל־קערונג % der unehelichen jüd. Totgeburten	% טויט־געבוירענע ממזרים בא דער גאנצער באמעל־קערונג % der unehelichen Totgeburten überhaupt	% ממזרים בא דער אידישער באמעל־קערונג % der jüd. unehelichen Geburten	% ממזרים בא דער גאנצער באמעל־קערונג % der unehelichen Geburten überhaupt	% פון טויט־געבוי־רענע בא דער אידישער באמעל־קערונג % der jüdischen Totgeburten	% פון טויט־געבוי־רענע בא דער גאנצער באמעל־קערונג % der Totgeburten überhaupt	לעבעדיג געבוי־רענע איף יעדע 1000 נפשות פון דער אידישער בא־מעלקערונג Jüdische Lebendgeburtenziffer (auf 1000 Juden)	לעבעדיג געבוי־רענע איף יעדע 1000 נפשות פון דער גאנצער בא־מעלקערונג Allgemeine Lebendgeburtenziffer (auf 1000 d. ges. Bev.)	יאר Jahr
5,97	5,4	2,72	7,6	3,34	4,08	31,69	39,4	1876/80
5,84	5,3	2,66	8,1	3,35	3,95	28,13	37,5	1881/85
5,26	4,9	2,75	8,0	3,38	3,72	23,94	37,5	1886/90
4,65	4,5	2,84	7,7	3,02	3,31	22,55	37,1	1891/95
4,17	4,5	3,34	7,6	2,76	3,23	20,38	36,8	1896/1900
4,51	4,4	3,59	7,1	2,94	3,20	18,49	34,8	1901/05
3,87	4,5	4,29	7,6	2,75	2,90	16,97	32,3	1906/10
4,48	4,3	5,19	8,0	3,06	2,90	15,93	29,4	1911
4,93	4,2	5,84	8,3	2,75	2,90	15,10	28,9	1912
2,41	4,4	6,01	8,4	2,84	3,00	14,97	28,2	1913
4,35	4,4	5,44	8,6	2,41	3,00	14,34	27,6	1914
5,50	4,2	5,80	10,1	3,40	3,00	11,60	21,0	1915
3,40	4,4	6,40	10,1	2,60	3,10	8,50	16,0	1916
5,40	4,3	6,16	10,6	2,80	2,90	7,10	14,4	1917
5,70	4,3	6,00	12,1	3,50	3,10	7,40	14,6	1918
2,30	4,7	4,90	10,3	2,40	3,00	10,80	20,3	1919
5,60	4,9	5,60	10,8	3,10	3,20	15 50	25,7	1920

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

דער פּראָצענט ממזרים האָט באַטראָפן צוריק מיט 40 יאָר 2,72 און איצט באַטרעפט ער 5,30. ס׳איז אָבער שווער פעסטצושטעלן, צי האַנדלט זיך דאָ וועגן אַ פּאַקטישער אָדער נאָר אַ שיינבאַרער פאַרגרעסערונג פון די ממזרים, ווייל, ווי באַקאַנט, ווערן אין דייטשלאַנד קינדער פון אויסלענדישע עלטערן, וואָס האָבן ניט דורכגעפירט זייערע חתונות דורכן שטאַטעסאַמט, פאַרדעכענט פאַר ניט געוועצליך־געבוירענע. און אַזוי ווי נראָד אין די לעצטע יאָרן שטאַמט אין פרייסן געוויס ניט קיין קליינער טייל אידישע קינדער פון אויסלענדער, קאָן מען אפשר דורכדעם דערקלערן די סיבה, פאַרוואָס ס׳האָט זיך פאַרגרעסערט די צאָל ממזרים.

בנוגע דער לעבנס־פעהיגקייט פון די געבוירענע (די צאָל טויט־געבוירענע) איז, ווי ס׳ווייזט די טאַבעלע, קיין גרויסער חילוק נישט צווישן אידישע געבורטן און געבורטן בכלל. נאָר בײַם פאַרגלייכן די לעבנספעהיגקייט פון די ממזרים באַקומט מען דעם איינדרוק, אַז בײַ אידן זיינען די פאַרהעלטענישן אַביסל ערגער, ווייל אין אַ נאָכצער רייע יאָרן איז דער פּראָצענט טויט־געבוירענע ממזרים בײַ אידן העכער, איידער בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג.

איצט נאָך אַ פּאָר ווערטער וועגן דער אַנטוויקלונג פון שטאַרבליכקייט בײַ פרייסישע אידן. לײַדער, האָט די אָפיציעלע פרייסישע סטאַטיסטיק פאַר די יאָרן 1915—1919 ניט פאַרעפנטליכט די צאָלן פון געשטאָרבענע לויט דער אמונה, אַזוי אַז פאַר דער צייט פעלן אונז ציפערן.

מכח דער פאַרקלענערונג פון די געבורטן בײַ אידן אין דייטשלאַנד און אירע סבות עקזיסטירט שוין זעהר אַ גרויסע ליטעראַטור. ס׳איז ניט אונזער אויפגאַבע אינם דאָזיגן אַרטיקל צו באַטראַכטן אָט די פאַר זיך זעהר וויכטיגע פראַגע. מיט דער צייט וועט מסתמא זיין אַ געלעגנהייט צו באַלויכטן אַלדייטיג די נאָכצע פּרוכטבאַרקייט־פּראָבלעם פונם אידישן פאָלק אויפן סמך פון רייכן אינטערנאַציאָנאַלן סטאַטיסטישן מאַטעריאַל. מיר קאָנסטאַטירן נאָר, אַז די אידישע געבורט־ציפער אין פרייסן האָלט פון 1876 יאָר אָן אין איין פאַלן. אַלע פינף יאָר פאַרקלענערט זיך ווי די אַבסאָלוטע אַזוי אויך די רעלאַטיווע געבורט־ציפער. פון 31,69 געבורטן אויף 1000 אידישע נפשות אין 1876/80 איז זי געפאַלן ביז 7,10 אינם מלחמה־יאָר 1917, ווען זי דערגרייכט ביז צו דער נידריגסטער מדרגה. פון דעמאָלט אָן ווערט זי פאַרעליך גרעסער און באַטרעפט איצט אַ־ערך דאָסזעלבע, ווי אין 1911 יאָר, אָבער יעדנפאַלס איז די אידישע געבורט־ציפער איצט צוויי מאָל קלענער, איידער אין 1876/80. אויך בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג פון פרייסן איז די פאַרקלענערונג פון די געבורטן נאָכגיך באַדייטנדיג. די האָט זיך אָנגעהויבן אַ־ערך 15 יאָר שפּעטער, איידער בײַ אידן, און האָט דורכגעמאַכט די איינענע אַנטוויקלונג. פּראָצענטועל באַטרעפט די פאַרקלענערונג בײַ אידן (פון 1876/80 ביז 1920) 51 %, בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג — 35%.

די אַבסאָלוטע צאָל ממזרים האָט זיך פון צענדליגע יאָרן בײַ אידן כמעט ניט געענדערט. ביז 1905 איז זי געווען אָן שינוים. פון דעמאָלט אָן ביז דער וועלט־מלחמה שטיינט זי. אין די מלחמה־יאָרן איז זי אַביסל געפאַלן; איצט האָט זי ווידער דערגרייכט כמעט די איינענע גרויס, ווי אין 1913 יאָר. אין פאַרגלייך מיט דער אַלגעמיינער צאָל אידישע געבורטן מאַכן איצט אויס די ממזרים צוויימאָל אַזוי פיל, איידער אין 1876/80.

די אידישע שטאַרבליכקייט איז פאַר דער אָנגענעמענער צייט אויך געפאַלן, אָבער יעדנפאַלס ניט אין דער מאָס, ווי ס׳איז געפאַלן די געבורט־ציפער.

Tab. — III — טאַב.

די שטאַרבליכקייט בײַ אידן אין פרייסן

Die Entwicklung der Sterblichkeit bei den Juden in Preussen

(1876—1920)

יאָר Jahr	אַלגעמיינע צאָל געשטאָרבענע Sterbefälle überhaupt	יד. געשטאָרבענע Jüd. Sterbefälle	אַלגעמיינע שטאַרבליכקייט אויף 1000 יאָר Allgemeine Sterbeziffer	יידישע שטאַרבליכקייט אויף 1000 יאָר Jüdische Sterbeziffer	געבוירן מער די געשטאָרבן Geburtsüberschuss: בײַ דער באַפעלקערונג überhaupt	בײַ אידן bei den Juden
1876/80	675269	6231	25,5	17,58	367097	4938
1881/85	705663	6265	25,2	17,15	332714	4004
1886/90	698838	5933	24,0	16,05	388596	2909
1881/95	703994	5772	22,8	15,85	438383	2702
1896/1900	696135	5504	21,3	14,25	515799	2365
1901/05	705549	5663	19,7	14,12	546162	1744
1906/10	670821	5725	17,3	13,86	582776	1280
1911	696854	5877	17,2	19,11	492363	557
1912	636303	5753	15,5	13,79	549937	544
1913	620455	5741	14,9	13,75	552961	509
1914	801035	6535	19,0	15,67	365545	555
1920	581209	5921	15,4	14,26	39266	509

פון 17,58 אויף 1000 אין 1876/80 איז די שטאַרבליכקייט געפאַלן ביז 13,75 אין 1913 יאָר. אין 1920 יאָר האָט די אַבסאָלוטע צאָל געשטאָרבענע בײַ אידן דערגרייכט די מדרגה פון 1886/90, די רעלאַטיווע צאָל געשטאָרבענע האָט אין 1920 דערגרייכט דיזעלבע מדרגה ווי אין 1896. אין פאַרגלייך מיט דער אידישער באַפעלקערונג האָט די שטאַרבליכקייט בײַ דער נאָכצער באַפעלקערונג אין משך פון דערזעלבער צייט אַ סך מער זיך פאַרקלענערט. די סבה נעמט זיך פשוט דערפון, וואָס שוין פריער איז די שטאַרבליכקייט בײַ דער אידישער באַפעלקערונג געשטאַנען אויף אַ בעסערער מדרגה צוליב דער קליינער שטאַרבליכקייט פון זויג־קינדער און אויך צוליב אַנדערע סאָציאַל־היגיענישע טעמים. אַזוי־ווי די געבורט־צאָל האָלט אין איין פאַלן און די שטאַרבליכקייט ווערט מער ניט קלענער, איז דער נאַטירליכער צוואַקס פון דער אידישער באַפעלקערונג אַלץ קלענער געוואָרן. פון בערך 5000 נפשות דורכשניטליך אין די יאָרן 1876/80 איז דער צוואַקס געפאַלן אויף 509 אין 1913 יאָר, און בשעת דער מלחמה, ווען ס׳זיינען נאָך צונעקומען די קרבנות אויפן פראָנט, איז ער געוואָרן נגאַטיוו. איצט איז פאַראַן אַ צוואַקס, אָבער זעהר אַ שוואַכער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

די ווירקונג פון דער מלחמה און פון דער רעוואלוציע אויף דער אידישער לאנדווירטשאפט אין געווועזענעם רוסלאנד

פראָפ. ב. ברוצקוס

Die Einwirckung des Krieges und der Revolution auf die jüdische Landwirtschaft im ehemaligen Russland

Von Prof. B. Brutzkus

I

אין צאַרישן רוסלאַנד האָט די אידישע לאַנדווירטשאַפט געקאָנט זיך אַנטוויקלען נאָר אין זעהר איינגע ראַמען. אירן האָבן נים געטאָרט נים קויפן, נים אַרענדירן קיין ערד אויסער די גרעניצן פון די שטעט און שטעטלאַך, אַפילו אין אידישן „תחום", אין קיין איד האָט בכלל נים געטאָרט פון סיניי באַזעצן זיך אין אַ דאָרף.

די אידישע לאַנדווירטשאַפט האָט דעריבער זיך געקאָנט אַנטוויקלען נאָר אין די אידישע קאָלאָניעס, וועלכע זיינען אַנטשטאַנען נאָך אין דער ערשטער העלפט פון 19-טן יאָרהונדערט, ווען די רוסישע רעגירונג האָט געוואָלט וואָס מער צוציען די אידישע באַפעלקערונג צו ערד-אַרבעט. די קאָלאָניעס, וועלכע זיינען דעמאָלט געגרינדעט געוואָרן, זיינען אַלע פאַרבליבן אויך נאָכדעם, ווען עס זיינען שוין בטל געוואָרן די פּריווילעגיעס, מיט וועלכע די רעגירונג האָט געוואָלט געוויגען די אידן פאַר דער נייער אַרבעט. די אידישע קאָלאָניסטן האָבן זיך בכלל זעהר פעסט געהאַלטן פאַר זייערע ערד-נחלות. אַ חרץ דעם האָבן די אידן אין די קליינע שטעטלאַך וואו נים וואו, באַזונדער אין ליטע און אין ווייס-רוסלאַנד, געהאַט אַביסל שטאַטישע ערד אין זייער רשות, אָדער לפחות גרויסע פּלעצער. און אין איינינע עדטער, באַזונדער ווען ס'האָט זיך געהאַנדלט וועגן העכערע לאַנדווירטשאַפטליכע קולטורן, ווי גערטנעריי אָדער טאַבאַק-פּלאַנטאַציעס, האָבן אידן אַרענדירט ערד אויפן יסוד פון מינדליכע אָפּמאַכן.

ווי מיר זעהן, זיינען די אַנטוויקלונגס-מעגליכקייטן פאַר דער אידישער לאַנדווירטשאַפט געווען נאָר אין נאָר קנאַפּ — אָבער די דאָזיגע קליינע מעגליכקייטן זיינען אויסגענוצט געוואָרן ווידער אינ-טענסיוו. די אידן זיינען געווען באַשריינקט אין זייערע יהודישע רעכט און ממילא אויך אינם אויסמאַס פון פּראָפעסיעס — און זיי האָבן דעריבער זעהר טייער געהאַלטן דאָס ביסל ערד, וואָס זיי האָבן אַריינבאַקומען אין זייערע הענד. עס זיינען אָבער אויך גע-ווען איינינע אויסערליכע מאָמענטן, נאָר גינסטיגע פאַר דער אי-דישער לאַנדווירטשאַפט. ערב דער וועלט-מלחמה זיינען אין גאַנץ אייראָפּע, און אויך אין רוסלאַנד, שטאַרק געוואַקסן די פּרייזן אויף לאַנדווירטשאַפטליכע פּראָדוקטן. די אַנטוויקלונג פון דער רוסישער פאָלק-ווירטשאַפט און דער וואוקס פון די שטעט האָבן אַרויסגערופן אַ גרויסן נאָכפרעג אויף גרינען, אויף אייבן און אויף ווייגרויבן. צוזאַמען דערמיט האָט דער צענטראַל-קאָמיטעט פון יק"א אין רוסלאַנד דעמאָלט אונטערגענומען אַ היפּשע קולטור-הילף פאַר דער אידישער ערד-אַרבעטער-באַפעל-קערונג און האָט טיל מיטגעהאָלפן, אַז די אידישע לאַנדווירט-שאַפט זאָל זיך פאַרפעסטיגן און זיך ווייטער אַנטוויקלען.

די צוויי וויכטיגסטע צענטרען פון דער אידישער לאַנדווירט-שאַפט זיינען געווען די 21 קאָלאָניעס אין כערסאָנער און 17 קאָלאָניעס אין יעקאַטעריגאָסלאַווער גובערניע. בשעת אָט די קאָלאָניעס זיינען געגרינדעט געוואָרן, אין דער ערשטער העלפט פון 19-טן יאָרהונדערט, האָט יעדע פאַמיליע באַקומען צו 40 דע-סיאַטין ערד, פון וועלכע 10 זיינען געהאַלטן געוואָרן אין רע-זערוו ביזן אָנהויב פון היינטיגן יאָרהונדערט. ערב דער מלחמה האָבן די דאָזיגע קאָלאָניעס שוין געהאַט אַ באַפעלקערונג פון העכער 40 טויזנט נפשות, וועלכע האָבן אַלע צוזאַמען פאַרמאָגט 82 טויזנט דעסיאַטין ערד.

די ווירטשאַפט האָט זיך נאָכדעם גוט אַנטוויקלט און אין אַ געוויסן זינען האָט זי זיך דאָ אַפילו דעמאָקראַטיזירט. פריער מיט יאָרן איז אין די קאָלאָניעס געווען נאָר אַ געוויסע צאָל גרויסע פּלאַנטאַ-טאָרס; די נאָכצע איבעריגע באַפעלקערונג אָבער האָט זיך ווייניג אָפּגעגעבן מיט באַאַרבעטן די ערד — זי פלעגן אַ טייל פון אירע נחלות (אָדער אינגאַנצן) פאַרדינגען די דערמאָגטע פּלאַנטאַטאָרס. צוליב עקסטענסיוו כאַראַקטער פון דער ווירטשאַפט, האָט די ערד בכלל געקאָנט שפּייזן נאָר זעהר אַ באַגרעניצטע באַפעלקע-רונג. ווען די פּרייזן אויף לאַנדווירטשאַפטליכע פּראָדוקטן האָבן אָבער גענומען וואַקסן, ס'האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרשפּרייטן די ניי-ערע לאַנדווירטשאַפטליכע מכשירים, און מען האָט אָנגעהויבן איבערגייען צו אינטענסיווערע ווירטשאַפטס-פאָרמען, — האָט שוין די ערד געקאָנט אויסהאַלטן אַ סך אַ גרעסערע באַפעלקערונג, און מען האָט זיך טאַקע אַ לאָז געטון צוריק צו דער ערד. די באַפעלקערונג האָט זיך סוף כל סוף דערשלאָגן, צום אָנהויב פון איצטיגן יאָרהונדערט, אַז מען האָט איר אָפּגעגעבן די דערמאָגטע רעזערוו-ערד, וועלכע האָט אויסגעמאַכט נאָכצע 25% פון אירע לכתחלה'דיגע נחלות. די דאָזיגע ערד איז פאַרטיילט געוואָרן לויט דער צאָל נפשות, און נים פּראָפּאָרציאָנעל צו דעם סכום ערד, וואָס יעדער קאָלאָניסט האָט פון פריער פאַרמאָגט, — אַזוי אַז די פאַרטיילונג האָט נראָד פאַרשטאַרקט דעם מעמד פון די קאָלאָניסטן, וואָס האָבן געהאַט ווייניג ערד. פאַר די דאָזיגע, פריער האַלב-הענדלערישע עלעמענטן, האָט אויך געהאַט אַ גרויסע באַדייטונג דאָס, וואָס יק"א האָט זיי אַרויסגעגעבן קרעדיט אויף איינקויפן מכשירים און בהמות, און וואָס נאָכן יאָר 1905 האָבן זיך געעפנט, בא דער מיטהילף פון דער זעלבער יק"א, אַ רייע ליי- און שפּאַר-קאַסעס. מען האָט אָנגעהויבן אַ סך בעסער באַאַרבעטן די ערד, אויף נאָכן גרויסע שטחים האָט מען נענומען פאַרזייען קוקורוזע, וואָס ס'האָט געווירקט זעהר גוט אויפן באָדן, — און די נעדעגישן זיינען געוואָרן בעסערע. אין אַ סך קאָלאָניעס האָט זיך מיט עראַטלעך אַנטוויקלט די מילך-ווירטשאַפט. די סעדער און ווייגערטנער, וואָס זיינען פאַרפלאַנצט געוואָרן בא דער מיטווירקונג פון יק"א, האָבן אַרום דער צייט אָנגעהויבן שוין ברייטגען פירות און נאָכדעם באַדייטנדיגע הכנסות. די קאָלאָניעס האָבן אויך פאַרמאָגט שוין אַ געוויסע צאָל קולטו-רעלע אינסטיטוציעס: ליי- און שפּאַר-קאַסעס; שולן אין גוטע הייזער מיט שול-גערטנער; בתי-מדרשים; בעדער א. א. וו. די

קאָלאָניעס האָבן אויך אויסערליך אויסגעזען זעהר פיין: היפּשע סאָלידע בגינים און אַ מאַסע סעדער און נערטנער.

אָבער די אידישע לאַנדווירטשאַפט האָט זיך ניט אויסגעשעפּט בלויז מיט די קאָלאָניעס פון כערסאָנער און יעקאַטערינאָסלאַוער נובערניע. בעת דער אויסמאָרשונג, וואָס יק״א האָט דורכגעפירט צום סוף פון מאַרץ יאָרהונדערט, איז פאַרעניסטירט געוואָרן נאָך אין 12 נובערניעס 258 אידישע ישובים* מיט קרוב 6000 פאַמיליעס (ביז 36 טויזנט נפשות), וועלכע האָבן פאַרמאָגט 40 טויזנט דעסיאַטין ערד. שוין בלויז פון אָט די ציפערן איז קלאָר, אַז די דאָזיגע קאָלאָניעס זיינען געווען ווייניגער פאַרוואָרנט מיט ערד, און דערצו איז די ערד אַליין אין אַ סך ערטער אויך געווען אַנ׳ערגערע. ערד־אַרבעט איז דאָ דעריבער געווען די היפּשאַשעפטונג נאָר פאַר אַ טייל באַפעלקערונג, פאַר די, וואָס האָבן געהאַט גרעסערע נחלות. אַ מער פּיערשן כאַראַקטער האָבן נעהאַט די אידישע קאָלאָניעס אין צפון־מערב קאַנט, וואו אַנ׳דערע פּרנסות האָבן זעהר ווייניג חיונה געקאָנט געבן, און אויך אין בעסאַראַביע, וואו די נאַטירליכע באַדינגונגען זיינען אויסערגעוויינליך גוטע פאַר לאַנדווירטשאַפט. ווייניגער אַ סך איז די ערד־אַרבעט געווען פאַרשפּרייט אין די קאָלאָניעס פון דרום־מערב־דינע קאַנט, וואו דער רוב באַפעלקערונג האָט זיך אָפּגעגעבן מיט כּלערליי אַנדערע געשעפטן, — אָבער אויך דאָ האָט זיך שוין נעהאַט אויסגעבילדעט אַ היפּשע נרופּע פון אמת׳ע שטעדינע פּיערים. צו ביסלעך איז די באַדייטונג פון דער ערד־אַרבעט אַלץ געוואַקסן. אין צפון־מערב און אין בעסאַראַביע האָבן ווידער אַ סך מיטגעהאָלפן די קרעדיט־אָפּעראַציעס פון יק״א.

די רוסישע געזעצגעבונג האָט ניט דערלאָזט, אַז די אידישע לאַנדווירטשאַפט זאָל זיך קאָנען אַנטוויקלען מחוץ פון די קאָלאָניעס. נאָר אין איינינע נרויסע מאַיאָנטקעס פון צפון־מערב־קאַנט האָבן אידישע לאַנדווירטן דאָך אַרענדירט ערד. דער עיקר אָבער פלעגן זיי נעמען אין אַרענדע בײַ די מאַיאָנטקעס די מילך־בהמות און די פּרוכטן־סעדער, אַזוי אַז אין תוך נעמען איז דאָס געווען ניט קיין לאַנדווירטשאַפט־אַרבעט.

באַזונדער ניכר האָט אָנגעהויבן ווערן אין אידישן עקאָנאָמישן לעבן די באַדייטונג פון אינטענסיווע קולטורן: ערשטענס, ווייל זיי פאָדערן לערך ווייניג ערד און, צווייטנס, ווייל דער נאָכפרעג אויף די פּראָדוקטן פון דער דאָזיגער ווירטשאַפט האָט נעהאַלטן אין איין וואַקסן. אין ליטע, אין ווייס־רוסלאַנד און אין צפון־פּוילן האָט די אידישע באַפעלקערונג אין די קליינע שטעטלעך געפירט אַ נעוויסע אַנאַרישע שטוב־ווירטשאַפט: נערטנער בײַ די הייזער און אַ ביסל בהמות. אין איינינע ערטער האָט זיך די נערטנערייַ נאָכן באַדייטנדיק אַנטוויקלט. די אידישע נערטנער פלעגן צו־שטעלן גרינסן אין די נאָענטע שטעט, פאַר די מיליטערישע נאָר־ניזאָנען און פלעגן נאָך היפּשע קוואַנטומס אַרויס־שיקן מחוץ פון אידישן תחום און קיין דייטשלאַנד. מיט דער צייט האָבן זיך אויסגעבילדעט באַקאַנטע צענטרען פון אידישער נערטנערייַ, ווי למשל, קאַלוואַריע אין סוואַלקער גוב., קיידאַנע אין קאָוונער גוב., לידע אין ווילנער גוב., אַנטאָפּאָל און וואָלפּאַ אין גראָדנער גוב., נעסוויזש אין מינסקער גוב., סלאָוועגע און קרונלאָיע אין מאָהילעווער גוב. א. א. וו.

אין דרום־רוסלאַנד, באַזונדער אין בעסאַראַביע, האָבן די אידן בריים אַנטוויקלט די מאַבאַק־קולטורן. אין דניעסטר־נעגנט איז דער דאָזיגער צווייג פון לאַנדווירטשאַפט געווען בעמעט אויס־שליסליך אין די אידישע הענט. דער עיקר האָבן זיך מיט מאַבאַק־פּלאַנצן פאַרנומען די אידן אין די דערפער פון בעסאַראַביע, נאָר תוך דעם זיינען געווען גרויסע מאַבאַק־פּלאַנטאַציעס אויך אין איי־נינע בעסאַראַבער אידישע קאָלאָניעס, ווי למשל, אין לובלין. די ליי־ און שפּאָר־קאַסע אין רעזינע (בעסאַראַבער גוב.), וועלכע ליגט אין סאַמע צענטער פון דער אידישער מאַבאַק־פּלאַנצערייַ, האָט נעהאַט מיטגלידער 450 מאַבאַק־פּלאַנטאַטאָרס, וועלכע פלעגן פאַרזייען 1200—1000 דעסיאַטין מאַבאַק. אין נאָכן בע־סאַראַביע האָבן אידן באַאַרבעט אויף מאַבאַק עטליכע טויזנט דע־סיאַטין. די בעסאַראַבער אידן האָבן נעהאַט אַ שם, אַלס ספּע־ציאַליסטן סיי אויף אומגייען אַרום דעם מאַבאַק, סיי אויף אים סאָרטירן, טריקענען און פּאַקעווען.

אין דער זעלבער בעסאַראַביע האָבן די אידן שוין פון אַ צייט מיט יאָרן זיך אָנגעהויבן אָפּגעבן אויך מיט ווייַנגערטנערייַ; יק״א האָט די דאָזיגע באַוועגונג געשטיצט, און מיט איר הילף איז מאַקע פאַרפלאַנצט געוואָרן אַ נאָכן נויסע צאָל ווייַנגערטנער אין דער דניעסטר־נעגנט. מיט דער הילף פון יק״א האָט מען דאָרט און אויך אין צפון־מערב קאַנט פאַרפלאַנצט ביז 150 טויזנט פּרוכט־בוימער און 1483 סעדער. אין אַלגעמיין איז מיט סעדעריי און ווייַנגערטנערייַ באַאַרבעט געוואָרן אַ שטח פון 2,500 דעסיאַטין, וואו ניט נאָר די יק״א, נאָר די קאָלאָניסטן נוסא האָבן אויך אַריינ־געליינט אַ סך איינענעם קאַפּיטאַל און אַרבעט. די אידישע באַ־פעלקערונג האָט זעהר פלייסיק געאַרבעט אין די סעדער, האָט פּינקטליך געצאָלט די אויסגעליהענע געלטער — און מ׳איז געווען אויסער יעדן ספק, אַז די דאָזיגע נייע צווייגן פון לאַנדווירטשאַפט האָבן זיך זעהר גוט איינגעגעבן.

די קאָגיונקטור איז פאַר דער אידישער לאַנדווירטשאַפט גע־ווען אַ נאָכן גינסטיגע. נעפעלט האָבן נאָר גינסטיגערע יורידישע נאָרמעס, כדי די זאַך זאָל זיך ווייטער גוט אַנטוויקלען. מיט אַמאָל האָט אָבער אויסגעבראָכן די גרויסע מלחמה, און אַ סדרה אומגעהייערע אומגליקן האָט זיך אַ שאָט געטאָן אויף דער אידי־שער באַפעלקערונג בכלל, און אויך אויף דער אינגער אידישער לאַנדווירטשאַפט. די קלעפּ פון דער מלחמה און דערנאָך פון בירגער־קריג האָבן קודם כּל געטראָפן די אידישע לאַנדווירט־שאַפט. עס האָט זיך געשאַפן נאָר אַ נייע סיטואַציע: די אַגראַר־רעוואָלוציע, דער עקאָנאָמישער חורבן און לסוף נאָר נייע מלוכה־רעכטליכע באַדינגונגען. פון זומער 1915 יאָר אָן, ווען דער דייטשער אָנגריף האָט זיך שטאַרק אַנטוויקלט, האָט זיך כמעט אַ העלפט אידישע באַפעלקערונג אָפּגעריסן פון רוסלאַנד און איז דערנאָך געוואָרן בירגער פון די ניי־געבילדעטע נרעניץ־מלוכות. ניט אין אַלע פון אָט די מלוכות זיינען די באַדינגונגען געווען גלייכע פאַר דער אידישער באַפעלקערונג בכלל און ממילא אויך פאַר דער אידישער לאַנדווירטשאַפט, — מיר וועלן דעריבער באַטראַכטן די וויטערדיגע אַנטוויקלונג פון דער אידישער לאַנדווירטשאַפט אין יעדער פון אָט די מלוכות באַזונדער.

II

דער וויכטיגסטער טייל פון דער אידישער פּיערים־באַפעל־קערונג איז געבליבן אין די נרעניצן פון רוסלאַנד, דער עיקר אין די קאָלאָניעס פון כערסאָנער און יעקאַטערינאָסלאַוער נובערניע.

אין רוסלאַנד האָט די אידישע פּיערשע באַפעלקערונג אומ־מיטלבאַר ווייַנינ געליטן פון דער אימפּעריאַליסטישער מלחמה. אומדירעקט האָט די מלחמה נעהאַט אַ ווירקונג, אי אַ נוטע אי אַ קאָלאָניעס האָבן אויך אויסערליך אויסגעזען זעהר פיין: היפּשע סאָלידע בגינים און אַ מאַסע סעדער און נערטנער.

אָבער די אידישע לאַנדווירטשאַפט האָט זיך ניט אויסגעשעפּט בלויז מיט די קאָלאָניעס פון כערסאָנער און יעקאַטערינאָסלאַוער נובערניע. בעת דער אויסמאָרשונג, וואָס יק״א האָט דורכגעפירט צום סוף פון מאַרץ יאָרהונדערט, איז פאַרעניסטירט געוואָרן נאָך אין 12 נובערניעס 258 אידישע ישובים* מיט קרוב 6000 פאַמיליעס (ביז 36 טויזנט נפשות), וועלכע האָבן פאַרמאָגט 40 טויזנט דעסיאַטין ערד. שוין בלויז פון אָט די ציפערן איז קלאָר, אַז די דאָזיגע קאָלאָניעס זיינען געווען ווייַנינער פאַרוואָרנט מיט ערד, און דערצו איז די ערד אַליין אין אַ סך ערטער אויך געווען אַנ׳ערגערע. ערד־אַרבעט איז דאָ דעריבער געווען די היפּשאַשעפטונג נאָר פאַר אַ טייל באַפעלקערונג, פאַר די, וואָס האָבן נעהאַט גרעסערע נחלות. אַ מער פּיערשן כאַראַקטער האָבן נע־האַט די אידישע קאָלאָניעס אין צפון־מערב קאַנט, וואו אַנ׳דערע פּרנסות האָבן זעהר ווייַנינ חיונה געקאָנט געבן, און אויך אין בעסאַראַביע, וואו די נאַטירליכע באַדינגונגען זיינען אויסער־געוויינליך גוטע פאַר לאַנדווירטשאַפט. ווייַנינער אַ סך איז די ערד־אַרבעט געווען פאַרשפּרייט אין די קאָלאָניעס פון דרום־מערב־דינע קאַנט, וואו דער רוב באַפעלקערונג האָט זיך אָפּגעגעבן מיט כּלערליי אַנדערע געשעפטן, — אָבער אויך דאָ האָט זיך שוין נעהאַט אויסגעבילדעט אַ היפּשע נרופּע פון אמת׳ע שטעד־דינע פּיערים. צו ביסלעך איז די באַדייטונג פון דער ערד־אַרבעט אַלץ געוואַקסן. אין צפון־מערב און אין בעסאַראַביע האָבן ווידער אַ סך מיטגעהאָלפן די קרעדיט־אָפּעראַציעס פון יק״א.

די רוסישע געזעצגעבונג האָט ניט דערלאָזט, אַז די אידישע לאַנדווירטשאַפט זאָל זיך קאָנען אַנטוויקלען מחוץ פון די קאָלאָ־ניעס. נאָר אין איינינע נרויסע מאַיאָנטקעס פון צפון־מערב־קאַנט האָבן אידישע לאַנדווירטן דאָך אַרענדירט ערד. דער עיקר אָבער פלעגן זיי נעמען אין אַרענדע בײַ די מאַיאָנטקעס די מילך־בהמות און די פּרוכטן־סעדער, אַזוי אַז אין תוך נעמען איז דאָס געווען ניט קיין לאַנדווירטשאַפט־אַרבעט.

באַזונדער ניכר האָט אָנגעהויבן ווערן אין אידישן עקאָנאָמישן לעבן די באַדייטונג פון אינטענסיווע קולטורן: ערשטענס, ווייל זיי פאָדערן לערך ווייַנינ ערד און, צווייטנס, ווייל דער נאָכפרעג אויף די פּראָדוקטן פון דער דאָזיגער ווירטשאַפט האָט נעהאַלטן אין איין וואַקסן. אין ליטע, אין ווייס־רוסלאַנד און אין צפון־פּוילן האָט די אידישע באַפעלקערונג אין די קליינע שטעטלעך געפירט אַ נעוויסע אַנאַרישע שטוב־ווירטשאַפט: נערטנער בײַ די הייזער און אַ ביסל בהמות. אין איינינע ערטער האָט זיך די נערטנערייַ נאָכן באַדייטנדיק אַנטוויקלט. די אידישע נערטנער פלעגן צו־שטעלן גרינסן אין די נאָענטע שטעט, פאַר די מיליטערישע נאָר־ניזאָנען און פלעגן נאָך היפּשע קוואַנטומס אַרויס־שיקן מחוץ פון אידישן תחום און קיין דייטשלאַנד. מיט דער צייט האָבן זיך אויסגעבילדעט באַקאַנטע צענטרען פון אידישער נערטנערייַ, ווי למשל, קאַלוואַריע אין סוואַלקער גוב., קיידאַנע אין קאָוונער גוב., לידע אין ווילנער גוב., אַנטאָפּאָל און וואָלפּאַ אין גראָדנער גוב., נעסוויזש אין מינסקער גוב., סלאָוועגע און קרונלאָיע אין מאָהילעווער גוב. א. א. וו.

אין דרום־רוסלאַנד, באַזונדער אין בעסאַראַביע, האָבן די אידן בריים אַנטוויקלט די מאַבאַק־קולטורן. אין דניעסטר־נעגנט איז

* תוך רוסיש־פּוילן, וואו ס׳ווייַנינ בכלל פאַרען ווייַנינ אידישע קאָלאָניעס.

דער דאָזיגער צווייג פון לאַנדווירטשאַפט געווען בעמעט אויס־שליסליך אין די אידישע הענט. דער עיקר האָבן זיך מיט מאַבאַק־פּלאַנצן פאַרנומען די אידן אין די דערפער פון בעסאַראַביע, נאָר תוך דעם זיינען געווען גרויסע מאַבאַק־פּלאַנטאַציעס אויך אין איי־נינע בעסאַראַבער אידישע קאָלאָניעס, ווי למשל, אין לובלין. די ליי־ און שפּאָר־קאַסע אין רעזינע (בעסאַראַבער גוב.), וועלכע ליגט אין סאַמע צענטער פון דער אידישער מאַבאַק־פּלאַנצערייַ, האָט נעהאַט מיטגלידער 450 מאַבאַק־פּלאַנטאַטאָרס, וועלכע פלעגן פאַרזייען 1200—1000 דעסיאַטין מאַבאַק. אין נאָכן בע־סאַראַביע האָבן אידן באַאַרבעט אויף מאַבאַק עטליכע טויזנט דע־סיאַטין. די בעסאַראַבער אידן האָבן נעהאַט אַ שם, אַלס ספּע־ציאַליסטן סיי אויף אומגייען אַרום דעם מאַבאַק, סיי אויף אים סאָרטירן, טריקענען און פּאַקעווען.

אין דער זעלבער בעסאַראַביע האָבן די אידן שוין פון אַ צייט מיט יאָרן זיך אָנגעהויבן אָפּגעבן אויך מיט ווייַנגערטנערייַ; יק״א האָט די דאָזיגע באַוועגונג געשטיצט, און מיט איר הילף איז מאַקע פאַרפלאַנצט געוואָרן אַ נאָכן נויסע צאָל ווייַנגערטנער אין דער דניעסטר־נעגנט. מיט דער הילף פון יק״א האָט מען דאָרט און אויך אין צפון־מערב קאַנט פאַרפלאַנצט ביז 150 טויזנט פּרוכט־בוימער און 1483 סעדער. אין אַלגעמיין איז מיט סעדעריי און ווייַנגערטנערייַ באַאַרבעט געוואָרן אַ שטח פון 2,500 דעסיאַטין, וואו ניט נאָר די יק״א, נאָר די קאָלאָניסטן נוסא האָבן אויך אַריינ־געליינט אַ סך איינענעם קאַפּיטאַל און אַרבעט. די אידישע באַ־פעלקערונג האָט זעהר פלייסיק געאַרבעט אין די סעדער, האָט פּינקטליך געצאָלט די אויסגעליהענע געלטער — און מ׳איז געווען אויסער יעדן ספק, אַז די דאָזיגע נייע צווייגן פון לאַנדווירטשאַפט האָבן זיך זעהר גוט איינגעגעבן.

די קאָגיונקטור איז פאַר דער אידישער לאַנדווירטשאַפט גע־ווען אַ נאָכן גינסטיגע. נעפעלט האָבן נאָר גינסטיגערע יורידישע נאָרמעס, כדי די זאַך זאָל זיך ווייטער גוט אַנטוויקלען. מיט אַמאָל האָט אָבער אויסגעבראָכן די גרויסע מלחמה, און אַ סדרה אומגעהייערע אומגליקן האָט זיך אַ שאָט געטאָן אויף דער אידי־שער באַפעלקערונג בכלל, און אויך אויף דער אינגער אידישער לאַנדווירטשאַפט. די קלעפּ פון דער מלחמה און דערנאָך פון בירגער־קריג האָבן קודם כּל געטראָפן די אידישע לאַנדווירט־שאַפט. עס האָט זיך געשאַפן נאָר אַ נייע סיטואַציע: די אַגראַר־רעוואָלוציע, דער עקאָנאָמישער חורבן און לסוף נאָר נייע מלוכה־רעכטליכע באַדינגונגען. פון זומער 1915 יאָר אָן, ווען דער דייטשער אָנגריף האָט זיך שטאַרק אַנטוויקלט, האָט זיך כמעט אַ העלפט אידישע באַפעלקערונג אָפּגעריסן פון רוסלאַנד און איז דערנאָך געוואָרן בירגער פון די ניי־געבילדעטע נרעניץ־מלוכות. ניט אין אַלע פון אָט די מלוכות זיינען די באַדינגונגען געווען גלייכע פאַר דער אידישער באַפעלקערונג בכלל און ממילא אויך פאַר דער אידישער לאַנדווירטשאַפט, — מיר וועלן דעריבער באַטראַכטן די וויטערדיגע אַנטוויקלונג פון דער אידישער לאַנדווירטשאַפט אין יעדער פון אָט די מלוכות באַזונדער.

II

דער וויכטיגסטער טייל פון דער אידישער פּיערים־באַפעל־קערונג איז געבליבן אין די נרעניצן פון רוסלאַנד, דער עיקר אין די קאָלאָניעס פון כערסאָנער און יעקאַטערינאָסלאַוער נובערניע.

אין רוסלאַנד האָט די אידישע פּיערשע באַפעלקערונג אומ־מיטלבאַר ווייַנינ געליטן פון דער אימפּעריאַליסטישער מלחמה. אומדירעקט האָט די מלחמה נעהאַט אַ ווירקונג, אי אַ נוטע אי אַ

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

שלעכטע. די מאביליזאציעס און די רעקוויזיציעס פון פערד האבן, נאטירליך, שטארק פארקלענערט די פראדוקטיו־כחות פון די קאלאניסטן, און דער שטח פארזייטע פעלדער איז אויך קלענער געווארן לערך אויף א גאנץ דריטל; דערפאר אבער זיינען די פריינ אויף אלע לאגדווירטשאפטליכע פראדוקטן שטארק גע־שטיגן, אזוי אז דער קלענערער שטח באארבעטע ערד האט אריינ־געבראכט ניט ווייניגער הכנסה, ווי פריער. די פרייע ערד איז דערביי אויסגענוצט געווארן אלס פאשע־פעלד און דוקא אין די מלחמה־יארן האט זיך צוליב דעם אין איינינע קאלאניעס פון כער־סאגער גובערניע די צאל בהמות כמעט פארטאפלט. די מילך־ווירט־שאפט אין די כערסאגער קאלאניעס האט זיך דאן אנטוויקלט, ווי נאך קיינמאל ניט. א דאנק די הויכע פריינ האט זיך אין די יארן ברייטער אנטוויקלט אויך די אידישע גערטנעריי און באזונדער די טאבאק־פלאנצעריי.

דאס דאזיגע גליק האט אבער ניט לאנג געדויערט. צום סוף פון יאר 1918 ווערן די געגענטן פון אידישן ישוב פארכאפט פון ביידנער־קריג, וועלכער טראגט מיט זיך א סך א שרעקליכערן חורבן, איידער די מלחמה מיטן אויסערליכן פיינט. אין ניכן הויבן זיך אן פאגראמען, וואס אזעלכע האט די אידישע באפעל־קערונג ניט איבערגעלעבט זיט כמעלניצקים ציימן. די בלוטיגע כוואליע פארפלייצט דעם נאנצן דרום פון אידישן תחום און דער־ריכט דערנאך אויך ביז פאלעסטינ. נאר ווייס־רוסלאנד איז דאן געשונט געווארן. די פאגראמען האבן ניט אויסגעמיטן אויך די אידישע קאלאניעס,—דער חורבן איז דארט געווען נאך שטארקער, איידער ערגיץ אנדערש. ווייל וואס קלענער דער אדער יענער ישוב איז געווען — און די קאלאניעס האבן אלע געהערט צו אט דער קאטעגאריע — אלץ הילפלאזער און שוצלאזער איז דארט געווען די אידישע באפעלקערונג. פון א סך קאלאניעס האט די באפעלקערונג געמוזט אנטלויפן; פארן קאלאניעס, וואו מען האט אויסגעקוילעט כמעט די גאנצע אידישע באפעלקערונג (מרודאליו־באווקע און נעטשאיעווקע, יעקאטער. נוב., קאמוטצע, באברויס־קער קרייז פון מינסקער גוב. א. אנד. נאר די גרויסע קאלאניעס פון כערסאגער גובערניע, וועלכע זיינען געלעגן ווייטליך פון א אייזנבאן, אין א זייט אביסל פון דעם ווע, וואו ס'האבן מארשירט די גרויסע קעמפגדיגע מחנות — נאר זיי האבן געקאנט ביז א גע־ווישן גראד, מיט וואסן אין האנט, זיך פארטיידן פון די באנדיטן.

ווען דער ביידנער־קריג האט זיך שוין נעהאט איינגעשטילט, האט דער צווייטער־טייל פון געוועזענעם אידישן תחום איבערגעלעבט נאך די מלחמה מיט פוילן.

און ווען די דאזיגע מלחמה האט זיך שוין אויך פארענדיגט, האט די אידישע באפעלקערונג פון די קאלאניעס ניט ווייניג גע־ליטן פון דער דעמאלטיגער קאמוניסטישער פאליטיק. די רעק־וויזיציעס אין די „פראד־ראזווירסטקע" (ברויט־אפצאל) האבן רואינירט די כערסאגער קאלאניסטן, — די לעצטע, וועלכע האבן נאך דעמאלט עפיס פארמאגט פון זייער אמאליגן האב און גוטס. און ענדליך, ווען אין 1921 יאר האט זיך שוין אנגעהויבן דער נייער עקאנאמישער קורס און די פריוואטע איניציאטיוו האט באקומען אביסל באוועגונג־פרייהייט, — איז כערסאגער גובערניע איינע פון די, וואס האבן אמשרעקליכסטן געליטן פון דער ניט־גערעטעניש, און אפילו אין צווייטן, 1922־טן יאר איז די גערע־מעניש אויך געווען א גאנץ שלעכטע.

נאך אט די אלע קאטאסטראפעס האט זיך געקאנט דוכטן, אז די אידישע לאגדווירטשאפט וועט שוין קיינמאל קיין תחית המתים ניט אויפשטייען. צום סוף נאר הויבט די לאגדווירט־שאפט אן דוקא איצט ערשט צו שפילן אזא ראל אין אידישן לעבן אין רוסלאנד, ווי זי האט קיינמאל ביז איצט ניט געשפילט.

די באדינונגען, בא וועלכע די אידישע לאגדווירטשאפט הויבט אן צו שפילן אזא גרויסע ראל, זיינען ניט נאר קיין געוויי־ליכע. דער אלגעמיינער פאן איז א גאנץ מרוערינער; די רוסישע פאלקס־ווירטשאפט איז חרוב; די אלגעמיינע לאגדווירטשאפט איז אזוי געפאלן, אז זי קאן קוים שפיין די היימישע באפעלקערונג, אנשטאט וואס אמאל פלעגט מען אלע יאר ארויספירן העכער 500 מיליאן פוד תבואה. די פויערשע ווירטשאפט איז געווארן א פרימיטיוע, א נאטורעלע. די גרויסע אינדוסטריע איז דערפירט צו א מינימום. דער טראנספארט איז צעשטערט, און די פאר־בינדונג צווישן פארשיידענע ראיאנען איז באדייטנדיג אפגעשוואכט. דער אויסערליכער האנדל איז נישטיג קליין. דערצו זיינען די שטייערן אומגעהייער שווערע און זיינען נאך אלץ אזוי געבויעט, כדי וואס שווערער צו מאכן די פריוואטע ווירטשאפט סיי אין אינדוסטריע סיי אין האנדל. בא אט די ביז נאר אומגינסטיגע באדינונגען קאן די רואינירטע פארארימטע אידישע באפעלקערונג כמעט זיך ניט אומקערן צו אירע פריערדיגע פראפעסיעס. ניט דער קרעמער, ניט דער האנטווערקער האט פאר זיך דערווייל ניט קיין געזיכערטן קויפקרעפטיגן קאנטומענט. במילא בלייבט פאר די אידן נאר איין אויסוועג — זיך נעמען פאר ערד־ארבעט, וואס איז בא די געשאפענע באדינונגען דער זיכערסטער מקור פון חיונה.

מען דארף דערביי ניט פארגעסן, אז די רעכטליכע תנאים פון אידישן לעבן האבן זיך אויך ראדיקאל געביטן. די אויסגעם־געוועצן, וואס האבן אמאל ניט צוגעלאזט דעם אידן צו דער ערד, זיינען מער ניטא. פארקערט, ס'האבן זיך אויסגעבילדעט אויסער־געוויינליכע גינסטיגע תנאים פארן איבערגאנג צו ערד־ארבעט. דער גרויסער ערד־באזיץ איז אפגעשאפט, און די פריצישע ערד איז געווארן פארטיילט. אמת, די פויערים האבן פארכאפט די דא־זיגע ערד, אבער די ערשטע צייט, ווען זיי זיינען נאך ניט געווען אזוי זיכער מיט דער ניי־באקומענער ערד, האבן זיי אליין גערן צוגעוואָרפן געוויסע נחלות אויך די אידן, כדי זיי זאלן, אזוי צו זאגן, אויך טראגן א טייל „אחריות" פאר דעם געשייהענעם. און חוץ דעם זיינען געווען ערטער, וואו די פויערים האבן סתם ניט גע־קאנט באהערשן דעם גאנצן שטח קאנפיסקירטער ערד, — און א טייל פון איר איז געבליבן פריי, ניט פארנומען פון קיינעם. אויף אזא אופן, האבן די אידן אויך געקאנט באקומען געוויסע חלקים ערד.

די ערשטע צייט האט די אידישע לאגדווירטשאפט אנגע־נומען דער עיקר א פארם פון קאלעקטיוון. קודם כל האט דאס אנגעשפראכן דער מאטעריעלער לאגע פון די נייע אידישע פויע־רים. זיי זיינען געווען אזוי ארים אין פראדוקטיו־מיטלען, אז נאר גרופעס־וויז האבן זיי געקאנט באשאפן מער אדער. ווייניגער א לעבנספעהיגע ווירטשאפט. און טיילווייז האט דאס אויך בע־סער געלוינט, דערפאר וואס די מאכט האט זיך בעסער באצוינן צו אזעלכע קאלעקטיוון, איידער צו יחידישע ווירטשאפטן. די ערדפארטאלטונג־ארגאנען האבן א סך גערנער געגעבן ערד פאר קאלעקטיוון איידער איינצעלנע פערזאנען. די קאלעקטיוון פלעגן זיך אמאל איינגעבן אויך צו באקומען עפיס פון אינטענטאר (פון די געוועזענע פריצישע מאיאנטקעס) און אמאל אפילו א הלוואה אויף זריעה. אין אלגעמיין אבער, האבן אידן באקומען נאגץ באשיידענע ערד־נחלות, און די ערד אליין איז מיסטנס

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

ערנערע, האָט אויף זי באַרבעטן פאָדערט זיך אַ סך מער אַנ־שטרענגונגען, ווי געוויינלעך.

שטעטער, ווען די ראַטן־מאַכט האָט געגרערט איר עקאָנאָ־מישע פּאָליטיק, און די פּויערים האָט שוין ווידער געלוינט צו פאַרזייען וואָס מער פעלד, און זיי האָבן שוין אויך אויסגעהערט מורא צו האָבן פאַרן גוזל פון דער נײַ־באַקומענער ערד — האָט זיך זייער באַציאונג צום אידישן ערד־באַזיץ אויך געביטן. אָפט האָט די אידן געקאָנט זעהר פיל מי, בדי אָפּצושרייען זייערע נחלות פון די פּויערישע פּרעטענזיעס*. ווייטיג איז געווען, וואָס איצט האָבן די אידן געקאָנט זיך איינשטעלן פאַר זייערע רעכט אויף אַ געזעצליכן יסוד, ווייל לויטן נייעם ערד־קאָדעקס פון 1922 האָבן אַלע גלייכע רעכט אויף דער ערד, ווער עס וויל נאָר אַרבעטן אויף איר, אונאָפּהענגיג דערפון, צי האָט ער זיך פריער פאַרנומען מיט ערד־אַרבעט, צי ניט. חוץ דעם, האָט זיך אין נײַ־רוסלאַנד באַדייטנדיג פאַרקלענערט די אַלגעמיינע פּויערישע באַ־פעלקערונג, און ס'איז דאָרט פאַראַן זעהר פיל פריער ערד־באַדן.

אָט דאָס זיינען אַלגעמיין די באַדינגונגען, אַ דאַנק וועלכע די לאַנדווירטשאַפט האָט אָנגעהויבן שפּילן אַזאַ ווייטיגע ראָל אין איצטיגן אידישן לעבן אין רוסלאַנד.

ניט לאַנג האָבן די אָפּטיילונגען פון „אָרט" דורכגעפירט אויסאָרשונגען אין די אידישע פּויערישע ישובים, און לויט די באַקומענע ידיעות קאָן מען שוין איצט זיך מאַכן אַ פאָרשטעלונג וועגן צושטאַנד פון דער אידישער לאַנדווירטשאַפט. לאָמיר פריער פון אַלץ זיך באַקענען מיטן מצב פון די קאָלאָניעס אין די געווע־זענע כערסאָנער און יעקאַטערינאָסלאַווער גובערניעס.

די קאָלאָניעס אין דער געוועזענער כערסאָנער גוב. זיינען אַרויס פון די אומגליק־יאָרן אין אַ סך אַ בעסערן צושטאַנד, ווי די קאָ־לאָניעס אין דער געוועזענער יעקאַטערינאָסלאַווער גוב. די ערשטע שטעלן מיט זיך פאַר לערך גרויסע ישובים, אין אַ סך פון

* אַ גרויסער טייל פון די אידישע קאָלעקטיוון זיינען אין ניכן אַליין אומגעקומען, אַזוי שווער איז זיי געווען זיך איינצואָרדנען, אָדער זיי האָבן אָנגעוואוירן די ערד. אָבער ניט ווייניג קאָלעקטיוון האָבן אַרויסגעוויזן אויך אַ גרויסע עקשנות און זיידערשטאַנד־פעהיגקייט.

זיי דערגרייכט די באַפעלקערונג צו עטליכע מויזנט, און נאָר אין איינינע פון זיי איז די צאָל ווייניגער פון מויזנט. און נאָך אַ זאַך: ווי ליגן צו עטליכע קאָלאָניעס נעבנאיינאַנדער, גרופּעטוויז, ווי למשל, 6 קאָלאָניעס אין איזלוטשיסטער וואָלאָסט אָדער 2 סיי־דעמינוכעס און באַבראָווי קוט צוזאַמען, אַזוי אַז זיי האָבן לייכטער געקאָנט אָפּשלאָגן די אָנפאַלן פון די קלענערע באַנדעס. נאָר די קאָלאָניעס דאָבראָיע און כאַוטאָ־פּאָלטאַווקע, וועלכע ליגן בײַ דער אייזנבאַן־ליניע, אויפן וועג פון די נאָר גרויסע באַנדעס, — נאָר ווי האָבן שטאַרק געליטן פון פּאָגראָמען. דאָרט זיינען גע־ווען פיל קרבנות, פון דאָבראָיע איז אַפילו די באַפעלקערונג געוואָרן אָנגעלאָפן אויף אַ שטיק צייט אין די שכנישע קאָלאָניעס. עטליכע קאָלאָניעס, באַזונדער לוחאָוואָ און נײַ־בערעסלאַוו, האָבן זיך נאָר געפונען ביים סאַמע פראָנט, האָבן זיי געליטן פון די קרינ־אָפּעראַציעס און פון אומאַליגע רעקוויזיציעס; אָבער די קאָלאָניעס, וואָס זיינען געלעגן אַביסל אין אַ זייט, זיינען דורכדעם פאַרהיט געוואָרן פון די גרויסע אומגליקן. פון דער אומגערע־טעניש פון 1921 האָבן געליטן בכעט אַלע קאָלאָניעס, אָבער פאַרט האָט מען אַביסל תבואה אַראָפּגענומען פון די פעלדער, און אין די קאָלאָניעס פון יעליסאַוועטגראַדער קרייז נאָר היפּשליך. זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז די קאָלאָניעס האָבן אויך געליטן פון דער אַלגעמיינער מדומה, פון דער „פּראָדראַוויאָרסט־קע", פון דעם, וואָס בײַ די ייִנגערע קאָלאָניסטן האָט מען רעק־ווירט אומזיסט מכשירים און מי.

בנתע 11 קאָלאָניעס, וועלכע געפינען זיך אין דעם געוועזענעם כערסאָנער אויענד, זיינען מיר נאָר אומ־שטאַנד צו פאַרגלייכן די רעזולטאַטן פון דריי ציילונגען — אין די יאָרן 1916, 1920 און 1922. אין די דאָזיגע 11 קאָלאָניעס געפינט זיך אַרום 65 פּראָצענט פון דער נאָענטער אידישער קאָ־לאָניסטישער באַפעלקערונג אין דער געוועזענער כערסאָנער גוב. מען דאַרף באַמערקן, אַז שוין אין 1916 האָט די ציילונג געוויזן אַ גרויסע ירידה פון דער ווירטשאַפט, צוליב מאַנגל פון אַרבעטער און פון לעבעדיגן אינוועניטאַר. אָט זיינען די ווייטיגסטע ציפערן פון די דריי ציילונגען:

די באַפעלקערונג, די ערד און די פי אין די אידישע קאָלאָניעס פון געוועזענעם כערסאָנער אויעזד

Bevölkerung, Gesamtfläche und Viehbestand in den jüdischen landwirtschaftlichen Kolonien im ehemaligen Kreise Cherson

צושטאַנד פון די קאָלאָניעס Stand der Kolonien	1916	1920	1922	די ציפער פון 1922 אין % צו 1916: Setzt man die Ziffer vom Jahre 1916 = 100, so bekommt man im Jahre 1922:
די צאָל פאַמיליעס — Zahl der Familien	3 371	3 524	3 552	105
" " נפשות — Zahl der Seelen	18 219	18 881	17 084	94
" " נפשות אויף 1 פאַמיליע — Seelen auf 1 Familie	5,4	5,4	4,8	—
די צאָל דעסיאַטינעס — Zahl der Dessjatinen	41 283	41 283	44 685	108
" " פאַרזייטע דעסיאַטינעס — Aussaatfläche in Dessjatinen (abs.)	26 402	13 930	8 027	30
" " פאַרזייטע דעסיאַטינעס — Aussaatfläche in Dessjatinen (%)	64,0	33,8	18,0	—
" " פאַרזייטע דעסיאַטינעס אויף 1 פאַמיליע — Aussaatfläche auf 1 Fam.	7,8	4,0	2,3	—
די צאָל פערד — Zahl der Pferde	5 177	3 342	1 882	36
" " דעסיאַטינעס אויף 1 פערד — Dessjatinen auf 1 Pferd	8,0	12,4	23,7	—
די צאָל קי — Zahl der Kühe	3 857	4 740	3 312	86
" " קי אויף 1 פאַמיליע — Kühe auf 1 Familie	1,1	1,3	0,9	—

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

ווי מיר זעהען, איז די באַפעלקערונג פון די קאָלאָניעס קלענער געוואָרן ס'ה אויף אַזעלכע טויזנט נפשות. מען דאַרף אָבער נעמען אין אַכט, אַז אין די קאָלאָניעס איז סאַר די יאָרן צוגעקומען אַ סך זייטיגע באַפעלקערונג: — מען איז אַהער געלאָפן פון די אַרומיגע דערפער, ווייל דאָ איז סאַרט געווען לייכטער צו ראַטעווען זיך. מען קאָן דעריבער דריינען, אַז די ריין פּויערישע באַפעלקערונג האָט זיך אַ סך מער פאַרקלענערט, איידער דאָס קומט אויס לויט דער מאַבעלע. די אַלגעמיינע צאָל נפשות איז געוואָרן קלענער, און די צאָל פאַמיליעס איז פונדעסטוועגן אפילו נאָך אַביסל גרעסער געוואָרן. דאָס נעמט זיך דערפון, וואָס די פאַמיליעס זיינען איצט געוואָרן קלענער, זיי האָבן אַ סך מיט־גלידער פאַרלאָרן סאַר אָט די יאָרן; סאַר דער מלחמה איז אויס־געקומען אויף יעדע פאַמיליע 6,0 נפשות, בעת מלחמה — שוין נאָר 5,4 און איצט — נאָר 4,8. אַזוי ווי ס'רוב פלעגן אומקומען מאַנסבלען, איז איצט מאַקע דאָ אַ סך קאָלאָניעס, וואו פאַמיליעס פון אַלמנות מאַכן אויס פון 20 ביז 25 פּראָצענט. מער ווי אומ־מוט איז געפאַלן די צאָל פון דער באַפעלקערונג אין דער קאָלאָניע ניי־בערעסלאַוו, ווייל שוין בעת די קריגס־אָפּעראַציעס איז זי שטאַרק חרוב געוואָרן און דערנאָך האָבן באַגדיטן זי שטאַרק צע־רויבט. עס האָבן זיך אַהער אַריינגעצויגן פּויערים פון די אַרומיגע דערפער, און דער קאָלאָניע דראָט די געפאַר נאָר צעפאַלן צו ווערן.

די קאָלאָניסטן האָבן באַוויזן צו דערשלאָגן זיך, אַז זייער ערד־באַזיץ איז ניט נאָר ניט קלענער געוואָרן, נאָר אפילו נאָך עטוואָס גרעסער געוואָרן. אָבער אין ווירטשאַפטליכן זינען זיינען די קאָ־לאָניסטן שטאַרק אָפּגעשוואַכט; אין 1922 האָט דער שטח פאַר־זייט פעלד אויסגעמאַכט ניט מער ווי אַ 1/3 פון דעם, וואָס מען פלעגט פאַרזייען ביז דער רעוואָלוציע. דערביי דאַרף מען נעדענ־קען, אַז אין 1916 יאָר איז דאָס אַקער־פעלד שוין אויך געווען פאַר־קלענערט אונטער דער ווירקונג פון דער מלחמה, און אַז דאָס 1/3, וואָס איז פאַרזייט געוואָרן אין 1922, איז דאָס אויך דער עיקר אַ דאַנק דער אונטערגעקומענער הילף פון דער געזעלשאַפט „אָרט". אינוועגטאַר איז אויך געוואָרן בא די קאָלאָניסטן אַ סך ווייניגער, און דער פאַראַגענער טויער אינוועגטאַר געפינט זיך ס'רוב אין אַ נאָגיץ קלאָגעדיגן צושטאַנד.

אָבער, ניט געקוקט אויף דאָס אַלץ, זיינען די קאָלאָניסטן ניט נידערגעשלאָגן, דער ווילן איז אין זיי ניט אָפּגעטויט. מיט גרויס ענערגיע נעמען זיי זיך פאַרן ווידעראויפבוי פון זייערע ווירט־שאַפטן. אַ סך קאָלאָניסטן האָט זיך איינגענעבן צו פאַרבעסערן זייער ערד־באַנץ, פּטור צו ווערן פון דער ערד־אויסגעצויגנקייט, פון וועלכער זיי האָבן פריער פיל געליטן; אנשטאָט די פריערדיגע נחלות, וועלכע האָבן זיך געצויגן אין שמאָלע פּאַסן אויף צענדלי־גע וויאָרסט, אַזוי אַז די ווייטע שטרעקעס איז בכמעט אוממעגליך געווען צו באַאַרבעטן, האָבן זיי איצט באַקומען זייערע נחלות אַ סך בעסער אויסגעשניטן. צוזאַמען דערמיט באַמערקט זיך אין אַ סך קאָלאָניעס (למשל, אין אינגלעץ, אין סיידעמינוכע א. א.) אַזאַ שטרעבונג, אַז די רייכערע קאָלאָניסטן ציען זיך איבער אויף נחלות, וואָס ליגן אַ סך ווייטער, אַבי צו האָבן די ערד נאָענטער צום שטוב און זי קאָנען בעסער באַאַרבעטן. ניט געקוקט אויף אַלע איבערגעלעבטע צרות, געפינען זיך די סעדער אין איינינע קאָלאָניעס, למשל, אין סיידעמינוכע, אין אַ גלענצנדיגן צושטאַנד; אַ געוויסע צאָל ווייניגערע זיינען אויך פאַרבליבן נאָגיץ, ניט חרוב. אַזוי ווי אין נאָגיץ ראַיאָן בכלל זיינען די ספּעציעלע קול־טורן שטאַרק געפאַלן, האַלטן די קאָלאָניסטן זעהר טייער זייער פאַרמענן אין דעם פּרט און זיינען גרייט אויף די גרעסטע קרבנות, אַבי צו קאָנען עס פאַרגרעסערן און פאַרמערן. די מילך־ווירטשאַפט הויבט אויך אָן אויפצולעבן.

אָט זיינען איינינע ידיעות וועגן דער איזלוטשיסטער וואָלאָסט, (כערסאָנער גוב.), וועלכע איז איצט פאַרדעכנט צו דער יעקאַטע־רינאָסלאַווער גובערניע. די ידיעות זיינען געזאַמלט געוואָרן אין אַ מאָמענט, ווען די שווערע מאָלגן פון דער אומגערעטעניש פון 1921 האָבן זיך נאָך ניט געהאַט אינגאַנצן אַרויסגעוויזן.

	1913	1921	1921 אין פאַרגלייך צו 1913 (1913 = 100)
די צאָל פאַמיליעס	855	1,512	178
„ „ נפשות	5,130	6,488	126
„ „ דעסיאַט.	10,769	12,757	120
„ „ סערד	1,548	593	38
„ „ קי	1,680	773	46

אין די דאָזיגע קאָלאָניעס, וועלכע ליגן צוזאַמען, אַ גאַנצע גרופּע, אין אַ לערך פאַרוואָרפן ווינקל, איז די באַפעלקערונג זעהר באַדייטענדיג אויסגעוואַקסן. מען קאָן זיך אָבער לייכט משער זיין, אַז מיר האָבן דאָ צו טון ניט מיט אַ נאַטירליכן וואוקס פון דער אָר־טיגער באַפעלקערונג, נאָר מיט אַ צופלוס פון דער זייט. און ווירק־ליך, אנשטאָט די געוויינליכע 6,0 נפשות, קומט איצט אויס אויף יעדע פאַמיליע בלויז 4,2 נפשות. דער ערד־באַזיץ איז גרעסער געוואָרן אויף 20%, אָבער די פּראָדוקטיוו־מיטלען פון די קאָלאָ־ניסטן זיינען באַדייטענדיג קלענער געוואָרן, ווי מען זעהט עס לויט דער צאָל פערד און קי.

די קולטורעלע ירידה פון די קאָלאָניעס דריקט זיך בולט אויס דערין, וואָס די שולן, וועלכע האָבן זיך פריער אומעטום געפונען אין גוטע הייזער און האָבן געהאַט ערד־נחלות, פונקציאָנירן איצט כמעט אין ערגיץ ניט.

אַ סך מרויעריגער איז דאָס בילד, ווען מיר נייען אויבער צו די קאָלאָניעס פון יעקאַטערינאָסלאַווער גובערניע. די דאָזיגע קאָלאָ־ניעס האָבן געליטן שווערע קלעפּ. זיי האָבן זיך געפונען פונקט אין סאַמע צענטער, וואו ס'האָבן אָפּערירט מאַכנאָס באַנדעס, און זיינען ניט איינמאָל פון זיי באַפאַלן געוואָרן. די קאָלאָניעס זיינען אַלע ועדר קליינינקע (קיין איינע פון זיי פאַרמאָגט ניט קיין 1000 נפשות) — און זיי האָבן ניט געקאָנט שטעלן קיין שום ווידער־שטאַנד. אין צוויי קאָלאָניעס, אין מרודאָליובאָווקע און נעטשאַ־יעווקע, איז בכמעט די גאַנצע באַפעלקערונג אומגעקומען, אויסגע־שאָכטן געוואָרן. פון מרודאָליובאָווקע, וואו אין 1907 איז געווען העכער 500 נפשות, איז קיין זכר ניט געבליבן, אַ חרב אַ בערגל, וואו די אומגעקומענע האָבן געפונען זייער קבר. אין נעטשאַיעווקע זיינען עפּיס יאָ פאַרבליבן עטליכע בנינים — נתן זיך מיט זיי די פּויערים. אַלע איבעריגע קאָלאָניעס עקזיסטירן איצט אויך — אָבער אַלע האָבן זיי געליטן, אַ חרב פון די באַנדעס, אויך פון די קריגס־אָפּעראַציעס, וואָס זיינען פאָרגעקומען אין דעם ראַיאָן. אין 1920־טן יאָר האָט אַ דזשומע־עפּידעמיע אומגעבראַכט אַ סך בהמות. דער לעצטער קלאַפּ איז געווען די אַבסאָלוטע אומגערעטעניש פון 1921. אַ סך קרבנות האָט צוגענומען אויך דער פלעקן־טיפוס. דערביי פלעגן מיסטנס זיך אנשטעקן די עלטערע אַרבעטער, אַזוי אַז כמעט אַ דריטל פאַמיליעס אין די קאָלאָניעס זיינען אָן מאַנערס. דער אויסערליכער חורבן איז אויך אַ מודאַרניער. די אויסגע־צייכנטע בוימער, וועלכע זיינען דאָ געווען אומעטום, זיינען פאַר־שוואונדן; די קינסטליכע דאַמעס זיינען פאַרניכטעט; אַלע געזעל־שאַפטליכע בנינים, ווי שולן, בתי־מדרשים, געפינען זיך אין דעם קלאָגעדיגסטן צושטאַנד. ניט ווייניגער ווי אַ ¼ פון אַלע בנינים

זיינען נאָר פאַרניכטעט, און נאָך אַזוי פיל נוטינען זיך אין אַ גרינט־ליכן רעמאָנט.

אָט זיינען עטליכע ציפער, וועלכע כאַראַקטעריזירן דעם מצב פון די קאָלאָניעס צו האַרבסט צו פון 1922־טן יאָר:

	1905/7	1922	1922 אין פאַרגלייך מיט 1905/7 (1905/07 = 100)
פאַמיליעס	1583	969	61
פערד	2902	356	12
קי	2907	498	17

לויט דער צאָל פאַמיליעס, האָט זיך די באַפעלקערונג פאַר־קלענערט אויף 40%. ליידער, וויסן מיר נים, וויפיל נפשות די קאָלאָניעס האָבן געציילט אין 1922, אָבער אַזוי ווי מיר וויסן, אַז די פאַמיליעס זיינען איצט אויך קלענערע, קאָן מען אָנגענעמען, אַז די באַפעלקערונג האָט זיך נעוויס פאַרקלענערט אויף אַ גאַנצע העלפט, אויף 50%. אינוועניטאַר איז פאַרבליבן אין די קאָלאָניעס נאָר אַ נישטיגע צאָל, — נישטיג אפילו פאַר דער איצטיגער פאַר־קלענערטער באַפעלקערונג. אין 1905/7 איז אויסגעקומען אויף יעדער הויף 1,83 פערד און 1,83 קי; איצט אָבער זיינען די אַנט־שפּרעכנדיגע ציפערן — 0,37 און 0,65. צו פריליגן צו פון 1922 איז די לאַגע אין די קאָלאָניעס געווען אַזאַ פאַרצווייפלטע, אַז די ערד וואָלט געווען געבליבן לחלוטין ניט פאַרזייט, ווען „אָרט" זאָל ניט געווען אונטערקומען מיט איר הילף. אין אַ סך פונקטן האָט מען דעם דאָזיגן פריליגן געאַקערט „מיט מענשן": זעקס מענשן פלעגן זיך איינשפּאַנען און ס'האָט זיך באַקומען אַ „טראַקטאָר", ווי די קאָלאָניסטן פלעגן עס רופן מיט אַ ביטערן שמייכל.

די קאָלאָניעס זיינען צוליב אָט דעם מאַנגל אין באַפעלקערונג פשוט ניט אימשטאַנד איינצוהאַלטן די גאַנצע ערד. להיפך צו די כערסאָנער קאָלאָניעס, האָבן דאָ די קאָלאָניעס פאַקט אָנגעוואַירן 10% פון זייער ערד, שוין ניט רעדנדיג הענען די צוויי קאָלאָניעס, וואָס זיינען נאָר אָפּגעמעקט געוואָרן פון דער ערד. די גאַנצע עק־זיסטענץ פון אָט דעם אידישן לאַנדווירטשאַפטליכן צענטער, וואָס האָט זיך אַמאָל אויסגעצייכנט מיט זיין וואוילשטאַנד, וואָלט גע־ווען שטאַרק סטופקדיג, ווען מיט זיין גורל זאָלן זיך ניט געווען פאַראינטערעסירן די אידישע געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציעס.

אפילו פאַר דער מלחמה זיינען די קאָלאָניעס געווען ניט דער איינציגער פּלאַץ, וואו אידן האָבן זיך פאַרנומען מיט ערד־אַרבעט. נאָר מער איז דאָס ריכטיג פאַר אונזער איצטיגער צייט. נאָר די כערסאָנער קאָלאָניעס האָט זיך איינגעגעבן צו פאַרהיטן זייער קיום; אַלע איבעריגע אידישע קאָלאָניסטישע ישובים זיינען געוואָרן אַ סך קלענער, און זייער גורל איז דעריבער ביז נאָר אַ מוויערינער. אַ סך קאָלאָניעס זיינען ניט נאָר צעראַבירט געוואָרן, נאָר אויך פאַר־ברענט. אין אַ סך פאַלן האָט די באַפעלקערונג בעתן אַנטלויפן פאַרקויפט די הייזער די פויערים. און נאָך דעם אַלעם זיינען פון־

דעסטוועגן די אידישע קאָלאָניסטן זיך אומקערן און צוריק אויפ־בויען די קאָלאָניעס. אַזוי ווערן איצט רעסטאַווירט 10 קאָלאָניעס אין באַלטער אויעזד (אַרום גרעניץ פון דער נעוו. כערסאָנער גוב.), עס זיינען אויך דערהאַלטן געוואָרן די צוויי קאָלאָניעס בערדינאָוקע און נידוליאַנאָוקע, אויך אין דער געוועזענער כערסאָנער גוב. אַ דאַנק דער הילף פון „אָרט", קערן זיך איצט אום אַ סך איינוואוינ־נער אין די פאַרלאָזטע קאָלאָניעס אין קיעווער גובערניע. איינינע אי־דישע קאָלאָניסטן האָט זיך אפילו איינגעגעבן בא די נייע באַדינ־גונגען צו פאַרגרעסערן זייער ערד־באַזיץ. די אידישע קאָלאָניעס פון באַלטער אויעזד זיינען נאָך אין די 70־יאָר יאָרן באַזוכט גע־וואָרן פון די אַזוי גערופענע לוסטראַציע־קאָמיסיעס; ביים רוב קאָ־לאָניסטן האָט מען דאַן אָפּגענומען כמעט דעם גאַנצן אַקער־באָדן, אַזוי אַז אַ סך האָבן געמוזט אויסוואַנדערן פון די קאָלאָניעס און די איבערגעבליבענע האָבן אויך נעמוזט דער עיקר לעבן פון אַרענ־דע. ערשט איצט, אין 50 יאָר אַרום, האָבן די קאָלאָניסטן געקאָנט צוריק באַקומען זייערע געזעצליכע נחלות. אָט זיינען, למשל, ידיעות וועגן 5 פון ד דאָזיגע קאָלאָניעס:

	1899	1922
די צאָל פאַמיליעס	350	295
„ „ נפשות	1765	1362
„ „ דעסיאַטינעס	564	2072
„ „ פערד	258	106

ווי מיר זעהן, האָט זיך די באַפעלקערונג אין די קאָלאָניעס באַ־דייטנדיג פאַרקלענערט, און די דאָזיגע באַפעלקערונג האָט ווידער אַ קנאַפּע צאָל פערד, סיי לויט דער צאָל פאַמיליעס סיי לויט דעם סכום ערד, וואָס די קאָלאָניעס פאַרמאָגן איצט. די בנינים געפינען זיך אויך אין אַ קלאָגעדיגן צושטאַנד. אָבער דער ערד־באַזיץ איז איצט כמעט אַ פירפאַכער, אין פאַרגלייך מיט 1899. צום סוף פון פאָרינן יאָרהונדערט איז אויסגעקומען אויף אַ פאַמיליע 1,6 דעסיאַטין, איצט — 7,0 דעסיאַטין. אַזוי אַז אין דעם פּרט זיי־נען די באַדיינונגען בפירוש נינסטיגע פאַרן ווידעראויפבוי פון די קאָלאָניעס.

נאָר אויב איינינע קלענערע קאָלאָניעס קאָנען נאָך ביז איצט אַלץ ניט רעסטאַווירט ווערן, האָבן אָבער דערפאַר זיך גענו־מען פאַר ערד־אַרבעט אַ סך אידן אין די קליינע שטעטלאַך, באַ־קומענדיג שטיקלאַך באָדן נעבן די שטעטלאַך מאַקע, און אַ סך קאָלעקטיוון באַאַרבעטן באָדן־חלקים, וואָס לינן אויף אַ היפּשן מהלך פון זייער וואוין־אָרט. די קאָמיטעטן פון „אָ ר ט" זיינען ערשט איצט צוגעטראָטן אויסצופאָרשן די דאָזיגע דערשיינונג, אַזוי אַז קיין פולע ידיעות וועגן פאַרנעם פון דער נייער אידישער ערדאַרבעט זיינען נאָך דערווייל ניטאָ. לויט די געזאַמלטע ידיעות, אין 5 אוקראַינישע גובערניעס, איז דאָרט פאַראַן פאַלגנדיגע צאָל אידישע ערד־אַרבעטער:

די צאָל קי Zahl der Kühe	די צאָל פערד Zahl der Pferde	דורכשניט־צאָל דעסיאַ־טינעס אויף איין פאַמיליע Dessjatinen auf 1 Familie	די צאָל דעסיאַטינעס Zahl der Dessjatinen	די צאָל פאַמיליעס Zahl der Familien	Gouvernements — גובערניעס
.	808	8,0	16 314	2.041	Odessa — אָדעסער . . . . .
439	339	2,4	4.201	1.773	Podolien — פּאָדאָליער . . . . .
125	92	3,0	1.661	549	Kiew — קיעווער . . . . .
158	101	5,0	773	154	Wolyn — וואָלינער . . . . .
68	35	3,4	294	87	Tschernigow — טשערניגאָווער . . . . .
.	1.875	4,8	22.243	4.604	Zusammen — צוזאַמען . . .

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אפילו פון אַט די קנאַפּע ידיעות קאָן מען זעהן, אַז אַם שטאַרקסטן איז די שטרעבונג צו ערד־אַרבעט אין אַדעסער גו־בערניע (אין איר נייט איצט אַריין דער מערב־טייל פון דער נעווער. כערסאָנער נוב. און דער נעווער. באַלטער אויעזד פון פּאָד. נוב.) און אין פּאָדאָליער נוב. דער אידישער ערד־באַזיץ איז בכלל נעטמען זעהר אַ באַשיידענער; מער באַפרידיגנדיג איז ער נאָר אין אַדעסער גובערניע, וועלכע איז בכלל ניט נעדיכט באַ־פעלקערט און האָט אַ סך פרייען באָדן.

אַט זיינען איינינע אויסטיפיליכערע ידיעות ספּעציעל וועגן אַדע־סער גובערניע:

קאַטעגאָריע פון ווירטשאַפט Kategorie der Wirtschaften	די צאָל ווירטשאַפטן Zahl der Wirtsch.	די צאָל נפשות Zahl der Seelen	די צאָל דעסיאַטינעס Zahl der Dessjatinen	דעסיאַטינע אויף 1 פאַמיליע Dessjat. auf 1 Familie	די צאָל פערד Zahl der Pferde	די צאָל אַקער־איינס Zahl der Pflüge
קאָלאָניעס Kolonien . .	391	1810	3275	8,4	169	57
קאָלעקטיוון Genossen-schaften . .	906	4180	8668	9,6	364	120
איינצלווירט־שאַפטן Einzelwirtsch.	744	3471	4371	5,9	275	75
צוזאַמען Zusammen .	2041	9461	16314	8,0	808	252

די טאַבעלע ווייזט, אַז די אַמאָליגע קאָלאָניסטן מאַכן איצט אויס נאָר אַ קליינעם טייל, ווייניגער פון 20%, פון אַלע אידן, וואָס פאַרנעמען זיך מיט ערד־אַרבעט אין נעגעבענעם ראַיאָן. הע־כער אַ העלפט פון די נייע אידישע ערד־אַרבעטער זיינען אָרגאַ־ניזירט אין קאָלעקטיוון; די ערד־באַדיינונגען זיינען אין די קאָ־לעקטיוע ווירטשאַפטן אַ סך גינסטיגערע, איידער אין די איינצל־ווירטשאַפטן. אין פּרט פון אינוועניטאַר זיינען אַלע דריי גרו־פּעס גענוג אָרים.

די הויפּט־באַשעפטיגונג פון די אידישע ערד־אַרבעטער איז תבואה־זייען. אַזוי ווי די נייע אידישע ערד־אַרבעטער האָבן זעהר ווייניג אינוועניטאַר און זריעה, נעמען זיך זייער ווירטשאַפט דערוויל אויף אַ גאַנץ נידעריגער מדרגה, און די הילף, וואָס „אָרט" אָרגאַניזירט פאַר זיי, האָט לעת עתה נאָר אַ גרויסע באַדייטונג.

אין דניעפּטר־קאַנט הויבט ווידער אָן אויפצולעבן די קולטור פון מאַבאַק. נעבן איינינע גרויסע שטעט, ווי קיעוו, קאַמענעץ־פּאָ־דאָלסק אַנטוויקלט זיך אידישע גערטנעריי. די סעדער און ווייג־גערטנער, וואָס זיינען פאַרפלאַנצט געוואָרן אין דניעפּטר־קאַנט און אין די באַלטער קאָלאָניעס, זיינען, צום באַדויערן, אומגעקומען בעת די קאַטאַסטראָפעס פון די לעצטע יאָרן.

די נחלות פון די אידישע ערד־אַרבעטער זיינען צו קנאַפּע, און די האָפענונג זיי צו פאַרגרעסערן איז גאַנץ פּראָבלעמאַטיש. די קריסטליכע פּויערים קוקן קרום אויף דעם אידישן ערד־באַ־זיץ. דאָס, וואָס די מלוכה האָט אויסגעטיילט גרויסע ערד־נחלות פאַר די צוקער־פאַבריקן, האָט פאַרשאַרפט דעם דוחק אין ערד באַ דער פּויערשער באַפעלקערונג. די אידן זיינען צומאָל גע־צוואונגען צו אַרענדירן ערד און זיך באַגנוגענען בלויז מיט אַ דריטל פון דער אַראָפּגענומענער תבואה. נאָך היפּשע גרופּעס אידן זיינען באַשעפטיגט אַלס לוין־אַרבעטער ביים באַאַרבעטן די פּלאַ־טאַציעס פון בוראַקעס. אידישע־יונגע לייט נייען אַפילו אַלס „באַטראַקעס" צו אוקראַינישע פּויערים. דאָס זאָגט עדות דע־רויף, וי וויט ס'זיינען נעפאַלן די אידישע פּרנסות און וי וויט די אידישע באַפעלקערונג איז פאַראַרמט.

ווי מיר האָבן שוין אָנגעוויזן, האָט די פּאָגראָם־באַוועגונג זיך ניט אַזוי ברייט פאַרשפּרייט אין צמון־טייל פון געוועזענעם אידישן תחום. אָבער מלאכה און האַנדל זיינען דאָ אויך געפאַלן, — און דאָס האָט נעגרעט די אידישע באַפעלקערונג צו הענדן זיך צו ערד־אַרבעט. און אַזוי ווי די מאַכט האָט אין דעם קאַנט שטרענג דורכגעפירט די פּרינציפּ פון דער קאָמונסטישער פּאָליטיק, האָט דאָס באַזאַמענגעזאַמלט די אידן צו אָרגאַניזירן זיך אין קאָלעקטיוון. אַלס אַזעלכע פלעגן זיי ניט זעלטן באַקומען חלקים פון די פריערדיגע פּריצישע מאַיאָנטקעס און אויך אַ חלק פונם אינוועניטאַר פון די מאַיאָנטקעס. אָבער די ווירקונג פון „נעפּ" פילט זיך אין ווייס־רוסלאַנד אַ סך מער, איידער אין אוקראַינע: אי די פּויערישע ווירטשאַפט, וועלכע האָט ניט געלימן פון דער אומגערעטעניש, קומט ניכער צו זיך, אי די אידישע באַפעלקערונג, וועלכע האָט דאָ ווייניגער געלימן פון פּאָגראָמען. און צוזאַמען דערמיט זיינען אַ סך אידישע ערד־קאָלעקטיוון זיך צעפאַלן, ווייל די אידן קערן זיך אום צו זייערע אַמאָליגע פּרנסות, און די מאַכט־אָרגאַנען אַליין האָבן דאָ אַרויסגעוויזן אַ נטיה אָפּצוטעמען באַ די אידן די ערד. אָבער דאָך איז דאָ אַ געוויסער טייל אידן, וועלכע האַלטן זיך פעסט באַ דער באַקומענער ערד. ניט זעלטן באַגעגענען מיר זיך דאָ מיט געמישטע קאָלעקטיוון, וועלכע האָבן פאַר מיטגלידער אידן און פּויערים צוזאַמען.

לויט ידיעות פאַרן יאָר 1921 האָבן זיך אין האָמלער גובערניע געהאַט געבילדעט 159 אידישע ערד־קאָלעקטיוון. פון זיי זיינען פאַרבליבן נאָר 72 מיט 6245 נפשות, וואָס ס'מאַכט אויס אַזעלכע 1200—1300 פאַמיליעס. די דאָזיגע קאָלעקטיוון באַזיצן אַ שטח פון 8500 דעסיאַטין, פון זיי 5000 דעסיאַטין אַקער־באָדן. נערטנעריי איז אין די קאָלעקטיוון אויך גאַנץ שטאַרק אַנטוויקלט און פאַרנעמט אַ שטח פון 264 דעסיאַטין. דאָ האָבן אויך די אידן באַקומען ערגערן באָדן, אָבער זיי האָבן פלייסיג נעאַרבעט און געמאַכט דעם באָדן קולטור־פעהיג.

אין מינסקער גובערניע (איצטיגן ראַטן־ווייסרוסלאַנד) איז די שטרעבונג פון אידן צו ערד־אַרבעט אויך אַ גאַנץ באַדייטנ־דיגע, אָבער די דאָזיגע גובערניע איז דערווייל נאָך ניט אויסגע־פאָרשט. אַ היפּשע אַנטוויקלונג האָט דערנייכט די אידישע לאַנד־ווירטשאַפט אויף מינסקער שטאָטישן באָדן, נעבן דער שטאָט. פון 4000 שטאָטישע נחלות האַלטן די אידן אין אַרענדע 590 מיט אַ שטח פון 256 דעסיאַטין; דער גרעסטער טייל פון זיי איז פאַרנומען מיט אינדוסטריעלער גערטנעריי, אַ קלענערער טייל — מיט שטוב־גערטנעריי.

דאָס קליין־שטעטל שטשעדרין, וואָס האָט שוין פון לאַנג געהאַט אין זיין רשות 2000 דעסיאַטין ערד, נאָר די באַפעל־קערונג פלעגט זיי קנאַפּ וואָס אויסגעטן, — לעבט איצט כמעט אויסשליסליך פון דער ערד.

אין ווטעבסקער גובערניע איז די באַוועגונג צו פאַרנעמען זיך מיט ערד־אַרבעט אַביסל שוואַכער, איידער אין די צוויי דרום־דיגערע גובערניעס; אָבער אויך דאָ זיינען פאַראַן 32 אידישע ערד־קאָלעקטיוון מיט 256 פאַמיליעס — אויף דער אַלגעמיינער צאָל פון 464 קאָלעקטיוון.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אין צפון־אוקראַינע און אין ווייסרוסלאַנד איז בכלל דער דוחק אין פרייער ערד זעהר גרויס. די אידן, וואָס ווילן איבערנייען צו ערד־אַרבעט, מוזן דעריבער אָפט זוכן ערד ערגיץ וואו אַנדערש. עס בילדן זיך אויס גרופּעס, וועלכע זיינען זיך משתדל ווענן באַקומען פרייע ערד פון יענער זייט וואָלגע און אין סיביר און זיינען גרייט אַהין אויסוואַנדערן. די אידישע ערד־אַרבעטער זיינען אָבער זעהר אָרים, און צוליב דעם איז די אויסוואַנדערונג זעהר אַ שווערע זאַך. אַ רעאַלערע באַדייטונג האָט דאָס, וואָס איינינע גרופּעס אידן פון קיעווער גובערניע פאָרן איבער אין די כערסאָנער קאָלאָניעס. צוויי אַזעלכע גרופּעס פון משערקאַסער אויעזד האָט זיך שוין איינגעגעבן זיך איינצוארדענען אין די דערמאָנטע קאָלאָניעס. אַזוי ווי אין דרום־רוסלאַנד איז פאַראַן זעהר פיל פרייע ערד, — אי צוליב דער עקספּראָפּריאַציע פון דעם פּריצישן ערד־באַזיץ, אי צוליב דעם, וואָס אַ סך אָרטינע באַפעלקערונג איז אויסגעשטאָרבן פונם הונגער, — קאָן די דאָזיגע באַזאַנונג האָבן אַ געוויסן ערפאָלג, אויב זי וואָל ווערן ווי געהעריג געשטיצט.

III

די ראַנד־מלוכות

צווישן די געוועזענע רוסלענדישע טעריטאָריעס, וואָס נייען איצט אַריין אין באַשטאַנד פון די ראַנד־מלוכות, זיינען די באַדינונגען פאַר דער אידישער לאַנדווירטשאַפט בלי ספק אַמינימטסטן אין בעסאַראַביע. די אויסערגעוויינליך נוטע קלימאַטישע תנאים פון דעם קאַנט האָבן שוין פון לאַנג געוועקט ביי דער אָרטינער אידישער באַפעלקערונג דעם חשק צו ערד־אַרבעט. נאָך אין דער צייט פון ניקאָלאַי דעם ערשטן זיינען דאָ געגרינדעט געוואָרן 9 נאַגיי גרויסע אידישע קאָלאָניעס — 5 אויף איינענער נעקויפטער ערד און 4 אויף אַרענדע־ערד. דער ערד־באַזיץ פון די קאָלאָניסטן איז דאָ אָבער כסדר געווען אַ נאַגיי קליינער; די אַרענדע־קאָלאָניסטן האָבן כמעט איינגאַנצן אָנגעוואוירן זייער ערד. לויט די מאַטעריאַלן פון יק״אַ, זיינען דאָ צום סוף פון פאָרינן יאָרהונדערט אין 6 קאָלאָניעס געווען 934 פאַמיליעס מיט 5098 נפשות, מיט אַ ערד־באַזיץ פון 2942 דעסיאַטין. צוליב דער קנאַפּקייט פון ערד־פאָנד האָט נאָר דער קלענערער טייל פון די דאָזיגע פאַמיליעס זיך אָפּגעגעבן מיט ערד־אַרבעט, ווי מיט אַ הויפּט־באַשעפטונג. דערפאַר אָבער איז אין בעסאַראַביע, ווי מיר האָבן שוין העכער אָנגעוויזן, שטאַרק געווען פאַרשפּרייט צווישן אידן די קולטור פון מאַנאַק, טיילווייז אין די קאָלאָניעס און נאָך מער אויסער זיי. די מלחמה האָט דאָ ווייניגער אָנגעריירט דעם נאַנצן עקאָנאָמישן שטייגער, און ממילא אויך די אידישע לאַנדווירטשאַפט.

אין צוזאַמענהאַנג מיט דער אַנאַר־רעפאָרם, וועלכע די רומענישע רעגירונג פירט דורך אין בעסאַראַביע, האָבן זיך געעפנט פאַר די אַרטינע אידן נאַגיי גרויסע פּערספּעקטיוון. די נאַנצע אידישע באַפעלקערונג פון די קאָלאָניעס האָט באַקומען די מעגליכקייט צו פאַרגרעסערן איר ערד־באַזיץ ביז צו נאָרמאַלע 10—6 העקטאַר אויף אַ פאַמיליע. דער געוועזענער רעדט באַזונדער אויס די רעכט פון אַרענדאַטאָרס און שטרייכט באַזונדער אונטער, אַז ער האָט אין זינען ניט נאָר די באַפעלקערונג פון די דערפער, נאָר אויך די איינוואוינער פון שטאָטישע ישובים. די אויבן־דערמאָנטע אידישע אַרענדע־קאָלאָניעס האָט זיך אויף אַזאַ אופן איינגעגעבן צוריק צו באַקומען זייער ערד. עס האָבן אַ חוץ דעם באַקומען ערד־נחלות אַ סך דאָרפס־אידן, דער עיקר מאַנאַק־פלאַנטאַטאָרס, און אפילו היפּשע גרופּעס קליינשטעטלדיגע אידן.

די רעזולטאַטן פון דער אַנאַר־רעפאָרם זיינען נאָך לעת עתה ניט אויסגעקלערט. די געוועלשאַפט „אָרט" האָט צוזאַמען מיטן אָרטיגן פאַרבאַנד פון אידישע קאָאָפּעראַטיוון געהאַט דורכגעפירט אַ אויסאַרשונג, אָבער דאָס איז געווען נאָך פאַר דער רעפאָרם, און די אויסאַרשונג נומא איז דאַן אויך געווען ניט קיין פולע. די אויסאַרשונג האָט דעמאָלט, אין 1921, פאַרצייכנט 3296 פאַמיליעס, וועלכע פאַרנעמען זיך מיט ערד־אַרבעט. ווי די זאַמלער אַליין ווייזן אָן, האָט די רעגיסטראַציע אַרומגעכאַפּט קוים 40—35 פּראָצענט פון אַלע אידישע לאַנדווירטן. די רעגיסטראַציע האָט געהאַט אַרומגענומען אַ ערד־באַזיץ פון 21,926 דעסיאַטין, וואָס עס מאַכט אויס דורכשניטליך צו 6½ דעסיאַטין אויף אַ פאַמיליע. אַגב, די ערד איז פאַרטיילט זעהר ניט גלייכמעסיק. קרוב צו ⅔ פון די רעגיסטרירטע האָבן אָנגענומען תבועה־זייען, אַלס זייער הויפּט־באַשעפטונג, דאָס איז בעריינע דריטל האָט זיך פאַרנומען מיט אַגדערע ווירטשאַפטצווייגן, דער עיקר מיט ווייַן־גערטנעריי און מאַנאַק־פלאַנצן. אָבער די רומענישע רעגירונג פירט נראָד אַזאַ פּאָליטיק בנוגע דער מאַנאַק־קולטור, אַז דאָס פירט צו איר דעגראַדירן.

אויב די רעכטליכע באַדינונגען זאָלן זיך ווייטער פאַרוויקלען אין זעלבן גייסט, קאָן מען האָפן, אַז בעסאַראַביע וועט ווערן דער וויכטיגסטער צענטער פון אידישער לאַנדווירטשאַפט. און ערד־אַרבעט וועט דאָ ווערן אַ מקור פון חיונה ניט נאָר פאַר דער קאָלאָניסטישער באַפעלקערונג, נאָר אויך פאַר אַלע דאָרפס־אידן און אפילו פאַר אַ אָנגעזעהענעם טייל פון דער שטעטלשער און שטאָטישער אידישער באַפעלקערונג. און די קאָלאָניעס אַליין וועלן לויט זייער עקאָנאָמישן כאַראַקטער ניט זיין אַזוי שטאַרק אָפּגעשיידט פון דער איבערינער אידישער באַפעלקערונג.

אַ טייל פון דער רוסיש־אידישער באַפעלקערונג וואוינט אין נעגנטן, וועלכע געהערן איצט צו פּוילן. די דאָזיגע באַפעלקערונג האָט איבערגעטראָגן אויף איר רוקן דעם דייטשישן אַנריף, בעת וועלכן די אידישע לאַנדווירטשאַפט אין די דאָזיגע נעגנטן האָט שטאַרק געליטן פון די קריגס־אָפּעראַציעס. אַזוי, למשל, איז די גרעסטע אידישע קאָלאָניע אין ווילנער גובערניע, באַראַ־וואַיאַ מעלניצאַ, וועלכע האָט געשמט מיט איר אינטענסיווער לאַנדווירטשאַפט און גרויסע סעדער, איינגאַנצן פאַרניכטעט געוואָרן פון אַרטילעריישן פייער, צוזאַמען מיט דער שטאָט סמאָרגאָן. עס האָבן שטאַרק געליטן פון די מלחמה־אָפּעראַציעס אַ סך קאָלאָניעס אויף מערב פון וואָלין; פיל הייזער זיינען פאַרברענט געוואָרן, אַ סך אינוועטאַר איז רעקוויזירט געוואָרן. אָבער, אויב לאָזן אין אַ זייט דעם חורבן, וואָס די מלחמה אַלס אַזעלכע האָט אוממיטלבאַר גורם געווען, מוז מען זאָגן, אַז בעת דער דייטשער אָקופּאַציע זיינען די באַדינונגען אין אַלגעמיין געווען גינסטיג פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער אידישער לאַנדווירטשאַפט. צוליב דעם אַלגעמיינעם חורבן פון לאַנד זיינען די געוויינליכע אידישע פּרנסות שטאַרק געפאַלן; דער האַנדל איז נאָך אַ חוץ דעם געווען שטאַרק באַגרעניצט מחמת די פאַרבאָטן צו פאָרן פון איין אָרט אין צווייטן. דערפאַר אָבער האָט די דייטשישע מאַכט אַקטיוו געשטיצט יעדן פּראָווו פון די אידן אויפן געביט פון ערד־אַרבעט — פּשוט צוליב דער אומגעהייערער נויט אין שפּייז־מיטלען. אַ מאַסע ערד האָט געפּוסטעוועט, און די דייטשן האָבן נעגן דערלויבט די אידן צו אַרבעטן אויף איר. נאָגיי

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אָפט פלעגן די אידן זיך אפילו באַזעצן אין די פאַרלאָזטע פּויערשע הייזער. און דערנאָך, אין 1918, ווען דייטשלאַנד איז באַזיגט געוואָרן און די נעענטן זיינען אַרומעטער אונטער דער הערשאַפט פון פּוילן, זיינען שוין צווישן די אידן געווען אַן אַנערך מער ערד־אַרבעטער־עלעמענטן, איידער פאַר דער מלחמה.

די עקאָנאָמישע באַדינונגען זיינען אין פּוילן איצט אויך נאָך נינסטיגע פאַר דער אידישער לאַנדווירטשאַפט. אמת, די פריערדיגע אידישע פּרנסה־צווייגן הויבן ווידער אָן אויפצולעבן, אָבער דאָך איז נאָך איצט אויך ערד־אַרבעט אַ נאָך ריוחדיגע באַשעפטיגונג. ליידער אָבער, זיינען דאָ די רעכטליכע באַדינונגען זעהר ניט קיין נינסטיגע. הגם אין פּוילן ווערט אויך דורכגעפירט אַ אַגראַר־רעפאָרם, אָבער די אידן באַקומען דערביי נאָר קיין ערד ניט. און די הויפּט־אויפגאַבע פאַר די אידן אויף דעם געביט באַשטייט אין דעם, זיי זאָלן לפחות איינהאַלטן די ערד, וואָס זיי האָבן באַקומען בעת דער דייטשער אָקופּאַציע. דאָס ניט זיך אָבער אויך ניט אַלע מאָל איין. די פּויערים, וועלכע דאָס רוסישע מיליטער האָט מיט זיך גע־האַט אַוועקגעפירט בעת דער מלחמה, קערן זיך אום ביסלעכ־ווייז און נעמען אָפּ בא די אידן זייער ערד. די נוט־באַוויצער ווילן אָפט אפילו אין אַרענדע ניט אָפּגעבן אידן די ערד, מיט וועלכער זיי האָבן זיך ביז איצט באַנוצט. נוט מאַכן נאָר די אידן, וועלכע עס געלינגט צו בלייבן בא זייער ערד, — זייער ווירטשאַפט ווערט אַלץ בעסער.

ווענן דער צאָל אידישע לאַנדווירטן אין פּוילן זיינען לעת עתה קיין נענויע מאַטעריאַלן ניט פאַראַן. פון די איינצל־ידיעות, וועלכע זיינען פאַראַן, קאָן מען דאָך איינזעהן, אַז די אידישע לאַנדווירטשאַפט האָט זיך באַדייטנדיג פאַרגרעסערט, און די אידן וויזן אַרויס אַ שטאַרקן אינטערעס צו ערד־אַרבעט. די אידן פון די וואָליגער קאָלאָניעס, וועלכע האָבן פאַר דער מלחמה כמעט אַלע זיך אָפּגענעבן מיט האַנדל, מאַכן איצט אין זייער ריב די גרעסטע אָנשטריינגונגען, כדי צו פאַרפעסטיגן זייער ערד־ווירטשאַפט הגם די וואונדן פון די מלחמה־יאָרן האָבן זיך נאָך ווייט ניט פאַרהיילט, ווי מען קאָן עס זעהען לויטן צושטאַנד פון דער פי־צוכט אין די קאָלאָניעס. די קאָלאָניעס פון וואָלין און פון ווילנער גוב., וועלכע זיינען בעת דער מלחמה אָפּגע־ברענט געוואָרן, ווערן איצט אויפגעבויעט, בא דער מיטוויר־קונג פון די אידישע הילף־קאָמיטעטן.

מערקווירדיג איז די נאָגיע ממשות'דיגע אַנטוויקלונג פון אי־דישער ערד־אַרבעט אין די קליינע שטעטלאַך. מיר וועלן ברייגנען איינינע ביישפּילן. אין שטעטל האָראָדעץ, קאָבריגער אויעזד, זיינען פאַראַן 53 אידישע פאַמיליעס — פאַרנעמען זיי זיך אַלע מיט ערד־אַרבעט, און פאַר 27 פון זיי איז ערד־אַרבעט די עיקר־פּרנסה. ערד אַרענדירן זיי בא אַ שכנישן נוט־באַויצער. אין טשערניאַווצי, בריסקער אויעזד, איז דאָ 102 אידישע פאַמיליעס, איז 88 פון זיי זיינען פאַרנומען בא ערד־אַרבעט, און פאַר 46 פון זיי איז דאָס אפילו דער איינציגער מקור פון חיונה. האָראָדאָק, ביאַליסטאָקער אויעזד, איז פון תמיד אָן געווען אַ שטעטל מיט אַ שטאַרק אַנטוויקלטער אינ־דוסטריע. פאַר דער מלחמה זיינען דאָרט געווען ניין וועבעריין און אַ זעג־מיל. איצט איז די אַרבעט אויף די פאַבריקן פאַר־קלענערט, דערפאַר אָבער אַנטוויקלט זיך דאָ אויך ערד־אַרבעט צווישן די אידן. פון 550 פאַמיליעס פאַרנעמען זיך שוין איצט אַרום 10% מיט לאַנדווירטשאַפט. אין דעם שטעטל פּאָלאָנקע, אין געוועזענער מינסקער גוב., וואו ס'איז אינגאַנצן פאַראַן 39 אידישע פאַמיליעס, זיינען 30 פון זיי פאַרנומען בא ערד־אַרבעט, אַרענדירנדיג ערד בא די אַרומיגע פּריצים און פּויערים. פאַר דער אַרענדע צאָלן זיי ¼ ביז $^1/_3$ פון דער נערעטעניש. אין סמאָלאָוויטשי, מינסקער גוב., פאַרנעמען זיך פון 48 אי־דישע פאַמיליעס 31 מיט ערד־אַרבעט; ביז 20 דעסיאַטין האָבן זיי איינענע ערד, דאָס איבעריגע אַרענדירן זיי. די באַפעלקע־רונג פון די שטעטלאַך שטרייבט זיך אויך אָן צו דערהאַלטן די פּרוכטן־סעדער, וועלכע זיינען אַמאָל פאַרפלאַנצט געוואָרן בא דער מיטהילף פון יק"א, און וועלכע זיינען דערנאָך בעת דער מלחמה געוואָרן פאַרוואָרלאָזט.

ווי מיר זעהען, האָבן די געשיהענישן פון די לעצטע יאָרן נעמירט דערצו, אַז דער עקאָנאָמישער פּרצוף פונם אידישן שטעטל האָט זיך ממשות'דיג געביטן. עס איז אַ וויכטיגע אויפ־גאַבע ביז נאָר צו דערשלאָגן זיך, אַז די אידן זאָלן איינהאַלטן די באַקומענע ערד און זיך פאַרפעסטיגן אויף איר. אין פּוילן איז דאָס ניט קיין לייכטע זאַך, אָבער נאָר אוממעגליך איז עס דאָרט אויך ניט.

ניט אַזוי נינסטיג פאַר דער אידישער לאַנד־ווירטשאַפט זיינען די באַדינונגען אין ליטע. דאָ האָבן זיך אויך די אידן בעת דער דייטשער אָקופּאַציע אַ לאָז געטון צו ערד־אַרבעט. ווען ליטע איז געוואָרן אַ זעלבשטענדיגע מלוכה, האָט די רע־גירונג געאיילט אַרויסצוגעבן אַ געזעץ, וועלכער שטרעבט אינ־נאַנצן אומצוגאַנדערשן דעם אַגראַרן סדר פון לאַנד. די גרויסע מאַיאָנטקעס ווערן סיסטעמאַטיש פאַרצעלירט, און ס'ווערן גע־שאַפן נייע ווירטשאַפטן, — אָבער די אידישע באַפעלקערונג נעניסט ניט נאָר ניט פון אָט דער אַגראַר־רעפאָרם, און עס גיט זיך כמעט קיינמאָל ניט איין איינצוהאַלטן אפילו די ערד, וועלכע איז ביז איצט באַאַרבעט געוואָרן דורך אידישע הענט. און די אידישע לאַנד־ווירטשאַפט, וועלכע האָט זיך בעת דער מלחמה אַזוי שטאַרק אַנטוויקלט, האַלט איצט אין איין פאַל.

לויט אַ אַנקעטע, וואָס ס'האָט דורכגעפירט דער אידישער נאַציאָנאַל־ראַט — די אַנקעטע איז ניט נאָר קיין פולע — איז איבערגעשריבן געוואָרן 302 ערד־ווירטשאַפטן, וועלכע האָבן ווייניגער ווי צו 100 דעסיאַטין, אין דורכשניט צו 19 דעסיאַטין. דערפון איז געווען 3,387 דעסיאַטין איינענע ערד און 2510 דעסיאַטין אַרענדירט. לוין־אַרבעטער איז אין די אַלע ווירטשאַפטן געווען ס"ה 209, ד. ה. אַז די ערד ווערט דער עיקר באַאַרבעט מיט איינענע הענט. די זעלבע 302 פאַמיליעס האָבן געהאַט 448 פערד, 700 קי און 853 שטיק קלענערע פי. די דאָזיגע צאָלן זיינען נאָגיע באַשיידענע לגבי דעם סכום באַאַרבעטן באָדן, אָבער פאַרט ווייזן זיי, אַז די אידישע לאַנדווירטן לעבן ניט אין קיין איבעריגער דחקות. דער גורל פון אָט די ווירטשאַפטן הענט דער עיקר אָפּ דערפון, צי וועט זיך זיי איינגעבן צו איינהאַלטן די אַרענדע־ערד.

מיר זעהען, אַז אויף דעם נאָרן שטח פון דער געוועזענער רוסישער אימפּעריע, — בא דער גאַנצער פאַרשיידענקייט פון די באַדינונגען אין באַזונדערע געגנטן, — איז פאָרגעקומען אַ באַ־דייטענדיגער וואוקס פון דער אידישער לאַנדווירטשאַפט. צי איז די דאָזיגע באַוועגונג אַ פעסטע, אָדער די אידן וועלן זיך אָפּ־קערן פונם אַקער־אייזן, ווי נאָר די אַלגעמיינע באַדינונגען וועלן ווידער ווערן נאָרמאַלע? קודם כל דאַרף מען באַמערקן, אַז נאָך לאַנגע יאָרן וועט די לאַגע זיין אַזאַ, אַז עקאָנאָמיש וועט שטאַרק לוינען זיך פאַרנעמען מיט לאַנדווירטשאַפט. עס וועט נאָך

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

א לאַנגע צייט פאַרגיין, ביז די רוסישע סטעפּן־ווירטשאַפט וועט אָנהויבן אַרויסוואַרפן אויפן מאַרק די נרויסע סכומים לאַנדווירטשאַפטליכע פּראָדוקטן, וואָס זי פלעגט אַמאָל אַרויסגעבן. און ביז דעמאָלט וועלן די פרייזן אויפן אינטערנאַציאָנאַלן מאַרק זיין זעהר נינסטיג פאַר דער לאַנדווירטשאַפט. און מען דאַרף אויך נעמען אין אַכט, אַז די אידישע באַפעלקערונג האָט זיך פּסיכאָלאָגיש אַנפּאַסט אין אירע פריערדיגע פּרנסות, און זי זוכט יעצט זיכערערע קוועלן פון חיונה. וועט זיך דער אידישער באַפעלקערונג אין משך פון דעם פעריאָד איינגעבן צו באַוואָרענען זיך מיט אַ נענגנדיגן ערד־פאַגד, קאָן זי אויף אים שאַפן אַ ווירטשאַפט, וועלכע וועט שטייען העכער פון דער אַרומיגער פייערשער ווירטשאַפט, און די דאָזיגע ווירטשאַפט וועט שוין דעמאָלט זיין אַ גאַנץ פעסטע. אָבער דער ניי־אויפקומענדיגער קלאַס פון אידישע פּויערים נויטיגט זיך אין דער אַקטיווער אַנטפּרשטיצונג פון די אידישע נעזעלשאַפטליכע כחות — הן בא די עדשטע טריט זיינע, כדי אָרגאַניזירן און איינפּוצדעווען די ווירטשאַפט, הן דערנאָך, אויף זי ווייטער אַנטוויקלען. די דאָזיגע אַנטפּרשטיצונג וועט אויך געגעבן, און מען דאַרף האָפן, אַז די אַגראַרישע און קרעדיט־הילף וועלן אָנגעמען צוזעקמעסיגע און באַשטענדיגע פאָרמען.

מעגליך, אַז נאָך די אַלע איבערגעלעבטע קאַטאַסטראָפעס איז אונז באַשערט לפחות די טרייסט, אַז די אידישע באַפעלקערונג וועט ווערן מער „באַדנהאַפט", איידער זי איז געווען פאַר דער לעצטער וועלט־מלחמה.

די אידן אין אוקראַינע

י. קאָראַלניק

Die Juden in der Ukraine

von J. Coralnik

* * *

דער שטורם, וואָס האָט פאַרכאַפּט די טעריטאָריע פון רוסלאַנד און וואָס דויערט כמעט נאָך ביז היינטיגן טאָג, האָט געבראַכט צו אַנאַרכיזירן חרבן און דעגראַדאַציע פונם נאַנצן לאַנד און פון זיין באַפעלקערונג.

וואָס איז געוואָרן אין דעם דאָזיגן שטורם מיט דער אידישער באַפעלקערונג?

ווי איז זי אַרויס פון די בלוטיגע מלחמה־יאָרן און פון די ניט וויינינער בלוטיגע רעוואָלוציעס און בירגער־קריג?

בא דעם צושטאַנד, אין וועלכן די רוסלענדישע סטאַטיסטיק בכלל און באַזונדער די אידישע סטאַטיסטיק אין רוסלאַנד נעפינען זיך די לעצטע יאָרן, איז כמעט ווי אוממעגליך צו געבן אַ מער־ווייניג אויספירליכן ענטפער אויף די דאָזיגע פראַגעס.

פון דער ערשטער אַלרוסלענדישער פאָלק־צילונג אין 1897־טן יאָר איז ביזן 1920־טן יאָר מער ניט פאָרגעקומען קיין איין צילונג, וואָס זאָל אַרומגעמען די נאַנצע באַפעלקערונג פון רוסלאַנד מיט אַלע אירע דעמאָגראַפישע און סאָציאַלע סימנים. אפילו פון דער איינער פאָלק־צילונג, וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן אין אַלרוסלענדישן מאַששטאַב (חוץ פינלאַנד) זומער 1917 און וואָס האָט אַרומגענומען אויסשליסליך די שטאַטישע באַפעלקערונג, זיינען די רעזולטאַטן באַאַרבעט און פאַרעפנטליכט געוואָרן אין נאָר אַ קליינער צאָל נובערניעס. גענויערע ידיעות וועגן דער דאָזיגער צילונג האָבן פאַרעפנטליכט נאָר די קיעווער, אָדעסער, יעקאַטערינאָסלאַווער און מינסקער נובערניאַלע סטאַטיסטישע ביוראָס.

דער איינציגער מאַטעריאַל, וואָס שפּיגלט אָפּ דעם צושטאַנד פון די אידן אין רוסלאַנד נאָך דעם 1897־טן יאָר, זיינען די רעזולטאַטן פון דער לעצטער פאָלק־צילונג פון 28 אויגוסט 1920, וועלכע האָט אַרומגענומען כמעט דעם נאַנצן שטח פון דער איצטיגער ראַטן־פעדעראַציע און וועלכע האָט בא אַלע אירע חסרונות דאָך געגעבן אַ ריכטיג בילד פון דער אידישער באַפעלקערונג נאָך די מלחמה־יאָרן און נאָך דריי יאָר רעוואָלוציע, בירגער־קריג, עפידעמיעס און פּאָגראָמען.

מיר ניבן דאָ די רעזולטאַטן פון דער דאָזיגער צילונג אין אוקראַינע, וואו סיגעפינט זיך דער גרעסטער טייל פונם רוסישן אידנטום. די מאַטעריאַלן זיינען באַאַרבעט פון אונז לויט די צילונג־העפטן פון צענטראַלן אוקראַינישן סטאַטיסטישן ביוראָ אין כאַרקאָוו.

I

די אַלגעמיינע צאָל אידן

Zahl der jüdischen Bevölkerung

די טעריטאָריע פון אוקראַינע, וואָס איז פריער געווען צעטיילט אויף 9 נובערניעס — קיעווער, וואָלינער, פּאָדאָליער, פּאָלטאַווער, טשערנינאָווער, יעקאַטערינאָסלאַווער, כאַרקאָווער און טאַווערישער נובערניע — באַשטייט צום מאָמענט פון דער פאָלק־צילונג אין 1920־טן יאָר פון 12 נובערניעס. דאָס זיינען:

1) וואָלינער נוב. (מזרח־טייל פון געוועזענער וואָלינער נובערניע *);
2) יעקאַטערינאָסלאַווער נוב.;
3) דאָנעצער נוב. (טיילן פון געוועזענער יעקאַטערינאָסלאַווער און פון כאַרקאָווער נוב., און אַ טייל פון געוועזענע דאָנער נעבים);
4) זאַפּאָראָזשער נוב. (טיילן פון געוועזענע יעקאַטערינאָסלאַווער און טאַווערישער נוב.);
5) קיעווער נוב.;
6) קרעמענטשוגער נוב. (טיילן פון געוועזענע פּאָלטאַווער, קיעווער און כערסאָנער נוב.);
7) ניקאָלאַיעווער נוב. (מזרח־טייל פון געוועזענע כערסאָנער נוב.)

* דער מערב־טייל פון געוועזענער וואָלינער נוב. איז לויטן רינער שלום־אָפּמאַך צווישן ראַטן־רוסלאַנד און פּוילן אָפּגעגעבן צו פּוילן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

8) אָדעסער גוב. (מערב-טייל פון נעווזע. כערסאָנער גוב. און דער באַלטער קרייז פון נעווזע. פּאָדאָליער גוב.);
9) פּאָדאָליער גוב.
10) פּאָלטאַווער גוב.
11) כאַרקאָווער גוב.
12) טשערנינאָווער גוב.

די מאַטעריאַלן, וואָס מיר ברייגנען ווייטער, נעמען אַרום נאָר ניין פון די אויסגערעכנטע גובערניעס: קיעווער, פּאָלטאַווער, קרעמענטשוגער, אָדעסער, ניקאָלאַיעווער, יעקאַטערינאָסלאַווער, דאָנעצער, כאַרקאָווער און טשערנינאָווער גובערניע און אויך אַ טייל פון נעווזענער מאַזורישער גובערניע — איצט קרימער ראַטן-רעפּובליק,—וועלכע מיר רעכענען צו צו די אוקראַינער גובערניעס, ווי דאָס איז געווען פאַר דער רעוואָלוציע. אויף אַזאַ אופן נעמען אַרום די פאַרגעלייגטע מאַטעריאַלן דעם גרעסטן טייל פון דער אוקראַינער טעריטאָריע און פון איר באַפעלקערונג.

ווי גרויס איז געווען אין 1920-טן יאָר די אידישע באַפעלקערונג אין אוקראַינע און וואָסער אַגאַרט פאַרגעמט זי לגבי דער אידישער באַפעלקערונג פון דער נאָכצאַר ראַטן-פעדעראַציע?

די טאַבלעלע I, וועלכע ווייזט אויספירלעך די פאַרטיילונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין 1920-טן יאָר לויט איינצלנע טיילן פון דער רוסלענדישער ראַטן-רעפּובליק, גיט אָן פאַר אוקראַינע אַן קרים 1.821.883 אידישע איינוואוינער (פאַר אוקראַינע — 1.772.479 און פאַר קרימער ראַטן-רעפּובליק — 49.404).

Tab. — I — טאַב.

די אידישע באַפעלקערונג פון דער רוסלענדישער סאָציאַליסטישער פעדעראַטיווער ראַטן-רעפּובליק און פון אירע איינצלנע טיילן

— 1920 —

Zahl, relative Dichtigkeit und Verteilung der Juden in der R. S. F. S. R.

רעפּובליקן און אויטאָנאָמע געגנטן Republiken und autonomen Provinzen	די גאַנצע באַפעלקערונג Einwohner überhaupt	די אידישע באַפעלקערונג Darunter Juden		
		אַבסאָל. צאָל in absoluter Zahl	פּראָצענט - in % der Gesamtbevölkerung	לגבי דער גאַנצער באַפעלקערונג לגבי אין דער גאַנצער פעדעראַציע sämtl. Juden in der R. S. F. S. R.
1. אוקראַינע — Ukraine	26.001 802	1.772 479	6,8	64,6
2. אייראָפּייאיש ראַטן-רוסלאַנד — Europ. Russland	60.670.129	530.757	0,9	19,3
3. ווייסרוסלאַנד — Weissrussland — 1916	1.634.223	260.283	15,9	9,5
4. קרים — Krim	720.428	49.404	6,9	1,8
5. סיביר — Sibirien	9.257.825	44.725	0,5	1,6
6. צפון-קאַווקאַז און דאָן — Nord-Kaukasus und Don	6.042.866	25.190	0,4	0,9
7. גרוזיע — Georgien — 1916	2.372.403	14.185	0,6	0,5
8. טאַטאַרישע רעפּובליק — Tataren-Republik	2.885.658	12.552	0,4	0,4
9. דאַגעסטאַן — Dagestan	798.181	11.313	1,4	0,4
10. אַזערביידזשאַן — Aserbejdschan	2.096.973	9.752	0,5	0,4
11. גאָרסקער רעפּובליק — Gorzen-Republik	808.480	5 061	0,6	0,2
12. טורקעסטאַן — Turkestan	7.201.551	4.647	0,1	0,2
13. קירגיזיע — Kirgisien	5.058.555	2.120	0,04	0,1
14. אַרמעניע — Armenien — 1916	1.214.391	2.049	0,2	0,1
15. דייטשע קאָמונע — Deutsche Kommune a. d. Wolga	452.988	142	0,03	
16. טשוואַשיע — Tschuwaschien	705.695	66	0,01	0,0
17 מאַרי — Mari	300.069	25	0,01	
18. קאַלמיקן-רעפּובליק — Kalmücken-Republik	126.256	7	0,01	
19. באַשקירן-רעפּובליק — Baschkiren-Republik	1.268.132	—	—	
סך-הכל אין דער ראַטן-פעדעראַציע im Ganzen	129.616.105	2.744.757	2,1	100,0

ס'איז נאָר קיין סמק ניט, אַז די טאַבלעלע I קאָן בכלל ניט פּרעטענדירן אויף אַבסאָלוטע ריכטיגקייט: די ציפֿלונג פון 1920-טן יאָר איז פאַרגעקומען בא אַזעלכע אומשטאַנדן, אַז אַרומגעמען די נאָכצאַר באַפעלקערונג איז געווען אומגעגלייך.

בא באַזונדערס שווערע באַדינגונגען איז פאַרגעקומען די ציפֿלונג אין אוקראַינע. „מיר האָבן געאַרבעט" — זאָגט דער פאַרוואַלטער פונם צענטראַלן סטאַטיסטישן ביורא פון אוקראַינע, פּראָפ. אַ. מ. וואָלקאָוו: „בא אַזעלכע באַדינגונגען, וואָס האָבן קיין גלייכנס ניט אין דער געשיכטע פון דער סטאַטיסטיק". צוליב די קריג-אָפּעראַציעס אין וואָלינער און פּאָדאָליער ראַיאָן און צוליב באַגדיטישע אָנפאַלן און פּויערישע אויפשטאַנדן אין פאַרשיידענע פּונקטן פון אוקראַינע אָפּט אויף אַ שטח פון

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

א לאַנגע צייט פאַרגיין, ביז די רוסישע סטעפּן־ווירטשאַפט וועט אָנהויבן אַרויסווערפן אויפן מאַרק די נרימע סכומים לאַנדווירטשאַפטליכע פּראָדוקטן, וואָס זי פלעגט אַמאָל אַרויסגעבן. און ביז דעמאָלט וועלן די פריידן אויפן אינטערנאַציאָנאַלן מאַרק זיין זעדר גינסטיג פאַר דער לאַנדווירטשאַפט. און מען דאַרף אויך נעמען אין אַכט, אַז די אידישע באַפעלקערונג האָט זיך פּסיכאָלאָגיש אַנטוישט אין אירע פריערדיגע פּרנסות, און זי וועט יעצט זיכערערע קוועלן פון היונה. וועט זיך דער אידישער באַפעלקערונג אין משך פון דעם פעריאָד איינגעבן צו באַזאָרגן זיך מיט אַ נעגנדיגן ערד־באַנד, קאָן זי אויף אים שאַפן אַ ווירטשאַפט, וועלכע וועט שטייען העכער פון דער אַרומיגער פּויערישער ווירטשאַפט, און די דאָזיגע ווירטשאַפט וועט שוין דעמאָלט זיין אַ גאַנץ פעסטע. אָבער דער ניי־אויפקומענדיגער קלאַס פון אידישע פּויערים נוסינט זיך אין דער פּיזיקע אַנטערשטיצונג פון די אידישע געזעלשאַפטליכע כחות — הן בא די עדשטע מרים זיינע, כדי אָרגאַניזירן און איינפּונדעווען די ווירטשאַפט, הן דערנאָך, אויף זי וויטער אַנטוויקלען. די דאָזיגע אַנטערשטיצונג ווערט איצט געגעבן, און מען דאַרף האָפן, אַז די אַגראַרישע און קרעדיט־הילף וועלן אָנגעמען צוזעקמעסיגע און באַשטענדיגע פאָרמען.

מעגליך, אַז נאָך די אַלע איבערגעלעבטע קאַטאַסטראָפעס איז אונז באַשערט לפחות די מרייסט, אַז די אידישע באַפעלקערונג וועט ווערן מער „באָרנהאַפט", איידער זי איז געווען פאַר דער לעצטער וועלט־מלחמה.

די אידן אין אוקראַינע

י. קאָראַלניק

Die Juden in der Ukraine

von J. Coralnik

* * *

דער שטורם, וואָס האָט פאַרכאַפּט די טעריטאָריע פון רוסלאַנד און וואָס דויערט כמעט נאָך ביז היינטיגן טאָג, האָט געבראַכט צו אַנאָומגעדרייערן חרבן און דעגראַדאַציע פונם נאַנצן לאַנד און פון זיין באַפעלקערונג.

וואָס איז געוואָרן אין דעם דאָזיגן שטורם מיט דער אידישער באַפעלקערונג?

ווי איז זי אַרויס פון די בלוטיגע מלחמה־יאָרן און פון די ניט וויניגער בלוטיגע רעוואָלוציעס און בירגער־קריג?

בא דעם צושטאַנד, אין וועלכן די רוסלענדישע סטאַטיסטיק בכלל און באַזונדער די אידישע סטאַטיסטיק אין רוסלאַנד געפינען זיך די לעצטע יאָרן, איז כמעט ווי אוממעגליך צו געבן אַ מער־ווייניג אויסמיטלעכן ענטפער אויף די דאָזיגע פראַגעס.

פון דער ערשטער אַלרוסלענדישער פאָלק־צייליונג אין 1897־טן יאָר איז ביזן 1920־טן יאָר מער ניט פאַרגעקומען קיין איין צייליונג, וואָס זאָל אַרומגעמען די גאַנצע באַפעלקערונג פון רוסלאַנד מיט אַלע אירע־דעמאָגראַפישע און סאָציאַלע סימנים. אפילו פון דער איינער פאָלק־צייליונג, וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן אין אַלרוסלענדישן מאַסשטאַב (חרן פינלאַנד) זומער 1917 און וואָס האָט אַרומגענומען אויסשליסליך די שטאַטישע באַפעלקערונג, זיינען די רעזולטאַטן באַאַרבעט און פאַרעפנטליכט געוואָרן אין נאָר אַ קליינער צאָל נובערניעס. גענויערע ידיעות וועגן דער דאָזיגער צייליונג האָבן פאַרעפנטליכט נאָר די קיעווער, אָדעסער, יעקאַטערינאָסלאַווער און מינסקער נובערניאַלע סטאַטיסטישע ביוראָס.

דער איינציגער מאַטעריאַל, וואָס שפּיגלט אָפּ דעם צושטאַנד פון די אידן אין רוסלאַנד נאָך דעם 1897־טן יאָר, זיינען די רעזולטאַטן פון דער לעצטער פאָלק־צייליונג פון 28 אויגוסט 1920, וועלכע האָט אַרומגעכאַפּט כמעט דעם נאַנצן שטח פון דער איצטיגער רשטן־פעדעראַציע און וועלכע האָט בא אַלע אירע חסרונות דאָך געגעבן אַ ריכטיג בילד פון דער אידישער באַפעלקערונג נאָך די מלחמה־יאָרן און נאָך דריי יאָר רעוואָלוציע, בירגער־קריג, עפּידעמיעס און פּאָגראָמען.

מיר גיבן דאָ די רעזולטאַטן פון דער דאָזיגער צייליונג אין אוקראַינע, וואו סיעפּינט זיך דער גרעסטער טייל פונם רוסישן אידנטום. די מאַטעריאַלן זיינען באַאַרבעט פון אונז לויט די צייליונג־העפטן פון צענטראַלן אוקראַינישן סטאַטיסטישן ביוראָ אין כאַרקאָוו.

I

די אַלגעמיינע צאָל אידן

Zahl der jüdischen Bevölkerung

די טעריטאָריע פון אוקראַינע, וואָס איז פריער געווען צעטיילט אויף 9 נובערניעס — קיעווער, וואָלינער, פּאָדאָליער, פּאָלטאַווער, טשערנינגאָווער, יעקאַטערינאָסלאַווער, כאַרקאָווער און מאַוורישער נובערניע — באַשטייט צום מאָמענט פון דער פאָלק־צייליונג אין 1920־טן יאָר פון 12 נובערניעס. דאָס זיינען:

1) וואָלינער נוב. (מזרח־טייל פון געוועזענער וואָלינער נובערניע *);
2) יעקאַטערינאָסלאַווער נוב.;
3) דאָנעצער נוב. (טיילן פון געוועזענער יעקאַטערינאָסלאַווער און פון כאַרקאָווער נוב., און אַ טייל פון נעוו. דאָנער נעבי.);
4) זאַפּאָראָזשער נוב. (טיילן פון געוועזענע. יעקאַטערינאָסלאַווער און מאַוורישער נוב.);
5) קיעווער נוב.;
6) קרעמענטשוגער נוב. (טיילן פון געוועזענע. פּאָלטאַווער, קיעווער און כערסאָנער נוב.);
7) ניקאָלאַיעווער נוב. (מזרח־טייל פון געוועזענע. כערסאָנער נוב.)

* דער מערב־טייל פון געוועזענער וואָלינער נוב. איז לויטן ריגער שלום־אָפּמאַך צווישן רשטן־רוסלאַנד און פּוילן אָפּגעגעבן צו פּוילן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

8) אָדעסער נוב. (מלדב-טייל פון געווען. כערסאָנער נוב. און דער באַלטער קרייז פון געווען. פּאָדאָליער נוב.);
9) פּאָדאָליער נוב.
10) פּאָלטאַווער נוב.
11) כאַרקאָווער נוב.
12) טשערנינאָווער נוב.

די מאַטעריאַלן, וואָס מיר ברייגנען ווייטער, נעמען אַרום נאָר נייַן פון די אויסגערעכנטע נובערניעס: קיעווער, פּאָלטאַווער, קרעמענטשוגער, אָדעסער, ניקאָלאַיעווער, יעקאַטעריינאָסלאַווער, דאָנעצער, כאַרקאָווער און טשערנינאָווער נובערניע און אויך אַ טייל פון נעווענער מאַווערישער נובערניע — איצט קרימער ראַטן-רעפּובליק,—וועלכע מיר רעכענען צו צו די אוקראַינער נובערניעס, ווי דאָס איז געווען פאַר דער רעוואָלוציע. אויף אַזאַ אופן נעמען אַרום די מאָרגעליינטע מאַטעריאַלן דעם גרעסטן טייל פון דער אוקראַינער טעריטאָריע און פון איר באַפעלקערונג.

ווי גרויס איז געווען אין 1920-טן יאָר די אידישע באַפעלקערונג אין אוקראַינע און וואָסער אַנאַרט פאַרנעמט זי לגבי דער אידישער באַפעלקערונג פון דער נאַנצער ראַטן-פעדעראַציע?

די פאָלגנדיגע טאַבעלע I, וועלכע ווייזט אויסזעהליך די פאַרטיילונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין 1920-טן יאָר לויט איינצלנע טיילן פון דער רוסלענדישער ראַטן-רעפּובליק, גיט אָן פאַר אוקראַינע אַן קרים 1.821.883 אידישע איינוואוינער (פאַר אוקראַינע — 1.772.479 און פאַר קרימער ראַטן-רעפּובליק — 49.404).

Tab. — I — טאַב.

די אידישע באַפעלקערונג פון דער רוסלענדישער סאָציאַליסטישער פעדעראַטיווער ראַטן-רעפּובליק און פון אירע איינצלנע טיילן

— 1920 —

Zahl, relative Dichtigkeit und Verteilung der Juden in der R. S. F. S. R.

רעפּובליקן און אויטאָנאָמע געגנטן Republiken und autonomen Provinzen	די נאַנצע באַפעלקערונג Einwohner überhaupt	די אידישע באַפעלקערונג Darunter Juden אַבסאָל. צאָל in absoluter Zahl	פּראָצענט — in % לגבי דער באַפעלקערונג der Gesamtbevölkerung	לגבי דער צאָל אידן אין דער נאַנצער פעדעראַציע zämtl. Juden in der R. S. F. S. R.
1. אוקראַינע — Ukraine	26.001.802	1.772.479	6,8	64,6
2. אייראָפּייאיש ראַטן-רוסלאַנד — Europ. Russland	60.670.129	530.757	0,9	19,3
3. ווייסרוסלאַנד — 1916 — Weissrussland	1.634.223	260.283	15,9	9,5
4. קרים — Krim	720.428	49.404	6,9	1,8
5. סיביר — Sibirien	9.257.825	44.725	0,5	1,6
6. צפון-קאַווקאַז און דאָן — Nord-Kaukasus und Don	6.042.866	25.190	0,4	0,9
7. גרוזיע — 1916 — Georgien	2.372.403	14.185	0,6	0,5
8. טאַטאַרישע רעפּובליק — Tataren-Republik	2.885.658	12.552	0,4	0,4
9. דאַגעסטאַן — Dagestan	798.181	11.313	1,4	0,4
10. אַזערביידזשאַן — Aserbejdschan	2.096.973	9.752	0,5	0,4
11. גאָרסקער רעפּובליק — Gorzen-Republik	808.480	5 061	0,6	0,2
12. טורקעסטאַן — Turkestan	7.201.551	4.647	0,1	0,2
13. קירגיזיע — Kirgisien	5.058.555	2.120	0,04	0,1
14. אַרמעניע — 1916 — Armenien	1.214.391	2.049	0,2	0,1
15. דייטשע קאָמונע — Deutsche Kommune a. d. Wolga	452.988	142	0,03	
16. טשוואַשיע — Tschuwaschien	705.695	66	0,01	
17 מאַרי — Mari	300.069	25	0,01	0,0
18. קאַלמיקן-רעפּובליק — Kalmücken-Republik	126.256	7	0,01	
19. באַשקירן-רעפּובליק — Baschkiren-Republik	1.268.132	—	—	
סך-הכל אין דער ראַטן-פעדעראַציע im Ganzen	129.616.105	2.744.757	2,1	100,0

ס'איז נאָר קיין ספק ניט, אַז די טאַבעלע I קאָן בכלל ניט פּרעטענדירן אויף אַבסאָלוטע ריכטיגקייט: די צייַלונג פון 1920-טן יאָר איז פאַרגעקומען בא אַזעלכע אומשטאַנדן, אַז אַרומנעמען די נאַנצע באַפעלקערונג איז געווען אוממעגלעך.

בא באַזונדערס שווערע באַדינגונגען איז פאָרגעקומען די צייַלונג אין אוקראַינע. „מיר האָבן געאַרבעט" — זאָגט דער פאַרוואַלטער פונם צענטראַלן סטאַטיסטישן ביורא פון אוקראַינע, פּראָפ. אַ. מ. וואָלקאָוו: „בא אַזעלכע באַדינגונגען, וואָס האָבן קיין גלייכנס ניט אין דער געשיכטע פון דער סטאַטיסטיק". צוליב די קריג-אָפּעראַציעס אין וואָלינער און פּאָדאָליער ראַיאָן און צוליב באַגרישע אָנפאַלן און פּויערשע אויפשטאַנדן אין פאַרשיידענע פּונקטן פון אוקראַינע אָפּט אויף אַ שטח פון

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

גאַנצע קריים, איז די ציילונג אין אַ סך ערטער אָדער לחלוטין ניט דורכגעפירט געוואָרן (גאַנץ וואָלינער גוב.), אָדער זי איז דורכגעפירט געוואָרן לויט אַ קורצער פראַגראַם, אין וועלכער ס'איז ניט געווען קיין פראַגע וועגן נאַציע-אָנגעהערינקייט (גאַנץ זאַפּאָראָזשער און פּאָלטאַוער גוב.). די פאָלק-ציילונג אין אוקראַינע האָט אַרומגענומען, איינגעטליך, נאָר דריי פערטל פון איר באַפעלקערונג און פעסטגעשטעלט די צאָל איינוואוינער אין פאַרשיידענע קריים און פונקטן, ווי אויך די צאָל אָנגעהערינע צו איינצלנע נאַציעס, איז מעגליך געווען נאָר לויט מעטאָד פון אינטערפּאָלירן.

די דאַטן פון דער פאָלק-ציילונג פון 1920-טן יאָר האָבן אויף אַזאַ אופן גרויסע חסרונות און פעלער, — זיי זיינען אָבער די איינציגע, וואָס מיר פאַרמאָגן, און חרץ דעם גיבן זיי דאָך בײַ אַלע זייערע חסרונות אַ בילד פון דער אידישער באַפעלקערונג אין ראַסן-רוסלאַנד, וואָס ס'איז גאַנץ נאָענט צו דער ווירקליכער לאַגע. באַזונדערס ריכטיג איז דאָס בנתנ'ל רעלאַטיווע צאָלן. די פאַנאַדערטיילונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין פאַרשיידענע טיפן וואַרן-ערטער, דער נעשלעכטליכער און עלטער-אויפבוי אַ. אַ. וו., אַ. אַ. וו., — בנתנ'ל צו די אַלע וויכטיגע פראַגעס קאָנען די דאַטן פון דער ציילונג פון 1920-טן יאָר אויסגענוצט ווערן מיט אַ ריינעם געוויסן.

באַטראַכטנדיג די טאַבעלע I, זעהען מיר, אַז דאָס אוקראַיניש אידנטום (אוקראַינע און קרים) בילדעט איצט, אין די נייע טעריטאָריאַלע גרעניצן פון רוסלאַנד, די גרעסטע מערהייט פונם רוסישן אידנטום — 66,4 פּראָצענט פון די 2,744,757 אידישע איינוואוינער אין דער גאַנצער ראַסן-פעדעראַציע. אינם פריערדיגן רוסלאַנד (מיט פּוילן!) האָבן די אוקראַינער אידן אויסגעמאַכט לגבי דעם גאַנצן רוסישן אידנטום פון 35 ביז 37 פּראָצענט.

Tab. — II — טאַב.

די פאַרטיילונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין אוקראַינע לויט איינצעלנע גובערניעס
(אָן פּאָדאָליער, וואָלינער און זאַפּאָראָזשער גוב.)

Verteilung der jüdischen Bevölkerung auf die einzelnen Gouvernements der Ukraine
(ohne Wolyn, Podolien und Saporoschie)

צאָל אידישע איינוואוינער Zahl der Juden	Gouvernements — גובערניעס
420 996*	Kiew — קיעווער
313 606	Odessa — אָדעסער
134 517	Nikolajew — ניקאָלאַיעווער
110 929	Jekaterinoslaw — יעקאַטערינאָסלאַווער
85 907*	Poltawa — פּאָלטאַווער
68 399	Krementschug — קרעמענטשוגער
61 548	Charkow — כאַרקאָווער
56 711	Donetz — דאָנעצער
52 358	Tschernigow — טשערניגאָווער
49 404	Soz. Sow.-Rep. Krim — קרימער רעפּובליק
1 354 375	Zusammen — סך-הכל

*) די דאָזיגע צאָלן זיינען אינטערפּאָלירט דורך דעם צענטראַלן סטאַטיסטישן ביוראָ פון אוקראַינע. די איבערגעשריבענע אידישע באַפעלקערונג מאַכט אויס: אין קיעווער גובערניע — 321,401 נפשות, אין פּאָלטאַווער גובערניע — 69,560 נפשות.

פאַר די אויבנדערמאָנטע גיין גובערניעס און פאַר קרים, וועלכע מיר באַהאַנדלען אין אונזער אַרטיקל און וואו די ציילונג איז דורכגעפירט געוואָרן מערסטנטייל לויט דער דעמאָליזיזירטער פּראָגראַם, ברייגנען די ציילונג-העפטן אַ אידישע באַפעלקערונג פון 1,354,375 נפשות. דער גרעסטער טייל פון דער דאָזיגער באַפעלקערונג פאַלט אויס (זעה טאַבעלע II, וואו די גובערניעס זיינען אויסגעשטעלט לויט דער צאָל אידן אין זיי) אויף קיעווער, אָדעסער און ניקאָלאַיעווער (אינאיינעם בילדן די לעצטע 2 גובערניעס כמעט די אַמאָליגע כערסאָנער גובערניע), יעקאַטערינאָסלאַווער און, צום סוף, פּאָלטאַווער מיט קרעמענטשוגער גובערניעס (כמעט די גאַנצע אַמאָליגע פּאָלטאַווער גוב.).

II

די פאַרטיילונג אויף שטאָט, שטעטל און דאָרף
Verteilung auf Stadt und Land

אין דער פאַרטיילונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין אוקראַינע לויט פאַרשיידענע טיפן וואוין-ערטער זיינען פאָרגעקומען פאַר דער צייט פון 1897 ביזן 1920-טן יאָר זעהר וויכטיגע און ערנסטע ענדערונגען.

אויב אין 1897-טן יאָר האָט נאָך אַ גאַנץ פינפטל (20,06%) פון דער אידישער באַפעלקערונג געוואוינט אין דאָרף, און העכער אַ דריטל (35,98%) אין שטעטל און נאָר 2/5 (43,96%) פון אוקראַינער אידנטום אין שטאָט, זעהט אויס דאָס דאָזיגע בילד צום סוף פון 1920-טן נאָר נאָר אַנדערש.

די אַלטע צאַרישע פּאָליטיק פון אַרויסשטויסן דעם אידן פון דאָרף; דאָס איבערגייען פון די אידישע מאַסן פון האַנדל צו פּראָדוקטיווער אינדוסטריעלער אַרבעט; די מלחמה-יאָרן, וואָס האָבן פאַרשטאַרקט דעם דאָזיגן פּראָצעס און וואָס האָבן אַרויסגעריסן גרויסע אידישע מאַסן פון זייערע אַלטע איינגעזעסענע ערטער — פון די שטעטלאַך און דערפער — און זיי אַריבערגעוואָרפן אין די מיטעלע און גרויסע שטעט; די פּאָגראָמען; די רעוואָלוציעס און אַ גאַנצע רייע אַנדערע סיבות — דאָס אַלץ האָט געבראַכט צו אַ שטאַרקער קאָנצענטראַציע פון דער אידישער באַפעלקערונג אין די שטעט פון אוקראַינע. ס'איז קלאָר, אַז די פאַרטיילונג פון אידן צווישן פאַרשיידענע טיפן וואוין-ערטער פון אוקראַינע אין 1920-טן יאָר, איז אַ רעוולטאַט ניט נאָר פון שטענדיגע נאָרמאַלע פּראָצעסן, נאָר אויך פון צופעליגע און אומנאָרמאַלע געשייעענישן, ווי די פּאָגראָמען און דער בירגער-קריג. שוין איצט, אין 1923-טן יאָר, קערט זיך אום אַ געוויסער טייל פון דער אידישער באַפעלקערונג אין אירע אַלטע איינגעזעסענע ערטער. דאָס בילד אָבער, וואָס מיר באַקומען פון די דאַטן פון 1920-טן יאָר, פאַרלירט דאָך זעהר ווייניג: ערשטנס, מחמת די אידישע דאָרפישע באַפעלקערונג וועט געוויס צוריק זיך שוין ניט אומקערן און, שנית, ווייל אויך דער גרעסטער טייל פון דער שטעטלשער באַפעלקערונג וועט — אַמילבאַדי בעסטע באַדינגונגען אין די קליינע שטעטלאַך — דאָך פאַרבלייבן אין די גרויסע שטעט, וואו זי האָט שוין באַוויזן צו מאַכן נייע עקאָנאָמישע אָנקניפּונגען.

און אינטערעסאַנט —, בײַ דער קריסטליכער באַפעלקערונג האָבן די אוקראַינישע געשייעענישן אַרויסגערופן פאַקטאָט אַ פאַרקערטן פּראָצעס — אַנ'אַנטלויפן פון שטאָט און שטעטל אין דאָרף אַריין. די דאַטן וועגן דער קריסטליכער באַפעלקערונג אין די שטעט אין 1920-טן יאָר גיבן אויף אַ בילד

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

ניט פון א נאָרמאַלן פּראָצעס בא נאָרמאַלע צושטאַנדן, נאָר, פאַרקערט, פון א אומנאָרמאַלער לאַגע. וואָרום, ווי מיר וועלן ווייטער זעהען, האָט זיך די קריסטליכע באַפעלקערונג אין די שטעט, לויט דער ציילונג פון 1920, שטאַרק פאַרקלענערט. דאָס איז אָבער אַרויסגערופן געוואָרן נאָר פון די אויסגעם-אומשטאַנדן, וועלכע האָבן געהערשט אין די שטעט אין 1919-טן און אין 1920-טן יאָר, און וואָס מער דאָס לעבן ווערט נאָרמאַליזירט, אַלץ מער וועט די קריסטליכע שטאָטישע באַפעלקערונג, וואָס איז אַנטלאָפן אין דאָרף אַריין, נעווים צוריק זיך אומקערן אויף אירע ערטער.

אויב דאָס אומנאָרמאַלע לויפן פון די אידן פון די דערפער און שטעטלאך פאַלט צוזאַמען מיט דעם נאָרמאַלן פּראָצעס פון אורבאַניזירן די אידישע באַפעלקערונג, וועלכער ציהט זיך שוין צענדליגע יאָרן, קומט דאָס אומנאָרמאַלע לויפן פון דער קריסטליכער באַפעלקערונג פון שטאָט אין דאָרף אַריין אין א שאַרפן קעגנזאַץ מיט דער נאָרמאַלער אַנטוויקלונג פון דער לעצטער עפּאָכע.

און דעריבער מיינען מיר, אַז ניכער וועט די אידישע אַנטלאָפענע באַפעלקערונג בלייבן אין די שטעט, איידער די אַנטלאָפענע קריסטליכע באַפעלקערונג — אין די דערפער.

אַלס א נוטער באַווייז צו אונזער אַרויסגעזאָגטער מיינונג קאָנען דינען די ידיעות וועגן דער שטאָטישער ציילונג, וואָס איז פאָרגעקומען אין אוקראַינע אין מערץ 1923, אי די ידיעות וועגן מאָסקווע און פעטערבורג.

לאָמיר זיך אָבער צוקוקן צו די ציפערן פון 1920-טן יאָר. די טאַבעלע III אַנטפּלעקט פאַר אונז אַז בעסער די לאַגע פון דער אידישער באַפעלקערונג צום מאָמענט פון דער ציילונג. מיר אָפּעריר דאָ מיט א נאַנץ באַרייטגדיגער און געטנדיגער צאָל פון 1,209,006 אידישע איינוואוינער פון די אויבנדערמאָנטע 9 גובערניעס — קיעווער, אַדעסער, ניקאָלאַיעווער, קרעמענטשוגער, פּאָלטאַווער, יעקאַטערינאָסלאַווער, דאָנעצער, כאַרקאָווער, טשערניגאָווער, — און פון קרימער ראַטן-רעפּובליק. כדי ס'זאָל מעגליך זיין צו פאַרגלייכן אונזערע רעזולטאַטן מיט די ציפערן פון 1897, שטעלן מיר אויף פון אָט די דאָזיגע נײַן גובערניעס די זעקס אַמאָליגע גובערניעס — כערסאָנער, קיעווער, יעקאַטערינאָסלאַווער, פּאָלטאַווער, כאַרקאָווער און טשערניגאָווער גובערניעס (נמעט אין זייער מריעוריגער גרויס).

Tab. — III — טאַב.

די פאַרטיילונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין אוקראַינע לויט שטאָט, שטעטל און דאָרף
— 1920 —

Verteilung der jüdischen Bevölkerung in der Ukraine auf Stadt und Land

גובערניעס Gouvernements	אַלגעמיינע צאָל Gesamtzahl		פון זיי האָבן געוואוינט — davon wohnten					
			אין די שטעט — in den Städten				אין דערפער auf dem Lande	
			אין אַלע שטעט überhaupt		אין גובערניאַלע שטעט in den Gouvernementshauptstädten		אין שטעטלאך in den Städtchen	
	absolut אַבסאָל. צאָל	%	absolut אַבסאָל. צאָל	%	absolut אַבסאָל. צאָל	%	absolut אַבסאָל. צאָל	%
כערסאָנער — Cherson	441.714	100,0	328.275	74,3	190.135	43,0	36.053	8,2	77.386	17,5
קיעווער — Kiew	333.054	100,0	235.043	70,6	117.041	35,2	86.254	25,9	11.757	3,5
יעקאַטערינאָסלאַווער — Jekaterinoslaw	144.095	100,0	125.225	86,9	72.928	50,6	12 464	8,7	6.405	4,4
פּאָלטאַווער — Poltawa	126.833	100,0	117.177	92,4	21.751	17,1	4.373	3,4	5.283	4,2
כאַרקאָווער — Charkow	61.548	100,0	60.719	98,6	55.474	90,1	345	0,6	484	0,8
טשערניגאָווער — Tschernigow . . .	52.358	100,0	39,267	75,0	10.253	19,6	6.575	12,6	6.516	12,4
קרים — Soz. Sow. Rep. Krim . . .	49.404	100,0	48.455	98,1	.	.	—	—	949	1,9
סך־הכל — Zusammen . .	1.209.006	100,0	954.161	78,9	466.582	40,2**	146.064	12,1	108.781	9,0

באַמ.: די גובערניעס זיינען צוזאַמענגעשטעלט לויט די גרעניצן פון 1897-טן יאָר.

*) אויסגערעכנט לגבי דער צאָל 1,159,602 אידן (אָן קרים).

פון אָט אַ די אַלע 1.209.006 אידישע איינוואוינער, וועגן וועלכע מיר פאַרמאָגן גענויע ידיעות, צו א וואָסער טיפּ וואוין-אָרט זיי געהערן, האָבן נאָר 108.781 נפשות, ד. ה. בסך-הכל 9,0 פּראָצענט געוואוינט אין דערפער און נאָר 146,064 נפשות, ד. ה. 12,1 פּראָצענט — האָבן געוואוינט אין שטעטלאך. אין די שטעט האָבן געוואוינט 954.161 נפשות אָדער 78,9 פּראָצענט.

אין די זעקס (אָן סימפעראָפּאָל) גובערניאַלע שטעט אַליין ציילן מיר אין 1920-טן יאָר העכער מיר הונדערט טויזנט אידישע איינוואוינער, א צאָל, וואָס מאַכט אויס 40,2 פּראָצענט פון די 1.159.602 אידישע איינוואוינער אין די אַנטשפּרעכנדיגע גובערניעס, אָדער 51,5 פּראָצענט פון דער נאַנצער שטאָטישער אידישער באַפעלקערונג אין די דאָזיגע גובערניעס (פון 905.706 נפשות — אָן קרים).

דעם נעסטן פּראָצענט אידישע שטאָטישע איינוואוינער ניט כאַרקאָווער גובערניע — 98,6 פּראָצענט. ווייטער נייען:

קרימער ראַטן-רעפּובליק	98,1%
פּאָלטאַווער גובערניע	92,4%
יעקאַטערינאָסלאַווער גוב.	86,9%
טשערניגאָווער „	75,0%
כערסאָנער „	74,3%
קיעווער „	70,6

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

די גרעסטע אידישע דאָרפישע באַפעלקערונג געפינט זיך אויף דער טעריטאָריע פון אַמאָליגער קערסאָנער גובערניע, מיט אירע אַלטע אידישע קאָלאָניעס, און אין משערינגאָווער גובערניע. אין דער ערשטער וואוינען אין די דערפער 17,5 פּראָצענט פון אַלע אירע אידישע איינוואוינער, אין דער לעצטער — 12,4 פּראָצענט.

די באַדייטונגדיגסטע שטעטלשע אידישע באַפעלקערונג פאַרמאָגט אין 1920־טן יאָר קיעווער גובערניע, וואו די ציילונג האָט נאָך פאַרצאָגט אין די שטעטלעך אַ נאָך פערטל — 25,9 פּראָצ. — פון דער אידישער באַפעלקערונג אין דער גובערניע. דאָ איז די אַבסאָלוטע צאָל אידן אין די שטעטלעך כמעט אַנדערט האַלבן מאָל גרעסער פון דער צאָל שטעטלשע אידן אין אַלע איבעריגע פון די איסגערעכנטע גובערניעס — 86.254 קעגן 57.810.

דער אונטערשייד צווישן דער לאַגע איצט — אין 1920 — און דער לאַגע אין 1897 וויזט זיך בולט אַרויס פון די פאָלגנדיגע ציפערן:

טאַב. — IV — Tab.

פון יעדע 100 אידן האָבן געוואוינט אין שטעט:
Von je 100 Juden wohnten in den Städten:

1920	1897	Gouvernements — גובערניעס
70,6	33,4	Kiew — קיעווער
75,0	48,0	Tschernigow — טשערניגאָווער
86,9	63,3	Jekaterinoslaw — יעקאַטעריגאָסלאַווער
98,1	64,7	Krim — קרימער רעפּובליק
92,4	73,0	Poltawa — פּאָלטאַווער
74,3	70,9	Cherson — כערסאָנער

פון יעדע 100 אידן האָבן געוואוינט אין שטעטלעך:
Von je 100 Juden wohnten in den Städtchen:

1920	1897	Gouvernements — גובערניעס
25,9	48,5	Kiew — קיעווער
12,6	18,2	Tschernigow — טשערניגאָווער
8,7	4,5	Jekaterinoslaw — יעקאַטעריגאָסלאַווער
—	13,6	Krim — קרימער רעפּובליק
3,4	7,6	Poltawa — פּאָלטאַווער
8,2	10,1	Cherson — כערסאָנער

פון יעדע 100 אידן האָבן געוואוינט אין דערפער:
Von je 100 Juden wohnten auf dem Lande:

1920	1897	Gouvernements — גובערניעס
3,5	18,1	Kiew — קיעווער
12,4	33,9	Tschernigow — טשערניגאָווער
4,4	32,2	Jekaterinoslaw — יעקאַטעריגאָסלאַווער
1,9	21,7	Krim — קרימער רעפּובליק
4,2	19,4	Poltawa — פּאָלטאַווער
17,5	18,9	Cherson — כערסאָנער

קוקן מיר זיך צו צו אָט די דריי ריינע ציפערן, אַנטפּלעקט זיך פאַר אונז דער אויבערמאָנטער פּראָצעס פון קאָנצענטראַציע באַזונדערס קלאָר.

מיר זעהען פריער פון אַלץ, אַז אַ סך קלענער אין פאַרגלייך מיטן 1897־טן יאָר איז געוואָרן דער פּראָצענט דאָרפישע אידן.

אַ קאָלאָסאַלע פאַרקלענערונג פון פּראָצענט דאָרפישע אידן, וויזט אַרויס קרים, וואו ער איז איצט עלף מאָל קלענער, ווי אין 1897־טן יאָר; אין יעקאַטעריגאָסלאַווער גובערניע, וואו מיר האָבן צוריק מיט 25 יאָר געהאַט אַזאַ שטאַרקע אידישע באַפעלקערונג — 32,2 פּראָצענט פון אַלע אידישע איינוואוינער — פאַרמאָגן מיר איצט אַזיבן מאָל קלענערן פּראָצענט דאָרפישע אידן; אין קיעווער אין פּאָלטאַווער גובערניע — אַ מינף מאָל קלענערן, און אין משערינגאָווער — כמעט אַ דריי מאָל קלענערן, ווי אין 1897. איין כערסאָנער גובערניע האָט זיך אין דעם זין זעהר ווייניג געבעסערט. פון 18,9 אין 1897־טן יאָר איז דער פּראָצענט אידישער דאָרפישער באַפעלקערונג געפאַלן בלויז ביז 17,5.

וועגן מיר זיך צום פּראָצענט שטעטלשע אידן אין 1897 און אין 1920, אַזוי צייגן מיר זיך איבער, אַז אויך אין שטעטל וואוינט איצט אַ סך אַ קלענערער טייל אידן, איידער אין 1897־טן יאָר. אין קיעווער גובערניע, למשל, איז דער דאָזיגער פּראָצענט אַגערך צוויי מאָל קלענער, איידער בשעת דער ערשטער ציילונג, אין משערינגאָווער—אַנדערטהאַלבן מאָל קלענער. יעקאַטעריגאָסלאַווער גובערניע שטעלט מיט זיך פאַר דאָ אַגאַיסגעמאַל. פון 4,5 איז דער פּראָצענט שטעטלשע אידישע איינוואוינער געשטיגן כמעט אויף נאָך אַזוי פיל.

אַ צוזאַטץ — אין דערביי מאַקע אַ זעהר באַדייטונגדיגן — זעהען מיר אַלזאָ נאָר אין שטאָט. דאָס אַליין וויזט שוין, ווי אינטענסיוו סאַיז גענאַנגען פאַר די לעצטע יאָרן דער פּראָצעס פון קאָנצענטרירונג און אָדער אַגיזירן די אידישע באַפעלקערונג פון אוקראַינע; דאָס באַווייזט אויך, אַז דער שטראָם פון שטעטל אין שטאָט איז גענאַנגען אַזוי שטאַרק, אַז, ניט געקוקט אויפן צושטראָם פון פרישע עלעמענטן פון דאָרף, איז דאָס אוקראַינישע קליין שטעטל געבליבן בלויז אַ אומבאַדייטונגדיגער אידישער באַפעלקערונג.

דער שטראָם פון דאָרף און שטעטל האָט זיך ניט אָפּגעשטעלט אין דער מיטעלער שטאָט. די מיטעלע שטאָט איז געוואָקסן נאָר ביז דער מלחמה און אין די ערשטע יאָרן פון מלחמה; פון דער מיטעלער שטאָט האָט זיך די אידישע באַפעלקערונג אויבערגעמאַכט ווייטער — אי די גרויסע שטעט, אין די גרעסטע האַנדל־און אינדוסטריע־צענטרען פון אוקראַינע.

אָט האָבן מיר אַ רייע אינטערעסאַנטע ביישפּילן פון פאַרשיידענע גרעסערע שטעט אין קיעווער, פּאָלטאַווער, כאַרקאָווער, יעקאַטעריגאָסלאַווער, משערינגאָווער, דאָנעצער און כערסאָנער גובערניע, אין וועלכע מיר ווייזן די צאָל איינוואוינער פון די דאָזיגע שטעט: 1) בעת דער ערשטער פאָלק־ציילונג פון 1897־טן יאָר, 2) בעת דער לעצטער פאָלק־ציילונג פון 1920 און 3) אין איינעם פון די צווישנדיגע יאָרן.

לאָמיר אַ קוק טון, ווי האָט זיך אויסגעצייכנט דער וואוקס פון זייער אַלגעמיינער און באַזונדער פון זייער אידישער באַפעלקערונג אין משך פון די 23 יאָר — פון 1897 ביז 1920.

אין טאַבעלע V זיינען צוגעטיילט אַלץ וועלכע שטעט, וואָס רעכנען זיך איצט פאַר די גרעסטע קהלות פון די אויבערדיגע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

מאָגטע נײַן גובערניעס, — אָבער באַרײַמגדיג האַקסט די אידישע באַפעלקערונג נאָר אין די אינדוסטריע- און האַנדל-צענטערן.

באַזונדערס שטאַרק איז די אידישע באַפעלקערונג אויסגעוואַקסן פון 1897-טן יאָר ביז 1920-טן יאָר אין די פאָלגנדיגע 14 שטעט:

Zunahme – % – צוואַקס		שטאָט — Stadt
בײַ דער אידישער באַפעלקערונג der jüdischen Bevölkerung	בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג der Gesamtbevölkerung	
35,8	5,9	1. אָדעס — Odessa . . . . .
264,7	47,9	2. קיעוו — Kiew . . . . .
76,8	44,3	3. יעקאַטערינאָסלאַוו — Jekaterinoslaw
403,7	.	4. כאַרקאָוו — Charkow . . . .
26,0	5,4	5. קרעמענטשוג — Krementschug .
54,2	18,3	6. ניקאָלאַיעוו — Nikolajew . . .
55,5	26,1	7. כערסאָן — Cherson . . . . .
96,9	42,7	8. פּאָלטאַוואַ — Poltawa . . . .
120,4	88,2	9. מאַריאָופּאָל — Mariupol . . .
60,6	5,7	10. ראָמני — Romni . . . . .
63,6	27,0	11. פּרילוקי — Priluki . . . . .
445,1	155,6	12. לוגאַנסק — Lugansk . . . . .
114,8	21,1	13. באַכמוט — Bachmut . . . . .
132,3	83,0	14. זאָלאָטאָנאָשאַ — Zolotonoscha .

דאָס צונויפנעמען זיך פון דער אידישער באַפעלקערונג איז אין די דאָזיגע קהלות נעגאַנגען בסדר, ניט זיך אָפּגעשטעלט, און אין אַ סיל שנעלערן טעמפּ, איידער דער וואוקס פון דער באַפעלקערונג בכלל.

די טאַבעלע V אַנטפּלעקט פאַר אונז נאָך אַנדערע דערשיינונגען. פאַר אונז שטייט דאָ אַ לאַנגע רייע אידישע קהלות — באַזונדערס פון קיעוער גובערניע, — וואָס האָבן נאָך אַ פעריאָד פון גאַנץ אינטענסיוו וואוקס — אָפּגעשטעלט זיך און אַפילו געוואָרן קלענער, ווי אין 1897-טן יאָר!

אַזעלכע אָנגעוואַקסענע אידישע קהלות פון קיעוער גובערניע, ווי, למשל, באַרדיטשעוו, אומאַן, משעורקאָס, סקווירע, זוועניגאָראָדקע, ראַדאָמיסל, וואַסילקאָוו, סמילאַ, שפּאָלאַ, טאַראַשטשאַ און נאָך און נאָך אַנדערע, האָבן איצט, אין 1920-טן יאָר, ניט נאָר אַ קלענערע צאָל אידישע נפשות, ווי זיי האָבן שוין געהאַט נאָכן 1897-טן יאָר, נאָר מערסטנטייל האַלטן זיי איצט בײַ אַ נידערינערער מדרגה, ווי פריער מיט 25 יאָר.

די באַרדיטשעוער אידישע קהלה, למשל, וואָס האָט אין 1897-טן יאָר געציילט העכער פערציג טויזנט נפשות און וואָס איז שוין צום אָנהייב וועלט-מלחמה אויסגעוואַקסן ביז פינף און פופציג טויזנט אידן, פאַרמאָגט לויט דער ציילונג פון 1920-טן יאָר בסך-הכל 29.778 נפשות, ד. ה. מיט 28,4 פּראָצענט ווייניגער, ווי אין 1897-טן יאָר, אָדער כמעט אויף אַ העלפט (46,7 פּראָצענט) ווייניגער, ווי אין 1914-טן יאָר.

וואַסילקאָווער קהלה האָט פאַרלאָרן אַ העלפט 51,1 פּראָצענט) פון איר אידישער באַפעלקערונג אין 1897, און איז אויף 76,9 פּראָצענט קלענער, איידער אין 1914-טן יאָר. דאָס הייסט, אַז פאַר 6 יאָר זיינט דעם 1914-טן יאָר האָט זי אָנגעוואַקסן נאָכצע דריי פערטל פון איר באַפעלקערונג;

קאַניעווער אידישע קהלה ציילט איצט מיט 30,6 פּראָצענט ווייניגער, איידער אין 1897, און אויף 57,2 פּראָצענט נפשות ווייניגער, איידער אין 1914;

באַלטער קהלה—איצט אין אָדעסער גובערניע—פאַרמאָגט אין 1920-טן יאָר אויף 55,6 פּראָצענט ווייניגער נפשות, ווי אין 1897; און אַזוי ווייטער, און אַזוי אין אַנדערע גובערניעס.

די ירידה פון אָט אַ דער גאַנצער גרופּע קהלות האָבן מיר, פאַרשטייט זיך, כמעט אינגאַנצן צו פאַרדאַנקען די פּאָגראָמען און עפּידעמיעס, וואָס האָבן געווילדעוועט אין די אוקראַינישע שטעט און שטעטלאַך די יאָרן 1918 ביז 1920.

איסן חשבון פון די פּאָגראָמען און עפּידעמיעס איז צו פאַרצייכענען אויך אַ לאַנגן צעטל נעטערע אידישע קהלות, אין וועלכע די ציילונג האָט אָדער נאָר קיין אידישע באַפעלקערונג ניט געפונען אָדער וואו די צאָל אידישע נפשות איז געווען אַ נישטיגע אין פאַרגלייך מיט די פריערדיגע יאָרן. מיר ברייגען דאָ (אין טאַבעלע VI) 48 ישובים פון קיעווער גובערניע, וועלכע ווייזן, ווי גרויס איז געווען דער חורבן פונם אידישן שטעטל אין אוקראַינע. מיר טיילן דערביי איין די דאָזיגע שטעטלאַך אויף 5 גרופּעס: 1) שטעטלאַך, וואָס האָבן פאַרלאָרן זייער גאַנצע אידישע באַפעלקערונג; 2) שטעטלאַך, וואָס האָבן אָנגעוואָרן פון 90 ביז 100 פּראָצענט פון זייער אידישער באַפעלקערונג אין 1897-טן יאָר; 3) שטעטלאַך, וואו די אידישע באַפעלקערונג האָט אָנגעוואָרן פון 70 ביז 90 פּראָצענט לגבי 1897-טן יאָר; 4) שטעטלאַך, וואו די פאַרקלענערונג פון דער אידישער באַפעלקערונג דערגייט ביז 50-70 פּראָצענט און 5) שטעטלאַך, וואו די אידישע באַפעלקערונג האָט פאַרלאָרן פון 20 ביז 50 פּראָצענט אין פאַרגלייך מיט 1897-טן יאָר. מיט באַקומען דעמאָלט זעהר אַ אינטערעסאַנט בילד.

פון די 48 ישובים ציילן מיר 18 אַזעלכע, וואו די אידישע באַפעלקערונג איז קלענער געוואָרן אויף נאַנצע 100 פּראָצענט; 15 שטעטלאַך, וואָס האָבן אָנגעוואָרן פון 90 ביז 100 פּראָצענט אידן; 10 שטעטלאַך, אין וועלכע די פאַרקלענערונג דערגייט ביז 90—50 פּראָצענט, און בסך-הכל 5 שטעטלאַך מיט אַ פאַרקלענערונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אויף 50—20 פּראָצענט.

אין די ערשטע 18 שטעטלאַך איז די צאָל אידן געפאַלן פון 22.380 אין 1897-טן יאָר ביז פיר און דרײַסיג נפשות אין 1920-טן יאָר! אין די ווייטערדיגע 15 שטעטלאַך, וואָס האָבן אין 1897-טן יאָר פאַרמאָגט 28.825 אידישע איינוואוינער, נעמענען מיר אין 1920-טן יאָר ניט מער, ווי 698 אידישע נפשות!

צוזאַמען האָבן די דאָזיגע 33 שטעטלאַך געהאַט אין 1897-טן יאָר — 51.205 אידישע איינוואוינער; אין 1920-טן יאָר פאַרמאָגן זיי בלויז — 732 אידישע נפשות!

צווישן די דאָזיגע 33 שטעטלאַך נעפינען מיר אַזעלכע שטעטלאַך, וואו פון קיין אידן איז אַפילו קיין זכר ניט געבליבן. דאָס זיינען: מעמעוו, פּיאַטיגאָרי, אָבוכאָוו, דובאָוואָ, נאַסטאַשקאָ, וואַסיליעוו, אָראַטאָוואָ און באַלאַבאַנאָווקאָ.

אין אַלגעמיין האָט זיך די אידישע באַפעלקערונג פון אַלע 48 שטעטלאַך פאַרקלענערט אויף 80,5 פּראָצענט: פון 87.777 אין 1897-טן יאָר איז זי צום סוף 1920-טן יאָר דערנאָנגען ביז 17.089 נפשות!

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. — V — טאַב.

דער וואוקס פון דער אלגעמיינער און פון דער אידישער באַפעלקערונג פון די שטעט אין אוקראַינע

Das Wachstum der größten Gemeinden in der Ukraine von 1897–1920

Jüdische Bevölkerung — די אידישע באַפעלקערונג					Gesamtbevölkerung — די גאַנצע באַפעלקערונג					
1920		1920 און 1897 צווישן Zwischen 1897 und 1920			1920		1920 און 1897 צווישן Zwischen 1897 und 1920			
צונעמען אין פאַרגלייך מיט (אין %) 1897 Zu- (+) Abnahme (–) von 1897–1920 in %	אַבסאָלוט צאָל absolut	צונעמען אין פאַרגלייך מיט (אין %) 1897 Zu- (+) Abnahme (–) seit 1897 in %	אַבסאָלוט צאָל absolut	1897	צונעמען אין פאַרגלייך מיט (אין %) 1897 Zu- (+) Abnahme (–) von 1897–1920 in %	אַבסאָלוט צאָל absolut	צונעמען אין פאַרגלייך מיט (אין %) 1897 Zu- (+) Abnahme (–) seit 1897 in %	אַבסאָלוט צאָל absolut	1897	Stadt — שטאָט
										Kiew-Gouv. — קיעווער גוב.
+216,2	117 041	+ 37,2	50 792	37 012	+41,9	366 396	.	.	258 274	1. קיעוו — Kiew
— 28,4	29 778	+ 34,2	55 876	41 617	—22,2	41 495	+48,4	79 156	53 351	2. בערדיטשעוו — Berditschew
+ 40,7	25 252	+ 57,5	28 267	17 945	+42,4	44 159	+61,9	50 124	31 016	3. אומאַן — Uman
— 9,8	16 877	+ 6,8*	20 000*	18 720	—35,2	22 916	.	.	35 378	4. בעלאַצערקאָוו — Bjelaja-Zerkow
+ 2,5	11 226	+ 18,5	12 979	10 950	+ 8,2	32 021	+42,1	42 062	29 600	5. טשערקאַסי — Tscherkassy
+ 26,6	8 090	+ 33,4	8 522	6 389	+17,3	19 855	+29,9	21 984	16 923	6. זוועניגאָראָדקע — Zwjenigorodka
+ 0,3	7 467	.	.	7 445	+ 4,2	11 855	.	.	11 372	7. בעהוסלאַוו — Bohuslaw
— 27,1	6 493	+ 42,5	12 700	8 910	—15,4	15 190	+30,9	23 510	17 958	8. סקווירע — Skwira
— 21,5	5 867	.	.	7 475	+39,0	21 114	.	.	15 187	9. סמילע — Smjela
— 5,0	5 588	.	.	5 833	+ 1,9	12 165	.	.	11 933	10. שפּאָלע — Schpola
— 31,7	5 122	+ 44,3	10 827	7 502	—10,1	9 804	+43,3	15 631	10 906	11. ראַדאָמיסל — Radomysl
+ 19,5	4 941	+ 21,5	5 026	4 135	+13,4	9 816	+41,0	12 205	8 658	12. ליפּאָוועץ — Lipowets
— 10,7	4 665	.	.	5 226	+ 2,6	9 590	.	.	9 351	13. טשערנאָביל — Tschernobyl
— 24,6	3 696	+ 39,8	6 855	4 905	— 8,3	10 324	+52,1	17 127	11 259	14. טאַראַשטשע — Tarastscha
— 51,1	2 522	+112,0	10 930	5 156	—31,1	9 043	+34,5	17 660	13 132	15. וואַסילקאָוו — Wassilkow
— 30,6	1 862	+ 62,1	4 348	2 682	— 4,0	8 499	+48,0	13 108	8 855	16. קאַניעוו — Kanjew
										Odessa-Gouv. — אָדעסער גוב.
+ 35,8	190 135	+ 8,8	152 364	139 984	+ 5,9	427 831	+23,7	499 555	403 815	17. אָדעס — Odessa
+ 32,7	31 812	+ 21,0	29 000	23 967	+25,4	77 129	+22,0	75 000	61 488	18. יעליסאַוועטגראַד — Elisabethgrad
+ 64,2	31 003	— 2,2	19 657	20 109	+18,3	108 820	+ 6,9	98 391	92 012	19. ניקאָלאַיעוו — Nikolajew
+ 55,5	27 613	+ 12,7*	20 000*	17 755	+26,1	74 483	.	.	59 076	20. כערסאָן — Cherson
+ 9,7	9 506	+ 1,7	8 816	8 668	—27,4	22 954	— 1,4	31 182	31 616	21. טיראַספּאָל — Tiraspol
— 7,4	8 919	.	.	9 627	+10,3	24 737	.	.	22 422	22. פּערוואַמאַיסק — Perwomaisk
— 35,7	8 504	+ 12,8	14 924	13 235	—20,7	18 524	.	.	23 363	23. באַלטע — Balta
+ 4,1	6 177	+ 29,2	7 663	5 932	—28,9	11 196	+22,6	19 300	15 748	24. וואָזנעזענסק — Wosnessensk
.	5 364	.	.	.	.	24 224	.	.	.	25. נעוואָוקראַינקע — Newoukrainka
— 2,8	5 076	— 1,1	5 160	5 220	—18,1	9 906	— 5,8	11 391	12 089	26. דובאָסאַרי — Dubossary
+ 17,2	4 135	+ 36,6	4 817	3 527	+10,7	18 474	+32,8	22 157	16 684	27. אַנאַניעוו — Ananjew
+ 15,4	3 991	+ 63,4	5 649	3 458	+32,4	8 149	+72,6	10 620	6 154	28. בערעזאָווקע — Beresowka
— 1,0	3 447	+ 29,7	4 516	3 481	+13,0	16 140	+29,3	18 470	14 281	29. באָבּרינעץ — Bobrinets
										יעקאַטערינאָסלאַווער גוב. — Jekaterinoslaw-Gouv.
+ 76,8	72 928	+ 67,3	69 012	41 240	+44,3	162 839	+83,8	207 394	112 839	30. יעקאַטערינאָסלאַוו — Jekaterinoslaw
+186,2	7 646	+ 79,6	4 800	2 672	+52,8	22 829	+20,5	18 000	14 937	31. קריוואָי־רעג — Kriwoj-Rog
+ 17,6	5 154	+165,8	11 647	4 382	+11,0	17 503	+82,0	28 715	15 775	32. פּאַוולאָגראַד — Pawlograd
+ 35,8	4 461	— 9,2	2 981	3 284	—38,3	10 545	+39,2	23 806	17 097	33. ניקאָפּאָל — Nikopol
+130,0	1 870	.	.	813	+165,8	9 881	.	.	3 717	34. לאָזאָוואַיע — Losowaja
										דאָנעצער גוב. — Donetz-Gouv.
+208,3	9 768	+270,3	11 732	3 168	+35,0	37 893	+72,4	48 404	28 076	35. יוזאָוו — Jusow
+114,8	7 001	+ 46,6	4 777	3 259	+21,1	23 387	+30,2	25 147	19 316	36. באַכמוט — Bachmut
+445,1	8 188	+203,2	4 554	1 502	+155,6	52 145	+195,6	60 313	20 404	37. לוגאַנסק — Lugansk
+120,4	11 047	+ 10,7	5 549	5 013	+88,2	58 570	+65,0	51 326	31 116	38. מאַריאָופּאָל — Marjupol
										פּאָלטאַווער גוב. — Poltawa-Gouv.
+ 26,0	37 633	+ 9,4	32 674	29 869	+ 5,4	66 403	+37,5	86 605	63 007	39. קרעמענטשוג — Krementschug
+ 96,9	21 751	— 14,4	9 460	11 046	+42,7	76 648	+ 0,1	53 763	53 703	40. פּאָלטאַווע — Poltawa
+ 60,6	10 242	+110,1	13 401	6 378	+ 5,7	23 804	+36,2	30 654	22 510	41. רומני — Romni
+ 63,6	9 363	+ 63,5	9 355	5 722	+27,0	23 533	+56,9	29 079	18 532	42. פּרילוקי — Priluki
+132,3	6 434	— 85,8	393	2 769	+83,0	15 994	+57,9	13 800	8 739	43. זאָלאָטאָנאָשע — Zolotonoscha
+101,6	6 061	+146,4	7 406	3 006	+85,0	18 684	+67,7	16 936	10 097	44. לובני — Lubni
— 15,6	4 859	+ 32,1	7 601	5 754	+ 3,9	15 184	+24,0	18 124	14 614	45. פּעריעאַסלאַוול — Perejaslawl
+ 42,3	4 506	+ 79,8	5 692	3 166	+40,1	11 242	+108,1	16 692	8 022	46. פּיריאַטין — Pirjatin
+ 62,2	3 006	+ 27,8	2 369	1 853	+39,5	10 769	+33,2	10 285	7 721	47. גאַדיאַטש — Gadiatsch
+ 41,8	2 914	+ 58,5	3 259	2 056	+35,3	10 821	+44,6	11 564	7 997	48. כאָראָל — Chorol
+ 9,0	2 687	+ 77,1	4 365	2 465	+19,8	10 673	+20,5	10 742	8 911	49. לאָכוויצע — Lochwitza
+ 99,5	2 490	+ 56,1	1 948	1 248	+36,4	13 690	+68,8	16 942	10 037	50. מירגאָראָד — Mirgorod
.	2 459	.	.	.	.	6 000	.	.	.	51. קריוקאָוו — Krjukow
+ 83,3	2 014	— 22,8	848	1 099	+66,9	10 774	+100,4	12 935	6 455	52. קאָנסטאַנטינאָגראַד — Konstantinograd
— 10,0	1 907	+139,9	5 083	2 119	+18,2	12 393	+36,7	14 335	10 487	53. קאָבעליאַקי — Kobeljaki
										טשערניגאָווער גוב. — Tschernigow-Gouv.
+ 16,4	10 253	+ 58,5	13 954	8 805	+ 8,2	29 995	+14,5	31 727	27 716	54. טשערניגאָוו — Tschernigow
+ 21,1	5 361	+ 14,8	5 082	4 426	+36,6	25 636	+45,8	27 351	18 770	55. קאָנאָטאָפּ — Konotop
— 34,6	4 987	+ 29,7	9 901	7 631	—16,1	26 930	+58,0	50 737	32 113	56. ניעזשין — Njeschin
— 9,8	2 665	+ 48,4	4 386	2 956	— 2,4	8 958	+36,3	12 512	9 182	57. נאָווגאָראָד־סעווערסק — Newgorod-Sjiwersk
— 45,9	2 084	+ 34,4	5 177	3 853	—12,5	12 971	+29,5	19 205	14 828	58. גלוכאָוו — Gluchow
+ 57,3	1 965	+ 60,6	2 006	1 249	+30,7	5 635	+62,2	6 990	4 310	59. גאָראָדניע — Gorodnia
										כאַרקאָווער גוב. — Charkow-Gouv.
+403,7	55 474	.	.	11 013	.	285 213	.	.	.	60. כאַרקאָוו — Charkow

* אַנגענומען

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
DFG

Tab. — VI — טאב׳

די פאַרקלענערונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין 48 פאָגראָמירטע שטעטלאַך פון 1897 ביז 1920

Der Rückgang der jüdischen Bevölkerung in 48 pogromierten Städtchen seit 1897

די גאַנצע באַפעלקערונג Gesamtbevölkerung			ניט־אידישע באַפעלקערונג Nicht-jüdische Bevölkerung			אידישע באַפעלקערונג Jüdische Bevölkerung			Städtchen — שטעטל
1920		1897	1920		1897	1920		1897	
צונעמען אין פּראָצענט (%) אין (+) אָבנעמען (−) זאַט 1897 אין %	abs.		צונעמען אין פּראָצענט (%) אין (+) אָבנעמען (−) זאַט 1897 אין %	abs.		צונעמען אין פּראָצענט (%) אין (+) אָבנעמען (−) זאַט 1897 אין %	abs.		
									I. פאַרקלענערט אויף 100 פּראָצענט: Abgenommen um 100 Prozent:
−47,8	4.577	8.768	− 0,2	4.575	4.583	−100,0	2	4.185	1—2. ברוסילאָוו און ראָזשעוו — Brussilow und Rosschew
−96,5	122	8.493	−28,2	122	170	−100,0	–	3.323	3. טעטיעוו — Tetiew
−50,5	1.848	3.733	+ 2,7	1.847	1.798	−100,0	1	1.935	4. זשיוואָטאָוו — Sschiwotow
−82,6	2.157	3.199	+41,4	2.152	1.522	−100,0	5	1.677	5. מאָקראַיע קאַליגאָראָדקע — Mokraja Kaligorodka
− 1,7	6.589	6.705	+24,5	6.588	5.291	−100,0	1	1.414	6. קאַגאַרליק — Kagarlik
−66,3	1.479	4.383	−50,7	1.479	2.998	−100,0	–	1.385	7. פיאַטיגאָרי — Pjatigori
+ 6,4	6.000	5.637	+36,2	5.993	4.399	−100,0	7	1.238	8. טריפאָליע — Tripolje
− 4,4	8.215	8.596	+10,2	8.215	7.456	−100,0	–	1.140	9. אָבוכאָוו — Obuchow
+ 0,5	5.172	5.146	+31,6	5.166	3.925	−100,0	6	1.221	10—11. בישעוו און יאַסנאַגאָראָדקע — Bischew und Jasnogorodka
−30,1	1.946	2.783	+15,9	1.946	1.679	−100,0	–	1.104	12. דובאָווע — Dubowo
−12,0	3.192	3.628	+23,7	3.190	2.579	−100,0	2	1.049	13. גערמאַנאָווקע — Oermanowka
−71,2	315	1.093	+82,6	305	167	−100,0	10	926	14. איגנאַטאָווקע — Ignatowka
−16,3	4.115	4.917	− 6,1	4.115	4.382	−100,0	–	535	15. נאַסטאַשקע — Nastaschka
−26,8	1.786	2.439	− 6,5	1.786	1.910	−100,0	–	529	16. אָראַטאָווע — Oratowo
−27,2	2.249	3.089	−13,4	2.249	2.596	−100,0	–	493	17. באַלאַבאַנאָווקע — Balabanowka
+30,3	1.507	1.157	+61,9	1.507	931	−100,0	–	226	18. וואַסיליעוו — Wassiljew
−25,4	**51.269**	**68.766**	**+10,5**	**51.235**	**46 386**	**−100,0**	**34**	**22.880**	**Zusammen — צוזאַמען**
									II. פאַרקלענערט אויף 90 ביז 100 פּראָצענט: Abgenommen um 90 – 100 Prozent:
−46,5	6.216	11.629	+ 9,9	6.180	5.621	− 99,4	36	6.008	19. רשישטשעוו — Rschischtschew
−78,8	1.157	5.330	−18,4	1.123	1.377	− 99,1	34	3.953	20. מאַקאַראָוו — Makarow
−44,3	3.850	6.910	+14,4	3.704	3.238	− 96,0	146	3.672	21. כאָדאָרקאָוו — Chodorkow
−24,0	5.480	7.207	+21,3	5.291	4.362	− 93,4	189	2.845	22. ליסיאַנקע — Lissjanka
−32,9	3.725	5.551	+13,8	3.695	3.247	− 98,7	30	2.304	23—24. בערשטשאַגאָווקע און נאָוואָפאַסטאָוו — Borschtschagowka und Nowofastow
−39,5	2.775	4.590	+ 9,8	2.757	2.511	− 99,1	18	2.079	25. וואָלאָדאַרקע — Wolodarka
−40,2	2.587	4.326	− 1,4	2.565	2.602	− 98,7	22	1 724	26. לוקאַשאָווקע — Lukaschowka
−50,4	1.598	3 220	− 4,9	1.584	1.665	− 99,1	14	1.555	27. סאַרני — Sarni
+24,3	4.572	3.677	+91,5	4.558	2 378	− 98,5	19	1.299	28. טאָרגאָוויצע — Torgowitza
−26,7	2.730	3.722	+ 6,0	2.702	2.549	− 97,6	28	1.173	29. לאַדיזשינקע — Ladisschinka
−11,0	3.840	4.314	+18,6	3.767	3.177	− 93,6	73	1.137	30. דזיונקאָוו — Dsjunkow
− 9,5	3.629	4.009	+ 3,6	3.583	3.458	− 91,7	46	551	31. גרעביאָנקי — Grebjonki
−44,0	1.009	1.801	−33,1	978	1.462	− 90,9	31	339	32. באָלשיע ניזגורצי — Bolschie Nisgurtzi
+ 6,8	1.612	1.510	+20,8	1.600	1.324	− 93,5	12	186	33. פאָגאָריעלע — Pogorjelo
−38,9	**44.780**	**67.796**	**+13,1**	**44.082**	**38.971**	**− 97,6**	**698**	**28.825**	**Zusammen — צוזאַמען**
									III. פאַרקלענערט אויף 70 ביז 90 פּראָצענט: Abgenommen um 70 – 90 Prozent:
−46,6	4.374	8.186	−15,5	3.608	4.269	− 80,4	766	3.917	34. סטאַוישטשע — Stawischtsche
−44,4	2.918	5.247	+16,8	2.314	1.982	− 81,5	604	3.265	35. קאָנעלע און יוסטינגראַד — Konela und Justingrad
− 8,9	1.727	1.896	+ 5,9	1.678	1.584	− 84,3	49	312	36. ראָמאַנאָווקע — Romanowka
−20,9	5.880	7.436	+21,6	4.921	4.047	− 71,7	959	3.389	37. סטעפאַנצי — Stepantzi
−23,0	3.183	4.132	+ 3,8	2.862	2.758	− 76,6	321	1.374	38. ריושאַנאָווקע — Risschanowka
−32,8	**18.082**	**26.897**	**+ 5,1**	**15.383**	**14.640**	**− 78,0**	**2.699**	**12.257**	**Zusammen — צוזאַמען**
									IV. פאַרקלענערט אויף 50 ביז 70 פּראָצענט: Abgenommen um 50 – 70 Prozent:
−62,4	1.234	3.286	−59,4	567	1.398	− 64,7	667	1.888	39. האָרנאָסטאַיפּאָל — Gornostaipol
−21,4	4.444	5.653	− 8,4	4.018	4.388	− 66,3	426	1.265	40. קאָשעוואַטאָיע — Koschewatoje
+14,0	2.282	2.001	+77,5	1.926	1.085	− 61,1	356	916	41. האָסטאָמעל — Gostomel
−12,9	9.339	10.728	+37,4	7.054	5.133	− 59,2	2.285	5.595	42. פאַסטאָוו — Fastow
+ 4,0	3.330	3.201	+31,2	2.909	2.217	− 57,2	421	984	43. דימער — Dimer
−17,0	**20.629**	**24 869**	**+15,8**	**16.474**	**14.221**	**− 61,0**	**4.155**	**10.648**	**Zusammen — צוזאַמען**
									V. פאַרקלענערט אויף 20 ביז 50 פּראָצענט: Abgenommen um 20 – 50 Prozent
−20,4	6.261	7.863	− 6,7	3.456	3.703	− 32,6	2.805	4.160	44. קאָראָסטישעוו — Korostischew
+ 3,2	8.309	8.053	+23,6	5.763	4.662	− 24,9	2.546	3.391	45. פאַוואָלאָטש — Pawolotsch
+24,1	6.633	5.343	+62,9	4.738	2.908	− 22,2	1.895	2.435	46. מאַכנאָווקע — Machnowka
−12,7	3.126	3.579	+18,6	1.860	1.568	− 37,0	1.266	2.011	47. פּרילוקע — Priluka
−11,6	2.678	3.080	+24,0	1.687	1.360	− 40,7	991	1.670	48. פאָקאָטילאָוו — Pokottlowo
− 8,0	**27.007**	**27.868**	**+23,3**	**17.504**	**14.201**	**− 30,5**	**9.503**	**13.667**	**Zusammen — צוזאַמען**
−25,2	**161.767**	**216.196**	**+12,7**	**144.678**	**128.419**	**−80,5**	**17.089**	**87.777**	**im Ganzen — סך־הכל**

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

דאָס אַליין איז שוין אַ גלעצנדיג בילד פון יענער קאַטאַסט־ראָפע, וועלכע די אידישע באַפעלקערונג פון די אוקראַינישע שטעט און שטעטלאַך האָט איבערגעלעבט אין די יאָרן 1918—1920, אין דער צייט פון די שוידערליכסטע הרינות און פּאָגראָמען.

נעמען מיר נאָך אין באַטראַכט, אַז צום 1917־טן יאָר איז די אידישע באַפעלקערונג פון די אויסערעכנטע 48 פּונקטן געווען געווען אַ סך גרעסער, ווי אין 1897־טן יאָר, ווערט דאָס בילד פונם חורבן נאָך סיל מאָל שרעקליכער און טרויריגער. דעמאָלט וועלן מיר געווים באַקומען, אַז די אידישע באַפעלקערונג פון די דאָזיגע ישובים האָט זיך פאַרקלענערט ניט אויף 80,5 פּראָצענט דורכשניטליך, נאָר אויף נייניג, אָדער אפשר נאָך מער פּראָצענט.

נאָך אינטערעסאַנטער ווערן די דאָזיגע רעזולטאַטן, ווען מיר שטעלן אַוועק נעבן זיי די ציפערן וועגן דער אַנטוויקלונג פון דער ניט־אידישער באַפעלקערונג אין די זעלבע 48 פּונקטן.

בשעת בא דער אידישער באַפעלקערונג זעהען מיר אַזאַ אומגעהויערע קאַטאַסטראָפע, כמעט אַ פולקאָמע פיזישע אויסראָטונג, קאָנסטאַטירן מיר, פאַרקערט, בא דער ניט־אידישער באַפעלקערונג אַ וואוקס אין פאַרגלייך מיטן 1897־טן יאָר!

בא דער אידישער באַפעלקערונג האָבן מיר געהאַט אין 33 פּונקטן אַ פאַרקלענערונג כמעט אויף 100 פּראָצענט, — פאַרקערט, די ניט־אידישע באַפעלקערונג האָט זיך פאַרגרעסערט אין 33 עדמער. אין די לעצטע 33 שטעטלאַך איז די ניט־אידישע באַפעלקערונג אויסגעוואַקסן דורכשניטליך כמעט אויף פינף און צוואַנציג פּראָצענט (נעגריער — 23,7)!

אין סיזיינען פאַראַן פאַלן, ווען די אידישע באַפעלקערונג ווערט קלענער אויף 100—90 פּראָצענט און די ניט־אידישע באַפעלקערונג — וואַקסט אויס פון פופציג ביז עטליכע און נייניג פּראָצענט.

אין אַלע 48 פּונקטן צוזאַמען האָט זיך די ניט־אידישע באַפעלקערונג פאַרגרעסערט אין פאַרגלייך מיטן 1897־טן יאָר פון 128,419 ביז 144,678 נפשות, דאָס הייסט אויף 12,7 פּראָצענט.

באַטראַכטנדיג יעדער פּונקט באַזונדער, זעהען מיר ניט קיין שום צוזאַמענהאַנג צווישן דער אַנטוויקלונג פון ביידע גרופּעס באַפעלקערונג. אויף דער אַנטוויקלונג פון דער ניט־אידישער באַפעלקערונג אין די שטעטלאַך האָבן די פּאָגראָם־געשייהענישן כמעט קיין שום ווירקונג ניט געהאַט.

דער גדל פון סיזישער אויסראָטונג האָט אויסגעמיטן נאָר זעהר זעלטענע אידישע ישובים פון קיעווער גובערניע. מען דאַרף לאָזן זוכן אויף דער קאַרטע פון קיעווער גובערניע, איידער מען געפינט אַ אדיש שטעטל, וואו אין 1920־טן יאָר זאָל זיין דיזעלבע, אָדער לכל הפחות ניט קיין סך קלענערע צאָל אידן, ווי אין 1897־טן יאָר. צו דער דאָזיגער גרופּע שטעטלאַך געהערן פאָלגנדיגע זעקס פּונקטן:

Tab. — VII — טאַב.

שטעטל — Städtchen	1897	1920	פאַרגרעסערונג אויף: % Zugenommen um: %
1. שפּאָלע — Schpola	5883	5588	5,0
2. טאַלנאָיע — Talnoje	5452	4739	13,1
3. מאָנאַסטירישטשע (מיט טערליצע) Monastirischtsche und Terlitza	3811	3289	13,7
4. רושין — Russchin	2917	2889	1,0
5. פּליסקאָוו — Pliskow	1828	1570	14,1
6. אָלשאַני — Olschani	1233	1015	17,7

אויף דער טעריטאָריע פון גאַנץ קיעווער גובערניע האָבן מיר בסך־הכל 11 שטעטלאַך, וואו די אידישע באַפעלקערונג איז אין 1920־טן יאָר גרעסער, איידער אין 1897־טן יאָר. דאָס זיינען:

Tab. — VIII — טאַב.

שטעטל — Städtchen	1897	1920	פאַרגרעסערונג אויף: % Zugenommen um: %
1. איליאינצי — Iljintzi . . .	4 993	6 382	27,8
2. דאַשעוו (מיט קיטייגאָראָד) Daschew und Kitaigorod .	1 335	4 729	254,2
3. מאַלין — Malin	2 547	4 356	71,0
4. קאַזאַטין — Kasatin . . .	1 731	3 291	90,1
5. בעליל‌אָווקאַ — Bjelilowka	2 223	2 352	5,8
6. כאַבנאָ — Chabno . . .	1 721	1 939	12,7
7. סאַמגאָראָדאָק — Samgorodok	1 234	1 385	12,2
8. בעלאָפּאָליע — Bjelopolje	1 141	1 300	13,9
9. זשאָרנישטשע Sschornischtsche	1 040	1 062	2,1
10. ספּיטשינצי — Spitschintzi	937	999	6,6
11. זאָזאָוו — Sosow	414	430	3,9
סך־הכל — Zus. . . .	19 316	28 225	46,1

אויך אָט אַ די שטעטלאַך האָבן געלימן פון פּאָגראָמען,—דאָס זיינען אָבער געווען יענע עטאַפּ־פּונקטן, וואהין די אידישע באַפעלקערונג פון די אַרומיגע דערפער און פּיצעלאַך שטעטלאַך פלעגט זיך צונויפקלייבן, כדי דאָ זיך אויסצובאַהאַלטן פון די ווילדע באַנדעס, כדי אָט א דאָ אָפּוואַרטן, ביז סיועט מעגליך זיין אומקערן זיך צוריק אויף די פאַרלאָזענע ערטער אָדער ליפן ווייטער — אין די שטעט.

לאָמיר זיך צוריק אומקערן צו דער פראַגע, וועלכע מיר האָבן העכער באַהאַנדלט, — וועגן דער פאַרטיילונג פון דער באַפעלקערונג אין אוקראַינע צווישן שטאָט, שטעטל און דאָרף.

מיר האָבן גערעדט דערווייל נאָר וועגן דער אידישער באַפעלקערונג. באַטראַכטן מיר די דאָזיגע פראַגע בנגע דער גאַנצער באַפעלקערונג פון אוקראַינע און בנגע איינצלנע פעלקער, אַזוי באַקומען מיר אַ בילד, וואָס איז אָפט דער היפּך פון דעם אַלעם, וואָס מיר האָבן געזעהען בא דער אידישער באַפעלקערונג.

דער גרעסטער פּראָצענט פונם אוקראַינער אידנטום באַוואוינט, ווי די ציילונג האָט באַוויזן, די שטעט פון אוקראַינע; פאַרקערט, דער גרעסטער פּראָצענט פון דער גאַנצער באַפעלקערונג אין אוקראַינע געפינט זיך אין דאָרף. דאָ וואוינט נאָכצו 81,9 פּראָצענט פון דער באַפעלקערונג אין אוקראַינע, בשעת אין די שטעט און אין די שטעטלאַך מרעסן מיר נאָר 18,1 פּראָצענט פון איר. אין 1920 יאָר קומט אויס אין אוקראַינע אויף יעדע הונדערט דאָרפישער באַפעלקערונג בכלל—22,1 נפשות שטעטלשער און שטאָטישער באַפעלקערונג. אויף יעדע הונדערט אידישער דאָרפישער באַפעלקערונג מרעסן מיר אָבער 1011,4 נפשות פון אידישער שטעטלשער און שטאָטישער באַפעלקערונג!

די פאַרטיילונג פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג צווישן פאַרשיידענע טיפּן וואוין־ערטער איז אין 1920־טן יאָר כמעט די זעלבע, ווי אין 1897, ווען אין דאָרף און שטעטל האָט געוואוינט 87 פּראָצענט פון דער גאַנצער באַפעלקערונג און אין שטאָט — 13 פּראָצענט. פון דעם איז אָבער בשום אופן ניט צו דריינען,

אז די באַפעלקערונג פון אוקראינע האָט זיך אין משך פון אַט א די 23 יאָר נעמונען אין אַ נים באַוועגליכן צושטאַנד, פאַר־קערט, די אוקראַינישע סטאַטיסטיק האָט קאָנסטאַטירט אַ נאַנץ אינטענסיוון אויסבאַציִרונג־פּראָצעס בײַ דער אוקראַינער באַפעל־קערונג, וואָס האָט זיך געצויגן ביזן 1918־טן יאָר און אין וועלכן ס'זיינען אַריינגעצויגן געוואָרן נים נאָר די אידישע, נאָר אויך די נים־אידישע מאַסן. אין 1918 קומט מאָר אַ איבערבוך אין דעם דאָזיגן פּראָצעס. די כוואַליע הייבט אָן צו נייען צוריק — פון שטאָט אין דאָרף אַריין. די ציפערן, וואָס ווערן געבראַכט אין טאַבעלע IX ווענן דער באַוועגונג פון דער נים־אידישער באַפעל־קערונג אין אַלע גובערניאַלע שטעט פון אוקראַינע (לויט דער אַרמיסטראַטיווער טיילונג פון 1920), ווייזן, אַז אין די דאָזיגע

Tab. — IX — טאַב.

די באַוועגונג פון דער נים־אידישער באַפעלקערונג אין די גובערניאַלע שטעט פון אוקראַינע
Die Bewegung der nicht-jüdischen Bevölkerung in den Gouvernemertshauptstädten

1920		1910		1897	Stadt — שטאָט
צוזאַמען אין פאַרגלייך מיט 1910 (%) (אין) Zu (+) Abnahme (—) seit 1910 (in %)	אַבסאָלוט צאָל absolut	צוזאַמען אין פאַרגלייך מיט 1897 (%) (אין) Zu (+) Abnahme (—) seit 1897 (in %)	אַבסאָלוט צאָל absolut		
— 31,6	237 696	+ 31,6	347 191 *	263 831	1. אָדעס — Odessa
— 34,5	249 355	+ 76,4	380 457 **	215 630	2. קיעוו — Kiew
— 35,0	89 911	+ 93,3	138 382	71 599	3. יעקאַטעריינאָסלאַוו — Jekaterinoslaw
— 1,2	77 817	+ 9,5	78 734	71 903	4. ניקאָלאַיעוו — Nikolajew
+ 23,9	54 897	+ 3,9	44 303	42 657	5. פּאָלטאַוואַ — Poltawa
— 46,7	28 770	+ 62,7	53 931	33 138	6. קרעמענטשוג — Krementschug
+ 11,1	19 742	— 6,0	17 773	18 911	7. טשערניגאָוו — Tschernigow
— 19,6	16 386	+ 26,9	20 370	16 057	8. באַכמוט — Bachmut
— 28,4	774 574	+ 47,3	1 081 141	733 726	צוזאַמען — Zusammen.

* 1904
** 1917

אַלע שטעט (אָדעס, קיעוו, יעקאַטעריינאָסלאַוו, ניקאָלאַיעוו, פּאָל־טאַוואַ, קרעמענטשוג, טשערניגאָוו און באַכמוט) האָט זיך די נים־אידישע באַפעלקערונג נעהאַט שטאַרק פאַרגרעסערט. פון 733,726 נים־אידישע נפשות אין 1897 יאָר זעהען מיר אין 1910־טן יאָר — 1.081.141 נפשות, ביז 1920־טן יאָר אָבער איז זי צוריקגעפאַלן אויף 774.574 נפשות, ד. ה. אויף העכער אַ פערטל. מיר האָבן דאָ מערסטנטייל צו טון מיט אַ פּיערשער מאַסע, וואָס איז נעגאַנגען אין שטאָט אַריין אין די מאַב־ריקן אין זאָוואָרן אַדער אַלץ פּשוטע שוואַרץ־אַרבעטער. דער־פאַר מאַקע פאַלט אויס אויף די אינדוסטריע־שטעט הן דער גרעסטער צוזאַמקס פון דער נים־אידישער באַפעלקערונג נאָכן 1897־טן יאָר, הן די גרעסטע אָפּוואַנדערונג נאָכן 1918־טן יאָר, ווען דאָס ווירטשאַפטליכע און באַזונדערס דאָס אינדוסט־ריעלע לעבן פון רוסלאַנד האָט זיך אָנגעהויבן אָפּצושטעלן.

די יאָרן 1920—1918 האָבן אויף אַזאַ אופן פולשטענדיג לי־קווידירט דעם פּראָצעס פון אויסבאַציִרן די נים־אידישע באַפעל־קערונג.

באַטראַכטן מיר די איינצלנע נאַציעס פון אוקראַינע, אַזוי באַמערקן מיר, אַז בײַ פאַרשיידענע נאַציעס איז דער פּראָ־צעס פון די איבערוואַנדערונגען געווען זעהר פאַרשיידן. ווען דער פאַרטיילונג אויף שטאָט, שטעטל און דאָרף פון יעדער פון די מיר הייסט־נאַציעס — אוקראַינער, רוסן־רוסן, פּולן און אידן — נים אַ נענויע פאַרשטעלונג די טאַבעלע X. די ידיעות נעהערן צו קיעווער, אָדעסער, ניקאָלאַיעווער, פּאָלטאַווער, קרע־מענטשונער, כאַרקאָווער, יעקאַטעריינאָסלאַווער, דאָנעצער און טשערניגאָווער גובערניעס (לויט דער אַרמיסטראַטיווער טיילונג אין 1920 יאָר), וועלכע מיר האָבן צעוואָרפן און אויסגעשטעלט פון זיי די אַלטע גובערניעס: קיעווער, פּאָלטאַווער, כערסאָנער, יעקאַטעריינאָסלאַווער, כאַרקאָווער (אָן דעם טייל, וואָס איז אָפּגע־נאָנען צו דאָנעצער גובערניע) און טשערניגאָווער אָן די קריים: מגלינעוו, נאָוואָזיבקאָווער, סטאַראָדובער און סודאָשער, וועלכע זיינען איצט אַ טייל פון דאָנסקער גובערניע.

טאַבעלע X ווייזט, אַז לויטן פּראָצענט דאָרטיגער באַפעל־קערונג פאַרנעמען די אידן אומעטום דעם לעצטן אָרט; דעם ערשטן אָרט פאַרנעמען אומעטום די אוקראַינער, נאָך וועלכע סיינען די רוסן־רוסן און ערשט דערנאָך די פּאָליאַקן, חוץ קיע־ווער גובערניע, וואו דער פּראָצענט דאָרטיגער באַפעלקערונג איז צווישן די פּאָליאַקן מיל העכער, איידער צווישן די רוסן־רוסן.

פון אַלע אוקראַינער וואוינען אין 1920 אין דאָרף העכער 90 פּראָצענט, דערביי:

אין פּאָלטאַווער גוב. . . . . 91,4 פּראָצ.
„ קיעווער גוב.* אַזעך . . 91 „

* אינם מאַטעריאַל פון קיעווער גובערניע פעלן נענויע ידיעות וועגן העכער אַ מיליאָן אייגוואוינער, דערהויפּט דאָרטיגע, און דעריבער איז דער פּראָצענט דאָרטיגער באַפעלקערונג, וואָס איז אָנגעזאָגן אין טאַבעלע, קלענער, איידער אין דער ווירקליכקייט.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

Tab. — X — טאַב.

די פאַרטיילונג פון דער באַפעלקערונג אין אוקראַינע אויף שטאָט, שטעטל, דאָרף
— 1920 —
Verteilung der verschiedenen Nationalitäten auf Stadt und Land

די גאַנצע גובערניע Stadt, Städtchen und Land zusammen		דערפון auf dem Lande		שטעטלעך In den Städtchen		In den Städten — שטעט: צוזאַמען Zusammen		די איבעריגע שטעט In anderen Städten		גובערניאַלע שטעט In den Gouvernementshauptstädten		טיפּ פון האַרן־פאָרט Weltanschauungen / גובערניעס און נאַציאָנאַליטעטן Gouvernements u. Nationalitäten
%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	
												קיעוו־גוב. — Kiev-Gouv.
100,0	333 054	3,5	11 757	25,9	86 254	70,6	235 043	35,4	118 002	35,2	117 041	. . . . Juden — אידן
100,0	1 953 112	85,2	1 664 495	8,3	162 275	6,5	126 342	3,8	73 899	2,7	52 443	. Ukrainer — אוקראַינער
100,0	225 518	6,3	14 126	7,9	17 831	85,8	193 561	10,1	22 899	75,7	170 662	. . . . Russen — רוסן
100,0	44 462	40,0	17 759	12,2	5 442	47,8	21 261	16,7	7 441	31,1	13 820	. . . Polen — פּאָליאַקן
100,0	36 730	54,7	20 090	7,6	2 783	37,7	13 857	3,9	1 427	33,8	12 430	. . sonstige — אַנדערע
100,0	**2 592 876**	**66,7**	**1 728 227**	**10,6**	**274 585**	**22,7**	**590 064**	**8,6**	**223 668**	**14,1**	**366 396**	**סך־הכל — Zusammen**
												פּאָלטאַווער גוב. Poltawa-Gouv.
100,0	126 833	4,2	5 283	3,4	4 373	92,4	117 177	75,2	95 426	17,2	21 751	. . . . Juden — אידן
100,0	2 577 638	91,4	2 356 175	1,4	35 609	7,2	185 854	5,5	141 632	1,7	44 222	. Ukrainer — אוקראַינער
100,0	46 383	54,5	25 281	2,8	1 297	42,7	19 805	26,2	12 139	16,5	7 666	. . . . Russen — רוסן
100,0	4 266	30,8	1 316	2,4	101	66,8	2 849	37,1	1 584	29,7	1 265	. . . Polen — פּאָליאַקן
100,0	11 629	49,5	5 759	2,3	268	48,2	5 602	33,2	3 857	15,0	1 745	. . sonstige — אַנדערע
100,0	**2 766 749**	**86,5**	**2 393 814**	**1,5**	**41 648**	**12,0**	**331 287**	**9,2**	**254 638**	**2,8**	**76 649**	**סך־הכל — Zusammen**
												כערסאָנער גוב. Cherson-Gouv.
100,0	441 714	17,5	77 386	8,2	36 053	74,3	328 275	31,3	138 140	43,0	190 135	. . . . Juden — אידן
100,0	1 551 702	90,8	1 408 498	2,5	39 288	6,7	103 916	5,9	91 461	0,8	12 455	. Ukrainer — אוקראַינער
100,0	660 730	45,5	300 622	3,9	25 425	50,6	334 683	21,6	142 817	29,0	191 866	. . . . Russen — רוסן
100,0	26 103	26,3	6 862	2,4	642	71,3	18 599	20,0	5 208	51,3	13 391	. . . Polen — פּאָליאַקן
100,0	398 698	89,2	355 733	1,4	5 498	9,4	37 467	4,4	17 483	5,0	19 984	. . sonstige — אַנדערע
100,0	**3 078 947**	**69,8**	**2 149 101**	**3,5**	**106 906**	**26,7**	**822 940**	**12,8**	**395 109**	**13,9**	**427 831**	**סך־הכל — Zusammen**
												יעקאַטערינאָסלאַווער גוב. Jekaterinoslaw-Gouv.
100,0	144 095	4,4	6 406	8,7	12 464	86,9	125 225	36,3	52 297	50,6	72 928	. . . . Juden — אידן
100,0	1 774 868	89,1	1 581 925	5,0	88 490	5,9	104 453	5,5	96 789	0,4	7 664	. Ukrainer — אוקראַינער
100,0	686 254	49,3	337 951	23,6	162 199	27,1	186 104	16,6	113 817	10,5	72 287	. . . . Russen — רוסן
100,0	24 417	14,6	3 555	47,6	11 637	37,8	9 225	17,9	4 377	19,9	4 848	. . . Polen — פּאָליאַקן
100,0	194 372	81,9	159 228	8,2	15 939	9,9	19 205	7,2	13 967	2,7	5 238	. . sonstige — אַנדערע
100,0	**2 824 006**	**74,0**	**2 089 065**	**10,3**	**290 729**	**15,7**	**444 212**	**9,9**	**281 247**	**5,8**	**162 965**	**סך־הכל — Zusammen**
												טשערניגאָווער גוב. Tschernigow-Gouv.
100,0	52 358	12,4	6 516	12,6	6 575	75,0	39 267	55,4	29 014	19,6	10 253	. . . . Juden — אידן
100,0	1 618 550	90,6	1 466 928	2,9	47 751	6,5	103 871	5,9	94 720	0,6	9 151	. Ukrainer — אוקראַינער
100,0	159 117	66,5	105 752	11,4	18 147	22,1	35 218	15,9	25 257	6,2	9 961	. . . . Russen — רוסן
100,0	2 201	26,4	581	21,8	480	51,8	1 140	38,0	836	13,8	304	. . . Polen — פּאָליאַקן
100,0	9 527	65,3	6 220	14,1	1 345	20,6	1 962	17,2	1 636	3,4	326	. sonstige — אַנדערע
100,0	**1 841 753**	**86,1**	**1 585 997**	**4,1**	**74 298**	**9,8**	**181 458**	**8,2**	**151 463**	**1,6**	**29 995**	**סך־הכל — Zusammen**
												כאַרקאָווער גוב. Charkow-Gouv.
100,0	61 548	0,8	484	0,6	345	98,6	60 719	8,5	5 245	90,1	55 474	. . . . Juden — אידן
100,0	1 911 821	89,6	1 713 007	1,4	26 462	9,0	172 352	6,0	114 986	3,0	57 366	. Ukrainer — אוקראַינער
100,0	412 220	58,7	242 169	0,5	1 886	40,8	168 165	7,7	31 699	33,1	136 466	. . . . Russen — רוסן
100,0	10 528	16,6	1 744	3,1	330	80,3	8 454	10,2	1 069	70,1	7 385	. . . Polen — פּאָליאַקן
100,0	19 099	20,4	3 892	0,7	132	78,9	15 075	9,6	1 842	69,3	13 233	. sonstige — אַנדערע
100,0	**2 415 216**	**81,2**	**1 961 296**	**1,2**	**29 155**	**17,6**	**424 765**	**6,4**	**154 841**	**11,3**	**269 924**	**סך־הכל — Zusammen**

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אין טשערניגאָווער	גוב.	90,6	פּראָצ.
„ כערסאָנער	„	90,8	„
„ כאַרקאָווער	„	89,6	„
„ יעקאַטערינאָסלאַווער	„	89,1	„

כמעט דאָס זעלבע איז געווען אין 1897־טן יאָר.

דער פּראָצענט דאָרפישער באַפעלקערונג צווישן די גרויס־רוסן דערגרייכט פון 45 ביז 60.

אין טשערניגאָווער	גוב.	66,5	פּראָצ.
„ כאַרקאָווער	„	58,7	„
„ פּאָלטאַווער	„	54,5	„
„ יעקאַטערינאָסלאַווער	„	49,3	„
און אין כערסאָנער	„	45,5	„

און נאָר אין איין קיעווער גובערניע מאַכט ער אויס אַנ'אומ־באַדייטנדיגע ציפער — 6,3.

די פּאָליאַקן האָבן אַ דאָרפישע באַפעלקערונג פון 15 ביז 40 פּראָצענט: אין קיעווער — 40,0; אין פּאָלטאַווער — 30,8; אין טשערניגאָווער — 26,4; אין כערסאָנער — 26,3; אין כאַר־קאָווער — 16,6 און אין יעקאַטערינאָסלאַווער — 14,6.

די גרויס־רוסן האָבן דעם גרעסטן פּראָצענט דאָרפישער באַ־פעלקערונג אין יענע גובערניעס, וואָס ליגן נאָענט צו גרויס־רוסלאַנד. פאַרקערט, באַ די פּאָליאַקן איז ער אַם גרעסטן אין די דרום־מערבדיגע גובערניעס פון אוקראַינע.

פּונקט אַ אומגעקערט בילד באַקומט מען, ווען מ'קוקט זיך צו צו דער גרויס פון ש ט אָ ט י ש ן עלעמענט באַ יעדער פון די דאָזיגע פיר נאַציעס. איצט שטעלט זיך שוין די רייע אויס־אַזוי: צוערשט די אידן, דערנאָך די פּאָליאַקן, אויפן דריטן אָרט נייען די גרויס־רוסן און ערשט צום סוף — די אוקראַינער. אַנ־אויסנעם זעהען מיר אין קיעווער גובערניע, וואו די גרויס־רוסן — מערסטנטייל אַנ'אנגעקומענער באַאַמטן־עלעמענט — האָבן 85,8 פּראָצענט אין שטאָט, בשעת די אידן פאַרמאָגן אין שטאָט נאָר 70,6 פּראָצענט פון זייער נאַנצער צאָל.

דאָס פאַרגלייכן די ציפערן פון 1897 און פון 1920 ווייזט אַרויס פאָלגנדיגע אינטערעסאַנטע מאָמענטן.

ס'האָבן געוואוינט אין די שטעט:

Es wohnten in den Städten:

גובערניעס Gouvernements		פון יעדע הונדערט Von je 100 אידן Juden	אוקראַי־נער Ukrai-ner	גרויס־רוסן Russen	פּאָליאַקן Polen
אין קיעווער גוב. . . . Kiew-Gouv.	1897	33,4	4,6	72,1	31,4
	1920	70,6	6,5	85,8	47,8
„ פּאָלטאַווער גוב. . . Poltawa-Gouv.	1897	73,0	6,1	42,8	.
	1920	92,4	7,2	42,7	66,8
„ טשערניגאָווער גוב. Tschernigow-Gouv.	1897	48,0	6,7	10,2	.
	1920	75,0	6,5	22,1	51,8
„ כערסאָנער גוב. . . Cherson-Gouv.	1897	70,9	9,3	59,6	79,7
	1920	74,3	6,7	50,6	71,3
„ יעקאַטערינאָסלאַווער גוב. Jekaterinoslaw-Gouv.	1897	63,3	4,5	26,5	.
	1920	86,9	5,9	27,1	37,8

אַלזאָ, די לאַגע האָט זיך באַדייטנדיג געביטן נאָר באַ אידן. באַ אַלע איבעריגע פעלקער זעהט זי אויס צום סוף 1920 כמעט ניט אַנדערש, אידער אין 1897־טן יאָר.

די איינציגע גובערניע, וואו דער פּראָצענט שטאָטישער ניט־אידישער באַפעלקערונג איז אויסגעוואַקסן אין משך פון די דריי און צוואַנציג יאָר, — איז קיעווער גובערניע. דאָ מערקט זיך אַ נאַנץ היפּשער וואוקס פון דער שטאָטישער באַפעלקערונג באַ די גרויס־רוסן און באַ די פּאָליאַקן, וואָס איז געווען אַ פּועל־יוצא פון דעם, וואָס אין קיעווער גובערניע זיינען די גרויס־רוסישע באַאַמטע און די פּוילישע גוט־באַזיצער ענערגישער, אידער אין אַנדערע ערטער, אַרויסגעטריבן געוואָרן פון אוקראַינישן דאָרף און שטעטל.

אַ פאַרקערטן פּראָצעס זעהען מיר באַ די דאָזיגע צוויי פעל־קער אין כערסאָנער גובערניע. באַ די גרויס־רוסן פאַלט דער פּראָצענט שטאָטישער באַפעלקערונג פון 59,6 ביז 50,6, באַ די פּאָליאַקן — פון 79,7 ביז 71,3. אין קיעווער גובערניע זיינען די גרויס־רוסישע און פּוילישע עלעמענטן געלאָזן פונם שאָוו־ניסטישן אוקראַינישן דאָרף אין שטאָט אַריין, אין כערסאָנער גובערניע אָבער, וואו דאָס דאָרף איז ניט אויסגעשפּראָבן אוק־ראַיניש און וואו גרויסע שטרעקעס ערד זיינען קאָלאָניזירט פון גרויס־רוסן, זיינען אַלע, — תּוך די אידן, פאַרשטייט זיך, — גע־לאָפן, ווי אומעטום, פון שטאָט אין דאָרף אַריין.

III

פּראָצענטועלע פאַרהעלטענישן צווישן אידן און די איבעריגע נאַציעס

Dichtigkeit der jüdischen Bevölkerung

די ענדערונגען, וואָס זיינען פאָרגעקומען באַ די איינצעלנע נאַציעס פון אוקראַינע בנתּ זייער פאַרטיילונג לויט פאַרשיידענע טיפן וואוין־ערטער, האָבן, נאַטירלעך, נעמוחס מיטברייגנען שנוים אינם נאַציאָנאַלן באַשטאַנד פון שטאָט, שטעטל און דאָרף.

לויט דער טאַבעלע XI וואו ס'הערט געגעבן דער נאַ־ציאָנאַלער צוזאַמענשטעל פון אַכט גובערניעס—פון קיעווער, פּאָל־טאַווער, קרעמענטשוגער, אדעסער, ניקאָלאַיעווער, יעקאַטערינאָ־סלאַווער, טשערניגאָווער — און וועלכע שטעלט פאַר די דאָזיגע גו־בערניעס אין די גרעניצן פון 1897, קומט אויס, אַז די אידישע באַפעלקערונג בילדעט לגבי דער נאַנצער באַפעלקערונג:

אין כערסאָנער	גוב.	14,3	פּראָצ.
„ קיעווער	„	12,9	„
„ קרים *	„	6,9	„
„ יעקאַטערינאָסלאַווער	„	5,1	„
„ פּאָלטאַווער	„	4,6	„
„ טשערניגאָווער	„	2,9	„
„ כאַרקאָווער	„	2,5	„

דעם גרעסטן פּראָצענט מאַכן די אידן אויס אין כערסאָנער און אין קיעווער גובערניע.

* קרים ניט ניט אַריין אין טאַבעלע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

Tab. — XI — טאַב.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די פאַרשיידענע טיפּן וואוין־ערטער 1920

Die nationale Zusammensetzung der verschiedenen Wohnortstypen

אין גאַנצער גובערניע im ganzen Gouvernement	דערפון auf dem Lande	שטעטלאַך in den Städtchen	in den Städten — שטעט אַלע שטעט צוזאַמען in sämtlichen Städten	די איבעריגע שטעט in den anderen Städten	גובערניאַל שטעט in den Gouvernementshauptstädten	טיפּ פון וואוין־אָרט Wohnortstypus גובערניעס און נאַציאָנאַליטעט Gouvernements und Nationalität
						Kiew.-Gouv. — קיעווער גובערניע
12,9	0,7	31,4	39,8	52,8	31,9	Juden — אידן
75,3	96,3	59,1	21,4	33,0	14,3	Ukrainer — אוקראַינער
8,7	0,8	6,5	32,8	10,2	46,6	Russen — רוסן
1,7	1,0	2,0	3,6	3,3	3,8	Polen — פּאָליאַקן
1,4	1,2	1,0	2,4	0,7	3,4	sonstige — אַנדערע
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Zusammen — סך־הכל
						Poltawa-Gouv. — פּאָלטאַווער גוב.
4,6	0,2	10,5	35,4	37,5	28,4	Juden — אידן
93,2	98,4	85,5	56,1	55,6	57,7	Ukrainer — אוקראַינער
1,7	1,1	3,1	6,0	4,8	10,0	Russen — רוסן
0,1	0,1	0,2	0,8	0,6	1,6	Polen — פּאָליאַקן
0,4	0,2	0,7	1,7	1,5	2,3	sonstige — אַנדערע
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Zusammen — סך־הכל
						Cherson-Gouv. — כערסאָנער גוב.
14,3	3,6	33,7	39,9	35,0	44,4	Juden — אידן
50,4	65,6	36,8	12,6	23,2	2,9	Ukrainer — אוקראַינער
21,5	13,9	23,8	40,7	36,1	44,9	Russen — רוסן
0,8	0,3	0,6	2,3	1,3	3,1	Polen — פּאָליאַקן
13,0	16,6	5,1	4,5	4,4	4,7	sonstige — אַנדערע
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Zusammen — סך־הכל
						Jekaterinoslaw-Gouv. — יעקאַטערינאָסלאַווער גוב.
5,1	0,3	4,3	28,2	18,6	44,7	Juden — אידן
62,8	75,7	30,4	23,5	34,4	4,7	Ukrainer — אוקראַינער
24,3	16,2	55,8	41,9	40,5	44,4	Russen — רוסן
0,9	0,2	4,0	2,1	1,5	3,0	Polen — פּאָליאַקן
6,9	7,6	5,5	4,3	5,0	3,2	sonstige — אַנדערע
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Zusammen — סך־הכל
						Tschernigow-Gouv. — טשערניגאָווער גוב.
2,9	0,4	8,9	21,6	19,1	34,2	Juden — אידן
87,9	92,5	64,3	57,3	62,5	30,5	Ukrainer — אוקראַינער
8,6	6,7	24,4	19,4	16,7	33,2	Russen — רוסן
0,1	0,0	0,6	0,6	0,6	1,0	Polen — פּאָליאַקן
0,5	0,4	1,8	1,1	1,1	1,1	sonstige — אַנדערע
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Zusammen — סך־הכל
						Charkow-Gouv. — כאַרקאָווער גוב.
2,5	0,0	1,2	14,3	3,4	20,5	Juden — אידן
79,2	87,3	90,8	40,6	74,3	21,3	Ukrainer — אוקראַינער
17,1	12,4	6,5	39,6	20,5	50,6	Russen — רוסן
0,4	0,1	1,1	2,0	0,7	2,7	Polen — פּאָליאַקן
0,8	0,2	0,4	3,5	1,1	4,9	sonstige — אַנדערע
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Zusammen — סך־הכל

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

די נרויס־רוסן בילדן דעם נרעסטן פּראָצענט אין קרים — 51,5 פּראָצענט; ווייטער נייען: יעקאַטערינאָסלאַוער נובערניע מיט 24,3 פּראָצענט נרויס־רוסן; כערסאָנער נובערניע מיט העכער אַ מינימאַל (21,5%) נרויס־רוסן, דערנאָך כאַרקאָווער נובערניע מיט 17,1 פּראָצענט נרויס־רוסן. אין קיעווער און טשערניגאָווער נובערניע דערנרייכט זייער פּראָצענט בלויז ביז 9 און אין פּאָלטאַווער נוב. איז ער נאָר אומבאַדייטנדיג — 1,7.

די פּאָליאַקן מאַכן אויס: אין קיעווער נובערניע — 1,7 פּראָצענט פון דער נאַנצער באַפעלקערונג; אין יעקאַטערינאָסלאַווער — 0,9 פּראָצ.; אין כאַרקאָווער נובערניע און אין קרים — 0,8 פּראָצענט. אין די איבערינע נובערניעס בילדן די פּאָליאַקן אַפילו ניט קיין ½ פּראָצענט.

צו דער אוקראַינישער נאַציע נעהערט פון 75 ביז עטליכע און ניינציג פּראָצענט פון דער באַפעלקערונג. נאָר אין יעקאַטערינאָסלאַווער נובערניע דערנרייכט דער פּראָצענט אוקראַינער ביז 63, אין כערסאָנער — ביז 50; אין קרים איז ער נאָך קלענער.

מיט איין וואָרט, — אין 1920־טן יאָר האָבן מיר אין אוקראַינע נמעט דעם זעלבן נאַציאָנאַלן באַשטאַנד פון דער באַפעלקערונג, ווי אין 1897־טן יאָר. נעבימן האָט זיך ניט דער נאַציאָנאַלער צוזאַמענשטעל פון אוקראַינע, ביכלל אָדער פון נאַנצע נובערניעס, נאָר דער נציאָנאַלער צוזאַמענשטעל פון פאַרשיידענע טיפן וואוינערטער.

כדי צו באַלייכטן די דאָזיגע העכסט־אינטערעסאַנטע פראַגע, ברייגנען מיר דאָ אַ נאַנץ רייכן מאַטעריאַל אין די ווייטערדיגע טאַבעלעס.

לאָמיר צוערשט זעהן, ווי האָט זיך נעבימן דער פּראָצענט אידן אין די דערפער. די פאָלנענדיגע טאַבעלע גיט אונז דעם פּראָצענט אידן אין די דערפער אי אין 1897־טן יאָר אי אין 1920־טן יאָר און מיר זעהן אַז אין קיעווער נובערניע האָט זיך דער פּראָצענט אידן פאַרקלענערט מער פון פיר מאָל, אין פּאָלטאַווער נובערניע — פינף מאָל, אין יעקאַטערינאָסלאַווער נובערניע — זעקס מאָל און אין טשערניגאָווער נובערניע — מער פון פינף מאָל, און נאָר איין כערסאָנער נובערניע שטעלט פאַר מיט זיך אַנאַלאָגעס, וואו די פאַרקלענערונג פון דער אידישער דאָרפישער באַפעלקערונג איז געווען אומבאַדייטנדיג. ס'איז נאָר קיין ספק ניט, אַז אויך דער פּראָצענט פון אַנדערע פרעמדע מעלקער, ווי די נרויס־רוסן און פּאָליאַקן האָט זיך שטאַרק פאַרקלענערט אין אוקראַינישן דאָרף. דער פּוילישער פּריץ און דער רוסישער באַאַמטער און לערער האָבן נעמוזט פאַרלאָזן דאָס אוקראַינישע דאָרף און זוכן אַ מקום מקלט אין די שטעט פון אוקראַינע אָדער אָפט אַפילו נאָר אויסער די נרעניצן פון אוקראַינע.

דער פּראָצענט אידן אין די דערפער האָט אויסגעמאַכט:

Prozent der Juden in den Dörfern:

1920	1897	Gouvernements — נובערניעס
0,7	3,1	Kiew — קיעווער . . . . .
0,2	1,0	Poltawa — פּאָלטאַווער . . . . .
3,6	3,8	Cherson — כערסאָנער . . . . .
0,3	1,8	Jekaterinoslaw — יעקאַטערינאָסלאַווער
0,4	2,1	Tschernigow — טשערניגאָווער . .

אין די שטעט האָט זיך דער פּראָצענט אידן לגבי דער נאַנצער באַפעלקערונג שטאַרק פאַרנרעסערט. דער פּראָצענט אידן לגבי דער איבערינער באַפעלקערונג אין די שטעט פון קיעווער און כערסאָנער נובערניע האָט זיך פאַרנרעסערט אויף 25 ביז 30 פּראָצענט; אין די איבערינע נובערניעס איז דער צוואַקס אַ קלענערער, אָבער דאָך אַ באַדייטנדיגער. אַנאַלאָגעס נעם בילדעט נאָר טשערניגאָווער נובערניע, וואו דער פּראָצענט אידן לגבי דער איבערינער באַפעלקערונג האָט זיך פאַרקלענערט, נאָר דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס דער טייל פון טשערניגאָווער נובערניע, וואָס איז אַם נעדיכטעסטן באַזעצט מיט אידן איז אָפּגעגאַנגען בײַ דער נייער אַדמיניסטראַטיווער טיילונג פון אוקראַינע צו האָמלער נובערניע.

Prozent der Juden in den Städten:

1920	1897	גובערניעס Gouvernements
39,8	31,6	Kiew — קיעווער . . . . .
39,9	30,5	Cherson — כערסאָנער . . .
35,4	29,5	Poltawa — פּאָלטאַווער . . .
28,2	26,6	יעקאַטערינאָסלאַווער — Jekaterinoslaw . . . . .
21,6	26,1	Tschernigow — טשערניגאָווער
14,8	13,6	Krim — קרים . . . . .

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

Tab. — XII — טאב·

Die nationale Zusammensetzung d. Städte i. d. Ukraine – 1920 – דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די שטעט אין אוקראַינע

Davon sind: — פון זיי זיינען:										Die Gesamtzahl der Einwohner — די אַלגעמיינע צאָל איינוואוינער		Stadt — שטאָט
Sonstige — אַנדערע און אומבאַקאַנטע		Polen — פּאָליאַקן		Russen — רוסן		Ukrainer — אוקראַינער		Juden — אידן				
%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	
												Kiew-Gouv. — קיעוער גוב·
0,7	260	7,2	2 979	10,9	4 547	9,5	3 931	71,7	29 778	100	41 495	1· בערדיטשעוו — Berditschew
0,9	409	4,0	1 751	8,2	3 611	29,7	13 136	57,2	25 252	100	44 159	2· אומאַן — Uman
0,6	131	5,8	1 210	6,7	1 546	13,8	3 152	73,6	16 877	100	22 916	3· בעלאַצערקאָוו — Bjelaia Zerkow
0,5	173	0,7	231	21,5	6 873	42,2	13 515	35,1	11 226	100	32 021	4· טשערקאַסי — Tscherkassi
0,5	96	2,7	527	3,4	673	52,7	10 469	40,7	8 090	100	19 855	5· זוועניגאָראָדקע — Swenigorodka
0,3	24	0,6	92	2,2	262	33,7	3 990	63,1	7 467	100	11 835	6· בעגוסלאַוו — Boguslaw
0,7	98	1,6	245	8,1	1 224	46,9	7 130	42,7	6 493	100	15 190	7· סקווירע — Skwira
1,2	254	2,3	492	18,8	3 860	50,4	10 641	27,8	5 867	100	21 114	8· סמילע — Smiela
1,0	93	1,6	158	13,5	1 321	31,7	3 110	52,2	5 122	100	9 804	9· ראַדאָמיסל — Radomisl
0,2	18	1,2	115	2,5	246	45,8	4 496	50,8	4 941	100	9 816	10· ליפאָווץ — Lipowetz
0,3	24	0,6	55	22,4	2 148	28,1	2 698	48,6	4 665	100	9 590	11· טשערנאָביל — Tschernobil
0,5	55	1,3	139	5,1	523	57,8	5 911	35,8	3 696	100	10 324	12· טאַראַשטשע — Taraschtscha
0,6	56	0,6	54	9,1	820	61,8	5 591	27,9	2 522	100	9 043	13· וואַסילקאָוו — Wassilkow
0,8	67	0,3	28	2,3	192	74,7	6 350	21,9	1 862	100	8 499	14· קאַניעוו — Kanew
												Cherson-Gouv. — כערסאָנער גוב·
1,9	1 442	1,2	956	33,7	26 005	21,9	16 914	41,8	31 812	100	77 129	15· יעליסאַוועטגראַד — Jelisabethgrad
2,6	1 921	0,9	699	18,9	14 108	40,5	30 142	37,1	27 613	100	74 483	16· כערסאָן — Cherson
4,3	992	1,0	222	28,4	6 520	24,9	5 719	41,4	9 506	100	22 954	17· טיראַספּאָל — Tiraspol
2,4	589	1,1	282	30,6	7 566	29,8	7 381	36,1	8 919	100	24 737	18· פערוואָמאַיסקי — Perwomaisk
0,7	135	1,7	316	27,1	5 018	24,6	4 551	45,9	8 504	100	18 524	19· באַלטע — Balta
1,3	145	0,9	102	39,4	4 413	3,2	359	55,2	6 177	100	11 196	20· וואָזנעסענסק — Wosnesensk
4,6	1 102	0,3	72	47,9	11 596	25,1	6 090	22,1	5 364	100	24 224	21· נאָוואָ־אוקראַינקע — Nowo-Ukrainka
7,5	746	0,3	29	30,5	3 020	10,5	1 035	51,2	5 076	100	9 906	22· דובאָסאַרי — Dubossari
13,8	2 550	0,9	155	52,1	9 631	10,8	2 003	22,4	4 135	100	18 474	23· אַנאַניעוו — Ananjew
7,0	572	0,5	43	38,4	3 129	5,1	414	49,0	3 991	100	8 149	24· בעריאָזאָווקע — Beriosowka
3,8	622	0,1	20	6,9	1 108	67,8	10 943	21,4	3 447	100	16 140	25· באָבריינעץ — Bobrinetz
3,1	179	0,4	25	69,8	4 011	7,1	407	19,6	1 124	100	5 744	26· אָטשאַקאָוו — Otschakow
55,2	4 744	0,3	20	34,3	2 952	0,4	34	9,9	849	100	8 599	27· גריגאָריאָפּאָל — Grigoriopol
2,4	197	0,9	76	23,5	1 956	63,9	5 326	9,3	773	100	8 328	28· נאָוואָ־מירגאָראָד — Nowo-Mirgorod
2,4	178	0,2	12	58,4	4 372	29,8	2 217	9,4	708	100	7 487	29· בערעסלאַוו — Beresiaw
2,0	97	0,5	25	66,6	3 247	24,2	1 178	6,7	326	100	4 873	30· מאַיאַקי — Maiaki
1,8	136	0,1	6	25,4	1 846	69,5	5 048	3,2	229	100	7 265	31· אָוויריאָפּאָל — Owidiopol
												Poltawa-Gouv. — פּאָלטאַווער גוב.
4,6	1 084	1,6	386	6,2	1 476	44,6	10 616	43,0	10 242	100	23 804	32· ראָמני — Romny
0,8	177	0,3	79	3,0	707	56,4	13 357	39,5	9 363	100	23 683	33· פּרילוקי — Priluki
0,9	152	0,7	104	4,2	673	54,0	8 631	40,2	6 434	100	15 994	34· זאָלאָטאָנאָשע — Solotonoscha
1,7	325	1,0	186	6,9	1 281	58,0	10 831	32,4	6 061	100	18 684	35· לובני — Lubni
0,2	26	0,2	22	2,8	432	64,8	9 845	32,0	4 859	100	15 184	36· פערעיאַסלאַוול — Perejaslawl
1,0	112	0,3	37	3,5	394	55,1	6 193	40,1	4 506	100	11 242	37· פיריאַטין — Pirjatin
1,2	130	0,7	73	3,0	326	67,2	7 234	27,9	3 006	100	10 769	38· גאַדיאַטש — Gadjatsch
1,2	130	0,4	47	3,7	399	67,8	7 331	26,9	2 914	100	10 821	39· כאָראָל — Chorol
0,7	79	0,4	48	2,6	274	71,1	7 585	25,2	2 687	100	10 673	40· לאָכוויצע — Lochwitza
1,4	84	0,4	22	13,7	823	43,5	2 612	41,0	2 459	100	6 000	41· מירגאָראָד — Mirgorod
0,8	115	0,2	24	3,1	428	77,7	10 633	18,2	2 490	100	13 690	42· קריוקאָוו — Krjukow
2,2	243	0,6	65	6,8	729	71,7	7 723	18,7	2 014	100	10 774	43· קאָנסטאַנטינאָגראַד — Konstantinograd
0,8	106	0,3	36	3,6	442	79,9	9 903	15,4	1 907	100	12 393	44· קאָבעליאַקי — Kobeljaki
1,0	110	0,1	13	1,3	153	87,3	10 001	10,3	1 182	100	11 459	45· גראַדיזשסק — Gradiaschsk
0,0	4	0,0	1	0,4	44	88,3	9 367	11,3	1 194	100	10 610	46· זענקאָוו — Senkow
5,2	71	0,3	4	6,2	85	72,4	995	15,9	219	100	1 374	47· סאַכנאָוושטשינע — Sachnowschtschina
0,2	12	0,0	1	0,6	21	95,5	3 421	3,6	128	100	3 583	48· גלינסק — Glinsk
7,2	5	—	—	25,7	18	67,1	47	—	—	100	70	49· ראָמאָדאַן — Romodan
												Tschernigow-Gouv. — טשערניגאָווער גוב·
0,8	190	0,5	133	16,9	4 334	60,9	15 618	20,9	5 361	100	25 636	50· קאָנאָטאָפּ — Konotop
0,8	224	0,5	125	13,1	3 531	77,1	20 763	18,5	4 987	100	26 930	51· ניעזשין — Niesschin
0,4	35	0,4	35	67,5	6 044	2,0	179	29,7	2 665	100	8 958	52· נאָווגאָראָד־סעווערסק — Nowgorod-Sewersk
0,7	97	0,3	39	17,7	2 300	65,2	8 451	16,1	2 084	100	12 971	53· גלוכאָוו — Gluchow
36,9	115	0,8	47	28,1	1 583	34,2	1 925	34,9	1 965	100	5 635	54· האָראָדניע — Horodnia
0,3	24	0,1	9	5,5	419	70,9	5 399	23,2	1 767	100	7 618	55· סאָסניצאַ — Sosnitza
0,4	44	0,2	24	5,4	634	79,4	9 280	14,6	1 711	100	11 693	56· קראָלעוועץ — Krolewetz
0,4	25	0,3	19	15,1	858	57,5	3 276	26,7	1 523	100	5 701	57· אָסטיאָר — Ostior
0,1	4	0,0	1	7,3	477	77,3	5 095	15,4	1 014	100	6 591	58· קאָראָפּ — Korop
0,5	17	0,5	20	9,3	345	65,8	2 428	24,4	907	100	3 717	59· קאָזעלעץ — Koseletz
0,6	59	0,1	9	5,3	541	86,2	8 782	7,8	795	100	10 186	60· באָרזנאַ — Borsna
0,1	10	0,2	12	36,9	2 628	59,2	4 215	3,6	256	100	7 121	61· שאָסטקע — Schostka
												יעקאַטערינאָסלאַווער גוב. Jekaterinoslaw-Gouv.
1,0	225	1,0	236	12,0	2 715	52,4	11 907	33,6	7 646	100	22 729	62· קריוואָי ראָג — Kriwoj Rog
2,2	380	2,0	353	28,0	4 895	38,4	6 721	29,4	5 154	100	17 503	63· פאַוולאָגראַד — Pawlograd
1,3	134	0,5	49	20,4	2 149	35,6	3 752	42,3	4 461	100	10 545	64· ניקאָפּאָל — Nikopol
3,5	938	6,6	1 790	56,0	15 101	25,9	6 977	8,0	2 170	100	26 976	65· אַמור־ניזשנעדניעפּראָווסק — Amur-Nisschnedniejeprowsk
1,7	245	0,9	136	10,8	1 592	72,3	10 650	14,3	2 103	100	14 726	66· נאָוואָמאָסקאָווסק — Nowomoskowsk
3,1	306	1,2	119	67,9	6 706	8,9	880	18,9	1 870	100	9 881	67· לאָזאָוואַיאַ — Losowaja
1,5	132	1,0	94	7,2	657	73,2	6 638	17,1	1 551	100	9 072	68· ווערכניעדניעפּראָווסק — Werchnedniejeprowsk
2,7	459	24,6	4 159	60,6	10 264	3,8	641	8,3	1 402	100	16 925	69· קאַמיענסקאָיע — Kamienskoje
4,5	481	1,3	145	33,2	3 600	50,9	5 512	10,1	1 099	100	10 837	70· סינעלניקאָוו — Sinelnikowo

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

Stadt — שטאָט	Die Gesamtzahl der Einwohner — די אַלגעמיינע צאָל איינוואוינער		Juden — אידן		Ukrainer — אוקראַינער		Russen — רוסן		Polen — פּאָליאַקן		Sonstige — אַנדערע און אומבאַקאַנטע	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
71. מאַריאוּפּאָל — Marjupol	58 570	100	11 047	18,9	17 113	29,2	22 101	37,7	1 306	2,2	7 003	12,0
72. יוזאָוו — Jusow	52 145	100	8 188	15,7	29 168	55,9	12 208	23,4	719	1,4	1 862	3,6
73. לוגאַנסק — Luganak	37 893	100	9 768	25,8	4 302	11,4	21 439	56,6	853	2,2	1 531	4,0
74. באַכמוט — Bachmut	23 387	100	7 001	29,9	6 331	27,1	8 966	38,3	277	1,2	812	3,5
75. טאַגאַנראָג — Taganrog	80 670	100	2 718	3,4	1 952	2,4	71 456	88,6	1 118	1,4	3 426	4,2
76. יענאַקיעוואָ — Jenakiewo	20 563	100	1 888	9,2	6 578	32,0	9 250	45,0	566	2,7	2 281	11,1
77. גרישין — Grischin	7 678	100	1 753	22,8	1 174	15,3	4 436	57,8	81	1,1	234	3,0
78. סלאַוויאַנסק — Slawjansk	32 092	100	1 257	3,9	10 004	31,2	19 141	59,6	586	1,8	1 104	3,5
79. אַלטשעוסק — Altschewsk	12 579	100	1 117	8,9	3 820	30,4	5 722	45,5	291	2,3	1 629	12,9
80. ליסיטשאַנסק — Lissitschansk	12 373	100	639	5,1	6 074	49,1	4 587	37,1	543	4,4	530	4,3
81. דעבאַלצעוואָ — Debaltzewo	9 416	100	321	3,4	3 462	36,8	5 291	56,2	108	1,1	234	2,5
82. סטאַראָביעלסק — Starobjelsk	4 718	100	64	1,4	2 874	60,9	1 353	28,7	15	0,3	412	8,7
83. קאַמענסק — Kamiensk	16 016	100	22	0,1	3 698	23,1	11 701	73,1	87	0,5	508	3,2
84. שאַכטי — Schachty	17 705	100	14	0,1	936	5,3	16 202	91,5	23	0,1	530	3,0
85. דמיטריעוו — Dmitriew	15 953	100	12	0,1	3 360	21,1	10 913	68,4	223	1,4	1 445	9,0
86. סולין — Sulin	16 161	100	8	0,1	4 313	26,7	11 314	70,0	39	0,2	487	3,0

Davon sind: — :פון זיי זיינען

באַטערקונג: די נובערניעס זיינען דאָ נעגעבן געוואָרן לויט דער אַדמיניסטראַטיווער טיילונג פון אוקראַינע אין 1897-טן יאָר. דער נאַציאָנאַלער צוזאַמענשטעל פון די נובערניעלע שטעט פון אוקראַינע אין 1920-טן יאָר זערט נעגעבן אין טאַבעלע VIII.

* די שטאָט פּערוואָמאַיסק האָט זיך נעגרינדעט בא דער נייער אַדמיניסטראַטיווער טיילונג פון ראַטן-אוקראַינע פון דריי שטעטלאַך: 1) נאַלטאַ, וואָס האָט אין 1897-טן יאָר געהאַט אַ באַפעלקערונג פון 7062 איינוואוינער, פון זיי 1245 אידן, 2) אָלנאַפּאָל, מיט אַ באַפעלקערונג פון 8.134 נפשות אין 1897-טן יאָר, פון זיי 2.473 אידן און 3) באַגאַפּאָל מיט אַ באַפעלקערונג פון 7.226 נפשות אין 1897-טן יאָר און מיט אַ אידישער באַפעלקערונג פון 5.909 נפשות.

** די שטאָט באַלטאַ האָט ביין 1920-טן יאָר געהערט צו פּאָדאָליער נובערניע.

Tab. — XIII — טאַב.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון דער באַפעלקערונג אין די גובערניאַלע שטעט
— 1920 —
Die nationale Zusammensetzung der Gouvernementshauptstädte

נאַציאָנאַליטעט Nationalität / שטאָט — Stadt	אוקראַינער Ukrainer		רוסן Russen		פּאָלאַקן Polen		אידן Juden		אַנדערע Sonstige		סך־הכל Überhaupt	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
אָדעס — Odessa . .	12 455	2,9	191 866	44,9	13 391	3,1	190 135	44,4	19 984	4,7	427 831	100,0
קיעוו — Kiew . . .	52 443	14,3	170 662	46,6	13 820	3,8	117 041	31,9	12 430	3,4	366 396	100,0
כאַרקאָוו — Charkow .	57 366	21,3	136 466	50,6	7 385	2,7	55 474	20,5	13 233	4,9	269 924	100,0
יעקאַטערינאָסלאַוו Jekaterinoslaw	7 664	4,7	72 287	44,4	4 848	3,0	72 928	44,7	5 238	3,2	162 965	100,0
ניקאָלאַיעוו Nikolajew . . .	16 683	15,3	55 362	50,9	2 353	2,2	31 003	28,5	3 419	3,1	108 820	100,0
פּאָלטאַוואַ — Poltawa .	44 222	57,7	7 666	10,0	1 265	1,7	21 751	28,4	1 744	2,2	76 648	100,0
קרעמענטשוג Krementschug . .	18 327	29,6	4 404	7,1	462	0,8	37 633	60,8	1 058	1,7	61 884	100,0
באַכמוט — Bachmut	6 331	27,1	8 966	38,3	277	1,2	7 001	29,9	812	3,5	23 387	100,0
טשערניגאָוו Tschernigow . .	9 151	30,5	9 961	33,2	304	1,0	10 253	34,2	326	1,1	29 995	100,0

אין 1920־טן יאָר באַשטייען שוין, יעדנפאַלס, די שטעט פון איינינע אוקראַינישע גובערניעס ביז אויף 40 פּראָצענט פון אידישע איינוואוינער, בשעת אין 1897־טן יאָר האָט דער פּראָצענט אידן אין די שטעט דערנייכט מאַקסימום ביז 31—30. מאיז קיין ספק ניט אַז אויך אין וואָלינער און פּאָדאָליער גובערניעס בילדן איצט די אידן אין די שטעט אַ סך אַ גרעסערן פּראָצענט, איידער אין 1897־טן יאָר.

אַם שטאַרקסטן זיינען די אידן פאַרגעשטעלט אין די קרייוו־שטעט פון קיעווער גובערניע. זייער פּראָצענט לגבי דער גאַנצער באַפעלקערונג פון די דאָזיגע שטעט דערנייכט דאָ דורכשניטליך ביז 53. מיר האָבן דאָ, למשל:

ביעלאַיאַ צערקאָוו	74	פּראָצ. אידן
בערדיטשעוו	72	„ „
באַרוסלאַוו	63	„ „
אומאַן	57	„ „
ראַדאָמיסל	52	„ „
ליפּאָוועץ	50	„ „

פון העכער אַ העלפט אידישע איינוואוינער באַשטייען אויך די פאָלגנדיגע צוויי שטעט פון כערסאָנער גובערניע:

וואָזנעסענסק . . . . . 55 פּראָצ. אידן

דובאָסאַרי . . . . . 51 „ „

אין די גובערניאַלע שטעט פון אוקראַינע קאָנסטאַטירן מיר פאָלגנדיגע ענדערונגען:

	1897		1920	
אין קיעוו	14	פּראָצ. אידן	32	פּראָצ. אידן
„ אָדעס	35	„ „	44	„ „
„ יעקאַטערינאָסלאַוו .	36	„ „	45	„ „
„ פּאָלטאַוו	20	„ „	28	„ „
„ קרעמענטשוג	47	„ „	61	„ „
„ באַכמוט	17	„ „	30	„ „
„ טשערניגאָוו	31	„ „	34	„ „
„ ניקאָלאַיעוו	22	„ „	29	„ „

קיעוו האָט זיך דאָ אויסגעצייכענט מער פון אַלע איבעריגע גובערניאַלע שטעט און איז מיט אַ מאָל געוואָרן איינע פון די גרעסטע אידישע קהלות אין אוקראַינע.

(המשך קומט)

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

די ארבעטער־ציילונג אין פאלעסטינע

בנציון רובשטיין

Die Arbeiterzählung in Palästina

von Benzion Rubstein

מיר האָבן פאַר זיך אַנ׳התחלה פון אַ סטאַטיסטישער אונטער־זוכונג פונם כמותדיגן און איכותדיגן מצב פון די אידישע אַרבע־טגדיגע עלעמענטן אין פאַלעסטינע, וואָס איז געמאַכט געוואָרן דעם 10־טן סעפּטעמבער 1922 אין פאַרעסנטליכט אין דער ביילאַגע צום „פנקס העובדים העברים", וואָס ערשיינט אין פאַ־לעסטינע. אין די מאַטעריאַלן געפינען מיר ידיעות:

א) וועגן פאַמיליע־צושטאַנד פון די אַבעטגדיגע עלעמענטן אין אַרץ־ישראל (לויט־אַרבעטער און ערד־אַרבעטער — מיטגלידער פון דער לאַנדווירטשאַפטליכער אָרגאַניזאַציע „הסתדרות החקלאית", — וואָס באַגרענץ זיך ניט מיט פרעמדער אַרבעט);

ב) וועגן פּראָפעסיאָנעלן כאַראַקטער פון די נעציילטע;

ג) וועגן דער באַקאַנטשאַפט מיט דער העברעאישער שפּראַך;

ד) וועגן דעם דויער פון אייגענזעסיקייט אין לאַנד און

ה) וועגן דער צאָל אַרבעטגדיגע, וואָס געהערן צו „הסתדרות הכללית". *

מ׳מוז אָנווייזן, אַז די דורכגעפירטע ציילונג האָט זעהר פיל פעלערן. למשל, ס׳זיינען דאָ ניט אָפּגעטיילט געוואָרן די פרי־וואַטע לוין־אַרבעטער פון די קליינע ערד־אַרבעטער — מיטגלידער פון הסתדרות החקלאית און פון די מיטגלידער פון אַרבעט־קאָאָפּעראַטיוון און חברות; נישט נוט אויסגעפאַרשט איז אויך די קינדער־אַרבעט און א. ו.

בנוגע צו דער לעצטער פראַגע האָט די ציילונג רעגיסטרירט מינדעריעדיגע אַרבעטער בלויז פון 14 יאָר און וויטער. אין פאַלעסטינע, וואו ס׳פעלט לגמרי אַרבעטער־שוץ און וואו די אַרטיגע באַפעלקערונג — און די אידישע בתוכם — איז שרעקליך פאַראָרימט, קאָן מען אַפּריאָרי זיכער זיין, אַז די קינדער־אַרבעט ווערט דאָ עקספּלואַטירט אין זעהר אַ גרויסער מאָס.

אינטערעסאַנט איז אין דעם פּרט די אונטערזוכונג, וואָס איז דורכ־געפירט געוואָרן אינם „בית ספר לילדים־עובדים" אין יפו — און יפו איז דאָך זיכער קיין אויסנעם ניט (פנקס הסתדרות העובדים העברים בארץ־ישראל, הוספה א, וויט 11). אין דער דאָזיגער שולע האָבן זיך געפונען מינדעריעדיגע אַרבעטער:

אינם עלטער פון	8	יאָר	—	1
„ „ „	9	„	—	2
„ „ „	10	„	—	6
„ „ „	11	„	—	17
„ „ „	12	„	—	22
„ „ „	13	„	—	36
„ „ „	14	„	—	27
„ „ „	15	„	—	13
			ס״ה	124

די דאָזיגע קינדער־עקספּלואַטאַציע איז, פאַרשטייט זיך, אַם שטאַרקסטן פאַרשפּרייט (פאַרהעלטניסמעסיג) צווישן די תימנער און ספרדים, אָבער אויך אונזערע אשכנזים זיינען אין איר באַ־דייטגדיג פאַרנעשטעלט: צווישן די מינדעריעדיגע אַרבעטער אין יפּרער בית ספר לילדים־עובדים האָבן די אשכנזישע מינדעריעדיגע אַרבעטער געבילדעט 50 פּראָצענט.

דאָס שווידערדאַמטסטע איז אָבער דאָס, וואָס די אידישע באַ־פעלקערונג אין פאַלעסטינע באַגרענץ זיך מיט קינדער־אַרבעט פון אַזאַ אומרייפן און צאַרטן עלטער, ווי 8, 9 און 10 יעריגע פּיצעלאַך!

ווען די אַרבעטער־ציילונג וואָלט אויסגענוצט די געלעגנהייט אונטערצוזוכן אויך די קינדער־אַרבעט באַ דער אידישער באַפעל־קערונג פון פאַלעסטינע, וואָלטן די אידישע אַרבעטער־אָרגאַני־זאַציעס איצט זיכער פאַרמאָגט אַ נאָגץ גרויסן מאַטעריאַל וועגן שווידערהאַמטע קינדער־עקספּלואַטאַציע, וואָס וואָלט געקאָנט פיל נוצן ברייגגען די אידישע (און ניט בלויז די אידישע) אַרבעטער פון פאַלעסטינע אין זייער קאַמף פאַר אַרבעטער־שוץ.

מיר ווענדן זיך צום אַגאַליז פון די ציפערן נומא.

לויט די פאַרעפנטליכטע ידיעות, דערגרייכט די צאָל פון די אידישע אַרבעטגדיגע עלעמענטן אין פאַלעסטינע (אַרבעטער, און ערד־אַרבעטער, וואָס עקספּלואַטירן ניט קיין פרעמדע אַרבעט) 16,608. די דאָזיגע צאָל איז אָבער באַדייטגדיג קלע־נער, אידער די פאַקטישע צאָל פון די דאָזיגע עלעמענטן אין פאַלעסטינע. קודם כל זיינען ניט אַריין אין דער ציילונג די אַלע אַרבעטגדיגע אידישע קאָלאָניסטן פון די איבע־ריגע קאָלאָניעס (עס זיינען געציילט געוואָרן נאָר די מרשבי־העובדים). מער אָדער ווייניגער זיינען זיכער דאָ אויסגעלאָזן עלע־מענטן אויך די איבעריגע אידישע קאָלאָניעס. און, צווייטנס, האָבן נאָך געפעלט אינם מאָמענט, ווען די באַהאַנדלטע רע־זולטאַטן זיינען פאַרעפנטליכט געוואָרן, די ידיעות פון 20 פּונקטן, און אין אַ רייע ערטער, ווי, צום ביישפּיל, לוד, חיפה, צפת, איז די ציילונג דורכגעפירט געוואָרן בלויז טיילווייז. אויב מ׳וואָל נאָך צוגעבן, אַז קיין שום פּריוואַטע אַגקעטע קאָן ניט אַרויסגעמען דעם

---

* אינם „קאַסף" נומ. 3 (בערלין, 1923), אין אַ נאָטיץ „צו דער איצטיגער אַרבעטער־לאַגע אין פאַלעסטינע" איז אנב אָנ־געוויזן, אַז אין דער אַרבעטער ציילונג פון פאַלעסטינע זיינען צווישן אַנדערע אויך אַריינגערעכנט געוואָרן „בעלי־מלאכות, וואָס באַגרענץ זיך ניט מיט פרעמדער אַרבעט". אויך אַבראַמאָוויטש אין זיין אַרטיקל „לסטירת הפרולטריון בארץ ישראל", קול־העובד" ד׳ שבט תרפ״ג באַטערקט, אַז אין דער דאָזיגער ציילונג זיינען אַריינ־גערעכנט געוואָרן בערך 2000 „זעלבסטטעטיגע" — אַזוי גערופענע „קוסטאַרניקעס".

איך האָב זיך רעריבער געטרעגרעט צום סטאַטיסטישן אָפּט מיט אַנ׳אָנאַראַנגע וועגן דעם און איך האָב באַקומען אַ תשובה, אַז אַזאַ די אויסגערעכנטע קאַטעגאָריעס זיינען קיין שום אַנדערע עקאָנאָמישע גרופּעס אין דער אַרבעטער־ציילונג ניט אַריינגערעכנט געוואָרן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

נאָכצן מאַטעריאַל, וואָס זי האָט בדעה אונטערצוזוכן, דאַן וועט מען מוזן קומען צום באַשלוס, אַז מאַקסימום זיינען רעניסטרירט געוואָרן 85 פּראָצענט פון די אידישע אַרבעטגעבער עלעמענטן אינם לאַנד. אויף אַזאַ אופן וואָלט מען נעדאַרפט די צאָל פון די אידישע אַרבעטגעבער עלעמענטן אין פּאַלעסטינע רעכענען בערך 20,000.

פון דער צווייטער זייט אָבער איז אין דער צאָל פון די אַרבעטגעבער עלעמענטן אריינגערעכנט געוואָרן אַ באַדייטגעבע גרופּע, וואָס קאָן, לויט איר וירטשאַפטליכער מעטיקייט, אין דער צאָל אַרבעטגעבער עלעמענטן ניט פאַרדעכענט ווערן. ס'זיינען אריינגערעכנט געוואָרן אין דער צאָל „אַרבעטגעבער" אויך אַלע פרויען פון אַרבעטער און פון די ערד־אַרבעטער.

די דאָזיגע גרופּע דאַרף פאַרדעכענט ווערן צו די, וואָס לעבן פון אַרבעט־הכנסה —, ווי אַליין אַלס „אַרבעטגעבער" קאָנען בשום אופן ניט פינגירן. די דאָזיגע „הויז־וירטשאַפטליכע" גרופּע ציילט 2259 נפשות.

רעכענען מיר אָפּ די דאָזיגע גרופּע פון דער צאָל „אַרבעטגעבער", דאַן דאַרפן מיר רעכענען די אמתע צאָל אַרבעטגעבער עלעמענטן אינם מאָמענט פון דער ציילונג בערך 17,500 נפשות.

לויטן געשלעכט און פאַמיליע־צושטאַנד טיילן זיך די אידישע אַרבעטגעבער עלעמענטן אין פּאַלעסטינע אויף פאָלגנדיגן אופן:

Tab. — I — טאַב.

Frauen — פרויען		Männer — מענער		פאַמיליענשטאַנד Familienstand
%	abs.	%	abs.	
9,8	1 634	48,7	8 095	ledige — אומפאַרהייראַטעטע — פאַרהייראַטעטע איינצלנע
3,0	500	7,5	1 241	Verheiratete, getrennt lebend פאַרהייראַטעטע, וואָס לעבן צו־זאַמען מיט זייערע משפחות —
15,5	2 568	15,5	2 568	Verheiratete, zusammen lebend
28,3	4 704	71,7	11 904	Zusammen — סך־הכל

דאָס זיינען די פּראָצענטואַלע פאַרהעלטנישן צו דער אַלגעמיינער צאָל אַרבעטגעבער.

די פּראָצענטואַלע פאַרהעלטנישן אין יעדער געשלעכט־גרופּע באַזונדער זיינען נאָכיגן אַנדערע. ס'זיינען געווען:

	בא מענער:	בא פרויען:
אומפאַרהייראַטעטע	77,2	34,8
פאַרהייראַטעטע, וואָס לעבן אָן זייערע משפחות	10,5	10,6
פאַרהייראַטעטע, וואָס לעבן צוזאַמען מיט זייערע משפחות (זונות) . .	12,3	54,6

צום באַדויערן, איז סיי די טערמינאָלאָגיע, סיי די קלאַסיפיקאַציע פון דער נעבראַכטער טאַבעלע אַ פעלערהאַפטע.

ס'איז אוממעגליך צו מאַכן וואָסערע ניט־איז אויספירן פון דער נעבראַכטער טאַבעלע בנתע צו דער פאַרהייראַט־שטופע פון די אידישע אַרבעטער אין פּאַלעסטינע, בעת אין די נעבראַכטע צאָלן זיינען אויך אריינגערעכנט געוואָרן קינדער פון 16—14 יאָר, וואָס האָבן נאָך ניט דערגרייכט דעם הייראַט־עלטער!

דאָך אָבער קאָן די דאָזיגע גרופּע אַליין—אַרבעטער־קינדער—, וואָס בילדן אַלגעמיין אַ־אומבאַדייטגדיגן טייל פון דער אַרבעטערשאַפט און נאָך ווייניגער פון דער צאָל אַרבעטגעבער אין די לאַנדווירטשאַפטליכע קבוצות און מושבי־העובדים, ניט ערקלערן דעם אומגעהייער גרויסן פּראָצענט אומפאַרהייראַטעטע צווישן די אַרבעטגעבער אין פּאַלעסטינע.

אַ־ערקלערונג פאַר דער דאָזיגער וויכטיגער ערשיינונג קאָן מען געפינען אין דעם משך צייט, וואָס די אַרבעטגעבער האָבן פאַרבראַכט אין לאַנד; דער גרעסטער רוב פון די אונטערזוכטע אַרבעטער און מיטגלידער פון די קבוצות און מושבי־העובדים זיינען נעקומען ערשט אין די לעצטע 4—3 יאָר, ד. ה. אַז די אַרבעטער־איינוואַנדערונג אין פּאַלעסטינע נעמינט זיך איצט אינם אָנהויב פונם פּיאָנערן־פּעריאָד, ווען די איינוואַנדערונג — אין אַלע איינוואַנדערונג־לענדער און ניט בלויז אין פּאַלעסטינע — באַשטייט אין גרעסטן טייל פון יונגע מענליכע נאָך אומפאַרהייראַטעטע עלעמענטן.

נעמט מען נאָך אין באַטראַכט דעם טיילווייזן חלוצים־כאַראַקטער פון דער פּאַלעסטינער־איינוואַנדערונג, וואָס באַשטייט אין גרעסטן טייל פון נאָך נאָר יונגע מענליכע עלעמענטן, וועט פאַרשטענדליך ווערן דער גרויסער פּראָצענט פון די ניט־פאַרהייראַטעטע מענער צווישן די אַרבעטער פון פּאַלעסטינע.

אויף וויפיל ס'ווירקט אויף דער פאַרהייראַט־שטופּע פון פאַלעסטינער אַרבעטער ריין־עקאָנאָמישע סבות — עקאָנאָמישע ניט־נעזיכערקייט און דגל. — וועט מען קענען פעסטשטעלן, ווען ס'וועלן פאַרעמטליכט ווערן די איבערינע מאַטעריאַלן ווענן די אַרבעטער־פאַרהינסטן, עלטער און אַנד.

די צאָל פאַמיליע־מענער, וואָס לעבן ניט קיין משפחה־לעבן, איז פאַר אַ־איינוואַנדערונג־לאַנד, בפרט נאָך אינם אָנהויב פונם פּיאָנערן־פּעריאָד ניט איבעריג גרויס, בס'ה 10,5 פּראָצ. פון דער נאָכצער צאָל אַרבעטער און מיטגלידער פון די לאַנדווירטשאַפטליכע קבוצות און מושבים העובדים.

ניט קלאָר איז די קלאַסיפיקאַציע פון דער לעצטער גרופּע „זונות". וואָס באַדייט עס? קודם כל קאָן עס הייסן פאַמיליע־מענער, וואָס לעבן צוזאַמען מיט זייערע משפחות. זיינען אָבער אַהער אריינגערעכנט געוואָרן אויך נעטיילטע משפחות, אויב נאָר ביידע משפחה־טיילן נעפינען זיך אין לאַנד.

הייסט עס אפשר פאַמיליע־מענער, וועמעס פרויען ס'באַטיילינען זיך, צוגלייך מיט זיי, אינם ווירטשאַפטליכן לעבן? זיינען אָבער אפשר אריינגערעכנט געוואָרן אַלע פרויען, אומאָפּהענגיג פון דעם, צי זיינען זיי פאַרנומען דירעקט אינם ווירטשאַפטליכן לעבן, אַלס ערד־אַרבעטער אָדער אינדוסטריעלע אַרבעטער, צי ניט.

וואָס אַנבאַלאַנגט דעם פאַמיליע־צושטאַנד פון די פרויען־אַרבעטער בילדן די אומפאַרהייראַטעטע 35 פּראָצענט פון אַלע פרויען. נעמענדיג אין באַטראַכט, אַז די פרויען־גרופּע באַשטייט אויך אין גרעסטן טייל, ווי די מענער, פון נייע עמיגראַנטן, וואָס האָבן אריינגעוואַנדערט אין לאַנד ערשט אין די לעצטע 4—3 יאָר, וועלן מיר קומען צום באַשלוס, אַז די אומפאַרהייראַטעטע פרוי נעמט אַ באַדייטגדיגן אָנטייל אין דער איינוואַנדערונג קיין פּאַלעסטינע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

וואָס אַנבאַלאַנגט דעם פּראָפּעסיאָנעלן צוזאַמענשטעל פון די פאַרדרעגיסטרירטע אַרבעטער, איז ער געווען פאָלגנדיגער:

Tab. — II — טאַב.

די פאַרטיילונג פון די אידישע אַרבעטנדיגע אין פּאַלעסטינע לויט איינצלנע פאַכן

בעשעפטיגונג Beschäftigung	אַבסאָלוט צאָל abs.	— % — צו דער גאַנצער צאָל אַרבעטער, וואָס האָבן אָנגעזויזן זייער באַשעפטיגונג
לאַנדווירטשאַפט — Landwirtschaft	2603	19,9
בוי־אַרבעט — . . . Baugewerbe	2196	16.8
געזי־אַרבעט און שוואַרץ־אַרבעט — Städt. Lohnarbeiter u. Tagelöhner	1551	11,9
טעקסטיל, באַקליידונג און באַשוכונג — Textil-, Bekleidung- und Schuhgewerbe	1273	9,8
באַאַמטנשאַפט — . . . . Beamte	1165	9,0
מעטאַל־אַרבעט — . . Metallarbeit	967	7,4
האָלץ־אַרבעט — . . . Holzarbeit	707	5,4
פאַרקער — . . . . . Verkehr	629	4,9
ערנערונג — . . . . Ernährung	487	3,6
פּעדאַגאָגישער פּערסאָנאַל — . . . . . Lehrer u. s. w.	377	2,8
מעדיצינישער פּערסאָנאַל — . . . . . Aerzte u. s. w.	317	2,5
פּאַפּיר־ און דרוק־אַרבעט — . . Papier- und Druckgewerbe	281	2,2
פרייע פּראָפעסיעס — Freie Berufe	236	1,8
פאַרשיידענע — . . Verschiedene	269	2,0
סך־הכל — Zusammen	13 058	100,0

חוץ דעם זיינען געווען באַשעפטיגט אין הויז־ווירטשאַפט — 2259 נפשות. נים אָנגעזויזן זייער באַשעפטיגונג האָבן 1291. ס״ה פאַרדרעגיסטרירטע זיינען געווען אַלזאָ 16,068.

דאָס ערשטע אָרט פאַרנעמען דאָ די לאַנדווירטשאַפטליכע אַרבעטער (חקלאים). זיי בילדן אַ פינפט חלק פון דער גאַנצער צאָל אידישע אַרבעטנדיגע אין פּאַלעסטינע, וואָס האָבן בעת דער אַרבעטער־ציילונג פונם 10 סעפּטעמבער 1922 יאָר אָנגעזויזן אינם אויסגעפילטן פראַגע־בויגן זייער באַשעפטיגונג. בנוגע צו דער אַלגעמיינער צאָל אידישע אַרבעטנדיגע אין פּאַלעסטינע (איינגעשלאָסן אויך די, וואָס האָבן בעת דער ציילונג נים אָנגעזויזן זייער פאַך) האָט די צאָל פאַרנומענע אין לאַנדווירטשאַפט באַטראָפן 18,1 פּראָצענט.

אין דער גרופּע „חקלאים״ זיינען אָבער אריינגערעכנט געוואָרן אויך די מיטנלידער פון די לאַנדווירטשאַפטליכע קאָאָפּעראַטיוון (קבוצות) און די „אַרבעטער־דערפער״ („מושבי־העובדים״), וואָס האָבן באַקומען ערד־נחלות פון „נאַצ־פאָנד״ אויפן יסוד פון אייגענער אַרבעט און וואָס זיינען פאַרפליכטעט נים צו באַגנוגן זיך מיט פרעמדער אַרבעט. נעבנ אַרויסצובאַקומען די צאָל אידישע לוין־אַרבעטער אין דער פריוואַטער לאַנדווירטשאַפט פון פּאַלעסטינע איז, פאַרשטייט זיך, אוממעגליך. נעמען מיר אָבער אין באַטראַכט, אַז אין 1923 (תרפ״ג) האָבן די „קבוצות״ צוזאַמען מיט די „מושבי־העובדים״ געציילט 1628 אַרבעטער, פון וועלכע בלויז אַ קליינע צאָל האָט זיך באַזעצט אין די דאָזיגע פונקטן נאָך דער ציילונג, דאַן וועלן מיר קומען צום באַשלוס, אַז פון דער צאָל 2603 „חקלאים״ זיינען געווען בערך 1000 לאַנדווירטשאַפטליכע לוין־אַרבעטער אין פריוואַטע ווירטשאַפטן, וואָס בילדן בא 7—8 פּראָצענט פון אַלע אידישע לוין־אַרבעטער אין פּאַלעסטינע.

אַליין פאַר זיך איז די דאָזיגע צאָל נים קיין קליינע (אין גאַליציע, צום ביישפּיל, האָט אין 1910 יאָר די צאָל אידישע לאַנדווירטשאַפטליכע לוין־אַרבעטער — אַ חוץ די נוט־פאַרוואַלטער — באַטראָפן ס״ה 1504, נים קוקנדיג אויף דעם, וואָס גאַליציע ציילט אַ אידישע באַפעלקערונג צען מאָל גרעסער, איידער פּאַלעסטינע). דאָך אָבער, ווען מ׳נעמט אין באַטראַכט די שטאַרקע שטרעבונג צו לאַנדווירטשאַפט, וואָס האָט ביז איצט באַהערשט דעם גרעסטן רוב פון דער אידישער איינוואַנדערונג אין פּאַלעסטינע, — באַזונדערס די חלוצים, — די קאָלאָסאַלע אָנשטרענגונגען און קרבנות, וואָס זיינען אין פּאַלעסטינע געבראַכט געוואָרן מצד די אידישע אַרבעטער, כדי אריינצודרינגען אין דער פריוואַטער ערד־אַרבעט, איז די דאָזיגע צאָל פון 1000 אידישע לאַנדווירטשאַפטליכע לוין־אַרבעטער נים איבעריג גרויס.

די דאָזיגע ציטער שפּיגלט מיט זיך דעריבער אָפּ די שווערע, כמעט אומבאַזיגבאַרע — לכל הפחות פאַר דער נאָענטער צייט — מניעות, וואָס דאָס אריינדרינגען פון דער אידישער אַרבעט אין דער פּאַלעסטינער פריוואַטער לאַנדווירטשאַפט באַגעגנט אויף זיין מאַרטירער־וועג.

דעם צוויטן אָרט אינם פאַך־לייטער פון דער אידישער אַרבעטערשאַפט אין פּאַלעסטינע פאַרנעמען די בוי־אַרבעטער, וואָס בילדן 16,8 פון אַלע אַרבעטער, וואָס האָבן אָנגעזויזן זייער באַשעפטיגונג.

זעהר צאָלרייך — פאַרהעלטניסמעסיג — איז אויך די גרופּע „געזעלשאַפטליכע און שוואַרץ־אַרבעטער״ (עבודות צבוריות ופועלים פשוטים״). ליידער אָבער, איז נים אָנגעזויזן, וועלכע גרופּן זיינען אריינגערעכנט געוואָרן אין „עבודות־צבוריות״, און אונז איז דעריבער אומבאַקאַנט זייער כאַראַקטער. פון דער באַמערקונג אָבער צו פאַבעלע „ב״ איז צו זעהן, אַז אין „עבודות־צבוריות״ זיינען אריינגערעכנט געוואָרן בלויז 377 אַרבעטער און „די איבערינע זיינען פאַרעכנט געוואָרן לויט די פאַכן״. אַלזאָ, דאָס דאַרף הייסן, אַז אַהער זיינען אריינגערעכנט געוואָרן די שוואַרץ־אַרבעטער, וואָס געפינען זיך אויף געזעלשאַפטליכער דינסט. אָן דער דאָזיגער גרופּע האָבן די שוואַרץ־אַרבעטער באַטראָפן 1174 נפשות, אָדער 9,0 פּראָצענט פון די אַרבעטער, וואָס האָבן אָנגעזויזן זייער באַשעפטיגונג.

נאָך באַדייטיגער איז די גרופּע „באַאַמטע״ (פקידים״), וואָס בילדן 9 פּראָצענט פון אַלע אַרבעטנדיגע. אין דער דאָזיגער רובריק, זיינען אויך אריינגערעכנט געוואָרן די דאַגדלס־אָנגעשטעלטע („עזרי־מסחר״), וואָס ציילן 39 נפשות. ס׳איז אָבער איבעריג צו דערוויזן, אַז די אָנגעגעבענע צאָל איז בלויז אַ גישטיגער חלק פון דער ווירקליכער צאָל דאַגדלס־

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אנגעשטעלט, וועמענס רעניסטראציע סדאמ זיך, צוליב איינינע סבות, ניט איינגעגעבן. די אנגעגעבענע צאל באאמטגשאפט דארף דעריבער גערעכנט ווערן א חרן די האנדלס-אנגע-שטעלטע.

אין דעם סאך „פקידים" גייען אריין די גרופעס ארבעטער פון „געזעלשאפטליכער און פריוואטער באדינונג". דע-ריבער דארפן אהער אויך צוגערעכנט ווערן די 377 ארבעטער פון „עבודות צבוריות", ווי אויך די פריוואטע דינערשאפט („משרתים ומשרתות", וואס נעפינען זיך אין דער רובריק „שונות") אין צאל פון 89 נפשות. אויף אזא אופן באטרעפט די גרופע „פקידים" (ד. ה. געזעלשאפטליכע און פריוואטע באַ-דינונג), א חרן די האנדלס-אנגעשטעלטע — 1592 פערזאן, אדער 12,2 פראצענט פון די ארבעטנדיגע, וואס האבן אנגעוויזן זייער באשעפטיגונג, און 11,1 פראצענט פון אלע ארבעטנדיגע בכלל.

פארהעלטניסמעסיג שוואך איז פארגעשטעלט די גרופע „טעקסטיל- און באקליידונג-ארבעטער" („ארזה, הלבשה והגעלה") און „דערנערונג" („הזנה"), — נראד די ביידע גרופעס, וואס שטייען אין אנדויב פון ווירטשאפטליכן לייטער פון דער אידישער ארבעטערשאפט אין אלע אנדערע לענדער.

דער פראפעסיאנעלער צוזאמענשטעל און כאראקטער פון די אידישע אינדוסטריעלע ארבעטער אין פאלעסטינע איז געווען אין דער צייט פון דער ציילונג לגמרי אנאנדערער ווי דער פראָ-פעסיאנעלער כאראקטער פון די אידישע אינדוסטריעלע ארבעטער אין די איבערינע לענדער מיט א מאסנראאמטער אידישער באפעל-קערונג.

א דרים חלק פון אלע אידישע אינדוסטריעלע ארבעטער אין פאלעסטינע ייזגען פארנומען אין דער בוי-אינדוסטריע, א-מאך, וואו די אידישע ארבעטער אין אלע אנדערע לענדער באטייליגן זיך אין א אומבאדייטנדיגער מאס. אינטערעסאנט איז דערביי, וואס די קליינע אידישע באפעלקערונג פון פאלעסטינע ציילט אבסאלוט מער אידישע בוי-ארבעטער, ווי, צום ביישפיל, גאליציע, וואס האט א צענטראלע אידישע באפעלקערונג.

אויך די גרופע „מעטאל-ארבעטער" איז אין דער פאלעסטינער אידישער ארבעטערשאפט פארגעשטעלט זיין א שטארקערער מאס, ווי אין די איבערינע לענדער, אבער דער חלוק איז ניט גאור גרויס.

אויך די גרופע „הלבשה-ארבעטער" פארנעמט אין דער אי-דישער פאלעסטינער ארבעטערשאפט א נאגץ בבודיגן ארט. אין דער דאזיגער בראנשע זיינען פארנומען 1250 פערזאן, וואס מאכט אויס 18,5 פון אלע אידישע אינדוסטריעלע ארבעטער, ד. ה. אז כמעט פון יעדע 5 אידישע אינדוסטריעלע ארבעטער אין פאלעסטינע איז איינער פון זיי פארנומען אין דעם הלבשה-סאך. דאך אבער, אין פארגלייך מיט אלע אנדערע לענדער מיט א קאמפאקטער אידישער באפעלקערונג, שפילט בא די אידישע ארבעטער אין פאלעסטינע דער הלבשה-סאך א סך א קלענערע ראלע. למשל, אין וארשע זיינען אינם דאזיגן סאך פארנומען 45,4 פראצענט פון אלע אידישע אינדוסטריעלע ארבעטער, אין וארשעווער קרייז — 65,8 פראצענט און אין גאליציע 46,0 פראצענט.

די סאציאלע און ווירטשאפטליכע פארהעלטנישן בא די אידן אין אלטערטום

א. מענעס

Die Wirtschaftsverhältnisse der Juden im Altertum

von A. Menes

(המשך)

III

איבער דער באפעלקערונג פון אלטן פאלעסטינע האבן מיר זעהר וויינג מאטעריאל, און אויך די דאטן, וועלכע מיר האבן, האבן ניט קיין גרויסן ווערט. דאס איז נישט צוליב דעם, וואס מ'האט אין אלטערטום ניט געפירט קיין סטאטיסטיקעס; פאר-קערט, מיר ווייסן, אז די אידישע מלכים האבן דורכגעפירט מאלק-ציילונגען. שוין ווענן דודן ווערט דערציילט, אז ער האט דורכגעפירט א מאלק-ציילונג; צוליב מיליטערישע און שטייער-צוועקן האט זיך קיין שום מלוכה אן דעם ניט געקאנט באגייען. די דאזיגע מאלק-ציילונגען זיינען אבער ביים מאלק ניט געווען באַ-ליבט, און אין דער דערציילונג פון שמואל ב. כד. ווערט די דאזיגע אפאזיציע קעגן די מאלק-ציילונגען נאגץ דייטליך אויסגע-דריקט: נאט ברייגגט דערפאר א מגפה אויפן מאלק. די על-טערע ליטעראטור, וואס מיר באזיצן, שטאמט צום גרעסטן טייל פון די קרייזן, וועלכע זיינען געשטאנען אין אפאזיציע צום קעניג-טום, און דעריבער האבן מיר אזוי וויינג סטאטיסטישן מאטעריאל. אין דער שפעטערדיגער צייט האט מען זיך שוין פאראינטערע-סירט מיט די דאזיגע פראגן, און אין די אינגערע טיילן פון חומש *, למשל, נעפינען מיר שוין אזעלכע סטאטיסטיקעס. צום באַ-דויערן, האבן אבער די סטאטיסטישע דאטן פון חומש איבער די אידן אין דער מדבר קיין שום ווערט ניט. אין חומש ווערט אנגע-נעבן די צאל פון דערוואקסענע מענער אין עלטער פון 20 ביז 60 יאר אויף זעקסהונדערט טויזנט, ד. ה. אז די אלגעמיינע באפעל-קערונג איז באשטאנען מינדעסטנס פון צוויי ביז דריי מיליאן

* דער חומש באשטייט פון איינינע טיילן אדער, ריכטיגער, שיכטן, וועלכע זיינען פארבאנדן אין פארשיידענע צייטן: די איינגעטע טיילן (ספר תורת כהנים) זיינען ערשט אנגעשטאנען נאכן גלות בבל, די אלע ציילונגען, וועגן וועלכע אין חומש ווערט דערטאנט, נעהערן צו דער דאזיגער שיכט.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

נפשות. דאָס איז אָבער לחלוטין אונמעגליך: אין דער מדבר האָט זיך אַזאַ גרויסע באַפעלקערונג בשום אופן ניט געקאָנט אויפראַלטן.

באַקענען מיר זיך מיט די צאָלן, וואָס מיר געפינען אין די איבע־רינע היסטאָרישע ספרים, ועהען מיר, אַז זיי זיינען אַ סך באַשיי־דענער. אין דעם שיר פון דבורה (שופטים ה.) ווערט די צאָל אידישע קריגער גערעכנט פערציג טויזנט (מגן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל ה. ח.). מען דאַרף אָבער נעמען אין אַכט, אַז אין דעם בלל ווערן ניט אַריינגערעכנט די דרום־שבטים, יהודה און שמעון ווערן דאָ נאָך ניט דערמאָנט; אויך גרויסע טיילן פון צפון־פאַלעסטינע, באַזונדערס די שטעט, זיינען נאָך געלעגן אין די הענט פון די כנענים. פון דער שפּעטערדיגער צייט האָבן מיר זעהר ווייניג סטאַטיסטישע דאַטן. דאָך האָבן מיר איינינע דאַטן, וועלכע גיבן אונז אַ מענליכקייט בערך אָפּצושאַצן די באַפעלקערונג פון ישראל און יהודה. אַזוי ווערט דערציילט אין די אַנגאַלן פון סנחריב מלך אשור, אַז ער האָט איינגענומען 46 באַפעסטיגטע שטעט און האָט גענומען געפאַנגען 200־150 מענשן פון יעדן עלטער און געשלעכט. ער מיינט דערמיט נישט, אַז ער האָט זיי אַוועקגעפירט אין געפאַנגענשאַפט, נאָר אַז זיי האָבן זיך אים אונטערגעוואָרפן. רעכנט מען צו דער דאָזיגער צאָל צו די איינוואוינער פון ירושלים* — וועלכע סנחריב האָט ניט געקאָנט איינגעמען (זעה מלכים ב. יח, יט) — וועלן מיר קענען אָנגעמען פאַר יהודה אַ באַפעלקערונג פון אַן ערך 250 ביז 300 טויזנט נפשות. די באַפעלקערונג פון ישראל איז בלי שום ספק געווען באַרייטגדיג־גרעסער. צום גליק האָבן מיר אויך אַ היסטאָרישע דאַטע איבער ישראל, און, הגם זי באַציט זיך נאָר אויף אַ טייל פון דער באַפעלקערונג, גיט זי אונז דאָך די מעגליכקייט בערך אָפּצושאַצן די אַלגעמיינע באַ־פעלקערונג. אין מלכים ב. טו. 19 ווערט דערציילט: אין דער צייט פון מנחם בן גדי, דעם מלך פון ישראל (742־736 פאַר כריסטוס), איז פול מלך אשור געקומען אין לאַנד און מנחם האָט אים געגעבן טויזנט טאַלאַנטן זילבער, כדי ער זאָל אים העלפן צו פאַרפעסטיגן די מלוכה אין זיין האַנט. דאָס געלט האָט ער אַרויסגעלייגט אויף די גבורי־חיל צו פופציג שקל אויף אַ מענטש (בא פול מלך אשור על הארץ ויתן מנחם לפול אלף ככר כסף להיות ידו אתו לחזיק הממלכה בידו. ויצא מנחם את הכסף על ישראל על כל גבורי החיל לתת למלך אשור ולא עמד שם בארץ). דער מס ווערט דאָ אַרויסגעלייגט נאָר אויף דער פאַרמעגליכער באַפעלקערונג, אויף די גבורי־חיל, וועלכע זיינען אימשטאַנד זיך אַליין צו באַזאָרגען. אַ מאַלאַנט האָט אין זיך 3000 שקל, אַזוי קומט אויס זעכציג טויזנט גבורי חיל. צו זיי דאַרף מען נאָך אָבער צורעכנען זייערע פאַמיליעס, שקלאַפן א. א. ו. ווי אויך די אָרימערע פּויערים און די פּראָ־לעטאַריער. מיר וועלן אַליין אויך פאַר ישראל קאָנען אָנגעמען אַ באַפעלקערונג פון זעקס ביז זיבן הונדערט טויזנט נפשות — רעכנונגען פון צען ביז פופצען נפשות אויף אַ גבור־חיל; די באַפעלקערונג פון ישראל איז, זייט אויס, געווען צוויי, דריי מאָל אַזוי גרויס ווי די באַפעלקערונג פון יהודה. צוזאַמען האָט די באַפעלקערונג פון יהודה און ישראל באַטראָגן פאַרך איבער אַ מיליאָן נפשות. מען דאַרף נעמען אין אַכט, אַז די באַפעל־קערונג פון אַלטן פאַלעסטינע איז געווען באַרייטגיג גרעסער, ווי די איצטיגע, פאַלעסטינע איז אין אַלטערטום געווען געדיכטער באַוועגט, ווי היינט.

אויסער די דאַטן איבער דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג האָבן מיר נאָך איינינע דאַטן, וואָס זיינען שייך קלענערע טיילן פון דער באַפעלקערונג. שלמה האָט גענומען פון גאַנץ ישראל 30000 צוואַנג־אַרבעטער* (ויעל המלך שלמה מס מכל ישראל ויהי המס שלשים אלף איש מלכים א. ה. 27). צו צוואַנג־אַרבעט האָט מען מן הסתם צוגעצויגן נאָר די אָרימערע באַפעלקערונג, וועלכע האָט ניט געדאַט קיין מיליטערישע התחיבותן. סרגון מלך אשור דערציילט אין זיינע אויפשריפטן: אַז ביים איינגעמען שומרון (722 פ. כ.) האָט ער גענומען 27290 געפאַנגענע פון ישראל (זע אויך מלכים ב. יז. 6). אַלס געפאַנגענע האָט ער, קענטיג, אַוועקגעפירט נאָר די העכערע שיכטן פון מאָלק; די איבערינע באַ־פעלקערונג האָט ער איבערגעלאָזן. ווען נבוכדנצר האָט דעם ערשטן מאָל איינגענומען ירושלים (598 פ. כ.) האָט ער פאַר־טריבן אין בבל 7000 אנשי־חיל און טויזנט שלאָסערס און שמידן (את כל אנשי החיל שבעת אלפים והחרש והמסגר אלף הכל גבורים עשי מלחמה ויביאם מלך בבל גולה בבלה. מלכים כ״ד. 16.). ווען ער האָט דעם צווייטן מאָל ענדגילטיג איינגענומען ירושלים, האָט ער אויך פאַרטריבן די רייכע און מיליטער־פיהיגע באַפעלקערונג (ומדלת הארץ השאיר רב־טבחים לכרמים וליגבים. מלכים ב. כה. 12). אין דער צייט פון כורש האָבן זיך פון בבל אומגעקערט צוריק אין יהודה 42360 אידן, מענער און פרויען. שפּעטער האָבן זיך מיט עזרא אומגעקערט נאָך אַ טייל.

דאָס זיינען אין אַלגעמיין די היסטאָרישע דאַטן, וואָס זיינען אונז נאָך פאַרבליבן פון דער אַלטער צייט די איבערינע דאַטן, וועלכע רעכנען די אידישע באַפעלקערונג אין די מיליאָנען, באַ־זונדערס די צאָלן פון דברי־הימים, זיינען אינגאַנצן גרונטלאָז.

IV

איבער די סאָציאַלע פאַרהעלטנישן פון די אידן, איידער זיי האָבן פאַרנומען כנען, וויסן מיר, ווי מיר האָבן שוין אויבן דער־מאָנט, זייער ווייניג. מיר וויסן נאָר, אַז זיי זיינען נאָך דעמאָלט געווען נאָמאַדן. די איינוואַנדערונג פון די אידן אין כנען ביל־דעט אַ טייל פון אַ גרעסערער פעלקער־וואַנדערונג. ווי עס האָט באַוויזן דער באַקאַנטער אָריענטאַליסט הוגאָ ווינקלער, קענען מיר אַזעלכע גרויסע פיר וואַנדערונגען; די אַלע סעמיטישע פעל־קער שטאַמען פון די מדבריות פון אַראַביען. די נאָמאַדישע שבטים פון אַראַביען וואַנדערן אין די פרוכטבערינע געביטן פון כנען, סיריען און מעסאָפּאָטאַמיע, וואו זיי פאַרכאַפּן דאָס לאַנד אין די שטעט בא דער אַלט־איינגעזעסענער באַפעלקערונג און גייען ביסלאַכוויז אַליין איבער צו אַ תושבדיגן לעבן. די עלטערע

* אין אַ צווייטן אָרט ווערט אָנגענעבן די צאָל פון 150,000 אַרבעטער, אָבער דאָס איז געווען צו פיל.

* ווי גרויס עס איז געווען די באַפעלקערונג פון ירושלים וויסן מיר ניט. דער נעלערנטער בוהל שאַצט זי אויף אַן ערך 25,000 נפשות. מ׳דאַרף אָבער אָנגעמען, אַז בא דער באַלאַגערונג פון ירושלים האָט זיך די באַפעלקערונג פאַרגרעסערט, מחמת אַ סך פון דער פּראָווינץ זיינען דאָן אַנטלאָפן אין דער הויפּט־שטאָט; מ׳דאַרף אויך נאָך צורעכנען דאָס מיליטער, וואָס האָט זיך דאָרטן געפונען.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

וואַנדערונג רופט מען די בבלישע, זי איז פאָרגעקומען אַנערך 3000 פ. כ. די סעמיטן, וועלכע האָבן פאַרנומען בבל, האָבן שוין דאָרטן געפונען אַן אַלטערע בײַפעלקערונג, וואָס האָט שוין געהאַט אַ רייכע אייגענע קולטור. דאָס זיינען די אַזוי גערופענע סומעריער. די סומערישע קולטור האָבן דאַן איבערגענומען די בבלים און האָבן זי ווייטער אַנטוויקלט. די צווייטע וואַנדערונג רופט מען די כנענישע; זי האָט זיך אָנגעדריבן אַרום 2000 פ. כ. מען רופט די דאָזיקע וואַנדערונג די כנענישע נישט צוליב דעם, ווייל זי האָט זיך באַגרעניצט בלויז אויף כנען, — אויך בבל האָט די צווייטע וואַנדערונג פאַרכאַפּט, נאָר מחמת אַז בעסטן קענען מיר די דאָזיקע פעלקער־שיכט פון כנען. צו דער שיכט געהערן די צידונים און אויך די אידן. אַרום 1000 פ. כ. הויבט זיך אָן די דריטע וואַנדערונג — די אַרמישע; און צום סוף שוין, אין דער לעצטער צייט, קומט פאָר די וואַנדערונג פון די אַראַבער צוזאַמען מיט דער אויסברייטונג פון דעם אִיסלאַם. איך קען זיך דאָ ניט אָפּשטעלן אויף די סיבות פון די דאָזיקע פעלקער־וואַנדערונגען,—צום טייל זיינען זיי פאַר אונז אינגאַנצן אויך אומקלאָר; איך וויל אָבער אויפמערקזאַם מאַכן אויף צוויי זאַכן: ערשטנס, מוז מען נעמען אין אַכט, אַז מיר האָבן אין אַלטערטום ניט נאָר אַ וואַנדערונג פון מדבר אין די קולטור־געביטן, נאָר אויך פאַרקערט — אַ וואַנדערונג פון די קולטור־געביטן אין מדבר. און די דאָזיקע וואַנדערונג טראָגט דורכאויס אַ סאָציאַלן כאַראַקטער. דאָס דריקט זיך באַזונדערס בולט אויס אין די דערציילונגען פון חומש אינדער קין און ישמעאל, די פאַרטרעטער פון די ווילדע נאָמאַדן. זיי שטאַמען, ווי עס מיינט דער חומש, פון די אַרויסגעשטויסענע עלעמענטן פון די קולטור־לענדער. דער פראַי אדם ישמעאל איז דער זון פון אַ געפייניגטער און אונטלאָסענער דינסט; קין איז אַ מערדער, וואָס ווערט דערפאַר פאַרטריבן צו זיין נע וגד אין מדבר; ווען דוד אַנטלויפט פון שאולן פאַרבאַראַלט ער זיך אין מדבר; און אויך די חשמונאים האָבן זיך די ערשטע צייט פאַרבאַראַלטן אין מדבר. דער מדבר איז אַ מקום מקלט פאַר אַלע נערודסטע און פאַרפאָלגטע. צווייטנס אָבער, דאַרף מען נעמען אין אַכט, אַז די דאָזיקע וואַנדערונגען זיינען אין אמתן זעדר אַ קאָמפּליצירטער פראָצעס. זיי פאַרבינדן זיך תמיד מיט פּאָליטישע, סאָציאַלע און רעליגיעזע באַוועגונגען און קריזיסן אין די קולטור־געביטן נומא. אַם בעסטן איז דער דאָזיקער קאָמפּליצירטער קאַראַקטער קענטיג בײַ דער לעצטער אַראַבישער וואַנדערונג, וועלכע פאַלט צוזאַמען מיט דער אויסבייטונג פון איסלאַם.

אין דער צייט פון די שופטים זיינען שוין די אידן צום נעסטן טייל אַריבער צו אַ תרשבדינן לעבן. און נאָר טיילווייז זיינען נאָך פאַרבליבן, — באַזונדערס אין דרום און אין מזרח, — האַלב־נאָמאַדישע שפּטים. די האַלב־נאָמאַדן אָדער, ווי מען רופט זיי, שאָף־נאָמאַדן בילדן אַ מיטלשטופע צווישן די וואַנדערנדיקע נאָמאַדן און צווישן די איינגעזעסענע פעריעס. צום טייל זיינען זיי שוין צוגעבינדן צו דער ערד און פאַרנעמען זיך ציינטוויז אַפילו מיט באַאַרבעטן די ערד, צום טייל אָבער זיינען זיי נעצוואונגען אין די פאַרשיידענע צייטן פון יאָר צו בייטן זייערע וואוינ־ערטער, כדי אויסצוזוכן פּאַשע פאַר זייערע בהמות. די דאָזיקע וואַנדערונגען פון די שאָף־נאָמאַדן זיינען פעריאָדישע און זיי באַגרענצן זיך ניט נאָר אויף די מדבר־געביטן, נאָר זיי וואַנדערן אויך אין די פרוכטבאַרע געביטן, באַזונדערס אין דער צייט פון נאָכן שניט, ווען זיי קענען פירן זייערע בהמות אויף די אָפּגעשניטענע פעלדער. די ערד איז בײַ די האַלב־נאָמאַדן נישט קיין פריוואַט־אייגנס, נאָר קהלשע, מחמת זי ווערט קודם כל באַגרעצט נישט צום זייען, נאָר אַלס פּאַשע פאַר די שאָף. די נעסטע צאָל דערציילונגען פון בראשית שטאַמען פון די דאָזיקע קרייזן; די אבות זיינען אַלע פאַסטכער, דאָס צייטווייז פאַרנעמען זיי זיך אויך מיט באַאַרבעטן די ערד, ווי, למשל, יצחק אין גרר (בראשית כו.), אין הונגער־יאָרן וואַנדערן זיי איבער אין אַנדערע לענדער—, אַזוי וואַנדערט אברהם אין מצרים (בראשית יב.), יצחק קיין גרר (כו.), יעקב און זיינע קינדער אין דער צייט פון גרויסן הונגער וידער אין מצרים. איבער די סאָציאַלע פאַרהעלטנישן פון די דאָזיקע וואַנדער־שבטים וויסן מיר ווייניג; די נעזעצן פון חומש באַשעפטיגן זיך מיט זיי ניט, זיי שפּיגלען אָפּ נאָר די פאַרהעלטנישן פון די פעריעס. דאָך וויסן מיר, אַז שוין בײַ די האָבן נעהערשט שטאַרקע סאָציאַלע אונטערשיידן. אַזוי, למשל, ווערט דערציילט, (שמואל א. כה.), אַז איינער נבל האָט נעהאַט דריי טויזנט שעפסן און טויזנט ציגן; פון דער אַנדערער זייט האָבן מיר ביישפּילן, ווי נראָד פּראָלעטאַריער פאַרדינען זיך אַלס פאַסטכער בײַ רייכע באַזיצער פון משערעדעס, ווי, למשל, יעקב בײַ לבנ׳ען, משה בײַ יתרו א. ד. כ.

דעם רוב בנין ורוב מגן פון אידישן פאָלק האָבן אָבער נעבילדעט די פעריעס. אַז אין ישראל איז נעווען אַ שטאַרק און פריי פעריעטום, האָבן מיר שוין געזעהען אין פריערדיקן קאַפּיטל. מיר האָבן דאָרטן געזעהען, ווי דעם דערציילער פון חומש זיינען די מצרישע פאַרהעלטנישן, וואו די פעריעס האָבן נישט קיין איינן ערד, לגמרי פרעמד. אויך פון די נעזעצן פון משפטים, ויקרא און דברים איז קענטיג, אַז אין ישראל האָט עקזיסטירט אַ זעלבסטשטענדיג פריי פעריעטום. אַ גרויסער טייל פון די נעזעצן פון חומש האָבן דעם צוועק, צו באַשיצן די פעריעס פון אונטערדריקונגען און אָפּצוהיטן זייער זעלבשטענדיגקייט, ווי למשל, די נעזעצן קענען און וואַכער, דער נעזעץ פון שמיטה, יובל א. ד. כ. די סיבה פון דער קאָנצענטראַציע פון דעם ערד־איינגנס אין אַלטערטום איז ניט קיין עקאָנאָמישע, נאָר אַ פּאָליטישע. דער אָרימער און מיטלער פעריער איז אין קריטישע צייטן, אין הונגער־יאָרן און מלחמות געווען אינגאַנצן הילפלאָז, באַזונדערס שווער זיינען געלעגן אויף די פעריערס די שטייערן, וועלכע זיי פלעגן מוזן איינצאָלן דער מלוכה,— אין אַזעלכע צייטן פלעגן די פעריערס מוזן אָנקומען צו דער הילף פון די רייכע פאַטריציער, בײַ וועמען זיי פלעגן אַנטלייען תבואה אָדער געלט על פי רוב אויף פּראָצענט. און דער פעריער האָט נאָכדעם זיינע חובות און פּראָצענטן ניט געקענט איינצאָלן, פלעגט ער אָפּגעבן די ערד און אָפט זיינע קינדער און אַפילו זיך אַליין פאַרן חוב. אַזוי ווערט, למשל, דערציילט אין נחמיה ה.: „און דאָס געשריי פון פאָלק איז געווען גרויס קעגן זייערע אידישע ברידער. איינינע האָבן געזאָגט: אונזערע זין און אונזערע טעכטער האָבן מיר פאַרמשכנתט, כדי צו קריגן קאָרן צום לעבן; און אַנדערע האָבן געזאָגט: מיר פאַרמשכנען אונזערע פעלדער, אונזערע ווייַנגערטנער און אונזערע הייזער, אום צו קריגן קאָרן אין דעם הונגער. נאָך אַנדערע האָבן געזאָגט: מיר האָבן אַנטלייען געלט, אויף איינצאָצאָלן די קעניגליכע שטייערן אויף אונזערע פעלדער און ווייַנגערטנער, און ווי דאָס לייב פון אונזערע ברידער — איז אונזער לייב, ווי זייערע קינדער—זיינען אונזערע קינדער, און מיר מוזן אונזערע זין און טעכטער אָפּגעבן פאַר שקלאַפן, איינינע פון אונזערע טעכטער זיינען שוין פאַרשקלאַפט און מיר קענען נאָרנישט מאַכן און אונזערע פעלדער און ווייַנגערטנער געהערן צו פרעמדע״.

1 ותהי צעקת העם ונשיהם גדולה אל אחיהם היהודים:
2 ויש אשר אמרים בנינו ובנתינו אנחנו רבים (נ. ל. ערבים)

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

ונקחה דגן ונאכלה ונחיה: 3 ויש אשר אמרים שדתינו וכרמינו ובתינו אנחנו ערבים ונקחה דגן ברעב: 4 ויש אשר אמרים לוינו כסף למדת המלך שדתינו וכרמינו: 5 ועתה כבשר אחינו בשרנו כבניהם בניו והנה אנחנו כבשים את בנינו ואת בנותינו לעבדים ויש מבנתינו נכבשות ואין לאל ידינו ושדתינו וכרמינו לאחרים:

אזעלכע דערציילונגען נעמינען מיר אין תנך א נאנצע רייע, אזוי, למשל, מלכים ב. ד: „והנשה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים", אדער ישעיה נ. א: או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו" א. א. ו. דער דאזינער פראצעס איז נאך פארלייכטערט נע־וואָרן דורכדעם, וואס סיי די פאליטישע מאכט, סיי די יוסטיץ איז כמעט תמיד נעווען אין די הענט פון די רייכערע שיכטן. נאר דארטן, וואו די פויערים האבן נים פארלאָרן זייער פאליטישע מאכט, האט זיך זיי איינגעגעבן צו דורכסירן וועלכע נים איז רע־פארמעס, באזונדערס אין ציימן פון סאציאלע און פאליטישע קרי־זיסן. בכלל איז יעדע פאליטישע ענדערונג פארבונדן מיט ענדע־רונגען אין באזיץ, מחמת דער איינגנם פון די פאליטישע נעגנער פלענט אין אזעלכע פאלן ווערן קאנפיסקירט. אזוי ווייסן מיר, אז אחאב האט צוגענומען די פעלדער בא נבות, נאבדעם ווי מען האט אים (מחמת ער זאל האבן געלעסטערט נאט און דעם מלך) פאר־משפט צום טויט (מלכים כא). אזוי זאגט אויך שאול צו זיינע דינער: „הערט נאר צו איר בני ימיני! צו דען זשע וועט אייך אלעמען בן ישי (דוד) געבן פעלדער און ווייגערטנער?" (ויאמר שאול לעבדיו הנצבים עליו: שמעו נא בני ימינו גם לכלכם יתן בן ישי שדות וכרמים) שמואל א. כב. 7. אין ישראל האט זיך דעם פויערטום דורך א רייע קאמפן און רעוואלוציעס — ווי מיר וועלן עס שפעטער זעהן — איינגעגעבן אפצוהיטן זיין פריהייט און זעלבשטענדיגקייט. די געזעצן פון דער תורה זיינען דער אויסדרוק פון די דאזיגע פויערישע רעוואלוציעס. דאס איז געווארן מעגליך א דאנק דעם, וואס אין ישראל האט זיך נים איינגעהאלטן די דעספאטיע פון שלמהן. די אידישע מלכים איז נים געווען באשערט אפצוהאלטן גרויסע מיליטערישע נצחונות און דאס האט אפגעשוואכט זייער כח אינזייניג. דאס פויערטום האט, ווי מיר האבן שוין אויבן געזעהן, געשפילט אנגאנטשיידנדיגע ראלע אין דער פאליטישער אנטוויקלונג פון ישראל.

די ערד איז נעווען פריוואט־איינגם, ווי דאס איז קענטיג פון אלע געזעצן, דאך גלויבן איניגע געלערנטע, אז עס זיינען נאך פארבליבן רעשטן פון קהלשן איינגם. אזוי געפינען מיר אין מיכה ב. ה: „לכן לא יהיה לך משליך חבל בגורל בקהל יהוה" „עס זאל זיך קיינער נים געפינען, ווער עס זאל פאר דיר ווארפן א שטריק אין דעם גורל פון יהוה'ס געמיינדע". דער געלערנטער בוהל מיינט, אז דא רעדט זיך וועגן א פארטיילונג פון קהלשע ערד. צום באדויערן, איז אונז אבער דער ריכטיגער זין פון פסוק נישט קלאר. אין ירמיה לז 12 ווערט דערציילט: „ויצא ירמיהו מירושלים ללכת אל ארץ בנימין להלק משם בתוך העם" „ירמיהו איז אוועק פון ירושלים אין דאס לאנד בנימין צו נעמען זיין טייל אין זיין משפחה" *, אבער אויך דא איז נישט קלאר, צי דא רעדט זיך וועגן א פעריאדישער פארטיילונג פון קהלשער ערד, אדער וועגן ערד, וואס מ'האט איבערגעלאזט א רוב, וועלכער האט נים געהאט קיין יחשים און מיט וועלכער די פאמיליע צעטיילט זיך. אזא פאל פון פארטיילונג געפינען מיר אין עמוס, וואו ער שטראפט

* עס הייסט נים ווער פאלק, נאר אויך משפחה, אזוי: „בתוך עמי אנכי יושבת" מלכים ב. ד. 13.

דעם כהן אמציה פון בית־אל: „לכן כה אמר יהוה אשתך בעיר תזנה ובניך ובנתיך בחרב יפלו ואדמתך בחבל תחלק ואתה על אדמה מטמאה תמות" „דעריבער האט יהוה אזוי געזאגט: דיין ווייב וועט מזנה זיין אין שטאט, דיינע זין און טעכטער וועלן פאלן דורכן שווערד, דיין ערד וועט מען פארטיילן מיטן שטריק אין דו וועסט שטארבן אין א אומריין לאנד". עס איז אבער אויך מעגליך, אז ער מיינט, אז זיין ערד וועט קאנפיסקירט ווערן און צעטיילט ווערן פאר פרעמדע. די הערשנדיגע פארם פון ערד־איינגם איז אבער בלי שום ספק געווען דער פריוואט־איינגם.

אחרין די פרייע פויערים, האט נאך אויך עקזיסטירט א שיכט פון האלב־פרייע פויערים, וועלכע זיינען געווען פערזענליך פריי, האבן אבער געמוסט צאלן צינז די שטאטישע פאטריציער. אזוי ווערט געזאגט אין די ברכות פון יעקבן (בראשית מט. 14) איבער יששכר: „און אז ער האט געזעהן, אז די רוה איז גוט און דאס לאנד איז שיין, האט ער איינגעבוגן זיין קארק צו לאסט טראגן און ער איז געווארן א צינז־קנעכט" (יששכר חמור גרם רבץ בין המשפתים. וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד) ד. ה. אז דער שבט יששכר האט, ווייזט אויס, געצאלט צינז די פאטריציער פון די צידונישע שטעט. די דאזיגע האלב־פרייע פויערים האט אויך אין זיינען דאס געזעץ פון שמיטה— שפעטער האט דאס דאזיגע געזעץ געקראגן איינגאנצן א רעלי־גיעזן כאראקטער, דאס איז געווען דער שבת פון דער ערד, ווען די ערד האט נים געטארט באארבעט ווערן, זי האט געמוסט רוען, אין דער עלטערער צייט אבער טראגט עס אינגאנצן א סאציאלן כאראקטער, ווי דאס איז דייטליך קענטיג פון שמות כג. 10: „ועקס יאר זאלסטו זייען דאס לאנד און אויסזאמלען די תבואה. 11: אבער אין זיבנטן יאר זאלסטו עס איבערלאזן און עס זאלן זיך דערפון דערנערן די ארימע פון דיין פאלק און דאס איבערגעבל בענע זאל עסן די חיה פון פעלד, אזוי זאלסטו אויך זיך באגיין מיט דיין ווייגארטן און דיין איילבערטנארטן" (ששת שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה. 11. והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך). עס איז קלאר, אז דא רעדט זיך נים וועגן דעם, אז מ'זאל לאזן די ערד רוען, ווארום דאן וועלן אויך די ארימעלייט נים האבן וואס צו עסן; דאס געזעץ האט אבער דייטליך דעם צוועק צו פארגרייניגערן די לאגע פון די ארימע. דער זין איז אלזו: זעקס יאר מעג מען אויסזאמלען די תבואה פון פעלד, דעם זיבנטן יאר מז מען עס איבערלאזן פאר די ארימע, די פעלדער ווערן אבער אויך אין זיבנטן יאר באארבעט. דאס ווערט באשטעטיגט דורך דעם סוף פון פסוק 11: „אזוי זאלסטו זיך אויך באגיין מיט דיין ווייג־ און איילבערטנארטן". פרוכטבערטנער קאן מען אבער נים לאזן רוען. מיר קענען נים גלויבן, אז דער געזעצגעבער האט ערנסט געמיינט, אז די פויערים וועלן, נישט קוקנדיג אויף דעם, וואס די תבואה וועט נישט געהערן צו זיי, דאך באארבעטן די פעלדער: אזעלכע אנטא־פיסטן זיינען אונזערע עלטערן אין יענער צייט נים געווען, און אלע איבעריגע געזעצן פון משפטים מאכן דורכאויס נישט קיין איינדרוק פון אוטאפיעס. דער געזעצגעבער וויל דערמיט נאר באפרייען די קאלאנען (לייב־איינענע) אין דעם זיבנטן יאר פון די צינזען, וועלכע זיי דארפן צאלן די רייכע פאטריציער, אויף וועמעס פעל־דער זיי זיצן *. צו דער דאזיגער סאציאלער שיכט האבן, וויזט

* עס איז אינטערעסאנט, וואס אין דער זעלבינער זאמלונג פון געזעצן (משפטים) טראגט אויך דער שבת א סאציאלן כאראקטער; ער איז א אפרוה־טאג פאר די שקלאוון און ארבעטער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אויס, אויך געהערט די נתינים, די עבדי שלמה א. א., וואָס ווערן אויסגערעכנט אין די ליסטעס פון עזרא און נחמיה.

די פאַרוואַלטונג און די יוסטיץ איז געלעגן אין די הענט פון די אַריסטאָקראַטישע משפחות. מיר האָבן פאַר זיי אין תנך אַ גאַנצע רייע פאַצייכנונגען: על פי רוב דופן זיי זיך זקנים, אין נחמיה ווערן זיי אָנגערופן חורים וסגנים, אין איינינע ערטער אויך קצינים. בכלל ווייסן מיר איבער זייערע פונקציעס זעהר ווייניג. אויך אין די געזעצן פון תומש איז זייער ראָלע נישט אינגאַנצן קלאָר; אין איינינע ערטער זיינען עס די זקנים, וועלכע פירן אָן מיטן סאָלק (במדבר 11, 16), אין אַנדערע ערטער, פאַרקערט, (דברים א. 12 וכו.) זיינען עס אויסגעקליבענע פון סאָלק. אין דעם שפּיגלען זיך ביי ספק אָפּ פאַרשיידענע טענדענצן און פּאָליטישע שטרעמונגען. צום באַדויערן אָבער, איז אונז צום נרעכטן טייל שווער פעסטצושטעלן די צייט און די פּאָליטישע פאַרהעלטנישן, וואו די פאַרשיידענע דערציילונגען און געזעצן זיינען אַנטשטאַנען. אָבער אויך נאָך דער אַנטשטייאונג פון קענינטום האָבן זיי זייער פּאָליטישן איינפלוס ניט פאַרלאָרן און אַ לעגיטימער מלך האָט געמוזט האָבן די הסכמה פון די זקנים: אַזוי ווערט דוד געזאַלבט פאַר אַ קעניג פון די זקני ישראל (שמואל ב. ה. 3).

זייער הכנסה האָבן די פּאַטריציער געצויגן נישט נאָר פון זייערע אייגענע ווירטשאַפטן, וועלכע זיי האָבן באַאַרבעט מיט שקלאַוון און געדונגענע אַרבעטער (שכיר), נאָר אויך, ווי מיר האָבן שוין געזעהען, פון צינזן פון די לייב־אייגענע פּויערים; אַחוץ דעם אָבער פלעגן זיי אויך עקספּלואַטירן די פרייע פּויערים דורך וואָכער: זיי זיינען געווען די קרעדיט־געבער פון די פּויערים. אין דער דערציילונג פון נחמיה, וואָס מיר האָבן אויבן דערמאָנט, זיינען עס די חורים וסגנים, אויף וועמען דאָס פאָלק קלאָגט זיך, אַז זיי האָבן זיך בײַ זיי פאַרשולדיגט. און אויך די נביאים שטראָפן אויפטעמס די פּאַטריציער, וואָס זיי אונטערדריקן דאָס פאָלק: „זיי פאַרקויפן דעם נערעכטן פאַר געלט און דעם אָרימען פאַר אַ פּאָר שיך... און אויף פאַרמשכונטע קליידער שטרעקן זיי זיך אויס נעבן יעדן מזבח, און וויין פון באַשטראָפטע טרינקען זיי אינם הויז פון זייער גאָט (על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים... ועל בגדים חבולים ימו אצל כל מזבח ויין ענושים ישתו בית אלהיהם, עמוס ב. 6)".

אויסער די דאָזיגע מער אָדער ווייניגער עקאָנאָמיש זעלבשטענדיגע שיכטן האָבן מיר נאָך אויך אַ פרייען און נישט פרייען פּראָלעטאַריאַט. צו דער דאָזיגער שיכט געהערן קדם כל די גרים. אין דער שפּעטערדיגער צייט האָט מען אונטער גרים פאַרשטאַנען נישט־אידן, וועלכע האָבן אָנגענומען די אידישע אמונה, אין דער עלטערער צייט אָבער איז גר דורכאויס אַ סאָציאַלער טערמין. יעדער וואָס וואוינט אין דער פרעמד, אָדער סתם יעדער, וואָס האָט נישט קיין בירגער־רעכט, האָט זיך נערעכנט פאַר אַ גר; אויך אַ איד פון איין שבט, אויב ער האָט געוואוינט אין דעם געביט פון אַ צווייטן שבט, איז געווען אַ גר. אַזוי הייסט אין שפּטים יז. גרא לוי, וואָס האָט געוואוינט אין יהודה (ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי והוא גר שם * דער גר איז געווען פּאָליטיש רעכטלאָז און דעריבער ווערט אומעטום אין דער תורה אָנגעזאָגט, מזאָל אים נישט דריקן. הגם נישט אַלע גרים זיינען געווען פּראָלעטאַריער, אויך אויסלענדישע סחרים האָבן זיך נערעכנט פאַר גרים, איז דאָך דער רוב מגין פון זיי באַשטאַנען פון פּראָלעטאַריער. אַזוי ווערט אין דעם געזעץ פון שבת אָנגעזאָגט, אַז מזאָל אויך לאָזן רוען דעם קנעכט און דעם גר (למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך הגר). נאָט האָרנט פאַרן גר אים צו געבן עסן און קליידונג (עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה). אין די דערציילונגען פון תומש ווערט דאָס לעבן פון די דאָזיגע גרים זעהר געגרי איבערגעגעבן, באַזונדערס אין די דערציילונגען פון יעקב, וועלכער פאַרדינט זיך פאַר אַ פאַסטך בײַ לבן'ען. די אידן אין מצרים זיינען אויך גרים. דער קאַמף צווישן יעקב און לבן און צווישן די אידן און פרעה דריקט נישט נאָר אויס די נאַציאָנאַלע, נאָר אויך די סאָציאַלע קענזאַצן. עס איז געווען איבערצולייענען, ווי יעקב קלאָגט זיך, ווי טאָג און נאַכט האָט ער געמוזט אַרבעטן און האָט אַפילו שלאָפן נישט געקאָנט און ווי לבן פלעגט, נישט קוקנדיג אויף דעם, אים תמיד אָפּנאַרן (הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני... ותחלף את משכרתי עשרת מנים בראשית לא. 40). אום צו דערפילן דעם סאָציאַלן כאַראַקטער פון די דאָזיגע דערציילונגען. צו דער דאָזיגער סאָציאַלער גרופּע קען מען נאָך צורעכענען די שקלאַוון, באַזונדערס די שולד־שקלאַוון. מיר האָבן שוין אין פאָרגן אַרטיקל אָנגעוויזן, אַז אויך די נעדונגענע וועלנער זיינען צום גרעסטן טייל באַשטאַנען פון פּראָלעטאַרישע עלעמענטן. הגם די פּראָלעטאַרישע עלעמענטן זיינען געווען פּאָליטיש רעכטלאָז, איז דאָך זייער פּאָליטישע השפעה אין דער אמתן געווען זעהר אַ גרויסע, שוין צוליב דעם, וואָס זיי האָבן פאַרנומען אַ חשובן אָרט אין דער אַרמיי. אין דער שפּעטערדיגער צייט ווערט זייער ווירקונג אַלץ גרעסער; צו דעם האָט באַזונדערס מיטגעהאָלפן דער פאַקט, וואָס מ'איז אַנטשטאַנען אויך אַ שטאָטישער פּראָלעטאַריאַט. דער נביא יחזקאל פאָדערט פולקאָמע גלייכבאַרעכטיגונג פאַר די גרים (והיה תפלו אותה בנחלה לכם ולהגרים הגרים בתוככם, אשר הולידו בנים בתוככם והיו לכם כאזרח בבני ישראל. יחזקאל מז. 22). אָבער אויך אין גייסטיגן לעבן פון ישראל האָבן די דאָזיגע עלעמענטן געשפּילט זעהר אַ וויכטיגע ראָלע, ווי מיר וועלן דאָס ווייטער זעהען.

---

* דער דאָזיגער לוי נישט זוכן אַרבעט אין אפרים. דאָרטן פאַרדינגט ער זיך בײַ אַ איינעם מיכה, וועלכער האָט אַ איינעגעם הייליגטום און זוכט פאַר אים אַ כהן. מיכה צאָלט דעם לוי צען שקל זילבער און אַחוץ דעם נט ער אים קעסט און הלבשה (ויאמר לו מיכה שבה עמדי והיה לי לאב ולכהן ואנכי אתן לך עשרת כסף לימים וערך בגדים ומחיתך).

(המשך קומט)

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

געמישטע חתונות און חתונות צווישן קרובים

לויט די פאָרשונגען פון דער לעצטער צייט

ד״ר מעד. רפאל בעקער

Zur Frage der Mischehe und der Verwandtenehe

von Dr. med. Rafael Baecker

ווען געמישטע חתונות און חתונות צווישן קרובים איז לעצטנס ערשינען א נאָענצע רייע ווערק. אמת, אין סרוב פון זיי ווערט די פראַגע מער באַהאַנדלט פון איר סאָציאָלאָגישער, ביאָלאָגישער אָדער פסיכאָלאָגישער זייט, איידער פון דער ריין־סטאַטיסטישער — די אויספירן אָבער, צו וועלכע די מחברים לימען, שטעלן מיט זיך פאַר א גרויסן אינטערעס און געפינען זיך אין פולן הסכם מיטן לעצטן, אזוי צו זאָגן, וואָרט פון דער וויסנשאַפט. מיר וועלן בקיצור איבערגעבן דעם תמצית פון די דאָזיגע ווערק.

דער באַקאַנטער פאָרשער אויסן געביט פון געשלעכט־פראַגן, ד״ר מאַקס מאַרקוזע, באַהאַנדלט אין צוויי נייע אַרבעטן ווידער־אמאָל די פראַגע ווען געמישטע חתונות און ווען חתונות צווישן קרובים פון דער סאָציאָלאָגיש־ביאָלאָגישער זייט. ער וויל דער־ווייזן, אז פון אזעלכע חתונות קאָן בדרך כלל אַרויסקומען א נאָענץ געוויינליכער נאָרמאַלער דור; אז אומנאָרמאַלקייטן — הן גוטע הן שלעכטע — בא קינדער פון אזעלכע זיווגים אַנטשטייען נאָר בא געוויסע באַדינגונגען, זיי זיינען אָבער באין אופן ניט קיין מיז, ניט קיין זאַך, וואָס איז שוין לכתחלה באַשטימט דורך דעם נופא, וואָס דער זוג איז א געמישטער אָדער צווישן קרובים.

אין זיין אַרבעט „ווען דער פרוכטבאַרקייט פון געמישטע קריסטליך־אידישע חתונות“ קומט ער, אמת, אויך צום אויספיר, אז אזעלכע זוגים זיינען ווייניגער פרוכטבאַר, איידער ריין אידישע אָדער ריין קריסטליכע זוגים; ער לייקנט אָבער אינגאַנצן אָפּ די סברה, אז די דאָזיגע אומפרוכטבאַרקייט איז דער נאַטירליכער פועל־יוצא דערפון, וואָס עס פאָרן זיך צוויי פאַרשיידענע ראַסעס, זאָגן, אז זוגים צווישן אידן מיט ניט אידן זיינען אַלס אזעלכע ניט פרוכטבאַר אָדער ווייניגער פרוכטבאַר — איז אַ שאַלש. אזעק־מאַכן אָבער מיט דער האַנט די סטאַטיסטיש פעסטגעשטעלטע ער־שיינונגען קאָן מען אויך ניט — מען מוז זיי נעהערינ אָפּשאַצן און אויסקלערן. ד״ר מאַרקוזע ציטירט אַליין לויט פרינציפּ די סטאַטיסטיק מנחת דער פרוכטבאַרקייט פון אַמאָליעס אין פרייסן פאַר די יאָרן 1900 — 1875 און די רעזולטאַטן זיינען אזעלכע:

ריינע חתונות האָבן געהאַט:

בא קאַטולישע אַמאָליעס צו . . . . . 5 קינדער
„ עוואַנגעלישע „ „ . . . . . 4 „
„ אידישע „ „ . . . . . 3,8 „

געמישטע חתונות האָבן געהאַט:

בא קאַטוליש־עוואַנגעלישע אַמאָליעס צו . . . 3,1 קינדער
בא קריסטליך־אידישע „ „ . . . . 1,7 „

אין יאָר 1895 איז אין פרייסן בכלל געווען אינגאַנצן 11% קינדערלאָזע אַמאָליעס; אָבער צווישן די אַמאָליעס מיט פראָ־טעסטאַנטישע מענער און קאַטולישע פרויען זיינען געווען קינ־דערלאָזע 21,4%; צווישן אַמאָליעס מיט קאַטולישע מענער און פראָטעסטאַנטישע פרויען — 21,1%; צווישן אַמאָליעס מיט קריסטליכע מענער און אידישע פרויען שוין — 34,2%; און צווישן אַמאָליעס מיט אידישע מענער און קריסטליכע פרויען — נאָענצע 36% קינדערלאָזע חתונות. אין גרויס בערלין זיינען אין יאָר 1900 נאָענצע 41% פון די קריסטליך־אידישע אַמ־מאָליעס געווען קינדערלאָזע, און פון יאָר 1900 אָן טרעט די דאָזיגע דערשיינונג ארויס נאָך בולטער. די סטאַטיסטיק ווייזט, אז די פרוכטבאַרקייט פון געמישטע אַמאָליעס פאַלט פון יאָר צו יאָר, אומעטום.

ד״ר מאַרקוזע האָט וואָס אָנצוזוענדן קענען אָט די אַלע סטאַ־טיסטישע מאַטעריאַלן. אזוי, למשל, נעמען די נעבראַכטע צילונגען אַרום א נאָענץ היפשן פראָגענט פון נאָך נאָר יונגע אַמאָליעס, וועלכע זיינען אין פיזיאָלאָגישן זינען נאָך ניט קיין „פאַרענדיגטע“, און זיי ווערן פאַרעכנט פאַר קינדערלאָזע. און דאָס קאָן דאָך ענדערן די סטאַטיסטישע רעזולטאַטן, ווייל די צאָל געמישטע חתונות ווערט אַמילו רעלאַטיוו אויך אַלץ גרעסער. אָט האָט אין דייטשלאַנד אין יאָר 1914 די נאַלגעמיינע צאָל חתונות זיך פאַרקלענערט — און די צאָל געמישטע חתונות האָט זיך אין זעלבן יאָר פונדעסטוועגן פאַרגרעסערט. ווייטער, ס׳ווערט ניט געטומען אין באַטראַכט דער עלטער פון די נעשלאָסענע חתונות, — און ס׳איז באַקאַנט, אז געמישטע חתונות צייכענען זיך בכלל אויס מיט א העכערן עלטער. און דער דויער פון געמישטע חתונות איז אויך א קירצערער — ניט נאָר דערפאַר, וואָס מען האָט חתונה אין א העכערן עלטער, נאָר אויך צוליב דעם, וואָס דער פראָצענט פון נטין איז בא געמישטע זוגים א סך א גרעסערער: נאָענצע 12% פון קריסטליך־אידישע פאַר־פאַלקן גייען זיך גע־ווייגליך פונאַנדער. א ווייטערדיגער מקור פון טעות׳ן איז דאָס, וואָס אין דער רובריק פון געמישטע אַמאָליעס ווערן אַריינגע־נומען נאָר די פאַר־פאַלקן, וואו מאַן און ווייב געהערן אין מאַ־מענט פון דער רעליגיעסטאַציע צו פאַרשיידענע רעליגיעס; עס ווערן אָבער ניט צוגערעכנט די אַלע פאַלן, ווען איינער פונם פאַר־פאַלק האָט אָנגענומען דעם צווייטנס רעליגיע נאָך פאַר דער חתונה אָדער בעת זיי האָבן שוין געלעבט צוזאַמען. די רובריק גע־מישטע אַמאָליעס נעמט אויך ניט אַרום די אַלע פאַלן, ווען איינער פונם פאַר־פאַלק אָדער ביידע זאָגן זיך בכלל אָפּ פון זייער רעליגיע (דיסידענטן), ניט איבערגייענדיג צו קיין אַנדער גלויבן. ד״ר מאַרקוזע האַלט דעריבער, אז די דאָזיגע אַלע טעות׳ן שאַפן א ביסל א נחמאַדיג בילד פון דער אומפרוכטבאַרקייט פון קריסט־ליך־אידישע אַמאָליעס. אָבער דעם פאַקט נופא — אז גע־מישטע קריסטליך־אידישע זוגים זיינען ווייניגער פרוכטבאַר, איי־דער ריינע זוגים — קאָן ד״ר מאַרקוזע אויך ניט אָפּלייקענען. פון וואַנען זשע נעמט זיך דאָס? פאַרוואָס זיינען פונקט די קריסט־ליך־אידישע זוגים די סאַמע אומפרוכטבאַרסטע?

געוויינליך דריינט מען, אז די צונויפפאָרונג נופא פון אידן מיט קריסטן פירט צו אומפרוכטבאַרקייט. די דאָזיגע סברה האַלט אונזער מחבר פאַר דורכאויס פאַלש. ער האַלט, אז די ביאָלאָ־גישע איינהייט פון נאָענטן מענשליכן מין איז שוין וויסנ־שאַפטליך גענוג דערוויזן און באַגרינדעט. אַלע מענשן געפינען זיך צווישן זיך אין א בלוט־ריכטינער, אייווים־קרובה׳שאַפט.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אין דער פראגע ווען פרוכטבארקייט דארף מען דעריבער לחלוטין זיך ניט רעכענען מיט מאמענט פון ספעציפישער „אומנאטירלי־כער" צוטריפפארונג; דא ווירקן נאר אנדערע סיבות — פון פסי־כאלאגישן און סאציאלן כאראקטער. עס איז א באקאנטע זאך, אז וואס רעליגיעזער א מענש איז, אלץ נאטירליכער איז אויך זיין געשלעכט־לעבן, אלץ ווייניגער באגרנטע ער זיך מיט כל־ערליי פאר־היטונגס־מיטלען. און ווירקליך, לויט א סטאטיסטיק פון די יאָרן 1906—1909 איז די דורכשניטליכע צאָל קינדער געווען:

בא ריין אידישע פאמיליעס	2,5
בא קריסטליך־אידישע „	1,5
בא ריין קאטוליש „	5,2
בא קאטוליש־עוואנג. „	2,5

די פארהעלטעניש פון דער פרוכטבארקייט צווישן „ריינע" און „נעמישטע" פאמיליעס איז אין ביידע נרופעס כמעט די זעלבע, לערך — 1 : 2. דעריבי דארף מען נעדיינקען, אז די קאטוליש־עוואנגעלישע פאמיליעס קאן מען אָנגעמען פאר „נע־מישטע" בלויז אין ריין קאנפעסיאָנעלן, אָבער ניט אין אנטראפאָ־לאָגישן זין פון וואָרט, — און דאך ווייזן זיי ארויס די זעלבע פאר־קלענערטע פרוכטבארקייט, ווי די קריסטליך־אידישע פאמיליעס.

א חוץ אָט דעם אלגעמיינעם רעליגיעזן מאמענט, וועלכער ווירקט בא נעמישטע חתונות בכלל און בא קריסטליך־אידישע בפרט, זיינען דא, לויט ד"ר מארקוע, נאך ספעציעלע סיבות, וועלכע זיינען נודם א פארקלענערטע פרוכטבארקייט ספעציעל בא קריסטליך־אידישע חתונות. די סיבות זיינען פאלגנדיגע:

1) די נעמישטע קריסטליך־אידישע חתונות זיינען כמעט אויסשליסליך א שטאטישע, קדם כל א גרויס־שטאטי־שע דערשיינונג. און עס איז ידוע, אז די קינדער־געבורטשאפט איז אין שטאט כמעט אויף א גאנץ ¼ קלענער, איידער אין דארף;

2) די קריסטליך־אידישע חתונות קומען פאר אין א העכערן עלטער, אזוי, אז חוץ דעם, וואס דער פרוכטבארונגס־פעריאד איז דא אליין פאר זיך א קורצערער, קומט נאך צו דאס, וואס די פרוכטבארונגספעהיגקייט איז דא אָפט אנגעשוואכטע צוליב פאטאלאגישע ווירקונגען (ווענערישע אינפעקציעס פון פאר דער חתונה);

3) נעמישטע חתונות זיינען מיסטנס פון פאלגנדיגע צוויי פסיכאלאגישע מינים: אָדער פון ריינער ליבע, אָדער בלויז פון פראקטישער אינטערעסנטקייט. און ביידע נרופעס זיינען נראד אזעלכע, אז אויך צוליב ריין עקאָנאמישע טעמים זארגן זיי ניט איבעריג שטארק ווען אויפשטעלן א גרויסן דור, ווען האָבן א סך קינדער;

4) די נעמישטע קריסטליך־אידישע חתונה איז מיסטנס א סימן פון א העכערן געזעלשאפטליכן און אינטעלעקטועלן (אָבער ניט דוקא אויך עקאָנאמישן) צושטאנד — און דאס איז אויך א מאמענט, וואס פארקלענערט געוויסליך די געבורטשאפט.

דעם זעלבן געדאנק, נאר נאך שארפער, ווענן דער ביאָלאָ־גישער איינהייט פון נאנצן מענשן־מין, אומאפהענגיג פון פאלק און ראסע, פארטיידיגט מארקוע אין זיין צווייטער ארבעט „דער גע־בורטן־ווערט פון חתונות צווישן קרובים און פון נעמישטע חתונות". דער קרובים־חוג און דער נעמישטער חוג שטעלן מיט זיך פאר צוויי פאלן פון צענרפפארונג: צווישן איינענע (Inzucht) און צווישן פרעמדע (Kreuzung). ווענן ביאָלאָגישן בא־מיט פון ביידע ווערט געפירט לערך דער זעלבער חוח; אי דעם איינעם, אי דעם צווייטן מין חוג שרייבט מען צו דיזעלבע מעלות אָדער חסרונות. באטראכט מען אָבער די זאך פון היסטאָ־רישער, סאציאלאָגישער אָדער אנטראפאלאָגישער זייט, קאָן מען אין פאראיס זאָגן ווען ביידע ארטן זוגים, אז אליין פאר זיך קאָנען זיי ניט זיין שעדליך פאר דעם דור, וואָס קומט פון זיי ארויס. ערשטנס, שטאמען אלע מענשן פון קרובים־זוגים, פון צוטריפפארונגען צווישן איינענע; און צווייטנס, זיינען אלע הייני־טיגע קולטור־פעלקער א פראדוקט פון מער אָדער ווייניגער בא־דייטנדיגער צוטריפטשונג פון פארשיידענע ראסעס. אמת, חולאתן און דעפעקטן זיינען א אָפט דערשיינונג בא קינדער פון בלוט־קרובה'שע עלטערן; אָבער דאס איז נאנץ פארשטענדליך: בא אזוינע נעבורטן טרעפן ארויס שארפער און בולטער, איידער בא אלע אנדערע נעבורטן, הן די פיזיאָלאָגישע מעלות, הן די פי־זיאָלאָגישע חסרונות פון די עלטערן, ווייל אלץ וואָס ליגט אין דער ריין קערפערליכער טבע פון די עלטערן ווערט דא פארשטארקט צוליב זייער קרובהשאפט, און מוז זיך דערפאר אויך שטארקער אָפשפיגלען אין דעם קערפערליכן בוי פון די קינדער. אויב די עלטערן פארמאָגן א געזונטן קערפער, אויב נאר די זאָמען־פלאזמע איז א גוטע, וועט די קרובים־חתונה לחלוטין ניט־שאדן דעם קומענדיגן דור; פארקערט, זי קאָן נאָך פאר אים זיין גינסטיג: די קערפער־מעלות, וועלכע זיינען פארבאָרגן אין יעדן איינעם פון די עלטערן, קאָנען זיך ערשט ארויסזייען בא די קינדער. דער־מיט, אגב, דערקלערט זיך אויך די ראסן־אויסגעשפראָכנקייט פון די אידן, — ווייל בא זיי איז די חתונה דער עיקר א צוטריפפארונג פון איינענע (Inzucht).

אויך דא שטייכט מארקוע ווידער אמאָל אונטער, אז די אוממרוכטבארקייט אָדער פארקלענערטע פרוכטבארקייט פון קרובים־חתונות און פון נעמישטע חתונות איז ניט עפעס א מין ספעציפישע זאך, נאר עס איז פשוט א פראדוקט פונם שטרעבן צו האָבן ווייניג קינדער אָדער נאר ניט צו האָבן, ווי דאס איז דער פאל בא אלע מיסן פאמיליעס, וועלכע באזורן אויף א ראציאָנאליסטישן און אינדיווידואליסטישן יסוד.

די דאזיגע ארבעט מארקוועס איז זעהר א אינטערעסאנטע און א ווערטפולע, ניט נאר פאר דעם שטודירן פון די סעקסועלע פראגעס, נאר אויך פאר דער פאָרשונג פון ראסן היגיענע.

די זעלבע פראגעס ווערן באהאנדלט נאך אין צוויי ווערק, שוין פון סטאטיסטישן כאראקטער, אויף וועלכע עס לוינט זיך אויך אָפצושטעלן. איינס פון זיי איז פון ווילהעלם רוטשלינגער, און הייסט: „די פארשפרייטקייט פון קרובים־חתונות בא אידן און האָהענצאָלערן און די אויספאָרשונג פון קינדער פון אזעלכע חתונות".

רוטשלינגער האָט אויסגעפאָרשט די אידישע באפעלקערונג פון האָהענצאָלערן, וואו זי האָט געלעבט אין דאָרפישע און קליינ־שטעטלשע באדינונגען. צווישן דער אלגעמיינער באפעלקערונג פון 70,751 מאן (בתוכם 405 אידן) האָט ער געפראָגן 117 אידישע פאר־פאלקן. א חוץ דעם האָט ער געהאט סטאטיסטישע ידיעות ווענן נאך אנדערע 164 פאמיליעס. פון די 281 פאר־פאלקן זיינען אין 44 פאלן (15,7%) מאן און ווייב געווען קרובים צווישן זיך: אין 27 פאלן (9,6%) איז די קרובהשאפט געווען פון 1־טער מדרגה; אין 8 פאלן (2,9%) — פון 2־טער מדרגה און אין 9 פאלן (3,2%) — פון 3־טער מדרגה. ער האָט אויך פעסטגעשטעלט, אז אין היינערלאך, וואו די אידישע באפעלקע־רונג איז א גרויסע, איז די צאָל אידישע חתונות צווישן קרובים א סך א גרעסערע, ווי אין העכיגען מיט זיין קליינער אידישער באפעלקערונג, און אז בכלל איז ביים אויצטיגן דור די צאָל

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

קרובים־חתונים פיל גרעסער, איידער בא די פריערדיגע דורות. דאס לעצטע דערקלערט זיך בלי ספק דערמיט, וואס א סך פאמיליעס האבן זיך אריבערגעקליבן אין די גרויסע שטעט אדער אויסגע־וואנדערט קיין אויסלאנד, אזוי אז די איבערגעבליבענע האבן פשוט געדאט א קלענערן אויסוואל פאר שידוכים מיט ניט־אויס־גענע. פאר די לעצטע 32 יאר האט זיך די צאל אידן אין האהענ־צאלערן פארקלענערט אויף נאנצע 41,1%. רויטליינער האט אויך גענוי אויסגעפארשט 66 אידן, וואס האבן געשטאמט פון די דערמאנטע קרובה־שע חתונות — דאס זיינען אלץ געווען מענשן שוין אין די פערציגער יארן פון זייער לעבן — און בא 28 פון זיי האט ער קאנסטאטירט מער אדער ווייניגער חולאתן אין דע־פעקטן. אזוי ווי רויטליינער ברייגט אבער ניט קיין מאטעריאל פון ניט קרובה־שע חתונות אויף צו קאנען פארגלייכן די רע־זולטאטן, קאן מען נאך פון דער דאזיגער סטאטיסטיק ניט דריינען, אז דוקא די בלוט־קרובה־שאפט פון די זוגים האט עס גורם געווען די דעגענעראציע.

פון דער ארבעט פון ע. שפינדלער „ווענן דער פארשפרייט־קייט פון קרובים־חתונות אין 3 ווירטעמבערגער דערפער״ דר״נגט אויך ארויס, אז די צאל חתונות צווישן קרובים איז בא אידן א סך א גרעסערע, איידער בא דער ארומיגער באפעלקערונג, ווען אפילו זיי לעבן אין איינע און די זעלבע באדינגונגען. כדי צו ענטפערן אויף דער פראגע, צי קרובים־חתונות רופן זיך שעדליך אפ אויף די קומענדיגע קינדער, דארף מען פריער פעסטשטעלן, ווי אפט קומען בכלל פאר אזעלכע חתונות און ווי אפט קומען פאר פאר־שיידענע פארמען — לויטן גראד פון קרובה־שאפט — פון אזעלכע חתונות. אין דריי ערשטער, ניט וויים פון מיבינגען, האט שפינדלער דורכגעפירט אן אויספארשונג אין דער ריכטונג — און ער האט איינגעפיגען, אז די צאל אידישע חתונות צווישן קרובים פון 1־טער מדרגה האבן לערך אנטשפראכן דער אנגענומענער דורכשניטליכער צאל פון אזעלכע חתונות בכלל, לויט די אויס־רעכענונגען פון לענין (לענץ שאצט — לויט דער סטאטיסטיק פון מאיעסן — די צאל פון חתונות צווישן קרובים פון 1־טער מדרגה אין דייטשלאנד אויף 1%, און די צאל פון חתונות צווישן קרובים פ׳ דער 2־טער מדרגה—אויף 2,3%). דערפאר אבער איז די צאל אידישע חתונות צווישן קרובים פון ווייטערע מדרגות געווען באדייטענדיג העכער פון לענץ דורכשניט־צאל. קיין ווייטערדיגע אויספירן פון די דאזיגע פאקטן מאכט שפינדלער ניט.

נאר אנדערש גייט צו צו די זעלבע פראגעס—ווענן נעמישטע און קריים־חתונות — דער בערלינער פסיכא־אנאליטיקער ד״ר קארל אבראהאם. זיין שטאנדפונקט איז א פסיכאלאגיש־מעדיצי־נישער און שטעלט מיט זיך פאר א היפשן אינטערעס.

אין זיין ארבעט „די קרובים־חתונות און די פסיכאלאגיע פון נעווראזן״ שטעלט אבראהאם אויעק אזא פראגע: אפשר איז פארן פעציפישע סבות, צוליב וועלכע עס געשייהען קרובים־חתונות אין געוויסע משפחות? צי געשייהען ניט אט די חתונות נראד אין געוראפאטישע משפחות, וועלכע וויזן ארויס א באזונ־דער נטיה חתונה צו האבן דוקא צווישן זיך? אויף אזא אופן קאן אויסקומען, אז דאס, וואס די קרובים־חתונות פאלן צוריק מיט פסיכישע אדער נערוון־דעפעקטן, האט ארויסגעפירט אויפן גע־דאנק, אז די חתונה צווישן איינענע איז דאס די סיבה פון די פאר־שיידענע נערוון־ און פסיכישע קראנקהייטן בא די נעבוירענע קינ־דער, בעת אין דער אמתן איז די חתונה צווישן בלוט־איינענע אפשר אליין נאר א פועל־יוצא פון די שוין פריער פארגענע פסיכישע און נערוון־דעפעקטן. די דאזיגע פסיכא־פאטאלאגישע דערשיינונג האט אבראהאם באמערקט בא זעהר פיל פון זיינע פאציענטן, און ער האט זי אויפן פסיכא־אנאליטישן וועג שטו־דירט.

עס וואלט אונז צו וויט פארפירט, ווען מיר זאלן וועלן דא איבערגעבן אלע פסיכא־אנאליטישע סבות און חקירות פון אונזער מחבר. מיר ווילן נאר אונטערשטרייכן פאלגנדיגן געדאנק בא אבראהאם, וועלכער שיינט אונז צו זיין דורכאויס ריכטיג: אין א סך זאלן איז די חתונה צווישן קרובים קדם אליין א פ ו ע ל־י ו צ א פון א געוויסער נעווראפאטישער נטיה, און דערנאך ערשט ווערט זי שוין אויך א ס י ב ה, וועלכע פארשטארקט פון איר זייט די זעלבע נטיה.

פון דעם זעלבן פסיכא־אנאליטישן זמאנדפונקט באטראכט אבראהאם אויך די נעמישטע חתונות אין זיינער א צווייטער אר־בעט: „ווענן נעווראטישער עקזאנאמיע״. אבראהאם האלט, אז די נעמישטע חתונה — די אזוי גערופענע עקזאנאמיע — איז אויך א סך מער א פראדוקט פון א פסיכישער נטיה מיט א גע־וויסער סעקסועלער באפארבונג און ריכטונג. זיין ארבעט איז פול מיט אינטערעסאנטע ביישפילן, וועלכע דארפן אילוסטרירן און באגרינדן דעם דאזיגן געדאנק. און אין א סך פאלן איז טאקע שווער ניט מספים צו זיין מיטן מחבר. ווייסן מיר דאך, למשל, אז א סך פארברענטע נאציאנאליסטן האבן חתונה מיט קריסטליכע פרויען, — און ווענן אסימילאטאריש נטיות קאן דאך אין די פאלן געווים קיין רייד ניט זיין.

ליטעראטור:

1. **Dr. Max Markuse.** **Die Fruchtbarkeit der christlich-jüdischen Mischehe.**
„Abhandlungen aus dem Gebiete der Sexualforschung. Bd. II. Heft 4.“ 1920. A. Markus & Weber Verlag, Bonn. 20 Seiten.

2. **Dr. Max Markuse.** **Der Zeugungswert der Verwandtenehe und der Mischehe.**
„Zeitschrift für Sexualwissenschaft. Bd IX. Heft 4.“ 1922. Seiten 119—123.

3. **Reutlinger, Wilhelm.** **Ueber die Häufigkeit der Verwandtenehen bei den Juden in Hohenzollern und über Untersuchungen bei Deszendenten aus jüdischen Verwandtenehen.**
„Archiv für Rassen- und Gesellschafts-Biologie. Bd. XIV. Heft 3.“ 1922. S. 301—305.

4. **Spindler, E. A.** **Ueber die Häufigkeit von Verwandtenehen in drei württembergischen Dörfern.**
„Archiv für Rassen- und Gesellschafts-Biologie. Band XIV. Heft 1. 1922.

5. **Dr. Karl Abraham.** **Die Stellung der Verwandtenehe in der Psychologie der Neurosen.**
„Klinische Beiträge zur Psychoanalyse.“ Internationale Psychoanalytische Bibliothek. Bd. X. Leipzig – Wien – Zürich 1921. S. 45—52.

6. **Dr. Karl Abraham.** **Ueber neurotische Exogamie.**
ibidem. S. 227—230.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

שמדן און ארויסטריטן פונם אידנטום אין פרייסן

ד״ר י. לעוויטא

Taufen und Austritte aus dem Judentum in Preussen

von Dr. J. Levita

די דייטשע אידן האָבן פאַר די לעצטע 100 יאָר אָנגעוואוירן ניט קיין קליינעם טייל זייערן דורך שמדן און אַנטרינענע פונם אידנטום. ס׳איז ניט מעגליך פעסטצושטעלן די אַלגעמיינע צאָל נעשמדטע און אָפּגעפאַלענע פון אידישקייט אין דייטשלאַנד. לויט דער שאַצונג פונם מיסיאָנער פ. דע לע רוא האָט די צאָל שמדן ביי אידן אינם 19־טן יאָרהונדערט בכלל באַטראָפן 224,000. די שמד־באַוועגונג פון דער נייער צייט האָט זיך אָנגעהויבן אָנפאַנג 19־טן יאָרהונדערט. א גאַנצע רייע פאַרשידענע סבות האָבן גורם געווען א מאַסנהאַפטן איבערגאַנג פון איז נמום צום קריסטנטום. די פאַלש פאַרשטאַנענע אויפקלערונג צווישן די נעבילדעטע קרייזן, וועלכע האָט אַרויסגערופן גלייכגילטיקייט און בא א סך אפילו פאַראַכטונג צו דער איינענער רעליגיע; דער פּלוצלינגער איבער־גאַנג פונם פינסטערן נעטאָ צו דער ליכטיגער פרייהייט; דער נע־דאַנק, אז ערשט דורך דעם אָנגעמען פונם קריסטליכן גלויבן קאָן מען ווערן אַ׳אמתער דייטש; די שטרעבונג אין דער פּראָטעסטאַ־טישער קירכע פון יענער צייט צו פאַרלייכטערן דעם איבערגאַנג צום קריסטנטום, קודם כל אָבער די פּאָליטישע גזירות, וואָס האָבן אין משך פון דער רעאַקציע צווישן 1815 ביזן סוף פון די 40־ער יאָרן שווער געדריקט דעם אידן, — דאָס אַלץ האָט דעם אידנטום פאַר־שאַפט גרויסע וואונדן. דורך געוועזן, ווי אויך דורך אַדמיניסטראַ־טיווע תקנות, האָט מען בא אידן צונעמען די פרייהייטן, וואָס זיי האָבן באַקומען לויטן עדיקט פון 1812, און מ׳האָט זיך באַמיט מיט נוחאַלט זיי וידעראַמאָל פאַרשקלאַפן כדי צו צווינ־גען אָנגעמען דעם קריסטליכן גלויבן. און דער פּעל־יוצא דערפון איז געווען, אז אין דער צייט פון 1815 ביז 1840 האָבן זיך אין פרייסן נעשמדט 1200 אידן. מ׳קאָן זיך פאָרשטעלן די באַ־דייטונג פון אָט דער ציפער, ווען מ׳נעמט אין אַכט, אז כמעט אָט די אַלע שמדן זיינען פאָרגעקומען אין בערלין, וואו ס׳זיינען אין 1840 געווען סך־הכל 6000 אידן. ס׳איז ניט קיין נחומא צו זאָגן, אז א גרויסער טייל פון דער נעבילדעטער אידישער באַפעל־קערונג אין בערלין איז אָפּגעפאַלן פון אידישקייט.

אין דער מיט פון די 40־ער יאָרן האָט אין דייטשלאַנד אָנ־געהויבן הערשן א פרייערער נייסט אויפן עקאָנאָמישן, פּאָליטישן און רעליגיעזן געביט. די צאָל שמדן ווערט קלענער. ס׳איז א באַקאַנטע ערשיינונג, אז אין די לענדער און אין די צייטן, ווען ס׳איז ניט אַזוי שאַרף דער פּאָליטישער און סאָציאַלער קעגנזאַץ צווישן אידן און דער אַרומיגער סביבה; וואַקסט שטאַרק די צאָל פון די נעמישטע דתונות, די אַסימילאַציע מאַכט גרויסע פאָר־שריטן, די שמדן אָבער שפּילן ניט אַזאַ גרויסע ראָליע.

דער צווייטער פּעריאָד פון דער שמד־באַוועגונג הויבט זיך אָן אָנפאַנג 80־ער יאָרן, אַרויסגערופן דורך דעם אַנטיסעמיטיזם אין זיינע פאַרשיידענאַרטיגע פאָרמען.

די אַלגעמיינע צאָל שמדן אין דייטשלאַנד אָדער לכל הפחות אין פרייסן איז ניט מעגליך פעסטצושטעלן. מיר וויסן טאָר, וויפיל אידן מ׳זיינען יעדער יאָר איבער צום עוואַנגעלישן גלויבן און דאָס אויך בלויז פאַר די דערוואַקסענע. זיט 1882 ווערן דורך דער סטאַטיסטישער קאָמיסיע פון דער „דייטש־עוואַנגע־לישער קירכן־קאָנפערענץ״ יאָרליך פאַרעפנטליכט די צאָלן פון קאַטוליקן, אידן און פון אַנדערע רעליגיעס, וואָס נייען איבער צו דער עוואַנגעלישער קירכע אין פרייסן און אין די איבעריגע דייטשע מדינות. פאַר פרייסן איז די נעבראַכטע צאָל, אויסער די קינדער־שמדן, כמעט ווי ריכטיג, ווייל דער וויט גרעסטער טייל פון די נעשמדטע נייען איבער צו דער עוואַנגעלי־שער קירכע, בנתע אָבער צו קינדער־שמדן, ווערן אין פרייסן די קינדער, וואָס די עלטערן זייערע שמדן זיי אָפּ באַלד נאָכן געבוירן, פאַרגעכנט פאַר נעבוירענע קריסטן און ווערן ניט אָנגעוויזן ניט אין שמד־סטאַטיסטיק, ניט אין דער צאָל אַרויסטריטן פונם אידנטום.

לכתחילה איז די שמד־באַוועגונג געווען דאָך נאָנץ שוואַך; מיט דער צייט האָט זי זיך אָבער באַדייטנדיג פאַרשטאַרקט. אין די יאָרן 1879—1875 פלעגן אין פרייסן יאָרליך איבערגיין צו דער עוואַנ־געלישער קירכע 62 אידן; אין 1880 זיינען דאָס שוין געווען 120 אידן; אין יאָר 1887 האָט שוין די צאָל נעשמדטע איבערגעשטיגן 200 און אינם פאָלגנדיגן 1888 יאָר העכער 300. פון דעמאָלט אָן האָט זיך די צאָל נעוואַקלט, איז אַראָפּ צוריק ביז 253 (1892) און ווידער דערגרייכט ביז 377 (1901). אין יאָר 1902 האָט די צאָל שמדן געשטיגן ביז 413, און פון דעמאָלט אָן איז זי געבליבן, אַחוץ איין אויסגעם (1904 — 404), אונטער 400. אין משך פון דער נאָכצער מלחמה־צייט איז די צאָל שמדן אין פרייסן געווען ווייניגער פון 300. די פאָלגנדיגע טאַבעלע באַווייזט די אַנטוויקלונג פון דער שמד־באַוועגונג אין פרייסן, אין די איבעריגע מדינות און אין גרויס־בערלין פון 1901 ביז 1919.

Tab. — I — טאַב׳

ס׳זיינען אַריבער אידן צו דער עוואַנגעלישער קירכע:

Es traten Juden zur evangelischen Landeskirche über:

יאָר Jahr	אין גאַנץ פרייסן in Preußen überhaupt	פון דעם אין בערלין besonders in Berlin	אין די איבעריגע מדינות פון דייטשלאַנד im übrigen Reich
1901	377	154	108
1902	413	132	142
1903	353	165	145
1904	404	153	99
1905	346	135	117
1906	298	127	142
1907	343	151	149
1908	384	163	110
1909	314	134	109
1910	360	156	109
1911	363	164	103
1912	288	131	123
1913	325	146	137
1914	305	143	134
1915	244	112	91
1916	268	122	94
1917	290	113	75
1918	262	101	127

אין פרייסן זיינען פון 1880 ביז 1918 אַריבער צום עוואַנגעלישן גלויבן 11660 אידן, אַהער נייען ניט אַריין די נעשמדטע קינדער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

ווענן די שמדן און אַרויסטריטן פונם אידנטום אין בערלין פאַר־מאַכן מיר ציפערן זיט 1873. אַזוי־ווי בערלין ניט כמעט די העלפט פון אַלע שמדן — פון די 5937 משומדים אין פריסן פאַר די יאָרן 1918 — 1901 זיינען 2502 געווען בערלינער — איז אינ־טערעסאַנט צו באַטראַכטן נעגעיער די פאַרהעלטענישן אין בער־לין. פאַר בערלין פאַרמאַכן מיר אַ סטאַטיסטיק סיי פון דער צאָל אַרויסטריטן, סיי פון דער צאָל שמדן.

אַרויסטרעטן פונם אידנטום און זיך שמדן איז ניט אידענטיש. דער אַרויסטריט פונם אידנטום, וועלכער דאַרף פערזענליך ער־קלערט ווערן פאַרן אַמטגעריכט, איז נורם ציווילע פּועל־יוצאים, ראשית כל די באַפרייאונג פונם אידישן קהלה־שטייער. דער אי־בערגאַנג פונם אידישן צום קריסטליכן גלויבן פאַדערט ניט דורכאויס דעם אַרויסטריט פונם אידנטום. ס׳קומט נאָר ניט זעלטן פאָר, אַז מען שמדט זיך איידער מאַיז אַרויסגעטראָטן פונם אידנטום, און די משומדים בלייבן אַפילו אויף ווייטער מיטגלידער פון דער אידישער קהלה. ווען מיר פאַרגלייכן די צאָל אַרויסטריטן און די צאָל שמדן אין בערלין צווישן זיך, זעהען מיר, אַז אין די פריערינע יאָרן איז די צאָל שמדן געווען גרעסער און אָפטמאָל אין זעהר אַ באַדייטענדיקער מאַס. אַזוי, למשל, האָט די צאָל שמדן אין 1902 באַטראָפן 132, די אַרויסטריטן אָבער בלויז 99; אין יאָר 1903 זיינען 165 אידן אַריבער צום עוואַנגעלישן גלויבן, דאַן ווען נור 127 האָבן ערקלערט, אַז זיי זאָגן זיך אָפּ פונם אידנטום. דאָס נעמט זיך מסתמא פון די קינדער־שמדן. קינדער האָבן דאָס רעכט צו ערקלערן פאַרן געריכט, אַז זיי זאָגן זיך אָפּ פונם אידנטום, ערשט נאָך דעם ווי זיי ווערן אַלט 14 יאָר; געשמדט ווערן זיי אָבער דורך זייערע עלטערן שוין אַ סך פריער. אין די לעצטע יאָרן איז די צאָל אַרויסטריטן אַ סך גרעסער פון דער צאָל שמדן.

לאָמיר צוערשט זיך אָפּשטעלן אויף די אַרויסטריטן פונם אידנטום. פון 1873 ביז 1890 איז די צאָל אַרויסטריטן אין בערלין געווען זעהר קליין. פאַר אָט דער נאַנצער צייט האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון אידנטום בלויז 218 אידן. ערשט פון 1892 אָן הויבט די צאָל אַרויסטריטן אָן וואַקסן און דערנייכט אין 1896 ביז 110, פאַלט דערנאָך ווידעראַמאָל און דערנייכט ערשט אין 1900 איר פריערדיקן הויכן פּונקט. פון דעמאָלט אָן הויבט די צאָל אָן שנעל צו וואַקסן. אין 1908 האָט די צאָל אַרויסטריטן באַטראָפן שוין 186; אינם משך פון 1891 ביז 1908 האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון אידנטום 1656 מענשן. פאַר די יאָרן 1909 און 1910 האָבן מיר, צום באַדויערן, קיין ידיעות ניט. אין 1911 יאָר האָט די צאָל אַרויסטריטן שוין באַטראָפן 229. פאַר דעם פעריאָד 1922—1912 ברייגנען מיר אונטן אַ טאַבעלע לויטן געשלעכט און הויפּט־פּראָ־פעסיעס פון די אַרויסגעטראָטענע.

פון אָט דער טאַבעלע זעהען מיר אַרויס, אַז די ציפערן פאַר איינצעלנע יאָרן זיינען זעהר פאַרשידן. אין די מלחמה־יאָרן 1914, 1915, 1916, 1917 און 1918 איז די צאָל אַרויסטריטן נידעריגער פון 200; אין 1919 ווערט זי מיט אַמאָל אומגעהויער גרויס: זי האָט דעמאָלט באַטראָפן 377, דאָס איז מער ווי צווייטאָל אַזוי פיל, איידער אינם פריערינן יאָר. אין 1920 דערנייכט די צאָל אַרויסטריטן שוין ביז 492. דאָס איז די העכסטע צאָל פאַר דער נאַנצער צייט, וואָס אונז זיינען באַקאַנט די אַרויסטריטן פונם אידנטום. דאָס, וואָס בשעת די מלחמה־יאָרן איז די צאָל אַרויס־טריטן געווען אַ קליינע, ערקלערט זיך דערמיט, וואָס דורך די מי־ליטער־מאָביליזאַציעס האָט זיך פאַרקלענערט דער קרייז פון די פּערזאָנען, וואָס פאַלן אָפּ פון אידנטום. דאָס וואַקסן פון דער ציפער אין די נאָך־מלחמה־יאָרן נעמט זיך בלי ספק פון דער רעוואָלוציע, וועלכע האָט נעגאַטיוו געווירקט אויף דער באַציאונג צו רעליגיע. סך־הכל זיינען אין די יאָרן 1922—1912 אין בערלין אָפּגעפאַלן פון אידנטום 2493 נפשות, פון זיי 201 קינדער, 8,06%.

וואָס איז שייך די אַרויסטריטן פון קינדער וויזט זיך אַרויס, אַז אין די לעצטע יאָרן ווערן אַלץ זעלטענער די פאַלן, ווען די פאַ־מיליעס פאַרבלייבן אידן און ערקלערן דעם אַרויסטריט נאָר פאַר זייערע קינדער. נעוויינטליך פאַלן איצט אָפּ פונם אידנטום די על־טערן מיט די קינדער צוזאַמען. בכלל איז, מיט אויסנעם פון 1920, ניט צו באַמערקן, אַז די צאָל פון נעשמדטע קינדער זאָל וואַקסן.

אין די יאָרן 1906—1873 זיינען צווישן אַלע אַרויסטריטן פון אידנטום נעווען נאָר איין פערטל פרויען; אין 1908 איז דער פּראָ־צענט פון פרויען נעשטיגן ביז 37%; און אינם פעריאָד 1912— 1922 באַטרעפט ער דורכשניטליך 40%. אין איינצעלנע יאָרן דערנייכט דער אַנטייל פון פרויען 50%—40; אין יאָר 1914 באַטרעפט ער אַפילו 52%. די סבות, פאַרוואָס ס׳וואַקסט די צאָל פון געשמדטע פרויען, זיינען נאַנץ קלאָר. ראשית, נעמט זיך דאָס פונם וואַקסנדיגן אַנטייל פון דער פרוי אינם עקאָנאָמישן לעבן. דער פּועל־יוצא דערפון איז, וואָס אויך די פרויען הויבן אָן מער צו פילן דעם עקאָנאָמישן אַנטיסעמיטיזם און שטרעבן צו באַזייטיגן די מניעות, וועלכע זיי באַגעגענען אויף זייער וועג, דורך איבערגאַנג פון אידנטום צום קריסטנטום. דאָ שפּילן אָבער קודם כל אַ גרויסע ראָליע אויך די נעמישטע חתונות, וואָס זייער צאָל האַלט אין איין וואַקסן. מיר ווייסן פון דער סטאַטיסטיק, אַז עס וואַקסט די צאָל פון די נעמישטע חתונות, און וועלכע די פרוי נעהערט צום אידישן גלויבן, און דערפון נעמט זיך, וואָס ס׳וואַקסט די צאָל אַרויסטריטן פונם אידנטום בײַ די אידישע פרויען. ס׳רוב איז די נעמישטע חתונה ניט אַנדערש ווי די פאַר־שטופּע צום אַרויסטריט און צום שמד. אין אַ סך פאַלן קומט דער אַרויס־טריט פאַר, נאָך איידער ס׳איז געשלאָסן געוואָרן די נעמישטע חתונה.

אַן אינטערעסאַנט בילד אינם צוזאַמענשטעל פון די אָפּגעפאַלענע וויזט אַרויס די פאַרטיילונג לויט די פּראָפעסיעס. די רעוולטאַטן פונם סטאַטיסטישן צוזאַמענשטעל זיינען סותר די בריים פאַר־שפּרייטע מיינונג, אַז דעם גרעסטן טייל משומדים גיבן די שיכטן פון אַקאַדעמיש געבילדעטע, פון באַאַמטע און פון די פרייע פּראָ־פעסיעס. מיר זעהען נראָד אַרויס, אַז פון יעדע 100 דערוואַקס־סענע מענער זיינען דורכשניטליך אין די יאָרן 1922—1912 47%, דאָס הייסט כמעט אַ העלפט, פונם האַנדל־קלאַס. אָט די ציפער שטימט אויך מיטן אַנטייל בכלל פון די דייטשע אידן אינם האַנדל. על כל פנים איז דער פּראָצענט פון אַקאַדעמיקער, באַאַמטע און אַנדערע פרייע פּראָפעסיעס, ווי אַרטיסטן, קינסטלער, שריפטשטעלערס, געלערנטע, נאַנץ באַדייטענדיק. ער באַטרעפט 30,98% און איז אַ סך מאָל גרעסער, איידער דער פּראָצענט פון דער דאָזיגער גרופּע בכלל צווישן די פּראָפעסיעס פון די דייטשע אידן. די אינדוסטריע איז פאַרגעשטעלט מיט 7%; דערביי מוזן מיר אויסדריקליך באַמערקן, אַז דער גרעסטער טייל פון אָט די פער־וואַנען נעהערן צו די סאָציאַל העכערע שיכטן. די צאָל פון אַ־בעטער משומדים איז אויסערגעוויינליך קליין. צווישן די פרויען נעהערן 90% צו דער גרופּע „אָן פּראָפעסיע“. דאָס זיינען פאַרהייראַטעטע פרויען, וועלכע שמדן זיך צוזאַמען מיט זייער מאַן אָדער מיט די קינדער, יונגע מיידלאַך און אַלמנות, וועל־כע פאַרנעמען זיך ניט מיט קיין שום פּראָפעסיע און וועלכע זיי־נען, ווי ס׳איז שוין אויבן באַמערקט, מסתמא קאַנדידאַטקעס פאַר נעמישטע חתונות.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. — II — טאַב׳

Austritte aus dem Judentum in Berlin — אַרויסטריטן פונם אידנטום אין בערלין

(1912—1922)

%			1912/1922			1922			1921			1920			1919			1918			1917			1916			1915			1914			1913			1912			פראָפעסיע Beruf
צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	צו׳ zus.	פ. W.	מ. M.	
4,33	0,66	6,77	98	6	92	10	3	7	12	—	12	17	—	17	17	1	16	7	—	7	7	—	7	5	—	5	1	—	1	3	—	3	8	1	7	11	1	10	אינדוסטריע Industrie
30,12	4,64	47,09	682	42	640	45	4	41	82	3	79	151	13	138	108	2	106	37	1	36	51	4	47	26	1	25	25	2	23	42	5	37	61	4	57	54	3	51	האַנדל Handel
3,49	0,99	5,15	79	9	70	8	1	7	9	—	9	5	—	5	11	1	10	1	—	1	3	—	3	6	1	5	3	—	3	15	3	12	11	1	10	7	2	5	בעלי־מלאכות Handwerk
20,05	3,64	30,98	454	33	421	28	1	27	46	8	38	93	4	89	75	4	71	29	3	26	22	2	20	25	1	24	26	1	25	33	3	30	32	2	30	45	4	41	באַאַמטע׳ שטודירנדע און פרייע פראָפעסיעס Beamte, Akademiker und freie Berufe
42,00	90,05	10,01	951	815	136	65	51	14	87	73	14	175	163	12	143	127	16	81	63	18	66	58	8	53	46	7	51	37	14	64	59	5	70	60	10	96	78	18	אַנד׳ פראָפעס׳ און אומבאַק׳ פראָפעסיעס Sonstige Berufe u. ohne Angabe
100,00	100,00	100,00	2264	905	1359	156	60	96	236	84	152	441	180	261	354	135	219	155	67	88	149	64	85	115	49	66	104	40	66	157	70	87	182	68	114	213	88	125	צוזאַמען zusammen
1,12	0,49	1,54	28	5	23	—	—	—	2	—	2	4	2	2	2	1	1	4	2	2	1	—	1	2	—	2	2	—	2	2	—	2	2	—	2	7	—	7	שילער* Schüler
8,06	9,18	7,31	201	92	109	20	10	10	7	1	6	47	32	15	21	9	12	11	3	8	21	8	13	15	3	12	15	4	11	8	5	3	12	4	8	24	13	11	קינדער* Kinder
—	—	—	2493	1002	1491	176	70	106	245	85	160	492	214	278	377	145	232	170	72	98	171	72	99	132	52	80	121	44	79	167	75	92	196	72	124	244	101	143	סך־הכל insgesamt

* דער פּראָצענט פון די שילער און קינדער איז אויסגערעכנט לגבי דער גאַנצער צאָל אַרויסטריטן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין פּוילן

יעקב לעשצינסקי

Jüdische industrielle Unternehmungen in Polen

von Jacob Lestschinsky

פון ערשטן באגד פון דער אויסגאבע „אידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין פּוילן" האבן מיר אין ערשטן נומער פון אונזערע „בלעטער" געבראכט איינינע מאטעריאלן. פאר דער צייט זיינען ערשינען: דער צווייטער טייל פון ערשטן באגד, וועלכער באהאנדלט 18 שטעט פון וואַרשעווער וואָיעוואָדסטוועו, און דער דריטער באגד, וועלכער ברייגט דעם מאטעריאל איבער ביאַליסטאָק און ביאַליסטאָקער וואָיעוואָדסטוועו. די געגוועדע קריטישע אָפּשאַצונג פונם ווערק, וואָס ס'פאַרמאַגט דער גאַנצער רייכער מאטעריאל, לאָזן מיר איבער צום סוף, ווען מיר וועלן האָבן פאַר זיך אַלע צונעזאַמטע נײַן בענדער. מיר וועלן דאַן זיך אָפּשטעלן אויף אַלע נרויסע חסרונות, וואָס מאַכן, צום באַדויערן, אַט דעם קאָלאָסאַלן מאטעריאַל פאַר אַזוי מינדער־ווערט. מיד ווילן אָבער שוין איצט אין קורצן פאָרמולירן איינינע נרונט־חסרונות.

די אַנקעטע וועגן די אידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין פּוילן איז נעמאַכט נעוואָרן אין פריליגן 1921־טן יאָר, ד. ה. נאָך איידער די פּוילישע מלוכה האָט וויפיל ס'גיט איז פאַרענ־דיגט דעם פּראָצעס פון איר אויספּויען זיך, נאָך איידער דאָס עקאָנאָמישע לעבן האָט וויפיל ס'גיט איז פאַרהיילט זיינע וואונדן פון דער מלחמה, פון דער דייטשער אָקופּאַציע און פון דעם באָלשעוויסטישן מאַרש אויף וואַרשע, נאָך איידער פּוילן האָט אָנגעקניפּט וועלכע ס'גיט איז פאַרבינדונגען מיט אירע אַמאָליגע אָפּזאַץ־מערק און מיט די ווייטע קאָנטן־ און לענדער־קונים, נאָך איידער פּוילן האָט געהאַט נאָרמאַלע פאַרבינדונגען מיט אויס־לאַנד אויף צו באַקומען די מאַשינען און דעם רוי־שטאָף, אָן וועלכע מ'האָט ניט נעקאָנט אויפשטעלן די אינדוסטריע, — הכלל די אַנקעטע איז דורכגעפירט געוואָרן בא יענעם אומנאָר־מאַלן צושטאַנד, וועלכער איז אַבסאָלוט ניט טיפּיש און ניט מאַסנעבענדיג. אַז מען באַטראַכט דעם באַגד, וואָס ברייגט די מאַטעריאַלן איבער ביאַליסטאָק, דערזעהט מען ערשט באַזונדערס בולט, וואָס פאַר אַ נוהאַדינער פעלער דאָס איז, וואָס מען האָט געקליבן מאַטעריאַלן אין אַזאַ אומנאָרמאַלער צייט.

ווייל מען, אַ שטיינער, פאַרגלייכן די צאָל אידישע טעק־סטיל־אַרבעטער אין ביאַליסטאָק אין 1921־טן יאָר מיט אַ וועלכן ס'גיט איז פריערינג פעריאָד, וועגן וועלכן ס'זיינען פאַראַן סטאַטיסטישע ידיעות, דערזעהט מען באַלד, אַז דאָס מאַר מען ניט טון, ווייל מ'וועט קומען צו אַבסאָלוט פאַלשע און אומ־ריכטיגע אויסשריפן. ס'וועט זיך, למשל, אַרויסווייזן, אַז די צאָל אידישע טעקסטיל־אַרבעטער אין ביאַליסטאָק האָט זיך שטאַרק פאַרקלענערט; ס'איז אָבער נאָר קיין סתק ניט, אַז וואָלטן מיר געהאַט פאַר זיך די צאָלן וועגן דער ניט־אידישער אינדוסטריע, וואָלטן זיך באַקומען די איינינע רעזולטאַטן. און ניט ווייל די ביאַליסטאָקער אינדוסטריע איז בא דער נייער לאַגע בכלל נעפאַלן, (דאָס וועט מען קאָנען ווישן ערשט נאָך אַ גאַנצער רייע רוהיגע און נאָרמאַלע יאָרן!), נאָר פּשוט, ווייל אין פריי־ליגן 1921־טן יאָר האָבן נאָך ניט אַלע ביאַליסטאָקער פאַב־ריקן נעקאָנט אַרבעטן, ווייל ביז דעמאָלט האָבן נאָך ניט נעקאָנט באַוויזן אַלע פאַבריקאַנטן זיך אומצוקערן פון רוסלאַנד, ווייל ביז דעמאָלט האָבן נאָך ניט נעקאָנט די אַנטלאָפענע אידישע אַרבעטער זיך אומקערן צוריק. אַלזאָ די צאָל פון אידישע טעקסטיל־אַרבעטער אין ביאַליסטאָק אין 1921־טן יאָר באַוויזט אַבסאָלוט נאָר ניט, בפרט נאָך ווען מיר קאָנען עס די דאָזיגע אידישע צאָלן פאַרגלייכן מיט די צאָלן פון ניט־אידישע אַר־בעטער, כדי צו זעהן, וועלכע פון די דאָזיגע ביידע גרופּעס אַר־בעטער האָט מער געליטן פון תורבן פון דער ביאַליסטאָקער אינדוסטריע ביז 1921. די דאָזיגע צאָל פון 1921־טן יאָר באַ־וויזט נאָרנים לגבי דעם עבר, נאָר אויך נאָרנים לגבי דעם עתיד. וועלן מיר אין עטליכע יאָר אַרום מאַכן נאָכאַמאָל אַנ־אַנקעטע וועגן ביאַליסטאָקער אידישע טעקסטיל־אַרבעטער, וועלן מיר מוזן די רעזולטאַטן פאַרגלייכן מיט אַ פאַרמלחמה'דיגן פּעריאָד, כדי צו קאָנען מאַכן וועלכע ס'גיט איז אויספירן, און ניט מיט די דאַטן פון דעם צערודערטן אומנאָרמאַלן פריליגן פון 1921.

דאָס איז בנוגע דער צאָל אידישע טעקסטיל־אַרבעטער אין ביאַליסטאָק. ניט בעסער איז, ווען מיר ווילן באַקומען אַ בילד פונ'ם פאַנאַנדערטיילן פון די אידישע אַרבעטער צווישן פאַרשיידענע טיפּן אונטערנעמונגען, אָדער צווישן פאַרשיידענע פּראָדוקציע־צווייגן. אַז דאָס אויפלעבן פון דער קליין־אינדו־סטריע קומט פאַר גאַנץ אַנדערש, איידער דאָס אויפלעבן פון דער גרויס־אינדוסטריע, איז קלאָר פאַר יעדערן — לכן איז אַב־סאָלוט ניט טיפּיש דאָס, וואָס מיר נעפינען אין ביאַליסטאָק אין פריליגן 1921 אין פּרט פון באַשעפטיגן פון אידישע אַרבעטער אין פאַרשיידענע טיפּן אונטערנעמונגען. און דאָס זעלבע איז בנוגע פאַרשיידענע צווייגן פון פּראָדוקציע.

דאָס אַלץ, וואָס מיר האָבן נאָר וואָס אַנגעוויזן וועגן די ביאַליסטאָקער אידישע טעקסטיל־אַרבעטער, איז אין אַ סך אַ גרעסערן גראַד אָנגעמאָסן צו די אידישע אַרבעטער אין דער לאָדזער טעקסטיל־אינדוסטריע, וועלכע האָט נאָך אַ סך מער קלעפּ באַקומען פאַר די יאָרן פון מלחמות און אָקופּאַציעס.

פאַרשטייט זיך, אַז די אידישע טעקסטיל־אַרבעטער זיינען נאָר אַ משל, אַ בולטער משל. דאָסזעלבע באַקומט זיך, ווען מ'נעמט וואָסער ניט איז אַנדערן צווייג פון פּראָדוקציע.

שוין דער נאָר־וואָס אָנגעוויזענער חסרון אַליין איז נענוג, אַז מיר זאָלן קומען צום אויספיר, אַז די דורכנעמאַכטע גרויסע און שווערע אַרבעט פון זאַמלען מאַטעריאַלן אין 1921־טן יאָר האָט געבראַכט וועהר סתקדינע רעזולטאַטן.

ניבן מיר נאָך צו, אַז די אַנקעטע האָט אַרומגענומען נאָר די אידישע אינדוסטריע און האָט איבערגעלאָזט אַלע איבערינע אי־דישע עקאָנאָמישע צווייגן און האָט אויף אַזאַ אומען בא אונז צונענומען די מעגליכקייט צו באַשטימען דעם אָרט און די וואָג פון די פּראָדוקטיווע עלעמענטן אין אידישן לעבן אין אַ גע־ווישן היסטאָרישן מאָמענט; אַז די אַנקעטע האָט זיך באַגרעניצט נאָר מיט דער אידישער אינדוסטריע און דעריבער האָבן קיין שום ווערט ניט אַלע פאַרגלייכונגען, וועלכע ווערן אין די ביכער געמאַכט צווישן דער פאַנאַנדערטיילונג פון אידישע און ניט־אידישע אַרבעטער אין פאַרשיידענע טיפּן אונטערנעמונגען (מען קאָן ניט פאַרגלייכן קיין גאַנצע זאַך מיט אַ טייל פון אַנאַנדער זאַך — אַלע אידישע אַרבעטער מיט דעם טייל ניט־אידישע אַרבעטער, וועלכע זיינען פאַרנומען נאָר אין דער

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אידישער אינדוסטריע), וועלן מיר שוין מאַרשטיין, וואָסערע דעפעקטן די פאַרעמנטליכטע מאַטעריאַלן מאַרמאָגן. צו אַ נאַ־צער רייע קלענערע פעלערן און דעפעקטן וועלן מיר זיך נאָך אומקערן, ווען מיר וועלן נעבן אַ נעגעריע אָפּשאַצונג וועגן דער גאַנצער אַרבעט, ווי מיר האָבן שוין אויבן באַמערקט.

דאָך, בײַ אַלע חסרונות און דעפעקטן, האָבן די פאַר־עמנטליכטע מאַטעריאַלן אַ געוויסן אינטערעס, און מיר האַלטן פאַר נויטיק ברייגנען פון די ניי אַרויסגענעבענע צוויי בענדער איינינע מאַבעלן.

מיר וועלן אָנהויבן פון וואַרשעווער וואָיעוואָדסטוועס.

אין די 18 שטעט פון וואַרשעווער וואָיעוואָדסטוועס זיינען געווען צו דער צייט פון דער ציילונג (פרילינג 1921) 5472 טעטיגע אונטערנעמונגען. פון זיי האָבן געהאַט לוין־אַרבעטער נאָר 2026 אונטערנעמונגען, אָדער 44,3 פּראָצענט. קומט אויס, אַז אין דער פּראָווינץ פון וואַרשעווער וואָיעוואָדסטוועס זיינען גאַנצע 55,7% אונטערנעמונגען זיך באַגאַנגען נאָר אָן לוין־אַרבעטער.

אין די 2026 אונטערנעמונגען מיט לוין־אַרבעטער זיינען געווען באַשעפטיגט בעת דער ציילונג — 4,956 אַרבעטער. אידישע לוין־אַרבעטער זיינען געווען פון דעם 3905, ד. ה. 78,8% פון אַלע לוין־אַרבעטער.

אין וואָסערע פּראָדוקציע־צווייגן זיינען די אידישע אַרבעטער מער פאַרנומען? דאָס ווערן מיר נעוואָר פון פאָלגנדיגער טאַבעלע:

Tab. — I — טאַב·

דער פּראָצענט אידישע אַרבעטער אין פאַרשיידענע פּראָדוקציע־צווייגן (וואַרשעווער וואָיעוואָדסטוועס)

Prozentsatz der jüdischen Arbeiter in versch. Produktionszweigen (Bez. Warschau)

פּראָדוקציע־צווייגן Produktionszweige	אַלגעמ· צאָל אַרבעטער Allg. Zahl der Arbeiter	צאָל אידישע אַרבעטער Jüdische Arbeiter	פּראָצ· פון איד·אַרבעטער Proz. der jüd. Arbeiter
שטיין, ליים, גלאָז Stein, Lehm, Glas	265	9	3,4
Holz — האָלץ	338	131	38,8
מאַשינען־אַפּאַראַטן Maschin.-Apparate	383	158	41,3
כעמיע — Chem. Industrie	115	68	59,1
עלעקטר· קראַפט Elektr. Industrie	6	4	66,7
ערנערונג — Ernährung	645	492	76,3
Metall — מעטאַל	92	72	78,3
Leder — לעדער	112	99	88,4
ריינינונג — Reinigung	110	99	90,0
Textil — טעקסטיל	134	121	90,3
Graphik — גראַפיק	56	52	92,9
Papier — פּאַפּיר	77	72	93,5
באַקליידונג — Bekleidung	2567	2473	96,3
Bauarbeit — בוי	55	55	98,2

ווי מיר זעהען מאַכן די אידישע אַרבעטער אויס אין זעקס פּראָדוקציע־צווייגן פון 14 מער פון 90 פּראָצענט פון אַלע אַר־בעטער; נאָר אין זעדער ווייניגע פּראָדוקציע־צווייגן מאַכן די אי־דישע אַרבעטער אויס ווייניגער פון פופציג פּראָצענט פון אַלע אַרבעטער — ס״ה אין דריי צווייגן.

אין וואָסערע טיפּן אונטערנעמונגען זיינען די אידישע אַר־בעטער אַם מערסטן פאַרנומען אין וואַרשעווער וואָיעוואָדסטוועס?

אויף דערויף באַקומען מיר אַ תשובה פון טאַבעלע II.

Tab. — II — טאַב·

דער פּראָצענט אידישע אַרבעטער אין פאַר־שיידענע טיפּן אונטערנעמונגען

(וואַרשעווער וואָיעוואָדסטוועס)

Prozentsatz der jüdischen Arbeiter in verschiedenen Typen der Unternehmungen (Bezirk Warschau)

טיפּן אונטער־נעמונגן Typus der Unter-nehmung	אַלג· צאָל אַרבעטער Allgem. Zahl der Arbeiter	צאָל אידישע אַרבעטער Jüdische Arbeiter	פּראָצענט פון אידישע אַרב· Prozent der jüdisch. Arb.
1 אַרבעטער Arbeiter	965	931	96,5
2–3 "	1797	1679	93,4
4–5 "	671	600	89,4
6–10 "	496	407	82,1
11–15 "	105	77	73,3
16–20 "	106	50	47,2
21–30 "	208	57	27,4
31–50 "	112	17	15,2
51 און מער und mehr	496	87	17,5

אין די נאָר קליינע אידישע וואַרשטאַטן אַרבעטן כמעט אויסשליסליך אידישע אַרבעטער: אין די וואַרשטאַטן, וואָס האָבן ביז דריי אַרבעטער, מאַכט די אידישע לוין־אַרבעט אויס מער פון 90 פּראָצענט; אין די וואַרשטאַטן, וואָס פאַרנעמען ביז 10 אַרבעטער, מאַכט די אידישע לוין־אַרבעט אויס מער פון 80 פּראָצענט. נאָר אַנדערש איז אָבער אין די גרעסערע אידישע פאַבריקן — דאָרטן מאַכט שוין די אידישע לוין־אַרבעט אויס אַ סך אַ קלענערן פּראָצענט, ווי די ניט־אידישע. אין פאַבריקן מיט מער פון 50 אַרבעטער מאַכט די אידישע לוין־אַרבעט אויס סך־הכל 17,5 פּראָצענט; אין פאַבריקן מיט אַ צאָל אַרבעטער פון 31 ביז 50 מאַכט די אידישע לוין־אַרבעט אויס סך־הכל 15,2 פּראָצענט.

נעמען מיר די אידישע אַרבעטער אַליין און לאָמיר זעהען, ווי זיינען זיי פאַר זיך נוסח איינגעטיילט אין פאַרשיידענע טיפּן אונטערנעמונגען. מיר וועלן די טיפּן אונטערנעמונגען אַביסל פאַרקלענערן, כדי דאָס בילד זאָל אַרויס בולטער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

Tab. — III — טאַב·

די פאַרטיילונג פון די אידישע אַרבעטער לויט די טיפּן אונטערנעמונגען
(וואַרשעווער וואָיעוואָדסטוו)

Verteilung der jüdischen Arbeiter nach den Typen der Unternehmungen (Bezirk Warschau)

טיפּן אונטערנעמונגען Typus der Unternehmung	אַבס· צאָל איד· אַרבעטער Absolute Zahl der jüd. Arbeiter	דער פּראָצענט לויט די טיפּן אונטערנעמונגען Prozentual
אַרבעטער Arbeiter 1	931	23,8
" 2–5	2279	58,7
" 6–10	407	10,4
" 11–20	127	3,2
" 21–50	74	1,8
מער פון mehr als 50	87	2,2
Zusam. – ס"ה	3905	100,0

מער פון 80 פּראָצענט פון אַלע אידישע אַרבעטער פון די 18 שטעט פון וואַרשעווער וואָיעוואָדסטוו, זיינען פאַר־נומען אין וואַרשטאַטן, וואָס באַשעפטיגן ביז 5 אַרבעטער; סך־הכל פיר פּראָצענט פון אַלע אידישע אַרבעטער זיינען פאַרנומען אין די פאַבריקן מיט מער פון 20 אַרבעטער.

מיר נייען איבער צו דער שטאָט ביאַליסטאָק.

פון 1654 אידישע טעטיגע אונטערנעמונגען, וועלכע זיי־נען פאַרצייכנט געוואָרן אין ביאַליסטאָק, פרילינג 1921, זיינען געווען:

אָן לוין־אַרבעטער — 645 — 39,0 פּראָצ.

מיט " — 1009 — 61,0 "

מער פון אַ דריטל פון אַלע אידישע אונטערנעמונגען פון ביאַליסטאָק האָבן פרילינג 1921 געאַרבעט נאָר אָן לוין־אַרבעטער. אינטערעסאַנט איז צו זעהען, וועלכע פאַכן זיינען זיך מער באַ־נאַנגען אָן לוין־אַרבעטער.

Tab. — IV — טאַב·

דעד % אידישע אונטערנעמונגען אָן לוין־אַרבעטער לויט די פּראָדוקציע־צווייגן (ביאַליסטאָק)

Prozentsatz der jüdischen Unternehmungen ohne Lohnarbeiter nach Produktionszweigen (Bjalostok)

פּראָדוקציע־צווייגן Produktionszweige	די אַלגעמיינע צאָל אונטער־נעמונגען Allgem. Zahl der Unternehmungen	פון זיי אָן לוין־אַרבעטער Unternehmungen ohne Lohnarbeiter	% אונטער־נעמונגען אָן לוין־אַרבעטער % der Unternehmungen ohne Lohnarbeiter
אינדוסטריע פון גומי, גוטאַפּערטשע און אַנד· – Gummi, Kautschuk u. a.	1	–	–
מאַרווייטונג־אַנשטאַלטן — Verweilungsstätte	2	–	–
כעמישע אינדוסטריע — Chemische Industrie	20	4	20,00
גראַפיק — Graphik	19	4	21,05
אינדוסטריע פון לעדער, פעל, בערשט, האָר און אַנד· – Leder u. a.	51	12	23,53
טעקסטיל־אינדוסטריע — Textil	371	99	26,70
רייניגונג־אינדוסטריע — Reinigung	46	13	28,26
אינדוסטריע פון נאַרונג־ און גענוס־מיטלען — Ernährung	136	39	28,68
אינדוסטריע פון האָלץ, שניצעריי און אַנד· – Holz	49	19	39,80
מעטאַל־אינדוסטריע — Metall	101	44	43,56
באַקליידונג־ און פּוץ־אינדוסטריע — Bekleidung	684	298	43,57
מאַשינען־אַפּאַראַטן און אַנד· — Maschinen-Apparate u. a.	46	23	50,00
פּאַפּיר־אינדוסטריע — Papier	14	7	50,00
שטיין, ערד, ליים און גלאָז — Stein, Lehm und Glas	5	3	60,00
בוי־אינדוסטריע — Bauarbeit	109	80	73,39
Zusammen — צוזאַמען	1 654	645	39,0

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

אין דער באַקליידונג־אינדוסטריע, וואָס פאַרנעמט כמעט אַ העלפט פון אַלע אידישע אונטערנעמונגען אין ביאַליסטאָק, באַנייען זיך מער פון צוויי פינפטל (43,57%) פון אַלע וואַרשטאַטן נאָר אָן לוין־אַרבעטער; דאָס זעלבע זעהט מען אין דער מעטאַל־אינדוסטריע, וואו די צאָל וואַרשטאַטן אָן לוין־אַרבעטער מאַכט אויס 43,56% פון אַלע מעטאַל־וואַרשטאַטן; אין דער מעקסטיל־אינדוסטריע אַמילו, וואָס איז סאַר די לעצטע יאָרן, דוכט זיך, נאָר אינגאַנצן געוואָרן אַ גרויס־אינדוסטריעלער צווייג, זיינען נאָך אויך דאָ מער פון אַ פערטל (26,70%) וואַרשטאַטן נאָר אָן לוין־אַרבעטער.

אין די 1009 אידישע טעטיגע אונטערנעמונגען מיט לוין־אַרבעטער זיינען געווען סך־הכל באַשעפטיגט צו דער צייט פון דער צייטונג 6363 לוין־אַרבעטער. פון זיי זיינען געווען אידן סך־הכל 2930, אָדער 46,0% פון אַלע לוין־אַרבעטער. מער פון אַ העלפט לוין־אַרבעטער אין די אידישע אונטערנעמונגען פון ביאַליסטאָק צו דער צייט פון דער צייטונג זיינען געווען ניט־אידן. דער פּראָצענט אידישע לוין־אַרבעטער אין פאַרשיידענע צווייגן פון פּראָדוקציע איז פאַרנעשטעלט אין דער ווייטערדיגער טאַבעלע.

Tab. — V — טאַב.

דער % אידישע לוין־אַרבעטער אין פאַרשיידענע פּראָדוקציע־צווייגן (ביאַליסטאָק)

Prozentsatz der jüdischen Lohnarbeiter in verschiedenen Produktionszweigen (Bjalystok)

% פון אידישע לוין־אַרבעטער % der jüdischen Lohnarbeiter	פון זיי אידישע לוין־אַרבעטער Darunter jüdische Lohnarbeiter	אַבסאָלוטע צאָל לוין־אַרבעטער Absolute Zahl der Arbeiter	Produktionszweige – פּראָדוקציע־צווייגן
32,0	1401	4375	טעקסטיל־אינדוסטריע – Textil
93,4	675	723	באַקליידונג – Bekleidung
58,8	230	391	ערנערונג – Ernährung
74,1	166	224	לעדער – Leder
31,7	45	142	מאַשינען־אַפּאַראַטן — Maschinen-Apparate
89,9	89	99	מעטאַל — Metall
86,0	74	86	האָלץ – Holz
67,1	55	82	בוי – Bauarbeit
86,1	68	79	כעמיע – Chemische Industrie
63,8	44	69	ריינינגונג — Reinigung
91,7	33	36	גראַפיק – Graphik
80,6	29	36	פאַרווייַלונג־אַנשטאַלטן – Verweilungsstätte
100,0	11	11	פּאַפּיר – Papier
100,0	7	7	גומי, קאַוטשוק – Gummi, Kautschuk
100,0	3	3	שטיין, ליים, גלאָז – Stein, Lehm und Glas

פון דער דאָזיגער טאַבעלע איז קלאָר, אַז נאָר די אידישע מלאכה בלייבט כמעט אינגאַנצן אין די הענט פון די אידישע לוין־אַרבעטער; די אידישע פאַבריק אָבער באַגנוגט זיך נאָר אין אַ גרויסער מאָס מיט ניט־אידישער אַרבעט. לויט דעם ניד־דיגסטן פּראָצענט פון אידישע לוין־אַרבעטער, נייט כמעט אויפן ערשטן אָרט די טעקסטיל־אינדוסטריע, דער פּראָדוקציע־צווייג, וואָס טראָגט אַם מערסטן אַ פאַבריק־כאַראַקטער. און אין דער אידישער טעקסטיל־אינדוסטריע פון ביאַליסטאָק זיינען מער פון צוויי דריטל אַרבעטער (68%) ניט־אידן; אין דער מאַשינען־אינדוסטריע מאַכן אידן אויס בסך־הכל 31,7 פּראָצענט; אין דער טראַדיציאָנעלער פעסטונג פון אידישער אַרבעט — אין דער באַקליידונג־אינדוסטריע — מאַכן די אידישע אַרבעטער אויס מער פון 93 פּראָצענט.

דער קליינער אַנטייל פון די אידישע אַרבעטער אין דער אידישער פאַבריקאַציע טרעט אַ סך בולטער אַרויס פון דער ווייטערדיגער טאַבעלע, וועלכע וויזט אונז דעם פּראָצענט אידישע אַרבעטער אין פאַרשיידענע טיפּן אונטערנעמונגען.

Tab. — VI — טאַב.

דער פּראָצענט אידישע אַרבעטער אין פאַרשיידענע טיפּן אונטערנעמונגען (ביאַליסטאָק)

Prozentsatz der jüdischen Arbeiter in verschiedenen Typen der Unternehmungen (Bjalostok)

% אידישע אַרבעטער % der jüd. Arbeiter	פון זיי אידישע אַרבעטער Jüdische Arbeiter	אַלגעמיין צאָל אַרבעטער Allgem. Zahl der Arbeiter	טיפּן אונטערנעמונגען Typus der Unternehmung
95,8	387	404	אַרבעטער Arbeiter 1
93,5	723	773	„ 2—3
83,8	326	389	„ 4—5
74,7	428	573	„ 6—10
50,0	165	331	„ 11—15
21,1	64	304	„ 16—20
24,2	126	521	„ 21—30
21,1	125	592	„ 31—50
23,7	586	2476	„ 51 און מער u. mehr

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

אין אַלע אונטערנעמונגען, וואָס באַשעפטיגן מער פון 15 אַרבעטער, מאַכן די אידן אויס ווייניגער פון אַ פערטל פון אַלע לוין־אַרבעטער; אין די אונטערנעמונגען, וואָס באַשעפטיגן אָבער סך־הכל ביז דריי אַרבעטער, מאַכן די אידישע אַרבעטער שוין אויס מער פון 90 פּראָצענט.

נעמט מען די אידישע אַרבעטער אַליין, איז גרינג צו באַמערקן, אַז אין ביאַליסטאָק איז דער טייל פון אַלע אידישע אַרבעטער, וואָס איז פאַרנומען אין גרויסע אונטערנעמונגען, נאָך באַדייטנדיג. דאָס זעהט מען פון דער פאָלגנדיגער טאַבעלע.

Tab. — VII — טאַב·

די פאַרטיילונג פון די אידישע אַרבעטער לויט די טיפּן אונטערנעמונגען

(ביאַליסטאָק)

Verteilung der jüdischen Arbeiter nach den Typen der Unternehmungen (Bjalystok)

% לויט די טיפּן אונטערנעמונגען Prozentualiter	אַבסאָלוטע צאָל איד· אַרבעטער Abs. Zahl der jüd. Arbeiter	טיפּן אונטערנעמונגען Typus der Unternehmung
13,2	387	אַרבעטער 1 Arbeiter 1
35,8	1 049	„ 2—5
14,6	428	„ 6—10
7,8	229	„ 11—20
8,6	251	„ 21—50
20,0	586	„ און מער 51 u. mehr
100,0	2 930	סך־הכל Zusammen

ווי מיר זעהען, זיינען שוין מער אידישע אַרבעטער פאַרנומען אין אונטערנעמונגען מיט מער פון 50 אַרבעטער איידער אין אונטערנעמונגען מיט 1 אַרבעטער. אין די ערשטע זיינען פאַרנומען 20 פּראָצענט אידישע אַרבעטער און אין די צווייטע נאָר 13,2 פּראָצענט פון אַלע אידישע אַרבעטער. אין אונטערנעמונגען מיט מער פון 10 אַרבעטער זיינען פאַרנומען מער פון 36 פּראָצענט פון אַלע ביאַליסטאָקער אידישע לוין־אַרבעטער. אַלזאָ, אין ביאַליסטאָק, און מסתמא אויך אין אַלע איבעריגע גרויסע אינדוסטריע־צענטרען, שפּילט שוין אין אידישן אַרבעטער־לעבן אַ נאָך גרויסע ראָליע דער אידישער אַרבעטער פון דער פאַבריק אָדער פון גרויסן וואַרשטאַט.

מיר גייען איבער צו ביאַליסטאָקער וואָיעוואָדסטוו, וועלכע נעמט אַרום 22 פּונקטן מיט אַ נאָך אַנטוויקלטער אינדוסטריע.

Tab. — VIII — טאַב·

דער פּראָצענט אידישע אונטערנעמונגען אָן לוין־אַרבעטער לויט די פּראָדוקציע־צווייגן

(ביאַליסטאָקער וואָיעוואָדסטוו)

Prozentsatz der jüdischen Unternehmungen ohne Lohnarbeiter nach den Produktionszweigen (Bezirk Bjalostok)

% אונטערנעמונגען אָן לוין־אַרבעטער % der Unternehmungen ohne Lohnarbeiter	פון זיי אָן לוין־אַרבעטער Unternehmungen ohne Lohnarbeiter	אַלגעמיינע צאָל אונטערנעמונגען Allgemeine Zahl der Unternehmungen	פּראָדוקציע־צווייגן Produktionszweige
0,0	—	5	פאַרווייילונג־אַנשטאַלטן Verweilungsstätte
0,0	—	2	עלעקטרישע קראַפט Elektr. Industrie
36,5	19	52	Graphik — גראַפיק
43,0	106	246	Leder — לעדער
45,7	69	151	Reinigung — רייניגונג
46,4	52	112	Textil — טעקסטיל־אינד·
47,4	9	19	שטיין, ליים, גלאָז Stein, Lehm und Glas
48,8	41	84	Chem. Industrie — כעמיע
55,3	322	582	Ernährung — ערנערונג
57,3	1 335	2 327	Bekleidung — באַקליידונג
59,0	69	117	מאַשינען־אַפּאַראַטן Maschinen-Apparate
64,0	92	144	Holz — האָלץ
71,2	267	375	Metall מעטאַל־אינדוסטריע
82,6	38	46	Papier — פּאַפּיר
85,0	475	559	Bauarbeit — בוי
40,0	2 894	4 821	Zusammen — צוזאַמען

אַ רייע שטעטלאַך, ווי האָראָדאָק, מיכאַלאָוואָ, סופּראַסל און וואַסילקאָוו, פאַרמאָגן אַ נאָך אַנטוויקלטע טעקסטיל־אינדוסטריע; אין אַ רייע אַנדערע שטעטלאַך, ווי קרינקי, סוויסלאָטש, טאַקאַלקאַ און אַנדערע, איז באַדייטנדיג אַנטוויקלט די נאַרבערייע; אין נראָדנאַ איז דאָ אַ גרויסע טאַבאַק־אינדוסטריע. אין די 22 פּונקטן פון ביאַליסטאָקער וואָיעוואָדסטוו זיינען געווען טעטיג בשעת דער צײַלונג 4821 אונטערנעמונגען.

פון די דאָזיגע 4821 טעטיגע אונטערנעמונגען האָבן געהאַט בלאָ זיך לוין־אַרבעטער סך־הכל 1927 אונטערנעמונגען אָדער 40,0; אין 2894 אונטערנעמונגען האָבן די בעלי־בתים נעאַרבעט אַליין אָדער מיט פאַמיליע־מיטגלידער, נאָר קיין מרעמדע אַרבעט האָבן זיי ניט געדינגען. דריי פינפטל אונטערנעמונגען זיינען זיך אַלזאָ באַגאַנגען נאָר אָן לוין־אַרבעטער.

אין די 1927 אונטערנעמונגען מיט לוין־אַרבעטער זיינען געווען פאַרנומען בשעת דער צײַלונג סך־הכל 6770 אַרבעטער, פון וועלכע ס'זיינען געווען אידן — 5084 אָדער 75,1 פּראָצענט, אַ סך מער, ווי אין דער שטאָט ביאַליסטאָק.

לאָמיר זעהען, אין וועלכע פּראָדוקציע־צווייגן זיינען די אידישע אַרבעטער מער פאַרנומען.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

מיר זעהען, אז אין ביאַליסטאָקער וואָיעוואָדסטוועע מאַכן די אידישע אַרבעטער אויס מער פון זעכציג פּראָצענט דוקא אין די גאָר גרויסע אונטערנעמונגען מיט מער פון 50 אַרבעטער. אין אַלע פאַבריקן מיט מער פון 20 אַרבעטער מאַכן די אידישע אַרבעטער אויס מער פון אַ העלפט — 55,9 פּראָצענט.

די איינטיילונג פון די אידישע אַרבעטער אַליין לויט פאַר־שיידענע טיפּן אונטערנעמונגען איז פאַרגעשטעלט אין פאָלגנ־דיגער טאַבעלע XI.

Tab. — XI — טאַב.

די פאַרטיילונג פון די אידישע אַרבעטער לויט די טיפּן אונטערנעמונגען

(ביאַליסטאָקער וואָיעוואָדסטוועע)

Verteilung der jüdischen Arbeiter nach den Typen der Unternehmungen (Bezirk Bjalostok)

% לויט די טיפּן אונטערנעמונגען Prozentualiter	אָבסאָלוטע צאָל אידישע אַרבעטער Abs. Zahl der jüd. Arbeiter	טיפּן אונטערנעמונגען Typus der Unternehmung
17,5	890	אַרבעטער Arbeiter 1
37,1	1 886	„ 2—5
10,3	524	„ 6—10
8,5	435	„ 11—20
8,9	451	„ 21—50
17,7	898	„ 51 און מער u. mehr
100,0	5 084	סך־הכל Zusammen

מער פון אַ דריטל (35,1%) פון אַלע אידישע אַרבעטער פון ביאַליסטאָקער וואָיעוואָדסטוועע זיינען פאַרנומען אין אונטער־נעמונגען מיט מער פון 10 אַרבעטער.

אין אונטערנעמונגען מיט מער פון 50 אַרבעטער זיינען פאַרנומען אומגעפער אַזוי פיל אידישע אַרבעטער, וויפיל אין די גאָר קליינע אונטערנעמונגען מיט 1 אַרבעטער. דער רוב אָבער פון די אידישע אַרבעטער — 54,6 פּראָצענט — איז דאָך פאַרנומען אין די קליינע וואַרשטאַטן מיט אַ צאָל אַרבעטער ביז פינף.

Tab. — IX — טאַב.

דער % איד. אַרבעטער אין פאַרשידענע צווייגן

(ביאַליסטאָקער וואָיעוואָדסטוועע)

Prozentsatz der jüdischen Arbeiter in verschiedenen Produktionszweigen (Bezirk Bjalostok)

% אידישע אַרבעטער % der jüdischen Arbeiter	פון זיי אידישע אַרבעטער Jüdische Arbeiter	אַלגעמיינע צאָל אַרבעטער Allgemeine Zahl der Arbeiter	פּראָדוקציע־צווייגן Produktionszweige
17,0	8	47	עלעקטרישע קראַפט Elektrische Industrie
21,7	13	60	שטיין, לעם, גלאָז Stein, Lehm und Glas
27,2	232	852	טעקסטיל — Textil
52,7	240	455	האָלץ — Holz
53,3	163	306	כעמיע — Chem. Industrie
55,9	19	34	פאַרווייַלונג־אָנשטאַלטן Verweilungsstätte
63,5	80	126	מאַשינען און אַפּאַראַטן Maschinen und Apparate
74,8	713	953	לעדער — Leder
82,1	138	168	מעטאַל — Metall
87,9	102	116	ריניגונג — Reinigung
89,3	1 414	1 584	ערנערונג — Ernährung
90,1	127	141	בוי — Bauarbeit
94,7	72	76	גראַפיק — Graphik
95,2	1 748	1 837	באַקליידונג — Bekleidung
100,0	15	15	פּאַפּיר — Papier

דאָ חזרט זיך איבער כמעט דאָס זעלבע בילד, וואָס אין ביאַליסטאָק, הגם אין אַלגעמיינעם איז אין ביאַליסטאָקער וואָ־יעוואָדסטוועע די לאַגע פון די אידישע אַרבעטער און פון דער אי־דישער אינדוסטריע אַ סך גינסטיגער, ווי אין דער שטאָט ביאַ־ליסטאָק. דאָס ווערט באַזונדערס בולט פון דער טאַבעלע X, וואָס ווייזט אונז דעם אַנטייל פון די אידישע אַרבעטער אין פאַרשיידענע טיפּן אונטערנעמונגען.

Tab. — X — טאַב.

דער פּראָצענט אידישע אַרבעטער אין פאַר־שיידענע טיפּן אונטערנעמונגען

(ביאַליסטאָקער וואָיעוואָדסטוועע)

Prozentsatz der jüdischen Arbeiter in verschiedenen Typen der Unternehmungen (Bezirk Bjalostok)

% פון איד. אַרבעטער % der jüd. Arbeiter	פון זיי איד. אַרבעטער Jüdische Arbeiter	אַלגעמ. צאָל אַרבעטער Allgem. Zahl der Arbeiter	טיפּן אונטערנעמונגען Typus der Unternehmung
95,2	890	935	אַרבעטער Arbeiter 1
92,3	1 433	1 552	„ 2—3
79,1	453	573	„ 4—5
76,5	524	685	„ 6—10
71,0	179	252	„ 11—15
70,5	256	363	„ 16—20
48,8	144	295	„ 21—30
48,3	307	635	„ 31—50
60,7	898	1 480	„ 51 און מער u. mehr

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

דאָס אידיש־וועלטליכע שול־וועזן אין פּוילן

ב. מון

Das jüdische Schulwesen in Polen

von B. Mun

I

אין די גרעניצן פון דער היינטיגער פּוילישער רעפּובליק, וואו סגעפינט זיך דער גרעסטער אידישער קיבוץ אויף דער וועלט, געפינט זיך די גרעסטע צאָל אידיש־וועלטליכע בילדונג־ און דערציאונג־אַנשטאַלטן.

ניט גרינג איז אָנגעקומען און קומט עד היום אָן זייער עקזיסטענץ און אַנטוויקלונג. צום אַנטוויקלען אַ שול־אַרבעט פאָדערט זיך קודם כל אַ גרויסער קאַדר אינטעלינענץ, וואָס זאָל זיין הן באַוואָסנט מיט פּעדאַגאָגישן וויסן און מאַלענט, הן פאַרמאָגן ענטוויאַזם פאַר דער אידישער שול. אין דעם פּרט איז דאָס פּוילישע אידענטום גוואַלטיג אָרים. דער גרעסטער טייל אינטעלינענץ האָט באַקומען בילדונג און דערציאונג אויף פּוילישן; אויף פּוילישן איז גרינגער צו טון קאָלטור־אַרבעט און אויף דער דאָזיגער שפּראַך איז אויך גרינגער צו מאַכן הן אַ פּערזענלעכע, הן אַ געזעלשאַפטלעכע קאַריערע.

מיט די אידיש־וועלטליכע שולן גיט זיך אָפּ בלויז אַ קליינער טייל פון דער אינטעלינענץ, יענער טייל, וואָס איז איינגעפאַרבונדן מיט די אָרימע אַרבעטערינע מאַסן.

Tab. — 1 — טאַב.

די אידישע וועלטליכע בילדונג־ און ערציאונג־אַנשטאַלטן אין פּוילן צום אָנהויב יאָר 1923

Die jüdischen Bildungs- und Erziehungsanstalten in Polen zum Beginn des Jahres 1923

אָוונט־שולן Abendschulen		קינדער־היימען Kinderheime		פאָלק־שולן Volksschulen		Gegend — געגנט
אין זיי צוהערער Zahl der Besucher	סך־הכל Zahl der Schulen	אין זיי קינדער Zahl der Kinder	סך־הכל Zahl der Heime	אין זיי תלמידים Zahl der Schüler	סך־הכל Zahl der Schulen	
2 624	39	642	17	3 692	32	**Kongress-Polen — קאָנגרעס־פּוילן**
517	5	237	3	1 847	12	Warschau — וואַרשע
180	2	102	3	512	2	Lodz — לאָדז
—	—	—	—	89	1	Lublin — לובלין
288	1	90	2	72	1	Piotrkow — פּיעטרקאָוו
585	7	112	3	3 799	29	**Mittel-Litauen — מיטל־ליטע**
407	4	112	3	1 818	9	Wilna — ווילנע
1 502	21	210	5	4 955	83	**Poln.-Weissrussland — פּויליש־ווייסרוסלאַנד**
168	2	210	5	1 182	6	Bjalostok — ביאַליסטאָק
104	2	—	—	332	2	Brest-Litowsk — בריסק
107	1	—	—	551	4	Pinsk — פּינסק
50	2	338	8	555	4	**Wolyn — וואָלין**
—	—	88	2	245	1	Rowno — ראָוונאָ
—	—	40	1	132	1	Dubno — דובנאָ
282	2	28	1	140	3	**Ost-Galizien — מזרח־גאַליציע**
75	1	28	1	75	1	Stry — סטרי
207	1	—	—	40	1	Gorodenko — גאָראָדענקאָ
150	2	—	—	—	—	**West-Galizien — מערב־גאַליציע**
79	1	—	—	—	—	Krakau — קראַקאָוו
5 193	73	1 330	34	13 141	101	**Ganz Polen — גאַנץ פּוילן**

באַמערקונג: חוץ דעם נעמינט זיך אין וואַרשע 1 עקספּערימענטאַל־פּעדאַגאָגישער קאַבינעט, 1 לערער־סעמינאַר און 1 מאַנאַטאָריע פאַר קינדער פון די שולן;
אין ווילנע 1 לערער־סעמינאַר מיט 58 צוהערער; 2 גימנאַזיעס מיט 813 תלמידים (דאָס רוב יתומים), 1 קינדער־ביבליאָטעק מיט 20 טויזנט בוכער;
אין לאָדז — 1 אינטערנאַט מיט 22 קינדער; אין בריסק, ביעלסק און פּרושאַן — צו איין אינטערנאַט;
אין סוענציאַן — 1 גימנאַזיע מיט 4 אָפּטיילונגען און 142 תלמידים.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

פאר דער עקזיסטענץ פון א ברייטער שול־נעץ איז אויך נויטיג א גינצינע פאָליטישע אַטמאָספער. די אָרימע מאַסן קאָנען אַליין קיין שולן ניט אויסהאַלטן. דאָס קאָן מען מיט ער־פאָלג בלויז די מלוכה, וועלכע נעמט צוגריף ביים פאָלק שטייערן. אָבער אין פוילן זאָרגן די רעאַקציאָנערע רעגירונגען נאָר ווייניג פאר דער אויסבילדונג פון די מאַסן.

נאָר דאָס איז נאָך ווייניג. די רעגירונג גיט נאָר זי שטיצט נישט די אידישע שולן, נאָר זי גיט זיי אפילו ניט די מעגליכ־קייט צו עקזיסטירן אויף פריוואַטע מיטלען. רודפן די אידישע דעמאָקראַטישע שולן איז געוואָרן א אַלגעמיינע און זעהר א אָפטע דערשיינונג. דעם 20־טן יוני 1923 איז מיט איין קלאַפּ פאַרמאַכט געוואָרן די אידישע אַרבעטער־נעזעלשאַפט „אונזערע קינדער" מיט אירע 20 אָפּטיילונגען, 28 פאָלקס־שולן, קינדער־היימען און אָוונט־קורסן מיט העכער 3000 תלמידים.

דער צענטראַלער אידישער שול־אָרגאַניזאַציע, וואָס איז גע־שאַפן געוואָרן אין יוני 1921 אויף דעם ערשטן שול־צוזאַמענ־פאָר, האָט מען שוין צוויי מאָל אָפּגעזאָגט צו לענאַליזירן זי און אפילו באַפוילן איר צו ליקווידירן זיך.

איבער די רדיפות פון דער רעגירונג און אויך צוליב מאַ־טעריעלע סיבות האָבן זיך אין פאַרגאַנגענעם יאָר פאַרמאַכט:

אין 36 שטעט 41 פאָלק־שולן, וואָס האָבן געהאַט 139 אָפּטיילונגען און 3866 קינדער.

אין 10 שטעט 13 קינדער־היימען מיט 22 אָפּטיילונ־גען און 526 קינדער.

אין 16 שטעט 17 אָוונט־שולן מיט 36 אָפּטיילונגען און 1192 תלמידים.

איצט נאָכן צומאַכן די אַנשטאַלטן פון „אונזערע קינדער" און נאָך א גאַנצער רייע אַנדערע רעפּרעסיעס אינם משך פון 1־טן האַלב יאָר 1923 — ווערט דער מאַרטיראָלאָג פון דער אידישער שול נאָך גרעסער.

נאָר האָבנדיג אין אויג די דאָזיגע אַטמאָספער פון רדיפות, קאָן מען ווי געהערינ אָפּשאַצן דעם באַטייט פון די אונטן־געבראַכטע ציפערן וועגן דעם עקזיסטירנדיגן אידישן שול־וועזן אין פוילן.

סך־הכל, האָבן מיר אין דער פוילישער רעפּובליק 101 פאָלק־שולן מיט 449 אָפּטיילונגען און 13,141 קינדער; 34 קינדער־היימען מיט 55 אָפּטיילונגען און 1330 קינדער; 73 אָוונט־שולן מיט 199 אָפּטיילונגען און 5,193 צוהערער; 3 גימנאַזיעס מיט 30 אָפּטיילונגען און 955 תלמידים; 1 עקס־פּערימענטאַל־פּעדאַגאָגישן קאַבינעט; 2 לעדער־סעמינאַרן, 1 קינ־דער־ביבליאָטעק, 6 אינטערנאַטן און 1 קינדער־סאַנאַטאָריע (וואָס האַלט זיך יעצט אין איבערבויען און פאַרברייטערן). צוזאַמען האָבן מיר אין פוילן אין 102 שטעט 222 אינסטיטוציעס, וואָס באַזיינען דאָס אידיש־וועלטליכע שול־וועזן.

II

נייען מיר איבער צו דער פאַרטיילונג פון די אויבן־אויסגערעכ־נטע אינסטיטוציעס צווישן פאַרשיידענע טיילן פון דער פוילי־שער רעפּובליק.

Tab. — II — טאַב.

די צאָל שול־אינסטיטוציעס אין פאַרשיידענע ראַיאָנען

Die Zahl der Schuleinrichtungen in verschiedenen Bezirken

%	abs.	Raionen — ראַיאָן
41,5	92	Kongreß-Polen — קאָנגרעס־פוילן
20,7	46	Mittel-Litauen — מיטל־ליטע
27,9	62	Poln.-Weißrußland — ווייסרוסלאַנד
6,3	14	Wolyn — וואָלין
2,7	6	Ost-Galizien — מזרח־גאַליציע
0,9	2	West-Galizien — מערב־גאַליציע
100,0	222	Zusammen — צוזאַמען

מיר זעהן, אז לויט דער אַבסאָלוטער צאָל אינסטיטוציעס פאַרנעמט דאָס ערשטע אָרט קאָנגרעס־פוילן, דאָס 2־טע — ווייס־רוסלאַנד, דאָס 3־טע — מיטל־ליטע, דאָס 4־טע — וואָלין, דאָס 5־טע — מזרח־גאַליציע און דאָס לעצטע — מערב־גאַליציע.

בנגע מיטל־ליטע דאַרף מען באַמערקן, אז דאָס 3־טע אָרט פאַרנעמט זי בלויז אין אַבסאָלוטע ציפערן. נעמט מען אָבער אין אַכט, אז איר אידישע באַפעלקערונג איז עטליכע מאָל קלענער, ווי אין קאָנגרעס־פוילן אָדער ווי אין ווייס־רוסלאַנד, ווערט באַלד קלאָר, אז די נעץ אידישע וועלטליכע שול־אַנשטאַלטן איז דאָרטן א סך געדיכטער, ווי אין יענער אַנדער פוילישער פּראָווינץ.

דאָס דערקלערט זיך מיט דעם, וואָס, ערשטנס, איז דאָרטן די אַלגעמיינע באַפעלקערונג אין נאַציאָנאַלן פּרט זעהר א גע־מישטע; דאָרטן וואוינען אידן, פּאָליאַקן, ליטווינער, ווייסרוסן, רוסן, קראַאַימען א. אז. וו.; קיין אין נאַציאָנאַלימעט האָט דאָרטן נישט קיין מערהייט, קיין אין קולטור הערשט דאָרטן ניט איבער אַלע אַנדערע. די אַמאָליגע אויבערמלעכליכע רוסיפיקאַציע פון דער אידישער אינטעליגענץ און רייכער בורזשואַזיע איז אויס־געוועבט געוואָרן, באַלד ווי דאָס צאַרישע מיליטער איז פאַריאָגט געוואָרן דורך די דייטשן. די פּוילישע קולטור און שפּראַך ווידער איז דער אידישער באַפעלקערונג דאָרטן שטענדיג געווען פרעמד. די אידישע אינטעליגענץ האָט פּשוט נישט געהאַט קיין אַנדער פּלאַץ פאַר קולטורטרעגערייי, ווי נאָר בא די אידישע מאַסן. זי איז דעריבער אין איר גרעסטן טייל אידישיסטיש. דאָס האָט געשאַפן א וואַרימע אַטמאָספער פאַר דער אידישער שול בא דער אידישער געזעלשאַפט.

די אויסערליכע סביבה ווידער, די פּאָליטישע לאַגע פון די לעצטע יאָרן, איז אויך אין ווילנער ראַיאָן געווען א סך גינצינער פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער אידישער שול. הן די דייטשע אָקופּאַציע הן שפּעטער די פּוילישע מאַכט האָבן אָ־גענומען אַלע מעגליכע מיטלען איבערצוהאַקן די פעדים, וואָס האָבן פאַרבונדן די אידישע באַפעלקערונג מיט דער רוסישער קולטור; די איינגעבע פּוילישע מאַכט, וואָס האָט גערודפט די אידישע שולן אין אַנדערע טיילן פון דער מדינה, האָט זיי אין ווילנע מאָלערירט און אפילו טיילווייז סובסידירט.

גיבן מיר נאָך צו דעם מאָמענט, וואָס אין מיטל־ליטע, וועלכע איז געווען די גאַנצע צייט פון איר מלוכהשן בין־השמשות אָפּ־געריסן פון דער גאַנצער וועלט, איז פּאָליטישע אַרבעט געווען ווייניג און די גאַנצע ענערגיע פון דער דעמאָקראַטישער און פּראָ־

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

לעמאַרישער אינטעליגענץ האָט געקאָנט אָפּגעגעבן ווערן דער קולטור־אַרבעט, — ווערט שוין מאַר אונז קלאָר, פאַרוואָס מיטל־ליטע האָט די געדיכטסטע אידישע שול־נעץ. דערמיט דערקלערט זיך אויך, פאַרוואָס דאָרטן פּתקציאָנירן די עלטערן־קאָמיטעטן אַם בעסטן אין דער שכר־לימוד באַטרעפט דאָרטן ביז 50 פּראָצענט פון שול־ביודזשעט.

די קליינע צאָל אידישע שולן אין וואָלין דערקלערט זיך מיט דעם, וואָס דאָרטן איז די ניט־אידישע באַעלקערונג מער נאַציאָנאַל־איינהייטליך, ווי אין מיטל־ליטע, און די ווירקונג פון דער רוסישער קולטור איז אַלע מאָל דאָרטן געווען אַ שטאַרקערע. חוץ דעם האָט זיך אויף וואָלין די לעצטע 2 יאָר אויסגענאָמען די גרעסטע תּוכחה פון רעפּרעסיעס אויף די שולן פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטן בכלל און אויף די אידישע שולן בפרט.

אין נאָר אַ שאָפלן צושטאַנד געפינט זיך דאָס אידיש־וועלטליכע שול־וועזן אין מזרח־ און אין מערב־גאַליציע.

III

וואַרשע

פון די איינצעלנע גרויסע שטעט אין פּוילן פאַרנעמט אין פּרט פון דער אַבסאָלוטער צאָל אידיש־וועלטליכע בילדונג־ און דערציאונג־אינסטיטוציעס דאָס ערשטע אָרט וואַרשע. דאָ האָבן מיר 12 פאָלק־שולן מיט 57 אָפּטיילונגען און 1847 קינדער; 3 קינדער־היימען מיט 6 אָפּטיילונגען און 237 קינדער; 5 אָוונט־שולן מיט 18 אָפּטיילונגען און 547 צוהערער; 1 לערער־סעמינאַר מיט 58 צוהעריער; 1 סאַנאַטאָריע פאַר די שול־קינדער און 1 עקספּערימענטאַל־פּעדאַגאָגישן אינסטיטוט. צוזאַמען 23 אינ־סטיטוציעס.

וועדליג פאַר אַזאַ גרויסע אידישע קהלה, ווי וואַרשע, איז דאָס, נאַטורליך, צו וויניג. וואַרשע איז אינם פּרט פון פאָלק־בילדונג בכלל איינע פון די אָפּגעשטאַנענסטע שטעט אין אייראָפּאַ. ווי אַזוי די דייטשע מאַכט האָט געוואָרנט פאַר דער פאָלק־בילדונג, ווייס מען. אָבער אויך אינם „פרייען" פּוילן האָט זיך דערווייל אין וואַרשע קנאַפּ וואָס געפינען אין דעם פּרט.

פון 140 פּרוצנט וואַרשעווער קינדער אינם שול־עלטער באַזוכן די שטאָטישע פאָלק־שולן בלויז 68,293 קינדער, ד.ה. ווייניגער פון אַ העלפט פון אַלע קינדער.

און אויב דער וואַרשעווער רעאַקציאָנער־אַנטיסעמיטישער מאַגיסטראַט זאָרגט ווייניג פאַר די פּוילישע קינדער, איז אַ פּשוטע שוין, אַז ער ראַנגלט נאָך קנאַפּער פאַר די קינדער פון דער אידישער מאַסע. און מיר זעהען מאַקע, אַז בעת די אידישע באַעלקערונג מאַכט אויס אין וואַרשע העכער 35% פון דער אַל־געמיינער באַעלקערונג, מאַכן די אידישע תּלמידים אין די שטאָ־טישע שולן אויס קנאַפּע 15 פּראָצ. — (די אַבסאָלוטע צאָל זייערע מאַכט אויס 10,593).

אַז אַזאַ מין לאַגע איז קלאָר, אַז די אויבן־דערמאָנטע צאָל אידיש־וועלטליכע אינסטיטוציעס איז אַ צו־קנאַפּע. און באמת איז מאַקע דער דראַנג אָנצוקומען אין זיי זעהר גרויס; ניט קוקנדיג אויף דעם, וואָס דער שכר־לימוד אין זיי ווערט אַלץ מער גע־העכערט, שלאָגן בא יעדן אָנהויב שול־יאָר די עלטערן פון דער אידישער אָרימער מאַסע אָם די שוועלן פון די אידישע שולן, בעטנדיג אַריינגעמען זייערע קינדער. דאָס איינענע קומט פאָר אין די אָוונט־שולן פאַר יונגעליכע.

וועלכע געזעלשאַפטליכע קלאַסן שיקן אַם מערסטן זייערע קינדער אין די אידיש־וועלטליכע שולן אין וואַרשע? אויף דעם גיבן אַן ענטפער פאָלגענדיגע ציפערן, וואָס וויזן די פּראָפעסיעס פון די עלטערן פון די שול־קינדער:

אַרבעטער	21,4 פּראָצ.
האַנטווערקער	41,4 „
קליינהענדלער	32,7 „
אינטעליגענטע פּראָפעסיעס און בלי־קודש . .	3,1 „
די עלטערן זיינען אין אַמעריקע	1,4 „
סך־הכל . .	100,0 פּראָצ.

די אַרבעטנדיגע עלעמענטן מאַכן דאָ אויס אַן עך צוויי דריטל פון דער אַלגעמיינער צאָל עלטערן (אַרבעטער און האַנטווערקער).

ווילנע

לויט דער געדיכטקייט פון דער אידיש־וועלטליכער שול־נעץ, ד.ה. בעת מען פאַרגלייכט די צאָל אינסטיטוציעס מיט דער גרויס פון דער אידישער באַעלקערונג, געהערט די בכורה ווילנע, וועלכע פאַרמאָגט: 9 פאָלק־שולן מיט 25 אָפּטיילונגען און 1818 קינדער; 3 קינדער־היימען מיט 6 אָפּטיילונגען און 112 קינדער; 4 אָוונט־שולן מיט 14 אָפּטיילונגען און 407 תּלמידים; 2 גימנאַזיעס מיט 813 שילער; 2 אינטערנאַטן; 1 לערער־סעמי־נאַר און 1 קינדער־ביבליאָטעק; צוזאַמען 22 אינסטיטוציעס. אויב ווילנע, וואָס איז אידישע באַעלקערונג איז זעקס מאָל קלענער, ווי די וואַרשעווער, פאַרמאָגט אומגעפער די איינענע צאָל שול־אינסטיטוציעס, ווי וואַרשע (ווילנע האָט 22 און וואַרשע 23), אויב די צאָל תּלמידים איז אין ווילנע נאָך גרעסער ווי אין וואַרשע (דאָ 3150 און דאָרטן 2600) — איז דאָך קלאָר, אַז די אידיש־וועלטליכע שול־נעץ איז אין ווילנע זעקס מאָל געדיכטער, איידער אין וואַרשע.

אין ווילנע איז אויך אַם שטאַרקסטן די אָרגאַניזאַציע פון די אידישע שולן. בעת אין וואַרשע זיינען די שולן עד־היום צעטיילט צווישן די זעלבשטענדיגע קוראַטאָריומס פון פאַרשיי־דענע פּאַרטייען, — זיינען אין ווילנע אַלע אַנשטאַלטן פאַר־איינינט אינם אַזוי גערופענעם „צ.ב.ק." (צענטראַלער בילדונג־קאָמיטעט).

אין ווילנע האָט זיך אויך אַם בעסטן אַנטוויקלט די עלטערן־אָרגאַניזאַציע. אַלע עלטערן־קאָמיטעטן פון די איינצלנע שולן זיינען פאַראייניגט אין איין צענטראַלן עלטערן־קאָמיטעט, וועלכער עקזיסטירט שוין עטליכע יאָר און וויזט אַרויס אַ ענערגישע טעטיגקייט.

דער סאָציאַלער צוזאַמענשטעל פון די ווילנער עלטערן פון די שול־קינדער איז פאָלגענדיגער:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אַרבעטער	18,2	פּראָצ.
האַנדל־אָנגעשטעלטע	9,1	„
האַנטווערקער	27,5	„
קליין־הענדלער	25,2	„
אינטעליגענץ	4,2	„
כּלי־קודש	1,1	„
פאַרשיידענע	14,7	„
סך־הכּל	100,0	פּראָצ.

די פינאַנס־לאַגע פונם ווילנער שול־וועזן ווערט כאַראַקטעריזירט דורך פאָלגנדיגע ציפערן:

I. הכנסות:

1) שכר־לימוד פון די קינדער	16,5	פּראָצ.
2) מלוכה־סובסידיעס	2,3	„
3) מאַגיסטראַט־סובסידיעס	1,5	„
4) זאַמלונגען און אונטערנעמונגען	2,2	„
5) שטיצע פון אַמעריקא	65,5	„
6) דעפיציט (נישט דערצאָלט דעם פּערסאָנאַל)	12,0	„
סך־הכּל	100,0	פּראָצ.

II. הוצאות:

שכירות די לערער	65,0	פּראָצ.
„ דעם איבערין שול־פּערסאָנאַל	7,5	„
צענטראַלע הוצאות פונם צ. ב. ק. נופא	5,3	„
חובות	13,5	„
דירה	2,0	„
באַהייצונג און באַלייכטונג	3,8	„
ווירטשאַפט, אינוועניטאַר, רעמאָנט	2,9	„
סך־הכּל	100,0	פּראָצ.

באַזונדערס כאַראַקטעריסטיש זיינען די פאַרהעלטענישן צווישן די פאַרשיידענע הכנסה־רובריקן. די רעגירונג און די שטאָט־פאַרוואַלטונג דעקן קיים 3,8 פּראָצענט פונם ביודזשעט פון די אידישע שולן.

דער שכר־לימוד, בא דער נאַנצער אָנשטרענגונג פון די עלטערן, דעקט קיים א זעקסט חלק פונם ביודזשעט. צוויי דריטל פונם ביודזשעט דעקט אַמעריקא. און בא אַלעם דעם איז מען נאָך שולדיג די לערער און אָנגעשטעלטע נאַנצע 12 פּראָצענט פונם ביודזשעט.

די אַנדערע שטעט

ביאַליסטאָק שטעהט אינם פּרט פון נעדיכטקייט פון דער שול־נעץ נישט אָפּ פון ווילנע. בא א אידישער באַפעלקערונג, וואָס איז 6 מאָל קלענער איידער וואַרשעווער, פאַרמאָגט זי 25 אינסטיטוציעס מיט 1510 תּלמידים. דאָ זיינען אויך אַלע שולן פאַראייניגט אין איין אָרגאַניזאַציע; דאָ איז אויך דאָ א ענערגישע עלטערן־אָרגאַניזאַציע.

לאָדז שטייט שטאַרק אָפּ — בגנעד דער נעדיכטקייט פון דער שול־נעץ — פון ווילנע און ביאַליסטאָק. לאָדז פאַרמאָגט 8 אַגשטאַלטן מיט אַן ערך 800 תּלמידים. אין לאָדז צאָלן די אידישע פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען נאַנצע 25% פון זייער מיטגליד־אָפּצאָל לטובת די אידיש־וועלטליכע שולן.

פינסק און בריסק פאַרנעמען אויך א היפּש אָרט אינם פּרט פונם שול־וועזן. פינסק האָט 4 פאָלק־שולן מיט 19 אָפּטיילונגען און 551 קינדער און 1 אָוונט־שול מיט 2 אָפּטיילונגען מיט 107 תּלמידים. בריסק האָט 2 פאָלק־שולן מיט 12 אָפּטיילונגען און 332 קינדער און 2 אָוונט־שולן מיט 5 אָפּטיילונגען און 104 תּלמידים.

ס'איז נאָך אויך בדאי צו דערמאָנען טשענסטאָכאָוו, וואָס פאַרמאָגט בא א אידישער באַפעלקערונג פון 21 מויזנט נפשות 1 פאָלק־שול מיט 3 אָפּטיילונגען און 111 קינדער און 2 קינדער־היימען מיט 3 אָפּטיילונגען און 67 קינדער. איצט בויעט זיך אין טשענסטאָכאָוו — א דאַנק די סובסידיעס פונם טשענסטאָכאָווער רעליף־קאָמיטעט אין אַמעריקא — אַן איינג הויז פאַר די אידיש־וועלטליכע אַנשטאַלטן.

אין א שפּלן צושטאַנד נעפינט זיך דאָס שול־וועזן אין גראָדנע, לובלין, קראָקע; נאָר ערגער ווי אומעטום איז אין דער הויפּט־שטאָט פון מזרח־גאַליציע, אין דער גרעסטער אידישער קהלה פון גאַליציע — אין לעמבערג: דאָרטן איז נישטאָ קיין איין אייגענע אידיש־וועלטליכע שול־אַגשטאַלט!

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

די אידן אין האָלאַנד לויט דער ציילונג פון 1919

ד״ר יעקב סעגאל

Die Ergebnisse der Volkszählung in Holland im Jahre 1919

von Dr. Jacob Segall

ניט לאַנג זיינען פאַרענטליכט געוואָרן די רעזולטאַטן פון דער פאָלקסציילונג, וואָס איז פאָרגעקומען אין 1919 יאָר אין האָלאַנד, וועלכע גיבן אינטערעסאַנטע סטאַטיסטישע ידיעות וועגן דער אידישער באַפעלקערונג אין האָלאַנד, וועגן זייער עלטער־און געשלעכט־אויפבוי, פאַמיליענשטאַנד, וועגן פאַרטיילונג פון אידן אויף שטאָט און דאָרף א. א. וו.

א דאַנק דעם פאַקט, וואָס פון 1829 יאָר אָן ווערט די האָלענ־דישע סטאַטיסטיק באַאַרבעט לויט די רעליגיעזע גרופּעס פון לאַנד, איז מעגליך צו באַמאַרקן די אַנטוויקלונג פונם אידישן ישוב אין האָלאַנד אויף א משך פון כמעט הונדערט יאָר.

די דאָזיגע אַנטוויקלונג איז צו זעהען פון טאַבעלע I.

Tab. — I — טאַב׳

די אַנטוויקלונג פון דער אידישער באַפעל־קערונג אין האָלאַנד

(1829—1919)

Die Entwicklung der jüdischen Bevölkerung in Holland

יאָר Jahr	אַלגעמיינע באַפעלקערונג Gesamt-Bevölkerung	אידן Juden	פאַרמערונג פון % אידן אין אַלגעמיינע באַפעלקערונג Zunahme der Ges.-Bev. in %	פאַרמערונג פון % אידן אין די אידן Zunahme der Juden in %	% פון אידן % der Juden
1829	2,613,487	46,408	—	—	1,77
1839	2,860,450	52,245	9,44	12,57	1,82
1849	3,056,810	58,626	7,56	12,21	1,94
1859	3,308,969	63,790	8,24	8,80	1,92
1869	3,579,529	68,003	8,17	6,60	1,89
1879	4,012,693	81,693	12,10	20,18	2,03
1889	4,511,415	97,324	12,42	19,13	2,15
1899	5,104,137	103,988	13,13	6,84	2,03
1909	5,858,175	106,409	14,77	2,32	1,81
1919	6,865,646	115,229	17,19	8,29	1,68

די צאָל אידן אין האָלאַנד, וועלכע האָט באַטראָפן אין 1829 יאָר 46,408, האָט אין 1919 יאָר דערגרייכט 115,229 נפשות. זי איז אויסגעוואַקסן אין משך פון 90 יאָר אויף 148 פּראָצענט. פאַר דיזעלבע 90 יאָר איז די אַלגעמיינע באַפעלקע־רונג אויסגעוואַקסן אויף 163 פּראָצענט. די פאַרמערונג פון די אידן איז געווען אויף אַזאַ אופן עמוקאָס קלענער, ווי די פאַר־מערונג פון דער נאַנצער באַפעלקערונג.

אין דער אַנטוויקלונג פון אידישען ישוב אין האָלאַנד זעהט מען דריי פאַרשיידענע תקופות: די ערשטע נעדויערט פון 1829 ביז 1869, די צווייטע פון 1869 ביז 1909, די דריטע הויבט זיך אָן פון 1909 יאָר ביז איצט. ס׳איז כאַראַקטעריסטיש, וואָס אין די ערשטע צוויי פעריאָדן איז די פאַרמערונג אין אָנהויב אַלע מאָל א שטאַרקע און צום סוף מאַלט זי נאָר אַראָפּ. פאַר באַראונטע סטאַטיסטיקער איז דאָס קיין ניס ניט. ס׳איז נאָר א ראיה דערויף, אַז די פאַרמערונג פון דער אידישער באַפעלקער־רונג איז ניט קיין „נאַטירליכע", ד. ה. זי ווערט געשאַפן הויפּ־זעכליך דורך אַנגעקומענע אימיגראַנטן.

געוויינליך קומען תמיד נאָך א פעריאָד פון אינטענסיווער אי־מיגראַציע עטליכע „שטילע" יאָרן, און וועלכע די איינוואָרערונג ווערט פון זיך אַליין באַגרעניצט, ווייל דאָס לאַנד איז ניט פעהיג אויפצונעמען נאָך אימיגראַנטן. דעם פאַקט, וואָס אין דער צייט פון 1909 ביז 1919 יאָר איז פאָרגעקומען א שטאַרקע פאַרמע־רונג סיי פון דער אַלגעמיינער, סיי פון דער אידישער באַפעל־קערונג אין האָלאַנד, קאָן מען דערקלערן מיט דעם, וואָס בעת מלחמה האָבן אַריינגעוואַנדערט אין לאַנד א סך פליכטלינגע, דער עיקר פון בעלגיע.

דער געשלעכט־אויפבוי פון דער באַפעלקערונג איז פאַרגע־נעשטעלט אין טאַבעלע II.

Tab. — II — טאַב׳

דער געשלעכטליכער אויפבוי פון די אידן אין האָלאַנד

Gliederung der Juden in Holland nach dem Geschlecht

יאָר Jahr	אַלגעמיינע באַפעלקערונג Gesamtbevölkerung מענער Männl.	פרויען Weibl.	אידן Juden מענער Männl.	פרויען Weibl.	פרויען אויף 1000 מענער Frauen auf 1000 Männer	מענער אויף 1000 פרויען Auf 1000 Pd. Männer treffen Frauen
1869	1764118	1815411	33180	34823	1029	1049
1879	1983164	2029529	39885	41808	1023	1049
1889	2228487	2282928	47465	49859	1024	1050
1899	2520602	2583535	50106	53882	1024	1075
1909	2899125	2959050	50825	55584	1021	1094
1919	3410135	3455011	55414	59815	1013	1079

ס׳וואַרפט זיך באַלד אין די אויגען, אַז ס׳זיינען פאַראַן א סך מער פרויען ווי מענער בא די האָלענדישע אידן. אויך בא דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג זיינען דאָ מער פרויען ווי מענער, אָבער נישט אַזויפיל, ווי בא אידן. ס׳איז נאָך צו באַמערקן, אַז פון 1909 יאָר אָן ווערט די דיפערענץ בא דער אַלגעמיינער באַפעל־קערונג אַלץ קלענער, בשעת בא אידן וואַקסט זי. ס׳איז ניט גרינג צו געפינען די סיבות פון דער דאָזיגער זעלטער אויפפאַלענדיגער דערשיינונג.

מ׳קאָן ניט זאָגען, אַז בא אידן ווערן געבוירן מער מיידלעך ווי אינגלעך: שוין צוליב דעם אַליין ניט, ווייל די דיפערענץ צווישן מענער און פרויען איז צו א גרויסע. די פראַגע קאָן אויך ניט פאַרענטפערט ווערן מיט דעם, וואָס די שטאַרבליכקייט בא מע־נער זאָל זיין א נעסערע, ווי בא פרויען, מחמת מענער זיינען מער טעטיג אין באַרופן, וואָס ברייגנען מיט זיך סכנות.

די דערקלעכטע דערשיינונג קאָן נאָר זיין א פועל יוצא דערפון, וואָס צווישן די אידישע אימיגראַנטן קיין האָלאַנד זיינען דאָ מער פרויען ווי מענער. דאָס איז נאָר א מערקווירדיגער פאַקט, ווייל

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
DFG

נעוויינליך עמיגרירן מענער מער, ווי פרויען. אונז איז ניט באַקאַנט, צוליב וואָס ס'עמיגרירן קיין האָלאַנד מער פרויען ווי מענער. כדי צו דערגיין די אמת'ע סיבות, וואָלט מען דאַרפן האָבן נרונטליכערע און געניערע ידיעות מכח דער סאָציאַלער און עקאָנאָמישער לאַגע פון די האָלענדישע אידן, ווי מיר מאַרמאָגן דאָס ביז איצט. ס'איז אַ פאַקט, אַז אין משך פון די לעצטע 10 יאָר איז די אימיגראַציע פון מענער געוואָרן עמוואָס שטאַרקער. מיר האָבן שוין פריער באַמערקט, אַז בעת מלחמה זיינען אַריינגעקומען אַ סך פליכטלינגע. צווישן די פליכטלינגע זיינען געווען

על פי רוב מענער, וואָס האָבן זיך געדאַרפט שטעלן צו מיליטער.

באַמראַכטנדיג דעם עלטער־אויפבוי פון די האָלענדישע אידן, דערקענט מען תיכף, אַז די באַפעלקערונג איז אַ אימיגראַנטישע. מיר קאָנען זיך דאָ ניט אָפּשטעלן אויף די איינצלנע קאַנטן און ערטער, פאַר וועלכע די האָלענדישע סטאַטיסטיק ברייגנט — אין דעם פרט נאָר נעגעיע — ידיעות; דאָס מאָל וועלן מיר אָנגעבן נאָר אַלגעמיינע דאַטן מכח דעם עלטער־אויפבוי פון די אידן אין גאַנץ האָלאַנד (טאַבעלע III).

Tab. — III טאַב.

דער עלטער־אויפבוי פון די אידן אין האָלאַנד

Altersaufbau der Juden in Holland

Juden — אידן		אַלגעמיינע באַפעלקערונג Gesamt-Bevölkerung		Altersgruppen — עלטער־גרופּעס
% פון דער גאַנצער אידישער באַפעלקערונג %	אַבסאָלוטע צאָל נפשות Absolut	% פון דער גאַנצער באַפעלקערונג %	אַבסאָלוטע צאָל נפשות Absolut	
16,13	18592	22,16	1521056	bis — 10 — ביז
16,96	19544	20,27	1391494	10 — 20
16,59	19111	16,51	1133268	20 — 30
15,67	18052	13,23	908136	30 — 40
13,75	15846	10,91	748898	40 — 50
9,97	11490	8,14	558821	50 — 60
6,42	7405	5,26	361137	60 — 70
3,47	4000	2,75	188978	70 — 80
1,02	1182	0,78	53481	über — 80 — עלטער פון
100,00	115222	100,00	6865314	Zusammen — סך־הכל

מאַראַן מאַרשיידענע טיפן פון עלטער־אויפבוי: אַ דורכשניטליכער נאָרמאַלער טיפּ מאַרן נאַכן לאַנד, אַ שטאָטישער און אַ גרויס־שטאָטישער טיפּ, אַ באַזונדערער טיפּ פאַר לענדער פון עמיגראַציע, אַ טיפּ פאַר לענדער מיט אַ קליינער נאַטירליכער פאַרמערונג א. אַ. ו. און וואָס דערהאַלט זיך אויף אַ קינסטליכען אופן ד. ה. דורך עמיגראַציע פון אויסערליכער זייט.

ביים נאָרמאַלן טיפּ זיינען די אינגערע עלטער־גרופּעס רייכער אין מענשן ווי די העכערע, ווייל וואָס עלטער די גרופּע איז, אַלץ גרעסער איז איר שטאַרבליכקייט. די אַרט פון עלטער־אויפבוי האָט מען געגליכן צו אַ פּיראַמיד, וואָס איז אונטן ברייט און ווערט אין דער הויך אַלץ שמאַלער און שמאַלער. דער עלטער־אויפבוי פון דער האָלענדישער באַפעלקערונג איז, ווי מיר זעהען עס פון טאַבעלע III, „פּיראַמידיש". פון איין עלטער־קלאַס צו דעם אַנדערן מאַרקלענערט זיך די צאָל נפשות. דאָך קאָן מען אָבער באַמערקן, אַז אין האָלאַנד איז די צאָל קינדער ניט קיין איבעריג גרויסע. 22,16 פּראָצענט קינדער ביז 10 יאָר איז, אין מאַרגלייך מיט אַנדערע לענדער, נאָר ניט קיין סך. אַזוי מאַכט אויס, למשל, די דאָזיגע גרופּע אין דענעמאַרק 24 פּראָצענט

(1901), אין רומעניע 29 פּראָצענט (1899), אין איזראָפּייאישן רוסלאַנד 27 פּראָצענט (1897). להיפך איז די עלטער־גרופּע פון 20 ביז 30 און פון 30 ביז 40 יאָר אין האָלאַנד אַ סך שטאַרקער באַזעצט, איידער אין אַנדערע לענדער. מיט אַנדערע ווערטער: אויסער דעם וואוקס פון די געבורטן איז נאָך צו פאַרצייכנען אַ וואוקס פון אימיגראַציע.

נאָר אַזעלכע איז דער עלטער־אויפבוי בא די אידן. אַפילו ניט קיין גרויסער קענער אין סטאַטיסטיק קאָן נאָך גרינג קאָנסטאַטירן, אַז דער עלטער־אויפבוי בא די האָלענדישע אידן שטעלט ניט פאַר מיט זיך קיין נאָרמאַלן טיפּ. אין פאַרגלייך מיט דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג פון האָלאַנד זיינען בא די אידן די עלטער־קלאַסן ביז 20 יאָר נאָר שוואַך, איבער 20 יאָר צו שטאַרק פאַרטראָטן.

דאָס איז אַ בולטער סימן, אַז די פאַרמערונג פון דער אידישער באַפעלקערונג איז בעצם ניט קיין נאַטירליכע, נאָר אַ קינסטליכע, ד. ה. זי ווערט געשאַפן דורך ניי אַריינגעקומענע אימיגראַנטן, וואָס באַזעצן זיך אין לאַנד מיט זייערע משפחות. די טאַבעלע IV ווייזט דייטליך דעם „משפחה"־כאַראַקטער פון דער אידישער איינוואַנדערונג.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

Tab. — IV — טאַב׳

פאַמיליע־צושטאַנד פון די אידן אין האָלאַנד

Familienstand der Juden in Holland

פאַמיליע־צושטאַנד Familienstand	אַלגעמיינע באַפעלקערונג — Gesamt-Bevölkerung						אידן — Juden					
	מענער — Männer		פרויען — Frauen		צוזאַמען — Zus.		מענער — Männer		פרויען — Frauen		צוזאַמען — Zus.	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
בחורים און מיידלעך . . . . . Ledige	2067751	60,63	2009938	58,17	4077689	59,39	29646	53,89	31582	52,79	61228	53,32
באַהייבטע און הייבער . . . . . Verheiratete	1227258	35,99	1229658	35,58	2456916	35,79	23924	43,48	23700	39,62	47624	41,47
אַלמנ׳ און געגעט . . . Verwitw. u. Geschiedene	115224	3,38	215438	6,26	330662	4,82	1436	2,61	4535	7,58	5971	5,20
ס״ה — Zus. .	3410233	100,00	3455034	100,0	6865267	100,0	55006	100,0	59817	100,0	114823	100,0

נישט קוקנדיג דערויף, וואָס דאָס האָלענדישע אידנטום שטעלט מיט זיך סאָר אַ אימיגרירנדיגן טייל פון דער באַפעלקערונג, איז דער פּראָצענט חתונות בײַ אידן גרעסער, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג. ס׳איז אַ ווייטערע ראיה אויף דעם משפחה־כאַראַקטער פון דער אידישער איינוואַנדערונג.

די טאַבעלע V ווייזט די פאַרטיילונג פון אידן אין די איינצעלנע קאַנטן פון האָלאַנד.

Tab. — V — טאַב׳

אידן אין פאַרשיידענע קאַנטן פון האָלאַנד

Verteilung der Juden auf die Provinzen Hollands

קאַנט Provinz	אַלגעמיינע באַפעלקערונג Ges.-Bev.	פון זיי אידן Juden	
		Absolut	%
צפון־בראַבאַנט — Nordbrabant	733936	1524	0,21
געלדערלאַנד — Gelderland .	729688	5318	0,73
דרום־האָלאַנד — Südholland .	1678670	21835	1,30
צפון־האָלאַנד — Nordholland	1298051	72128	5,56
זעלאַנד — Seeland	245117	271	0,11
אוטרעכט — Utrecht . . .	342322	1606	0,47
פריזלאַנד — Friesland	382876	1041	0,27
איסעל — Issel	438818	3817	0,87
גראָנינגען — Groningen . . .	365586	4788	1,31
דרענטע — Drenthe	209718	1972	0,94
לימבורג — Limburg	440364	899	0,20
ס״ה — Zus.	6848146	115199	1,68

נאָר אין דריי קאַנטן: דרום־האָלאַנד, צפון־האָלאַנד און גראָנינגען, זיינען אידן מער ווי 1 פּראָצ. פון דער באַפעלקערונג. און נאָר אין צפון־האָלאַנד קאָן מען ריידן פון אַ גרעסערן אידישן ישוב, ווייל אין דעם קאַנט ליגט אַמסטערדאַם און האַמערדאַם, וואו ס׳וואוינט דער גרעסטער טייל פון דער אידישער באַפעלקערונג אין האָלאַנד.

ס׳וואָלט אָבער געווען אַ טעות צו מיינען, אַז אידן וואוינען בלויז איז עטליכע געציילטע ערטער פון האָלאַנד. אַרבאַ: ס׳איז אַלטן צו גענעמען אַ שטאָט, אַ שטעטל אָדער אַ דאָרף אין האָלאַנד, וואו ס׳וואָלן נישט לעבן קיין אידן. ס׳מאַכט ניט אויס, וואָס די אידישע קהלות זיינען קליינע; בידוע איז עס נישט ריכטיג און וויסנשאַפטליך נישט אויסגעהאַלטן אָפּצושאַצן די עקאָנאָמישע באַדייטונג פון אַ פאָלקס־ישוב נאָר לויט דער צאָל נפשות, וואָס ער איז אין זיך כולל. דעריבער קאָן מען זיכער זאָגן, אַז אידן שפּילן אַ באַדייטנדיגע עקאָנאָמישע ראָלע נישט בלויז אין די עטליכע גרעסערע שטעט, וואו זיי לעבן אין מאַסן, נאָר אויך אין אַלע אַנדערע טיילן פון האָלאַנד, איבער וועלכע זיי זיינען צעשפּרייט.

טאַבעלע VI ווייזט די פאַרטיילונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין די פאַרשיידענע האָלענדישע ערטער לויט דער גרויס פון די דאָזיגע ערטער.

אין שטעט מיט מער פון 100 טויזנט איינוואוינער וואוינט סך־הכל 24 פּראָצ. פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג און מער ווי ¾ פון דער אידישער. אין אַמסטערדאַם אַליין וואוינען 67,249 אידן, ד״ה. 58,2% פון אַלע האָלענדישע אידן און זיי מאַכן אויס 10% פון דער נאָכצער אַמסטערדאַמער באַפעלקערונג, וועלכע צילט 647,427 נפשות. אין האַמערדאַם וואוינען 10,876 אידן, וועלכע מאַכן אויס 2,1% פון דער האַמערדאַמער באַפעלקערונג (271, 516), אין האַאַג — 9150 אידן, ד״ה. 2,6% פון דער נאָכצער האַאַגער באַפעלקערונג (354,987).

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

Tab. — VI — טאַב·
אידן אין פאַרשיידענע טיפּן ערטער פון האָלאַנד
Die Juden nach Ortsgrössenklassen

פון זיי אידן Davon Juden		אַלג· באַפעלק· Ges.-Bevölkerg.		די גרויס פון די ערטער Ortsgrössenklasse
%	אַבסאָל· צאָל Abs.	%	אַבסאָל· צאָל Abs.	
—	—	0,17	11402	bis — 500 — ביז
—	8	1,82	124555	501 – 1000
0,26	304	5,85	401261	1001 – 2000
1,94	2244	17,50	1201183	2001 – 5000
3,45	3992	16,06	1102576	5001 – 10000
6,12	7063	12,94	888085	10001 – 20000
6,39	7376	13,56	930249	20000 – 50000
5,30	6127	7,92	543841	5000 – 100000
76,58	88305	24,17	1658994	mehr als 100000 מער פון
100,00	115419	100,00	6862146	. Zusammen — ס״ה

ווי אין נאַנץ מערב־אייראָפּע, האָט זיך אויך אין האָלאַנד די באַפעלקערונג וואָס מער קאָנצענטרירט אין די גרויסע שטעט. טאַבעלע VII ווייזט דאָס נאָר בולט.

אין משך פון 50 יאָר איז דער פּראָצענט אידן, וואָס וואוינען אין שטעט מיט מער ווי 20.000 נפשות, געוואַקסן פון 74 אויף 88.

צום סוף בריינגען מיר נאָך אַ סטאַטיסטיק פון פּאָרטוגיזישע אידן אין האָלאַנד. קיין האָלאַנד זיינען זיי געקומען אין 16־טן יאָרהונדערט און שטעלן מיט זיך פאַר אַ איינגאַרטינג און באַזונדערן אידישן ישוב. דעריבער זיינען די ידיעות מכח די פּאָרטוגיזישע אידן (די האָלענדישע סטאַטיסטיק גיט אָן דאַטן פון 1869־טן יאָר) פונ׳ם דעמאָגראַפישן שטאַנדפּונקט יעדער אינטערעסאַנט.

Tab. — VII — טאַב·
די קאָנצענטראַציע פון די אידן אין די גרויסע שטעט
Konzentration der Juden in grossen Städten

ערטער מיט ווייניגער פון 20.000 נפשות Orte mit weniger als 20.000 Seelen				ערטער מיט מער ווי 20,000 נפשות Orte mit mehr als 20000 Seelen				יאָר Jahr
אידן Juden		אַלגעמיינע באַפעלקערונג Gesamt-Bevölkerung		אידן Juden		אַלגעמיינע באַפעלקערונג Gesamtbevölkerung		
%	אַבסאָל· צאָל Absolut	%	אַבסאָל· צאָל Absolut	%	אַבסאָל· צאָל Absolut	%	אַבסאָל· צאָל Absolut	
26,18	13799	69,14	2469893	73,82	50204	30,86	1109631	1869
22,58	18443	67,60	2711598	77,42	63250	32,40	1301095	1879
21,11	20539	68,73	3099831	78,89	76785	31,27	1411584	1889
17,80	18502	63,25	3227247	82,20	85486	36,75	1876890	1899
11,73	13611	54,35	3732062	88,27	101808	45,65	3130084	1919

מיר דרוקן דאָ אָפּ נאָר נאַנץ אַלגעמיינע ידיעות (טאַב. VIII).

Tab. — VIII — טאַב·
די פּאָרטוגיזישע אידן אין האָלאַנד
Die portugiesischen Juden in Holland

% d. ges. jüd. Bev. אין אַלגעמיינע אידישע באַפעלקערונג	% Zunahme in % פאַרמערונג אין	Auf 1000 Männer trafen Frauen אויף 1000 מענער קומען פרויען	Zusammen צוזאַמען	Frauen — פרויען	Männer — מענער	יאָר Jahr
5,18	—	1121	3525	1866	1659	1869
4,42	2,63	1124	3618	1915	1703	1879
5,21	40,14	1098	5070	2654	2416	1889
5,42	11,34	1148	5645	3017	2628	1899
6,22	17,34	1151	6624	3545	3079	1909
5,15	10,35	1104	5938	3114	2824	1919

צום באַדויערן, האָבן מיר ניט קיין סטאַטיסטישע דאַטן מכח נעבורטן און שטאַרבליכקייט בא די פּאָרטוגיזישע אידן. דער־בער קאָנען מיר ניט קאָנסטאַטירן אויף וויפיל זייער פאַרמערונג איז אַ נאַטירליכע און ווי ווייט זי הערט געשאַפן דורך אימיגראַציע פון זייערע קאָלאָניעס. ס׳וואַרפט זיך אין די אויגן, אז פון 1909־טן יאָר אָן פאַרקלענערט זיך די צאָל פּאָרטוגיזישע־אידן, בעת די צאָל האָלענדישע אידן בכלל האַלט אין וואַקסן. פרויען זיי־נען בא זיי אָן אַן ערך מערער ווי מענער. די סיבות פון דער דאָזיגער ערשיינונג זיינען אונז ניט באַוואוסט.

די טאַבעלע IX ווייזט דעם עלטער־ און געשלעכט־אויפבוי פון די פּאָרטוגיזישע אידן.

Tab. — IX — טאַב·
רער עלטער־ און געשלעכט־ אויפבוי פון די פּאָרטוגיזישע אידן
Aufbau der portugiesischen Juden nach Alter und Geschlecht

אין פּראָצענטן In Prozenten			אין אַבסאָלוטע צאָלן Absolute Zahlen			עלטער־גרופּעס Altersgruppen
צוזאַמען Zus	פרויען Frauen	מענער Männ	צוזאַמען Zus.	פרויען Frauen	מענער Männ.	
15,11	13,96	16,38	896	435	461	bis – 10 – ביז
16,49	14,88	18,26	978	464	514	10 – 20
17,86	17,27	18,51	1059	538	521	20 – 30
15,95	17,49	14,24	946	545	401	30 – 40
12,91	13,00	12,82	766	405	361	40 – 50
10,74	11,62	9,76	637	362	275	50 – 60
6,44	6,55	6,32	382	204	178	60 – 70
3,24	3,82	2,63	193	119	74	70 — 80
1,23	1,38	1,06	73	43	30	מער פון — 80 Über
100,00	100,00	100,00	5930	3115	2815	. Zus. — ס״ה

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

דער עלטער־אויפבוי פונם פאָרטוגיזישן אידנטום האָט דעם כאַראַקטער פון אַן איינגעוואַנדערטער גרופּע. די עלטער־גרופּע פון 20—40 יאָר זיינען דאָ פאַרטראָטן אַם שטאַרקסטן, בפרט בא די פרויען.

דאַטן וועגן דעם פאַמיליע־צושטאַנד פון די פאָרטוגיזישע אידן ברייננט טאַבעלע X.

וואָס מ׳שייך דעם פאַמיליע־צושטאַנד, איז ניט פאַראַן קיין חילוק צווישן פאָרטוגיזישע און אַנדערע האָלענדישע אידן.

צום סוף איז כדאי צו באַמערקן, אַז 91% פון אַלע פאָרטוגיזישע אידן ה. ה. 5427 לעבן אין שטעט, וואָס האָבן מער ווי 10,000 נפשות; 4890 וואוינען אין אַמסטערדאַם, 346 אין ראָטערדאַם און 190 אין האַאַג.

Tab. — X — טאַב׳

פאַמיליע־צושטאַנד פון די פאָרטוגיזישע אידן

Familienstand der portugiesischen Juden

פאַמיליע־צושטאַנד Familienstand	אין אַבסאָלוטע צאָלן In absoluten Zahlen			אין פּראָצענטן In Prozenten		
	מענער Männer	פרויען Frauen	צוזאַמען Zus.	מענער Männer	פרויען Frauen	צוזאַמען Zus.
בחורים און מיידלאַך · Ledige	1489	1620	3109	52,88	52,01	52,42
באַרייבטע און חתונה־געהאַבטע Verheiratete	1228	1248	2476	43,62	40,06	41,75
אַלמנה און געשיידענע · · Verwitw. u. Geschied.	98	247	345	3,50	7,93	5,83
ס׳ה — Zus.	2815	3115	5930	100,00	100,00	100,00

די אידן אין גאַליציע

י. מינצין

Die Juden in Galizien

von J. Minzin

א אויספירליכע קריטיק פון די מאַטעריאַלן פון דער לעצטער ציילונג אין פּוילן בכלל און אין גאַליציע בפרט וועלן מיר געבן אין די קומענדיגע נומערן פון די „בלעטער". דאָס מאָל באַגרעניצן מיר זיך נאָר מיט איינינע ציפערן און מיט איינינע באַמערקונגען צו די מאַטעריאַלן.

די באַפעלקערונג פון גאַליציע איז פאַר דער מלחמה נעציילט געוואָרן אין 1910־טן יאָר. די ציילונג פון 1921 האָט נעוואָלט אַרויסבאַקומען דאָס בילד פון דער נאָך־מלחמה׳דיגער גאַליציע, אַנטפּלעקן פאַר אונז די ווירקונגען פון די מלחמה־יאָרן און די ענדערונגען, וואָס זיינען פאָרגעקומען ווי אינם באַשטאַנד פון דער באַפעלקערונג, אַזוי אויך אין די ווירטשאַפטליכע פאַרהעלטענישן אין לאַנד. מ׳איז קלאָר דעריבער, אַז די רעזולטאַטן פון דער ציילונג האָבן נאָר אַ גרויסן אינטערעס.

צום באַדויערן, איז די ציילונג פאָרגעקומען בא זעהר שווערע אומשטאַנדן, בעת פּוילן האָט זיך נאָך ניט געהאַט באַהיטן פון די מלחמה־געשייהענישן, בשעת די נאָכווייהענישן פונם קריג מיט רוסלאַנד האָבן זיך נאָך זעהר שטאַרק געפיהלט; און בעת די ריי־בונגען צווישן די איינצלנע נאַציאָנאַליטעטן האָבן דערגרייכט די העכסטע מדרגה.

די באַפעלקערונג האָט באַגעגנט די ציילונג מיט אַ מיסטרויען. אין פילע ערטער איז אפילו געפירט געוואָרן אַ אָפּזעגע אַגיטאַציע קעגן דער ציילונג. די דאָרפישע באַפעלקערונג, וואָס האָט עטליכע יאָר דורכאַנאַנד געליטן פון פאַרשיידענע רעקוויזיציעס און מאָביליזאַציעס האָט אין אַ סך פאַלן ניט געוואָלט געבן די נויטיגע ידיעות, מורא האָבנדיג, אַז דאָס וועלן שוין קומען נייע רעקוויזיציעס און נייע מאָביליזאַציעס. די פּראָטאָקאָלן, וואָס זיינען צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן אין די אָרטיגע ציילונג־בירואָס, זיינען אָפט, אַז די באַפעלקערונג האָט זיך פּשוט אויסבאַהאַלטן פון דער ציילונג, באַזונדערס די מיליטער־פליכטיגע באַפעלקערונג.

אַ באַזונדערס שטאַרקע אַגיטאַציע איז געפירט געוואָרן אַרום דער פראַגע וועגן נאַציע־אָנגעהערינקייט. די פּאָליאַקן האָבן געוואָלט צווינגען די באַפעלקערונג זיך פאַרשרייבן אַלס אָנגעהערינע צו דער פּוילישער נאַציע. די ציילונג־בירואָס פלעגן אָפט אַליין באַשטימען די נאַציע־אָנגעהערינקייט פון די רעגיסטרירטע.

די דאָזיגע שאָוויניסטישע אַרבעט פון די בירואָס האָט באַגעגנט אַ שאַרפן ווידערשטאַנד אי פון דער אידישער אי פון דער אוקראַאַינישער באַפעלקערונג. חוץ דעם האָבן די אוקראַאַינישע נאַציאָנאַלע פּאַרטייען, וואָס האָבן געקעמפט פאַר אָפּטיילן מזרח־גאַליציע פון פּוילן, געפירט אַ אָפענע אַגיטאַציע פאַר באַקאָטירן די פאָלק־ציילונג. בנוגע צו דער אידישער באַפעלקערונג איז דער מיש־מאַש געווען, נאָך גרעסער, ווייל דאָ איז דער אינטעליגענטער קאַמף צווישן די פאַרשיידענע פּאַרטייען אַ סך שאַרפער און פאַרוויקלטער. בא אידן האָבן זיך באַקומען, למשל, ניט נאָר אַ סך אמתע פּאָליאַקן, נאָר אויך פּאָליאַקן מיט העברעאישער מושער־שפּראַך.

פון דעם אַלעם איז קלאָר, אַז די ציילונג איז זעהר ווייט פון פולקאָמענהייט און בנוגע צו אַ סך פראַגן, באַזונדערס וואָס איז שייך דער נאַציע־אָנגעהערינקייט און דער שפּראַך, וועט מען זיך מסתמא מיט אירע רעזולטאַטן ניט קאָנען נחצן. דאָס שליסט אָבער ניט אויס צו באַנחצן זיך מיט די רעזולטאַטן פון דער ציילונג בנוגע צו אַזעלכע פראַגן, וואו דער אמתער־סימן איז נאָך נעגנט אויף צו מאַכן קלאָר די זאַך. און בנוגע צו דער צאָל אידן איז דער סימן דאָך אַזאַדאי נעגנט.

די צענטראַלע סטאַטיסטישע פאַרוואַלטונג מיינט, אַז די ציילונג האָט אַרומגענומען בא 97 פּראָצענט פון דער נאַצער באַפעלקערונג. מענליך, אַז די פאַרוואַלטונג טרייבט אַ ביסל אי־בער, אָבער מען מוז נעריינקען, אַז אַפיציעלע סטאַטיסטישע צאָלן, ווי שלעכט זיי זיינען ניט אָפט און ווי אָפט זיי ווערן ניט נעמעלשט, בלייבט זיי שטענדיג דאָך די רייכסטע לויט זייער פאַרנעם און שוין דעריבער די זיכערסטע און בעסטע פאַר סטאַטיסטישע צוועקן. יעדנפאַלס, איז נאָר קיין ספק ניט, אַז גראָדע בא דער אידישער באַפעלקערונג, וועלכע איז אין איר גרויסן רוב אַ שטאַטישע, האָבן דאָס אויסבאַהאַלטן זיך און דאָס באַוואַרטסטיגינע באַיקאָטירן פון דער ציילונג געשפּילט נאָר אַ קליינע ראָליע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אין טאבעלע II (ז. 177—176) ווערט געבראכט די טאר־טיילונג פון דער באפעלקערונג פון די 60 קריזין אין לעמבערגער, סטאניסלאווער און טארנאפאליער וואיעוואדסטוועס לויט אמונה און לויט נאציע־אנגעהערינקייט.

צוזאמען באטרעפט דא די צאל אידן — 589,327 נפשות, פון וועלכע טעפטיגען זיך:

אין לעמבערגער וואיעוואדסטוע	. . .	313,333 נפשות
„ סטאניסלאווער „	. . .	144,967 „
„ טארנאפאלער „	. . .	131,327 „

אם נעדיכטעסטן איז די אידישע באפעלקערונג אין לעמבערגער וואיעוואדסטוע. דא מאכן אויס די אידן 11,5 פראצענט פון דער נאנצער באפעלקערונג (פון 2,717,600 נפשות). אויפן צווייטן ארט נייט סטאניסלאווער וואיעוואדסטוע מיט 10,8 פראצענט אידן לגבי א באפעלקערונג פון 1,345,99[illegible] נפשות. אין טארנאפאליער וואיעוואדסטוע מאכן די אידן אויס 9,2 פראצענט, די נאנצע באפעלקערונג צילט דא 1,429,085 נפשות.

לויט זייער פראצענט לגבי דער נאנצער באפעלקערונג טאר־נעמען די אידן אין יעדער פון די דריי וואיעוואדסטוועס דאס דריטע ארט. אויפן ערשטן נייען: אין לעמבערגער וואיעוואד־סטוע — די פאליאקן (רוסיש־קאטוילישער גלויבן) מיט 46,5 פראצענט; אין סטאניסלאווער און טארנאפאליער וואיעוואדסטוועס — די רוטענער (גריכיש־קאטוילישער גלויבן). סטאניסלאווער וואיעוואדסטוע באשטייט אויף 73,8 פראצענט פון רוטענער, טארנאפאליער — אויף 59,1 פראצענט.

די מלחמה־יאר, די אינוואזיעס, וואס פלעגן זיך איבער־חזרן אמת עטליכע מאל (בראד האט, למשל, איבערגעלעבט 16 אינוואזיעס), די טארשיידענע עפידעמיעס פון כאלערא, טיפוס און אנד., די שרפות און א. ו. — האבן שרעקליך רואי־נירט די גאליצישע באפעלקערונג. א סך זיינען אומגעקומען, א סך זיינען זיך צעלאפן און פארלאזן זייערע ערטער, באזונדערס שטארק האבן געליטן — טארנאפאליער און סטאניסלאווער וואי־עוואדסטוועס. די אידישע באפעלקערונג האט הערן דעם אלע־מען איבערגעלעבט נאך א נאנצע רייע פאראמען און ארויס־שיקונגען. א גרויסער טייל פון דער אידישער באפעלקערונג איז געלאפן קיין וויין, בשעראנאוויץ, קיין טשעכאסלאוואקי. מערסטנטיילס האבן זיי זיך פון דארט ניט אומגעקערט. דאס לעבן אין די אלטע היימען האט זיך אפגעשטעלט, דער האנדל און די אינדוסטריע זיינען הרוב געווארן און די אידישע באפ־עלקערונג האט שוין דא ניט געהאט וואס צוטון.

מאז אינטערעסאנט צו ברייגען איינינע קארעספאנדענציעס, וואס די ארטיגע צייטונג־ביוראס האבן צוגעשיקט דער צענטרא־לער סטאטיסטישער פארוואלטונג.

די ביוראס פון בראדער קרייז שרייבט: „דער קרייז האט אי־בערגעלעבט 16 אינוואזיעס. פון דער נרעסטער טייל פון דער שטאט בראד איז געווארן א חורבה. פון דער גרויסער צאל פאבריקן און זאוואדן איז נארנישט ניט נאנץ געבליבן. די נרעסטע מערהייט פון דער אידישער באפעלקערונג איז בשעת מלחמה אנטלאפן און האט זיך שוין מער ניט אומגעקערט. די שטאט האט פארלארן איר באריטמגדיגן האנדל־כארעקטער. עטליכע און צוואנציג פונקטן פונם בראדער קרייז זיינען אפגע־מעקט געווארן פון דער ערד...“

פון בוטשאטשער קרייז מעלדעט מען: „די שרפות און די רוסישע חילות האבן פארניכטעט צוויי דריטל פון דער שטאט בוט־שאטש. א זעהר באריטמגדיגע צאל אידישע איינוואוינער איז אנטלאפן און האט זיך ניט אומגעקערט. די שטעטלאך יאז־לאוויץ און מאגאמעדזשינקא זיינען אונגאנצן חרוב געווארן בעת מלחמה. די אידישע באפעלקערונג איז געלאפן קיין וויין און איז דארט פארבליבן“.

ענליכע באריכטן זיינען צוגעשטעלט געווארן פון פיל אנ־דערע פונקטן.

פארגלייכנדיג די ציפערן פון 1921 מיט די ציפערן פון דער ציילונג אין 1910־טן יאר, זעהען מיר פאלגנדיגעס:

Tab. — I — טאב.

די אידישע און די ניט־אידישע באפעלקערונג פון לעמבערגער, סטאניסלאווער און טארנאפאליער וואיעוואדסטוועס אין 1910 און אין 1921־טן יאר

Zahl der jüdischen und nicht-jüdischen Bevölkerung in den Wojewodsch. Lemberg, Stanislaw und Tarnopol in den Jahren 1910 und 1921

וואיעוואדסטוועס Wojewodschaften	אידישע באפעלקערונג jüdische Bevölkerung			ניט־אידישע באפעלקערונג nicht-jüdische Bevölkerung		
	1910	1921 abs.	1921 וואוקס זיין אין 1910 פראצענטן Abnahme seit 1910 in %	1910	1921 abs.	1921 וואוקס זיין אין 1910 פראצענטן Abnahme seit 1910 in %
לעמבערגער — Lemberg	337 838	313 033	−7,3	2 494 933	2 404 567	−3,6
סטאניסלאווער — Stanislaw	188 205	144 967	−23,0	1 319 018	1 201 030	−8,9
טארנאפאלער — Tarnopol	188 297	131 327	−30,3	1 428 024	1 297 758	−9,1
צוזאמען — Zusammen .	714 340	589 327	−17,5	5 241 975	4 903 855	−6,5

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

די באַפעלקערונג פון לעמבערגער, סטאַניסלאַווער און טאַרנאָפּאָלער וואָיעוואָדסטוועס לויט אמונה און נאַציאָנאַליטעט

– 1921 –

Die Bevölkerung in den Wojewodschaften Lemberg, Stanislaw und Tarnopol nach Konfession und Nationalität

Davon sind — פון זיי זיינען										Gesamtzahl der Einwohner — לעגאַלע באַפעלקערונג	Wojewodschaft und Kreis — וואָיעוואָדסטוע און קרייז
nach Nationalität — לויט נאַציאָנאַליטעט					nach Konfession — לויט אמונה						
גוי, און אומבאַקאַנט Sonstige	דייטשן Deutsche	אידן Juden	רוסנער Ruthenen	פּאָלישן Polen	אַנדערע און קאָנפעסיאָנלאָזע Andere und Konfessionslose	יעוואַנגעליש Evangelische	אידן Juden	גריכיש־קאַטוליש Griech.-Katholiken	רוימיש־קאַטוליש Röm.-Katholiken		
											לעמבערגער וואָיעוואָדסטוע Lemberger Wojewodschaft
998	1 624	60 417	19 846	136 506	911	2 713	76 783	27 242	111 742	219 391	לעמבערג (שטאָט) — Lemberg (Stadt)
330	2 700	17 217	78 795	64 320	1 855	2 236	26 297	94 430	38 544	163 362	דראָהאָביטש — Drohobycz
193	81	15 158	59 334	71 834	158	159	22 420	68 894	54 969	146 600	פּשעמישל — Przemyśl
78	39	9 733	745	131 463	111	27	15 631	1 594	124 695	142 058	זשעשאָוו — Rzeszów
575	1 288	7 613	69 260	27 858	403	524	13 133	74 799	17 735	106 594	ראַוואַ־רוסקאַ — Rawa-Ruska
82	114	4 340	56 583	38 222	322	252	12 955	64 490	21 322	99 341	סאָקאָל — Sokal
268	50	7 123	39 421	90 862	261	125	12 148	50 378	74 812	137 724	יאַראָסלאַוו — Jaroslaw
275	1 888	5 440	52 363	89 630	340	2 666	11 568	65 009	70 013	149 596	לעמבערג (קרייז) — Lemberg (Umg.)
138	637	4 607	60 195	26 999	43	608	10 294	66 368	15 263	92 576	ליסקאָ — Lisko
102	26	3 016	43 911	54 994	97	26	9 276	50 365	42 285	102 049	סאַנאָק — Sanok
316	272	6 168	54 010	44 330	129	338	8 854	61 871	33 904	105 096	סאַמבאָר — Sambor
147	108	4 090	36 163	40 638	82	168	8 770	42 587	29 539	81 146	טשעשאַנאָוו — Cieszanów
69	1 110	3 739	59 925	25 510	70	345	7 838	65 764	16 336	90 353	זשאָלקיעוו — Żolkiew
724	59	2 038	51 975	28 492	123	130	6 916	58 568	17 551	83 288	באָבּרקאַ — Bóbrka
89	26	3 989	3 908	81 134	132	106	6 450	4 612	77 846	89 146	לאַנצוט — Lańcut
35	612	3 655	39 052	25 943	38	477	6 407	44 626	17 749	69 297	דאָבראָמיל — Dobromil
41	22	4 165	65	67 199	225	25	6 107	100	65 035	71 492	טאַרנאָבזשעג — Tarnobrzeg
147	25	3 460	37 918	42 526	139	41	5 647	49 780	28 469	84 076	מאָשציסקאָ — Mościska
101	727	3 408	60 901	15 695	82	314	5 391	63 679	11 366	80 832	יאַוואָראָוו — Jaworow
65	26	3 017	39 997	30 358	127	249	5 183	46 651	21 253	73 463	רודקי — Rudki
95	8	2 770	39 110	12 794	79	2	5 060	41 163	8 473	54 777	סטאַרי סאַמבאָר — Stary Sambor
132	21	3 020	11 400	66 363	90	38	4 859	11 615	64 334	80 936	קראָסנאָ — Krosno
2	84	1 807	310	64 779	6	126	4 906	25	62 019	66 982	קאָלבושאָווע — Kolbuszowa
14	4	3 279	9 298	67 027	13	4	4 656	11 886	63 063	79 622	בזשאָזאָוו — Brzozów
54	780	723	43 486	27 215	111	812	4 453	48 517	18 365	72 258	גראָדעק יאַגעלאָנסקי — Gródek Jagiellonski
31	21	2 468	266	58 140	27	60	3 936	876	56 027	60 926	ניסקאָ — Nisko
31	2	1 439	1 463	54 787	45	5	3 649	2 955	51 068	57 722	פּזשעוואָרסק — Przeworsk
20	4	1 979	2 693	52 201	106	—	3 546	2 762	50 483	56 897	סטזשיזשאָוו — Strzyżów
5 152	**12 358**	**189 878**	**972 393**	**1537819**	**6 125**	**12 576**	**313 033**	**1121 606**	**1264 260**	**2717 600**	**סך־הכל — zusammen**
0,2	0,4	7,0	35,8	56,6	0,2	0,5	11,5	41,3	46,5	100,0	%
											סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדסטוע Stanislauer Wojewodschaft
145	1 118	21 941	69 633	40 234	262	1 285	26 188	73 944	31 392	133 071	סטאַניסלאַוו — Stanislawów
66	2 291	9 811	66 689	40 659	48	1 022	21 403	72 406	24 637	119 516	קאָלאָמיִיאַ — Kolomyja
162	2 445	9 058	41 002	19 855	130	2 954	12 292	43 122	14 024	72 522	סטרי — Stryj
48	4 322	6 722	70 660	16 720	56	2 060	9 672	75 337	11 347	98 472	דאָלינאַ — Dolina
95	25	2 537	54 952	19 031	45	38	9 604	62 520	4 433	76 640	טורקאַ — Turka
64	53	3 636	71 503	34 282	78	99	8 374	79 167	21 820	109 538	ראָגאַטין — Rohatyn
44	368	5 713	64 294	8 805	40	382	7 364	65 087	6 351	79 224	שניאַטין — Śniatyń
387	10	4 490	63 441	9 221	296	10	7 334	65 458	4 451	77 549	קאָסאָוו — Kossów
25	13	4 344	60 892	18 397	39	29	7 144	64 475	11 984	83 671	האָראָדענקאַ — Horodenka
28	188	4 656	58 681	14 864	17	408	6 615	60 836	10 541	78 417	נאַדוואָרנאַ — Nadwórna
87	746	4 257	71 960	27 624	120	723	6 396	76 898	20 537	104 674	טלומאַטש — Tłumacz
23	1 023	4 899	69 694	12 229	9	615	6 205	71 397	9 642	87 868	קאַלוש — Kalusz
50	1 791	2 703	52 043	20 405	55	122	5 342	56 677	14 796	76 992	זשידאַטשאָוו — Żydaczów
59	1 564	3 298	34 869	7 831	37	211	4 744	37 850	4 779	47 621	סקאָלע — Skole
1	1	1 415	37 786	3 962	3	1	3 164	38 450	1 547	43 165	פּעטשעניזשין — Peczeniżyn
50	297	2 345	49 614	4 751	455	368	3 126	50 109	2 999	57 057	באָגאָראָדטשאַני — Bohorodczany
1 334	**16 255**	**91 825**	**937 713**	**298 870**	**1 690**	**10 327**	**144 967**	**993 733**	**195 280**	**1345997**	**סך־הכל — zusammen**
0,1	1,2	6,8	69,7	22,2	0,1	0,8	10,8	73,8	14,5	100,0	%
											טאַרנאָפּאָלער וואָיעוואָדסטוע Tarnopoler Wojewodschaft
681	82	9 738	51 470	62 673	177	94	16 818	65 054	42 501	124 644	טאַרנאָפּאָל — Tarnopol
74	371	7 909	58 858	41 642	99	260	12 303	65 880	30 312	108 854	זלאָטשאָוו — Złoczów
38	26	7 167	55 078	32 477	110	34	9 430	63 780	21 432	94 786	באָרשטשאָוו — Borszczów
101	175	3 661	44 274	27 017	122	237	9 186	48 793	16 890	75 228	בראָד — Brody
46	2	5 014	56 745	54 836	42	10	8 919	66 709	40 963	116 643	בוטשאַטש — Buczacz
255	1	2 935	27 226	54 697	225	3	8 193	39 286	37 407	85 114	סקאָלאַט — Skalat
12	3	3 375	47 699	42 635	69	9	7 762	55 204	30 680	93 724	בזשעזשאַני — Brzeżany
74	2	4 986	46 488	34 729	115	9	7 758	51 157	27 240	86 279	גוסיאַטין — Husjatyn
63	1 513	4 739	40 707	21 906	56	1 337	7 323	46 144	14 068	68 928	ראַדזיעכאָוו — Radziechów
222	119	3 917	30 740	33 567	154	109	6 905	37 731	23 666	68 565	טשאָרטקאָוו — Czortków
336	359	2 809	30 902	45 140	247	402	6 571	45 698	26 628	79 546	פּזשעמישלאַני — Przemyślany
55	323	1 715	31 790	35 056	132	393	6 010	39 302	23 102	68 939	קאַמיאָנקאַ סטרומילאָווע — Kamionka Strumiłowa
116	25	1 154	41 987	22 978	109	10	5 602	47 716	12 823	66 260	זאַלעשטשיקי — Zaleszczyki
100	7	2 508	35 041	27 536	121	—	5 076	38 801	21 194	65 192	זבאַראַזש — Zbaraż
126	3	3 359	27 821	40 938	184	3	4 918	35 621	31 521	72 247	טרעמבאָוליאַ — Trembowla
361	375	3 106	43 357	34 995	342	23	4 350	49 397	28 082	82 194	פּאָדהאַיצע — Podhajce
44	14	1 865	40 353	29 666	93	28	4 203	48 852	18 766	71 942	זבאָראָוו — Zborów
2 704	**3 400**	**69 957**	**710 536**	**642 488**	**2 397**	**2 961**	**131 327**	**845 125**	**447 275**	**1429085**	**סך־הכל — zusammen**
0,2	0,2	4,9	49,7	45,0	0,2	0,2	9,2	59,1	31,3	100,0	%

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
DFG

די שטאַרקסטע פאַרקלענערונג הן פון דער אידישער, הן פון דער ניט-אידישער באַפעלקערונג קומט אויס אויף סטאַניסלאַווער און טאַרנאָפּאָלער וואָיעוואָדסטווע. דער פּראָצענט פון פאַרקלענערונג פון דער אידישער באַפעלקערונג איז דאָ דריי מאָל גרעסער, איידער בײַ דער ניט-אידישער באַפעלקערונג. אויך אין לעמבערגער וואָיעוואָדסטווע האָט זיך די אידישע באַפעלקערונג שטאַרקער פאַרקלענערט (אין 2 מאָל!), איידער די צאָל ניט-אידישע איינוואוינער.

קלענער געוואָרן איז אויך די רעלאַטיווע צאָל אידן. אין טאַרנאָפּאָלער וואָיעוואָדסטווע האָבן די אידן אויסגעמאַכט אין 1910-טן יאָר — 11,6 פּראָצענט פון דער נאַצער באַפעלקערונג, אין 1921-טן יאָר בילדן זיי שוין נאָר — 9,2 פּראָצענט; אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדסטווע איז דער פּראָצענט אידן אין 1910 געווען 12,5 פּראָצ. פון .ער נאַצער באַפעלקערונג, און אין 1921 — איז ער געפאַלן ביז 10,8. נאָר אין איין לעמבערגער וואָיעוואָדסטווע איז דער דאָזיקער פּראָצענט געבליבן כמעט דער זעלבער: אין 1910 — מאַכט ער אויס 11,9 און אין 1921 — 11,5 פּראָצענט.

מיט אַ באַזונדער שטאַרקער פאַרקלענערונג פון דער צאָל אידישע איינוואוינער צייכנען זיך אויס פאָלגנדיגע קרייזן:

באָגאָרודשצאַי	פאַרקלענערונג אויף	58,2 פּראָצ.
בוטשאַטש	„ „	49,0 „
בראָד און זבאַראָז	„ „	46,6 „
פאָדנאַיצע	„ „	40,5 „
זאַליעשטשיקי	„ „	39,3 „
ראָגאַטין	„ „	38,1 „
סקאָלאָט	„ „	35,1 „
טרעמבאָוליאַ	„ „	32,4 „
קאַמיאָנקאַ	„ „	31,6 „
שעמישליאַני	„ „	31,2 „
נוסיאַטין	„ „	13,2 „

דער פּראָצעס פון קאָנצענטרירן זיך אין שטעט, אַ פּראָצעס, וואָס האָט זיך בײַ די נאַליציאַנישע אידן אָנגעהויבן נאָך מיט 30 יאָר צוריק, האָט זיך פאַרשטאַרקט. אין 1910-טן יאָר האָט אין דער שטאָט לעמבערג געוואוינט 7,1 פּראָצענט פון דער נאַצער אידישער באַפעלקערונג און לעמבערגער, סטאַניסלאַווער און טאַרנאָפּאָלער וואָיעוואָדסטווע, און אין 1921 קאָנצענטרירט זיך שוין אין לעמבערג 13,3 פּראָצענט פון אַלע אידן אין די זעלבע וואָיעוואָדסטווע.

די שטאָט לעמבערג האָט פאַרמאָגט אין 1921-טן יאָר 76,783 אידישע איינוואוינער (לויט דער אמונה). זיי האָבן מיר פאַר זיך פאָלגנדיגע אַנטוויקלונג:

Tab. — III — טאַב.

די אַנטוויקלונג פון דער לעמבערגער אידישער באַפעלקערונג פון 1880-טן יאָר אָן

Die Entwicklung der jüd. Bevölkerung der Stadt Lemberg seit 1880

פּראָצענט לגבי דער נאַצער באַפעלקערונג in % der Gesamtbevölkerung	אַבסאָלוטע צאָל אידן absolute Zahl der Juden	יאָר — Jahr
28,2	30 961	1880
28,2	36 130	1890
27,7	44 258	1900
27,8	57 387	1910
35,0	76 783	1921

פאַר די יאָרן 1921—1910 האָבן מיר דאָ אַ באַדייטנדיגן אַבסאָלוטן און רעלאַטיוון וואוקס פון דער אידישער באַפעלקערונג. פאַר די דאָזיקע 11 יאָר איז זי אויסגעוואַקסן אויף 33,8 פּראָצ. — אויף אַ דריטל! — בשעת די צאָל פּאָליאַקן האָט זיך פאַר דער זעלבער צייט פאַרגרעסערט בלויז אויף 5,9 פּראָצענט (פון 105,469 אין 1910 ביז 111,742 נפשות) און בשעת די צאָל אוקראַינער האָט זיך פאַרקלענערט אויף 30,7 פּראָצענט, אָדער בשעת די נאַצע ניט-אידישע באַפעלקערונג האָט זיך פאַרקלענערט אויף 4,1 פּראָצענט.

דער נאַציאָנאַלער צוזאַמענשטעל פון דער לעמבערגער באַפעלקערונג האָט זיך געענדערט דעריבער אויף אַזאַ אופן:

	1910	1921
אידן	27,8	35,0
פּאָליאַקן	51,2	50,9
אוקראַינער	19,1	12,4
אַנדערע	1,9	1,7
צוזאַמען	100,0	100,0

פון אַלע 76,783 אידישע איינוואוינער פון לעמבערג האָבן זיך נאָר 60,417, ד. ה. 78,7 פּראָצענט פאַרדענסטרירט אַלס אַנגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע.

אינטערעסאַנט, אַז אין דער פּראָווינץ האָט זיך אַ סך אַ קלענערער טייל אידן אָנגעגעבן אַלס אַנגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע. די דאָזיגע גרופּע מאַכט אויס:

אין סטאַניסלאַווער וואָיעוו.	63,3	פּראָצ. פון אַלע אידן
„ לעמבערגער „	60,7	„ „ „ „
„ טאַרנאָפּאָלער „	53,3	„ „ „ „

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

די אידן אין די בארדיטשעווער פראפעסיאנעלע פאראיינען

ד׳ ק׳

Die Juden in den Berufsorganisationen der Stadt Berditschew

von D. K.

די מאטעריאלן, וואס נעמינען זיך אין אונזער רשות, נעמען ארום נאר די ארגאניזירטע אידישע ארבעטער פון בארדי־טשעוו. די דאטן געהערן צו יוני—יולי 1921, ווען אין צו־זאמענהאנג מיט דער נייער עקאנאמישער פאליטיק פון דער ראטן־רעגירונג זיינען אין נאנץ רוסלאנד פון ס׳ניי איבערערעניסטרירט געווארן אלע מיטגלידער פון די פראפעסיאנעלע פאראיינען.

צוליב טעכנישע סיבות זיינען אין אונזערע מאטעריאלן ניט אריינגענאנגען די ידיעות וועגן 4 בארדיטשעווער פאראיינען מיט 807 מיטגלדער: 1) וועגן פאראיין פון מעדיצין־טאגיטארישע ארבעטער („מעדסאנטרוד"), וואס איז באשטאנען פון 225 מיט־גלידער, 2) וועגן פאראיין פון די אנגעשטעלטע און ארבעטער אויף פאסט, טעלעגראף און טעלעפאן („נארמוויאז") מיט 231 מיטגלידער, 3) וועגן פאראיין פון קונסט־ארבעטער (קינסטלער, מאלער, מוזיקער און אנד. — „ראבים") מיט 135 מיטגלידער און 4) וועגן פאראיין פון די צוקער־ארבעטער, וואס האט נעציילט 216 מיטגלידער. ניט געבראכט זיינען דא אויך די מאטעריאלן וועגן פאראיין פון די אייזנבאן־ארבעטער.

דער נאציאנאלער באשטאנד פון די איבערינע בארדיטשעווער פראפעסיאנעלע פאראיינען איז פארגעשטעלט אין פאלגנדיגער טאבעלע (טאבעלע I):

טאב. — 1 —

דער נאציאנאלער באשטאנד פון די בארדיטשעווער פראפעסיאנעלע פאראיינען

Die nationale Gliederung der Berditschewer Berufsvereinigungen

prozentualiter: — : פראצענט פון						absolut — אבסאלוטע צאל						נאמען פון פראפעסיאנעלן פאראיין Name der Berufsorganisation
Zusammen – סך־הכל	Sonstige – אנדערע	Polen – פאליאקן	Russen – רוסן	Ukrainer – אוקראינער	Juden – אידן	Überhaupt – צוזאמען	Sonstige – אנדערע	Polen – פאליאקן	Russen – רוסן	Ukrainer – אוקראינער	Juden – אידן	
100,0	—	—	—	—	100,0	108	—	—	—	—	108	באשעפטיגטע אין פאליגראפישער אינדוסטריע Berufstätige in polygraph. Ind.
100,0	—	1,2	0,4	0,2	98,2	520	—	6	2	1	511	" " קליידער־אינדוסטריע " in Bekleidungsind.
100,0	—	0,6	1,2	—	98,2	170	—	1	2	—	167	" " טראנספארט " im Verkehrsgewerbe
100,0	—	—	1,6	0,5	97,9	186	—	—	3	1	182	" " בוי־פאך " im Baugewerbe
100,0	2,2	1,1	6,8	—	89,9	178	4	2	12	—	160	" " שפייז פראדוקציע " im Nahrungsmittelgew.
100,0	1,9	6,4	7,0	1,9	82,8	157	3	10	11	3	130	" " פאלק־דערנערונג אנשט. " in Volks-Ernähr.-Anst.
100,0	—	2,8	6,8	13,3	77,1	467	—	13	32	62	360	" " קאמונאלער ווירטשאפט " in Kommunaler Wirtschaft
100,0	—	3,8	13,2	18,2	64,8	919	—	35	121	167	596	" " ראטן־אנשטאלטן " in Räte-Anstalten
100,0	4,2	6,2	16,2	20,2	53,2	371	15	23	60	75	198	" " בילדונג־אנשטאלטן " in Bildungs-Anstalten
100,0	1,4	21,6	13,9	17,6	45,5	890	12	192	124	157	405	" " לעדער־פראדוקציע " in Lederindustrie
100,0	—	16,2	31,1	13,2	39,5	387	—	63	120	51	153	" " מעטאל־אינדוסטריע " in Metallindustrie
100,0	2,0	6,4	13,8	71,4	6,4	203	4	13	28	145	13	" " ערד־און וואלד־אונטער־נעמונגען און אנשטאלטן " in Landw., Gärtnerei u.s.w.
100,0	**0,8**	**7,9**	**11,3**	**14,5**	**65,5**	**4556**	**38**	**358**	**515**	**662**	**2983**	**Zusammen — סך־הכל**

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

פון די 12 אינגערעכנטע פאראיינען בילדן די אידישע מיט־גלידער אין די ערשטע 7 דערכשניטליך מער פון 90 פראָצענט. דערביי באַשטייט דער פאראיין פון די באַשעפטיגטע אין דער ניי־פּראָדוקציע פון 98,2 פראָצענט אידישע מיטגלידער; דאָסזעלבע אין פאראיין פון די באַשעפטיגטע ביים טראַנספּאָרט; אין פאראיין פון די באַשעפטיגטע מיט בוי־אַרבעט מאַכן די אידן אויס 97,9 פראָצענט און בא די פאָליגראַפיסטן זיינען שוין אַלע הונדערט פראָצענט אידן.

א בכבודיגן אָרט פאַרנעמען די אידישע מיטגלידער אויך אין די וויטערדיגע 4 פראָפעסיאָנעלע פאראיינען — אין פאראיין פון ראַטן־אָנגעשטעלטע, אין פאראיין פון בילדונג־אַרבעטער, אין לע־דער־פאראיין און אין פאראיין פון די מעטאַליסטן, אין וועלכע די ניט־אידישע מיטגלידער זיינען שוין פאַרנעשטעלט אין א גאַנץ באַדייטנדיגער צאָל. אין די דאָזיגע פיר פאראיינען דער־גרייכט דער דורכשניט־פּראָצענט פון די אידישע מיטגלידער ביז 52,7.

נאָר א באַזונדער אָרט פאַרנעמט דער פאראיין פון די ערד־ און וואַלד־אַרבעטער. בשעת אין די 11 דערמאָנטע פאראיינען מאַכן די אידן אויס פון 40 ביז 100 פראָצענט, בילדן די אידן אין דעם דאָזיגן פאראיין בלויז 6,4 פראָצענט. דאָס איז גאַנץ נאַטור־ליך פאַר א פאראיין, וואָס באַשטייט אָדער פון ריין־דאָרפישע עלעמענטן, אָדער פון באַשעפטיגטע אין אַזעלכע אַנשטאַלטן, ווי ערד־קאָמיטעטן, אַגראָנאָמישע אַנשטאַלטן א. א. וו., וואָס האָבן צו טון מיט די פּויערישע מאַסן.

דער פּראָצענט פון די אידישע מיטגלידער לגבי אַלע 4,556 אָרגאַניזירטע אין פאראיינען מאַכט אויס — 65,5, ד. ה. אַז די אידן שטעלן מיט זיך פאַר אין די באַרדיטשעווער פּראָפעסיאָ־נעלע פאראיינען די גרעסטע מערהייט. די אוקראַינער מאַכן אויס אין אַלגעמיין 14,5 פּראָצענט פון אַלע פאראיין־מיטגלי־דער; די רוסן — 11,3 פּראָצענט; די פּאָלאַקן — 7,9 פּראָצענט און די אַלע אַנדערע נאַציאָנאַליטעטן — 0,8 פּראָצענט.

Tab. — II — טאַב.

די פאַרטיילונג פון די אידן און ניט־אידן צווישן פאַרשיידענע פּראָפעסיאָנעלע פאראיינען

Die Verteilung der jüdischen und nicht-jüdischen Vereinsmitglieder auf verschiedene Berufsvereinigungen

נאָמען פון פּראָפעסיאָנעלן פאראיין Name der Berufsorganisation	אידן Juden	אוקראַינער Ukrainer	רוסן Russen	פּאָליאַקן Polen	אַנדערע Sonstige	צוזאַמען Überhaupt
באַשעפטיגטע אין ראַטן־אַנשטאַלטן Berufstätige in Räte-Anstalten	20,0	25,2	23,5	9,8	–	20,2
" " קליידער־אינדוסטריע " " Bekleidungsindustrie	17,1	0,2	0,4	1,7	–	11,4
" " לעדער־פּראָדוקציע " " Lederindustrie	13,6	23,7	24,1	53,6	31,6	19,5
" " קאָמונאַלער ווירטשאַפט " " Kommunaler Wirtschaft	12,1	9,4	6,2	3,6	–	10,3
" " בילדונג־אַנשטאַלטן " " Bildungs-Asntalten	6,6	11,3	11,7	6,4	39,5	8,1
" " בוי־פאַך " im Baugewerbe	6,1	0,2	0,6	—	–	4,1
" " טראַנספּאָרט " " Verkehrsgewerbe	5,6	–	0,4	0,3	–	3,7
" " שפּייז־פּראָדוקציע " " Nahrungsmittelgewerbe	5,4	–	2,3	0,6	10,5	3,9
" " מעטאַל־אינדוסטריע " in Metallindustrie	5,1	7,7	23,3	17,6	–	8,5
" " פאָלק־דערנערונג אַנשט. " " Volks-Ernährung-Anst.	4,4	0,4	2,1	2,8	7,9	3,4
" " פּאָליגראַפ. אינדוסטריע " " Polygraph. Industrie	3,6	–	–	—	–	2,4
" " ערד־און וואַלד־אונטער־ נעמונגען און אַנשטאַלטן " " Landwirt., Gärtnerei u.s.w.	0,4	21,9	5,4	3,6	10,5	4,5
סך־הכל — Zusammen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

ווי מיר זעהען פון טאַבעלע II, קאָנצענטרירט זיך די אָרגאַני־זירטע באַרדיטשעווער אַרבעטערשאַפט אין צוויי פּראָדוציר־טאַ־ראיינען — אין פאראיין פון ניי־אינדוסטריע און אין פאראיין פון לעדער־פּראָדוקציע — און אויך אין די פאראיינען פון די ראַטן־אָנגעשטעלטע און פון די באַשעפטיגטע אין דער קאָמונאַלער ווירטשאַפט. די דאָזיגע פיר פאראיינען שטעלן מיט זיך פאַר 61,4 פּראָצענט פון דער גאַנצער צאָל פאראיין־מיטגלידער. דאָ קאָנצענטרירט זיך אויך די באַרדיטשעווער אידישע אַרבעטער־

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

שאַפט: פון אַלע אידישע פאַראיין־מיטגלידער קומט אויס אויף די דאָזיגע פאַראיינען 62,8 פּראָצענט. אין פאַרגלייך מיט די איבעריגע נאַציאָנאַליטעטן וויזט זיך אַרויס בא די אידן פאַלגנדיגע אינטערעסאַנטע טאַטסאַכע: בשעת פון אַלע אידישע פאַראיין־מיטגלידער זיינען 17,1 פּראָצענט פאַרנומען אין דער ניי־אינדוסטריע, האָבן דאָ די פּוילישע מיטגלידער נאָר 1,7 פּראָצענט פון זייער צאָל, די רוסישע מיטגלידער בלויז 0,4 פּראָצענט און די אוקראַאינישע מיטגלידער — סך־הכל 0,2 פּראָצענט; אָדער בשעת 12,1 פּראָצענט פון אַלע אידישע פאַראיין־מיטגלידער זיינען באַשעפטיגט אין קאָמונאַלער ווירטשאַפט, זיינען פון די אוקראַאינישע מיטגלידער פאַרנומען אין דער דאָזיגער בראַנזשע נאָר 9,4 פּראָצענט, פון די רוסישע — נאָר 6,2 פּראָצענט און פון די פּוילישע נאָך ווייניגער — סך־הכל 3,6 פּראָצענט. אין טראַנספּאָרט האָבן מיר 5,4 פּראָצענט פון אַלע אידישע מיטגלידער און אַמילו קיין ½ פּראָצענט פון די איבעריגע. דערפאַר אָבער גיבן די ניט־אידישע מיטגלידער אַ סך אַ גרעסערן פּראָצענט בא־שעפטיגט אין דער לעדער פּראָדוקציע. די אוקראַאינער זיינען דאָ פאַרגעשטעלט מיט 23,7 פּראָצענט, די רוסן — מיט 24,1 פּראָצענט, די פּאָליאַקן — מיט נאַנצע 53,6 פּראָצענט, די אידן אָבער — נאָר מיט 13,6 פּראָצענט. און דאָסזעלבע איז צו קאָנסטאַטירן אין דער מעטאַל־אינדוסטריע. פון אַלע אידן זיי־נען דאָ באַשעפטיגט בלויז 5,1 פּראָצענט, בשעת פון די רוסן גע־פינען זיך דאָ 23,3 פּראָצענט, פון די פּאָליאַקן — 17,6 פּראָ־צענט און פון די אוקראַאינער — 7,7 פּראָצענט.

דער גאָרל־ און לעדער־פאַך, דער טראַנספּאָרט, די בוי־ און דרוק־אַרבעט, פאַלק־דערנערונג, שפּייז־פּראָדוקציע און קאָמונאַ־לע ווירטשאַפט — זיינען אין באַרדישעוו די „אידישע" פאַכן. דאָס איז אַלץ אַזעלכע פּראָדוקציע־צווייגן, וואו דער אידישער אַרבעטער אין באַרדישעוו איז באַשעפטיגט שוין פון לאַנגע יאָרן. און דאָ טראָגט די אידישע אַרבעט דעם זעלבן כאַראַקטער, ווי אין די פריערדיגע יאָרן. נעמען מיר, למשל, די באַרדישעווער לע־דער־פּראָדוקציע, זעהען מיר, אַז די אידישע אַרבעטער זיינען איצט אויך בכמעט נאָר שוסטערס, שטעפּערס, וואַלקערס, רימער א. א. וו., ד. ה. זיי זיינען באַשעפטיגט בײַם אויסאַרבעטן פּאַב־ריקאַטן, בשעת די ניט־אידישע אַרבעטער זיינען פאַרנומען בײַם מאַכן פון פעל לעדער.

אין די יאָרן פון רעוואָלוציע זיינען די באַרדישעווער אידישע לעדער־אַרבעטער מאַסנווייז אַריינגעדרונגען אין געוועזענעם „שלענקער" לעדער־וואַוואַד, וואוהין זיי זיינען פריער ניט צוגע־לאָזט געוואָרן. אָבער אויך דאָ האָבן זיי זיך באַטעפטיגט נאָר מיט „מרוקענער" אַרבעט. אין משך פון 21—1920 יאָר זיינען אויסגעוואַקסן בײַם זאַוואַד גרויסע מעכאַנישע שיך־אַנטערנע־מונגען, רימער־ און זאָטל־וואַרשטאַטן, וועלכע האָבן געאַרבעט פאַר דער מלוכה, און אין די דאָזיגע אַנטערנעמונגען און וואַר־שטאַטן זיינען געווען באַשעפטיגט עטליכע הונדערט אידישע אַר־בעטער. אין דער לעדער־פאַבריקאַציע פון זאַוואַד און אין זיינע כעמישע אָפּטיילונגען זיינען די אידישע אַרבעטער ניט געגאַנגען.

אינטערעסאַנט איז צו באַמערקן, אַז מיטן אויפקומען פון דער נייער עקאָנאָמישער פּאָליטיק, ווען אין דער אַרבעט פון די אינ־דוסטריעלע אונטערנעמונגען זיינען אין נאַנץ רוסלאַנד פאַרגעקומען געוויסע שנויים, זיינען אָט די אַלע מלוכה־שע שיך־אַנטערנעמונ־גען און רימער־ און זאָטל־וואַרשטאַטן בײַם „שלענקער" זאַוואַד ליקווידירט געוואָרן. די שיך־פאַבריקאַציע איז איבערגעגאַנגען אין די וואַרשטאַטן, וואָס זיינען אָרגאַניזירט געוואָרן בא די אָרטיגע קאָאָפּעראַטיוון. סדאָס אויך אויסגעלעבט די פּריוואַטע שיך־פּרא־דוקציע. די קאָאָפּעראַטיווע שיך־וואַרשטאַטן האָבן צוריק צוגוט־נעזאַמלט די אידישע שוך־אַרבעטער אין דער שטאָטישער סביבה, האָבן אַוועקגעשטעלט די אַרבעט אויף אַ נעוויסער טעכנישער דרך, געהעכערט איר פּראָדוקטיוויטעט און אויסגעבילדעט אַ פאַר־צווייגטן האַנדל־אַפּאַראַט.

אַ נייע בראַנזשע שטעלט מיט זיך פאַר פאַר די באַרדישעווער אידישע אַרבעטער די מעטאַל־אינדוסטריע. דאָ האָבן די ניט־אידישע אַרבעטער פאַרנומען, ווי מיר האָבן שוין העכער גע־זעהען, דאָס גרעסטע אָרט, אַ סך אַ גרעסערס, ווי אין אַלע איבע־ריגע פּראָדוקציע־צווייגן, ניט רעכענענדיג די וואַלד־ און ערד־אַרבעט. די 5,1 פּראָצענט אידישע מיטגלידער, וואָס געהערן צום מעטאַל־פאַראיין, באַשטייען, ליידער, מערסטנטיילס ניט פון עלעמענטן, וואָס זיינען אוממיטלבאַר באַשעפטיגט אין דער פּראָ־דוקציע, נאָר פון אָנגעשטעלטע און אַנגעזטן פון די זאַוואַד־ און פאַבריק־קאָנטאָרן, פון די סקלאַדעס און פון דער מעטאַל־אָפּטיי־לונג בײַם באַרדישעווער ראַט פון פאָלקס־ווירטשאַפט.

אויף ווייניג אייגיגע פאַכן אין באַרדישעוו זיינען ווירקליך „אידי־שע", קאָן אַזאַ וויזן די טאַבעלע III ווענן עלטער־צוזאַמענשטעל פון די פאַראיין־מיטגלידער. מיר האָבן דאָ אויסגעטיילט דריי פאַראיינען — פאַראיין פון בוי־אַרבעט, פון שטאָטישן טראַנ־ספּאָרט און שפּייז־פאַראיין, וואו די אידישע מיטגלידער בילדן פון 90 ביז 98 פּראָצענט, און האָבן פאַרגלייכט מיט דעם עלטער־צוזאַמענשטעל פון די מיטגלידער פון אַלע פאַראיינען.

Tab. — III — טאַב.

דער עלטער־צוזאַמענשטעל פון די פאַראיין־מיטגלידער

Der Altersaufbau der Vereinsmitglieder

עלטער־גרופּעס Altersgruppe / פאַראיין Vereinigung	ביז־18 bis — 18	18 — 25	26—40	41 — 60	עלטער über — 60 פון	סך־הכל Zusammen
אַלע פאַראיינען Durchschnitt sämtlicher Vereinigungen	7,8	31,5	37,8	21,0	1,9	100,0
בוי־פאַראיין — Baugewerbe . . .	4,3	9,1	44,1	38,7	3,8	100,0
טראַנספּאָרט־פאַראיין — Verkehrsgewerbe	—	12,9	32,9	45,9	8,3	100,0
שפּייז־פאַראיין — Nahrungsmittelgewerbe	6,8	20,8	32,6	32,6	7,2	100,0

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

מיר זעהען, אז בשעת צווישן אלע 4556 פאראיין־מיטגלידער געפינען זיך נאר 22,9 פראצענט עלטערע פון 40 יאר, מאכט אויס די דאזיגע קאטעגאריע צווישן די מיטגלידער פון טראנ־ספארט־פאראיין — 54,2 פראצענט, פון בוי־פאראיין — 42,5 פראצענט און פון שפייז־פאראיין — 39,8 פראצענט פון אלע מיטגלידער. אדער, פארקערט, בשעת דער דורכשניט־פראצענט מיטגלידער אינגער פון 25 יאר מאכט אויס 39,3, האט דער טראנ־ספארט־פאראיין נאר 12,9 פראצענט מיטגלידער, דער בוי־פאר־ראיין — נאר 13,4 פראצענט און דער שפייז־פאראיין — 27,6 פראצענט.

דאס זעלבע זעהען מיר, ווען מיר קוקן זיך צו צו דער טאבעלע IV, וואס וויזט, ווי לאנג זיינען שוין די מיטגלידער פון די פאר־

Tab. – IV – טאב׳

ווי לאנג זיינען די מיטגלידער פון די פאראיינען לוין־ארבעטער?

Seit wann sind die Mitglieder der Vereinigungen Lohnarbeiter?

פאראיין Vereinigung / יאר־גרופעס Jahre	1–5	6–10	11–15	16–20	21–25	26–30	31–35	36–40	40 — über	סך־הכל Zusammen
אלע פאראיינען Durchschnitt sämtlicher Vereinigungen	25,5	22,6	14,1	11,4	8,7	5,9	5,4	3,4	3,0	100,0
בוי־פאראיין – Baugewerbe	5,4	8,6	9,1	14,5	22,1	10,2	11,8	8,6	9,7	100,0
טראנספארט־פאראיין – Verkehrsgewerbe	9,4	12,9	10,0	17,6	10,0	6,5	7,7	10,6	15,3	100,0
שפייז־פאראיין — Nahrungsmittelgewerbe	6,8	18,0	20,8	13,6	11,2	6,8	9,0	5,6	8,2	100,0

ראיינען לוין־ארבעטער. טיילן מיר אויך דא אויס די פאראיינען פון בוי־ארבעט, טראנספארט און שפייז־פראדוקציע, באקומען מיר, אז בשעת דער דורכשניטליכער פראצענט פון די מיטגלי־דער, וואס זיינען שוין העכער 30 יאר לוין־ארבעטער, דערגרייכט 11,8, איז אין טראנספארט־פאראיין פאראן 33,6 פראצענט אזעל־כע מיטגלידער, אין בוי־פאראיין — 29,1 פראצענט און אין שפייז־פאראיין (הויפטזעכליך אידישע בעקערס) — 22,2 פראצענט. און בשעת דער דורכשניט־פראצענט פון מיטגלידער, וואס זיינען לוין־ארבעטער ווייניגער פון 10 יאר, דערגרייכט 48,1, ד. ה. כמעט די העלפט פון אלע פאראיין־מיטגלידער, — זעהען מיר אין בוי־פאראיין נאר 14 פראצענט אזעלכע, אין טראנספארט־פאראיין — נאר 22,3 פראצענט, און אין שפייז־פאראיין — 24,8 פראצענט.

די דאזיגע פאראיינען באשטייען מערסטנטיילס פון עלטערע אידן, וואס האבן זייער גאנץ לעבן פארבראכט אין שווערער האָ־רעוואניע. און אינטערעסאנט, וואס אין די דאזיגע פאראיינען איז ניט צו באמערקן קיין צופלוס פון אינגע עלעמענטן. דאס דערקלערט זיך מיט דעם, וואס פאר די יארן פון רעוואָלוציע האבן די דאזיגע פראפעסיעס אנגעהויבן אונטערצוגייען, ווי אויך מיט דעם, וואס די אידישע ארבעטער־יוגנט סטארעט זיך אריינצודרינגען אין מע־טאל־אינדוסטריע און אין אנדערע העכערע פראָדוקציע צווייגן.

די מאטעריאלן, וואס די איבעררעניסטרירונג פון די באַרדי־טשעווער פאראיין־מיטגלידער האט גענעבן, ברייגנען אויך אינטע־רעסאנטע ידיעות ווענן קולטורעלן מצב פון די באַרדיטשעווער אי־דישע ארבעטער. די טאבעלע V וויזט, אז צווישן אלע פאראיין־

Tab. – V – טאב׳

דער בילדונג־צושטאנד פון די פאראיין־מיטגלידער

Der Bildungsgrad der Vereinsmitglieder

נאמען פון פראָפעסיאָנעלן פאראיין Name der Vereinigung	פון יעדע הונדערט מיטגלידער זיינען: – Von je 100 Mitgliedern sind:				
	מיט העכערער mit höherer	מיט מיטלער mit mitteler	מיט נידעריגער mit niederer	Schulbildung — בילדונג	
				מיט היימישער בילדונג mit häuslichem Unterricht	וויניג אלפאבע־טיש mit geringer Bildung	אנאלפאבע־בעטיש Analphabeten
אלע פאראיינען . . . . . Durchschnitt sämtlicher Vereinigungen	2,8	16,5	20,0	34,1	6,7	19,9
נאדל־פאראיין — Bekleidungsindustrie	–	2,9	16,9	49,4	7,3	23,5
טראנספארט־פאראיין – Verkehrsgewerbe	–	2,9	3,6	5,3	12,9	75,3
פאליגראפישער־פאראיין — Polygraphische Industrie	–	7,5	17,6	65,7	4,6	4,6
שפייז־פאראיין — Nahrungsmittelgewerbe	–	1,7	5,6	48,9	12,4	31,4
פאלק־דערנעהרונג — Berufstätige in Volks-Ernähr.-Anstalten	–	8,9	13,4	50,3	5,7	21,7
קאמונ׳ ווירטש׳ — Berufstätige in Kommun. Wirtsch.	0,4	9,4	24,8	51,0	4,6	9,8
בוי־פאראיין — Baugewerbe	–	1,1	3,8	14,0	47,3	33,8

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

מיטגלידער געפינט זיך נאָנצע 26,6 פּראָצענט, ד. ה. העכער אַ פערטל, וואָס זיינען ווייניג־אַלפאַבעטיש אָדער גאָר אַנאַלפאַבעטיש. און אויך אין דער הינזיכט טיילן זיך באַזונדער אויס די פאַראיינען מיט די עלטערע אידישע מיטגלידער. אינם בוי־פאַראיין האָבן זיך 81,1 פּראָצענט פון אַלע מיטגלידער אָנגעגעבן פאַר ווייניג־אַלפאַבעטיש און אַנאַלפאַבעטיש און אינם טראַנ־ספּאָרט־פאַראיין מאַכט אויס די דאָזיגע גרופּע שוין 88,2 פּראָצענט.

די רעגיסטראַציע האָט אויך אַרויסגעוויזן, אַז כמעט 95% פון אַלע פאַראיין־מיטגלידער געהערן צו קיין שום פּאַרטיי ניט. צו דער גרופּע „קאָמוניסטן און מיטפילנדיגע דער קאָמוניסטי־שער פּאַרטיי" האָבן זיך אָנגעגעבן בלויז 4,9 פּראָצענט, אַלס אָנגעהערינע צו אַנדערע פּאַרטייען האָבן זיך ערקלערט 0,6 פּראָצענט.

Tab. – VI – טאַב.

די פּאַרטיי־אָנגעהעריגקייט פון די פאַראיין־מיטגלידער

Die Parteizugehörigkeit der Vereinsmitglieder

נאָמען פון פּראָפעסיאָנעלן פאַראיין Name der Berufsorganisation	פון יעדע 100 פאַראיין־מיטגלידער זיינען: Von je 100 Mitgliedern sind:		
	קאָמוניסטן און מיטפילנ־דיגע דער קאָמוּ־פּאַרטיי Kommunisten u. mitfühlende der Kom. Partei	אַנהיינגער פון אַנדערע פּאַרטייען Anhänger anderer Parteien	אומפּאַרטיי־איש Parteilos
באַשעפטיגטע אין בוי־פאַך — Baugewerbe	7,0	0,5	92,5
" " מעטאַל־אינדוסטריע — Metallindustrie	1,8	–	98,2
" " פּאָליגראַפישער־אינדוסטריע — Polygraphische Industrie	0,9	–	99,1
" " קליידער־אינדוסטריע — Bekleidungsindustrie	14,1	0,2	85,7
" " טראַנספּאָרט — Verkehrsgewerbe	1,2	–	98,2
" " פאָלק־דערנערונג אַנשטאַלטן — Berufst. in Volks-Ernähr.-Anst.	7,0	1,3	91,7
" " שפּייז־פּראָדוקציע — Nahrungsmittelgewerbe	1,1	–	98,9
" " ראַטן־אַנשטאַלטן — Berufstätige in Räte-Anstalten	9,8	1,6	88,6
" " בילדונג־ " Bildungs-Anstalten "	4,0	1,5	94,5
" " קאָמונאַלער־ווירטש. — Kom.-Wirt. "	2,7	1,1	96,2
" " ערד־און וואַלד־אונטערנעמונגען און אַנשטאַלטן Berufstätige in Landw., Gärtnerei u. s. w.	3,5	–	96,5
אין אַלע פאַראיינען — Zusammen	**4,9**	**0,6**	**94,5**

דעם גרעסטן פּראָצענט קאָמוניסטן און מיטפילנדיגע האָט דער פאַראיין פון נאָדל־מאַך. אָבער כמעט 90 פּראָצענט פון דער דאָזיגער גרופּע זיינען נאָר „מיטפילנדיגע" — דעם קאָמוניסטישן יונגט־פאַרבאַנד. דאָס זיינען ס'רוב מיידלאַך, וועלכע זיינען גע־שיקט געוואָרן אויף אַרבעט פון קאָמוניסטישן יונגט־פאַרבאַנד. פון די 7,0 פּראָצענט קאָמוניסטן און מיטפילנדיגע אין פאַראיין פון מאָלק־דערנערונג איז דער גרעסטער טייל אויך מיטפילנדיגע־מיידלאַך, וואָס זיינען געשיקט געוואָרן אויף אַרבעט (אין די גע־זעלשאַפטליכע קיכן) דורך דעם קאָמוניסטישן יונגט־פאַרבאַנד.

די מיטגלידער, וואָס געהערן צו אַנדערע פּאַרטייען, זיינען פאַרטיילט צווישן בונד (ס.־ד.), פּועלי־ציון (י. ק. פּ.) און פּועלי־ציון ס.־ד.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

די צאל אידן און זייערע באשעפטיגונגען אין די שטעט און דערפער פון קעניגרייך פוילן אין 1843־טן יאר *

ע. נ. פרענק

Zahl und Berufe der Juden im Königreich Polen im Jahre 1843

von E. Frenk

דאָס יאָר 1843 קאָן נערעכענט ווערן אין דער געשיכטע פון אידן אין קעניגרייך פוילן פאַר אַ איבערגרוס־צייט. די פיין און עלענדקייט, וואָס אידן האָבן איבערגעטראָגן אין דעם דאָזיגן לאַנד זייט עס איז גענרינדעט געוואָרן דורך דעם רוסישן קייזער אַלעקסאַנדער I (1815), זיינען דעמאָלט נעקומען צו זייער העכסטער מדרגה, און די אידישע מאַסן איז אויסגעקומען צו קעמפן מיט דער גרעסטער פאַרצווייפלונג פאַר זייער קיום.

די פיין און עלענדקייט האָבן געשטאַמט פון די פיל שרעקליכע גזרות און רדיפות, וואָס אידן האָבן געליטן.

אָנגעהויבן האָבן זיך די גזרות און רדיפות מיטן אויספירן די גזרה פון זאַקסישן קעניג און פירסט פון וואַרשעווער הערצאָגטום, פרידריך־אוגוסט, וועלכער איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אין יאָר 1812 אין ליטע וועלכער עס איז פאַרבאָטן געוואָרן אידן זיך צו באַשעפטיגן מיט אויסאַרבעטן שטאַרקע געטראַנקען און האַנדלען מיט זיי.

די דאָזיגע גזרה האָט שטאַרק רואינירט דעם עקאָנאָמישן צושטאַנד פון פיל טויזנטער פוילישע אידן.

איינגעמליך איז די גזרה קיין מאָל נישט אין קראַפט אויסגעפירט געוואָרן, נאָר זי איז פון יאָר צו יאָר אָפּגעליינט געוואָרן. די אידן, וואָס האָבן זיך אָבער געוואָלט ווייטער באַשעפטיגן מיט שטאַרקע געטראַנקען, האָבן געמוזט אויסקויפן אַ „קאָנסענס", וואָס זיין אָפּצאָל איז געשטיגן בכעט פון יאָר צו יאָר, באַזונדער, אַז פיל אידן, בפרט אין די דערפער, זיינען נישט אימשטאַנד געווען די קאָנסענסן אויסצוקויפן, און יעדעס יאָר איז זייער צאָל קלענער געוואָרן.

אין 1815 איז געווען די צאָל אידן, וואָס האָבן געדאַרפט שייגקען (אין שטעט) און קרעטשמעס (אין דערפער) און זיינען געווען באַשעפטיגט בא בראַנטן־ברענעריין און ביר־ברויעריין — 17,561. פון דעמאָלט אָן איז זייער צאָל יעדעס יאָר פאַרקלענערט געוואָרן, ביז אין יאָר 1830 האָט זייער צאָל אויסגעמאַכט אינגאַנצן 2,084.

נאָך דער פוילישער רעוואָלוציע אין יאָר 1831, בעת וועלכער זעהר פיל אידן זיינען פאַרגאָרמירט געוואָרן, האָט דער נאַמעסטניק נענעבן פיל אידן קאָנסענסן אויף שייגקען. עס האָט געהייסן, אַז די דאָזיגע אידן האָבן געליטן פאַר זייער טרייקייט צו דעם מאַנאַרך — אַזוי האָט געפאַסט פאַר דער רוסישער רעגירונג — און דאַרוך פאַרדינען זיי הסדים. אָבער שפּעטער, שוין אין יאָר 1835 האָט די רעגירונג אָנגעהויבן צוריק אויטערצודריקן די דאָזיגע אידן און זייער צאָל איז ווידער וואָס אַ יאָר קלענער געוואָרן, באַזונדער, אַז אין יאָר 1843 איז געווען זייער צאָל — 2,109 און מען האָט שוין נט געוואַרט, אַז אין ניכן וועט אַרויס אַ נייע גזרה, אַז קיין שום קאָנסענסן זאָלן נישט אַרויסגעגעבן ווערן אויף צו האַלטן אַ קרעטשמע און זיין באַשעפטיגט בא אויסאַרבעטן שטאַרקע געטראַנקען אויפן דאָרף.

בא די טויזנטער אידישע פאַמיליעס, וואָס זיינען געווען באַשעפטיגט מיט אויסאַרבעטן שטאַרקע געטראַנקען און האַנדלען מיט זיי און האָבן דעמאָלט פאַרלאָרן זייער נאַנצע חיונה, האָבן זיך געפלעגט שפּייזן צענדליגע טויזנטער פאַמיליעס, ווי, למשל: משרתים, מעקלער, הענדלער, מלמדים א. א. ו., און אויך די אַלע זיינען דורך דער דערמאָנטער גזרה געבליבן אָן ברויט. לויט דער רעכנונג פון וואַרשעווער דאָזאָר־בוזניטש (ראשי קהל), וואָס האָט זיך פיל מאָל געווענדעט וועגן דעם ענין מיט מעטאַרנדוסס צו דער רעגירונג, האָט די דערמאָנטע גזרה אַוועקגערויבט די פרנסה בא פיל מער ווי אַ דריטל פון דער נאַנצער אידישער באַפעלקערונג אין קעניגרייך פוילן.

לויט אַ גזרה פון יאָר 1824 זיינען אידן אַרויסגעטריבן געוואָרן פון פיל שטעט און שטעטלאָך, וואָס האָבן געהאַט אַלטע פריווילעגיעס פון De non tolerandis Iudaeis (אידן זאָלן אין זיי נישט טאָלערירט ווערן). אין פיל אַנדערע שטעט זיינען זיי אַרויסגעטריבן געוואָרן פון די נאַסן און מאַרקן, אין וועלכע זיי האָבן געוואוינט, און מען האָט זיי באַפוילן צו בויען נייע באַזונדערע אידישע נאַסן. אין וואַרשע איז אידן דערלויבט געווען צו וואוינען נאָר אין עטליכע נאַסן. ווען אַ איד איז נעקומען צייטווייליג אין וואַרשע, האָט ער געמוזט אויסקויפן אַ „טאָג־צעטל" פאַר אַ גילדן (15 קאָפּיקעס) אַ טאָג.

אין יאָר 1822 איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אַ גזרה, אַז אידן טאָרן נישט וואוינען אין די דערפער אויף אַ שטח פון דריי מייל (אַן ערך 22 קילאָמעטער) נעבן דער גרעניץ פון פריסן און עסטרייך. אין יאָר 1834 איז פאַרבאָטן געוואָרן אידן צו וואוינען אויך אויף אַ שטח פון דריי מייל נעבן דער גרעניץ פון רוסלאַנד. לויט אַ גזרה פון 1836 זיינען אַרויסגעטריבן געוואָרן פיל אידן אויך פון די שטעט, וואָס געפינען זיך אין שטח פון דער גרעניץ און אויך פון בערגבוי.

דורך די אַלע גזרות זיינען פיל טויזנטער פוילישע אידן געוואָרן אמת'דיגע קבצנים. זיי אַלע מיט זייערע פרויען און קינדער האָבן זיך אַרומגעשלעפּט איבערן לאַנד און אַרומגעוואַלגערט זיך זומער און ווינטער אין פעלדער און וועלדער, זוכנדיג אַ שטיקל ברויט, אום דאָס לעבן צו דערהאַלטן. די מאַסן אידן, וואָס זיינען געבליבן אין די שטעט און שטעטלאָך, האָבן געלעבט אין דחקות, אין נויט, אין צרות, אין שרעקליכער ענגשאַפט, צו עטליכע פאַמיליעס אין איין צימערל. קיין חיונה איז נישט געווען.

כאָטש אַלזאָ זעהר אינטערעסאַנט צו וויסן, ווי גרויס איז דעמאָלט געווען די צאָל אידן אין דעם דאָזיגן קעניגרייך פוילן און מיט וואָס האָבן זיי זיך באַשעפטיגט.

קיין גענויע ציפערן קאָנען מיר, זעלבסטפאַרשטענדליך, נישט האָבן. מיר מוזן אָבער אָנגעמען, אַז מער־וויניגער האָבן אַ וועגן די אַפּרוקסימאַטיווע ציפערן, וועלכע זיינען געזאַמלט און

* די ציפערן זיינען נעטמען: פון כשר־שטייער־אַקטן I, K 14 אין פינאַנץ־אַרכיוו אין וואַרשע; די איבערזיכט מאַטעריאַלן — פון די אַקטן „קאָנסענסן פאַר אידן" אין דעם זעלבן אַרכיוו, I–XXIV; „אידן אין די שטעט נעבן די גרעניצן" I–VIII; אידן אין נעבירג נעבנט I–IX; „וואוינונגען פאַר אידן", אַרכיוו אַלטע אַקטן אין וואַרשע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. – I – טאַב.

Zahl der Juden im Königreich Polen – די צאָל אידן אין קעניגרייך פּוילן

– 1843 –

גובערניעס Gouvernements	Juden – אידן: פון זיי האָבן געוואוינט: Davon wohnten: אין שטעט in den Städten: אין דערפער auf dem Lande				Juden – אידן: פון זיי האָבן געוואוינט: Davon wohnten:	Nicht-Juden – ניט־אידן: פון זיי האָבן געוואוינט: Davon wohnten: אין שטעט in den Städten: אין דערפער auf dem Lande				Nicht-Juden – ניט־אידן: פון זיי האָבן געוואוינט: Davon wohnten:	סך־הכל האָבן געוואוינט: Einwohner überhaupt: אין דערפער auf dem Lande: אין שטעט in den Städten: אין גובערניע Stadt u. Land zus.				
די אַלגעמיינע צאָל Gesamtzahl	abs.	פון יעדע 100 אידן von je 100 Juden	abs.	פון יעדע 100 אידן von je 100 Juden	די אַלגעמיינע צאָל Gesamtzahl	abs.	פון יעדע 100 ניט־אידן von je 100 Nichtjud.	abs.	פון יעדע 100 ניט־אידן von je 100 Nichtjud.	abs	פון יעדע 100 איינוו. von je 100 Einw.	abs.	פון יעדע 100 איינוו. von je 100 Einw.	abs.	%
71 478	60 470	84,6	11 008	15,4	702 360	107 180	15,3	595 180	84,7	167 650	21,7	606 188	78,3	773 888	100,0
51 902	45 654	88,0	6 248	12,0	662 907	95 518	14,4	567 389	85,6	141 172	19,7	573 637	80,3	714 809	100,0
89 161	71 561	80,3	17 600	19,7	524 063	48 453	9,2	475 610	90,8	120 014	19,6	493 210	80,4	613 224	100,0
68 209	60 735	89,0	7 474	11,0	499 696	17 517	3,5	482 179	96,5	78 252	13,8	489 653	86,2	567 905	100,0
60 760	48 638	80,0	12 122	20,0	470 385	52 646	11,2	417 689	88,8	101 284	19,1	429 811	80,9	531 095	100,0
36 529	33 228	91,0	3 301	9,0	433 847	53 053	12,2	380 794	87,8	86 281	18,3	384 095	81,7	470 376	100,0
52 790	44 220	83,8	8 570	16,2	406 553	60 032	14,8	346 521	85,2	104 252	22,7	355 091	77,3	459 343	100,0
52 690	44 578	84,6	8 112	15,4	358 483	42 344	11,8	316 139	88,2	86 922	21.1	324 251	78,9	411 173	100,0
39 877	39 877	100,0	—	—	111 863	111 863	100,0	—	—	151 740	100,0	—	—	151 740	100,0
523 896	448 961	85,8	74 435	14,2	4 170 107	638 606	15,3	3 531 501	84,7	1 087 567	23,2	3 605 936	76,8	4 693 503	100,0
Masowietz – מאַזאָוויעצער	Kalisch – קאַלישער	Augustow – אויגוסטאָווער	Lublin – לובלינער	Piotzk – פּלאָצקער	Kielze – קיעלצער	Sandomir – סאַנדאָמירער	Podljachien – פּאָדליאַשער	Warschau u. Prag – וואַרשע און פּראַג	Ganz Polen – גאַנץ קרוין־פּוילן						

באַטערקונג: סאַנדאָמירער גובערניע האָט שפּעטער געהייסן ראַדאָמער גוב.; מאַזאָוויעצער – וואַרשעווער; פּאָדלאַשער – סעדליעצער; אויגוסטאָווער – סוואַלקער. אין 1887 יאָר זיינען פון די דאָזיגע 8 גובערניעס אויסגעשניטן געוואָרן 10. ס'זיינען צוגעקומען: לאָמזשער גוב. (א טייל פון מאַזאָוויעצער און א טייל פון אויגוסטאָווער) און פּעטראָקאָווער גוב. (א טייל פון סאַנדאָמירער, קעלצער און מאַזאָוויעצער גובערניעס). בכלל זיינען דעמאָלט די תחומים זעהר פיל איבערגערוקט געוואָרן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
UB
DFG

צונויפגעשטעלט געוואָרן דורך דער פינאַנץ-קאָמיסיע (מיני-סטעריום) פון קענינרייך פּוילן.

געזאַמלט געוואָרן זיינען די ציפערן איף אַזאַ אופן:

די פינאַנץ-קאָמיסיע האָט אין יאָר 1843 פאַנאַנדערגעשיקט אַלע נובערניאַל-אַמטן אין לאַנד צירקוליאַרן, אין וועלכע זי האָט פאַרלאַנגט, אַז די דאָזיגע אַמטן זאָלן איר צושיקן נעגעריע ציפערן פון דער צאָל אידישע און קריסטליכע איינוואוינער אין די שטעט און דערפער אין יעדער נובערניע און באַזונדער די צאָל אידן און ווייבער באַשעפטיגונגען. די נובערניאַל-אַמטן האָבן זיך געוועגרעט יעדער צו די קרייז-שעפן — (נאַטשעלניקי פּאַוויאַטאָוו) פון זיין נובערניע מיט אַ צירקוליאַר, אַז זיי זאָלן אים צושטעלן די דאָזיגע ציפערן פון יעדן קרייז (פּאַוויאַט). די קרייז-שעפן האָבן אַרויסגעשיקט ספּעציעלע רעפעראַנטן אין די שטעט און דערפער און האָבן צונויפגעשטעלט די רשימות. די אַלע רשימות צוזאַמען מיט פּראָטאָקאָלן זיינען צוגעשיקט געוואָרן צו די נובערניאַל-אַמטן און זיי האָבן דעם נאַנצן מאַטעריאַל צוגעשיקט דער פינאַנץ-קאָמיסיע, און פון דעם דאָזיגן מאַטעריאַל האָט דער רעכנונגס-מייסטער בענעדיקטאָווסקי צונויפגעשטעלט די רשימות פון נאַנצן לאַנד. לויט די דאָזיגע רשימות האָבן זיך דעמאָלט געפונען אין אַלע שטעט אין קענינרייך פּוילן:

ניט-אידן	638,606
אידן	448,961

די צאָל ניט-אידן אין אַלע שטעט פון פּוילן איז אַלזאָ געוועזן גרעסער פון דער צאָל אידן נאָר מיט 189,645 נפשות.

היות מיר ווייסן, אַז אין פיל שטעט האָבן אידן לגמרי נישט געמאָרט וואוינען, קאָנען מיר פאַרשטיין, אַז אין די שטעט, וואָס אידן האָבן אין זיי געמענט וואוינען, האָבן זיך געפונען זעהר ווייניג קריסטן.

אין די דערפער פון קענינרייך פּוילן האָבן זיך געפונען:

ניט-אידן	3,531,501
אידן	74,435

די צאָל קריסטן אין די דערפער איז אַלזאָ גרעסער געוועזן פון דער צאָל אידן מיט נאַנצע 3,437,066.

סך-הכל האָט פּוילן דעמאָלט געהאַט אַ באַפעלקערונג פון 4,643,503 נפשות. פון זיי:

ניט-אידן	4,170,107
אידן	523,396

אין טאַבעלע I בריינגען מיר די צאָל אידן אין באַזונדערע נובערניעס.

מיר זעהען, אַז בא די אידן האָבן געוואוינט אין די שטעט מער פון 85 פּראָצענט, און אין די דערפער סך-הכל 14,2 פּראָצ., ווען, פאַרקערט, די פּאָליאַקן האָבן געוואוינט אין די דערפער כמעט 85 (84,7) פּראָצענט און אין די שטעט סך-הכל 15,3 פּראָצענט פון אַלע פּאָליאַקן.

אין טאַבעלע II גיבט מיר אַ נעגעריע רשימה פון די אידישע באַשעפטיגונגען צו יענער צייט.

אידן זיינען לחלוטין נישט געוועזן פאַרטראָטן: אין אַפּטייקן (פּשוט, ווייל מען האָט אידן קיין קאָנצעסיעס ניט געגעבן), אין אַרכיטעקטור (ווייל מען וואָלט קיין פאַכמן ניט געגעבן אידישע אַרכיטעקטן און פּריוואַטע אַרכיטעקטן האָבן גאָרנישט געקאָנט פאַרדינען), אין צוקער-פאַבריקן (צו צוקער-פאַבריקן האָט מען געמוזט האָבן גרויסע שטחים ערד אויף פּלאַנצן בוראַקעס, און אידן איז נישט דערלויבט געוועזן צו ערווערבן זיך נישער (אימעניעס), מיידן ווען זיי האָבן באַקומען באַזונדערע פּריווילעגיעס), אין אויסאַרבעטן מטבעות (מען האָט זיי צו דער דאָזיגער אַרבעט נישט צוגעלאָזט), אין קאַרטן-פאַבריקאַציע, אין פאַבריקאַציע פון קוטשען, פאַרטעפּיאַנעס, מחיק-אינסטרומענטן, פאַליטערע און שוועבל. צווישן די 203 הינט-שלעגער, וואָס זיינען געוועזן אין לאַנד, האָט זיך קיין איינ-צינער איד נישט געפונען. עס זיינען אויך נישט געוועזן אי-דישע מעסער-מאַכערס און שאָף-שערערס. קיין אַרויסקאַפּן האָבן אידן נישט געמאַכט זיין.

נעמענדיק אין אַכט, אַז אידן זיינען אויף יעדן מריט באַ-גרענעצט געוועזן אין זייערע רעכט און פאַר יעדן עובר זיין אויף אַ באַגרענצונג איז מען באַשטראָפט געוואָרן מיט אַרעסט אָדער מיט געלט-שטראָף, פאַר וועלכע מען איז אויך אַרעסטירט געוואָרן, אויב מען האָט זי נישט געקאָנט באַצאָלן, זיי אויך דאָס, אַז די פּאַראַפיעס (שטייערן) בכלל און ספּעציעל אידישע זיינען געוועזן גרויס און פאַר נישט באַצאָלן די פּאַראַפיעס איז מען אויך אַרעסטירט געוואָרן, — קומט אויס זעהר קליין די צאָל פון אידישע אַרעסטאַנטן (943) אין אַלע נובערניעס פון לאַנד, בפרט נאָך, אַז זעהר פיל אידן האָבן נישט פאַרשטאַנען פּוליש און זיי האָבן זיך אַלזאָ נישט געקאָנט פאַרטיידיגן פאַר דער מאַכט און עס איז אויך נישט געוועזן קיין אידישער אַרויפ-קאָמ, וואָס זאָל זייער לשון פאַרשטייען און זאָל קאָנען זיי פאַרטיידיגן.

צו באַוואונדערן איז די צאָל אידישע דאָקטוירים, ווי קליין זי איז ניט געוועזן (37). זיי באַוואוסט, זיינען אידן נישט אָנגענומען געוואָרן נישט נאָר אין הויך-שולעס, אָבער אויך נישט אין מיטל-שולעס (גימנאַזיעס). צו שטודירן אין אויס-לאַנד איז אויך פאַרבאָטן געוועזן. פונדעסטוועגן האָבן זיך גע-פונען אין לאַנד צענדליגע אידישע דאָקטוירים וואָס נאָר עטליכער פון זיי (אין וואַרשע) זיינען געוועזן אויסלענדער (זיי האָבן זיך אַלע אויסגעשטודירט) און אַלע איבעריגע זיינען געוועזן פּוילישע אידן.

די דאָזיגע רשימות פון די אידישע באַשעפטיגונגען, וואָס זיינען צונויפגעשטעלט געוואָרן דורך די רעגירונגס-אָרגאַנען, האָבן נאָך נוט אין זיכער געקאָנט איבערצייגן די רעגירונג און די פּוילישע געזעלשאַפט, אַז זעהר פאַלש זיינען די באַשולדי-גונגען, מיט וועלכע זיי זיינען שטענדיג אַרויסגעטרעטן קעגן אידן, אַז אידן זיינען פיל און ווילן בשום אופן זיך נישט פאַרנעמען מיט פּראָדוקטיווער אַרבעט און אַז בפרט וויכן אידן אויס שווערע אַרבעט און שטרעבן נאָר צו לעבן אָן אַרבעט.

מיר זעהען אין די רשימות, אַז די צאָל בעלי-מלאכות און שווער-אַרבעטעריגע בלויז אין די שטעט, נישט רעכענענדיג די, וואָס ווערן אָנגערופן „פאַבריקאַנטן", איז געוועזן גרעסער פון דער צאָל פון אַלע מינים סוחרים, קרעמער און הענדלער אין שטעט און דערפער, אַריינרעכנענדיג אפילו באַנקירן און ליווערענטן, וועל-כע זיינען פון דער רעגירונג פּראָטעזשירט געוואָרן. חוץ דעם האָבן אידן, מענער און פרויען, שווער געאַרבעט אין די דער-פער אַלס קאָלאָניסטן, טשינשעוניקעס, געמיינדע-פּויערס, מלך-פאַכטערס און דינער, הגם ס'איז אידן נישט דערלויבט געוועזן צו קויפן זיך ערד אין דאָרף. בלויז אַלס דאָרפס-מידן האָבן אידישע מיידלאַך געאַרבעט אין דאָרף אין אַ צאָל פון 4,941, וואָס דערווייזט, אַז זעהר גרויס איז געוועזן די אָרימקייט בא

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. — II — טאַב·

די באַשעפטיגונגען פון די אידן אין קעניגרייך פּוילן

— 1843 —

Die Berufe der Juden im Königreich Polen

גאַנץ קעניגרייך פּוילן	וואַרשע און פּראָג	קעלצער	קאַלישער	פּאָדלאַשער	סאַנדאָמירער	פּלאָצקער	לובלינער	מאַזאָוויעצער	אינוסטאָוער	גובערניעס / באַשעפטיגונגען
										I. קאַפּיטאַליסטן, באַנקירן, אונטערנעמער, פּאַסעסאָרן:
348	130	29	40	3	37	7	40	18	44	קאַפּיטאַליסטן (מלוים, פּרעצענטניקעס)
23	20	—	3	—	—	—	—	—	—	געלד־וועקסלער (חלפנים) . . .
20	13	—	4	—	—	—	—	—	3	באַנקירן . . . . .
280	3	39	2	59	18	40	40	19	60	באַזיצער פון מילן . . . . .
33	—	2	2	—	—	15	14	—	—	מאַבריקאַנטן פון פּאַפּיר . . . .
32	2	—	—	9	—	—	10	11	—	" " וואָל . . . . .
20	—	—	—	—	—	4	3	13	—	" " גלאָז . . . . .
18	—	—	—	—	—	—	—	15	3	" " געגאָסן אייזן . .
3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	" " פאַיאַנס און פאָרצעלאַן
1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	" " געצויגענע גאָלד־ זילבער
48	39	—	4	—	—	2	—	1	2	גיטבאַזיצער . . . . .
33	—	—	—	—	—	—	—	8	1	עמפּיטעאַוזישע פּאַסעסאָרן . . .
20	—	1	4	—	—	—	—	15	—	באַזיצער פון פּריצישע ערד־שטחים.
1	24	—	—	—	—	—	1	—	—	באַזיצער פון בערלינקעס . . .
880	**232**	**74**	**59**	**71**	**55**	**68**	**108**	**100**	**113**	סך־הכל אין גרופּע I
										II. אַרענדאַרן און פּאַכטערס:
2626	29	180	109	397	282	334	629	90	576	פּאַכטערס פון הייזער . . . . .
515	2	58	12	87	83	36	169	25	43	" " מילן . . . . .
108	1	9	21	10	13	11	15	18	10	" " בריקן־אָפּצאָל . .
37	2	10	6	6	4	3	2	2	2	" " פּריוואַט־גיטער . .
1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	" " רעגירונג־גיטער . .
8	—	3	—	1	2	1	1	—	—	" " פּאַפּיר־מאַבריקן . .
515	73	37	63	32	59	55	50	93	53	טאַבאַק־דיסטריבוטאָרן . . . .
31	12	—	—	2	—	1	11	3	2	בראַנטן־דיסטריבוטאָרן . . . .
3841	**119**	**297**	**211**	**535**	**443**	**441**	**877**	**232**	**686**	סך־הכל אין גרופּע II
										III. שייגקערס און רעסטאָראַטאָרס:
3259	67	258	579	347	179	445	372	623	389	זאַלץ־שייגקערס . . . . .
2109	294	140	85	217	208	489	264	138	274	בראַנטן־שייגקערס . . . . .
111	11	6	39	—	15	—	33	6	1	ווייַן־שייגקערס . . . . .
723	—	15	9	43	272	196	42	45	101	קרעטשמאַרעס . . . . .
94	—	2	7	2	13	20	30	6	14	בעלי־אכסניות . . . . .
99	11	—	45	1	2	—	4	19	17	בעלי־בתים פון גאָר־קיכן . . .
54	—	4	2	7	5	10	5	5	16	ביליאַרדן־הייזער . . . . .
23	11	—	—	—	—	—	10	—	2	קאַסע־הייזער און פּאַנסיאָנען . .
6472	**394**	**425**	**766**	**617**	**694**	**1160**	**760**	**842**	**814**	סך־הכל אין גרופּע III

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

באַשעפטיגונגען / גובערניעס	אינוסטאָוער	מאָזאָוויעצער	לובליער	פּלאָצקער	סאַנקראַמיער	פּאָוליעשער	קאַליש	קעלצער	ווערשע און אַרום	זאַגן קעגנייל ליגום
IV. קרעמער און הענדלער:										
סוחרים און קרעמער בכלל . . .	392	780	535	632	265	441	873	312	754	4984
אויפקויפער (קליין־הענדלער) . .	307	1429	551	262	322	183	406	396	643	4499
תבואה־הענדלער	238	29	290	200	222	—	231	106	99	1415
ליכט־ "	13	90	100	24	30	50	93	68	41	509
גלאָז־ "	18	37	45	32	9	28	58	19	23	269
האָלץ־ "	22	30	37	23	4	24	12	38	36	226
סאַבאַק־ "	1	12	13	23	14	10	1	16	33	123
בוכהענדלער	2	2	—	1	1	—	6	—	16	28
סך־הכל אין גרופּע IV	993	2409	1571	1197	867	736	1680	955	1645	12053
V. קאָמיסיאָנערן באַ סוחרים	14	12	9	—	25	14	10	6	59	149
VI. ליווראַנטן	6	11	37	5	9	13	14	5	61	161
VII. קליינע אונטערנעמער, בעלי־מלאכות, מייסטערס און אַרבעטער:										
שניידערס	1087	1940	978	1120	655	414	1330	362	452	8338
שוסטערס	576	319	148	406	109	444	114	79	372	2567
בעקערס	348	485	297	288	198	178	378	172	107	2451
סאָקאָרס	46	150	138	119	143	66	136	45	703	1546
קצבים	208	270	123	126	152	94	262	108	15	1358
קירזשנער	143	234	100	167	111	135	289	109	64	1352
ראַזירער און צירולניקעס (פעלדשערס)	209	83	117	166	97	128	353	87	9	1249
גלעזערס	95	150	101	69	44	70	94	27	43	693
העפטערס	—	—	5	—	—	—	21	—	663	689
וועבערס	56	31	199	44	16	17	114	48	—	525
וואַטן־מאַכערס	61	85	30	71	7	35	77	26	69	461
טאַנדייטניקעס	4	51	30	37	66	5	103	26	126	448
בוימוואָל־אויסאַרבעטער	—	16	1	150	—	—	145	18	—	330
בלעכערס	71	47	36	31	16	23	54	10	86	374
סטאָליאַרעס	109	21	53	41	16	37	42	30	22	371
איינבינדער	43	43	32	33	12	31	37	33	50	314
שמידן	297	8	—	86	—	49	3	6	3	452
מאַרבער	82	7	33	62	1	32	15	8	35	275
שמוקלערס	15	50	54	34	4	15	54	8	37	271
מאַבריקאַנטן פון חלב־, וואַקס־, און סטעאַרין־ליכט	52	13	31	8	20	21	19	93	1	258
טוך־מאַכערס	21	39	98	41	9	20	26	3	—	257
זייגערמאַכערס און גאָלדשמידן .	44	28	46	20	4	6	98	6	—	252
היטן (קאַפּעליוש)־מאַכערס . . .	14	60	10	31	20	14	67	18	9	243
שיבאַקעס (שיפל־בויער)	156	—	43	—	3	14	17	2	1	236
מאַבריקאַנטן פון אייל	39	34	67	15	10	17	28	12	5	227
גאַרבער	9	26	13	21	4	9	26	2	109	216
לאַקירניקעס	191	—	7	—	1	1	3	—	7	210
סטאָליאַרעס	39	6	25	44	25	24	—	18	—	181
זייפקאָכערס	5	—	26	16	13	35	44	37	2	178
מוליאַרעס	48	16	18	9	6	24	11	25	8	165

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

באַשעפטיגונגען / גובערניעס	אויגוסטאָוועער	גומבינעער	לובליניער	מאַזאָוויעצער	פּלאָצקער	פּלאָשאָווער	קאַליסער	אַלע	קעניגרייך פּרוסן
נייטאָרינס	—	—	47	11	8	—	18	7	153
טשעסלערס	37	13	50	2	4	34	1	5	146
טעפּערס	20	23	12	—	—	76	7	2	140
שטריק־מאַכערס	22	13	51	28	11	8	2	1	136
שטיינקריצער	16	—	106	—	—	1	—	1	134
קעם־מאַכערס	8	18	5	22	4	14	27	12	114
מעשן־מאַכערס	15	10	23	11	11	11	3	4	114
קעסל־מאַכער	28	3	15	18	5	19	2	3	106
האָלץ־העקערס	15	21	25	—	4	11	—	1	105
מאַליאַרעס	17	5	15	5	2	16	8	1	102
הענטשקע־מאַכערס	9	14	—	2	—	—	39	—	100
אויזן־מאַכערס	22	3	14	2	—	—	—	26	95
יובעלירן	2	13	6	4	6	4	16	2	91
וואַסער־טרעגערס	29	4	—	—	2	11	1	6	86
ברוקאַרעס	10	40	12	—	1	16	3	1	86
באָנדאַרעס	17	6	25	1	13	12	3	6	83
מאַבריקאַנטן פון עסיג	3	10	29	2	6	—	10	10	79
מאַבריקאַנטן פון קראָכמאַל	8	3	13	1	18	3	6	18	78
זיפּען־מאַכערס	—	—	78	—	—	—	—	—	78
רימערס	3	2	11	6	4	9	13	—	71
מאַבריקאַנטן פון שמעק־טאַבאַק און טיוטון	42	26	—	—	—	—	—	—	68
ברעטשניידערס	16	4	28	—	—	7	—	—	58
רעדער־מאַכער	13	14	—	18	2	7	3	—	57
שניצער	14	1	—	—	—	—	1	30	55
מייסטערס פון בראָנפן־ברויערייען אַש און פּאָטאַש אויסאַרבעטער	15	—	3	14	19	—	—	—	55
קוימען־קערערס	2	13	4	—	7	—	11	16	53
שלאָסערס	24	—	19	—	—	10	—	—	53
ציגל־שטרייכער	17	3	10	7	—	5	5	2	52
מאַבריקאַנטן פון ציקאָריע	9	14	1	2	2	7	12	1	48
מאָדניאַרקעס (דאַמען־היטן־מאַכערינס)	1	3	—	3	—	—	36	—	45
לייוונט־מאַכערס	—	—	3	1	—	—	32	—	42
טשוועקעס־מאַכערס	8	3	—	1	—	—	16	12	40
דרילין־וועבער	3	1	—	20	—	3	1	—	40
טראַטוועס־שיפער	2	9	6	—	—	1	—	22	40
סטעלמאַכערס	13	1	—	—	15	—	—	4	33
חתימה־קריצערס	20	2	—	3	—	4	1	—	30
שפּילקע־ און נאָדל־מאַכערס	3	1	3	1	1	—	4	1	30
קלעפּקאַ־מאַכערס	1	5	—	1	—	—	23	—	30
מייסטערס פון ביר־ברויערייען	—	—	25	—	—	—	—	—	25
פעדערן־שלייפערינס	13	—	3	2	—	3	1	1	23
טאַפּעצירער	—	—	16	—	—	—	2	5	23
בערשטלאַך־מאַכערס	—	—	2	—	—	2	3	15	22
דזיעגאַכץ־מאַכערס	1	—	8	1	—	2	—	6	18
מאַבריקאַנטן פון טערפּענטין	1	—	12	—	—	5	—	—	18
צין־גיסער (כלים פון צין)	—	—	17	—	1	—	—	—	18
לאָפּאַטע־מאַכערס	—	—	3	—	4	—	6	4	17
מאַבריקאַנטן פון מעבל	—	—	—	17	—	—	—	—	17
מאַבריקאַנטן פון טריפּוואַקס	1	3	2	6	—	—	—	5	17
זאַקן־מאַכערס	—	—	1	1	—	—	1	11	14
בילדערהויער	—	3	—	—	10	—	—	—	13
ליולקאַ־מאַכערס	—	5	2	—	—	—	—	6	13
	—	—	1	—	11	—	—	—	12

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

באַשעפטיגונגען / גובערניעס	איוונסקאָיער	מאָזאַוויעצער	לוגאַנער	פּאָלטאַווער	יעקאַטערינאָסלאַווער	חאַרקאָווער	קיעוער	מינסקער	גאַנץ קעניגרייך פּוילן
זאָטל־מאַכערס	—	—	—	—	—	4	—	6	10
שליימערס	2	—	2	—	2	3	—	1	10
שטיכאַרעס (גילדער־קריצער אויף מעטאַל)	—	5	3	—	—	—	—	2	10
פּראָטירער	—	10	—	—	—	—	—	—	10
קנעפּ־מאַכערס	—	2	—	—	—	—	—	8	10
ברוינען־גרעבער	1	2	4	—	—	2	1	—	10
פאַרשיידענע	19	2	18	—	—	14	4	20	83
סך־הכל אין גרופּע VII	4590	4545	3575	3485	1935	2276	4287	3496	29809
VIII. משרתים און דינסטן:									
מוידן (דאָרפישע דינסטן)	704	1116	367	480	1114	589	391	180	4941
דאָרפס־דינער	546	540	267	2334	27	278	86	366	4444
שטוב־מיידלעך	12	602	189	12	60	224	320	238	2395
הויז־דינער און לאַקייען	188	70	392	30	30	23	405	138	1817
הויז־וועכטערס	5	6	80	34	21	5	6	7	176
באַרייטערס	1	—	—	—	—	—	1	—	5
פּריוואַט אָנגעשטעלטע	10	17	26	10	3	6	25	—	193
דינער פון ביר־ברויערייען	45	—	31	26	—	19	3	11	138
הויז־פאַרוואַלטערס	6	2	10	—	—	—	—	—	78
סך־הכל אין גרופּע VIII	1517	2353	1362	2926	1255	1144	1237	940	14187
IX. בעלי־עגלות און טרעגערס:									
פורמאַנעס און דאָראָשקאַרעס	183	201	152	134	108	186	89	59	1558
טרעגערס	—	5	30	—	21	2	76	—	243
סך־הכל אין גרופּע IX	183	206	182	134	129	188	165	59	1801
X. לאַנדווירטשאַפט:									
טשינשעוויקעס	131	74	41	2	43	421	38	117	868
קאָלאָניסטן	11	14	—	31	—	20	19	9	104
האָפן־פּלאַנצער	—	18	18	—	—	—	—	—	39
כאַלופּניקעס	1155	147	629	1731	143	83	53	62	4003
סך־הכל אין גרופּע X	1297	253	688	1764	186	524	110	188	5014
XI. ליבעראַלע פּראָפעסיעס:									
לערער (מלמדים)	110	101	162	61	48	99	88	36	901
מוזיקאַנטן	24	31	77	—	33	12	28	23	303
שאָכשערקעס	2	3	14	2	4	4	11	5	67
דאָקטוירים	1	5	5	2	1	1	10	1	37
דאַנטיסטן	—	—	3	—	—	—	—	—	3
מעכאַניקער, אינזשענערן, בעטרגמעער	—	3	1	—	—	—	—	—	5
סך־הכל אין גרופּע XI	137	143	262	65	86	116	137	305	1316

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

באַשעפטיגונגען / גובערניעס	אויגוסטאָווער	מאָהילעווער	פּלאָצקער	מינסקער	פּאָדלאַשער	קאַליסער	וואַרשע און פּראָג	גאַנץ קעניגרייך פּוילן
XII. געזעלשאַפטליכע באַאַמטע און אָפיציאַליסטן	—	—	—	—	—	14	5	19
XIII. כלי־קודש:								
שמשים אין שולן און בתי־מדרשים	96	103	96	57	138	65	106	789
רבנים	29	28	246	135	61	52	78	710
סך־הכל אין גרופּע XIII	125	131	342	192	199	117	184	1499
XIV. אָרעסטאַנטן אין תּפיסות	153	116	120	283	57	98	78	943
XV. באַזיצער פון שאַנדהייזער	—	5	—	—	—	—	2	7
XVI. פּראָסטיטוטקעס . . .	6	7	22	—	—	13	21	76
XVII. טאָג־לוין־אַרבעטער .	4404	1842	2903	5716	4782	2545	1706	26456
XVIII. פאַרשיידענע פּראָפעסיעס	70	104	144	62	87	71	158	809
XIX. אָן פּראָפעסיעס . . .	153	127	313	42	176	115	43	1022
צוז׳ אין די גרופּעס XIX—I	15 261	13 438	13 275	17 540	10 985	9106	5 896	10 614	10 399	106 514
XX. שול־יוגנט (חדר־קינדער) .	6	2030	678	967	941	478	999	635	2462	9196
אינאיינעם	15 267	15 468	13 953	18 507	11 926	9584	11 613	6 531	12 861	115 710

אידן, און דאַדורך זיינען זעהר פיל פון זיי נעצוואונגען נעהען אָפּצוגעבן זייערע טעכטער אין דאָרף צו אַרבעטן אַלס „דזיעווקי ווייסקע" (דאָרפס־מוידן.)

ווייסנדיג פון אַנדערע קוועלן, וי גרוים און שרעקליך ס׳זיינען דעמאָלט געווען די אָרימקייט און עלענדקייט פון אידן אין פּוילן, וי גאַנצע מאַסן אידן האָבן זיך זומער און ווינטער אַרומגעשלעפּט מיט זייערע פרויען און קינדער אין פעלדער און וועלדער, איז צו באַוואונדערן די קליינע, לפי ערך, צאָל אידישע פּראָסטיטוטקעס — 76. ס׳איז אויך כדאי צו באַצייכנען, אַז צווישן די 214 באַזיצער פון שאַנד־הייזער אין גאַנץ פּוילן האָבן זיך געפונען נאָר 7 אידן.

קאַפּיטאַליסטן, דאָס הייסט אַזעלכע, וואָס האָבן געלעבט נאָר פון פּראָצענט, איז געווען נאָר 348.

טראָץ דעם אַלעם, האָבן די רעגירונג און די פּוילישע נעזעלשאַפט נישט אויסגעהערט צו טענהן, אַז אידן זיינען דעמאָראַליזירט, האָבן פיינט צו אַרבעטן, שטרעבן צו לעבן לייכט און דאַדורך מוז מען וואָס אַ מאָל מער באַגרעניצן זייערע רעכט.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

פון דער רעדאקציע:

אזוי ווי איינינע ציפערן אינם ארטיקל פון ה. פרענק האבן ארויסגערופן ספקות און חוץ דעם זיינען געווען א פאר ניט קלארע טערמינען, האט די רעדאקציע זיך געווענדעט צו ה. פרענק מיט א בקשה וועגן דער־קלערונגען. צוליב דער וויכטיגקייט פון ענין גיבן מיר דא די תשובה פון ה. פרענק אן שום ענדערונגען.

ווייער געערטער ה. לעשצינסקי!

די מינות האב איך עדהאלטן אייער בריף און איך בין מיך תיכף פרש פון מיין ארבעט, אום אייך צו ענטפערן. איך האט זיכער רעכט דערמיט, וואס איר זאגט, אז נאר קיין אמת בילד פון דעמאלטיגען אידישן עקאנאמישן לעבן גיבן מיינע מאטעריאלן נישט. זיי זיינען דאך, ווי איך האב באטאנט, „אפיציעל“, — און אפיציעלע סטאטיסטיק, בפרט עקאנאמישע, איז קיין מאל נישט זעהר גענוי, נישט אין גאנצן ריכטיג. אבער קרוב לאמת זיינען די ציפערן זיכער. כדי איר זאלט קאנען פארשטיין ריכטיג די אידישע עקאנאמישע לאגע אין פוילן אין יענע צייטן, מוז איך אייך דא ציטירן עטליכע שטעלן פון דעם, וואס עס האט געשריבן אין יאר 1845 איינער פון די גרעסטע באנקירן אין וארשא, מאטיאס ראזען, וועלכן מען האט אויך געהאלטן פאר דעם גרעסטן אינטעליגענט פון צווישן די פוילישע אידן און דארוך האט די רעגירונג געהאט צו אים מער צוטרוי, ווי צו אנדערע. עפעס א איד פון דזיאלאשיץ, מאשקאווסקי, קענטיג א אינטעליגענט (ער האט זעהר גוט געשריבן פוליש), האט בעמאלט איבערגעגעבן דער רעגירונג א פלאן, ווי צו רעפארמירן אידן. די רעגירונג האט זיך געווענדט צו דעם דאזיגן בוחשרטיש (קהל) מיט א פארשלאג צו באטראכטן דעם פלאן פון מאשקאווסקי און ארויסזאגן זיין מיינונג. אויסער דעם האט זי פארלאנגט, אז דער דאזיגער זאל איר צושטעלן די מיינונג פון מאטיאס ראזען (איך נעם דעם דאזיגן מאטעריאל פון „ארכיון אלטע אקטן“ אין וארשא און פון די אקטן פון דער אינערן־קאמיסיע — מינסטעריום).

צווישן די פונקטן פון דער רעפארם, וואס מאשקאווסקי האט פארלאנגט, נעמינט זיך איינער ווענן פארקלענערן די בעטלעריי, וואס האט זיך אזוי שטארק פארבריייט צווישן אידן. און אט וואס ראזען שרייבט אין זיין ענטפער:

„די בעטלעריי בא אידן שטאמט נישט פון דער עלענדקייט פון איין טייל ארימע באפעלקערונג, זי איז, ליידער, א רעזולטאט פון דעם אלגעמיינעם עלענד פון אידן; זיי אלע, מיט א קליינעם אויסנעם, זיינען מערהייטיגער נעגרעט צו בעטלען, נאר מיט דער קוואליפיקאציע, וואס עס זיינען פארגאגען אזוינע, וואס בעטלען אין די גאסן און אויף די ווענן, נישט די זיינען די אומגליקליכסטע, — פיל מער פון זיי בעטלען אידן אין זיידענע מלבושים מיט א פארבלוטיגט הארץ און מיט רויטקייט פון ברושה באגאסן פנים אין די הייזער פון זייערע גלויבנסגענאסן, בא וועלכע זיי זוכן אין געהיים א רעטונג פון הונגער און חרפה, ווארום אסן אויסצושטרעקן די האנט וואלט פאר זיי נעווען די גרעסטע חרפה“.

איך האב אייך תערטליך איבערזעצט די ווערטער פון מאטיאס ראזען. איך מוז אייך נאר צוגעבן, אז ראזען ערקלערט נאנץ דייטלעך, וועדליך יענע צייטן, אז די סבה פון דער אידישער עלענדקייט זיינען די שווערע און שרעקליך שווידערהאפטע גזרות: דא האט א איד נישט געטארט וואוינען, דא נישט האנדלען, נישט וואנדלען, נישט שטייען, נישט גייען, שטייער האט ער געמוזט צאלן זעהר פיל.

איר דארפט זיך אלזו נישט וואונדערן אויף דער קליינער צאל סוחרים און קרעמער. פשוט, אידן זיינען געווען אזוי ארים, אז זיי האבן נישט געהאט מיט וואס צו האנדלען. עס איז אויך וואהרשיינליך, אז די ארימערע הענדלער, וואס זיי און זייערע ביסלאך סחורות האבן זיך נישט געוואגט אין די אויגן, האבן זיך אנגעגעבן אלס מאג־ארבעטער, כדי זיי זאלן נישט דארפן אויסקויפן קיין האנדלס־פאפירן. נישט וויניג אידן האבן געלעבט פון איבערשטגלען סחורות. די דאזיגע זיינען אין אמת'ן געווען מאג־ארבעטער (נישט הענדלער פון שמגל־סחורות, נאר שמגלער פון פרעמדע סחורות) און די האבן, מעגליך, אויסגעגעבן „מאג־ארבעטער“ אלס זייער פראפעסיע, נישט צוגעבגדיג „בא שמגל“.

לשם הדיוק, ערקלער איך אייך, אז איך האב איבערזעצט „מאג־ארבעטער“ פון דעם פוילישן ווארט „ווירקאבניק“ (Wi-robnik). קיין בעסערע איבערזעצונג האב איך נישט געפונען. דער „ווירקאבניק“ נאך היינט ארבעט בא וואס עס לאזט זיך.

אין יענע צייטן האבן זעהר פיל אידישע „ווירקאבניקעס“ געהאקט קיזעל־שטיינער בא די שאסייען, וואס זיינען דעמאלט געבויט געווארן אין פוילן, בא מילן, ברויעריייען, בנינים. איר פרעגט: „בא וואס האבן זיי געקאנט זיין באשעפטיגט“? נאט אייך א תשובה: איר וויסט אודאי, אז אין ווארשע רופט מען די, וואס נייען איבער די הייזער מיט שניט־סחורות — „נייער“ און ווען איינער א „נייער“ האט געבאך נישט קיין סחורה, אדער ער איז קראנק און קאן נישט נייען, זאגט מען: „ער איז א נייער, נאר ער ליגט“. דאס זעלבע איז אויך מיט די „ווירקאבניקעס“. זייער פראפעסיע איז „ווירקאבניק“; האט ער קיין ארבעט נישט — ליגט ער. און דאס מאקי איז געווען די אידישע עלענדקייט, דארוך זיינען בכמעט אלע אידן געווען בעטלערס — ווי ראזען האט געשריבן. ווי זיינען געווען פראפעסיאגיסטן און קיין באשעפטיגונג האבן זיי נישט געהאט; האבן זיי געמוזט בעטלען בגלוי, בסתר, ווי איינעם האט געפאסט.

די רשימות פון די באשעפטיגונגען פון נישט־אידן האב איך, ליידער, נישט. איך האב נאר ארויסגעגריבלט פון איינצלנע אקטן עטליכע ציפערן ווענן געווישע באשעפטיגונגען, בפרט די, מיט וועלכע אידן זיינען נישט באשעפטיגט געווען. איך באשעפטיג מיך דאך נאר מיט דער געשיכטע פון אידן אין פוילן, נישט מיט סטאטיסטיק און נישט מיט אלגעמיינע געשיכטע. איך האב מיך געמוזט צוריקהאלטן פון זוכן אין אלגעמיינע אקטן די צאל פון די ניט־אידישע פראפעסיאגיסטן, כאטש איך האב דאס געהאלטן פאר נויטיג, ווען איך האב דאס געפונען ווענן אידן, וואורום דאס זוכן וואלט געקאנט דויערן יארן און אחרי ככלות הכל וואלט אפשר דאס גאנצע זוכן געווען אומזיסט. אזעלכ מאטעריאלן געפינט מען אין ארכיון נאר צופעליג, ווען מען זוכט נאר עפעס אנדערש. א ארכיון איז דאך נישט קיין ביבליאטעק, וואו יעדער ענין באזונדער קאן קאטאלאגירט ווערן.

איך ענטפער אייך כסדר לויט אייער בריוו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון:

1) באריטער. באריטער ווערט גערופן דער, וואס מאכט איבונגען מיט איינע תערד, פארבאריטעט פערד צום רייטן. אן אזא פארבאריטונג איז אוממעגליך אויף א גוט פערד צו רייטן, וואורום עס וואורפט אראפ פון זיך דעם רייטער,

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

וואַרפט מיט די פיס, שטעלט זיך אויף די הינטערשטע פיס א. ד. נ.

2) כאַלופּניק — הייסט היינט אויף פּויליש דער אַרבעטער, וואָס אַרבעט נישט אין פאַבריק, וואַרשטאַט, נאָר נעמט צו זיך אַהיים (אין זיין „כאַלופּע" — שטיבעלע) אַרבעט. פאַרצייטענס האָט אַזוי געהייסן אַ פויער, וואָס האָט גענומען פון פריץ אַ הייזל צו וואוינען מיט אַ קליין שטיקל ערד און דערפאַר האָט ער דעם פריץ געדינט מיט עפּעס אַ אַרבעט, אַ שליחות. דערביי האָט ער אויך באַקומען אַ מאָל אַ באַלוינונג פון פריץ און פון דעם, וואָס צו אים איז ער געשיקט געוואָרן.

3) כירורגען — וואונדהיילער (נישט וואונדבייל‌ער), דאָס וואָס מען האָט געפלעגט רופן בא אידן „רופא".

4) פאַכטערס פון הייזער — מענשן, וואָס האָבן גענומען בא פריצים, אָדער בא אַגדערע רייכע מענשן הייזער אין פאַכט, אַרענדאַ און די דירות פאַרדינען אַגדערע. דאָס איז געווען זייער פרנסה.

5) צירולניק — איז נישט ראַזירער. ער האָט געהאַקט אָדערן (מקיז דם), געשטעלט באַנקעס. צו דער מדרגה פון כירורג איז ער אָבער נישט געקומען. ער האָט אויך געשאָרן און ראַזירט.

6) קאַטאַרינאַר, קאַטאַרינאַוש — הייסט בא אונז אין פּוילן דער, וואָס נייט אַרום איבער שטעט און דערפער מיט אַ קאַטאַרינקע (שפּיל־קאַסטן מיט אַ קאַרבע) און שפּילט אין הויף, אויפן מאַרק, נאָס, פאַר די הייזער.

7) נעמיינדע פויער — האָט געהייסן דער, וואָס האָט באַאַרבעט ערד, וועלכע האָט געהערט צו דער נעמיינדע און נאָר איר (נישט קיין פריץ). ער האָט באַדאַפט אַרבעטן „פּאַנטשיזנע" אָדער צאָלן; כאַלופּניק האָט איינגעליך געדאַט נאָר אַ כאַלופּע, הייזל, דערצו אַ קליין שטיקל ערד, וואָס ער האָט באַקומען פון פריץ; פאַכטער האָט גענומען אַרענדע ערד און געאַרבעט; אַ קאָלאָניסט האָט גענומען אַ גרעסערן שטך ערד אויף אייביג אויף געוויסע, באַשטימטע באַדינגונגען.

8) דאָרפס־דינער — האָט געדינט בא קאָלאָניסטן, פריצים, פאַכטער פון נישט (אימעניעס), קרעטשמעס, אויף פּויליש „פּאַראָבאָק", רוסיש „באַטראַק", געאַרבעט די שווערסטע אַרבעט.

9) דאָרפס־מוידן — דאָס זעלבע, וואָס פאַראָבקעס, געמאָלקן קי, געדיסן ווילד־גראָז, געאַרבעט בא די בהמות, געשניטן תבואה און געלאָדעוועט.

אידן אין די פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען און אינם ראַטן־אַפּאַראַט פון ווייסרוסלאַנד

י. קאָראַלניק

Die Juden in den Berufsorganisationen und in den Räte-Organen Weissrusslands

von J. Coralnik

אין דער איצטיגער ווייסרוסלענדישער ראַטן־רעפּובליק, וועלכע באַשטייט פון זעקס קרייזן (מינסקער, באָריסאָווער, באָבּרויסקער, סלוצקער, אויהומענער און מאָזירער) פון אַמאָליגער מינסקער גובערניע, נעמינט זיך אַנ׳ערך 260 טויזנט אידישע איינוואוינער.

די אידישע באַפעלקערונג בילדעט דאָ כמעט אַ זעקסטן חלק (15,9 פּראָצענט) פון דער גאַנצער ווייסרוסלענדישער באַפעלקערונג — פון אַנ׳ערך 1,650,000 נפשות — און איז כמעט צוויי מאָל אַזוי גרויס, ווי אַלע איבעריגע נאַציאָנאַלע מינדערהייטן פון ווייסרוסלאַנד אינאיינעם נענומען: — די רוסן מאַכן דאָ אויס סך־הכל 4,4 פּראָצענט; די פּאָליאַקן — בלויז 3,3 פּראָצענט; אַלע אַנדערע — 1,1 פּראָצענט.

בשעת 95 פּראָצענט פון דער גאַנצער ווייסרוסלענדישער באַפעלקערונג וואוינט אין דאָרף, קאָנצענטרירן זיך די אידישע איינוואוינער פון ווייסרוסלאַנד מערסטנטייל אין שטאָט און שטעטל. דאָ שטעלן זיי פאַר מיט זיך די מערהייט פון דער באַפעלקערונג.

סאַיז דעריבער נאַטירלעך, וואָס אידן שפּילן אַזאַ באַדייטנדיגע ראָליע אין די פּראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס, אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי און אינם ראַטן־אַפּאַראַט פון ווייסרוסלאַנד. אַ בולט בילד פונם אנטייל, וואָס אידן נעמען אין דער ראַטן־ארבעט פון ווייסרוסלאַנד, גיבן אונז די ווייטערגעבראַכטע טאַבעלעס, צונויפגעשטעלט אויפן גרונט פון די ציפערן, וואָס זיינען געווען פאַרעפנטליכט אין די נומערן 127, 129, 130 און 133 פון מינסקער „עמעס" פאַרן 1923־טן יאָר (נאָטיצן ווענן אַלגעמיינעם מצב פון ווייסרוסלאַנד).

I

די אידן אין די פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען

Die Juden in den Berufsorganisationen

די צאָל אידישע אַרבעטער און אָנגעשטעלטע, וועלכע זיינען אָרגאַניזירט אין פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען, האָט צום 1־טן יאַנואַר 1922 דערגרייכט ביז 19 טויזנט, וואָס האָט דעמאָלט געמאַכט 31,4 פּראָצענט פון דער גאַנצער צאָל 60,466 אָרגאַניזירטע אָנגעשטעלטע און אַרבעטער פון ווייסרוסלאַנד.

צום 1־טן יוני 1923 האָט די צאָל אידישע פאַראיין־מיטגלידער ביז 14,692. די אַלגעמיינע צאָל פאַראיין־מיטגלידער פאַרקלענערט זיך צו דער דאָזיגער צייט ביז 48,288. דער פּראָ־

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

צענט אידישע פאראיין-מיטגלידער מאכט אויס צו דער מיט פון 1923-טן יאר 30,4. א גרעסערן פראצענט, ווי אין 1922 און 1923-טן יאר, האבן די אידישע מיטגלידער אויסגעמאכט אין 1921-טן יאר*.

אויפן ערשטן אָרט דער פאראיין פון די אנגעשטעלטע אין ראטן-אנשטאלטן. ער מארמאכט העכער פון א סינסט חלק פון אלע אידישע פאראיין-מיטגלידער — 21,8 פראצענט אין 1922-טן יאר און 22,4 פראצענט אין 1923-טן יאר.

Tab. – 1 – טאב.

דער פראצענט אידן אין איינצלנע פראפעסיאנעלע פאראיינען

Prozentsatz der Juden in den verschiedenen Berufsorganisationen

1923			1922			נאמען פון פראפעסיאנעלן פאראיין Name der Berufsorganisation
פון זיי זיינען אידן darunter Juden		אלג. צאל מיטגלידער Gesamtzahl der Mitglieder	פון זיי זיינען אידן darunter Juden		אלג. צאל מיטגלידער Gesamtzahl der Mitglieder	
%	abs.		%	abs.		
						פאראיין פון
46,8	3 295	7 042	51,8	4 133	8 052	Räte-Beamte — ראטן-אנגעשטעלטע
21,7	1 095	5 030	24,9	2 187	8 798	" Berufstätige in Bildungsanstalten — בילדונג-ארב.
38,6	1 227	3 183	40,8	1 912	4 747	" Krankenpflege - מעד.-סאניטארע ארב.
92,4	1 117	1 209	97,9	1 592	1 626	" . . . Bekleidung — נאדל-מאך
46,1	1 222	2 651	48,6	1 405	2 892	" . . . Holz — האלץ-ארבעטער
73,5	1 271	1 729	74,8	1 215	1 636	" . . Leder — לעדער-פראדוקציע
70,4	1 317	1 871	37,5	1 027	2 741	" . Baugewerbe — בוי-ארבעטער
36,8	463	1 257	66,8	984	1 485	" Volksernährung - פאלק-דערנערונג
65,5	1 014	1 548	65,7	927	1 410	" Nahrungsmittel - שפייז-פראדוקציע
51,5	651	1 264	67,2	875	1 303	" . . . Transport — טראנספארט
31,6	548	1 733	33,6	747	2 225	" Komm. Wirtsch. - קאמונ. ווירטשאפט
78,5	515	656	83,2	619	744	" . . . Druckgewerbe — דרוקער
14,1	223	1 587	18,1	331	1 831	" Chem. Industrie — כעמישע אינד.
48,0	305	635	54,2	251	463	" Metallindustrie — מעטאל-אינד.
2,6	432	16 893	3,6	774	20 513	די איבעריגע פאריינען — . . sonstige
30,4	14 692	48 288	31,4	18 979	60 466*	צוזאמען — Zusammen

* באמ.: פארער גייען פריין איך די איינצלנע ארבעטער. זייער צאל איז אין די מקורים נוט אנגעגעבן. מיר שעצן זי אין אנ'ערך 8000 (הי אין 1921).

נעמענדיג אין באטראכט, אז די רוסלענדישע פראפעסיאנעלע פאראיינען בריען זיך, ווי פריער, לויטן פראדוקציע-פרינציפ, דארף מען באשטימט רעכענען, אז די אנגעשטעלטע פון די ראטן-אנשטאלטן מאכן אויס אנ'ערך 35 פראצענט פון דער גאנצער צאל אידישע פאראיין-מיטגלידער. ניבן מיר נאך צו צו אט דער דאזיגער צאל די מיטגלידער פון פאראיין פון באשעפטיגטע אין שולן און אין אנדערע בילדונג-ארגאניזאציעס (11,5 פראצענט אין 1922-טן יאר אין 7,4 פראצענט אין 1923-טן יאר), די מיטגלידער פון פאראיין פון באשעפטיגטע אין מעדיצינישע און סאניטארע אנשטאלטן און ארגאניזאציעס (10,1 פראצענט פון אלע פאראיין-מיטגלידער אין 1922 און אין 1923-טן יאר 8,4 פראצענט), און אויך די קונסטלערן, — באקומען מיר, אז הערער א העלפט פון דער אידישער פאראיין-מאסע באשטייט פון צ'נעשטעלטע און ליבעראלע פראפעסיעס.

צווישן די אידישע פראדוציר-עלעמענטן נייען אין 1922-טן יאר אויפן ערשטן אָרט די שניידערס, וועלכע מאכן אויס 16,0 פראצענט פון די אידישע מיטגלידער אין די פראדוציר-פאראיינען און 8,4 פראצענט פון דער גאנצער צאל אידישע פאראיין-מיטגלידער; אין 1923-טן יאר מאכן שוין אויס די שניידער אנטשפרעכנדיג: 12,9 און 7,6 פראצענט, און דאס ערשטע אָרט פארנעמען איצט די באשעפטיגטע בא בוי-ארבעט און אין דער פראדוקציע פון בוי-מאטעריאלן.

נאך אט די דאזיגע גרופעס נייען די באשעפטיגטע אין דער לעדער פראדוקציע און אין שוך-פאבריקאציע מיט די באשעפטיגטע בא האלץ-בארבעטן (מערסטנטייל זיינען דאס סטאליערס).

נאר א קליינער פראצענט פון די אידישע ארבעטער נעמינט זיך אין דער כעמישער פראדוקציע (1,7 אין 1922-טן יאר און 1,5 אין 1923-טן יאר), און אין דער מעטאל-אינדוסטריע (סך-הכל 1,3 אין 1922-טן יאר און 2,1 אין 1923-טן יאר).

ווי מאיז שוין איינמאל אנגעוויזן געווארן אין דער דערמאנטער נאטיץ וועגן די ווייסרוסלענדישע פראפעסיאנעלע פאראיינען, איז פארן א גרויסער אונטערשיד אין דער פארטיילונג לויט איינצלנע פאראיינען צווישן די אידישע און צווישן די ניט-אידישע פאראיין-מיטגלידער. אזוי, למשל, איז אין 1922-טן יאר און אין 1923-טן יאר אויסגעקומען אויף די פאראיינען פון די

* דער 1 אז פון „בלעטער" די נאטיץ וועגן אירן אין די פראפעסיאנעלע פאראיינען פון ווייסרוסלאנד און פון אוקראינע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

באשעמטנטע ביים אייזנבאן־טראנספארט, אין וואלד־אגראר־ און נערטגעריי־אונטערנעמונגען, אויף פאסט, טעלעגראף און טעלעפאן, איז שולן און אין אנדערע בילדונג־אנשטאלטן און אינם מאראיין פון קאנסט־טוער העכער 60 פראצענט (63,5 פראצענט אין 1922 און 60,7 אין 1923) פון אלע ניט־אידישע מאראיין־מיטגלידער, — פון אלע אידישע מאראיין מיטגלידער אבער איז דא געווען: אין 1922־טן יאר — 15,6 און אין 1923־טן יאר — 10,3 פראצענט. מאר־קערט, דער פראצענט ראטן־אנגעשטעלטע איז צווישן די אידן כמעט צוויי מאל גרע־סער, איידער צווישן ניט־אידן. בשעת צווישן די אידן איז אין 1922־טן יאר געווען 21,8 פראצענט ראטן־אנ־געשטעלטע, איז דער פראצענט ראטן־אנגעשטעלטע צווישן די ניט־אידן געווען — נאר 9,5, און אין 1923־טן יאר, ווען אין ראטן־אנשטאלטן נעמען זיך 22,4 פראצענט פון די אידישע מאראיין־מיטגלידער, באשטייען די ניט־אידישע מיטגלידער בלויז פון 11,1 פראצענט ראטן־אנגעשטעלטע.

אין 1922־טן יאר האבן די אידן אויסגעמאכט א מערהייט אין 8 מאראיינען:

אין מאראיין פון קליידער־אינדוסטריע	. . . .	97,9 פראצ.
„ „ „ פאליגראפ.	. . . . .	83,2 „
„ „ „ לעדער און שיך „	. . . .	74,3 „
„ „ „ טראנספארט	. . . . .	67,2 „
„ „ „ ארט. טראנספארט	. . . .	67,2 „
„ „ „ שפייז־פראדוקציע	. . . .	56,7 „
„ „ „ מעטאל־אינדוסטריע	. . . .	54,2 „
„ „ „ ראטן־אנגעשטעלטע	. . . .	51,3 „

אין 1923־טן יאר בילדן די אידן א מערהייט נאר אין זעקס פון די דאזיגע אויסגערעכנטע מאראיינען, — אין מאר־איין פון מעטאל־אינדוסטריע פארקלענערט זיך דער פראצענט אידן ביז 48,0, און אין מאראיין פון ראטן־אנגעשטעלטע — ביז 46,8.

Tab. — II — טאב.

די פארטיילונג פון אידישע און ניט־אידישע מאראיין־מיטגלידער צווישן פארשיידענע מאראיינען

Verteilung der jüdischen und der nichtjüdischen Vereinsmitglieder auf die einzelnen Vereinigungen

נאמען פון פראפעסיאנעלן מאראיין Name der Berufsorganisation	אידן – Juden		ניט־אידן Nicht-Juden		סך־הכל Überhaupt	
	1922	1923	1922	1923	1922	1923
מאראיין פון ראטן־אנגעשטעלטע – Räte-Beamte	21,8	22,4	9,5	11,1	13,3	14,6
„ „ בילדונג־ארבעטער – Berufstät. in Bildungsanst.	11,5	7,4	15,0	11,7	14,6	10,4
„ „ מעד.־סאניט. ארבעטער – Krankenpflege . . .	10,1	8,4	6,8	5,8	7,8	6,6
„ „ נאדל־סאך – Bekleidung	8,4	7,8	0,1	0,3	2,7	2,5
„ „ האלץ־ארבעטער – Holz	7,4	8,3	3,6	4,3	4,8	5,3
„ „ לעדער־פראדוקציע – Leder	6,4	8,7	1,0	1,4	2,7	3,6
„ „ בוי־ארבעטער – Baugewerbe	5,4	9,0	4,1	1,6	4,5	3,9
„ „ פאלק־דערנערונג – Volksernährung	5,2	3,2	1,2	2,4	2,5	2,6
„ „ שפייז־פראדוקציע – Nahrungsmittel	4,9	6,9	1,2	1,6	2,3	3,2
„ „ טראנספארט – Transport	4,6	4,4	1,0	1,8	1,2	2,6
„ „ קאמ. ווירטשאפט – Kommun. Wirtsch. . . .	3,9	3,7	3,6	3,5	2,2	3,6
„ „ דרוקער – Druckgewerbe	3,3	3,5	0,3	0,4	3,7	1,4
„ „ כעמישער אינדוסטריע – Chem. Industrie . .	1,7	1,5	3,6	4,1	3,0	3,2
„ „ מעטאל־אינדוסטריע – Metallindustrie	1,3	2,1	0,5	1,0	0,8	1,3
די איבעריגע מאראיינען – sonstige	4,1	2,0	47,6	49,0	33,0	35,0
צוזאמען – Zusammen . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

מאר די לעצטע 2 יאר זיינען בכלל מארגעקומען ענדערונגען אינם נאציאנאלן צוזאמענשטעל פון די וויסרוסלענדישע מאראיינען. פונם 1921־טן יאר אן מאלט דער פראצענט אי־דישע מיטגלידער אין אלע מאראיינען, — חוץ דעם מאראיין פון בוי־ארבעטער, וואו דער פראצענט אידן מאלט פון 48,4 אין 1921־טן יאר ביז 37,5 אין 1922־טן און דערגייכט אין 1923־טן יאר ביז 70,4.

די דאזיגע דערשיינונג איז א פועל־יתא פון דער נייער עקאָ־נאמישער פאליטיק בכלל און פון די נייע באדינגונגען, וואס האבן זיך די לעצטע צוויי יאר געשאפן זיין דער ארבעט פון די רוסלענדישע פראפעסיאנעלע אָרגאניזאציעס.

בא דער נייער עקאָנאמישער פאליטיק האט זיך די וויסרוסלענ־דישע מלוכה־אינדוסטריע איבערגעבויט און זיך קאָנצענטרירט אין א קלענערער צאל אונטערנעמונגען, בא א קלענערער צאל ארבעטער און אָנגעשטעלטע. בא דער מארקיצונג האבן די אידישע ארבעטער און אָנגעשטעלטע מער געליטן.

צווייטנס, האט די נייע עקאָנאמישע פאליטיק געגעבן א מע־ליכקייט זיך מארגעמען מיט האגדל און מיט אנדערע, ביז דע־מאלט מארבאטענע פראפעסיעס. זי האט אויך דערלאזט עטענען פריוואטע אונטערנעמונגען, וואו שטאמען א. א. ו. די אידישע סוחרים, בירזשעויקעס, נעווענע קאפיטאליסטן און א. א. ו. א. א. ו., וועלכע האבן זיך אין די יאָרן פון מיליטערישן קאמוניזם

באַזעצט אין די ראַטן־אַנשטאַלטן, האָבן זיך איצט גענומען צו זייערע אַלטע פּראָפעסיעס. אַ טייל געוועזענע זעלבשטענדיגע בעלי־מלאכות, וואָס זיינען בשעת דעם מיליטערישן קאָמוניזם געווען באַשעפטיגט אין די גרויסע מלוכה־וואַרשטאַטן אין מינסק, באָבּרויסק, באָריסאָוו און סלוצק, האָבן בּאַ די נייע באַדינגונגען גע־מוזט זיך אומקערן אין זייערע איינענע קליינע וואַרשטאַטן. אַ טייל מיטגלידער זיינען אויסגעשלאָסן געוואָרן פון די פאַראיינען, אַלס ניט־פּראָלעטאַרישע עלעמענטן.

זעהר אינטערעסאַנט זיינען די מאַטעריאַלן וועגן אָנטייל פון די אידן אין די אָנפירענדיגע אָרגאַנען פון דער ווייסרוסלענדישער פּראָפעסיאָנעלער באַוועגונג.

אין 1922־טן יאָר זיינען 56,2 פּראָצענט פון אַלע אַקטיווע טוער געווען אידן און אין 1923־טן יאָר האָבן מיר שוין אין דער דאָזיגער גרופּע כּמעט 60 פּראָצענט אידן ד. ה. צוויי מאָל גרעסער מונם פּראָצענט ווייסרוסן צווישן די דאָזיגע טוער.

Tab. — III — טאַב.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די אַקטיווע טוער
Die nationale Zusammensetzung der Leiter

Jahr — יאָר 1923 %	1923 abs.	1922 %	1922 abs.	נאַציאָנאַליטעט Nationalität
59,8	131	56,2	131	. . . . . Juden — אידן
26,5	58	29,6	69	. . Weißrussen — ווייסרוסן
9,6	21	11,6	27	. . . . . Russen — רוסן
4,1	9	2,6	6	. . . . Polen — פּאָליאַקן
100,0	219	100,0	233	Zusammen — צוזאַמען

אָט האָבן מיר נאָך ציפערן וועגן נאַציאָנאַלן באַשטאַנד פון די אַקטיווע טוער, וואָס פירן אָן מיט דער אַרבעט פון די צווישן־פאַראיינישער אָרגאַנען און פון די גובערניעלע אָרגאַנען פון די ווייסרוסלענדישע פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען. די ציפערן ווייזן, אַז אין אַלגעמיין באַשטייען די דאָזיגע אָרגאַנען פון העכער אַ העלפט אידן (56,2 פּראָצ. אין 1922־טן יאָר און 59,4 פּראָצ. אין 1923־טן יאָר).

Tab. — IV — טאַב.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די ווייסרוס. פאַראיין־אָרגאַנען
Die nationale Zusammensetzung der weissruss. Vereinsorgane

גובערניעלע אָפּטיילן Lokalverwaltung 1923 %	1923 abs.	1922 %	1922 abs.	צווישנפאַראיינישע אָרגאַנען Gewerkschaftskartell 1923 %	1923 abs.	1922 %	1922 abs.	נאַציאָנאַליטעט Nationalität
57,1	93	49,4	87	66,6	36	77,2	44	. . . Juden — אידן
28,2	46	34,1	60	22,2	12	15,8	9	Weißrussen — ווייסרוסן
11,0	18	13,6	24	5,6	3	5,3	3	. . . Russen — רוסן
3,7	6	2,9	5	5,6	3	1,7	1	. Polen — פּאָליאַקן
100,0	163	100,0	176	100,0	54	100,0	57	Zusammen — סך־הכל

באַזונדערס גרויס איז דער אָנטייל פון אידן אין די צווישן־פאַראיינישע אָרגאַנען: — אין 1922־טן יאָר זיינען דאָ פאַראַן 77,2 פּראָצענט אידן און אין 1923־טן יאָר — 66,6 פּראָצענט אידן. אין די גובערניעלע אָרגאַנען איז דער פּראָצענט אידן שוואַכער און דערגרייכט ביז 49,4 (אין 1922) און 57,1 (אין 1923).

מיר זעהען דאָ, אַז אין די אָנפירענדיגע אָרגאַנען פון דער ווייס־רוסלענדישער פּראָפעסיאָנעלער באַוועגונג פאַרנעמען די אידן אַ גרעסערן אָרט, ווי דאָס וואָלט זיי געקומען לויט זייער פּראָצענ־טואַלן אָנטייל אין דער אַלגעמיינער פאַראיין־מאַסע.

II

די אידן אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי

Die Juden in der Kommunistischen Partei

דעם אָנטייל פון אידן אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי פון ווייסרוסלאַנד אילוסטרירן די דאַטן פון פאָלגענדיגער טאַבעלע:

Tab. — V — טאַב.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די מיטגלידער און קאַנדידאַטן פון דער ווייסרוסלענדישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי
Die nationale Zusammensetzung der Mitglieder und Kandidaten

קאַנדידאַטן – 1923 – Kandidaten %	Kandidaten abs.	מיטגלידער פון פּאַרטיי Mitglieder 1923 %	1923 abs.	1922 %	1922 abs.	נאַציאָנאַליטעט Nationalität
32,8	210	30,8	886	29,6	848	. . . Juden — אידן
38,8	249	32,4	932	59,1	1.697	Weissrussen — ווייסרוסן
22,0	141	24,6	704			. . . Russen — רוסן
3,9	25	6,4	184	5,8	167	. . Polen — פּאָליאַקן
0,8	5	2,6	74	2,5	70	. . . Letten — לעטן
1,7	11	3,8	96	3,1	89	. Sonstige — אַנדערע
100,0	641	100,0	2.876	100,0	2.871	Zus. — סך־הכל

די ווייסרוסלענדישע קאָמוניסטישע פּאַרטיי, וואָס פאַרמאָגט איינגאַנצן 2800 מיט עטליכע און זיבעציג מיטגלידער און 641 קאַנדידאַטן, באַשטייט אַלזאָ כּמעט אויף אַ דריטל פון אידישע מיטגלידער און קאַנדידאַטן.

נאָענטער צום אמת וועלן מיר אָבער זיין, ווען מיר וועלן נעמען די צאָל אידישע מיטגלידער און קאַנדידאַטן לגבי אַלע שטאָטישע קאָמוניסטן. אַראָפּרעכענענדיג די פּויערישע מיט־גלידער און קאַנדידאַטן (689 מיטגלידער אין 1922־טן און 829 אין 1923־טן יאָר און 255 קאַנדידאַטן אין 1923־טן יאָר), באַקומען מיר, אַז די אידישע מיטגלידער האָבן אין 1922־טן יאָר אויסגעמאַכט 38,9 פּראָצענט פון אַלע מיטגלידער פון דער פּאַרטיי און אין 1923־טן יאָר — 43,3 פּראָצענט; פון אַלע קאַנדידאַטן ניט־פּויערים אין 1923־טן יאָר האָבן די אידן געגעבן 54,4 פּראָצ.

דער אָנטייל פון די אידן אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי פון ווייסרוסלאַנד אַנטשפּרעכט אויף אַזאַ אופן דעם דורכשניט־פּראָצענט פון דער אידישער שטאָטישער באַפעלקערונג.

העכער, ווי צווישן דער נאַנצער פּאַרטיי־מאַסע, איז דער פּראָ־צענט אידן אין די אָנפירענדיגע אָרגאַנען פון דער ווייס־רוסלענדישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי.

אין 1922־טן יאָר זיינען די פּאַרטיי־קאָמיטעטן, ווי ס'איז צו זעהען פון דער טאַבעלע VI, באַשטאַנען פון 45,9 פּראָצענט און

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

אין 1923־טן יאָר פון 40,9 פּראָצענט אידן. דער טעכנישער פּאַרטיי־אַפּאַראַט באַשטייט אין 1923־טן יאָר כמעט אויף אַ העלפט — 48,3 פּראָצענט — פון אידן.

Tab. — VI — טאַב.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די קאָמיטעטן און פונם טעכנישן אַפּאַראַט פון דער ווייסרוס. קאָמ. פּאַרטיי

Die nationale Zusammensetzung der Komitees und des Verwaltungsapparates der Weissruss. Kommunist. Partei

נאַציאָנאַליטעט Nationalität	פּאַרטיי־קאָמיטעטן Komitees 1922 abs.	1922 %	1923 abs.	1923 %	טעכנ. פּאַרטיי־אַפּאַראַט Verwaltungsapparat abs.	%
אידן . . . . Juden	28	45,9	36	40,9	85	48,3
ווייסרוסן . . Weißrussen	14	23,0	19	21,6	54	30,7
רוסן . . . . Russen	12	19,7	16	18,2	14	8,0
פּאָליאַקן . . Polen	1	1,6	7	8,0	16	9,1
לעטן . . . . Letten	3	4,9	6	6,8	2	1,1
אַנדערע . . . Sonstige	3	4,9	4	4,5	5	2,8
סך־הכל - Zus.	61	100,0	88	100,0	176	100,0

מאַרקערט, די ווייסרוסן און די רוסן — צוויי נאַציאָנאַליטעטן, וואָס בילדן די אַבסאָלוטע מערהייט פון דער פּאַרטיי, — גיבן אין די קאָמיטעטן און אינם טעכנישן פּאַרטיי־אַפּאַראַט אַ קלענערן פּראָצענט, איידער אין דער פּאַרטיי בכלל.

כדי צו מאַרשטייען די סיבה פון אָט אַ דער דערשיינונג, דאַרף מען זיך באַקענען מיט סאָציאַלן באַשטאַנד פון די פּאַרטיי־קאָמיטעטן און פון זייער טעכנישן אַפּאַראַט. די אַנטשפּרעכנדיגע דאַטן ווערן דאָ געגעבן אין דער טאַבעלע VII. זיי ווייזן, אַז די

Tab. — VII — טאַב.

דער סאָציאַלער באַשטאַנד פון די קאָמיטעטן און פונם טעכנישן אַפּאַראַט פון דער ווייסרוס. קאָמ. פּאַרטיי

Soziale Gliederung der Komitees u. des Verwaltungsapparates

סאָציאַלע גרופּעס Soziale Schicht	פּאַרטיי־קאָמיטעטן Komitees 1922 abs.	1922 %	1923 abs	1923 %	טעכנ. פּאַרטיי־אַפּאַראַט Verwaltungsapparat abs.	%
אַרבעטער . . Arbeiter	25	41,0	41	46,6	56	31,8
פּויערן . . . Bauern	12	19,7	5	5,7	20	11,4
אנגעשטעלטע און אינטעליגענץ Angest. u. freie Berufe	24	39,3	42	47,7	100	56,8
סך־הכל - Zus.	61	100,0	88	100,0	176	100,0

נרעסטע מערהייט פון די פּאַרטיי־קאָמיטעטן און פונם טעכנישן פּאַרטיי־אַפּאַראַט באַשטייט פון אינטעליגענטן, אָנגעשטעלטע און אַרבעטער ד. ה. אַלץ אַזעלכע סאָציאַלע גרופּעס, וואָס אין ווייסרוסלאַנד באַשטייען זיי מערסטנטיילס פון אידן.

אַ גרויסן פּראָצענט בילדן די אידן אויך אויף די קאָנפערענצן פון דער ווייסרוסלענדישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי. די XI־טע פּאַרטיי־קאָנפערענץ אין 1922־טן יאָר און די XII־טע אין 1923־טן יאָר זיינען כמעט אויף דער העלפט באַשטאַנען פון אידישע דעלעגאַטן.

Tab. — VIII — טאַב.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די קאָנפערענצן פון דער ווייסרוס. קאָמ. פּאַרטיי

Die nationale Zusammensetzung der Konferenzen XI u. XII

נאַציאָנאַליטעט Nationalität	XI abs.	XI %	XII abs.	XII %
אידן – Juden	75	50,7	140	47,9
ווייסרוסן – Weißrussen . .	39	26,3	80	28,1
רוסן — Russen	18	12,2	34	11,7
פּאָליאַקן – Polen	10	6,8	22	7,5
לעטן – Letten	3	2,0	7	2,4
אַנדערע – sonstige	3	2,0	7	2,4
סך־הכל – Zusammen . .	148	100,0	292	100,0

אויב אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי פון ווייסרוסלאַנד שפּילן די אידן זעהר אַ גרויסע ראָליע, שטעלן זיי אָבער מאָר מיט זיך לגבי דער נאַנצער אָרגאַניזירטער אידישער אַרבעטערשאַפט אַ נישטיגן פּראָצענט — בלויז 7,5 פּראָצענט (שוין אינאיינעם מיט די קאַנדידאַטן).

די ווייסרוסלענדישע אָרגאַניזירטע אַרבעטערשאַפט גיט בכלל אַ קליינעם פּראָצענט קאָמוניסטן, — דער דורכשניט־פּראָצענט קאָמוניסטן און קאַנדידאַטן דערגרייכט אין 1923־טן יאָר ביז 7,3. אַזוי אַרום, גיבן די אידישע אַרבעטער דעמזעלבן פּראָצענט קאָמוניסטן, ווי די ניט־אידישע. לאָמיר אָבער נעמען יעדע נאַציאָנאַלע גרופּע באַזונדער, וועלן מיר זעהן, אַז די אידישע אַרבעטער צייכענען זיך אויס אין ווייסרוסלאַנד מיטן קלענסטן פּראָצענט קאָמוניסטן, און נאָר די ווייסרוסישע אַרבעטערשאַפט האָט נאָך אַ קלענערן פּראָצענט. אויסרעכענענדיג דעם פּראָצענט קאָמוניסטן לגבי די פאַראיין־מיטגלידער (חוץ די אייזנבאַן־אַרבעטער, וואָס זייער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד איז אונז ניט באַקאַנט), באַקומען מיר, אַז די רוסישע קאָמוניסטן און קאַנדידאַטן מאַכן אויס 22,2 פּראָצענט פון די רוסישע פאַראיין־מיטגלידער, די פּוילישע קאָמוניסטן און קאַנדידאַטן — 10,1 פּראָצענט פון די פּוילישע פאַראיין־מיטגלידער, און אַז די קאָמוניסטן און קאַנדידאַטן פון די איבעריגע נאַציאָנאַלע גרופּעס שטעלן מיט זיך מאָר 15,7 פּראָצענט פון דער אַנטשפּרעכנדיגער גרופּע פאַראיין־מיטגלידער. פאַרשטייט זיך, אַז ביים צוגעבן די צאָל אייזנבאַן־אַרבעטער וועלן זיך די דאָזיגע פּראָצענטן אין אַ געוויסער מאָס פאַרקלענערן, די פאַרהעלטענישן אָבער צווישן די באַזונדערע נאַציאָנאַלע גרופּעס וועלן בלייבן כמעט דיזעלבע.

דער פּראָצענט אידן־קאָמוניסטן לגבי דער נאַנצער אידישער באַפעלקערונג פון ווייסרוסלאַנד איז נאָך נישטיגער. רעכענען מיר

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

איס, וויפיל קאָמוניסטן ס'קומט אויס אויף 1000 נפשות פון יעדער באַפעלקערונג־גרופּע, אַקומען מיר פאָלגנדיגע רעזולטאַטן:

אויף 1000	פון דער	אידישער	באַפעלק.	— 3,4	אידישע קאָמ.
"	"	"	"	— 0,8	ווייסרוס. "
"	"	"	"	— 10,6	רוסישער "
"	"	"	"	— 3,4	פּוילישער "
"	"	"	"	— 10,3	פון אַנד. "

III

די אידן אינם ראַטן־אַפּאַראַט

Die Juden in den Räte-Organen

אינם ראַטן־אַפּאַראַט פון דער ווייסרוסלענדישער רעפּובליק שפּילן אידן נים קיין קלענערע ראָליע, ווי אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי.

ווען מיר־זאָלן נעמען אַלע אנגעשטעלטע און אַרבעטער פון די ווייסרוסלענדישע פאָלק־קאָמיסאַריאַטן, האָבן מיר אידן צווישן זיי — כמעט אַ דריטל (נעגוייער — 30,7 פּראָצענט).

אין איינינע קאָמיסאַריאַטן און אַנשטאַלטן דערגרייכט דער פּראָצענט אידן ביז עטליכע און אכציג.

אַ בילד פון דעם אַנטייל פון אידן אינם ראַטן־אַפּאַראַט האָבן מיר פאַר זיך אין פאָלגנדיגער טאַבעלע IX.

Tab. — IX — טאַב.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די ווייסרוסלענדישער קאָמיסאַריאַטן

Die nationale Zusammensetzung der weissrussländischen Kommissariate

נאַציאָנאַליטעט Nationalität	ס'ה אַנגעשטעלטע אין ראַטן־אַנשטאַלטן Gesamtzahl der Angestellten in den Kommissariaten		פירער פון די קאָמיסאַריאַטן Leiter der Kommissariate	
	abs.	%	abs.	%
אידן . . . . Juden	2030	30,7	92	39,2
ווייסרוסן . . . Weissrussen	3040	46,0	65	27,7
רוסן . . . . Russen	918	13,0	37	15,7
פּאָליאַקן . . . Polen	392	5,0	20	8,5
אַנדערע . . . Sonstige	232	3,5	21	8,0
סך־הכל — Zus.	6.614	100,0	235	100,0

דער אַנטייל פון אידן אין ווייסרוסלענדישן ראַטן־אַפּאַראַט צייכענט זיך אויס מיט דער זעלבער טענדענץ, ווי זייער אַנטייל אין דער פּאַרטיי און אין דער פּראָפעסיאָנעלער באַוועגונג. אויך דאָ האָבן מיר אינם אַנפירנדיגן אַפּאַראַט אַ פיל גרעסערן פּראָצענט אידן, איידער אינם באַשטאַנד פונם דאָזיגן־אַפּאַראַט בכלל: — כמעט 40 פּראָצענט פון דעם אַנפירנדיגן פּערסאָנאַל פון די ראַטן־אָרגאַנען באַשטייט פון אידן.

באַזונדערס הויך איז דער פּראָצענט אידן אינם אַנפירנדיגן פּערסאָנאַל פון די האַגדל־ און פּראָדוציר־אַפּאַראַטן. פון די 27 פּערזאָן, וואָס מען די פאַראַנטוואָרטליכע אַרבעט אינם ראַט פון פאָלק־ווירטשאַפט, זיינען 22, ד. ה. 81,5 פּראָצענט אידן; דער אַנפירנדיגער פּערסאָנאַל פון „ביעלוויניעשטאַרנ" (ווייסרוסלענדישער קאָמאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציע) זיינען פאַראַן 8 אידן, — 53,3 פּראָצענט.

Tab. — X — טאַב.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די ווייסרוסלענדישע ראַטן־צוזאַמענקאָמען און פון דעם ווייסר. צענטר. אויספיר־קאָמיטעט

Die nationale Zusammensetzung der Weissrussländischen Räte-Kongresse und des Zentralen Exekutive-Komitees

Nationalität נאַציאָנאַליטעט	ראַטן־צוזאַמענקאָמען Räte-Kongress				צענטר. אויספיר־קאָמיטעט Zentrale Exekutive			
	1922		1923		1922		1923	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
אידן . . . Juden	52	24,2	66	26,4	17	34,0	36	37,0
ווייסרוסן . . Weißrussen	112	52,1	120	48,0	19	38,0	39	41,0
רוסן . . . Russen	33	15,3	39	15,6	3	6,0	7	7,4
פּאָליאַקן . . Polen	9	4,2	12	4,8	6	12,0	7	7,4
אַנדערע . . Sonstige	9	4,2	13	5,2	5	10,0	6	6,3
צוז. — Zus.	215	100,0	250	100,0	50	100,0	95	100,0

אין די ראַטן־צוזאַמענקאָמען און אינם צענטראַלן אויספיר־קאָמיטעט פון די אַרבעטער־, אין פּויערים־דעפּוטאַטן פון ווייסרוסלאַנד (צ. י. ק. ס. ס. ר. ב.) בילדן די אידן אויך נאָר אַ נרויסן פּראָצענט. אידן פאַרנעמען דאָ מער פון אַ דריטל ערטער אינם צ. י. ק., — 34,0 פּראָצענט אינם צ. י. ק. פון 3־טן צוזאַמענרוף (1922) און 37,9 פּראָצענט אינם צ. י. ק. פון 4־טן צוזאַמענרוף (1923), בעת אויף די ראַטן־צוזאַמענקאָמען פון ווייסרוסלאַנד האָבן זיי געהאַט דעלעגאַטן בערך אַ מערטל.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

סטאטיסטישע כראניק

Statistische Chronik

I

Bevölkerung — דעמאָגראַפיע

די אידן אין דענעמאַרק*
— 1921 —
Die Juden in Dänemark

לויט דער מאָלק־ציילונג פון 1921־טן יאָר באַשטייט די אידישע באַפעלקערונג פון דענעמאַרק פון 5947 נפשות. פון זיי נעמען זיך:

אין גרויס־קאָפענהאַגן	5875	—	98,8%
„ די איבערינע ערטער פון דענעמאַרק .	72	—	1,2%
סך־הכל . .	5947	—	100,0%

אויב מיר זאָלן אַראָפּרעכנען די 23 אידישע איינוואוינער פון דעם טייל שלעזוויג, וואָס איז צו דער צייט פון דער ציילונג שוין געווען צוריק בא דענעמאַרק, באַקומען מיר פאָלגנדיגע ציפערן:

אין גרויס־קאָפענהאַגן	5875 אידן	—	99,2%
„ די איבערינע ערטער פון דענעמאַרק (אָן שלעזוויג)	49 „	—	0,8%
סך־הכל . .	5924 אידן	—	100,0%

די אונטן־געבראַכטע טאַבעלע I שטעלט פאָר דעם וואוקס פון דער אידישער קהלה אין דענעמאַרק פאַר די לעצטע 80 יאָר.

Tab. — I — טאַב.

דער וואוקס פון דער אידישער באַפעלקערונג אין דענעמאַרק
1840—1921

Das Wachstum der jüdischen Bevölkerung in Dänemark

יאָר Jahr	אַלג. צאָל אידן Gesamtzahl		פון זיי — Davon			
			אין דער הויפּטשטאָט in der Hauptstadt		אין איבר־דענעמאַרק im übr. Dänemark	
	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.
1840	100,0	3839	58,6	2248	41,4	1591
1860	100,0	4214	67,8	2858	32,2	1356
1880	100,0	3946	79,2	3125	20,8	821
1890	100,0	4080	85,6	3491	14,4	589
1901	100,0	3476	88,2	3065	11,8	411
1911	100,0	5164	91,2	4710	8,8	454
1921	100,0	5924	99,2	5875	0,8	71

ס'איז צו זעהן, אַז ביזן 1860־טן יאָר האָט נאָך די אידישע קהלה געוואַקסן. זי האָט זיך פאַרגרעסערט אין משך פון 1840—1860 אויף 375 נפשות, ד. ה., אויף אַ קאַרג צענטל חלק (9,8 פּראָצענט). פון 1860־טן יאָר הויבט אָן די צאָל אידן צו פאַלן (מיט אַ אויסנעם אין 1890, ווען זי שטייגט איבער אויף 3,4 פּראָצענט די צאָל אידן אין 1880) און פאַלט ביזן 1901־טן יאָר. פאַר דעם צענדליג יאָר 1911—1901 וואַקסט זי אויס כמעט אויף נאַנצע 50 פּראָצענט (48,6) און צום צווייטן צענדליג יאָר — אין 1921 — וואַקסט זי אויס נאָך אויף קאָרנע 15 פּראָצענט און איז שוין איצט אויף 70,4 פּראָצענט גרעסער, ווי אין 1901. דאָסזעלבע קענען מיר אויך זעהן פון די פאָלגנדיגע צאָלן:

יאָר Jahr	צאָל פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג Gesamt-Bevölkerung	צאָל פון דער אידישער באַפעלקערונג Jüdische Bevölkerung	% פון דער איד. באַפעלקערונג לגבי דער אַלגעמיינער % der jüd. Bevölkerung
1880	1969039	3946	0,20
1901	2449540	3476	0,14
1921	3267831	5924	0,18

פון 1880 ביז 1901 איז דער פּראָצענט פון דער אידישער באַפעלקערונג פון דענעמאַרק לגבי דער אַלגעמיינער נעפאַלן פון 0,20 ביז 0,14 און אין 1921 דערגרייכט ער שוין 0,18. אינטערעסאַנט איז וואָס די אַלגעמיינע באַפעלקערונג האַלט דאָ אין איין וואַקסן.

די מענדענצן פונם וואוקס פון דער אידישער געמיינדע אין דענעמאַרק ווערן קלאָרער, ווען מ'נעמט באַזונדער די קאָפענהאַגענער געמיינדע, וועלכע שטעלט מיט זיך פאָר (ווי מ'איז צו זעהן פון טאַבעלע I) דעם גרעסטן טייל פון די דענעמאַרקער אידן. טיילן מיר דערביי איין די נאַנצע אידישע באַפעלקערונג פון קאָפענהאַגן אויף היימישע און פרעמדע אָדער רוסישע אידן, דעמאָלט באַקומט זיך אַזאַ מין בילד:

Tab. — II — טאַב.

דער וואוקס פון דער אַלטער קאָפענהאַגענער געמיינדע און פון די רוסישע אידן אין קאָפענהאַגן
1890—1821

Das Wachstum der jüdischen Gemeinde in Kopenhagen

יאָר Jahr	ס'ה זיינען געווען אידן Juden	פון זיי זיינען Davon		% פון די רוסישע אידן % d. russ. Juden
		היימישע Einheim.	רוסישע Russische	
1890	3491	3491	—	—
1901	3065	3065	—	—
1906	3276	3012	264	8,1
1911	4710	3110	1600	34,0
1921	5875*	2729	2988**	50,9

* הון די היימישע און רוסישע אידן נייען אויך אויער אריין 158 אידן אָנגעקומענע בשעת טלחמה פון פאַרשיידענע לענדער.

** פון זיי זיינען 373 אָנגעקומען בשעת טלחמה.

* די רעדאַקציע דריקט אויס איר דאַנק דעם נעערטן פּראָפעסאָר ד. סיסאָנסן פון קאָפענהאַגן פאַר די צוגעשיקטע ידיעות וועגן דער ציילונג פון 1921־טן יאָר.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

פון די דאזיגע ציפערן ווערט קלאר, אז די אלטע אידישע געמיינדע פון קאפענהאגן האלט אין איין קלענער ווערן און אז דער נאנצער צוואקס, וועלכן מיר האבן געזעהן פון מאבעלע I, נייט אויפן חשבון פון די רוסישע אידן. אנגעקומען אהער אין א קליינער צאל באלד נאך דער רוסישער רעוואלוציע אין 1905, פארנעמען זיי דא שוין אין 1911 א נאנץ באדייטנדיגן ארט — 34,0 פראצענט פון אלע קאפענהאגענער אידן און העכער א העלפט פון דער צאל מיטגלידער אין דער אלטער אידישער געמיינדע, און אין 1921-טן יאר שטיינט זיי שוין אפילו איבער די אלטע אידישע געמיינדע אויף 9,5 פראצ. און מאכן שוין אויס דעמאלט נאנצע 50,9 פראצענט פון אלע אידישע קאפענהאגענער איינוואוינער.

דאס פארקלענערן זיך פון דער אלטער אידישער געמיינדע ערקלערט זיך מיט דער שטיינדיגער צאל געמישטע חתונות, די קינדער פון וועלכע זיינען שוין מערסטנטיילס נים קיין גלידער פון דער אידישער געמיינדע, ווי אויך מיט דעם קלענער ווערן פון דער צאל חתונות בא די דענעמארקער אידן, מיט דער נידריגער פרוכט־באַרקייט פון אט די דאזיגע חתונות א. א. וו. דאס וואקסן פון דער צאל רוסישע אידן איז א פועל־יוצא פון דעם שטענדיגן צוקומען פון נייע איינוואנדערנדיגע גרופעס.

ווענדן מיר זיך איצט נאך אמאל צו דער טאבעלע I, אזוי זעהען מיר פאלגנדיגן אינטערעסאנטן פאקט, — דאס קאנצענטרירן זיך פון דער דענעמארקער אידישער באפעלקערונג אין דער הויפטשטאט. דער פראצעס קומט דא פאר אן אן אויסהער און צייכנט זיך אויס מיט א שנעלן טעמפ. אין 1840 וואוינען נאך אין פארשיידענע ערטער פון דענעמארק (חוץ קאפענהאגען) 41,4 פראצענט פון אלע דענעמארקער אידן און אין קאפענהאגן וואוינען 58,6 פראצענט; אין 1901-טן יאר וואוינען שוין אין קאפענהאגן 88,2 פראצענט פון אלע דענעמארקער אידן און אין 1921 נעפינט זיך דא שוין כמעט די נאנצע אידישע באפעלקערונג (99,2 פראצ.).

י. ק.

Cordt Trap: „Die Juden in (ציפערן ביז 1921 פון: Dänemark, insbesondere in Kopenhagen." Statistik der Juden. Sammelschrift. Berlin 1918.

די אידן אין דער שווייץ
— 1920 —
Die jüd. Bevölkerung in der Schweiz

נענויערע סטאטיסטישע מאטעריאלן וועגן דער אידישער באפעלקערונג פון דער שווייץ אין 1920-טן יאר וועלן מיר ברייגנען אין די קומענדיגע נומערן, נאכדעם ווי ס'וועט ערשיינען יענער באנד פון שווייצערישן סטאטיסטישן יארבוך, וועלכער דארף ספעציעל באהאנדלען די רעזולטאטן פון דער לעצטער פאלקס־ציילונג אין דער שווייץ. דערווייל באגרעניצן מיר זיך נאר מיט איינינע רעזולטאטן פון דער פאלקס־ציילונג פון 1920, וועלכע זיינען פארעפנטלאכט אין דעם לעצטן שווייצערישן סטאטיסטישן יארבוך (21-טער יארגאנג).

צום מאמענט פון דער ציילונג האט די אידישע באפעלקערונג אין דער שווייץ דערנייכט 20,955 נפשות. דאס האט אויסגעמאכט סך־הכל א האלב פראצענט פון דער נאנצער שווייצערישער באפעלקערונג, וואס האט צו־דער דאזיגער צייט דערנייכט ביז 3,886,090 נפשות. פון דערפון, אבער וואס די אידישע באפעלקערונג פארנעמט דא אין כמות אזא קליין ארט, איז נים צו דריינגען, אז אויך אינם עקאנאמישן לעבן פונם לאנד שפילן זיי א קליינע ראלע.

לויט איינצעלנע קאנטאנען טילט זיך די אידישע באפעלקערונג אויף אזא אופן:

%	אידן Juden	אלגעמיינע באפעלקערונג Ges.-Bevölkerung	Kantone — קאנטאנען
1,27	6886	538427	Zürich — ציריך
0.30	2056	475511	Bern — בערן
0,81	557	176985	Luzern — לוצערן
0,02	7	23967	Ury — אורי
0,04	22	59629	Schweiz — שוויץ
0,37	65	17657	Oberwalden — אבערוואלדן
—	—	18889	אונטערוואלדען — Unterwalden
0,06	21	33901	Glarus — גלארוס
0,10	32	31617	Zug — צוג
0,09	141	128889	Freiburg — פריבורג
0,13	173	130905	Solothurn — סאלאטורן
1,75	2459	140508	Basel-Stadt — באזל־שטאט
0,26	216	82472	Basel-Dorf — באזל־דערף
0,08	43	50471	Schaffhausen — שאפהויזן
0,07	37	55409	אפפענצעל (ב. רה.) — Appenzell
0,01	2	14574	אפפענצעל (י. רה.) — Appenzell
0,04	1126	295496	St. Gallen — סט. גאללן
0,28	348	122044	Graubünden — גרויבינדן
0,28	690	240736	Aargau — אארגוי
0,13	170	135777	Thurgau — טורגוי
0,16	251	152725	Tessin — טעססין
0,58	1871	319736	Waadt — וואאדט
0,72	953	131431	Neuenburg — נייענבורג
1,62	2772	771254	Genf — גענף
0,54	20955	3886090	Zusammen — סך־הכל

די נעדיכטקייט פון דער אידישער באפעלקערונג איז דא נים אומעטום איינע און דיזעלבינע. נעדיכטער ווי אין אלע איבערינע קאנטאנען איז די אידישע באפעלקערונג אין קאנטאן באזל־שטאט (1,75 פראצענט פון דער נאנצער באפעלקערונג פון קאנטאן).

נאך באזל נייט דער נענסער קאנטאן, וואו די אידן מאכן אויס 1,62 פראצענט פון אלע איינוואוינער. אויפן דריטן ארט איז דער ציריכער קאנטאן. דא דערנייכט דער פראצענט פון די אידן בנוגע דער אלגעמיינער באפעלקערונג 1,27 פר אצענט. צו די קאנטאנען, אין וועלכע ס'וואוינען מער פון 1000 אידן, נעהערן נאך: דער קאנטאן בערן מיט 2056 אידן, קאנטאן וואאדט מיט 1871 אידן און קאנטאן סען־גאללען מיט 1126 אידן.

ווי האט זיך אנטוויקלט די אידישע באפעלקערונג אין דער שווייץ? די ציפערן פאר דער צייט פון 1850 ביז 1920 ווייזן פאלגנדיגעס:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

Jahr — יאָר	די אַלגעמיינע באַפעלקערונג Gesamt-Bevölkerung	אידן Juden	%
1850	2392740	3145	0,13
1860	2510494	4216	0,17
1870	2669147	6996	0,26
1880	2846102	7373	0,26
1890	2933334	8069	0,28
1900	3325023	12864	0,37
1910	3765002	19023	0,51
1920	3886090	20955	0,54

סענגוס נאָר איין קוק מאַן אויף די דאָזיגע ציפערן, כדי זיך באַלד איבערצייגן, אַז די אידישע באַפעלקערונג וואַקסט אַ סך ניכער, איידער די אַלגעמיינע באַפעלקערונג. בעת די דאָזיגע אַלגעמיינע באַפעלקערונג האָט זיך פאַר דעם גאַנצן פעריאָד צייט (פון 1850 ביז 1920) פאַרגרעסערט בלויז אויף 62 פּראָצענט, איז די אידישע באַפעלקערונג אויסגעוואַקסן פאַר דערזעלבער צייט אויף 566 פּראָצענט, דאָס הייסט, אַז די אַלגעמיינע באַפעלקערונג איז אין 1920-טן יאָר געווען העכער אַנדערהאַלבן מאָל אַזוי פיל ווי אין 1850-טן יאָר, די אידישע באַפעלקערונג אָבער — העכער זעקס מיט אַ האַלבן מאָל אַזוי פיל, ווי אין 1850.

דער אינטענסיווער וואוקס פון דער אידישער באַפעלקערונג איז כמעט אויסשליסלעך אַרויסגערופן געוואָרן דורך דער שטענדיגער אימיגראַציע פון אידישע עלעמענטן. די שוויץ איז כידוע געווען אַ מקום מקלט פאַר פּאָליטיש-גערודפסטע און אַהער האָט איבערגעוואַנדערט אַ גרויסע צאָל אידישע אינטעליגענטן פון רוסלאַנד, וועלכע סאיז אויסגעקומען פיל צו ליידן פון דער צאַריסטישער אָרדנונג. און מיר האָבן טאַקע געזעהען פון דער נאָרוואָס געבראַכטער מאַבעלע, אַז דאָס צענדליגע יאָר 1900—1910, דאָס הייסט נאָר די צייט, ווען רוסלאַנד האָט איבערגעלעבט די רעוואָלוציע, פּאָגראָמען, רדיפות אויף דער אינטעליגענץ, — ברענגט דעם גרעסטן צוואַקס פון דער שוויצאַרישער אידישער באַפעלקערונג.

אין משך פונם לעצטן צענדליג יאָר — 1910—1920 — באַזעצט זיך אין דער שוויץ שוין נאָר אַ קליינע צאָל אידן. דאָס ערקלערט זיך, פאַרשטייט זיך, דערמיט וואָס בשעת דער וועלט-מלחמה זיינען די גרעניצן פון די מלחמה-פירנדיגע מלוכות געווען פעסט צוגעשלאָסן.

ד. ס.

די צאָל אידן אין וואַרשע
— 1922 —
Zahl der Juden in Warschau

לויט די רשימות פון וואַרשעווער פּאָליציי האָט וואַרשע געציילט צום 1-טן יאַנואַר 1922 אַ באַפעלקערונג פון 956.087 נפשות, אָן דעם מיליטער-גאַרניזאָן און אָן די אָנגעפאָרענע פון דער פרעמד.

די אידישע באַפעלקערונג האָט צו דעם זעלבן טאָג געציילט 321.997 נפשות, ד. ה. 33,7 פּראָצענט פון דער גאַנצער באַפעלקערונג.

געשלעכט- און עלטער-אויפבוי פון דער ניט-אידישער און אידישער באַפעלקערונג אין וואַרשע
(1922)
Geschlecht und Altersaufbau der nichtjüdischen und jüdischen Bevölkerung in Warschau

Juden — אידישע באַפעלקערונג					Nicht-Juden — ניט-אידישע באַפעלקערונג					עלטער-גרופּעס Altersklasse
אויף יעדע 100 מענער קומט אויס פרויען Auf je 100 männl. Persn. treffen weibliche	%	צוזאַמען Zusammen	פרויען Weibl.	מענער Männl.	אויף יעדע 100 מענער קומט אויס פרויען Auf je 100 männl. Persn. treffen weibliche	%	צוזאַמען Zusammen	פרויען Weibl.	מענער Männl.	
103	8,5	27.273	13.817	13.456	98	7,1	45.147	22.371	22.776	0– 5
116	1,9	6 295	3 376	2.919	100	1,3	8.321	4.153	4.168	5– 6
111	2,0	6.604	3.479	3.125	102	1,6	10.135	5.127	5.008	6– 7
111	2,3	7.431	3.908	3.523	105	1,9	11.846	6.081	5.765	7– 8
114	2,4	7.590	4.049	3.541	105	1,8	11.740	6.005	5.735	8– 9
108	2.6	8.267	4.299	3 968	104	2,0	12.774	6.522	6.252	9–10
105	2,6	8.419	4.312	4.107	102	2,1	13.323	6.742	6.581	10–11
108	2,7	8.712	4.518	4.194	107	2,1	13.311	6.887	6.424	11–12
110	2,8	9 025	4.734	4.291	106	2,1	13 503	6.950	6 553	12–13
105	3,0	9.609	4.931	4.678	106	2,3	14.238	7.309	6.929	13–14
108	3,2	10 439	5.432	5.007	105	2,5	16.070	8.244	7.826	14–15
108	34,0	109.664	56.855	52.809	108	26,9	170.408	86.391	84,017	0–15
110	12,1	38.984	20.459	18.525	117	11,2	71.222	38.363	32.859	15–20
124	45,1	144.962	80.386	64.576	129	51,1	324,099	182.911	141.188	20–55
119	8,8	28.387	15.401	12.986	147	10,8	68.361	40.702	27.659	55 און עלטער und mehr
116	100,0	321.997	173.101	148.896	122	100,0	634.090	348.367	285.723	סך-הכל Zusammen

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

ליט די רשימות פון דער זעלבער וואַרשעווער פּאָליציי, וואָס זיינען צונויפגעשטעלט געוואָרן צום 1־טן יאַנואַר 1921, האָט זיך צו דעם דאָזיגן טערמין געפונען אין וואַרשע אַ באַפעלקערונג פון 944,731 נפשות (אָן דעם מיליטער־גאַרניזאָן און אָנגעפאָרענע פון דער פרעמד), פון זיי אידן — 325,331, וואָס ס׳מאַכט אויס 34,4 פּראָצענט פון דער באַפעלקערונג.

פאַר דעם איינעם יאָר — פון 1־טן יאַנואַר 1921 ביז 1־טן יאַנואַר 1922 — איז צו דער אַלגעמיינער צאָל איינוואוינער צוגעקומען 11,356 נפשות; פאַרקערט, די אידישע באַפעלקערונג האָט זיך פאַרקלענערט אויף 3,334 נפשות.

די ציפערן, וואָס זיינען געבראַכט אין דער טאַבעלע, ווייזן, אַז די אידישע באַפעלקערונג פון וואַרשע איז הן לויט איר עלטער־אויפבוי און הן לויט איר געשלעכט־צוזאַמענשטעל אַנדערש, איידער די קריסטליכע באַפעלקערונג. אין פאַרגלייך מיט דער לעצטער צייכנט זי זיך אויס מיט אַ פיל גרעסערן פּראָצענט מינדעריערינע ביז 15 יאָר און מיט אַ קלענערן פּראָצענט נפשות פון פּראָדוקטיוון עלטער (פון 20 ביז 55 יאָר), ווי אויך מיט אַ קלענערן פּראָצענט פרויען אין די עלטער־גרופּעס: 20—15 יאָר, 55—20 יאָר, 55 יאָר און עלטער.

ס׳מוז אָבער באַמערקט ווערן, אַז די פּאָליצייאישע ידיעות רופן בכלל אַרויס ערנסטע ספקות און מיר באַגרעניצן זיך דעריבער מיט די נאָר־וואָס אָנגעמערקטע אויספירן.

נעוויערע און פּינקטליכערע ידיעות ווענן די דאָזיגע וויכטיגע דעמאָגראַפישע מאָמענטן פון דער וואַרשעווער אידישער און קריסטליכער באַפעלקערונג וועלן מיר געפינען אין די מאַטעריאַלן פון דער לעצטער ציילונג אין פּוילן אין 1921־טן יאָר, וועלכע דאַרפן אינגיכן פאַרעפנטליכט ווערן.

(ציפערן פון Miesięcznik Statystyczny Tom V, Zeszyt 4, Warszawa 1922, אויסגאַבע פונם צענטראַלן סטאַטיסטישן אַמט פון דער פּוילישער רעפּובליק).

י. ק.

אידן אין פעטראָגראַד
— 1920 —
Die Juden in Petrograd

די פעטראָגראַדער אָפיציעלע סטאַטיסטישע אויסגאַבע „Материалы по статистике Петрограда", вып. I-V בריינגט פאָלגנדיגע רע־זולטאַטן פון דער פאָלקס־ציילונג אין פעטראָגראַד פון 28־טן יולי 1920:

נאַציאָנאַליטעט — Nationalität	abs.	%
רוסן, אוקראַינער, ווייסרוסן . . Russen, Ukrainer, Weissrussen	606 494	83,98
אידן — Juden	25 453	3,52
פּאָליאַקן — Polen	24 793	3,43
אַנדערע — Sonstige	65 489	9,07
סך־הכל — Zusammen . .	722 229	100,0

צווישן אַלע נאַציאָנאַלע גרופּעס, וואָס באַשטיין צוזאַמען פון 722,229 נפשות, פאַרנעמען די צוגעהעריגע צו דער אידישער נאַציע — 25,453 נפשות — דעם ערשטן אָרט נאָך דער גרופּע „רוסן, אוקראַינער און ווייס־רוסן" און מאַכן אויס 3,52 פּראָצ. פון דער גאַנצער באַפעלקערונג.

ווענן דער פאַרטיילונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין פעטראָגראַד אין 1920 לויט פאַרשיידענע שטאָט־ראַיאָנען איז נענוט צו בריינגען פאָלגנדיגע כאַראַקטעריסטישע ציפערן:

ראַיאָן Bezirk	די גאַנצע באַפעלקערונג Ges. Bevölk.		די אידישע באַפעלקערונג Jüd. Bevölkerung		
	אַבסאָל. צאָל abs.	% לגבי דער באַפ. פון דער גאַנצער שטאָט	אַבסאָל. צאָל abs.	% לגבי דער באַפ. פון דער גאַנצער שטאָט im Bezirk	% לגבי דער באַפ. פון שטאָט der jüd. Bevölkerung Petrograds
צענטראַלע ראַיאָנען Zentralbezirke					
I־ער שטאָטישער ראַיאָן (ב. ליטיעיני און די שכנותדיגע גאַסן) . .	146268	20,3	8 563	5,9	33,6
II־ער שטאָטישער ראַיאָן (ב. אַדמיראַלטיעיסקי, קאַזאַנסקי און די שכנותדיגע גאַסן) . .	93 196	12,9	5 513	5,9	21,7
עק־שטאָט־ראַיאָנען Peripheriebezirke					
וויבאָרגער	57 464	8,0	768	1,3	3,0
נאַרוואָ־פּעטערהאָפער .	77 615	10,7	840	1,1	3,3
ניעווסקער	54 518	7,5	192	0,4	0,8

די אידישע באַפעלקערונג פון פעטראָגראַד וואוינט מערסטנטיילס אין די צענטראַלע ראַיאָנען פון דער שטאָט. אין דער טאַבעלע זיינען אויסגערעכנט בלויז 2 צענטראַלע ראַיאָנען, און ס׳איז צו זעהן, אַז נאָר אין די דאָזיגע צוויי ראַיאָנען, וואו ס׳וואוינען ס״ה 33,2 פּראָצענט, ד. ה. אַ דריטל פון דער גאַנצער באַפעלקערונג, וואוינט העכער אַ העלפט — 55,3 פּראָצענט — פון דער גאַנצער אידישער באַפעלקערונג. אין די גרעסטע 3 עקשטאָט־ראַיאָנען, וואו ס׳געפינען זיך 26,2 פּראָצענט, ד. ה. אַ נאַגיץ פירטל פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, וואוינט אָבער שוין נאָר 7,1 פּראָצענט פון דער גאַנצער אידישער באַפעלקערונג. אין די צענטראַלע ראַיאָנען דערגרייכט דער פּראָצענט אידן לגבי דער גאַנצער באַפעלקערונג פון די ראַיאָנען ביז 6, אין די עקשטאָט־ראַיאָנען — הויבט ער זיך ניט אויף העכער פון 1,8.

לויטן געשלעכט איז די פעטראָגראַדער אידישע באַפעלקערונג באַשטאַנען אין 1920 פון:

11.700	אָדער	46,0	פּראָצענט מענער
13.753	„	54,0	„ פרויען
ס״ה 25.453	—	100,0	פּראָצענט

אויף יעדע 100 אידישע מענער איז געווע 117 אידישע פרויען.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

די גאַנצע פּעטראָגראַדער באַפעלקערונג איז באַשטאַנען פון:

301,611 אָדער 41,8 פּראָצענט מען.
420,618 „ 58,2 „ פרויען

722,229 ס"ה 100,0 פּראָצענט

אויף 100 מענער פון דער גאַנצער באַפעלקערונג איז געווען 139 פרויען. אויף אַזאַ אופן איז די לאַגע בײַ דער אידישער באַפעלקערונג געווען אין דער דאָזיגער הינזיכט פיל גינציגער, איידער בײַ דער באַפעלקערונג בכלל. די סבות פון דעם זיינען נאָך קלאָרע. צום מאָמענט פון דער ציילונג האָט זיך אַ נאָך באַדייטנדיגע צאָל פון דער פּעטראָגראַדער אַלגעמיינער מענליכער באַפעלקערונג געפונען אויף די מיליטער־פראָנטן קעגן פּוילן, און אַ נאָך גרויסע צאָל האָט זיך צוליב הונגער־איבערגעצויגן פון שטאָט אין דאָרף אַריין (ווי געוויינליך בײַ יעדער עמיגראַציע, האָבן אויך בײַ דער דאָזיגער איבערוואַנדערונג די מענער פאָרגעשטעלט דעם גרעסטן פּראָצענט איבערוואַנדערער). חוץ דעם האָט די ציילונג ניט אַריינגערעכנט דאָס פּעטראָגראַדער חיל, וואָס איז באַשטאַנען פון אַ נאָך באַדייטנדיגער צאָל—20,000 מאַן. פאַרקערט, די אידישע באַפעלקערונג פון פּעטראָגראַד האָט די גאַנצע צייט געהאַט אַ צופלוס פון פרישע עלעמענטן, באַזונדערס אין 1917 און אין דער ערשטער העלפט פון 1918, באַלד נאָך דעם, ווי ס'זיינען אָפּגעשאַפט געוואָרן אַלע באַגרענצונגען פאַר דער אידישער באַפעלקערונג. און פאַרשטייט זיך, אַז אויך דאָ זיינען די אימיגראַנטן מערסטנטיילס באַשטאַנען פון מענער. ס'איז אינטערעסאַנט צו באַמערקן, אַז פון צווייטער העלפט 1918 ביז 1921 האָט זיך דער צופלוס פון די אידן קיין פּעטראָגראַד כמעט אָפּגעשטעלט; מיטן אָנהויב פון דער נייער עקאָנאָמישער פּאָליטיק אין רוסלאַנד האָט ער זיך ווידעראַמאָל פאַרשטאַרקט.

ב. ב.

די אידן אין פינלאַנד
— 1920 —
Die Juden in Finnland

צום ערשטן מאָל איז אויפן סמך פון אַ פאָלקס־ציילונג אָפיציעל פעסטגעשטעלט געוואָרן די צאָל אידן אין פינלאַנד. ווי בײַ וואוסט, האָבן אידן אין פינלאַנד, בעת ס'האָט געהערט צום צאַרישן רוסלאַנד, ניט געטאָרט וואוינען, און מחמת דעם איז זייער צאָל, הגם זיי האָבן אין לאַנד געוואוינט, אין דער פאָלק־ציילונג ניט אָנגעוויזן געוואָרן. אין 1920 יאָר זיינען אין פינלאַנד געווען 1618 אידן צווישן אַלגעמיינער באַפעלקערונג פון 3,364,807 נפשות, ד. ה. 0,05%. אויף אַזאַ אופן איז זייער צאָל נאָר קליין. אַלע אידן וואוינען אין די שטעט, וואו זיי מאַכן אויס 0,29%.

(סטאַטיסטישעס יאָרבוך פון פינלאַנד, 20 יאָרגאַנג 1922).

די אידן אין ניי־זעלאַנד
— 1921 —
Die Juden in Neu-Seeland

לויט לעצטן צענזוס פון 1921 זיינען אין ניי־זעלאַנד געווען ס"ה 2,380 אידן, אויף אַ אַלגעמיינע באַפעלקערונג פון 1,218,913 נפשות, ד. ה. 0,2 פּראָצענט.

אָט זיינען די ציפערן פון דער אַלגעמיינער און אידישער באַפעלקערונג פון ניי־זעלאַנד פאַר די לעצטע 50 יאָר.

Jahr — יאָר	די גאַנצע באַפעלקערונג Gesamtbevölkerung	אידן — Juden: אַבסאָל־צאָל absolut	אידן — Juden: % לגבי דער גאַנצער באַפעלקערונג in % der Ges.-Bevölk.
1871	256 393	1 262	0,5
1881	489 933	1 536	0,3
1891	626 658	1 463	0,2
1901	772 719	1 611	0,2
1906	888 578	1 867	0,2
1911	1 008 468	2 128	0,2
1921	1 218 913	2 380	0,2

פון דער טאַבעלע זעהט מען, אַז דער וואוקס פון דער אידישער באַפעלקערונג איז פאַר די 50 יאָר געווען אַ סך אַ קלענערער, איידער פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג. בעת די אַלגעמיינע באַפעלקערונג האָט זיך פאַר דער צייט פאַרגרעסערט כמעט פינף מאָל, האָט זיך די אידישע באַפעלקערונג אַפילו ניט פאַרטאָפּלט.

(Statesman Jear Book 1923)

י. ס.

די אידן אין וויקטאָריע
— 1921 —
Die Juden in Victoria

לויט דער פאָלק־ציילונג פון 1921 איז פאַראַן אין וויקטאָריע אַלגעמיינע באַפעלקערונג פון 1,531,529 נפשות, פון זיי אידן — 7,677 אָדער 0,5 פּראָצענט.

דער וואוקס פון דער אַלגעמיינער און אידישער באַפעלקערונג אין וויקטאָריע פאַר די לעצטע 60 יאָר איז צו זעהן פון פאָלגנדיגער טאַבעלע:

Jahr — יאָר	די גאַנצע באַפעלקערונג Gesamtbevölkerung	אידן — Juden: אַבסאָל־צאָל absolut	אידן — Juden: % לגבי דער גאַנצער באַפעלקערונג in % der Ges.-Bevölk.
1861	540 322	2 903	0,6
1871	731 528	3 571	0,5
1881	862 346	4 330	0,5
1891	1 140 405	6 459	0,6
1901	1 201 341	5 907	0,5
1911	1 315 551	6 270	0,5
1921	1 531 529	7 677	0,5

די פאַרהעלטניש פון דער אידישער באַפעלקערונג צו דער אַלגעמיינער איז דאָ אַ גינסטיגערע איידער אין ניי־זעלאַנד. דער וואוקס איז דאָ און דאָרט כמעט איינער און דער זעלבער.

(Statesman Jear Book 1923)

י. ס.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

די אידן אין עגיפטען
— 1917 —
Die Juden in Aegypten

לויט דער סאָלק-ציילונג פון 1917 האָט די אַלגעמיינע באַ-פעלקערונג אין עגיפטן אָנגעטראָפן 12.750.980 נפשות, דערין 59.581 אידן, ד. ה. 0,47 פּראָצענט.

דער וואוקס פון דער אידישער באַפעלקערונג איז גרעסער איידער פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, ווי דאָס איז צו זעהען פון פאָלגנדיגער טאַבעלע:

די אַנטוויקלונג פון דער באַפעלקערונג אין עגיפטן
1897—1917
Die Entwicklung der Bevölkerung in Aegypten

פּראָצענט אידן % der Juden	Juden — אידן	אַלגעמיינע באַ-פעלקערונג Ges. Bevölkerung	Jahr — יאָר
0,26	25 200	9.734 405	1897
0,34	38.635	11 189.978	1907
0,47	59.581	12 750.980	1917

י. ס.

די אידן אין טריפּאָליס
— 1918 —
Die Juden in Tripolis

אין דער שטאָט טריפּאָליס זיינען אין 1918 צווישן אַלגעמיינער באַפעלקערונג פון 64 759 נפשות געווען 12 951 אידן, דאָס הייסט 20%. (ד״ר א. פעטערמאַנס געאָגראַפ. מיטטייל. 1920).

י. ס.

די אידישע באַפעלקערונג אין טוניס
— 1921 —
Die jüdische Bevölkerung in Tunis

אין יאָר 1921 האָבן אין טוניס געלעבט צווישן אַלגעמיינע באַפעלקערונג פון 2.095.140 נפשות 47.640 — 2,3% אידן; אין דער שטאָט טוניס אַליין צווישן 172.000 נפשות—19030 אידן, דאָס הייסט 11% (ד״ר א. פעטערמאַנס געאָגראַפ. מיטטייל. 1921).

י. ס.

די אידישע באַפעלקערונג אין סיריע
— 1922 —
Die jüdische Bevölkerung in Syrien

Bulletin de la statistique générale de la France, t. XI, fascicel III דאָס שאַצט די אַלגעמיינע צאָל באַפעלקערונג אין סיריען אויף דעם יאָר 1922 אין 3.097.000, די אידישע באַפעלקערונג אין 35.000 — 1,13%.

י. ס.

די אידן אין דרום-אַפריקע
— 1921 —
Die Juden in Südafrika

לויט דעם צענזוס פון 1921-טן יאָר באַשטייט די אידישע באַפעלקערונג אין דרום-אַפריקא פון 62,103 נפשות. פון זיי געפינען זיך:

אין טראַנסוואַל	—	33,515
„ קאַפּ-פּראָווינץ	—	21,242
„ אָראַנזש-פריישטאַט	—	4,761
„ נאַטאַל	—	2,585

די אידן אין בריטישן אינדיען
— 1920 —
Die Juden in Britisch-Indien

די רעזולטאַטן פון דער סאָלק-ציילונג פון 1921 אין בריטישן אינדיען ווייזן כמעט די זעלבע צאָלן, וואָס אין 1911-טן יאָר, ווי דאָס איז צו זעהען פון פאָלגנדיגער טאַבעלע:

אויף 10 000 באַפעלקערונג קומט אויס אידן Auf je 10 000 der Gesamtbevölk. kommen Juden	אידן Juden	די גאַנצע באַפעלקערונג Gesamtbevölkerung	Jahr — יאָר
0,5	12 009	253 891 820	1881
0,6	17 194	287 223 431	1891
0,6	18 228	294 361 056	1901
0,7	20 980	313 523 981	1911
0,7	21 778	316 128 721	1921

(Stat. Jear Book 1923)

י. ס.

די אידישע באַפעלקערונג אין מעסאָפּאָטאַמיע
— 1920 —
Die jüdische Bevölkerung in Mesopotamien

אָנהויב 1920 האָט די ענגלישע רעגירונג אין מעסאָפּאָטאַמיע דורכגעפירט אַ סאָלק-ציילונג. די דאָזיגע ציילונג גיט אונז צום ערשטן מאָל ריכטיגן מאַטעריאַל וועגן דער צאָל אידן, וואָס וואוינען אין די איינצלנע ווילאַיעטן פון מעסאָפּאָטאַמיע, וועלכע האָבן אַמאָל געהערט צו טערקיי.

אידישע באַפעלקערונג Jüdische Bevölkerung %	abs.	די גאַנצע באַפעלקערונג Ges.-Bev.	ראַיאָן Bezirk
20,00	50 000	250 000	. . . Bagdad — באַגדאַד
0,35	300	86 970	. . . Samaria — שומרון
1,72	1 689	104 036	. . . . Dialah — דיאַלה
0,35	381	107 798	. . . . . Kout — קוט
2,93	6 000	204 500	. . Diwantje — דיוואַנטיע
0,27	530	190 000	. . . Kasmije — קאַזמיע
0,62	1 065	173 000	. . . . . Hille — הילל
1,08	2 600	250 000	. . . Dolilaim — דָלִילַים
4,59	62 565	1 366 304	. . { ווילאַיעט בַּגדַד Vilajet Bagdad
4,19	6 928	165 000	. . . . . Basra — בַּצְרָה
1,00	3 000	300 000	. . . . Amara — עַמּוֹרָה
0,005	160	320 000	. . Muntefik — מונטעפיק
1,41	11 088	785 000	. . { ווילאַיעט בַּצְרָה Vilajet Basra
2,18	7 635	350 378	. . . . Mosul — מאָסול
4,53	4 800	106 000	. . . . . Arbil — אַרביל
1,52	1 400	92 000	. . . Kerkuk — קערקוק
0,64	1 000	155 000	Sulejmanje — סולײַמאַניע
2,11	14 885	703 378	. . { ווילאַיעט מאָסול Vilajet Mosul
3,07	87 488	2 849 282	. . . סך־הכל

י. ס.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

לויט דעם צענזוס פון 1918 זיינען אין דרום־אַמעריקאַ געווען 58,741 אידישע נפשות. פאַר די יאָרן 1918 ביז 1921 האָט זיך די אידישע באַפעלקערונג אַלזאָ פאַרגרעסערט אויף 5,7 פּראָצ. אַ געוויסן טייל פון דעם דאָזיגן צוואַקס — כמעט אַ קאַרג דריטל — דאַרף פאַררעכנט ווערן אויפן חשבון פון אימיגראַציע.

דער גרעסטער טייל פון דער אידישער דרום־אַמעריקאַנישער באַפעלקערונג וואוינט אין די שטעט.

די באַדייטנדיגסטע אידישע קהלה איז יאָהאַנעסבורג מיט 22,335 נפשות. צו די גרעסערע אידישע שטעט געהערן: קאַפּשטאַט — מיט 9,971 אידישע איינוואוינער, דורבאַן — מיט 1,859 און פּרעטאָריע — מיט 1,759 נפשות. י. ק.

געמישטע חתונות בײַ אידן אין פּעטראָגראַד
— 1920 —
Mischehen bei den Juden in Petrograd

אין דער פּעטראָגראַדער אָפיציעלער סטאַטיסטישער אויס־נאַבע פון 1922 Мат. по стат. Петрограда I—V געפינען מיר זעהר אינטערעסאַנטע דאַטן וועגן געמישטע חתונות בײַ דער פּעטראָגראַדער אידישער באַפעלקערונג פאַר יולי 1919 ביז 1920. סך הכל זיינען פאַר דעם דאָזיגן יאָר פאַרעכנטירט געוואָרן בײַ דער אידישער באַפעלקערונג 760 חתונות. פון זיי זיינען געווען:

ריין־אידישע חתונות	516 אָדער	67,9%
חתונות פון איד. מענער מיט ניט־איד. פרויען	172 „	22,6%
חתונות פון איד. פרויען מיט ניט־איד. מענער	72 „	9,5%
סך הכל	760 חתונות	100,0%

דער פּראָצענט געמישטע חתונות צווישן אידן — 32,1 — דערמייכט דאָ צו אַ מדרגה, צו וועלכער ער האָט נאָך קיינמאָל ניט דערגרייכט. דאָ וויזט זיך געוויס אַרויס די ווירקונג פון דער רוסישער רעוואָלוציע מיט אירע אינטערנאַציאָנאַליזירונגס־טענ־דענצען, וועלכע האָבן אין אַ גרויסער מאָס באַהערשט אויך די אידישע באַפעלקערונג.

די גרעסטע צאָל געמישטע חתונות קומען פאָר צווישן אידן און דייטשן, דערנאָך מיט פּוילן און רוסן.

ב. ב.

II

Gesundheits-Statistik — מעדיצינישע סטאַטיסטיק

טויט־סיבות און געזונד־צושטאַנד בײַ אידן אין אָדעס
— 1920 —
Somatische Verhältnisse bei den Juden in Odessa

אין נאָוועמבער־דעצעמבער פון יאָר 1920 איז אין אָדעס געמאַכט געוואָרן אַ אויסמאָרשונג פון אַרבעטער־יונגט און אויך פון אָנגעשטעלטע אינם עלטער פון 18—13 יאָר. סך־הכל זיינען אויסגעפאָרשט געוואָרן 1534 נפשות, פון זיי 1186 אינ־לאַך און 348 מיידלאַך. צווישן די דאָזיגע 1534 נפשות זיינען גע־ווען 749 אידן — 538 אינגלאַך און 211 מיידלאַך.

די סטאַטיסטישע ידיעות זיינען גנוג דעם וואוקס, וואָג, ברוסט־מאַרגעס, רוים־אינהאַלט פון די לונגען און מוסקל־קראַפט פון די הענט.

די פאָלגנדיגע טאַבעלע גיט אונז ידיעות וועגן די אָנגעוויזענע מאָמענטן פון צושטאַנד פונם אָרגאַניזם בײַ דער אידישער יוגנט, אין פאַרגלייך מיט דער רוסישער.

צושטאַנד פון אָרגאַניזם Status des Organismus	רוסן — Russen		אידן — Juden		בײַ אידן ווייניגער Bei Juden weniger als bei Russen	
	מענער Männer	פרויען Frauen	מענער Männer	פרויען Frauen	בײַ מענער Männer	בײַ פרויען Frauen
וואוקס (אין סענטים.) — Wuchs in cm.	158,91	156,61	155,1	152,46	— 3,8	— 4,15
ברוסט־מאַרגעס (אין סענטים.) — Brustumfang in cm.	74,99	78,89	72,15	77,91	— 2,84	— 1,98
וואָג (אין קילאָגר.) — Gewicht in kg.	49,15	53,8	45,15	50,69	— 4,0	— 3,11
לונגן־קראַפט (אין קוב. סענטים.) — Lungenkapacität in ccm.	2890	2429	2578	2261	— 312	— 168
קראַפט פון רעכטער האַנט — Kraft des rechten Arms (לויטן דינאַמאָמעטער פון Colliv — nach dem Dynamometer von Colliv)	70,9	55,38	59,04	46,08	—11,86	— 9,30
קראַפט פון לינקער האַנט — Kraft des linken Arms (לויטן דינאַמאָמעטער פון Colliv — nach dem Dynamometer von Colliv)	67,47	55,44	58,08	44,22	— 9,39	—11,22

אָט אַ די דאָזיגע רעזולטאַטן פון דער נעגעבענער אויסמאָרשונג, וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן אין דער אדעסער שול־פּאָליקליניק און איז באַאַרבעט געוואָרן דורך די ה״ה שטיין און שערעשעווסקי, באַשטעטיגן די אַגדערע סטאַטי־טישע ידיעות וועגן דער אידישער קליינוואוקסיגקייט, שמאָל־ברוסטיגקייט, קליינ־וואָגיגקייט, שוואַכן רוים־אינהאַלט פון די לונ־גען און שוואַכקראַפטיגקייט.

נישט ווייניגער אינטערעסאַנט זיינען די אַנדערע ציפערן וועגן די טויט־סיבות צווישן דער אידישער באַפעלקערונג פון אָדעס פאַרן 1920־טן יאָר.

פון יעדע 100 מתים זיינען געשטאָרבן פון פאָלגענדיגע סבות: — 1920 — Von je 100 starben an:

נאַציאָנאַליטעט Nationalität	אַקוטע אינפעקציאָנס־קראַנקהייטן Akute Infektionskrankheiten	כראָנישע אינפעקציאָנס־קראַנקהייטן Chronische Infektionskrankheiten	רעזולטאַט פון קראַנקהייטן Erschöpfungskrankheiten	בעזעלעך Bösartige Geschwülste	פאַרגיפטונגען Vergiftungen	אַרטריטיס Arthritis	נערוועז־קראַנקהייטן Nervenkrankheiten	פּסיכישע קראַנקהייטן Psychische Erkrankungen	קראַנקהייטן פון דער צירקולאַציאָנס־אַפּאַראַט Erkrank. des Zirkulationsapparates	קראַנקהייטן פון דער אָטעמונגס־אָרגאַנען Erkrankungen der Atmungsorgane	קראַנקהייטן פון דער פאַרדייונג Erkrankungen der Verdauungsorgane
רוסן — Russen	47,1	7,2	5,0	1,9	2,4	1,6	4,1	1,5	9,2	7,5	5,9
אידן — Juden	26,8	9,4	8,1	4,2	1,7	2,5	7,0	1,5	10,6	11,3	9,0

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

מיר זעהען, אז בא אידן איז די שטארבליכקייט פון שארף־אנשטעקנדיגע קראנקהייטן און טראָומאטישע שעדיגונגען קלענער, ווי בא רוסן. די קלענערע שטארבליכקייט בא די אידן פון אנ־שטעקנדיגע קראנקהייטן ערקלערט זיך מיט דעם, וואָס אידן היילן זיך ערנסטער. די קלענערע שטארבליכקייט פון שעדיגונגען — מיט דעם, וואָס דער איד פירט א שטילערן ארט לעבן.

ניט צופעליג איז די שטארבליכקייט פון פסיכישע קראנק־הייטן אלצאיינס בא ביידע גרופּעס. די אומגליקליכע פסיכיש־קראנקע זיינען אלע געווען אין גלייכע באדינגונגען: זיי האָבן זיך געפונען אין אזא פסיכיאטרישן שפּיטאָל, וואו זיי זיינען אלע אויסגעשטארבן, אן אנטערשייד פון נאציאָנאליטעט, פון הונגער און קעלט.

צווישן אלע איבערגע טויט־סיבות זעהען מיר א באדייטענדיג גרעסערע אידישע שטארבליכקייט. נערוון־קראנקהייטן, למשל, און קראנקהייטן פון אטעם־אָרגאנען שטייען דאָ אויפן ערשטן אָרט. נישט ווילנדיג קומען אין זינען די קלעפּ, וואָס די אידישע נערוון אָרגאניזאציע האָט געכאפּט די לעצטע יאָרן: ווייל וואָסערע אברים האָבן דען אין דער ערשטער רייע געליטן פון דער צעשטערענדיגער ארבעט פון הונגער און קעלט, אויב ניט די שוואכע אטעם־אָרגאנען פונם אידן? ווייטער זיינען כאראקטעריסטיש די סטאטיסטישע ידיעות ווענן א פאר־העלטניסמעסיג גרויסן פּראָצענט טויטן פון יאטרענדיגע געשווי־לעכצן און כראָנישע אָנשטעקנדיגע קראנקהייטן (למשל, טובער־קוליאָז), און אויך קראנקהייטן פון סארדייאונגס־אָרגאנען און דערנערונג. די אנטוויקלונגס־קראנקהייטן, וואָס בא נוטע באריי־נונגען ניבן זיי נישט קיין גרויסן פּראָצענט פון שטארבליכקייט, זיינען אין אונזער מאבעלע זעהר באדייטענדיג. מיט איין וואָרט, דאָס הארץ און די נערוון, די לעבנס־וואָסטן און דעם אידנס אָטעם — אלץ ווערט אָפּגענרעצט מיט א באזונדער שנעלקייט און צעטאָלן אונטער די שרעקליכע קלעפּ פון הונגער און קעלט.

ד״ר מ. ל. לעווענשטין

אדעס.

III

Kulturstatistik — קולטור־סטאטיסטיק

די אידישע און אנדערע פרעמד־שפּראַכיגע ציטונגען אין די פאראייניגטע שטאטן

Die jüdische Presse in den Vereinigten Staaten Amerikas

די פאראייניגטע שטאטן פון אמעריקא פארמאָגן, לויט דער ציילונג פון 1920, א פרעמד־געבוירענע באפעלקערונג פון איבער 16 מיליאָן נפשות. אין מאבעלע I ניבן מיר די פאנאנדערטיילונג פון אלע פּרעסע־אויסגאבן פון דער דאָזיגער פרעמד־געבוירענער באפעלקערונג לויט די נאציאָנאלע גרופּעס.

כדי קלאָרער צו מאכן די געבראכטע ציפערן ווענן דער צאָל פּרעסע־אויסגאבן בכלל און דער צאָל ציטונגען בא יעדער נאָ־ציאָנאלער גרופּע, ברייגען מיר אין דער מאבעלע אויך די צאָל נפשות פון יעדער פון די דאָזיגע גרופּעס. ביים פארגלייכן די ערשטע רייע ציפערן מיט דער לעצטער ווייזן זיך ארויס נאָכיג אינטערעסאנטע אויסזיכטן.

Tab. — I — טאָב.

אויסגאבן און ציטונגען פון פארשידענע נאציאָנאלע גרופּעס אין די פאראייניגטע שטאטן

Ausgaben und Zeitungen verschiedener nationaler Gruppen in den Vereinigten Staaten Amerikas

פון זיי ציטונגען Davon Tages-blätt.	ס״ה פּרעסע־אויסגאבן Ausgaben insgesamt	צאָל נפשות Zahl der Seelen-	נאציאָנאלע גרופּעס Nationale Gruppen
22	30	8500000	אידן — Juden . . . . .
151	166	2759032	דייטשן — Deutsche . . .
72	74	2543010	פּוילאַקן — Polen . . . .
105	117	1891800	איטאַליענער — Italiener .
21	24	788000	ליטווינער — Litauer . . .
44	44	726800	שוועדן — Schweden . . .
43	43	641781	סלאָוואַקן — Slovaken . .
73	73	563995	טשעכן — Tschechen . . .
10	15	522810	אוקראַינער — Ukrainer .
46	49	460000	נאָרוועגיער — Norweger .
14	19	450000	רוסן — Russen . . . . .
35	40	612900	יוגאָסלאָוון — Jugoslaven .
23	23	280000	פינלענדער — Finnländer .
30	30	241700	אונגאָרן — Ungaren . . .
25	25	199175	דענער — Dänen . . . .
23	23	163508	האָלענדער — Holländer .

די גאנצע אידישע באפעלקערונג, וואָס ציילט אנ׳ערך 3,500,000 נפשות, פארמאָגט בסך־הכל 30 פּעריאָדישע אויסגאבן, בשעת די דייטשן — 2,759,032 נפשות — האָבן גאנצע 166, די איטאַל־יענער — 1,891,800 נפשות — 117 אויסגאבן, די פּוילן 2,543,010 נפשות — 74 און די טשעכן — מיט 563,995 נפשות האָבן 73 אויסגאבן. לויט דער צאָל אויסגאבן פארנעמט די אידישע פּרעסע דאָס 9־טע אָרט און גלייכט זיך נאָר מיט דער פּרעסע פון די אונגארישע איינוואנדערער, וועלכע פארמאָגן אויך 30 פּעריאָדישע אויסגאבן און וועלכע ציילן אָבער בלויז 241,700 נפשות, ד. ה. קארנע 15 מאָל ווייניגער, איידער די צאָל אידן.

דאָס נעמט זיך פריער פון אלץ פון כאראקטער פון דער אידישער איינוואנדערונג אין די פאראייניגטע שטאטן: דער ניט־אידישער אימיגראנט פון איטאַליע, פּוילן, טשעכיע־סלאָוואַקיי א. א. וו. קומט אין לאַנד, נאָר כדי צו פארדינען א ביסל געלד און זיך אומקערן אהיים; דער אידישער אימיגראנט אָבער קומט לכתחילה מיטן באשלוס צו בלייבן אין לאַנד, לערנט דעריבער א סך גיכער די אָרטיגע שפּראַך און ווערט מער אמעריקאניזירט. ס׳איז נאטירליך, אז דער איטאַליענער, דער פּאָליאַק, דער טשעך א. א. וו. זאָלן זיך מער, וו דער איד, האַלטן בא זייער נאציאָנאלער ציי־מונג, וואָס שאפט מאר זיי א שטענדיגע פארבינדונג מיט זייער אַלטער היים.

אמת, די דייטשן, למשל, און די האָלענדער זיינען נאָך על־טער פון די אידישע אימיגראנטן אין דער געשיכטע פון אימי־

גראַציע קיין אַמעריקע, זיי האָבן זיך פעסט דאָ באַזעצט און זיינען שטאַרק אַמעריקאַניזירט געוואָרן, און דאָך האָבן זיי פאַרהעלטנים־מעסיג אַ באַדייטנדיג גרעסערע פּרעסע, איידער די אידישע. מ׳מוז דעריבער אפשר קומען צום אויסביר, אַז די אידישע איינוואַנדערער זאָגן זיך אָפּ פון זייער שפּראַך פיל גרינגער און גיכער, איידער די אַנדערע איינוואַנדערער.

הערן די צוויי געבראַכטע מאָמענטן, שפּילט דאָ אַ גרויסע ראָלע אויך דאָס, וואָס אַ באַדייטנדיגע צאָל אידישע אימיגראַנטן זיינען אויך אין זייער אַלטער היים ניט געווען קיין אידיש־שפּרעכנדיגע, — למשל, די ערשטע צוויי פּעריאָדן פון דער אידישער אימיגראַציע אין די פאַראייניגטע שטאַטן — די פּאָרטוגיזיש־שפּאַנישע און דייטשע. מען מוז אָבער צוגעבן, אַז די אידישע פּרעסע, דגם זי איז קליין אין צאָל, איז זי אָבער זעהר אַ פאַרשפּרייטע און אַ שטאַרקע.

סך־הכל טעגליכע אידישע צייטונגען איז אין די פאַראייניגטע שטאַטן געווען אין 1922 יאָר 9 (בשעת דייטשע טעגליכע צייטונגען איז געווען 26, פּוילישע 20, איטאַליענישע 12), וועכענט־ליכע אידישע אויסגאַבן — 13. פון די 9 טעגליכע צייטונגען האָבן זיך 5 (55,6 פּראָצענט) געפינען אין ניו־יאָרק, איינע אין פילאַדעלפיע, איינע אין קליוולאַנד, איינע אין משיקאַגאָ און איינע אין לאָס־אַנגשעלאָס. אין ניו־יאָרק האָט זיך געפונען אויך דער גרעסטער טייל פון די אידישע וועכענטליכע אויסגאַבן.

לויט די ידיעות פון דעם צייטונגס־ און בוכהאַנדלונגס־ביוראָ אין די פאַראייניגטע שטאַטן און לויט די באַרעכנונגען פון די צייטונגען דערגרייכט דער טיראַזש פון די אידישע טעגליכע און וועכענטליכע אויסגאַבן אַ גאַנצער 638,063 עקזעמפּלאַרן. פון דער דאָזיגער צאָל קומט אויס אויף די טעגליכע צייטונגען 452,567 עקז. און אויף די וועכענטליכע — 185,496 עקז. כאָטש מיט פאַרמאָגן ניט קיין גענויע ציפערן וועגן טיראַזש פון די אַנדערע פּרעסע־שפּראַכיגע צייטונגען, קאָן מען מיט זיכערקייט זאָגן, אַז פּראָפּאָרציאָנעל איז דער טיראַזש פון די צייטונגען אין אידיש קלענער פון טיראַזש פון די דייטשע און איטאַליענישע צייטונגען.

די ריכטונג און די פאַרשפּרייטקייט פון דער אַמעריקאַנער אידישער פּרעסע איז צו זעהן פון דער פאָלגנדיגער טאַבעלע:

Tab. — II — טאַב׳

די ריכטונג און די פאַרשפּרייטקייט פון דער אידישער פּרעסע (1922)

Verbreitung und Tendenz der jüdischen Presse

Richtung — ריכטונג	טעגליכע צייטונגען Tagesblätter		וועכענטליכע צייטונגען Wöchenblätter		סך־הכל Zusammen	
	צאָל Zahl	טיראַזש Exempl.	צאָל Zahl	טיראַזש Exempl.	צייטונגען Zeitungen	טיראַזש Exempl.
קאָנסערוואַטיווע און ליבעראַלע . . . . . Konservative und liberale	7	246527	10	108896	17	355423
אַרבעטער און ראַדיקאַלע*) . . . . . Sozialistische und radikale	2	206040	3	76600	5	282640
צוזאַמען — Zusammen	9	452567	13	185496	22	638063

די דאָזיגע טאַבעלע וויזט, אַז די גרעסטע צאָל אידישע צייטונגען אין די פאַראייניגטע שטאַטן געהערט צו דער קאָנסערוואַטיווער און ליבעראַלער ריכטונג. זי איז מער ווי דריי מאָל אַזוי גרויס, ווי די צייטונגען פון אַרבעטער און פון ראַדיקאַלער ריכטונג. דער־פאַר אָבער זיינען די לעצטע מער פאַרשפּרייט, ווי די ערשטע. בשעת אַלע קאָנסערוואַטיווע און ליבעראַלע טעגליכע צייטונגען האָבן אַ טיראַזש פון 246,527 עקזעמפּל. ד. ה. דורכשניטליך אויף איין צייטונג 35,218 עקזעמפּלאַרן, קומט אויס אויף איין צייטונג פון אַרבעטער און ראַדיקאַלער ריכטונג דורכשניטליך אַ טיראַזש פון 103,020 עקזעמפּלאַרן, אָדער בשעת אויף איין וועכענט־ליכער צייטונג פון קאָנסערוואַטיווער און ליבעראַלער ריכטונג קומט אויס אַ טיראַזש פון דורכשניטליך 10,890 עקזעמפּלאַרן, האָט אַ וועכענטליכע צייטונג פון אַרבעטער און ראַדיקאַלער ריכטונג אַ טיראַזש פון העכער 25,000 עקזעמפּלאַרן.

אינטערעסאַנט און כאַראַקטעריסטיש זיינען אויך די פאָלגנדיגע ציפערן. זיי זיינען אַ רעזולטאַט פון סיסטעמאַטיזירן די לייט־אַרטיקלען אין די אידישע צייטונגען פאַר דער וואָך פון 1־טן ביז 7־טן יולי 1922 לויט די פראַגן, וואָס ווערן אין זיי באַהאַנדלט.

אין אַלע אידישע טעגליכע און וועכענטליכע צייטונגען זיינען פאַר דער דאָזיגער וואָך געווען 156 לייט־אַרטיקלען — 129 אין די טעגליכע און 27 אין די וועכענטליכע.

---

* אין דער גרופּע גייט אַריין דער „פאָרוואַרטס" — די גרעסטע אידישע צייטונג אין דער וועלט.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

Tab. — III — טאָב.

וועלכע פראָגן ווערן באַהאַנדעלט אין די אידישע צייטונגען?

Behandelte Fragen

אין אַלע צייטונגען Überhaupt		אין די וועכענטל. צייטונגען In den Wochenblättern		אין די טעגליכע צייטונגען In den Tagesblättern		ס'זיינען באַהאַנדעלט געוואָרן: Es sind behandelt worden:
%	Absol.	%	Absol.	%	Absol.	
33,3	52	18,5	5	36,4	47	אַלגעמיינע אַמעריקאַנישע פראָגן . . . . . Allgemeine amerikanische Fragen
24,4	38	48,2	13	19,4	25	אידישע פראָגן אין אַמעריקע . . . . . Jüdisch-amerikanische Fragen
17,9	28	11,1	3	19,4	25	אַלגעמיינע אייראָפּייאישע פראָגן . . . . . Allgemein-europäische Fragen
18,6	29	14,8	4	19,4	25	אידישע פראָגן אין אייראָפּע . . . . . Jüdisch-europäische Fragen
5,8	9	7,4	2	5,4	7	פאַרשיידענע אַנדערע פראָגן . . . . . Verschiedene andere Fragen
100,0	156	100,0	27	100,0	129	Zusammen — צוזאַמען

פון די דאָזיגע ציפערן ווייזט זיך בולט אַרויס דער כאַראַקטער פונם אידישן לעבן אין אַמעריקע. אידישע פראָבלעמען פון דער אַלטער היים פאַרנעמען דאָ אין די טעגליכע צייטונגען כמעט דעם קלענסטן אָרט. מען אינטערעסירט זיך מערסטנטיילס מיט אַלגעמיינע פראָגן — אַמעריקאַנישע, אייראָפּייאישע און פאַרשיידענע אַנדערע. אידישע פראָגן אין אַמעריקע פאַרנעמען דאָס ערשטע אָרט באַלד נאָך די פראָבלעמען אַלגעמיין-אַמעריקאַנישע. אמת, ס'באַמערקט זיך אַ חילוק צווישן די טעגליכע און די וועכענטליכע צייטונגען. די לעצטע האָבן זיך שוין באַשעפטיגט מערסטנטיילס מיט פראָגן פון אידישן לעבן אין אַמעריקע, דערנאָך מיט אַלגעמיין-אַמעריקאַנישע פראָגן און דערנאָך מיט פראָגן פון אידישן לעבן אין אייראָפּע. דאָס, וואָס איז העכער געזאָגט געוואָרן ווענן כאַראַקטער פון די אידישע איינוואַנדערער, ווערט נאָכיין קלאָר באַשטעטיגט אויך פון די דאָזיגע ציפערן. פאַרקערט, די גרעסטע צאָל צייטונגען פון די איבערינע נאַציאָנאַלע גרופּעס אינטערעסירן זיך מער מיט פראָגן פון דער אַלטער היים, מיטן אַמעריקאַנער לעבן פאַרנעמען זיי זיך ווייניג (חוץ די צייטונגען פון די עלטערע איינוואַנדערונגס-גרופּעס).

א. רייניין

אידישע סטודענטן אין לייפּציגער אוניווערסיטעט

1921/22 — 1919/20

Jüdische Studenten an der Leipziger Universität

צווישן די 6239 סטודענטן פון ווינטער-סעמעסטער 1919/20 ביז זומער-סעמעסטער 1921 זיינען פראָצענטועל געווען:

	דייטשע בירגער		אויסלענדער	
	מענער	פרויען	מענער	
יעוואַנגעליקער	91,85	89,34	43,08	
קאַטאָליקן	4,36	3,55	25,59	
אידן	2,37	6,60	13,84	
אַנדערע	1,42	0,51	17,49	

זעהר נרוים איז דער פראָצענט אידישע סטודענטן אויסלענדער (13,84); דאָס נעמט זיך מסתמא דערפון, וואָס שוין אין 1910 יאָר זיינען פון 17587 אידן אין זאַקסען 10360 געווען אויסלענדער. שטאַרק נרוים איז דער פראָצענט פון אידישע שטודירנדיגע פרויען.

י. ס.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

ביבליאגראפיע

Bibliographie

„ידיעת עמנו" דמוגרפיה וביבליוגרפיה. ספר למוד ועיון מאת יעקב ראבינזאן. „עינות" ברלין, תרפ"ג.

פון „איינענער ערפאָרונג" האָט זיך דער מחבר פון „ידיעת עמנו" איבערצייגט, וי שעדליך ס'זיינען די איצטיגע העברעאישע „היסטאָרישע און שפּראַך-ליטעראַרישע" שולן, וואָס באַקענען מער אָדער ווייניגער זייערע תלמידים מיטן אידישן עבר, גיבן זיי אָבער ניט קיין שום באַגריף וועגן לעבעדיגן לעבן פונם אידישן מאָלק.

דער נייער דור, וואָס ערציט זיך אין די דאָזיגע שולן, וויים, צום ביישפּיל, זעדר נעגוי וועגן די ווייסטע און קלענסטע פעלקער — און וויים לחלוטין ניט אפילו וועגן דער צאָל פון זיין איינע מאָלק, ער וויים די ראָליע פון דער איין- און אויסוואַנדערונג אין אַלע לענדער און בא אַלע פעלקער, — וויים אָבער נאָרנים וועגן דעם אנטייל פון די אידן אין דער דאָזיגער איין- און אויסוואַנדערונג. און די דאָזיגע עס-ראַרצות ווערט קולטיווירט, באַמערקט מיט רעכט ה' ראַבינזאָן, אין אונזערע נאַציאָנאַלע שולן (הקדמה).

צו דער דאָזיגער עס-ראַרצות וויל ה' ראַבינזאָן מאַכן אַ סוף און צוליב דעם דאָזיגן צוועק האָט ער אָנגעשריבן זיין „ספר למוד ועיון", דעם לערן-בוך „ידיעת עמנו".

שטאַרק איז אָבער די אָנטוישונג, וואָס באַקומט זיך נאָכדעם, ווי מ'באַקאָנט זיך מיט ראַבינזאָנס לערן-בוך.

קודם כל איז צו באַמערקן, אַז דער פּאַקטישער סכום ידיעות, וואָס ווערט געבראַכט אין „ידיעת עמנו", איז לעכעדיק קליין.

אָבער דער הויפּט-חסרון פון ראַבינזאָנס קורס פון „ידיעת עמנו" איז ניט אין דעם, וואָס פעלט, נאָר נדאָד אין דעם, וואָס איז דאָ!

דאָס ביסעלע פּאַקטישע ידיעות פונם דאָזיגן לערן-בוך איז אויסערגעוויינליך טיסטעמלאָז אין דערצו נאָך פול מיט פעלער.

אויף זייט כ"ד דערציילט דער אויטאָר, אַז פאַר דער מלחמה האָבן די אידן געבילדעט:

אין פּוילן	12,0	פּראָצ. פון דער אַלגעם. באַפעלק.
ליטע און רייסן . .	10,0	„ „ „ „
אוקראַינע	6(!)	„ „ „ „

וואָלט ראַבינזאָן זיך ווירקליך באַנוצט מיט די מאַטעריאַלן פון דער רוסישער פאָלק-ציילונג, אָדער לכל הפחות מיט י. לעש-צינסקיס בוך, וואָס איז אָנגעוויזן אין זיין ביבליאָגראַפיע, וואָלט ער געוואוסט, אַז לויט דער פאָלק-ציילונג פון 1897 יאָר האָבן די אידן געבילדעט:

אין פּוילן	14,5	פּראָצ. פון דער נאַצער באַפעלק.
ליטע און רייסן . .	14,1	„ „ „ „
אוקראַינע	9,4	„ „ „ „

אין 1913 יאָר האָבן שוין די אידן אין פּוילן געבילדעט נאַנצע 15 פּראָצענט (14,97 פּראָצ.).

דער חלוק איז אַ נאַנץ היפּשער!

און ווייטער:

ראַבינזאָן דערציילט די תלמידים, אַז אין רוסלאַנד האָבן זיך בלויז $^1/_8$ חלק פּראָצענט פון אַלע אידן פאַרנומען מיט לאַנד-ווירטשאַפט. אַז דאָס איז ניט קיין טעות-הדפוס איז צו זעהן פון דעם, וואָס באַלד דערציילט ער, אַז אין גאַליציע איז פאַרהעלטניסמעסיג די צאָל אידן, וואָס פאַרנעמען זיך מיט ערד-אַרבעט, גרעסער און דערגרייכט 1½ פּראָצענט פון דער נאַנצער אידישער באַפעלקערונג.

לאָמיר אָקוקטן, וואָס דערציילן וועגן דעם די מקורים:

לויט דער פאָלק-ציילונג פון 1897 יאָר, האָבן אין רוסלאַנד געלעבט פון לאַנדווירטשאַפט 179,400 נפשות אָדער 3,6 פּראָצענט פון אַלע אידן אין „תחום".

לויט דער פאָלק-ציילונג פון 1910 יאָר האָבן זיך אין גאַליציע פאַרנומען מיט לאַנדווירטשאַפט 46966 אידישע נפשות אָדער 13,6 פּראָצענט פון דער נאַנצער וידישאַפטליך-טעטיגער אידישער באַפעלקערונג.

צוזאַמען מיט די מיט-אַרבעטנדיגע משפחה-מיטגלידער האָבן געלעבט פון ערד-אַרבעט ס"ה 93,471 נפשות אָדער 10,7 פּראָצענט פון דער נאַנצער אידישער באַפעלקערונג *.

ווי געפעלט אייך די דיפערענץ?

אָבער ניט בלויז וועגן דער צאָל אידן ערד-אַרבעטער וויים צו דערציילן ה' ראַבינזאָן. ער געפינט אויך פאַר נויטיג צו באַקאַנען די תלמידים מיטן כאַראַקטער פון די אידישע ערד-אַרבעטער און זאָגט:

„אויך דאָרט (אין גאַליציע. און וואו נאָך? ב.ר.) זיינען די אידישע ערד-אַרבעטער בלויז אַרענדאַטאָרס, וואָס באַאַרבעטן ניט זייער לאַנד מיט איינענע הענט" (זייט מ"ב)

פון וועלכע קוועלן האָט ה. ראַבינזאָן געשעפּט זיינע „ידיעות" וועגן די אידישע ערד-אַרבעטער אין גאַליציע?

מיר וועגן זיך ווידער צו די רעזולטאַטן פון דער אָפיציעלער פאָלק-ציילונג פון 1910 יאָר און מיר דערוויסן זיך, אַז:

פון די 46566 אידן, וואָס זענען פאַרצייכנט אין גאַליציע אַלס ערד-אַרבעטער, איז געווען 5100 מענליכע און חודשדיגע לוין-אַרבעטער, דאָס הייסט כמעט 11 פּראָצענט פון אַלע אידישע ערד-אַרבעטער אין גאַליציע.

אחוץ דעם, זיינען נאָך געווען 2093 אידישע אָנגעשטעלטע אין דער לאַנדווירטשאַפט (פאַרוואַלטער, אויפסעהער, אַגראָנאָמען און דגל.), וואָס געמען אַגראַקטיוון פערזענליכן אנטייל אין דער אַרבעט.

העלפנדיגע משפחה-מיטגלידער זיינען געווען 23,557 נפשות, און פון דעם איז צו זעהן, אַז דער גרעסטער טייל פון די אידישע ערד-אַרבעטער אין גאַליציע האָבן זיך באַנוצט מיט די אַרבעט-כחות פון זייערע פרויען און קינדער בא דער באַאַרבעטונג פון זייערע פעלדער.

פון וואַנען זשע נעמט ה' ראַבינזאָן, אַז די אידישע ערד-אַרבעטער אין גאַליציע (און אפילו ניט די מערהייט, נאָר אַלע ב.ר.) זיינען בלויז אַרענדאַטאָרס, וואָס באַאַרבעטן ניט אַליין זייערע פעלדער?

ס'וואָלט איינגעטליך געווען אַ אומדאַנקבאַרע אַרבעט נאָכצוזייען ראַבינזאָנס טריט נאָך טריט זיינע פעלער. דאָך וועלן מיר אָנווייזן נאָך אויף אַ פּאָר קוריאָזן.

*) Zydowskie problemy gospodarcze w Galicyi. J. Tenenbaum.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

לויט די ידיעות פון ראַבינאָוויץ האָט אַרום געציילט, בעת ער האָט געשריבן זיין בוך (קיין אַנדער דאַטע איז ניט אַנגעוויזן), 150,000 אידישע נפשות.

וואָלט ער כאָטש דורכגעבלעטערט ערנסט י. לעשצינסקיס בוך, וואָס ווערט בא אים עטליכע מאָל ציטירט, וואָלט ער דאָך געוואוסט אַז נאָך אין 1917 יאָר האָט די אידישע באַפעלקערונג פון אַרום באַסראַבן 185,000 נפשות.

צמח האָט, לויט ראַבינאָוויץ, אַ אידישע מערהייט (ז. ל״ז). לויט דער ציילונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין צמח אין תרע״ט, האָבן די אידן געבילדעט אין צמח בלויז 35 פּראָצענט (לויט דער ציילונג פון 1922 34,0 פּראָצ.).

אין נאַליציע זיינען דאָ, לויט דער פאַרזיכערונג פון ראַבינאָוויץ, שטעט, וואו די אידן בילדן ביז 80 פּראָצענט פון דער נאַצער באַפעלקערונג, ווען לויט דער פאָלק-ציילונג פון 1910-טן יאָר איז אין נאַליציע קיין איין-אייניצינע שטאָט מיט אַזאַ הויכן פּראָצענט אידן ניט בנמצא. בלויז דריי קליינע שטעטלאַך זיינען דאָ אין נאַליציע, וואו די אידן בילדן ביז 80 פּראָצענט פון דער באַפעלקערונג.

ווען די סאַלאָניקער אידן זיינען ה׳ ראַבינאָוויץ צו דערציילן (ז. מה), אַז עטליכע צענדלינג טויזנט פון זיי („רבבות אחדות״) זיינען מרענער (!), בעת די נאַצע צאָל אידן אין סאַלאָניקע איז, לויט ראַבינאָוויץ, 70 טויזנט נפשות (אויך די צאָל איז איבערגעטריבן ב. ר.), שוין צוזאַמען מיט די פרויען און קינדער. וואָס זשע זיינען אַלע סאַלאָניקער אַרבעטסלעזיגע אידן, איינגעשלאָסן די אַרבעטסלעזיגע און ווירטשאַפטליך-טעטיגע ווייבער, מרענער?

און צום סוף אַ פּאָר ווערטער ווען די „איינענע חקירות״ פונם מחבר.

ה. ראַבינאָוויץ דערקלערט די תלמידים, אַז איינע פון די סבות פון דער אידישער עמיגראַציע און קאָנצענטראַציע אין די גרויסע שטעט איז — נאָר לאָמיר איבערנעבן בוכשטעבליך די ווערטער פון מחבר — „תאות פריקת העול, עול הדת, המסורת, המנהגים, הלשון וכדומה. הרבה מתוך קלות ראש שנוח להם בהפקרות לאומית״ (ז. כ״ח).

אָדער:

פאַרוואָס לעבן די אידן אינם צפון-טייל פונם וועלט-כדור? — ווייל „היהודים בתור בני טבע הלבן מבכרים כמהו את הצפון על הדרום״ (ז. כ״ח).

נו, זיינען עס ניט קיין שטריינג-ווישנשאַפטליכע ערקלערונגען?

בנציון רובשטיין

Dr. Michael Traub: Jüdische Wanderungen. Jüd. Verlag, Berlin 1922.

כאָטש מיר האָבן שוין ווען דער אידישער עמיגראַציע די ווערק פון ל. הערש און פון קאַפּלן-קאַגאַן, וואו די פּראָבלעם ווערט נאָכן אויספירליך באַהאַנדלט, דאָך איז דאָס נייע בוך פון מ. טראַוב בלי ספק אַ נעווינס פאַר אונזער ליטעראַטור אויף דעם דאָזיגן געביט. דער מחבר באַלייכט די אידישע וואַנדערונגען ביז צום יאָר 1914. אַ טייל פון דעם מאַטעריאַל, וואָס דער מחבר ברייגנט, איז שוין, אמת, באַקאַנט פון פריער, אָבער דער הערפּ-ווערט פונם בוך איז דערין, וואָס דער מאַטעריאַל איז גוט סיסטעמאַטיזירט און איז מעגליכסט פול. וואָס איז שייך דער אַמעריקאַנער איינוואַנדערונג-סטאַטיסטיק, נעמינען מיר דאָ דוכט זיך צום ערשטן מאָל אַזאַ אויספירליכן מאַטעריאַל. דערביי פאַרגלייכט ער די אַפיציעלע סטאַטיסטישע צאָלן מיט די צאָלן פון פריוואַטע מקורים און באַמיט זיך אויף אַזאַ אופן צו קומען צו ריכטיגע אויסזיכטן. ליידער אָבער, האָט דער מחבר ניט אומעטום געהאַנדלט מיט אַזאַ מאָרזיכט. אַזוי, למשל, ברייגנט ה׳ פּראָוב ידיעות וועגן דער צאָל געבורטן און טויט-פאַלן בא די אידן פון ענגלאַנד, ער ווייזט ניט אָן, פון וואַנען די ציפער זיינען גענומען, — און די ציפערן נומא זיינען עפּיס זעהר מערקווירדיגע. אַ נעגיערע חקירה וחדישה איז אין דעם פאַל נעווים נויטיג.

ווי געזאָגט, שטעלט זיך דער מחבר אָפּ ביים יאָר 1914. אויספאַרשן די אידישע עמיגראַציע פון דער נאָענטער פאַרגאַנגענהייט איז נעווים נויטיג, אָבער נאָך מער אינטערעס האָבן מיר צו באַקענען זיך מיט דער אַנטוויקלונג פון דער אידישער עמיגראַציע פאַר די נאָר לעצטע יאָרן, זינט די וועלט-מלחמה האָט זיך נעענדיגט; און ס׳איז נראד פאַראַן שוין היפּשער מאַטעריאַל פאַר אַזאַ מאָנאָגראַפיע. עס בלייבט נאָר צו וויינשן, אַז דער צווייטער טייל פון בוך, וואָס דאַרף באַהאַנדלען די נייסטע אידישע עמיגראַציע, זאָל וואָס ניכער ערשיינען.

י. ס.

Felix von Luschan: Völker, Rassen, Sprachen. — Weltverlag, Berlin 1922.

ס׳איז דוכט זיך ניטאָ נאָך אַ וויסנשאַפט, וואָס זאָל האָבן אַזעלכע ניט-וויכטיגע יחדות, ווי אַנטראָפּאָלאָגיע, און וואו די מאָס פון אָביעקטיווקייט זאָל אַזוי ווייניג ווערן אָפּגעהיט. דאָ איז אַ בריים מעלד פאַר דילעטאַנטישע סברות און באַהויפּטונגען, בפרט זינט דער אַנטיסעמיטיזם האָט זיך גענומען באַזירן אויף אָט דער וויסנשאַפט. און דעריבער איז נאָך פיל וויכטיגער צו אויסהערן מבחוץ די מראָגעס אַזאַ בר סמכא, ווי לושאַן.

אין אַ גלענצנדיגער און בולטער פאָרם באַהאַנדלט לושאַן די ראַסן-פּראָבלעם לויט די באַזונדערע עטנאָגראַפישע און נעאָגראַפישע וועלט-טיילן. ער מאַכט גרינדליך אַ חל פון אַלע אויסגעשריגענע טעאָריעס. ער דערוויזט, אַז קיין שום אינדאָגערמאַנישע פעלקער זיינען נאָר ניט פאַראַן, און ניט קיין אַרישע ראַסע, אַז ס׳איז ניטאָ קיין שום אַבסאָלוטער קענזאַץ צווישן אַריער און אידן, ווייל די אידן נעסינען זיך, לויט זיין מיינונג, און דער נאָענטסטער קרובה-שאַפט צו די אַרמענער, ד״ה. נראָד צו די, וועלכע ריידן אויף אַן אַרישער שפּראַך און ענגסטן זיינען פון וואָרם.

ביז נאָר אינטערעסאַנט זיינען די פּאָר ערטער אין בוך, וואו לושאַן מאַכט זיינע אויספירונגען מבחוץ דעם ראַסן-כאַראַקטער פון אידן. ער דאַלט, אַז די אידן זיינען באַין אופן ניט קיין איינהייטליכע ראַסע, נאָר זיי שטעלן מיט זיך פאַר אַ נעמישטן טיפּ, אַז אַלגעמיין קאָן קיין שום רייד ניט זיין וועגן עפּיס אַ ספּעציפישער מינדערווערטיגקייט פון דער אידישער ראַסע.

לושאַן באַהערשט פולקאָם דעם מאַטעריאַל, וועלכער איז נויטיג, כדי צו פאַרענטפערן אַלערליי ראַסן-פראַגעס בכלל און די אידישע בפרט. ער איז מיסטער אין זיין פאַך. און זיין בוך איז בפירוש אַ קוואַל פון רייכן וויסן און לייענט זיך מיט גרויס פאַרגנוגן. דער בוך קאָן פאַראינטערעסירן יעדן לעזער, ניט נאָר דעם פאַכמאַן.

י. ס.

Verantwortlich für den gesamten Inhalt Dr. Jacob Segall, Berlin. — Gedruckt bei Lutze & Vogt G. m. b. H., Berlin SW. 48, Friedrichstr. 16.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

№ 3 אינהאלט № 3

INHALTS-VERZEICHNIS

I. Abhandlungen

Jacob Lestschinsky – Probleme der natürlichen Bewegung der jüdischen Bevölkerung

Dr. Jacob Segall – Die Juden in Deutschland (Forts.)

Prof. B. Brutzkus – Die Einwirkung des Krieges und der Revolution auf die jüdische Landwirtschaft im ehemaligen Rußland

J. Coralnik – Die Juden in der Ukraine

Benzion Rubstein – Die Arbeiterzählung in Palästina

A. Menes – Die Wirtschaftsverhältnisse der Juden im Altertum

Dr. J. Levita – Taufen und Austritte aus dem Judentum in Preußen

Dr. Rafael Baecker – Zur Frage der Mischehe und der Verwandtenehe

Jakob Lestschinsky – Jüdische industrielle Unternehmungen in Polen

B. Mun – Das jüdische Schulwesen in Polen

Dr. Jacob Segall – Die Ergebnisse der Volkszählung in Holland 1919

I. Minzin – Die Juden in Galizien

D. K. – Die Juden in den Berufsorganisationen der Stadt Berditschew

E. N. Frenk – Zahl und Berufe der Juden im Königreich Polen im Jahre 1843

I. Coralnik – Die Juden in den Berufsorganisationen und in den Räte-Organen Weißrußlands

I. אַרטיקלען

יעקב לעשצינסקי – פּראָבלעמעס פון דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג

ד״ר יעקב סעגאַל – די אידן אין דייטשלאַנד (המשך)

פּראָפ׳ ב׳ ברוצקוס – די ווירקונג פון דער מלחמה און רעוואָלוציע אויף דער אידישער לאַנדווירטשאַפט אין געוועזענעם רוסלאַנד

י׳ קאָראַלניק – די אידן אין אוקראַינע

בנציון רובשטיין – די אַרבעטער־ציילונג אין פּאַלעסטינע

א׳ מענעס – די סאָציאַלע און ווירטשאַפטליכע פאַרהעלטנישן בײַ די אידן אין אַלטערטום

ד״ר י׳ לעוויטאַ – שמדן און אַרויסטריטן פונם אידנטום אין פרייסן

ד״ר רפאל בעקער – געמישטע חתונות און חתונות צווישן קרובים

יעקב לעשצינסקי – אידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין פּוילן

ב׳ מון – דאָס אידיש־וועלטליכע שול־וועזן אין פּוילן

ד״ר יעקב סעגאַל – די אידן אין האָלאַנד לויט דער ציילונג פון 1919

י׳ מינצין – די אידן אין גאַליציע

ד׳ ק׳ – אידן אין די באַרדיטשעווער פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען

ע׳ נ׳ פרענק – די צאָל אידן און זייערע באַשעפטיגונגען אין קעניגרייך פּוילן אין 1843־טן יאָר

י׳ קאָראַלניק – אידן אין די פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען און אינם ראַטן־אַפּאַראַט פון ווייסרוסלאַנד

II. Statistische Chronik

Die Juden in Dänemark / Die Juden in der Schweiz / Zahl der Juden in Warschau / Die Juden in Petrograd / Die Juden in Finnland / Zahl der Juden in: Neu-Seeland, Victoria, Britisch-Indien, Mesopotamien, Aegypten, Tripolis, Tunis, Syrien, Südafrika / Mischehen in Petrograd / Somatische Verhältnisse bei den Juden in Odessa / Die jüdische Presse in den Verein. Staaten Amerikas / Jüdische Studenten an der Leipziger Universität.

II. סטאַטיסטישע כראָניק

די אידן אין דענעמאַרק / די אידן אין דער שווייץ / די אידן אין וואַרשע / די אידן אין פּעטראָגראַד / די אידן אין פינלאַנד / די אידן אין ניי־זעלאַנד, וויקטאָריע, בריטיש־אינדיע, מעסאָפּאָטאַמיע, עגיפּטן, טריפּאָליס, טוניס, סיריע, דרום־אַפריקע / געמישטע חתונות בײַ אידן אין פּעטראָגראַד / טויסבות און דער געזונט־צושטאַנד בײַ אידן אין אָדעס / די אידישע פּרעסע אין די פאַראייניגטע שטאַטן פון אַמעריקע / די אידישע סטודענטן אין לייפּציגער אוניווערסיטעט.

III. Bibliographie

III. ביבליאָגראַפיע

איבערדרוקן איז ערלויבט נאָר מיט אָנווייזן דעם מקור
Nachdruck ist nur mit Quellenangabe gestattet

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

ס'ווערט אָנגענומען דאָס אַבאָנעמענט אויף די

בלעטער
פאַר אידישע דעמאָגראַפיע, סטאַטיסטיק און עקאָנאָמיק

Blätter für Demographie, Statistik u. Wirtschaftskunde der Juden

אונטער דער רעדאַקציע פון

פּראָפ. ב. ברוצקוס, יעקב לעשצינסקי און ד"ר יעקב סעגאַל

אין די ערשינענע נומערן 1 און 2 זיינען פאַרגאַן:

יעקב לעשצינסקי: די אויפגאַבן פון דער אידישער סטאַטיסטיק; די אידישע קהלות אין פוילן (אוקראַינע) ערב דער צעטיילונג פון דער פוילישער מלוכה; באַרדיטשעווער אידישע קהלה פון 1879 ביז 1917; געבורטן, שטאַרבפאַלן און חתונות בײַ אידן אין אָדעס;

פּראָפ. ב. ברוצקוס: די סאָציאַל־עקאָנאָמישע לאַגע פון די אידן אין רוסלאַנד פון 1905 ביז דער לעצטער צייט;

ד"ר יעקב סעגאַל: די אידן אין דייטשלאַנד; די פאַרברעכערישקייט בײַ אידן אין דייטשלאַנד;

ד"ר מ. ווייסנבערג: די רוסישע אידן אין דער צייט פון מלחמה און רעוואָלוציע;

ד"ר מ. פישבערג: די ראַסן־סימנים בײַ אידן;

י. קאָראַלניק: פאָגראָם־מאַטעריאַלן; אידן אין דער רוסלענדישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי;

א. מענעס: די סאָציאַלע און ווירטשאַפטליכע פאַרהעלטנישן בײַ אידן אין אַלטערטום;

ד"ר י. לעוויטאַ: די אידן אין ארץ־ישראל;

י. ק.: שטאַרבליכקייט פון טיפוס בײַ אידן אין אָדעס (1922—1919);

י. מינצין: די באַטייליגונג פון די אידן אין די וואַלן צו די פוילישע סיימען (1919, 1922);

סטאַטיסטישע כראָניק: 1) די צאָל אידן: אין אוקראַינע (1920), טשעכאָסלאָוואַקיי (1921), בעמען און מערן (1921), אין 27 גובערניעס פון צענטראַל־רוסלאַנד (1920), אין בודאַפּעסט (1920); 2) אידן אין די פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען פון ווייסרוסלאַנד און אוקראַינע (1921), די אידישע קראָמען אין קיעוו (1921); דער אידישער אַרבעטער־ריגע אין אַמעריקאַ (1922), דיצייטונג פון די אַרבעטנדיגע אין פאַלעסטינע (1922); 3) די אידן אין די העכערע אַנשטאַלטן פון די פאַראייניגטע שטאַטן (1918); 4) זעלבסטמאָרדן בײַ אידן אין פרייסן (1919—1912); 5) די אידן אין דער רויטער ארמיי (1922); ביבליאָגראַפיע: אידישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין פוילן, לויט דער אַנקעטע פון 1921, באַאַרבעט אונטער דער לייטונג פון אינזש. העלער, I. ערשטער טייל, וואַרשע 1922.

וועגן אלע ענינים פון זשורנאל זיך ווענדן לויט דעם אדרעס:

J. Lestschinsky „Statistische Blätter"

Berlin — Friedenau, Hähnelstr. 12

דעם זשורנאל קאָן מען באַקומען פון דער אַדמיניסטראַציע דירעקט, ווי אויך פון אלע אידישע בוכהאַנדלונגען

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

2־טער יאָרגאַנג

בלעטער

נומער 4

פאַר אידישע דעמאָגראַפיע, סטאַטיסטיק און עקאָנאָמיק

Blätter für Demographie, Statistik und Wirtschaftskunde der Juden

Berlin, 15. Juni 1923

בערלין, 15 יוני 1923

געגרינדעט פון דער אידישער וועלט־הילף־קאָנפערענץ

פּראָבלעמעס פון דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג

יעקב לעשצינסקי

Probleme der natürlichen Bewegung der jüdischen Bevölkerung

von Jakob Lestschinsky

(המשך)

III

ביים שטודירן די נאַטירליכע באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג וואַרפט זיך אין די אויגן פאָלגנדיגע דערשיינונג: אין אַלע לענדער, אָן אַ שום אויסנעם, פאַרקלענערט זיך נאָך באַדייטנדיג סיי די צאָל געבורטן באַ אידן, סיי זייער שטאַרבליכקייט אין סיי דער צוואַקס. אמת, די זעלבע דערשיינונג פרעסן מיר אויך באַ די פעלקער, צווישן וועלכע די אידן לעבן, אָבער אומעטום האָבן די אידן אין דעם פּרט, אַזוי צו זאָגן, איבערנעיאָגט די אַרומיגע באַפעלקערונג אויף עטליכע צענדליג יאָרן, באַזונדער אינם פאַלן פון דער צאָל געבורטן.

פאַרגלייכן מיר די נאַטירליכע באַוועגונג באַ דער אידישער באַפעלקערונג מיט דער זעלבער באַ די אַרומיגע פעלקער, אַזוי קומען מיר צו פאָלגנדיגע אויספירן:

1) די אידישע באַפעלקערונג צייכנט זיך אויס אין אַלע לענדער מיט אַ קלענערער צאָל געבורטן און מיט אַ קלענערער שטאַרבליכקייט, איידער די פעלקער, צווישן וועלכע זי לעבט.

דאָס איז ריכטיג נים נאָר, ווען מען פאַרגלייכט נאָכצו נאַציאָנאַלע קאָלעקטיוון, וועלכע אונטערשיידן זיך לויט זייער סאָציאַלן בוי און קולטור־מדרגה,—דער זעלבער אויספיר באַקומט זיך אויך, ווען מען זאָל פאַרגלייכן איינע און די זעלבע סאָציאַלע שיכטן באַ דער אידישער און באַ דער נים־אידישער באַפעלקערונג.

2) וואָס מאַז שייך דעם צוואַקס, איז אין די לענדער, וואו די אידישע באַפעלקערונג באַשטייט דער עיקר פון בורזשואַזע עלעמענטן, איז איר צוואַקס אַ סך קלענער, איידער באַ דער אַרומיגער באַפעלקערונג; אין די לענדער אָבער, וואו די אידישע באַפעלקערונג באַשטייט דער עיקר פון אַרבעטנדיגע און קליינבירגערליכע עלעמענטן, איז איר צוואַקס לערך דער איינגער, וואָס באַ אַלע אַרומיגע פעלקער; און אין לענדער מיט אַ אידישער באַפעלקערונג פון אַ איבערגאַנגס־טיפּ, ווי, למשל, דאָס פאַרמלחמה־דיגע עסטרייך (אָן גאַליציע) און אונגאַרן, איז דער צוואַקס באַ אידן עמוואָס גרעסער, איידער באַ דער אַרומיגער באַפעלקערונג.

אין די לענדער פון די לעצטע צוויי קאַטעגאָריעס איז, אמת, די צאָל געבורטן באַ אידן אַפילו קלענער, ווי באַ דער נים־אידישער באַפעלקערונג,—דער נוטער באַלאַנס אָבער באַ דער אידישער באַפעלקערונג באַקומט זיך דאָ דערפון, וואָס די שטאַרבליכקייט איז אין די דאָזיגע לענדער באַ אידן זעהר אַ קליינע. אמת, אין די לענדער מיט אַ ריין בורזשואַזן אינהאַלט, איז די אידישע שטאַרבליכקייט נאָך קלענער, כמעט די מינימאַלסטע, — דערפאַר אָבער איז די צאָל געבורטן דאָרטן אַזאַ נידעריגע, אַז אָפט דעקט זי קום דעם „הזק" אַפילו פון אָט דער מינימאַלער שטאַרבליכקייט.

פאַרגלייכן מיר די נאַטירליכע באַוועגונג באַ דער אידישער באַפעלקערונג פון פאַרשיידענע לענדער, באַקומען מיר אַזעלכע אויספירן:

1) וואָס העכער מאַז דער סאָציאַלער מצב פון אַ געוויסן טייל אידנטום, וואָס מער ער פאַרמאָגט אין זיך עלעמענטן פון בורזשואַזע קלאַסן און פון ליבעראַלע פּראָפעסיעס, אַלץ קלענער איז באַ דעם דאָזיגן טייל אַז די צאָל געבורטן, אַז די שטאַרבליכקייט, אַז דער צוואַקס, ווי אויך די צאָל חתונות, — און די קאָעפיציענטן פון אָט די אַלע פאַקטאָרן פון דער נאַטירליכער באַוועגונג באַ דער אידישער באַפעלקערונג האַלטן אין איין פאַלן.

2) וואָס נידעריגער מאַז דער סאָציאַלער מצב פון אַ געוויסן טייל אידנטום, וואָס מער ער באַשטייט פון אַרבעטנדיגע און קליינבירגערליכע עלעמענטן, אַלץ גרעסער איז באַ דעם דאָזיגן טייל סיי די צאָל געבורטן, סיי די שטאַרבליכקייט און סיי דער

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

צווישקן; — די דערשאָגטע קאָעפיציענטן פאַלן איך, אָבער לאַנג־זאַמער.

לאָמיר אויבערנייען צו די מאַטעריאַלן, וועלכע אילוסטרירן די פאָרמולירטע הגות.

מיר וועלן אָנהויבן פון דייטשלאַנד, — דאָ ווינען די פאַראַגענע מאַטעריאַלן פולער, ווי ערגיץ וואו אַנדערש.

אין פרייסן איז די דורכשניטליכע צאָל געבורטן אויף יעדע טויזנט נפשות געווען:

יאָרן	בא ניט־אידן	בא אידן
1822—40	40,01	35,46
1901—04	35,44	18,77

בא ניט־אידן, ווי מיר וועהען, איז די צאָל געבורטן צום אָנהויב 20־טן יאָרהונדערט כמעט די זעלבע, ווי בא אידן אין דער ערשטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט.

און אָט איז נאָך אַ רייע ציפערן, וועלכע ווייזן, אַז די אידישע באַפעלקערונג פון דייטשלאַנד, — ווייל זי איז מער פאַרכאַפּט פונם פּראָצעס פון אורבאַניזאַציע, איידער די קריסטליכע באַפעלקערונג, — איז ווי אַ מין אַנזאַץ פאַר דעם אַנטוויקלונג־וועג פון דער לעצטער.

Tab. – XIX – טאַב.

די נאַטירליכע באַוועגונג פון דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון דייטשלאַנד אין פאַרשיידענע פעריאָדן

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung Deutschlands in verschiedenen Perioden

באַפעלקערונג־גרופּעס Bevölkerungsgruppe	אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען: Auf je 1000 Seelen trafen:		
	געבורטן Geburten	שטערבפאַלן Sterbefälle	געבורטן מער ווי געשטאָרבענע Geburten mehr als Sterbefälle
אַלגעמ. באַפעלקערונג פון דייטשלאַנד אין 10 – 1906 Ges.-Bevölkerung Deutschlands in den Jahren 1906-10	31,8	17,6	14,2
אידישע באַפעלקערונג פון פרייסן, בייערן און העסן* אין 80 – 1876 Jüdische Bevölkerung Preußens, Bayerns und Hessens in den Jahren 1876 – 80	31,6	17,8	13,8

* אין אָט די דריי דייטשע מלוכות האָט פאַר דער מלחמה געלעבט העכער 82 פּראָצענט פון אַלע דייטשע אידן.

די דאָזיגע ציפערן אילוסטרירן באַזונדער פולט אונזער געדאַנק, אַז די אידישע באַפעלקערונג פון דייטשלאַנד זאָגט אָן מיט איר אַנטוויקלונג די קומענדיגע אַנטוויקלונג פון דער נאָכצער אַרומיגער באַפעלקערונג. און ווידקליך: סיי די צאָל געבורטן, סיי די שטאַרבליכקייט און סיי דער צוואַקס האָבן בא דער נאָכצער באַפעלקערונג פון דייטשלאַנד דערגרייכט צום אָנהויב פון 20־טן יאָרהונדערט צו דער זעלבער מדרגה, אויף וועלכער זיי האָבן זיך געפונען בא אידן נאָך מיט 30 יאָר צוריק.

ווייטער פריינגען מיר אַ מאַבעלע (טאַב. XX) וועגן דער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג אין פרייסן פון יאָר 1822 ביז 1914. די דאָזיגע טאַבעלע באַלייכט די אַלע אויבן־אָנגעוויזענע סימנים פון דער נאַטירליכער באַוועגונג בא יענעם טייל אידן, וועלכער באַשטייט דער עיקר פון בורזשואַזע עלעמענטן און פון פאַרשטייער פון ליבעראַלע פּראָפעסיעס.

וואָס לערנט אונז די דאָזיגע טאַבעלע?

די צאָל געבורטן פאַלט בא דער אידישער באַפעלקערונג פון פרייסן אַ סך אינטענסיווער, ווי בא דער ניט־אידישער באַפעלקערונג; פאַרקערט, די שטאַרבליכקייט פאַרקלענערט זיך בא דער ניט־אידישער באַפעלקערונג מער, איידער בא די אידן. פאַר דער צייט פון די דרייסיגער יאָרן פון 19־טן יאָרהונדערט ביז 1914 איז די צאָל געבורטן בא אידן געוואָרן קלענער 2½ מאָל, בא ניט־אידן — ס'ה אויף איין דריטל. די שטאַרבליכקייט איז פאַר דער זעלבער צייט בא ניט־אידן קלענער געוואָרן 2 מאָל, און בא אידן, פאַרקערט, נאָר אויף איין דריטל. דער רעזולטאַט איז, אַז בא אידן איז דער צוואַקס געפאַלן פון 13,85 (אויף טויזנט נפשות) אין 40—1822 ביז 1,22 אין יאָר 1913, ד. ה. ער האָט זיך פאַרקלענערט עלף מאָל; בא ניט־אידן, פאַרקערט, איז דער צוואַקס פאַר דער זעלבער צייט נאָך פאַרגרעסערט געוואָרן כמעט 1½ מאָל — פון 10,40 אויף טויזנט נפשות אין 40—1822 איז ער דערגאַנגען ביז 13,44 (אויף 1000 נפשות) אין יאָר 1913.

דערביי איז כדאי צו דערמאָנען, אַז פאַר דעם זעלבן פעריאָד האָט זיך די צאָל התתות פון בא אידן סיי בא ניט־אידן נאָר ווייניג פאַרקלענערט; באַזונדערס איז אינטערעסאַנט אונטערצושטרייכן דאָס, וואָס די צאָל התתות בא אידן איז ניט אויף אַ סך קלענער, איידער בא ניט־אידן, און דאָך איז די צאָל געבורטן בא אידן; אַנדערגיג פון 20־טן יאָרהונדערט, צוויי מאָל קלענער, איידער בא ניט־אידן. דאָס באַווייזט, אַז דער קליינער צוואַקס בא דער אידישער באַפעלקערונג — ס"ה 1,22 אויף טויזנט נפשות — איז אַ רעזולטאַט אויסשליסלעך פון דער נעאָ־מאַלטוזיאַנישער שיטה, וואָס האָט אַזאַ גרויסע שליטה צווישן אידן.

דער דאָזיגער פאַקט ווערט נאָך באַשיינפּערליכער, ווען מיר באַקענען זיך מיט דער צאָל געבורטן, וואָס קומט אויס אין פרייסן אויף יעדע איינצינע אידישע התתה.

אויף יעדע אידישע התתה איז אויסגעקומען געבורטן אין פרייסן:

1820—30	5,20
1841—50	5,00
1875—84	4,30
1885—90	3,50
1895—900	2,80
1901—05	2,70
1906—08	2,40
1910—14	2,15

די צאָל געבורטן, וואָס קומט אויס אויף איין התתה, פאַלט אין משך פון נאָכצן יאָרהונדערט אַן אַ שום הפסק, נאָר באַזונדער שטאַרק איז דאָס פאַלן פון די געבורטן די לעצטע 30 יאָר. מ'איז

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

Tab. — XX — טאַב.

די נאַטירליכע באַוועגונג באַ דער באַפעלקערונג פון פרייסן

1822—1914

Geburten, Sterbefälle und Eheschliessungen in Preussen

auf — 1000 — אויף

חתונות Eheschließungen		צוואַקס Geburtenüberschuß		געשטאָרבענע Gestorbene		לעבעדיג געבוירענע Lebendgeborene		יאָרן Jahre
בײַ ניט־אידן bei den Nichtjuden	בײַ אידן bei den Juden	בײַ ניט־אידן bei den Nichtjuden	בײַ אידן bei den Juden	בײַ ניט־אידן bei den Nichtjuden	בײַ אידן bei den Juden	בײַ ניט־אידן bei den Nichtjuden	בײַ אידן bei den Juden	
.	.	10,40	13,85	29,61	21,61	40,01	35,46	1822–1840
7,89	7,05	15,29	14,11	23,56	17,58	38,85	31,69	1876–1880
8,90	6,93	13,50	7,89	24,27	16,05	37,32	23,94	1886–1890
8,42	7,23	15,77	6,13	21,35	14,25	37,12	20,38	1896–1900
8,45	7,05	16,16	4,37	20,10	14,12	36,26	18,49	1901–1905
8,80	7,20	15,20	3,11	17,30	13,86	32,50	16,97	1906–1910
7,12	7,17	12,30	2,13	17,20	13,8	29,50	15,93	1911
7,16	7,13	13,50	1,31	15,50	13,79	29,00	15,10	1912
6,96	6,81	13,40	1,22	14,90	13,75	28,30	14,97	1913
5,98	5,65	8,80	—1,33	19,00	15,67	27,80	14,34	1914

קלאָר, אַז די אַזוי גערופענע צוויי־קינדער־סיסטעם האָט געמתנען חן אין די אויגן פון די פרייסישע אידן נאָך מער דער לעצטער מלחמה און אינגאַנצן ניט אָפּהייענג פון איר.

אויב בערלין איז בכלל דער צענטער פון די העכערע סאָציאַלע קלאַסן און אינטעלעקטועלע שיכטן פון דייטשלאַנד, איז די דאָזיגע שטאָט נאָך אין אַ סך אַ גרעסערער מאָס אַזאַ צענטער לגבי דער אידישער באַפעלקערונג פון דער רעפּובליק. שוין אין יאָר 1910 איז אין איין בערלין געווען קאָנצענטרירט אַ טאַקע מערטל פון אַלע דייטשע אידן, און דערצו דער סאַמע רייכסטער טייל פון זיי, די „סמעטענע" פון דער אידישער בורזשואַזיע און פון דער אידישער אינטעלינענץ. סאַיז קיין חידוש ניט דעריבער, וואָס דאָ טרעט אַרויס אַם בולטסטן און אַם שאַרפסטן דאָס שגעלע מאַלן פון דער צאָל געבורטן באַ דער אידישער באַפעלקערונג. דאָס ווייזט אונז מאַקע מאָלענדיגע טאַבעלע:

Tab. —XXI— טאַב.

די נאַטירליכע באַוועגונג באַ דער באַפעלקערונג פון בערלין

1816—1914

Geburten, Sterbefälle und Eheschliessungen in Berlin

auf — 1000 — אויף

צוואַקס Geburtenüberschuß		געשטאָרבענע Gestorbene		לעבעדיג געבוירענע Lebendgeborene		יאָרן Jahre
בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער גאַנצער בעב. bei der Ges.-Bevölkerung	בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער גאַנצער בעב. bei der Ges.-Bevölkerung	בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער גאַנצער בעב. bei der Ges.-Bevölkerung	
1,3	5,0	25,7	28,6	27,0	33,6	1816—1820
1,1	3,1	23,6	29,9	24,7	33,0	1831—1840
9,6	8,9	18,7	25,7	28,8	34,6	1851—1860
12,2	7,8	15,3	32,6	27,5	40,4	1871—1875
10,7	13,3	15,3	29,2	26,0	42,5	1876*—1880
6,7	10,5	15,3	24,3	22,0	34,8	1881—1890
2,7	9,8	15,2	19,3	18,0	29,0	1891—1900
2,4	8,2	13,6	16,2	16,0	24,4	1901—1910
0,1	5,4	13,5	14,5	13,6	19,9	1911—1914

* פון דעם יאָר אָן וועט פון די קינדער פון געמישטע חתונות גענומען די העלפט.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

ווי מיר זעהען, איז ביים בורזשואזן בערלינער אידנטום שוין אין אָנהויב פון 19־טן יאָרהונדערט די צאָל געבורטן נעווען ניט קיין איבערינ גרויסע — ס״ה 27,0 אויף טויזנט נפשות אין 20—1816. ביז אין די 90־ער יאָרן איז די דאָזיגע צאָל געבליבן כמעט אונבעוועגלעך — זי האָט זיך כסדר געוואַקלט צווישן 26,0 און 28,3 געבורטן אויף טויזנט נפשות. פון די 90־ער יאָרן אָן הויבט די צאָל געבורטן אָן צו פאַלן, און פאַר די לעצטע 30 יאָר ווערט זי קלענער כמעט צוויי מאָל, אַזוי אַז אין 14—1911 איז די צאָל געבורטן שוין נאָר 13,60 אויף טויזנט נפשות. די שטאַרבליכקייט אָבער בײַ די בערלינער אידן איז געווען די נאָענטע ערשטע העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט זעהר אַ הויכע, — זי האָט אויסגעמאַכט אין 20—1816 25,70 אויף טויזנט נפשות, און אין 40־1831 — 23,60. פון דער צווייטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט הויבט אָן די שטאַרבליכקייט בײַ די בערלינער אידן אַלץ קלענער ווערן, און אין 14—1911 ניט זי שוין נאָר 13,50 טויט־פאַלן אויף יעדע טויזנט נפשות. וואָס ס׳איז נתנ דעם צוואַקס, איז ער אין דער ערשטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט נאָר קליין, צוליב דער גרויסער שטאַרבליכקייט, און מאַכט אויס ס״ה 1,30 און 1,10 אויף יעדע טויזנט נפשות; אין דער צווייטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט, ווען די שטאַרבליכקייט פאַלט אַ סך נידעריגער, ווערט דער צוואַקס גרעסער אַכט, ניין און אפילו צען מאָל. אָבער פון די 90־ער יאָרן אָן, ווען די צאָל געבורטן הויבט אָן שטאַרק צו פאַלן, פאַרקלענערט זיך שנעל דער צוואַקס, און דערגייט אין 14—1911 ביז סך־הכל 0,1 אויף יעדע טויזנט אידישע נפשות. דאָס בערלינער אידנטום איז צוגעקומען צו דער גרינץ, ווען די געבורטן דעקן קוים די צאָל טויט־פאַלן.

ווען מיר וועלן פאַרגלייכן די פרוכטבאַרקייט בײַ דער בערלינער אידישער באַפעלקערונג מיט דער וועלבער בײַ דער ניט־אידישער, וועלן מיר לייכט זעהען, אַז אין פרט פון רעגולירן דאָס קינדער־האָבן האָבן די בערלינער אידן שטאַרק איבערגעיאָגט די אַרומיגע באַפעלקערונג.

פאַר 20 יאָר איז די צאָל געבורטן געפאַלן בײַ דער נאָענטער באַפעלקערונג פון בערלין פון 105,0 (אויף טויזנט פרויען אין עלטער פון 15 ביז 50 יאָר) ביז 75,6, ד. ה. לערך אויף 30%, — בײַ די אידן אָבער איז די צאָל געבורטן געפאַלן פון 100,8 (אין יאָר 1880) ביז 56,8, ד. ה. כמעט אויף דער האַלב.

אויף יעדע 1000 פרויען אין עלטער פון 15 ביז 50 יאָר איז אויסגעקומען געבורטן אין בערלין:

Auf je 1000 Frauen im Alter 15—50 Jahren entfielen Geburten in Berlin:

בײַ די אידן bei den Juden	בײַ דער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bev.	יאָר Jahr
*100,8	105,0	1885
67,5	95,8	1895
60,8	84,3	1900
56,8	75,6	1905

* די ציפער איז שייך צום יאָר 1880.

ס׳איז נאָר קיין ספק ניט, אַז דער חילוק צווישן דער פרוכטבאַרקייט בײַ דער אידישער און בײַ דער ניט־אידישער באַפעלקערונג איז אַ פרעל־יוצא פון דעם, וואָס די דאָזיגע צוויי גרופּעס זיינען סאָציאַל זעהר פאַרשידן געבויעט: די ניט־אידישע באַפעלקערונג פון בערלין איז אויף העכער אַ העלפט (51,52%) פאַרנומען אין דער אינדוסטריע און דער עיקר מאַקע ווי אַרבעטער; בײַ אידן אָבער זיינען שוין נאָר 35,16% פאַרנומען אין דער אינדוסטריע און דאָס עיקר ווי בעלי־בתים אָדער ווי העכערע און מיטעלע אָנגעשטעלטע; מיט האַנדל האָבן זיך פאַרנומען אין בערלין אין יאָר 1907 — בײַ קריסטן 24,64%, בײַ אידן — 41,61% — ד. ה. כמעט צוויי מאָל אַזויפיל; די גרופּעס פון ראַגטיערן און פון ליבעראַלע פּראָפעסיעס זיינען אויך בײַ אידן שטאַרקער פאַרטראָטן, איידער בײַ דער קריסטליכער באַפעלקערונג. כדי צו האָבן אַ קלאָרע פאָרשטעלונג וועגן בורזשואזן כאַראַקטער פון דער בערלינער אידישער באַפעלקערונג, איז נענג צו דערמאָנען פאָלגנדיגן פאַקט: כאָטש די אידן מאַכן אויס ניט מער ווי 4% פון דער בערלינער באַפעלקערונג, טראָגן זיי פונדעסטוועגן אַריין מער ווי אַ דריטל פון נאָענטן שטאַטישן הכנסה־שטייער.

דער איינפלוס פונם סאָציאַלן מאָמענט אויפן גראַד פון דער פרוכטבאַרקייט טרעט אַרויס נאָך פולטער, בעת מען פאַרגלייכט אין דעם פרט פאַרשיידענע סאָציאַלע גרופּעס פון די בערלינער אידן. די קומענדיגע טאַבעלע וויזט די פאַרטיילונג פון דער צאָל לעבעדיגע געבוירענע אין יאָר 1910 לויט די פּראָפעסיעס פון די פאַמיליען־פאָטערס:

טאַב. —XXII— Tab.

Die Fruchtbarkeit bei verschiedenen Berufen — די פרוכטבאַרקייט בײַ פאַרשיידענע פּראָפעסיעס

פאַמיליע־גרופּעס Zahl der Geburten in einer Ehe	סך־הכל פאַמיליעס Gesamtzahl der Familien	Darunter der Vater — פון זיי פון פאָטערס: ליבעראַלע פּראָפעסיעס Freier Beruf	באַנקירן און פאַבריקאַנטן Bankier, Fabrikant u. a.	סוחרים Kaufmann	האַנדל־אָנגעשטעלטע Handelsangestellte	זעלבשטענדיגע האַנטווערקער Selbständiger Handwerker	אַרבעטער Lohnarbeiter
געבוירן געוואָרן דאָס 1־טע קינד . . . . . Das erste Kind	100,0	9,3	2,3	42,2	22,2	7,2	16,8
געבוירן געוואָרן דאָס 2־טע קינד . . . . . Das zweite Kind	100,0	4,9	3,5	43,3	22,2	7,1	19,0
געבוירן געוואָרן דאָס 3־טע קינד . . . . . Das dritte Kind	100,0	6,9	3,9	38,1	14,5	11,9	25,3
געבוירן געוואָרן דאָס 4־טע קינד . . . . . Das vierte Kind	100,0	1,4	2,8	33,3	14,3	14,4	33,8

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

ווי מיר זעהען, ווייזן זיך דאָ אַרום די איינצלנע געזעצן וועגן דער פאַרשיידענער פרוכטבאַרקייט בא פאַרשיידענע קלאַסן, וואָס מיר האָבן פריער שוין קאָנסטאַטירט בנתע פראַקרייך און ענגלאַנד. די פאַרשטייער פון ליבעראַלע פראָפעסיעס בילדן 9,3% פון די פאַמיליעס מיטן ערשטן קינד, אָבער נאָר 1,4% אין דער לעצטער פאַמיליע-קאַטעגאָריע. פאַרקערט, די אַרבעטער-פאַמיליעס מאַכן אויס אין דער ערשטער קאַטעגאָריע 16,8% און אין דער לעצטער — 33,8%. דאָס איינצלנע איז מיט די זעלבשטענדיגע האַנטווערקער: צווישן פאַמיליעס, וואו סאַיז געבוירן געוואָרן דאָס ערשטע קינד, מאַכן זיי אויס נאָר 7,2%, און, פאַרקערט, צווישן די פאַמיליעס, וואָס וויינען אין דעם יאָר (1910) „באַגליקט" געוואָרן מיטן פערטן אָדער פינפטן שוין קינד, מאַכן זיי אויס נאָר 14,3%. די סחרישע פאַמיליעס מאַכן אויס אין דער לעצטער קאַטעגאָריע אויף 8,9% וויינינער, איידער אין דער ערשטער קאַטעגאָריע. די זעלבע לאַגע, ווי בא די בעלי-מלאכות, זעהען מיר אויך בא די אָנגעשטעלטע.

פון אָט די ציפערן איז קלאָר, אַז אויב די בערלינער אידישע באַפעלקערונג דעקט ווי סיט איז איר יאָרליכן מענשן-היזק, איז דאָס דער עיקר אַדאַנק דער סאָציאַלער נרופּע פון אַרבעטער און האַנטווערקער. און סאַיז זעהר מעגליך, אַז ווען די אידישע בורזשואַזיע און בורזשואַזע אינטעליגענץ וואָלטן געווען אָנגעוויזן נאָר אויף זיך אַליין, וואָלט דער קאָנסיציענט פון זייער נאַטירליכן צוואַקס געווען געווען אַ נעגאַטיווער.

אַז דער סאָציאַלער מאָמענט האָט אַ אַנטשיידנדיגן איינפלוס אויף דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג, קאָן מען זעהען אויך פון פאָלגנדיגן. אין העסענער הערצאָגטום, אין דייטשלאַנד, לעבן עטליכע הונדערט אידישע עמיגראַנטן פון רוסלאַנד און פון עסטרייך. אַרום 70 פראָנט. פון אָט די עמיגראַנטן זיינען אַרבעטער און האַנטווערקער, די איבעריגע 30 פראָנט. זיינען קרעמער, סחרים, פּעדלער, קליינע טאַבאַק-פאַבריקאַנטן און אָנגעשטעלטע. דער סאָציאַלער באַשטאַנד פון די עמיגראַנטן איז נאָר אַן אַנדערער, ווי פון די אָרטיגע דייטשע אידן, וואו דער גרויסער רוב באַשטייט פון מיטעלער און גרויסער בורזשואַזיע און פון פאַרשטייער פון ליבעראַלע פראָפעסיעס. וואָס זשע זעהען מיר טאַקע? בא דער אָרטיגער אידישער באַפעלקערונג בילדן די קינדער ביז 5 יאָר נאָר 7,6%, און בא דער איינגעוואַנדערטער אידישער באַפעלקערונג — 14,8%, ד. ה. כמעט צוויי מאָל אַזוי פיל. דערקלערן לאָזט זיך דאָס, גאַטיליך, נאָר דערמיט, וואָס בא די עמיגראַנטן איז די צאָל געבורטן אַ סך גרעסער, איידער בא די אָרטיגע אידן. אמת, מען דאַרף דערביי אין זינען האָבן, אַז בכלל צייכנט זיך אויס יעדע איינגעוואַנדערטע מאַסע מיט אַ דויכן פּראָצענט פון עלעמענטן אין פרוכטבאַרונג-עלטער, אַזוי אַז שוין דאָס אַליין פירט אויך צו אַ גרעסערער צאָל געבורטן.

דער אידישער ישוב פון פראַנקפורט (אויף מאַין) האַלט בא דעריאָבן אין פרט פון קינדער-האָבן דאָס בערלינער אידנטום, כאָטש פראַנקפורט רעכנט זיך פאַר דער אָרטאָדאָקסישער פעסטונג פון די אידן פון נאַנץ דייטשלאַנד. אָט זיינען ידיעות וועגן דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער אידישער און ניט-אידישער באַפעלקערונג פון פראַנקפורט פאַר די יאָרן 1901, 1906 און 1910:

Tab. — XXIII — טאַב.

די נאַטירליכע באַוועגונג בא דער אידישער און ניט-אידישער באַפעלקערונג פון פראַנקפורט אויפן מאַין

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung in Frankfurt a. M.

— Auf je 1000 Seelen trafen: — אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען:

יאָר Jahr	געבורטן — Geburten		שטאַרבפאַלן — Sterbefälle		געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע Geburten mehr als Sterbefälle	
	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Gesamtbevölkerung	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Gesamtbevölkerung	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Gesamtbevölkerung	בא אידן bei den Juden
1901	28,9	17,4	15,6	11,6	13,3	5,8
1906	28,7	18,9	14,8	12,7	13,9	6,2
1910	23,5	14,2	13,1	13,8	10,4	0,4

די אָרטאָדאָקסישע אידישע קהלה פון פראַנקפורט, וועלכע האָט אָבער אין איר באַשטאַנד אַ גרויסן טייל רייכע בורזשואַזיע, האָט שוין אין 1910 נעגעבן אַזאַ נישטיגע צאָל געבורטן, אַז דער צוואַקס מאַכט קוים אויס 0,4 אויף יעדע טויזנט אידישע נפשות. שוין אין אָנהויב פון איצטיגן יאָרהונדערט, אין 1901, איז דער צוואַקס בא די פראַנקפורטער אידן געווען זעהר אַ קליינער — ס"ה 5,8 אויף טויזנט, און פאַר איין צענטליגע יאָר איז ער געפאַלן כמעט ווי ביז נול. פירט מען דורך אַ פאַרגלייך מיט דער ניט-אידישער באַפעלקערונג פון פראַנקפורט, באַקומט זיך אַ קלאָרער אויסזיט: די צאָל געבורטן איז בא ניט-אידן 1½ מאָל גרעסער, איידער בא אידן, און די שטאַרבפליכקייט האָט זיך די לעצטע 10 יאָר אויך אויף אַזוי פיל פאַרקלענערט בא ניט-אידן, אַז אין יאָר 1910 איז שוין בא זיי די צאָל טויט-פאַלן געווען ווייניגער אַפילו, ווי בא אידן.

אַביסל בעסער איז דער מצב אין דעם פּרט בא די אידן פון האַמבורג, אָבער אויך דאָ איז דאָס פאַלן פון דער צאָל געבורטן אַזוי שטאַרק און אַזוי סיסטעמאַטיש, אַז נאָר אויגיכן וועט אויך דאָ דער צוואַקס דערגיין ביז נול. אָט זיינען ידיעות, וואָס אילוסטרירן די דאָזיגע הנחה:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

Tab.—XXIV—טאב

די נאַטירליכע באַוועגונג באַ דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון האַמבורג

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung in Hamburg

Auf je 1000 Seelen trafen: — : אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען						
געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע Geburten mehr als Sterbefälle		Sterbefälle — שטאָרבפאַלן		Geburten — געבורטן		יאָר Jahr
בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Gesamtbevölkerung	בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Gesamtbevölkerung	בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Gesamtbevölkerung	
12,0	9,8	17,5	24,7	29,5	34,5	1885
9,3	10,1	13,9	25,0	23,2	35,1	1890
9,6	9,7	14,0	23,9	23,6	33,6	1895
7,5	11,6	11,6	17,2	19,1	28,8	1900
7,7	9,4	10,7	16,2	18,4	25,6	1905
3,8	8,1	11,4	14,7	15,2	22,8	1910

בײַ אידן איז דער צוואַקס פאַר די 25 יאָר (1885—1910) געפאַלן פון 12,0 ביז 3,8 אויף טויזנט נפשות, בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג אָבער איז דער צוואַקס זעהר ווייניג געפאַלן — פון 9,8 ביז 8,1 אויף טויזנט נפשות. בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג איז די צאָל געבורטן פאַר דער צייט קלענער געוואָרן לערך אויף אַ דריטל, און אָבער דערפאַר די שטאַרבפאַלכקייט אויך פאַרקלענערט געוואָרן כמעט אין דער זעלבער מאָס — האָט איינם נעדעקט דאָס צווייטע, — בײַ די אידן אָבער פון האַמבורג איז די צאָל געבורטן געפאַלן אַ סך שטאַרקער, איידער די שטאַרבפאַלכקייט.

איצט לאָמיר אַ קוק טון, ווי ווהל אויס די נאַטירליכע באַוועגונג בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון אַזאַ שטאָט ווי אַמסטערדאַם, וואו להיפך צו די פריער נעבראַכטע שטעט מיט אַ ריין־בורזשואַזן אידנטום, נעמינט זיך אַ גרויסע צאָל אידישע אַרבעטער (ביים שלייפן בריליאַנטן):

Tab.—XXV—טאב

די נאַטירליכע באַוועגונג באַ דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון אַמסטערדאַם

1899 — 1908

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung Amsterdams

Auf je 1000 Seelen trafen: — : אויף יעדע 1000 נפשות איז גויסגעקומען								
Eheschließungen — חתונות		געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע Geburten mehr als Sterbefälle		Sterbefälle — שטאָרבפאַלן		Geburten — געבורטן		יאָר Jahr
בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	
6,73	7,63	·	·	·	·	26,85	30,34	1899
5,56	7,67	·	·	·	·	23,77	29,03	1900
6,63	7,85	12,42	14,27	11,43	15,06	23,85	29,33	1901
6,23	6,48	9,70	13,13	12,75	15,39	22,45	28,52	1902
5,69	7,55	10,60	14,06	11,41	13,99	22,01	28,05	1903
6,12	7,32	11,59	11,97	11,27	15,12	22,86	27,09	1904
7,18	7,67	10,07	12,80	11,11	13,84	21,18	26,64	1905
7,56	7,88	11,68	12,13	11,68	13,70	23,36	25,83	1906
7,98	7,91	11,27	12,14	11,30	18,40	22,57	25,54	1907
5,75	7,44	10,33	11,16	10,41	13,28	20,74	24,44	1908

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

די צאָל געבורטן איז בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון אַמסטערדאַם בסדר נידעריגער, איידער בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, נאָר דערמיט אָבער איז די שטאַרבליכקייט בײַ אידן אויך אַ קלענערע, אַזוי אַז ס״ה האָט זיך דער צוזאַמען בײַ אידן די לעצטע יאָרן במעט אויסגעגלייכט מיטן צוזאַמען בײַ דער באַפעלקערונג אין אַלגעמיין. די געבורטן־ירידה קומט מאָר פאַמעליך בײַ כידע גרופּעס באַפעלקערונג, און פּאַראַלעל מאַרקלענערט זיך אויך די שטאַרבליכקייט, אַזוי אַז איינס דעקט במעט דאָס צווייטס. דער אַלגעמיינער צוזאַמען איז דאָ לערך דער זעלבער, וואָס אין די אַלע דייטשע שטעט, וועגן וועלכע מיר האָבן העכער גערעדט.

אָבער דער ריין אידישער צוזאַמען איז דאָ אַ סך אַ גרעסערער, איידער אין יענע שטעט.

צו די דערמאָנטע דייטשע שטעט קאָן מען צוגלייכן די שטאָט ווין, וואו די אידישע באַפעלקערונג באַשטייט אויך דער עיקר פון גרויסער און מיטעלער בורזשואַזיע און פון בורזשואַזער אינטעליגענץ. דאָ מרעמן מיר ווידער די זעלבע שנעלע ירידה פון דער צאָל געבורטן, אַזוי אַז דאָס פאַלן פון דער שטאַרבליכקייט קאָן זי ניט דעקן, און דער צוזאַמען דערגייט דאָ דעריבער אויך ביז צו אַ מינימום, שיער ניט ביז כּול.

די פאָלגערונג פאַבעלע גיט אַ בולט בילד פון דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער ווינער אידישער באַפעלקערונג.

Tab.—XXVI—טאַב׳

די נאַטירליכע באַוועגונג בײַ דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג כּדן ווין

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung in Wien

Auf je 1000 Seelen trafen: — אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען:								יאָרן Jahre
Eheschließungen – חתונות		געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע Geburten mehr als Sterbefälle		Sterbefälle – שטאַרבפאַלן		Geburten — געבורטן		
בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער באַפעלקערונג bei der Gesamtbevölkerung	בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער באַפעלקערונג bei der Gesamtbevölkerung	בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער באַפעלקערונג bei der Gesamtbevölkerung	בײַ אידן bei den Juden	בײַ דער באַפעלקערונג bei der Gesamtbevölkerung	
5,82	8,30	14,12	11,72	14,02	28,19	28,14	39,91	1880
•	8,76	9,97	7,94	12,21	24,40	22,18	32,34	1890
5,93	9,99	9,26	10,92	12,91	20,74	22,17	31,66	1900
7,31	9,52	4,42	8,56	13,83	18,38	18,25	26,94	1901 – 10
8,47	9,49	—0,13	3,75	14,99	16,45	14,86	20,20	1911

פון דער טאַבעלע זעהט מען, אַז פאַר 30 יאָר (1880–1911) איז די צאָל געבורטן אין ווין געפאַלן כּמעט אין אַ גלייכער מאָס בײַ אידן, ווי בײַ ניט־אידן. אָבער בײַ דער באַפעלקערונג אין אַלגעמיין איז מיט 30 יאָר צוריק די צאָל געבורטן געווען זעהר אַ הויכע — 39,91 אויף טויזנט, — אַזוי אַז אַפילו אין 1911 איז זי נאָך אויך נאָכגיין היפּש — 20,20 אויף טויזנט נפשות; בײַ די אידן אָבער איז די צאָל געבורטן שוין מיט 30 יאָר צוריק געווען אַ סך אַ קלענערע — 28,14 אויף טויזנט אידישע נפשות — און פאַר דער דערמאָנטער צייט איז די צאָל געבורטן אַזוי שטאַרק געפאַלן, צו איצט דעקט זי שוין אַפילו ניט דעם היזק: אין יאָר 1911 איז אויף יעדע 1000 אידישע נפשות געווען 14,86 געבורטן און 14,99 טויט־פאַלן.

אינטערעסאַנט זיינען די ציפערן וועגן דער שטאַרבליכקייט בײַ אידן און ניט־אידן אין ווין. סטייטש זיך אַרויס, אַז שוין מיט 30 יאָר צוריק איז די שטאַרבליקייט בײַ אידן געווען קלענער, איידער בײַ דער באַפעלקערונג איינגאַנצן אין יאָר 1911. אַזוי, איז בײַ אידן אין 1880 געווען 14,02 טויט־פאַלן אויף 1000 נפשות, און בײַ דער נאָכצער באַפעלקערונג פון ווין אין 1911 — 16,45 פאַלן. דערמיט אָבער האָט זיך די שטאַרבליכקייט בײַ אידן פאַר די דערמאָנטע 30 יאָר ניט נאָר ניט פאַרקלענערט, נאָר אַפילו זיך עשהאָם נאָך פאַרגרעסערט — 14,02 טויט פאַלן אויף 1000 נפשות אין 1880 און 14,99 אין 1911. פאַרקערט, בײַ דער באַפעלקערונג אין אַלגעמיין איז די שטאַרבליכקייט פאַר דער איינגער צייט באַדייטגריג געפאַלן — פון 28,19 אויף 1000 נפשות אין 1880 ביז 16,45 אין 1911. דערמיט דערקלערט זיך פאַקט, פאַרוואָס דער צוזאַמען בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג אין ווין איז די נאָכגצע צייט לערך אַ הויכער, קיינמאָל ניט נידעריגער פון 8 אויף טויזנט נפשות. נאָר אין יאָר 1911 איז דער צוזאַמען שטאַרק געפאַלן, — אין דעם יאָר האָט זיך די צאָל געבורטן שטאַרק פאַרקלענערט, און די שטאַרבליכקייט איז ניט געפאַלן אין אַזאַ מאָס. בײַ די אידן אָבער, וואו ערשט מיט 30 יאָר צוריק איז דער צוזאַמען נאָך געווען באַדייטגריג העכער, ווי בײַ דער נאָכצער באַפעלקערונג, אַ דאַנק דער קליינער שטאַרבליכקייט — איז ער שוין צום אָנהויב פון 20־טן יאָרהונדערט צוויי מאָל קלענער, ווי בײַ דער נאָכצער באַפעלקערונג, — ס״ה 4,42 אויף 1000 נפשות, און אין 1911 איז דער צוזאַמען שוין אַפילו אַ נעגאַטיווער — אַ היזק פון 0,13 אויף יעדע 1000 אידישע נפשות. דאָס איז אַ רעזולטאַט דערפון, וואָס די צאָל געבורטן פאַלט בײַ אידן אָן אַ אויסהער, די שטאַרבליכקייט ווערט אָבער ניט אויף אַזוי פיל קלענער, אַז דאָס זאָל קאָנען דעקן דעם דעפיציט.

אַז דער טרויעריגער סך־הכּל פון דער נאַטירליכער באַוועגונג בײַ דער ווינער אידישער באַפעלקערונג פאַרן יאָר 1911 איז ניט קיין צופעליגער, באַווייזן די ציפערן פאַר די שפּעטערדיגע יאָרן. די

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

נאַטירליכע באַוועגונג בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון ווין מאַר די יאָרן 1912—14 שטעלט זיך מאַר אויף אַזאַ אופן:

Tab. — XXVII — טאַב׳

די נאַטירליכע באַוועגונג בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון ווין
1912—1914

Die natürliche Bewegung der jüdischen Bevölkerung in Wien

יאָר Jahr	געבוירן געוואָרן Geburten	געשטאָרבן Sterbefälle	צוואַקס Geburtenüberschuß
1912	2225	2259	– 34
1913	2237	2355	– 118
1914	2548	2551	– 3

ווי מיר וועהען, האָט די אידישע באַפעלקערונג אין די אַלע דריי יאָר ניט געדעקט איר היזק פון דער שטאַרבליכקייט.

וואָס סאַיז שייך צו דער צאָל התונות, האָט זי זיך מאַר דעם דורכשנאַטן פעריאָד 1911—1880 באַרייטגרינ מאַרגרעסערט סיי בײַ דער נאַנצער באַפעלקערונג פון ווין, סיי בײַ דער אידישער באַפעלקערונג: בײַ דער באַפעלקערונג אין אַלגעמיין פון 8,30 אויף טויזנט נפשות אין 1880 ביז 9,49 אין 1911, — בײַ אידן פון 5,82 ביז 8,47 אויף 1000 אידישע נפשות. משמעות, אַז די סאַרקלעגערטע צאָל געבורטן נעמט זיך אויסשליסליך דערפון, וואָס דאָס קינד־ער־ראָבן ווערט קינסטליך רעגולירט.

ניט אַ סך בעסער איז די לאַגע אַרך אין די איבערינע שטעט פון אַטאָלינ עסטרייך, ווי סאַיז צו זעהן פון מאָלגנ־דינער טאַבעלע:

Tab. — XXVIII — טאַב׳

די נאַטירליכע באַוועגונג בײַ דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון אייניגע שטעט פון אַמאָליגן עסטרייך

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung in einigen Städten im ehemaligen Österreich

Stadt — שטאָט	Auf je 1000 Seelen trafen: — 1903/04 — אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען:					
	Geburten — געבורטן		Sterbefälle — שטאַרבפאַלן		געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע Geburten mehr als Sterbefälle	
	בײַ ניט־אידן bei d. Nichtjud.	בײַ אידן bei den Juden	בײַ ניט־אידן bei d. Nichtjud.	בײַ אידן bei den Juden	בײַ ניט־אידן bei d. Nichtjud.	בײַ אידן bei den Juden
Graz — גראַץ . . .	32,1	23,5	23,7	11,1	8,4	12,4
Triest — טריעסט .	35,9	19,3	23,7	14,8	12,2	4,5
Prag — פּראָג . . .	28,2	14,1	19,1	12,9	9,1	1,2
Brünn — בריון . .	31,9	15,7	27,6	12,4	4,3	3,3

די צאָל געבורטן איז אומעטום בײַ אידן קלענער, איידער בײַ ניט־אידן; אין פּראָג און אין בריון — אויף נאַנצע צוויי מאָל. בײַ ניט־אידן איז די שטאַרבליכקייט זעהר אַ גרויסע, און דערמיט דערקלערט זיך, וואָס דער צוואַקס איז בײַ זיי אַזאַ נישטיגער, ניט נעקוקט אויף דער גרויסער צאָל געבורטן.

בײַ אידן איז אַ באַרייטגרינער צוואַקס געווען נאָר אין גראַץ — 12,4 אויף טויזנט אידישע נפשות, ווייל די שטאַרבליכקייט איז דאָרט געווען זעהר אַ קליינע — 11,1 אויף טויזנט — און די צאָל געבורטן דערביי אַ נאָך גרויסע — 23,5 אויף טויזנט. אין די איבערינע דריי שטעט — אין טריעסט, פּראָג און בריון — איז דער צוואַקס בײַ אידן געווען נאָר אַ קליינער, דערנרייכגרינ מאַקסימום 4,5 אויף טויזנט אין טריעסט און אַראָפּאַלגרינ אין פּראָג ביז 1,2 אויף טויזנט נפשות.

IV

מיר האָבן ביז אַהער געבראַכט ידיעות וועגן אַזעלכע שטעט פון געוועזענעם עסטרייך, וואו די אידן זיינען לויט זייער סאָציאַלן באַשטאַנד, מאַסעריעלן מצב און קולטורעלער אַנטוויקלונג ענליך צום אידנטום פון מערב־אייראָפּע.

לאָמיר איצט איבערנייען צו דעם טייל פון געוועזענעם עסטרייך, וואו די אידן לעבן קאָמפּאַקטע מאַסן, און זייער מדיסער רוב באַשטייט פון קליינבירגערטום און אַרבעטגרינע עלעמענטן; וואו דער קליינשטעטלרינער אויר בילדעט נאָך עד היום אַ באַרייטגרינן טייל פון דער אידישער באַפעלקערונג און דער אַלטער אידישער שטייגער דאָס נאָך טיפע וואָרצלען אין לעבן; וואו דער איבער־נאַנג צו דער נייער שטאָטישער קולטור קומט מאַר אויף אַן אָר־נאַנישן אופן, דורך דער פסרדיגער אַנטוויקלונג פון די אינער־ליכע כחות אינם אידישן קיבוץ גופא, און ניט דורך אויסערליכן איבערנעמען די פרעמדע קולטור און דורך פּשוטן איינרייסן מיט אַלע מאָרמען פון אידיש־נאַציאָנאַלן לעבן. אין אָט דעם טייל פון געוועזענעם עסטרייך — אין גאַליציע — וועלן מיר זיך שוין טרעפן מיט נאָר אַנאַנדער בילד פון נאַטירליכער באַוועגונג בײַ דער אידישער באַפעלקערונג. אמת, די אַלגעמיינע געוועזן פון דעם פּראָצעס, וואָס רופט זיך רעגולירן דאָס קינדער־ראָבן, ווירקן אויך אין גאַליציע, אָבן, ווי אומעטום, ווירקן זיי אויך דאָ בײַ דער אידי־שער באַפעלקערונג אין אַ שטאַרקערער מאָס, איידער בײַ דער

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אַרומגער באַפעלקערונג, — אָבער דער טעמפּ פון אָט דעם פּראָצעס איז ביים גאַליצישן אידנטום לגמרי אַן אַנדערער, איידער בײַ די מערב־אייראָפּייאישע אידן.

אָט איז אַ מאַבעלע, וועלכע שילדערט דעם מצב אין גאַליציע פאַר די לעצטע יאָרן פון 19־טן יאָרהונדערט און אין די ערשטע יאָרן פון 20־טן יאָרהונדערט.

Tab. – XXIX – טאַב׳

די נאַטירליכע באַוועגונג בײַ דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון גאַליציע

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung in Galizien

Jahre – יאָרן	Geburten – געבורטן		Sterbefälle – שטאַרבפאַלן		Geburtenüberschuß über Sterbefälle – געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע	
	Auf je 1000 Seelen trafen: — אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען:					
	bei der Gesamtbevölkerung בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בײַ אידן	bei der Gesamtbevölkerung בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בײַ אידן	bei der Gesamtbevölkerung בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בײַ אידן
1895—1900	44,31	40,43	28,11	20,81	16,20	19,62
1901—1902	43,96	38,16	26,91	19,23	17,05	18,93
1904	42,38	36,47	26,52	18,06	15,86	18,41
1907	41,05	35,55	25,11	16,60	15,94	18,95

קודם כל וואַרפט זיך אין די אויגן די זעהר גרויסע צאָל געבורטן און דער גאַנץ גרויסער צוואַקס הן בײַ דער אַלגעמיינער און הן בײַ דער אידישער באַפעלקערונג. די סאַמע קלענסטע צאָל געבורטן בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג אין יאָר 1907 האָט אויך אויסגעמאַכט 41,05 אויף טויזנט נפשות, און בײַ אידן אין זעלבן יאָר — 35,55. בײַ אידן איז די צאָל געבורטן די נאַנצע צייט קלענער, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, נאָר אַזאַק דער קנאַפּער שטאַרבליכקייט איז דער צוואַקס בײַ אידן כסדר גרעסער נאָך, איידער בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג. אַזוי, איז אין די יאָרן 900—1895 די דורכשניטליכע צאָל געבורטן בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג 44,31 אויף טויזנט נפשות, און בײַ אידן — 40,43; די דורכשניטליכע צאָל טויט־פאַלן איז בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג 28,11 אויף טויזנט נפשות, און בײַ אידן — נאָר 20,81; דער צוואַקס טרעפט אָן בײַ דער נאַנצער באַפעלקערונג 16,20 אויף טויזנט נפשות, און בײַ אידן — 19,62. דאָס זעלבע איז אין די וויטערדיגע יאָרן און אַפילו אין יאָר 1907, ווען די צאָל געבורטן האָט זיך פאַרקלענערט בײַ דער נאַנצער באַפעלקערונג אויף 7% (אין פאַרגלייך מיט 900—1895) און בײַ אידן נאָר אויף 12%,—פאַלט פונדעסטוועגן ניט דער צוואַקס בײַ אידן, וואַרום פאַר דער צייט האָט זיך די אידישע שטאַרבליכקייט אויך אין דער זעלבער מאָס פאַרקלענערט. בײַ די אידן איז דער צוואַקס פאַר אָט די אַלע יאָרן קיינמאָל ניט געווען קלענער פון 18 אויף 1000 נפשות — און אָט אַזאַ צוואַקס איז טאַקע טיפּיש פאַר אַלע לענדער, וואו מיר האָבן צו טון מיט מזרח־אידנטום.

פּדי צו געבן נאָך אַ קלאָרערן פאַגריף וועגן דעם תּהום, וואָס טיילט אָפּ דאָס מערב־אידנטום פונם מזרח־אידנטום, וועלן מיר פאַרגלייכן די געבורטן־צאָל אין פאַרשיידענע טיילן פון געוועזענעם עסטרייך.

Tab. – XXX – טאַב׳

די געבוירענווידיגקייט בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון פאַרשיידענע טיילן אין געוועזענעם עסטרייך

Die Geburtsfrequenz bei der jüdischen Bevölkerung in verschiedenen Ländern des ehemaligen Österreichs

Jahr – יאָר / Land – קאַנט	אויף יעדע 1000 אידישע נפשות איז געבוירן געוואָרן אין: Auf je 1000 jüdischer Bevölkerung trafen Geburten in:		
	בעמען Böhmen	מערן Mähren	גאַליציע Galizien
1895	21,0	22,8	41,6
1901	17,7	19,3	38,4
1907	14,0	16,7	35,5
1910	12,7	12,9	31,8

ווי מיר זעהן, פאַלט די צאָל געבורטן בײַ אידן אין אַלע טיילן פון עסטרייך. אָבער, בעת ווען אין בעמען און מערן איז די צאָל געבורטן נעפאַלן פאַר 15 יאָר אויף אַ נאַנצע העלפט, איז זי אין גאַליציע קלענער געוואָרן נאָר אויף איין פערטל. דערביי איז כאַראַקטעריסטיש דער עיקר אָט וואָס: אין אָנדריב פון דעם פּעריאָד, אין 1895, איז די געבורטן־צאָל אין גאַליציע צוויי מאָל גרעסער, איידער אין בעמען און אין מערן; צום סוף אָבער, אין 1910 — איז זי שוין גרעסער כמעט אין 2½ מאָל. דאָ טרעט קלאָר און באַשיימפּערליך אַרויס די זירקונג פונם סאָציאַלן מאָמענט אויף דער נאַטורליכער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג.

אַזוי ווי גאַליציע איז אַ טיפּיש לאַנד פון מזרח־אידן און פרייסן — פון מערב־אידן, איז זעהר אינטערעסאַנט צו פאַרגלייכן די נאַטירליכע באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין אָט די צוויי לענדער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

Tab. – XXXI – טאַב׳

די נאַטירליכע באַוועגונג בײַ דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון פרײַסן און גאַליציע

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung in Preussen und Galizien

Auf je 1000 Seelen trafen: – אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען:												יאָרן Jahre
געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע Geburten mehr als Sterbefälle				Sterbefälle – שטאַרבפאַלן				Geburten – געבורטן				
בײַ אידן bei den Juden		בײַ ניט־אידן bei d. Nichtjuden		בײַ אידן bei den Juden		בײַ ניט־אידן bei d. Nichtjuden		בײַ אידן bei den Juden		בײַ ניט־אידן bei d. Nichtjuden		
אין גאַליציע in Galizien	אין פרײַסן in Preußen	אין גאַליציע in Galizien	אין פרײַסן in Preußen	אין גאַליציע in Galizien	אין פרײַסן in Preußen	אין גאַליציע in Galizien	אין פרײַסן in Preußen	אין גאַליציע in Galizien	אין פרײַסן in Preußen	אין גאַליציע in Galizien	אין פרײַסן in Preußen	
19,62	6,13	16,20	15,77	20,81	14,25	28,11	21,35	40,43	20,38	44,31	37,12	1895 – 1900
18,93	5,08	17,05	15,98	19,23	14,14	26,91	19,83	38,16	19,22	43,96	35,76	1901 – 1902
18,41	4,34	15,86	15,45	18,06	13,73	26,52	19,17	36,47	18,07	42,38	34,62	1904
18,95	3,23	15,94	15,20	16,60	13,85	25,11	17,76	35,55	17,08	41,05	32,96	1907

באַם.: די ציפערן וועגן גאַליציע באַציען זיך ניט אויף דער ניט־אידישער באַפעלקערונג באַזונדער, נאָר אויף דער נאַנצער באַפעלקערונג.

די דאָזיגע טאַבעלע ווייזט אונז זעהר אינטערעסאַנטע טאַקטן: בײַ ניט־אידן איז די צאָל געבורטן אין דער אַגראַרישער און אָפּגעשטאַנענער גאַליציע גרעסער איידער אין פרײַסן מיט איר הויכער קולטור און אינדוסטריע און מיט איר באַרײַטגדיגער שטאַטישער באַפעלקערונג — אין 900—1895 אויף 19% און אין 1907 אויף 24%; בײַ אידן אָבער איז די צאָל געבורטן אין גאַליציע גרעסער פון דער זעלבער צאָל אין פרײַסן נאָנצע צוויי מאָל סײַ אין 900—1895 און סײַ אין 1907.

אין 900—1895 איז אין פרײַסן די צאָל געבורטן בײַ אידן נעהענען 20,38 אויף טויזנט נפשות און אין גאַליציע — 40,43; אין 1907 זײַנען די אַנטשפּרעכנדיגע צאָלן — 17,08 און 35,55. וואָס איז שײַך די צאָלן הענען דער שטאַרבליכקייט, איז בײַ דער ניט־אידישער באַפעלקערונג אונטערשײדן זיך זיך בערך אין די אײַנגעגע פּראָפּאָרציעס, ווי בײַ דער געבוירענווידיגקייט — אין גאַליציע איז די שטאַרבליכקייט בײַ דער ניט־אידישער באַפעלקערונג גרעסער, אײדער אין פרײַסן: אין 900—1895 אויף 31% און אין 1907 אויף 41%; בײַ אידן אָבער, כאָטש די געבורטן־קאָעפיציענטן זײַנען אין די בײדע לענדער אַזוי פאַרשײדן, איז דאָך דער אונטערשײד אין פּרט פון שטאַרבליכקייט צווישן פרײַסן און גאַליציע ניט אַזאַ גרויסער. די צאָל טויט־פאַלן בײַ אידן איז אין גאַליציע נעשטאַנען גרעסער, ווי אין פרײַסן ס״ה אויף 46% אין 1900—1895 און אויף 20% אין 1907. דער נעכסטער באַלאַנס בײַ די גאַליציע־שע אידן, לגבי די פרײַסישע, נעמט זיך טאַקע דערפון, וואָס די צאָל געבורטן איז בײַ זיי אַ הויכע און דערפיר די שטאַרבליכקייט דאָך אַ קליינע. דער צוזאַטן איז בײַ די גאַליצישע אידן געווען גרעסער, אײדער בײַ די פרײַסישע: אין 900—1895 דריי מאָל מער, און אין 1907 — נאָנצע זעקס מאָל מער. בײַ די אידן אין פרײַסן איז דער צוזאַטן געווען אין 900—1895 6,13 אויף טויזנט נפשות, און אין 1907 — 3,23; בײַ די גאַליצישע אידן זײַנען די אַנטשפּרעכנדיגע ציפער — 19,62 און 18,95. בײַ ניט־אידן איז דער צוזאַטן אין בײדע לענדער בערך גלייך — צוליב דער לערך גרויסער צאָל געבורטן אין פרײַסן און לערך גרויסער שטאַרבליכקייט אין גאַליציע.

די דאָזיגע ציפערן, וועלכע ווײַזן אונז די לאַגע אין צוויי עקאָנאָמיש און קולטורעל לגמרי פאַרשײדענע לענדער — אין דעם רײַכן און קולטורעלן פרײַסן און אין דער אָרימער און אָפּגעשטאַנענער גאַליציע — זאָגן עדות דערויף, ווי טיף סאַיז דער אָפּגרונט צווישן מזרח־ און מערב־אידן. סאַיז בכמעט קיין ספק ניט, אַז דאָס מערב־אידנטום — אַגדערש געזאָגט, די אַסימילירטע אידישע בחרושאַויע — וואָלט זיכער נאָכגעגאַנגען אונטערנעגאַנגען, הען ניט דער שטענדיגער בלוט־צופלוס פון די לענדער פון מזרח, וואו די אידישע אַרבעטגדיגע און קליין־בירגערליכע מאַסן נעמען זיך ניט אַזוי גרינג אונטער דעם אײַנפלוס פון די נעאָ־מאַלטוזיאַנישע שיטות.

כאַראַקטעריסטיש איז, אַז אין גאַליציע איז דער אידישער צוזאַטן אַ נאָכגיך הויכער אפילו אין די שטעט.

ווי מיר זעהען פון דער טאַבעלע XXXII איז בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון לעמבערג די צאָל געבורטן זעהר אַ הויכע, העכער אַפילו, ווי די אידישע געבורטן־צאָל אין גאַליציע בכלל. מאַר די זעלבע יאָרן; אויך די אידישע שטאַרבליכקייט איז אין לעמבערג גרעסער, ווי אין גאַליציע; און דערמיט דערקלערט זיך טאַקע, וואָס דער צוזאַטן בײַ די אידן פון לעמבערג איז אויך עטוואָס גרעסער, ווי בײַ די אידן פון גאַליציע.

טאַרגלייכט מען די אידישע באַפעלקערונג פון לעמבערג מיט דער נאָנצער באַפעלקערונג פון דער שטאָט, — נעפינט זיך די ערשטע אין אַ גינסטיגערן מצב. אמת, די צאָל געבורטן איז בײַ אידן עטוואָס קלענער, ווי בײַ דער נאָנצער באַפעלקערונג, דערפאַר אָבער איז בײַ זיי די שטאַרבליכקייט אויף אַזוי פיל נידעריגער, אַז דער אַלגעמיינער בילאַנס באַקומט זיך לטובת די אידן: בײַ די אידן פון לעמבערג איז דער צוזאַטן געווען 16,3 (1906) און 13,3 (1911) און בײַ דער נאָנצער באַפעלקערונג 13,5 (1906) און 11,3 (1911).

מיר האָבן אויבן געמאַכט אַ טאַרגלייך צווישן דער נאַטירליכער באַוועגונג בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון פרײַסן און פון גאַ־

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. – XXXII – טאַב.

די נאַטירליכע באַוועגונג באַ דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון לעמבערג

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung Lembergs

Auf je 1000 Seelen trafen: — :אויף יעדע טויזנט נפשות איז אויסגעקומען								יאָר Jahr
Eheschließungen — חתונות		געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע Geburten mehr als Sterbefälle		Sterbefälle — שטאָרבפאַלן		Geburten — געבורטן		
בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	
9,3	11,8	16,3	13,5	22,0	27,8	38,3	41,3	1906
9,1	11,7	16,1	11,5	21,3	27,7	37,4	39,2	1907
9,9	9,4	12,7	10,6	15,6	19,9	28,3	30,5	1910
8,8	9,9	13,3	11,3	16,0	20,1	29,3	31,4	1911

ליציע. צו די נעמאַכטע אויספירן דאַרף מען נאָך צוגעבן, אַז אין פרייסן נעמינען זיך עטליכע צענדליג טויזנטער אידישע עמיגראַנטן פון גאַליציע און רוסלאַנד, וועלכע צייכענען זיך אויס מיט אַ הויכער צאָל געבורטן, — און דאָס פאַרוויישט נאָך אַביסל דעם ווירקליכן מצב באַ די פרייסישע אידן. אָן דעם וואָלט דער באַלאַנס באַ די פרייסישע אידן געווען נאָך אַ פיל עדנערער. אַ ראיה דערצו קאָן מען זעהען פון די ציפערן, וואָס מיר האָבן פריער געבראַכט מבחה דער צאָל קינדער ביז 5 יאָר באַ דער אָרטיגער און איינגעוואַנדערטער באַפעלקערונג אין העסענער העראַגטום.

עס וואָלט געווים געווען אינטערעסאַנט דורכצופירן אַ פאַרגלייך צווישן פאַרשיידענע סאָציאַלע גרופּעס פון דער אידישער באַפעלקערונג אין באַזונדערע לענדער. ליידער, פאַרמאָגן מיר ניט אַזעלכע ידיעות. אָבער מיר קאָנען דערפאַר פאַרגלייכן קלענערע באַפעלקערונג־גרופּעס, ווי למשל, די אידישע קהלות פון פאַוועריע שטעט.

בערלין און לעמבערג זיינען אין דעם פּרט זעהר פאַסיגע פּונקטן, ביידע זיינען ווי טיפּיש: בערלין — פאַר דעם קלאָר אויסגעשפּראָכענעם בחרשואָן אידנטום פון מערב, און לעמבערג — פאַר דעם אַרטעסטרינען און קלייבּיטגערליכן אידנטום פון מזרח. די קומענדיגע טאַבעלע ניט מאַקע אַ פאַרשטעלונג וועגן דער נאַטירליכער באַוועגונג באַ דער אידישער באַפעלקערונג פון אָט די צוויי טיפּישע קהלות.

Tab. — XXXIII — טאַב.

די נאַטירליכע באַוועגונג באַ דער אידישער באַפעלקערונג פון בערלין און לעמבערג

1906 — 1907

Die natürliche Bewegung der jüdischen Bevölkerung in Berlin und Lemberg

Auf je 1000 Seelen trafen — :אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען						יאָר Jahr
געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע Geburten mehr als Sterbefälle		Sterbefälle — שטאָרבפאַלן		Geburten — געבורטן		
לעמבערג Lemberg	בערלין Berlin	לעמבערג Lemberg	בערלין Berlin	לעמבערג Lemberg	בערלין Berlin	
16,22	4,44	22,04	13,94	38,26	18,38	1906
16,12	3,28	21,32	14,01	37,44	17,29	1907

ווי מיר זעהען, איז די געבורטן־צאָל באַ די לעמבערגער אידן מער ווי צוויי מאָל אַזוי גרויס, ווי באַ די בערלינער אידן: באַ די ערשטע איז אויף 1000 נפשות געבוירן געוואָרן 38,26 (1906) און 37,44 (1907), און באַ די צווייטע נאָר 18,38 (1906) און 17,29 (1907). די שטאַרבליכקייט אָבער איז באַ די לעמבערגער אידן געווען נאָר 2½ מאָל גרעסער, איידער באַ די בערלינער; באַ די אידן פון לעמבערג איז געשטאָרבן 22,04 אויף טויזנט אין 1906 און 21,32 אין 1907, און אין בערלין 13,94 (1906) און 14,01 (1907). דער צוואַקס איז דעריבער באַ די לעמבערגער אידן געווען כמעט פיר מאָל (1906) און פינף מאָל (1907) גרעסער, ווי באַ די אידן פון בערלין: באַ די ערשטע האָט דער צוואַקס אָנגעטראָפן 16,22 (1906) און 16,12 (1907), און באַ די לעצטע — נאָר 4,44 (1906) און 3,28 (1907).

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

V

מיר האָבן ביז אהער געהאַט צו טון מיט לענדער און ישובים, וועלכע בילדן, אַזוי צו זאָגן, די עק־פונקטן (פּאָליוסן) פון אידישן עקאָנאָמישן און קולטורעלן לעבן. אַלע איבערינע לענדער און ישובים נעפינען זיך צווישן אָט די צוויי עק־פונקטן: איינע זיינען נאָענטער צום מערב־אידנטום, די צווייטע — צום אידנטום פון מזרח. און פאַרן סימן מובהק, לויט וועלכן מיר פאַרדעכענען אַ געוויסן אידישן ישוב צום מערב־ אָדער מזרח־טיפּ, נעמען מיר דעם טעמפּ, מיט וועלכן ס'נייט די ירידה פון דער צאָל געבורטן אינם געגעבענעם ישוב.

לאָמיר אָנהויבן פון אונגאַרן.

Tab. —XXXIV— טאַב·

געבורטן, שטאַרבליכקייט און צוואַקס אין אונגאַרן

1881—1913

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung in Ungarn

Jahre — יאָרן	Auf je 1000 Seelen trafen: — אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען: Geburten — געבורטן		Sterbefälle — שטאַרבפאַלן		Geburten mehr als Sterbefälle געבוירן מער ווי געשטאָרבן
	bei der Ges.-Bev. בא דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בא אידן	bei der Ges.-Bev. בא דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בא אידן	bei der Ges.-Bev. בא דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בא אידן
1881—1885	44,4	36,8	·	·	·	·
1886—1890	43,5	37,3	·	·	·	·
1891—1895	41,7	35,6	33,1	19,1	8,6	16,5
1896—1900	39,6	34,6	27,6	16,9	12,0	17,7
1901—1905	38,0	31,4	26,2	16,7	11,8	14,7
1906—1910	36,4	28,6	24,9	15,2	11,5	13,4
1911	35,0	26,9	25,1	15,3	9,9	11,6
1912	36,3	26,8	23,3	14,3	13,0	12,5
1913	34,5	26,7	23,5	14,1	11,0	12,6

פאַר דרייסיג יאָר איז די צאָל געבורטן בא דער אידישער באַפעלקערונג פון אונגאַרן קלענער געוואָרן אויף 27%, בעת בא דער גאַנצער באַפעלקערונג מאַכט די פאַרקלענערונג אויס נאָר 21%. דערביי דאַרף מען נאָך אין זינען האָבן, אַז די „גאַנצע באַפעלקערונג" איז שוין אין זיך כולל אויך דעם אידישן טייל, אַזוי אַז אין דער אמת'ן איז די געבורטן־ירידה בא דער ניט־אידישער באַפעלקערונג געווען נאָך קלענער. די שטאַרבליכקייט איז פאַר צוואַנציג יאָר — פון 1891־5 ביז 1913 — געפאַלן בא אידן אויף 27%, און בא דער גאַנצער באַפעלקערונג אויף 29%. צוליב דעם זעלבן ערשט אָנגעוויזענעם טעם, דאַרף מען אָנגעמען, אַז בא דער ניט־אידישער באַפעלקערונג איז די שטאַרבליכקייט געפאַלן נאָך עטוואָס מער פון 29%.

די קלענערע ירידה פון דער שטאַרבליכקייט בא דער אידישער באַפעלקערונג פון אונגאַרן נעמט זיך ניט דערפון, וואָס די לאַגע פון די דאָרטיגע אידן האָט זיך פאַרערגערט, נאָר פשוט ווייל בא אידן איז די שטאַרבליכקייט געווען א גאַנץ נידעריגע שוין אין 1891־95, — כמעט צוויי מאָל נידעריגער, ווי בא דער גאַנצער באַפעלקערונג, — און אין 1913 איז די אידישע שטאַרבליכקייט שוין צוגעקומען גאַנץ נאָענט צו דער נאַטירליכער נרעניץ, פון וועלכער די שטאַרבליכקייט קאָן בכלל נידעריגער ניט פאַלן.

דער סך־הכל איז אַלזאָ אַזעלכער: בא דער אידישער באַפעלקערונג פאַלט די שטאַרבליכקייט בגאַנצייך מיט דער צאָל געבורטן, און בא דער באַפעלקערונג אינגאַנצן נעמען יאָנט אַריבער דאָס פאַלן פון דער שטאַרבליכקייט דאָס פאַלן פון דער צאָל געבורטן. דערמיט דערקלערט זיך טאַקע, וואָס פאַר דער דערמאָנטער צייט איז בא די אידן פון אונגאַרן דער צוואַקס קלענער געוואָרן אויף 24%, און בא דער גאַנצער באַפעלקערונג איז ער, פאַרקערט, נאָך גרעסער געוואָרן אויף 28%. דער צוואַקס פון דער ניט־אידישער באַפעלקערונג געטומען באַזונדער דאָס זיך, כלי ספק, נאָך מער פאַרגרעסערט.

ווי מיר האָבן שוין העכער אָנגעוויזן, איז אונגאַרן אַ לאַנד פון אַ איבערגאַנגס־טיפּ, און די אידן פון אונגאַרן פאַרנעמען אויך אַ צווישן־פּלאַץ צווישן מערב־און מזרח־אידנטום. דער רוב בא־פעלקערונג אין אונגאַרן פאַרנעמט זיך מיט ערד־אַרבעט און נעפינט זיך אויף אַ זעהר נידעריגן שטאַפּל פון קולטורעלער אַנטוויקלונג; דערפאַר אָבער איז אין אונגאַרן פאַראַן אויך אַזעלכע ראַיאָנען, וואו די אינדוסטריע האָט דערגרייכט נאָר אַ הויכע שטופּע פון אַנטוויקלונג און וואו די שטאָטישע קולטור, מיט אַלע אירע ליכט־ און שאָטן־זייטן, איז פאַקטיש די הערשנדיגע.

נאָך גרעסער זיינען די קאָנטראַסטן ביים אידישן ישוב פון אונגאַרן — ס'זיינען דאָ פאַראַן פאַרלענגענע אידישע שטעטלאַך, וועלכע קאָנען אויסראַלטן אַ פאַרגלייך מיט די פאַרוואָרפענסטע ווינקלען פון גאַליציע, און ס'זיינען אויך פאַראַן דאָ בורזשואַזע אַסימילירטע אידישע ישובים, וועלכע שטייען ווייניג וואָס אָפּ פון דער אידישער גרויס־בורזשואַזיע פון בערלין. וואָס ווייזט זיך בולט אַרויס, ווען מיר פאַרגלייכן די נאַטירליכע באַוועגונג בא דער אידישער באַפעלקערונג אין נאַנץ אונגאַרן מיט דער נאַטירליכער באַוועגונג בא דער אידישער באַפעלקערונג אין בודאַפּעשט — אינם צענטער פון דער אונגאַרישן־אידישער בורזשואַזיע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. — XXXV — טאַב·

געבורטן, שטאַרבליכקייט און צוואַקס אין גאַנץ אונגאַרן און אין בודאַפּעסט

1901—1905

Die natürliche Bewegung der jüdischen und Ges.-Bev. in ganz Ungarn und in Budapest

Ort — אָרט	Auf je 1000 Seelen trafen: — אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען: Geburten — געבורטן		Sterbefälle — שטאַרבפאַלן		Geburtenüberschuß über Sterbefälle — געבוירן מער ווי געשטאָרבן	
	bei der Ges.-Bev. בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בײַ אידן	bei der Ges.-Bev. בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בײַ אידן	bei der Ges.-Bev. בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בײַ אידן
Ganz Ungarn — גאַנץ אונגאַרן	38,07	31,43	26,2	16,7	11,87	14,73
Budapest — בודאַפּעשט	31,58	22,80	21,77	13,65	9,81	9,15

דער געבורטן־קאָעפיציענט איז אין בודאַפּעשט נידעריגער, ווי אין גאַנץ אונגאַרן — בײַ אידן אויף 27%, און בײַ דער נאַצער באַפעלקערונג נאָר אויף 17%; די שטאַרבליכקייט איז בײַ ביידע גרופּעס כמעט גלייך קלענער: בײַ אידן אויף 18%, בײַ דער נאַצער באַפעלקערונג — אויף 17%. דערפאַר טאַקע איז דער צוואַקס בײַ די אידן פון בודאַפּעשט קלענער, ווי בײַ די אידן פון גאַנץ אונגאַרן אויף 38%, און בײַ דער נאַצער באַפעלקערונג טרעפט אָן דער דאָזיגער אונטערשיד — נאָר 16 פּראָצענט.

ניט ווייניגער אינטערעסאַנט זיינען די אויסמידן, וואָס באַקומען זיך ביים פאַרגלייכן די בודאַפּעשטער אידן מיט דער נאַנצער באַפעלקערונג פון זעלבן בודאַפּעשט אין פּרט פון נאַטירליכער באַוועגונג: דער אידישער געבורטן־קאָעפיציענט איז קלענער פונם אַלגעמיינעם אויף 27%; די אידישע שטאַרבליכקייט איז קלענער פון דער אַלגעמיינער אויף 40%; דער צוואַקס איז בײַ ביידע גרופּעס כמעט אַ גלייכער — בײַ די אידן 9,15 אויף טויזנט נפשות, בײַ דער נאַצער באַפעלקערונג — 9,81.

זעדר אינטערעסאַנט זיינען די ציפערן וועגן דער באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין רומעניען. דאָ האָבן מיר צו טון מיט אַ אידישן ישוב, וואָס געהערט אינגאַנצן צום טיפּ מזרח־אידן — סיי לויט זיין סאָציאַלן באַשטאַנד און סיי לויט זיין קולטורעלן מעמד. דערביי דאַרף מען נעמען אין אַכט, אַז אין אָנהויב פון היינטיגן יאָרהונדערט איז דאָס רומענישע אידנטום אויסגעשטאָרבן שטאַרקע פאַרפאָלגונגען מצד דער רעגירונג און מצד דעם נעזעלשאַפטליכן אַנטיסעמיטיזם, — דאָס האָט נורם געווען אַ שטאַרקע עמיגראַציע פון די רומענישע אידן, און במילא האָט די עמיגראַציע קלענער געמאַכט די סאַמע פּרוכטבאַרע עלטער־גרופּעס צווישן דער אידישער באַפעלקערונג.

אָט איז אַ טאַבעלע, וואָס ניט אונז אַ בילד פון דער אידישער באַפעלקערונג אין רומעניען:

Tab. — XXXVI — טאַב·

געבורטן, שטאַרבליכקייט, חתונות און צוואַקס אין רומעניע

1871—1910

Die natürliche Bewegung der jüdischen und der Gesamtbevölkerung Rumäniens

Jahre יאָרן	Auf je 1000 Seelen trafen: — אויף יעדע 1000 נפשות זיינען אויסגעקומען: Geburten — געבורטן		Sterbefälle — שטאַרבפאַלן		Geburtenüberschuß über Sterbefälle — געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע		Eheschließungen — חתונות	
	bei der Ges.-Bev. בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בײַ אידן	bei der Ges.-Bev. בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בײַ אידן	bei der Ges.-Bev. בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בײַ אידן	bei der Ges.-Bev. בײַ דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בײַ אידן
1871-1875	34,20	46,53	31,28	33,62	2,92	12,91	7,20	7,09
1881-1886	41,29	46,81	26,27	26,01	15,02	20,80	9,16	6,32
1891-1895	40,99	43,22	30,98	23,47	10,01	19,75	7,90	6,36
1896-1900	40,17	40,09	27,39	21,44	12,78	18,65	7,59	5,49
1901-1905	39,53	32,62	25,66	21,20	13,87	11,42	7,14	4,41
1910	40,11	29,33	25,38	16,85	14,73	12,48	9,44	6,09

לאָמיר פריער באַטראַכטן די באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אַליין. אין 75—1871 איז דער געבורטן־קאָעפיציענט בײַ די רומענישע אידן נעווען זעהר אַ הויכער — 46,53 אויף טויזנט נפשות. פון 95—1891 הויבט דער דאָזיגער קאָ־עפיציענט אָן לאַנגזאַם צו פאַלן, צום אָנהויב פון 20־טן יאָרהונדערט נעמט די געבורטן־ירידה שוין אָן סכנותדיגע פאָרמען, און אין 1910 איז די צאָל געבורטן שוין בלויז 29,33 אויף טויזנט נפשות. פאַר דעם משך צייט פון 75—1871 ביז 1910 איז די

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

צאָל געבורטן קלענער געוואָרן אויף 37%, ד. ה. מער ווי אויף אַ דריטל. צום גליק, איז סאָר דער זעלבער צייט די אידישע שטאַרבליכקייט נאָך שטאַרקער געפאַלן. אין 75—1871 האָבן מיר בא דער אידישער באַפעלקערונג 33,62 טויט פאַלן אויף טויזנט נפשות, און אין 1910 — נאָר 16,85, ד. ה. כמעט צוויי מאָל ווייניקער. דער צוואַקס בא די רומענישע אידן איז דעריבער שוין אין אָנריב פון דערמאָנטן פעריאָד (75—1871) געווען אַ נאָך באַדייטנדיקער — 12,91 אויף טויזנט. דערנאָך ווערט דער צוואַקס נאָך נעסער — 20,80 אין 85-1881 און 18,65 אין 900-1896 — און ערשט פון דעמאָלט אָן הויבט ער אָן קלענער ווערן, אַזוי אַז אין 1910 באַטרעפט ער שוין ס״ה 12,48 אויף טויזנט.

איצט לאָמיר פאַרגלייכן די אידישע באַפעלקערונג מיט דער רומענישער. אין 75—1871 איז דער געבורטן-קאָעפיציענט בא אידן געווען העכער, ווי בא דער גאַנצער באַפעלקערונג אויף 27%; און אין 1910 איז דער געבורטן-קאָעפיציענט בא אידן שוין נידעריקער ווי בא דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג אויף 27%. מיר זעהן, בכן, אַז בא דער רומענישער באַפעלקערונג איז די צאָל געבורטן פאַר אָט דעם משך צייט ניט נאָר ניט קלענער געוואָרן, נאָר, פאַרקעהרט, נאָך געוואָרן באַדייטנדיק נעסער. און ניט נעקוקט אויף דיער פאַרנרעסערטער צאָל געבורטן, איז די שטאַרבליכקייט בא דער רומענישער באַפעלקערונג דאָך קלענער געוואָרן. אין 75-1871 האָט די גאַנצע באַפעלקערונג פון רומעניע גענעבן 31,28 טויט-פאַלן אויף טויזנט, און אין 1910 — נאָר 25,38. אָבער אין פרט פון שטאַרבליכקייט געפינט זיך די אידישע באַפעלקערונג בפירוש אין אַ בעסערער לאַגע, איידער די ניט-אידישע: אין 75—1871 איז די שטאַרבליכקייט בא אידן (33,62 אויף טויזנט) געווען גרעסער פון דער שטאַרבליכקייט בא דער גאַנצער באַפעלקערונג (31,28 אויף טויזנט), און אין 40 יאָר אַרום, — אין 1910 — האָבן זיך די פאַרהעלטענישן ראַדיקאַל געביטן: בא די אידן מאַכט שוין די שטאַרבליכקייט אויס נאָר 16,85 אויף טויזנט נפשות, און בא דער גאַנצער באַפעלקערונג — 25,38. אָבער מחמת דעם, וואָס בא אידן איז די צאָל געבורטן נעפאַלן און בא דער גאַנצער באַפעלקערונג איז זי אויסגעוואַקסן, האָט זיך סוף כל סוף באַקומען, אַז אין 1910-טן יאָר איז דער צוואַקס בא אידן (12,48) געווען קלענער, ווי בא דער גאַנצער באַפעלקערונג (14,73), כאָטש אין 75—1871 איז דער אידישער צוואַקס (12,91) געווען פיר מאָל גרעסער, ווי דער אַלגעמיינער (2,92).

די צאָל חתונות איז בא דער גאַנצער באַפעלקערונג אויסגעוואַקסן פון 7,20 אויף טויזנט אין 75—1871 ביז 9,44 אין 1910; בא דער אידישער באַפעלקערונג איז די צאָל חתונות אַביסל נעפאַלן — פון 7,9 ביז 6,9.

די דאָטן וועגן דער נאַטירליכער באַוועגונג בא דער אידישער באַפעלקערונג אין בולגאַרעשט באַשטעטיגן די אויספירן, וועלכע מיר האָבן פריער געמאַכט בנוגע דער שטאָט לעמבערג. אין 05-1901 איז אין בוקאַרעשט בא די אידן געווען 29,51 געבורטן און 14,44 טויט-פאַלן אויף טויזנט; דער צוואַקס האָט, אַלזאָ, אויסגעמאַכט 15,07 אויף טויזנט. דער גרויסער צוואַקס איז דאָ אַ פועל-יוצא ניט אַזוי פון דער גרויסער געבורטן-צאָל, ווי פון דער נידעריגער שטאַרבליכקייט. נאָר אַ הויכע פאַרמערונג וויזט אַרויס אין רומעניע די דאָרטיגע באַפעלקערונג, סיי די אידישע סיי די ניט-אידישע. אַזוי, איז אויף 1000 דאָרף-איינוואוינער געווען געבורטן: בא ניט-אידן — 41,64 (902—1897), און בא אידן — 38,69 (902—1897).

צום טיפ מזרח-אידנטום דאַרף מען אויך פאַרצייכנען די בולגאַרישע אידן, בא וועלכע דער צוואַקס בלייבט אַ נאָך הויכער אפילו אין 20-טן יאָרהונדערט.

Tab. – XXXVII – טאַב.

די נאַטירליכע באַוועגונג בא דער אידישער און ניט-אידישער באַפעלקערונג פון בולגאַריע

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung in Bulgarien

Jahre — יאָרן	Auf je 1000 Seelen trafen: — אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען:							
	Geburten געבורטן		Sterbefälle שטאַרבפאַלן		Geburten mehr als Sterbefälle געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע		Eheschliessungen חתונות	
	bei den Juden בא אידן	bei der Ges.-Bev. בא דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בא אידן	bei der Ges.-Bev. בא דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בא אידן	bei der Ges.-Bev. בא דער גאַנצער באַפעלקערונג	bei den Juden בא אידן	bei der Ges.-Bev. בא דער גאַנצער באַפעלקערונג
1881—85	32,85	33,70	14,45	16,41	18,40	17,29	7,45	8,37
1891—95	37,58	37,49	23,10	27,86	14,48	9,63	7,37	8,19
1901—05	35,55	40,67	15,49*	22,68*	20,06	17,99	6,52	9,92
1906	35,55	44,01	.	.	.	.	7,95	9,52
1907	32,27	43,85	.	.	.	.	7,13	9,88

* 1901—4

אין בולגאַריע איז אויך (ווי אין רומעניע) די צאָל געבורטן בא דער גאַנצער באַפעלקערונג געוואָרן גרעסער: אין 85-1881 איז די צאָל געבורטן אויף טויזנט נפשות געווען 33,70, און אין 1907 — 43,85, ד. ה. אויף 30% מער. בא דער אידישער באַפעלקערונג האָט זיך אין די 90-ער יאָרן די געבורטן-צאָל אויך געהאַט פאַרגרעסערט, נאָר צום אָנהויב 20-טן יאָרהונדערט איז זי צוריק געפאַלן, אַזוי אַז אין 1907 איז זי שוין ווידער געווען די זעלבע, וואָס אין 85-1881. צוליב דעם אָבער, וואָס די שטאַרבליכקייט בא די בולגאַרישע אידן איז זעהר אַ קליינע, איז זייער צוואַקס פאַר דעם משך צייט, אויף וועלכן ס׳באַצויט זיך די טאַבעלע, פאַרט העכער ווי דער צוואַקס בא דער ניט אידישער באַפעלקערונג. די צוואַקס-ציפערן זיינען: אין 85-1881 — 17,29

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אויף טויזנט נפשות בא דער נאַנצער באַפעלקערונג און 18,40 בא דער אידישער באַפעלקערונג. אין 1901-05 — 17,99 בא דער נאַנצער באַפעלקערונג און בא דער אידישער באַפעלקערונג — 20,06.

וועגן פוילן פאַרמאָגן מיר בכלל זעהר קנאַפּע ידיעות, און די פאַראַנטנע זיינען אויך ניט נאָר קיין דיכערע, — אָבער דאָך האַלטן מיר פאַר ניט איבערינ צו ברייגנען זיי דאָ.

Tab. — XXXVIII — טאַב.

די נאַטירליכע באַוועגונג בא דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון די 10 גובערניעס פון קרוין־פוילן

Die natürliche Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung in den 10 polnischen Gouvernements

Auf je 1000 Seelen trafen: — אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען:								Jahr — יאָר
חתונות Eheschliessungen		געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע Geburten mehr als Sterbefälle		שטאַרבפאַלן Sterbefälle		געבורטן Geburten		
בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bev.	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bev.	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bev.	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bev.	
6,10	7,24	14,2	16,2	15,8	21,8	30,0	38,0	1906
.	.	13,1	.	14,8	.	27,9	.	1908

די געבורטן־צאָל בא אידן באַקומט זיך דאָ א קלענערע, ווי זי איז אין דער אמתן, מחמת דעם, וואָס א סך אידישע קינדער, באַזונדער מיידלאַך, זיינען ניט אַריינגעטראָגן אין די מעטריקעס־ביכער. די ציפער פון דער מאַבעלע דאַרף פאַרגרעסערט ווערן מינימום אויף 10%. און דעמאָלט וועט אויסקומען, אז די צאָל געבורטן בא די אידן פון פוילן איז נאָך אפילו עטוואָס העכער, ווי בא דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג.

מער דאַטן פאַרמאָגן מיר שוין בנוגע דער באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג ספּעציעל אין וואַרשע, אָבער ליידער דאַרף מען ווידער באַמערקן, אז קיין פולן צוטרוי פאַרדינען די דאָזיגע דאַטן אויך ניט. אָבער דאָך קאָן מען זיך פון זיי מאַכן א באַגריף וועגן די ענדערונגען, וואָס קומען פאָר בא דער אידישער באַפעלקערונג, ווי אויך וועגן די פאַרהעלטענישן, וואָס זיינען אין דעם פּרט פאַראַן צווישן דער איר. און קריסטליכער באַפעלקערונג.

Tab. — XXXIX — טאַב.

די נאַטירליכע באַוועגונג בא דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון וואַרשע

1882—1901

Die natürliche Bewegung der jüd. und nichjüd. Bevölkerung in Warschau

Auf je 1000 Seelen trafen: — אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען:								Jahr — יאָר
חתונות Eheschliessungen		געבוירן מער ווי געשטאָרבן Geburten mehr als Sterbefälle		שטאַרבפאַלן Sterbefälle		געבורטן Geburten		
בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bevölkerung	בא אידן bei den Juden	בא דער גאַנצער באַפעלקערונג Bei der Ges.-Bevölkerung	
6,46	9,49	6,17	6,65	24,48	32,34	30,65	38,99	1882
8,75	9,67	16,71	18,65	20,27	23,05	36,98	41,70	1891
.	.	19,67	17,84	20,42	23,54	40,09	41,38	1896
6,71	8,72	12,63	15,15	18,22	21,65	30,85	36,80	1901

הן די צאָל געבורטן, הן די שטאַרבליכקייט און הן די צאָל חתונות זיינען כסדר בא די אידן פון וואַרשע קלענער, ווי בא דער נאַנצער באַפעלקערונג. לויט דער מאַבעלע קומט אויס, אז אויך דער צוואַקס איז בא אידן א קלענערער. מיר זיינען אָבער נוטה צו מיינען, אז דאָס איז ניט אינגאַנצן ריכטיג: אויב מיר זאָלן דאָ אויך אָנגעמען דעם אויבן אָנגעוויזענעם קאָרעקטיוו, וועט די צאָל געבורטן בא אידן זיין כמעט די זעלבע, וואָס בא דער נאַנצער באַפעלקערונג.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

VI

פון שטאַנדפּונקט פון אידישער ביאָטיק איז באַזונדער אינטע־רעסאַנט צו שטודירן די נאַטירליכע באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין די אימיגראַציע־לענדער, ווי אַמעריקע, ענגלאַנד א. א. די אידישע מאַסן, וועלכע זיינען על פי־רוב קאָנצענטרירט אין די גרויסע שטעט פון אָט די לענדער, פאַרמאָגן נאָר אַ גרויסן פּראָצענט אַרבעט־עלעמענטן; די אידישע בורזשואַזע קלאַסן און די בורזשואַזע אינטעליגענץ שפּילן שוין דאָ ניט אַזאַ הערשענדיגע ראָלע, ווי אין די צענטרען פונם מערב־אירעטום; און פאַרט זיינען די אידישע צענטרען פון די אימיגראַציע־לענדער, ווי אַ ניו־יאָרק, משיקאַגאָ, באָסטאָן, לאָנדאָן א. א. נאָר ניט ענליך צו די גרויסע אידישע ישובים אין רוסלאַנד, גאַליציע און רומעניע, וואו די קליין־בורזשואַזיע — קרעמערלעך, מעקלערס, זעלבשטענדיגע האַנט־ווערקער — איז נאָך עד עתה ניט אַן ערך צאָלרייכער, איידער די ריין פּראָלעטאַרישע עלעמענטן.

פון דער אַנדער זייט, זיינען די אידישע מאַסן פון די גרויסע שטעט פון אַמעריקע, ענגלאַנד, אַרגענטינע א. א. מער אָנגעשטעקט מיט שטאָטישער קולטור און ווערן לייכטער באַאיינפלוסט פון איר; פאַר זיי זיינען צוגיינגליכער די כלי־עליי מעטאָדן און מיטלען, ווי צו רעגולירן דאָס קינדער־האָבן; און לסוף, אָט די מאַסן, וואָס האָבן זיך צעשיידט מיט די אידישע שטעט און שטעטלעך פון רוסלאַנד, גאַליציע און רומעניע, שיידן זיך נאָכ־ן לייכט און אינטענסיוו אויך מיטן אַלטן אידישן שטייגער, מיטן אַלטן רעליגיעזן לעבנס־סדר, וועלכער האָט געשפּילט אַזאַ גרויסע ראָלע אין שפּילט זי אפשר נאָך איצט אויך אין לעבן פון די אידישע מאַסן אין די אויסוואַנדערונג־לענדער.

צום באַדויערן, האָבן מיר נאָר קצאַפּע ידיעות וועגן דער אידי־שער ביאָטיק אין די איינוואַנדערונג־לענדער. לאָמיר פונדעסטוועגן ברייגנען דאָס ביסל, וואָס מיר פאַרמאָגן.

לויט די אויסרעכענונגען פון אַ ענגלישן אידישן סטאַטיסטיקער, איז אין לאָנדאָן אין יאָר 1903 אויסגעקומען 45,0 געבורטן אויף טויזנט אידן; אויף 1000 אידישע פרויען אין עלטער פון 15 ביז 45 יאָר איז אויסגעקומען 189 געבורטן; טויט־פאַלן איז אויסגעקו־מען 14,61 אויף טויזנט אידן. אויף אַזאַ אופן איז דער צוואַקס פון דער אידישער באַפעלקערונג אין לאָנדאָן געווען זעהר אַ הויכער און האָט אָנגעטראָפן 30,39 אויף טויזנט נפשות. חתונות — אין זעלבן 1903 — איז געווען בא אידן 9,6 אויף טויזנט נפשות.

כדי פאַרשטענדליכער מאַכן די געבראַכטע ציפערן, וועלן מיר ברייגנען די דאַטן וועגן עלטער־צוואַמענשטעל פון דער לאָנדאָנער אידישער באַפעלקערונג, ווייל ס'איז קיין שום ספק ניט, אַז נראָד אָט דער מאָמענט שפּילט די גרעסטע ראָלע אין דעם, וואָס די אי־דישע אימיגראַנטן פון לאָנדאָן וויין אַרויס אַזאַ הויכע צאָל געבורטן.

אין עלטער פון 15 ביז 45 יאָר איז געווען אין לאָנדאָן:

צווישן מאַנסבלען אידן — 74,5, צווישן מאַנסבלען קריסטן — 47,7; צווישן אידישע פרויען — 71,3; צווישן קריסט־ליכע פרויען — 48,3. ווי מיר זעהען, איז די דאָזיגע עלטער־גרופּע — די וויכטיגסטע אין פרט פון קינדער־האָבן, — 1½ מאָל גרעסער בא די אידן, איידער בא די ניט־אידן פון לאָנדאָן.

אינטערעסאַנטע דאַטן האָבן מיר אויך וועגן דער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג פון פאַרשיידענע גאַציעס אין באָסטאָן.

אויף 1000 איינוואוינער פון באָסטאָן איז אין דורכשניט אויסגעקומען יאָרליך אין אָנהויב פון 20־טן יאָרהונדערט:

Tab. — XL. — טאַב.

די נאַטירליכע באַוועגונג בא דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון באָסטאָן אין אָנהויב 20־סן יאָרהונדערט

Die natürliche Bewegung der jüd. und nichtjüd. Bevölkerung in Boston zum Beginn des XX. Jahrhunderts.

נאַציאָנאַליטעט—Nationalität	אויף יעדע 1000 איז אויסגעקומען: Auf je 1000 Seelen trafen:		
	געבורטן Geburten	שטאַרבפאַלן Sterbefälle	צוואַקס Geburten-Überschuss
אַמעריקאַנער—Amerikaner .	16,4	17,2	− 0,8
ענגלענדער—Engländer . .	41,1	14,7	+26,3
אירלענדער—Irländer . . .	45,6	25,2	+20,4
דייטשן—Deutsche	48,0	15,0	+33,0
אידן*—Juden	94,6	15,9	+78,7
איטאַליענער—Italiener . .	104,6	25,3	+79,3

* די ציפערן נעמען אַרום די עמיגראַנטן פון רוסלאַנד, — דער גרעסטער טייל פון זיי איז אָבער אידן.

בא די אַמעריקאַנער, וועלכע פאַרנעמען אויף אַלע נעביטן פון לעבן די העכסטע ערטער און וועלכע צייכענען זיך אויס מיט דעם סאַמע נאָרמאַלן בוי פון פאַרשיידענע עלטער־גרופּעס, — בא זיי איז די געבורטן־צאָל אַזוי נידעריג געפאַלן, אַז זי דעקט אפילו ניט דעם היזק פון דער שטאַרבליכקייט. נאָך די אַמעריקאַנער נייען די ענגלענדער, אירלענדער און דייטשן — נאַציעס, וועלכע האָבן שטאַרק עמיגרירט אין דער ערשטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט, האָבן שוין אָפּגעלעבט אין אַמעריקע אַ גאַנצן דור־מיט יאָרן און פאַרנעמען איצט עקאָנאָמיש און קולטורעל דעם ערשטן אָרט נאָך די אַמעריקאַנער — בא זיי איז די צאָל נע־בורטן, אמת, נאָך באַדייטענדיג גרעסער, ווי בא די אַמעריקאַנער, אָבער שוין אַ סך קלענער, ווי בא די אידן און איטאַליענער. בא די לעצטע צוויי נאַציעס דערגרייכט די צאָל געבורטן צו אַ אומ־געוויינליכער הויך: 94,6 אויף טויזנט נפשות בא אידן, און 104,6 אויף טויזנט נפשות בא די איטאַליענער.

די סיבה פון אָט דער דערשיינונג ליגט געווים אין דעם, וואָס בא די לעצטע צוויי נאַציעס זיינען די פּרוכפּערונג־פעהיגע עלטער־גרופּעס זעהר שטאַרק פאַרטראָטן, — ווייל אָט די נאַציעס האָבן מאַסנווייז עמיגרירט קיין אַמעריקע ערשט אין לעצטן פערטל פון 19־טן יאָרהונדערט. און ניט קיין קליינע ראָלע שפּילט געווים אויך דאָס, וואָס אי די אידן אי די איטאַליענער אין באָסטאָן זיינען נראָד יענע נאַציאָנאַלע גרופּעס, וועלכע ניבן דעם גרעסטן פּראָצענט אַרבעט־עלעמענטן.

די שטאַרבליכקייט בא די באָסטאָנער אידן איז זעהר אַ קליינע — 15,9 אויף טויזנט נפשות, — אַזוי אַז אין דעם פּרט געפינען זיי זיך אין איין רייע מיט די סאַמע קולטורעלסטע נאַציעס און אונטערשיידן זיך פון די אירלענדער און איטאַליענער, בא וועמען די שטאַרבליכקייט איז מער פון 25 אויף טויזנט נפשות.

דער צוואַקס בא די אידן איז אויך זעהר אַ באַדייטענדיגער — 78,7 אויף טויזנט נפשות; בעסער פון זיי שטייען נאָר די איטאַליע־נער מיט זייער צוואַקס פון 79,3 אויף טויזנט נפשות.

ליידער, פאַרמאָגן מיר ניט קיין ידיעות וועגן דער באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין ניו־יאָרק, אין דעם איצטיגן גרעסטן אידישן צענטער פון נאָר דער וועלט. עס זיינען פונדעסט־וועגן פאַראַן אומרירעקטע סימנים רעדפן, אַז דער געבורטן־קאָעפיציענט בא די ניו־יאָרקער אידן איז העכער, ווי בא אַנדערע

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

נאַציעס פון דער דאָזיגער שטאָט. מאיז, למשל, באַקאַנט, אַז די דורכשניטליכע צאָל קינדער אויף איין אידישע פאַמיליע אין ניו־יאָרק איז 2,54 אויף איין קאַטוילישע — 2,03, און אויף איין פּראָטעסטאַנטישע — נאָר 1,85. די שטאַרבליכקייט בײַ די נעאָרקער אידן איז אויך ניט קיין איבעריג גרויסע — 14 אויף טויזנט נפשות (אין 1900).

די ידיעות פונם געזונדהייט־דעפּאַרטאַמענט פון שטאָט ניו־יאָרק פאַרן יאָר 1916 גיבן אויך איינינע אומדירעקטע אָנווייזונגען, אַז בײַ די אידן פון ניו־יאָרק איז אַ נאָענער היכע געבוירענווייניקייט. דאָרט ווערן געבראַכט אַזעלכע ציפערן: אויף טויזנט פון דער נאַנצער ווייסער באַפעלקערונג פון שטאָט ניו־יאָרק איז געבוירן געוואָרן 22 נפשות; נעמט מען אָבער באַזונדער די ווייסע באַפעלקערונג, וואָס איז געבוירן אין אַמעריקאַ, און די יענינע, וועלכע איז געבוירן אין דער פרעמד און איז איינגעוואַנדערט קיין אַמעריקאַ, באַקומט מען, אַז אויף טויזנט פון דער ערשטער זיינען געבוירן געוואָרן נאָר 17,2 נפשות, ווען אויף טויזנט פון דער פרעמדער באַפעלקערונג איז שוין געבוירן געוואָרן 43,8. נעמט מען די פרעמד־געבוירענע לויט באַזונדערע נאַציעס, באַקומט מען אַזאַ רייע — אויף טויזנט פון דער באַפעלקערונג איז־געבוירן געוואָרן: בײַ דייטשן — 14,1; בײַ איטלענער — 1, 15; בײַ רוסן — 88,6; בײַ עסטרייך־אונגאַרער — 89,9; בײַ איטאַליענער — 91,6.

מיט וואָס דערקלערט זיך דאָס? דער באַריכט פון געזונדהייט־דעפּאַרטאַמענט ווייזט אָן, אַז דער פּראָצענט פון פרוכפּערונג־פעהיגע פרויען איז צווישן די לעצטע דריי פעלקער (רוסן, עסטרייך־אונגאַרער און איטאַליענער) אַ סך העכער, ווי בײַ די ערשטע צוויי פעלקער (דייטשן און איטלענער). דער דאָזיגער היכער פּראָצענט פרוכפּערונג־פעהיגע פרויען נעמט זיך בײַ די דערמאָנטע דריי פעלקער דערפון, וואָס בערך 75% פון אַלע זייערע עמיגראַנטן, אָנגעקומענע פון 1880 ביז 1914, האָבן איינגעוואַנדערט ערשט אין די יאָרן פון 1900 ביז 1914, ווען בײַ די ערשטע צוויי פעלקער (דייטשן און איטלענער) מאַכט אויס דער פּראָצענט איינגעוואַנדערטע אין די יאָרן פון 1900 ביז 1914 סך־הכל 20% פון אַלע זייערע עמיגראַנטן פון 1880 ביז 1914. פון דערפון האָט זיך גענומען דאָס, וואָס אין 1916־טן יאָר האָט פון די פרעמד־געבוירענע איין גרופּע געהאַט אַ גרויסן פּראָצענט יונגע פרויען און די צווייטע גרופּע אַ קליינעם פּראָצענט יונגע פרויען.

VII

מיר האָבן זיך אָפּגעשטעלט בכמעט אויף אַלע לענדער און שטעט, פאַר וועלכע מיר פאַרמאָגן נאָר אַ וועלכן סעיס איז מאַטעריאַל וועגן דער נאַטירליכער באַוועגונג בײַ דער אידישער באַפעלקערונג, חוץ רוסלאַנד, וועלכן סעזעט זיין נעווידמעט דער צווייטער טייל פון אַנדער אַרבעט. פרובן מיר זיך איצט צוגיפּשטעלן אַ פאַרגלייכנדיגע מאַבעלע פון לענדער און שטעט, באַקומען מיר אַ בילד, וואָס איז אינטערעסאַנט, באַלערנדיג און באַוויזט פלשטענדיג די אַלגעמיינע הנחות, וואָס מיר האָבן אין אָנדריב פון קאַפּיטל III פאָרמולירט. מיר וועלן פאַרגלייכן שטעט און לענדער צווישן זיך אין דריי פּעריאָדן: אָנדריב פון לעצטן פערטל פון פאָריגן יאָרהונדערט, סוף 19־טן יאָרהונדערט און סוף פון ערשטן צעהנטל פון איצטיגן יאָרהונדערט. מיר באַקומען אויף אַזאַ אופן אַ צווייענדיגן פאַרגלייך: פאַרשיידענע לענדער און שטעט צווישן זיך אין פאַרשיידענע צייטן.

Tab. — XLI — טאַב׳

די אַנטוויקלונג־טענדענצן פון דער נאַטירליכער באַוועגונג בײַ דער איד׳ און ניט־איד׳ באַפעלקערונג

Die Entwicklungstendenz der natürlichen Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung

מלוכות און שטעט Länder und Städte	געבורטן Geburten						שטאַרבפאַלן Sterbefälle						צוואַקס Geburtenüberschuß					
	בײַ דער נאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bev.			בײַ אידן bei den Juden			בײַ דער נאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bev.			בײַ אידן bei den Juden			בײַ דער נאַנצער באַפעלקערונג bei der Ges.-Bev.			בײַ אידן bei den Juden		
	אָנהויב פון XX־טן יאָרהונדערט zum Beginn des XX. Jahrhunderts	סוף פון XIX־טן יאָרהונדערט gegen Ende des XIX. Jahrhunderts	די 80־נעער יאָרן פון XIX יאָרהונדערט in den 80er Jahren des XIX. Jahrh.	אָנהויב פון XX־טן יאָרהונדערט zum Beginn des XX. Jahrhunderts	סוף פון XIX־טן יאָרהונדערט gegen Ende des XIX. Jahrhunderts	די 80־נעער יאָרן פון XIX יאָרהונדערט in den 80er Jahren des XIX. Jahrh.	אָנהויב פון XX־טן יאָרהונדערט zum Beginn des XX. Jahrhunderts	סוף פון XIX־טן יאָרהונדערט gegen Ende des XIX. Jahrhunderts	די 80־נעער יאָרן פון XIX יאָרהונדערט in den 80er Jahren des XIX. Jahrh.	אָנהויב פון XX־טן יאָרהונדערט zum Beginn des XX. Jahrhunderts	סוף פון XIX־טן יאָרהונדערט gegen Ende des XIX. Jahrhunderts	די 80־נעער יאָרן פון XIX יאָרהונדערט in den 80er Jahren des XIX. Jahrh.	אָנהויב פון XX־טן יאָרהונדערט zum Beginn des XX. Jahrhunderts	סוף פון XIX־טן יאָרהונדערט gegen Ende des XIX. Jahrhunderts	די 80־נעער יאָרן פון XIX יאָרהונדערט in den 80er Jahren des XIX. Jahrh.	אָנהויב פון XX־טן יאָרהונדערט zum Beginn des XX. Jahrhunderts	סוף פון XIX־טן יאָרהונדערט gegen Ende des XIX. Jahrhunderts	די 80־נעער יאָרן פון XIX יאָרהונדערט in den 80er Jahren des XIX. Jahrh.
פרייסן* — Preußen . . .	32,50	37,12	38,85	16,97	20,38	31,69	17,30	21,35	23,56	13,86	14,25	17,58	15,20	15,77	15,29	3,11	6,13	14,11
בערלין — Berlin	24,4	29,0	42,5	16,0	18,0	26,0	16,2	19,3	29,2	13,6	15,2	15,3	8,2	9,7	13,3	2,4	2,8	10,7
ווין — Wien	26,94	31,66	39,91	18,25	22,17	28,14	18,38	20,74	28,19	13,83	12,91	14,02	8,56	10,92	11,72	4,42	9,26	14,12
האַמבורג — Hamburg . .	24,2	31,2	34,5	16,8	21,3	29,5	15,5	20,5	24,7	11,0	12,8	17,5	8,7	10,7	9,8	5,8	8,5	12,0
אַמסטערדאַם — Amsterdam	24,44	29,33	.	20,74	23,85	.	13,28	15,06	.	10,41	11,43	.	11,16	14,27	.	10,33	12,42	.
אונגאַרן — Ungarn	36,4	39,6	44,4	28,6	34,6	36,8	24,9	27,6	.	15,2	16,9	.	11,5	12,0	.	13,4	17,7	.
רומעניע — Rumänien . .	40,11	40,17	34,20	29,33	40,09	46,53	25,38	27,39	31,28	16,85	21,44	33,62	14,73	12,78	2,92	12,48	18,65	12,91
גאַליציע — Galizien . . .	41,05	44,31	.	35,55	40,43	.	25,11	28,11	.	16,60	20,81	.	15,94	16,20	.	18,95	19,62	.

באַמערקונג: די ציפערן זיינען גענומען געוואָרן: 1) פאַר פרייסן: 80—1876׳, 1900—1896 און 10—1906; 2) פאַר בערלין: 80—1876׳, 1900—1891 און 10—1901; 3) פאַר ווין: 1880׳, 1900 און 10—1901; 4) פאַר האַמבורג: 1885׳, 1900—1895 און 10—1905; 5) פאַר אַמסטערדאַם: 1901 און 08—1906; 6) פאַר אונגאַרן: 1885—1881׳, 1900—1896 און 10—1906; 7) פאַר רומעניע: 75—1871׳, 1900—1896 און 1910; 8) פאַר גאַליציע: 1900—1895 און 1907׳.

* פאַר פרייסן איז גענומען די אידישע און די ניט־אידישע באַפעלקערונג.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

וואָס זשע ווייסט אונז די מאַבעלע XLI?

לייענען מיר די מאַבעלע פון אויבן אַראָפּ, פון די העכערע מיפּן מלוכות און שטעט צו די נידעריגערע, זעהען מיר במעט אומעטום און אין אַלע פעריאָדן איינע און די זעלבע דערשיינונג: הן בא אידן און הן בא ניט-אידן זיינען די געבוירענקייט און די שטאַרבליכקייט אין די אינדוסטריעלע לענדער קלענער, ווי אין די אַגראַר-לענדער. קומט מען צו צו דער לעצטער רובריק — צום צוזאַמען — באַמערקט מען כאַלד, אַז סאַיז מאַראַן אַ נאָכן גרויסער חילוק צווישן אידן און ניט-אידן. ווען בא ניט-אידן איז דער צוזאַמען אין די אָפּגעשטאַנענע לענדער במעט דער זעלבער, אַמאָל עמוזאַם קלענער און אַמאָל עמוזאַם גרעסער, ווי בא די פעלקער פון די אינדוסטריעלע לענדער, איז בא אידן נאָר אַ גרויסער תהום צווישן, למשל, דעם צוזאַמען בא נאַלי-ציאַנער אידן און בא פריסישע אידן: ער איז בא די ערשטע דריי מאָל (סוף פון 19-טן יאָרהונדערט) און זעקס מאָל (אָנהויב פון XX-טן יאָרהונדערט) גרעסער, ווי בא די לעצטע. דאָס דער-קלערט זיך דערמיט, וואָס בא אַלע פעלקער פון די אָפּגעשטאַנענע לענדער איז אַזאַ הויכע שטאַרבליכקייט, אַז זי שליינט איין אַלע מעלות טובות פון דער הויכער געבוירענקייט; בא די אידן אָבער איז די שטאַרבליכקייט בערך אַ קליינע אַמילו אין די אַגראַר-לענדער, און דעריבער באַקומט זיך בא די אידן פון די אָפּגעשטאַנענע לענדער נאָר אַ באַזונדער ניצניע לאַגע: אי אַ הויכע געבוירענקייט, אי אַ נידעריגע שטאַרבליכקייט. דער באַלאַנס באַקומט זיך בא די מזרח-אידן אַ נאָכן נטשר.

באַדאַנק מען די מאַבעלע פון רעכטס צו לינקס, וואָס הייסט די אַנטוויקלונג פון איין פעריאָד צום צווייטן, זעהט מען ווידער אַמאָל איין דערשיינונג, וואָס חזרט זיך אויבער אי בא אידן, אי בא ניט-אידן און הן פון די אַבציגער יאָרן לגבי דעם סוף פון 19-טן יאָרהונדערט און הן אין דער פאַרדעלטעניש פון סוף פון 19-טן יאָרהונדערט צום אָנהויב פון 20-טן יאָר-הונדערט: בא ביידע גרופּעס באַפעלקערונג און אין ביידע פע-ריאָדן (מיט איין אויסנאַם — רומעניע) פאַרקלענערט זיך אי די געבוירענקייט אי די שטאַרבליכקייט. און ווידער אַמאָל חזרט זיך איבער אַ חילוק, און אַ טיפער חילוק, צווישן דער אי-דישער און ניט-אידישער באַפעלקערונג, ווען ס'קומט צום צוזאַמען, צום דיפּס-אינטערעס אין דער נאָכער פראַגע פון דער נאַטור-ליכער באַוועגונג בא דער באַפעלקערונג: בא ניט-אידן בלייבט דער צוזאַמען אין אַלע לענדער, הן אין די אינדוסטריעלע און הן אין די אַגראַרישע, כמעט אויף איין הויך (דרין אין רומעניע) און פאַרקלענערט זיך באַמערקבאַר נאָר אין די שטעט, אי דאָס ניט אויף קיין סך, בערך אויף איין דרישל; בא אידן-וועגן פאַר-קלענערט זיך דער צוזאַמען אין אין אַ נאָכן שטאַרקער מאָס, דער עיקר אין די אינדוסטריעלע לענדער און אין די שטעט פון מערב-אידנטום און בלייבט כמעט סטאַביל אין גאַליציע, אינם אויס-נעשפּראָכענעם לאַנד פון מזרח-אידנטום.

נאָר אַן אַלגעמיינער בליק אויף די שורות פון דער מאַבעלע איז שוין גענוג אויף קלאָר צו מאַכן די סבות פון דער נאָר וואָס אָנגעוויזענער דערשיינונג: בא דער ניט-אידישער באַפעלקערונג נעהמט די אַנטוויקלונג פון פעריאָד צו פעריאָד אַ ראַנגאַניש, לאַנגזאַם און מיט אויסגעהעכנט אויף אַ באַשטימט פּראָפּאָרץ צווישן געבוירענקייט און שטאַרבליכקייט — די פאַרקלע-נערטע צאָל נעבוירענע דעקט זיך בערך אין אַלע לענדער און אין אַלע פעריאָדן מיט דער פאַרקלענערונג פון דער צאָל שטאַרב-אַלן; אין די שטעט יאָגט די פאַרקלענערונג פון די נעבוירענ-

אַביסל אינבאַר די פאַרקלענערונג פון דער שטאַרבליכקייט. בא אידן איז די לאַגע נאָכן אַנדערש: בעת די נעבוירענקייט פאַלט גיך און שטאַרק אין אַלע לענדער און שטעט, באַזונדערס אין די ערטער מיט אַ מערב-אידנטום, פאַלט די שטאַרבליכקייט זעהר פאַמעליך און זעהר ווייניק. און דאָ באַוויזט זיך אין זיין נאָכצער פראַגשקייט דער פּרינציפּעלער חילוק צווישן גע-בוירענקייט און שטאַרבליכקייט: די גידעריגע אידישע גע-בוירענקייט פאַלט אַ סך שטאַרקער, איידער די הויכע ניט-אידישע געבוירענקייט; אָבער די גידעריגע אידישע שטאַרבליכקייט פאַלט אַ סך לאַנגזאַמער, איידער די הויכע ניט-אידישע שטאַרבליכקייט. ווייל די שטאַרבליכקייט קאָן ניט פאַלן אָן אַ מאָס, זי מוז זיך אָנשטויסן אויף די נאַטירליכע גרעניצן, וועלכע זי קאָן בשום אופן ניט נעבר זיין; ביים רעגולירן אָבער דאָס קינדער-האָבן קאָן מען נאָכן וויט פאַרנייען, און די מערב-אידן האָבן פאַקט אין די לעצטע פּרפּנג יאָר אין דעם פּרט אַ סך „אויסגעטון".

דערמאָנט מען זיך נאָר אין דער כאַראַקטעריסטיק פונם סאָציאַלן בוי פון מערב- און מזרח-אידנטום און פון דעם סאָציאַלן מהלך, וואָס טיילט אָפּ די אידישע באַפעלקערונג אין אַלע לענדער פון דער אַרומגער באַפעלקערונג (זעה קאַפּיטל III), באַקומט די לעצטע מאַבעלע אַ באַזונדער ווערטן אויסטערעס: דאָ האָבן מיר בזעיר-אַנפּין דעם אַנטוויקלונג-וועג פון דער נאַטירליכער באַ-פעלקערונג-באַוועגונג אין מלוכות פון פאַרשיידענע קולטור-מדרגות און בא פאַרשיידענע פעלקער פון איינע און די זעלבע מלוכות; און אַזוי ווי די אידן בילדן אין יעדער מלוכה אין פאַרגלייך מיט דער אַרומגער באַפעלקערונג אַ איינגאַרטיגע שטאַטישע סאָציאַלע גרופּע, זעהט מען, ווי די נאַטירליכע באַ-וועגונג בא דער דאָזיגער גרופּע אונטערשיידעט זיך הן אין צו-שטאַנד און הן אין אַנטוויקלונג-טעמפּ פון דער אַרומגער באַ-פעלקערונג; און אַזוי ווי די דאָזיגע אומעטום איינגאַרטיגע שטאַטישע סאָציאַלע גרופּע נעמט זיך פּתרעסווענען אין פאַר-שיידענע מלוכות אויף אַ פאַרשיידענער קולטור-מדרגה, זעהט מען דעם חילוק אין דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעל-קערונג בא פאַרשיידענע בחות-פאַרדעלטעניש פון די שטאַטישע קלאַסן נומא.

שטאַט און דאָרף האָבן פאַרשיידענע געזעצן פון נאַטירליכער באַוועגונג; און פאַרשיידענע קלאַסן אין שטאַט און אין דאָרף האָבן אויך פאַרשיידענע געזעצן פון נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג — און אין תוך אַיין לינע אייגנליך די גרעטסטע-סבה מער אינם סאָציאַל-קולטורעלן מאָמענט, איידער אינם טיף וואָרצלן-אָרט: דער פּרוכטבערונג-מהלך פון פּוערטס צום אַרבעטער-קלאַס; פון אַרבעטער-קלאַס צום קליינבירגערטום; פונם לעצטן צו דער גרויס-בורזשואַזיע און בורזשואַער אינטע-ליגענץ דאָרף נעמאָנען זוערן מיטן סאָציאַל-קולטורעלן מהלך צווישן די דאָזיגע פאַרשיידענע קלאַסן.

ליטעראַטור:
Literatur:

J. Wolf. „Die Bevölkerungspolitik der Gegenwart." Leipzig-Dresden. 1918.

T. R. Malthus: „Versuch über das Bevölkerungsgesetz." Berlin. 1900.

Geburtenrückgang und Bevölkerungspolitik. Medizinalpolitische Zeitfragen. Heft 3. Heidelberg. 1917.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

Christian Döring: „Die Bevölkerungsbewegung im Weltkrieg." I, II, III. Bulletin der Studiengesellschaft für soziale Folgen des Krieges. Nr. 5, 5, 6.

Karl Kautsky: „Vermehrung und Entwicklung in Natur und Gesellschaft." Berlin. 1921.

„Zeitschrift für Demographie und Statistik der Juden." Berlin. 1905—1919.

Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie. Leipzig-Berlin. 1907, 1908, 1911, 1912, 1913.

F. Theilhaber: „Die Sterblichkeit der Juden." — Die Hygiene der Juden.

Felix A. Theilhaber: „Der Untergang der deutschen Juden". Berlin. 1921.

Dr. Arthur Ruppin: „Die Juden der Gegenwart." 1911.

Бинштокъ и Новосельскій: „Матеріалы по естественному движенію евр. населенія в Европейской Россіи".

Труды Варшавскаго Статистическаго Комитета. Вып. XXXIII, XXXIV.

„Der Rassenselbstmord in den Vereinigten Staaten Amerikas" – Sozialist. Monatshefte. 1911. Band 7.

מאַרשידענע אָפיציעלע אויסגאַבן

Dr. Hans Guradze. „Die Bevölkerungsentwicklung nach dem Kriege." (Moriantur sequentes Germani?) Stuttgart. 1919.

Georg von Mayr: „Statistik und Gesellschaftslehre." Band II. Bevölkerungsstatistik. Tübingen. 1922.

Paul Kirschner: „Monistische Bevölkerungspolitik und Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten" Heidelberg. 1918.

Franz Hitze: „Geburtenrückgang u. Sozialreform." 1922.

A. Grotjahn: „Geburten-Rückgang und Geburten-Regelung." Berlin. 1921.

Arthur Freiherr von Fircks: „Bevölkerungslehre und Bevölkerungspolitik." Leipzig. 1898.

Paul Mombert: „Bevölkerungslehre." Grundriss der Sozialökonomik. II. Abt. Tübingen. 1914.

Paul Mombert: „Studien zur Bevölkerungsbewegung in Deutschland." Karlsruhe. 1907.

L. v. Bortkewicz: „Bevölkerungswesen". Berlin-Leipzig. 1919.

אַרויסטריט פון אידנטום און צוריקקער צום אידנטום אין ווין

ד״ר יעקב סעגאַל

Austritte aus dem Judentum und Übertritte zum Judentum in Wien

von Dr. Jacob Segall

אין לעצטן טומער פון די „בלעטער" איז געדרוקט געווען אַן אַרטיקל וועגן שמד און אַרויסטריט פון אידנטום אין פריסן, און דערביי זיינען באַזונדער באַלויכטן געוואָרן די בערליגער פאַרהעלטענישן אין דעם פרט. אַלס דוסטה צו יענעם מאַטעריאַל, ווילן מיר אין דער דאָזיגער נאָטיץ באַלייכטן די שמד־באַוועגונג אין ווין פאַר עטליכע יאָרצענדליגן. ווין האָט, ווי באַקאַנט, אַ לאַנגע צייט געשטאַנד אַלס צענטער פון דער שמד־מגמה. עס איז דעריבער נעוויס אינטערעסאַנט פעסטצושטעלן ציפערמעסיג די פאַרלוסטן, וואָס דער ווינער אידישער קיבוץ האָט אויף אַזאַ אופן געליטן, בפרט אַז סטאַטיסטישער מאַטעריאַל איז וועגן דער פראַגע נאָך פאַראַן לרוב.

פון 1868 יאָר אָן גילט אין עסטרייך אַ געזעץ, לויט וועלכן יעדער איינער, ווי נאָר ער ווערט אַלט 14 יאָר, האָט דאָס רעכט אַרויסצוטרעטן פון זיין רעליגיעזער געמיינשאַפט; ער איז נאָר מחויב צו מעלדן וועגן דעם דער פּאָליטישער מאַכט, און יענע טיילט עס שוין ווייטער מיט דער באַטרעפנדיגער קירכע. אָט די מיטטיילונגען בילדן טאַקע דעם הויפּט־יסוד פון דער שמד־סטאַטיסטיק. מען דאַרף אָבער באַמערקן, אַז די דאָזיגע סטאַטיסטיק איז ניט קיין פולע. אין איר פעלן יידיות וועגן קינדער ביז 14 יאָר, וואָרום זייער קאָנפעסיאָנעלע אָנגעהערינקייט בייט זיך צוזאַמען מיט דער אָנגעהערינקייט פון זייערע עלטערן און קיין שום באַזונדערע מעלדונג איז דערביי ניט נויטיג. אַ חוץ דעם זיינען בכלל פינקטליך נאָר די מעלדונגען וועגן פאַרלאָרן די אָרער יענע רעליגיע, אָבער ניט די מעלדונגען וועגן אָנגענומען אַ נעווייסע רעליגיע, ווייל דאָס היינט שוין אָפּ פונם נוטן רצון פון יעדן איינעם; ער קאָן אין זיין אַרויסטריט־מעלדונג אָנווייזן, וואָס ער קלערט ווייטער צו טון און קאָן אויך דאָס ניט אָנווייזן. קיין חוב איז עס ניט.

קדם כל ברייגען מיר אַ טאַבעלע וועגן אַרויסטריט פון די הויפּט־רעליגיעס פאַר דער צייט פון 1890 ביז 1922; ספּעציעל וועגן אידן וועלן מיר שפּעטער ברייגען נאָך ציפערן ביז צום יאָר 1868.

אַבסאָלוט גענומען איז די צאָל אַרויסטריטן פון די רעליגיעזע געמיינדעס ביז צום רעוואָלוציע־יאָר פון 1918 געווען ניט איבעריג גרויס. אַזוי, למשל, פראָטעסטאַנטס (לגבי דער נאָגצער באַפעלקערונג) האָבן די אַרויסגעטרעטענע אָנגעטראָפן אין 1890 — 0,07; אין יאָר 1900 — 0,09, און אין יאָר 1910 — 0,11. ערשט אין יאָר פון דער רעוואָלוציע, אין 1918, ניט די צאָל מיט אַ כאַל זיך אַ שטאַרקן הויב — פון 1779 אַן 1964 אין די יאָרן 17—1916 אויף 2815, און אין די ווייטערדיגע דריי יאָר (21—1919) ווערט זי נעסער נאָך אין דריי מאָל. אין יאָר 1922 שלאָגט אויף אַ נייע כוואַליע פון אַרויסטריטן. די סיבה פון אָט דער שטאַרקער אַרויסטריט־באַוועגונג איז בלי ספק דאָס, וואָס אין ווין, פּונקט ווי אין אַנדערע גרויסע שטעט (למשל, אין בערלין), ווערט אַלץ שטאַרקער די אַנטי־קירכליכע שטרעמונג, באַזונדער צווישן די אַרבעטער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

Tab. — I — טאַב.

אַרויסטריט פון פאַרשיידענע רעליגיעזע קהלות אין ווין
1890—1922
Austritte aus verschiedenen Religionsgemeinschaften in Wien

Jahr — יאָר		Gesamtzahl der Ausgetretenen — די גאַנצע צאָל אַרויסטריטן	davon Ausgetretene: — פון דעם זיינען אַרויסגעטראָטן: aus der röm.-kath. Kirche — פון רוים.-קאַטול. קירכע	aus der evangel. Kirche — פון עוואַנגעליש. קירכע	aus der jüdischen Religionsgem. — פון אידישן גלויבן abs.	%
1891		990	493	116	349	35,3
1892		931	485	105	314	33,7
1893		1.123	572	115	405	36,1
1894		1.137	606	110	389	34,2
1895		1.197	621	136	410	34,3
1891 – 1895	Summa – צוזאמען	**5.377**	**2 771**	**582**	**1.867**	**34,7**
	Durchschnitt — דורכשניט	1.075	555	116	373	
1896		1.231	607	152	443	36,0
1897		1.257	627	137	453	36,0
1898		1.327	718	147	434	32,7
1899		1.988	1.344	126	482	24,2
1900		1.672	895	180	559	33,4
1886 – 1900	Summa – צוזאמען	**7.475**	**4.191**	**742**	**2.371**	**31,7**
	Durchschnitt — דורכשניט	1.495	838	140	474	
1901		1.897	1.113	191	551	29,0
1902		1.691	854	188	601	35,5
1903		1.661	860	181	582	35,0
1904		1 772	918	213	590	33,3
1905		2.517	1.691	212	577	22,9
1901 – 1905	Summa – צוזאמען	**9 538**	**5.442**	**985**	**2 901**	**30,4**
	Durchschnitt — דורכשניט	1.907	1.088	197	580	
1906		2.177	1.242	243	643	29,5
1907		1.991	1.157	222	556	27,9
1908		1.973	1.122	237	566	28,7
1909		2.031	1.132	290	541	26,6
1910		2.203	1.355	272	512	23,2
1906 – 1910	Summa – צוזאמען	**10.375**	**6.008**	**1.264**	**2 818**	**27,2**
	Durchschnitt — דורכשניט	2.075	1.201	253	564	
1911		2 344	1.450	292	539	23,0
1912		2.718	1.707	368	567	20,9
1913		2.427	1.493	364	498	20,5
1914		2.390	1.409	362	532	22,3
1915		1.930	1.045	309	512	26,5
1911 – 1915	Summa – צוזאמען	**11 809**	**7.104**	**1.695**	**2.648**	**22,4**
	Durchschnitt — דורכשניט	2.362	1.401	339	530	
1916		1.779	978	253	485	27,3
1917		1.964	1.060	262	555	28,3
1918		2 815	1.681	303	774	27,5
1919		9.385	7.471	418	1 401	14,9
1920		9 830	7.910	496	1.200	12,2
1921		9.986	8.168	591	1.011	10,1
1922		11.019	9.268	643	897	8,1

באַ אידן האָט די אַנטוויקלונג אויף אַ מערקווירדיגן אופן אָנגענומען פונקט אַ אומגעקערטן כאַראַקטער. ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, האָט ווין נעגאַלטן פאַר אַ שטאָט פון שמד־עפידעמיע — אין נים אומזיסט. צום סוף פון די 60־יאָר יאָרן איז דאָס שמדן זיך געווען נאָך נאָר אַ זעלטענע דערשיינונג אין ווין; אין 1868 זיינען אין ווין געווען אינגאַנצן 7 אַזעלכע פאַלן; אָבער צום יאָר 1906 ווערט שוין די צאָל שמדן באַ אידן 90 מאָל מער. פון דעמאָלט איז די צאָל אין פאַרשיידענע יאָרן אַמאָל געפאַלן, אַמאָל געשטיגן; די קלענסטע איז זי געווען אין 1916־טן יאָר — 485; אין 1918 וואַקסט זי אויס ביז 774 און אין צווייטן יאָר, אין 1919, פאַרטאָפּלט זי זיך ווידער — זי איז שוין 1400. אָבער פון דעם יאָר אָן הויבט זיך אָן אַ שטאַרק פאַלן פון דער צאָל אַרויסטריטן, לחיפך צו דעם, וואָס מיר זעהען באַ דער רוימיש־קאַטוליישער אָדער באַ דער עוואַנגעליישער קירכע. די דאָזיגע לעצטע יאָרן איז דעריבער דער אַרישער חלק אין דער אַרויסטריט־באַוועגונג אויסערגעוויינלך קליין. נאָר שוין פריער נאָך מיט יאָרצענדליגן האָט די אַרויסטריט־באַוועגונג באַ אידן אַרויסגעוויזן אַ קלאָרע טענדענץ צו ווערן אַלץ קלענער. בעת דעם דערשיינען פונם דערמאָנטן אַרויסטריט־געזעץ איז אויף יעדע 100 אַרויסגעטראָטענע אָנגעקומען 40 אידן, און אין יאָר 1922 — שוין נאָר 8,2. אַנדערש געדרוקט, איצט שטעלן שוין צו די גרעסטע צאָל אַרויסגעטראָטענע אַנדערע רעליגיעזע געמיינדעס, און קודם כל די רומיש־קאַטוליישע.

מיט וואָס קאָן מען דערקלערן, וואָס די צאָל אַרויסטריטן איז באַ אידן די לעצטע יאָרן אַזוי געפאַלן? מעגליך, אַז אַ דאַנק דעם, וואָס בעת און נאָך דער מלחמה איז געווען אַזאַ גרויסער איינוואַנדערונג־שטראָם קיין ווין, האָבן זיך דאָרטן די רעליגיעזע און נאַציאָנאַלע געפילן אויך פאַרשטאַרקט. אָבער אויף זיכער האָט געווירקט דאָס, וואָס דער פאָליטישער רעזולטאַט זיך געביטן, און ס׳איז פאַרשוואונדן דער סטיגמאַ, וואָס האָט פריִער אַ סך געשטויסן צו שמד.

צו וואָסער אַ רעליגיע האָבן זיך אָנגעשלאָסן די, וואָס זיינען אַרויסגעטראָטן פון אידנטום?

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

ס'איז קיין איבערראשונג ניט, וואָס דער רוב אַרויסגעטראָטענע פון אידנטום האָבן זיך אָנגעשלאָסן אין דער קאַטוילישער קירכע — ווי איז דאָך געווען די הערשטרינג אין לאַנד. אַ סך חידושדיגער איז, וואָס די קאַטוילישע קירכע האָט צוגעצויגן צו זיך ניט מער ווי עפּיס ווייניגער פון אַ העלפט (48,6%) פון אַלע אַרויסגעטראָטענע אידן, בעת די עוואַנגעליש קירכע, וועלכע געמעט אַרום טאָר 1% פון דער נאַציער באַפעלקערונג, האָט אויך אַריינבאַקומען נאָכצע 25% פון די אַרויסגעטראָטענע אידן. 1/5 (2738 פערזאָן) האָט זיך דערקלערט פאַר קאָנפעסיאָנסלאָז. בכלל ניבן די אידן אַ נאָכן גרויסן קאָנטינגענט קאָנפעסיאָנסלאָזע. פאַר די יאָרן פון 1886 ביז 1903 האָבן די אידישע קאָנפעסיאָנס־לאָזע אין ווין אויסגעמאַכט אַ נאָכן דריטל (33,9%) פון דער אַלגעמיינער צאָל, וואָס האָבן זיך דערקלערט אַלס אַזעלכע. שפּעטער איז דער פּראָצענט געפאַלן, וואָרום צווישן די קאַטוליקער און עוואַנגעליקער האָט אויך אָנגעהויבן וואַקסן די צאָל קאָנפעסיאָנסלאָזע. אָבער נאָך אין 1914 האָבן אידן אויסגעמאַכט 25% פון אַלע קאָנפעסיאָנסלאָזע פון ווין.

לאָמיר איצט אַביסל נעגייער זיך באַקענען מיטן צוזאַמענשטעל פון די, וואָס טרעטן אַרויס פון אידנטום. מיר וועלן אָנהויבן מיט דער איינטיילונג פון די אַרויסגעטראָטענע לויטן געשלעכט.

Tab. II. Eintritte der Juden: טאַב׳ II.

אַנדערע און אומבאַקאַנטע אמונות sonst. und unbekannte Konfessionen	קאָנפעסיאָנס־לאָזע Konfessionslose	עוואַנגעליש־געלישער גלויבן evangelische Kirche	רוים־קאַט־גלויבן röm.-kath. Kirche	Jahr — יאָר
15	51	79	204	1891
3	57	60	194	1892
1	74	94	236	1893
2	98	86	203	1894
7	108	69	226	1895
4	85	79	275	1896
8	92	90	263	1897
5	92	116	231	1898
21	88	137	236	1899
20	98	157	286	1900
23	114	149	265	1901
21	106	161	313	1902
24	125	161	272	1903
19	132	148	292	1904
19	137	137	283	1905
20	137	137	283	1906
17	174	125	240	1907
19	140	146	261	1908
15	143	144	239	1909
22	133	146	211	1910
25	136	175	201	1911
33	134	177	222	1912
22	130	166	180	1913
5	154	137	236	1914
369	**2 738**	**3 076**	**5 852**	**1891 – 1914**

Tab. – III – טאַב׳

דער געשלעכט־באַשטאַנד פון די אידישע אָפּטריניגע

Die ausgetretenen Juden nach dem Geschlecht

פרויען Frauen	מענער Männer	Jahr—יאָר	פרויען Frauen	מענער Männer	Jahr—יאָר	פרויען Frauen	מענער Männer	Jahr—יאָר
246	315	1900	104	131	1884	5	2	1868
238	313	1901	99	133	1885	9	5	1869
265	336	1902	145	157	1886	17	22	1870
243	339	1903	118	175	1887	20	25	1871
261	329	1904	99	158	1888	17	40	1872
269	308	1905	131	172	1889	25	39	1873
279	364	1906	133	169	1890	23	36	1874
259	297	1907	168	181	1891	26	29	1875
251	315	1908	166	148	1892	20	21	1876
260	281	1909	172	233	1893	25	29	1877
257	255	1910	172	217	1894	41	42	1878
267	271	1911	198	212	1895	38	42	1879
283	284	1912	214	229	1896	49	61	1880
255	243	1913	188	265	1897	63	63	1881
256	276	1914	182	252	1898	76	106	1882
			202	280	1899	81	120	1883

ביז צום יאָר 1910 איז די פאַרטיילונג לויטן געשלעכט אַ גלייכמעסיגע — דער פּראָצענט מענער צווישן די אַרויסגעטראָטענע איז כסדר געמעט אין דער וועלבער מאָס נרעסער, איידער דער פּראָצענט פון פרויען. אַזוי זעהען מיר, אַז פון 1868 ביז 1880 איז אויף יעדע הונדערט אַרויסגעטראָטענע מענער געווען 55,5 פרויען, פאַר די יאָרן 1881־90 — 56,6, פאַר די יאָרן 1391־1900 — 55,0 און פאַר די יאָרן 1901־1909 — 55,3. די סיבה דערפון איז אַ קלאָרע. בא די מענער אַ חיץ דעם רצון התורה צו האָבן מיט אַ מאַכטער פון אַן אַנדער רעליגיע שפּילט אַ נרעסערע ראָל די פּראָפעסיאָנעלע פאַראינטערעסירטקייט — און דעריבער האָבן זיי נעגעבן אַ נרעסערע צאָל אָפּטריניגע. אין די לעצטע פינף יאָר פאַר דער וועלט־מלחמה האָט זיך די דאָזיגע לאַגע געענדערט, און די צאָל פרויען האָט זיך דורכשניטליך אויסגעגלייכט מיט דער צאָל מענער. אין פּראָצענטן האָבן מיר פאַר די יאָרן 14—1910 פאַר מענער 50,5 און פאַר פרויען 49,5. בא די רוימיש־

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

כאטוליש און עוואנגעלישע ארויסטרעטן אין די זעלבע יאָרן (1910—14) איז טרעסער די צאָל פרויען: בא די ערשטע מאכן די פרויען אויס 56,8, בא די צווייטע — 57,8.

טאָך דייטליכער ווערט דאָס בילד, ווען מיר באקענען זיך מיט דעם פאַמיליע־שטאַנד פון די ארויסגעטראָטענע. מיר האָבן דאָ ווידער מאַטעריאַל, וועלכער דערנייט ביזן יאָר 1886. מיר טיילן אַלע ארויסגעטראָטענע אויף צוויי גרופּעס: בחורים און מיידלאך און אַלע איבעריגע (פאַרהייראַטעטע, פאַראַלמנטע אָדער געגעט״ע).

Tab. – IV – טאַב׳

דער פאַמיליע־שטאַנד פון די אָפּטריניגע

Die Ausgetretenen nach dem Familienstand

פאַרהייראַטעטע, אלמנס, אלמנות און גע״גט״ע verheiratet, verwitwet od. geschieden	בחורים און מיידלאך ledig	יאָר Jahr	פאַרהייראַטעטע, אלמנס, אלמנות און גע״גט״ע verheiratet, verwitwet od. geschieden	בחורים און מיידלאך ledig	יאָר Jahr	פאַרהייראַטעטע, אלמנס, אלמנות און גע״גט״ע verheiratet, verwitwet od. geschieden	בחורים און מיידלאך ledig	יאָר Jahr
156	434	1904	98	312	1895	75	197	1886
168	409	1905	104	339	1896	85	208	1887
166	477	1906	140	313	5897	61	196	1888
145	411	1907	112	322	1898	84	219	1889
141	425	1908	115	367	7899	77	225	1890
132	409	1909	151	410	1900	99	250	1891
126	386	1910	163	388	1901	67	247	1892
114	415	1911	167	434	1902	89	316	1893
164	403	1912	159	423	1903	81	308	1894
109	389	1913						
133	399	1914						

פון 13,512 ארויסגעטראָטענע זיינען, אַלזאָ, נעמען 10,031 אָדער 74% בחורים און מיידלאך. נעמען מיר די ארויסגעטראָטענע פון אַלע רעליגיעס, ווערט דער פּראָצענט ליידיגע טאָך גרעסער:

פאַר די יאָרן 14—1910 האָט ער באַטראָפן 77 פּראָצענט. הענען עלטער־באַשטאַנד פון די, וואָס זיינען ארויסגעטראָטן פון אידנטום, גיט אַ באַגריף די פאָלגנדיגע טאַבעלע:

Tab. – V – טאַב׳

דער עלטער־באַשטאַנד פון די אידישע אָפּטריניגע

Der Altersaufbau der ausgetretenen Juden

-	30—40	20—30	14—20	Jahr—יאָר	40 —	30—40	20—30	14—20	Jahr—יאָר
65	137	278	71	1901	41	67	132	32	1886
73	133	297	98	1902	44	69	137	43	1887
71	136	298	77	1903	27	61	135	34	1888
78	127	301	84	1904	45	79	129	50	1889
77	129	279	92	1905	39	64	155	44	1890
104	139	317	83	1906	51	88	155	55	1891
78	154	258	66	1907	31	53	172	58	1892
65	158	274	69	1908	54	99	186	66	1893
75	141	259	66	1909	44	96	182	67	1894
74	121	265	52	1910	39	109	204	58	1895
63	140	282	54	1911	53	102	218	70	1896
109	162	252	44	1912	78	114	207	54	1897
73	135	237	53	1913	76	93	209	58	1898
80	124	271	57	1914	64	96	258	64	1899
					71	146	270	74	1900

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

ווען מען באַטראַכט מיט אַמאָל די גאַנצע צאָל אַרויסגעטראָטענע, פאַר דער צייט פון 1886 ביז 1914, באַקומט זיך, אַז 13,25 פּראָצ. זיינען געווען אין עלטער פון 20—14 יאָר; 48,92 פּראָצ. זיינען געווען אין עלטער פון 30—20 יאָר; 24,19 פּראָצ. — אין עלטער פון 40—30 יאָר, און 13,62 פּראָצ. זיינען געווען עלטער פון 40 יאָר. עס קומט, אַלזאָ, אויס, אַז פּמעט אַ העלפט איז געווען פון חתונה-פעהיגן אַלטער. אין דער עלטער-גרופּע פון 20—14 יאָר איז פאַר דער צייט, וואָס מיר באַטראַכטן דאָ, פאָרגעקומען אַ באַמערקבאַרע ערגערונג. ביזן יאָר 1910 גיט די האָזיגע גרופּע דורכשניטליך פון 13 ביז 14 פּראָצ. פון אַלע אַרויסגעטראָטענע פון אידנטום, און אָנגערעכנט פון יאָר 1910 שוין נאָר 9,76 פּראָצ. אַזוי ווי אין דער גרופּע האָבן מיר צו טון מיט יונגע — איז דער פאַרקלענערטער פּראָצענט בלי ספק אַ סימן, אַז דער רעליגיעזער אָדער נאַציאָנאַלער נעפיל איז געוואָרן בײַ אָט דער יונגע שטאַרקער.

ווען מען מאַכט אַ קאָמבינירטע איינטיילונג פון די אַרויסגעטראָטענע — לויטן נעשלעכט און לויטן אַלטער אינאיינעם — פאַר די יאָרן 14—1910, וועהט מען, אַז אין דער עלטער-גרופּע פון 30—20 יאָר זיינען פרויען אַ סך שטאַרקער פאַרטראָטן, איידער מאַנסבילן. דהייגו, בײַ פרויען גיט אָט די גרופּע 53 אויף יעדע 100, און בײַ מאַנסבילן נאָר 46 אויף 100. דאָס באַווייזט, אַז פרויען פאַרלאָזן דאָס אידנטום מער פאַר אַלץ צוליב חתונה-מאָטיוון. איבערינגס, איז דאָס אַן אַלגעמיינע ערשיינונג — וואָרום פון די אַרויסגעטראָטענע אין אַלגעמיין געהערן נאָכצע 52 פּראָצ. צו דער זעלבער עלטער-גרופּע פון 30—20 יאָר, און בײַ פרויען באַזונדער מאַכט אָט דער פּראָצענט אויס אַפילו 55.

אַ באַזונדער אינטערעס שטעלט מיט זיך פאַר די באַשעפטיגונג-סטאַטיסטיק פון די אַרויסגעטראָטענע. מיר וועלן דאָ ברייגגען אַזעלכע ידיעות בלויז פאַר די יאָרן 14—1910.

Tab. — VI — טאַב.

דער פּראָפעסיאָנעלער צוזאַמענשטעל פון די איד. אָפּטרעטענע

Beruf der jüdischen Ausgetretenen

%	abs.	Beruf — פּראָפעסיע
21,1	556	Handel — האַנדל
16,1	424	Gewerbe u. Indust. — מלאכה און אינדוסטריע
16,0	423	Freie Berufe — ליבעראַלע פּראָפעסיעס
1,7	44	Verkehr — קאָמוניקאַציע
6,8	178	Sonstige Berufe — אַנדערע
38,3	1010	Beruflose — אָן פּראָפעסיעס
		Darunter: — פון זיי:
4,8	127	Studenten u. Schüler — לערנינגס
18,1	478	Mädchen bis 30 Jahren — מיידלעך ביז 30 יאָר
100,0	2635	Zusammen — סך־הכל

די בכלל פאַר אידן כאַראַקטעריסטישע פּראָפעסיאָנעלע פאַרטיילונג שפּעגלט זיך אויך אָפּ אין דער סטאַטיסטיק פון די אַרויסגעטראָטענע. אַזוי ווי ליבעראַלע פּראָפעסיעס — דאָס מיינט קודם כל שריפטשטעלער, קינסטלער, אַקאַדעמיקער א. ד. ג. — זיינען בכלל צאָלרייך בײַ אידן, איז קיין חידוש ניט, וואָס זיי מאַכן אויס אין אונזער מאַבעלע אַזאַ גרויסן פּראָצענט, ווי 16,0. אויפן צווייטן אָרט גייט די גרופּע מלאכה און אינדוסטריע; אויפן דרייטן אָרט אָבער די האַנדל-גרופּע.

די גרופּע „שילער און סטודענטן", מאַכט אויס 4,8 פּראָצ. פאַרוואָס די גרופּע „מיידלעך ביז 30 יאָר" — וועלכע קאָנען איינגעטליך ניט באַטראַכט ווערן פאַר אַ באַזונדער פּראָפעסיאָנעלע קאַטעגאָריע — גיט אַזאַ הויכן פּראָצענט (18,1), איז איבערינ צו דערקלערן באַזונדער.

איצט לאָמיר וואַרפן כאָטש אַ קורצן בליק אויף דערויף, ווי איז צוגעגאַנגען דאָס אָנשליסן זיך אין די הויפּט-קורסעס און וואָס פאַר אַ עלעמענט איז דערביי צוגעפאַלן דער אידישער קורסע (זעה טאַב. VII).

דאָ מוז מען איך שאַרף אָפּטיילן די נאַנצע צייט ביז דער רעוואָלוציע, און דערנאָך די וויטערדיגע יאָרן. אין אַלגעמיין קאָן מען זאָגן, אַז ביז דער רעוואָלוציע האָט דעם גרעסטן צוזאַקס אין דעם פּרט געהאַט די עוואַנגעלישע קורסע. דאָס האָט זיך בלי ספק געגומען דערפון, וואָס דער רישואַל פון אָנשליסן זיך אין דער דאָזיגער קורסע איז לערך דער גרינגסטער און איינפאַכסטער. די צאָל איבערגעגאַנגענע צו אידישקייט איז די נאַנצע צייט געווען זעהר אַ באַשיידענע. פון דער רעוואָלוציע אָן האָט שטאַרק געגומען וואַקסן סיי די צאָל אַרויסגעטראָטענע בײַ אַלע קורסעס, סיי די צאָל צוגעקומענע. און ווידער פאַרגלייכט מיט דער עיקר די עוואַנגעלישע קורסע, וואו די צאָל צוגעקומענע איז 5 מאָל גרעסער, ווי בײַ דער רוסישע-קאַטאָלישער. אין לעצטן יאָר אָבער האָט די גרופּע קאָנפעסיאָנסלאָזע ווייס איבערגעגאַנגען אַפילו די עוואַנגעלישע קורסע — בכלל האָט זיך די גרופּע זיין דער רעוואָלוציע פאַרגרעסערט אין 8 מאָל. די אידישע קורסע האָט לערך ווייניג געוואַנגען פון אָט דער באַוועגונג, כאָטש אויך דאָ קאָן מען פאַרצייכענען די לעצטע רעוואָלוציע-יאָרן אַ באַדייטגדיגע גרעסערע צאָל אָנשלוסן.

ביים פעסטשטעלן די געשלעכט-פאַרטיילונג פון די צוגעקומענע צו אידישקייט קאָנען מיר אויך, ווי בײַ די אַוועקגעגאַנגענע, אָפּערירן מיט ידיעות פון 1868 יאָר אָן.

ווען מען פאַרגלייכט אָט די טאַבעלע מיט דער טאַבעלע III (די אַרויסגעטראָטענע לויטן געשלעכט), וואַרפט זיך קודם כל אין די אויגן, אַז די ערשטע 8 יאָר איז די צאָל צוגעקומענע צו אידישקייט געווען באַדייטגדיג גרעסער פאַר דער צאָל אַוועקגעגאַנגענע. די סיבה דערפון איז שווער צו דערגיין. מעגליך, אַז נאָכדעם ווי די אידן זיינען געוואָרן פּאָליטיש גלייכבאַרעכטיגט, האָט זיך אַ געוויסע צאָל מריער אַוועקגעגאַנגענע פון אידנטום צוריק אומגעקערט.

ווייטער איז אויפמאַרקזאַם, וואָס אין טאַבעלע VIII, לגבי צו דער טאַבעלע III, איז דער פרויען-עלעמענט אַ סך שטאַרקער פאַרטראָטן פאַר מאַנסבילשן. דאָס ווייזט, אַז ביים איבערגיין צום אידנטום שפּילט די ווייבלעכע ראָל דער חתונה-מאָטיוו. מיר וועהען אויך פון דער טאַבעלע, אַז דער פּראָצענט פון מענער האַלט נסדר אין איין קלענער ווערן לטובת די פרויען. פאַר די יאָרן 80—1868 האָט די צאָל פרויען (צווישן די איבערגעגאַנגענע צום אידנטום) אויסגעמאַכט 57,20 פּראָצ., פאַר די יאָרן 90—1880 שוין 66,30 פּראָצ., פון 900—1890 שוין 69,0 פּראָצ. און פון 1911—1900 אַפילו 78,8 פּראָצענט. צווישן די איבערגעגאַנגענע צו דער רוסישע-קאַטאָלישער קורסע איז אויך גרעסער די צאָל פרויען, אָבער ניט אין אַזאַ מאָס. פאַר די יאָרן 1914—1904 האָבן זיי דאָרט באַטראָפן 55 פּראָצענט.

אָט דער אַנטערשיד צווישן די איבערגייענדיגע צו דער אידישער און צו דער רוסישע-קאַטאָלישער קורסע — די פּראָפּאָרץ צווישן מענער און פרויען — פירט דערצו, אַז צווישן די אָנקומענדיגע צום אידנטום איז די צאָל ליידיגע גרעסער — 79% — ווי צווישן די, וואָס שליסן זיך אָן צו דער רוסישע-קאַטאָלישער

Tab. – VII – טאַב.

איבערטריט צו פאַרשיידענע רעליגיעס

Die Entwicklung der Eintritte in die Hauptgemeinschaften

ס׳זיינען איבערגעגאַנגען: Uebertritte zur: צו קאָנפעסיאָנסלאָזע konfessionslosen Gemeinschaft	צום אידישן mosaischen	צום עוואַנגעלישן evangelisch.	צום רוימ.־קאַט. röm.-kath.	Jahr—יאָר	ס׳זיינען איבערגעגאַנגען: Uebertritte zur: צו קאָנפעסיאָנסלאָזע konfessionslosen Gemeinschaft	צום אידישן mosaischen	צום עוואַנגעלישן evangelisch.	צום רוימ.־קאַט. röm.-kath.	Jahr—יאָר
	Gemeinschaft – גלויבן					Gemeinschaft – גלויבן			
494	84	937	497	1906	184	79	320	309	1891
481	78	771	451	1907	202	70	332	285	1892
433	86	820	468	1908	242	102	394	339	1893
455	96	786	513	1909	279	92	416	302	1894
511	92	998	445	1910	288	76	414	346	1895
2 374	**436**	**4 312**	**2 374**	צוזאַמען Summa 1906—1910	**1 195**	**419**	**1 876**	**1 581**	צוזאַמען Summa 1891—1895
475	**87**	**862**	**475**	דורכשניט Durchschnitt 1906—1910	**239**	**84**	**375**	**316**	דורכשניט Durchschnitt 1891—1895
464	107	1 086	465	1911	287	73	417	412	1896
610	124	1 125	529	1912	306	46	445	398	1897
632	111	967	477	1913	278	49	573	370	1898
617	107	955	568	1914	299	54	1 110	368	1899
432	117	800	520	1915	286	55	777	458	1900
2 755	**566**	**4 933**	**2 559**	צוזאַמען Summa 1911—1915	**1 456**	**277**	**3 322**	**2 006**	צוזאַמען Summa 1896—1900
551	**113**	**986**	**511**	דורכשניט Durchschnitt 1911—1915	**291**	**55**	**664**	**401**	דורכשניט Durchschnitt 1896—1900
349	106	757	467	1916	340	79	900	439	1901
387	128	871	485	1917	289	49	725	509	1902
604	185	1 400	506	1918	310	71	709	440	1903
1 873	246	3 460	702	1919	339	84	731	493	1904
1 669	332	3 714	836	1920	482	72	979	474	1905
3 085	305	3 357	707	1921	1 760	355	4 044	2 355	צוזאַמען Summa 1901—1905
4 723	319	3 195	589	1922	332	71	809	471	דורכשניט Durchschnitt 1901—1905

Tab. – VIII – טאַב.

דער געשלעכט־באַשטאַנד פון די, וואָס האָבן זיך אומגעקערט צו אידישקייט

Es sind zum Judentum übergetreten:

פרויען Frauen	מענער Männer	Jahr — יאָר	פרויען Frauen	מענער Männer	Jahr — יאָר	פרויען Frauen	מענער Männer	Jahr — יאָר
43	12	1900	38	17	1884	30	32	1868
55	27	1901	20	19	1885	68	65	1869
35	14	1902	25	17	1886	69	47	1870
54	17	1903	37	11	1887	44	37	1871
71	13	1904	45	15	1888	38	33	1872
54	18	1905	40	24	1889	52	31	1873
64	20	1906	41	19	1890	43	25	1874
58	20	1907	51	28	1891	32	23	1875
66	20	1908	50	20	1892	24	25	1876
74	22	1909	69	33	1893	29	18	1877
73	19	1910	59	33	1894	31	17	1878
84	21	1911	54	22	1895	27	16	1879
98	26	1912	45	28	1896	33	20	1880
92	19	1913	29	17	1897	24	16	1881
90	17	1914	37	12	1898	32	23	1882
			43	11	1899	40	13	1883

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

קירכע — 69%. דער צהאמענרעכנונג צווישן די ביידע דער־שיינונגען איז קלאר. צווישן פרויען נעמען אן א נייע רעליגיע קודם כל די לייזינע, וועלכע פונען עס צוליב באשטימטע חתונה־מאטיוון.

דער זעלבער פאקט שפיגלט זיך אפ אויך אויף דעם עלטער־באשטאנד פון די, וואס גיין איבער צום אידנטום. צווישן די, וואס שטייען צו צו דער אידישער קירכע, נעהערן ניט ווייניגער פון 62 פראצענט צו דער גרופע פון 30—20 יאר, ד. ה. פונקט דער חתונה־אלטער; דער זעלבער פראצענט אבער בא דער רוסישן־קאטוליש־שער קירכע מאכט אויס נאר 44.

און צום סוף — ווי ווייט איז פאר דער אידישער רעליגיע דער באלאנס? פאר דער צייט פון יאר 1868 ביז 1922 האבן מיר 22,039, וואס זיינען אנטקע פון אידנטום און 5,098, וואס זיינען איבערגעגאנגען צום אידנטום, דאס הייסט, אז פאר 54 יאר האט דער ווייניר אידישער קיבוץ פארלארן פון שמר קרוב 17 טויזנט נפשות.

אידישע לאנדווירטשאפט אין רוסלאנד

פראפ. ב. ברוצקוס

Die jüdische Landwirtschaft in Rußland

von **Prof. B. Brutzkus**

I. די נייע קאלאניזאציע־באוועגונג בא די אידן אין רוסלאנד

די נייע קאלאניזאציע־באוועגונג, וואס קומט איצט פאר בא די אידן אין רוסלאנד, — די איבערוואנדערונג פון די אידן פון צפון־אוקראינע און אויך פון ווייסרוסלאנד און די סטעפעס פון דרום־אוקראינע — איז עגב פארבונדן מיט דעם שווערן עקאנאמישן מצב פון דער אידישער באפעלקערונג אין די דאזיגע געגנטן. די דארפישע און קליינשטעטלינע אידן, וואס זיינען זיך בעת די פאגראמען פון 1919־20 צעלאפן אין די גרויסע שטעט, האבן זיך דארטן ניט געקאנט איינשטעלן. א טייל פון זיי האט זיך נאך די פאגראמען אומגעקערט צוריק אויף די אלטע איינגעזעסענע ערטער, אבער אויך דא איז די לאגע זייערע ניט פיל בעסער געווארן. דער אידישער מסחר און האנטווערק האבן זיך אין די דאזיגע געגנטן ער היום נאך ניט געשטעלט אויף די פיס. די איינקויף־קראפט פונם פויערטום איז א באשרענקטע, און די שטאטישע אינדוסטריע־פראדוקטן קאסטן נאך אלץ זעהר טייער, ממילא האט זיך דער סחורה־אויסבייט צווישן שטאט און דארף פארבונדן ביז א מינימום, און דאס רופט זיך גלייך אפ אויף די אידישע פרנסות. צוויטנס, זיינען די דארטיגע אידן, נאך די אלע פחדנות, וואס זיי זיינען אויסגעשטאנען, געבליבן סרוב אדמע לייט, און אויף אזעקנטשטעלן א געשעפט ווי געהערג, איז ניט מדאט אליין געלט, ניט מען קריגט וואו צו לייהען. און צולעצט נאך א סבה: די נאגצע פינאנץ־פאליטיק פון דער קאמוניסטישער מאכט שטרעבט דאך מיט דער הילף פון אונטערהערע שטייערן ניט צו דערלאזן אויפוואקסן פריוואטע אונטערנעמונגען און וואס מער איינהאלטן די פראדוקציע און די פארשיילונג פון די סחורות אין די הענט פון די מלוכה־אנגעגען.

א קליינער טייל פון דער אידישער באפעלקערונג אין די דער־מאנטע געגנטן, אן ערך 8000 משפחות, האבן בעת דער אנגאר־דעוואלוצע באקומען בא זיך ארום די ערשטע ביז 40,000 דע־סיאטין ערד, סדהייסט — 5 דעסיאטין אויף א געזינד דורכשניט־ליך. אין צפון־אוקראינע דערגרייכט דער דורכשניטליכער ערד־שטח אויף א משפחה ניט מער, ווי 3 דעסיאטין. קלאר, אז דאס איז ווייניג אויף אויסצוהאלטן א נאגץ געזינד. און אויב פאר א געוויסן טייל פון דער אידישער באפעלקערונג אין די שטעטלעך פון צפון־אוקראינע האט פחדעסטוועגן די לאנדווירט־שאפט פארט באקומען א געוויסן ווערט, איז דאס נאר דערפאר, ווייל דארטן האבן זיך די אידן געטמען צו מאבאק־ און צוקער־פלאנטאציעס. אזוי ווי האפן אויף פארבייטערן דעם ערד־שטח אויפן ארט קאנען די אידן פון צפון־אוקראינע און ווייסרוסלאנד ניט, ווארום די פויערים־באפעלקערונג איז אין די דאזיגע געגנטן נאגץ געדיכט באזעצט, בלייבט פאר זיי איין אויסוועג: זוכן א שטיקל ערד ערגעץ אין אן אנדער קאנט. און אזוי ווי אין די סטעפעס פון דרום־אוקראינע פארנעמען זיך אידן מיט ערד־ארבעט שוין פון כמה יאר, איז זעהר נאטירליך, וואס אהער, צו די דרום־אוקראינישע סטעפעס האבן זיך צוערשט א לאז געטון די רואנגידטע אידן פון ווייסרוסלאנד און צפון־אוקראינע.

א פעלד פאר קאלאניזאציע האבן דא די אידן א היפשן. ערשטנס — די אלטע אידישע קאלאניעס, וואס זיינען געגרינדעט געווארן נאך אין דער ערשטער העלפט פון 19־טן יארהונדערט. א דאנק דער מלחמה, די פאגראמען און שלעכטע נערעסטעגישן האט זיך די באפעלקערונג אין די אידישע קאלאניעס שטארק פארקלענערט: אין 1913 יאר האט זיך נערעכנט אין 36 קאלאניעס 42,218 נפשות און צום אנדויב 1923 יאר איז דארטן געווען שוין מיט אלע צוריקגעקערטע קאלאניסטן ניט מער ווי 33,723 נפשות, ד. ה. די אידישע באפעלקערונג איז דארטן קלענער געווארן אויף 8495 נפשות אדער אויף 20%; — צוויי קאלאניעס ארום „גוליאי־פאליע" זיינען אין חשבון ניט אריין, ווארום זייער באפעלקערונג איז אויסגאנגען אומגעבראכט געווארן דורך די באנדיטן, און די קאלאניעס עקזיסטירן ניט מער. בכלל האט זיך די באפעלקערונג פארדעלטסמעסיג ווייניגער פאר־קלענערט אין די קאלאניעס, וואס ארום ניקאלאיעוו־כערסאן און קריווא־ראג; ארום גוליאי־פאליע און מאריופאל אבער איז די באפעלקערונג אין די אידישע קאלאניעס קלענער געווארן אויף נאגצע 40% און ערטערוויז אפילו אויף איבער א העלפט. אין דער זעלבער צייט האט זיך דער ערד־שטח פון די אידישע קאלאניעס פארגרעסערט אין דער רעוואלוציע־צייט פון 81,600 אויף 92,690 דעסיאטין. פאר דער לעצטער צייט האבן די אידישע קאלאניעס, א דאנק דער הילף פון „ארט", „דזשאינט" און „יקא", אנגעהויבן קומען צו זיך. אבער אפילו איצט האבן זיי נאך ניט קיין העלפט פארד, ווייל זיי האבן געהאט פאר דער מלחמה, און אויך טויזן איטזענטאר האבן זיי א סך ווייניגער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

דעריבער האָבן די קאָלאָניסטן אין 1923 יאָר פאַרזייט בלויז 30% פון זייער ערד-שטח, ווען פאַר דער מלחמה פלעגן זיי שוין פאַר-זייען פון $^2/_5$ ביז $^2/_3$ פונם ערד-שטח. די פעלדער, וואָס לינן ווייט פון די ישובים, האָט מען שוין יאָרן לאַנג ניט באַאַרבעט. דעם שווערן ערד-שטייער דאַרפן די קאָלאָניסטן צאָלן ניט פון דעם פאַרזייטן שטח, נאָר פונם אַלגעמיינעם פעלד-שטח, איז דאָס פאַר זיי אַ-אומגעהויערע לאַסט. דעריבער זיינען זיי איצט געגרינטעט אַריינצוגעמען צו זיך נייע ערד-אַרבעטער אין, פאַרשטייט זיך, קדם כל נייע אידישע קאָלאָניסטן.

ביז איצט האָבן זיך באַזעצט נייע אידישע קאָלאָניסטן בלויז אין די קאָלאָניעס, וואָס אַרום ניקאָלאַיעוו-כערסאָן און קריוואָי-ראָג, ווייל דאָס זיינען די נאָענטערע פונקטן, אין די קאָלאָניעס פון גוליאַי-פּאָליע און מאַריופּאָלער ראַיאָן האָט זיך נאָך ניט באַזעצט קיין איין נייער אידישער קאָלאָניסט, דגם דאָ איז די נייע קאָלאָניזאַציע אַ נויטיגערע זאַך, וואָרום דאָ פּוסטעווען מע-רער פעלדער, און אין צוויי קאָלאָניעס פון גוליאַי-פּאָליער ראַיאָן האָבן זיך שוין געגרונטן אַריינציען אַרומיגע פּויערים.

אָט זיינען די ידיעות, וואָס „אָרט" האָט צוגעמיינעוואַטלט וועגן די קאָלאָניעס, וואָהין ס'זיינען אָנגעקומען נייע קאָלאָניסטן:

ראַיאָן:	צאָל קאָ-לאָניעס	צאָל משפחות	צאָל נפשות	אויסגע-טיילטע ערד (אין דעס.)
כערסאָן-ניקאָלאַיעוו . .	5	231	1 350	3 330
קריוואָי-ראָג	4	148	889	1 986
סך-הכל . . .	9	379	2 239	5 316

אין 4 גרויסע קאָלאָניעס האָבן די אַלטע קאָלאָניסטן אָפּ-גענומען די נייע-אייגענוואַגדערטע ערד-אַרבעטער די פעלדער, וואָס לינן ווייט פון ישוב. דאָרט ווערן איצט געשאַפן נייע 5 קאָ-לאָניעס; אַזוי האָבן זיך אַריבערגעטיגן אויך איינינע מער ענער-נישע אַלטע קאָלאָניסטן, וואָס פאַרגרעסערן אַזוי אַרום זייער איינגענעם ערד-שטח. פון די אויבנגעוויזענע 5316 דעסיאַטין ערד האָבן די נייע קאָלאָניסטן באַקומען 4716 דעסיאַטין פון די אַלטע קאָלאָניעס און 600 דעסיאַטין (נעבן דער קאָלאָניע לוואָוא) פונם מלוכה-פאָנד.

אָבער הויך די אַלטע אידישע קאָלאָניעס איז אויפן גאַנצן שטח פון דרום-אוקראַיִנע פאַראַן אַ סך ערד, וואָס פּוסטעוועט און ווערט ניט באַאַרבעט. פאַר דער מלחמה זיינען אין די אוקראַיִנישע סטעפּעס שטענדיג געווען גאַנץ היפּשע לאַטיפונדיעס, וואָס פלעגן באַאַרבעט ווערן ניט דורך אָרטיגע פּויערים, נאָר דורך אַראָפּגעקומענע אַרבעטער פון די צענטראַלע גובערניעס. נאָך דעם ביינגער-קריג און שלעכטע געזעטעניש זיינען די איצטיגע פּויערים אַזאַי ניט ביכולת צו באַאַרבעטן די דאָזיגע גרויסע ערד-שטרעקעס. זיי באַזיצן ניט צו באַאַרבעטן אַפילו זייערע איינגענע ערד-חלקים, וואָס האָבן זיך נאָך דער רעוואָלוציע היפּש פאַרגרעסערט. כלומר אין די דריי גובערניעס — אָרעסער, קאַטע-ריינאָסלאַוועד און דאָנעצער, נעמען זיך אין רשות פון די אָרטיגע מלוכה'שע ערד-אַרטאַלן 1,400,000 דעסיאַטין ערד, וואָס ווערט לחלוטין ניט באַאַרבעט. און לויט די היינטיגע רוסישע געזעצן קאָן יעדער מענש באַקומען אַ טייל פונם פריינע מלוכה'שן ערד-פאָנד, אויב ער וויל נאָר אַליין די ערד באַאַרבעטן; דעם דאָזיגן ערד-חלק באַקומט דער נייער קאָלאָניסט אומזיסט און אויף שטענדיג, ד. ה. עס ניט אַפילו איבער בירושה צו זיינע קינדער, אויב זיי וועלן אויך זיין ערד-אַרבעטער. אַפילו פון דעם שווערן ערד-שטייער ווערט דער נייער קאָלאָניסט די ערשטע יאָרן באַ-פרייט.

דעריבער איז זעהר נאַטירלעך, וואָס די דאָזיגע ניט-באַאַרבעטע פרייע פעלדער פון דרום-אוקראַיִנע ציהען צו צו זיך די אויפ-מערקזאַמקייט פון דער אידישער באַפעלקערונג, וואָס ניט אַרום אָן פּרנסה. אין 1923 יאָר זיינען אין מערב'דיגן טייל פון אָדע-סער גובערניע, צווישן אָדעס און באַלטע, געשאַפן געוואָרן 11 נייע אידישע קאָלאָניעס. באַזעצט האָבן זיך דאָרטן 497 נע-דמען, וואָס ציילן 2914 נפשות. דער ערד-שטח פון די 11 קאָלאָניעס באַטראָגט 7278 דעסיאַטין. די הויפּט-ישובים פון די נייע קאָלאָניעס געפינען זיך אַרום שטעטל פּעטראָווראָווקאַ אין סטאַנציע ראַזדעלנאַיאַ.

לויט די ידיעות פון „אָרט" באַטראָגט די אַלגעמיינע צאָל נייע אידישע קאָלאָניסטן, וואָס האָבן זיך איינגעפונדעוועט אויף דער ערד אין משך פון 1923 יאָר:

אָרט	צאָל גרופּעס	צאָל געזינדן	צאָל נפשות	ערד-שטח (אין דעס.)	דורכשניט-ליכער ערד-שטח (אין דעס.)
אַלטע אידישע קאָלאָניעס . . .	10	379	2239	5316	14,0
נייע-געגרינדעטע קאָלאָניעס . . .	11	497	2914	7278	14,6
סך-הכל . . .	21	876	5153	12594	14,4

אַלזאָ, ערד האָבן די נייע קאָלאָניסטן באַקומען גאַנץ גענוג; אויך די קלימאַטישע באַדינגונגען זיינען גאַנץ גוטע.

געקומען זיינען די אַלע נייע קאָלאָניסטן פון איין ראַיאָן, פון דעם ווינקל, וואו עס נייט זיך צוטויף קיעוועו, פּאָדאָלער און אָדעסער גובערניע (נעוו. באַלטער אויעזד). דער דאָזיגער ראַיאָן לינט זעהר נאָענט צו די ערטער, וואו די קאָלאָניסטן האָבן זיך איצט באַזעצט. כלומר 44 נעזינדן פון די נייע קאָלאָניסטן, וואָס האָבן זיך באַזעצט אין די קאָלאָניעס אַרום קריוואָי-ראָג, האָבן אַריבערגעוואַנדערט פון וויטרוסלאַוו.

די נייע אידישע קאָלאָניסטן מוזן די אַרבעט זייערע גאַנץ סיסטעמאַטיש. צוערשט פאַראייניגן זיי זיך אין גרופּעס; פון די גרופּעס ווידער טיילן זיך שפּעטער אויס קליינערע וועגערע פאַר-איינינונגען — אַרטעלן, וואָס פידן געמיינזאַם די אַרבעט אין דעם ערשטן סאַמע שווערן פּעריאָד פון איינאָרדענען זיך אויף נייע ערטער באַ אַ נייער באַשעפטונג. אין יעדער גרופּע איז שטענ-דיג פאַראַן פון 10 ביז 20 פּראָצענט נעגישע ערד-אַרבעטער. דאָס זיינען אַזעלכע אידן, וואָס האָבן שוין געדאַט ערד באַ זיך אין דערהיים, אָבער צו ווייניג און האָבן זיך דעריבער נעלאָזט וואַנדערן; אָדער אַלטע קאָלאָניסטן, וואָס זיינען זיך פריער צע-לאָפן צוליב די פּאַראַמען; אָדער געוועזענע אָנגעשטעלטע אין די גרויסע קאָלאָניעס. דער איבערגער טייל פון יעדער גרופּע באַ-שטייט אינם רוב זיינעם פון געוועזענע אַרבעטער און בעלי-מלאכות און אין אַ באַדייטנדיגער מאָס אויך פון געוועזענע הענ-לער. אין אַלע גרופּעס איז פאַראַן אַ סך היימלאָזע, וואָס זיינען געלאָפן פון די פּאַראַמען און זיינען פאַר דער צייט געוואָרן זעהר באַזונדערלעך.

דער ערשטער טריט פון יעדער גרופּע איז — שיקן מרגלים, וואָס זאָלן אַרומקוקן די פעלדער און אויספּרוּוון באַ די אָרטיגע מלוכה'שע ערד-אַרטאַלן, אַז די נייע ערד-חלקים זאָלן ענדיגלעך פאַרפעסטיגט ווערן פאַר דער גרופּע. דאָס איבערזאַגערן גופא קומט פאַר ביסלעכווייז. בלויז געצייטלעך מיטגלידער פון יעדער

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

גרופּע, אַזעלכע, וואָס פאַרמאָגן נאָך אַ ביסל געלט, פאָרן גלייך אַריבער אין די קאָלאָניעס מיט דער נאַנצער פאַמיליע, און שטעלן זיך גלייך בריען. דער ווייס גרעסטער רוב אָבער פון יעדער גרופּע צעטיילט זיך אויף באַזונדערע אַרטעלן, און יעדער אַרטעל קלייבט אויס פון זיך עטליכע אַרבעטער און שיקט זיי אַוועק. יעדער איינער פון דער אַרטעל פאַרקויפט אַ טייל פון זיין פאַרמעגן און פאָרן צונויפגעליינטן געלט קויפט מען איין אַ ביסל מיטל און לעבענדיגן אינוענטאַר. די נאַנצע מאַסע אָבער בלייבט הערוויל זיצן אויף די אַלטע ערטער און פאַרנעמט זיך מיט די אַלטע פּראָפעסיעס. די פּיאָנערן, וואָס לאָזן זיך אַוועק אויף די פעלדער אַרבעטן, וואוינען די ערשטע צייט אין זעמליאַנקעס אָדער בײַ די אַרומיגע פּויערים. זיי סטאַרען זיך אויסצוהאַקערן און צו פאַרזייען וואָס מער שטח.

די פּיאָנערן ווייזן אַלע אַרויס אַ וואונדערליכע עקשנות און אויסגעדאַלמקייט. און סאַוז נאָכן נאָטיליך: לכתחילה פאַרשרייבן זיך אין די גרופּעס פאַרשיידענע עלעמענטן, אָבער בעת סקומט צום אַרויסלייזן געלט און נאָך מער, בעת סקומט צום ריידן זיך אין וועג אַריין אויף די נייע ערטער, טראָגן זיך די שלאַפערינע און הונגעדיגע אָפּ, און סבלייבן איבער בלויז די ערנסטערע און שטאַרקערע.

אין די נאָענטע יאָרן, קאָן מען זיך ריכטן, וועט די קאָלאָניזאַציע־באַוועגונג בײַ די רוסישע אידן שטאַרק אויסוואַקסן, אויב בײַ די ערשטע פּיאָנערן־גרופּעס וועט די זאַך אַוועקגיין מער אָדער ווייניער גלאַטגען.

די איצטיגע קאָלאָניזאַציע־באַוועגונג אונטערשיידעט זיך פון אַלע פריערדיגע מיט דעם, וואָס זי האָט זיך אָנגעהויבן דורכאויס דורך דער איניציאַטיוו פון די קאָלאָניסטן אַליין און ווערט אויך דורכגעפירט אינגאַנצן אויף זייערע אייגענע מיטלען. די מאַטעריעלע שטיצע, וואָס די קאָלאָניסטן האָבן ביז איצט באַקומען פון „אָרט" און פון „דושאָנע", איז זעלדן אַ קליינע. און די קאָלאָניסטן זיינען געווען בכח דאָס דורכפירן מיט אייגענע קרעפטן בלויז דערפאַר, וואָס צאָלן פאַר דער ערד האָט מען ניט געדאַרפט און קיין אויבערינע הנצאות אויף דער נסיעה האָט מען אויך ניט באַדאַרפט מאַכן, צוליב דער נאָענטקייט פון די נייע קאָלאָניזאַציע־ערטער צו די אַלטע היימען.

אָבער אַפילו בײַ אַט די גינציגע באַדינגונגען איז שווער צו גלויבן, אַז אָן אַ שטיצע מצד די אידישע געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציעס וואָל זיך די איצטיגע קאָלאָניזאַציע־באַוועגונג פאַגאַדערוויקלען אין אַ היפּשן פאַרנעם. די אַגראָנאָמען פון „אָרט" האָבן אויסגערעכנט, אַז איינגאַרדענען זעדר אַ באַשיידענע וידט־שאַפט דאַרף אָפּקאָסטן אַן ערך 1200 רובל; באַזונדערס וויכטיג איז גלייך פון ערשטן טריט אויסצופירן אַ היזל און דאָס אַליין דאַרף שוין קאָסטן אַן ערך 400 רובל. און די קאָלאָניסטן פאַרמאָגן איינגעע מיטלען אַרום און אַרום ניט מער, ווי צו 400 רובל אויף אַ גאַנצן דורכשניטליך. די רוסישע רענדוגע ווידער האָט איצט ניט קיין מיטלען אויף צו שטיצן די קאָלאָניזאַציע־באַוועגונג; דאָס אייגענע מיט וואָס זי וועט מיטהעלפן, איז — הנצות אויף די רייע־קאָסטן און אויף די שטייערן. בלייבן פאַר די אידישע קאָלאָניסטן בלויז די אידישע געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציעס, און אַהין זיינען טאַקע געווענדעט זייערע בליקן.

באַזונדערס דרינגענד איז צו באַוועגן מיט נייע קאָלאָניסטן די אַלטע אידישע קאָלאָניעס. נאָך די נײַ־אַריינגעקומענע אידישע קאָלאָניסטן גרישען זיך די אַלטע קאָלאָניעס נאָך אַלץ אין פאַלגנדיגער צאָל קאָלאָניסטן:

ראַיאָן:	צאָל געזינדן
גליאַי־פּאָליער	262
מאַריופּאָליער	89
קריוואָראָגער	87
סך־הכל	438

די קאָלאָניעס פון כערסאָן־ניקאָלאַיעווער ראַיאָן גרישען מער ניט אין קיין נייע קאָלאָניסטן.

כדי צו קאָנסאָליידירן די אַלטע אידישע קאָלאָניעס וואָלט געדאַרפט וויכטיג געווען, די אידן זאָלן קאָלאָניזירן דעם טייל ערד פונם מלוכה־פאָנד, וואָס ליגט נעבן די אידישע קאָלאָניעס.

די אידן האָבן איצטער נאָך אַ גינציגן מאָמענט: זיי קאָנען זיך באַוועגן אין די קאָלאָניעס פון די מענאָניטן, וואָס פאָרן אַוועק קיין קאַנאַדע.

די קאָלאָניסטן, וואָס וואָנען אויס אַהער פון ווייסרוסלאַנד, קאָנען זיך באַוועגן נאָר אין די אַלטע אידישע קאָלאָניעס, וואָרום מיט דעם מלוכה'שן ערד־פאָנד אויף אוקראַינע האָבן זיך רעכט צו באַגאַנען בלויז נעבוירענע אין אוקראַינע. אויף וויפיל די אויס־וואַנדערונג פון ווייסרוסלאַנד וועט אָנגעמען ברייטע פאָרמען, וועט מען די דאָזיגע קאָלאָניסטן מוזן באַוועגן אין די ווייטערע געגנטן. קאָמפּעטענטע לייט מערקן אָן אַלס איינעם פון אַזעלכע געגנטן — די צפון־סטעפּעס פון קרים. וואו עס נעפינט זיך איצט עטליכע הונדערט טויזנט דעסיאַטין פרייע, ניט קיין באַאַרבעטע ערד און וואו די קלימאַטישע באַדינגונגען זיינען די זעלבע, ווי אין די אוקראַינישע סטעפּעס. איינע, ניט קיין גרויסע גרופּעס אידן, האָבן שוין געמאַכט דעם פּרוב איינצופּלאַנצן דאָזיגן זיך אויף דער ערד אין אָט דער געגנט פון קרים. דער דאָזיגער ראַיאָן ליגט נאָך פאַרהעלטניסמעסיג ניט נאָר ווייט פאַר די אידישע אויסוואַנדערער פון ווייסרוסלאַנד און אין אַ סך פּרטים איז ער צוגעפּאַסט פאַר אידישער קאָלאָניזאַציע.

II. אידישע טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס אין פּאָדאָליער גובּ.

בײַ דער מלחמה זיינען אין דעם געוועזענעם אידישן „תחום" אין רוסלאַנד געווען צוויי צענטערן, וואו אידן האָבן זיך פאַרנומען מיט טאַבאַק־פּלאַנטאַציע. איינער — אין מגילעער און סראַזשער אויעזד פון טשערניגאָווער גובערניע; דאָרט זיינען די אידן געווען הויפּטזאַכליך די אונטערנעמער פון די טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס און געפאַבריצירט האָבן זיי איינפאַכע סאָרטן טאַבאַק — מאַכאָרקע. דער צווייטער, מער וויכטיגער צענטער איז געווען אין צפון־בעסאַראַביע, וואו עטליכע טויזנט משפחות, אידישע דאָרפס־לייט, זיינען געווען באַשעפטיגט אַרום די טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס. דאָ האָט מען שוין קולטיווירט גוטע סאָרטן טאַבאַק, און די נאַנצע אַרבעט איז אויסגעפירט געוואָרן דורך אידן; אַפילו בײַ יענע פּלאַנטאַטאָרן, וואָס האָבן אַליין ניט געאַרבעט, זיינען די נע־דונגענע אַרבעטער אויך געווען אידן.

בכלל איז אין בעסאַראַביע די טאַבאַק־פּלאַנטאַציע געוואָרן אַ אידישע ספּעציאַליטעט. די אָרטיגע פּריצים און פּויערים האָבן ביסלעכווייז אויסגעהערט דערמיט זיך אַליין צו באַשעפטיגן און האָבן זייערע פּלאַנטאַציעס אָפּגעגעבן אידן אין אַרענדע. די גרויס און דער פאַרנעם פון די אידישע טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס אין בעסאַראַביע האָט זיך אָט געביטן, אָפּהענגיג פון דער לאַגע אויפן טאַבאַק־מאַרק. נאָך אין אָנהויב פון דער וועלט־מלחמה

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

איז די קאָניונקטור געווען אַ גינצינע, און די אידישע טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס אין בעסאַראַביע זיינען דעמאָלט היפּש אויס־געוואַקסן.

נאָכדעם ווי בעסאַראַביע איז אַריבערגעגאַנגען צו רומעניע, האָבן זיך די באַדינונגען פון ערד־אַרבעט בכלל פאַר די דאָרטיגע אידן פאַרבעסערט: פון דער דורכגעפירטער אַגראַר־רעפאָרם האָבן אויך די אידישע אַרענדאַטאָרן וזכה געווען און האָבן אַלע באַקומען אין איינגם שטיקלעך ערד. דפעציעל אָבער אויף די אידישע טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס האָט דער אַריבערגאַנג פון בעסאַראַביע צו רומעניע געווירקט פּתקט פאַרקערט: די ניט ראַציאָנעלע פינאַנץ־פּאָליטיק פון דער רומענישער רעגירונג האָט געבראַכט דערצו, אַז כמעט אַלע טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס פון בעסאַראַביע האָבן זיך נעמהט ליקווידירן.

דערפאַר אָבער האָט דאָס אָפּטיילן בעסאַראַביע פון רוסלאַנד אַרויסגערופן דעם וואוקס פון טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס אין אַן אַנדער אָרט — אין פּאָראָלער נובערניע. ביז דער מלחמה האָט מען דאָרט, צוליב די ניט גינצינע קלימאַטישע באַדינונגען, זעהר ווייניג געפלאַנצט טאַבאַק. דער איינציגער פאַרהעלפיסמעסיס גרויסער צענטער פון טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס אין דעם דאָזיגן גאַנצן ראַיאָן איז געווען דובאַסאַרי, כערסאָנער נובערניע. אָבער נאָכדעם, ווי בעסאַראַביע איז אַוועק און דער נאָכפרעג אויף טאַבאַק איז געווען זעהר גרויס, האָט מען זיך אין פּאָראָלער אַ נעם געטאָן צו טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס. די מאַטעריאַלן, וואָס „אָרט" האָט צונויפגעזאַמלט, באַווייזן, אַז אין 1923 יאָר זיינען אין פּאָראָלער נובערניע געווען פאַרווייט מיט טאַבאַק 850 דעסיאַטין ערד. און אויך דאָ פאַרנעמען זיך מיט דעם דורכאַרים אידן.

דער שליח פון „אָרט", אַגראָנאָם ס. אייזנבערג האָט אין פאָרינן יאָר באַזוכט אַ היפּשן טייל פון די טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס אין פּאָראָלער נובערניע, און אָט וועלכע ציפער ער האָט צונויפגעזאַמלט:

אָרט	צאָל משפחות	פּלאַנטאַציע־שטח (אין דעס.)
ראַשקאָו	350	200
קאַמענקאַ	75	60
דאָמאַווקאַ	15	8
פּעסטשאַנקאַ	5	4
באַר	100	60
דעראָשנאַ	100	50
סט.־וואַקרעווסקי מאַידאַן . .	40	18
צוזאַמען . . .	685	400

אויף איין משפחה קומט אויס דורכשניטליך 0,58 דעסיאַטין פּלאַנטאַציע־שטח.

אין זייער גרעסטן רוב טראָגן די אידישע טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס אין פּאָראָלער נובערניע אַן אַרבעט־כאַראַקטער. אמת, עס גיבט אַזעלכע הייסע אַרבעט־טעג אויף די פּלאַנטאַציעס, ווען קיין איין פּלאַנטאַטאָר, אַפילו דער קלעגסטער, קאָן זיך ניט באַגיין אָן געדונגענע הענט, אָבער דאָס באַשטימט ניט דעם אַלגעמיינעם כאַראַקטער פון די טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס. בכלל הערן די פּלאַנטאַציעס אַזוי איינגעטיילט: אַנ'ערך 70 % פּלאַנטאַטאָרן פירן אויס זייער גאַנצע אַרבעט הויפּטזאַכלעך מיט אייגענע הענט, אַרום 20 % — הויפּטזאַכלעך מיט געדונגענע אַרבעטער און 10 % פון דער אַלגעמיינער צאָל פּלאַנטאַטאָרן זיינען בלויז אונטערנעמער און האָבן צו דער איינגעמליכער אַרבעט פון זייערע פּלאַנטאַציעס קיין שום שייכות ניט.

אַלס געדונגענע אַרבעטער אויף די פּלאַנטאַציעס נייט סרוב די יונגע פון דער אָרטיגער אידישער באַפעלקערונג, אָפטמאָל זיינען עס קינדער פון אָרימערע פּלאַנטאַטאָרן, וואָס פאַרמאָגן צו ווייניג פּלאַנטאַציע־לאַנד. אין ראַשקאָוו איז פאַראַן 100 שטענדיגע אַרבעטער אַזעלכע; אין קאַמענקאַ — 68, אין באַר — 100. די מאָנאַט־שכירות פון אַן אַרבעטער האָבן אין 1923 יאָר באַטראָגן: פרילינג־צייט — פון אַ ½ ביז 1½ פוד ברויט, זומער — פון 1 ביז 1½ פוד ברויט און האַרבסט — פון 1½ ביז 2 פוד ברויט. די רעכענונג איז אין 1923 יאָר נאָך געפירט געוואָרן אין ברויט און ניט אין געלט, צוליב דער וואַקלעניש פון דער וואַלוטע.

כמעט אַלע אידישע טאַבאַק־פּלאַנטאַטאָרן זיצן אויף אַרענדירטער ערד; אַן אויסנאַם איז בלויז סטאַראָ־זאַקרעווסקי מאַידאַן — אַן אַלטע אידישע קאָלאָניע, וואו אידן האָבן איינענע ערד נאָך פון אַמאָליגע צייטן. אמת, אין 1924 יאָר דאַרפן די טאַבאַק־פּלאַנטאַטאָרן פון ראַשקאָוו באַקומען אין איינגם 97 דעסיאַטין אין די פּלאַנטאַטאָרן פון קאַמענקאַ — 70 דעסיאַטין ערד. פונדעסטוועגן וועלן אַפילו די אידישע פּלאַנטאַטאָרן פון די דאָזיגע ביידע שטעטלאַך ניט געהאַלטן ווערן דערמיט, אין זיי וועלן מיזן אַרענדירן נאָך ערד פאַר זייערע פּלאַנטאַציעס. נעמען מיר, למשל, ראַשקאָוו. אויב די דאָרטיגע פּלאַנטאַטאָרן וועלן פאַרלאַנגען אַ העלפט פון זייער איינענער ערד מיט טאַבאַק (און מער ווי אַ העלפט וועלן זיי ניט קאָנען, וואָרום יעדע דאַציאָנעלע לאַנדווירטשאַפט פאָדערט, מיזאָל אישליכעס יאָר בייטן אויף דער ערד דעם מין זרעה), וועלן זיי האָבן סך־הכל 48½ דעסיאַטין איינע פּלאַנטאַציע־לאַנד, און אין 1923 יאָר האָט דער אַלגעמיינער שטח לאַנד זייערע טאַבאַק־פּלאַנטאַציעס דערגרייכט ביז 200 דעסיאַטין. די פּלאַנטאַטאָרן פון קאַמענקאַ ווידער וועלן האָבן 35 דעסיאַטין איינע לאַנד און דער אַלגעמיינער שטח האָט בייזיי דערגרייכט ביז 60 דעסיאַטין.

די ערד אַרענדירן די אידישע טאַבאַק־פּלאַנטאַטאָרן מערסטנס־טיילס בײַ פּויערים, אויך בײַ די סאָוועטישע ווירטשאַפטן, בײַ די צוקער־זאַוואָדן אָדער בײַ די קאָמונאַלע פאַרוואַלטונגען. דער אַרענדע־אָפּצאָל האָט באַטראָגן פון 100 ביז 125 פוד ברויט פאַר אַ דעסיאַטין, דאָס האָט אויסגעמאַכט אין 1923 יאָר, ווען ברויט איז געווען בילינ געווען, פון 25 ביז 30 מיליאָן־רובל.

בלויז אַרום 20% פון אַלע טאַבאַק־פּלאַנטאַטאָרן האַלטן בײַ זיך אין משך פון וומער מערד, אַלע אינערינע דינגען פערד, בעת זיי דאַרפן זיי האָבן צו דער אַרבעט.

דער אַגראָנאָם ס. אייזנבערג רעכנט אויס, אַז איין דעסיאַטין טאַבאַק־פּלאַנטאַציע קאָסט אָפּ 625 פוד תבואה: 500 פוד פאַלט אויף דער נאָכגעזער אַרבעט אַרום אַ דעסיאַטין פּלאַנטאַציע און 125 פוד אַרענדע־אָפּצאָל. אָבער אַ היפּשן טייל פּלאַנטאַטאָרן קאָסט אַ דעסיאַטין אַ סך ווייניגער; זיי דאַרפן בלויז באַצאָלן פאַר דער אַרענדע, די מאַטעריעלע הוצאות (שפּאַנאָם, שטענדערס צום טריקענען, משוועקעס) און בלויז פאַר אַ 20% אַרבעט־געלט, וואָרום די נאָכגעזע אינערינע אַרבעט פירן זיי אויס אַליין. אַרום און אַרום קאָסט זיי אָפּ יעדע דעסיאַטין ניט מער פון 300 פוד תבואה אָדער 60 מאָלד־ריבל. איינענע געלט־מיטלען און ביליגער קרעדיט קלעקט בלויז אַנ'ערך אויף 20% פונם

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

נאכן פלאנטאציע-שטח. דאס איבעריגע נישטיגע נעלט קריגן די פלאנטאטארן אדער בא וואבעריקעס און צאלן דערפאר מוראדיגע פראצענטן, אדער זיי פארקויפן דעם מאבאק נאך איידער ער איז פארפאנגען. די פראצענטן אויף א האלב-יאריגע הלוואה באטרעפן 50% פונם קרן און זיי פרעסן אויף פון 20 ביז 30 פראצענט פונם נאנצן געדעטעניש. בלוז די מאבאק-פלאנטאטארן פון בעסאראביע זיינען אין 1923 יאר געווען אין א בעסערער לאגע; זיי האבן באקומען דורך דער ארטיגער ליי- און שפאר-קאסע א הלוואה פון „דזשאיזט" אין דער גרויס פון 1280 דאלער.

אין 1922 יאר האט זיך די מאבאק-פלאנטאטארן איינגעגעבן יעדער נוט אפצוצאן דעם מאבאק: צו 10 רובל פאר א פוד. אין 1923 איז דער פרייז געפאלן אויף א העלפט. בכלל וואלטן זיי געקאנט א סך גינציגער רעאליזירן זייער סחורה, ווען זיי זאלן זי קאנען אויעקפירן אין די גרויסע שטעט. זיי פארקויפן אבער דעם מאבאק די אנגעפארענע אויפקויפערס פאר א סך נידריגערע פרייזן, ווי אין שטאט.

דאס געדעטעניש איז אין פארגן יאר געווען — פון 40 ביז 60 פוד פון א דעסיאטין.

דער אגראנאם איינגבערג האט אויסגערעכנט, ווי פיל די פלאנ-טאציעס פראגן ריינעם ריח אין פארשידענע פונקטן, ווי עס באוויזט פאלגנדיגע טאבעלע:

ארט	צאל משפחות	פלאנטאציע-שטח אויף 1 משפחה (אין דעסיאטין)	ריחתי פון א דע-סיאטין	ריחתי פון פלאנטאציע אויף 1 משפחה	דער ריח דעקט ... % פון ביודזשעט**
דזשקאו	350	0,60	130	78	33
קאמענקא	75	0,80	180	144	61
באר	100	0,60	114	68	30
דעראזשנע	100	0,50	114	57	25

* אויסגערעכנט אין טשערוואנעץ-רובלס. ** רעכענענדיג דעם עקויסטענץ-מינימום פון פלאנטאטאר אין 235 טשערוואנעץ-רובלס.

די גרויס פונם ריח וואקלט זיך, ווי איז געווענדט אן דער גרויס פון געדעטעניש, אן דעם סכום הוצאות אויף יעדער דעסיאטין פלאנטאציע און אן דער גרויס פונם דורכשניט פון פלאנטאציע-שטח אויף 1 משפחה. דער אגראנאם איינבערג האט פעסטגעשטעלט, אז אין 1923 יאר, ווען ס'איז געווען אזא זול אויף ברויט, האט דער עקויסטענץ-מינימום פון א געזינד באטראגן 235 טשערוואנעץ-רובל. אזוי ארום קומט ארום, אז אין דריי פונקטן דעקט די מאבאק-פלאנטאציע $^1/_3$—$^1/_4$ פונם באשיידענעם ביודזשעט פון א אידישער משפחה; בלוז אין קאמענקא דעקט זי ביז $^3/_5$ פונם ביודזשעט, אבער אזא גע-רעטניש און אזוי פיל פלאנטאציע-שטח, ווי אין קאמענקא, איז מער פארקאלער נובערגיע אן ארטיגאם. נארמאל דארף מען רעכענען די ציפער פון די ערשטע דריי פונקטן. $^1/_3$—$^1/_4$ פונם ביודזשעט.

פארשטייט זיך, אז ניט אלע פלאנטאטארן האבן איין און די זעלביגע צאל דעסיאטין פלאנטאציע-שטח, און ס'זיינען דא צווישן זיי אזעלכע, וואס לעבן זיך אינגאנצן פארזיך פון זייער מאבאק-פלאנטאציע. אבער אין אלגעמיין מוזן כמעט אלע מאבאק-פלאנטאטארן אנקומען נאך צו אנדערע פרנסות.

דער ריח פון די מאבאק-פלאנטאציעס קאן אבער בא-דייטיג פארגרעסערט ווערן. דערצו איז גוטער קדם כל, די פלאנטאטארן זאלן באקומען אין איינם ערד. דער באויף ווייערער ניט זיי דאס רעכט דאס צו פארערן פון דער מלוכה. די פלאנטאטארן פון דזשקאו און קאמענקא האבן זיך מאקי טייל לוייז דערשלאגן צו דעם, און דאס האט קלענער געמאכט זייערע ארענדע-התאות. ס'איז זעהר וויכטיג צו שאפן פאר די פלאנטאטארן ביילינן קרעדיט און אויך בעסערע באדינונגען אויף אפצוהעבן זייער אויסגעארבעטן פראדוקט. מען קאן אויך מיט א נעהערינער אגראנאמישער הילף נעסער מאכן דאס גע-רעטניש אויף די פלאנטאציעס. אט מיט די אויסגערעכנטע ווענן שטרעבט „ארט" צו פארבעסערן די לאגע פון די אידישע מאבאק-פלאנטאטארן אין פארקאלער נובערגיע.

מדאגף אויך דערביי ניט פארגעסן, אז בא די מאבאק-פלאנ-טאציעס זיינען דער עיקר באשעפטיגט די פרויען און די יוגנט; די מענער ריסן זיך דעריבער ניט שטארק אפ פון זייערע אנדערע באשעפטיגונגען, צו וועלכע ווי וואלטן ס'רוב זייערע פרויען און קינדער נאר ניט געקאנט אויסנוצען.

דער אידישער עד-פאגר אויפן רעכטן ברעג פון אוקראינע איז זעהר באשיידן, דעריבער קאן ער באקומען א באדייטונג אינם עקאנאמישן לעבן פון די דארטיגע אידן נאר דעמאלט, ווען זיי וועלן די עד זייערע אויסנוצן פאר אינטענסיווע קולטור. אין פארקאלער נובערגיע דארף דאס וויכטיגסטע ווערן די מאבאק-פלאנטג. בעסאראביע איז פון רוסלאנד אפגעריסן, די מאבאק-פלאנטאציעס אין קרים און קובאנער נעגנט זיינען פארלויפיג חרוב און ווערן אויפגעברוכן זעהר לאנגזאם. אויב די אידן זאלן ארויסווייזן א גרויסע עקאנאמישע ענערגיע, קאן מען האפן, אז זיי וועלן אין די טאגעטסטע יאר ווערן די וויכטיגסטע לי-פעראנטן פון פאפיראס-מאבאק פאר דער שטאטישער באמעל-קערונג פון רוסלאנד. אויף ווייפל די עקאנאמישע אויפלעבונג פון רוסלאנד ניט בכלל מאראיס, קאן דערמיט געשאפן ווערן א מעסטער עקאנאמישער באזיס אויך פאר די אידישע מאבאק-פלאנטאציעס.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

די סאציאלע און ווירטשאפטליכע פארהעלטנישן בא די אידן אין אלטערטום

א. מענעס

Die Wirtschaftsverhältnisse der Juden im Altertum

von A. Menes

(סוף)

V

איבער דער צייט פון שלמה ביז גלות בבל דערציילן אונז די ספרים מלכים א. ב. ליידער, האבן אבער די מחברים פון מלכים ניט געדאכט קיין אינטערעס פאר סאציאלע און פאליטישע פראגן. אזוי אז איבער דעם ווערט אונז במעט נארנישט דערציילט. צום גליק האבן מיר פון יענער צייט נאך אנדערע ספרים, פון וועלכע מיר קאנען זיך שאפן א מער אדער ווייניגער קלאר בילד איבער דער סאציאל-עקאנאמישער אנטוויקלונג פון יענער צייט. דאס זיינען די ספרים פון די נביאים און קהים כל די געזעגן פון דער תורה. פאר אזא זיינען באזונדערס וויכטיג די צוויי עלטערע געזעץ-האמלונגען. דאס זיינען די געזעצן פון משפטים, אדער, ווי זיי ווערן אנגערופן אין דער וויסנשאפטליכער ליטעראטור, דער ספר הברית (בונדעס-בוך) און דער ספר דברים (משנה תורה).

דער ספר משפטים איז אנטשטאנען אין דער צייט פון דער גרויסער סאציאל-רעליגיעזער באוועגונג פון 9-טן יארהונדערט (די צייט פון מלך אחאב), וועלכע איז אנגעפירט געווארן פון די נביאים אליהו און אלישע.

כמעט גלייכצייטיג זיינען פארגעקומען פאליטישע און רעליגיעזע רעוואלוציעס אין די דריי שכנותדיגע לענדער, אין ארם, ישראל און יהודה. צוערשט האט חזאל אין ארם פארפגעוואָרפן די אלטע דינאסטיע און איז געווארן מלך אויפן אָרט פון בן אדד. עמוואס שפעטער איז פארגעקומען די רעוואלוציע פון יהוא אין ישראל; זיבן יאר נאך דער רעוואלוציע פון יהוא איז פארגעקומען די רעוואלוציע פון יהואש אין יהודה. די צ"ל רעוואלוציעס האבן געהאט, ווי מיר האבן שוין דערזאגט, ניט נאר א פאליטישן צוועק, נאר אויך א רעליגיעזן. די רעוואלוציע פון חזאל אין ארם איז געווען געשטיצט פון די נביאים. מיר האבן איבער דעם צוויי דערציילונגען: נאך איינער האט אליהו געזאלבט חזאלן פאר א מלך פון ארם, לויט דער אנדערער—אלישע. אזוי ווערט דערציילט (מלכים א. יט. 15) „און נאם האט געזאגט צו אים (אליהו) קער זיך אום צוריק און מדבר דמשק און דו זאלסט זאלבן חזאלן פאר א מלך איבער ארם. און יהוא בן נמשי זאלסטו זאלבן פאר א מלך איבער ישראל און אלישע בן שפט פון אבל מחולה זאלסטו זאלבן פאר א נביא אנשטאט דיר". אין מלכים ב. קאפ. ח 7 ווערט דערציילט, אז אלישע האט געזאלבט חזאלן פאר א מלך. ווי ס'זאל ניט זיין, על כל פנים איז קלאר, אז די נביאים האבן די רעוואלוציע פון חזאל געשטיצט און דגם מיר וויסן ניט, ווי און דורך וועמען די רעוואלוציע אין ארם איז דורכגעפירט געווארן, קאן דאך קיין שום ספק ניט זיין, אז די טרעגער פון איר זיינען געשטאנען נאהענט צו די אידישע נביאים.

די רעוואלוציע אין ישראל איז אויך געשטיצט געווארן פון די נביאים. אלישע זאלבט יהואן פאר א מלך און ווען יהוא פאר-כאפט די מאכט, פארטילגט ער נישט נאר די אחאב'שע דינאסטיע, נאר הרגעט אויך אויס אלע כהנים פון בעל, און דעם טעמפל פון בעל האט ער צעשטערט. אויך דער רעוואלוציע געמט אויך אנאנטייל יוריב בן רכב, דער גרינדער פון א יהואיסטישער רעליגיעזער ארגאניזאציע. אויך די רעוואלוציע אין יהודה האט גע-טראגן א רעליגיעזן כאראקטער. אויך דא צעשטערט מען דעם טעמפל פון בעל און מען טויט דעם כהן פון בעל. די אלע רעוואלוציעס באוועגונגען שטיין אן סתק אין אן ענגן צוזאמענהאנג צווישן זיך. מיר האבן דא צו טון מיט א גרויסער סאציאל-רעליגיעזער באוועגונג, וואס האט ארומגעכאפט דעם גאנצן נעביט פון פאלעסטינע און אויך די שכנישע לענדער.

צום גליק האבן מיר נאך די מעגליכקייט זיך צו באקענען מיט דעם סאציאלן כאראקטער פון דער דאזיגער גרויסער באוועגונג. מיר האבן אין דער דערציילונג וועגן דער רעוואלוציע פון יהואש אין יהודה (מלכים ב. קאפ. 12—11) איינעם פון די אינטערע-סאנטעסטע און וויכטיגסטע ראקומענטן פאר דער סאציאלער און ווירטשאפטליכער געשיכטע פון ישראל, אויף וועלכן מען האט זיך ביז איצט כמעט זיר נארנישט אפגעשטעלט.

איבער דער געשיכטע פון דער רעוואלוציע האבן מיר צוויי נתחאות: לויט איינער, האט די רעוואלוציע דורכגעפירט דער כהן יהוידע מיט דער הילף פונם מיליטער; לויט דער צווייטער ווערסיע האט די רעוואלוציע געמאכט דאס פאלק אדער ריכטיגער „דאס פאלק פון לאנד" (עם הארץ). דער רוב געלערנטע גלויבט אמילו, אז דער ערשטער באריכט איז היסטאריש-ריכטיגער, מחמת זיי נעמען אן, אז אזא איבערקערעניש האט געקאנט דורכ-געפירט ווערן נאר מיט דער הילף פונם מיליטער. דאס איז אבער א טעות, ווי מיר וועלן דאס באלד וועהן.

אין מלכים ב. קאפ. 12 ווערט דערציילט, ווי יהואש, נאכדעם ווי ער איז געווארן מלך, האט געהייסן די כהנים, זיי זאלן דאס געלט, וואס קומט אריין אין בית המקדש, פארוועגן ארויף רע-מאנט פון טעמפל. די כהנים, ווערט ווייטער דערציילט, האבן זיך אפגעוואגט צו רעמאנטירן דעם טעמפל. צוליב דעם האט מען בא זיי צוגענומען דאס רעכט צו קלייבן געלט און מען האט אין בית המדש אויסגעשטעלט א ארן, וואהין מדאט אריינגע-ווארפן דאס גאנצע געלט, וואס פלעגט אריינקומען אין בית המקדש. אז דער ארן פלעגט ווערן פול, פלעגט קומען א באאמ-טער פון מלך און צונעמען דאס געלט, און ס'פלעגט אויסגעגעבן ווערן אויף רעפאראטור פון בית המקדש (ברק הבית): „און דאס געלט האט מען אויסגעגעבן פאר די האנד- און ארבעטער, וואס האבן געארבעט אין יהוה הויז. און פאר די מוליארעס און די שטיינהאקער און אויף איינצוקויפן האלץ און שטיינער צום רעמאנט פון יהוה'ס הויז און אויף אלע איבעריגע רעמאנט-התצאות. אבער מען האט ניט געמארט איינשאפן קיין זילבערנע בעקנס, מעסערס, שפרייגבעקנס און טרומייטערס, קיין שום זיל-

בעדנע און נאָלדענע כּלים פון דעם געלט, וואָס ס'איז אַריינגעקומען אין יהו'ס הויז. נאָר פאַר די אַרבעטער האָט מען דאָס אָפּגעגעבן אויף צו רעמאָנטירן יהו'ס הויז."

אין דער דאָזיקער דערציילונג איז קודם כּל אומפאַרשטענדליך דער קאָנפליקט צווישן מלך און די כּהנים. פאַרוואָס האָבן זיך נאָך די כּהנים אָפּגעזאָגט פון צו רעמאָנטירן דעם בית המקדש? מען האָט איינגעזעהן געדאַרפט רעכענען, אַז נאָך די כּהנים וועלן זיין אין דעם פאַראינטערעסירט, און צום סוף זעהען מיר נאָר, אַז דער מלך איז געצוואונגען צוצוגעבן בײַ די כּהנים דאָס רעכט צו זאַמלען געלט אין בית המקדש און ער מוז איבערגעבן די השגחה איבער די געלטער זיינעם אַ באַאַמטן. דער מלך מישט זיך אויף אַזאַ אופן אַריין אין די אינעווייניגסטע ענינים פון בית המקדש. וואָס ווער זיינען געווען די סבות פון דעם ראָזיגן קאָנפליקט? אַ חרן דעם איז אויך אומפאַרשטענדליך דער פאַרבאָט פון איינגעשאַפן נאָלדענע און זילבערנע כּלים פאַרן בית המקדש.

דאָס ווערט אָבער אינגאַנצן פאַרשטענדליך, ווען מען פאַרגלייכט די דערציילונג מיט דער באַזונגונג, ווען וועלכער מיר האָבן פריער געערט. מיר האָבן דאָ אין דער אמתן נישט צו טון מיט אַ קאַמף צווישן דעם מלך און די כּהנים, נאָר מיט אַ סך אַ טיפערן סאָציאַלן קאַמף צווישן די אַרבעטער און די כּהנים. צו וועמען וואָלן געהערן די געלדער פון בית המקדש און אויף וואָס וואָלן זיי פאַרוואַנדעט ווערן, — אַרום דעם איז געגאַנגען דער קאַמף צווישן די ביידע צדדים. די פאָדערונג, אַז דאָס געלט זאָל אויסגעגעבן ווערן אויפן רעמאָנט פון בית המקדש, איז ניט אַרויסגעשטעלט געוואָרן בלויז מיט דעם צוועק אויסצובעסערן דעם בנין, די כּוונה איז געווען אַ נאָכן אַנערע — צו געבן אַרבעט די אַרבעטסלאָזע בעלי־מלאכות. וואָלט געווען דער צוועק בלויז אויסצובעסערן דעם בית המקדש, וואָלט דעמאָלט פאַר אונז געהען לגמרי אומפאַרשטענדליך דער ווידערשטאַנד פון די כּהנים. איצט איז פאַר אונז אויך פאַרשטענדליך די פאָדערונג, אַז דאָס געלט וואָל ניט אויסגעגעבן ווערן אויף איינצושאַפן נאָלדענע און זילבערנע כּלים, נאָר ס'וואָל אָפּגעגעבן ווערן פאַר די אַרבעטער. דאָ האָבן מיר דעם קאַמף נעגן דעם אומגערעכטן און אומפאַרזאָרגטן לוקסוס, וועלכער שלינגט נאָר איין די פאָלקס־געלדער, ברייגנט אָבער קיין שום נתן ניט. ס'איז הערשיינליך, אַז די כּהנים זיינען געווען אָנהייבער פון די זילבערנע און נאָלדענע כּלים.

אויך אין נריבנלאַנד זיינען אונז באַקאַנט אַזעלכע פאַקטן, ווען די פאָלקסריינטלעכע רעגירונגען און באַזונדערס אין אַטען, אין דער צייט פון פּעריקלעס, האָבן פאַרגעסערט זייער בויטעטיג קייט מיט דעם צוועק צו פאַרשאַפן אַרבעט פאַר די אַרבעטסלאָזע בעלי־מלאכות און אַרבעטער. מיר געפינען דאָרטן אויך נעזעצן, וואָס האָבן דעם צוועק צו באַקעמפן דעם לוקסוס, ווי, למשל, די נעזעצן פון סאָלאָן *.

אויך אין דער רעוואָלוציע פון ישראל באַגעגענען מיר דעם זעלבנען שטריך פון קאַמף נעגן לוקסוס. סיזערט אונז דערציילט, אַז אין דער רעוואָלוציע פון יהוא האָט אויך אָנטיילנעמען אייגער יהונדב בן רכב, וועלכער איז געווען אויף דער זייט פון די רעוואָלוציאָנערן. ווער דער דאָזיגער יהונדב איז געווען, דער־

* מיר זעהען דערפון גלייכצייטיג, אַז וויפיל מ'האָבן זיך נעבויטן די עקאָנאָמישע פאַרהעלטנישן זינט דער צייט פון שלמה. בעת שלמה האָט נאָך נעמוזט בריינגען בעלי־מלאכות פון צור צו בויען דעם בית המקדש, האָבן מיר שוין איצט אין יהודה נוסף אַנ'אויבערפלום פון אַרבעטער, וועמען מ'דאַרף פאַרזאָרגן מיט אַרבעט.

וויסן מיר זיך פון ירמיה ל"ה. דאָרטן ווערט דערציילט, אַז ירמיה האָט פאַרגעלייגט די רכבים צו טרינקען ווײַן, ווי האָבן אים אָבער געענטפערט: „מיר קאָנען נישט טרינקען קיין ווײַן, ווייל אונזער פאָטער יהונדב בן רכב האָט אונז פאַרבאָטן, איר זאָלט ניט טרינקען קיין ווײַן איר און אייערע קינדער אויף אייביג, און קיין הייזער זאָלט איר ניט בויען, קיין קערנער זאָלט איר ניט פאַרזייען און ווייַנגערטנער זאָלט איר ניט פלאַנצן, און אין געצעלטן זאָלט איר זיצן אייער נאָכגאַנץ לעבן"... די רכבים זיינען אַלזאָ אַ נזירישע סעקטע, וואָס באַקעמפט אינגאַנצן דאָס קולטור־לעבן און זיי זיינען גלייכצייטיג די קעמפער פאַר יהוה נעגן בעל.

אַנאַפּשפּיגלונג פון די דאָזיגע קאַמפן האָבן מיר אין דער דערציילונג וועגן עגל הזהב. דאָרטן איז אַהרן דער פאָטער פון די כּהנים, דער אָנהייבער פון דעם עגל הזהב; משה, דער פאַרטרעטער פון די נביאים און לויים *, איז, פאַרקעדט, דער באַקעמפער פון עגל הזהב. ס'קאָן קיין שום ספק ניט זיין, אַז אין דער דאָזיגער דערציילונג איז דאָ אַ געוויסער היסטאָרישער קערן. לויט מיין מיינונג, איז די דערציילונג אַנטשטאַנען אין דער צייט, וועלכע מיר באַהאַנדלען. אויך דאָ געפינען מיר דעם נעגנזאַץ צווישן די רעוואָלוציאָנערע יהדות־אַנהייבער און די כּהנים; אויך דאָ געפינען מיר דעם קאַמף נעגן דעם לוקסוס — אין דער מעשה העגל זיינען שולדיג די גזמי הזהב, די נאָלדענע אָרנאַמענטן, וואָס די אידן האָבן געטראָגן. נאָך דער מעשה העגל וואָט יהוה צו משהן ער זאָל הייסן די אידן, זיי זאָלן אויסטון זייער צירונג, און די אידן, ווערט ווייטער דערציילט, האָבן אויסגעטון זייער צירונג. (ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חרב). מן הסתם איז אין יענער צייט אויך פאַרבאָטן געוואָרן צו טראָגן צירונג און אונזער דערציילונג וויל דאָס דערקלערן דורך דעם, וואָס די צירונג האָט די אידן פאַרפירט צו דינען דעם עגל הזהב.

די אייגענע טענדענץ האָט אויך אַ צווייטע דערציילונג אין בראשית ל"ה, וואו יעקב נעמט צו בײַ זיינע קינדער די פרעמדע געטער, וואָס זיי האָבן, און זייערע אָרנאַמענטן (ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר באזניהם).

אין דער דאָזיגער צייט זיינען אויך אַנטשטאַנען די געזעצן פון משפטים. שוין אין דעם ערשטן געזעץ באַגעגענען מיר דעם כּאַראַקטעריסטישן קאַמף נעגן לוקסוס: „זאָלסט מיר ניט מאַכן קיין נאָלדענע און זילבערנע געטער. אַ מזבח פון ערד זאָלסטו מיר מאַכן... און אויב דו וועסט מיר מאַכן אַ מזבח פון שטיינער, זאָלן דאָס ניט זיין קיין אַרומגעהאַקטע שטיינער..." דער צווייטער געזעץ פון ספר משפטים רעדט וועגן דער באַפרייאונג פון די קנעכט. נאָכדעם ווי דער קנעכט האָט אָפּגעדינט זעקס יאָר, מוז אים זיין בעל הבית באַפרייען. דרישראַלבן הערערט יאָר שפּעטער, אין דער צייט פון נביא ירמיה, האָבן די אידישע שקלאַוון נאָך געקעמפט פאַר דעם.

מיר האָבן נאָך אין משפטים אַ נאָכגעט רייע אַנדערע געזעצן, וואָס האָבן דעם צוועק צו שיצן די סאָציאַל שוואַכע און צו רעגולירן די סאָציאַל־עקאָנאָמישע באַציִהונגען צווישן די פאַרשיידענע סאָציאַלע גרופּעס, ווי, למשל: דער פאַרבאָט נעמען פּראָצענט, אונטערדריקן גרים, דער געזעץ וועגן משכנות, דער געזעץ וועגן שומרים א. א. וו.

* די לויים האָבן אין דער אמתן צו די כּהנים קיין שום שייכות ניט. זיי שטיין מער נאָהענט צו די נביאים אין רבבים. און דער עלטערער צייט זיינען צווישן די לויים, נביאים און די כּהנים פאַרגעקומען זעהר שאַרפע קאַמפן, ווי דאָס באַווייזט די דערציילונג פון עגל און אַנד. ערשט שפּעטער איז אַהרן געוואָרן משה'ס ברודער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

באַגרעפן אינטערעסאַנט זיינען אָבער די שבת־געזעצן פון ספר משפטים. אַ סך געלערנטע גלויבן, אַז די אינסטיטוציע פון שבת האָבן די אידן אויפגענומען פון די בבלים. דאָס איז אָבער, לויט מיין מיינונג, אַ טעות. דער שבת איז אין דער אמתן אַנטשטאַנען אין ישראל נומא אַלס אַ ריין סאָציאַלע אינסטיטוציע. שוין די באַגרענונג אין משפטים באַווייזט דעם סאָציאַלן כאַראַקטער פון שבת: „זעקס טעג זאָלסטו טון דיין אַרבעט און דעם זיבעטן טאָג זאָלסטו רוהן כדי שאָר רוהען דיין אָקס און דיין אייזל און שואל אָפּעטמען דיין קנעכט און דער גר.“ מיר האָבן דאָ דעם ערשטן מאָל אין דער געשיכטע אַ געזעץ, וואָס האָט דעם צוועק צו רעגולירן די אַרבעטס־צייט. אַז דאָס איז דער אמתער זין פון שבת, באַווייזט דער פאַקט, וואָס די נאָכצע שבת־אידייע, וועלכע ווערט דורכגעפירט אין די געזעצן פון משפטים, איז דורך און דורך סאָציאַל. אַזוי, למשל, דער געזעץ וועגן שמטה: זעקס יאָר טאָג מען אַרבעטן פון די פעלדער און אויפן זיבעטן יאָר זאָל מען די תבואה איבערלאָזן פאַר די אָרימע לייט און פאַר די חיות פון פעלד; אויך אין דעם געזעץ וועגן דער באַפרייאונג פון די קנעכט נייט הדרך דער זעלבינער נערעגק: זעקס יאָר זאָל דער קנעכט אַרבעטן און אויפן זיבעטן ווערט ער פריי. מיר זעען דאָ, וי די נאָכצע סאָציאַלע געזעצגעבונג איז פאַרבינדן מיט דער אידייע פון שבת.

די נביאים זיינען צוערשט אויפגעקומען אין ישראל. די ערשטע נביאים אַליה, אַלישע, עמוס און הושע זיינען דאָרטן געווען מעשיר, הגם עמוס האָט אַליין געשטאַמט פון יהודה. די מלוכה פון ישראל האָט זיך אָבער ניט לאַנג געהאַלטן. די אשורישע מלכים, וועלכע האָבן דעמאָלט איינגענומען אַלע איבעריגע שכנישע מלוכות פון ישראל, האָבן אויך געמאַכט אַ סוף צו דער מלוכה פון ישראל. אין 721 האָט סנחריב איינגענומען שומרון, האָט פאַרטריבן גרויסע טיילן פון פאָלק, די מלוכה פון ישראל איז בטל געוואָרן, ס'איז נאָר געבליבן אַלס אַ קליינער רעשט די מלוכה פון יהודה. אין דער דאָזיגער צייט באַגעגענען מיר די ערשטע נביאים אין יהודה — ישעיה און מיכה.

סצייט ניט אַריין אין די האַמען פון דער דאָזיגער אַרבעט צו אַנאַליזירן די רעליגיעזע טעמענקייט פון די נביאים. בענטע אָבער זייער סאָציאַלן קאַמף קאָן קיין שום סתק ניט זיין, אַז זיי זיינען געווען די פאַרטרעטער פון די אינטערעסן און אידעאַלן פון די אָרמע פאָלקס־שיכטן. דאָס באַוויזן קודם כל זייערע איינצלנע ספרים; דאָס ווערט אָבער נאָך מער באַוויזן פון דעם אינהאַלט פון די געזעצן, וואָס מיר האָבן אין דער תורה. מיר האָבן דאָס שוין געזעהען ביים ספר משפטים. מיר זעלן דאָס אויך זעהען ביים באַטראַכטן די געזעצן פון דברים.

ווי ס'נעמען אָן דאָס רוב געלערנטע, איז דער ספר דברים אָנגעשריבן געוואָרן אין דער צייט פון מלך יאשיהו, אין דער צווייטער העלפט פון 7־טן יאָרהונדערט. אין מלכים ווערט וועגן דעם דערציילט פונ הגלשון: „אין 18־טן יאָר פון מלך יאשיהו האָט דער כהן חלקיהו געפונען אַ „ספר התורה“ אין בית המקדש. ער האָט עס געבראַכט צום מלך און האָט עס פאַר אים איבערגעלייענט. דער מלך, דערהערנדיק, וואָס דאָרטן שטייט געשריבן, האָט צערייסן זיינע קליידער און האָט געשיקט פרעגן צו חלדה הנביאה וועגן דעם ספר. נאָכדעם האָט ער געשיקט צוזאַמענרופן דאָס גאַנצע פאָלק פון גאַנץ יהודה, האָט פאַר זיי איבערגעלייענט אַלץ, וואָס שטייט געשריבן אין ספר התורה, און האָט געשלאָסן אַ בונד מיט גאָטן פאָלק, מיזאָל אויף זייערע אָפּהיטן אַלץ, וואָס שטייט געשריבן אין דעם ספר התורה“.

ווי ס'דאָזיקע באַווייזן די תנך־וויסנשאַפט, איז דער דאָזיגער ספר — ספר דברים. אויסן גרונט פון דעם ספר איז דעמאָלט דורכגעפירט געוואָרן אַ נאָכצע רייע רעפאָרמעס, וועלכע מיר באַגייסטערן מיטן אַלגעמיינעם נאָמען, די רעפאָרם פון יאשיהו.

דאָס איז געווען דער אינהאַלט פון דער דאָזיגער רעפאָרם און דער זיינען געווען די פרעגער פון דער רעפאָרם־באַוועגונג?

דאָס רוב געלערנטע גלויבן, אַז די רעפאָרם פון יאשיהו איז דאָס וועגן פון די פרגים פון ירושלים, טיילווייז אויך פון מלך. דער הויפּט־אינהאַלט פון דער רעפאָרם איז, לויט זייער מיינונג, די אַזוי גערופענע צענטראַליזאַציע פון קולט*; דאָס איז אָבער אַ טעות. לייענט מען נאָר דעם באַריכט אין מלכים, קאָן מען אויסקומען, אַז די הויפּט־פאַראינטערעסירטע אין דער רעפאָרם זיינען געווען די פרגים פון ירושלים, און די נאָכצע רעפאָרם איז בלויז באַשטאַנען אינם ריינינן און צענטראַליזירן דעם קולט. קוקט מען זיך אָבער צו צום ספר דברים נומא, באַמערקט מען, אַז די הויפּטזאַך איז געווען נישט די רעפאָרם פון קולט, נאָר די סאָציאַלע געזעצגעבונג. די קולטישע רעפאָרם, באַזונדער די צענטראַליזאַציע, איז ערשט אַ פּועל יתא פון דער סאָציאַלער רעפאָרם.

כמעט אַלע סאָציאַלע געזעצן פון משפטים האָבן מיר אויך אין דברים, צום טייל מיט געוויסע שינים — די געזעצן וועגן פרעמדע־נעמען, וועגן משכנות, שבת, באַפרייאונג פון קנעכט וכדומה. באַזונדערס וויכטיג איז דער געזעץ איבער דער באַפרייאונג פון די געלט־חובות אונם זיבעטן יאָר (שמיטת כספים). ס'איז לגמרי אומ־מעגליך, אַז מיר האָבן דאָ צו טון מיט אַ נאָרמאַלן געזעץ, וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן פון די הערשנדיקע קלאַסן. אין דער צייט פון מלך יאשיהו האָט שוין די ווירטשאַפטליכע אַנטוויקלונג דערגרייכט אַזאַ מדרגה, אַז אַזאַ געזעץ איז געווען פשוט עקאָנאָמיש אומ־מעגליך. דאָס האָט אויך פאַרשטאַנען דער געזעצגעבער, וועלכער האָט דערייבער: „השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל יהוה והיה בך חטא“. אַלזאָ, ער האָט שוין אויך פאַראויסגעזעהן, אַז דאָס קאָן פריינגען דערצו, אַז מזוזע בכלל אויפהערן צו לייען געלט. שפּעטער האָט מאַקע הילל מתקן געווען דעם אינסטיטוט פון פרחבול, וואָס האָט געדאַרפט שיצן די קרעדיטאָרן, אַז זייערע חובות זאָלן אין זיבעטן יאָר ניט פאַרפאַלן גייען. דער דאָזיגער געזעץ ווערט ערשט פאַרשטענדליך, ווען מ'נעמט אין אַכט, אַז דער נאָכצער ספר דברים איז אַ סאָציאַלע געזעצגעבונג, וואָס האָט געדאַכט קודם כל דעם צוועק תיקן צו פאַרטרייטן די שווערע סאָציאַלע לאַגע, אין וועלכער די פּרוסטע און טיילן פון דער שטאָטישער באַפעלקערונג האָבן זיך דעמאָלט געפונען. דער דאָזיגער געזעץ האָט געדאַכט דעם צוועק צו באַפרייען די פּרערים פון זייערע חובות. צו וואָסערע פאָלגן אַזוינע געזעצן קאָנען זיישער סיין, האָבן די געזעצגעבער אין יענער צייט ניט געקאָנט און ניט געטאָרט פאָרזאָגן. דערמיט דערקלערט זיך אויך דער נאָכצער סאָציאַלער אומ־מאַפּיק, מיט וועלכן ס'איז פול דער ספר דברים. דאָס וועלבע קאָן מען זאָגן וועגן דעם געזעץ איבער די פאַרלאָזענע קנעכט: „אויב אַ קנעכט אַנטלויפט פון זיין בעל הבית, טאָר מען אים נישט אַרויסגעבן צוריק דעם בעל הבית“ (דברים 23). אויך דער דאָזיגער געזעץ איז נאָר פאַרשטענדליך, ווען מען נעמט אין

* ד. ה., אַז נאָר אין ירושלים טעג מען מקריב זיין קרבנות און אַז אַלע במות און מקדשים אין דער פּראָווינץ דאַרף מען צעשטערן.

אַכט דעם גאַנצן סאָציאַל־אַנטאַפּישן גייסט, וואָס האָט אין יענער רעוואָלוציאָנערער צײַט געהערשט. וואָרום סאַיז לגמרי אומ־מעגליך פאַר אַ מלוכה, וואָס אָנגעקענט דעם אינסטיטוט פון שקלאַפעריי, זי זאָל נים שיצן דעם בעל־הבית. צוליב דעם איז נעגת צו פאַרגלייכן מיט דעם רעוואָלוציאָנטן געזעץ די רוימישע גע־זעצן אָדער די געזעצן פון האַמוראַבי, וואו פאַר העלפן אַ קנעכט אַנטלויפן קומט טויט־שטראָף אין וואו דער בעל הבית קאָן טוען מיטן שקלאַף, וואָס ער וויל, אַפילו אים טויטן. דער דאָזיגער געזעץ איז אין תוך גענומען פמעט גלייכבאַרייטיגט מיט דעם אָפּ־שאַפן פון שקלאַפעריי, וואָרום דער קנעכט האָט דאָך תמיד די מעגליכקייט צו אַנטלויפן. אין פאַרשטייט זיך, אַז נאָר דעמאָלט וועט ער די דאָזיגע מעגליכקייט ניט אויסנוצן, ווען ער וועט זיין צופרידן מיטן בעל הבית.

אַז גראָד דער מלך האָט בײַם פאַרבאָטן פון סדר דברים גע־שפּילט די קלענסטע ראָלע, אָדער, ריכטיגער, אַז ער איז געווען געצוואונגען דאָס דורכצופירן, באַווייזט דער אַזוי גערופענער „קענ־געזעץ" (דברים יז. 14). מיט קיין איין וואָרט ווערט ניט דער־מאָנט וועגן וועלכע סאַיז פריוילעגיעס אָדער רעכט פון מלך און אויך ניט פון וועלכע סעיט איז פליכטן פון מאָלק לגבי דעם מלך. פאַרקערט, סזעהן באַגרענעצט די רעכט פון מלך און סזעהן גע־ערדט וועגן זיינע פליכטן פאַרן מאָלק. דער מלך דאַרף ניט האָבן צופיל וויבער און אויך ניט צופיל געלט, ד. ה. ער דאַרף נישט אויסהאַלטן קיין צו גרויסן האַרעם און מאָר נישט אַרויסלייגן צו גרויסע שטייערן אויפן מאָלק. ער מאָר אויך ניט האָבן קיין צו גרויסן ריישטער־חיל. דעם דאָזיגן קאַמף נעגן דעם ריישטער־חיל געפינען מיר אויך בײַ די נביאים. אַזוי, אין ישעיה ב. 7: „און זיין לאַנד איז פול מיט גאָלד און ווילבער און עס נעמט קיין סוף ניט צו זיינע אַצרות. און זיין לאַנד איז פול מיט פערד און סאַיז קיין סוף ניט צו זיינע ריישטענען".

דעם גרעסטן אָרט פאַרנעמט אין דברים די זאָרג פאַר די אָרימע און באַזיצלאָזע שיכטן, דעדריפט פאַר די גרים. מיר האָבן שוין אין פריערדיגן קאַפּיטל געזאָגט, אַז די גרים זיינען ניט קיין פרעמדע, נאָר אידן, וואָס האָבן נישט קיין בידנער־רעכט און קיין באַזיץ. אין דער צײַט פון יאשיהו, ווען די מלוכה פון ישראל איז תרוב געוואָרן און טיילן פון ישראל, אַפשר אויך פון די נרעניץ־שטעט פון יהודה, זיינען זיך צוגעפלאָסן אין צענטער פון לאַנד, דעדריפט אין ירושלים, איז די צאָל פון די דאָזיגע גרים שטאַרק פאַרגרעסערט געוואָרן. און סאַיז קיין וואונדער ניט, וואָס אַ גאַנצע רייע געזעצן פון דברים האָבן אַ שייכות צו די גרים און די איבעריגע סאָציאַל־שוואַכע עלעמענטן: יתומים, אלמנות א. א. דאָס זיינען די געזעצן וועגן שכירות: ממזר דעם אַרבעטער באַטאָלן שכירות אין דעם זעלביגן טאָג נאָך דער אַרבעט; פון טעלד מאָר מען נישט אַלץ אַראָפּנעמען, ממה אַ טייל אַרבעלאָזן פאַר די גרים, יתומים און אלמנות; איינמאָל אין דריי יאָר מוז מען געבן מעשר פאַר די לויים, גרים, יתומים און אלמנות א. א. ו. אויך אין די יום־טובים, ווען מקומט אין ירושלים, ווערט אָנגעזאָגט, אַז מיזאָל ניט פאַרגעסן אָן די לויים, גרים, יתומים און אלמנות. און סאַיז אינטערעסאַנט, וואָס אין ירושע ווערט די רעכטלאָזיגקייט פון די פראָלעטאַריער באַגרינדעט דערמיט, וואָס זיי זיינען אין אמתן נישט קיין אידן. דאָרטן ווערט דערציילט, אַז בעת ירושע האָט איינגענומען פאַלעסטינע האָבן די איינוואוינער פון גבעון אים אָפּגעטאָרט: זיי זיינען געזעסען און האָבן אים דערציילט, אַז זיי שטאַמען נאָר פון אַ גאַנץ לאַנד און זיי וויל מיט אים שליסן אַ בונד. נאָכדעם האָט מען זיך דערזאַמען, אַז זיי זיינען נאָר פון גגען, און מחמת דעם האָט זיי ירושע פאַרשאָלטן צו זיין אויף אייביג דאָלץ־הויקער און חטבי־מרגער („חוטבי עצים ושואבי מים"). אונטער „חוטבי עצים ושואבי מים" מיינט מען בלי שום ספק פראָלעטאַריער בכלל; אַזוי געפינען מיר אויך אין דברים כט: 9 אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל 10 טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחנך מחטב עציך עד שאב מימיך". אין דברים אָבער ווערט נישט נאָר געזאָגט פאַרן גר, נאָר עס ווערט אויך אָנגעקענט, אַלס גלייכבאַרעכטיגטער מיט־גליד פון דער געזעלשאַפט. ער נעמט אָנטייל אין די פאָלקס־פאַרזאַמלונגען; און אויך אין יענער פאַרזאַמלונג, ווען משה האָט נעגעבן דעם סדר דברים, זיינען ניט נאָר געווען אַלע אָנגערעד פון פאָלק און די בינדער, נאָר אויך די גרים און די „חוטבי עצים ושואבי מים".

איינמאָל אין זיבן יאָר, אינם יאָר פון שמטה, קומט פאָר אַ אַלגעמיינע פאָלקס־פאַרזאַמלונג, אין וועלכער אַלע מען אָנטייליגע־מען, אויך די גרים. דער צוועק פון דער דאָזיגער פאָלקס־פאַר־זאַמלונג איז, ווי סזעהרט וואָס אָנגעגעבן, (דברים ל״א) צו לייענען פאַר זיי אַלעמען די תורה, כדי זיי זאָלן זי אַלע הערן און אָפּהיטן. סאַיז אָבער שווער צו גלויבן, אַז דאָס איז געווען דער איינציגער צוועק פון אַזאַ גרויסער פאָלקס־פאַרזאַמלונג, וועלכע קומט דערצו פאַר נישט מער ווי איינמאָל אין זיבן יאָר. דאָס וואָלט מען אַ סך ניכער דערגרייכט, ווען מזאָלט די תורה גע־לייענט אין יעדן איינצעלנעם אָרט, ווי דאָס איז שפּעטער פאַר־געקומען אין די בתי מדרשים. אין אמתן ווערט אין אַ צווייטן אָרט אין דברים פאַקט געזעגט וועגן דעם — דאָס איז די בא־קאַנטע פרשה שמע ישראל. ערשטנס, ווערט געזאָגט, אַז מזאָל די תורה לערנען מיט די קינדער („ושננתם לבניך") און אויסער דעם זאָל מען עס אויפשרייבן אויף די היזער און די פּויערן, ד. ה. די אַלע געזעצן האָבן נעמחט פּובליציטי ווערן (וכתבתם על מזוות ביתך ובשעריך). דער דאָזיגער נאַגיז קלאָרער צוועק איז שפּעטער פאַרזאַנגלט געזאָרן אין אַ סגולה, פון וואָס סשטאַ־מען אַזוי מזוות. סאַיז דעריבער צו גלויבן, אַז די פאָלקס־פאַרזאַמלונג האָט אין אמתן געטראָגן אַ קאָנסטיטוציאָנעלן אויך אויך אַ געזעצגעבערישן כאַראַקטער. איך אונטאַבע איז געווען: ערשטנס, נאָכצוזעהן, צי אַלע סאָציאַלע געזעצן ווערן פאַקט דורכגעפירט פון דער מלוכה און, צווייטנס, וואָס זי אויך געזיים געקאָנט אַריינטראָגן הוספות און דערקלערונגען צו די אַלטע געזעצן און אַפשר אויך דורכפירן נייע געזעצן. די פאָלקס־פאַרזאַמלונג איז אין אמתן געווען אַ געזעצגעבערישער פאָרום און סאַיז פאַרשטענדליך, וואָס בײַ דער נרויס פון פאַלעסטינע איז דאָס געווען מעגליך נאָר איינמאָל אין זיבן יאָר. אינטערעסאַנט איז אויך, וואָס די דאָזיגע פאָלקס־פאַרזאַמלונג קומט פאָר נראָר אין דעם באַפרייאונגס־יאָר (שנת השמטה).

דאָס איז אָבער געווען דער צוועק פון דער אַזוי גערופענער צענטראַליזאַציע פון קולט? כדי דאָס צו פאַרשטייען, מוז מיר זיך קודם כל קלאָר מאַכן אַ צווייטע פראַגע — וועגן דעם לאַנד־באַזיץ פון די כהנים. אין דברים געפינען מיר איינע מאָל איבערגעחזרט, אַז די כהנים פאָרן קיין איינע טהלאות ניט האָבן. סשטעלט זיך די פראַגע: האָבן מיר דאָ צו טון בלויז מיט אַ פעסטשטעלונג פון אַ פאַקט, אָדער מיט אַ נייעם געזעץ? און אויב דאָס איז אַ נייער געזעץ, וואָס איז געווען דער זין פון דעם דאָזיגן געזעץ?

אַנאַליזירן מיר די איבעריגע סדרים פון תנ״ך, נעמינען מיר

א נאַנצע רייע באַוויזן, אַז די כהנים האָבן געדאַרף עדר סיי אין דער עלטערער צייט, סיי אין דער שפּעטערדיגער צייט. אַזוי געפינען מיר אין מלכים א. קאַפּ. ב. 26, ווי שלמה וואַרט צום כהן אביתר, וועמען ער האָט פאַרטריבן פון בית־המקדש אין ירושלים: „ענתות לך על שדך", ד. ה., אַז אביתר האָט געדאַרט אייגענע עדר אין ענתות. אין עמוס ז. 12 וכו. שטראָפט דער נביא דעם כהן אמציה פון בית אל דערמיט, וואָס מיט זיין נחלה וועלן זיך מרעמדע צעטיילן. אַזך ירמיה הנביא האָט געדאַרט עדר, הגם ער איז געווען אַ כהן. ווי־טיגער איז אָבער דער פאַקט, וואָס אויך אין די איבערגע געזעץ־וואַמלונגען איז נימאָ קיין שום שפּור דערפון, אַז די כהנים טאָרן ניט האָבן קיין אייגענע עדר. פאַרקערט, אין תורת כהנים ווערט בסידוש געזאָגט, אַז כהנים האָבן עדר.

בכלל איז זעהר וועניג וואַרשיינליך, אַז נראָר די כהנים וואָלן קיין אייגן עדר ניט האָבן. מיר ווייסן, אַז אין אַלע איבערגע לענדער האָבן נראָר די כהנים געדאַרט גרויסע נחלאות, און וועגן דער עדר פון די כהנים אין מצרים ווערט נאָך דערציילט אין תומש בראשית. עס בלייבט דעריבער נאָר די אייגענע מעגליכקייט, אַז מיר האָבן צו טון מיט אַ נייעם געזעץ, און דער זין פון פסוק: „לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל" איז — די עדר, וואָס געהערט צו די כהנים, וואָל אָפּגענומען ווערן. מיר האָבן דאָ די פאַרטוועגונג פון דער רעוואָלוציאָנערער פּאָליטיק, וואָס מיר האָבן שוין באַמערקט בא דער רעוואָלוציע פון יהואש: אויסנוצן לטובת די אָרימע מיילן פון דער באַפעלקערונג די הכנסות און דעם איינגעזאַם פון די כהנים און פון די טעמפּלען. דאָס איז אַן עדישיינונג, וואָס מיר באַגעגענען אין נאַנצן אַלטערטום. די טעמפּלען זיינען תמיד געווען די געלט־רעזערוואָאַרן סיי פון די הערשערינע, סיי פון די רעוואָלוציאָנערע קלאַסן. שוין אין אָנהויב פון דער אידישער געשיכטע געפינען מיר אַן ענליכע דערציילונג. דאָס איז די מעשה אבימלך שופטים ט. דאָרטן נעמט דער מיראַן אבימלך זיבציג שקלים פון טעמפּל פון בעל־ברית און ער דינגט פאַר דעם געלט זעלנער. די נאַנצע אַנטוויקלונג פון אידישן פאָלק ביז צום גלות גייט נישט אין דער ריכטונג פון פאַרשטאַרקן די מאַכט פון די כהנים, נאָר, פאַרקערט, פון אָפּשוואַכן זייער כח. די רעליגיע ווערט אַלץ מער דעמאָקראַטיזירט און ממילא פאַרטייסטונט; די קרבנות קריגן אַלץ אַ קלענערן ווערט און זייער אָרט פאַרנעמט די עבודה שבלב, וועלכע ווערט אויפגעריקט אַמבעסטן אין דעם פסוק: „ועתה ישראל מה יהוה אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את יהוה אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך".

די נאַטירליכע באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג פון פראַנקפורט אם מאין

(1911—1922)

פריואַט־דאָצענט ד״ר האַנויער

Die natürliche Bewegung der jüdischen Bevölkerung in Frankfurt a/Main

Von Priv.-Doz. **Dr. Hanauer**

די וועלט־מלחמה האָט, ווי באַקאַנט, אין אַלע קריגס־פירערינע לענדער שטאַרק געווירקט אויף דער נאַטירליכער באַוועגונג פון דער באַפעלקערונג; זי האָט אַזוי גוט ווי נעמאַכט אַ איבערקערעניש אין אַלע געוויינליכע נאָרמעס פון אָט דער באַוועגונג. דער סך הכל פון דער דאָזיגער איבערקערעניש לאָזט זיך בקיצור אַזוי פאָרמולירן: ס׳איז פאַרקלענערט געוואָרן די צאָל תתות און געבורטן, ס׳איז פאַרגרעסערט געוואָרן די שטאַרבליכקייט — און ס׳האָט זיך באַקומען אַ נעגאַטיווער באַפעלקערונג־באַלאַנס.

מען קאָן אַ פריאָרי אָנגעמען, אַז די באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג איז די דאָזיגע יאָרן נעגאַנגען מיטן זעלבן וועג. דאָך איז די דאָזיגע פראַגע, ווי ווייט אונז איז באַוואוסט, ביז איצט ספּעציעל נאָך ניט באַהאַנדלט געוואָרן — פשוט ווייל ס׳האָבן געפעלט די נויטיגע מאַטעריאַלן. אַ גע־לעגנהייט צו באַלייכטן אָט די פראַגע בנוגע צו אַ גרויסער אידישער קהלה גיט אונז די סטאַטיסטיק פון דער שטאָט פראַנקפורט אַם מאין. די „מאַבעלאַרישע איבערזיכטן איבער דעם צוזאַמענשטאַנד פון דער שטאָט פראַנקפורט", וועלכע דערשיינען שוין פון כמה יאָרן, שטעלן מיט זיך פאַר אַ רייכן אַרבעט פאַרן שטודירן די באַוועגונג פון דער דאָרטיגער אידישער באַפעלקערונג; אונזער איצטיגע נאָטיץ איז אויך געבויט אויפן מאַטעריאַל פון די זעלבע „איבערזיכטן".

פריער פלעגן די „איבערזיכטן" דערשיינען יעדליך, אָבער בעת מלחמה איז די אויסגאַבע געוואָרן אָפּגעשטעלט, און ערשט איצט איז ניט לאַנג ווידער דערשיינען ד״ר ערשטער „מאַבעלאַרישער איבערזיכט", וועלכער נעמט אַרום די יאָרן 1920—1911.

מיר געפינען אין דעם דאָזיגן „איבערזיכט" אַ נאַנצע רייע טאַבעלן, וועלכע קלערן אויף די פראַגן וועגן תתות, געבורטן און טויט־פאַלן פאַר דעם דערמאָנטן פעריאָד. פאַר אונזער ציל האָט אַ באַזונדער ווערט דאָס, וואָס אין קאַפּיטל וועגן תתות געפינען מיר דאָטן וועגן דער רעליגיע פון די געהייראַטעטע; די געבורטן זיינען איינגעטיילט לויטן געשלעכט און אויך לויט דער רעליגיע פון דער מוטער; דערביי זיינען אויך אָנגעגעבן די צאָלן פון די א. נ. „אומגעוועצליכע" געבורטן און אויך די צאָל טויט־געבוירענע צווישן די ביידע מינים — געזעצליכע און אומגעזעצליכע — געבורטן. בא דער שטאַרבליכקייט ווערט די קלאַסיפיצירונג אויך געפירט לויטן רעליגיעזן סימן, לויטן געשלעכט און אַ חלק דעם לויט די פאַרשיידענע באַצירקן פון דער שטאָט. די צאָל זון־קינדער און קינדער ביז 5 יאָר צווישן די געשטאָרבענע איז גענעבן אין אַ באַזונדער טאַבעלע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

איינינע טאַבעלן גיבן זיך אָפּ מיט דער צאָל קראַנקע און נע־שטאָרבענע אין די שטאָטישע שפּיטאָלן, און אויך דאָ האָבן מיר דעם מאַטעריאַל, וואָס איז נתנ מסעל די אידישע שפּיטאָלן; דערביי איז דער מאַטעריאַל באַאַרבעט אויך לויט די פאַרשיידענע מינים חולאתן.

מיר האָבן אויף אַזאַ אופן אין אונזער רשות אַ נאַנץ ריכן און זיכערן מאַטעריאַל, ווי עס גיט אונז זעלטן וואו אַ סטאַטי־סטישער אַמט. דאָס, וואָס דער „איבערזיכט" כאַפּט אַרום, פון איין זייט, די יאָרן 13—1911 און, פון דער אַנדער זייט, די יאָרן 20—1914 גיט נאָך דערצו אַ מעגליכקייט מאַכן אַ פאַרגלייך פון די מלחמה־יאָרן הן מיט דער פאַר־מלחמה־צייט און הן מיט די יאָרן פון נאָך דער מלחמה. בנוגע דער פאַר־מלחמה־צייט וועלן מיר נאָך אַ חוץ דעם אויסגנצן איינינע עלטערע דאַטן; און וועגן די יאָרן 1921 און 1922 האָבן מיר ווידער שוין צוויי ווייטערדיגע העפטן פון די זעלבע „איבערזיכטן", וועלכע מיר האָבן אויך ווי ווייט מעגליך אויסגענוצט פאַר אונזער אַרבעט.

זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז כדי פעסטצושטעלן די באַזונדערע סימנים פון דער נאַטירליכער באַוועגונג בײַ דער פראַנקפורטער אידישער באַפעלקערונג, וועלן מיר אָנקומען צו פאַרגלייכן מיט דער באַוועגונג בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג פון פראַנק־פורט, ווי אויך בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון אַנדערע אידישע קהלות, אויף וויפל מיר האָבן דערצו דעם נויטיגן מאַ־טעריאַל.

די „טאַבעלאַרישע איבערזיכטן" ברייגגען נאָר די גרונט־צאָלן; די רעלאַטיווע ציפערן האָבן מיר אַליין אויסגערעכנט.

און איצט לאָמיר איבערגיין צום עצם מאַטעריאַל.

I. חתונות

אַזוי ווי די לעצטע טאַבלע־צייטונג אין פראַנקפורט איז פאַר־נעקומען אין יאָר 1910 — דעמאָלט האָט די אידישע באַפעל־קערונג אָנגעטראָפן 26 טויזנט נפשות, — איז אומ־מעגליך פאַר די יאָרן פון 1911 ביז 1920 צו באַרעכענען די צאָל חתונות בנוגע צו דער נאַנצער אידישער באַפעלקערונג.

אין די יאָרן 1910—1890 איז דער קאָעפיציענט פון די חתונות (ד. ה. די צאָל חתונות אויף יעדע 1000 פון דער באַפעלקערונג) * געווען אַזאַ:

יאָר	בײַ דער קריסטליכער	בײַ דער אידישער באַפעלקערונג
1890 / 1895	10,5	8,3
1900	11,9	7,0
1905	10,0	6,9
1910	10,4	6,8

ווי מיר זעהן, איז די צאָל חתונות בײַ די אידן פון פראַנק־פורט בסדר געווען קלענער, ווי בײַ דער קריסטליכער באַפעל־קערונג, און זי האָט זיך פראָצענטמעסיג וואָס ווייטער אויך אַליין מער פאַרקלענערט. נענומען האָט זיך דאָס גיט נאָר פון סאָ־ציאַלע סבות, נאָר אויך דערפון, וואָס דער עלטער־צוזאַמענשטעל איז בײַ אידן געווען אַן אַנדערער — הייגו, די עלטער־גרופּעס פון 20 ביז 40 יאָרן זיינען צווישן די פראַנקפורטער אידן שוואַכער פאַרטראָטן, איידער בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג.

* אַ חוץ נעמישטע קריסטליך־אידישע חתונות.

Tab. — I — טאַב.

חתונות בײַ דער איד. באַפ. פון פראַנקפורט אַם מאַין

1911—1922.

Eheschliessungen bei den Juden in Frankfurt a. M.

Jahr — יאָר	ריין־אידישע חתונות Mann und Frau Israeliten	געמישטע חתונות Gemischte Ehen
1911	154	45
1912	188	39
1913	156	40
1914	107	68
1915	36	31
1916	51	41
1917	65	32
1918	112	38
1919	333	69
1920	425	109
1921	352	102
1922	302	82

אין משך פון די מלחמה־יאָרן (טאַב. I) איז די צאָל חתונות נאָך ווייטער געפאַלן, פונקט ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, נאָר מיט איינינע אויסנאַמען, וועלכע ס'איז כדאי צו פאַרצייכענען. אַזוי, למשל, איז אין יאָר 1914 די אַלגעמיינע צאָל חתונות גרעסער געוואָרן: פון 4205 (אין 1913) אויף 4264, און די צאָל אידישע חתונות איז, פאַרקערט, דאָס יאָר שוין געפאַלן פון 156 (אין 1913) אויף 107. דאָס קאָן מען דערקלערן דערמיט, וואָס בײַ אידן זיינען כמעט ניט געווען די אַזוי גערופענע מלחמה־חתונות. ווייטער, בײַ די אידן פאַלט די צאָל חתונות ביז איר מינימום שוין אין 1915, און בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג ערשט אין יאָר 1916. דערפאַר אָבער נאָך דער מלחמה, אין די יאָרן 20—1919, איז די צאָל חתונות בײַ אידן שטאַרקער געוואָרן איידער בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג — פאַרגלייכנדיג די פאַר־מלחמה־דיגע ציפערן. אין יאָר 1920 האָט די צאָל חתונות דערגרייכט איר מאַקסימום און דערנאָך, אין די ווייטערדיגע פאַר יאָר, פאַלט זי שוין ווידער.

אַ גרויסן אינטערעס שטעלן פאַר די דאַטן וועגן די געמישטע חתונות.

די פאַרהעלטעניש צווישן ריינע און געמישטע חתונות קאָן בײַרעכנט ווערן אויף עטליכע אופנים: אָדער מען פאַרגלייכט די צאָל געמישטע חתונות בלויז מיט די ריינע חתונות (וואָס פאַר אַ פּראָצענט די ערשטע מאַכן אויס לגבי די צווייטע); אָדער מען רעכנט אויס, וואָס פאַר אַ פּראָצענט די געמישטע חתונות מאַכן אויס פון דער נאַנצער צאָל חתונות; מען קאָן אָבער אויסן אָרט פון די חתונות נעמען די מענשען, וואָס האָבן חתונה געהאַט, און אויסרעכענען, וויפל פון די פאַרהייראַטעטע אידן געהערן צו די ריינע און וויפל צו די געמישטע חתונות.

געוויינליך האַלט מען זיך בײַ דער ערשטער סיסטעם — ביים איסרעכענען דעם פּראָצענט געמישטע חתונות לגבי דער צאָל ריינע — און דאָס מאַכט טאַקע אַמבעסטן קלאָר די אמתע לאַגע פון דער זאַך.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אויף 100 ריין־אידישע חתונות איז אויסגעקומען געמישטע:

Auf je 100 rein jüdische Ehen entfielen Mischehen:

1911	. . . . .	29,2 (22,6)
1912	. . . . .	20,7 (12,7)
1913	. . . . .	28,8 (22,3)
1914	. . . . .	63,5 (38,8)
1915	. . . . .	86,1 (46,2)
1916	. . . . .	80,4 (44,4)
1917	. . . . .	49,2 (32,9)
1918	. . . . .	33,4 (25,3)
1919	. . . . .	20,6 (16,9)
1920	. . . . .	25,4 (20,3)
1921	. . . . .	26,1 (22,0)
1922	. . . . .	27,1 (21,3)

די קלאַמער־ציפערן באַקומען זיך, ווען מען באַרעכנט די צאָל געמישטע חתונות לגבי דער גאַנצער צאָל אידישע חתונות — ריינע מיט געמישטע צוזאַמען. מיר האָבן געמאַכט אויך די דאָזיגע אויסרעכנונג, ווייל די פראַנקפורטער סטאַטיסטיק האַלט זיך נאָר בײַ אַט דעם מעטאָד — בײַם פיקסירן די צאָל געמישטע חתונות לגבי דער אַלגעמיינער צאָל חתונות, אַזוי, אַז די דאָזיגע אויסרעכנונג גיט אונז די מעגליכקייט רורכצופירן אַ פאַרגלייך מיט די קריסטליכע געמישטע חתונות.

ווען אידישע געמישטע חתונות אין פראַנקפורט האָבן מיר סטאַטיסטישע ציפערן פאַר אַ גאַנץ גרויסן פעריאָד, אָנהייבנדיק פון 1875־טן יאָר. אין יענעם יאָר איז אויף 100 ריין־אידישע חתונות אויסגעקומען 10,9 געמישטע*. פון דעמאָלט אָן האָט די דאָזיגע צאָל געהאַלטן אין איין האַקן. אין 1901־טן יאָר האָט זי שוין אויסגעמאַכט 24,3 און אין 1908 — 32,9** וואָס איז שייך צו דעם פעריאָד־צייט, וועלכער אינטערעסירט אונז דאָס מאָל, איז די צאָל (פראָצענט געמישטע אידישע חתונות צו ריין־אידישע) אין לעצטן פאַר־מלחמה יאָר געווען 28,8. אין די יאָרן פון קריג איז די צאָל ראַש געוואַקסן, אַזוי אַז אין 1915 און 1916 האָט זי זיך שיר גיט אויסגעגלייכט מיט דער צאָל ריינע חתונות — אין 1915 האָט זי אויסגעמאַכט 86,1% און אין 1916 — 80,4% אויף 100 ריין־אידישע חתונות. שוין אין 1914 איז די צאָל געמישטע חתונות בײַ אידן זעהר גרויס (63,5%) — וואָס ס׳באַדאַרף באַזונדער פאַרצייכנט ווערן, נעמענדיק אין אַכט דעם פריער דערמאָנטן פאַקט, אַז אין דעם וועלבן יאָר איז די צאָל ריינע חתונות בײַ אידן שטאַרק געפאַלן, אין פאַרגלייך מיט דער צאָל חתונות בײַ דער קריסטליכער באַפעלקערונג. מיר האָבן דערביי אָנגעוויזן, אַז בײַ אידן זיינען קרינס־חתונות געווען זעהר אַ וועלטענע דערשיינונג; דער גרויסער פראָצענט געמישטע חתונות אין 1914־טן יאָר ווייזט, אַז אין די מאַלן זיינען שוין, פאַרקערט, זעהר אָפט פאָרגעקומען די א. נ. קרינס־חתונות. מען דאַרף אָנגעמען, אַז מיר האָבן דאָ צו פון מיט פאַרבינדונגען, וועלכע ציהען זיך שוין פון פריער, נאָר וועלכע זיינען דאָס יאָר לענינסטיקט געוואָרן צליב דעם, וואָס דער מאַן האָט באַדאַרפט אַוועק אויפן פראָנט. אָן דעם וואָלטן די דאָזיגע חתונות מסתמא פאָרגעקומען אַ סך שפּעטער.

* Hanauer: Zur Statistik der jüdischen Bevölkerung in Frankfurt a. M. Zeitschrift für Demographie und Statistik der Juden 1910. S. 155.

** E. Kahn: Die Bevölkerungsbewegung der Juden in Frankfurt a. M. Zeitschrift für Demographie und Statistik der Juden 1913. S. 34.

אין די נאָכמלחמה־יאָרן איז די אַבסאָלוטע צאָל געמישטע חתונות, אמת, שטאַרק געוואַקסן, אָבער אַזוי ווי די צאָל ריין־אידישע חתונות איז די יאָרן נאָך שטאַרקער פאַרגרעסערט געוואָרן, איז דער פראָצענט געמישטע חתונות פאַקטיש אַביסל קלענער געוואָרן אין פאַרגלייך מיט דער פאַר־מלחמה־צייט.

די מלחמה האָט בכלל געווירקט אויפן וואוקס פון דער צאָל געמישטע חתונות אין גיט נאָר בײַ אידן. אַזוי, למשל, אין פראַנקפורט האָט די צאָל געמישטע חתונות, די לעצטע יאָרן פאַר קריג, אויסגעמאַכט 33% פון דער אַלגעמיינער צאָל חתונות; אין 1915 — שוין 39,2%; אין 1916 — 38,2%, אין 1917/18 — 35,9% און אין 1919/20 שוין ווידער נאָר 33,9%.

בײַ אַ פאַרגלייך זעהט מען, אַז פאַר דער מלחמה זיינען בײַ אידן געמישטע חתונות זעלטענער פאָרגעקומען, ווי בכלל; פאַרקערט, אין די קרינס־יאָרן 16—1914 האָט בײַ אידן די צאָל געמישטע חתונות אַפילו אַריבערגעשאָבן דעם אַלגעמיינעם דורכשניט. די דאָזיגע דערשיינונג האָט זיך געוואָרפן אין די אינגן אויך אין אַנדערע שטעט. אָט זיינען ציפערן וועגן פראַנקפורט:

יאָר	ריינע חתונות	געמישטע חתונות	אויף 100 ריינע איז אויסגעקומען געמישטע חתונות
1915	279	308	110,3
1916	283	215	75,9
1917	293	233	79,8

ווי מיר זעהן, איז אין בערלין די רעלאַטיווע ציפער פון געמישטע אידישע חתונות נאָך גרעסער, ווי אין פראַנקפורט. אין 1915 איז אין בערלין אַפילו די אַבסאָלוטע צאָל אידיש־געמישטע חתונות געווען גרעסער, איידער די צאָל ריינע אידישע חתונות.

אין די יאָרן 1909/13 איז אין האַמבורג געווען אַזאַ מין לאַגע: פון יעדע 100 געהייראַטעטע אידישע מענער האָבן:

73,3 חתונה געהאַט מיט אידישע פרויען;
26,7 „ „ מיט קריסטליכע פרויען.

און פון 100 געהייראַטעטע אידישע פרויען האָבן:

77,5 חתונה געהאַט מיט אידישע מענער;
22,5 „ „ מיט קריסטליכע מענער.

איצט לאָמיר זעהן דיזעלבע ציפערן פאַר די יאָרן 1914/18. פון 100 געהייראַטעטע אידישע מענער האָבן חתונה געהאַט:

60,2 — מיט אידישע פרויען;
38,8 — מיט קריסטליכע פרויען.

און פון 100 געהייראַטעטע אידישע פרויען:

67,1 — מיט אידישע מענער;
32,9 — מיט קריסטליכע מענער.

די האַמבורגער ציפערן באַשטעטיגן דעם באַקאַנטן פאַקט, אַז אידישע מענער האָבן געוויינליך אָפטער חתונה מיט קריסטליכע פרויען, איידער אידישע פרויען מיט קריסטליכע מענער. דאָס וועלבע זעהן מיר אין פראַנקפורט, אַ חוץ די קרינס־יאָרן 1915, 1917 און 1918; אין 1914 איז די צאָל אידישע מענער, וואָס האָבן געשלאָסן געמישטע חתונות, געווען דאָפּלט אַזוי גרויס, ווי די צאָל אידישע פרויען, וואָס האָבן חתונה געהאַט מיט קריסטליכע מענער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

II. געבורטן

צוליב דעם וועלכן טעם, וואָס מיר האָבן שוין אָנגעוויזן העכער, קאָן מען ניט אויסרעכענען פאַר דעם לעצטן יאָרצעהליג די צאָל געבורטן לגבי דער נאַטור־צאָל פון דער אידישער באַפעלקערונג, כדי צו האָבן אַ באַריף וועגן דעם געבורט־קאָעפיציענט מיט מיר וואַרטן אַ בליק אויף די פריערדיגע יאָרן.

די צאָל געבורטן אויף 1000 פון דער באַפעלקערונג איז געווען:

Auf je 1000 Einwohner entfielen Geborene:

יאָר Jahr	די נאַטור־באַפ. Ges.-Bev.	די אידישע באַפ. jüd. Bev.
1880	32,8	22,8
1885	28,6	18,2
1890	26,6	18,8
1895	28,5	16,6
1900	30,3	18,0
1905	28,6	15,6
1910	24,04	13,5

בײַ די אויבן זײַנען פאַרגעכנט אויך די א. נ. אונעהעליכע געבורטן, אָבער ניט די געבורטן פון געמישטע חתונות, ווײַל סאַיז אומבאַקאַנט, וויפיל פון אַט דער קאַטעגאָריע געבוירענע זײַנען פאַרבליבן פיים אודנטום; העכסטנס קאָן מען אָנגעמען, אַז 25% פון זיי בלייבן בײַ דער אידישער רעליגיע.

פון דער געבראַכטער טאַבעלע זעהט מען, ערשטנס, אַז די צאָל געבורטן בײַ די פראַנקפורטער אידן איז בכלל קלענער, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג; צווייטנס, אַז פאַר דער געבראַכטער צייט איז די צאָל געבורטן בכלל באַדײַטענד קלענער געוואָרן אין ווידער — בײַ אידן אין אַ סך אַ גרעסערער מאָס, אידער בײַ ניט־אידן.

אין די יאָרן פון מלחמה איז נאַטירליך די געבורטן־צאָל נאָך מער געפאַלן, בײַ אידן לשם אין דער זעלבער מאָס, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג; אין 1917, למשל, האָט די צאָל געבורטן באַטראָפן לערך די העלפט פון דער פאַרמלחמה־דיגער צאָל; נאָכן קריג האָט זיך די צאָל געבורטן פאַרהעלטניסמעסיג שטאַרק אַ הויב געטון.

Tab. — II — טאַב.

געבורטן בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון פראַנקפורט אַם מאַין

1911–1922

Die Entwicklung der Geburten bei den Juden in Frankfurt a. M.

ממזרים Uneheliche Geburten				Eheliche Geburten – געבוירענע פון געזעצליכע חתונות										Jahr – יאָר
				פון געמישטע חתונות aus gemischten Ehen				פון ריין־אידישע חתונות aus rein jüd. Ehen						
טויטגעבורטן Totgeburten	לעבעדיג געבוירענע Lebendgeburten			טויטגעבוירענע Totgeburten	לעבעדיג געבוירענע Lebendgeburten			טויט געבוירענע Totgeburten			לעבעדיג געבוירענע Lebendgeburten			
	סך־הכל Zus.	מיידלאַך Mädchen	אינגלאַך Knaben		סך־הכל Zus.	מיידלאַך Mädchen	אינגלאַך Knaben	סך־הכל Zus.	מיידלאַך Mädchen	אינגלאַך Knaben	סך־הכל Zus.	מיידלאַך Mädchen	אינגלאַך Knaben	
—	17	9	8	—	40	16	24	11	7	4	314	143	171	1911
—	25	12	13	3	36	17	19	6	2	4	340	164	176	1912
1	26	12	14	3	34	13	21	8	7	1	311	148	163	1913
1	22	12	10	1	34	8	26	5	3	2	368	189	179	1914
1	24	12	12	—	41	19	22	5	3	2	267	133	134	1915
1	14	5	9	—	32	12	20	5	2	3	209	108	101	1916
7	18	8	10	—	26	19	7	4	—	4	170	87	83	1917
—	13	6	7	2	28	15	13	8	1	7	178	84	94	1918
—	21	12	9	1	37	18	19	5	3	2	273	146	127	1919
1	29	12	17	5	54	27	27	7	—	7	425	216	209	1920
2	41	18	23	3	60	27	33	14	6	8	521	244	277	1921
3	36	23	13	1	40	18	22	8	2	6	495	239	256	1922

אַז אידישע־קריסטליכע זוכים געבן נאָר אַ קליינע צאָל געבורטן — אַ פאַקט, וואָס סטאַטיסטיקער און סאָציאָלאָגן האָבן שוין לאַנג באַמערקט, — באַווייזט אויך די געבוירענקייט בײַ די פראַנקפורטער אידישע געמישטע חתונות.

אין די פאַרמלחמה־יאָרן איז אין פראַנקפורט אויסגעקומען אויף יעדן אידישן זוג דורכשניטליך אַרום 2 געבורטן, און אויף יעדן געמישטן זוג ווייניגער פון איין געבורט. אַזוי ווי די געוויינליכע צאָל געבורטן בײַ די געמישטע חתונות איז נאָר אַ קליינע, איז איר פאַרקלענערונג בשעת פון דער מלחמה בכמעט ווי ניט באַמערקבאַר.

אויף 100 אידישע מיידלעך ווײַנען געבוירן געוואָרן איגלעך (טויטגעבוירענע און אומעהעליך געבוירענע אַריינגערעכנט) אין:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

Auf je 100 Mädchengeburten entfielen Knabengeburten (inklusive Totgeburten und uneheliche Geburten):

יאָר Jahr	צאָל אינגלעך Zahl
1911	115,0
1912	108,7
1913	105,6
1914	83,1
1915	160,7
1916	98,2
1917	97,9
1918	119,7
1919	85,7
1920	102,6
1921	114,9
1922	111,7

אין דער מאַבעלע וואַרפט זיך אין די אויגן דער מערקווירדיגער פאַקט, אַז אין פראַנקפורט איז במשך פונם קריג פאַרשווארען געוואָרן דער נעוויינליכער איבערפלוס פון אינגלעך געבורטן; די פראַפאַרץ האָט זיך פאַרקערט נעבעטן לטובת די מיידלעך, און אַפילו נאָך דער מלחמה (אַ הערן דעם יאָר 1918) האָט די דאָזיגע ערשיינונג ניט אויפגעהערט. די פאַרמלחמהדיגע פראָפאָרץ האָט זיך נאָך ניט צוריקגעקערט. ערשט אין יאָר 1921 באַמערקט זיך שוין אַ ביסל אַ העכערע געשלעכטס־פראָפאָרץ.

די נאָרמע פון די לעצטע פאַר־מלחמה־יאָרן — 105 אינגלעך אויף 100 מיידלעך — איז דאָ איבערגעיאָגט געוואָרן, אַ הערן דעם יאָר 1917. אין די יאָרן, וואָס נאָכן קריג, האָבן מיר נאָך העכער ציפערן, באַזונדער אין יאָר 1918 און 1920, מער אַלס אין 1910 — אַ באַווייז, ווי ריכטיג ס׳איז די באַאָבאַכטונג, אַז נאָך אַ מלחמה, וואַקסט די געבורט פון אינגלעך.

מיר האָבן נאָך געוואָלט דערגיין, צי איז ניט אפשר אין פראַנקפורט שוין אין די פריערדיגע יאָרן געווען באַ די אידן אַ שינוי אין דער געשלעכטס־פאַרהעלטעניש לטובת די אינגלעך; מיר האָבן צוליב דעם דורכגעשטודירט די געבורטן פאַר די יאָרן 1890—1910 — און מיר האָבן געפונען, אַז פאַר אָט דעם פעריאָד זיינען בלויז 6 יאָר געווען, ווען די צאָל געבוירענע מיידלעך איז געווען גרעסער; די גאַנצע איבערדיגע צייט איז בסדר געווען אַ היפשער עודף פון געבוירענע אינגלעך; און אין לעצטן סך־הכל דאַרף מען דערמיט מאַקע דערקלערן אויך דעם שינוי אין דער געשלעכט־פאַרהעלטעניש פון די אידישע געבורטן בעת דעם קריג. ס׳איז נאַטירלעך, אַז דאָ קומט צום אויסדרוק די וויר־קונג פון געוויסע קאָנסטיטוציאָנעלע שינרים, ד. ה. פון ביאָלאָגישע מאָמענטן, און עס וואָלט אינטערעסאַנט געווען צוליב דעם צו דערזיין, צי האָט מען ניט נאָך עדיין וואו באַמערקט אין משך פונם קריג אַ פאַרקלענערונג פונם עודף אינגלעך באַ דער אידישער באַפעלקערונג.

וואָס איז שייך צו די סיבות פון דעם, וואָס באַ אידן ווערן געבוירן מער אינגלעך, זיינען מבחה דעם פאַראַן צוויי השערות: איינע אַ לאַנגאָיגע פון דיזיגע, און וועלכע פאַן מייער* נעמט דוכט זיך אויך אָן, — זי זאָגט, אַז דער עודף אינגלעך נעמט זיך דערפון, וואָס באַ אידן קומען פאַר זעהר פיל שידוכים צווישן קרובים. אַ צווייטע, נייע היפּאָטעזע וויל דאָ איינזעהן אַ געוויסן

* v. Mayer: Bevölkerungsstatistik 1897, s. 188.

צוזאַמענהאַנג מיט דער צאָל אבארטן, באַ וועלכע עס וויזט זיך תמיד מער פרוכט פון מענערישן איידער פון ווייבליכן געשלעכט*. וואָס נרעסער ס׳איז דעריבער די צאָל אבארטן, אַלץ נרעסער מוז דערנאָך זיין די צאָל געבוירענע מיידלעך; און אַזוי ווי באַ אידן איז די צאָל אבארטן קלענער, ווי באַ דער קריסטליכער באַפעלקערונג, איז שוין לייכט צו פאַרשטיין, פאַרוואָס באַ ווי באַקומט זיך אַ נרעסערע צאָל געבוירענע אינגלעך.

ווען אָט די טעאָריע וואָל זיין ריכטיג, דאַן מתן מיר אָנגענומען, אַז באַ די פראַנקפורטער אידן איז בעת דעם קריג די צאָל אבארטן אויסגעוואַקסן — אויף דערויף זיינען אָבער ניטאָ קיינע באַווייזן.

מען קאָן נאָך באַזונדער אויסרעכענען די געשלעכט־פאַרהעלטעניש באַ די טויט־געבוירענע. די ציפערן פון די אידישע געבורטן זיינען אָבער אַזעלכע קליינע, אַז מען דאַרף זיין זעהר פאַרוויכטיג מיטן מאַכן אויספירן פון זיי, ווייל צופעליגקייטן קאָנען דאָ לייכט שפּילן אַ באַדייטנדיגע ראָלע. בכלל, איז צווישן די טויט־געבוירענע, ווי באַקאַנט, אַלע מאָל גרעסער די צאָל אינגלעך; דאָס זאָל זיך נעמען דערפון, וואָס אינגלעך ליידן שטאַרקער בעתן געבוירן ווערן צוליב דער גרעסערער אַנטוויקלונג פונם שאַרבן.

צווישן די „נעזעצליכע״ טויט־געבורטן פאַר די יאָרן 1911—1920 נעפינען זיך 36 אינגלעך און 28 מיידלעך. צווישן די „אומנעזעצליכע״ — 10 אינגלעך און 2 מיידלעך. צווישן די „אומנעזעצליכע״ געבורטן בכלל פאַר די זעלבע יאָרן (1911—1920) זיינען געווען 119 אינגלעך און 110 מיידלעך. די געשלעכט־פאַרהעלטעניש איז דאָ עטוואָס קלענער, איידער באַ די „נעזעצליכע״ געבורטן.

אויף יעדע 100 געבורטן איז געווען טויט־געבוירענע:
Auf je 100 Geburten entfielen Totgeburten:

יאָר Jahr	אַלג. באַפ. Ges.-Bev.	איד. באַפ. Jüd. Bev.
1911	3,1	3,3
1912	3,3	1,3
1913	3,4	1,3
1914	3,2	2,6
1915	3,4	1,5
1916	3,6	2,0
1917	3,5	2,6
1918	3,4	5,8
1919	3,7	4,1
1920	4,0	1,7
1921	3,7	1,7
1922	3,6	2,0

באַ דער אַלגעמיינער צאָל אידישע געבורטן זיינען געווען נעזעצליכע און אומנעזעצליכע געבורטן באַרעכענט צוזאַמען, און ס׳זיינען ניט געווען אין אַכט די טויט־געבוירענע פון געמישטע חתונות, באַ וועלכע ס׳זיינען פאַר 10 יאָר געווען אינגאַנצן 18 אַזעלכע פאַלן. פון דער מאַבעלע זעהט מען, אַז אין אַלגעמיין איז די צאָל טויט־געבורטן באַ אידן קלענער, איידער באַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג. דאָס וועלבע האָבן באַווייזן די סטאַטיסטישע צייטונגען נאָך אין פריערדיגע צייטן.

אין 1905 האָבן די טויט־געבורטן אויסגעמאַכט באַ דער קריסטליכער באַפעלקערונג 3,29 פראָצ. און באַ דער אידישער נאָר 1,84 פראָצ.

* I. H. Hartmann: Der Einfluss des Krieges auf das Geschlechtsverhältnis der Geborenen.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

פאַרן יאָר 1906 זײַנען די אַנטשפּרעכנדיגע ציפער — 3,26 און 2,37 פּראָצ.

פאַרן יאָר 1907 זײַנען די אַנטשפּרעכנדיגע ציפער — 3,20 און 1,52 פּראָצ.

אַז די צאָל טויט־געבורטן איז בײַ אידן אַ קלענערע, איז שוין באַקאַנט פון לאַנג. נאָר אַזוי ווי בײַ אידן ווערן אינגלעך גע־ביירן מער, ווי דער אַלגעמיינער דורכשניט טרעפט אָן, וואָלט מען געקאָנט דערוואַרטן, אַז די צאָל טויט־געבוירענע זאָל דאָ אויך זײַן גרעסער. עס איז אָבער ניט אַזוי, מחמת טעמים פון סאָציאַל־היגיענישן כאַראַקטער. בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג וע־הען מיר, ווי די צאָל טויט־געבוירענע פאַרגרעסערט זיך כסדר און דער וואוקס שטעלט זיך ניט אָפּ אפילו נאָך דער מלחמה; בײַ אידן ווערט די צאָל טויט־געבוירענע פאַרגרעסערט בעת דער מלחמה, אָבער תיכף ווי די מלחמה הערט אויף, פאַלט אויך די צאָל פון טויט־געבורטן. די סיבות, פאַרוואָס די צאָל טויט־גע־בוירענע איז גרעסער בעת מלחמה, זײַנען פאַרשטענדליכע: די דערנערונג איז ניט קיין גענוגענדיגע, די שוואַנגערשאַפט ווערט ווײַניגער אָפּגעהיט, פרויען־אַרבעט ווערט מער פאַרשפּרייט ווי געוויינלעך, סיפיליס איז מער פאַרשפּרייט, און אפילו די הילף פאַר געוויינעדיגע איז אויך דאַן ווײַניגער. אין אַ געוויסער מאָס האָבן די אַלע סיבות געווירקט אויך בײַ דער אידישער באַפעל־קערונג.

בײַ די „אומגעזעצליכע" קינדער איז די צאָל טויט־געבוירענע באַרײַטגרינ גרעסער, אײדער בײַ די געזעצליכע. די אַפּסאָלוטע צאָלן פון די טויט־געבוירענע צווישן אידישע „אומגעזעצליכע" קינדער זײַנען אָבער אַזוי קליין, אַז מיר צווײַפלען, צי סדאָט אַ ווינען אויסצורעכענען די רעלאַטיווע פאַרהעלטעניש־צאָלן. פאַר די יאָרן 20—1910 זײַנען אויף 209 „אומגעזעצליכע" געבורטן אינגאַנצן געווען 12 פאַלן פון טויט־געבורטן, פון דעם אין איין יאָר (1917) גאַנצע 7 פאַלן. פאַר אָט די 10 יאָר באַקומט זיך אַ ציפער פון 5,4 פּראָצ. טויט־פאַלן בײַ די אידישע „אומגעזע־ליכע" געבורטן.

פון יעדע 100 געבורטן זײַנען געווען אומגעזעצליכע:

Auf je 100 Geburten traffen unehelich Geborene:

אידישע באַפ. Jüd. Bev.	גאַנצע באַפ. Ges.-Bev.	יאָר Jahr
4,9	13,5	1911
6,8	15,1	1912
7,7	15,7	1913
5,8	16,2	1914
6,2	17,4	1915
6,5	17,4	1916
12,5	17,3	1917
6,5	19,0	1918
7,0	16,6	1919
6,4	15,1	1920
7,4	13,2	1921
7,1	15,0	1922

ווי מיר זעהען איז בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג די צאָל אומגעזעצליך געבוירענע כסדר געוואַקסן אין משך פון די מלחמה־יאָרן, און ערשט נאָכן קריג איז די צאָל צוריק געפאַלן; בײַ אידן אָבער איז במשך פון דער מלחמה ניט פאָרגעקומען קיין צוואַקס פון די אומגעזעצליכע געבורטן. בכלל איז די צאָל אַזעלכע געבורטן בײַ אידן פיל קלענער, ווי בײַ דער קריסטליכער באַפעלקערונג — אָבער אויך דאָ האַלט די דאָזיגע צאָל אין אַ כסדר־דינן וואַקסן, ווי ס'איז גרינג צו זעהען פון פאָלגנדיגער טאַ־בעלע:

די צאָל אומגעזעצליך געבוירענע בײַ אידן האָט אויסגעמאַכט אין פּראָצענטן לגבי דער נאַנצער צאָל געבורטן (חוץ געבורטן פון געמישטע חתונות):

Die Unehelichkeit bei den Juden in Prozenten der Gesamtgeburtenziffer, ohne die Geburten aus Mischehen:

4,1 — 1904	3,0 — 1897	1,2 — 1890
3,2 — 1905	4,0 — 1898	0,9 — 1891
5,3 — 1906	3,9 — 1899	2,8 — 1892
7,2 — 1907	6,3 — 1900	3,9 — 1893
5,2 — 1908	2,4 — 1901	3,5 — 1894
5,7 — 1909	6,0 — 1902	2,9 — 1895
6,7 — 1910	4,1 — 1903	3,9 — 1896

בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג קומט אויך פאָר אַ שטענ־דיגער וואוקס פון דער צאָל „אומגעזעצליכע" געבורטן. די דאָ־זיגע צאָל האָט אויסגעמאַכט:

אין 1891 — 11,2%	אין 1900 — 12,6%
אין 1895 — 12,9%	אין 1905 — 14,7%

דאָס, וואָס די צאָל „אומגעזעצליכע" געבורטן וואַקסט בײַ אידן שטאַרקער, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, נעמט זיך דערפון — ווי זיגער* באַמערקט ריכטיג — וואָס די אידישע געבורטן בכלל פאַלן אַ סך ניכער, אײדער די געבורטן בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג.

דער וואוקס פון די אומגעזעצליכע געבורטן בײַ אידן, — אַנ־ערשיינונג, וואָס לאָזט זיך באַמערקן אומעטום און נאַנץ באַזונדער אין די גרויסע שטעט — דערקלערט זיך טייליוויז מיט סיבות פון עשיש־וויטליכן און רעליגיעזן כאַראַקטער (שוואַכערע רעליגיעזקייט, אָפּגעשוואַכטעס פאַמיליענלעבן) און טייליוויז מיט סיבות פון ווירטשאַפטליך־סאָציאַלן כאַראַקטער**. מיר מיינען, אַז די עיקר־ראָלע שפּילן דאָ די לעצטע — די סאָציאַלע מאָמענטן. עס איז אויסער יעדן ספק, אַז אויך בײַ אידן ווירקט דאָ דער עיקר דאָס, וואָס חתונות ווערן וואָס ווײַניגער געשלאָסן, עס ווערט אַלץ שווערער אויסצוהאַלטן אַ פאַמיליע, די פרוי ווערט אַלץ מער אײַנגעצויגן אין ווירטשאַפטליכן לעבן און די אידישע באַפעל־קערונג אין די גרויסע שטעט ווערט אַלץ מער פּראָלעטאַריזירט.

III. שטאַרבליכקייט

שטאַרבליכקייט בײַ דער אַלגעמיינער און בײַ דער אידישער באַפעלקערונג

Sterblichkeit bei der Ges.-Bev. und bei den Juden:

איד. באַפ. Jüd Bev.	אַלג. באַפ. Ges.-Bev.	יאָר Jahr
14,5	20,3	1880
13,8	19,7	1885
13,3	18,6	1890
13,1	17,3	1895
11,8	17,2	1900
11,5	16,0	1905
13,6	13,3	1910

* Singer: Allgemeine und spezielle Krankheitslehre der Juden 1904, s. 39.

** Vgl. Theilhaber: Der Untergang des Deutschen Judentums, 1911, s. 77.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אויב לאָזן אין אַ זייט דאָס יאָר 1910, קומט אויס, אַז די שטאַרבליכקייט איז בײַ אידן באַדייטנד קלענער ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, און זי ווערט וואָס ווייטער אַלץ קלענער. ווי די דאָזיגע מאַרהעלטעניש זעהט אויס פונם 1910־טן יאָר, קאָן מען, ליידער, ניט באַרעכענען, ווייל פון דעמאָלט אָן איז ניט מאַר־געקומען קיין אידן־צייטונג און בײַ די אַלגעמיינע צייטונגען איז אויך מער ניט אָנגעגעבן דער קאָנפעסיאָנעלער סימן.

און ווען דאָס וואָלט נראָר געווען זעהר וויכטיג, וואָרום דאַן וואָלטן מיר געקאָנט אויך ווען, צי די פאַרגרעסערונג שטאַרבליכ־קייט פון 1910 לגבי 1905 (און 1910 שטייגט די אידישע שטאַרבליכקייט אַמילו אַריבער די אַלגעמיינע) איז אַ צופעליגע ערשיינונג, אָדער זי זעהט זיך איבער אויך אין די ווייטערדיגע יאָרן.

ביים באַרעכענען די שטאַרבליכקייט פון די פראַנקפורטער אידן בעת די מלחמה־יאָרן האָבן מיר אין אונזער רשות נאָר די אַבסאָלוטע ציפערן. פון זיי קומט אויס, אַז אין אַלגעמיין איז די אַנטוויקלונג פון דער שטאַרבליכקייט פאַר די דאָזיגע יאָרן בײַ אידן די זעלבע, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג; מיט דעם אונטערשיד בלויז, וואָס בײַ אידן מערקט זיך אַ געוויסע פאַרגרעסע־רונג פון דער שטאַרבליכקייט שוין אין 16—1914, און בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג — ניט. דערנאָך קומט פאָר אַ גרויסער וואוקס פון דער שטאַרבליכקייט בײַ ביידע אין די יאָרן 1917 און 1918, צוליב דער אינפלוענציע־עפּידעמיע. די שטאַרב־ציפער פאַר 1920 און 1921 ווייגען נאָך ביז אַרום נאָך באַקאַנט.

Tab. — III — טאַב.

די שטאַרבליכקייט בײַ דער איד. באַפעלקערונג פון פראַנקפורט אַם מאַין.

1911—1919

Die Sterblichkeit bei den Juden in Frankfurt a. M.

יאָר Jahr	מענער Männer	פרויען Frauen	סך־הכל Zusammen	פון דער גאַנצער באַל בע־שטאַרבענע זיינען געווען: Darunter waren:	
				זויגקינדער Säuglinge	קינדער ביז 5 יאָר Kinder unter 5 Jahren
1911	172	162	334	19	24
1912	185	161	346	20	28
1913	177	177	321	12	23
1914	183	186	369	15	24
1915	195	152	352	21	33
1916	179	174	353	11	13
1917	214	202	417	18	25
1918	197	245	442	4	15
1919	217	222	439	14	21

נעמענדיג אין אַכט, אַז בײַ אידן זיינען די העכערע עלטער־נרופּעס שטאַרקער פאַרטראָטן, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעל־קערונג, האָט מען געקאָנט דערוואַרטן, אַז די שטאַרבליכקייט וועט בײַ אידן אַרויסווייזן אַ גרעסערן וואוקס אין די מלחמה־ און אין די נאָכמלחמה־יאָרן.

וואָס מאַיז שייך צו דעם געשלעכט פון די געשטאָרבענע, איז סיי בײַ אידן סיי בײַ ניט־אידן די שטאַרבליכקייט פון מאַנסבלען געווען פאַרן קריג גרעסער, ווי די שטאַרבליכקייט פון פרויען; בעתן קריג איז בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג די שטאַרב־ליכקייט פון פרויען געווען גרעסער, ווי פון מאַנסבלען — בײַ אידן ניט; און אין דער נאָכקריגס־צייט איז שוין סיי בײַ ניט אידן און סיי בײַ אידן די פרויען־שטאַרבליכקייט גרעסער, איידער די מאַנסבלישע.

די שטאַרבליכקייט פון זויג־קינדער בײַ די פראַנקפורטער אידן איז זעהר אַ קליינע, אַ סך אַ קלענערע, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג:

אויף יעדע 1000 געבוירענע זיינען געשטאָרבן אין ערשטן יאָר פון לעבן:
Auf 1000 Geborene starben im ersten Lebensjahre:

יאָר Jahre	אַלג. באַפ. Ges.-Bev.	איד. באַפ. Jüd. Bev.
1891—1895	16,2	7,7
1896—1900	15,8	7,9
1901—1905	15,9	8,4
1906—1910	13,1	6,0

ווי מיר זעהן, איז פאַר די אַלע יאָרן די שטאַרבליכקייט פון זויג־קינדער בײַ אידן לערך אַ העלפט פון דער זעלבער בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג. זי פאַרקלענערט זיך אויך נסדר, הגם ניט אַזוי רעגלמעסיג, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג.

פאַרן יאָרצענדליג 20—1911 — אין דער קריג־ און נאָך־קריג־צייט — איז די דאָזיגע טענדענץ נישט שוואַכער געוואָרן.

אויף 1000 געבוירענע זיינען געשטאָרבן אין ערשטן יאָר פון לעבן:
Im 1. Lebensjahre Gestorbene (ohne Totgeborene) kamen auf je 1000 Lebendgeborene:

יאָר Jahre	אַלג. באַפ. Ges.-Bev.	איד. באַפ. Jüd. Bev.
1911	12,4	4,4
1912	10,2	5,4
1913	10,2	3,6
1914	10,5	4,0
1915	10,7	7,2
1916	10,6	4,7
1917	11,7	10,5
1918	10,9	2,2
1919	11,6	5,1

די שטאַרבליכקייט בײַ אידן (פון קינדער ביז אַ יאָר) איז אין אַלגעמיין פאַרקלענערט געוואָרן אויף אַ דריטל לגבי דער דורכ־שניט־שטאַרבליכקייט פון די פריערדיגע יאָרן, און זי איז פיל קלענער פון דער ציפער, וועלכע שלאָסמאַן, למשל, דאַלט פאַר דער נרעניץ, וועלכע קאָן בכלל דערגרייכט ווערן. די סיבות פון אַזאַ קליינער שטאַרבליכקייט פון זויג־קינדער בײַ די אידן פון פראַנקפורט און בײַ אידן בכלל זיינען: די קליינע צאָל געבורטן, די גישטיגע צאָל אומעזעצליכע געבורטן, די בעסערע הירשאַפט־ליכע און קולטורעלע באַדינונגען, און אויך דאָס, וואָס ביים אידן איז דאָס קינד אַ סך טייערער, סיווערט מער געכאַוועט און מער געהיט.

אויף דער קליינער קינדער־שטאַרבליכקייט בײַ אידן אין משך פון קריג האָבן אויך געווירקט די אַלגעמיינע מיטלען, וואָס זיינען דעמאָלט ספּעציעל אָנגענומען געוואָרן כדי צו דערזאָלטן דאָס גע־

זונט פון זון־קינדער: שטיצע פאַר די קינדערשאַרעס, וואָס האָט זיי נעגעבן אַ מעגליכקייט אָפטער אַליין זונען די קינדער, און דאָס באַשאַרגן פון גוטער מילך פאַר זון־קינדער. מען דאַרף אויך ניט פאַרגעסן, אַז בעת דעם קריג איז די צאָל געבורטן שטאַרק געפאַלן.

IV. דער באַפעלקערונג־באַלאַנס

די פאָלגענדיגע טאַבעלע, גענומען פון דער אַרבעט פון ערנסט קאָן, גיט אונז אַ באַגריף וועגן דער פאַרהעלטניש צווישן דער געבורטן־ציפער און דער שטאַרב־ציפער בײַ די פראַנקפורטער אידן אין די ערשטע 10 יאָר פון אונזיגן יאָרהונדערט:

Die Entwicklungstendenz der natürlichen Bewegung der jüdischen und nichtjüdischen Bevölkerung im ersten Jahrzehnt des XX. Jahrhunderts

Auf 1000 Einwohner entfallen — אויף יעדע 1000 נפשות איז אויסגעקומען						יאָר
bei den Juden — בײַ דער איד. בעפ.			bei der übr. Bev. — בײַ דער גאַנצער בעפ.			
געבורטן־עודף Überschuß	טויטפאַלן Sterbefälle	לעבעדיג־געבוירענע Lebendgeborene	געבורטן־עודף Überschuß	טויטפאַלן Sterbefälle	לעבעדיג־געבוירענע Lebendgeborene	Jahr
5,8	11,6	17,4	13,3	15,6	28,9	1901
6,2	12,7	18,9	13,9	14,8	28,7	1906
0,4	13,8	14,2	10,4	13,1	23,5	1910

פון דער טאַבעלע זעהט מען, אַז דער געבורטן־עודף איז בײַ אידן אַ סך קלענער, ווי בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג — אין 1901—06 האָט ער שוין אָנגענומען ווייניגער פון אַ העלפט, און אין 1910 איז ער אַזוי קאַטאַסטראָפאַל געפאַלן, אַז די אידישע שטאַרבליכקייט האָט פמעט פאַרשלונגען די נאַטצע צאָל געבורטן; דערביי דאַרף מען נאָך באַמערקן, אַז קאָן האָט אַריינגענומען אין חשבון אַ טייל געבורטן פון געמישטע חתונות, (דאָס די מוטער איז געווען אַ אידישקע), אָבער ווען גיט האָט, וואָלט דער געבורטן־עודף נאָך ערגער אויסגעזעהן, און דער באַלאַנס וואָלט שוין אין יאָר 1910 געווען אַ נעגאַטיווער.

די סיבה איז אַ פשוטע: די צאָל געבורטן בײַ אידן האַלט אין איין פאַלן, און די שטאַרב־ציפער איז שוין אַזאַ נידעריגע, אַז זי קאָן שוין פאַקטיש פמעט מער ניט קלענער ווערן; בײַ דער ניט אידישער באַפעלקערונג אָבער איז די צאָל געבורטן נאָך אַלץ זעהר גרויס, און די שטאַרב־ציפער ווערט וואָס ווייטער אויך אַלץ קלענער. ווי דער באַלאַנס פון דער אידישער באַפעלקערונג האָט זיך אַנטוויקלט פאַר די יאָרן 20—1911, קאָן מען זעהן ביים פאַרגלייכן די אַפסאָלוטע ציפערן פון געבורטן און שטאַרבליכקייט פאַר דער צייט. דערביי אָבער נעמען מיר ניט אַריין אין חשבון די קינדער, וואָס שטאַמען פון געמישטע חתונות — ערשטנס, קאָן מען ניט וויסן, וויפיל פון זיי פאַרבלייבן ביים אידנטום, און צווייטנס, אויב פון די ריין אידישע געבורטן ניט אויך אַ געוויסע צאָל קינדער פאַרלאָרן פאַר דער אידישער באַפעלקערונג, ווייל מען שטאַרט זיי נליך, בפרט די אונגעזעליך געבוירענע — אַזוי אַז בכלל אויסן וועט דורכדעם געדעקט דער מעות פתם ניט אַריינרעכענען די געבוירענע פון געמישטע חתונות.

יאָר Jahr	געבורטן Geburten	טויט־פאַלן Sterbefälle	עודף Geburtenüberschuss
1911	331	334	— 3
1912	365	346	+ 13
1913	337	321	+ 16
1914	390	369	+ 21
1915	291	352	— 61
1916	223	353	—130
1917	188	416	—228
1918	442	191	—251
1919	294	439	—145

פון דער טאַבעלע זעהט מען, אַז שוין אין 1911 איז די צאָל טויט־פאַלן געווען גרעסער פון דער צאָל געבורטן; אין די קומענדיגע דריי יאָר 14—1912 איז פאַראַן אַ קליינער עודף פון געבורטן. דערנאָך הויבט זיך אָן די נעגאַטיווע תקופה פון די מלחמה־יאָרן, זי איז אמת אַן אַלגעמיינע, אָבער דאָך ווייזט זי זיך אַרויס בײַ דער אידישער באַפעלקערונג אַ סך בולטער, שאַרפער. בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג באַקומט זיך אַ נעגאַטיווער באַלאַנס ערשט אין 1917, בײַ אידן אָבער שוין אין 1915. ווייטער, איז בײַ דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג ענדערט זיך די לאַגע באַלד ווי די מלחמה ענדיגט זיך, אין 1919 הערט שוין אויף דער נעגאַטיווער באַלאַנס, און בײַ אידן דויערט ער נאָך דאָן אויך.

ווען אפילו מיר זאָלן לאָזן אין אַ זייט די שווערע באַדינגונגען פון די מלחמה־יאָרן, ווען די געבורטן־צאָל איז אַזוי שטאַרק געפאַלן — קאָן מען אַלץ ניט רעכענען דערויף, אַז די פראַנקפורטער אידישע באַפעלקערונג זאָל זיך פאַרגרעסערן אויפן חשבון פון אַ געבורטן־עודף, ווי דאָס איז פריער געווען. לויט בלייכערן, איז אין די יאָרן 84—1877 אויסגעקומען פון דעם אַלגעמיינעם זאוקס פון דער אידישער באַפעלקערונג 39% אויפן חשבון פתם געבורטן־עודף; בײַ דער ניט־אידישער באַפעלקערונג נאָר 35%. אַרום אָבער, אויב די אידישע באַפעלקערונג פון פראַנקפורט שטייט ניט אויף אַזאַ אָרט אָדער נייט ניט נאָר צוריק אין איר צאָל — איז דאָס נאָר אַ דאַנק דעם שטענדיגן צופלוס פון עמיגראַנטן.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

טויט־סבות בא דער אידישער באפעלקערונג פון פעטערבורג*

ד״ר ב. בינשטאָק און ד״ר ס. נאָוואָסעלסקי

Todesursachen bei den Juden in Petrograd

von **Dr. B. Binstock** und **Dr. S. Nowossjelski**

די סטאַטיסטיק פון די טויט־סבות איז אין פעטערבורג אָר־גאַניזירט ניט שלעכט. עס גילט נאָך דער געזעץ פון 1867 יאָר, אַז קיין איין נעשטאָרבענער טאָר ניט באַגראָבן ווערן, אידער די קרובים אָדער די באַקאַנטע זיינע שטעלן צו אַ מעדיצינישע צייגע־ניש וועגן דער סבה פון זיין טויט. אין 1917 יאָר איז דער ראַ־זיגער איינגעשטעלטער סדר אַביסל געשטערט געוואָרן, אָבער שפּעטער האָט מען אים ווידער בענטקן אָפּהיטן. די באַמער־קונגען וועגן די טויט־סבות, וואָס ווערן דערמאָנט אין די מעטריקע־ביכער פונם ראַבינאַט, זיינען אַלע אַרויסגענומען פון אַזעלכע מע־דיצינישע צייגענישן.

די ידיעות וועגן די טויט־סבות פון דער פעטערבורגער באַפעל־קערונג זיינען באַאַרבעט געוואָרן דורך דער סטאַטיסטישער אָפּ־טיילונג פון דער נעווסקער פעטערבורגער שטאָט־רומע לויט דער אַזוי גערופענער אָפיציעלער נאָמענקלאַטור פון קראַנקהייטן. די דאָזיגע נאָמענקלאַטור איז צוגעפּאַסט דער־עיקר פאַר דער סטאַ־טיסטיק פון קראַנקהייטן בכלל: זי העלפט קלאַסיפיצירן די קראַנק־הייטן, זי ניט דעם סך־הכל פון נאַכצע גרופּעס קראַנקהייטן, אָבער איינצלנע טיפּישע און אין סאָציאַלן פּרט גרעדע וויכטיגע קראַנק־הייטן און טויט־סבות שילט זי אויס פאַרהעלטניסמעסיג ווייניג. דערייבער האָבן מיר פאַר דער סטאַטיסטיק פון די טויט־סבות בא דער אידישער באַפעלקערונג אין פעטערבורג בעסער אָנגענומען די אינטערנאַציאָנאַלע (בערטיליאָנס) נאָמענקלאַטור פון טויט־סבות (אויסגאַבע פון 1909), ניט נעקוקט דערויף, וואָס דערמיט האָבן מיר פאַרלוירן די מעגליכקייט דורכצופירן אַ פולע אַנא־לאָגיע צווישן אונזער סטאַטיסטיק און די אַלגעמיינע ידיעות וועגן די טויט־סבות בא דער נאַכצער פעטערבורגער באַפעלקערונג.

די ערשטע מאָבעלע אונזערע באַווייזט די שטאַרבליכקייט פון שטאַרק־קלעפּיגע קראַנקהייטן בא דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון פעטערבורג פאַר די יאָרן 1900—1917.

אויף יעדע 10.000 פון דער באַפעלקערונג זיינען געשטאָרבן פון:

Auf 10 000 Einwohner starben in Petrograd an:

Jahre — יאָרן	Pocken — פּאָקן		מאָזלען Masern		קאָקליוש Keuchhusten		שקאַרלאַטין Scharlach		דיפטעריט און קרופּ Diptherie und Krupp		בויך־טיפוס Abdominaltyphus	
	בא אידן bei den Juden	בא ניט־אידן bei den Nicht-juden	בא אידן bei den Juden	בא ניט־אידן bei den Nicht-juden	בא אידן bei den Juden	בא ניט־אידן bei den Nicht-juden	בא אידן bei den Juden	בא ניט־אידן bei den Nicht-juden	בא אידן bei den Juden	בא ניט־אידן bei den Nicht-juden	בא אידן bei den Juden	בא ניט־אידן bei den Nicht-juden
1900—1904	0,2	0,9	1,2	6,4	1,3	2,0	3,6	4,5	3,8	7,1	2,5	6,1
1905—1909	0,3	0,9	2,5	8,9	0,8	2,5	3,3	5,6	2,3	5,8	3,7	8,2
1910—1914	0,1	1,1	1,2	8,1	0,2	2,1	2,3	3,9	0,8	2,6	1,1	4,2
1915—1917	1,0	1,8	0,5	4,4	0,2	1,5	2,2	5,6	1,1	3,4	1,5	4,9

מיר זעהען, אַז די שטאַרבליכקייט פון די אַלע אויסגערעכנטע אינפעקציע־קראַנקהייטן איז בא דער אידישער באַפעלקערונג אַ סך קלענער, ווי בא ניט־אידן. די גרויס פון דער שטאַרב־ליכקייט פון אַ תּאָטער ניט אין קראַנקהייט איז געווענדט פון דער צאָל קראַנקע אויף דער דאָזיגער קרענק און פון דעם שטאַרבליכ־קייט־גראַד פון דער דאָזיגער קרענק. די ציפערן, וואָס ווערן גע־בראַכט אין דער טאַבעלע, האָבן דערייבער פאַר פאַרשיידענע קראַנקהייטן אַ פאַרשיידענעם באַדייט: אין איין פאַל שפּעלן זיי אָפּ מער די גרויס פון דער צאָל קראַנקע, אין אַ־אַנדערן פאַל — דעם גראַד שטאַרבליכקייט פון דער אָדער יענער קראַנקהייט. למשל: אויף דער קלייגער שטאַרבליכקייט בא אידן פון פּאָקן און בויך־טיפוס ווירקט אודאי דאָס, וואָס אידן קריינקען ווייניגער אויף די דאָזיגע קראַנקהייטן (ווי שטעלן זיך פּאָקן, הייסן אָפּ די אינדיווידועל־היגיענישע תּקנות); בנוגע אָבער צו מאָזלען און אַנדערע קינדערשע אינפעקציע־קראַנקהייטן ווירקט שוין ניכער פון אַלץ דער פאַקט, וואָס בא אידן שטאַרבט מען ווייניגער פון אָט די קראַנקהייטן: מען רופט באַצייטגס אַ דאָקטאָר צום קינד, מען היט אָפּ דעם חולה, און, מעגליך אויך, אַז דער אידישער אָרגאַניזם איז מער ווידערשטאַנדס־פעהיג.

אויסער די זעקס שטאַרק־קלעפּיקע דיפטעריט־קראַנקהייטן, וואָס ווערן געבראַכט אין דער טאַבעלע, וועלן מיר זיך נאָך אָפּשטעלן אויף פלעק־טיפוס, כאָלערע, דיזענטעריע, גריפּ, לונגען־אַנצינדונג (פּנעאומאָניע) און קימפּעט־פיבער.

פלעק־טיפוס איז פאַר די לעצטע צענדליגער יאָרן גע־ווען אין פעטערבורג זעהר אַ זעלטענע דערשיינונג. ערשט אין די יאָרן 1920—1918 האָט זיך אין פעטערבורג פאַרשפּרייט אַ קאָלאָסאַלע עפּידעמיע פון פלעק־טיפוס: ביז 10,000 מענשן זיינען דאָרטן פאַר די דריי יאָר געשטאָרבן פון פלעק־טיפוס. די אידן פון פעטערבורג האָבן אויך נעליטן פון דער דאָזיגער קראַנק־הייט, אָבער אין אַ סך אַ קלענערער מאָס, ווי די איבעריגע בא־

* אַ קאַפּיטל פון אַ גרעסערן אַרבעט אונטערן נאָמען: „צאָל, באַשטאַנד און נאַטירליכע באַוועגונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אין פעטערבורג פון 1900 ביז 1920“, צוגעגרייט פאַר דער בעוולקערונג־קום.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Sterbefälle an Grippe und Lungenentzündungen
(sämtlichen Formen)
in Petrograd auf 10 000 Einw.:

Jahre – יאָרן	Grippe — גריפּ		Lungenentzündung פנעאומאָניע	
	bei den Juden בא אידן	bei den Nichtjuden בא ניט־אידן	bei den Juden בא אידן	bei den Nichtjuden בא ניט־אידן
1905—1914	0,8	2,3	12,7	35,3
1915 - 1917	0,4	1,5	10,4	31,0
1918—1920	5,2	**9,1	29,2	**43,8

* בלויז אין יאָר 1920.

באַזונדערס גרויזאַם איז געווען אין פעטערבורג צום סוף 1918 די עפּידעמיע פון דער „שפּאַנישער קרענק", ד. ה. פון גריפּ. די גריפּ־עפּידעמיע האָט זיך דעמאָלט נעטרינען דעם נאָכצן 1919 יאָר, און אַ ראַנק דעם העכער אין גיט, וואָס האָבן דעמאָלט געהערשט אין פעטערבורג, זיינען אומגעקומען פון גריפּ אָן אַ שיעור מענשן. אין 1920־טן יאָר איז די עפּידעמיע פיל שוואַכער געווען. צום באַדויערן, איז נאָך ביז איצט ניט פעסטגעשטעלט געוואָרן ענטגילטיג די אַלגעמיינע צאָל געשטאָרבענע פון גריפּ אין פעטערבורג פאַר די יאָרן 1918 און 1919. דעריבער זיינען מיר געצוואונגען צו פאַרגלייכן די שטאַרבליכקייט בא די פעטערבורגער אידן פון גריפּ אין פנעאומאָניע פאַר די 3 יאָר 1918—1920 מיט דער שטאַרבליכקייט בא דער איבערינער באַפעלקערונג פון פעטערבורג נאָר פאַרן יאָר 1920, בעת די עפּידעמיע איז שוין געגאַנגען באַרג־אַראָפּ.

די אויבגעבראַכטע מאַבעלע באַווייזט, אַז סיי פון גריפּ, סיי פון פנעאומאָניע, איז די שטאַרבליכקייט בא אידן געווען אַ סך קלענער, ווי בא דער ניט־אידישער באַפעלקערונג.

אויך די שטאַרבליכקייט פון קינדבעט־פיבער איז בא די פעטערבורגער אידן געווען אַ קליינע, הגם דאָ איז שוין ניט אַזוי גרויס דער אונטערשייד צווישן אידן און ניט־אידן, ווי בא אַלע אַנדערע אויבגעבראַכטע קראַנקהייטן.

אין די יאָרן 1900—1914 איז פון יעדע 10,000 קינדער־מאַרינס אין פעטערבורג געשטאָרבן פון קינדבעט־פיבער:

Sterbefälle an Kindbettfieber in Petrograd
auf 10 000 Einwohner:

bei den Juden	— 10,2 —	בא אידן
bei den Nichtjuden	— 15.0 —	בא ניט־אידן

מעדקווידיג, וואָס פון אַנדערע קינדבעט־קראַנקהייטן, הויך קינדבעט־פיבער, איז די שטאַרבליכקייט בא די פעטערבורגער אידן פאַר די זעלבע יאָרן 1900—1914 געווען נעסער, ווי בא דער איבערינער באַפעלקערונג:

אויף יעדע 10,000 געוויינערינס קומט אויס געשטאָרבענע פון פאַרשייערנע קאָמפּליקאַציעס ביים האָבן און טראָגן (חוץ קינדבעט־פיבער):

Sterbefälle an verschiedenen Folgen der Geburt und Schwangerschaft in Petrograd auf 10 000 Einwohner:

bei den Juden	— 20,4 —	בא אידן
bei den Nichtjuden	— 14,4 —	בא ניט־אידן

די שטאַרבליכקייט פון טובערקוליאָז איז בא אידן בכלל אַ קליינע; דאָס איז אַן אַלגעמיין־באַוואוסטער פאַקט. עס נעמט זיך אַוועק, פאַר די יאָרן 1918—1920 זיינען אין פעטערבורג געשטאָרבן פון פלעק־טיפוס סך־הכל 125 אידן. אויף יעדע 10,000 נפשות פון דער פעטערבורגער באַפעלקערונג קומט אויס געשטאָרבענע פון פלעק־טיפוס פאַר די יאָרן 1918—1920:

Sterbefälle an Flecktyphus in Petrograd 1918—1920 auf
10 000 Einwohner:

bei den Juden	— 12,8 —	בא אידן
bei den Nichtjuden	— 83,2 —	בא ניט־אידן

דיזענטעריע האָט געזיילדעוועט אין פעטערבורג אויך ביז דער מלחמה. אין די מלחמה־יאָרן האָט זיך די דאָזיגע קרענק פאַרשטאַרקט. אין 1917 זיינען אין פעטערבורג געשטאָרבן פון דיזענטעריע 1888 מענשן; פאַר די יאָרן 1918—1920 זיינען געשטאָרבן פון דיזענטעריע מער פון 7000 מענשן. אויך אין דעם פאַל האָבן די פעטערבורגער אידן געליטן וויניגער, ווי די ניט־אידן, אָבער שוין ניט אין אַזאַ מאָס, ווי בא פלעק־טיפוס. פאַר די דריי יאָר 1918—1920 זיינען אין פעטערבורג געשטאָרבן פון דיזענטעריע 165 אידן.

אויף יעדע 10,000 נפשות פון דער פעטערבורגער באַפעלקערונג קומט אויס געשטאָרבענע פון דיזענטעריע:

Sterbefälle an Dysenterie in Petrograd auf 10 000 Einw.:

Jahre יאָרן	bei den Juden בא אידן	bei den Nichtjuden בא ניט־אידן
1910—1914	0,8	1,6
1915—1917	3,5	5,5
1918—1920	16,8	23,4

אַ גרויסן אונטערשייד איז צו באַמערקן צווישן פעטערבורגער אידן און ניט־אידן אין דער שטאַרבליכקייט פון כאָלערע. עפּידעמיעס פון כאָלערע זיינען געווען אין פעטערבורג אין די יאָרן 1910—1908 און 1918. די מאָלנגדינע מאַבעלע גיט אַ בילד אי פון דער אַבסאָלוטער, אי פון דער רעלאַטיווער צאָל כאָלערע־געשטאָרבענע אין פעטערבורג פאַר די דערמאָנטע יאָרן.

Sterbefälle an Cholera in Petrograd:

Jahre יאָרן	אַבסאָלוטע באַקן: in absoluten Zahlen		אויף צען טויזנט נפשות: auf 10 000 Einwohner	
	bei den Juden בא אידן	bei den Nichtjuden בא ניט־אידן	bei den Juden בא אידן	bei den Nichtjuden בא ניט־אידן
1908—1910	34	8,820	3,5	16,2
1918	24	4,305	6,0	29,3

די שטאַרבליכקייט פון כאָלערע איז בא די פעטערבורגער אידן געווען מיט קאַרנע 5 מאָל קלענער, ווי בא דער ניט־אידישער באַפעלקערונג. כמעט די זעלבע פאַרהעלטניש בלייבט אויך הויך מען פאַרגלייכט די צאָל כאָלערע־קראַנקע. פון 17,000 כאָלערע־פאַלן, וואָס זיינען פאַרצייכנט געוואָרן אין די יאָרן 09—1908, זיינען געווען סך־הכל 62 אידן*. אויף יעדע 10,000 נפשות פון דער באַפעלקערונג קומט אויס כאָלערע־קראַנקע: בא ניט־אידן 47,9 און בא אידן — 9,8.

די שטאַרבליכקייט פון גריפּ איז צוזאַמענגעקומען צו באַטראַכטן צוזאַמען מיט דער שטאַרבליכקייט פון פאַרשיידענע פנעאומאָניען (קרופּאָע, קאַטאַראַלע און אַנד.).

* ח. א. בינשטאָק, קראַנקהייטן בא אידן אין פעטערבורג לויט די ידיעות פון די שפּיטאָלן פאַר די יאָרן 1909—1907, פעטערבורג, 1910.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

טיילווייז דערפון, וואס בא אידן, ווי בא א מער שטאטישן עלעמענט, האט זיך אין משך פון דורות אויסגעארבעט א געוויסער אימונישטעט נעגן טובערקוליאז.

אלס אלוסטראציע לאמיר נעמען די שטארבליכקייט פון טובערקוליאז אין בודאפעשט*, בערלין**, לאנדאן**, ניו־יארק**, קראקע** און לעמבערג**.

אויף יעדע 10.000 נפשות פון דער בא־פעלקערונג איז געשטארבן פון טובער־קוליאז:

(אלע מנים טובערקוליאז)

Sterbefälle an Tuberkulose (sämtlichen Formen) in verschiedenen Städten auf 10 000 Einwohner:

בא ניט־אידן bei den Nichtjuden:	בא אידן bei den Juden:	Stadt — שטאט			
21,6	9,8	Berlin	—	1905	— בערלין
17,9	13,3	London	—	1901—1906	— לאנדאן
23,9	13,5	New-York	—	1906	— ניו־יארק
51,0	25,6	Budapest	—	1904—1905	— בודאפעשט
63,5	30,6	Lemberg	—	1897—1902	— לעמבערג
66,4	20,5	Krakau	—	1896—1900	— קראקע

דאס כאראקטעריסטישע אין דער טאבעלע איז, וואס אין יעדע שטעט, וואו די שטארבליכקייט פון טובערקוליאז איז בכלל א נרעסערע, ווי בודאפעשט, לעמבערג, קראקע, איז ווי בא אידן אויך נרעסער, אבער די פארהעלטעניש ענדערט זיך ניט: די שטארבליכקייט פון טובערקוליאז איז בא די אידן פון די דאזיגע שטעט קלענער ווי בא ניט־אידן בערך אויף אזוי פיל, ווי אין בערלין, לאנדאן און ניו־יארק.

אויך אין פעטערבורג איז די שטארבליכקייט פון טובער־קוליאז בא אידן א סך קלענער, ווי בא דער ניט־אידישער באפעל־קערונג.

אויף יעדע 10.000 נפשות פון דער פע־טערבורגער באפעלקערונג איז געשטארבן פון טובערקוליאז (אלע מנים טובערקוליאז):

Sterbefälle an Tuberkulose (sämtlichen Formen) in Petrograd auf 10 000 Einwohner:

בא ניט־אידן bei den Nichtjuden:	בא אידן bei den Juden:	יאר Jahre
38,9	18,6	1900—1904
38,1	18,9	1905—1909
34,3	14,7	1910—1914
36,1	15,9	1915—1917
42,7	23,0	1918—1920

מיר זעהן, אז אלע אנגעוויזענע יאר בלייבן די פארהעלטע־ניש צווישן אידן און ניט־אידן כמעט איין און דיזעלבע: די שטארבליכקייט פון טובערקוליאז בא די פעטערבורגער אידן איז אומגעפער צוויי מאל קלענער פון דער שטארבליכקייט בא דער ניט־אידישער באפעלקערונג. מאר די 10 יאר 1909—1900 האט זיך די שטארבליכקייט פון טובערקוליאז אין פעטערבורג כמעט

* Op. cit.

** Fischberg. Zeitschrift für Demographie und Statistik der Juden. 1908, H. 12.

ניט געביטן ניט בא אידן און ניט בא דער אינערלעכער באפעל־קערונג. מאר די דייטערדיגע 5 יאר איז די שטארבליכקייט פון טובערקוליאז אין פעטערבורג בכלל קלענער געווארן. אין די ערשטע מלחמה־יארן האט זי אביסל א וואקס געטאן, אבער צו איר נרעסטער הויך האט זי דערגייכט אין די קאטאסטראפאלע יארן 1920—1918. אין די דאזיגע פאר יאר האט זיך די שטארב־ליכקייט פון טובערקוליאז בא די פעטערבורגער אידן שטארק פאר־נרעסערט, אבער די פארהעלטעניש צו דער שטארבליכקייט פון טובערקוליאז בא די ניט־אידן האט זיך ניט פארענדערט: כמעט צוויי מאל ווייניגער.

וועגן סיפיליס בא דער באפעלקערונג קאנען די סטאטי־שטישע ידיעות ווענן די טויט־פאלן, צוליב פארשטענדליכע טעמים, זעהר ווייניג אונז געבן. אבער עפעס־וואס קאן מען פונדעסטוועגן יא ארויסבאקומען, ווען מען נעמט די ידיעות ווענן דער צאל קינדער אין עלטער ביז 1 יאר, געשטארבענע פון נעירשענטן סיפיליס. פון 1900 ביז 1914 איז בא די פעטערבורגער אידן ניט פארדעניסטרידט געווארן קיין איין פאל פון סיפיליס. און בא דער ניט־אידישער באפעלקערונג איז בלויז פאר די יארן 1909—1905 געשטארבן פון סיפיליס 277 קינדער אין עלטער ביז א יאר. פאר די יארן 1920—1915 איז פארדעניסטרירט סך־הכל איין אידיש קינד, וואס איז געשטארבן פון סיפיליס; פון ניט־אידישע קינדער אין עלטער פון א יאר איז בלויז פאר דאס איינציגע יאר 1920 געשטארבן פון נעירשענטן סיפיליס — 25.

מיט נייען אויפער צו דער שטארבליכקייט פון אלגע־מיינע ניט־קלעפיגע קראנקהייטן בא די פעטער־בורגער אידן. צוערשט לאמיר זיך אפשטעלן אויף דיאבעט (צוקער־קראנקהייט). נעגריע סטאטיסטישע ידיעות ווענן דער צאל קראנקע און געשטארבענע פון דיאבעט בא אידן און בא ניט־אידן האבן מיר זעהר ווייניג. סאיז אבער קיין ספק ניט, אז בא דער שטאטישער אידישער באפעלקערונג איז צוקער־קראנקהייט פארשפרייט מער, ווי בא ניט־אידן. אין בודאפעשט*, למשל, איז דער אנטערשייד א קאלאסאלער.

אויף יעדע 10.000 נפשות פון דער בו־דאפעשטער באפעלקערונג איז געשטארבן פון דיאבעט:

Sterbefälle an Diabetes in Budapest auf 100 000 Einw.

בא ניט־אידן bei den Nichtjuden	בא אידן bei den Juden	יאר Jahre
5,9	23,9	1907—1905

דיאבעט איז, אפנים, פארשפרייט מער צווישן פארמעגליכע, וואס עסן נוט, אידער צווישן ארימע; באזונדערס איז די דאזיגע קראנקהייט פארשפרייט צווישן מענשן, וואס לעבן זעהר נעדזוועז, וואס פארנעמען זיך מיט אנגעשטרענגטער קאפ־ארבעט. בלויז מיט דעם טעם קאן מען דערקלערן די פארשפרייטקייט פון צוקער־קראנקהייט בא דער שטאטישער אידישער באפעלקערונג.

אויף וויסיל די מאטעריעלע לאגע ווירקט אויף דער שטארב־ליכקייט פון דיאבעט, באווייזן די מאטעריאלן, וואס געפינען זיך אין דער נאטער געזעלשאפט צו פארזיכערן מענשן פון טויט. די דאזיגע מאטעריאלן נעמען ארום א פעריאד פון נאנצע 50 יאר (1829—1878).

* Op. cit.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
DFG

פון די פאַרזיכערטע זיינען געשטאָרבן פון דיאַבעט:*

Unter den Versicherten starben an Diabetes:

סומע פון פאַרזיכערונג (אין מאַרק) Versicherungssumme (in Mark)	מען האָט געדענקט Erwartete Zahl der Sterbefälle	אין דער אמתן זיינען געשטאָרבן Tatsächliche Zahl der Sterbefälle	
		abs.	%
< 3000	32	15	47,0
3000—6000	50	52	103,0
> 6000	23	37	162,0

דיאַבעט ווייזט בכלל אַרויס אַ טענדענץ צו פאַרגרעסערן זיך.

אויף יעדע 100,000 נפשות פון דער באַפעלקערונג אין ענגלאַנד** איז געשטאָרבן פון דיאַבעט:

Sterbefälle an Diabetes in England,** auf 100.000 der Gesamt-Bevölkerung:

4,0	1876—1880
5,1	1881—1885
6,2	1886—1890
6,9	1891—1895
8,1	1896—1900
8,9	1901—1905
10,2	1906—1910

אין פעטערבורג האָט די שטאַרבליכקייט פון דיאַבעט בא אידן גענעבן פאָלגנדע בילד.

אויף יעדע 100,000 נפשות פון דער פעטערבורגער אידישער באַפעלקערונג איז געווען געשטאָרבענע פון דיאַבעט:

Sterbefälle an Diabetes bei den Juden in Petrograd auf 100.000 Einwohner:

8,7	1900—1909
15,2	1910—1914
13,4	1915—1917
5,1	1918—1920

די דאָזיגע קליינע מאַבעלע באַווייזט, אַז ביז דער מלחמה האָט די שטאַרבליכקייט פון דיאַבעט בא די פעטערבורגער אידן געדאַלשן אין וואַקסן. אין די מלחמה־יאָרן האָט די שטאַרבליכקייט פון דיאַבעט אָנגעהויבן פאַלן, קאָן זיין דערקלאָר, ווייל די דערנערונג פון דער באַפעלקערונג איז פאַר דער צייט געווען ערגער. אין די דריי יאָר 1920—1918, בעת אין פעטערבורג האָט געהערשט דער הונגער און סיאָט זיך אויך געענדערט דער סאָציאַלער באַשטאַנד פון דער אידישער באַפעלקערונג, איז די שטאַרבליכקייט פון דיאַבעט טאָר שטאַרק געפאַלן.

פאַרגלייכן די שטאַרבליכקייט פון דיאַבעט בא די פעטערבורגער אידן און נים־אידן קאָן מען, צום באַדויערן, נים, ווייל אין דער פעטערבורגער אַלגעמיינער סטאַטיסטיק איז דיאַבעט נים אויסגעטיילט אַלס אַ באַזאָנדערע מויס־סבה.

* Die Sterblichkeit nach Todesursachen unter den Versicherten der Gothaer Lebensversicherungsbank für Deutschland, 1829—1878, Jahrbuch für Nat. u. Stat. № 5, Bd. XX.

** 73 Annual Report of the Registrar General of births, deaths and marriages in England and Wales. London 1912.

פאַרגלייכט מען די שטאַרבליכקייט פון דיאַבעט בא די פעטערבורגער אידן מיט דער שטאַרבליכקייט פון דער זעלבער קרענק בא דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג פון פאַרשיידענע גרויסע שטעט, זעהט מען, אַז די אידן גיבן אָפּ מער קרבנות דעם דיאַבעט.

אויף יעדע 100,000 נפשות פון דער באַפעלקערונג איז געווען געשטאָרבענע פון דיאַבעט*:

Sterbefälle an Diabetes auf 100.000 Einwohner: *

לאָנדאָן	— 1911 —	London	9,1
בערלין	— 1898 - 1902 —	Berlin	11,5
ניו־יאָרק	— 1901 — 1902 —	New-York	13,4
פאַריזש	— 1901 - 1902 —	Paris	14,1
בא די פעטער־בורגער אידן	— 1910 — 1914 —	bei den Juden in Petrograd	15,2

ווען דער שטאַרבליכקייט פון קרעפס בא אידן און נים־אידן זיינען די צוטרעפנדסטע סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן זעהר סותר־דינע. די סתירות זיינען, מעגליך, נאַטירליכע און שטימען מיט דער ווירקליכקייט. וואָרום סאַיז מעגליך און וואַרשיינליך, אַז די קרעפס־קראַנקהייט איז אָפטיינע פון נאַטור לעבנס־שטיינער פונם מענשן, אַז בא די פרומע קליינשטעטלדיגע אידן איז קרעפס אַ זעלטענע קרענק און בא די עמאַנסיפּירטע גרויס־שטאַדטישע אידן, פאַרקערט, זאָל קרעפס זיין אַ אָפטער נאַסט. פאַרשטייט זיך, אַז דערביי זיינען פאַראַן אַ סך אויסנאַמען.

אָבער חוץ דעם קאָן מען דאָ אַריינפאַלן אין אַנדער טעות. נעמט מען, למשל, פאַרגלייכן די שטאַרבליכקייט פון קרעפס בא אידן און נים־אידן גרונט פון אַלגעמיינע קאָעפיציענטן אָן אַ דיפערענצירונג לויטן עלטער פון די קראַנקע, באַקומט זיך אַ פאַלש בילד, וואָרום דער עלטער־באַשטאַנד פון אידן איז שטאַרק פאַרשיידן פון נים־אידן און בא אידן איז דאָ אַ גרעסערער פּראָצענט אַלטע לייט, וועלכע זיינען מער נוטה צו קרעפס.

ענדליך האָט די סטאַטיסטיק ווען דער שטאַרבליכקייט פון קרעפס טאָן אַ חסרון: זי נים אַ קינסטליך פאַראיינפאַכטע דורכשניטליכע גרויס פון דער שטאַרבליכקייט פון קרעפס בכלל און וויזט נים אָן, פון וואָסער אַ מין קרעפס דער געשטאָרבענער האָט געלידן. און מען דאַרף זיך דאָך משער זיין, אַז אין דעם פרט איז נעוויס פאַראַן אַ גרויסער חילוק אין דער שטאַרבליכקייט בא פאַרשיידענע גרופּן פון דער באַפעלקערונג. אָט האָבן מיר נעגט זיכערע ידיעות, אַז אַ געבורטשטער־קרעפס איז בא אידישע פרויען אַ זעלטענער דערשיינונג, ווי בא נים־אידישע; און, פאַרקערט — אַ קרעפס פון דער ברוסט־דריזע פרעמט זיך בא אידישע פרויען אָפטער, ווי בא נים־אידישע.

סאַיז שווער אַלס אַ בלל פעסטגעשטעלן, אַז אידן ליידן מער פון קרעפס, ווי נים־אידן, אַלנפאַלס אויפן סכך פון די עקזיסטירנדיגע מאַטעריאַלן קאָן מען דאָס בשום אופן נים טוען.

אַלס אילוסטראַציע פון די סתירות און די צוטרעפנדסטע מאַטעריאַלן נעמען מיר די סטאַטיסטישע ציפערן פאַר ווין** און בודאַפעשט***.

* Prinzing, F. Handbuch der medizinischen Statistik. Jena. 1905

** Berichte des Verstandes der Israelitischen Kultusgemeinde in Wien. — ציטירט לויט:
T. L. Hoffman. The mortality from cancer throughon the World. New-York, The Prudentiol Press, 1915.

*** Op. cit.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אויף יעדע 100.000 נפשות פון דער בא־
פעלקערונג איז געשטאָרבן פון קרעבס:

Sterbefälle an Krebs in Wien und Budapest auf 100 000 Einwohner:

בא ניט־אידן bei den Nichtjuden	בא אידן bei den Juden	Stadt — שטאָט	
118,8	133,3	Wien — 1901–1910 —	ווין
123,2	97,8	Budapest — 1904–1905 —	בודאַפּעשט

מיר זעהען, אַז אין ווין איז די שטאַרבליכקייט פון קרעבס בא אידן גרעסער, ווי בא ניט־אידן, און אין בודאַפּעשט, פאַרקערט, באַדייטער קלענער, ווי בא ניט־אידן. מיט וואָס דערקלערט זיך אַזאַ מין דערשיינונג און צי שטימען מאַקע די געבראַכטע ציפער מיט די ווירקליכע פאַרהעלטענישן אין לעבן — בלייבט אַ קשיא.

און אָט איז נאָך אַ מאַבעלע וועגן דער שטאַרבליכקייט פון קרעבס און אַנדערע נעפּעריליכע נעשווילעכצן לויטן עלטער און געשלעכט אין העסען * (אויסגערעכנט אויף יעדע 10.000 נפשות פון דער באַפעלקערונג פון אַנטשפּרעכנדיגן עלטער און געשלעכט):

Die Sterblichkeit an Krebs und anderen Neubildungen in Hessen* nach Geschlecht und Alter (auf 10 000 Lebende des gleichen Alters und Geschlechts)

Nichtjuden – ניט־אידן (1906–1910)		Juden – אידן (1901–1912)		עלטער־גרופּע Alter
פרויען weibl.	מענער männl.	פרויען weibl.	מענער männl.	
0,7	0,2	—	—	0–1
0,3	0,4	—	0,3	1–14
0,8	0,6	1,6	0,3	15–29
14,9	10,1	17,7	8,3	30–59
68,6	65,1	63,4	61,1	60–69
89,3	87,7	134,2	104,4	> 69
11,6	**8,8**	**17,7**	**11,9**	**Zus. - צוז.**

דער אַלגעמיינער קאָנסטאַטירונג פון דער קרעבס־שטאַרבליכקייט איז בא די העסענער אידן בא ביידע געשלעכטן גרעסער, ווי בא די דאָרטיגע ניט־אידן. לויטן עלטער נאָך שטייגט די שטאַרבליכקייט בא אידן שטאַרק, אָנהויבנדיג פון 70 יאָר און וויטער; אין עלטער פון 69—60 איז די שטאַרבליכקייט בא די העסענער אידן בא ביידע געשלעכטן קלענער, ווי בא ניט־אידן, און אין עלטער פון 59—30 איז בא די אידישע מענער קלענער די שטאַרבליכקייט און בא די אידישע פרויען גרעסער, ווי בא די ניט־אידישע.

די פאָלגענדיגע טאַבעלע באַווייזט, ווי זעלטן אידישע פרויען ליידן פון אַ נעפּריטמוטער־קרעבס און ווי אָפט פון אַ קרעבס אין דער ברוסט־דריזע. די ציפערן זיינען נענומען פאַר בודאַפּעשט** און מינכען ***.

*) Knöpfel: Die gegenwärtige Sterblichkeit der jüdischen und christlichen Bevölkerung des Grossherzogtums Hessen nach Gechlechts Alter und Todesursachen. Darmstadt.

Hoffman, op. cit. :ציטירט לויט

** Op. cit.

*** Theilhaber und Greischer. Zur Aetiologie des Carcinom. Zeitschrift f. Krebsforschung. Bd. 9.

Hoffman, Op. cit. :ציטירט לויט.

אין בודאַפּעשט איז אין די יאָרן 1904—05 צווישן יעדע 100 געשטאָרבענע פון קרעבס געווען געשטאָרבענע:

Von je 100 Gestorbenen an Krebs in Budapest (1904–05) waren Gestorbene an:

בא ניט־אידן bei den Nichtjuden	בא אידן bei den Juden	
49,6	58,3	פון קרעבס אין די פאַרדייאונג־אָרגאַנען an Krebs der Verdauungsorgane
24,3	10,3	פון געבירמוטער־קרעבס an Krebs der Gebärmutter
26,1	31,4	פון קרעבס אין אַנדערע אָרגאַנען an Krebs sonstiger Organe
100,0	100,0	צוזאַמען — Zus.

נאָך שאַרפער קומט אַרויס דער אונטערשיד אין דער שטאַרבליכקייט פון נעבירמוטער־קרעבס צווישן אידישע און ניט־אידישע פרויען אין מינכען.

אין די יאָרן 1909—1907 איז אין מינכען פון יעדע 100 פרויען, געשטאָרבענע פון קרעבס, געווען געשטאָרבענע פון אַ נעבירמוטער־קרעבס:

אידישע	ניט־אידישע
6,8	28,7

פאָלגענדיגע טאַבעלע באַווייזט, ווי ס׳ענדערט זיך די פאַרהעלטניש צווישן אידישע און ניט־אידישע פרויען בא דער שטאַרבליכקייט פון נעבירמוטער־קרעבס און פון ברוסט־דריזע־קרעבס.

צווישן יעדע 100 פרויען, געשטאָרבענע פון נעבירמוטער־קרעבס און ברוסט־דריזע־קרעבס, איז געווען געשטאָרבענע פון:

Von je 100 an Krebs der Gebärmutter und der Brust-Drüsen gestorbenen Frauen waren gestorbene an:

בא ניט־אידן bei den Nichtjuden		בא אידן bei den Juden		שטאָט Stadt
קרעבס פון די ברוסט־דריזן Krebs der Brustdrüsen	קרעבס פון גיך בירמוטער Krebs der Gebärmutter	קרעבס פון די ברוסט־דריזן Krebs der Brustdrüsen	קרעבס פון גיך בירמוטער Krebs der Gebärmutter	
17,5	82,5	53,2	46,8	בודאַפּעשט* Budapest
24,0	76,0	70,9	29,1	מינכען** München

*1904–05 ; **1907—09

אין פעטערבורג דריקט זיך אויס די פאַרהעלטניש צווישן אידן און ניט־אידן אין דער שטאַרבליכקייט פון קרעבס און אַנדערע נעפּעריליכע געשווילעכצן אויף פאָלגענדיגן אופן:

אויף יעדע 100.000 נפשות פון דער פעטערבורגער באַפעלקערונג איז געווען געשטאָרבענע פון קרעבס און פון אַנדערע נעפּעריליכע געשווילעכצן:

Sterbefälle an Krebs und anderen Neubildungen in Petrograd auf 100.000 Einw.

בא ניט־אידן bei den Nichtjuden	בא אידן bei den Juden	יאָרן Jahre
92,3	97,2	1900—1904
91,0	104,4	1905—1909
99,9	94,8	1910—1914
89,2	139,6	1915—1917
101,1	120,4	1918—1920

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

די מאַבעלע באַוויזט, אַז ביז דער מלחמה איז אין דער שטאַרבליכקייט פון קרעבס צווישן די פעטערבורגער אידן און ניט־אידן געווען ניט קיין גרויסע נפקא־מינה, נעמענדיג דערביי אין באַראַכט דעם אונטערשיד אין פרט פון עלטער־באַשטאַנד צווישן אידן און ניט־אידן. און די לעצטע יאָרן אָבער איז די שטאַרבליכקייט פון קרעבס בא די פעטערבורגער אידן שטאַרק געשטיגן און האָט אַ סך אַריבערגעגאַנגען די שטאַרבליכקייט פון דער זעלבער קראַנקהייט בא דער דאָרטיגער ניט־אידישער באַפעלקערונג. ווי באַוואוסט, האָט די שטאַרבליכקייט פון קרעבס אומעטום פאַר דער לעצטער צייט אַרויסגעוויזן אַ טענדענץ צום וואַקסן. בא דער פעטערבורגער ניט־אידישער באַפעלקערונג אָבער איז אין דעם פרט פאַר די לעצטע 20 יאָר, אויסער די סאַמע לעצטע פאַר יאָר, קיינע שנוים ניט צו באַמערקן. און בא די אידן אין פעטערבורג איז, ווי אומעטום, די שטאַרבליכקייט פון קרעבס פאַר די לעצטע יאָרן היפּש אויסגעוואַקסן; דאָס ניט רעגלמעסיג שפּרינגען פון די ציפערן הין און צוריק אין דעם אידישן טייל פון דער נעבראַכטער טאַבעלע דערקלערט זיך מיט דער קליינער צאָל קראַנקהייט־פאַלן.

לאָמיר פאַרגלייכן די שטאַרבליכקייט פון קרעבס בא די פעטערבורגער אידן און ניט־אידן לויטן עלטער און געשלעכט פאַר די יאָרן 1909—1900 (אויף יעדע 10.000 נפשות פון דעם אַנטשפּרעכנדיגן עלטער און געשלעכט):

Die Sterblichkeit an Krebs in Petrograd nach Geschlecht und Alter auf 10.000 Lebende des gleichen Alters und Geschlechts:

Nichtjuden — ניט־אידן		Juden — אידן		עלטער־גרופּע Alter
פרויען weibl.	מענער männl.	פרויען weibl.	מענער männl.	
5,8	4,2	7,1	6,2	31 – 40
21,4	18,0	17,4	16,8	41 – 50
41,8	57,1	48,3	55,6	51 – 60
72,1	103,2	67,7	106,4	61 – 70
156,0	145,6	189,9	146,1	71 – 80
155,0	117,4	125,0	176,5	> 80

פון דער דאָזיגער טאַבעלע איז צו זעהען, אַז דער אונטערשיד אין דער שטאַרבליכקייט פון קרעבס בא די פעטערבורגער אידן און ניט־אידן גייט ניט שטענדיג אין איין ריכטונג: אין איין עלטער־גרופּע איז בא די אידן די שטאַרבליכקייט נעסער, אין אַ צווייטער עלטער־גרופּע פאַרקערט. אַן אויסנאַם בילדן בלויז די אידישע מענער אין די עלטערע און נאָר אַלטע יאָרן; בא זיי שטייגט די שטאַרבליכקייט פון קרעבס אין אַלע יאָרן אַריבער די שטאַרבליכקייט בא די ניט־אידישע מענער פונם זעלבן עלטער. בכלל אָבער באַוויזט די טאַבעלע, אַז די שטאַרבליכקייט פון קרעבס איז בא די פעטערבורגער אידן געווען נעסער, ווי בא די ניט־אידן.

צום באַדויערן, איז אין די מעטריקע־ביכער פונם פעטערבורגער ראַטהאַוס ניט אָנגעוויזן, פון וואָנער אַ מין קרעבס מיטאָבן געלידן די געשטאָרבענע. אַזוי אַרום האָבן מיר ניט קיין מעגליכקייט צו פאַרגלייכן די פאַרשפּרייטקייט פון דעם אָדער יענעם מין קרעבס בא די פעטערבורגער אידן און ניט־אידן.

מיר גייען איבער צו דער שטאַרבליכקייט פון אַלקאָהאָליזם און פון „פאַרהונגערן".

די רובריק „אַלקאָהאָליזם" פון דער פעטערבורגער סטאַטיסטיק נעמט אַרום הויפּטאַכלעך די טויט־פאַלן פון שכרות־הייץ און אַנדערע אַלקאָהאָל־פאַסיכאָן און אויך די פאַלן פון פאַרסמען זיך מיט אַלקאָהאָל. די ידיעות וועגן דער שטאַרבליכקייט פון די דאָזיגע סבות זיינען טאָך קנאַפּ אויף פעסטצושטעלן נעגיר, ווי וויט דער אַלקאָהאָליזם איז פאַרשפּרייט צווישן דער אָדער יענער באַפעלקערונג־גרופּע, פונדעסטוועגן קאָן מען אויך פון די דאָזיגע ידיעות באַקומען איינינע נאַרן באַשטימט כללים.

פאַר די יאָרן 1914—1900 זיינען בא אידן געשטאָרבן פון אַלקאָהאָל 20 מאָל וויינינער, ווי בא ניט־אידן.

אויף יעדע 100.000 נפשות פון דער פעטערבורגער באַפעלקערונג זיינען אין 1900—1914 געווען געשטאָרבענע פון אַלקאָהאָל:

Sterbefälle an Alkoholismus in Petrograd 1900—1914 auf 100.000 Einwohner:

bei den Juden	— 1,6 —	בא אידן
bei den Nichtjuden	— 29,1 —	בא ניט־אידן

דעם מערמין „טויט פון פאַרהונגערן", אָדער פּשוט — „הונגער־טויט" האָבן די פעטערבורגער דאָקטוירים גענומען בא נאַכן אין זייערע ציינגנישן וועגן די טויט־סבות ערשט אין סוף 1917 יאָר. אין די מעטריקע־ביכער פונם פעטערבורגער ראַטהאַוס זיינען ביז דער צייט פאַר אַ משך פון 17 יאָר (1916—1900) פאַרדעניסטירט בלויז 4 טויט־פאַלן פון „אויסגעדאַרטקייט"; מקאָן ניט וויסן, צי דאָ האַנדלט זיך וועגן הונגער־אויסגעדאַרטקייט אָדער וועגן עפּעס אַן אַנדער קאַבעקטישן צושטאַנד.

פאַרן יאָר 1917 זיינען אין פעטערבורג געשטאָרבן פון „הונגער־טויט" — 3 אידן; אין 1918 יאָר — 64, אין 1919 — 76 און אין 1920 — 60. אַזוי אַרום זיינען פאַר די כאַרמיגע דריי יאָר 1920—1918 געשטאָרבן אין פעטערבורג פון הונגער 200 אידן. פון דער פעטערבורגער ניט־אידישער באַפעלקערונג איז פאַר דער זעלבער צייט געשטאָרבן פון הונגער 14.000 נפשות, אויף יעדע 10.000 אידן מאַכט אויס אומגעקומענע פון הונגער 20,4 און אויף יעדע 10.000 ניט־אידן — אַן ערך 45.

די שטאַרבליכקייט פון אַנדערע פאַרשידענע קראַנקהייטן בא די פעטערבורגער אידן און ניט־אידן הערט פאַרגעשטעלט דורך פאָלגנדיגער טאַבעלע, אויף וויפיל דאָס איז מעגליך געווען בא דעם שוין אויבערמאַגטן חילוק צווישן דער גרויסער און נאָמענקלאַטור, וועלכע מיר האָבן באַנוצט פאַר דער סטאַטיסטיק פון טויט־סבות בא דער אידישער באַפעלקערונג, און די, וועלכע די פעטערבורגער אָפיציעלע סטאַטיסטיק האָט באַנוצט פאַר דער באַפעלקערונג אין אַלגעמיין. מיר האָבן צוגעמעגעשטעלט די טאַבעלע פאַר נאָכצו 15 יאָר (1914—1900) מיטאַמאָל, ווי מיר זאָלן באַקומען אין אַנדער רישות נעסערע צאָלן.

אויף יעדע 10.000 נפשות פון דער פעטערבורגער באַפעלקערונג איז געווען געשטאָרבענע:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Auf je 10.000 Einwohner starben in Petrograd an:

בײַ ניט־אידן bei den Nichtjuden	בײַ אידן bei den Juden	קרענקהייט: — Todesursache:
0,8	0,3	פון ראַכיס (ענגלישע קריינק) Rachitis
20,2	13,1	פון מאַרק־קראַנקהייטן, נערוון־קראַנק־הייטן און אַפּאָפּלעקסיע Krankheiten des Nervensystems und Apoplexia
1,7	1,1	פון פסיכישע קראַנקהייטן Geisteskrankheiten
14,6	11,8	פון הערץ־ און בלוט־געפעס־קראַנק־הייטן Herzleiden u. Blutgefäßkrankheiten
4,5	1,9	פון קראַנקהייטן אין די אָטעם־אָרגאַנען (חרן פּנעאומאָניע) Krankheiten der Atmungsorgane
0,4	0,8	פון אַפּענדיציט (בלינדע קישקע) Blinddarmentzündung
2,0	2,2	פון פעריטאָניט (בויך־הויט־אַנצינדונג) Bauchfellentzündung
1,2	1,0	פון לעבער־ און גאַל־קראַנקהייטן Krankheiten der Leber u. Gallenblase
38,4	9,2	פון קראַנקהייטן אין מאָגן און אין די קישקעס Magen- und Darmkrankheiten
5,3	2,7	פון נירן־אָנצינדונג Nierenentzündung

אַלזאָ, כמעט פון אַלע אָקאַרשט־אויסגערעכנטע טויט־סבות איז די שטאַרבליכקייט בײַ די פעטערבורגער אידן נעווען קלענער, ווי בײַ די ניט־אידן. אָבער דער אונטערשיד איז ניט בײַ אַלע סבות דער זעלבער. דער גרעסטער אונטערשיד איז בײַ קראַנקהייטן פון מאָגן און קישקעס; די שטאַרבליכקייט פון די דאָזיגע קראַנקהייטן איז בײַ די פעטערבורגער אידן פיר מאָל קלענער, ווי בײַ דער ניט־אידישער באַפעלקערונג. דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס אין דער דאָזיגער רובריק גייט אַריין דער־עיקר קינדער־שלשול, און בײַ די פעטערבורגער אידן איז די שטאַרבליכקייט צווישן קינדער אין עלטער ביז 1 יאָר בכלל זעהר קליין.

באַדייטנד קלענער (מער ווי 2 מאָל) איז בײַ די פעטערבורגער אידן אויך די שטאַרבליכקייט פון קראַנקהייטן אין די אָטעם־אָרגאַנען (חרן פּנעאומאָניע); אהער הערן אַריינגערעכנט: פלעווריט, לונגען־עמפיזעמע, כאַנדרענע, לונגען־עשוויר, בראָנכיט א. ד. גל.

כמעט אַזוי פרים איז דער אונטערשיד אין דער שטאַרבליכקייט פון נערוון (לונגען־אַנצינדונג); דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס בײַ אידן איז ווייניג פאַרשפּרייט אַל־קאָהאָליזם און עס זיינען היכנינער פאַרשפּרייט איינינע שאַרפע אינפעקציע־קראַנקהייטן, וואָס רופן אַרויס נעפּרים.

אַ ביסל קלענער איז שוין דער אונטערשיד בײַ די מאַרק־, נערוון־ און פסיכישע קראַנקהייטן: בלויז אַנדערהאַלבן מאָל. דאָ האַנדלט זיך הענג שווערע אָרגאַנישע טויט־קראַנקהייטן אין מאַרק פון קאָפּ פאַרער פון תוט השדרה, און אַזוי ווי בײַ די דאָזיגע קראַנקהייטן שפּילן די נעפּמע עטיאָלאָגישע ראָלע טיטלים און אַלקאָהאָליזם, איז דערויבער בײַ אידן דאָ די שטאַרבליכקייט קלענער.

דערפון איז אָבער כלל ניט געדרונגען, אַז נערוון־קראַנקהייטן בכלל זיינען ווייניג פאַרשפּרייט צווישן די פעטערבורגער אידן.

בנתע די פסיכישע קראַנקהייטן, שפּיגלען די ידיעות הענג די נעשטאָרבענע זעהר ווייניג אָפּ די ווירקליכע קראַנקעוודינקייט מיט פסיכאָזן. נאָך מער: ווי גיבן אפילו ניט קיין פולע ציפערן פון די נעשטאָרבענע פסיכיש־קראַנקע, וואָרום די אַלע פסיכיש־קראַנקע, וואָס שטאַרבן, למשל, פון טומערקוליאָז, פון שאַרפע אינפעקציעס און בכלל פון אַלע אַנדערע שאַרפע קראַנקהייטן, ווערן נאָר אַריינגעטראָגן אין די אַנשפּרעכנדיגע רובריקעס. אין דער רובריק נעשטאָרבענע פון פסיכישע קראַנקהייטן גייען אַריין הויפּטזאַכליך נעשטאָרבענע פון פּראָגרעסיוו פּאַראַליש, פון פסיכאָזן דורך אָרגאַנישער צעשטערונג פון מאַרק און בכלל פון קאָכעקטישן צושטאַנד, וואָס איז אַ רעזולטאַט פון פסיכאָז.

אַ קליינער אונטערשייד צווישן פעטערבורגער אידן און ניט־אידן איז אויך פאַראַן אין דער שטאַרבליכקייט פון לעבער־ און גאַל־קראַנקהייטן און אויך פון קראַנקהייטן אין דער בלוט־צירקולאַציע. דאָ זיינען בײַ אידן די ציפער עמוזאָס קלענער, ווי בײַ ניט־אידן. דערביי דאַרף מען ניט פאַרגעסן, אַז אין דער רובריק „לעבער־קראַנקהייטן״ גייט אויך אַריין לעבער־צירראָז פון אַלקאָהאָל, — און אַזוי ווי אַלקאָהאָליזם איז בכלל ווייניג פאַרשפּרייט בײַ אידן, איז די דאָזיגע קראַנקהייט בײַ זיי אויך קאַפּעער פאַרשפּרייט, ווי בײַ ניט־אידן. אַזוי פרום קאָן אויסקומען, אַז די אינערינע גאַל־ און לעבער־קראַנקהייטן, וואָס גייען אַריין אין דער דאָזיגער רובריק, זיינען צווישן אידן פאַרשפּרייט ניט ווייניגער, אפשר נאָך מער, ווי צווישן אידן.

פון דער נאַכצער פאַבעלע איז נאָר די שטאַרבליכקייט פון אַפּענדיציט און פעריטאָניט בײַ אידן גרעסער, ווי בײַ ניט־אידן: אין ערשטן פאַל 2 מאָל מער און אין צווייטן — מיט 20% מער. די ציפערן אָבער פון די ביידע רובריקעס זיינען אַזוי קליין, אַז אויף ווי ברען כללים קאָן מען ניט. וואָס איז נתנ ספּעציעל פעריטאָניט, — אַ קראַנקהייט, וואָס אַנטוויקלט זיך אין פּראָצעס פון אַ סך פאַרשיידענע קראַנקהייטן, — איז דאָ בכלל שווער צו מאַכן וואָסערע מעיס איז אויספירן. ס׳איז מעגליך, למשל, אַז אַ סך פאַלן פון אַפּענדיציט, בײַ וועלכע ס׳איז שפּעטער אַרויסגעקומען נעוואָרן אַ פעריטאָניט, זיינען דערנאָך אַריינגערעכנט נעוואָרן ניט אין זייער איינענער רובריק, נאָר אין דער רובריק „פעריטאָניט״; און אַזוי ווי אַפּענדיציט איז בײַ די פעטערבורגער אידן, ווייזט אויס, אַ אָפטערע דערשיינונג, ווי בײַ ניט־אידן, זיינען שוין כמילא אויף דעם חשבון אויך אויסגעוואָקסן די ציפערן אין דער רובריק „פעריטאָניט״.

צום שלום וועלן מיר זיך נאָך אָפּשטעלן אויף דער סטאַטיסטיק פון זעלבסטמאָרדן בײַ די פעטערבורגער אידן. די פאַבעלע נעמט אַרום די צאָל זעלבסטמאָרדן בײַ פעטערבורגער אידן און ניט־אידן פאַר די יאָרן 1920—1900.

אויף יעדע 100.000 נפשות פון דער באַפעלקערונג אין פעטערבורג זיינען געווען זעלבסטמאָרדן:

Selbstmorde in Petrograd auf 100.000 Einw.:

ניט אידן bei den Nichtjuden	אידן bei den Juden	יאָרן Jahre
10,3	14,4	1900—1904
25,1	17,9	1905—1909
29,7	25,7	1910—1914
10,8	11,3	1915—1917
*	30,3	1918—1919
21,1	19,7	1920

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

פון 1900 ביז דער יאַפּאַנישער מלחמה און ביז דער רעוואָלוציע פון 1905־טן יאָר איז אין פעטערבורג געווען פאַרהעלטניס־מעסיג ווייניג זעלבסטמאָרדן, אָבער אָנהויבנדיג פון 1907—1906 זיינען זעלבסטמאָרדן געוואָרן אַ אָפטע דערשיינונג. אין די מלחמה־יאָרן האָט די צאָל זעלבסטמאָרדן אין פעטערבורג היפּש אַ שפּרונג געטאָן צוריק. ווי גרויס מ׳איז געווען די צאָל זעלבסטמאָרדן בא דער פעטערבורגער ניט־אידישער באַפעלקערונג פאַר די יאָרן 1919—1918, דאָבן מיר קיין באַריף ניט. בא די אידן, ווייסן מיר, איז די צאָל זעלבסטמאָרדן פאַר די דאָזיגע ביידע יאָרן געווען זעהר גרויס. אין 1920־טן יאָר איז די צאָל זעלבסטמאָרדן אין פעטערבורג געווען גרעסער, ווי אין די ערשטע מלחמה־יאָרן, אָבער קלאַפּער, ווי אין די לעצטע פאַרמלחמה־יאָרן. דער אונטער־שייד צווישן די פעטערבורגער אידן און ניט־אידן בנגע דער צאָל זעלבסטמאָרדן איז ניט קיין גרויסער און ניט קיין שטענדיגער. אין די יאָרן 1904—1900 איז די צאָל זעלבסטמאָרדן בא אידן עפּ־וואָס גרעסער; פון 1905 ביז סאַמע 1915 איז שוין די צאָל זעלבסטמאָרדן בא ניט־אידן גרעסער עפּוואָס און אין די יאָרן 1917—1915 איז שוין ווידער בא אידן די צאָל זעלבסטמאָרדן גרעסער.

אַרויסגעטינען בכלל אַ וועלכע ניט איז געוועצמעסיגע פאַרהעל־טעניש צווישן דער צאָל זעלבסטמאָרדן בא אידן און ניט־אידן איז אומ־מעגליך, וואָרום אַזאַ געוועצמעסיגקייט איז מסתמא ניט פאַראַן.

אין בייערן, למשל, איז אין די לעצטע פאַרמלחמה־יאָרן די צאָל זעלבסטמאָרדן בא אידן געווען עפּוואָס גרעסער, ווי בא דער איבעריגער באַפעלקערונג; אין בודאַפּעשט, פאַרקערט, איז די צאָל זעלבסטמאָרדן בא אידן געווען פיל קלענער, ווי בא ניט־אידן.

אויף יעדע 100.000 נפשות פון דער בודאַ־פעשטער באַפעלקערונג איז אין די יאָרן 1908—1905 געווען געשטאָרבענע דורך זעלבסטמאָרד:

Selbstmorde in Budapest auf 100.000 Einw.:

bei den Juden	— 25,8 —	בא אידן
bei den Nichtjuden	— 38,8 —	בא ניט אידן

טויט פון אומגליק־פאַלן און מערדעריין איז בא די פעטערבור־גער אידן געווען באַדייטנד זעלטענער, ווי בא דער ניט־אידישער באַפעלקערונג.

אויף יעדע 100.000 נפשות פון דער באַפעלקערונג איז אין פעטערבורג אין די יאָרן 1914—1905 געווען געשטאָרבענע:

Verunglückung u. and. gewaltsame Einwirkungen

a) Verunglückung — אומגליק־פאַלן (a

bei den Juden	— 16,6 —	בא אידן
bei den Nichtjuden	— 49,6 —	בא ניט אידן

b) Mord u. Totschlag — מערדעריין (b

bei den Juden	— 4,2 —	בא אידן
bei den Nichtjuden	— 9,6 —	בא ניט־אידן

פאַר די מלחמה־יאָרן האָט זיך אין פעטערבורג די צאָל הריגות און אומגליק־פאַלן שטאַרק פאַרקלענערט. אין 1917 יאָר איז די צאָל הריגות אויסערגעוויינליך אויסגעוואַקסן. אין די יאָרן 1915—1916 איז אין פעטערבורג געווען 147 דערמאָרדעטע (דערין 1 איד) און אין דעם איין יאָר 1917 איז געווען דערמאָרדעטע אין פעטערבורג 1100 (דערין 29 אידן).

מיר ברייענען ווייטער אַ פאַבעלע, וואָס ווייזט אונז די שטאַרב־ליכקייט בא דער אידישער באַפעלקערונג פון פעטערבורג פאַר 20 יאָר, פאַרגלייכן מיט דער צאָל געבורטן, חתונות און נטי׳ן.

די נאַטירליכע באַוועגונג בא די אידן פון פעטערבורג

1900 — 1920

Die natürliche Bewegung der jüdischen Bevölkerung in Petrograd

אויף 1000 נפשות איז אויסגעקומען: Auf 1000 jüd. Einwohner entfielen: געבוירענע מער ווי געשטאָרבענע Geborene mehr als Gestorbene	געשטאָרבענע Todesfälle	לעבעדיג־געבוירענע Lebendgeborene	חתונות Eheschließungen	צוווקס Geburtenüberschuß	שטאַרבפאַלן Todesfälle	טויט־געבוירענע Totgeburten	לעבעדיג־געבוירענע Lebendgeborene	צאָל גטין Zahl der Scheidungen	צאָל חתונות Zahl der Ehen	צאָל אידן Mittlere jüdische Bevölkerung	יאָר Jahr
18,2	14,4	32,6	8,2	362	287	26	649	20	163	19 886	1900
17,9	14,5	32,4	6,8	376	305	23	681	30	142	20 990	1901
15,1	14,1	29,2	7,0	335	313	25	648	29	156	22 156	1902
14,8	13,0	27,8	6,6	347	304	36	651	27	155	23 386	1903
13,8	14,1	27,9	6,6	341	348	19	689	25	162	24 684	1904
9,6	14,4	24,0	5,9	251	374	32	625	23	155	26 055	1905
11,0	14,3	25,3	8,5	304	393	29	697	29	234	27 503	1906
11,7	12,4	24,1	8,6	338	361	42	699	27	251	29 030	1907
8,4	14,5	22,9	8,4	258	445	26	703	52	258	30 641	1908
8,8	12,7	21,5	7,1	284	412	25	696	39	231	32 343	1909
8,1	11,6	19,7	7,1	279	395	32	674	49	241	34 139	1910
8,6	10,4	19,0	6,0	311	375	33	686	54	216	36 035	1911
6,8	10,1	16,9	6,1	260	385	30	645	63	234	38 135	1912
5,0	10,3	15,3	6,2	202	414	26	616	56	249	40 147	1913
5,9	9,3	15,2	5,7	246	396	21	642	30	240	42 377	1914
2,1	12,6	14,7	4,8	95	564	26	659	23	216	44 730	1915
0,0	13,2	13,2	5,9	2	622	29	624	56	279	47 214	1916
— 3,5	14,4	10,9	11,3	—175	719	31	544	75	562	49 835	1917
— 9,8	22,7	12,9	16,5	—395	912	23	517	·	665	40 206	1918
—18,7	31,2	12,5	10,2	—606	1009	16	403	·	330	32 328	1919
—11,0	28,2	17,2	20,6	—280	719	13	439	·	524	25 453	1920

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

די אידן אין אוקראַינע

י. קאָראַלניק

Die Juden in der Ukraine

von I. Coralnik

(סוף)

IV

עלטער־אויפבוי

Altersaufbau

אַ נאָכבע רייע נעשייענישן פון די לעצטע פיקה און צוזאַמענ־יאָר האָבן נעבראַכט דערצו, אַז אַ דער נעשלעכט־צוזאַמענשטעל פון דער אידישער באַפעלקערונג, אַי איר עלטער־אויפבוי האָבן זיך שטאַרק געענדערט.

די עמיגראַציע, וואָס האָט פאַרכאַפּט דאָס רוסישע אידי־שן די לעצטע עטליכע צענדליג יאָר, האָט אַרויסגעריסן פון דער אוקראַינישער אידישער באַפעלקערונג העכער אַ האַלבן מיליאָן נפשות, מרוב אינם פרוכבערונג־ און אַרבעטסיהיגן עלטער.

צו דערזעלבער צייט הייבט זיך אָן אַלץ קלאָרער און קלאָרער אַרויסצוזיין בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון אוקראַינע אַ שטאַרקע טענדענץ צו פאַרקלענערן די צאָל נע־בורטן.

אַלס וועגעפונקט קאָן דאָ באַצייכנט ווערן דאָס יאָר 1905. פון דעם רגעזיגן יאָר הייבט אָן די צאָל נעבורטן בײַ דער אידישער באַ־פעלקערונג פון אוקראַינע פאַסעליך אָבער אָן אַן אויסהער צו פאַלן.

די וועלט־מלחמה האָט אָפּגעשטעלט דעם שטראָם פון דער עמיגראַציע. זי האָט אָבער אַרויסגערופן בײַ דער אידי־שער באַפעלקערונג אַ שטאַרקע פאַרקלענערונג פון די נעבורטן און אַ באַדייטנדיגן וואוקס פון דער שטאַרב־ליכקייט.

די מאָביליזאַציעס האָבן אָפּגעצויגן אויפן פראָנט אַ גאַנץ היפּשע צאָל אידישע מענער אין עלטער פון 44—20 יאָר.

צום באַדויערן, קאָן מען נים פעסטשטעלן, וואָס פאַר אַ חלק די אידישע באַפעלקערונג פון אוקראַינע האָט געדאָרט אין דער קאָלאָסאַלער צאָל מלחמה־קרבנות, וואָס רוסלאַנד האָט נעבראַכט דער אימפּעריאַליסטישער מלחמה; מען קאָן אָבער מיט זיכערקייט זאָגן, אַז די צאָל אידישע מלחמה־קרבנות איז נעווען אַ גאַנץ באַדייטנדיגע, — רעכענט מען דערביי נישט נאָר הרגים, נאָר אויך פאַרוואונדעטע, פאַרקריפּלטע און נעפאַנגענע, וואָס האָבן זיך נישט אויסגעקומען צוריק.

דער בירגער־קריג האָט נאָך מער צעשטערט די נאָר־מאַלע פּראָצענטן פון דער פאַטריליכער באַוועגונג בײַם אוקראַינער אידענטום. נישט נעקוקט אויף דער דעמאָביליזאַציע, האָט זיך די נע־בורטנדיגקייט בײַ דער אידישער באַפעלקערונג נישט נאָר נים פאַרגרעסערט, נאָר, פאַרקערט, זי איז צוליב די פּאָגראָמען נעפאַלן אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער.

די עפּידעמיעס פון 1919 און 1920־טן יאָר האָבן מיט אַ מאָל אויסגעריבן די שטאַרגליכקייט בײַ דער אידי־שער באַפעלקערונג צו אַ אויסגעזייגליך הויכער מדרגה, אַזוי אַז דער באַלאַנס פון דער נאַטירליכער באַוועגונג בײַ דער אידישער באַפעלקערונג הערט אויף געוויס אַ נעגאַטיווער.

באַזונדער שטאַרק וואַקסט אין די יאָרן די שטאַרבליכקייט פון די זוין־קינדער.

חוץ די אויבנערמאָנטע מאָמענטן איז נאָך צו פאַרצייכענען אַ אידישע מאַסן־עמיגראַציע, וואָס איז נעגאַנגען פון אוקראַינע סוף 1919 און אָנהויב 1920, מערסטנטייל קיין רומעניע און פּוילן און וואָס האָט צוגענומען נים וויניגער פון סיקה און זיבעציג מיזונט אידישע נפשות, מרוב מענער אין אַרבעטסיהיגן עלטער.

אָט די אַלע אויסגערעכנטע הערשיינונגען האָבן אינגאַנצן צע־שטערט די נאָרמאַלע פאַרטיילונג פון די געשלעכטער בײַ דער אידישער באַפעלקערונג און די נאָרמאַלע פּראָפּאָרץ צווישן פאַר־שיידענע עלטער־גרופּעס.

די מאַסעריאַלן, וואָס מיר בריינגען הייטער, גיבן זעהר אַ אויסגעשפּראָכן בילד פון די אַלע צעשטערונגען און אונאָרמאַל־קייטן, וועלכע זיינען אַ רעזולטאַט פון די אינקורצן כאַראַקטע־ריזירטע דערשיינונגען.

די טאַבעלע XIV בריינגט דעם עלטער־ און געשלעכט־אויסבוי פון זיבן נובערניעס — קיעווער, אָדעסער, ניקאָלאַיעווער, כאַרקאָווער, פּאָלטאַווער, קרעמענטשוגער און טשערניגאָווער. מיר גיבן דערביי די נובערניעס אין זייערע גרענעצן פון 1920־טן יאָר, מחמת בנגע די פראַגעס פון עלטער־ און געשלעכט־אויסבוי איז אוממעגליך אויסצושיידן פון זיי די אַמאָליגע סיקה נובערניעס — קיעווער, כערסאָנער, כאַרקאָווער, פּאָלטאַווער און טשערניגאָווער.

די דאָזיגע עדערונג אין אַנדער ביזאַיצטיגן מעטאָד פון באַאַר־בעטן דעם מאַטעריאַל דערלויבט אונז דאָך צו פאַרגלייכן די דאָזן וועגן די אויסגערעכנטע זיבן נובערניעס מיט די ציפערן וועגן די אַמאָליגע סיקה נובערניעס פאַרן 1897־טן יאָר, — מיר פאַרגלייכן דאָך נישט אַבסאָלוטע צאָלן, נאָר רעלאַטיווע.

שוין פון ערשטן קוק אויף די צאָלן פון טאַבעלע XIV איז זיך לייכט אויבערצוגיינען, אַז אין 1920־טן יאָר האָבן מיר צו פון מיט אַ אונאָרמאַלן בוי פון דער אידישער באַפעלקערונג. סיזאַרפּס זיך גלייך אין די אויגן, אַז דער נאָכבער געביי שטייט אויף אַ זעהר שטאַלן פונדאַמענט.

אַזוי זעהן מיר, אַז די קינדער אינגער פון איין יאָר מאַכן אויס בסך־הכל נים מער פון 1,3 פּראָצענט לגבי דער נאָכבער אידישער באַפעלקערונג; די עלטער־גרופּע פון 1 ביז 9 יאָר נים נאָר 17,2 פּראָצענט.

די שטאַלקייט פון פונדאַמענט הייזט זיך אַמבעסטן אַרויס, הען מיר פאַרגלייכן די דאָזיגן פון 1920־טן יאָר מיט די פאַרהעלט־נישן אין 1897־טן, וועלכע קאָנען געריכנט ווערן פאַר נאָרמאַל.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. — XV — טאב׳
דער עלטער־אויפבוי בא דער אידישער באפעלקערונג
אין אוקראינע
— 1897 אין und 1920 —
Die Verteilung der jüdischen Bevölkerung
auf 10jährige Altersklassen

צוזאמען zusammen		פרויען weiblich		מענער männlich		געשלעכט — Geschlecht / יאר־Zählungsjahr / עלטער־גרופּע Alter
1920	1897	1920	1897	1920	1897	
1,3	3,1	1,2	3,0	1,5	3,2	0—1
17,2	25,2	15,7	24,6	19,1	25,8	1—9
25,9	24,3	25,8	25,4	26,1	23,0	10—19
18,2	16,9	21,3	17,1	14,4	16,8	20—29
11,5	11,7	10,9	11,3	12,2	12,0	30—39
10,4	8,3	10,5	8,3	10,3	8,4	40—49
8,6	5,8	7,9	5,8	9,5	5,8	50—59
6,7	4,1	6,6	4,5	6,7	5,0	>59
0,2	—	0,1	—	0,2	—	Unbek. — אומבקאנט
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Zus. — סך־הכל

באמ.: די ציפערן פאר 1897 זיינען נעטומען פאר די אמא־ליגע מיר נובערניעס: קיעווער, בערסאבער, פאלטאווער און טשערנינגאווער, וועלכע פאלן צוזאמען מיט ווקס (קיעווער, אדע־סער, ניקאלאיעווער, קרעמענטשוגער, פאלטאווער און טשערני־גאווער) פון די אויסגערעכנטע זיבן גובערניעס.

מיר זעהן דאָ, אז דער פּראָצענט קינדער אינגער פון איין יאָר איז אין 1920־טן יאָר מער ווי צוויי מאָל גידערינער, איידער אין 1897־טן יאָר: דעמאָלט — 3,1, איצט שוין — 1,3.

באַדייטונג פאַרקלענערט האָט זיך אויך די קינדער־גרופּע פון 1 ביז 9 יאָר: — פון 25,2 אין 1897־טן יאָר איז איר פּראָצענט אין 1920־טן יאָר געפאַלן ביז 17,2, ד. ה. אַ פאַרקלענערונג אויף אַ נאָך דריטל!

די גרופּע 19—10 נים אין 1920־טן יאָר אַ קליינע פאַרגרעסע־רונג: 24,3 אין 1897־טן יאָר, איצט — 25,9 פּראָצענט. אינטערעסאַנט איז דערביי, וואָס דער דאָזיגער וואוקס איז פאַרגעקומען מיטן אינגאַנצן אויסן חשבון פון דער מענליכער באַ־פעלקערונג. אין 1897 גיבן די מענער 23,0 פּראָצענט, אין 1920־טן—שוין 26,1; די פרויען־גרופּע בלייבט אָבער פאַר די 23 יאָר סטאַביל—פון 25,4 אין 1897־טן יאָר איז איר פּראָצענט דער־נאָנען בלויז ביז 25,8 אין 1920־טן יאָר.

ציהען מיר אונטער אַ סך־הכל פאַר דער נאָנצער קינדער־גרופּע פון 19—1 יאָר, באַקומען מיר:

1897 . . . . . 52,6 פּראָצענט
1920 . . . . . 44,4 „

בא דער מענליכער אידישער באפעלקערונג האָבן מיר אַנטש־שפּרעכנדיג — 52,0 און 46,7; בא די פרויען — 53,0 און 42,7.

פון דעם איז קלאָר צו זעהן, אַז די באַזע פון דעם עלטער־נעביי בא דער אידישער באפעלקערונג האָט זיך שטאַרק פאַר־שמעלערט, — אַ פּעלי־וואָ פון דער שטאַרק פאַרקלענערטער צאָל נעבורטן פאַר די לעצטע 20—15 יאָר.

אויב אין 1897־טן יאָר האָט דער עלטער־נעביי פון דער אידי־שער באפעלקערונג אין אוקראינע פאַרגעשטעלט מיט זיך אַ נאָר־מאַלע פּיראַמידע, האָט יעדע העכערע עלטער־גרופּע איז קלענער פון דער אונטערשטער, איז אָט די פּיראַמידע אויצט, אין 1920־טן יאָר, צעבראָכן און צעפאַלן געוואָרן.

דאָס פאַלן פון פּראָצענט קינדער רופט פאַרזיכ אַ מעכאַ־נישן וואוקס פון די העכערע עלטער־גרופּעס — פון 59—20 יאָר.

אַזוי האָבן די דאָזיגע גרופּעס אויסגעמאַכט (פון יעדע הונדערט):

יאָר	מענער	פרויען	צוז.
1897	43,0	42,5	42,7
1920	46,4	50,6	48,7

בא די פרויען איז דער וואוקס אַ סך אַ גרעסערער, איידער בא די מענער. בא די לעצטע האָבן מיר אַ פאַרגרעסערונג נישט מער, ווי אויף 7,9 פּראָצענט, בשעת דער אַנטייל פון דער דאָזיגער גרופּע בא די פרויען האָט אויס כמעט אויף אַ נאָנץ פינפטל — אויף 19,1 פּראָצענט.

די וועלט־מלחמה און דער בירגער־קריג מיט די פאָגראָמען האָבן אין דער מענליכער אידישער באפעלקערונג אָנגעמאַכט אַ גרעסערן חורבן, ווי אין דער ווייבליכער.

אויסטיילונג די מענער־גרופּע, וואָס האָט זיך אַמשטאַרקסטן באַטיילינט אין דער מלחמה, די 29—20 יאָרינע, זעהן מיר, אַז זייער אַנטייל אין דער מענליכער באפעלקערונג איז באַדייטנדיג נעפאַלן — פון 16,8 אין 1897־טן יאָר ביז 14,4 אין 1920. פאַרקערט, די פרויען פון דעם עלטער זיינען פון 17,1 פּראָ־צענט אין 1897־טן יאָר אויסגעוואַקסן אויף אַ נאָנץ פינפטל — ביז 21,3 פּראָצענט.

מען דאַרף נעמען אין אַכט, אַז אַ נעוויסע צאָל אידישע מע־נער אין עלטער פון 29—20 זיינען צום מאַמענט פון ציילונג נע־ווען אין דער רוסישער אַרמיי (די רוסיש־אַרמייער זיינען נעציילט געוואָרן באַזונדער). אָבער דאָך איז נאָר קיין סתק נים, אַז דער קריג — דער אימפּעריאַליסטישער און דער בירגער־קריג — האָבן אויעקגערוקט אַ יעדן היפּשן צאָל אידישע מענער פון בלי־הענדסטן און עקאָנאָמיש־וויכטיגסטן עלטער.

אַ קוק אויף די רעזולטאַטן פון די ציילונגען, וואָס זיינען פאָרגעקומען אין איינעם לענדער נאָך דער מלחמה, וועט אונז ווייזן, ווי אויסגיביג איז דער עלטער־אויפבוי פון דער אידישער באפעלקערונג אין אוקראינע אין פאַרגלייך מיטן עלטער־אויפבוי פון אַנדערע פעלקער.

פאַרגלייכנדיג די רעזולטאַטן פון די צוויי ציילונגען 1897 און 1920 פאַר נאָנץ אייראָפּייאיש רוסלאַנד, באַקומען מיר פאָלגנדיג בילד:

Tab. — XVI — טאב.
דער עלטער־אויפבוי פון דער באפעלקערונג אין אייראָפּ־רוסלאַנד
— 1897 אין und 1920 —
Die Verteilung der Bevölkerung in Europ. Rußland
auf 10jährige Altersklassen

1920	1897	יאָר — Zählungsjahr / עלטער־גרופּע — Altersklasse
26,6	27,3	0—9
24,4	21,4	10—19
12,0	15,8	20—29
11,3	12,4	30—39
9,8	9,4	40—49
7,6	6,7	50—59
8,2	7,0	> 59
0,1	—	Unbek. — אומבאק.
100,0	100,0	Zus. — סך־הכל

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. — XIV — טאב.

געשלעכט-און עלטער-אויפבוי באַ דער באַפעלקערונג אין אוקראינע
— 1920 —
Die Bevölkerung der Ukraine nach dem Geschlecht u. Alter

Gesamtzahl — סך־הכל			Sonstige — אנדערע			Polen — פּאָליאַקן			Russen — רוסן			Ukrainer — אוקראַינער			Juden — אידן			עלטער Alter
צוז. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צוז. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צוז. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צוז. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צוז. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צוז. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	
A. Gouvernementshauptstädte — גובערניאַלע שטעט .A																		
19 672	9 610	10 062	771	375	396	480	229	251	8 488	4 142	4 346	3 323	1 670	1 653	6 160	3 194	3 416	0—1
210 243	105 854	104 389	6 076	2 930	3 146	5 116	2 582	2 534	90 192	45 747	44 445	36 115	18 258	17 857	72 734	36 327	36 407	1—9
278 259	153 107	125 152	6 977	3 526	3 451	6 364	3 664	2 700	110 703	61 963	48 740	44 762	24 211	20 551	109 453	59 743	49 710	10—19
261 338	169 059	92 279	10 200	5 275	4 925	7 772	4 934	2 838	108 827	72 960	35 867	39 800	23 794	16 006	94 739	62 096	32 643	20—29
201 989	106 943	95 046	9 452	4 126	5 326	6 603	3 569	3 034	93 724	51 774	41 950	32 913	17 045	15 868	59 297	30 429	28 868	30—39
162 885	86 831	76 054	7 338	3 304	4 034	5 440	2 996	2 444	75 068	40 713	34 355	24 626	12 659	11 967	50 413	27 159	23 254	40—49
114 439	60 196	54 243	4 698	2 184	2 512	3 810	2 061	1 749	49 605	27 537	22 068	15 637	8 356	7 281	40 701	20 058	20 643	50—59
87 575	52 683	34 892	4 047	2 273	1 774	3 302	2 087	1 215	38 569	24 568	14 001	13 058	7 838	5 220	28 589	15 917	12 672	>59
5 098	2 493	2 605	2 643	1 252	1 391	83	48	35	1 206	682	524	413	146	267	753	365	388	unbek. — אומבאק.
1 341 498	**746 776**	**594 722**	**52 200**	**25 245**	**26 955**	**38 970**	**22 170**	**16 800**	**576 382**	**330 086**	**246 296**	**210 647**	**113 977**	**96 670**	**463 289**	**255 288**	**208 011**	**Zusam. — צוזאמען**
B. Sonstige Ortschaften — די איבעריגע וואוין־ערטער .B																		
254 618	125 405	129 213	11 869	5 928	5 941	839	401	438	20 064	9 955	10 109	214 722	105 542	109 180	7 124	3 579	3 545	0—1
2 782 729	1 391 600	1 391 129	106 543	53 425	53 118	9 055	4 557	4 498	224 249	112 423	111 826	2 339 487	1 169 776	1 169 711	103 405	51 429	51 976	1—9
2 973 701	1 539 960	1 433 741	95 759	49 053	46 706	11 597	6 153	5 444	238 576	124 379	114 197	2 472 464	1 276 204	1 196 260	155 305	84 171	71 134	10—19
1 668 796	1 026 988	641 808	57 288	34 954	22 334	8 044	5 039	3 005	138 676	88 373	50 303	1 373 831	841 668	532 163	90 957	56 954	34 003	20—29
1 345 031	713 365	631 666	45 380	23 244	22 136	6 742	3 583	3 159	114 868	61 590	53 278	1 120 009	594 671	525 338	58 032	30 277	27 755	30—39
1 008 396	511 819	496 577	32 016	15 584	16 432	5 293	2 814	2 479	86 029	43 719	42 310	829 060	418 009	411 051	55 998	31 693	24 305	40—49
739 218	383 717	355 501	22 852	11 636	11 216	3 919	2 097	1 822	61 479	32 100	29 379	603 569	314 000	289 569	47 389	23 884	23 505	50—59
818 640	414 152	404 488	24 821	12 663	12 158	4 171	2 343	1 828	65 075	34 528	30 547	684 980	343 505	341 475	36 603	21 113	18 490	>59
59 126	29 894	29 232	36 595	17 970	18 625	89	56	33	1 386	743	643	20 342	10 724	9 618	714	401	313	unbek. — אומבאק.
11 650 256	**6 136 900**	**5 513 356**	**433 124**	**224 457**	**208 667**	**49 749**	**27 043**	**22 706**	**950 402**	**507 810**	**442 592**	**9 658 464**	**5 074 099**	**4 584 365**	**558 527**	**303 501**	**255 026**	**Zusam. — צוזאמען**
C. Im Ganzen — איינגאַנצן .C																		
274 290	135 015	139 275	12 640	6 303	6 337	1 319	630	689	28 552	14 097	14 455	218 045	107 212	110 833	13 734	6 773	6 961	0—1
2 992 972	1 497 454	1 495 518	112 619	56 355	56 264	14 171	7 139	7 032	314 441	158 170	156 271	2 375 602	1 188 034	1 187 568	176 139	87 756	88 383	1—9
3 251 960	1 693 067	1 558 893	102 736	52 579	50 157	17 961	9 817	8 144	349 279	186 342	162 937	2 517 226	1 300 415	1 216 811	264 758	143 914	120 844	10—19
1 930 134	1 196 047	734 087	67 488	45 229	27 259	15 816	9 973	5 843	247 503	161 333	86 170	1 413 631	865 462	548 169	185 696	119 050	66 646	20—29
1 547 020	820 308	726 712	54 832	27 370	27 462	13 345	7 152	6 193	208 592	113 364	95 228	1 152 922	611 716	541 206	117 329	60 706	56 623	30—39
1 171 281	598 650	572 631	39 354	18 888	20 466	10 733	5 810	4 923	161 097	84 432	76 665	853 686	430 668	423 018	106 411	58 852	47 559	40—49
853 657	443 913	409 744	27 548	13 820	13 728	7 729	4 158	3 571	111 084	59 637	51 447	619 206	392 356	296 850	88 090	43 942	44 148	50—59
906 215	466 835	439 380	28 868	14 936	13 932	7 473	4 430	3 043	103 644	59 096	44 548	698 038	351 343	346 695	68 192	37 030	31 162	>59
64 224	32 387	31 837	39 238	19 222	20 016	172	104	68	2 592	1 425	1 167	20 755	10 870	9 885	1 467	766	701	unbek. — אומבאק.
12 991 754	**6 883 676**	**6 108 078**	**485 324**	**249 702**	**235 622**	**88 719**	**49 213**	**39 506**	**1 526 784**	**837 896**	**688 888**	**9 869 111**	**5 188 076**	**4 681 035**	**1 021 816**	**558 789**	**463 027**	**Zusam. — צוזאמען**

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
DFG

האָם בילד, וואָס שטעלט זיך פאַר אונז ארויס בא דער באַ־פעלקערונג פון אייראָפּייאישן רוסלאַנד, איז פונקט דער השך פון דעם, וואָס מיר האָבן נאָר וואָס געזעהן בא דער אידישער באַ־פעלקערונג אין אוקראינע. בא דער גאַנצער רוסישער באַפעל־קערונג האָבן מיר אין 1920־טן יאָר דיזעלבע פּיראַמידאַלע פאָרם פון עלטער־געביי, ווי אין 1897־טן יאָר.

דער אונטייל פון דער קינדער־גרופּע 19—0 איז נאָך ברייטער געוואָרן.

מיר האָבן דאָ פאַר זיך א „נאָרמאַלן" — פאַר די מלחמה־יאָרן — פּראָצעס: די מליטערפליכטיגע עלטער־גרופּע 40—20 ווערט שמעלער, די פונדאַמענט־גרופּע 19—0 ווערט ברייטער.

נעמען מיר דייטשלאַנד, וואָס האָט זיך שטאַרקער פון אַלע אַנדערע ליענדער אָנגעשטרענגט בעת דער מלחמה, און שטעלן איינס אַקעגן אַנדערן די דאַטן פאַר די יאָרן 1910 און 1919:

Tab. — XVII — טאַב.

דער געשלעכט־אויפבוי פון דער באַפעלקערונג אין דייטשלאַנד — 1910 און und 1919 —

Die Verteilung der Bevölkerung in Deutschland auf 10jährige Altersklassen

פרויען weiblich 1919	פרויען weiblich 1910	מענער männlich 1919	מענער männlich 1910	Geschlecht — געשלעכט / Zählungsjahr — יאָר־ / עלטער־גרופּע — Altersklasse
16,2	23,0	18,2	23,8	0—10
21,1	20,0	23,3	20,7	10—20
18,1	16,2	15,3	16,6	20—30
14,5	13,7	13,5	14,0	30—40
12,1	10,5	12,6	10,5	40—50
8,8	7,9	9,0	7,3	50—60
9,2	8,7	8,1	7,1	> 60
100,0	100,0	100,0	100,0	Zus. — סך־הכל

נאָך קלאָרער ווערט דאָס בילד, ווען מען שטעלט צונויף די רעזולטאַטן פון די ביידע ציילונגען אין אַזאַ קאָמבינאַציע:

פון יעדע 10 000 איינוואוינער אין דייטשלאַנד זיינען געווען:

Auf 10000 der Bevölkerung in Deutschland waren im Alter:

1919 צוזאַמען zusammen	1919 פרויען weibl.	1919 מענער männl.	1910 צוזאַמען zusammen	1910 פרויען weibl.	1910 מענער männl.	Zählungsjahr — יאָר־ / Geschlecht — געשלעכט / עלטער־גרופּע — Alter
626	308	318	1 200	596	604	0— 4
2 839	1 413	1 426	2 800	1 396	1 404	5—17
4 904	2 579	2 325	4 543	2 288	2 260	18—50
1 631	876	755	1 457	791	666	> 50
10 000	5 176	4 824	10 000	5 066	4 934	Zus. — ס"ה

די צאָל קינדער האָט זיך בא דער באַפעלקערונג אין דייטש־לאַנד פאַרקלענערט כמעט אין דער וועלבער מאָס, ווי בא דער אידישער באַפעלקערונג פון אוקראינע.

פון יעדע צען טויזנט איינוואוינער איז אין 1910 יאָר געווען 604 אינגלאַך אין עלטער ביז 4 יאָר, אין 1919־טן — טאָר 318; בא די מיידלאַך — אַנטשפּרעכנדיג 596 און 308.

די גרופּע 20—10 נייט שוין אַרויס מיט א צוזאַטק — וואָס מיר האָבן קאָנסטאַטירט אויך בא דער אידישער באַפעלקערונג פון אוקראינע. דער צוזאַטק איז ד"ר א רעזולטאַט פון דער דריבער געבוירענקייט די לעצטע צען יאָר פאַר דער מלחמה.

אויסבעוואַקסן איז אויך די גרופּע פון 18 ביז 50 יאָר, — און צום גרויסן טייל איז אויסן חשבון פון ניי־צוגעקומענע עלעמענטן, ווי רעפּעטיטאָרן פון די פאַרלאָרענע קאָלאָניעס, היימלאָזע פון די נעגנדן, וועלכע זיינען פאַרנומען פון די פאַבריקן און פּראָפעסיאָנס א. אז. וו.

נישט נעקוקט אויף די קאָלאָסאַלע קרבנות, וואָס דייטשלאַנד האָט אויסגעלייטנט אויף די שלאַכט־פעלדער, נישט נעקוקט אויך אויף דער גרויסער שטאַרבליכקייט, וואָס די מלחמה און דער הונגער האָבן געבראַכט מיט זיך, איז דייטשלאַנד דאָך אַרויס פון דער מלחמה מיט א געזונטערן עלטער־אויפבוי, ווי א סך אַנדערע פעלקער.

ווי ווייט איז דער עלטער־אויפבוי בא דער אידישער באַפעל־קערונג אין פאַרגלייך מיט דעם עלטער־אויפבוי בא דער איבער־גער באַפעלקערונג אין אוקראינע?

ווי האָבן אויף דער ניט־אידישער באַפעלקערונג געווירקט די פאַרגאַנגענע 23 יאָר מיט דער וועלט־מלחמה און בירגער־קריג?

מיילן מיר אויס פון טאַבעלע XIV די ניט־אידישע באַפעלקע־רונג און שטעלן זי קעגנאַנדער מיט דער אידישער באַפעלקע־רונג, באַקומען מיר א זעהר אינטערעסאַנטע רייע ציפערן, וואָס אַנטפּלעקן קלאָר דעם צושטאַנד פון ביידע גרופּעס באַפעלקע־רונג צום מאָמענט פון דער לעצטער ציילונג.

Tab. — XVIII — טאַב.

דער עלטער־אויפבוי בא דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג פון אוקראינע — 1920 —

Der Altersaufbau der jüd. und nichtjüd. Bevölkerung in Ukraine (7 Gouv.)

סך־הכל Zus. ניט־איד Nicht-juden	סך־הכל Zus. איד Juden	פרויען weibl. ניט־איד Nicht-juden	פרויען weibl. איד Juden	מענער männl. ניט־איד Nicht-juden	מענער männl. איד Juden	עלטער־גרופּעס Alter
2,2	1,3	2,0	1,2	2,3	1,5	0—1
23,5	17,2	22,3	15,7	24,9	19,1	1—9
25,0	25,9	24,5	25,8	25,5	26,1	10—19
14,6	18,2	17,0	21,3	11,8	14,4	20—29
11,9	11,5	12,0	10,9	11,9	12,2	30—39
8,9	10,4	8,5	10,5	9,3	10,3	40—49
6,4	8,6	6,3	7,9	6,5	9,5	50—59
7,0	6,7	6,8	6,6	7,2	6,7	> 59
0,5	0,2	0,5	0,1	0,6	0,2	unbek. — אומבאַק.
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Zus. — צוז.

די דאָזיגע טאַבעלע וואָלט בלי ספק געווען א סך אינטערע־סאַנטער, ווען מיר וואָלטן געקאָנט צוגעבן אַהער אויך די דאַטן וועגן עלטער־אויפבוי פון די אידן און ניט־אידן אין 1897־טן יאָר; דעמאָלט וואָלט זיך מסתמא באַוואַהרערט בולט אַרויסגעוויזן, ווי פאַרשיידן די פאַרגאַנגענע 23 יאָר האָבן געווירקט אויף יעדע פון די דאָזיגע באַפעלקערונג־גרופּעס.

צום באַדויערן, מוזן מיר זיך אָפּזאָגן פון אָט דעם וויכטיגן און אינטערעסאַנטן פאַרגלייך, מחמת מיר האָבן נישט די העפטן פון דער ציילונג אין 1897־טן יאָר.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

מען קאָן אָבער מיט זיכערקייט זאָגן, אַז די מאַרזעלשטענישן צווישן דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג אין אוקראַינע זיינען אין 1920־טן יאָר נאָך גרעסער, ווי אין 1897־טן יאָר.

אין 1897־טן יאָר צייכנט זיך אויס די אידישע באַפעלקערונג פון נאָך רוסלאַנד — און, מען דאַרף רעכענען, אויך פון אוקראַינע — מיט דעם גרעסטן פּראָצענט קינדער, אַ דאַנק דער גיזערינער קינדער־שטאַרבליכקייט, דערפאַר אָבער ניט זי רעמאָלט דעם קלענסטן פּראָצענט נפשות פון אַרבעטפייהיגן עלטער;

אין 1920־טן יאָר פאַרמאָגט שוין די אידישע באַפעלקערונג דעם קלענסטן פּראָצענט קינדער און שטיינט אינבאַר די ניט־אידישע מיטן פּראָצענט פון אַרבעטפייהיגע עלעמענטן.

לאָמיר איצט פאַרגלייכן די אידישע באַפעלקערונג מיט אַנדערע פעלקער פון אוקראַינע — מיט די אוקראַינער, רוסן און פּאָליאַקן.

כדי קלאָרער אַרויסצוזייען דעם חילוק צווישן אָט די דאָזיגע פיר נאַציעס, וועלן מיר אומענדערן די עלטער־גרופּנס פון טאַבעלע XIV, — אויפן אָרט פון 10־יאָריגע אינטערוואַלן וועלן מיר נעמען קלענערע גרופּעס בא די יאָרן פון 17—0 און דער־נאָך וועלן מיר נעמען דעם גאַנצן אַרבעטפייהיגן עלטער 60—18.

ס'באַקומט זיך דעמאָלט פאָלגנדיגע יעדר אינטערעסאַנטע צוזאַמענשטעלונג:

טאַב. — XIX — Tab.

Von je 100 Einwohnern standen im Alter von:

— 1920 —

אומבקאַנט Unbekannt		>60		18—60		5—17		1—4		0—1		עלטער־גרופּעס — Altersklasse / נאַציע — Nationalität
פרויען weibl.	מענער männl.	פרויען weibl.	מענער männl.	פרויען weibl.	מענער männl.	פרויען weibl.	מענער männl.	פרויען weibl.	מענער männl.	פרויען weibl.	מענער männl.	
0,1	0,2	6,6	6,7	56,1	50,0	30,5	35,2	5,4	6,5	1,2	1,5	אידן — Juden . . . .
0,2	0,2	6,8	7,4	47,3	42,1	35,1	37,9	8,5	9,8	2,1	2,4	אוקראַינער — Ukrainer.
0,2	0,2	7,0	6,4	54,1	47,9	30,0	34,9	6,9	8,4	1,7	2,1	רוסן — Russen. . . .
0,2	0,2	9,0	7,7	59,0	54,6	25,2	29,3	5,3	6,5	1,3	1,7	פּאָליאַקן — Polen . .

מיר זעהען פריער פון אַלץ, אַז דער פּראָצענט קינדער ביז 4 יאָר איז כמעט איינער און דערזעלבער בא אידן און בא פּאָליאַקן, — בא אידן 8,0 (בא מענער) און 6,6 (בא פרויען), בא פּאָליאַקן אַנטשפּרעכענדיג — 8,2 און 6,6.

אויף דעם צווייטן אָרט לויטן גרעסטן פּראָצענט קינדער ביז 4 יאָר נייען די רוסן, אויפן לעצטן — די אוקראַינער.

אַנדערש איז די רייע אין דער עלטער־גרופּע 17—5 יאָר: אויף דעם ערשטן אָרט לויט דעם גיזערינסטן פּראָצענט נייען די פּאָליאַקן מיט 29,3 פּראָצענט בא דער מענליכער און 25,2 פּראָצענט בא זייער ווייבליכער באַפעלקערונג;

נאָך די פּאָליאַקן נייט די רוסישע באַפעלקערונג מיט אַנטשפּרעכנדיג 34,9 און 30,0 פּראָצענט;

די אידן פאַרנעמען דאָס דריטע אָרט — 35,2 און 30,5 פּראָצענט, — דאָס הייסט כמעט אַזוי פיל, ווי די רוסישע באַפעלקערונג;

דאָס לעצטע אָרט — די העכסטע צאָל קינדער — פאַרנעמען די אוקראַינער, בא וועלכע דער עלטער 17—5 מאַכט אויס: צווישן מענער — 37,9 פּראָצענט, צווישן פרויען — 35,1%.

פאַרשטייט זיך, אַז די רייע אין דער גרופּע 60—18 כמו שוין אויסגעזאָגט נאָך אַנדערש:

דאָס ערשטע אָרט לויטן גרעסטן פּראָצענט פון אַרבעטפייהיגע באַפעלקערונג פאַרנעמען די פּאָליאַקן, דאָס צווייטע — די אידן, דאָס דריטע — די רוסן און דאָס לעצטע די אוקראַינער.

די אידישע באַפעלקערונג פון אוקראַינע איז אַזאַ לויט איר עלטער־צוזאַמענשטעל נאָהענענער פון אַלץ צו דער פּוילישער באַפעלקערונג. דער חילוק, וואָס ווייזט זיך פון פרויס צווישן די דאָזיגע צוויי פעלקער בא דער גרופּע 17—5, דערקלערט זיך מיט דעם, וואָס בא דער אידישער באַפעלקערונג בלייבט אַ גרעסערער פּראָצענט קינדער לעבן, ווי בא די פּאָליאַקן.

פאַרגלייכט מען דעם עלטער־באַשטאַנד פון דער באַפעלקערונג אין פאַשיידענע טיפן וואַרן־ערטער, מרעטן פרוס מאַר אַזאַ אַ גאַנצע רייע נייע דערשיינונגען.

אין דער טאַבעלע XIV ווערן נעגומען צוויי טיפן וואַרן־ערטער:

1) גובערניאַלע שטעט, וואו ס'דאָט זיך, ווי מיר האָבן העכער געזעהען, קאָנצענטרירט כמעט אַ העלפט פון דער אידישער באַפעלקערונג און די אויסגערעכנטע גובערניעס;

2 די איבערינע ערטער.

דערביי מוז מען נעדענקען, אַז די אידישע באַפעלקערונג איז אין די דערפער פון אוקראַינע זעהר אַ אומבאַדייטענדיגע, און דערן די גובערניאַלע שטעט לעבט זי כמעט אויסשליסליך אין שטעט און שטעטלאַך, ווען בא דער איבערינער באַפעלקערונג לעבט איר גרעסטע מערהייט אין דאָרף.

צום באַדויערן, וועלן מיר זיך מיזן אָפּזאָגן פון ברייטגען פאַר־גלייכנדיגע מאַטעריאַלן פאַר 1897־טן יאָר, מחמת די מאַטעריאַלן פון דער ערשטער אַלרוסלענדישער מאָלק־ציילונג אין זייער ביזאַיטטיגער באַאַרבעטונג ניבן ניט דעם עלטער־אויפבאַו פון די גובערניאַלע שטעט. מיר וויסן נאָר פון די מאַ־טעריאַלן, אַז אין עלטער־אויפבאַו פון דער אידישער באַפעלקערונג אין 1897־טן יאָר איז ניט נעווען כמעט קיין שום חילוק צווישן די שטעט (שטעט בכלל, ניט נאָר גובערניאַלע!) און די איבערינע ערטער.

די עלטער־גרופּע 29—20 איז אין 1897 נעווען אין די שטעט פון די איבערגעדרעמטע גובערניעס עמוזאָם גרעסער, ווי אין די שטעטלאַך און דערפער צוזאַמען: — אין די שטעט האָט זי

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אויסגעמאַכט 18,1 פּראָצענט פון דער אידישער באַפעלקערונג, אין די איבעריגע וואוין־ערטער —16,9.

נאָך שווערער איז געווען דער חילוק צווישן שטאָט און איבע־ריגער באַפעלקערונג בײַ די עלטער־גרופּעס 30—39 און 40—49, — דאָס אויסוואַנדערן פון שטעטל און דאָרף אין דער נרעסערער שטאָט איז בײַ דעם אוקראַינער אידנטום רעמאָלס געגאַנגען מיט אַ זעהר לאַנגזאַמען טעמפּ.

ס'איז דעריבער העכסט אינטערעסאַנט צו אַנאַליזירן, ווי זעהר אויס דער עלטער־אויפבוי פון דער אידישער באַפעלקערונג אין די נובערניאַלע שטעט און אין די איבעריגע ישובים אינעם, אין 1920 יאָר, נאָכדעם, ווי אין לעבן פון אוקראַינער אידנטום איז פאָרגעקומען אַזאַ קאָלאָסאַלער איבערברוך, נאָך דעם, ווי די נרעסטע מערהייט פון אוקראַינער אידישער באַפעלקערונג האָט נעמוזט נעמען אינגאַנצן פאַרלאָזן דאָס שטעטל און דאָס דאָרף און זיך קאָנצענטרירן אין די נובערניאַלע שטעט.

די ציילונג פון 1920־טן יאָר נים פאָלגנדיג בילד פון עלטער־צוזאַמענשטעל בײַ דער אידישער באַפעלקערונג אין די נובערניאַלע שטעט און אין די איבעריגע ישובים.

Die jüdische Bevölkerung in versch. Wohnortstypen

טיפּ פון וואוינאָרט Wohnortstypus / עלטער־גרופּע Alter	נובערניאַלע שטעט Gouvernements-hauptstädte			איבעריגע ישובים Sonstige Ortschaften		
	מענער männl.	פרויען weibl.	צוזאַמען zus.	מענער männl.	פרויען weibl.	צוזאַמען zus.
0 – 1	1,6	1,3	1,4	1,4	1,2	1,8
1 – 19	41,4	37,6	39,3	48,3	44,6	46,3
20 – 59	50,7	54,7	52,9	42,9	47,1	45,2
> 59	6,1	6,2	6,2	7,3	7,0	7,1
Unbek. אומבאַק	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Zus. — ס"ה	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

קוקן מיר זיך צו צו דער רעוויזיע סטאַטיסטיק, זעהען מיר מאַר זיך אַ זעהר מערקווירדיגע דערשיינונג, — סאַוויזט זיך אַרויס, אַז די נובערניאַלע שטעט האָבן רעמזעלבן, אַמילו אַביסל אַ נרעסערן פּראָצענט קינדער פון 0—1 יאָר, אויפדער די איבעריגע ישובים, — אַ אויסנעם פון דעם, וואָס מיר זעהען בײַ אַלע אַנדערע סעלקער הן אין דער נאָרמאַלער, פאַר־מלחמה־דיגער צייט און הן אין דער צייט פון, און נאָך־דער מלחמה. אויך בײַ דער אידישער באַפעל־קערונג פון אוקראַינע אין 1897־טן יאָר און די נאָכצע צייט ביז 1920־טן יאָר, זעהען מיר תמיד אַ סך אַ קלענערן פּראָצענט קינדער ביז אַ יאָר בײַ דער נרויס־שטאָטישער באַפעלקערונג, אויפדער בײַ די איבעריגע טיילן.

די נאָרמאַל אָנגעוויזענע דערשיינונג חורט זיך איבער אין אַלע דיבן נובערניעס, מיט אַנאומבאַדייטענדיגן אויסנאַם פון ניקאָלאַיע־דער נובערניע. דאָס איז צו זעהען פון די פאָלגנדיגע רייען:

Prozentsatz der jüd. Kinder im 1. Lebensjahre

גובערניע Gouvernement	גוב. שטעט Gouv. Hauptstadt	איבעריגער טייל Sonst. Ortsch.
Poltawa — פּאָלטאַוועער	1,7	1,6
Nikolajew — ניקאָלאַיעווער	1,4	1,6
Charkow — כאַרקאָווער	1,5	1,5
Odessa — אָדעסער	1,5	1,4
Tschernigow — טשערניגאָווער	1,3	1,3
Kiew — קיעווער	1,3	1,2
Krementschug — קרעמענטשוגער	1,4	1,2

מיר האָבן דאָ גלי סתק צו פון מיט אַ דערשיינונג, וואָס איז אַרויסגעדרונגען נעוואָרן פון די פּאָבראָטען און פון דער עפּידעמיע אין 1920—1919־טן יאָר.

ס'איז זעהר מעגליך, אַז אין דער פּראָוויזיע, וואו די פּאָבראָמען האָבן אָנגענומען אַ שווידערליכערן כאַראַקטער, איידער אין די שטעט, איז בײַ דער אידישער באַפעלקערונג געבוירן נעוואָרן ווי־ניגער קינדער.

די עפּידעמיע פון 1920—1919־טן האָבן מסתמא אויך אַ סך מער פאַרכאַפּט די אידישע באַפעלקערונג פון די פּראָוויזיאָנעלע ערטער, איידער פון די נובערניאַלע שטעט.

די פאַרהעלטנישן בײַטן זיך, ווען מיר נייען איבער צו דער עלטער־גרופּע 19—1 יאָר. אין די נובערניאַלע שטעט נים אָט די גרופּע אַ סך אַ קלענערן פּראָצענט, איידער אין די איבעריגע ערטער, — אין די לעצטע האָבן מיר 46,3 פּראָצענט, אין די נו־בערניאַלע שטעט אָבער — בלויז 39,3, ד. ה. אויף פופצן פּראָ־צענט ווייניגער.

דערפאַר פאַרמאָגט די אידישע באַפעלקערונג פון די נובער־ניאַלע שטעט אַ נרעסערן פּראָצענט — אַז בײַ מענער אַז בײַ פרויען — אין עלטער פון 59—20 יאָר. אין דער צייט, ווען אין די איבעריגע ישובים ניבן די 59—20־יעריגע נישט מער ווי 45,2 פּראָצענט פון דער נאַנצער באַפעלקערונג, ניבן ווי אין די נובערניאַלע שטעט העכער אַ העלפט פון דער אידישער באַפעלקערונג, נעמי — 52,9 פּראָצענט.

די אַלטע לייט עלטער פון 59 יאָר, ניבן אַ נרעסערן פּראָ־צענט אין די פּראָוויזיאָנעלע ערטער.

דער עלטער־געביי בײַ די איבעריגע סעלקער שטעלט זיך צוגרוף אין יעדן פון די צוויי טיפּן וואוינ־ערטער אויף אַזאַ אופן:

Die nichtjüdische Bevölkerung in versch. Wohnortstypen

טיפּ וואוין־אָרט Wohnortstypus / עלטער־גרופּע אין נאַציע־Alter u. Nationalität	נובערניאַלע שטעט Gouvernements-hauptstädte			די איבעריגע ישובים Sonstige Ortschaften		
	מענער männl.	פרויען weibl.	צוזאַמען zus.	מענער männl.	פרויען weibl.	צוזאַמען zus.
אוקראַינער — Ukrainer						
0 – 1	1,7	1,5	1,6	2,4	2,1	2,2
1 – 19	39,7	37,3	38,4	51,6	48,2	49,8
20 – 59	52,9	54,2	53,6	38,4	42,7	40,7
> 59	5,4	6,9	6,2	7,4	6,8	7,1
Unbek. — אומבאַק	0,3	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Zus. — ס"ה	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
רוסן — Russen						
0 – 1	1,8	1,3	1,5	2,3	2,0	2,1
1 – 19	37,8	32,7	34,8	51,1	46,7	48,7
20 – 59	54,5	58,4	56,8	39,6	44,4	42,3
> 59	5,7	7,4	6,7	6.9	6,8	6,8
Unbek. — אומבאַק	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Zus. — ס"ה	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
פּאָליאַקן — Polen						
0 — 1	1,5	1,0	1,2	1,9	1,5	1,7
1 – 19	31,2	28,2	29,4	43,8	39,6	41,5
20 – 59	59,9	61,2	60,7	46,0	50,0	48,2
> 59	7,2	9,4	8,5	8,1	8,7	8,4
Unbek. — אומבאַק	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Zus. — ס"ה	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

לויפיך צו דער אידישער באַפעלקערונג, ווייזט זיך אַרויס בײַ יעדער פון די אויסגערעכנטע דריי נאַציעס, אַז די גרופּע 1—0 יאָר גיט אין די נובערנישע שטעט אַ קלענערן פּראָצענט, ווי אין אַלע איבעריגע ישובים.

בײַ די אוקראַיִנער פון די נובערנישע שטעט באַטרעפט זי 1,6 פּראָצענט, פון די איבעריגע ישובים — קאַרגע אַנדערטהאַלבן מאָל מער — 2,2 פּראָצענט.

די רוסן גיבן אַנטשפּרעכנדיק — 1,5 און 2,1; די פּאָליאַקן — 1,2 און 1,7 פּראָצענט.

פאַרקערט, די גרופּע 19—1 יאָר, ווי אויך די ווייטער־דינע גרופּע פון 59—20־יאָריקע, ווייזן אַרויס אַז בײַ די אוקראַיִנער אַז בײַ די רוסן און פּאָליאַקן דיזעלבע טענדענץ, וואָס בײַ דער אידישער באַפעלקערונג, — מיטן אונטערשיד פון די נובערנישע שטעט צו די איבעריגע עדטער ווערט די ערשטע עלטער־גרופּע גרעסער, די צווייטע אָבער הויבט אָן צו פאַלן.

מיר זעהען בײַ די אוקראַיִנער: 38,4 פּראָצענט נפשות פון 19—1 און די נובערנישע שטעט און 49,8 פּראָצענט אין די איבעריגע ישובים; בײַ די רוסן — 34,8 פּראָצענט אין די נובער־נישע שטעט און 48,7 פּראָצענט אויף דער איבעריגער טעד־טאָריע; צום סוף בײַ די פּאָליאַקן — 29,4 פּראָצענט אין די נובערנישע שטעט און 41,5 פּראָצענט אין די איבעריגע עדטער.

די גרופּע 59—20 גיט בײַ די אוקראַיִנער 53,6 אין די נובער־נישע שטעט און נאָר 40,7 אין די אַנדערע טיילן נובערניע; בײַ די רוסן מאַכט זי אויס אַנטשפּרעכנדיק — 56,8 און 42,3; בײַ די פּאָליאַקן נאָר אַ גרויסן פּראָצענט — 60,7 — אין די נובער־נישע צענטרען און בלויז 48,2 פּראָצענט אין איבעריגער נובערניע.

אמת, ווען מען נעמט די טאַבעלע, וואָס מיר האָבן נאָרוואָס נעבראַכט, און מען פאַרגלייכט זי מיט דער פריערדיקער טאַבעלע ווען דעם עלטער־געביט בײַ דער אידישער באַפעלקערונג אין די זעלבע מדינה וואוינ־ערטער, וואַרפט זיך גלייך אין די אויגן, אַז די אויבנאַנגעוויזענע טענדענץ איז בײַ דער ניט־אידישער באַפעל־קערונג פון אוקראַיִנע אינטענסיווער, ווי בײַ דער אידישער. און ווירקליך, דער אָנטייל פון די 59—20־יאָריקע, איז בײַ דער אידישער באַפעלקערונג אין די נובערנישע שטעט בלויז אויף 17,0 פּראָצענט, אָדער, אויב נעמען נאָר די מענער, — אויף 18,2 פּראָצענט העכער, איידער אין די איבעריגע ישובים; דעמאָלט ווען בײַ די רוסן האָבן מיר אַ פאַרגרעסערונג פון אַנטשפּרעכנדיק 33,4 און 37,6 פּראָצענט, בײַ די אוקראַיִנער — פון 31,7 און 37,8 פּראָצענט און, צוליעב, בײַ די פּאָליאַקן — פון 25,9 און 30,2 פּראָצענט.

דער דאָזיקער ווערד באַרייכערער חילוק צווישן דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג ווערט פאַרשטענדליך, ווען מען נעמט און אַכט די שוין אויבן נעמאַכטע באַמערקונג, אַז די אידישע באַפעלקערונג פון די „איבעריגע ישובים" איז נעמעט אויסשליסליך אַ שטאָטישע און שטעטלשע, בשעת די ניט־אידישע באַפעלקערונג פון אָט די ישובים איז אין גרעסטן טייל אַ דאָרפישע.

באַטראַכט מען די נובערנישע שטעט באַזונדער, מערקט מען דאָ פאָלגנדיקע זעדר אינטערעסאַנטע לאַגע: — אידן און אוקראַיִנער ווייזן דאָ אַרויס כמעט איין און דעמזעלבן עלטער־געביט, — ביידע האָבן זיי כמעט איין און דעמזעלבן, הערבײַ דעם גרעסטן פּראָ־צענט קינדער אין עלטער פון 19—1 יאָר און כמעט דעמזעלבן פּראָצענט נפשות אין עלטער פון 59—20 יאָר.

די ערשטע גרופּע מאַכט אויס בײַ דער אידישער באַפעלקערונג 40,7 פּראָצענט, בײַ די אוקראַיִנער — 40,0 פּראָצענט.

נאָך זיי גייען די רוסן מיט 34,8 פּראָצענט פון 19—1 יאָריקע, און אויסן לעצטן אָרט די פּאָליאַקן, וואָס פאַרמאָגן נישט מער ווי קאַרגע דרייסיג (געניער — 29,4) פּראָצענט נפשות פון דעם עלטער.

אונטערקערט שטעלט זיך אויס דעריבער די רייע לויטן גרעסטן פּראָצענט באַפעלקערונג אין עלטער פון 59—20 יאָר. דאָ האָבן מיר שוין אַזאַ סדר:

פּאָליאַקן	60,7 פּראָצ.
רוסן	56,8 „
אוקראַיִנער	53,6 „
אידן	52,9 „

דאָ אַנטפּלעקט זיך פאַר אונז געוויס ניט גאָר אַ נאָר־מאַלע דערשיינונג: — ווען בכלל נעמען שטעלן די אידישע באַפעלקערונג, לויט איר עלטער־געביט, נאָענט צו די פּאָ־ליאַקן, צו אַ נאַציע פון אַ היכער סאָציאַלער און קולטורעלער מדרגה, לאָזט זי זיך אַראָפּ אין די נובערנישע צענטרען צו די אוקראַיִנער, צו אַ סאָציאַל נידערינערן און קולטורעל אָפּגע־שטאַנענערן עלעמענט.

דערויף האָט געווידקט אַ נאַנצע רייע סיבות, צווישן וועלכע מיר וועלן אָנווייזן נאָר אויף פאָלגנדיקע: דאָס לויסן פון דער פּראָווינץ די לעצטע יאָרן פון פּאָגראָמען און בירגער־קריג האָט גע־טראָגן אַ גאַנץ אַנדערן כאַראַקטער, ווי די אויסוואַנדערונגען אין די גרויסע שטעט אַריין פאַר דער מלחמה; דער פאַמיליען־כאַראַקטער פון די אָנגעלאָסענע מאַסן האָט געוויס געווירקט אויסן עלטער־בוי פון דער נאַנצער אידישער באַפעלקערונג פון די גרויסע שטעט, פאַרגרעסערנדיק דעם פּראָצענט קינ־דער און פאַרקלענערנדיק דעם אָנטייל פון די מיטעלע עלטער־גרופּעס.

פאַרגלייכט מען דעם עלטער־אויספּבוי פון דער אידישער באַ־פעלקערונג אין פאַרשיידענע נובערנישע שטעט, זעהט מען, אַז נאָר אין כאַרקאָוו צייכנט זיך אויס מיט געוויסע איינגאַרטיקייטן, — דאָ איז די גרופּע 29—20 באַדייטנ־דיק גרעסער, ווי אין אַלע איבעריגע נובערנישע שטעט; די גרופּעס 9—0 און 19—10 זיינען, פאַרקערט, אַ סך שוואַכער פאַרגעשטעלט.

דער דאָזיקער אונטערשיד ווייזט זיך בולט אויס פון דער פאָלגנדיקער צוזאַמענשטעלונג פון עלטער־אויספּבוי בײַ דער אידי־שער באַפעלקערונג אין קיעוו, אָדעס, כאַרקאָוו, ניקאָלאַיעוו, קרע־מענטשוג, פּאָלטאַוואַ און טשערניגאָוו (זייט 267).

כאַרקאָוו איז געלעגן ווייט אין אַ זייט פון דעם שליאַך, אויף וועלכן סאַיז געלאָפן די אידישע פּאָגראָמדטע באַפעלקערונג, און האָט פאַרמאָגט אַ צוציהונג־קראַפט נאָר אַלס אַ גרויסער אינ־דוסטריע־ און האַנדל־צענטער, אַלס די הויפּט־שטאָט פון דער אוקראַיִנישער סאָוויעטישער רעפּובליק, מיט אירע פילע אַנ־שטאַלטן און אָרגאַניזאַציעס, אַלס דער צענטער פון די אוקראַיִנישע קאָמוניסטישע פּאַרטיי־בחות א. א. וו., — נאַטירליך ווייניקער אַהער געצאָגען די אינגסטע, די קרעפטיגסטע עלעמענטן.

אַ גרויסע ראָלע האָט דאָ געשפּילט אויך דאָס, וואָס אין כאַר־קאָוו איז די אידישע באַפעלקערונג בכלל אַ פרישע, אַ ניי־אָנגע־קומענע.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Altersaufbau der jüd. Bev. in den einzelnen Gouvernementshauptstädten

	m.–מ	w.–פ	Z.–צ
Alterskласse — 0—19 — עלטער־גרופּע			
Charkow — כאַרקאָוו	37,0	34,4	35,7
Odessa — אָדעס	43,1	38,2	40,3
Kiew — קיעוו	44,3	39,9	41,9
Poltawa — פּאָלטאַווע	42,4	39,4	40,7
Nikolajew — ניקאָלאַיעוו	44,8	40,9	42,7
Krementschug — קרעמענטשוג	46,0	42,1	44,0
Tschernigow — טשערניגאָוו	47,9	42,8	45,1
Alterskласse — 20—29 — עלטער־גרופּע			
Charkow — כאַרקאָוו	21,6	30,3	26,2
Odessa — אָדעס	15,2	23,8	20,0
Kiew — קיעוו	13,8	24,7	19,8
Poltawa — פּאָלטאַווע	16,4	22,0	19,4
Nikolajew — ניקאָלאַיעוו	15,4	22,0	19,1
Krementschug — קרעמענטשוג	15,1	21,9	18,8
Tschernigow — טשערניגאָוו	13,8	20,0	17,2
Alterskласse — 30—59 — עלטער־גרופּע			
Charkow — כאַרקאָוו	35,5	29,1	32,1
Odessa — אָדעס	35,2	31,4	33,1
Kiew — קיעוו	36,6	29,9	32,9
Poltawa — פּאָלטאַווע	33,5	31,3	32,3
Nikolajew — ניקאָלאַיעוו	33,4	30,8	31,7
Krementschug — קרעמענטשוג	31,8	29,0	30,3
Tschernigow — טשערניגאָוו	29,6	29,5	29,6
Alterskласse — >59 — עלטער־גרופּע			
Charkow — כאַרקאָוו	5,5	6,0	5,9
Odessa — אָדעס	6,3	6,5	6,4
Kiew — קיעוו	5,2	5,3	5,3
Poltawa — פּאָלטאַווע	7,5	7,4	7,5
Nikolajew — ניקאָלאַיעוו	6,4	6,5	6,5
Krementschug — קרעמענטשוג	6,9	6,9	6,9
Tschernigow — טשערניגאָוו	8,4	7,6	7,9

V

געשלעכט־אויפבוי

Geschlechtsaufbau

ס'איז אַ באַקאַנטער פאַקט, אַז די וועלט־מלחמה האָט אין אַלע לענדער צעשטערט די נאָרמאַלע מאַרמלחמה־דינע פאַרהעלטניש צווישן די געשלעכטער און האָט געבראַכט צו אַ באַדייטנדיגן איבערגעוויכט פון דער ווייבליכער באַפעלקערונג.

צוזאַמענשטעלנדיג די דאַטן וועגן דער באַפעלקערונג אין 1913־טן און אין 1919־טן יאָר פאַר צען אייראָפּייאישע מלוכות, קומט כריסטיאַן דערינג, איינער פון די בעסטע קענערס פון דער נאָכמלחמה־דיגער אייראָפּע, צום אויספיר, אַז דער פרויען־איבער־געוויכט האָט זיך אין די דאָזיגע מלוכות פאַרגרעסערט פון 5,2 מיליאָן אויף נאָנצע פּונצן מיליאָן. אויף יעדע טויזנט מענער איז דאָ אין 1913־טן יאָר אויסגעקומען 1026 פרויען, און אין 1919־טן יאָר שאַפט זיך אַ פאַרהעלטניש פון 1000 צו 1080.

אין פינף לענדער — אין דייטשלאַנד, עסטרייך־אונגאַרן, ענג־לאַנד, פראַנקרייך און איטאַליע — איז אויף יעדע 1000 מענער אין עלטער פון 45—18 יאָר געווען אין 1919־טן יאָר 1205 פרויען; די פאַרמלחמה־דיגע פאַרהעלטניש איז געווען 1000 צו 1045, ד. ה. אַז איצט איז דער פרויען־איבערגעוויכט געוואָרן כמעט פינף מאָל גרעסער, ווי פאַר דער מלחמה.

באַזונדער שטאַרק האָט זיך געביטן די פאַרהעלטניש אין רוס־לאַנד, און נאָך שטאַרקער אין אוקראַינע.

אויף 1000 מענער קומט אויס פרויען:

Auf 1000 Einwohner männlichen Geschlechts kamen Einwohner weiblichen Geschlechts:

Staat — לאַנד	Vor dem Kriege פאַר דער מלחמה	Nach dem Kriege נאָך דער מלחמה
Deutschland — דייטשלאַנד	1026	1073
Deutschösterreich — עסטרייך	1024	1089
England — ענגלאַנד	1067	1093
Belgien — בעלגיע	1017	1033
Jugoslavien — יוגאָסלאַוויע	937	1042
Rumänien — רומעניע	979	985
Bulgarien — בולגאַריע	962	997
Griechenland — גריכנלאַנד	987	1013
Europ. Rußland — אייראָפּ.־רוסלאַנד*	1045	1252
Ukraine — אוקראַינע*	983	1143

* אויסגערעכנט פון מיר לויט רוסישן סטאַטיסטישן יאָרבוך פאַרן 1921־טן יאָר. — י. ק.

ס'איז נישט קיין חידוש, וואָס נראָד אין רוסלאַנד איז די לאַגע אַ סך ערגער, ווי אין אַלע איבערינע לענדער, — האָט דאָך רוס־לאַנד איבערגעטראָגן ביז דער ציילונג נישט נאָר די וועלט־מלחמה, נאָר אויך אַ בירגער־קריג און אַ רעוואָלוציע, וועלכע האָט, תּוך גע־הרגעטע, נאָך פאַרטריבן אַ קאָלאָסאַלע צאָל מענער קיין אויסלאַנד.

אוקראַינע, וועלכע איז געווען איינער פון די פּלאַצדאַרמען אין דער וועלט־מלחמה און וואו דער בירגער־קריג האָט אָנגענומען די שאַרפסטע פאָרמען, האָט געמוזט אַרויס מיט דעם גרעסטן איבער־געוויכט פון ווייבליכער באַפעלקערונג.

די אידישע באַפעלקערונג פון אוקראַינע פאַרנעמט אויך אין דעם פּרט אַ נאַגיץ באַזונדערן אָרט.

כדי בולט אַרויסצוווייזן, וואָס ס'איז פאָרגעקומען פון 1897־טן יאָר אָן, וועלן מיר פאַרגלייכן די דאַטן פון 1920־טן יאָר פאַר זעקס גובערניעס — קיעווער, אָדעסער, ניקאָלאַיעווער, פּאָלטאַווער, קרעמענטשוגער און טשערניגאָווער — מיט די רעזולטאַטן פון דער ציילונג אין 1897־טן יאָר פאַר די אַנטשפּרעכנדיגע אַמאָליגע גו־בערניעס — קיעווער, כערסאָנער, פּאָלטאַווער און טשערניגאָווער. אויך וועלן מיר פאַרגלייכן די דאַטן פאַר איצטיגן קרים מיט דער ציילונג פון 1897־טן יאָר אין טאַווידישער גובערניע. מיר וועלן זיך באַגנוגענען דערביי נאָר מיט די אַלגעמיינע רעזולטאַטן, מחמת דאָס קרימער סטאַטיסטישע אַמט האָט נאָך נישט באַזויזן אַרויס־צוגעבן די העפטן פון דער לעצטער ציילונג לויט געשלעכט און עלטער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

אויף 1000 מענער איז אויסגעקומען פרויען:

Auf 1000 männliche Einwohner entfielen weibliche (in 6 ukr. Gouvernements):

Alter — עלטער־גרופּע	1897	1920
0—1	961	978
1—9	1003	997
10—19	1159	1196
20—29	1073	1807
30—39	990	1085
40—49	1040	1259
50—59	1048	1000
>59	932	1188
unbek. — אומבק.	1058	1104
Zus. — ס״ה	1050	1213

אין קרים איז אויף יעדע 1000 מענער אויסגעקומען פרויען:

Auf 1000 männliche Einwohner entfielen weibliche in Krim:

Jahr — יאָר	Zahl — צאָל
1897	929
1920	1182

פון די צוויי נעבראַכטע טאַבעלעס איז זיך ניט שווער איבערצוצייגן, אַז דער פרויען־איבערגעוויכט בא דער אידישער באַסעלקערונג האָט זיך פאַר די 23 יאָר באַדייטנדיג פאַרגרעסערט.

אין די זעקס גובערניעס איז דער פרויען־איבערגעוויכט אין 1920־טן יאָר סיר מאָל גרעסער, איידער אין 1897־טן יאָר!

נאָך פרויערינער איז דאָס בילד אין קרים. קרים, דאָס די אויסגעשפּראָבענע אימיגראַציע־גובערניע, וואָס האָט זיך תמיד אויסגעצייכנט מיט אַ גרויסן איבערגעוויכט פון מענער, פאַרמאָגט איצט, אין 1920־טן יאָר, אַ סך אַ קלענערן פּראָצענט מענער, איידער אין 1897־טן יאָר, און שטייט שוין אויף איין און דערזעלבער מדרגה מיט די זעקס עמיגראַציע־גובערניעס.

זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז די עלטער־גרופּעס, וואָס האָבן זיך אַמשטאַרקסטן באַטייליגט אין דער וועלט־מלחמה און אויף די פראָנטן פון בירגער־קריג, דאַרפן פאַרמאָגן דעם קלענסטן פּראָצענט מענער. און ווירקליך, האָרמט מען אַ בליק אויף דער נאָרוואָס געבראַכטער טאַבעלע, זעהט מען גלייך, אַז דער גרעסטער פרויען־איבערגעוויכט איז טאַקע אין דער מענער־גרופּע פון די 20—29 יעריגע. אין 1920־טן יאָר איז אויף יעדע 1000 מענער פון דער דאָזיגער גרופּע אויסגעקומען 1807 פרויען; אין 1897 יאָר — נאָר 1073. דאָס איז אַ קאָלאָסאַלער אונטערשיד — פון הענער עלף מאָל מער!

אַז דאָס זיינען דער עיקר רעזולטאַטן פון מלחמה, בירגער־קריג און פּאָגראָמען, קאָן מען זיך איבערצייגן הין מען צענלידערט די עלטער־גרופּעס 19—10 און 29—20 אויף קלענערע טיילן.

באַרעכענען מיר די צאָל פרויען אויף יעדע 1000 מענער אין דער עלטער־גרופּע 17—14 און אין די גרופּעס 19—18, 20—24 און 29—25 בא דער אידישער באַסעלקערונג פון אַלע ווייבן גובערניעס (מיט כאַרקאָווער), זעהען מיר, אַז די צאָל פרויען אויף יעדע 1000 מענער האָט אין 1920־טן יאָר דערגרייכט:

בא 17—14 יעריגע	1121
„ 19—18 „	1888
„ 24—20 „	2301
„ 29—25 „	1345
„ 39—30 „	1085

דעם גרעסטן פרויען־איבערגעוויכט הייסן אַרויס די 24—20־יעריגע, וועלכע האָבן זיך אַמשטאַרקסטן באַטייליגט אין דער רוי־טער אַרמיי און בירגער־קריג און האָבן אַמשטאַרקסטן געליטן פון די פּאָגראָמען; ווייניגער האָט געליטן די גרופּע 19—18 און נאָך ווייניגער די 29—25 און די 39—30 יעריגע.

מערקווירדיג איז, וואָס די 39—30 יעריגע האָבן אַ סך אַ קלע־נערן פרויען־איבערגעוויכט, ווי די 49—40 יעריגע. פאַרוואָס דאָס איז אַזוי, איז שווער צו דערקלערן. ס׳איז זעהר מעגליך, אַז די גרויסע צאָל מענער בא דער 39—30 יעריגער גרופּע נעמט זיך פון דעם, וואָס די לעצטע יאָרן פון אָפטע מאָביליזאַציעס האָבן אַ סך מענער זיך געטאַרעט פאַרעניסטרירט ווערן אין אַ על־טערער גרופּע.

דער ווייטערדיגער אַנאַליז פון די ציילונג־רעזולטאַטן ברייגט צום אויסמיר, אַז בא דער אידישער באַסעלקערונג פון אוקראַינע איז דער פרויען־איבערגע־וויכט אַ סך אַ גרעסערע, איידער בא דער ניט־אידישער.

אויף 1000 מענער איז אויסגעקומען פרויען:

— 1920 —

Auf je 1000 Männer entfielen Frauen:

Alter — עלטער־גרופּע	bei den Juden — בא אידן	bei den Nichtjuden — בא ניט־אידן
0—1	973	969
1—9	991	1002
10—19	1191	1077
20—29	1786	1614
30—39	1072	1134
40—49	1237	1028
50—59	995	1094
>59	1188	1053
unbek. — אומבק.	1093	1016
Zus. — ס״ה	1207	1120

ווי גרויס ס׳איז ניט דער פרויען־איבערגעוויכט בא דער ניט־אידישער באַסעלקערונג — 1120 פרויען אויף יעדע 1000 מענער! — איז ער בא דער אידישער באַסעלקערונג דאָך קאַרנע צוויי מאָל גרעסער!

דער גרויסער חילוק צווישן אָט די ביידע טיילן פון דער באַסעל־קערונג אין אוקראַינע מערקט זיך שוין פון דער גרופּע 19—10 יאָר אָן.

שניידן מיר אויך דאָ אויס די גרופּעס 17—14 און 19—18, באַקומען מיר, אַז אויף יעדע 1000 מענער איז אין 1920־טן יאָר געווען פרויען:

	אידן	ניט־אידן
בא די 17—14 יעריגע	1121	1007
„ 19—18 „	1888	1634

פון דער ווייטערגעבראַכטער טאַבעלע איז זיך לייכט איבער־צוצייגן, ווי פאַרשיידן דער געשלעכט־אויסבוי זעהט אויס בא פאַרשיידענע נאַציעס.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

פון סך־הכל אין דער מאַבעלע זעהן מיר, אז דעם גרעסטן פרויען־איבערגעוויכט פאַרמאָגן נישט די אידן, נאָר די פּאָליאַקן. נאָך די לעצטע נייען די רוסן און די אידן; אין פאַרגלייך מיט די אוקראַינער ווייזן די אידן אַרויס אַ גרעסערן פרויען־איבער־געוויכט.

סיזאַרמט זיך שטאַרק אין די איינן דער חילוק צווישן דעם פרויען־איבערגעוויכט בא די אוקראַינער און בא אַלע איבערינע נאַציעס: בא די פּאָליאַקן, רוסן און אידן איז דער פרויען־איבער־געוויכט קלענער, ווי בא די אוקראַינער.

אזוי ווי ס'איז נישטאָ קיין שום גרונט אָנצונעמען, אז נראָד בא די אוקראַינער זאָל געווען זיין די קלענסטע צאָל מלחמה־קרבנות, מוז מען אָנגענעמען פאָלגנדיגע השערה: די אַלע דריי פעלקער מיט אַ הויכן פרויען־איבערגעוויכט האָבן געהאַט אַ גרעסערע עמי־גראַציע פון מענער ווי די אוקראַינער; די רוסן, וועלכע זיינען בא־שטאַנען אין אוקראַינע אין אַ גרויסער צאָל פון באַאַמטע און לערער, האָבן בשעת געוואַלטיגע פאַרלאָזט אוקראַינע, די פּאָ־ליאַקן זיינען געלאָסן קיין פּולן און נאַטירליך, אז ס'זיינען געלאָסן מער מענער, ווי פרויען; און בא אידן, ווי בא אַן אויסגעשפּראָבענעם עמיגראַציע־פאָלק, האָט געווים נאָך פאַר דער מלחמה געפעלט אַ גרויסע צאָל מענער אין די מיטעלע עלטער־גרופּעס.

אויף יעדע 1000 מענער איז אויסגעקומען פרויען:

— 1920 —

Auf je 1000 Männer entfielen Frauen bei

עלטער Ater	אידן Juden	אוקראַינער Ukrainer	רוסן Russen	פּאָליאַקן Polen
0—1	973	967	975	914
1—9	991	1000	1012	1015
10—19	1191	1069	1144	1205
20—29	1786	1579	1872	1707
30—39	1072	1130	1190	1155
40—49	1237	1018	1101	1180
50—59	995	1086	1159	1164
>59	1188	1013	1327	1456
אונבק. – unbek.	1093	1100	1221	1529
ס"ה – Zus.	1207	1168	1216	1246

זעהר מערקווירדיגע דערשיינונגען קומט אויס צו קאָנסטאַטירן אין נעשלעכט־אויפבוי פון דער באַפעלקערונג אין פאַרשיי־דענע טיפּן־וואוין־ערטער.

די ציילונג פון 1897־טן יאָר האָט פעסטגעשטעלט, אז די נעשלעכט־פאַרהעלטנישן בא דער באַפעלקערונג פון רוסלאַנד ביישן זיך מיטן איבערגייען פון די קלענערע ישובים צו די גרע־סערע. די שטאַטישע באַפעלקערונג, מערסטנטיילס אַ אימיגראַציע־מאַסע האָט פאַרמאָגט כסדר מער מענער, איידער די קליי־נשטעטלשע אָדער די דאָרפישע.

צו דער זעלבער צייט, ווען די דאָרפישע באַפעלקערונג האָט אין 1897־טן יאָר אויף יעדע 1000 מענער פאַרמאָגט 1033 פרויען, האָט זיך אין די שטעט אַרויסגעוויזן אַ פאַרהעלטעניש פון 1000 צו 888.

די זעלבע טענדענץ האָט זיך אַרויסגעוויזן אויך בא דער אידי־שער באַפעלקערונג.

אין אַלגעמיין האָט די אידישע שטאַטישע באַפעלקערונג פון תחום נעהאַט די איינגע געשלעכט־פּראָפּאָרץ, וואָס דער תחום אינגאַנצן גענומען, — 1061 און 1061 פרויען אויף יעדע 1000 מענער, — אָבער פאַרשיידענע גרופּעס שטעט האָבן געהאַט אַ גאַנץ פאַרשיידענע געשלעכט־פאַרהעלטניש.

אויף יעדע 1000 אידישע מענער איז אין 1897־טן יאָר אויסגעקומען פרויען:

אין שטעט ביז 10,000 נפשות 1091

אין שטעט מיט >100,000 „ 1037

אין 1920־טן יאָר איז דער איבערגעוויכט פון פרויען אַ סך בא־דייטנדיגער נראָד אין די גרויסע שטעט.

אין די פּראָווינציעלע ישובים פון אוקראַינע איז אין 1920־טן יאָר געווען 1113 פרויען אויף יעדע 1000 מענער, — בא דער באַפעלקערונג פון די טבערנאַלע שטעט — 1256.

דאָס חזרט זיך איבער בא אַלע פעלקער. אזוי זעהן מיר, אז אויף יעדע 1000 מענער איז אויסגעקומען פרויען:

Auf je 1000 Männer kamen Frauen: (7 Gouvernements)

נאַציע Nationalität	גוב־שטעט Gouvernements-Städte	פּראָווינצ־ישובים Sonstige Ortschaften
אידן – Juden	1227	1190
אוקראַינער – Ukrainer .	1179	1107
רוסן – Russen	1340	1147
פּאָליאַקן – Polen . . .	1320	1191

אַ עגליך בילד וויזט אויך אַרויס די ציילונג פון קרים. אויף 1000 מענער איז דאָ אויסגעקומען:

Auf je 1000 Männer kamen Frauen in Krim im Jahre 1921:

נאַציע Nationalität	סימפעראָפּאָל Simferopol	שטעט בכלל Städte überhaupt	שטעטלעך און דערפער Städtchen u. Land
אידן – Juden . .	1189	1185	1023
רוסן – Russen . .	1371	1294	1038
טאַטאַרן – Tataren	1053	961	889
דייטשן – Deutsche	1653	1448	1035
ס"ה – Zusam.	1245	1196	967

די דאָזיגע דערשיינונג איז אַ רעזולטאַט פון פאַרשיידענע הירקונגען.

די מלחמה האָט געהאַט אַ מאַסטע הירקונג: אַרויס־רייסנדיג די אינגע עלעמענטן פון דער גרויס־שטאַטישער מע־ליכער באַפעלקערונג, האָט זי ממילא שוין רעלאַטיוו פאַר־גרעסערט דעם אָנטייל פון די פרויען; תוך דעם האָט זי אַריינגע־צוגן אין די גרויסע שטעט נייע, זעהר גרויסע קאָדרען פרויען, וואָס האָבן פאַרבינדן די מענער אין דער מיליטער־אינדוסטריע, אין פאַרשיידענע מיליטער־מעדיצינישע אָרגאַניזאַציעס און אַנשטאַלטן א. א. ו. א. א. ו.

מען מוז אויך גערענקען, אז בא דער נים־אידישער באַפעל־קערונג איז געווען אין די יאָרן פון „מיליטערישן קאָמוניזם" אַ גרויסע איבערוואַנדערונג פון שטאָט אין דאָרף אַריין, און די דאָזיגע איבערהאַנדערונג האָט געווים פאַרכאַפּט אַ גרעסערן פּראָצענט מענער, ווי פרויען.

די פּאָליטישע עמיגראַציע פון די גרויס־רוסן און פּאָליאַקן האָט אויך געווים פאַרכאַפּט מער די גרויסע שטעט, איידער די פּראָווינץ.

צו דעם אַלעם קאָן מען נאָך צוגעבן איינינע ספּעציפיש־אידישע דערשיינונגען — די פאַר־מלחמה־דיגע עמי־גראַציע און די פּאָגראָמען.

הגם די אידישע עמיגראַציע פאַרמאָגט פון תמיד אָן מערסטנטייל אַ פאַמיליע־כאַראַקטער, האָט זי פאָרט צוגענומען אַ סך מער מע־

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

נער, ווי פרויען. און, ווי באקאנט, איז די מאר־מלחמה־דינע אידישע עמיגראציע געטאגען אויך פון די גרויסע שטעט אין א גאנץ גרויסער מאס.

די פאגראמען האבן אריינגעוואָרפן אין די גרויסע שטעט א קאָלאָסאלע מאסע, וואס איר גרעסטער טייל איז באשטאנען פון פרויען. דאס האט נאך מער פארשטארקט דעם פרויען־איבער־געוויכט אין די גרויסע שטעט.

אין זיין ארבעט הענ די פאגראם־רעזולטאטן ווייזט יעקב לעשצינסקי („צוקונפט", סעפטעמבער 1922, ניו־יארק), אז צווישן 38.815 היימלאָזע, וואס האט זיך אין אָהרוב 1920־טן יאָר איינגעגעבן אויסצופארשן אין די גרויסע שטעט, זיינען מענער געווען נאָר 44,7 פראָצענט, פרויען — 55,3 פראָצענט.

צווישן די היימלאָזע אין קיעוו האָבן די מענער אויסגעמאכט 44.3 פראָצענט, די פרויען — 55,7 פראָצענט.

דערמיט טאקע דערקלערט זיך, וואס דער חילוק צווישן דער צאָל פרויען אויף יעדע 1000 מענער אין די נובערניאלע שטעט און אין די איבערינע ישובים איז א סך קלענער, ווי בא אלע איבערינע פעלקער.

איינצעלנע עלטער־גרופּעס ווייזן, נאטירליך, ארויס אָפּגייטונגען פון דורכשניט, וועלכע שפּיגלען אָפּ די ווירקונגען, וואס זיינען כאראקטעריסטיש פאר יעדער גרופּע באזונדער.

אינטערעסאנט איז צו באמערקן, אז צווישן אלע נובערניאלע שטעט פארנעמט כארקאָוו אויך אין פרט פון פרויען־איבער־געוויכט א איינגאנצ־ארט. אלס א שטאָט, ווי מיר האָבן שוין אָנגעוויזן, מיט א פרישער אידישער באפעלקערונג, אלס א צנטרום־צענטר פאר אינע עלעמענטן, גיט כארקאָוו אין די אינע עלטער־גרופּעס בא דער אידישער באפעלקערונג א סך א קלענערן פרויען־איבערגעוויכט, איידער די איבערינע נובערניאלע ישובים.

אין דער גרופּע 19—18 יעריגע, למשל, דערגייכט די צאָל פרויען אויף יעדע 1000 אידישע מענער אין:

אָדעס	2341
קיעוו	2271
טשערניגאָוו	2170
קרעמענטשוג	2147
ניקאָלאיעוו	1966
פּאָלטאוא	1686
כארקאָוו	1475

VI

דאָס קענען לייענען און שרייבן

Die Schreib- und Lesekenntnis

צו די מאטעריאלן הענ קענען לייענען און שרייבן בא דער אידישער באפעלקערונג אין 1920־טן יאָר מוז מען צוגייען מיט גרויס פארזיכטיגקייט; סאיז ניטאָ קיין ספק, אז די אָנגעגעבענע צאָלן זיינען סיל העכער פון די ווירקליכע.

די ציילונג האט פארגעכנט פאר „נראמאטנע" נישט נאָר די, וואס קענען לייענען און שרייבן, נאָר אויך אזעלכע, וואס קענען נאָר לייענען*. חוץ דעם זיינען נערעכנט געוואָרן פאר „נראמאטנע" אלע שילער, אפילו פון די אינטסטע גרופּעס, כאטש, ווי בא אמעריקא, זיינען די ראזינע גרופּעס נאנצע אָדער יערנסאלס האלבע אנאלפאבעטן. אין דערזעלבער קאטעגאָריע ווינען אויך די צוהערער פון די ניי־געשאפענע לער־אנשטאלטן פאר ליקווידירן דעם אנאלפאבעטיזם.

אלס סימן פון קענען לייענען און שרייבן איז גענומען געוואָרן נישט דאס לייענען און שרייבן אויף וואסער סעט איז בא־שטימטער שפּראך, נאָר דאס לייענען אויף וואסער סעט איז שפּראך בכלל.

אזא מין מעטאָד פארוישט דאס אמת'ע בילד פון דעם, ווי דאס קענען לייענען און שרייבן איז פארשפּרייט צווישן דער אידי־שער באפעלקערונג, און דערלויבט נישט צו מאכן פעסטע און באשטימטע אויספירן. מיר וועלן דעריבער נאָר אין קורצן זיך אָפּשטעלן אויף די פאראנענע מאטעריאלן.

צום באדויערן, וועלן מיר מתן זיך אויך אָפּזאָגן פון וואסער סעט איז פארגלייכן מיטן 1897־טן יאָר, ווייל די ציילונג פונם דאָ־זיגן יאָר גיט אונז מאטעריאל נאָר ווענן קענען לייענען און שרייבן אין דער רוסישער שפּראך.

די ציילונג פון 1920־טן יאָר האט פעסטגעשטעלט, אז דאס קענען לייענען און שרייבן איז בא דער אידישער באפעלקערונג: פיל פארשפּרייטער, ווי בא דער נ־אידישער באפעלקערונג פון אוקראינע און איז אויך גרעסער, ווי בא יעדער פון די פיר הויפּט־נאציעס באזונדער גענומען.

דער פראָצענט נפשות, וואס קענען לייענען און שרייבן, מאכט ארויס אין די זיבן נובערניעס:

Prozentsatz der Schrift- und Lesekundigen im Jahre 1920 bei: (7 Gouvernements)

נאציע Nationalität	מענער männl.	פרויען weibl.	צוי־zus.
אידן — Juden	69,8	60,9	64,9
פּאָליאַקן — Polen . . .	62,9	57,8	60,1
רוסן — Russen	52,5	39,0	45,0
אוקראַינער — Ukrainer	41,2	18,2	29,2

בא די אידן איז ער העכער צוויי מאָל אזוי גרויס, ווי בא די אוקראַינער, און כמעט אנדערטהאלבן מאָל אזוי גרויס, ווי בא די רוסן.

די פּאָליאַקן ניבן אין אלגעמיין כמעט דעם זעלבן פראָצענט ווי די אידן.

אינטערעסאנט איז, וואס בא די אידן, ווי אויך בא די פּאָ־ליאַקן, דערגייכט דאס קענען לייענען און שרייבן צווישן די פרויען כמעט צו דערזעלבער מדרגה, ווי בא דער מענליכער באפעלקע־רונג. פארקערט, בא די רוסן און נאָך מער בא די אוקראַינע־שטיינען די פרויען שטארק אָפּ פון די מענער. אזוי, איז דער פּראָ־צענט נפשות, וואס קענען לייענען און שרייבן, צווישן די רוסישע מענער אנדערטהאלבן מאָל העכער, ווי בא די רוסישע פרויען; בא די אוקראַינער איז ער נאָך גרעסער, — פון 41,2 פראָצענט בא די מענער פאלט ער ביז 18,2 פראָצענט בא די פרויען.

באטראכט מען נעוויער די מאבעלעס XX און XXI, מערקן מיר נאָך אינטערעסאנטע באזונדערקייטן אויך אין דער פארשפּרייט־טונג פון קענען לייענען און שרייבן בא פארשיידענע עלטער־גרופּעס.

דעם העכסטן פראָצענט ניבן: בא די מענער — די גרופּע 29—20 יעריגע, בא די פרויען — די 19—10 יעריגע.

ארויסגעמעגדיג אין דער לעצטער עלטער־גרופּע דעם טייל,

* דער אידישער אויסדרוק „קענען לייענען און שרייבן", וועלכן מיר באנוצן דאָ פאר רוסישן וואָרט „גראמאטני", איז דעריבער ניט גאר א ריכטיגער. צום באדויערן, האבן מיר קיין מער פּאסיגן אויסדרוק ניט געפונען אין דער אידישער ליטעראטור.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Tab. — XX — טאַב׳

דאָס קענען לייענען און שרייבן באַ דער איד׳ און ניט־איד׳ באַפעלקערונג פון אוקראַינע

— 1920 —

Die Bevölkerung der Ukraine nach dem Bildungsgrade (Schreib- und Lesekenntnis)

Gesamtzahl — סך־הכל			Sonstige — אַנדערע			Polen — פּאָליאַקן			Russen — רוסן			Ukrainer — אוקראַינער			Juden — אידן			עלטער Alter
צוז׳ zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צוז׳ zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צוז׳ zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צוז׳ zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צוז׳ zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צוז zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	
A. Gouvernementshauptstädte — גובערניאַלע שטעט																		
37 393	18 532	18 861	1 001	478	523	902	455	447	14 585	7 703	7 282	5 137	2 590	2 547	15 768	7 706	8 062	1—9
97 494	49 810	47 684	2 392	1 155	1 237	2 482	1 366	1 116	39 591	20 350	19 241	15 795	8 007	7 788	37 234	18 932	18 302	10—13
146 114	83 380	62 734	3 474	1 831	1 643	3 137	1 903	1 234	56 318	32 920	23 398	22 659	12 396	10 263	60 526	34 330	26 196	14—19
222 810	137 255	85 555	8 684	4 422	4 262	6 401	3 968	2 433	89 658	56 451	33 207	31 776	17 169	14 607	86 291	55 245	31 046	20—29
156 634	71 186	85 448	7 667	3 157	4 510	5 081	2 500	2 581	70 330	32 765	37 565	23 740	9 692	14 048	49 816	23 072	26 744	30—39
113 242	49 826	63 416	5 793	2 478	3 315	3 950	2 012	1 938	49 860	21 864	27 996	15 278	5 632	9 646	38 361	17 840	20 521	40—49
72 088	29 579	42 509	3 613	1 592	2 021	2 704	1 301	1 403	29 684	13 166	16 518	8 269	3 086	5 183	27 828	10 434	17 394	50—59
43 350	19 937	23 413	2 791	1 511	1 280	2 148	1 263	885	18 223	9 230	8 993	5 025	2 140	2 885	15 153	5 793	9 360	> 59
1 010	508	502	72	31	41	38	26	12	444	236	208	109	43	66	347	172	175	unbek. — אומבאַק׳
890 135	**460 013**	**430 122**	**35 487**	**16 655**	**18 832**	**26 843**	**14 794**	**12 049**	**368 693**	**194 285**	**174 408**	**127 788**	**60 755**	**67 033**	**331 324**	**173 524**	**157 800**	**Zusammen — צוזאַמען**
B. Sonstige Ortschaften — די איבעריגע ישובים																		
114 458	50 133	64 325	6 478	3 121	3 357	835	402	433	10 787	5 109	5 678	79 773	33 540	46 233	16 585	7 961	8 624	1—9
593 432	246 425	347 007	19 504	8 821	10 683	2 908	1 458	1 450	47 786	21 061	26 725	476 082	190 743	285 339	47 152	24 342	22 810	10—13
887 623	374 159	513 464	27 799	13 042	14 757	4 650	2 524	2 126	69 629	32 131	37 498	709 593	283 803	425 790	75 952	42 659	33 293	14—19
802 224	331 365	470 859	30 713	15 420	15 293	4 781	3 417	2 364	70 853	35 166	35 687	619 104	231 661	387 443	75 773	45 701	30 072	20—29
562 336	136 685	425 651	23 137	8 509	14 628	4 504	2 057	2 447	54 599	18 259	36 340	439 093	89 773	349 320	41 003	18 087	22 916	30—39
322 728	64 160	258 568	14 179	4 860	9 319	3 263	1 571	1 692	33 740	10 036	23 704	237 719	32 435	205 284	33 827	15 258	18 569	40—49
166 886	33 204	133 682	8 300	3 128	5 172	2 315	1 097	1 218	18 449	5 847	12 602	112 184	14 858	97 326	25 628	8 274	17 354	50—59
113 818	23 145	90 673	6 812	2 799	4 013	2 195	1 123	1 072	13 030	4 464	8 566	75 768	10 248	65 520	16 023	4 511	11 512	> 59
1 746	699	1 047	165	74	91	29	15	14	210	96	114	1 168	414	754	174	100	74	unbek. — אומבאַק׳
3 565 251	**1 259 975**	**2 305 276**	**137 087**	**59 774**	**77 313**	**26 480**	**13 664**	**12 816**	**319 083**	**132 169**	**186 914**	**2 750 484**	**887 475**	**1 836 009**	**332 117**	**166 893**	**165 224**	**Zusammen — צוזאַמען**
C. Im Ganzen — אינגאַנצן																		
151 851	68 665	83 186	7 479	3 599	3 880	1 737	857	880	25 372	12 412	12 960	84 910	36 130	48 780	32 353	15 667	16 686	1—9
690 926	296 235	394 691	21 896	9 976	11 920	5 390	2 824	2 566	87 377	41 411	45 966	491 877	198 750	293 127	84 386	43 274	41 112	10—13
1 033 737	457 539	576 198	31 273	14 873	16 400	7 787	4 427	3 360	125 947	65 051	60 896	732 252	295 199	436 053	136 478	76 989	59 489	14—19
1 025 034	468 620	556 414	39 397	19 842	19 555	11 182	7 385	4 797	160 511	91 617	68 894	650 880	248 830	402 050	162 064	100 946	61 118	20—29
718 970	207 871	511 099	30 804	11 666	19 138	9 585	4 557	5 028	124 929	51 024	73 905	562 833	99 465	363 368	90 819	41 159	49 660	30—39
435 970	113 986	321 984	19 972	7 338	12 634	7 213	3 583	3 630	83 600	31 900	51 700	252 997	38 067	214 930	72 188	33 098	39 090	40—49
238 574	62 783	176 191	11 913	4 720	7 193	5 019	2 398	2 621	48 133	19 013	29 120	120 453	17 944	102 509	53 456	18 708	34 748	50—59
157 168	43 082	114 086	9 603	4 310	5 293	4 343	2 386	1 957	31 253	13 694	17 559	80 793	12 388	68 405	31 176	10 304	20 872	> 59
2 756	1 207	1 549	237	105	132	67	41	26	654	332	322	1 277	457	820	521	272	249	unbek. — אומבאַק׳
4 455 886	**1 719 988**	**2 735 898**	**172 574**	**76 429**	**76 429**	**53 323**	**28 458**	**24 865**	**687 776**	**326 454**	**361 322**	**2 878 272**	**948 230**	**1 930 042**	**663 441**	**340 417**	**323 021**	**Zusammen — צוזאַמען**

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
UB
DFG

Tab. – XXI – טאַב.

דאָס קענען לייענען און שרייבן באַ דער איד. און ניט־אידישער באַפעלקערונג

— 1920 —

Die Bevölkerung der Ukraine nach dem Bildungsgrade (Schreib- und Lesekenntnis)

אינגאַנצן Gesamt-Bevölk.			אַנדערע Sonstige			פּאָליאַקן Polen			רוסן Russen			אוקראַינער Ukrainer			Juden – אידן			עלטער Alter
צו. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צו. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צו. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צו. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צו. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	צו. zus.	פרויען weibl.	מענער männl.	
A. Gouvernementshauptstädte — A. גובערניאַלע שטעט																		
17,8	17,5	18,1	16,5	16,3	16,6	17,6	17,6	17,6	16,2	16,0	16,4	14,2	14,2	14,3	21,7	21,2	22,1	1–9
83,5	83,3	83,7	80,5	80,7	80,4	84,6	86,1	82,9	82,7	82,3	83,2	82,9	82,0	83,9	84,7	84,9	84,6	10–13
90,5	89,4	92,0	86,7	87,4	85,9	91,4	91,6	91,2	89,6	88,4	91,3	88,1	85,8	91,1	92,4	91,7	93,3	14–19
85,3	81,2	92,7	85,1	83,8	86,5	82,4	80,4	85,7	82,4	77,4	92,6	79,8	72,2	91,3	91,1	89,0	95,1	20–29
77,5	66,6	89,9	81,1	76,5	84,7	76,9	70,0	85,1	75,0	63,3	89,5	72,1	56,9	88,5	84,0	75,8	92,6	30–39
69,5	57,4	83,4	78,9	75,0	82,2	72,6	67,2	79,3	66,4	53,7	81,5	62,0	44,5	80,6	76,1	65,7	87,2	40–49
63,0	49,1	78,4	76,9	72,9	80,5	71,0	63,1	80,2	59,8	47,8	74,9	52,9	36,9	71,2	68,4	52,0	84,3	50–59
49,5	37,8	67,1	69,0	66,5	72,2	65,1	60,5	72,8	47,2	37,6	64,2	38,5	27,3	55,3	53,0	36,4	73,8	> 59
19,8	20,4	19,3	2,7	2,5	3,0	45,8	54,2	34,3	36,8	34,6	39,7	26,4	29,5	24,3	46,1	47,1	45,1	unbek. – אומבקאַנט
66,4	**61,6**	**72,3**	**68,0**	**66,0**	**69,9**	**68,9**	**66,7**	**71,7**	**64,0**	**58,9**	**70,8**	**60,7**	**53,3**	**69,3**	**71,5**	**68,0**	**75,9**	Zus. – ס"ה
B. Sonstige Ortschaften — B. די איבעריגע ישובים																		
4,1	3,6	4,6	6,1	5,8	6,3	9,2	8,8	9,6	4,8	4,5	5,1	3,4	2,9	4,0	16,0	15,5	16,6	1–9
43,9	36,9	50,8	42,8	39,1	46,4	57,3	57,6	57,0	43,5	38,6	48,4	42,3	34,3	50,0	72,3	72,7	71,8	10–13
54,7	42,9	68,4	55,4	49,3	62,3	71,3	69,7	73,3	54,1	46,0	63,6	52,7	39,4	68,1	84,3	84,1	84,6	14–19
48,1	32,3	73,4	53,6	44,1	68,5	71,9	67,8	78,7	51,1	39,8	70,9	45,1	27,5	72,8	83,3	80,2	88,4	20–29
41,8	19,2	67,4	51,0	36,6	66,1	66,8	57,4	77,5	47,5	29,6	68,2	39,2	15,1	66,5	70,7	59,7	82,6	30–39
32,0	12,5	52,1	44,3	31,2	56,7	61,6	55,8	68,3	39,2	23,0	56,0	28,7	7,8	49,9	60,4	48,1	76,4	40–49
22,6	8,7	37,6	36,3	26,9	46,1	59,1	52,3	66,8	30,0	18,2	42,9	18,6	4,7	33,6	54,1	34,6	73,8	50–59
13,9	5,6	22,4	27,4	22,1	33,0	52,6	47,0	58,6	20,0	12,9	28,0	11,1	3,0	19,2	40,5	21,4	62,3	> 59
3,0	2,3	3,6	0,5	0,4	0,5	32,6	26,8	42,4	15,2	12,9	17,7	5,7	3,9	7,8	24,4	24,9	23,6	unbek. – אומבקאַנט
30,6	**20,5**	**41,8**	**31,7**	**26,6**	**37,1**	**53,2**	**50,5**	**56,5**	**33,6**	**26,0**	**42,2**	**28,5**	**17,5**	**40,6**	**59,5**	**55,0**	**64,8**	Zus. – ס"ה
C. Im Ganzen — C. אינגאַנצן																		
5,0	4,6	5,6	6,6	6,4	6,9	12,3	12,0	12,5	8,1	7,8	8,3	3,6	3,0	4,1	18,4	17,9	18,9	1–9
47,0	40,7	53,3	45,1	41,5	48,6	67,3	68,6	66,0	55,4	52,2	58,6	42,9	35,2	50,5	77,3	77,6	77,0	10–13
58,0	47,4	70,4	57,7	52,1	64,0	78,2	77,3	79,0	65,7	60,8	72,0	53,4	40,3	63,5	87,7	87,3	88,2	14–19
53,1	39,2	75,8	58,4	49,3	71,7	77,0	74,0	82,1	64,9	56,8	80,0	46,0	28,8	73,3	87,3	84,8	91,7	20–29
46,5	25,3	70,3	56,2	42,6	69,7	71,8	63,7	81,2	59,9	45,0	77,6	40,1	16,3	67,1	77,4	67,8	87,7	30–39
37,2	19,0	56,2	50,7	38,9	61,7	67,2	61,7	73,7	51,9	37,8	67,4	29,6	8,8	50,8	67,8	56,2	82,2	40–49
28,0	14,1	43,0	43,2	34,2	52,4	64,9	57,7	73,4	43,3	31,9	56,6	19,5	5,6	34,5	60,6	42,6	78,7	50–59
17,3	9,2	26,0	33,3	28,9	38,0	58,1	53,9	64,3	30,2	23,2	39,4	11,6	3,5	19,7	45,7	27,8	67,0	> 59
4,3	3,7	4,9	0,6	0,5	0,7	39,0	39,4	38,2	25,2	23,3	27,6	6,1	4,2	8,3	35,5	35,5	35,5	unbek. – אומבקאַנט
34,3	**25,0**	**44,8**	**35,6**	**0,6**	**40,8**	**60,1**	**57,8**	**62,9**	**45,0**	**39,0**	**52,5**	**29,2**	**18,2**	**41,2**	**64,9**	**60,9**	**69,8**	Zus. – ס"ה

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

זאָם האָט באַזוכט אַ שול נאָך מאַר דער מ׳חמה, — די 14—19 יעריגע, זעהען מיר, אַז דער פּראָצענט אלף־בית־ניקעס איז בא אָט דעם טייל נעסער, ווי אין דער אונטערשטער נרופּע 10—13, ראָם האָט באַקומען איר בילדונג שוין אין צייט בין מלחמה און רעוואָלוציע.

די דאָזיגע מענדענץ איז כאַראַקטעריסטיש מאַר אַלע נאַציעס פון אוקראינע.

פון יעדע 100 מענער האָבן נעקענט ליענען און שרייבן:

נאַציע	10—13	14—19	20—29	30—39
אידן . . .	77,0	88,2	91,7	87,7
פּאָליאַקן . .	66,0	79,0	82,1	81,2
רוסן . . .	58,6	72,0	80,0	77,6
אוקראַינער . .	50,5	68,5	73,3	67,1

פון יעדע 100 פרויען האָבן נעקענט לייענען און שרייבן:

אידן . . .	77,6	87,3	84,8	67,8
פּאָליאַקן . .	68,6	77,3	74,0	63,7
רוסן . . .	52,2	60,8	56,8	45,0
אוקראַינער . .	35,2	40,3	28,8	16,3

דער פּראָצענט הויכט אָן פאַלן בא די מענער פון 30—39 יאָר, בא די פרויען — פון 20—29 יאָר אָן. ער פאַלט אָבער בא די אידן און פּאָליאַקן מיט אַ לאַנגזאַמערן טעמפּ, ווי בא די רוסן און אוקראַינער.

שוין צוקומענדיג צו דער עלטער־נרופּע 40—49, מערקט מען דאָס שטאַרקע פאַלן פון פּראָצענט בא אַלע נאַציעס.

פאַרגלייכן מיר דעם פּראָצענט בא די מענער פון די נרופּעס 20—29 און 40—49 באַקומען מיר אַזאַ בילד:

נאַציע	20—29	40—49
אידן	91,7	82,2
פּאָליאַקן	82,1	73,7
רוסן	80,0	67,4
אוקראַינער	73,3	50,8

נאָך אינטערעסאַנטער איז דאָס פאַרגלייכן בא די פרויען:

נאַציע	14—19	40—49
אידן	87,3	56,2
פּאָליאַקן	77,3	61,7
רוסן	60,8	37,8
אוקראַינער	40,3	8,8

אַמשטאַרקסטן פאַלט דער פּראָצענט בא די אוקראַינער פרויען, — מיר זעהען, אַז שוין אין עלטער פון 40—49 יאָר גיבן די אוקראַינער פרויען העכער 90 פּראָצענט אַנאַלפאַבעטן!

אַ גרויסער אונטערשיד וויזט זיך אַרויס צווישן דער אידישער און דער איבעריגער באַפעלקערונג אין פאַרשידענע עלטער־נרופּעס.

אין דער אינגסטער נרופּע פון 1—9 יאָר איז דער פּראָצענט אלף־בית־ניקעס בא די אידן אנדערהאַלבן מאָל נעסער, ווי בא די פּאָליאַקן (18,4 און 12,3), העכער צוויי מאָל אַזוי נרויס, ווי בא די רוסן (8,1 פּראָצענט) און נאַנצע פינף מאָל נעסער פון פּראָצענט אַלפאַבעטן בא די אוקראַינער (3,6 פּראָצענט).

אין די ווייטערדיגע עלטער־נרופּעס פון 10 ביז 49—40 יאָר ווערט דער חילוק צווישן די אידן און די איבעריגע דריי נאַציעס אַ סך קלענער, באַזונדערס ווען מ׳פאַרגלייכט די אידן מיט פּאָליאַקן און רוסן. נעמט מען אָבער די פרויען באַזונדער, זעהט מען דאָ אַלץ נאָך אַ זעהר שטאַרקן אונטערשיד צווישן די אידישע פרויען און רוסישע מיט אוקראַינישע. דער פּראָצענט נפשות, וואָס קענען לייענען און שרייבן, בלייבט צווישן די אידישע פרויען די נאַנצע צייט אַ׳ערך אנדערהאַלבן מאָל נעסער, ווי בא די רוסישע, און שטייגט איבער דעם פּראָצענט בא די אוקראַינישע העכער צוויי מאָל (נרופּע 19—10), דריי מאָל (84,8 און 28,8 אין נרופּע 29—20), און אפילו העכער פיר מאָל (67,8 און 16,3 אין דער נרופּע 39—30).

די פאַרהעלטנישן בייטן זיך אין די נרופּעס פון 40 ביז 60 יאָר.

דער פּראָצענט בלייבט בא די אידישע מענער נאָך אַלץ נעסער, ווי בא די רוסן, אוקראַינער און אפילו פּאָליאַקן. בשעת די אידישע מענער אין עלטער פון 49—40 האָבן קאַרנע 80 פּראָצענט, וואָס קענען לייענען און שרייבן, פאַרמאָגן די רוסישע מענער כמעט אַנדערהאַלבן מאָל ווייניגער, — 56,6 פּראָצענט—אַזעלכע; אין דער נרופּע פון 59—50 האָבן די מענער אַנטשפּרעכנדיג 67,0 פּראָצענט און 39,4 פּראָצענט. נאָר הויך איז אין די דאָזיגע צוויי נרופּעס דער פּראָצענט בא אידן אין פאַרגלייך מיט די אוקראַינער: אין דער נרופּע 49—40 איז ער מער ווי צוויי מאָל אַזוי נרויס, ווי בא די אוקראַינער (78,7 און 34,5) און אין דער נרופּע 59—50 שוין קאַרנע פיר מאָל אַזוי נרויס!

די אידישע פרוי פאַרליירט אין די עלטערע נרופּעס אירע פּאָזיציעס. מיר זעהן דאָ אַזאַ לאַנג:

נאַציע	40—49	50—59
אידן	56,2	42,6
פּאָליאַקן	61,7	57,7
רוסן	37,8	31,9
אוקראַינער	8,8	5,6

אמת, דער פּראָצענט צווישן די אידישע פרויען איז אַצמאָ נעסער פון אוקראַינישן שוין אַ׳ערך 6½ מאָל אין דער נרופּע 49—40 און קאַרנע 8 מאָל אין דער נרופּע 59—50 יעריגע, ער איז נאָך אַלץ בכמעט אנדערהאַלבן מאָל העכער, ווי בא די רוסישע פרויען, — אָבער ער מרעט שוין אָפּ דאָס ערשטע אָרט די פּאָליאַקן.

אין דער לעצטער נרופּע פון 60 יאָר און עלטער מאַכט אויס דער פּראָצענט נפשות, וואָס קענען לייענען און שרייבן, בא:

	מענער	פרויען	צוז.
פּאָליאַקן	64,3	53,9	58,1
אידן	67,0	27,8	45,7
רוסן	39,4	23,2	30,2
אוקראַינער	19,7	3,5	11,6

די אידישע מענער שטייגן אויך דאָ אויפן ערשטן אָרט, די אידישע פרויען אָבער גיבן שוין אַ צוויי מאָל קלענערן פּראָצענט, ווי די פּוילישע פרויען, און שוין גיט קיין סך נעסערן פּראָצענט, ווי די רוסישע פרויען.

אין די נובערניאַלע שטעט איז דער פּראָצענט נפשות, וואָס קענען לייענען און שרייבן, העכער, ווי אין די פּראָווינציעלע ישובים.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

נעמט מען די האַרייאָנטאַלע סך־הכלל פון טאַבעלע XXI בא די מענער, זעהן מיר:

Prozentsatz der Schrift- und Lesekundigen Männer:

Sonst. Ortsch. איבעריגע ישובים	Gouv.-Städte גוב׳ שטעט	Nationalität נאַציע
64,8	75,9	Juden — אידן
56,5	71,7	Polen — פּאָליאַקן
42,2	70,8	Russen — רוסן
40,6	69,3	Ukrainer — אוקראַינער

בא די פרויען זעהן מיר פאָלגנדיגעס:

Prozentsatz der Schrift- und Lesekundigen Frauen:

Sonst. Ortsch. איבעריגע ישובים	Gouv.-Städte גוב׳ שטעט	Nationalität נאַציע
55,0	68,0	Juden — אידן
50,5	66,7	Polen — פּאָליאַקן
26,0	58,9	Russen — רוסן
17,5	53,3	Ukrainer — אוקראַינער

דעם קלענסטן אונטערשיד צווישן די נעבעניאַלע שטעט און אין־די פּאָזיציעלע ישובים מיינט אַרויס די אידישע באַפעלקערונג; דעם גרעסטן — די אוקראַינישע, וואָס לעבט אין איר גרעסטן טייל אין דאָרף און שטיים, נאַטירליך, אויף אַ פיל נידעריגערער קולטורעלער שטופע.

אין די ראַמען פון דער נעבעניאַלער שטאָט ניט די אידישע מעגליכע באַפעלקערונג דעם גרעסטן פּראָצענט נמשות, וואָס קענען לייענען און שרייבן; די מענער—פּאָליאַקן, רוסן און אוקראַינער—שטייען אויף איין און דערזעלבער מדרגה. פאַרקערט, דער פּראָצענט בא די אידישע פרויען גלייכט זיך כמעט מיט פּראָצענט בא די פּוילישע פרויען.

איך האַלט פאַר ניטיג מאַכן פאָלגנדיגע אָנווייזונגען און איר־בעסערונגען:

1. צו טאַב. V: די ציפערן פאַר די יאָרן צווישן 1897 און 1920 זיינען גענומען פון בוך „Еврейское населеніе Россіи“, אויסגאַבע פון אידישער סטאַטיסטישער געזעלשאַפט אין פעטראָגראַד, 1917, און באַציהען זיך מערסטנטיילס אויף די יאָרן 1910, 1912, 1913 און 1914.

פאַר אָדעס איז אָנגענעמען די באַפעלקערונג פון 1904 יאָר; פאַר קיעוו — פון 1917 יאָר.

די באַפעלקערונג פון קיעוו אין 1897 איז גענומען געוואָרן אין די גרעניצן פון 1920־טן יאָר, ד. ה. מיט דער פאָרשטאָט דעמיעווקע.

אויף דער לעצטער שורה דאַרף זיין: אין צווייטער רובריק — 173,989; אין זעקסטער רובריק — 63,9+.

2. צו זייט 144, צווייטע שורה פון באַטרעפט צו טאַב. XII. — אריסן אָרט פון „VIII“ דאַרף מען לייענען „XIII“.

ליטעראַטור:
Literatur:

1. Статистика Украины. Серия I. Демография. Том I. Выпуски 1—7 и 11.-У. С. С. Р. Центральное Статистическое Управление. Харьков. 1922.
2. Бюллетень Полтавского Губернского Статистического Бюро. №№ 1—3 и 4—6. Январь—Июнь 1922.
3. Статистичний Справочник по Полтавській губернії на 1918-19 Р. Р. Випуск XI. Полтавське Губерське Статистичне Бюро. — Полтава. 1919.
4. Попередні підсумки демографичного перепису 1920 р. по Київщині. Київ 1922. Київське Губерніяльне Статистичне Бюро.
5. Предварительные итоги переписи в Крыму в 1921 г. Выпуск 1-й. Порайонные и уездные итоги. Издание Крымского Статистического Управления. Симферополь. 1922.
6. Статистико-Экономический Атлас Крыма. Выпуск I. Издание Крымстатуправления и Крымиздата. Симферополь. 1922.
7. Бенесонъ, М. Е. „Экономическіе Очерки Крыма“. Южное Кооперативное Издательство. Симферополь. 1919.
8. Народное Хозяйство Украины в 1921-22 году. Центр. Стат. Управление У.С.С.Р. Харьков. 1923.
9. Статистический Ежегодник 1921 г. Вып. I. Труды Центрального Стат. Управления Р. С. Ф. С. Р. Том VIII. Вып. 3. Москва. 1922.
10. Б. Д. Брукусъ. „Статистика еврейскаго населения по переписи 1897 г.“ Изд. ЕКО. С.-Петербургъ. 1909.
11. יעקב לעשצינסקי: „דאָס אידישע פאָלק אין צימערן“. כלל־פאַרלאַג. בערלין 1922.
12. Еврейское населеніе Россіи по даннымъ переписи 1897 г. и по новѣйшимъ источникамъ. — Изд. Евр. Статист. Общества. Петроград. 1917.
13. יעקב לעשצינסקי: „דער שרעק פון צימערן“ (פאָ־גראָמען־סטאַטיסטיק) - די „צוקונפט“ סעפּטעמבער 1922. ניו־יאָרק.
14. Bulletin der Studiengesellschaft für soziale Folgen des Krieges. Christian Döring: Die Bevölkerungsbewegung im Weltkrieg. I, II, III.
15. Christian Döring: „Altersgliederung der Bevölkerung.“ Handwörterbuch der Staatswissenschaften. 4. Lieferung. Verlag Gustav Fischer. Jena.
16. Handwörterbuch der Staatswissenschaften. 39. und 40. Lieferung. Bevölkerungswesen. Jena.
17. Der Wiederaufbau in Europa. Hauptschriftleitung John Maynard Keynes. 17. Aug. 1922. Sechste Nummer. Bevölkerungsprobleme. „Ergebnisse und Folgerungen aus der deutsch. Bevölkerungsstatistik seit dem Kriege“ von Prof. Dr. M. Hahn; „Das Problem der Wiener Bevölkerung“, von Professor A. F. Pribram; „Die Volkszählung in England des Jahres 1921 und ihre Lehren“, von John Brownlee (Direktor des Statistischen Amtes).
18. Jahrbuch für Wirtschaft, Politik und Arbeiterbewegung. 1922-23. Verlag der Kom. Internationale. Hamburg.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

די אידישע לאנדווירטשאפט אין פוילן

ד״ר י. ליפאָווסקי

Stand der jüdischen Landwirtschaft in Polen

von Dr. J. Lipowski

דריי סבות האָבן געבראַכט דערצו, וואָס די אידישע שטעטלשע באַפעלקערונג האָט זיך בשעת דער דייטשער אָקופּאַציע גענומען צו אַגראַר־ווירטשאַפט: 1) די שווערע באַדינגונגען, אין וועלכע ס׳האָבן זיך געפונען דער האַנדל און די מלאכה בשעת אָקופּאַציע, און דער דוחק אין לעבנסמיטלען; 2) דאָס וואָס די אָקופּאַציע־מאַכט האָט געצוואונגען און געדאָלפן צו פאַרזייען די נחלאות, וועלכע די פּויערים האָבן פאַרלאָזט; 3) די גינציגע קאָניונקטור פאַר לאַנדווירטשאַפטליכע פּראָדוקטן.

עטליכע ביישפּילן וועלן אַזוי געבן אַ באַגריף וועגן דעם פאַר־נעם און דעם כאַראַקטער פון דער דאָזיגער דערשיינונג. אין ווילנער גובערניע, אין אַזוי, איז די צאָל אידישע ערד־אַרבעטער פון 50 אויסגעוואַקסן אויף 200; אין ליפּנישקי פון 15 אויף 80; אין אָשמיאַני — פון 58 אויף 460; אין אָסטרין פון 13 אויף 180. אין דער שטאָט פּרושאַנע (בריסקער ראַיאָן) איז אין 1916 יאָר באַאַרבעט געוואָרן דורך דער אידישער באַפעלקערונג בלויז 100 מאָרג, אין 1920 יאָר — נאָכצע 1000. מיט ערד־אַרבעט האָבן זיך דאָ פאַרנומען אַרום 500 אידישע פאַמיליעס, פון וועלכע 40% האָבן באַאַרבעט די ערד מיט איינענע הענט. אין שטעטל שעראַשאָוואָ איז געווען באַשעפטיגט מיט ערד־אַרבעט די נאָכצע אידישע באַפעלקערונג (400 משפחות). אין קאָבּרין (בריסקער ראַיאָן) האָט אַ פערטל פון אַרע 8000 אידישע איינוואוינער גע־האַט אַ שייכות צו ערד־אַרבעט, אין קאָבּרינער קרייז נאָכצע 70%.

אַגראַלנעמיינע באַשטעטיגונג פון דעם שטאַרקן וואוקס פון דער שטעטלשער לאַנדווירטשאַפט בעת דער דייטשער אָקופּאַציע גע־פינען מיר אויך אין די רעזולטאַטן פון דער אַנקעטע, וועלכע איז דורכגעפירט געוואָרן דורך „אָרט״ אָנדיינ 1920. פונם דאָזיגן מאַ־טעריאַל איז צו זעהען, אַז לגבי דער פאַר־מלחמה־דיגער צייט האָט זיך פאַרגרעסערט די צאָל לאַנדווירטשאַפטליכע משפחות: אין 40 פונקטן פון ווילנער ראַיאָן — פון 659 אויף 1656, ד. ה. 2½ מאָל; אין 48 פונקטן פון גראָדנער ראַיאָן פון 2600 משפחות אויף 17 200, ד. ה. 6½ מאָל.

דער דראַנג צו ערד־אַרבעט האָט דעמאָלט פאַרכאַפּט אפילו אַ רייע אינדוסטריאַליזירטע שטעטלעך (מיכאַלאָוואָ, דאָראָפּאָק, קרינקי, האַלקאָוויסק, בערעסטאָוויטש א. אַנד.), וואו ס׳האָבן אפילו פאַבריק־אַרבעטער אָנגעהויבן צו זייען קאַרטאָפל פאַרן איינענעם געברויך. דער פּראָצעס פון אַגראַריזאַציע האָט אויך נישט אויס־געמיטן די גרעסערע שטעט (מינסק, ווילנא, גראָדנא).

נעגיערע ידיעות פאַרן יאָר 1920 (פאַר דער רוסיש־פּוילישער מלחמה) האָבן מיר אין אונזער רשות נאָר וועגן 377 ווירטשאַפטן פון ווילנער ראַיאָן.

בנוגע דעם שטח, איז דער חילוק צווישן דער אַלגעמיינער צאָל דעסיאַטינעס און דער צאָל פאַרזייטע דעסיאַטינעס אַזוי באַדייטנד, אַז קיין גרויסן צופאַל קאָן מען צו זיי נישט האָבן. אַ געוויסן וועגן האָבן נאָר די רעלאַטיוו צאָלן.

אויף יעדע 100 ווירטשאַפטן מיט איינענער און אַרענדירטער ערד זיינען געווען:

מיט 1—5 דעס.	34,2
„ 6—10 „	25,2
„ 11 און מער דעס.	40,6

אויף יעדע 100 ווירטשאַפטן נאָר מיט איינענער ערד זיינען געווען:

מיט 1—3 דעס.	28,3
„ 4—10 „	31,0
„ 11 און מער דעס.	40,7

וועגן דער גרויס פון די משפחות און דער צאָל נפשות, וואָס זיינען געווען פאַרנומען אין לאַנדווירטשאַפט, ווי אויך וועגן דער פאַרזאָרגטקייט מיט געביידעס, מיט לעבעדיגן און טויטן אינוועגטאַר גיבן אַ געוויסן באַגריף פאָלגנדיגע דורכשניט־צאָלן.

אויף איין ווירטשאַפט איז דורכשניטליך אויסגעקומען: 5,8 נפשות, 2,6 באַשעפטיגטע בא ערד־אַרבעט פאַמיליע־גלידער, 1,1 וואַיג־הייזער, 1,6 ווירטשאַפטליכע געביידעס, 1,1 פערד, 1,8 קי, 0,4 אַקערס, 0,7 באַראָגעס און 0,4 אַגרערע מכשירים.

ווירטשאַפטן אָן פערד זיינען געווען 32,9%. דערביי איז בדאי צו פאַרצייכענען דעם באַזונדערס נידריגן פּראָצענט פון דעם שטעטל אָסטרין (15%) און דעם באַזונדערס הויכן פון לידא (55,5%).

קיין נעגיערע ידיעות האָבן מיר אויך נישט געקאָנט באַקומען וועגן דעם חודבן, וועלכער איז פאָרגעקומען אין די אידישע לאַנד־ווירטשאַפטליכע ישובים בעת דער דערמאָנטער מלחמה. ווי ס׳וויזט אויס, האָט באַזונדערס שטאַרק געלידן דער לעבעדיגער אינוועג־טאַר. אַלס אילוסטראַציע קאָן דינען דער פאַקט, אַז אין גראָדנער גובערניע אַליין האָט מען בא 213 אידישע פאַמיליעס צונענומען 200 פערד, העכער 200 שטיק האָרן־פי און לאַנדווירטשאַפטליכע מכשירים פאַר אַ סומע פון 30 מיליאָן פּוילישע מאַרק*.

אויסטריליכער איז דער אַנקעטע־מאַטעריאַל פאַרן יאָר 1921. אָבער אויף פּולשטענדיגקייט און גענויאיגקייט קאָן אויך דער דאָ־זיגער מאַטעריאַל נישט פּרעטענדירן. ער אַנטהאַלט דאָטן בלויז וועגן 5451 באַלעבאַטישקיטן פון 68 פונקטן פון ווילנער, גראָד־נער, בריסקער און וואָלינער ראַיאָנען.

הרץ דעם זיינען אין דערמאָנטן מאַטעריאַל די באַזונדערע גע־נטן נישט גלייכמעסיג פאַרנעשטעלט. דער גרעסטער טייל אויס־געפאָרשטע ווירטשאַפטן געהערט צום בריסקער ראַיאָן, באַזונדערס מאַנער איז דער מאַטעריאַל דוקא פאַר איינעם פון די וויכטיגסטע ראַיאָנען — דעם ווילנער —, פאַר וועלכן מיר פאַרמאָגן ידיעות סך־הכל וועגן 226 באַלעבאַטישקיטן.

ס׳איז קלאָר, אַז די אויסגערעכנטע חסרונות פאַרקלענערן באַ־דייטנד דעם ווערט פון גאַנצן מאַטעריאַל. אָבער נעמענדיג אין אַכט, אַז די מערהייט דאָטן איז געזאַמלט געוואָרן אויף די ערטער, מיט מען אָנגערקענען, אַז זיי זיינען אין אַלגעמיין מסתגל צו געבן אַ בילד, וואָס איז נישט ווייט פון דער הערקליכקייט.

* באַריכט פון „אָרט״ פאַר 1922.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

דאָס יאָר 1921 פאַרדינט אונז נאָך צוליב דעם אונזער באַזונדערע אינטערעסן, ווייל נאָר אין דעם דאָזיגן יאָר האָט די לאַנדווירטשאַפטליכע באַוועגונג בײַ דער אידישער שטעטלשער באַפעלקערונג פון די מורח־רעגיאָנען געהאַט דערגרייכט איר העכסטן פּונקט. פון איין זײַט, האָט נאָך אונדהאַלטן אין פולן די גיכצינע קאָנזיונקטור פאַר לאַנדווירטשאַפטליכע פּראָדוקטן און די אינפלעבנדיגע אינדוסטריע און האַנדל האָבן נאָך נישט געהאַט קיין צײַט צו־רעמאַוויין זײַער צוציעהדיגע קראַפט אויפן אונגן אידישן לאַנדווירט פון שטעטל; פון דער צווייטער זײַט, האָט זיך אָבער דאָס ווירטשאַפטליכע לעבן פון לאַנד שוין אָנגעהויבן ביסלאַכווייז סטאַביליזירן און גלייכצײַטיג האָט אָנגענומען אַ מער רעגולמעסיגן כאַראַקטער דער פּאַרקער צווישן שטאָט און דאָרף.

די דערמאָנטע 5451 משפחות האָבן פאַרמאָגט 26,815 נפשות, פון וועלכע 15,992, ד״ה. 60% האָבן זיך דירעקט פאַרנומען מיט לאַנדווירטשאַפט.

דורכשניטלעך קומט אויף 1 משפחה 4,9 נפשות, אַרבעטנדיגע פאַמיליע־גלידער — 2,9.

די גרעסטע משפחות זײַנען אַרויס גראָדנער און פינסקער ראַיאָנען — 5,4 מיטגלידער; די קלענסטע — ווילנער מיט 3,9 נפשות.

גראָדנער ראַיאָן פאַרמאָגט אויך דעם גרעסטן פּראָצענט פּראָדוקטיוו פאַמיליע־גלידער.

אויף ווי ווייט די באַשעפטיגונג מיט ערד־אַרבעט האָט גע־ביל דעם פאַר די אויסגעמאָרשטע אידישע לאַנדווירטן דעם דיפּס־מקור פון זײַער עקזיסטענץ קיום, ווייזן אונז בולט פאָלגנדיגע ציפערן.

פון יעדע 100 לאַנדווירטן האָבן זיך באַשעפטיגט אויס־שליסליך מיט לאַנדווירטשאַפט אין:

בריסקער ראַיאָן	36,9
גראָדנער „	48,3
מינסקער „	57,3
ווילנער „	70,8

דער פּראָצענט פאַרן ווילנער ראַיאָן קומט אונז פאַר אויטאָ־מאַטיש הין: דאָס נעמט זיך מסתמא פון דעם, וואָס פאַרן דאָזיגן ראַיאָן האָבן מיר נעדאַרף אין אונזער רשות אַ גאַנץ קליינעם אַנקעטע־מאַטעריאַל. אָבער אויך אין גראָדנער ראַיאָן, פאַר וועלכן מיר האָבן נעדאַרף אַ גרעסערע צאָל אויסגעפילטע פראַגע־בלאַנקעס, איז דער פּראָצענט פאַרן לאַנדווירטן, וועלכע לעבן אויסשליסליך פון דער ערד־אַרבעט, אַ גאַנץ הויכער — 48,3.

מי קריטיש מען זאָל זיך נישט באַציען צו די דאָזיגע צאָלן, יעדנפאַלס באַווייזן זיי, אַז אין 1921 יאָר איז פאַר אַ גאַנץ באַ־דייטנדיגן טייל פון דער אידישער לאַנדווירטשאַפטליכער באַפעל־קערונג ערד־אַרבעט געווען דער אייגנטלעכער אָרט לכל הפחות דער דיפּס־מקור פון חיות. אַ געוויסע אומדירעקטע באַשעפטיגונג נים אונז אַ פאַרגלייך מיט דער צײַט פון דער דייטשער אָקופּאַציע. די דאָטן, וועלכע מיר האָבן פאַר העכער 1000 ווירטשאַפטן פון בריסקער ראַיאָן, באַווייזן, אַז אַפילו בשעת אָקופּאַציע איז דער פּראָצענט פון אידישע לאַנדווירטן, וואָס האָבן געלעבט אויס־שליסליך פון ערד־אַרבעט, נישט געווען אַ סך גרעסער.

אין דעם וועלכן מאַטעריאַל געפינען מיר אויב פאַר אַ גאַנץ באַרייכגרינגער צאָל (3195) לאַנדווירטן פון בריסקער ראַיאָן ידיעות וועגן זייערע בײַ־באַשעפטיגונגען.

פון די דאָזיגע 3195 לאַנדווירטן האָבן זיך באַשעפטיגט:

אויסשליסליך מיט ערד־אַרבעט	1079 ד״ה.	33,7%
מיילווייז מיט האַנדל	1249 „	39,1%
„ „ מלאכה	867 „	27,2%

וואָס מאַרן שויך צו די דאָטן וועגן שטח ערד, וואָס די אידישע לאַנדווירטן האָבן פאַרמאָגט, מוזן מיר באַמערקן, אַז די אַנקעטע האָט נים נעגעבן קיין מאַטעריאַל, וועלכער פאַרדינט צוטרוי. מיר האָבן דערינער געמוזט זיך באַנוגן מיט אַגרערע מעסאָרן. מיר האָבן מעסטעשטעלט דעם פאַרזיימן שטח, אינערגערעכנט די צאָל פּודן פאַרזייט אין 1921־טן יאָר דריעות און קראַטאָפל אויף דעסיאַטינעס און דאַן — אויפן סמך פון אַ באַשטימטער פאַר־העלטניש — האָבן מיר באַקומען דעם אַלגעמיינעם (פאַרזיימן און נישט פאַרזיימן) שטח.

אויף אַזאַ אופן האָבן מיר פאַר 2467 ווירטשאַפטן באַקומען 4821,5 דעסיאַטין פאַרזיימע ערד, אָדער 1,9 דעסיאַטין דורכ־שניטלעך אויף 1 ווירטשאַפט.

פאַר באַזונדערע געגנטן האָבן מיר פאָלגנדיגע צאָלן:

געגנט:	משפחות	נפשות	דעסיאַטין
גראָדנער . . .	1338	7204	3348,2
בריסקער . . .	317	1736	560,9
וואָלינער . . .	492	2518	480,2
ווילנער . . .	226	893	333,6
פינסקער . . .	94	505	98,8
סך־הכל	2467	12856	4821,5

נעמען מיר די דורכשניט־צאָל דעסיאַטין אויף איין משפחה און אויף איין נפש, באַקומען מיר:

געגנט:	אויף 1 משפחה	אויף 1 נפש
גראָדנער	2,5	0,5
בריסקער	1,8	0,3
וואָלינער	1,0	0,2
ווילנער	1,5	0,4
פינסקער	1,1	0,2
סך־הכל	1,9	0,4

מיר זעהען, אַז דער העכסטער דורכשניט (פאַר גראָדנער ראַיאָן) דערגרייכט קיים 2,5.

אַז די אידישע לאַנדווירטשאַפטן נעהערן סרוב צום טיפּ פון די אַזוי גערופענע „קאַרליקעס", ווייזט אונז פאָלגנדיגע פאַרטיילונג זייערע לויט דער גרויס פון שטח:

גרויס פון שטח (אין דעסיאַטין) / געגנט	בריסקער	פינסקער	גראָדנער	סך־הכל
	אין פּראָצענטן			
0—1	15,6	1,5	20,5	17,6
2—5	44,2	54,5	60,9	61,5
6—10	15,6	24,3	11,6	11,6
> 10	24,6	19,7	7,0	9,3
צוזאַמען	100,0	100,0	100,0	100,0

איין זעקסטל פון די אידישע ווירטשאַפטן פאַרמאָגט אַלזאָ ווייניגער ווי איין דעסיאַטין; דריי פינפטל — פון 2 ביז 5 דעס.; און נאָר איין צענטל ווירטשאַפטן פאַרמאָגט מער פון 10 דעסיאַטין. דער רעזולטאַט וואָלט געווען נאָך אַ־ערגערער, ווען אין דער

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אלגעמיינער סומע האלט נישט אריינגענאגען א רייע אלטע קאָ־לאָניעס (איסטאָקאָוא, קאָנסטאַנטינאָוא, אַגרדיעלישקי) מיט גרעסערע ווירטשאפטן, וועלכע פארמאָגן אין דורכשניט 10—8 דעס. אזוי הי לויט אלע סמנים האָבן די פארמלחמהדיגע ווירט־שאפטן פארן פעריאָד 1921—1914 קיין סך ערד נישט געקאָנט פארלירן, מחמת מיר פאָנגעמען, אז דער צוזאמען פון דער צאָל נאָר קליינע ווירטשאפטן איז פרוסבערוסן געוואָרן דורך דער שטארקער פארשריינונג פון דער שטעטלשער לאנדווירטשאפט.

מען האָלט געקאָנט מיינען, אז צו דער פאָנעטיזענער ערד־קונאָפקייט האָט גורם געווען די גרויסע צאָל ווירטשאפטן, וועלכע פארנעמען זיך אויסשליסליך מיט אינטענסיווע צוויינן פון לאנד־ווירטשאפט. אָבער אזא הנחה האָלט געווען נישט ריכטיג. דער מאָטעריאַל ווייזט, אז אין 1921־טן יאָר האָבן אפילו די קלענסטע פון די אידישע ווירטשאפטן געוויס תבואה.

אייגענע ערד אייגענע און פרעמדע ערד האָבן פארמאָגט 36%* פון אלע ווירטשאפטן. נעמענדיג אין אכט, אז די אנד־שטאָנענע בעת דער דייטשער אָקופאַציע ווירטשאפטן איז סרוב אויסגעקומען צו באַפרייען פרעמדע ערד, קאָן מען דעם רא־יון פראָבלעם מאר קיין נידיגן נישט האַלטן.

אָבער מען דאַרף נישט פארגעסן, אז באַקומען ערד אויף לייג־נערע פארמינען איז שוין דעמאָלט, אין די ערשטע נאָכמלחמה־יאָרן, געווען זעהר שווער, און די קרעטשטערמינע פרעגע איז שפעטער, ווען די נעזעצליכע איינגעמער (פריערים און פריצים) האָבן זיך צוריקגעקערט, אין אַ סך פאלן געוואָרן אַן ערנסטע סכנה פאר דעם קיום פון די אזוי אויך נישט פארעסטיגטע אידישע באַלע־באַטשקיפן. אינטערעסאַנט איז דערביי, וואָס דוקא דער פריער האָט זיך נאָכן אויסגעלעזנט צו עקספלואַטירן דעם אידישן לאנדווירט, שטענדיג אים וואָס אַ מאָל גרעסערע פאדערונגען, צוויי פינפטל פון שניט אלס פרעגע־פריי איז געווען אַ נאָכן געוויינליכע זאַך. אויב אַבסאָלוט גענומען איז דאָס געווען נישט פיל, האָט דאָס פארן ערד־פריינען אידישן לאנדווירט באַטייט אויסגעגעבן דעם לעצטן ביסן פון מיל.

נאָר דאָס איז נאָך נישט געווען דאָס ערנסטע. היבאַלד דער פריער פלעגט זיך איבערצייגן, אז דער אידישער פרעגעראַטאָר האָט מיט זיין פראָבע דערפירט די נהלה צו אַ באַפרידיגונגען צושטאַנד, פלעגט ער זעהען וואָס ניכער פון אים פטור צו ווערן. די אויס־זיכערקייט פון דער לאָגע, וועלכע איז אויף אזא אופן געשאפן געוואָרן פאר דעם אידישן לאנדווירט, האָט די פראָגאַמישע און ווירטשאַפטליכע אַנטוויקלונג נאָך שטארקער פאראַליזירט, ווי די שווערע פרעגע־באַדינונגען. די ראָטינע אומזיכערקייט האָט בא אים פשוט אָפּגעטומען דעם חשק צו פריינען נאָך גרעסערע קרבנות, כדי אויסצוהריבן זיין ווירטשאפט אויף אַ העכערע מדרגה.

בא דעם גרויסן דחק און ערד און בא די מגיעות און שווערינ־קייטן, וועלכע זיינען געווען פארבונדן מיט דער ערד־פרעגע, איז נישט קיין וואונדער, וואָס די גרויסערקייט צו פארגרעסערן דעם ערד־פאָנד פון די אידישע לאנדווירטשאַפטליכע ישובים איז פון אָנהיב אָן באַטראַכט געוואָרן אלס איינער פון די דרינגנדסטע אויפגאַבן. דאָס האָט זיך אָבער באַלד אַרויסגעוויזן, אז דער פר־מיסטראַטיוו־רעכטליכער פלאָגטער האָט נוחלדיג פארשווערט

* אין אַ סך פרטים פון גרעסערע ראיון (קאַמינקע, קרינקי, סקידל, בערעסטעוויטשי) און פון חלקלעוויטשער געגנט (זאַטאָל, סטיבאַווא, יאַלאַווקא, פארעאַוואַ, נאָווי־דוואָר) חלקלט זיך דער דאָזיגער פרעגען צווישן 5 און 10.

דאָגגען איז פר העכער פון 50 פרעג. אין די אלטע קאָלאָניעס, הי קאָ־לאָניעס אַפּגעלוזן, חלקלט זיך.

יערן קאָנקרעטן פרוב צו קיפן ערד פאר די נייע אָדער אפילו פאר די אלטע אידישע לאנדווירטן.

די יק"א—די איינציגע אָרגאַניזאַציע, וועלכע האָט בכלל עסיג־נירט געלד אויף קיפן ערד אין די ראַנדגעביטן פון פולין, האָט, אויף ווייניל מיר ווייסן, אויפן דאָזיגן צוועק אויסגעגעבן נאָר אַ קליינעם טייל פון דער באַשווידענער סומע, וועלכע איז דערצו באַשטימט געוואָרן.

אבר האָט מען זיך אָנגעשטויסן אויף נוחלשיגע שווערינקייטן נישט נאָר ביים קיפן ערד, — אין אַ סך פאלן איז אפילו אלטע פארמלחמהדיגע ערד־איינגעמער שווער געווען צו באַווייזן זייער רעכט אויף דעם פאקטישן איינגעם.

די אנקעטע גיט אויך ידיעות וועגן לעבעדיגן און טויטן אינ־ווענטאַר. אויף איין ווירטשאפט קומט אויס דורכשניטליך 0,4 פערד און 1,0 קי.

אין פערד זיינען אלע ראַיאָנען גמעט גלייך פיל. אַ העכערן דורכשניט ווייזט אַרויס נאָר דער ווילנער ראַיאָן — 0,8.

מיט קי זיינען בעסער פאַרזאָרגט נראָדנער (1,5) און חע־לינער ראַיאָנען (1,3).

בגנגע דעם לעבעדיגן אינוועגטאַר נעמינען זיך אין אַ באַזו־דערס ניצינער לאָגע די קאָלאָניעס גאַליציאַנער (חאָלקאָוויסקער קרייז) — 1,3 פערד און 3,1 קי; דערעשטשין (סלאָנימער קאַנט) —1,1 און 1,5; יעזיאָרניצאַ — 1,0 און 2,2; בערעסטאָוויצע — 1,0 און 1,5; קאָולאָוו (וואָלינער קאַנט) — 1,1 און 2,0; דאָו־נאָלישק (ווילנער ראַיאָן) — 1,4 און 1,2; דעלאַטישע — 1,0 און 1,3.

נעמט מען אין באַטראַכט דעם גרויסן פראָצענט קאַרליק־ווירטשאפטן, וועלכע זיינען סרוב נאָר נישט אימשטאַנד אויס־צוהאַלטן די קראַפט פון אַ נאָכן פערד, כוץ מען אָנערקענען, אז רעלאַטיוו שטעלט זיך דער קי־באַשטאַנד ערגער פאר הי דער באַ־שטאַנד פון פערד.

הי ווייט נישט גלייכמעסיג די פאַרשיידענע קאַטעגאָריעס ווירט־שאפטן זיינען פאַרזאָרגט מיט לעבעדיגן אינוועגטאַר, זעהען מיר פון פאָלגנדיגער טאַבעלע:

פון יעדע הונדערט ווירטשאַפטן זיינען געווען:

1) לויט דער צאָל פערד:

	בריסקער	פינסקער	בראָדנער	סך־הכל
אָן פערד	41,6	38,3	53,9	50,9
מיט 1 פערד	47,3	56,4	38,5	41,1
מיט 2 פערד און מער . .	11,1	5,3	7,6	8,0
סך־הכל . .	100,0	100,0	100,0	100,0

2) לויט דער צאָל קי:

אָן קי	16,4	11,7	16,6	15,5
מיט 1 קו	29,7	15,9	42,6	38,8
מיט 2 קי און מער . . .	53,9	72,4	40,8	45,7
סך־הכל . .	100,0	100,0	100,0	100,0

* סאַיז כדאי צו באַמערקן, אז מיט לעבעדיגן אינוועגטאַר זיינען געווען נישט בעסער פאַרזאָרגט שטילו וועלכע אלטע קאָלאָניעס, הי קאָנסטאַנטינאָוו און שאָולקאָוו.

נישט בעסער האלט עס מיט מיטן אינוועגטאַר. סזיינען געווען ווירטשאַפטן: אָן אַקער־אייזנס — 47,5%; אָן באַראָנעס — 57,4%; אָן אַנדערע מכשירים — 65,9%.

פאַר די באַזונדערע ראַיאָנען באַקומען מיר פאָלגנדיגע פרא־צענטן:

ראיון	פון פקידים	פון בארגעס	פון אנד. מכשירים
בריסקער . . .	36,3	56,2	57,7
פינסקער . . .	44,7	54,3	88,3
נראָדנער . . .	50,0	57,9	61,3
סך־הכל	47,5	57,4	65,9

באַזונדערס טרויעריג איז געווען דער מצב פון די נעביידעס. 28% פון אַלע ווירטשאַפטן האָבן קיין ווירטשאַפטליכע נעביידעס בכלל נישט פאַרמאָגט. אין בריסקער ראַיאָן האָט דער ראָוינער פּראָצענט דערגרייכט 38,8. נאָר אין פינסקער ראַיאָן איז ער געווען באַרייטנד נידריגער פון דורכשניט — 16.

די יק"אַ אין „אַרט"־אַראַטאָמען איז נאָך אין 1923 נאָכדעם אָפט אויסגעקומען צו באַגעגענען זיך מיט אַזעלכע פאַלן, ווען נישט די מענשן, נישט דאָס סי האָבן נישט געדאַרפט קיין דאָך איבערן קאָפּ און די תבואה פלעגט גייען לאַיבד צוליב דעם, וואָס מ'איז ניט געווען, וואו זי צו באַהאַלטן.

אפילו וואוהייזער איז אויף 1 ווירטשאַפט דורכשניטליך אויסגעקומען ס"ה עפּעס מער פון אַ העלפט (0,6). דעם האָוזן דורכשניט האָט מיט אַ קליינקייט אויבערגעשטיגן נאָר דער ווילנער ראַיאָן, וואו אויף 1 ווירטשאַפט באַקומען מיר דורכשניטליך 0,7 וואוהייזער.

סטאטיסטישע כראניק

Statistische Chronik

I

Bevölkerung — דעמאָגראַפיע

די אידן אין ראַטן־רוסלאַנד

— 1923 —

Die jüdische Bevölkerung in Sowjet-Russland

צום מאָמענט פון דער מאָלק־ציילונג אין מערץ 1923 האָט די צאָל אידישע איינוואוינער דערגרייכט אין:

קיעוו	128.141
מאָסקווע	86.171
פעטראָגראַד	52.370

מ'איז אינטערעסאַנט צו פאַרגלייכן די דאַטן פאַרן 1923־טן יאָר מיט די רעזולטאַטן פון דער מאָלק־ציילונג אין 1920־טן יאָר, כדי צו זעהען די ווירקונג פון דער נייער עקאָנאָמישער פּאָליטיק פון דער ראַטן־רעגירונג אויף דעם וואוקס פון דער באַפעלקערונג אין די דאָזיגע דריי גרעסטע צענטערן פון ראַטן־פאַרבאַנד.

באַטראַכטן מיר צוערשט די צימערן פאַר דער ניט־אידישער באַפעלקערונג, זעהען מיר, אַז אין מאָסקווע און אין פעטראָגראַד איז זי געוואַקסן אַ סך שטאַרקער, ווי אין קיעוו: — פאַר די דריטהאַלבן יאָר וואַקסן אויס די ערשטע צוויי שטעט אויף 46 — 42 פּראָצענט, קיעוו אָבער — נאָר אויף 9,3 פּראָצענט.

Stadt — שטאָט	Nichtjuden — ניט־אידן 1920	Nichtjuden — ניט־אידן 1923	Nichtjuden — ניט־אידן צוואַקס אין פאַרגלייך מיט 1920 Zunahme von 1920-1923 in %	Juden — אידישע באַפעלקערונג 1920	Juden — אידישע באַפעלקערונג 1923	Juden — אידישע באַפעלקערונג צוואַקס אין פאַרגלייך מיט 1920 Zunahme von 1920-1923 in %	Juden — אידישע באַפעלקערונג % פון דער גאַנצער באַפעלקערונג Prozent der Ges.-Bev. 1920	Juden — אידישע באַפעלקערונג % פון דער גאַנצער באַפעלקערונג Prozent der Ges.-Bev. 1923
מאָסקווע — Moskau	999 955	1 424 854	42,5	28 263	86 171	204,9	2,7	5,7
פעטראָגראַד — Petrograd	696 700	1 018 630	46,2	25 529	52 370	105,1	3,5	4,9
קיעוו — Kiew	249 355	272 573	9,3	117 041	128 141	9,5	31,9	32,0

אי אין מאָסקווע און פעטראָגראַד, אי אין קיעוו האָט נאָך די ניט־אידישע באַפעלקערונג נישט דערגרייכט צו דער צאָל, וואָס זי האָט אויסגעמאַכט פאַר אָדער אין אָנהויב פון דער רעוואָלוציע. (אין1916־טן יאָר האָט די מאָסקווער אַלגעמיינע באַפעלקערונג געציילט 1.853,500 נפשות, די פעטראָגראַדער — 2.404.530 נפשות; די קיעווער ניט־אידישע באַפעלקערונג האָט אין 1917 דערגרייכט ביז 380.457 נפשות).

די אידישע באַפעלקערונג איז פאַר די דריטהאַלבן יאָר געוואַקסן אַ סך אינטענסיווער, ווי די ניט־אידישע. באַזונדערס צייכנט זיך אויס מאָסקווע, וואָס איז אין דער צייט פון דער נייער עקאָנאָמישער פּאָליטיק („נעפּ") געוואָרן דער וויכטיגסטער צענטער פאַר דער אידישער באַפעלקערונג פון אַלע עקן ראַטן־פאַרבאַנד. בשעת די ניט־אידישע באַפעלקערונג פון מאָסקווע וואַקסט אויס בלויז אויף אַ קאַרגע העלפט, ווייזט אַרויס די אידישע באַפעלקערונג אַ אומגעהויערע פאַרגרעסערונג — אויף 205 פּראָצענט, ד. ה. זי הערט העכער דריי מאָל אַזוי גרויס, ווי אין 1920־טן יאָר.

דער פּראָצענט אידן לגבי דער גאַנצער צאָל איינוואוינער וואַקסט דאָ אויס פון 2,7 אין 1920־טן יאָר ביז 5,7, ד. ה. העכער צוויי מאָל.

אין פעטראָגראַד האָט זיך די אידישע באַפעלקערונג פאַרמאָפּלט. איר פּראָצענט לגבי דער גאַנצער באַפעלקערונג פון פעטראָגראַד מאַכט אויס אויף 4,9, אויסן אָרט פון 3,5 אין 1920־טן יאָר.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

שטאָט Stadt	Nichtjuden — ניט־אידן 1920	Nichtjuden — ניט־אידן 1923	Nichtjuden — ניט־אידן צוואַקס אין פאַרגלייך מיט 1920 Zunahme von 1920 bis 1923 in %	Juden — אידישע באַפעלקערונג 1920	Juden — אידישע באַפעלקערונג 1923	Juden — אידישע באַפעלקערונג צוואַקס אין פאַרגלייך מיט 1920 Zunahme von 1920 bis 1923 in %	% לבני דער באַפעלקערונג Prozent der Ges.-Bev. 1920	% לבני דער באַפעלקערונג Prozent der Ges.-Bev. 1923
בערדיטשעוו — Berditschew	11 717	12 201	+ 4,1	29 778	31 373	+ 5,4	71,7	72,0
בעלאָצערקאָוו — Bjelaia Zerkow	6 039	10 225	+ 69,3	16 877	27 643	+ 63,8	73,6	73,0
אומאַן — Uman	18 907	17 175	— 9,2	25 252	23 717	— 6,1	57,2	58,0
באָגוסלאַוו — Boguslaw	4 368	4 387	+ 0,4	7 467	7 799	+ 4,4	63,1	64,0
ראַדאָמיסל — Radomisl	4 682	5 770	+ 23,2	5 122	6 507	+ 27,0	52,2	53,0
מאַלין — Malin	2 516	2 673	+ 6,2	4 356	4 752	+ 9,1	63,4	64,0
ליפאָוויעץ — Lipowjetz	4 875	4 523	— 7,2	4 941	4 706	— 4,8	50,3	51,0

די קיעווער אידישע באַפעלקערונג האָט זיך פאַרגרעסערט בלויז אויף אַ צענט הלק (9,5 פּראָצענט) אין דער זעלבער מאָס, ווי די ניט־אידישע באַפעלקערונג. קיעוו האָט אין 1923־טן יאָר בלויז אויף 48,7 פּראָצענט מער אידן, איידער מאָסקווע, בשעת אין 1920־טן יאָר איז די קיעווער אידישע באַפעלקערונג געווען גרעסער פון דער מאָסקווער אויף 314,1 פּראָצענט; אין פאַרגלייך מיט פעטראָגראַד האָט קיעוו געהאַט אין 1920־טן יאָר אויף 358,4 פּראָצענט (פעטראָגראַד מאָל) מער אידן, — אין 1923 יאָר אָבער נישט מער, ווי אויף 144,7 פּראָצענט.

דער וואוקס פון דער צאָל אידן אין קיעוו באַווייזט, אַז די אָנגעלאָפענע אידישע היימלאָזע האָבן זיך נאָך נישט אומגעקערט צוריק אין זייערע אַלטע היימען, אין אַז דאָס איבערגייען אין די גרויסע שטעט קומט נאָך אויך פאַר ביים אוקראַיִנער אידנטום אין אַ גאַנץ גרויסן מאַרנעם.

העכער ברייטנען מיר אַ טאַבעלע וועגן דער אידישער און ניט־אידישער באַפעלקערונג אין זיבן פונקטן פון קיעווער גובערניע אין 1923־טן יאָר אין פאַרגלייך מיטן 1920־טן יאָר.

י. ק.

(ציטירן פון: „Известия ЦИКСССР", 8/V 1924 № 103; „קאָמוניסטישע פאָן" 15/IV 1924, № 72, קיעוו; „דער עמעס", 20/IV 1924, מאָסקווע)

די אידן אין ליטע
— 1928 —
Die Juden in Litauen

לויט דער פאָלק־ציילונג פון 1923־טן יאָר באַשטייט די באַפעלקערונג אין ליטע פון:

ליטווינער — Litauer	1 696 158
אידן — Juden	153 332
פּאָליאַקן — Polen	64 105
רוסן — Russen	48 392
אַנדערע — Sonstige	49 186
ס"ה — Zus.	2 011 173

די העכסטע קאָמיסיע פון פאָלק־ציילונג ביים ליטווישן מיניסטאָרן־קאַבינעט ברייטנט אין איר קאָמוניקאַט וועגן די רעזולטאַטן פון דער ציילונג פאַרגלייך פון 1897 און 1923.

נאַציע — Nationalität	פּראָצענט — % 1897	פּראָצענט — % 1923
ליטווינער — Litauer	67,2	84,3
אידן — Juden	12,9	7,6
פּאָליאַקן — Polen	8,9	3,2
רוסן — Russen	6,5	2,4
אַנדערע — Sonstige	4,5	2,5
ס"ה — Zus.	100,0	100,0

דער פּראָצענט אידן מאַכט אויס אין 1923־טן יאָר נישט מער, ווי 7,6, בשעת אין 1897־טן יאָר האָט ער דערגרייכט ביז 12,9. נאָך גרעסער איז דער חילוק צווישן 1897 און 1923־טן יאָר בא די איבערינע נאַציעס — רוסן, פּאָליאַקן, דייטשן און אַנדערע. דער אָנטייל פון די דאָזיגע נאַציעס האָט זיך צום 1923־טן יאָר זעהר שטאַרק פאַרקלענערט. אויסגעוואַקסן איז נאָר דער ליטווישער עלעמענט — פון 67,2 ביז 84,3 פּראָצענט, ד. ה. אויף אַ גאַנץ פערטל.

דער אָפיציעלער קאָמוניקאַט דערקלערט די רעלאַטיווע פאַרקלענערונג פון דער אידישער באַפעלקערונג מיט דער אינטענסיווער עמיגראַציע קיין אַמעריקע, ווי אויך מיט דעם, וואָס אידן האָבן זיך ווייניער פון אַנדערע צוריקגעקערט פון רוסלאַנד.

וואָס סאיז שייך די איבערינע נאַציאָנאַלע מינדערהייטן, קאָן מען אויף געוויס זאָגן, אַז דאָס פאַרקלענערן זיך פון זייער אָנטייל אין דער באַפעלקערונג איז אין אַ גרויסער מאָס אַ פועל יוצא פון דעם, וואָס אַ סך פון די עלעמענטן, וועלכע האָבן זיך אין 1897־טן יאָר אָנגענעבן פאַר רוסן און אַנד., האָבן זיך איצט דערקלערט פאַר ליטווינער. אַ געוויסע ראָלע האָט דאָ אויך געשפּילט די באַזונדערע „מעכניק", וואָס ווערט אָנגעוועדעט בא די לעצטע ציילונגען אין די ניי־געגרינדעטע מלוכות.

דער פּראָצענט אידן אין די שטעט איז העכער פיר מאָל אַזוי גרויס, ווי אין ליטע אינגאַנצן גענומען — 31,9 נעגן 7,6. אין 32 שטעט פון ליטע האָט די פאָלק־ציילונג פון 1923־טן יאָר פאַרעניסטירט 266,362 איינוואוינער. פון זיי זיינען געווען:

ליטווינער	153,242	ד. ה.	57,6 פּראָצ.
אידן	85,076	„ „	31,9 „
אַנדערע	28,044	„ „	10,5 „
ס"ה	266,362	—	100,0 פּראָצ.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

אויסרעכענענדיג דעם פּראָצענט שטאָטישע איינוואוינער בײַ יעדער פון די דריי גרופּעס, באַקומען מיר בײַ:

ליטווינער	9,0
אידן	55,5
אַנדערע	17,3

די אידישע באַפעלקערונג גיט אויף אַזאַ אופן דעם נרעסטן פּראָצענט שטאָטישע עלעמענטן.

(ציטירן פון: „אידישע שטימע" — קאָוונע, 1923, № 1265; „הדליטאַ" № 4, 1924.)

י. ק.

די אידן אין לעטלאַנד
— 1920 —
Die Juden in Lettland

דאָס היינטיגע לעטלאַנד באַשטייט פון פיר טיילן: פון ליפלאַנד (4 קרייזן פון אַמאָליגער ליפלענדער גובערניע), קורלאַנד און זעמגאַלן (די אַמאָליגע קורלענדער גובערניע) און פון לאַטגאַלן (דווינסקער, לוצינער און רעזשיצער קרייזן פון אַמאָליגער ווימעבסקער גובערניע).

אין 1920־טן יאָר דערגרייכט די צאָל אידן אין לעטלאַנד ביז 79.644 נפשות; דאָס מאַכט אויס 5,0 פּראָצענט לגבי דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג פון 1.596.131 איינוואוינער.

די באַפעלקערונג פון לעטלאַנד פאַרטיילט זיך אויף:

Raion — ראַיאָן	אַלג. באַפעלקערונג Gesamt-Bevölkerung abs.	אַלג. באַפעלקערונג Gesamt-Bevölkerung %	די צאָל אידישע איינוואוינער Jüdische Bevölkerung abs.	% פון אַלג. באַפעלק. der Ges.-Bevölk.	% פון אַלג. לעטלענד. אידן der Lettland. Juden
ליפלאַנד — Livland	594 017	37,2	29 110	86,5	4,9
קורלאַנד און זעמגאַלן — Kurland und Semgallen	504 764	31,6	20 223	25,4	4,0
לאַטגאַלן — Letgallen	497 350	31,2	30 311	38,1	6,1
צוזאַמען — Zusammen	1 596 181	100,0	79 644	100,0	5,0

אַם נעדיכטעסטן איז די אידישע באַפעלקערונג אין לאַטגאַלן, וואָס איז אַמאָל געווען אַ טייל פון אידישן תחום.

נעמען מיר די אידישע באַפעלקערונג אין פאַרשיידענע טיפן וואוין־ערטער, באַקומען מיר אַזאַ בילד:

Wohnortstypus טיפּ פון וואוין־אָרט	abs.	%
שטאָטס* — Städte	54 214	68,0
שטעטל — Städtchen	17 340	21,8
דערפער — Flaches Land . .	8 090	10,2
צוזאַמען — Zus.	79 644	100,0

* שטאָט מיט העכער 1500 אידן און מיט אַ אַלגעמיינע באַפעלקערונג פון העכער ר 5000 נפשות.

די אידישע שטאָטישע באַפעלקערונג איז מער ווי דריי מאָל גרעסער פון דער אידישער שטעטלשער באַפעלקערונג. די צאָל אידן אין די דאָרפישע ישובים מאַכט אויס בלויז 10 פּראָצענט פון דער גאַנצער צאָל אידן אין לעטלאַנד.

שטעט מיט אַ אידישע באַפעלקערונג פון העכער מיזונט נפשות ציילן מיר אין לעטלאַנד נאָר 9. דאָס זיינען:

שטאָט	אַלגעמ. באַפעל.	צאָל אידן	% אידן
ריגאַ	181 443	24 721	13,6
דווינסק	29 003	11 838	40,8
ליבאַו	51 583	9 758	18,9
רעזשיצאַ	9 997	4 148	41,5
לוצין	5 044	2 050	40,6
מיטאַו	19 640	1 527	7,8
קרעטלאָווקע	3 564	1 446	40,6
חאַרקלאָן	1 920	1 403	73,1
קרייצבורג	1 914	1 204	62,9

דעם נרעסטן פּראָצענט מאַכן אויס די אידן אין די שטעט פון לאַטגאַלן.

נעמען מיר די פיר נרעסטע שטעט — ריגאַ, ליבאַו, מיטאַו און דווינסק — און פאַרגלייכן זייער באַפעלקערונג אין 1897 און 1920, באַקומען מיר פאָלגנדיגע ציפערן:

שטאָט Stadt	אידישע באַפעלקערונג — Juden 1897	1920	צוואַקס אין פאַרגלייך מיט 1897 Zunahme von 1897 bis 1920 in %	פּראָצענט Prozent der Ges.-Bev. 1897	1920	ניט־אידן — Nichtjuden 1897	1920	צוואַקס אין פאַרגלייך מיט 1897 Zunahme von 1897 bis 1920 in %
ריגאַ — Riga	265 308	156 722	— 40,9	16 922	24 271	6,0	13,6	+ 46,1
ליבאַו — Libau	55 028	41 795	— 24,0	9 461	9 788	14,7	18,9	∓ 3,5
מיטאַו — Mitau	29 252	18 113	— 38,1	5 879	1 527	16,7	7,8	— 74,0
דווינסק — Dwinsk	37 275	17 165	— 54,0	32 400	11 838	46,5	40,8	— 63,5

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

די מלחמה מיט די עוואַקואַציעס און נדושים האָט באַרייטגדיג פאַרקלענערט די באַפעלקערונג פון די דאָזיגע פיר שטעט. באַזונדערס שטאַרק האָט זיך פאַרקלענערט, אין פאַרגלייך מיט 1897־טן יאָר, די באַפעלקערונג פון דווינסק און מיטאַו. אין דווינסק זעהען מיר אַ פאַרקלענערונג פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג אויף 58,4 פּראָצענט, אין מיטאַו — אויף 44,1 פּראָצענט. די באַפעלקערונג פון ריגאַ האָט זיך אין אַלגעמיין פאַרקלענערט נאָר אויף אַ דריטל (35,7 פּראָצ.), אין ליבאַו — אויף אַ פינפטל (20,0 פּראָצענט).

די ניט־אידישע באַפעלקערונג האָט זיך אומעטום פאַרקלענערט. שטאַרקער פון אַלץ — אין ריגאַ און אין דווינסק. די אידישע באַפעלקערונג פאַרקלענערט זיך אין מיטאַו און אין דווינסק אויף נאָכאַמאָל דריי פערטל און צוויי דריטל, אָבער אין די נרעסטע צענטערן פון לעטלאַנד, אין די האַפן־שטעט ריגאַ און ליבאַו איז זי אין 1920־טן יאָר נרעסער, ווי אין 1897־טן יאָר, — אין דער ערשטער אויף אַ קאַרנער העלפט (46,1 פּראָצענט), אין דער צווייטער ניט מער, ווי אויף 3,5.

זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז דער פּראָצענט אידן לגבי דער נאָכצאָר באַפעלקערונג האָט נעמוזט אין די לעצטע צוויי שטעט אויסוואַקסן און אין די ערשטע — מיטאַו און דווינסק — האָט ער נעמוזט מאַלן. אין 1920־טן יאָר איז דער פּראָצענט אידן אין ריגאַ העכער צוויי מאָל אַזוי נרויס, ווי אין 1897־טן יאָר, און אין ליבאַו — קאַרנע אַנדערטהאַלבן מאָל אַזוי פיל.

אין פאַרגלייך מיט די יאָרן פון פאַר דער מלחמה אָדער אָנהייב מלחמה האָט זיך די אידישע באַפעלקערונג פון ריגאַ און פון ליבאַו פאַרקלענערט. מיר זעהען פאָלגנדיגס:

Stadt — שטאָט	Nichtjuden — ניט־אידן		Juden — אידן		Abnahme — פאַרקלענערונג %	
	1920	פאַר דער מלחמה Vor dem Kriege	1920	פאַר דער מלחמה Vor dem Kriege	בײַ ניט־אידן der Nichtjuden	בײַ אידן der Juden
Riga — ריגאַ	156 722	483 871*	24 721	33 651	−67,6	−26,5
Libau — ליבאַו	41 795	73 342**	9 788	10 308	−43,0	− 5,0

* 1913; ** 1911.

די פאַרקלענערונג איז בײַ דער ניט־אידישער באַפעלקערונג אַ סך שטאַרקער, ווי בײַ דער אידישער.

אין אַלע פיר אויסגערעכנטע שטעט — ריגאַ, ליבאַו, מיטאַו און דווינסק — האָט געוואוינט אין 1920 יאָר 47,874 אידישע נפשות און 233,795 ניט־אידישע, דאָס הייסט, אַז בלויז אין די דאָזיגע שטעט איז אַרום קאָנצענטרירט 60,1 פּראָצענט פון דער נאָכצאָר אידישער באַפעלקערונג אין לעטלאַנד. דער פּראָצענט ניט־אידישע איינוואוינער פון די דאָזיגע שטעט מאַכט אויס לגבי דער נאָכצאָר ניט־אידישער באַפעלקערונג פון לעטלאַנד בלויז 15,4.

(גרונט־ציפערן נעמען פון M. Skujeneeks: Latvija. Zeme un eds dzivotaji. Riga 1922; Latvijas Statistiska Gada Grāmata 1920 און ד״ר שץ־פּגין „די אידן אין לעטלאַנד״, „נײַע צײַט״, ריגאַ 1923.) י״. ק.

די אידישע איינוואַנדערונג אין די פאַראייניגטע שטאַטן
— 1928 —

Die jüdische Einwanderung in die Vereinigten Staaten

מ׳איז ניט לאַנג דערשינען דער באַריכט פון אַמעריקאַנער אַנבעטס־רעפאָרמאַטאָרן פאַרן פיסקאַל־יאָר 23—1922. דער באַריכט אַנטהאַלט אַ ריכן מאַטעריאַל. מיר נעמען אַרויס פון אים די דיפּסטדאַשן חענן דער אַלגעמיינער און אידישער אימיגראַציע.

טאַבעלע I (זײַט 282) ניט די צאָל אַלגעמיינע און אידישע איינוואַנדערער פאַר דער צײַט 1923 — 1899. טאַבעלע II ניט אויסליכערע ידיעות פאַר די לעצטע 13 יאָר.

חען מיר פאַרגלייכן די צאָל איינוואַנדערער פאַר דעם יאָרצענדליג 20—1911 און פאַר די לעצטע דריי יאָר, זעהען מיר, אַז אין דער צײַט, חען אין אַלגעמיין באַטרעפט די אימיגראַציע פאַר די לעצטע דריי יאָר אומגעפער אַ דריטל (28%) פון דער צאָל פאַרן פריערדיגן יאָרצענדליג, האָבן בײַ אידן פאַר די לעצטע דריי יאָר עמיגרירט כמעט אַ העלפט פון דער צאָל, וואָס האָבן עמיגרירט פאַר דער צײַט פון 1911 ביז 1920. אמת, דער דאָזיגער פעריאָד נעמט אַרום אויך פיר יאָר פון דער וועלט־מלחמה, חען די עמיגראַציע קיין אַמעריקע האָט זיך כמעט אויגאַנצן אָפּגעשטעלט. דאָס ענדערט אָבער ניט דאָס פאַרהעלטעניש, ווײַל דער פאַקטאָר איז אַ נעמיזאַמער פאַר אַלע אייראָפּייאישע מעלקער.

פון דער דאָזיגער טאַבעלע איז אויך צו זעהען, אַז אין 1922 איז פאַרגעקומען אַן אַלגעמיינער שטילשטאַנד אין דער עמיגראַציע באַוועגונג, וועלכע האָט זיך אין 1923 ווידער פאַרשטאַרקט כמעט בײַ אַלע מעלקער. דאָ ווייזט זיך אויך אַרויס די ווירקונגען פון דער „קוואָטע״, אַפילו אין דער אַלטער רעדאַקציע, — די מערב־אייראָפּייאישע מעלקער געפינען זיך אין אַ סך אַ גינציגערער לאַגע, ווי די מזרח־אייראָפּייאישע. באַזונדערס שטאַרק האָט זיך פאַרקלענערט די איטאַליענישע און אידישע איינוואַנדערונג. פאַר 16

די פאַרקלענערונג אין די אַנדערע שטעט איז אַזוי: אין ליבאַו, מיטאַו, דווינסק — האָט געוואוינט אין 1920 יאָר 47,874 אידישע נפשות און 233,795 ניט־אידישע, דאָס הייסט, אַז בלויז אין די דאָזיגע שטעט איז אַרום קאָנצענטרירט 60,1 פּראָצענט פון דער נאָכצאָר אידישער באַפעלקערונג אין לעטלאַנד. דער פּראָצענט ניט־אידישע איינוואוינער פון די דאָזיגע שטעט מאַכט אויס לגבי דער נאָכצאָר ניט־אידישער באַפעלקערונג פון לעטלאַנד בלויז 15,4.

די אידן אין יוגאָסלאַוויע
— 1919 —

Zahl der Juden in Jugoslawien

לויט דער לעצטער מאָלק־צײַלונג פאַרמאָגן די אידישע באַפעלקערונג אין יוגאָסלאַוויע 64,221 נפשות. דער נרעסטער טייל פון זיי — קאַרנע 80 פּראָצענט — נעפינט זיך, ווי דאָס איז צו זעהען פון דער אונטענגעבראַכטער טאַבעלע, אין די דריי פּראָווינצן: קראָאַציע־סלאַוואָניע, וואָיוואָדינע און באָסניע־הערצעגאָוויגע.

%	abs.	Provinz — פּראָווינץ
30,5	19 602	Kroatien-Slawonien — קראָאַציע־סלאַוואָניע
29,2	18 777	. . . . . Vojvodina — וואָיוואָדינע
18,7	12 028	Bosnia-Herzegowina — באָסניע־הערצעגאָוויגע
9,3	5 994	. . . . . Serbien — סערביע
8,9	5 737	. . . . . Mazedonien — מאַקעדאָניע
1,5	964	. . . . . Slowenien — סלאָוועניע
1,2	763	. . . . . Murinsel — מוראָינזל
0,5	322	. . . . . Dalmatien — דאַלמאַציע
0,1	17	. . . . . Montenegro — מאָנטענעגראָ
	17	. . . Insel Kre (Veglia) — אינזל קרע
100,0	64 221	Im Ganzen — צוזאַמען

י. ק.

(ציפערן פון: Jüdische Presse № 25, 1921.)

Tab. — I — טאב׳

דער אנטייל פון די אידן צווישן די איינוואנדערער אין די פאראייניגטע שטאטן
1899 — 1923

Zahl der Einwanderer in die Vereinigten Staaten

פון זיי אידן davon Jüdische %	פון זיי אידן davon Jüdische abs.	די גאנצע צאל אימיגרענטן Gesamtziffer der Einwanderer	Jahr — יאָר
10,4	91 223	878 587	1911
9,6	80 595	838 172	1912
8,5	101 330	1 197 892	1913
11,3	138 351	1 218 480	1914
8,1	26 497	326 700	1915
5,1	15 108	298 826	1916
5,9	17 342	295 403	1917
3,3	3 672	110 618	1918
2,2	3 055	141 132	1919
3,3	14 292	430 001	1920
8,6	**491 165**	**5 735 811**	**1911 — 1920**
14,8	119 036	805 228	1921
17,3	53 524	309 556	1922
9,5	49 719	522 919	1923
10,6	**1 787 886**	**16 929 187**	**1899 — 1923**

פון זיי אידן davon Jüdische %	פון זיי אידן davon Jüdische abs.	די גאנצע צאל אימיגרענטן Gesamtziffer der Einwanderer	Jahr — יאָר
12,0	37 415	311 715	1899
13,5	60 764	448 572	1900
12,9	**98 179**	**760 287**	**1899 — 1900**
11,9	58 098	487 918	1901
8,9	57 688	648 743	1902
8,9	76 203	857 046	1903
13,1	106 236	812 870	1904
12,7	129 910	1 026 499	1905
14,0	153 748	1 100 735	1906
11,6	149 182	1 285 349	1907
13,2	103 387	782 870	1908
7,7	57 551	751 786	1909
8,1	84 260	1 041 750	1910
11,1	**976 263**	**8 795 386**	**1901 — 1910**

יאָר ביז דער וועלט־מלחמה (1914—1899) האָבן די אימאַליגנער מאַרנומען דאָס ערשטע אָרט צווישן די אימיגראַנטן קין אַמעריקע — 19,2% פון דער אַלגעמיינער איינוואַנדערונג, די אידן — דאָס צווייט אָרט מיט 10,6%. אין יאָר 1923 מאַרגעמען די אידן דאָס פערטע און די איטאַליענער דאָס פינפטע אָרט.

פון וואַנען איז געגאַנגען די אַלגעמיינע און אידישע עמיגראַציע? ציפערן פון טאַב. III מאַרן 1923־טן יאָר ווייזן פאָלגענדיגעס:

טאַבעלע III

% אידן	צאל אידן	אַלג. צאל	לאַנד
81,5	14.264	17.507	רוסלאַנד
53,2	14.125	26.538	פוילן
60,0	7.150	11.947	רומעניע
32,1	1.201	3.743	אייראָפּ.־מערקיי
1,8	1.112	61.499	ענגלאַנד
16,3	965	5.914	אונגאַרן
6,6	908	13.840	טשעכאָ־סלאָוואַקיי
1,8	864	48.277	דייטשלאַנד
9,0	732	8.103	עסטרייך
9,9	433	4.380	פראַנקרייך
0,0	8	46.674	איטאַליע
1,1	661	59.498	אַנדערע
18.8	42.421	307.920	ס״ה פון אייראָפּע.
3,8	4.486	117.011	קאַנאַדע
22,7	1.074	4.737	דרום־אַמעריקע
7,5	991	13.181	וועסט־אינדיע
0,1	68	63.768	מעקסיקע
4,3	584	13.705	אויע
3,6	93	2.597	אַפריקע, אויסטראַליע און אַנד.
9.5	49.719	522.919	איינגאַנצן

Tab. — II — טאַב.

די אַלגעמיינע און אידישע איינוואַנדערונג קין צפון־אַמעריקע
1911 – 1923

Verteilung der Einwanderer in die Vereinigten Staaten nach Nationalitäten

1923	1922	1921	1911 – 20	Jahr — יאָר / נאַציע Nationalität
60 524	30 429	54 627	419 526	ענגלענדער — Engländer
37 630	16 678	25 812	248 904	סקאַנדינאַווערי* — Skandinaver
65 543	31 218	24 168	345 683	דייטשן — Deutsche
48 280	41 154	222 496	1 065 246	איטאַליענער — Italiener
49 719	53 524	119 036	491 165	אידן — Juden
34 371	13 617	20 122	178 719	פראַנצויזן — Franzosen
13 210	6 357	21 146	474 226	פּאָליאַקן — Polen
4 346	2 486	2 887	156 159	רוסן — Russen
1 397	1 520	5 925	54 978	רומענער — Rumänen
207 899	112 573	305 009	2 301 205	אַנדערע — Sonstige
522 919	309 556	805 228	5 735 811	סך־הכל — Zusam.

*אַיסלענדער, שוועדן און דענער.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

דער הויפּט־מקור פון דער אידישער עמיגראַציע פאַרבלייבט דער פריערדיגער, — דאָס זיינען הויפּטזאַכליך די מערב־דיגע טיילן פון געוועזענעם רוסלאַנד: פּוילן, גאַליציע, אוקראַינע און בעסאַראַביע. די אידן בילדן 82% פון דער נאַנצער רוסישער, 53% פון דער פּוילישער און כמעט 60% פון דער רומענישער אויסוואַנדערונג.

טאַב. IV

שטאַטן	ס״ה אימיגראַנטן abs.	%	איד. אימיגראַנטן abs.	%
ניו־יאָרק	130,142	24,9	25,629	51,6
פענסילוואַניא	36,834	7,0	4,960	10,0
איליאָיס	35,612	6,8	4,133	8,3
ניו־דזשערסי	25,274	4,8	2,323	4,7
מאַסאַטשוזעט	41,602	8,1	2,248	4,5
אָהייאָ	17,455	3,3	1,591	3,2
מיטשיגאַן	37,034	7,1	1,510	3,1
קאַליפאָרניע	39,093	7,5	1,503	3,0
קאָנעקטיקאָט	9,554	1,8	909	1,8
טעקסאַס	45,198	8,6	218	0,4
אַנדערע	105,121	20,1	4,690	9,4
צוזאַמען	522,919	100,0	49,719	100,0

די טאַבעלע IV באַווייזט אונז, ווי אַזוי די אימיגראַנטן האָבן זיך צוזייט איבערן לאַנד. די אידישע איינוואַנדערונג טרעט אָפּ פון איר אַלטער טראַדיציע צו קאָנצענטרירן זיך אויסשליסליך אין די הויפּט־שטעט און הויבט אָן צו פאַרטיילן זיך מיט רעגלמעסיג איבערן נאַנצן לאַנד. אמת, דער פּראָצענט פון אידן, וואָס באַזעצן זיך אין שטאָט ניו־יאָרק, איז נאָך זעהר אַ באַדייטנדיגער, דאָך איז ער פיל קלענער, ווי אין די יאָרן פון פאַר דער מלחמה. אַזוי זיינען אין 12 — 1911 פאַרבליבן אין ניו־יאָרק 56,3% פון דער אַלגעמיינער צאָל אידישע איינוואַנדערער, אין יאָר 13—1912 — 58,2% און אין יאָר 14—1913 — 57%; אָבער אין 1923 — נאָר 51,5 פּראָצענט. דאָס באַזעצן זיך אין די אַנדערע שטאָטן קומט מאָר כמעט אין דער זעלבער פּראָפּאָרץ, ווי בײַ אַנדערע נאַציעס.

טאַב. V

עלטער	מענער	פרויען	צוז.
0 – 16	6 973	6 927	13 900
	29,2	26,8	27,9
16 – 44	14 221	14 995	29 216
	59,7	57,9	58,8
>44	2 632	3 971	6 603
	11,1	15,3	13.3
סך־הכל	23 826	25 893	49 719
אין %	100,0	100,0	100,0

טאַב. VI

פאַמיליע־שטאַנד	16—44 יעריגע מענער	16—44 יעריגע פרויען	עלטער פון 44 יאָר מענער	עלטער פון 44 יאָר פרויען
אומפאַרהייראַט	9 960	8 838	81	46
	70 0	58,9	3,1	1,2
פאַרהייראַט	4 173	5 517	2 176	2 040
	29,4	36,8	82,7	51,4
אַלמנס, אַלמנות	74	591	371	1 872
	0,5	3,9	14,1	47,1
געגס	14	49	4	13
	0,1	0,4	0,1	0,3
סך־הכל	14 221	14 995	2 638	3 971
אין %	100,0	100,0	100,0	100,0

די טאַבעלעס V און VI גיבן אונז אַ פאַרשטעלונג וועגן דעם עלטער, געשלעכט־ און פאַמיליע־שטאַנד פון די אידישע אימיגראַנטן. אין דעם פּרט פאַרבלייבט די אידישע עמיגראַציע נעטריי צו אירע טראַדיציעס. דאָס איז אַן אויסגעשפּראָכענע פאַמיליע־עמיגראַציע מיט אַ גרויסן פּראָצענט פרויען, קינדער, אַלמנות און יתומים. באַזונדערס קלאָר ווערט דער דאָזיגער כאַראַקטער פון דער אידישער עמיגראַציע פון דער טאַבעלע VII, וועלכע באַווייזט אונז, אַז צווישן אַלע פעלקער פאַרנעמען די אידן דאָס ערשטע אָרט לויט דעם פּראָצענט עמיגראַנטן, וואָס פאָרן צו זייערע קרובים.

טאַב. VII

צו וועמען פאָרן די עמיגראַנטן?

נאַציע	צו קרובים	צו פריינד	אַנדערע
אידן	96,9	1,8	1,3
דייטשן	84,0	11,0	5,0
ענגלענדער	70,2	14,1	15,7
איטאַליענער	94,7	4,0	1,3
סקאַנדינאַווער	66,1	29,0	4,9
פראַנצויזן	80,0	7,2	12,8
רוסן	59,0	23,8	17,2
פּאָליאַקן	93,1	4,1	2,8
רומענער	87,8	7,3	4,9

ווער באַצאָלט די רייזע פון אידישן עמיגראַנט?

14.082 עמיגראַנטן האָבן אַליין באַצאָלט פאַר זייער רייזע; פאַר 34.997 עמיגראַנטן האָבן באַצאָלט זייערע קרובים.

וועגן פאַרמעגנס־צושטאַנד פון די אידישע עמיגראַנטן קאָן מען באַקומען אַ פאַרשטעלונג פון פאָלגנדיגע ציפערן:

ס׳האָבן געדאַכט מיט זיך:

ווייניגער ווי צו 50 דאָלאַר . . . . 11.896 אימיגראַנטן

צו 50 דאָלאַר און מער . . . . . 8.736 „

און אַלגעמיין האָבן די אידישע עמיגראַנטן געבראַכט מיט זיך קיין אַמעריקע 1.717.123 דאָלאַר.

ווייטער ברייגנען מיר אַ טאַבעלע וועגן פּראָפעסיאָנעלן צוזאַמענשטעל פון די אידישע און ניט־אידישע עמיגראַנטן אין 1923־טן יאָר.

טאַב. VIII

דער פּראָפעסיאָנעלער צוזאַמענשטעל פון די עמיגראַנטן פון פאַרשיידענע נאַציעס

נאַציע	פרייע פּראָפעסיעס	קוואַלים־אַרבעט און בעלי־מלאכות	פאַרשיידענע פּראָפעסיעס	אָן פּראָפעסיעס
		א) אַבסאָלוטע צאָלן		
אידן	1.593	10,957	11,689	25,480
ענגלענדער	2,682	14,918	15,119	27,805
פראַנצויזן	760	4,224	12,229	17,158
דייטשן	3,128	18,970	24,659	18,786
איטאַליענער	610	8,106	26,095	13,469
פּאָליאַקן	169	1,643	4,900	6,489
רומענער	40	154	495	708
רוסן	433	839	1,308	1,766
סקאַנדינאַוו.	1,587	12,276	15,575	6,192
אַנדערע	5,540	34,125	94,401	73,732
סך־הכל	16,542	106,213	208,579	191,585

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

2) קוואליפיצירטע ארבעטער:

שניידער	2,475
בוכהאלטערס און האנדלס-אנגעשטעלטע	1,639
דאמען-שניידער	1,336
שוסטער	607
סטאלערס	567
מאריסטקעס	404
קאנדעקציאנערן	297
קצבים	431
בעקערס	342
פאריקמאכערס	294
קרושכער און פעלץ-מאכער	323
שלאסער און בלעכער	274
מעכאניקער	173
מאלער און גלעזער	274
דרוקער	129
זייגערמאכער	135
אנדערע	1,257
בסך-הכל	10,957

3) פערשיידענע פראפעסיעס:

רינער	5,010
סוחרים	2,331
מאג-ארבעטער	2,379
לאנדווירטשאפטליכע ארבעטער	366
לאנדווירטן	324
אנדערע	1,279
בסך-הכל	11,689

א. ד'ישור.

אידן צווישן די קרבנות פון דער וועלט-מלחמה
Die jüdischen Opfer im Weltkriege

ביז אטאן איז נאך ניט פעסטגעשטעלט געווארן די אמתע צאל געדענ'עטע, פארוואונדעטע און פארפאלענע פון דער רוסיש-לענדישער ארמיי בשעת דער וועלט-מלחמה. די ארויסגעבער פון די „מאטעריאלן פון דער קאמיסיע אויף אויספארשן די פאגיטערע רעזולטאטן פון דער מלחמה פון 1914 ביז 1920" זיינען אמילו אין סתם, צי הגם מען שכאל קאנען דערגייען אין דעם פרט דעם אמת, ווייל די ארכיון זיינען אין אזא צושטאנד, אז מאיז דא ווייניג האפענונג דערויף. נאך ווייניגער ווייסט מען וועגן אנטייל פון באזונדערע פעלקער רוסלאנדס אין די קרבנות פון דער מלחמה. מיר האלטן דעריבער פאר נוטש ברייענען די ווייניגע דאטן, וואס זיינען פארענטליכט אין די מאטעריאלן פון דער דערמאנטער קאמיסיע, הגם זיי ניבן זעהר ווייניג און זיינען אבסאלוט ניט גענוג אויף צו בויען אויף זיי גרונט וועלכע סעמע איז אויסצוזאגן.

פון 495,053 געדענ'עטע, פארוואונדעטע און פארפאלענע סאלדאטן לויט די נאמענטליכע רשימות פון הויפט-שטאב זיינען געווען:

קריסטליך-ארטאדאקסיש	416,957	—	84,62 פראצ.
רוסיש-קאטוליש	35,064	—	7,10 „
מחמעדאנער	16,985	—	3,02 „
אידן	14,070	—	2,80 „
פראטעסטאנטן	9,607	—	2,00 „
פארשיידענע	2,730	—	0,46 „
סך-הכל	495,053	—	100,0 פראצ.

3) אין פראצענטן.

אידן	3,2	22,0	23,5	51,3
ענגלענדער	4,4	24,7	25,0	45,9
פראנצויזן	2,2	12,3	35,6	49,9
דייטשן	4,8	28,9	37,6	28,7
איטאליענער	1,3	16,8	54,0	27,9
פאלישקן	1,2	12,4	37,2	49,1
רומענער	2,9	11,0	35,4	50,7
רוסן	1,0	1,9	30,1	67,0
סקאנדינאוון	4,2	32,6	46,7	16,5
אנדערע	2,7	16,4	45,4	35,5
סך-הכל	3,2	20,3	39,9	36,6

פון דער טבעלע זעהען מיר ערשטנס, אז אין דעם פרט פון פראפעסיאנעלן-באשטאנד האט זיך דער כארשקטער פון דער אידישער עמיגראציע שטארק געענדערט. אויב פאר דער מלחמה איז דאס געווען הויפטזאכליך אן עמיגראציע פון קליינעם סחר און בעל-מלאכה, האט איצט די עמיגראציע-כוואליע פארכאפט אויך אן בא-דייטענדיגן שכט פון דער אידישער אינטעליגענץ. פאר דער צייט פון 1899 ביז 1914-טן יאר איז דער פראצענט פון פרייע בארופן צווישן אידישע עמיגראנטן קיין אמעריקא געווען דורכשניטליך 0,75; איצט דערגייכט ער 3,2 און שטעלט זיך אזוי ארום אויף אין איין רייע מיט די דייטשן, ענגלענדער און סקאנדינאווער. אין דער רובריק „אן פראפעסיעס" דארף אריינגעפאנען ווערן אן זעהר וויכטיגע קאטעגאריע. די באזואוסט, רעכנט אריין די אמעריקאנער סטאטיסטיק אין דער דאזיגער רובריק מינדעריעריגע קינדער, ווי צריך פרויען. אויב מיר וועלן פון דער אבסאלוטער צאל 25,480 אראפנעמען די צאל 13,900 קינדער אונטער 16 יאר און וועלן נעמען אין אכט די אומגארמאל גרויסע צאל פרויען (לויט דער סיסטעם, וואס איז זיינערציט פארגעלייגט געווארן דורך ד"ר סאלנבערג), וועלן מיר באקומען א סך א נידעריגערן פראצענט נשות אן פראפעסיעס, ווי בא אנדערע אמילו מערב-אייראפ'ישע מעלקער.

לויט די איינצעלנע פראפעסיעס פארטיילן זיך די אידישע עמיגראנטן אויף פאלגענדיגן אופן:

1) פרייע פראפעסיעס:

לערער	385
נבאים, חזנים	268
מוזיקער	210
ליטעראטן און ווישנשאפטלער	155
עלעקטראטעכניקער	123
דאקטוירים	109
ארטיסטן	94
אינזשענערן און ארכיטעקטן	54
קינסטלער	29
ארזאצטן	17
רעדאקטארן	11
אנדערע	138
בסך-הכל	1,593

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main
DFG

לוים דער צילונג פון 1897-טן יאָר זיינען געווען אין רוסלאַנד:

קריסטליך-אָרטאָדאָקסיש	69,9	פּראָצ.
רוימיש-קאַטוליש	8,9	„
מאָהמעדאַנער	10,8	„
אידן	4,2	„

ווען מען זאָל רעכענען, אַז דער רעליגיעזער באַשטאַנד פון די פּמעס אַ האַלבן מיליאָן מלחמה-קרבנות איז טיפיש פאַר דער גאַנצער מאַסע רוסלענדישע מלחמה-קרבנות, וואָלט אויסגעקומען, אַז די קריסטליך-אָרטאָדאָקסישע פעלקער (דער עיקר די גרויס-רוסן) האָבן געבראַכט די גרעסטע צאָל קרבנות; פאַרקערט, אַלע אינטערעסאַנטע רעליגיעס, ריכטונגען אַלע אַנטערדיקטע פעלקער, האָבן זיך אין אַ קלענערן מאָס באַטייליגט אין די קרבנות.

די געבראַכטע דאָטן נעמען אַרום דריי קאַטעגאָריעס פון קרבנות — געהרגעטע, פאַרוואונדעטע און פאַרפאַלענע. ליידער, איז ניטאָ די אינטיליגענץ פון באַרוהיגע קאַטעגאָריעס לוים דער רעליגיע אָדער נאַציע. ווען מיר זאָלן אָנגעמען דעם דורכשניט פון אַ אַנדער רשימה, וועלכע נעמט אַרום דריי פערטל מיליאָן קרבנות, פאַר טיפיש פאַר די מלחמה-קרבנות בכלל, וועט אויס-קומען, אַז די געהרגעטע מאַכן אויס 9,63 פּראָצענט פון אַלע קרבנות, און די פאַרוואונדעטע מאַכן אויס 47,06 פּראָצענט. ווען מיר זאָלן נאָך מאַכן די צווייטע הנחה, אַז דער דאָזיגער דורכשניט איז אויך טיפיש פאַר די אידישע קרבנות, וועט אויסקומען, אַז פון די 14,070 אידישע מלחמה-קרבנות פון דער געבראַכטער רשימה זיינען געווען:

געהרגעטע	1355
פאַרוואונדעטע	6621

ווייטער ברייגען מיר די צאָל אידישע מלחמה-קרבנות פון דער דערמאָנטער רשימה לוים אייגענע נעבעניעס („495,053 פאַלן לוים די נאָמענטליכע רשימות פון געהרגעטע, פאַרוואונדעטע און פאַרפאַלענע", אויסגאַבע פון הרשם-שטאַב):

נעבעניע:	אַלג. צאָל קרבנות	אידישע קרבנות
קיעווער	20,684	2,153
כערסאָנער	20,998	1,520
וואָלינער	17,079	1,278
פּאָדאָליער	19,360	1,253
וואַרשעווער	5,944	707
גראָדנער	7,451	680
בעסאַראַבער	13,914	671
מינסקער	6,429	516
קאָווגער	5,085	507
ווילנער	6,315	505
פּאָלטאַווער	18,917	497
מאָהיליעווער	6,017	495
לובליגער	5,175	442
ווישעבסקער	7,922	405
אין די איבעריגע 71 נעבעניעס פון געווענעם רוסלאַנד	333,763	2,441
סך-הכל	495,053	14,070

י. ל.

II

מעדיצינישע סטאַטיסטיק

Gesundheits-Statistik

די טעטיגקייט פון מעד. געז. „הדסה" 1920—1921

Die Tätigkeit der jüd. med. Gesellsch. „Hadassa" in Palästina

די מעדיצינישע געזעלשאַפט „הדסה" האָט פאַרענטליכט אַ באַריכט פון איר טעטיגקייט פאַר דער צייט פון סעפּטעמבער 1920 ביז דעצעמבער 1921. אין באַריכט געפינען זיך זעהר פיל אינטערעסאַנטע סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן וועגן געזונט-צו-שטאַנד פון דער פאַלעסטינער באַפעלקערונג פאַר אָט דער צייט. מיר נעמען דאָרן נעגריע ידיעות וועגן דעם, ווי גרויס מאַן געווען דער באַזוך אין די שפּיטאָלן און פּאָליקליניקעס. דערביי ווערט אָפּט אָנגעוויזן די רעליגיע, געשלעכט און עלטער פון די פּאַציענטן.

מיר נעמען דאָ אַרויס פונם באַריכט איינינע פון די וויכטיגע טאַבעלעס.

Tab. — I — טאַב.

די צאָל צוגענומענע קראַנקע אין די שפּיטאָלן 1920–1921

Aufnahme in geschlossene Krankenanstalten

גלויבן — Religion	1920	1921	צוזאַמען אָדער פאַרקלענערונג Zunahme bez. Abnahme
אידן — Juden	4361	5022	+ 661
מאָהמעדאַנער — Mohammedaner	232	121	— 111
קריסטן — Christen	80	49	— 31
צוזאַמען — Zusam.	4673	5192	+ 519

ווי מען זעהט פון דער טאַבעלע, זיינען די פּאַציענטן פון די שפּיטאָלן בכלל אויסשליסליך אידן. די סיבות דערפון איז נים שווער צו פאַרשטיין. קודם כל, געהערן די שפּיטאָלן צו אידישע אָרגאַניזאַציעס; די אידן זיינען אין זייער רוב שטאָטישע איינ-וואוינער, — האָבן זיי ניכער די מענליכקייט און געלענהייט צו באַזוכן הייל-אַנשטאַלטן; און עס לינט טאַקע אויך אין דער טבע פונם אידן מער אַכט צו לייגן אויף זיין געזונט און אויפן געזונט פון זיינע נאָענטע. חידושדיג איז, וואָס די צאָל מאַכמעדאַנישע און קריסטליכע פּאַציענטן איז אין יאָר 1921 קלענער, אויידער אין יאָר 1920. צי זאָל זיך דאָס נעמען דערפון, וואָס אין דעם יאָר זיינען די באַציאונגען צווישן די אידן און דער איבעריגער באַ-פעלקערונג געווארן פאַרשאַרפט? פאַר אַזאַ באַהויפּטונג פעלן אונז נעגריעע ידיעות.

די טאַבעלע 1 רעדט וועגן דעם באַזוך אין שפּיטאָלן; איצט לאָמיר זעהן, ווי איז געווען דער באַזוך אין פּאָליקליניקעס:

Tab. — II — טאַב.

די צאָל באַזוכער אין די פּאָליקליניקעס 1920—1921

Besucherzahl der Polikliniken

צוואַקס אָדער פאַרקלענערונג Zunahme bez. Abnahme	1921	1920	Religion — גלויבן
+ 25 915	385 075	359 160	. . Juden — אידן
− 15 290	17 856	33 146	. Mohammedaner — מאַכמעדאַנער
− 2 580	4 735	7 315	.Christen — קריסטן
+ 8 045	407 666	399 621	. Zusam. — צוזאַמען

דאָ זעהען מיר ווידער דאָס זעלבע: די אידן בילדן די ווייט גרעסטע מערהייט פון די באַזוכער, און זייער צאָל האָט זיך אין משך פונם באַריכט־פעריאָד באַדייטגדיג פאַרגרעסערט, בעת די צאָל מאַכמעדאַנישע און קריסטליכע באַזוכער האָט זיך, פאַרקערט, פאַרקלענערט כמעט אויף דער העלפט.

הענן דעם באַווך אין די שפּיטאָלן אין די פיר גרעסערע שטעט פון פּאַלעסטינע גיט אונז גענויערע ידיעות טאַבעלע III. דערביי איז אינטערעסאַנט צו וויסן דעם צוזאַמענשטעל פון דער באַפעלקערונג אין די דאָזיגע פיר שטעט:

די באַפעלק. אין ירושלים, יפו, טבריה און סאַפעד

Die einzelnen Konfessionen in Jerusalem, Jaffa Tiberias und Safed

מאַכמעדאַנער Moslems	קריסטן Christen	אידן Juden	שטאָט Stadt
13 413	14 699	33 971	. . Jerusa'em — ירושלים
20 699	6 850	20 152	. . . . . Jaffa — יפו
2 096	422	4 427	. . . . Tiberias — טבריה
5 431	343	2 986	. . . . . Safed — סאַפעד

ווי מיר זעהען, איז די צאָל מאַכמעדאַנישע שפּיטאָל־באַזוכער אַם גרעסטן אין סאַפעד, אָבער אויך דאָ איז זי נישטיג אין פאַרגלייך מיט דער צאָל אידישע פּאַציענטן, בעת די אַבסאָלוטע צאָל פון דער מאַכמעדאַנישער באַפעלקערונג איז צוויי מאָל גרעסער פון דער אידישער. אין טבריה גיבן די מאַכמעדאַנער נאָר א

Tab. — III — טאַב.

די צאָל באַזוכער אין די קליניקעס לויט די שטעט 1920—1921

Aufnahme in Kliniken nach Städten

1921				1920				Stadt — שטאָט
סך־הכל Zusammen	מאַכמעדאַנער Moslems	קריסטן Christen	אידן Juden	סך־הכל Zusammen	מאַכמעדאַנער Moslems	קריסטן Christen	אידן Juden	
2 239	31	23	2 185	2 502	67	45	2 390	. . . . . Jerusalem — ירושלים
1 693	12	4	1 677	811	62	4	745	. . . . . Jaffa — יפו
521	18	—	503	624	11	3	610	. . . . . Tiberias — טבריה
739	60	22	657	736	92	28	616	. . . . . Safed — סאַפעד
5 192	121	49	5 022	4 673	232	80	4 361	abs. } צוזאַמען
100,0	2,3	0,9	96,8	100,0	5,0	1,7	93,3	% } Zusammen

נישטיגע צאָל פּאַציענטן אין די שפּיטאָלן, נאָר דאָ מאַכן זיי בכלל אויס א קליינעם טייל פון דער באַפעלקערונג, א העלפט אַזוי גרויס ווי די אידישע, און אין די שפּיטאָלן גיט זי מאָרט א מינימאַלע צאָל באַזוכער, אין פאַרגלייך מיט די אידן. דאָס זעלבע איז אין ירושלים, כאָטש דאָ איז די צאָל אידישע באַפעלקערונג בכלל גרעסער, כמעט 2½ מאָל גרעסער פון דער מאַכמעדאַנישער (33,971 קעגן 13,413). די קריסטליכע באַפעלקערונג מאַכט אויס א קליינע צאָל אומעטום, אויסער ירושלים, אין ביידע מאַבעלעם. אין ירושלים איז אפילו קריסטן עפּיס מער פאַראַן איידער מאַכמעדאַנער, אָבער אויך דאָ, ווי אין אַלע אינדערינע שטעט, באַזוכן זיי די אידישע הייל־אַנשטאַלטן נאָך ווייניגער, איידער די מאַכמעדאַנער. אפשר זאָל מען דאָס דערקלערן דערמיט, וואָס די קריסטן האָבן מער איינענע אַנשטאַלטן, איידער די מאַכמעדאַנער.

די גרויסע שפּיטאָלן האָבן, נאַטירליך, באַזונדערע אָפּטיילונגען פאַר פאַרשיידענע קראַנקהייטן. און אין באַריכט נעמענען מיר טאַקע ידיעות אויך ווענן די באַזוכער אין פאַרשיידענע אָפּטיילונגען פון די שפּיטאָלן אין די שטעט ירושלים, טבריה, יפו און סאַפעד (טאַב. IV).

Tab. — IV — טאַב.

די צאָל באַזוכער אין פאַרשייד. אָפּטיילונגען פון די שפּיטאָלן אין ירושלים, יפו, טבריה און סאַפעד 1920/21

Besucherzahl in den Krankenhausabteilungen

1921	1920	Abteilung — שפּיטאָל־אָפּטיילונג
1 739	1 312	Innere Medizin — אינווייניג. קראַנקה.
1 070	830	Kinder - Abt. — קינדער־אָפּטיילונג
948	949	Chirurg. „ — „ כירורגישע
93	89	Gynäkolog „ — „ גינעקאָלאָגישע
546	428	Geburtshilfl. „ — „ געבורט־הילף־
491	337	Hebammen- „ — „ מקושערישע
305	425	Augen- „ — „ אויגן־
—	303	Allg. unklassifiz. „ אַלגעמיינע
5 192	4 673	Zusammen — צוזאַמען

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

דאָ נים דער באַריכט נים אָן די רעליגיע פון די באַזוכער, אָבער אַזוי ווי די ווייט גרעסטע צאָל פון די קראַנקע זיינען אידן, קאָנען די נעבראַכטע ציפערן דינען ביים אונטערלען וועגן געזונט־צושטאַנד פון דער אידישער באַפעלקערונג. ווי געוויינליך, פאַלט די גרעסטע צאָל קראַנקע אויף דער אָפּטיילונג פאַר אינ־ווייניגסטע קראַנקהייטן — אין 1920 יאָר 1312 פאַלן פון 4673 און אין 1921 יאָר — 1739 פון 5912. די קינדער־אָפּטיילונג און די כירורגישע אָפּטיילונג ווייזן אויף כמעט די גלייכע צאָל פאַ־ציענטן. אויפפאַלנדיג איז דאָס, וואָס די גינעקאָלאָגישע אָפּטיי־לונג האָט אַזאַ קליינע צאָל פאַציענטן, כאָטש די נעבורט־הילף־אָפּטיילונג איז גאַנץ שטאַרק באַזוכט געוואָרן.

אינטערעסאַנט איז אויך די פאַרטיילונג פון די באַזוכער אין די שפּיטאָלן און פאָליקליניקעס לויט די באַזונדערע חדשים. לויט די ידיעות קאָן מען אונטערלען וועגן דער ווירקונג פון די קלי־מאַטישע באַדינגונגען אויפן געזונט־צושטאַנד פון דער באַפעל־קערונג. אויך דאָ נעמען די ידיעות אָרום (טאַב. V) די אַלגע־מיינע צאָל קראַנקע, און נים נאָר די אידישע קראַנקע.

אין די שפּיטאָלן, ווי מיר זעהען, איז די צאָל קראַנקע אַם גרעסטן אין די חדשים יולי, אויגוסט, סעפּטעמבער און אָקטאָבער. ד קלענסטע ציפערן פאַלן אויס אין 1920 אויף פעברואַר און אין 1921 אויף אַפּריל חודש. אַזוי ווי די ידיעות זיינען אָבער בלויז פאַר צוויי יאָר און די צאָלן זיינען בכלל נים קיין גרויסע, איז שווער צו מאַכן פון זיי גרעסערע אויסזיכן. וואָס געהער צו די פאָליקליניקעס — פאַלט די גרעסטע צאָל באַזוכער אין ביידע יאָרן אויף די חדשים יולי, אויגוסט און סעפּטעמבער. אָבער אויך די לעצטע דריי חדשים פונם יאָר ווייזן אַרום אַ סך אַ גרע־סערע צאָל באַזוכער, איידער די ערשטע פינף חדשים פונם יאָר.

Tab. — V — טאַב·

די אַלגעמיינע צאָל קראַנקע אין די שפּיטאָלן און פאָליקליניקעס פון הדסה לויט חדשים

Verteilung der Besucher der Kliniken und Polikliniken nach Monaten

פאָליקליניקעס Polikliniken		שפּיטאָלן Hospitäler		חודש Monat
1921	1920	1921	1920	
22 781	23 579	408	336	Januar — יאַנואַר
20 768	19 068	349	269	Februar — פעברואַר
21 665	24 083	425	325	März — מערץ
21 271	23 857	320	350	April — אַפּריל
28 040	29 353	446	399	Mai — מאַי
31 587	33 615	432	385	Juni — יוני
39 885	46 090	488	467	Juli — יולי
57 053	56 540	501	472	August — אויגוסט
58 446	41 936	465	439	September — סעפּטעמבער
39 663	36 223	471	405	Oktober — אָקטאָבער
35 978	36 726	441	399	November — נאָוועמבער
30 529	28 551	446	427	Dezember — דעצעמבער
407 666	399 621	5 192	4 673	Zus. — צוז·

בנגע צו די פאָליקליניקעס נעמינען מיר אויך אין באַריכט ידיעות לויט די אָפּטיילונגען און עס איז אָנגעגעבן אויך די פאַר־טיילונג לויט דער רעליגיע.

Tab. — VI — טאַב·

די פאַרטיילונג פון די באַזוכער אין די פאָליקליניקעס לויטן גלויבן

Verteilung der Besucher der Polikliniken nach der Religion

סך־הכל Im Ganzen	מאָכמעדאַנער Mohammedaner	קריסטן Christen	Juden — אידן	Abteilung — אָפּטיילונג
59 948	3 267	883	55 793	Innere Medizin — אינוויינינגסטע קראַנקהייטן
17 532	121	65	17 346	Kinder-Krankheiten — קינדער־קראַנקהייטן
41 209	2 778	889	37 542	Chirurgische — כירורגישע
2 081	21	65	1 995	Gynäkologische — גינעקאָלאָגישע
184 344	8 375	2 459	173 510	Augen — אויגן
24 385	671	292	23 422	Haut — הויט
3 551	1	34	3 516	Massage — מאַסאַזש
36 245	2 672	948	33 557	Ohne bes. Angabe — פאַרשיידענע
369 292	17 856	4 735	346 701	Zusammen — צוזאַמען

די גרעסטע צאָל באַזוכן פאַלט אויף דער אינן־אָפּטיילונג, סיי בא אידן און סיי בא קריסטן און מאָכמעדאַנער. בכלל מאַכט די אויס כמעט פולע 50% פון אַלע באַזוכן אינאיינעם. אויפן צווייטן אָרט נייט די אָפּטיילונג פאַר אינעוויינינגסטע קראַנק־הייטן, וועלכע נים בא אידן לערך 16% פון אַלע באַזוכן, און בא קריסטן און מאָכמעדאַנער לערך 18%; און דאָס פערטע אָרט — די הויט־אָפּטיילונג.

י. ס.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

III

Kultur-Statistik — קולטור־סטאַטיסטיק

אידישע סטודענטן אין די הויכשולן פון אוקראַינע

— 1928 —

Jüdische Studenten an den Universitäten in Ukraine

די ציפערן אויבער דער צאָל אידן אין די הויכשולן פון אוקראַינע ווייזן ווער אינטערעסאַנט זיי ווייזן אונז, אַז הגם דער סאָציאַלער באַשטאַנד פון דער אידישער סטודענטשאַפט האָט זיך שטאַרק געבויגן, האָט זיך אָבער טאָר ניט געענדערט דער תכלית־כאַראַקטער פון דער בילדונג פון אידישן סטודענט.

דער איצטיקער „פּראָלעטאַרישער" סטודענט, דער נעוועזענער משרת אָדער אַרבעטער און דער קאָמסאָמאָלעץ (יתנטקאָמוניסט) — מיטסאַם קינדער פון רוסישע גבירים און בעלי־בתים אָדער פון בעלי־מלאכות — נייט אין אונזערלעכקייט אויף די אייגענע מאַקולטעטן, אויף וועלכע ס'איז פריער געגאַנגען דער בחורל פון בעל־הבתישן הויז אָדער דעם גבירס זון. די „פּראָלעטאַרישע" סטודענטשאַפט, לאָזט זיך אויס, איז זאַך און דאַך „טאַגיאַל" לויט אירע עקאָנאָמישע מאָטיוון און פּערספּעקטיוון. און ס'זיינען פאַראַן ניט ווייניג סימנים, אַז די דאָזיקע „פּראָלעטאַרישע" סטודענטשאַפט, אונטער קומענדיקע פּראָפעסיאָנעלע אינטעלינענץ, וועט אין פּרט פון אַסימילאַציע אויך ניט שטאַרק אָפּשטיין פון איר עלטערן בירגערליכן דור.

כאָ, ניין אויער צו די ציפער.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די הויכשולן אין אוקראַינע

Die nationale Zusammensetzung der Studierenden in den ukr. Hochschulen

%	abs.	Nationalität — נאַציע
47,4	18 428	. . . . . Juden — אידן
24,7	9 600	. . Ukrainer — אוקראַינער
23,0	8 976	. . . . . Russen — רוסן
4,9	1 938	Sonstige — איבעריגע נאַציעס
100,0	39 002	Zusammen — סך־הכל

די אידישע סטודענטן מאַכן אויס פּמעט אַ טאַטע העלפט (47,4%) פון אַלע סטודענטן. ווי באַקאַנט, מאַכן די אידן אויס אין אוקראַינע סך־הכל ווען פּראָצענט פון דער טאַטער באַפעלקערונג פון לאַנד.

אמת, די אידן מאַכן אויס אין די שטעט פון אוקראַינע בערך 35 פּראָצענט פון אַלע שטאָטישע איינוואָינער, און די שטאָטישע באַפעלקערונג ניט געוויינליך אַ גרעסערן פּראָצענט עלעמענטן, וואָס שטרעבן צו העכערע בילדונג; די אידן מאַרשירן אַ סך מער אויעלכע סאָציאַלע גרופּעס, ווי הענדלער, פּראָפעסיאָנעלע אינטעלינענץ און אָנגעשטעלטע, וואָס ווייניגער גרייט אַסילו זיך מקריב זיין, אַבי דורכצושטופּן דאָס קיכל אין אַ העכערע שולע און עס ברייגען צו אַ תכלית, — פונדעסטוועגן מוז מען מודה זיין, אַז אַזאַ גרויסע צאָל אידישע סטודענטן איז עפּיס ניט טאָר אַ נאָרמאַלע דערשיינונג.

די אוקראַינער, ווי מיר וויסן פון דער טאַבעלע, גיבן סך־הכל 25 פּראָצענט פון אַלע סטודענטן, קוים אַ פּערטל, ווען ווי מאַכן אויס מער פון דריי פערטל פון דער באַפעלקערונג; די רוסן־רוסן גיבן 23% סטודענטן, ווען אין לאַנד מאַכן ווי אויס סך־הכל עלף פּראָצענט.

אויף וואָסערע מאַקולטעטן לערנען זיך די סטודענטן פון פאַרשיידענע פעלקער?

אויף דערויף גיט אונז אַ תשובה מאַלגדיגע טאַבעלע:

Russen — רוסן %	Russen — רוסן abs.	Ukrainer — אוקראַינער %	Ukrainer — אוקראַינער abs.	Juden — אידן %	Juden — אידן abs.	Fakultäten — מאַקולטעט
25,2	2260	11,5	1108	18,1	3 340	Technische Hochschulen — טעכנישע ווייסשאַפטן
12,7	1139	17,5	1696	2,7	499	Landwirtschaftl. — אַגראָרישע
26,2	2351	32,3	3121	18,7	3 463	Philosophische u. Pädagogische — פילאָזאָפישע און פּעדאַגאָגישע
21,3	1918	31,8	3070	43,9	8 111	Medizinische — מעדיצינישע
11,2	1003	4,3	412	12,7	2344	National-ökonomie — עקאָנאָמישע קונסט
3,4	305	2,6	253	3,9	731	Kunst-akademien
100,0	8976	100,0	9660	100,0	18 488	Zus. — סך־הכל

כמעט אַ העלפט פון אַלע אידישע סטודענטן לערנען זיך אין די מעדיצינישע מאַקולטעטן.

ס'זיינען פאַראַן ניט ווייניג מאַקולטעטן, וואו די אידישע סטודענטן מאַכן אויס מער פון אַ העלפט פון אַלע סטודענטן.

פון 100 סטודענטן פון יעדער מאַקולטעט זיינען געווען סטודענטן פון פאַרשיידענע פעלקער:

Die nationale Zusammensetzung der Fakultäten:

Zus. — צוזאַמען	Sonstige — איבעריגע נאַציעס	Russen — רוסן	Ukrainer — אוקראַינער	Juden — אידן	Fakultäten — מאַקולטעט
100,0	6,2	31,6	15,5	46,7	Techn. Hochschulen — טעכניש. ווייסשאַפטן
100,0	5,4	32,9	49,0	12 7	Landwirtschaftliche — אַגראָרישע
100,0	8,4	24,1	32,0	35,5	Philosophische und Pädagogische — פילאָזאָפישע און פּעדאַגאָגישע
100,0	2,3	14,3	22 9	60,5	Medizinische — מעדיצינישע
100,0	3,3	25,8	10,6	60,3	Nationalökonomie — עקאָנאָמישע
100,0	3,7	22,8	18,9	54 6	Kunstakademien — קונסט
100,0	4,9	23,0	24,7	47,4	Zusammen — סך־הכל

די אידן מאַכן אויס אין דריי מאַקולטעטן (מעדיצין, עקאָנאָמישע און קונסט־ווייסשאַפטן) מער פון אַ העלפט; נאָר ווייניג נייגן אידן אין די אַפּטיילן פון אַגראָר־ווירטשאַפט — דאָרטן מאַכן זיי אויס סך־הכל 12,7 פּראָצענט פון אַלע סטודענטן; אידן באַזוכן אויך שטאַרק די טעכנישע מאַקולטעטן.

י. ל.

(„Комуністи", 24 Червня, 1924, Харьків :ציטירט פון)

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

IV

Berufsstatistik — פּראָפעסיע־סטאַטיסטיק

אידן אין די אוקראַינישע יוסטיץ־אינסטיטוציעס 1921—1922

Jüdische Justiz-Beamte in der Ukraine

די פאַרעמגעליכקייט פון כאַרקאָווער צענטראַלן סטאַטיסטישן אמט ראַטן איבער דער מאַראַל־סטאַטיסטיק אין אוקראַינע אין די יאָרן 1921 און 1922 גיבן זעהר אינטערעסאַנטן מאַטעריאַל, ווי איבער די פאַרברעכענס און פאַרברעכער, וואָס מאַכן אויף זיך דעם קלאָרן שטעמפּל פון דער רעוואָלוציע און בירגער־קריג, אַזוי אויך איבער די שופטים און ריכטער, אונטערזוכער און פאַרטיידיגער, וועמענס סאָציאַלער און נאַציאָנאַלער באַשטאַנד, מדרגה פון בילדונג און פאַרטייאישקייט וואָן עדות, אַז נאָך נייע קלאַסן זיינען געקומען צו דער מאַכט.

ליידער, פעלט דער נאַציאָנאַלער סימן בא דער סטאַטיסטיק פון די פאַרברעכער, און מיר מוזן זיך אָפּזאָגן פון אָפּשטעלן זיך אויף דעם דאָזיגן וויכטיגסטן טייל פון די מאַטעריאַלן. דער נאַציאָנאַלער סימן איז אָנגעגעבן נאָר בנוגע די טוער פון די יוסטיץ־אינסטיטוציעס.

אינגאַנצן זיינען דורכגעפירט געוואָרן אין אַלע אוקראַינישע יוסטיץ־אינסטיטוציעס 1011 פּאָזיציעס, אין מיט דעם דאָזיגן מאַטעריאַל וועלן מיר זיך באַגנוגן פאַר אונזער נאָטיץ.

די 1011 טוער פון די יוסטיץ־אינסטיטוציעס זיינען באַשטאַנען פון פאָלגנדיגע נאַציעס:

אוקראַינער	390	אָדער	38,6 פּראָצ.
אידן	201	„	19,9 „
גרויס־רוסן	194	„	19,2 „
פּאָלאַקן	27	„	2,7 „
נים פּאַקאַנט און פאַרשיידענע .	199	„	19,6 „
סך־הכל	1011	—	100,0 פּראָצענט

ווי באַקאַנט, מאַכן די אוקראַינער אויס אין נאָך אוקראַינע לויט דער ציילונג פון 1920 — 76 פּראָצענט; קומט אויס, אַז אין די יוסטיץ־אינסטיטוציעס זיינען זיי פאַרגעשטעלט צוויי מאָל ווייניגער; די אידן מאַכן אויס אין אוקראַינע 7 פּראָצ.; קומט אויס, אַז אין די יוסטיץ־אינסטיטוציעס זיינען זיי פאַרגעשטעלט כמעט דריי מאָל מער; די גרויס־רוסן, וועלכע מאַכן אויס אין אוקראַינע 11 פּראָצענט פון דער נאָנצער באַפעלקערונג, זיינען אין דער יוסטיץ פאַרגעשטעלט העכער פון דרימאַלבן מאָל מער.

יוסטיץ־פּערסאָנאַל Justiz-Personal	די אַלג. צאָל טוער פון די יורידישע אָפּטיילן Allg. Zahl der Justiz Beamten	davon Juden — דערפון אידן Abs.	% פון אַלע טוער פון יעדן אָפּטייל sämtl. Beamten in jeder Abteilung	% פון אַלע אידישע יוסטיץ־טוער sämtl. jüdischen Justiz-Beamten
פאַרגאַנטוואַרטליכע טוער פון די יורידישע אָפּטיילן Leitende Mitarbeiter der juristischen Abteilungen . .	156	33	21,2	16,4
מיטגלידער פון רעוואָלוציאָנערע טריבונאַלן Mitglieder der revolutionären Tribunale	92	18	19,6	9,0
פאָרזיצערס און מיטגלידער פון די גובערניאַלע געריכטן Vorsitzende und Mitglieder der Gouvernements-Gerichte	62	10	16,1	5,0
ספּעציעלע פאָלקס־אונטערזוכער Besondere Volks-Untersuchungsrichter	116	34	29,3	16,8
פאָלקס־ריכטער — Volksrichter	287	18	6,3	9,0
קרייז־אונטערזוכער — Kreisuntersuchungsrichter	74	7	9,5	3,5
פּראָקוראָרן — Staatsanwälte	56	10	17,8	5,0
פאַרטיידיגער — Verteidiger	168	71	42,3	35,3
סך־הכל — Zusammen	1011	201	19,9	100,0

נעמען מיר באַזונדערע אָפּטיילן פון דער יוסטיץ, בייט זיך שטאַרק דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד. דעם נעסטן פּראָצענט מאַכן אידן אויס צווישן די פאַרטיידיגער — 42,3 פּראָצענט, ווען די גרויס־רוסן האָבן סך־הכל 11,3 פּראָצענט און די אוקראַינער — 8,9 פּראָצענט פון אַלע פאַרטיידיגער. אינטערעסאַנט איז, וואָס נאָכצו 25 פּראָצענט פון דער דאָזיגער קאַטעגאָריע האָבן נים אָנגעוויזן זייער נאַציאָנאַלע אָנגעהעריגקייט. מיר וועלן, דוכט זיך, זיין נאָך נאָהענט צום אמת, ווען מיר וועלן אָננעמען, אַז די נעסטל מעהרהייט פון די דאָזיגע מענשן פון אומבאַשטימטער נאַציע זיינען אויך אידן, און דעמאָלט וועט זיך באַקומען, אַז מער פון א העלפט און אַפילו סתם נאָכצו צוויי דריטל פון אַלע „רעכטערצער", ווי די פאַרטיידיגער הייסן אָפיציעל, זיינען אידן.

אינטערעסאַנט איז דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די רעוואָלוציאָנערע טריבונאַלן, פון די דאָזיגע געריכט־אינסטיטוציעס, וואָס האָבן נעראַט די אויפגאַבע צו שיצן די רעוואָלוציע און אויסראָטן אירע פיינד.

דער נאַציאָנאַלער באַשטאַנד פון די רעוואָלוציאָנערע טריבונאַלן איז געווען פאָלגנדיגער:

גרויס־רוסן	39,1	פּראָצענט
אוקראַינער	25,0	„
אידן	19,6	„
פּאָלאַקן	2,2	„
אומבאַקאַנט און פאַרשיידענע . .	14,1	„
סך־הכל	100,0	פּראָצענט

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

די גרויס-רוסן פארנעמען דאָ דאָס ערשטע אָרט און זיינען אין די רעווטריבונאלן פארגעשטעלט 3½ מאָל מער, ווי דער פּראָצענט, וואָס זיי מאַכן אויס אין דער באַפעלקערונג; די אוקראַיִנער זיינען אין די רעווטריבונאלן דריי מאָל ווייניגער פאַרגעשטעלט, ווי אין דער באַפעלקערונג; די אידן 2½ מאָל מער אין די פּאָליטישן צוויי מאָל מער.

מיט וואָס דערקלערט זיך דאָ דער גרויסער אָנטייל פון די גרויס-רוסן? דאָס דערקלערט זיך מיטן פּראָפעסיאָנאַלן און פּאַרטייישן באַשטאַנד פון די רעווטריבונאלן. צווישן אַלע טוער פון דער יוסטיץ מאַכן די פאַבריק-אַרבעטער אויס נאָר 11,1 פּראָצענט, אָבער צווישן די טוער פון די רעוואָלוציאָנערע טריבונאלן — נאָכצו 43,5 פּראָצענט. נאָך אינטערעסאַנטער איז די פּאַרטיי-אָנגעהערינקייט פון די טוער פון די רעוואָלוציאָנערע טריבונאלן — 95,6 פּראָצ. פון זיי געהערט צו דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי, ווען בכלל האָבן די קאָמוניסטן אויסגעמאַכט סך-הכל 25,7 פּראָצענט פון אַלע יוסטיץ-טוער; און ס'איז דאָך אַ באַקאַנטער פאַקט, אַז צווישן די פאַבריק-אַרבעטער פון אוקראַיִנע מאַכן די גרויס-רוסן אויס אַ סך אַ גרעסערן פּראָצענט, ווי צווישן דער באַפעלקערונג פון אוקראַיִנע בכלל; און ס'איז אויך באַקאַנט, אַז צווישן די קאָמוניסטן פון אוקראַיִנע מאַכן די גרויס-רוסן אויס דעם גרעסטן פּראָצענט.

אינטערעסאַנט איז, וואָס צווישן די פּאַרטיידיגער זיינען קיין אַרבעטער נאָר גיט מאַראַן, און די קאָמוניסטן מאַכן אויס סך-הכל 1,8 פּראָצענט פון אַלע פּאַרטיידיגער.

די פאַרטיילונג פון די אידישע טוער פון דער אוקראַיִנישער יוסטיץ לויט באַזונדערע אָפּטיילן גיבן מיר אין טאַב. זייט 289.

פון דער לעצטער שורה פון דער טאַבעלע זעהען מיר, אַז אַ באַדייטנדיגע גרעסערע פּראָצענט פונם דורכשניט מאַכן אידן אויס נאָר צווישן די ספּעציעלע פּאָלקס-אונטערזוכער — 29,3 פּראָצענט פון גאַנצן אָפּטייל; צווישן די קריין-אונטערזוכער אָבער מאַכן טוין די אידן אויס סך-הכל 9,5 פּראָצענט און נאָך קלענער איז דער פּראָצענט אידן צווישן די פאָלקס-ריכטער — סך-הכל 6,3%.

אין דער דורכשניטלעכער אַנקעטע איז אויך געווען אַ פּראָבע וועגן דער מוטער-שפּראַך. די רעזולטאַטן זיינען געווען פאָלגנדיגע (פון אַלע יוסטיץ-טוער):

רוסיש	453	אָדער	44,8 פּראָצ.
אוקראַיִנישׁ	159	„	15,7 „
אידיש	62	„	6,1 „
פּוליש	14	„	1,4 „
אומבאַקאַנט און פאַרשיידענע .	290	„	28,7 „
רוסיש און אוקראַיִנישׁ	33	„	3,3 „
סך-הכל . . .	1011	—	100,0 פּראָצ.

די גרויסע צאָל אומבאַקאַנטע איז זעהר כאַראַקטעריסטיש פאַר דער לאַגע אין אוקראַיִנע, וואו אַ גרויסע צאָל אינטעליגענץ, גיט האָבנדיג קיין איינענע איבערצייגונגען, האָט גיט געוואוסט צו וואָסער אַ לאַגער זיך צוצורעכענען אָדער האָט אָפט נאָר מורא געהאַט דאָס צו טון.

יעדנפאַלס זעהען מיר, אַז פון 201 אידן האָבן אידיש אָנגעגעבן פאַר זייער מוטער-שפּראַך נאָר 62 ד. ה. 30,8 פּראָצענט פון אַלע אידן; בײַ די אוקראַיִנער האָבן אָנגעגעבן אוקראַיִנישׁ פאַר זייער מוטער-שפּראַך 159 אָדער 40,8 פּראָצענט פון אַלע אוקראַיִנישע יוסטיץ-טוער.

אַ געוויסן אינטערעס שטעלן מיט זיך פאַר אויך די דאַטן וועגן די אידן צווישן דעם פּערסאָנאַל פון די געסענגניסן. פון 1772 באַאַמטלעכטינטע, קאָמענדאַנטן, פּרעזיידאַנטן, אויפזעהערס און אַנדערע אָנגעשטעלטע זיינען געווען אידן — 195 אָדער 11 פּראָצענט. פון 10 באַאַמטלעכטינטע—העכסטער אַמט — זיינען געווען 4 אידן; פון 167 מוטרע-קאָמענדאַנטן און זייערע געהילפן זיינען געווען אידן 28 אָדער 16,7 פּראָצענט; פון 211 מיטאַרבעטער פון די מוטרע-קאַנצעלאַריעס זיינען געווען אידן — 44 אָדער 20,9 פּראָצענט; פון 943 נידערינגעדע מוטרע-אויפזעהערס זיינען געווען אידן — 56 אָדער 5,9 פּראָצענט.

פון 195 אידן, וואָס זיינען באַשטעטיגט בײַ דער מוטרע-אַרבעט, האָבן אָנגעגעבן אידיש פאַר זייער מוטער-שפּראַך — 138 אָדער 70,8 פּראָצענט; פון 1016 אוקראַיִנישע מוטרע-אָנגעשטעלטע האָבן אָנגעגעבן אוקראַיִנישׁ פאַר זייער מוטער-שפּראַך — 764 אָדער 75,0 פּראָצענט.

ל. ל.

(ציפערן פון: Статистика Украины. Серия VIII. Моральная статистика. Вып. I. Суд и преступность на Украине в 1921-22 г г. У. С. С. Р. Изд. Центр. Стат. Управления. Харьков 1923).

V

Verschiedenes — פאַרשידענעס

פּאָגראָם-קרבנות אין פּאָדאָליער גובערניע 1918—1921

Die Pogrom-Opfer im Gouvernement Podolien

קריין Kreis	צאָל פון פּאָגראָמען Zahl der Pogrome	צאָל פון ערמאָרדעטע Zahl der Ermordeten	צאָל פון פאַרוואונדעטע Zahl der Verwundeten	צאָל פון פאַרגעוואַלטיגטע פרויען Zahl der vergewaltigten Frauen
ווינניצער — Winnitza	6	336	82	16
שמעריינקער — Schmerinka	7	186	167	71
מאָהילעווער — Mogilew	6	88	204	64
בראַצלאַווער — Brazlaw	7	839	410	330
ליטינער — Litin	4	262	323	204
פּראָסקורָווער — Proskurow	4	1549	781	47
ניי-אושיצער — Nowo-Uschitza	8	155	188	151
קאַמענעצער — Kamenetz	4	79	8	10
יאַמפּאָלער — Jampol	6	150	213	116
סך-הכל — Zusammen	52	3644	2376	1009

פון 12 קריין פון פּאָדאָליער גובערניע האָט זיך איינגעגעבן צוגיטיגעמען מאַטעריאַל וועגן די קרבנות פון די פּאָגראָמען אין נײַן פון זיי. די טאַבעלע, וואָס מיר גיבן הערבײַ, שטעלט פאַר אַ טייל פונם דאָזיגן מאַטעריאַל.

אין 52 פונקטן זיינען פאָרגעקומען אין די יאָרן 1918—21 — 162 פּאָגראָמען, דורכשניטליך דריי פּאָגראָמען אויף איין פונקט. ס'זיינען געווען שטעט אָדער שטעטלעך, וועלכע האָבן איבערגעמאַכט אַ סך מער פון דריי שחיטות. למשל, אין וועראָוקע זיינען געווען 14 פּאָגראָמען; אין בראַצלאַוו — 11 פּאָגראָמען.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

אין די 52 פּונקטן זיינען געווען הרגים 3644. פאַרשטייט זיך, אַז די דאָזיגע ציפער קאָן נים פּרעטענדירן אויף אַבסאָלוטע ריכטיגקייט — אין די נרעסערע שטעט איז זעלד שווער נעווען סטאַטיסטישע די ווירקליכע צאָל דערהרגעטע, ווייל נים אַלע קרבנות זיינען דאָך נעקומען צו קבר ישראל, אַ סך זיינען נעבליבן אויף די וועגן אַן שלאַכטן אַן זיינען פאַרשלעפּט געוואָרן פון חיות אַן די וועלדער אַזיין. דאָך איז נאָר קיין ספק נים, אַז די נעבראַכטע ציפער נים אַ מער אָדער ווייניגער נאָהענטע צום אמת פאַרשטעלונג וועגן דער צאָל הרגים.

די נרעסטע צאָל קרבנות האָט נעבראַכט פּראָסקוראָוו — 1120 הרגים; דאָס צווייטע אָרט פאַרנעמט סעלשטין — 410 הרגים; פּראַסטאַוועץ — 342 הרגים; בראַצלאַוו — 237; ליטין — 152; פּרילוק — 143; סעטשאַרע — 127 א. א. ז.

פון 52 פּונקטן זיינען נאָר געווען צוויי, וועלכע האָבן נאָר נים נעהאַט קיין הרגים — דזשטשאַווקע אַן האַנקאָווצי. די איבעריגע 50 געלעגענע פּונקטן טיילן זיך לויט דער צאָל הרגים אויף אַזאַ אופן:

צאָל הרגים: Zahl der Ermordeten	צאָל פּונקטן: Zahl der Orte	
74	14	0— 10
288	14	11— 30
304	8	31— 50
447	7	51—100
422	3	101—200
2109	4	201
3644	50	צוזאַמען — Zus.

מיר זעהען, אַז ס'זיינען געווען אויסגעלעגע פּונקטן, וועלכע האָבן איבערגעלעבט באַזונדער נרויזאַמע שחיטות אַן האָבן נעהאַט הונדערטע הרגים, ווען די מערהייט פּונקטן האָבן נעהאַט ווייניער פון 50 הרגים.

נאָר שווער איז געווען סטאַטיסטישע דעם עלטער פון די הרגים — מען האָט נעמוזט זיך באַנינענען מיט דריי אַלנעמיינע רובריקעס: קינדער, דערוואַקסענע און אַלטע לייט*; אַן דאָך האָט מען באַקומען אַזעלכע ידיעות וויט נים וועגן אַלע הרגים. וועגן עלטער האָבן מיר ידיעות נאָר וועגן 1205 הרגים, פון זיי זיינען געווען:

Die Ermordeten nach dem Alter:

11,1 %	— 133	Kinder —	קינדער
75,4 „	— 909	Erwachsene —	דערוואַקסענע
13,5 „	— 163	Greise —	אַלטע לייט
100,0 %	— 1205	Zus. —	ס"ה

דריי פּערסאָנעל הרגים זיינען פון די מיטלערע יאָרן אַן געווים מיסטעריעזע מענער. מען האָט אָבער אויך נים נעשאַנעווען קיין קליינע קינדער אַן קיין אַלטע לייט.

די צאָל פאַרוואונדעטע — 2376 — אַנטשפּרעכט מסתמא אויך אַן אַ נעוויסער מאָס דער ווירקליכקייט; אָבער די צאָל פאַרנעמאָלטע — 1009 — איז געווים נאָר, נאָר ווייט פונם אמת — הונדערטע קרבנות פון די ווילדע מאַנות פון די הנבזים האָבן טיף אין האַרצן באַגראָבן וויער שאַנד אַן אומגליק אַן

* אַ שטאָ, האָט מען האָט נים פעסטגעשטעלט דעם געשלעכט פון די הרגים אַן פאַרוואונדעטע. — רעדאַקציע

האָבן קיינעם דערפון נים געזאָגט. אַן דאָך האָט מען אָנגעציילט מער פון פריזנט פאַרנעמאָלטע פרויען אַן די ניין קריזן פון פּאָראָלע נובערטיע — מאַוו זיך ערנע פאַרצושטעלן, ווי ערויס מאַוו די אמתע צאָל פון די נעשעטרעטע.

ווער האָט מער געמיליאָנעט אַן דעם דאָזאָן, וועגן וועלכן מיר ריידן?

פון 162 פּאָגראָמען זיינען געווען:

Wer hat die Pogrome veranlaßt?

פּעטלורישע —	Petljura-Armee	125	ד. ה.	77,1%
דענקינישע —	„ Denikinsche	28	ד. ה.	17,2 „
פּוילישע —	„ Polnische	9	ד. ה.	5,7 „
ס"ה —	Zus.	162	ד. ה.	100,0%

וועגן די מאַטעריעלע קרבנות וויסן מיר נאָר, אַז אין די 52 פּונקטן זיינען חרוב געוואָרן:

Es sind zerstört worden:

728	Häuser —	הייזער
1286	Läden —	קראָמען
18	Unternehmungen —	פאַבריקן
250	Werkstätten —	וואַרשטאַטן

ליידער פעלן נענויערע ידיעות וועגן דער נרויס אַן חורבן פון די ראַזנירטע הייזער, קראָמען אַן וואַרשטאַטן. ‚. ש.

די אידן אין באַדן
Die Juden in Baden

מיר ברייגנען ווייטער עטליכע דאַטן איבער די באַדישע אידן, הגם די דאָזיגע צייטערן זיינען שטאַרק פאַרעלטערט.

די באַפעלקערונג פון באַדן איז אין 1895-טן יאָר באַשטאַנען פון:

61,3	. . . . .	קאַטאָליקן
37,0	. . . . .	פּראָטעסטאַנטן
1,5	. . . . .	אידן

שטייערן האָבן געצאָלט (אין פּראָצענטן):

	קאַפּיטאַל	פּרעס	אידן
פון לאַנד, הייזער אַן פאַבריקן	67,5	28,1	4,4
„ ספּעציעלע הכנסות	55,3	37,2	7,5
„ פּרנסות פון קאַפּיטאַל	46,2	45,5	8,8

מיר זעהען, אַז די אידן צאָלן שטייער, אַנדערש נערעדט, פאַרמאָגן נמעט זעקס מאָל מער קאַפּיטאַלן, וואָס ניבן נרויסע הכנסות, ווי זייער פּראָצענט צווישן דער באַפעלקערונג; פינף מאָל מער ספּעציעלע הכנסות אַן דריי מאָל מער פאַבריקן אַן הייזער.

בולטער ווערט דער עקאָנאָמישער חילוק צווישן די דריי טיילן באַפעלקערונג פון באַדן, ווען מען נעמט באַ יעדער רעליגיעזער נרופּע דעם קאַפּיטאַל-סכום, וואָס איז באַשטייערט געוואָרן.

אויף 1000 נפשות פון יעדער נרופּע איז אויסגעקומען אַ באַשטייערטער קאַפּיטאַל-סכום:

4,137,100 מאַרק	באַ אידן . . . . .
954,900 „	„ פּראָטעסטאַנטן . . . . .
589,800 „	„ קאַטאָליקן . . . . .

‚. ל.

(Dr. Martin Offenbacher. Konfession u. soziale Schichtung. Tübingen 1900.)

Verantwortlich für den gesamten Inhalt Dr. Jacob Segall, Berlin. — Gedruckt bei Lutze & Vogt G. m. b. H., Berlin SW 48, Friedrichstr. 16.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

№ 4 — אינהאלט — № 4

INHALTS-VERZEICHNIS

I. Abhandlungen

Jakob Lestschinsky: Probleme der natürlichen Bewegung der jüdischen Bevölkerung (Schluß)

Dr. Jacob Segall: Austritte aus dem Judentum und Übertritte zum Judentum in Wien

Prof. B. Brutzkus: Die jüdische Landwirtschaft in Rußland

A. Menes: Die Wirtschaftsverhältnisse der Juden im Altertum (Schluß)

Priv.-Doz. Hanauer: Die natürliche Bewegung der jüdischen Bevölkerung in Frankfurt a. Main

Dr. B. Bienstock und Dr. S. Nowossjelski: Todesursachen bei den Juden in Petrograd

J. Korainik: Die Juden in der Ukraine (Schluß)

Dr. J. Lipowski: Stand der jüd. Landwirtschaft in Polen

II. Statistische Chronik

Zahl der Juden in einigen Städten in Sowjet-Rußland (1923) / Zahl der Juden in Lettland (1920) / Zahl der Juden in Litauen (1923) / Zahl der Juden in Jugoslawien (1919) / Die jüdische Einwanderung in die Vereinigten Staaten 1923 / Die russischen Juden unter den Opfern des Weltkrieges / Die Tätigkeit der jüdischen medizinischen Gesellschaft „Hadassa" in Palästina (1921) / Jüdische Studenten an den Universitäten in der Ukraine / Jüdische Justizbeamte in der Ukraine / Pogrom-Opfer im Gouvernement Podolien

I. אַרטיקלען

יעקב לעשצינסקי: פּראָבלעמעס פון דער נאַטירליכער באַוועגונג בײַ דער אידישער באַפעלקערונג (סוף)

ד״ר יעקב סעגאַל: אַרויסטריט פון אידנטום און צוריק־קער צום אידנטום אין ווין

פּראָפ. ב. ברוצקוס: אידישע לאַנדווירטשאַפט אין רוסלאַנד

א. מענעס: די סאָציאַלע און ווירטשאַפטליכע פאַרהעלטנישן בײַ אידן אין אַלטערטום (סוף)

פּריוו.־דאָצ. האַנויער: די נאַטירליכע באַוועגונג בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון פראַנקפורט אַם מאַין

ד״ר ב. בינשטאָק און ד״ר ס. נאָוואָסעלסקי: טויט־סבות בײַ דער אידישער באַפעלקערונג פון פעטערבורג

י. קאָראַלניק: די אידן אין אוקראַינע (סוף)

ד״ר י. ליפּאָווסקי: די אידישע לאַנדווירטשאַפט אין פּוילן

II. סטאַטיסטישע כראָניק

די אידן אין ראַטן־רוסלאַנד (1923) / די אידן אין לעטלאַנד (1920) / די אידן אין ליטע (1923) / די אידן אין יוגאָסלאַוויע (1919) / די אידישע איינוואַנדערונג אין די פאַראייניגטע שטאַטן אין 1923 יאָר / די קרבנות פון רוסישן אידנטום אין דער וועלט־מלחמה / די טעטיגקייט פון דער אידישער מעדי־צינישער געזעלשאַפט „הדסה" אין פּאַלעסטינע אין 1921 יאָר / אידישע סטודענטן אין די הויכשולן פון אוקראַינע (1923) / פּאָגראָם־קרבנות אין פּאָדאָלער גובערניע

איבערדרוקן איז ערלויבט נאָר מיט אָנווייזן דעם מקור
Nachdruck ist nur mit Quellenangabe gestattet

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main